Aşçı İbrahim Dede

AŞÇI DEDE'NİN HATIRALARI

Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle
Son Dönem Osmanlı Hayatı

-2-

رسالۂ
ترجمۂ احوال اشجی دده
نقشی میولو

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 296 - 2

Kapak
Minyatür

İç Düzen
Yücel Dağlı

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8
Topkapı - İstanbul

İstanbul, Haziran 2006

ISBN 975-6403-98-5 (Tk. No)
ISBN 975-9173-00-X (2. Cilt)

©KİTABEVİ Çatalçeşme Sk. No: 54/A Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: (0212) 512 43 28 -511 21 43 • Faks: 513 77 26

Aşçı İbrahim Dede

Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle
Son Dönem Osmanlı Hayatı

Aşçı Dede'nin Hatıraları

-2-

Hazırlayanlar
Mustafa KOÇ – Eyyüp TANRIVERDİ

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

CENÂB-I MUSTAFA FEHMİ EL-ERZİNCANÎ KADDESELLÂHU TAALÂ SIRRAHU'S-SÂMÎ 592

BU FASIL MAHDUMUM SALİH EFENDİ'NİN TABUR KÂTİBİ TAYİNİ BEYANINDADIR 601

BU FASIL MÜRŞİD-İ KÂMİL MUSTAFA EFENDİ HAZRETLERİNİN ŞÂM-I ŞERÎF'E TEŞRİFLERİ BEYANINDADIR 605

BU FASIL SULTÂN-I ULEMÂ-BİLLÂH EFENDİMİZİN BAKİYYE-İ AHVÂLİ VE ONA MÜTEALLİK BAZI HİKÂYÂT BEYANINDADIR 617

BU FASIL BİRADERLERİMİN HARPUT'TAN ŞAM'A GELMELERİ BEYANINDADIR 632

BU FASIL TE'LÎFÂT-I FAKÎRÎ BEYANINDADIR 636

RİSÂLE-İ MA'RİFETÜ'N-NEFS 640

BU FASIL SALÂVÂT-I ŞERÎFEYE MEZÛNİYET-İ MA'NEVİYE BEYANINDADIR 695

BU FASIL LEVAZIM DAİRESİ REİSLERİYLE OLAN MUHABBET-İ MA'NEVİYYE BEYANINDADIR 713

BU FASIL ŞAM'A VEBA İLLETİNİN TEVECCÜHÜ BEYANINDADIR 726

BU FASIL YÂDİGÂR-I MA'NEVİYYE BİZİM CEMAL BEY'İN İNFİSALİ HAKKINDADIR 730

BU FASIL HİCAZ'A NİYET VE KASTIM BEYANINDADIR 747

BU FASIL FAKİRHANEDE HATM-İ HÂCEGÂN KIRAATİ HAKKINDADIR 754

BU FASIL HATM-İ HÂCEGÂNA TEKRAR BED' Ü MÜBÂŞERET HAKKINDADIR 777

BU FASIL ŞÂM-I ŞERÎF'TEN DERSAADET'E AVDETİM BEYANINDADIR 789

BU FASIL DERSAADET'E MUVASALAT İLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR 795

BU FASIL SULTÂN-I ULEMÂ-BİLLÂH EFENDİMİZİN TEŞRÎF-İ DÂR-I BEKÂ AHVALİNİ BEYAN EDER 802

BU FASIL DERSAADET'TEN ŞÂM-I ŞERÎF'E AVDETLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR 838

BU FASIL DERSAADET'E AVDET NİYETİNDEN ZUHURA GELEN AHVAL BEYANINDADIR 861

BU FASIL DERSAADET'E AVDETİM VE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR 877

BU FASIL ŞÂM-I ŞERÎF'TEN SEBEB-İ HİCRETİM BEYANINDADIR 891

BU FASIL DERVİŞ PAŞA MUHABBETİYLE VEFATLARI AHVALİ BEYANINDADIR 904

BU FASIL İKİNCİ ORDU-YI HÜMÂYÛNA TAHVÎL-İ ME'MÛRİYYET HAKKINDADIR 920

BU FASIL DERSAADET'TEKİ ERENLERE MUVASALATLA OLUNAN MUHABBET BEYANINDADIR 930

BU FASIL EDİRNE'YE AZİMET İLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR 945

BU FASIL YUNAN İLE OLUNAN MUHAREBE HAKKINDADIR 976

BU FASIL CÂNİB-İ HİCÂZ-I MAGFİRET-TIRÂZA YÜZ SÜRMEK NİYETİYLE ZUHURA GELEN AHVAL BEYANINDADIR 994

BU FASIL SİKKE-İ ŞERÎFİN DESTAR İLE TEZYİNİ BEYANINDADIR 1020

BU FASIL TEVCÎH-İ RÜTBE-İ SÂNÎ SINF-I MÜTEMÂYİZLİĞİ HAKKINDADIR 1054

BU FASIL DÂİRE-İ CEDÎDE-İ ASKERİYENİN FETH Ü KÜŞADI HAKKINDADIR 1062

BU FASIL RİSALEMİZİN TEBYİZİ HAKKINDADIR 1067

BU FASIL MÜBEYYİZ EFENDİ'NİN İTİZARIYLA İMTİNAI HAKKINDADIR 1081

BU FASIL MÜŞİR PAŞA HAZRETLERİNİN AŞK U MUHABBETİYLE RİSALEMİZİN HÜSN-İ HİTÂMI BEYANINDADIR 1085

Bismillahirrahmanirrahim

Yâ hû Allah
Yâ men hû sallallâh
Âric-i me'âric-i makâmât-ı kudsiyye
Sâ'id-i mesâ'id-i kerâmât-ı ünsiyye
Gavvâs-ı bihâr-ı hakâyık-ı Kur'âniyye
Hallâl-ı rumûz-ı dekâyık-ı Furkâniyye
Vâris-i mevâris-i Hazret-i Nebeviyye
Muhyî-i sünen-i Cenâb-ı Mustafaviyye
Şems-i meşârıku'l-me'âlî
Tâc-ı mefârıku'l-e'âlî
Mahzen-i esrâr-ı hakîkat
Matla'-ı envâr-ı ma'rifet
Hayrü'l-halefü'l-ızâm
Fahrü's-selefi'l-kirâm
Kutb-ı dâ'ire-i dîn
Gavs-ı merâtib-i yakîn
A'ref-i urefâi'l-vâsılîn
A'lem-i ulemâi'l-âlemîn
Halîfe-i Resûlullâh
es-Sultân Hazret-i Ulemâ-billâh

[2] CENÂB-I MUSTAFA FEHMÎ EL-ERZİNCANÎ KADDESELLÂHU TAALÂ SIRRAHU'S-SÂMÎ

Efendimiz hazretlerinin rûhâniyyet-i kudsiyyelerinde bin üç yüz iki senesi Ramazân-ı şerîfini [14 Haziran-13 Temmuz 1885] dahi kemâl-i aşk u muhabbet ve uzlet ile îfâ ederek îd-i visâl-i hazret-i cânân oldum. Elbette ramazân-ı şerîfe hürmet ve ri'âyet-i mahsûsa icra edenlere îd-i visâl-i cânân, bayram atiyye ve harçlığı gibi hazır ve amadedir, çünkü bu şehr-i mübârekin medh ü senasında bu asi âcizim. Ancak Resûlu's-sakaleyn sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri nasıl ki enbiya ve mürselîn salavâtullâhi aleyhim ecma'în hazerâtının başlarının tâc-ı sa'âdeti ve rûh-ı mukaddese-i mutahharalarının ruhu ve sultanı ve canlarının canı ve padişahı ise işte ramazân-ı şerîf dahi ayların böyle bir sultanı ve hem de padişahı olup bu ayda olunan lutf u ihsân-ı ilâhiyyenin hadd ü nihayeti yoktur. Ancak bu şehr-i mübârekeye nasıl hürmet ü riayet olunacağını hoca efendiler hazerâtı talim ederler. Öğrenip ona göre himmet ü gayret olunur ise bu bapta şeref-sudûr buyurulmuş olan ehâdîs-i nebeviyyenin esrarına mazhar ile nâil-i magfiret ü gufrân olunur.

Kâle Resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem: "İnbesitû fî'n-nefekati fî şehri ramazâne fe-inne'n-nefekate fîhi ke'n-nefekati fî sebîlillâhi."[1] "Ramazân-ı şerîfte nafakalarınızı vüs'atlandırınız, zira bu tevsî' mevki'-i muhârebe aç kalan gazileri doyurmak kadar câlib-i ecr ü sevâbdır." Kemâ kâle Resûlullâh: "İzâ dehale şehru ramazâne futihat ebvâbu'l-cenneti ve gullikat ebvâbu cehenneme ve sulsileti'ş-şeyâtînu."[2] "Ramazân-ı şerîfin duhulüyle nüzûl-i rahmet için cennet kapıları küşat ve menâhîden içtinap sebebiyle ebvâb-ı cehennem mesdûd olduğu gibi şeytanlar da zincir ile bağlı ve mahpus olurlar."

Şurası da şâyân-ı beyândır ki feza'il-i mezkûre oruçlarını şer'-i şerife tatbik eden hürler içindir. [3] Yoksa nefse esir olanlar velev ki şeyâtîn mahpus olsun, yine mazhar-ı hayr olamazlar. Kemâ kâle Resûlullâh: "Seyyidu'ş-şuhûri şehru ramazâne ve a'zamuhâ hurmeten zu'l-hicceti."[3] "Ayların efdali, ramazân-ı şerîf ve ziyade muhteremi ise zilhiccedir." Kemâ kâle Resûlullâh: "Savmu evveli yev-

---

1 "Ramazanda bolca infak edin, çünkü bu ayda infak etmek, Allah yolunda infak gibidir." Krş. *Feyzu'l-kadîr*, c. 3, s. 51.

2 "Ramazan ayı girince, cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır." *el-Buhârî*, c. 2, s. 672, no: 1800; "...futihat ebvâbu's-semâi..."; *Muslim*, c. 2, s. 758, no: 1078; "İzâ câe ramazânu futihat ebvâbu'l-cenneti ve gullikat ebvâbu'n-nâri ve sufideti'ş-şeyâtînu."

3 "Ayların efendisi, ramazan ayıdır, en çok hürmetlisi ise zilhiccedir." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 3, s. 140.

min min receb keffâretu selâsi sinîne ve's-sânî keffâretu seneteyni ve's-sâlisu keffâretu senetin, summe kullu yevmin şehran."[4] "Receb-i şerifin birinci gününde oruç tutmak, üç senelik ve ikinci günü sâim olmak iki senelik ve yine şehr-i mezkûrun üçüncü günü oruçlu bulunmak bir senelik günâh-ı sagîre kefaret olur." Kemâ kâle Resûlullâh: "Savmu yevmi arafete yukeffiru seneteyni mâdiyeten ve mustakbileten ve savmu âşûrâ yukeffiru seneten mâdiyeten."[5] "Yevm-i arefede oruç tutmak, mazi ve müstakbelen bir senenin günâh-ı sagîresine kefâret olur. Savm-ı âşûrâ ise yalnız geçmiş olan bir senenin günahına kefaret olur." Kemâ kâle Resûlullâh: "es-Sâimu fî ibâdetin mâ lem yagteb muslimen ev yu'zihi."[6] "Saim olan kimse bir mümini gıybet veyahut eza ve cefa etmedikçe, iftar edinceye kadar ibadettedir." Kemâ kâle Resûlullâh: "Accilu'l-iftâre ve ahhiru's-sahûre."[7] "İftârda ta'cîl-i sahûr için tehir ediniz. " Kemâ kâle Resûlullâh: "Men sâme ramazâne ve etbe'ahu sitten min şevvâlin kâne ke-savmi'd-dehri."[8] "Bir kimse ramazân-ı şerîfi sâim olup sitte-i şevvâli dahi ona tabi eğerse, seneyi kâmilen oruç tutmuş gibi olur." Kemâ kâle Resûlullâh: "Men kâme ramazâne îmânen ve'htisâben gufire lehu mâ tekaddeme min zenbihi."[9] "Ramazân-ı şerîfte sıdk u yakîn ile oruç tutanlar namazlarını terk etmeksizin salât-ı terâvihi de eda etseler, günâh-ı sagirleri mağfur olur." Kemâ kâle Resûllullâh: "Men kâme leylete'l-kadri îmânen ve'htisâben gufire lehu mâ tekaddeme min zenbihi."[10] "Kadir gecesini sıdk u yakîn ile ihya eden mü'min-i kâmilin günâh-ı sagîrleri mağfur olur." Kemâ kâle Resûlullâh: "Men vecede temren fe'l-yeftur aleyhi ve

---

4 "Recebin ilk günü oruç tutmak, üç yıllık kefarettir, ikinci gün iki yıllık, üçüncü gün, bir yıllık kefarettir, sonra her gün bir aylık kefarettir." *Feyzu'l-kadîr*, c. 4, s. 210; Krş. *Mecme'u'z-zevâid*, c. 3, s. 191.

5 "Arefe günü oruç tutmak, biri geçmiş biri gelecek iki seneye kefarettir, aşure günü oruç tutmak ise geçmiş bir seneye kefarettir." *Sunenu'l-Beyhakî el-Kubrâ*, c. 4, s. 283, no: 8164; "Savmu yevmi arafete keffâretu senetin veletlî telîhâ ve savmu âşûrâ keffâretu senetin" ve benzeri değişik rivayetler. *Musnedu Ahmed*, c. 5, s. 296, no: 22588. *et-Tirmizî*, c. 3, s. 126, no: 752. "Siyâmu yevmi âşûrâ keffâretu senetin."

6 "Oruçlu, bir Müslümanın gıybetini yapmadıkça ya da ona eziyet vermedikçe ibadet hâlindedir." *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâb*, c. 2, s. 411, no: 3825. *Musannefu İbn Ebî Şeybe*, c. 2, s. 272, no: 8889; *Musannefu Abdirrezzâk*, c. 4, s. 307, no: 7895-7896. Son iki kaynakta "es-Sâimu fî ibâdetin mâ lem yağteb" ve benzeri şekillerdedir.

7 "İftarı geciktirmeyin, sahuru geciktirin." *el-Mu'cemu'l-kebîr*, c. 25, s. 163, no: 395. *Musnedu Ahmed*, c. 5, s. 147, no: 21350; "Lâ tezâlu ummetî bi-hayrin mâ accelu'l-iftâre ve aharu's-sehûre."

8 "Kim ramazanda oruç tutup, peşinden şevvalden de altı gün oruç tutarsa ömür boyu oruç tutmuş gibi olur." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 3, s. 183; *et-Terğîb ve't-terhîb*, c. 2, s. 67; no: 1514; "Men sâme ramazâne ve etbe'ahu bi-sittin min şevvâlin fe-ke-ennemâ sâme'd-dehre."

9 "Kim inanarak ve karşılığını bekleyerek ramazanda oruç tutarsa geçmiş günahları bağışlanır." *Muslim*, c. 1, s. 523; no: 759-760; *el-Buhârî*, c. 1, s. 22, no: 37-38; *et-Tirmizî*, c. 3, s. 67, no: 683; *ed-Dârimî*, c. 2, s. 42, no: 1776; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 473, no: 10121.

10 "Kim Kadir gecesinin inanarak ve karşılığını bekleyerek ibadetle geçirirse geçmiş günahları bağışlanır." *el-Buhârî*, c. 1, s. 21, no: 35; "Men yekum..."; *Sahîhu İbn Hibbân*, c. 6, s. 284, no: 2543; *Sunenu'l-Beyhakî el-Kubrâ*, c. 4, s. 306; no: 8306; *es-Sunenu'l-kubrâ*, c. 2, s. 275, no: 3412-3413; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 247, no: 8559.

men lâ fe'l-yeftur ale'l-mâi fe-innehu tahûrun."[11] "Sâim olan kimse hurma ile iftar etsin, bulamadığı hâlde su ile iftar etsin ki su tahûrdur." [4] Kemâ kâle Resûlullâh: "Leyse fi's-savmi riyâun."[12] "Savmda riya tasavvur olunmaz." Kemâ kâle Resûlullâh: "Men sâme sitten ba'de'l-fitri fe-ke-ennemâ sâme'd-dehre."[13] "Îd-i fıtrdan sonra altı gün oruç tutan kimse o seneyi kâmilen oruç tutmuş gibi olur."

İşte azizim, her ne kadar ma'a'l-kusûr sıyâmlar ifa olunsa bile, sâim-i hakîkî olan zevât-ı kirâm hazerâtı meyanında dâhil-i sarây-ı visâl-i cânân olunur, zira sarây-ı hümâyûn kapısından içeri girer iken kapıcılar buyururlar ki "Bu akşam iftara gürûh-ı sâimîn geliyor." Onların içinden iyi ve kötüyü fark u temyiz ile tefrik ederek o kapıdan öyle ezan vakti geriye kimseyi çevirmezler. Ancak taraf-ı pâdişâhîden olunacak iltifat u ihsan ve atıyye, derece ve rütbesine göre olur. Bu dediğim iftar, zannolunmasın ki padişah iftarıdır. Bu iftar, padişahların padişahının iftarıdır. O da şehr-i mübârekin yirmi yedinci leyle-i Kadr'de olur, yani Kadir gecesi cümle sâimîn, sarây-ı cenâb-ı ulûhiyyete med'uv olup huzûr-ı ilâhiyyede iftar ederler azizim.

Ama sen dersen ki "Canım birader, biz yine Kadir gecesinde hanemizde kendi çorbamızı içiyoruz." Evet öyledir. Göklere çıkmayacaksın ya! Cenâb-ı İzzet'in öyle padişahlar gibi bir iki adet sarây-ı mahsûsu yoktur. Onun sarây-ı ilâhiyyesi insanların kalbidir. Nasıl ki her gece kemâl-i lutf u merhamet-i ilâhiyyesinden nısfu'l-leylden sonra semâ-yı dünyâya tenezzül buyurup "Var mı tövbe ve istiğfar eden, mağfiret edeyim" diye nida buyurur ise, işte leyle-i Kadr'de dahi öyle sâimîn kalplerine tenezzül ve tecelliyat ihsanıyla o gece olan magfiret-i ilâhiyyenin nihayeti yoktur. Leyle-i Kadr'in kadrini hakikaten kimse bilmez, yani hakîkat-i leyle-i Kadr ne şeydir ve ne hâldir? Aman azizim, o geceyi muhafazada ve misafirin olan padişahlar padişahı Cenâb-ı Rabb-i İzzet'e aman çok ikramlar ve çok hürmet ü riayetler edesin, çünkü bir kere mülâhaza edesin ki padişah sana haber gönderse ki bu gece iftara sana geleceğim, acaba hâlin ne olur ve ne türlü sürur u huzurundan sema ve raks edip dünyaya sığamazsın ve nasıl sandık ve sepette olanları [5] derhâl satıp iftariyeye sarf edersin. Hâlbuki o gece sana gelecek padişah senin gibi bir abddir. Lakin bu padişah, padişahların padişahı ve seni yoktan var eden ve her gün rızkını verip her ihtiyacını defeden senin rabbin ve mevlândır. Artık buralarını düşün de ona göre tedarikte bulun ve o geceyi zayi etme. Hasbe'l-beşeriyye Kadir gecesine kadar şurada burada zevk u sefada olur isen de bari o gece öyle dünya zevk u sefasını terk et de huzur ve sefâ-

---

11 "Kim bir hurma bulursa onunla iftar etsin, kim bulamazsa su ile iftarını açsın, su temizdir." *Sahîhu İbn Hibbân*, c. 8, 281, no: 3514; *et-Tirmizî*, c. 3, s. 77, no: 694; *Sunenu'l-Beyhakî el-Kubrâ*, c. 4, s. 239, no: 7919; *Musnedu Ahmed*, c. 4, s. 18, no: 16287; *A.e*, c. 4, s. 215, no: 17918; *es-Sunenu'l-kubrâ*, c. 2, s. 253, no: 3315, *A.e*, c.4, s. 164, no: 6710.

12 "Oruçta gösteriş yoktur." *Şu'abu'l-îmân*, c. 3, s. 296, no: 3582.

13 "Kim Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutarsa ömür boyu oruç tutmuş gibi olur." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 3, s. 184,

yı tecelliyât-ı ilâhiyyede olasın. Karıncalar gibi bir senelik idareni bile ki o gece tedarik edesin, azizim sultanım.

Bu abd-i âsî zaten nîm münzevî olduğum cihetle artık ramazân-ı şerîfte tamamıyla inzivada gibi idim. Ancak gündüzleri üç dört saat kadar kalemde olup kusûru hâne-i fakîrîde tilâvet-i Kur'ân ve zikr ü fikrimle meşgul olurdum. Ramazân-ı şerîfte Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin rûh-ı kudsiyyeleri için haftada bir hatm-i şerîf ederdim. Teravih namazını eda ettikten sonra haneme gelip bir saat kadar arkadaşımla muhabbet ederek badehu uykuya yatardım. Evet ramazân-ı şerîfte şurada burada birtakım halkın gıybet ve uygunsuz fenalıkta bulunmaktan ise, uykuya gitmek âdeta bir nevi ibadettir. Sahur vakti kalkıp ba'de't-ta'âm Câmi'-i Emeviyye'ye gidip huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda sabah namazı vaktine kadar meşgul olup sabah namazından sonra hâne-i fakîrîye avdet ile şöyle iki üç saat kadar uyku uyurdum. Eğerçi pazartesi veya cuma sabahı ise, orada hatm-i hâceyi kıraat ettikten sonra avdet ederdim. Memuriyetim hasebiyle aşr-ı ahîrde itikâfa muvaffak olamadığımdan binaenaleyh İmâm-ı A'zam radıyallâhu anhu efendimizin kavl-i şerîfleri mucebince bir gün câmi'-i şerîfte itikâfa niyet ile kalırdım. Şöyle ki yirmi altıncı günü ki Kadir gecesi akşamıdır, o gün de sabah namazını Câmi'-i Emeviyye'ye gidip itikâfa niyet edip ta yatsı namazını ve teravihi eda etmedikçe câmi'-i şerîften çıkmazım. İşte bu kadarcık yapabilirdim, yani on iki saatten ziyadedir câmi'-i şerîfte kalırım ve iftarı huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda ederim. Lakin öyle taam yoktur; bir simit ve bir hurma ile iktifa ederim.

Hele bir Kadir gecesinde Hazret-i Yahyâ [6] aleyhisselâmda misafir olduğum cihetle o iftarda ikram ziyade oldu. Şöyle ki vakt-i iftârda ezana bir çeyrek kalarak ufak maksûre içinde rabıtada idim. Câmi'-i şerifte kimse kalmamış; ancak çocuklar camide koşarlar oynarlar. İçlerinden birisi fakiri uyur zannıyla yanıma gelip "Ammî, ammî!" diye nida etti. Cevap vermediğimden eliyle arkama bir şiddetli vurup kaçtı. Diğer çocuklar baktılar ki yine fakirde bir hareket yoktur, onlar da birer birer gelip öyle can u gönülden arkama birer birer şiddetli vurup kaçarlar idi. İşte bunların bu hâlinden fakirde hâsıl olan aşk u muhabbeti ve neş'e-i tecelliyâtı artık tarif edemem. Ne çare ki muahharen hâdimler görüp çocukları oradan darp ile kovdular ve hâl-i fakîrîye taaccüp ettiler. Evet bu bir makamdır, nasıl tarif edeyim sana. Şöyle bir temsil ile beyan edeyim: Şimdi senin fevkalâde sevdiğin canın ciğerin dört beş yaşında evlâdın öyle iftar vaktinde senin kucağında sakalın bıyığın çekerek o ufak elleriyle tokat vurarak seninle oynasa, ne kadar zevk ve lezzet alırsın şüphe yok. Fevkalâde memnun ve mesrur olup "Çek oğlum!" veya "kızım" dersin. İşte dervîşânın dahi böyle bir hâli ve makamı vardır ki mahlûk-ı Hudâ'dan eza ve cefalar aynı zevk ü sefalar gibi aşk u muhabbet bahşeder azizim.

Bayram günleri kapı tatil olduğu cihetle bayram namazından çıktıktan sonra o namazda olan atıyye ve tecelliyât-ı ilâhiyyeyi derakap zayi ve telef etmemek için şöyle bir iki zatın ziyaretine gidip badehu kalem küşat oluncaya kadar hâne-i fakîrîden bir tarafa çıkmam. Evet bayram namazlarında olan atıyye

ve tecelliyât-ı ilâhiyye hiçbir başka namazda olmaz. Bayram namazı farz değildir, vaciptir. Lakin öyle bir vaciptir ki sair vaciplere kıyas olunmaz. Hatta merhum Hâlet Paşa kuddise sırruhu'l-azîz bir gün fakirden sual buyurdular ki "Azizim, bazı kimseler farz olan namazları eda etmedikleri hâlde vacip olan bayram namazına ne kadar himmet ve ehemmiyet ile sa'y ü gayret ederler!" Fakir cevabında dedim ki "Evet efendim, bu bayram namazı sırrını tamamıyla kâl ile arz edemem; vicdan ile bilinir bir tecelli ve bir hâl-i mahsûstur. [7] Ancak şu kadar var ki bayram namazını eda eden sâimîn-i mü'minîn manen Cenâb-ı Hakk'a niyaz ediyorlar ki "Yâ Rabbe'l-âlemîn, senin emr-i ilâhiyyeni ve rızâ-yı şerîfini tahsil edip otuz gün sâim olduk. Bugün bu amelimizin ücretini ve cezasını istida ile huzûr-ı ilâhiyyene geldik. Atıyye ve ihsanına muhtacız" diyorlar. Taraf-ı ilâhiyyeden dahi bunlara olunan atıyye ve ihsân-ı ilâhiyye vakit namazlarında olan atıyye ve ihsana kıyas değildir. Binaenaleyh işte bu bînamaz adamlar da onların arasında külâh için kapmak için bayram namazına şitâb ederler, çünkü evvelce arz olunduğu üzere atıyye ve ihsân-ı ilâhiyyede fark u temyiz yoktur." Evet, câmi'-i şerîfte olanların umumuna rahmet ve magfiret-i ilâhiyye ihsan olunur. Bunların tafsilâtı hoca efendiler hazerâtından talep olunsun.

Bin üç yüz sekiz senesi Ramazân-ı şerîfin yirmi altıncı [5 Mayıs 1891] pazartesi günü usul ü âdet-i kadîme üzere itikâf etmek için kemâ fi's-sâbık Câmi'-i Emeviyye'ye gittim ve akşama kadar zikr ü rabıta ve tilâvet-i Kur'ân ile meşgul oldum. Vakt-i iftâr karîb oldu. Lakin daha bir zuhurat ve bir tecellî-i ilâhiyye bahş ü ihsan olunmadığından ziyade mükedder ve mahzun olarak mahall-i ma'lûm olan ufak maksûre içinde bir köşesinde rabıta ile meşgul idim. Ezana on dakika kalarak kalbime şöyle zuhurat oldu ki pederim Mehmed Ali Ağa'nın ruhuna bir Fâtiha okuyup hediye etmek. O saat kemâl-i aşk u muhabbet ve huzur ile üç ihlâs ve bir Fâtiha okuyup "Pederim Mehmed Ali Ağa'nın ruhuna hibe ettim" der demez o an o dakikada yani "Ali"nin yâ'sını daha tamam etmemiş idim, vücuduma bir lerze gelip şimşek çakar gibi bir tecelli oldu ki o derece titredim ki yani yerimden hareket edercesine bir lerze ve bir titreme arız oldu, yani pederimin ruhaniyeti öyle süratle gelmesiyle fakiri fevkalâde sıtma tutmuş gibi titretti. Bu hareket ve lerze güya iklîm-i vücûdun hareket-i arzı gibi olup o anda iklîm-i vücûdda olan cebeller şak olarak onlarda metfun olan aşk u muhabbet gözeleri zâhir olup iki gözlerim pınarlarından âb-ı hayât-ı ma'nevî ve sermâye-i muhabbet-i ezelî dürr-i yektâ taneleri gibi sular cûş u hurûşa gelip revan oldu. Bu hâlde gönlüm arzu etti ki bir kerecik olsun, bu duayı okuyayım "Allâhumme yâ vâsi'a'l-magfireti igfir lî."[14] İşte güç hâl ile hıçkıra hıçkıra [8] bu duayı okudum. O saat, tebşîrât ve müjdeci-i ma'nevîler tarafından tebşîrât ve müjdeler bahş ü ihsan olunup nida oldu ki "Ey asi, müjde olsun, mağfiret olundun!" diye. Artık bu demde hâsıl olan ahvâl-i ma'nevî kâle gelmez. Uşşâkın vicdanına havale olmuştur. Bu ihsan u lutf-ı ilâhiyyeye mukabil kalben ve rûhen vüs'um yettiği mertebede îfâ-yı mahmidet ü şükre niyet olunmuştur. Lehu'l-hamdu ve'l-minne cebel-i Arafât'tan huccâc-ı müslimînin mağfuren avdetleri gibi

14 "Ey çok bağışlayıcı olan Allah'ım, beni bağışla." *Musnedu'ş-şihâb*, c. 2, s. 128, no: 1031.

fakirhaneye avdet ettim. Dahi "Ene [inde] zannî abdî bî"[15] hadîs-i kudsiyyesi mucebince bu bapta asla şek ve şüphe olmayarak mağfur olduğum zann-ı yakîni hâsıl olarak yeniden anadan doğmuş gibi kendimi bildim. "Hâzâ min fazli rabbî."[16]

Bayramın üçüncü günü a'lem-i ulemâdan bir zât-ı âlî-kadr var idi, pek ehibbâmız idi, ona mülâki olundu. Ba'de'l-musâfaha buyurdular ki "Lehu'l-hamdu ve'l-minne bu sene-i mübârekede muvahhidîn cümleten mağfiret olunmuştur." İşte bu da fakire bi-hasebi'z-zâhir bir tebşîr-i azîm olmakla tekrar teşekkürler olunmuştur.

Ey benim şahım, azizim, şöyle temsil ederim ki bu zâhirde olan zikr ü fikir ve salât u sıyâm ve ibadet ü taat, müshil şerbetine benzer, yani bir insan kabız oldukta müshil şerbetini nûş edip onun tesiriyle amel zuhur eder. Eğerçi şerbetin yapılması bilâ-noksân eczası tamam olur ise elbette onun tesiri olacağı bedîhîdir. Eğerçi eczasında bir noksaniyet olur ise, onun tesiri olmaz. İşte bunun gibi ibadet ve taat şerbeti kemâl-i aşk u muhabbet ve niyet-i hulûs ile olur ise muhakkak bunun tesiri olup necis ve pis olan günahlar ve masiyetler dökülüp mahv u zail olur. Eğerçi niyet-i hâlise olmaz ise, onun bir tesiri olmadığından başka mazarratı dahi mukarrerdir, yani riya ile olan amel için elbette itâb-ı ilâhî zuhur eder demektir. İşte bu temsil, tefekkür olunur ise, haylice ma'nâ-yı gûn-â-gûn zuhur eder azizim.

İşte o sene-i mübâreke ramazân-ı şerîfi dahi böylece min-gayr-i liyâkatin acz ve kusur ve isyanımız ile eda olunup kemâl-i lutf u merhamet-i ilâhiyyeden olarak dergâh-ı ulûhiyyette kabul buyrulduğuna delil ve işaret olunmak üzere evvelce zikri sebkat eden hulefâ-yı Hâlidiyyeden ve mazinne-i kirâmdan reşadetlû faziletlû Hacı Halil Efendi [9] hazretleri kurban bayramına birkaç gün kalarak bir mahalde muhabbet eder iken ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının sohbet ve muhabbet-i aliyyeleri yâd olundu. Ve bu zevât-ı kirâm hazerâtı hakkında olan tebşîrât-ı ilâhiyyeden bahs ü hikâye buyurdular ve bunlara olan muhabbet hiçbir muhabbete kıyas olunamadığından müşarünileyh hazretleri ara sıra salât-ı Bedriyyeyi kıraat buyurduklarını ve bu sayede zâhir ü bâtın pek çok mazhar-ı tecelliyât-ı subhâniyye olduklarını fakire hikâye ile lehu'l-hamdu ve'l-minne fakir tarafından dahi o an ve saatte müşarünileyh rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim hazerâtına zuhur eden aşk u muhabbet bir dereceye vâsıl oldu ki tarif edemem. Derhâl müşarünileyh hazretlerinden rica ve niyaz ile bu asiye dahi izin ve ruhsat itasıyla salât-ı Bedriyyeye devam ve kıraatim niyet olundukta, müşarünileyh tarafından ruhsat ve izin verilip derhâl bir adet salât-ı Bedriyye tedarik olunup işte iptida bed' ve kıraatine mübâşeret ettiğim günkü bin üç yüz iki [1885] senesi kurban bayramının arefe günü ki yevm-i cuma idi,

---

15 "Ben kulumun hakkımdaki zannının yanındayım." *el-Buhârî*, c. 6, s. 2694, no: 6970; *ed-Dârimî*, c. 2, s. 395, no: 2731; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 391, no: 9065, *A.e.*, c. 2, s. 482; no: 10258; *A.e.*, c. 2, s. 516, no: 10695; *A.e.*, c. 4, s. 106, no: 17020; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 202, no: 613 "Ene inde zannî abdî bî."

16 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

huccâc-ı müslimîn o günde cebel-i Arafât'ta hacc-ı ekber ettiler. Bu yüzsüz asi dahi hacc-ı ekber-i ma'nevî edip salât-ı Bedriyyeye bed' ü mübâşeret ettim. Binaenaleyh o tarihten itibaren asla bir cuma günü terk etmeyip beher cuma günleri zîrde beyan olunduğu üzere salât-ı Bedriyyeyi kıraat ederdim.

Şöyle ki cuma namazını eda edip doğruca fakirhaneye gelip bir tenha odada ûd ağacı yakıp rızâen lillâh iki rekat namaz eda edip sonra seccade üzerinde evvelâ Cenâb-ı Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin rûh-ı kudsiyye-i mutahharaları için ve badehu çâr-yâr-ı güzîn rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının rûh-ı mukaddeseleri için ve badehu ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının ervâh-ı mutahharaları için deyip niyet edip hatm-i hâce kıraat ederim. Şöyle ki usûl-i hatm-i hâce üzere göz yumup evvelâ istigfâr-ı şerîf badehu yedi kere Fâtiha-ı şerîf badehu yüz kere salât-ı şerîf badehu yedi kere sûre-i "E-lem neşrah leke sadreke"[17], badehu mevcut bulunan yüz adet hatm-i hâce taşları üzerine bin kere İhlâs-ı şerîf okuyup badehu kezalik yedi kere Fâtiha-ı şerîf badehu yüz kere salât-ı şerîf hitamında bu hatm-i hâcenin Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ [10] sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin ve çâr-yâr-ı güzîn ve ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının ervâh-ı mutahherelerine âcizâne âsiyâne bahş edip badehu salât-ı Bedriyyeyi evvelinden âhirine kadar kıraat ederim. Hitamında secde edip bu duayı okurum:

Allâhumme innî es'eluke'l-afve ve'l-âfiyete fi'd-dînî ve'd-dunyâ ve'l-âhireti; Allâhumme'sturnâ bi-setrike'l-cemîli, inneke afuvvun kerîmun tuhibbu'l-afve, fe'fu annî yâ lâtîfu, edriknî bi-lutfike'l-hafiyyi, ene muhtâcun zelîlun ve ente kaviyyun azîzun."[18]

İşte başım secdede olduğu hâlde üç defa bu duayı kıraat edip badehu salavât-ı şerîf dahi getirip sonra başımı secdeden kaldırıp Fâtiha-ı şerîfi kıraatle secdeden kalkarım.

İşbu salât-ı Bedriyyeye bed' ü mübâşeret ettiğim arefe gününün sabahı bayram namazından sonra karosaya gidip mahdûm-ı fakîrî Salih Efendi'yi istikbal edip hanemize getirdim. Mumaileyh, İşkodra'da Draç sancağına tabi Kavaya kazası a'şâr kitabetinde olup İşkodra Vergi ve Tahrir Müdürü mahdumum Hüsameddin Efendi'nin kayınpederleri Hafız Hüsnü Efendi'nin familyasını Şam'dan alıp götürmek için gelmiş idi. Burada yirmi gün kadar misafir olup badehu mumaileyh Hüsameddin Efendi memuriyeti olan Şâm-ı şerîf mahkeme-i bidâyet başkitabetini terk etmeyip fakirhanede kalıp ancak haremiyle mahdumu Ahmed Kemaleddin ve kayınvalidesini mumaileyh Salih Efendi alıp İşkodra'ya götürdü.

---

17 "Biz senin (bunalan) göğsünü açmadık mı (ondaki bunalımları, sıkıntıları giderip onu ilim, hikmet ve huzur ile genişletmedik mi)?" İnşirâh, 94/1.

18 "Allah'ım senden af diliyorum; din ve dünya işlerinde ve ahrette iyilik istiyorum. Allah'ım bizi güzel örtünle ört. Sen çok bağışlayıcısın, Yücesin, affetmeyi seversin, beni bağışla ey Latif, bana gizli lutfunu ver, ben muhtacım ve zavallıyım, sen güçlüsün, yücesin." Krş. *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 25, no: 4785; *İbn Mâce*, c. 2, s. 1273, no: 3881; *Ebû Dâvûd*, c. 4, s. 318, no: 5074; *el-Mu'cemu'l-evsat*, c. 8, s. 201, no: 8400.

Hüsameddin Efendi'nin haremi hamile olduğu cihetle oraya vusulünde bir mâh sonra Hüsameddin Efendi'nin bir kerimesi dünyaya gelip yirmi gün sonra validesi ki Hüsameddin Efendi'nin haremi kerimemiz hanım dünyadan ahirete intikal ederek rütbe-i şehâdeti ihraz etmiştir. Gayet sâliha ve sâbire bir hatun olup âkıbetü'l-emr rütbe-i şehâdete dahi nail oldu, rahmetullâhi aleyhâ rahmeten vâsi'aten.

Sâlifü'l-beyân salât-ı Bedriyye, böylece beher cuma devam olundu. Ancak gönül arzu eder ki ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının dahi hiç olmaz ise âlem-i ma'nâda müşahede-i cemâlleri şerefiyle müşerref olmayı. Bu emel müyesser olmadığına fevkalâde teessüf olunurdu. Evvelce zikri sebkat eden [11] ve salât-ı Bedriyyenin kırâatine mezuniyet veren reşadetlû Hacı Halil Efendi hazretleri bir gece muhabbet için fakirhaneyi teşrif buyurdular. Esnâ-yı muhabbette şu emel ve arzuma muvaffak olamadığıma teessüfümü arz u beyan ettim. Müşarünileyh hazretleri buna cevap olarak buyurdular ki "Kibâr-ı meşâyıh-ı izâmdan bir zât-ı âlî-kadr müridine hitaben buyurmuş ki "Bu gece yatsı namazını eda etme!" Bu irâde-i aliyyeden mürit fevkalâde muztarip olup bir hayli zaman tefekkür ederek ve nasıl edeceğini bilemeyip çünkü şeyhin iradesini reddetmek olmaz ve salât ise emr ü irâde-i Cenâb-ı Hak olup onu reddetmek hiç olmaz. Nihâyetü'l-emr yatsının sünnetlerini terk edip yalnız farzını eda etmiş. O gece rüyasında sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizi görüp efendimiz bu müride iltifat etmeyip "Benim sünnetimi niçin terk ettin?" diye itap ve hitap ile tekdir buyurmuşlar. Alessabah mürit, doğruca hazret-i şeyhe keyfiyyet-i ahvâli arz u beyan etmesiyle şeyhi buyurmuş ki "Eğerçi farzı dahi terk edeydin, o zaman farzın sahibi olan Cenâb-ı Rabb-i İzzet gelip seni itap ve tekdir ederdi!" diye buyurduğunu müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri fakire hikâye edip ve şöyle buyurdular ki "İnsan suda olan balık gibidir. Sudan karaya çıkmadıkça, suda olduğunu derk edemez, yani feyz-i ilâhî ve tecellî-i rabbâniyeye gark olmuş mürîdân bu tecelli içinde iken, kendisini fark u temyiz edemez. Ancak mürîd-i ma'hûd gibi kenara çıkarsa, o zaman bilir kendisinin bahr-i ummân-ı feyz ü tecellîde olduğunu" deyip ve fakire şöyle irade buyurdular ki "Salavât-ı Bedriyyeyi bundan böyle beher cuma namazından sonra iki rekat namaz eda olunup akîbinde salavât-ı Bedriyyeyi huzur u muhabbet ile kıraat edin, badehu hatm-i hâcegân olunması. Bunda huzur daha başka olur" buyurdular. Fakir de irâde-i aliyyeleri üzerine o cuma öylece ifa ettim.

İşte o cuma ki bin üç yüz üç senesi Cemâziyelâhirin on beşinci [10 Kasım 1897] günü ve şemsin tahvîl-i burûc ettiği hücre-i ûlâ idi, lehu'l-hamdu ve'l-minne şems-i hâkîkat dahi tahvîl-i tecelliyât ile ma'hûd-ı mürîd gibi fakire dahi ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtı manevî rûhâniyyet-i aliyyeleri teşrifle arz-ı cemâl ve tecelli buyurdular. Şöyle ki iki rekat namaz eda edip huzûr-ı tâm ile salât-ı Bedriyyeyi kıraat [12] etmeye başlayıp çâr-yâr-ı güzîn rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în efendilerimizin esâmî-i şerîfleri hitamıyla ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının esâmî-i şerîflerine bed' olunur olunmaz, fevkalâde bir huzûr-ı tâm zuhuruyla kendimi zapt

edemeyip şiddetle ağlamaya başladım. Hatta ağlamaktan kıraat etmeye muktedir olamayıp öyle ağlayarak birkaç esâmî-i şerîf kıraat olunup o esnada gönlüme şöyle hitap oldu ki "A biçare, bizler senden ayrı değiliz, seninle beraberiz. Lâkin sen bizim tecellimize mütehammil olamadığından onun için izhâr-ı tecellî etmeyip sûret-i hafâda zuhur ederiz" hitabıyla bu asi yüzsüz biçareyi şâd u handân buyurup çekilmeleriyle fakire dahi biraz sükûnet hâsıl olup badehu huzur u rahat ile kıraat olundu ve hatm-i hâcegân kıraatiyle de hatm olunup artık o tarihten beri bu minval üzere devam olundu. Lâkin o cuma günü tecellisi gibi daim öyle tecelli olmaz ise de pek de boş kalınmaz idi. İşbu feyz ü tecelli, müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretlerinin himmet ve sâye-i mürşidânelerinde olduğuna da şüphem olmadığından keyfiyyet-i ahvâl kendilerine arz olunup fevkalâde teşekkürler dahi olunmuştur. Müşarünileyh hazretleri buyurdular ki "Bu feyz ü tecelli iki nevidir. Bir nevi terakkiyât ile ve diğer nevi tenezzülât ile olur. Terakkiyât şöyledir ki sâlik, sa'y u himmetiyle ruhu makâmât-ı âliyeye terakki ederek orada ervâh-ı kudsiyyelerine vâsıl olunup feyz ü tecelli olunur, yani bir adam bir büyük zât-ı şerîfin hanesine gidip orada cemal ve aşk u muhabbetle müşerref olmak gibi. Ve bir de tenezzülât ile olur. Tenezzülât şöyledir ki sâlikin ruhu, makâmât-ı âliyeye terakki etmeyip kendi makamında iken ervâh-ı mukaddese lutfen ve tenezzülen gelip o sâlikin ruhuyla muvasalat etmesiyle feyz ü tecelli olunur, yani o büyük zât-ı âlî-kadrin sen hanesine gitmeyip o zât-ı âlî lutfen ve keremen senin hanene tenezzül ederek teşrif buyurur demek olur. İşte ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının ervâh-ı mukaddeseleri dahi böylece tenezzülen teşrif buyurup size feyz ü tecelli bahş ile iltifat buyurmuşlardır demektir. Artık şek ve şüphe olunmasın ki onlar daima sizin ile beraberdir azizim" diye tebşir ve tebrik buyurdular. "el-Hamdu lillâhi [13] rabbi'l-âlemîn."[19] "Hâzâ min fazli rabbî."[20] Hezâr sad hezâr salât u selâm olsun o Habîb-i Kibriyâ ve imâm-ı ashâb-ı Bedr sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem efendimiz ile ashâb-ı Bedr rıdvânullâhu ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtına. Ve alelhusus cemî'-i pîrân-ı izâm ve sâdât-ı kirâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahum hazerâtının Cenâb-ı Hak, ervâh-ı mukaddeselerini her an ve zaman takdis buyursun, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn sallallâhu aleyhi ve sellem.

19 "Alemlerin Rabbi (sahibi, yetiştiricisi) Allah'a hamdolsun." Bakara, 1/2.

20 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

BU FASIL MAHDUMUM SALİH EFENDİ'NİN TABUR KÂTİBİ TAYİNİ BEYANINDADIR

Mahdûm-ı âcizî Salih Efendi evvelce beyan olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'ten mahall-i me'mûriyyeti olan Draç kazasına avdet ederek İşkodra'da Emlâk Mümeyyizi Hafız Hüsnü Efendi'nin kerimesi ki Hüsameddin Efendi'nin haremidir; mumaileyh vefat ettikten sonra mumaileyh Salih Efendi'nin mümeyyiz efendi ile araları bozulup zaten a'şâr kitâbetinden azl olunmuş idi. Muahharen beş yüz kuruş maaş ile İşkodra nüfus mümeyyizi olmuştur. Bir müddetçik o memuriyette bulunup muahharen tebdîl-i havâ için üç mâh ruhsat ve izin ile haremiyle beraber Şâm-ı şerîf'e bin üç yüz üç [1887] senesi Martından sonra gelmiş idi. Fakat mumaileyh orasının havasıyla imtizaç edemediğinden daha avdet etmeyeceği cihetle Şâm-ı şerîfçe bir memuriyet arzusunda olmuş ise de muvaffak olamadığından ve mumaileyhin gözü, pederi gibi zaten asker cihetinde olup serçavuş iken tabur kâtipliği için evvelce imtihan verip evrakı mukaddemce Dersaadet'e takdim olunup münhal olduğundan Bâb-ı Seraskerî aklâmında mahfuz olmasıyla yine bu arzu ve sevdası teceddüt ederek bunun için Dersaadet'e gitmeyi niyet edip haremini burada bırakıp yalnızca "Destur erenler!" deyip Dersaadet'e gitmiştir.

Orada devletlû veliyyü'n-ni'am Derviş Paşa hazretlerinin kalem odasında ve maiyet-i devletlerinde bir müddetçik istihdam olunup âkıbetü'l-emr maksuduna nail olarak bin üç yüz üç senesi Eylülünde [13 Eylül-12 Ekim 1887] Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Nizamiye Otuz Birinci [14] Alayının Siirt sancağında bulunan ikinci taburuna tabur kâtibi olmuştur. Haremini buradan aldırıp oradan doğruca ordu-yı hümâyûn-ı mezkûr merkezi olan Erzincan'a canan kûyına şitâb etmiştir. Orada olan eski ihvan ve ehibbâ himmetleriyle o kış Erzincan'da kışlayıp evvel baharda taburu canibine gitmiştir.

Zaten Siirt sancağı burc-ı evliyâ ve makarr-ı hazerât-ı sâdât-ı kirâm olup mumaileyhin erenler tarafından oraya sevk ve irsali mahzâ bir lutf u inayet olunup orada zâhir ü bâtın olan sâdât-ı kirâm ve meşâyıh-ı izâm rûhâniyyet ü teveccühât-ı kudsiyyeleriyle terakkisi için olduğunda da şüphe yoktur. Mumaileyh Erzincan'da iken Sultân-ı Ulemâ-billâh kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizin mahdûm-ı mükerremeleri nûru'l-ayn faziletlû, reşadetlû ruhum Ahmed Fevzi Efendi hazretleri tarafından taraf-ı fakîrîye mumaileyh Salih Efendi'nin tahriratına leffen gönderilmiş olan ve dest-i şerîf hatt-ı mürşidâneleriyle yazılmış olan beyt-i şerîf ki silsile-i şerîfe ilâve olunacaktır, çünkü Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz dâr-ı bekâya teşrif buyurduktan sonra taraf-ı fakîrîden silsile-i şerîfe ilâve olunmuş olan ve yukarıda yani silsilenamede mezkûr olan nâm u şân-ı âlî-i

gavs-ı azamî mukaddemce Erzincan'a gönderilmiş idi ve orada yani Erzincanca ne yolda ve ne nâm-ı âlî ile silsile-i şerîfe ilâve buyrulduğunun emir ve iş'arı, müşarünileyh Ahmed Fevzi Efendimiz hazretlerine arz olunmuş idi. Binaenaleyh onlar da lutf u kerem buyurup oraca silsile-i şerîfe ilâve buyurulan nâm u şân-ı âlî-i gavs-ı a'zamî irsal buyurmuş olduğundan buraya elfâz ve ma'nâ-yı şerîfi derc ü ilâve olunmuştur azizim.

Emîn-i feyz-i esrâr-ı ilâhî Mustafa Fehmi
Ki nezdîgân-ı ma'nî-râ musaffâ mînumûd ez-dûr

Yani "Esrâr-ı ilâhî feyzinin emîni Hazret-i Mustafa Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz efendimizidir ki manaya yakın olanlara musaffâ gösterir uzaktan." Bu beyt-i şerîfte san'at-ı tezâdî vardır ki yakınlık uzaklık. [15] Dahi tenâsüb-i lafziyye mevcuttur: Mustafâ ile musaffâ lâfızlarıdır. Bundan başka daha pek çok kinaye ve mecaz ve rumûzât ve işârât mevcuttur, yani Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz vâris-i halîfe-i Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem olduğu cihetle esrâr-ı ilâhî feyzinin emîni ve mahzeni olup kâffe-i füyûzât-ı ilâhî evvelemirde müşarünileyh hazretlerine nazil olup oradan cümle avâlime ve cümle zerrât-ı cihâna taksim olunur, yani bu gibi olan zevât-ı kirâm mahall ü mahzen ü ma'den-i füyûzât ve esrâr-i ilâhî olup onların gönüllerinden cümle mahlûkata dağılır ve tevzi ve taksim olunur.

İşte Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz böyle ma'den ü mahzen-i füyûzât-ı ilâhî olduğu cihetle kendisine nispet ve ubudiyet ile kurb-i ma'neviyyesinde bulunan bu yüzsüz asi mücrim miskin gibi sair ihvanın gönüllerine esrâr-ı ilâhî füyûzâtını kendileri âlem-i ervâhta ve ulvîde olduğu hâlde mir'at-ı mücellâ gibi parlak ve sâfî ve hâlis olarak ihsan u inayet eder ve o mir'attan gösterir. Cümle ihvanın malûmu olduğu üzere ulemâ-billâh olan ve makâm-ı gavsiyyete nail olmuş zevât-ı kirâm hazerâtına rabıta olunur, zira ki bunlardır mazhar-ı feyz-i rabbânî ve tecelliyât-ı subhânî. Bunlar vasıtasıyla cümle zerrâta feyz ü tecelli bahş ü ihsan olunur, yani bunlar sâf ve hâlis billûra teşbih olunmuştur. Meselâ kav yakmak için şemsin önüne billûru getirip onun vasıtasıyla şemsin harareti kava düşüp kavı yakar. İşte bu zevât-ı kirâm hazerâtı dahi böylecedir. Bunlara rabıta olundukta onların vasıtasıyla cümle şems-i hakîkatin harareti gönüllere cezb olunup orada olan ve çer çöp makamında bulunan masivayı cümleten yakıp mahv u izale eder. İşte sırr-ı rabıta budur. Daha pek çok işârât ve rumûzât vardır azizim. Hazret-i Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz esrâr-ı ilâhî feyz ü tecellisinin emîni, sâdıkı ve mahzen ü madeni olduğunda şek ve şüphemiz yoktur. Âmennâ ve saddaknâ.

Binâen alâ-zâlik mezkûr hatt-ı şerîf ve nâm-ı âlî-i gavs-ı a'zamî teberrüken tezhip olunup levha şeklinde konulup kıblegâh-ı ma'nevî ittihazıyla duvara talik ile her an ve saat ism-i pâkine nazar ile rabıta ve tavassut ile Cenâb-ı Hakk'a niyazlar olunur. Bunlar, sâhib-i kudret ü kuvvet olan [16] zât-ı âlî-kadre manevî kurbiyet ve yakınlık peyda eden bendegân-ı sâdıkâna bu zâhir âleminde iken dûr u ba'îd olan bâtın âlemini sâfî ve musaffâ hâlis, gill ü gışsız gösterirler ve hem de

gösterdiler azizim. Lâkin min haysü'l-emniyet usul ve kaide budur ki öyle herkese göstermezler. Ancak müşahedeye lâyık ve seza olanlar ve istidat ve kâbiliyet-i ezeliyyesi miktarınca müsta'îd olanlara gösterirler ve makâm-ı müşâhede ise her bir dervîşânın basar-ı basîretine göre olur; ne kadar göz açabilir ise o kadar gösterirler. "Gözünü aç, gözünü aç, zira ki bu dünyada gözünü açamayıp müşaheden mahrum olanlar ahirette âmâ kör olur!" diye Cenâb-ı Hak, Kelâm-ı kadîminde buyurmuştur azizim. Bu yüzsüz asi bu âleme âmâ kör olarak geldim.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne hezâr sad hezâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun ki tabîb-i hâzık-ı rûhânî olan yani dem-i İsa'ya mazhar düşen Hazret-i Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz gözlerimi açıp âlem-i ma'nâyı ayne'l-yakîn gösterdi. Bu cihetle "Gözlüden tevellüt eden gözlü olur" fehvasınca mahdumum Salih Efendi gözü açık bu âleme gelmiştir ki müşarünileyh Ulemâ-billâh efendimiz ismini "Salih" tesmiye edip "Bir Salih oğlunuz oldu, tebşir ederim!" buyurmuştur. Ancak Hüsameddin Efendi gözsüz vaktimde tevellüt etmiştir. Devletlû Hâlet Paşa hazretlerinin Erzincan'da bulundukları zamanında Bahaüddin Efendi dünyaya gelmiştir. Ulemâ-billâh efendimiz ile beraberce tebrik etmek için gittik. Müşarünileyh Hâlet Paşa buyurdular ki "Çok zamandır, bir evlât arzu ederdik, ihsan olmadı. Ancak sâye-i mürşidânelerinde du'â-yı devletleri eseri olmak için bu evlâdı Cenâb-ı Hak ihsan etti" buyurdular. Mürşid-i a'zam efendimiz cevabında şöyle buyurdular ki "Bir çeşmenin bulanık zamanında alınan su tabiî bulanık olur; duru ve sâfî vaktinde alınan su da elbette duru ve sâfî olur." Onun gibi Hüsameddin Efendi bulanık vaktimizde ve Salih Efendi sâf ve musaffâ duru ve vaktimizde tevellüt etmiş. Ancak mumaileyh Hüsameddin Efendi dahi Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin ihsanı [17] ve bahş u atıyyesi olduğu cihetle onu da âmâ bırakmayacakları, emr-i bedîhîdir, ancak vakt ü saati henüz daha gelmemiştir.

Hatta mumaileyh Hüsameddin Efendi, Şâm-ı şerîf'e gelip teehhül ettiğinden bir iki sene sonra kendisine manevî zuhur eden hâlât ve rumûzâttan dolayı halktan uzlet ihtiyarıyla bir odaya girip erba'în etmiştir ve pek çok fütuhat olmuştur ve âlem-i ma'nâyı şöyle göz ucuyla bir cüz'î müşahede etmiştir. Ve o vakitten şimdi kendisinde olan hâlât-ı ma'nevî eseri olmalı ki reşâdetlü faziletlû Hacı Halil Efendi hazretleri, onun her bir hâlini tahsin edip fakire buyurmuşlardır ki "Siz ona karışmayasınız. O bir başka zattır. Biz onun her bir cihetini yokladık, hâlis altın ve sikke-i hâlise bulduk" buyurdular. Fakir de: "Bu himmet ve bu hüsn-i teveccühlerinize fevkalâde teşekkür ederim" dedim. Filhakika mumaileyh Hüsameddin Efendi'nin mektebe bed' ve besmele dediğinde evvelce beyan olunduğu üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz karşılarına alıp haylice göz göze açık olarak rabıta ve teveccüh buyurmuş idi. Bu maceralar beyhude değildir azizim.

Mumaileyh Hüsameddin Efendi bin üç yüz dört [1886-87] senesinde mahkeme-i bidâyet başkitabetinden istifa edip da'âvî vekili oldu. Bu da bir başka yoldur. İnşâallâhu ta'âlâ hakkında mahz-ı hayr olur, çünkü bu da'âvî vekilleri şu

zamanda işi hakkıyla tutarlar ise, zâhir ü bâtın me'cûr olurlar. Hüsameddin Efendi'ye bu bapta bir diyeceğim yoktur, zira ki birkaç davaları bi-hakkın kazandı ve sevâb-ı azîm aldı ve bazılarını dahi "es-Sulhu seyyidu'l-ahkâmi"[21] deyip aralarını bulup sulh ediyor. Bu da alâ. Velhâsıl Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin meşreb ü mezheb ve ahlâk-ı hamîdeleri üzere mahlûk-ı Hudâ'ya hizmet etmek kaydında bulunuyor. Artık mumaileyhimâ Hüsameddin ve Salih efendilerin tercüme-i ahvâllerini bu vakte kadar yazıp beyan ettim. Bundan sonra yularlarını boyunlarına atıp "Veffekakumullâhu ta'âla min cemî'i umûri'd-dunyâ ve'l-âhireti"[22] duasıyla hatm-i kelâm ettim. Kâlallâhu ta'âlâ: "İnnemâ emvâlukum ve evlâdukum fitnetun vallâhu indehu ecrun azîmun."[23] "Emvâl ve evlâdınız size beliyedir. Allah ta'âlânın muhabbet ve taatini emvâl ve evlâd muhabbeti üzere îsâr edenlere Allah ta'âlâ indinde ecr-i azîm vardır."

21 "Barış, hükümlerin efendisidir."

22 "Allah sizi bütün dünyâ ve ahiret işlerinizde muvaffak etsin."

23 "Mallarınız ve evlâtlarınız bir fitne(sınav)dir, (Allah, onlarla sizi imtihan etmektedir). Allah ise, işte büyük ödül O'nun yanındadır." Teğâbun, 64/15.

[18] BU FASIL MÜRŞİD-İ KÂMİL MUSTAFA EFENDİ HAZRETLERİNİN ŞÂM-I ŞERÎF'E TEŞRİFLERİ BEYANINDADIR

Cenâb-ı Rabb-i İzzet âyet-i kerîmesinde evlâdın fitne olduğunu irade buyurmuştur. Binaenaleyh bunları terk ile sulahâ-yı ümmet hazerâtının zikr ü beyanı mahz-ı rahmet ve mağfirettir. Nitekim hadîs-i şerîfte vaki olmuştur ki "İnde zikri's-sâlihîne tenzilu'r-rahmetu."[24] "Sâlihîn-i kirâm hazerâtının zikri indinde rahmet-i ilâhiyye nazil olur." Bunun mefhûm-ı muhâlifi, fâsikîn-i zâlimîn zikrinde gazap ve lanet nazil olur demektir. Bu ecilden meclisimizi meclis-i rahmet ü magfiret etmek için yine evliyâ-yı kirâm ve meşâyih-i zevi'l-ihtirâm hazerâtının zikir ve sohbetleriyle meydân-ı aşka ruh sürüp can atıp şahlık tacını kapalım azizim.

An-asl Erzincan'a karîb olan Şiran[25] kazası a'lem-i ulemâsından ve tarîkat-ı aliyye-i Nakşbendiyye hulefâ-yı kirâmından olup müddet-i medîde Çorum sancağında neşr-i ulûm ve irşâd-ı ibâd ile zâhir ü bâtın mamur-abadan olan şîr-i acîb faziletlû, reşadetlû zehâdetlû Mustafa Efendi hazretleri bin üç yüz üç [1886] sene-i hicriyesinde refakatlerinde bazı mürîdân u dervîşânıyla beraber Hicâz-ı mağfiret-tırâza azimet buyurup avdetinde Şâm-ı şerîf'i ziyaret etmek niyet-i hayriyyesiyle buraya gelmek üzere Beyrut'a çıkmış olduğunu Beyrut Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyye hocası Çorumî Ali Efendi biraderimiz Şam'da Halilullâh Medresesi'nde sâkin tüccar ve ihvân-ı tarîkattan Kâğıtçı Şakir Efendi'ye yazmışlar. Onlar da fakire ifade ve beyan ettiler. Müşarünileyh hazretleri çoktan beri Çorum'da olmasıyla beynehümâda bi-hasebi'z-zâhir bir ülfet ü muhabbet yok ise de madem ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin makarr u mesken-i mürşidâneleri kurbiyetinde evvelce bulunması cihetle muhakkak beynlerinde ülfet ü muhabbet-i kadîme de bulunacağı derkârdır deyip müşarünileyh hazretlerinin istikbaline gitmek ve hizmet-i mürşidânelerinde bulunmak fakire vaciptir deyip mumaileyh Şakir Efendi'ye dedim ki "Efendi hazretlerinin istikbaline gitmek üzere oradan yevm-i hareketinin [19] zatınıza hîn-i iş'ârında fakiri haberdar etmeniz rica olunur." Onlar da "Baş üzerine" dediler.

---

24 "İyi insanların zikri üzere rahmet nazil olur." *Kerâmâtu'l-evliyâ*, c. 1, s. 96; İbn Hanbel, *el-Vera'*, c. 1, s. 76; İbn Ebî Âsım, *Kitâbu'z-zuhd*, c. 1, s. 326; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, c. 17, s. 429; *Hilyetu'l-evliyâ*, c. 7, s. 285; *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, c. 14, s. 64; *Târîhu Bağdâd*, c. 3, s. 249; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 70, no: 1772; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 292, no: 720.

25 Bugün Gümüşhane'ye bağlı.

Aradan dört beş gün mürurunda bir sabah mumaileyh Şakir Efendi haber verdi ki "İnde'l-hisâb bugün hazret-i şeyh, Şâm-ı şerîf'e vâsıl olacaklardır." Fakir derhâl eve avdetle elbisemi giyip doğruca mumaileyh Şakir Efendi'nin odasına geldim. Meğer ki faziletlû, reşadetlû Hacı Halil Efendi kendi hanelerine misafir etmek niyet-i âlîleriyle lâzım gelen tedarikâtta bulunup hatta Şakir Efendi'den çay kupaları mubayaasında olduğunu gördüm. Derhâl ellerini öpüp bu hizmet ve lutuflarından fevkalâde teşekkürler edip çay takımının akçesini fakir verip "Hemen buyurun, şimdi arabaya râkiben yola revan olalım" dedim. Müşarünileyh hazretleri buyurdu ki "Daha erkendir, Şakir Efendi'de bir çay içelim, bir parça kahvaltı edelim, sonra gideriz." Fakir buna razı olmayıp gitmeyi tacil edip bunlara derhâl biraz francala, üzüm, peynir alıp "Araba içinde tenavül buyurun" demekle beraber, gönlümde de bir taraftan telgraf-ı ma'nevîler keşide oluyor ki yani Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz cânib-i kudsiyyesinden işâret-i ma'neviyye zuhur edip buyurdular ki "Bu gelen zât-ı şerîf tarafımızdan size misafir gönderilmiştir. Haklarında lâzım gelen hizmet ve muavenette kusur eylemeyesiniz" gibi manalar atılmakla artık ihtiyarım elimden gidip eylediğim telâş ve acele ve gayret, bunları hayrette bırakıp "Canım birader, nedir sizde olan telâş ve tacil?" diye sual ederlerdi. Fakir de cevabında: "Efendim, bu zât-ı âlî-kadr Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin vatandaşı ve hem de tarikat arkadaşı olup muhakkak aralarında ülfet ü muhabbet dahi olacağı emr-i bedîhîdir. Fakiriniz de müşarünileyh Ulemâ-billâh efendimizin aşçı dedesi olduğum cihetle elbette fakire misafir demek olacağından bu yüzden vaktiyle gidilip teşriflerinden evvelce orada hazır ve muntazır-ı dîdâr-ı şeyh olmak lâzım" deyip serî'an bunları alıp ve bir araba icar edip karusanın birinci mevkii olan Elhâme nam mahal ki şehre iki saattir, oraya gittik.

İşte azizim, arabaya binip açıldık. Ama velâkin ne açıldık! Henüz meyhaneden kalkmış, kendisine malik olmayan bir mestane gibi oldum. O kadar neşe ve tecelli geldi ki değil arabaya, büyük sahralara sığamıyorum. Müşarünileyh Hacı Halil [20] Efendi hazretleri işe bi-hasebi'l-butûn tamamıyla vukuf kesb etmesiyle onlar yalnız tebessüm ile fakirin kelâmımı istima ederek neşe-yâb oluyorlar. Hele bizim Şakir Efendi bizden ona da şöyle bir mestanelik geldi ve o da hareket ve cümbüşe geldi.

İşte bu hâl ile Elhâme'ye vâsıl olduk. Aradan beş on dakika geçer geçmez bir de baktık ki arabalar dağdan aşağı doğru geliyor, çünkü müşarünileyh Mustafa Efendi hazretleri esnâ-yı râhta namaz ve niyaz için karusaya binmeyip yük, eşya nakleden arabalara binmiş olduğu haberini almış idik, şimdi arabalar böyle zuhur etmesiyle müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri fakire bir nazar ederek "Koca Aşçı Dedemiz, ayn-ı kerâmet imiş taciliniz!" buyurdular. Oradan piyade olarak kırk elli hatve ileriye doğru istikbal edip ilk gelen arabanın içinde müşahede ederek hemen selâma durduk. Onlar da irfanlarıyla bizi bilip iltifat ettiler. Araba durup hemen fakir, arabaya çıkıp koltuğuna girip nâz ü na'îm ile aşağı indirdim. Diğer araba da dahi iki nefer dervişi olup bizim arabada yer olmadığından dervişlere: "Siz eşyanız ile yine bu araba ile şehre geliniz, kumpan-

yadan mahsus adam ile sizi haneye aldırırız" deyip oradan müşarünileyh şeyh efendimiz hazretlerini alıp araba-i mahsûs ile Şâm-ı şerîf'e avdet ettik.

Müşarünileyh hazretlerinin şöyle cemallerine dikkat ettim, tıpkı Ulemâ-billâh efendimize müşâbihtir. İsimleri dahi Mustafa olmasıyla hem isimde ve hem cisimde tamamiyle müşâbih bulunduğundan güya ki Ulemâ-billâh efendimizdir. Artık bir başka hâle ve renge girdim. Müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri buyurdular ki "Bu zat, Şeyh Fehmi Efendi hazretlerinin aşçı dedesidir." Müşarünileyh şeyh efendi hazretleri cevabında: "Maşallah, bârekellâh! Biz de Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'l-âlî tarafından geliyoruz" demesiyle ihtiyarım bütün bütün elimden gidip bir cezbe hâli gelip ağlamaya başladım. Onları da ağlattım.

Bu hâlimden şeyh efendi hazretleri, müşarünileyh Ulemâ-billâh efendimize olan aşk u muhabbetimin derecesini anlayıp çok iltifatlar edip Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz hazretleriyle olan ülfet ü muhabbet-i [21] kadîmelerinden artık bahs ü hikâye etmeye başladılar. Meğer ki hakikaten beynlerinde hukûk-ı kadîme var imiş. Müşarünileyh efendimizin ilk hacc-ı şerîfe teşriflerinde birlikte olduklarını beyan buyurdular. Hatta şöyle nakl ü hikâye ettiler ki "Süveyş denizinde bir büyük fırtınaya tesadüf ettik. Şöyle ki sefineye râkib olup gider iken birdenbire bir fırtına zuhur etti. Zannettim ki hemen sefinemiz gark olacaktır. Kendimden ümidi kat' ile şöyle sefinenin bir kenarında hazır oldum ki sefine denize battığı anda kendimi kelime-i şehâdet ile beraber denize atayım. Lâkin nazar-ı dikkat ile Şeyh Fehmi Efendi hazretlerine nazar ediyorum. Onlarda asla böyle bir telâş göremeyip yalnız murakabeye varmışlar, öylece emr-i ilâhiyyeye muntazır olmuşlar, duruyorlar. Artık onların teveccüh ve niyazları berekâtıyla olmalı ki o anda sefinemiz orada bir liman bulup hemen oraya dahil olarak orasını melce ve penâh ittihaz ettik. Diğer sefineler dahi oraya geldiler. Birkaç gün fırtınadan orada kaldık. Bir gün bizden evvel bir sefine oradan çıkıp gider iken, bizim sefinenin gitmesi için dahi Hazret-i Fehmi Efendimize söyledim, çünkü sefinede ondan büyük kimsemiz yoktur. Fakire cevabında buyurdular ki "Sûfî, sen karışma!" Fakir de sükût ettim. Bir de onu gördüm ki o giden sefine rüzgârın muhalif esmesiyle kendisini taşa çarpıp içinde olan huccâc-ı müslimîn denize gark oldular. O gece de limanda kaldık. Fakir şöyle murakabede iken, bir adam zuhur etti. Fakire sual etti ki "Sizin başınız kimdir?" Fakir de bizim ile beraber ihvandan bir âşık ve bir sâdık ihvanımız var idi, ismine Hâlid derler idi, onu gösterdim. O adam gidip onun belindeki kuşağından tutup şöyle sefinenin baş tarafına doğru çekip götürdü. O hâlde murakabeden uyandım. Derakap mumaileyh Hâlid'i çağırdım: "Aman uşak, şuradan biraz sadaka ver, sefinede olan fukara ve dervîşâna!" dedim. O da hemen bir miktar sadaka dağıttı. Bu ahvalden müşarünileyh Fehmi Efendi hazretlerini haberdar ettim. Onlar da memnun olup teşekkür ve hamd ü senalar edip ertesi gün alessabah rüzgâr durup limandan hareket ederek selâmete vâsıl olduk" diye arabanın içinde hikâye buyurdular.

İşte şeyh efendi hazretlerinin bu hikâye [22] eylediği hususu mukaddemce arz u beyan etmiş idim ki Hazret-i Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz Hi-

caz'dan Erzincan'a avdet edip fakire buyurmuşlar idi ki "Bizi Hicaz'dan salıvermiyorlar idi, yani izin ve ruhsat-ı ma'neviyye yok idi. Ancak validemin rızası yok idi diye oradan hareket ettik. Az kaldı ki râkib olduğumuz sefineyi denize gark edip o kadar huccâc-ı müslimîn bu fakirin yüzünden denize gark olacaklar idi. Binaenaleyh sefineden şöyle bir kenara çıkmak niyet etmiş idim. Hele afv-ı ilâhî zuhur edip sâhil-i selâmete çıktık" buyurmuşlar idi.

İşte o hikâyenin tafsilini müşarünileyh Mustafa Efendi'den istima edip artık müşarünileyh şeyh efendi hazretlerine hizmet ü ubudiyet kat-ender-kat oldu, zira ki taraf-ı cânândan geliyor. Böyle muhabbetler ile Dunmâr nam mahalle gelip orada arabadan inip tecdîd-i vudû' ile asr namazını cemaatle eda edip tekrar arabaya binip doğruca müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretlerinin hâne-i âlîlerine nüzul ettik. Oradan adam gönderip kumpanyadan dervişler ile eşyaları aldırdık. O gece orada istirahat buyurdular.

Ferdâsı günü alessabah huzurlarına gittim. Beraberce çaylar nûş olup muhabbetler meydana geldi. Zannettim ki Sultân Ulemâ-billâh efendimiz tekrar dünyaya geldi, zira ki o zamân-ı sa'âdete nîm müşâbih buldum. Ve müşarünileyh Şeyh Mustafa Efendi hazretlerinin dahi fakire olan teveccühât-ı kudsiyyeleri bir derece fakiri raks u cümbüşe getirip artık böyle mestanelik hâlimden onlar da memnun olup teveccühât-ı kudsiyyelerini müzdâd ederler idi. Ve Hacı Halil Efendi hazretleri de: "Efendim, Aşçı Dedemiz şimdi Şâm-ı şerîf'in kutbudur" deyip artık bu sözden şeyh efendi hazretleri lâtife tarikiyle ismimizi "Kutub" tesmiye edip "Gel bakalım bizim Kutub, ne var ne yok!" diye birtakım iltifat ve lâtife buyururlar idi. İşte taklit olarak şimdi de kutup olduk azizim. Zaten her bir işim taklit idi. Bu da bir taklit olsun dedim.

O gün müşarünileyh şeyh efendi hazretleriyle dervişleri ve Hacı Halil Efendi'yi alıp hamama götürdüm. Ferdâsı günü de Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin hâne-i sa'âdetlerine yüz sürüp bi'l-istîzân olunan izin [23] ve müsaade üzerine harem-i sa'âdetleri ki iffetlû ismetlû valide sultan efendimiz hazretlerinin huzûr-ı devletlerine gidilip mazhar-ı iltifât olduk. O demde müşarünileyh şeyh efendi hazretlerini bir miskin gedâ fakir heyetinde kemâl-i huzû' ve huşû' ile vâlide-i muhterem hazretlerinin karşısında durup ayaklarına kapanıp secde edercesine kemâl-i ta'zîm ü tekrîmlerine fevkalâde tahsin ve pesend ettim. Oradan artık icap eden ziyaretlere gidilip huzûr-ı tâm ile geşt ü güzâr olunmuştur. Ancak fakire şöyle irade buyurdular ki "Birkaç ay burada kalmak arzu ederim." Yani bu kış burada kalacağımdan münasip bir hücre veyahut bir hane icar olunması emr ü ferman buyurdular. Fakir derhâl taharri ve tecessüs etmekte olup bu hususu bizim şubenin tahrirat başkitabeti Hacı İzzet Efendi haber alıp mahdumu Rıfat Bey'e demiş ki "Bizim İbrahim Efendi, şeyh efendi hazretleri için hane icar etmeye kıyam edip şimdi birtakım icar verecektir. Bundan ise ittisalimizde olan hanemiz boştur. Bu hanenin miftahını götür, ona teslim et" demiş. Zaten mumaileyh İzzet Efendi, muttakî, âbid ve zâhid bir zat olup derhâl Rıfat Bey, miftahı getirip verdi. Fevkalâde memnun oldum ve keyfiyeti hazret-i şeyh efendimize arz ettim ve hane sahibinin ittikâsından

haber verdim. Memnun olup kabul buyurdular. Oraya nakil olup lâzım gelen hasır ve levazımat ve mangal ve saire taraf-ı fakîrîden mubayaa olundu ve bazı eşya dahi bendehaneden getirildi. Şeyh efendi hazretleri mine'l-kadîm hiçbir kimsenin bir şeyi yani akçe ve bohça ve sair bir şey kabul etmediğinden başka hiçbir kimsenin davetine gitmez ve kimse ile muhabbet etmez; uzlet ihtiyar etmiş ve daima zikr ü rabıta ile meşgul olup fakirin böyle şeylere akçe sarf ettiğime razı olmayıp derhâl fakiri çağırıp iki adet Osmanlı lirası verdiler ki "Bunu levazımata sarf edin" diye. Derhâl fakir ellerine kapanıp "Efendim merhamet buyurun, kulunuz aşçı dedelik vazifesini ifa ediyorum. Badehu müfredatlı masraf pusulasını takdim ederim, o zaman hesabımızı rüyet buyurursunuz" diye kendilerini ikna ettim.

Müşarünileyh şeyh efendi hazretlerinin zühd ü takvaları ve fazl u kerametleri derece-i nihâyeye varmış idi. Hatta efrenc şekeri tenavül buyurmayıp çay için Mısır şekeri mubayaa eder idim [24] ve şayet bazı kere bendehaneden taam getirilecek olur ise, onların tembih ve tarif ü tavsifleri üzere tab' olunup öylece kabul buyururlar idi. Ve kimseyi huzurlarına kabul etmezler, ancak istizan ile ve ma'rifet-i fakîrî ile şöyle birkaç dakika huzurlarına alırlar idi. Hatta Şâm-ı şerîf'te mutavten sâkin, meşhur Adanalı Âmâ Hoca Efendi, bu zât-ı âlî-kadrin hâl ü şânını istima edip kulağından âşık olmuş idi. Velâkin kendi âmâ olduğu ve gayet müsin ve ihtiyar bulunduğu ve bir de huzurlarına kimseyi kabul etmediklerini işittiği cihetle ziyaretlerine gidemeyip bunun bir çaresini aramakta iken bir zat, fakirin ona mensubiyetimi söylemişler. Derhâl fakiri celb ile: "Aman oğlum, sana pek çok rica ederim, şu zat ile bu fakiri bir kere görüştürmenin çaresi ne ise sizin himmetinizden beklerim" dediler. Fakir de "Baş üzerine, inşâallâhu ta'âlâ yarın gece yatsıdan evvelce hazret-i şeyh efendimizi buraya getiririm" dedim. Onlar da fevkalâde memnun olup oradaki cem'iyyet-i ihvân dahi memnun olarak cümleten "Yarın gece muntazır oluruz" dediler. Şimdi fakire bir büyük endişe ve tefekkür oldu ki belki kabul buyurmazlar, gitmezler; söz de verdim. Nasıl olur ve ne zemin ile ne yolda arz edeyim diye tefekkür eder iken, pîrân-ı izâm hezarâtının imdâd-ı rûhâniyyetleriyle sûre-i Abese hatırıma geldi, yani "Abese ve tevellâ â En câehu'l-a'mâ"[26] âyet-i kerîmesi, fakire bir büyük imdâd-ı rûhâniyye oldu.

Ertesi gece bade't-ta'âm huzûr-ı mürşidânelerine yüz sürüp ve şöyle idâre-i lisan ettim ki "Civâr-ı âlîlerinizde Adanalı âmâ bir hoca efendi dâ'îniz vardır. Kendisi gayet müsin ve ihtiyar olup ziyâret-i âlîlerinize gelmeye kudreti yoktur ve kendisi ehl-i tarîk olup efendimizin evsâf-ı hamîdelerini istima edip kulağından âşık olmuştur. Fakirinizi celb ile pek çok teşriflerinizi istirham buyurdular. Fakiriniz de efendimize olan mensubiyet ve ubûdiyet-i tâmme münasebetiyle taahhüt ettim. Lutf u ihsan efendimizindir. Eğerçi bu istirham ve niyâz-ı fakîrânemi kabul buyurmaz iseniz o vakit bir şey diyemem, ancak sûre-i Abese'yi kıraat ederim" dediğim anda bu remz ü işaret fevkalâde hoşuna gidip

26 "Surat astı ve döndü, kör geldi diye." Abese, 80/1-2.

[25] tebessüm buyurup "Sen ne yaman adamsın, nasıl bu âyet-i kerîmeler hatırına geldi" Çok yaman bir kutub imişsin!" diye lâtife edip "Artık gitmemek olmaz, buyurun gidelim" deyip oradan mumaileyh Adanalı Âmâ Hoca Efendi'nin hanesine geldik.

Hemen oda kapısından içeri girer girmez ortada olan nargile ve sigara ve çubuk gibi şeyleri derhâl kaldırdılar. Kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile ellerini öptüler ve Âmâ Hoca'nın yanına oturttular. Şöyle bir saat kadar muhabbet mümted oldu. Lâkin cümlesi mest-i lâ-ya'kıl oldu, zira kuvvet-i ilmiyye ve ameliyye mükemmel, zâhir ü bâtın mamur abadan bir zattır. Elbette bunda olan tesirat başka olur. Badehu hâne-i sa'âdetine avdet ü ric'at buyurdu.

İsneyn ve cuma geceleri hatm-i hâcegân kıraat etmek niyet-i hayriyyesiyle hanelerine muttasıl olan mescid-i şerîfe teşrifleri ve bu yüzden ihvan, mazhar-ı feyz ü terakkî olup cümlesini memnun ve mesrur buyurmalarını arz ettim ise de kabul buyurmayıp ancak fakir ve Hacı Halil Efendi beraberce hâne-i sa'âdetlerinde mevcut iki nefer derviş ile isneyn ve cuma geceleri hatm-i hâcegân kıraatine müsaade buyurulup her cuma ve isneyn geceleri gidip hatm-i hâcegân okur idik. Lâkin Şâm-ı şerif'te değil, cennet-i a'lâda okuyoruz gibi öyle huzûr-ı tâm ve nispet kokusu odayı ihata eder idi. Hatm-i hâcegân hitamından sonra yarım saat miktarı yerimizden harekete mecal olmayıp öyle deryâ-yı aşka ve feyz-i tecellî-i Hakk'a gark olmuş olur idik. Güç hâl ile uyanır idik azizim.

Müşârünileyh şeyh efendi hazretleri silsilenâme-i şerîfi diğer renk ve tarzda bizzat kendileri kaleme alıp bazı kere kıraat buyururlar idi. Fakir istirham edip yanında olan dervişe yazdırıp bir aynını aldım ve emânet-i şerîfeler meyanında hıfz ettim ve teberrüken buraya dahi aynıyla derc ü beyan ettim.

Silsilenâme-i şerîf:

Hakîkat bahrinin dürrîn deren mahbûb-ı subhânî
K'erişti kâbe kavseyni ev ednâda bulup kânı

O dürrü derc edip Sıddîk oluban mahzen-i esrâr
Zihî sıdkında sâdıkdır o yârin gârda yârânı

O genci feth edip Selmân saçtı rûhıla reyhân
Nice cânlar olup mestân unuttu hûr u gılmânı

[26] Erişdi Kâsım-ı Evvâb o bâbda oldu çün bevvâb
Erip tâ sâhile gark-âb düşdü hân-ı rûhânî

Çü onun hân-ı bezminde bulup Cafer zinde
Acâyib oldu ferhunde buluban sıdk-ı hakkânî

Onun sıdk u sefâsının nesîmin buldu çün Tayfûr
Hayâsının sefâsından nice gör dedi subhânî

Çü o bûydan alıp şemme geçerdi seyr-i imkândan
Ki hark etti hayâlâtı Ebu'l-Hasan el-Harâkânî

Onun o himmetin görüp Ebû Alî olup çâlâk
Urûc etti alâya tâ ola mahrem-i Yezdânî

Onun dâmânını tutup ona der-pey revân oldu
Çü vâkıf oldu sırrına Şeyh Yûsuf el-Hemedânî

Gelip gavsü'l-halâyık çün ona dil bend edip her dem
Bulup bilip görüp rabbın Abdulhâlık el-Gucdevânî

Çü Şeyh-i Ârîf-i Dânâ sülûkunda olup bînâ
Erişdi kasr-ı îkâna açılıp bâb-ı irfânî

Senâ kıldı ona Mahmûd ki nezdinde ola mahbûb
Muhabbetde olup maglûb bilip hayrette hayrânî

Alî a'lâ makâm buldu onun sohbet-i yümnünde
Cinân-ı himmetile kim ola Alî Ahmed-i Sânî

Dediler kutbü'l-evliyâ Muhammed Bâb Semâsî
Geçip a'lâdan a'lâya urûc etti onun cânı

Urûcunun burucunda tulû' etti bir mâhtâb
Ona Seyyid Külâl dendi gönüller kıldı nûrânî

Muhammed Şâh-ı Nakşbend tulû' eyledi çün hurşîd
İhâta etti âfâkı onun nûrı feyzânı

Muhammed Alâüddîn onun o nûr-ı feyzinden
Itırlar saçdı cânlara veriben derde dermânı

Onun o ıtrı bûyundan çü buldu cezbe-i Ya'kûb
Çıkıp cevelân edip çarhı güzâr eyledi imkânı

İşitin Hâce Ahrâr Hakk'ın bahş u kirâmından
Nice kehf-i enâm oldu saçıp in'âm u ihsânı

Muhammed-i Zâhide cânâ erişdi çün o ihsâna
Erip makâm-ı ihsâna şühûd eyledi vicdânı

Muhammed Dervîş derdnâk düşüp derde bî-pâyân
Ki tâ bir gün devâ eder diye ederdi efgânı

Çü Hâcegî Semerkandî bu sohbetde bulup kandı
Ona derdler devâ oldu gözetti hükm-i fermânı

Fenâya saldı çün uzun bekâyı buldu pes bâkî
Mekânı lâ-mekân şehrin edindi cây-ı nûrânî

Müceddid Ahmed-i Sânî aceb keşf makâmında
Bulunur mu ona sânî Buhârî yâ Horâsânî

[27] Onun ferhunde bezminde Muhammed oldu çün ma'sûm
Pes oldu urvetü'l-vüskâ tutuban habl-ı Kur'ânî

Visâk edindi Seyfeddin urûc etti hurûc etti
Mekânı lâ-mekân oldu göründü cây-ı rabbânî

Nihân gayb-ı mutlakdan olıcak feth-i nûrânî
Olup nûrun alâ nûr Seyyid Muhammed ze'l-Bedvânî

Çü Şemseddin habîbullâh düşüptür Mazhar-ı Cânân
Pes oldu cânlara cânan o cânlar cânının cânı

Çü geldi Şâh Abdullah bu yolda oldu hablullâh
Fenâ-fillâh bekâ-billâh onun da oldu seyrânı

Ziyâeddin Şeyh Hâlid bu yolda ser-firâz oldu
Geçip sadra tarîkatta tefevvük etti akrânı

Çü Abdullah gelip Rûm'dan ona cânıla râm oldu
Ziyâlandı gözü gönlü nedir pes rûh-ı râvânî

Cemâli şem'ine pervâne olan Yahyâ ki pîr-i mâ
Yüceltti kasr-ı irfânı koyup hân-ı Dâğıstânı

Bu kemter Rûmî'ye ya rab n'ola kıtmîr ola der-bâb
Ki tâ subh olıcak göre bir kez o şen hânı

Müşarünileyh hazretleriyle esrâr-ı tarîkat-ı aliyyeye dair bazı kelimât-ı âlî müzâkere esnasında olunan suale cevap olarak buyurmuş oldukları bazı kelimât-ı aliyyeleri buraya derc ü beyan olunmuştur:

Nutk-ı Âlî

Rûh ikidir. Birisi rûh-ı hayâttır. İşte bu rûh, emr-i Rabbî olan ruhtur. Diğeri, rûh-ı revânîdir. İşte bu ruh, âlem-i melekûta gider gelir. "Elestu bi-rabbikum" hitabında "Belî!" diyen ruh budur. Bu ruh, cism-i latîftir; bu ruh, hakîkat-ı insândır, yani ayn-ı sâbite denilen, bu ruhtur. Bu rûh-ı revânî her insanın heykel ve heyeti üzere yani Zeyd'in ve Amr'ın ve Hasan ve Hüseyin'in ilâ gayri zâlik bu zâhirde olan heykel ve heyeti nasıl ise o rûh-ı revânı bi-aynihi öylecedir. Meselâ bir adam litografya vasıtasıyla resmini çıkarır, işte onun gibidir. O resimde senin cümle heykel ve heyetin ve şemâilin mevcuttur. Lâkin

senin gibi o resimde bir kesafet ve bir sıklet yoktur, cism-i latîf gibidir. İşte bu rûh-ı revân da bi-aynihi öyledir.

İmdi nefis denilen şey bir cevher-i latîftir; ruh ile kalp beyninde bir vasıtadır. Ruhtan feyz-i rabbânîyi alıp kalbe döker. Bu nefis, hakikatte şûm ve Cenâb-ı Hakk'a asi değildir. Bu nefse şetm ve lanet etmek caiz [28] değildir. Bu nefis, daima ruh tarafına meyleder. Ancak buna nefs-i emmârelik ve sair sıfât-ı mezmûme insan tarafından gelir; onunla bu sıfatlar nefse arız olur. Nefis, daima seni Hakk'a isale sa'y eder. Sen onun muhalifi olan şeyleri ona teklif etmekle onu yoldan çıkarırsın. Bunun misali şöyledir ki meselâ sahraya ya yaylaya birtakım vahşi ve haşarı hayvanlar meselâ bir tay, sahrada gelen ve giden adamları kapar, tapar, ısırır, lâkin o tayı güzelce terbiye eder isen ondan o hâl defolur. Artık istediğin gibi onu istihdam ve istimal edersin.

İşte bundan anlaşıldı ki o hayvanın zatında bir fenalık ve haşarılık yoktur. Onu sen öyle sahraya salıverip kendi hevâsına terk ettiğinden ötürü asi oldu. "Men arefe nefsehu fe-kad arefe rabbehu."[27] İşte bu hadîs-i şerîf bâlâda beyan olunan esrarı beyan ve izah eder. Şöyle ki yani sâlik olan, tekmîl-i sülûk edip makâm-ı intihâ "Fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ"[28]ya vâsıl oldukta, kâbe kavseyn demek okun yayıdır, bir ciheti âlem-i imkâna ve bir ciheti âlem-i vücûdadır. İşte buraya kadar olan sülûka, sülûk-ı âfâkî tesmiye olunur. "Ev ednâ"[29] makâm-ı kurb-i ilâhiyyedir. Bundan ileri olan sülûka, sülûk-ı enfüsî tesmiye ederler. İşte buradan ileride Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyesinde sülûk demektir. Burada nefis, tekmîl-i merâtib edip Cenâb-ı Hakk'a mir'ât olur, yani tekmil esmâ ve sıfât-ı ilâhiyye bu mir'âtta mütecellî olup o vakit bu mir'ât olan nefste Hakk'ın cemalini müşahede ile ara yerde mir'ât olan nefsi dahi keennehu yok gibi olup Hakk'a vâsıl olmakla işte "Men arefe nefsehu"[30], bunu yani nefsini bildiğin gibi Hakk'ı o zaman bilirsin, bulursun demektir, yani ayn-ı Hak olup esmâ ve sıfât-ı ilâhiyye külliyen sende tecelli etmekle Hakk'ı bilir ne demek olduğunu azizim.

Dahi âlem-i mülk ve âlem-i melekût vardır. Âlem-i mülk bu dünyadır. Âlem-i melekût, semâvât olup âlem-i mülk bir şeyin zâhiri demektir; âlem-i melekût o şeyin bâtını demektir, yani âlem-i mülk ağaç gibidir. Âlem-i melekût o ağacın kökü demektir. İşte bu dünya semâvâtın zâhiridir. Dünyanın bâtın da semâvâttır. Bu dünya onun zıllı, [29] gölgesi gibidir, zira her bir şey o şeyin bâtınıyla kaimdir, yani her şeyin zâhiri olduğu gibi bâtını dahi vardır. Ona onun hakikati derler; yani ayn-ı sâbitesi demektir. İmdi "lâ ilâhe illallâh" kelime-i tevhîdi ki "lâ" لا kelimesi, min cihet-i hat makas şeklindedir. Böyle لا Bu ke-

---

27 "Kendini bilen, rabbini bilir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

28 "(Muhammed ile arasındaki mesafe) İki yay uzunluğu kadar, yahut daha az kaldı." Necm, 53/9.

29 "Yahut daha az." Necm, 53/9.

30 "Men arefe nefsehu fe-kad arefe rabbehu" "Kendini bilen, rabbini bilir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

lime, ona işarettir ki nasıl makas bir şey keser biçer, iki parça eder ise, bu ﻻ da mâsivallâhı kestiği için ona rumuz olarak makas şeklinde yazılmıştır. Lâkin ﻻ kelimesinde lâ-mevcûd mülâhaza olunacaktır. "Bu mülâhazada eğerçi mâsivallâh yoktur" der isen, böyle keser biçer isen, o vakit bu fikir olur, yani ﻻ kelimesi makas demek olur. Velâkin bu mülâhaza caiz değildir, zira ki Cenâb-ı Hak âyet-i kerîmesinde yerleri gökleri halk edip mevcut olduğunu ispat etmiş. Sen nasıl inkâr edersin, yoktur dersin? Ancak lâ-mevcûde demek yani mâsivallâh mevcuttur. Lâkin onun mahv u izalesini murat edersin, inkâr etmezsin. Ancak onun yok olup Hakk'ın var olduğunu ispat ve murat edersin. Dahi insan da böyle ﻻ kelimesi şeklindedir. Baş aşağı durup ayaklarını yukarı kaldırır ise, işte bir mükemmel ﻻ kelimesidir. Bu da insanın yok olup fâni olduğuna bir işâret-i ma'nevîdir. Bu rumûzât ve işârât-ı ma'neviyyeyi bilmek aşk ile olur, meşk ile olmaz.

İmdi aşk ne şeydir, nasıl olur der isen, sana bir temsil ve hikâye ile aşkı beyan edeyim. Bir deveci, devesini kaybedip aramak için sahralara şuraya buraya gider imiş. Bir sahrada bir çeşme başında bir kız görmüş. Murat etmiş ki bu kıza sual edeyim, belki deveyi görmüştür deyip yanına yaklaşıp kızdan develeri sual etmiş. Kız ona cevabında demiş ki "Beni babam dayımın oğluna verecektir. Ben ona varmıyorum, istemem, ben filâna varacağım!" Deveci tekrar: "Kızım ben senden develeri sual ediyorum." Tekrar kız cevabında: "Canım emmi, dedim ya, ben ona varmayacağın, filâna varacağım" demiş. Deveci birkaç defa tekrar tekrar böyle demiş ise de fayda etmeyip yine o kendi efkârını söylüyor. Deveci anlamış ki buna işi anlataveremeyecektir, oradan gitmiştir. İşte aşk-ı ilâhîde olan zat böyle olmalı, yani aşk-ı ilâhîden başka bir şey bilmemeli demektir.

İmdi salât-ı mefrûza[dan] [30] evvel eda olunan sünnet, farza hazırlanmak için yani huzûr-ı Hakk'a girmezden evvel insan kendisini tehyie ve hazır etmek makamıdır. Ve bir de ibtidâ-yı salâta "İyyâke na'budu"[31]ye kadar "kef"-i hitâb yoktur, yani Fâtiha-ı şerîfin evvelinde kâf-ı hitâb ile bed' olunmuyor. Olmadığına işaret "İyyâke na'budu"[32]ye kadar yine abd kendisini huzûr-ı Hakk'a tehyie ve hazır etmek için bir nevi müsa'âde-i ma'neviyye demektir. Artık "İyyâke na'budu"[33] den aşağı abd, mevlâsının huzurunda olduğunu tamamıyla bilip ona göre hitaplara muntazır olacaktır azizim.]

İşte müşarünileyh şeyh efendi hazretleriyle esnâ-yı muhabbette bu gibi pek çok rumûz u işârât-ı ma'neviyye tahsil olunmuştur. Ekserisinin beyan ve izharı mümkün olmadığından bazıları beyan olunduysa da tafsilât verilmediğinden üstü örtülü kalmıştır. inşâallâhu ta'âlâ erenlerin müsaade ve lutufları olur ise bir vakt-i neşâtta dahi tafsilât verilir azizim.

Zann-ı fakîrîye göre müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretlerinin mürşitleri ki el-yevm Mekke-i Mükerreme'de seccâde-nişîn-i irşâd-ı ibâd olan fa-

31 " (Yâ Rabbi) Ancak sana kulluk ederiz." Fâtiha, 1/4.

32 " (Yâ Rabbi) Ancak sana kulluk ederiz." Fâtiha, 1/4.

33 " (Yâ Rabbi) Ancak sana kulluk ederiz." Fâtiha, 1/4.

ziletlû, reşadetlû Dağıstanî Hacı Halil Paşa hazretleri müşarünileyh Şeyh Mustafa Efendi'ye, Hacı Halil Efendi'nin güya sülûk ve terakkisi için bazı rumûz û işâret-i ma'neviyyesi olmalı ki müşarünileyh Şeyh Mustafa Efendi buna dair ara sıra bazı rumûzât eder idi.

Bir gün yine böyle rumuz ve işaret sırasında müşarünileyh Hacı Halil Efendi, Şeyh Mustafa Efendi'ye hitaben bir temsil irat buyurdular. Şöyle ki ma'lûm-ı reşâdetleri olduğu üzere köylerde olan hayvânât yani inek, öküz, buzağı, tosun bu gibi hayvanları çoban vasıtasıyla sahralara otlamaya gönderirler. Bunlar ahırlardan çıkıp ova, sahralara gidince birbirlerine aşmak için birbirlerinin üzerlerine çıkarlar, sıçrarlar, yani tosun böylece inekleri aşmak ister. O biçare koca öküz öyle cümbüş ve neşeden geri kalmış ve kocalığı sebebiyle yerinden harekete mecali kalmamış olmasıyla o koca öküz, şöyle bir ufak tepenin üzerine güç hâl ile çıkıp uzaktan onlara yani birbirlerinin üzerlerine sıçrayanlara kemâl-i aşk u neşesinden bir güzel ayrı savt ile "O-mû-mû!" diye nida eder, yani "Ben de bu neşeden ve bu cümbüşten isterim. Ama ne çare ki kudret ü kuvvetim kalmamıştır, eski zamanım yoktur. Barim siz durmayıp [31] bu iş ile meşgul olunuz" diye onlara neşe vermek için öylece savt ile nida eder. Bunun gibi şimdi fakiriniz ile Aşçı Dede dâ'îniz, işte böyle ihtiyar koca öküz gibi olup sülûk ve terakki neşe ve cümbüşünden geri kaldığımız cihetle artık sâlik-i râh-ı Hak olan civanmerdânelere uzaktan nazar edip "O-mû-mû" diye nida ediyoruz!" diye hatm-i kelâm buyurdular. Bu rumuzdan müşarünileyh şeyh efendi işi anlayıp tebessüm buyurup onlara cevap olarak "Aşk ve sülûkun nihayeti yoktur" "Ve fevka kulli zî ilmin alîmun"[34] diye bazı hikâyelere nakl-i kelâm ettiler.

Filhakika müşarünileyh Hacı Halil Efendi o dereceye vâsıl olmuş idiler ki hangi vakit isteseler ve pîrân-ı izâm hangisiyle min ciheti'r-rûhâniyye sohbet ve mükâleme ve bir şey istizanını emel ve arzu buyursalar idi, o anda telgraf-ı ma'nevî tellerini keşide edip arz-ı hâcet ederek cevap alırlar idi. Bu da kâfîdir azizim.

Velhâsıl böyle muhabbet ve cümbüşler ile evvel bahar oldu. Müşarünileyh şeyh efendi hazretleri ric'at ve avdete niyet ve kast buyurdular. Fakir de esnâ-yı râhta iksâ buyurmak üzere bir adet Şam maşlağı takdim ettim. Kabul buyurmadılar. Velâkin müşarünileyh Hacı Halil Efendi şöyle niyaz ve rica ettiler ki "Aşçı Dedemizin hâl ü şânı efendimizce ra'nâ ve bâlâ malûm oldu. Binaenaleyh bu bendenizi agyara makîs etmeyip Şâm-ı şerîf kutbunun abasına bürünüp esnâ-yı râhta soğuk ve sıcaktan muhafaza olunursunuz" demesiyle müşarünileyh Şeyh Mustafa Efendi hazretleri de tebessüm ederek "Sahih, doğru buyurdunuz. Pek yolundadır, iyi olur. Getir bakalım kutup efendi babamız!" diyerek birtakım iltifatlar ile kabul buyurdular. Ve yol Fâtihasını kıraat ile ma'a's-selâm "Yâ mevlânâ sultanım, aşkınız müzdâd olsun" diye demler keşide olunup güzelce veda olunmuştur.

---

34 "Her bilgi sahibinin üstünde daha bir bilen vardır." Yûsuf, 12/76.

Müşarünileyh hazretleri Çorum'a vusulünden bir hayli müddet sonra fakire göndermiş olduğu emirnâme-i mürşidâneleri dahi teberrüken buraya derc ü ilâve olunmuştur:

Sûret-i emirnâme:

Bismihi ve hamdihi ve salâten ve selâmen alâ habîbihi. Ve ba'd:

Sadakatli eh-i uhreviyyem efendi hazretleri,

Ba'de't-tahiyyeti'l-vâfiye hâtır-ı şerîfinizi istifsar ve hayır duaları rica ve niyaz olunduktan sonra eğerçi taraf-ı [32] âcizânemizden suâl-i şerîf buyurulur ise, târîh-i mektûba kadar vücûd-ı nâçîzimiz sıhhat ve afiyet üzere olup şevk-ı likâ üzerine bilesiniz ve bu defa bu tarafa azimet eden el-Hâc Ali Efendi yediyle lâyık olmayarak bir kat çamaşır gönderilmiştir. Kusura kalmayıp kabul buyurmanız niyaz olunur.

Candan azizim, biraderim, sene-i esbakta o tarafa geldiğimizde hakk-ı âcizîde üzerinize düşen hizmetinizi kâmilen eda edip bizi mahcup eylemiştiniz. Lâkin bu bende-i âcizde hayret-i hak ülfet-i halka mâni olduğundan bizler ile kemaliyle ülfet ü muhabbet olunmadı. Bizi mazur tutasınız. "el-Uzru makbûlun inde kirâmi'n-nâsi."[35] el-Fakîr el-hakîr turâbu'l-akdâm Hâdimu'l-fukarâ Mustafa en-Nakşbendî el-Hâlidî

İşbu emirnâmelerinde dahi evvelce beyan olunduğu üzere kendilerinden manevî bizlere bir terakki ve bir makâmât müşahedesi bahş ü ihsan olmadığına işaret buyurmuşlardır. Ah ah ah! Hangi bir derdimi söyleyeyim ve hangi isyanımı arz u beyan edeyim? "Vermedi Mabûd neylesin Mahmud" gibi her bir şey, kabiliyet ve isti'dâd-ı ezeliyye ile olur azizim. Evvel ü âhir arz u beyan olunduğu üzere felekler ve melekler emsalini görmemiş böyle bir Sultân-ı Ulemâ-billâh ve vâris-i ekmel-i Hazret-i Resûlullâh olan zât-ı âlî-kadrin zamân-ı saltanat-ı gavsiyyelerine ulaşmış ve kemâl-i aşk u muhabbetle pervâne-veş kendisini şem'-i Hudâ olan bir çerâg-ı Mustafaviyye şulesine atmış ve taraf-ı ilâhiyyeden ve kemâl-i lutf u merhamet-i lâ-yezâlîden olunan ihsân u hidâyet-i bî-nihâyet neticesi olarak kalb-i âlî-i kudsiyyede yer ve mekân tutmuş yani gülistân-ı hakîkat olan kalb-i Fehmi gülzarında seyr ü temaşa etmiş böyle bir yüzsüz asi Aşçı Dede, şimdi kime meyl ü muhabbet eder ve kimin ile hemdem-i sohbet olur? Cemâl-i bâ-kemâl-i Hazret-i Fehmi müşahede eden, hangi yüze bakmak ister? Yine eski dertlerim cûş u hurûşa geldi; yine aşk u muhabbet-i Sultân-ı Ulemâ-billâh cilve-nümâ oldu. Gel gönül gel, yine aşk u derd-i Fehmi'yle yanalım, yine onun ahvâl-i sa'âdetinden bahs ü hikâye edelim. Ola ki Cenâb-ı Hak, onun yüzünden seni afv u mağfiret ede, [33] zira ki Cenâb-ı Hakk'ın dervişlerine olan muhabbet ve hizmet kendisine raci olur azizim.

35 "Erdemli insanlar, mazereti kabul ederler."

BU FASIL SULTÂN-I ULEMÂ-BİLLÂH EFENDİMİZİN BAKİYYE-İ AHVÂLİ VE ONA MÜTEALLİK BAZI HİKÂYÂT BEYANINDADIR

Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin aşk u muhabbetleri yine cûş u hurûşa gelip bir miktar daha şân-ı âlî ve ahvâl-i gavs-ı a'zamîlerinden nakl ü hikâye edip mürde olmuş gönülleri hayât-ı ebediyye ile hay edip sermâye-i ezel ü ebed olan muhabbetimizi müzdâd ve ber-kemâl edelim. Bu abd-i âsî yüzsüz nice seneler huzûr-ı devletlerinde ve hizmet-i gavsiyyelerinde bulundum. Lâkin ne çare ki kabiliyet ve isti'dâd-ı ezeliyye işte bu kadarcık imiş.

Bir gün Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz ile şehirden beraberce tenha bahçe-i âlîlerine gider iken şöyle arz ettim ki "Bu abd-i âsî bunca seneler hizmet-i mürşidânelerinizde bulundum, hiçbir gûne terakki ve tefeyyüz edemedim. Bir taş olsa idi, şimdiye kadar mertebe-i insâniyyet ü âdemiyyet derecesine varır idi" dedim. Cevaplarında buyurdular ki "Ne olacağız ve ne rütbeye varacağız! Ancak bu dünyada bizden başka asi ve günahkâr kimse yok olduğunu bildik ve bir abd-i âsî olduğumuzu anladık. Daha bundan başka ne olacağız ve ne bileceğiz!" buyurdular. Muahharen bu kelâm-ı âlîlerinin rumuz ve işârâtını anladım ki makâm-ı ubûdiyyet bu imiş; sâlikân hakkında bu makâm-ı ubûdiyyet gibi büyük bir makam yok imiş. "Mâ arefnâke hakka ma'rifetike yâ Ma'rûfu, mâ abednâke hakka ibâdetike yâ Ma'bûdu"[36] makamı sırrı bu imiş azizim, yani insan kendisini bu derecede mahv u fena etmeli ki dünyada kendisinden başka asi ve günahkâr kimse olmadığını yakînen bilmeli demektir.

Ashâb-ı kemâl ve hudâvendân-ı zevk u visâl, ma'a celâletihim ve izafni şânihim ubudiyetten dem vurmaktan ve acz ü kusurlarına itiraf kılmaktan hâlî değildir. Ubudiyet ve bendelikle müsemmâ ve muanven olmak katlarında rubûbiyet ve malikiyet ile unvan bulmaktan evlâdır. Nitekim Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ salavâtullullâhi aleyhi ve aleyhim buyururlardı: "Lâ tutrûnî ke-mâ atrâ[ti'n-nasârâ] İsa'bne Meryeme [34] ve kûlû abdullâhi ve resûluhu"[37] Ve kâle eydan: "İnnemâ ene abdu[hu]; ve kûlû huve abdullâhi ve resûluhu."[38] Ve Hazret-i İsa aleyhisselâm hakkında dahi Cenâb-ı İzzet buyururlar: "Len yestenkife'l-

---

36 "Gereği gibi senin şuuruna varamadık ey aşikâr olan zat, gereği gibi sana kulluk edemedik ey kulluk edilen zat."

37 "Hıristiyanların İsâ bin Meryem'i methettiği gibi beni methetmeyin, sadece Allah'ın kulu ve elçisi deyin." *el-Buhârî*, c. 3, s. 1271, no: 3261; *Musnedu Ahmed*, c. 1, s. 23, no: 154

38 "Ben sadece bir kulum; sizde o, Allah'ın kulu ve elçisidir deyin." *el-Buhârî*, c. 3, s. 1271, no: 3261. "Fe-innemâ ene abduhu..."

mesîhu en yekûne abden lillâhi ve le'l-melâiketu'l-mukarrebûne."[39] Ashâb-ı kemâlin katlarında "Ene'l-Hak" diyenden "Ene'l-abd" diyen ekmeldir.

Ve li hâzâ Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz buyururlar:

Men bende şudem bende şudem bende şudem
Men bende be-hıdmet-i ser-efkende şudem

Her bende ki âzâd şeved şâd şeved
Men şâd ez-ânem ki tu-râ bende şudem[40]

Ve her nebî ve velî her ne kadar izzet ve şeref bulsalar ve kemale vâsıl olsalar yine Allah'ın rahmetine muhtaçlardır. Ve li-hâzâ kâle aleyhisselâm: "Len yudhile ahaden minkum ameluhu el-cennete. Kâlû ve lâ ente yâ resûlallâhi? Kâle ve lâ ene illâ en yetegammedenîyallâhu bi-rahmetihi ve fazlihi."[41]

İmâm Kuşeyrî, *Risâle*'sinde bu makama münasip diyor ki "Üstadım, şeyhim Ebû Ali Dekkâk'tan işittim. Beyan eder ki "Ubudiyetten eşref bir şey olmadı ve mümine ubudiyet isminden etem ve ekmel bir isim olamaz. Nitekim Cenâb-ı Hak, Nebî-yi zî-şânı sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin vasf-ı âlîlerinde mirac gecesinde ki hazretin dünyada evkât-ı hayriyyelerinin en eşrefidir, "Subhânellezî esrâ bi-abdihi leylen mine'l-mescidi'l-harâmi ile'l-mescidi'l-aksâ"[42] buyurdu. Ve yine "Fe-evhâ ilâ abdihi mâ evhâ"[43] buyurarak ubudiyetle şân-ı âlîlerini tazim ve tevkîr eyledi. Eğer ubudiyetten ecel ve alâ bir isim olaydı, nebiyy-i ekremi o isimle tesmiye ederdi.

Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz buyururlar imiş ki "Eller yahşı, biz yaman; eller arpa biz saman." Diğer bir nutk-ı âlîleri dahi bu imiş ki

Elif okudum ötürü
Pazar ettim götürü

Yaratılmışı hoş gördüm
Yaratandan ötürü."

Müşarünileyh Pîr efendimizin Türkçe olarak *Kenzü'l-futûh* namında bir risâle-i şerîfleri vardır. Sahihen futûhât-ı ilâhiyyenin kenzi ve maden ü hazine-

---

39 "Ne Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinir, ne de (Allah'a) yaklaştırılmış melekler." Nisâ, 4/172.

40 Ben köle oldum. köle oldum, köle oldum. Ulu olana hizmetle köle oldum Bütün köleler azat olunca sevinir, bense sana köle olduğum için sevinirim.

41 "Sizden hiç kimsenin ameli onu cennete sokamaz. Senin de mi ey Allah'ın resulü? Diye sordular. "Benim de" dedi "Allah rahmeti ve lutfu ile beni koruması olmadıkça." *el-Buhârî*, c. 5, s. 2147, no: 5349; *Muslim*, c. 4, s. 2169, no: 2816; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 264, no: 7578.

42 "Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki gecenin bir vaktinde kulunu, Mescid-i harâm'dan Mescid-i aksâ'ya yürüttü." İsrâ, 17/1.

43 "Kuluna, vahyettiğini vahyetti." Necm, 53/10.

sidir. Gayet rumûz u işârât-ı ma'neviyyeyi havi ve şamil olup bunun kıraati sâlikâna vaciptir ki ahvâl-i sâlikândan bahis buyururlar. Bu yüzsüz asi pek çok [35] risâle-i şerîften tefeül edip rumûz ve işaretleri ne zuhur eder ise öylece amel ve hareket ederim.

Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyururlar idi ki "Hazret-i Pîr efendimizin rumûz u işârât-ı kudsiyyeleri pek çok idi. Hatta ekseriya nutk u kelâm-ı âlîlerini böyle rumuz u işaret ile buyururlar idi." Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin bidâyet-i sülûklarında bir gece kendilerine istihmâm etmek lâzım gelmiş. Uykudan uyanıp Hazret-i Pîr'in aşk u muhabbetleri gönülleri fevkalâde zuhur edip böyle cünüp hâlinde rabıta etmeye dahi cesaret edemeyip ziyadesiyle muztarip olmuşlar. Ne hâl ise aşk u muhabbetleriyle oyalanıp ba'de'l-istihmâm huzûr-ı sa'âdetlerine gitmişler. Hazret-i Pîr efendimiz buyurmuşlar ki "Hoca Fehmi Efendi, bu gece fakire bir acîb hâl oldu. Uykudan uyandığımda şöyle işaret oldu ki acele çabuk rabıta ediniz diye. Fakir dedim ki "Canım, abdest alayım da öyle rabıta edeyim." Dediler ki "Cünüplere abdestsiz rabıta caizdir." Artık zarurî öyle abdestsiz olarak muhabbetlerini karşılayıp rabıta ettik" buyurmuşlar.

Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz, bu rumuz ve işaretleri kendileri hakkında olduğundan artık tarif ü tavsif olunmaz bir hâle giriftar olmuşlardır, zira huzûr-ı sa'âdetlerinde o derecede teeddüp buyururlar imiş ki hatta diz kapağında bir çıban çıkıp diz üzerine oturamadığı cihetle Hazret-i Pîr efendimizin birkaç gün huzûr-ı devletlerinden dûr olmuşlar. Bu hâlde bir şey ve bir mesele sual etmek için Hazret-i Pîr efendimiz müşarünileyh Gavs-ı A'zam efendimizi huzurlarına celp buyurmuşlar. Artık zarurî diz çöküp oturmuşlar ve bu müddette kemâl-i ıztırâbından mezkûr çıban deşilip ayağında olan çuka şalvardan oturduğu mindere kadar tesir edip bununla beraber kendileri asla fütur etmemişler ve dizlerini dahi yerinden hareket ettirmemişler. Zihî edeb, zihî aşk, zihî muhabbet! Yani huzûr-ı pîrde tamamıyla kendilerinden mahv u fena olurlar imiş. Hazret-i Ali radıyallâhu anhu efendimiz namazda kendilerinden fanî olup mest-i lâ-ya'kıl olmakla kendilerine işlenen ameliyattan haberleri olmadığı gibidir. Sonra oradan avdet ettiklerinde Hazret-i Pîr efendimiz minder üzerinde olan alâmetten bilmişler ki dizinde olan çıbanı deşilip oraya kadar tesir etmiş. Artık buna mukabil nasıl teveccüh ve lutf u ihsan ettikleri malûmdur.

İşte bu edep ve bu hürmet [36] ve riayet sayesinde ki Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz, Cenâb-ı Hakk'a olan niyaz ve duaları kabûl-i dergâh-ı ilâhî olup o anda her ne ki istirham ederler ise, icra ve ihsan buyurulur idi, zira ki müşarünileyh Gavs-ı A'zam efendimiz şöyle buyurdular ki "Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin kolera illetine tutulup dâr-ı bekâya teşrif buyurdukları zaman cümle hulefâ-yı kirâm huzurlarına gitmişler. Evvelce zikr ü beyan olunan hulefâdan Hacı Hafız Efendi hazretleri müşarünileyh Hazret-i Pîr efendimize rabıta edip gavsiyyet ü kutbiyyet-i âlîleri makamını kendilerine vermek istirhamında olurlar imiş. Müşarünileyh Hazret-i Pîr efendimiz "Of Hafız Efendi!" deyip yüzlerini diğer canibe çevirirler

imiş. Mumaileyh Hacı Hafız Efendi yine yüzlerini çevirdiği yere geçip kemâ fi's-sâbık rabıta edip makâm-ı âlîlerini talep ederler imiş. Hazret-i Pîr yine öbür tarafa vech-i sa'âdetlerini çevirip "Of Hafız Efendi!" buyururlar imiş. Sonra Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz, Hafız Efendi'yi bu işten men' buyurmuşlar. Fesubhânallâh! Herkes kendi derece ve makamına göre bir şeye talip olmak lâzımdır. Hâlbuki o makâm-ı âlî, Hazret-i Fehmi Efendimiz hazretlerinindir; taraf-ı ilâhiyyeden ona bahş ü ihsan olunmuştur. Müşarünileyh Hazret-i Pîr kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin rûh-ı kudsiyye-i pür-fütûhları kemâl-i aşk u muhabbet ve şevk-ı likâ-yı Zü'l-Celâl ile huzûr-ı Cenâb-ı Rabb-i İzzet'e urûc buyurup orada bulunan hulefâ-yı kirâm ve dervîşân-ı zevi'l-ihtirâmın ah u efgânı duhanı ve tütünü göklere çıkıp semâ-yı dünyâyı değil, belki cümle cihanı zulmet kaplamıştır, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten. Kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz.

Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz fakire buyurdular ki "Hazret-i Pîr efendimizin techîz ü tekfîn-i şerîfleri hazırlanıp cesed-i mübârekelerini gaslediyorlar idi. Fakir de şöyle kadem-i sa'âdetleri tarafında ayak üzerinde huzûr-ı tâm ile teveccüh ve rabıtada durur iken bir de onu gördüm ki illet-i mezkûre yani kolera illeti bize de geldi. O hâlde Cenâb-ı Hakk'a müteveccih olup "Semi'nâ ve ata'nâ"[44] dedim. Fakat şu yolda niyaz u tazarru ettim ki "Ya Rabbe'l-âlemîn, her bir emr ü fermân-ı ilâhiyyenize baş ve can koymuşum. Ancak şimdi bu illetin izharında şu dostun ve sevgilin olan zât-ı şerîfin hizmetinde olan ihvan cümlesi bu fakirinizin [37] telâşına düşüp onun hizmetinde tekâsül ve noksaniyet olacağından şu bende-i havâssının gasl u defnine kadar müsâ'ade-i ilâhiyyenizi lutf u merhamet-i ulûhiyyetinizden niyaz u istirham ederim" dedim. O an ve o dakikada gördüm ki illet-i mezkûre def' ü izale oldu. Kemâ fi's-sâbık huzûr-ı tâm ile rabıtada kaim oldum. Badehu Hazret-i Pîr efendimizin cenazesini şehre götürüp mahall-i sa'âdetlerine defnedip artık emr ü fermân-ı ilâhiyyeye muntazır oldum ise de illet-i mezkûreden bir eser zuhur etmedi. Demek olur ki Hazret-i Pîr efendimizin hizmetlerine mukabil bu fakiri af buyurmuşlardır" dediler. Ve bir de bunu buyurdular ki "Hazret-i Pîr efendimizi tabuttan çıkarıp kabr-i sa'âdetine vaz' etmek üzere iken iki adet yeşil ve büyük kuş zuhur edip cesed-i şeriflerini kanatları üzerine vaz' ile alıp havaya doğru gittiler. İşte bu göz onu müşahede etti!" diye fem-i sa'âdetlerinden işittim azizim. Lâkin bu müşahede onlara mahsus idi. Yoksa diğerleri bunu görmeyip cesed-i şerîfi kabre konuldu gördüler ve kabre vaz' olunan, onun cesed-i şerîfi zıl ve gölgesi idi azizim.

Rivâyet-i sahîha ile mervîdir ki eşkıyâ-yı Vehhâbîlerin Mekke-i Mükerreme'yi istilâsı zamanında onların reisi olan Su'ûd nam, Mekke-i Mükerreme a'lem-i ulemâsından ve mazinne-i kirâmdan bir zatı çağırıp "Hazret-i Muhammed aleyhisselâm kabrinde diri midir yoksa bizim itikadımız üzere sair halk gibi ölü müdür?" sualini irat ile "Huve hayyun fî kabrihi"[45] cevabını almış

---

44 "İşittik, itaat ettik." Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nur, 24/51.

45 O, kabrinde diridir.

idi. Mel'unun bu sualden garazı azîz-i müşârünileyhi ilzamla katletmek. Ve bu sual için Vehhâbîleri ikna edecek cevap tedariki ise zu'm-ı mülhidânesine göre gayrimümkün olup binaenaleyh müşarünileyhi istediği işkence ile öldürmeye avâm-ı ahâlînin ârâ ve muvafakatini istihsal eylemek olduğundan "Hazret-i Peygamber kabrinde hay olduğuna bir delîl-i âdil getirmelisin ki cümlemiz teslim edelim. Delîl-i mü'evvel ü müvecceh ile ispat edecek olur isen, o delilin dîn-i Hakk'ı adem-i kabûle vâhî bir özür sayılacağından seni katlederim!" tarzında bir sual daha irat ile "Hariçten delil bulup da seni kandırmak istemem. Buyurun birlikte dârü'l-hücre-i Cenâb-ı Risâlet-penâhîye gidip müvâcehe-i sa'âdet penceresi önünde duralım. Ben arz-ı selâm ederim. Selâmım eğer reddolunup seni [38] bilfiil tasdike mecbur eder ise, risâlet-meâb efendimiz hazretlerini kabr-i mübâreklerinde hayy-ı ma'nevî ile hay oldukları derece-i sübûta varır. Şayet selâmım reddolunmaz ise, o hâlde ben kâzib çıkmış olacağımdan istediğin veçhile mücazat edebilirsin" cevabını aldığından müşarünileyhi salıverdi. Merkum Su'ûd'un bu cevâb-ı müskitten lehîb-i gazabı iştial etti ise de muhatabını ilzama kâfi ma'lûmât-ı ilmiyyesi olmadığından o mecliste sükût edip birkaç gün sonra azîz-i müşârünileyhi katl için bir Vehhâbî tayin ile: "Bu zatı bi-eyyi-hâlin katletmeli ve îfâ-yı me'mûriyyet eylediğin saat gelip bana haber vermelisin" dedi.

Herif hasbe'l-hikme azîz-i müşârünileyhe îsâl-i dest-i mazarrat edememiş olduğundan keyfiyet beyne'l-ahâlî şüyu bularak hazret-i azîze arz ve ihtar edilmiş. Müşarünileyh artık Mekke'de ikamet edemeyeceğini anladığından bi'z-zarûre ihtiyarsız hicret eylemiş idi. Su'ûd-ı Şakî, azizin Mekke'den çıktığını haber aldıkta, arkasından bir bedevî cellâdı gönderdi. Ve bedevî hayırlı bir işte bulunacağım diye koşarak müşarünileyhe yetişti ise de aziz hazretleri, bedevînin vürut eylediği dakikada ecel-i mev'ûduyla irtihal buyurmuş olduğundan bedevî, müteveffâ-yı müşârünileyhin devesini bir ağaca rabt ile hasbe'l-kâ'ide teçhiz ü tekfini hususuna müsâra'at ve gasl-i meyyit suyu tedariki için civar derelerin birine azimet ederek üç beş dakika sonra gelip yalnız deveyi bulmakla rehîn-i hayret olup avdetinde keyfiyeti Su'ûd'a beyan ve ifade etti. Ve Su'ûd'un: "Evet evet, ben o zât-ı şerîfin zikr ü tesbihle asumana ref' olunduğunu alâ tarîki'r-rü'yâ seyr ü temaşa ettim. Hatta birtakım münevverü'l-vücûh melekler na'ş-ı şerîfe-i müşârünileyhi zikr ü tesbihle asumana ref' ederlerken bu cenaze filân zatın cenazesi olup ahir zaman peygamberine hüsn-i ittibâ' ve i'tikâdı hasebiyle mükâfât-ı mahsûsa olmak üzere cenazesi asumana ref' olundu diye nida ederlerdi" cevabını vermesi üzerine, "Acayip beni böyle kadr-i celîl bir zatın katline gönderirsin ve hakk-ı âlîsinde [39] mebzul olan itlâf-ı ilâhiyyeyi re'ye'l-ayn gördüğün hâlde yine tashîh-i i'tikâd etmek istemezsin!" serzenişiyle iyice sövüp saydı ise de Su'ûd-ı bed-kirdâr, bedevînin bu sözlerine ihâle-i sem' ü i'tibâr etmemiş olduğu rivayet olunmuştur.

İşte azizim bu da bir delîl-i kavîdir ki sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize ittibâ eden evliyâ-yı kirâm hazerâtının na'ş-ı şerîfleri âsumâna ref' olunur, âmennâ ve saddaknâ sultanım. İşte o makâm-ı gavsiyyet ve kutbiyeti bulan zatın hiçbir vakitte duası reddolmaz.

Yine bir kere bi'l-münâsebe Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz buyurdular ki "Asâkir-i şâhâne binbaşılarından İbrahim Efendi namında bir ehibbâmız var idi, fakire pek çok muhabbetler arz ederdi; fakir de onları ziyade sever idim, zira ahlâkı gayet güzel, halim selim, asâkir-i şâhâne efradıyla güzel muamelede bulunur "evlâtlarım, kardeşlerim" diye. Fakat mumaileyh çoktan beri, yani yirmi seneye karîb binbaşılık rütbesinde kalmış olduğundan beynehümâda olan meveddet ü muhabbet muktezasınca bir gün gönlümüzün hoş vaktinde mumaileyhin terfii, Cenâb-ı Hak'tan niyaz olundu. Cenâb-ı Rabb-i İzzet, kemâl-i lutf u merhamet-i ilâhiyyesinden duamızı kabul buyurup biraz müddet sonra kaymakam oldular. Fakir daha gidip tebrik etmemiş idim. Bazı ihvan ve ehibbâ, bizden evvelce gidip tebrik etmişler ve fakire gelip haber verdiler ki "Aman efendimiz, İbrahim Bey'i görmeyesiniz bi'l-külliye tebdil olmuştur! Hani ya o İbrahim Efendi, şimdi âdeta haşa huzûr-ı mürşidânenizden bir firavun olmuştur. Artık askere sebt ü küfür ve istima olunmamış birtakım elfâz-ı galîza tavsif ü tarif kabul etmez. Artık hâlini müşahede etmekle malûm olur bir hâldir" dediler. Şimdi fakire fevkalâde bir hiddet ve bir gazap arız oldu ki güya bunlar kizb yalan söylüyorlar. Bir veçhile inanmadım ve bunları tekdir ettim ki "Niçin bu zat hakkında böyle birtakım iftira ediyorsunuz?" diye. Onlar da "Hayır efendimiz, asla hilâfımız yoktur!" derler. Fakir o hâle geldim ki hemen bunları darp ile yanımdan defedeyim. Ne hâl ise sabrettim.

Ferdâsı günü bizzat gittim, tebrik ettim. Bir de onu gördüm ki ne göreyim! İhvanın fakire haber verdiklerinden on kat daha ziyadedir. [40] "Aman canım beyim, size ne oldu? Niçin böyle küfür edersiniz, nice böyle kötü söylersiniz?" diye pend ü nasihat ettim ise de cevabında: "Canım efendim, siz bunları bilmezsiniz. Bunlar ne hınzırdır, ne kâfirlerdir!" diye birtakım ağzına gelen küfür ve hezeyanı söyler. Hemen durmayıp oradan kalktım. Doğruca fakirhaneye gelip çok istiğfar ettim ve nâdim ve pişman oldum. Cenâb-ı Hakk'a çok tazarru ve niyaz ettim ki "Ya Rab, bir daha bu gibi şeylerde bulunmayam ve hikmet-i ilâhiyyenizi bilmedim, kusur ettim, af buyurun" dedim. Meğer ki onun öyle müddet-i medîde binbaşılıkta kalması hakkında mahz-ı hayr ve bir lutuf imiş diye hikâye buyurdular.

Dergâh-ı şerîfin küşadı olan bin iki yüz seksen dört senesi îd-i fıtrında [1868] Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz sabah namazından sonra bayram namazına kadar kendileri mihrapta oturup önlerine ders tahtasını vaz' ettim. Kitapsız olarak öyle ezberden ihvana vaaz ve pend ü nasihat buyurdular. Bayram namazı vakti karîb oldu, kemâl-i huşû' ve huzûr ile dua buyurdular. Fakat bu bir dua idi ki fakirin bildiğim ve gördüğüm dualardan olmayıp fevkalâde kemâl-i ıztırâb u hüzn ile ağlayarak dua ettiler. Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimizden şimdiye kadar bu hâl müşahede olunmamış. Orada olan ihvan bu hâlden o derecede ağlaştılar ki tarif ü tavsif edemem. Hele bu asi ise bunlardan on kat ziyadedir. Dua hitam oldu, fakir önündeki tahtayı aldım Huda hakkı için tahta üzerine bir bardak su dökülmüş gibi öylece inci taneleri gibi ayn-ı sa'âdetleri yaşı mevcut olup hemen tahtayı taşra çıkarıp o yaşlar üzerine

yüzümü gözümü sürdüm ve dilim ile yaladım, zemzem gibi nûş ettim. Fakat bu derece dua buyurmalarının sebeb ü hikmetini bilmedik ve sual etmek dahi bizim için muhâl-ender-muhâl idi.

Aradan iki üç sene mürurunda Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimiz ile tenha oturup muhabbet eder iken Rusya'nın bazı ahvalinden ve eski muharebeden söz meydana geldi. Buyurdular ki "Rusya tarafından bundan iki üç sene evvel yine muharebeye kıyam var idi. [41] Velâkin Cenâb-ı Hakk'ın lutf u keremi bî-nihâyedir. Bu asinin bayram gününde ağlayarak eylediğim dua, dergâh-ı ulûhiyyette kabul buyurulup onun şerrini bu ümmet-i Muhammediyye üzerinden def' ü izale buyurmuşlardır" diye beyan buyurdular. İşte bundan anladım ki bayram gününde fevkalâde ağlayarak eyledikleri dua bunun için imiş azizim.

[**İstitrâd:** Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz buyururlar ki abd-i kâmil odur ki kendi agrâz-ı nefsâniyyesinden ve muktezâ-yı cismâniyyesinden fanî olup Hak'la baki ola. Ve min külli'l-vücûh Hazret-i Hakk'ın âlemde olan tasarruf ve hükmüne razı olup kahr u lutfu yeksan bile ve tab'an ve kalben teslim ola ve terk-i agrâz kıla. Pes bu mertebeye vâsıl olan bende-i kâmil bir şeyin husulü için veya def'i için dua etmez, illâ meğer ki dua eylemekte dâd-ger olan Mevlâ'nın rızasını göre, yani abd-i kâmil, duayı ve sükûtu mutlaka mevlâsının rızası için eder; muktezâ-yı nefs için değil. Eğer teslim iktiza ederse, sukût kılar ve eğer dua ve rica iktiza eder ise dua ve rica der. "Ud'ûnî estecib lekum"[46] emrine imtisalen dua eyler ve râcî olur. Nitekim Hazret-i Eyyûb aleyhisselâm gördü ki mevlâsının rızası belâya sabır kılmak ve sâkit olmak, nice sene sabır kıldı ve sâkit oldu. Badehu rızâ-yı Hakk'ı dua ve tazarruda görüp "Ennî messeniye'd-durru ve ente erhamu'r-râhimîne"[47] diye dua ve tazarru kıldı. Bu mahalde dua ve tazarru kılmak, mezmûm ve kabîhtir. Nitekim İbnü'l-Fârız radıyallâhu anhu buyurur:

Ve yahsunu izhâru't-tecelludi li'l-'idâ
Ve yakbuhu gayru'l-aczi inde'l-ehibbeti[48]

Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz buyururlar:

Ân du'â Hak mî kuned çu û fenâst
Ân du'â vu ân icâbet ez-Hudâst[49] (3: 2220)

Eğer nazar-ı hakîkat-bînle nazar olunsa, o duayı abdin lisanından yine Hazret-i Hak eyler. Çün kim o fenâdır, yani ihtiyar ve tasarrufu mahv ve ma'dûmdur. Pes abd, fanî olıcak, o dua, o icabet Huda'dandır demek olur azizim. Hitâm şud.]

---

46 "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim." Mümin, 40/60.

47 "Bu dert bana dokundu, sen merhametlilerin en merhametlisisin!" Enbiyâ, 21/83.

48 "Hasımlara karşı sabır göstermek güzel olur // Dostlar nezdinde de âcizlikten başkası çirkin kaçar." *Dîvânu İbni'l-Fârıd* s. 30.

49 O dua eden (fena-fillah) mertebesinde bulunduğu için dua eden de duaya icabet eden de Hak'tır.

Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin ind-i ulûhiyyette ve Cenâb-ı Hakk'ın kurb-i ma'neviyyesinde olan kadr ü menzilet-i [42] âlîlerini kimse bilmez, zira ki emr-i ma'nevî bir şeydir. Ancak bu gibi hâlâttan bir derece malûm olur.

Ve bir de bu abd-i âsî bir kere âlem-i ma'nâda müşarünileyh Gavs-ı A'zam efendimizi gördüm ki güya keyifsiz olup bir odada yatarlar imiş. Ve birtakım halk, odanın kapısında duruyorlar ki ruhsat ve izin olur ise içeri huzûr-ı sa'âdetlerine girecekler. Fakir de onların arasındayım. Bir de onu gördüm ki izin olup odanın kapı perdesini açtılar, "Buyurun" dediler. Hemen cümlemiz birden odaya girdiğimiz anda Gavs-ı A'zam efendimiz odanın ortasında bir yatak içinde üzerinde yorgan örtülü ve vech-i sa'âdetlerine gayet ince beyaz bir tülbent keşide olmuş. Fakat tülbent gayet ince olup vech-i sa'âdetleri müşahede oluyor ve kendileri gözleri kapalı uyur gibidir. İşte halk hemen içeri girer girmez cümlesi birden efendimize doğru yere kapanıp secde ettiler. Fakir de onlar ile beraber secde ettim. Herkes daha secdede iken fakir başımı kaldırıp hazretin cemaline nazar ettim. Onu gördüm ki o beyaz tülbent altından nergis gözlerini açıp fakire doğru nazar edip şöyle rumuz ve işaret buyurdular ki yani gözleriyle işaret ettiler ki "Sen benimsin" dediler. Yine gözlerini yumdular. Arkadaşlarım bu hâlden haberdar olmayıp cümlesi başlarını kaldırıp taşra çıktık. İşte bir de fakir böyle bir rüya gördüm. Lâkin bu rüyayı kendilerine arz etmedim, zira bildim ki ahvâl-i butûndan bir ahvaldir. Ehlinin malûmudur azizim.

İşte böyle bir zât-ı âlî-kadr iken erbâb-ı hased ü garaz yine fiilini ve cibilliyetini meydana koyup icra eder. Buna da taaccüp etmek lâzım değildir ki mine'l-kadîm âdet ve kaidedir ki şimdiye kadar nice binler ile bu âlemi teşrif buyurulan peygamberân-ı zî-şân aleyhimüsselâm hazerâtıyla evliyâ-yı kirâm ve sulahâ-yı zevi'l-ihtirâm haklarında dahi böylece icra olunagelmiştir, çünkü bir zamanda Muhasebeci Hacı Hâlis Efendi, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin kadem-i sa'âdetlerini yalayacak yerde, hayvan bu ya, kapar, ısırır idi. Fakat ne hikmet ise, müşarünileyh efendimiz hazretleri bunun hakkında zâhir ü bâtın hiçbir şey buyurmazlar idi. Bunun sebeb-i hikmetini de sonra anladım.

Şöyle ki bir gün bir gelir adam ile [43] Dersaadet'ten bir sandık içinde Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimize bir hediye takdim olundu. Evvelâ o adam mektubu efendimize takdim edip ba'de'l-kırâ'at fakire emr ü irade buyurdular ki "Baba efendi, şu sandığı güzelce feth ü küşat edin, içinde olan emaneti çıkarın." Fakir derhâl dervîşân marifetiyle sandığı fethettim. İçinde bir levha gördüm. Derakap otlarını silkip tathîr edip şöyle iki elimin üzerine bir süratle ve bir tarz u etvâr ile Gavs-ı A'zam efendimizin huzurlarına getirip karşılarında bir müddetçik tuttum ki yani tamamıyla müşahede ve kıraat buyursunlar niyetiyle etmiş idim. Hâlbuki iş böyle değil imiş. Böyle bir müddet karşılarında elimde levhayı tutup durdum. Sonra buyurdular ki "Koca ruznamçeci baba bizi agâh ettiler. Baksana İstanbul'dan ne söylüyorlar diye bizi haberdar ediyor!" buyurdular. Fakir bu iradelerinden bir şey anlayamayıp levhayı nezd-i mürşidânelerine vaz' ettim. Birkaç aydan sonra Muhasebeci Hâlis Efendi infisal etti. Meğer ki Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimizin şurada burada aleyhinde bulunurlar imiş.

Sonra bir gün huzûr-ı Hazret-i Gavs-ı A'zamîlerinde iken bi'l-münasebe Hâlis Efendi'nin zikri sebkat etti. Hazret-i Ulemâ-billâh efendimiz buyurdular ki "Evet, o zat için erenler bize Dersaadet'ten pend ü nasihat buyurdular. Koca ruznamçeci babamız levhayı bir tarz ve bir hâlde getirdi ki yani kıraat et, baksana Dersaadet'ten ne söylüyorlar gibi karşımızda öylece durdu" buyurdular. Levhada yazılı olan âyet-i kerîme bu idi: "Ve ufevvidu emrî ilellâhi innellâhe basîrun bi'l-'ibâdi."[50] Bunu da Dersaadet'te meşhur ve maruf birinci Hattat Hulûsî Efendi yazıp efendimize göndermiş idi. Meğer ki bu yüzsüz asi o zaman öyle olan tavr u hareketim erenler tarafından bir iş imiş ki Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimiz levhaya yazılmış olan âyet-i kerîmeyi kıraatle fakire hitaben "Koca ruznamçeci baba bizi agâh etti" buyurdukları bunun için imiş. Biçare Hâlis Efendi nefy-i ina'nevî ile nefy olunup Yemen diyarlarında kalmış, Hudeyde'de vefat etmiştir. Cenâb-ı Hakk'ın mağfireti çoktur, ne diyelim azizim.

İşte Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz, [44] onun hakkında zâhir ü bâtın bir şey demediği meğer ki Dersaadet'ten gönderilmiş olan levha üzerine imiş. Lâkin ne çare ki Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimizin makâm-ı âlîleri öyle bir makamdır ki cebele "yürü!" dese, yürür demekle cebel yürür, yani böyle bir büyük zat marifetiyle sâlikâna remz ü işaret makamında cebele "yürü!" dese yürür demekle cebel yürümüştür, yani daha "yürü!" diye emretmeksizin yürümüştür. Onun gibi Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin bir kere kalb-i sa'âdetleri incinmek kâfîdir. Artık o adam belâsını bulur. Daha ona sû-i teveccüh lâzım değildir.

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimizin şehirde olan hâne-i sa'âdetlerini iştirâ etmiş olan Alay İmamı Trabzonlu İsmail Hakkı Efendi herkese bir gûne lâtifeler eder. Bazısı gerçek ve bazısı lu'b u mezâk cihetinden idi ve bazı kere de istihza tarikiyle eder idi. Haneleri ittisalindeki faziletlû Hoca İbrahim Efendi ki müşarünileyh, Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimizin ibtidaki hocalarıdır, yani bundan derse bed' ü mübâşeret etmişlerdir. Mumaileyh İbrahim Efendi'nin teehhül cemiyeti olup kendi hanesi gayet dayyık, ufak olduğundan ba'de'l-magrib cümle hoca efendiler akşam taamına med'uv olup mumaileyh İsmail Hakkı Efendi'nin hanesine geldiler. Hazret-i Gavs-ı A'zam efendimiz de teşrif buyurdular. İki adet büyük sofra bir odaya vaz' olunup müşarünileyh efendimiz hazretleriyle daha büyük hocaefendiler büyük sofraya oturup diğer hoca efendiler dahi diğer ittisalindeki sofraya, İsmail Hakkı Efendi de onlar ile beraber oraya oturdular. Esnâ-yı ta'âmda mumaileyh İsmail Hakkı Efendi bermutat yine şuna buna takılmaya ve lâtife etmeye başladı. O sırada evvelce zikri sebkat eden bizim hanemizde kışın hatm-i hâcegân okutan Hoca Abdullah Efendi'ye dahi bazı gûne rumuzlu ve tesirli kelâm söylemeye başladı. Mumaileyh ise öyle diğer hoca efendiler gibi müdafaaya muktedir olmayıp kendi hâlinde derviş, fakir bir zat idi. Zann-ı âcizîye göre mumaileyhin gönlüne dokunmuş demek olur ki büyük sofradan Sultân Ulemâ-billâh efendimiz şöyle nu-

50 "Ben işimi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah, kulları görür." Mümin, 40/44.

tuk [45] buyurdular ki "İsmail Hakkı Efendi sizleri rahatsız ediyor mu, incitiyor mu? İster iseniz onu sofradan kaldıralım." Pes bu kadarcık buyurdular. Herkes bu nutk-ı âlîyi lâtife makamında zannedip "Evet efendim iyi olur, efendimiz kaldırmalı" deyip gülüştüler. Ba'de't-ta'âm kahveler nûş ile bir müddet sonra herkes yerlerine gidip dağıldıktan sonra yani bu nutk-ı âlîden iki üç saat sonra mumaileyh İsmail Hakkı Efendi birden bire keyifsizlenip hareme gitmiş. Derakap hastahaneden tabip celp ile kan almışlar ve çabuk tedavi ve lâzım gelen mu'âlece tertip olunup ferdâsı günü fakir bunun keyifsizliğini işittim. "Eyvah! Eyvah!" dedim, işi anladım. Lâkin bu sırrı kime söylersin hiç! Derakap gidip mumaileyh İsmail Hakkı Efendi'yi gördüm ve bazı gûne teselli de verdim. Muahharen müşarünileyh efendimiz hazretleri de bahçeden şehre teşrif buyurup onlar da görmüşler ve bazı gûne teselliler etmişler ise de sûrî; manevî değil ya! İşte bir cuma gecesi keyifsizlenip bir haftada yani yine cuma gecesi irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir. Perşembe günü şiddet bulup yani hâlet-i nez' zuhuruyla derhâl etibbâlar gelip yine kan almak sevdasında iken, mumaileyh İsmail Hakkı Efendi işi anlayıp kan aldırmamış ve etibbalara ruhsat verip kendisinin İbrahim namında hizmetçi neferi var idi, ona hitaben: "İbrahim, leğen, ibriği getir bir abdest alayım" demiş. Derakap abdest almaya başlayıp abdest tamam oldukta, şöyle arkası üzere düşüp teslîm-i rûh etmiştir, rahmetullâhi aleyhi.

Birkaç gün sonra ihvanlardan bir iki zat rüyasında mumaileyh İsmail Hakkı Efendi'yi Câmi'-i kebîr'in şadırvanında abdest alıyor görürler ki hâlet-i nez'de aldığı abdest sırrıdır. Evet erenlerin kahrına uğrayanlar da yine selâmettedirler. Lâkin lutuflarına uğramak başkadır.

İşte azizim "kaldırın" demeden yalnız "kaldıralım" lafzı yani cebele "yürü" demeden yürür demesi gibi o anda nutk-ı âlîleri icra olur, zira bu gibi zevat ve alelhusus vâris-i hazret-i nebevî olan hazerât-ı izâm indallâhta kadr ü menzilet-leri pek büyük olduğu gibi Cenâb-ı Hakk'ın azamet ü şân u kudret-i ilâhiyyesini dahi onlar pek ra'nâ [46] ve bâlâ bilip tazim ve ihtiramları ve huşû' ve huzû'ları fevkalâde ve ber-kemâl olur.

Hatta rivayet olunur ki Buhara tarafından bir pîr-i fânî meşâyıhtan bir zat gelip Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerine misafir olmuşlar. Bir hafta kadar hâne-i sa'âdetlerinde kalmışlar. Evvelce beyan olunduğu üzere Hazret-i Pîr efendimizin san'at-ı âlîleri, terzilik olup o tarihte bir entari altmış para iki kuruşa dikilir imiş. Zaten her vakit dükkâna teşrif buyurmuyorlar ve hâne-i sa'âdetlerinde dahi dikerler ise de ekseriya teveccüh ve rabıtada bulunurlar imiş. Ve bazı gelen giden ihvanın muhabbet ve taam çıkarmak gibi hizmetlerinde olurlar imiş. Binaenaleyh böyle terzilik ile bu kadar masraf, mumaileyh pîr-i fânî olan meşâyıhın taaccübüne gitmiş olduğundan mumaileyh, Hazret-i Pîr efendimize bir gün tenhada şöyle arz etmiş ki "Efendim, zât-ı âlîlerinizin pek çok masraflarınız vardır. Eğerçi kabul buyurur iseniz zatınıza bir bergüzar olarak bir şey hediye edeyim, medâr-ı ta'ayyüş olur." Hazret-i Pîr efendimiz: "Buyurun azizim" demişler. Mumaileyh pîr-i fânî olan şeyh efendi demiş ki "Bu ism-i şerîfi şu kadar adet kıraat edip bir

kâsenin içine su koyup oraya üfürür, nefes eder iseniz", daha şöyle böyle eder iseniz gibi birtakım şeyler şurûtlar talim edip "Badehu bu kâseyi şöyle bir dolaba vaz' ederseniz, yevmî bir adet altın size o kâseden gelir" demişler. Hazret-i Pîr efendimiz sûret-i zâhirede mumaileyh şeyh efendiye ziyadesiyle memnuniyet göstermişler, yani güya kabul buyurdular gibi şeyler gösterip badehu Hazret-i Pîr efendimiz, şeyh efendiye buyurmuşlar ki "Azizim, bu dediğiniz şeyleri tamamen icra ettiğim hâlde muhakkak o bir altın gelir mi?" Şeyh efendi demiş ki "Gelir, lâkin bazı kere icraatte bir noksâniyet olur ise belki gelmez." Sonra Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyurmuşlar ki "Şeyh efendi, eğerçi bu asiye Cenâb-ı Hak ferman buyursa ki "Ya Terzi, bir kere Allah de, sana bu odayı altın ile doldurayım, artık bunda olur olmaz diye şek ve şüphe var mıdır?" Şeyh efendi demiş ki "Hâşâ sümme hâşâ, olur mu!"

İşte azizim, "Bir oda dolusu altın için [47] bir kere Allah demem!" diye buyurmasıyla, mumaileyh şeyh efendi, Hazret-i Pîr efendimizin kadr ü menzilet-i kudsiyyelerini anlayıp derakap ayaklarına kapanıp "Aman efendim, hata ettim af buyurun!" deyip oradan izn ü ruhsat-ı Hazret-i Pîr ile sefer etmiştir diye rivâyet-i sahîha rivayet etmişlerdir. İşte erenlerin indinde esmâ-yı ilâhiyyenin azamet ü şân u kadri ne derecede büyüktür azizim.

Kelâmından olur malûm kişinin kendi mikdârı
Sözünden anlanır dâim velînin bunca esrârı

İmâm Cafer bin Bakır radıyallâhu anhum buyururlar: "Le-kad tecellellâhu li-halkihi fî kelâmihi ve lâkinnehum lâ yubsirûne."[51] Yani mühr-i tecellî-i ilâhî muttali'-i kelâm-ı rabbânîde peyda ve hüveydadır, velâkin bu basar-ı basîret-i halk onun müşahedesinde nâ-bînâdır. Kezalik evliyanın kelâmında dahi Cenâb-ı Hak mütecellîdir ve onların güftârında olan esrâr-ı envâr perverdigârındır, velâkin halkın çeşm ü gûşunda nûr-ı ma'rifet var mıdır ki onların envârına muttali olalar. Ama o âriflerin ki çeşm ü gûşunda nûr-ı ma'rifet vardır, onlar evliyanın güftârından esrarlarına muttali ve vâkıf olurlar. Mütekellim olan veli eğer hayatta ise, onun vücudunu ya mânend-i dıraht-ı Musa veyahut neyzen elinde bir ney-i pür-nevâ gibi addederler ve onun dıraht-ı hılkatından zuhura gelen envâr-ı esrârı Hak'tan bilirler ve ney halkından sudur kılan güftârı berfehvâ-yı "İnnellâhe yekûlu alâ lisâni abdihi"[52] vücûd-ı mutlaktan istima kılarlar. Ve eğer mütekellim hazırda değil ise, belki kelâmı kütüb ü sahâyifte mestûr ise o mestûr olan kelâmın menâzırından onun sırrına vâkıf olurlar, zira bir şeyin a'yânda vücudu ve ezmânda vücudu vardır ve ibârette vücudu var, kitâbette vücudu var. Pes mâ-fi'l-kitâbet, mâ-fi'l-ibârete delâlet eder ve mâ-fi'l-ibâret, mâ-fî-ezmâna ve mâ-fi'l-ezmân, mâ-fi'l-a'yâna delâlet eder. Pes ârif, kitabından a'yâna vâkıf olur. Belki cemî'-i eşya Hak'la kaim olduğu haysiyetten kitapta ve ibarette ve ezmanda ve a'yânda ale'l-ıtlâk Cenâb-ı Hakk'ı müşahede kılar azizim. Cenâb-ı Hak, sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hakkında "Ve mâ yentiku

51 "Allah kendi kelâmında insanlara tecelli etmiştir, ancak onlar bunu görmezler."

52 "Gerçekte Allah kulunun dilinden söyler."

ani'l-hevâ â İn huve illâ vahyun yûhâ"[53] buyurdu. Pes o hazrete vâris-i kâmil olanların nutkuna [48] dahi bu âyet-i kerîmenin manası şamil olur, zira mürşid-i kâmil ü mükemmil olan evliyanın dahi bang ü sedası, hevâ-yı nefsinden değildir. Belki vahy-i ilâhi ve ilkâ-yı rabbânîdir. Pes her kim bunların sözünde olan sözü tutmaya ve bu çeşniden bir lezzet tatmaya fena olsun, yokluk bulsun azizim.

Müşarünileyh Hazret-i Pîr efendimiz pek çok rumuz ve işaret istimal buyururlar imiş. Erzincan ahalisinden Halilullâh Mahallesi'nde gayet sevgili ihvanımızdan Hacı Hatib Efendi hazretleri var idi. Mumaileyh ekseriya niyâbet-i şer'î mansıbıyla şuraya buraya hâkim olup gider idi. Bu zat, Hazret-i Pîr efendimizin zamân-ı sa'âdetlerine yetişmişler ve ziyadesiyle kendisini hazrete sevdirmişler idi. Hatta Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz dahi pek çok severler idi. Mumaileyh Hacı Hatib Efendi şöyle hikâye ederler ki "İstanbul'dan taraf-ı meşîhat-penâhîden bir gün bir emirname geldi, kıraat ettim. Filân kazanın naipliğine tayin olundunuz. Hemen orada hareket ü azimet edesiniz diye tahrir olunmuştur. Geçmiş gün kazanın ismini dahi söylemiş idi, bu fakirin hatırımdan çıkmıştır. Mumaileyh Hacı Hatib Efendi söyler ki "O isimde kaza bu civarlarda olmadığı, öyle kaza bilmediğim cihetle hayrette kaldım ve emirnamede dahi hangi vilâyet dahilinde olduğu yazılmamıştı. Birkaç günler şuraya buraya sual ettim. Kimse bilmiyor. Fe-subhânallâh! Ne gûne hareket edeceğimi bilmediğimden gönlümün ıztırap ve sıkılmasından artık Hazret-i Pîr efendimizin huzûr-ı sa'âdetlerine gidip meclis-i enverleriyle biraz ferahnâk olayım deyip Sarıgöl'de olan bahçe-i sa'âdetlerine gittim. Müşarünileyh hazretleri de eyvanda ayak üzerinde olup "Her kim ne eder kendiye eder, yine kendi kendiye eder" nutk-ı şerîfini söyleyip eyvanda gezerler idi. Fakiri görünce "Gel bakalım ağa, bir iyi kahve pişirdim, seninle beraber içelim" buyurdular, çünkü fakire ağa tabir ederler idi. Hemen dest-i mürşidânelerini takbîl edip şöyle karşılarına oturdum. Zaten kahveyi evvelce dest-i mürşidâneleriyle pişirmiş, hazır idi. Bir fincan fakire ihsan ettiler ve bir fincan kendileri aldılar. Fakir kahveyi içerdim. Fakat Hazret-i Pîr efendimiz kahve fincanını eline alıp daha içmeye başlamayıp o anda rabıtaya varıp göz yumdular. [49] Bir müddet sonra başını kaldırıp buyurdular ki "Ağa, hem kahvemi içeyim ve hem de sana bir hikâye nakledeyim, dinler misin?" buyurdular. Dedim: "Ferman buyurun sultanım."

Buyurdular ki "Bir adamın birisi İstanbul'da Aksaray'dan aşağı doğru gider imiş. Bir kahve dükkânına uğramış. Görmüş ki o kahve dükkânının bir köşesinde bir saz vardır. Sazı eline almış, çalmak istemiş. Bakmış ki saz bozuktur. Kahveciye demiş ki "Bu saz bozuktur!" Kahveci ona cevabında demiş ki "Onu çalan adam öyle bozuk düzen çalar idi, sen de öyle çalar isen çal, çalmaz isen bırak yerine" demiş. "Acîb değil mi bu hikâye?" deyip hatm-i kelâm buyurdular.

---

53 "O havadan konuşmaz. O(nun okuduğu Kur'ân) kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir." Necm, 53/3-4.

Şimdi fakir, bu nutk-ı âlîlerinden bir şey anlayamayıp fakat bu hikâye bizedir diye ziyadesiyle efkâr ettim ve teeddüp edip bunun sebeb ü hikmetini sual edemeyip biraz müddet muhabbet ederek huzûr-ı devletlerinden kalkıp şehre, hanemize geldim. Üç dört gün sonra bendehanenize bir Osmanlı adam gelip misafir oldu. Belki bu Osmanlıdır, çok geşt ü güzâr etmiştir diye bu adamdan sual ettim. O adam dedi ki "O kaza, Aksaray dairesinde Bozok sancağındadır" demesiyle, o zaman Hazret-i Pîr efendimizin hikâyesinde olan rumuz ve işareti anladım. Oradan doğruca o kazaya gittim. Lâkin birkaç ay orada hakimlik edip gerek havası ve gerek ahalisiyle imtizaç edemediğimden istifa edip Erzincan'a avdet ettim. Bu da "Çalabilir isen çal, çalamaz isen bırak" buyurdukları rumuzdur" diye bizzat mumaileyh Hacı Hatib Efendi fakire nakl ü hikâye etmiştir.

Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin damâd-ı âlîleri olan faziletlû Hoca Hacı Hafız Efendi hazretleri ki vaktiyle Erzincan'da birinci ulema ve allâme gibi olan Alansalı Hoca Efendi'nin mahdumudur, bu zat îfâ-yı farîza-i hac için cânib-i Hicâz'a gitmiş idi. Avdette Şâm-ı şerîf'i dahi ziyaret kast ve niyetiyle buraya teşrif buyurdular. O tarihte devletlû Derviş Paşa hazretlerinin mahdûm-ı âlîleri Miralay izzetlû Ahmed Beyefendi çiftlik-i âlîlerinin bazı umûr u husûsâtının tesviyesi zımnında burada olup fakir dahi onlar ile beraber diğer konakta ikamet [50] etmekte olduğumdan efendi-i mûmâileyh hazretleri, mîr-i mûmâileyh Ahmed Beyefendi hazretlerine misafir olmuşlar idi. Elden geldiği ve gücüm yettiği mertebede hakk-ı âlîlerinde hürmet ü riayet ve her veçhile hizmet-i aliyyeleri ifa olunup birlikte ziyaret olunacak mahallere ve Şâm-ı şerîf'te olan hoca efendilerin ve büyük meşâyıh-ı kirâmın ziyaretlerine gidilir idi.

Efendi-i mûmâileyh hazretleri zaten Hazret-i Pîr efendimizin zamân-ı sa'âdetlerine yetişip huzûr-ı sa'âdetlerinde haylice bulunmuş olmasıyla şekl ü şemâil-i Hazret-i Pîr'i tamamıyla bilir idiler. Bir gün kendi kendilerine geşt ü güzâr eder iken, ahbaptan bir zata rast gelip mumaileyh Hacı Hafız Efendi'ye demiş ki "Burada Şâfiî imâm-ı sânîsi Şeyh Sa'îd-i Habbâl namında bir zât-ı âlî-kadr vardır. Onlar dahi ziyaret ettiniz mi?" Hafız Efendi: "Hayır Efendim bilmiyorum. Ziyaretlerine gitmedim" demesiyle o zat, Hafız Efendi'yi oradan alıp mumaileyh Şeyh Sa'îd-i Habbâl Efendi'nin hâne-i sa'âdetlerine gitmişler. Akşam üstü konağa avdet edip fakiri nezd-i âlîlerine çağırıp şöyle buyurdular ki "Ey baba âşık ruznamçeci efendi, sana bir müjde ve bir tebşirim vardır, lâkin bu tebşîrâtın mukabiline ne ki mevcudunuz olsa feda edeceğini bilirim. Ancak zâhirce bir şey talep etmem. Bu bapta du'â-yı hayriyyeniz ile iktifa ederim" buyurdular. Fakir derhâl ellerine kapanıp "Aman efendim ne ola öyle büyük bir müjde ve tebşir? Çabuk ferman buyurun!" dedim. Buyurdular ki "Burada Şâfiî imâm-ı sânîsi Şeyh Sa'îd-i Habbâl var imiş, siz onu bilir misiniz?" Dedim: "Hayır efendim, bilmiyorum." Buyurdular ki "Ben bugün bir zat ile onun ziyaretine gittim. İşte o zatı gör, Hazret-i Pîr efendimizi gör. Artık şekl ü şemâil-i şerîfleri bilâ-noksân tamamı tamamına müşâbihtir" demesiyle beraber o

anda fakire bir hâl oldu ki tarif edemem. Güya Hazret-i Pîr efendimiz ahiretten dünyaya avdet buyurmuş gibi. Şimdi konak içinde fakir zapt olunamıyorum. Ahmed Beyefendi hazretleri geldi, bu hâlimden sual ettiler. Hafız Efendi hazretleri hikâye buyurdular. Mîr-i mûmâileyh dedi ki "Siz bu âşıkın hâlini iyi bilirsiniz. Bunu şimdi söylemek lâzım değildir. Hiç haber vermeden [51] alessabah alıp oraya götürüp işte maşûkun Terzi Baba hazretleri diye göstermeli idi" buyurdular.

Velhâsıl sabahı pek güç ettim. Hemen alessabah Hafız Efendi ile beraberce gidip müşahede ve ziyaret ettim. Filhakika bazı insan birbirine benzer derler. Artık böyle benzemek olmaz idi, çünkü fakir Erzincan'da iken Hazret-i Pîr efendimizin şekl ü şemâil-i şerîflerini ihvandan dahi tamamıyla istima etmiş idim. İşte öylece bu zatı buldum ve o tarihte burada Erzincanlı Neccâr Abdurrahman Kalfa mevcut idi, bu keyfiyeti ona haber verdim, çünkü o da Hazret-i Pîr efendimizi bilir idi. Bir gün beraber gidip onlara da câmi'-i şerîfte gösterecek idim. Her nasılsa gidemedik. Bir gün mumaileyh Neccâr Abdurrahman Kalfa'yı gördüm. Fakir dedi ki "Efendim, size bir rüyam vardır, söyleyeceğim." "Buyurun" dedim. Dedi ki "Bu gece âlem-i ma'nâda Câmi'-i Emeviyye'de beraber bulunduk, siz o zatı fakire gösterdiniz. Fakir de size dedim ki "Evet tıpkı Hazret-i Pîr efendimize benzerler." Siz de memnun oldunuz" dedi. İşte bu rüya da bir delîl-i kâfîdir.

Müşarünileyh Sa'îd-i Habbâl Efendi hazretleri gayet müsin ve ihtiyar, fâzıl ve kâmil bir zat olup yani Şâm-ı şerîfçe mazinneden bir zat idi. Herkes ellerini öpüp dualarını alırlar idi. "Habbâl" demek Arapça "ipçi" demektir, yani kendileri evvelce ip satarlar imiş. Sonra bâtında bir habl-i metîn olmuşlar ki her kim kendilerine ulaşıp habl-i metîn olan muhabbetlerine sarılırlar ise terakkî-i ulyâ ile vâsıl-ı Hak olacaklarında şüphe yoktur. Müşarünileyh hazretleri Şâfiî imâm-ı sânîsi olduğu cihetle yani Şâfiî imâm-ı evveli sabah namazını Şâfiî vaktinde eda ettirip badehu Hanefî imamı namaza durmazdan evvelce yani Hanefîlerin sabah namazı vaktinden biraz evvelce Şâfiî imâm-ı sânîsi olan bu zât-ı âlî-kadr gelip Şâfiî mihrabında ikinci cemaat olarak namaz kılınır. Badehu müşarünileyh hazretleri güneş tulûuna kadar mihrapta oturup meşgul olurlar idi. Fakir, hatm-i hâcegân için cuma ve isneyn günlerinde câmi'-i şerîfe gittiğimde doğruca huzûr-ı tâm ile ve Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîzin ziyaretleri kast ve niyetiyle müşarünileyh hazretlerinin önüne diz çöküp kemâl-i edeb ü muhabbet ü aşk ile ellerini defaatle öpüp yüzümü gözümü sürer idim. [52] Huda hakkı için böyle el müddet-i ömrümde görmemişim. O kadar yumuşak, o kadar lâtiftir ki tarif edemem, güya asla azm ve kemik yoktur zannedersin, yani Hızır aleyhisselâmın dest-i şerîfidir der isen sahihtir ve caizdir.

Müşarünileyh hazretleri fakirin böyle her zaman olan tazim ü tekrîm ü hürmetimin sebep ve aslı ne olduğunu bilmez idi. Binaenaleyh onlar da fakire ziyadesiyle muhabbet edip pek çok dua ederler idi azizim. Lâkin ne çare ki fakir, adam ve insan olamadım, yoksa aldığım duanın hadd ü hesabı yoktur. Ancak bir taraftan nefs-i şûm ve bir taraftan şeytan çalıp götürürler idi. Zâhire ambarına

buğday cem' etmek gibi; bir taraftan fareler aşırırlar. Sen artık işin yok ise ambara zâhire cem' eyle. Fayda etmez ki evvelâ o farelerin şerrini def' ü izale lâzımdır.

İşte fakirin hâlim de böyle idi. Velâkin Cenâb-ı Hakk'ın lutf u kerem ü merhamet-i ulûhiyyeti çoktur. Böyle dostlarının yolunda arz-ı muhabbet ile can feda edercesine hizmet ü ubudiyet arzusunda bulunan yüzsüz biçarelerini haşa ki rahmet ü magfiret-i ilâhiyyesinden mahrum ede. Hâşâ sümme hâşâ azizim, canım.

BU FASIL BİRADERLERİMİN HARPUT'TAN ŞAM'A GELMELERİ BEYANINDADIR

Pederim Mehmed Ali Ağa irtihâl-i dâr-ı bekâ ettikten sonra üvey validem Dersaadet'te durmayıp biraderlerimi alıp Erzincan'a akraba ve taallukatları yanına gitmiş idi. Fakir dahi şehriye yüz kuruş maaş tahsis ve sipariş etmiş idim. Muahharen biraderim Mehmed Vehbî Efendi, Harput Redif Başçavuşu olup validesiyle beraber Harput'a gitmişler. Orada dahi akraba ve taallukatları var idi. Ara sıra mektupları gelip birbirimizi on beş seneden mütecaviz görmemiş idik. Bin üç yüz beş senesi Ramazân-ı şerîfinde [Mayıs- 1888] Şâm-ı şerîf'e gelip mülâkat olunmuştur.

Şöyle ki o sene-i mübârekede edâ-yı farîza-i hac [53] niyet-i hayriyyesiyle Harput a'lem-i ulemâsından ve tarîkat-ı aliyye-i Hâlidiyye hulefâsından ve mazinne-i kirâmdan Harputlu Beyzade demekle maruf ve meşhur Hacı Ali Efendi hazretleri refakatiyle diğer biraderim Bahaüddin Efendi ile Harput'tan iki hayvan kira ederek biraderimiz de bizi ziyaret etmek niyetiyle gelmişlerdir. Lâkin bu gelmelerinden fakirin asla haberim olmayıp mektup ile dahi malûmat vermediler.

Ramazân-ı şerîfin on sekizinci [29 Mayıs 1888] akşamı ba'de'l-iftâr kapı çalındı. Cariye gidip kapıyı açtı. Bir adam olup sual etmiş ki "Askerî kaleminde kâtib İbrahim Efendi'nin hanesi burası mıdır?" diye. Cariye: "Evet burasıdır" demiş. "Kendisi burada mıdır?" demiş. Cariye: "Evet buradadır" demiş. "Azıcık çağırın, aşağı gelsin" demiş. Cariye gelip böylece fakire söyledi ve "Başı kefiyeli bir adam" diye haber verdi.

Fakir bu suallerinden bir şey anlamayıp acaba bu kim ola diye aşağı indim. Kapı açık olduğundan hanenin ortasına kadar gelmiş olduğu hâlde karşısına çıktım: "Ne istersiniz?" dedim. Dedi ki "İbrahim Efendi siz misiniz?" Dedim: "Evet!" "Askerî kaleminde kâtiptir." Dedim: "Evet!" Lâkin fakir böyle cevap veriyorum ve hem de kendisine nazar ediyorum. Yoldan gelmiş yolcu bir adamdır, üzeri başı toz topraktır, başında kefiye sarılı ve elinde de bir tüfek vardır ve gönlüm diyor ki işte sen misin İbrahim Efendi deyip şimdi tüfeği doğrutup vuracaktır gibi; suallerinden öyle şeyler anlaşılıyor. Artık fevkalâde muztarip oldum. En sonra dedi ki "Beni bildiniz mi?" Dedim: "Bilemedim." Yine gönlümden diyorum ki işte ben şimdi filânım deyip tüfeği nişan alacaktır. Dedi: "Ben senin biraderin Mehmed Vehbî'yim!" demesiyle hemen elindeki tüfeği alıp yere koyup bir kere boynuna sarıldığımı bilirim. Daha başka ne olduğumu bilmiyorum, yani yerde miyim, gökte miyim haberim yoktur. Baygınlık gibi bir hâl gelmiş. Böyle bir müddet birbirimize sarılmış olarak hıçkıra hıçkıra ağlaştık. Cariye bu hâli

görüp haremi haberdar etti. Onlar da merdiven başında ağlıyorlar. Güç hâl ile ayrılıp elinden tutup yukarıya çıkardım. Başından kefiyesini [54] aldım, yüzünü gördüm. Tıpkı pederimin gençlik zamanı gibi. Öyle sarı sırma bıyıklı pederime tamamıyla müşâbihtir. Bu hâlde yine aşk u muhabbet-i peder derunumda cûş u hurûşa gelip tekrar ağlaşmaya başladık, çünkü fakir, onları bundan on beş sene mukaddem Dersaadet'te bırakıp o zaman öyle daha bıyıkları yok idi.

Biraderim dedi ki "Diğer biraderiniz Bahaüddin beraberdir. İzin veriniz de onu da getireyim." Dedim: "Aman onu nerede bıraktın?" Dedi: "Hanenizi sual edip bulmak için bendeniz şuraya buraya gittim. Onu handa mekkârecinin yanında bıraktım." "Aman birader, çabuk git onu da getir!" dedim. Birader gitti. Fakir de merdiven başında oturdum. Hem ağlarım ve hem de biraderim Yusuf-veş ne zaman gelecek diye yollarına bakarım. Bir de onu gördüm ki kapıdan içeri girip ayakkabılarını çıkarıp hemen merdivenin iki ayağını birden atlıyor ki büyük biraderine bir an evvel kavuşsun için. Bunun dahi boynuna sarılıp bir müddet ağlaştık. Şimdi hanemiz bir hâne-i mâtem oldu ki artık tarif edemem. Bunun da başından kefiyesini aldım. Yüzünü gördüm ki on üç on dört yaşında bir Yusuf'tur. Bunu zaten hiç görmemiş idim. Bu da tıpkı fakire ve pederime benzer bir can ve bir ruhtur. Artık bağrıma basıp bir zaman ağladım. Çocuk, fakiri hiç görmemiş olduğundan bir acîb acîb yüzüme nazar eder. Bu hâlde ciğerimi kebap eder idi. İşte böyle ağlaşarak bir zaman aklımız başımızdan gitmiş idi.

Yatsı ezanı okundu. Artık "Siz harem ile oturup konuşunuz, ben namaza gideyim" deyip canımı camiye attım. Huzûr-ı Hakk'a kemâl-i aşk u muhabbet ile durdum. Ba'de's-salât haneye gelip artık namaz bir derecede aşkımızı teskin etmiş olduğundan bir müddet daha muhabbet edip "Siz yoldan geldiniz, zaten yarın sıyâma niyet edemezsiniz. Biraz rahat edin" deyip iki biraderimizi bir oda-yı mahsûsta yatırdım. Ferdâsı günü bunları hamama götürüp oradan oğlum Hüsameddin Efendi ile çarşıya gönderip birer adet Şam hırkası aldırdım. Gecelik entarileri üzerinden iksâ ettiler [55] ve ferdâsı günü dahi sıyâma bed' ü mübâşeret ettiler.

"Nasıl oldu ki siz böyle habersizce geldiniz?" dedim. Dediler ki "Harput a'lem-i ulemâsından müşarünileyh Beyzade Hacı Ali Efendi hazretlerine ziyade mensubiyetim vardır. Onların esnâ-yı râhta hizmetlerinde bulunmak ve bir de sizi dünya gözüyle görmek niyetiyle geldim" dedi. Zaten mahdumum Salih Efendi tabur kâtibi olup Erzincan'dan taburunun ikametgâhı olan Siirt'e gitmek üzere Harput'a uğrayıp biraderleri ve validemi görmüş ve orada üç dört gün kalmış idi. Mumaileyh Salih Efendi bunları bu tarafa teşvik etmiştir. Sonra biraderler ile beraberce müşarünileyh Hacı Ali Efendi hazretlerinin ziyâret-i âlîlerine gittim. Kendisinin yanında dört beş nefer dervîşânı var idi. Ve hatta bir de hafız efendi beraberinde olup esnâ-yı râhta teravihi hatm ile eda ederek gelmişler idi.

Şâm-ı şerîf'te Sultan Selim Câmi'-i şerîfi Medresesi'nde ikamet buyurup geceleri huzurlarında bulunur idim. Ve bir gece dahi teravihte hazır oldum. Lâkin maşallah hafız efendiye, fakir hiç böyle Kur'an okumak istima etmedim,

yani insan Fâtiha-ı şerîfi nasıl su gibi okur, işte aynı onun gibi okurdu. İnsan arkasında namaz kılmaya doymaz idi. Müşarünileyh hazretleri fakire pek çok iltifat buyurdular. Ve zaten biraderim onların bende-i hâssı olup ona çok muhabbet edip teveccühât-ı iksîr-âyât-ı mürşidânelerini kazanmış idi. O sayede fakir de behremend oldum. Artık bayram ertesine kadar huzûr-ı hazret-i şeyhten bir an dûr olmadım. Bir gece dahi âcizane, fakirane fakirhaneye iftara davet olunup teşrif buyurdular. Pek çok muhabbetler bahş ü ihsan ettiler. Müşarünileyh hazretleri zaten Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin ziyade sevgili ve muhibb ü sâdıkı ve ahvâl ü şân-ı âlî-i Hazret-i Fehmi'yi tamamıyla bilmiş ve kim olduğunu anlamış bir zât-ı âlî idi. Hatta fakire şöyle buyurdular ki "Şeyh Fehmi Efendi hazretlerinin civâr-ı âlîsinde metfun olan cümle ehl-i kubûr kabirlerinden kalktıklarında bilâ-suâl ve-lâ-cevâb buraklara râkiben Hazret-i Fehmi ile beraber doğruca cennet-i a'lâya gideceklerdir ve bunda asla şek ve şüphemiz yoktur" buyurdular, yani Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin indallâhta olan kadr ü menzilet-i ma'nevîlerini [56] bu derecede bilmiş idiler. O gece iftarda bizim canımız ruhumuz efendimiz Hacı Halil Efendi hazretleri dahi birlikte idi. Çoktan beri terk etmiş olduğum aşçı dedelik hizmet-i âlîsini her nasılsa o gece tamamıyla ifa etmişim ki müşarünileyh Hacı Halil Efendi, fakirin kulağıma "Aşçı dedelik berât-ı ma'nevîsi üzerine bir kat daha tezyinat ile haşiyeler bahş olundu" buyurdular. Demek olur ki o gece olan hizmet ü ubudiyet makbûl-i erenler olmuş olduğundan buna da fevkalâde teşekkürler olunmuştur.

Ba'de'l-îd müşarünileyh Hacı Ali Efendi hazretleri mürîdânıyla ber ber Kuds-i şerîf'e gidip oradan Hicaz'a azimet buyurulacağından kemâl-i aşk u muhabbet ile teşyie olunup cümlemiz dua ve teveccühât-ı kudsiyyelerine nail olduk.

Biraderim Mehmed Vehbî Efendi üç mâh ruhsat ile gelmiş idi. Ba'de'l-îd mumaileyhin mülâzımlığı için devletlû Derviş Paşa hazretlerine bir ariza yazıp biraderime verilip Dersaadet'e gönderilmiştir, çünkü biraderim hem gönüllü askere yazılıp ve hem de terk-i tezkere etmiş olduğundan nizamî veçhile mülâzımlığa kesb-i istihkak etmiş ise de her nasıl ise şimdiye kadar mülâzım olamamış idi. Diğer biraderim Bahaüddin Efendi, Harput Mekteb-i Rüşdiyesi şâkirdânından olup yedinde ilmühaberi olmakla onu da muvakkaten Şâm-ı şerîf Mekteb-i Rüşdiyesi'ne koydum. Mumaileyh Mehmed Vehbî Efendi doğruca müşarünileyh Derviş Paşa hazretlerinin huzuruna çıkıp arizayı takdim eder. Müşarünileyh hazretleri sual buyurmuş ki "İbrahim Efendi senin nendir?" "Biraderimdir efendim" demiş. Paşa efendi hazretleri de buyurmuş ki "Benim de biraderimdir, lâkin asla yüzünü görmek istemem! Bizim çiftlik nezaretinde iken, Abdulganî Nablusîzade Abdullah Efendi'ye gelin yerlerinizi ahz edin diye birtakım araziyi teslim etmiştir. Sanki Abdullah Efendi, biraderini cennete götürecektir!" demiş. Birader de bu sözden gayet mahcup olup sükût ederek dışarıya çıkmıştır. Sonra müşarünileyh hazretlerinin mahdumu Ahmed Beyefendi hazretlerini görmüştür. Zaten ona da başkaca ariza yazmış idim. Yine ne kadar olsa Ahmed Bey, dadısının hatırı için biraderimin işlerine himmet buyurup [57] Dördüncü Ordu Müşiriyetine inha yazmışlar ki mumaileyhin

mülâzımlık evrakının makâm-ı seraskerîye takdimi için. Biraderim oradan hemen Şâm-ı şerîf'e avdet ederek macerayı nakleyledi ve müddeti dahi hitam bulmuş olmasıyla biraderim Bahaüddin Efendi ile beraberce Harput'a avdet ettiler. Ve yol harçlığı ve Dersaadet'e gidip gelmek için haylice akçemiz dahi biraderlerimin yoluna feda ettik. Lehu'l-hamdu ve'l-minne dünya gözüyle birbirimizi gördük ve sonra Harput'tan aldığım mektubunda bin üç yüz dört senesi Eylülü [13 Eylül-12 Ekim 1888] tarihiyle Ergani Madeni Tâlî Taburuna mülâzım nasp olunup validem ile Bahaüddin Efendi'yi Harput'ta bırakıp kendisi taburu canibine gittiğini yazmıştır. Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun, bu kapı da feth ü küşat olmuştur. Artık yüz kuruş siparişi validem ile Bahaüddin Efendi namına tahvil ettim. Mâh-be-mâh Harput emvalinden ahz ederler azizim.

BU FASIL TE'LÎFÂT-I FAKÎRÎ BEYANINDADIR

İşte bu yüzsüz asi öteden beri asrın allâmeleri gibi zâhir ü bâtınları mamur ve ilimleriyle âmil olan zevât-ı kirâm hazerâtına ve alelhusus Sultân-ı Ulemâ billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize âcizane, fakirane eylediğim hizmet ü ubudiyet mukabili olarak cümle tarafından bahş ü ihsan buyurulan teveccühât-ı kudsiyye âyât-ı ma'nevî eseri olmalı ki gönlümde feyz ü tecelliyât-ı ilâhiyye yine cûş u hurûşa gelip ilhâm-ı rabbânî fikir bulutu taraf-ı akdesten ba's u irsal olunup ondan nazil olan rahmet ü hidayet matarları gönlümde lü'lü', mercân-ı ma'nevî peyda ederek sultân-ı iklîm-i vücûd olan akıl, yine ders ve kitap mütalâasıyla dem-güzâr olmaklığımı emr ü fermân buyurmuştur.

Binaenaleyh gönlüme şöyle tulû etti ki asrının gavs u kutbu olan müşkilküşâ-yı rumûz-ı hakîkat ve gevher-bahşâ-yı künûz-ı ma'rifet, pîşvâ-yı sâlikân ve reh-nümâ-yı erbâb-ı irfân, vâkıf-ı esrâr-ı hakîkî İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin tefsîr-i nefîsleri olan *Rûhu'l-beyân* nam kitaplarında olan manzum ve mensur elfâz-ı Fârisiyyenin Türkçeye tercümesiyle bu yüzden dahi müşarünileyh İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz [58] efendimize bir hizmet ü ubudiyet ile oraya da mensubiyet peyda ederek o Babıâli'ye dahi çatmak ve o sâyede sermâye-i ezel ü ebed olun aşk u muhabbetimi bir kat daha şu'lelendirmek arzu ve emeliyle derhâl Dersaadet'ten dört cilt *Rûhu'l-beyân* celp olunmuştur. Sahihen bu tefsîr-i nefîsleri beyanın rûh-ı revânı olduğunda şüphe yoktur ki müşarünileyh hazretleri zü'l-cenâheyn oldukları cihetle bahr-i ulûm-ı zâhir ü bâtının ka'rına vâsıl olarak "Yahrucu minhume'l-lu'lu'u ve'l-mercânu"[54] mefhumunca o deryâ-yı bî-pâyândan lü'lü', mercân olan kelimât-ı ilâhiyyeyi ve hakîkat-i ilm-i ledünnîyi bâzâr-ı aşk ve meydân-ı muhabbete çıkarmıştır. Tefsîr-i şerîf-i nefîslerinin misli görülmemiş ve görülmek ihtimalinden ba'îd olup ancak bazı yerleri lisân-ı şîrîn Farisî ile muvaşşah olmasına ve bazı zevât-ı kirâmın Farisî ile adem-i iştigâllerinden naşi o lisan ile beyan kılınan hikem ü nüketi fehm ü iz'andan mahrum kalmaları tabiî görülmüş olmasına mebni bu abd-i âsî o misilli zevatı şu hikem ü nüketten dahi müstefit etmek ve bu yüzden müşarünileyh hazretlerinin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri berekâtıyla dünya ve ahiret behremend-i necât u magfiret olmak emeliyle Farisî olan elfazın gayet muhtasar ve müfit olarak başka başka manalarını bi'l-irâ'e; nihayetinde dahi mahsûl-i beyit ve ibâre ne ise onu da hülâsa veçhile beyan etmek ve *Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l-Hakkıyye* namını vermek niyet-i hayriyyesiyle telif ve tercümeye bed' ü mübâşeret ettim.

---

54 "İkisinden de inci ve mercan çıkar." Rahmân, 55/22.

Mezkûr *Rûhu'l-beyân*'da olan ebyât-ı Fârisiyyenin ekserisi, Mesnevî-i şerîf ebyât-ı latîfe-i pür-hakâyık u manevîsinden olup elde edilen matbu *Rûhu'l-beyân*'ın hurûfâtı ise sûret-i mükemmelede olmayıp ve pek çok dahi sehv ü hata görülmüş olmasıyla nezd-i fakîrîde mevcut olan Mesnevî-i şerîf'in şerhine müracaat zarurî ihtiyac mess etmiş olduğundan altı cilt Mesnevî-i şerîf'in şerhi tetebbu ve taharri ile ebyâtın hangi ciltte ve hangi sayfaya olduğunu mezkûr tercümenin ve ebyâtın hizalarına işaret olunmuş ve bu vesileyle Mesnevî-i şerîf'in şerhinde olan manaları dahi [59] tahşiye kılınmıştır.

Ancak bu yüzsüz asi fakir böyle kendi başıma tercüme etmeye pek de cesaret edemediğimden bunun bir Farisî bilir zattan yevmî ders-be-ders kıraat olunarak öylece tercümesi her hâlde muhataradan salim olacağından civarımızda olan Halilullâh Medresesi'nde sâkin Malatyalı Şeyh Hasan Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin halife ve telâmîzlerinden dersten mezûn Bursalı Hafız Efendi ki kendisi gayet âbid ü zâhid ve müstakîmü'l-etvâr bir zat olup halktan uzlet ihtiyarıyla müşarünileyh Şeyh Hasan Efendi'nin dâr-ı bekâya teşrifinden sonra onun hücresinde ikamet ederek öyle herkese değil, gönlünün sevdiği bazı ihvana ders müzarekesiyle pend ü nasihat ederlerdi. Artık olunan niyaz u istirhama mebni red buyurmayıp kabul buyurmuşlar idi. İşte bu zât-ı âlî-kadrden yevmî ders alırcasına tekmil *Rûhu'l-beyân*'ın gerek Arabî ve gerek Farisî ibareleri kıraat olunup yani iki kitabı mukabele eder gibi yalnız kıraat olunup ancak Farisî ibareleri gelince mana verilir idi. İşte bu hâl ile bed' ü mübâşeret olunup bi-avnillâhi'l-Meliki'l-Mennân sâye-i pîrân-ı izâm hazerâtında ve alelhusus Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin imdâd-ı rûhâniyyet-i kudsiyyeleriyle bin üç yüz altı senesi Şa'bân-ı şerîfin on dördüncü pazartesi günü [15 Nisan 1889] tercüme-i mezkûre hitama resîde olmuştur. Bed' ü mübâşeretiyle hitamı dört senede nihayet bulup yani bir senede bir cilt tercüme olmuş demektir.

Muahharen dahi bir sühulet ve kolaylık olmak ve oldukça kavâ'id-i Fârisiyyeye ıttıla kesb olunmak üzere kavâ'id-i Fârisiyenin dahi bir muhtasarca beyanına lüzum görünüp *Kavâ'idu'l-Fârisiyye* namıyla bir risale yapıp mezkûr tercümeye ilâve kılınmıştır azizim.

İşte mezkûr dört cilt *Rûhu'l-beyân* serâpâ kıraat ve mütalâa olunduğu gibi altı cilt Mesnevî-i şerîf dahi elden geçmiş olduğundan bunlarda müşahede olunan rumûz u işârât, fakiri bir başka renk ve hâle sokup artık bir dereceye kadar cemâl-i hakîkat yüz göstermiş ve yüz vermiş olmasıyla, gönül arzu ve emel etti ki bir de hakikat ve butûn cihetinden bazı şeylerin meydân-ı aşk u muhabbete getirilip bâzâr-ı uşşâkta bir salâ nidası [60] edelim. Gerçi pek çok ahvâl-i hakîkati ve âlem-i gayb ü butûnu beyan eder kütüb-i şerîfeler telif olunmuş mevcuttur. Bu abd-i âsî biçare böyle topal eşek ile kervana karışmak mahzâ hata ise de ancak hakîkat-i ahvâli bir derece daha açık söylemek ve bir de bazı teşbîhât u temsîlât ile gaip ve butûn ahvalini tecessüm ettirip işi tamamıyla meydana koymak efkâr-ı kemterîye mebni böyle bir risale telifine bed' ü mübâşeret ile *Risâle-i Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-Hakîkiyye* namını verdim azizim.

İşte evvelce Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sâye-i kudsiyyelerinde dersten izin alınıp hoca efendilerin mukallidi olduğum gibi, şimdi de böyle musanniflere taklit olarak üçler aşk u muhabbetine üç nevi kitabı kendi elimle yazıp çok zahmet çekmiş ve çok beyaz alâ olan kâğıtların yüzünü bu asi yüzsüz gibi siyah etmiş isem de ve buna teessüf olunurken, şu hadîs-i şerîf, bu teessüfümü mübeddil-i sürûr u huzûr etmiştir ki *Câmi'u Sagîr*'de Hazret-i Enes radıyallâhu anhdan rivayet olunur ki Kâle Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem: "Yûzenu yevme'l-kiyâmeti midâdu'l-ulemâi ve demu'ş-şuhedâi fe-yuraccahu midâdu'l-ulemâi alâ demi'ş-şuhedâi."[55] Yani ulemânın mürekkebi şühedanın kanı vezn olundukta, ulemânın mürekkebi dem-i şühedâya ercah ve galip olur demektir.

el-Hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtu ve's-selâmu alâ Resûlihi ve âlihi ve sahbihi ecma'în.

İstitrâd-ı külliye: İşte bu hadîs-i şerîf medâr-ı imdâdımıza bir kat daha şevk ü ziya ve nûr bahş ü ihsan etmekle bu yüzümüzün karalığını beyaz kâğıtlara sürüp mürekkebimizi çoğaltalım diye vesîle-cûyân iken, lehu'l-hamdu ve'l-minne nâdirü'n-nüsha bir risâle-i mergûbe elimize geçti. Şöyle bir nazar edeyim ki ne bakarsın, fakirin arayıp bulamadığım tamamıyla hâlime münasip efkâr-ı ma'neviyyeme mutabık her cihetle zâhir ü bâtın [61] risâle-i fakîrîye derc ü ilâvesi vacip bir risâle-i nefîstir. Artık mal bulmuş Mağribîye döndüm. Şöyle bir okudum, ne okuyayım, okuma canıma değdi ki vatan-ı ma'neviyyem olan Erzincanlı bir zât-ı âlî-kadr merhum ve mağfur eş-Şeyh Mehmed Sâdık kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin telîf-kerdesi olup bunun vatandaşlık namına olarak teberrüken ve teyemmünen risalemize ilâvesi ve bir de İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin asr-ı gavsiyyelerine yetişip hem-dem-i sohbet ü muhabbet olmasıyla, o vesile ile de müşarünileyh Hazret-i Hakkı'nın rûhâniyyet-i kudsiyyesine bir yol bulup çatmak niyet-i hayriyyesine ve bir de usûl ü kâide-i muzâ'afa üzere risalemizin evvelinde mektep bahsinden, aşk-ı mecâzîden bahseder bir mektep hocasının risalesi tamamıyla derc ü ilâve olunmuştu. Ona mukabil ü tevâzün, cild-i sânîde aşk u muhabbet-i hakîkîden bahseder bir risalenin dahi derc ü ilâvesi lâbüd ve lâzımdır.

Çünkü aşk-ı mecâzî, nehâr gibi gündüzdür ve aşk-ı hakîkî, leyl gibi gecedir. Binaenaleyh risalenin iptidası subh-ı sâdık nehârı gibi iklîm-i vücûda pertevbahş-i ziyâ olup mevcûdât-ı ma'neviyye ve rûhâniyye tezahür ve ayân olur. Risalenin intihası ise bu mevcudatın iklîm-i vücûdu seyir ü temaşasından sonra "Kullu şey'in yerci'u ilâ aslihi"[56] mantûkunca âlem-i vahdete ve hakîkate ric'ati münasebetiyle şems-i hakîkatın gurubuyla leyl ve gecede gizlenmiş gibidir. Onun için aşk-ı mecâzî nehâra, aşk-ı hakîkî leyle teşbih olunmuştur. Buna şâhid-i âdil ise leyle-i mi'râcdır azizim. Onun için evlâd-ı Arab bir güzel gazel is-

55 "Kıyamet günü âlimlerin mürekkebi ile şehitlerin kanı tartılır, âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanından üstün gelir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 400, no: 3281.

56 "Her şey aslına döner."

timaında kemâl-i aşk u muhabbetinden "Yâ leyl!" diye nida eder. Bilmeyenler, "Araplar yellil çağırıyor!" derler. Hâlbuki "Yâ leyl!"dir ki işte âlem-i vahdeti ve aşk-ı hakîkiyyeyi yâd ü tezkâr ediyorum azizim. Buraları bir bahs-i tavîldir.

Gelelim bahsimize. İşte risâle-i nefîseyi tamamıyla buraya derc ü ilâve ettim ve müşarünileyh Şeyh Mehmed Sâdık kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin dahi cüz'î nâm u şân-ı kudsiyyelerini burada beyan ettim. Şöyle ki kudvetü'l-ârifîn, umdetü'l-âşıkîn, esrârü'l-muhakkıkîn, mâlik-i etvâr-ı seb'a-i kırâ'at, gavsü'l-vâsılîn ve mütercim-i ehl-i tarîkat, seyyid-i ehlü'l-garâme ve'l-uşşâk ve erbâbu'l-cennet ve iştiyâkü'l-müştehid Mehmed Sâdık Efendi nevverallâhu ta'âlâ madca'ahu hazretleri, Erzincan'da dünyaya gelip muhabbetullâh ile [62] seyyâh-ı âlem olup badehu Üsküdar'da Atik Valide Sultan Câmi'-i şerîfi civarında Alacaminare karşısındaki tekke-i sa'âdette mutavtan olup işbu risâle-i şerîfi onda telif etmiştir ve asr-ı Sultan Selim'de rûh-ı pür-fütûhları sarây-ı illiyyîne pervâz ve cesed-i şerîfleri tekke-i mezkûrede mütevârî-i hâk-i ıtmâk olmuştur. İptida Rumeli'nde Sofya nam belde-i azîmede sâkin olup bilâ-ta'lîm ü bilâ-telkîn leyl ü nehâr kelime-i tevhîde müdavim olduğu hâlde Hızır aleyhisselâm hazretlerinden biat müyesser olup muahharen Şâm-ı şerîf'e giderek Zekeriya Câmi'-i şerîfi'nde tarîkat-ı aliyye-i Nakşbendiyye fukarasından Yekdest-i Mekkî'nin halifesi Şeyh Süleyman Efendi hazretlerinden biat edip ve terbiyesi ona havale olunup ve onun hüsn-i himmetiyle kesb-i ma'ârif ve derk-i hakâyık için âlemi geşt ü güzâr etmiş ve meşâyıh-ı asrında İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-âlî hazretleri ve nice kibâr-ı evliyâullâh ile hem-bezm ve hem-sohbet olup matlûbuna yetişmiştir. Ve daima zikr-i Mevlâ-yı Müte'âl ile igtizâ ve kanaat ederek ve azîmet ve şehâmetle sıdk-ı sülûk u riyâzette ve sanatta mahir ve tarikatta dahi pîr-i hâkânî ve hall ü akd-i elfâz u ma'ânîde muallim ve istinbât-ı hakâyık u ma'ârifte bir ârif-i rabbânî ve âlim-i hakkânî ve ulûm-ı zâhirde ve bâtında mütefennin ü mütebahhir ve hakâyık-ı hakâyıkta fâiku'l-akrân ve mütefennindir. Cenâb-ı Hak, merkad-ı âlîlerini pür-nûr edip cümle muhibbân u muhlisânı feyz ü şefaatıyla sîrâb u ferah-yâb buyura, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn sallallâhu aleyhi ve sellem.

RİSÂLE-İ MA'RİFETÜ'N-NEFS
Fİ'D-DERECÂTI ÂLİYETÜ'L-ENFÜS

Miftâh-ı küll-i kitâb-ı kerîm ve câmi'-i ma'ânî-i kelâm-ı kadîm ve serlevha-i perde-i ilm-i alîm: Bismillâhirrahmânirrahîm. "Yevme lâ yenfa'u mâlun ve lâ benûne . İllâ men etellâhe bi-kalbin selîmin."[57]

Beyit:

Hidâyet etmeye olsa irâdet
Eder bir abd-i mahsûsa işâret

Kişiye olıcak lutf-ı ilâhî
Gedâya gönderir pâdişâhı

İmdi bu tılsım, tende ve şehr-i bedende "Kalbu'l-mu'mini arşu'r-rahmân"[58] da bî-nişândan nişan aramak [63] sevdasıyla emr-i Rabbî'de "Ve nefahtu fîhi min rûhî"[59] sırrında nihan olan esrâr-ı hafiyyeyi bulan ve bilen canlar gibi, esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf olmak dâ'iyesiyle akl-ı ma'âş kuvvetiyle ve akl-ı ma'âş muavenetiyle o zât-ı pâkin hidayetiyle on sekiz bin âleme nüsha-i icmâlî olan ahsen-i takvîmin anâsır semâvâtında ve âlem-i süflî olan şehir ve kurâlarında nefs-i nefîs tıflıyla, mürşid-i kâmil delâletiyle sefer-der-vatan edip rûh-ı kudsîden haber talebinde olmakla o sultân-ı aşk, iklîm-i vücûdumda o tılsım-ı a'zamda genc-i nihânın tılsımını bozup nihan olan şeb-çerâğa malik olmak murat edip nice bin pûlâd külünk ile varlığım dağının seng-i hârâsını dağıtıp sultân-ı aşk bende benim için bana cihanda mevcut olan san'at-ı zâhirî üstatları terbiyesiyle cümle fünûn tahsil eyledikte, erbâb-ı hüner beyninde hezâr-fen diye meşhur olup badehu, ilm-i avâma râgıb olup ondan ilm-i tasavvufa meyledip mukadder olduğu miktar tahsilinden sonra âlem-i aşka düşüp aşk-ı mecâzda hezâr berzahlara giriftar olduktan sonra, insân-ı kâmillerin tasnif ettikleri tasavvuf kitaplarından bir haylice esrârnamelerini mütalâa edip onların pend ü nasihatiyle âmil olup hisse-i ezeliyyemizde ne miktar nasibimiz var ise ihsan olunup o vakit sırr-ı vahdete aşina oldum ve nefsim bilip arif ü agâh oldum ve nokta-i sırr-ı Muhammediyyeye vâkıf oldum ve bahr-i vahdete gark oldum.

---

57 "O gün ki, ne mal, ne de oğullar yarar vermez. Ancak Allah'a sağlam ve temiz kalp getiren (yarar görür)." Şuarâ, 26/88-89.

58 "Müminin kalbi, Rahman'ın arşıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 100, no: 1886. es-Sâgânî, mevzu olduğunu söylemiştir.

59 "Ve ona ruhumdan üflediğim zaman." Hicr, 15/29.

"Bildim ve buldum" deyip sürurum hâlinde gönülden "Hızr-ı Hâdî" nam mürşit, o anda hitap edip buyurdu ki "Ey gafil, henüz şirk-i hafîden halâs olup ve benlikten azat olmadan "Elest" hitabında "Belî yâ Rabbi!" diyen can içre cananı bilip bulmadan ve esrarına vâkıf olmadan hâlâ sen ilim, amel ve mücahede ve riyazet ve esmâ ve sıfât ve nispet ve zikir ve fikir ve kıraat ve murakabe; ve mahv-ı vücûd olmadan hâlâ sen sükkeri yiyip ve saz ve söz ile dahi zevk ü şevk ve sefâ-yı cismânî ve rûhânîde münacat u niyazda havf u rica kayıtlarına mukayyet olup bunca kayd-ı azîm ile mahcup olduğun hâlde [64] bir kere insaf ile tefekkür eyle ki "Sen kanda marifetullâh kanda!" dedikte, hacâletten nedametle melûl ü mahzun olup cümle masivadan fariğ oldum.

Müceddeden dahi tâ'ib ü müstagfir olup "Ceddidû îmânekum"[60] hadîs-i şerîfine imtisalen üçüncü nefy ü isbâta ah u enîn ile şürû' edip akıbet sultân-ı aşkın bârgâhına can atıp nâlân u giryân mısr-ı dilde nihan cân-ı cihân Yûsuf-ı cân aşkla bî-nutk u lisan ve ülfet ü sohbet ile sefada olmakla fakir, sohbetlerine aşina ve mahrem olamayıp rûh-ı kuds aşkla birbirlerine âşinâ-yı ezelî olmakla ben benliğim belâsıyla mahcup ve hayran ü zâr olduğum hâlde Cenâb-ı Hak, o anda hâl-i perîşânıma merhamet edip gönlüme nazar-ı inâyeti olmakla "Cezbetun min cezebâti'r-Rahmân [tuvâzî amele's-sekaleyni]"[61] sırrı zâhir oldukta, beni benden alıp mahv u fânî oldukta ve yine sahva geldikte, "Ben kimim saki olan kimdir mey-i sahbâ nedir?" bilmedim. Bu cezbe-i rahmânî ve nûr-ı irfân ile nice müddet ârif ü agâh oldum zannıyla tazyi'-i evkât edip yine nefy ü isbâtın hakikatine vâsıl oldum. Bu esnada vakt-i inbisâtta henüz yok olmadın. Varlık berzahı dahi zuhur edip nokta-ı vahdete aşinayım ve bahr-i vahdette gavvâsım ve amîk bahrde şeb-çerâğım, dü âleme malik oldum zu'muyla vicdanımda ben benliğim belâsıyla gönülde fahr ederken yine o Hızr-ı Hadî dilde hitap eyledi kim: "Sen henüz benlikten dahi azat olmadın ve şirk-i hafîden halâs bulmadın ve nefsin unutup "Mûtû" [62]ya mazhar olmadın ve nefsini bilip Hakk'ı bulmadın, mısr-ı dilde ruhun hakim olup tıfl-ı nefsi, kef-i teshîrine almadın. Henüz âlem-i aşkta sefâ-yı rûhâniyle mahcupsun" dedikte, o anda ilm-i kemâl ü mâl ve evlâd u ayal u akraba ve asdikâ ve ilm-i tasavvuf, tasarruf ve mücâhede ve mükâşefe ve müşahede cümlesinden fariğ olup badehu bir ümmî ve meczup ve bî-akl ve sersem ve hayrette hayran olduğum hâlde yine gönülde bir gayrı tedbir ile müceddeden sâlik olayım [65] dâ'iyesi zuhur edip murakabe ile nefy-i havâtır eyledikte, o hâlde Bâyezîd-i Bistâmî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin günde gecede birkaç kere şirk-i hafî zünnârı namında meyanına bir ip bağlayıp ağlayıp makâm-ı kutbiyyette iken, makâm-ı ubûdiyyete tenezzül edip münacat eder ki "Ya Rabbi, bir

---

60 "İmanınızı yenileyin." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 1, s. 52; A.e., c. 2, s. 11; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 359; no: 8695; *Feyzu'l-kadîr*, c. 3, s. 345; *Hilyetu'l-evliyâ*, c. 2, s. 357; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 332, no: 1068.

61 "Rahman'ın cezbelerinden bir cezbe iki cihanın ameline denktir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 332, no: 1069, "Cezbetun min cezebâti'l-hakki tuvâzî amele's-sekaleyni."

62 "Ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669, "Mûtû kable en temûtû." İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

katre meniden hâsıl ve anâsır-ı erba'a ile mürekkep olan bu sûret-i beşeriyyemin dahi henüz hakikatin bilmem bir abd-i âciz bendeyim. Her hâlde lutf ü inayetine muhtacım. Habibin Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin aşkına bâb-ı rızândan dûr etme "İzâ temme'l-fakru huvellâhu"[63] sırrına vâkıf edip benlikten azat eyle" demiştir.

Beyit:

Eğer kalırsa sende cüz'î varlık
Erişmezsin ona hiç çekme darlık

Bu keyfiyet hatıra geldikte, nefy ü isbât neticesini tefekkür ederken, nâgâh Hızr-ı Hâdî râh-ı fenâ-yı tergîb edip delâlet etmekle sît ü sedasız ve riyazet ü ta'absız selb-i beşeriyyetle tek ü tenhâ "bensiz gitme yoldan", sahrâ-yı fenâya seyr ü sefer edip diyâr-ı ademde mahv u fânî oldukta, "Ve't-talebu aynu'l-bu'di"[64] olduğun yakînen bilip sahrâ-yı fenânın nihayeti olan menzil-i "mûtû"da karar etmekle,

Beyit:

Hayatı câvidânı neydigin şeyhten sual ettim
Ölmeden evvel ölmektir deyince intikal ettim

Ondan sonra fenâ-yı ef'âl u sıfât u zât u ıstılâhâtı hakikati gönülde vicdânî olmakla ayn-ı ayân onda onunla agâh olduğu sırrı ayân oldukta "Kullu şey'in yerci'u ilâ aslihi"[65] hakikatinde ne hâldir malûm olup o hâlde Hızr-ı Hâdî buyurdu kim "Zahmetin o bâbâ nispet zerre yoktur."

Fakir tarîkat-ı aliyyede gördüğümüz ibtilâ ve belâ ve sefa ve cefâ her ne ise icmalen beyandan muradımız, bâlâda ayân olmuştur. "Kul kullun min indillâhi"[66] Bu tahrirden murat, ızhâr-ı fen olmayıp rızâullâh için olduğu erbâb-ı kulûba ayândır. İşte sâlikin her makamda bir nev'le amel ü tedbir ve cidd ü sa'y etmesi elzemdir. "Kulle yevmin huve fî şe'nin"[67]dir.

Muhyiddîn-i Arabî kuddise sırruhu hazretleri "Bel lemhatin ve lahzatin"[68] buyurmuştur. Her anda bir şânda malûmunuzdur. Ârif ve agâh bilir ki hakikatte mürebbî, rabbü'l-âlemîn [66] ve mürşit odur. Her anda sâlikin gönlüne bir nev'ile tecelli edip terbiye eder; aralıkta mürşitler bahanedir. Meselâ sizler ki hizmet-i pâdişâhîde bulunmakla bulunduğunuz makam, kendi hâlinize göre ne

---

63 "Gerçek fakirlik kemale erince, Allah'a ulaşılır." *et-Ta'rîfât*, s. 162.

64 "Talep, uzaklığın ta kendisidir." Krş. *İbn Mâce*, ç. 1, s. 288, no: 3994, "el-Kurbu huve aynu'l-bu'di"

65 "Her şey aslına döner."

66 "De ki: Hepsi Allah tarafındandır." Nisâ, 4/78.

67 "O, her gün (her an) yeni bir iştedir." Rahmân, 55/29.

68 "Aslında her vakit, her an."

mertebede mihnet ü âlâm ile gûn-â-gün ibtilâlarla ve kesret-i iştigâl ve etbâ' u ehibbâ ve hiyâl-i îrâd u masraf ve akrânıla ülfet ü sohbet ve erbâb-ı hasedin hasetleri belâsı, saillerin ihsan ümidiyle ricası ibtilâsı ve bed-ahlâk olan etbâ'ın cevr ü cefâsı ve her birerlerinin abes teklîf-i mâl-lâ yutâk-ı bî-hisâb ve vücûdun illetle cezası ve nefs-i şûmun şehvet-i cimâiyye ve şehvet-i besiyye ve şehvet-i ekliyye sikleti ve vesvâsın envâ'-ı mütenevvi'a ve vesvese ve hayâl-i fâsidesi ve kuvve-i müdrikenin her bir mâdde-i derki ve gönüle sikleti ve kuvvet-i vâhimenin vehmi ve kuvve-i mütehayyilenin âlem-i devri cümlesi azâb-ı rûhânî olup bu zikrolunan havâssın envâ'-ı mütenevvi'a sikletinden ve rûh-ı hayvânînin buharı ve midenin fesadı ve nüvâzlık hareketi velhâsıl bî-hisâb bu anâsır berzahları, bir taraftan siklet ve rûh-ı kuds huzûrda ve rızaya muvafık amel ister. Ve aşk, hüsn-i sûret ve hüsn-i savt ve nagamât ve saz söz ister. Ve emr-i rabbî aslına rücu ister ve tecellî-i cemâl ile vuslat ister.

Akl-ı ma'âş bu hikmetleri derk edip aslını bilmez ve hadd ü pâyânı olmayan kesrette vahdet-i küllîyi bulmaz. Ve akl-ı ma'âş, kuvvetiyle kalb-i selîme kût ve teselliye talip değildir. Bilmez ve kendiye gayet vahdet-i küllî muhal görünür. Ama erbâb-ı kulûb ve insân-ı kâmil, avn-i Hak'la bâlâda zikrolunan illet-i rûhâniyye ve maraz-ı kalbe ilâç için âyet-i kerîme ve esmâ ve ed'iye-i me'sûreler ile nice devâlâr müheyyâ edip müsta'id olan sâliklerin gönül marazlarına merhem-i şâfî bulmuştur. Ve rical ü kibâr ve mevâlînin kesret-i iştigâlde olan canların terbiyeleri ne tarik ile olursa, onu da âsân bilirler. Ve gönüller tabiplerinden hâlâ tabîb-i hâzik bulunur. Eğer sual olunursa "Kanda bulunur?" Herkesin istidadı ve Hak'la olan muamelesi boldur azizim. Fuzulî demiştir:

[67] Olsa isti'dâd-ı ârif kâbil-i idrâk-i vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cibril

Beyân-ı istigfâr

İstiğfarın merâtib-i erba'asından evvelki mertebesi, fusakâ-yı ümmetindir ve münîb olup nefs-i emmârede bulunan sâliklerindir. Bu makamda sâlikin istiğfarı mürtekip olduğu günâh-ı kebâiri sebebiyledir ve Hak'tan afv u mağfiret talep eyledikleri cehennem azabından ve cennet arzusundan ve nefislerine muhabbetle cennette sefa ümidiyledir. Ve gözü yaşları gayet ıssı olur ve gayet acıdır ve her damlasından dağlar kadar günahları af olunur hukûk-ı ibâddan gayrı.

İmdi devam üzere zikirleri kelime-i tevhîddir. Bu makamda kelime-i tevhîde verecekleri mana "Lâ ma'bûde illallâh"[69]tır. Ve gönülde nefy edecekleri masivadır. Ve iman ve tasdik ve ikrarları mertebesine imân-ı mevhûm derler. Ve imân-ı mevhûmda olanlar, vahdâniyet-i Hakk'ı delîl-i akliyye ve nakliyye ile ispat etmeye kâdir olmayanlardır ve bilmek dahi iltizamları değildir. Şirk-i hafîden gönül zulmette ve ruhları siklette olup bu makamda ilm ü irfan ve kîl ü

69 "Allah'tan başka mabud yoktur." *Tefsîru'l-Kurtubî*, c. 6, s. 7.

kâl dahi olursa, ilmiyle amel kendisine müyesser olmaz. Hak'tan havf ve duası azâb-ı elîmden halâs için "Estağfirullâh" derler.

İmdi istiğfarın ikinci mertebesi, nefs-i levvâmede olan sâlikin zikri devam üzere ism-i zât ve ism-i celâldir. Bu makamda sâlikin sadrında olan vesvâsı sâlike zikri hâlinde bir mertebe vesvese eyler ki sâlik nefsine adâvet edip ıztırabından kendini taşlar ile döver ve hayâl-i fâsidesinden halâs olamadığından nâr-ı aşkla yandığından nâr-ı cahîmi unutur, asla müzakeresini edemez ve beden kabrinde çektiği azâb-ı derûnî sebebiyle gelecekteki azabı unutur. Vesvese-i şeytâniyyesinden halâs olmak için her anda istiğfarı çok eder ve ağladıkta, göz yaşı ılıcak su gibi gelir ve her damlasından dağlar gibi şirk-i hafîsi eriyip riyası mahv olur. Ve kelime-i tevhîde vereceği mana "Lâ matlûbe ve lâ maksûde [68] ve lâ mahbûbe illallâh"[70]tır. Devam üzere ism-i zâta devamından o ism-i a'zamın nuru hâr olmakla harâret-i zikr, iklîm-i vücûduna tesir eylediğinden az bir madde sebebiyle çok gazabnâk olur. Derakap nâdim olup estağfirullâh der ve gayet bed-ahlâk olur ve kendi halktan razı olmayıp ziyade nefsine levm eylediğinden makamına nefsü'l-levvâme derler. Vaizler gibi âhere levm edemezler. Bu makamda iman ve ikrar ve tasdiklerine imân-ı mukallid derler. Ve her ne kadar ehl-i ilm olsa ve irfân-ı kâlîsi olsa, ilm ü fazlıyla sadrındaki vesvesenin def'ine bir çare edemez ve bilir ki vesvesenin def'ine zikr-i Hak'tan gayrı ilâç olmaz. Bu makamda bildiği ilim ile âmil olamaz.

İstiğfarın üçüncü mertebesi nefs-i mülhimedir. Bu makamda nefs, ruh ile ve ruh, nefs ile her an ve her saatte muaraza ve mücadele ve muharebe ve mücahede üzere olup bu makamda salikin istiğfarı ve Hak'tan mağfiret talep etmesi ancak, şirk-i hafîden ve gafletten ve benlikten ve ahlâk-ı zemîmeden halâs olmak içindir. Ve devam üzere zikr-i muhsinâtı câmi' olan ism-i a'zamdır ki ismedir. Zikir bu makamda ruha erişip ve ruhta zikir eder. Ve zikrin tesiri ruh vasıtasıyla cemî' azasına müessir olup iklîm-i vücûduna bir zelzele-i azîme düşer ki onu o hâle uğrayan sâlik bilir. Ondan sâlik âlem-i muhabbetullâh olan âlem-i aşk-ı hakîkîye düşüp ifrât-ı muhabbetle mecnunî hâl ile vicdanî gönülde gayet karîb bulur ve havf u recada hâke yeksân olur. Edîb ü âkıl ve hudû' u huşû' ve niyazda olup gönül kulağı açılır. Baş ve canın dosta feda etmekte gayet sehî olur. Bu makamda kelime-i tevhîde vereceği mana "Lâ mevcûde illallâh"[71] tır. Amâ Fass-ı Muhammedî'de olup iskât ve izâfât ilmini bilirse ve bildiği vicdanî gönülde hâl olmuş ise, tarikat ve marifet ve hakikat ve şeriat bu dört şartıla beraber âmil olduysa, o vakit "Lâ mevcûde illallâhu"[72] dediği sahih olur. [69] Yoksa ilm-i tasavvufa aşina olup esrarnameleri mütalâa edip irfân-ı kâlî sebebiyle "Lâ mevcûde"[73] derse hatadır. Verdiği mana, hâli olmadığından sahih olmaz, belki yalan söylemiş olur. Yalan ise cemî'-i edyânda haramdır. Bu makamda iman ve

---

70 "Allah'tan başka ne arzulanan, ne istenen, ne de sevilen vardır."

71 "Allah'tan başka hiçbir varlık yoktur."

72 "Allah'tan başka hiçbir varlık yoktur."

73 "Hiçbir varlık yoktur."

itikat ve tasdik ve ikrarına imân-ı yakîn derler. İlmü'l-yakîn ancak bu makamda hâl olur. Bu makamda sâlikin gözü yaşı, tatlı ve soğuk pak su lezzetinden leziz olur ve her damlasından dağlar gibi benlik dağı eriyip ve gönülden zulmeti defedip yuyup pak eder. Bu makamda zevk ü şevk ile gönlü küşade olup meşrebi pak eder ve sohbeti leziz ve kendi akranı beyninde aziz olup nefsi müessir olur "es-Suhbetu mu'essiretun"[74] olmakla bu makamda olan can mahlûka gayet hüsn-i zan ile nazar edip ifrât-ı muhabbetle muhabbet eden insân-ı kâmil zannederler.

İstiğfarın dördüncü mertebesi nefs-i mutma'innede olan sâliklerindir. Bu makamda olan sâlikin istiğfarı şirk-i hafîden ve benlikten tamam halâs olmak içindir. Ve Hak'tan gayrı gönüle her ne gelirse, günah addedip daima istiğfar eder. O can daima huzurda kesrette dahi vahdette hayran ve hayrette bazı vakit istiğrakta olmak arzu eyler. Lâkin vücudu belâsından tamam halâs olamayıp kesrette ayn-ı vahdet ve vahdette ayn-ı vuslat olduğun kendi sırrında kendiye gönülde hâl edemeyip keşf ü kerâmet ve ilm ü hilm ü şefkat ve sabr u kanaat ve hayâ ü edeb ve huşû' u hudû' ve sükûnet üzere olup her anda gönül kapısının bekleyip tecellî-i cemâl me'mûl eder. Ve bu makamda o can, insân-ı kâmil addolunup lâkin bunca kayd-ı azîmde mukayyet olup bâlâda zikrolunan ahlâk-ı hamîdenin her biri bir vücut olmakla "Vucûduke zenbun lâ yukâsu aleyhi zenbun âheru"[75]dur. Bu vücutlardan halâsa çare fenâ-ender-fenâ iledir ki gerçi tecellî-i ef'âl ile ve tecellî-i sıfât ile mütecellî olur, ammâ ber-kemâl kendinin baki kalan varlığı müşterek olmak suretin gösterir.

Hazret-i Mansûr'un uğradığı hâl de bu makamda varlık bakiyesi ile idi. Fenâ-ender-fenâda [70] mahv u fânî olmadığındandır. Bazı şeyhler zamanımızda bu makama vâsıl olan müridine hilâfetname verip tâc-ı kerâmet, hırka-i selâmet ve kemer-i gayret bağlayıp halife eder. Hata etmez, lâkin o sâlik bu makama şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikat ile âmil olarak geldiyse, fenâ-ender-fenâda fenâ-yı ef'âl ve fenâ-yı sıfât ve fenâ-yı zât ne hâlettir gönülde sırrına vâkıf olduysa ve tecellî-i ef'âl ve tecellî-i sıfât u zât ne sırr-ı azîm olduğuna vâkıf olduysa ve dahi "Mûtû kable en temûtû"[76] olan mevt-i irâdetiyle olup mi'râc-ı rûhânî sırrına erdiyse "İrci'î"[77] hitabından lezzet-i rûhânî bulduysa ve vücûd-ı sânî birle hayât-ı ebedî bulup makâm-ı ubûdiyyete tenezzül edip abd-i mahz olduysa, o sultân-ı cihân olup seccâde-i irşâda müstahak olmakla tâc-ı kerâmet ve hırka-i selâmet ve kemer-i gayret ona her hâlde layık olup seccâde-i irşâd o cân-ı azîze mübarek olsun. Yoksa her bir sâlik, makam-ı mutmainnede olup sırr-ı vahdete gönülde vicdânı aşina olmakla ve tecelliyât-ı esmâ ve sıfât u ef'âl ile

---

74 "Sohbet etkilidir."

75 "Senin varlığın başka bir kabahatin karşılaştırılamayacağı bir kabahattir."

76 "Ölmeden önce ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669. İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

77 "Dön!" Fecr, 89/28.

mütecellî olmakla "Allâhu lâ gayruke"[78] demekle nice makam-ı enbiyâ nice olabilir ki henüz keyfiyyet-i fenâ-ender-fenâ ne hâlettir onu bilmeye.

Beyit:

Fenâ sahrasını görmezse sâlik
Olamaz devlet irfânına mâlik

Ve dahi hakîkat-i hâle vâkıf olan insân-ı kâmilin kelime-i tevhîde vereceği mana "Şehidellâhu ennehu lâ ilâhe illâ hu"[79]dur. Ve devam üzere zikri "Hak, Hak, Hak" olur. Benlikten ve şirk-i hafîden tamam halâs olduğundan ve huzûr-ı ma'nevîden mu'tekif olduğundan ve dahi "Lâ havfun aleyhim ve lâ hum yahzenûne"[80] tahtında dahil olur. Bu makamda gönülde hâl ile "Ve âhiru da'vâhum eni'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîne"[81] deyip daima hamd ü sena edip

Beyit:

Sürûrumdan sığışmam bu cihâna
Demâdem çünkü gam-hârım sen oldun

deyip sürurundan göz yaşın revan edip o vakit onun gözü yaşı gayetle beyaz inci gibi olur.

Enbiyâdan eser-i tâm ile evliyaya intikal eden mirasın bir nevi dahi, sürur ile akan bu makamda olan kâmilin gözü yaşının her damlasından adedi miktarı kıyamette [71] Arasat'ta ehibbâsına ve akrabasına şefaati müyesser olur. Ve bu makamda olan kâmilin iman ve ikrar ve tasdikine îmân-ı muhakkak derler; îmân-ı kâmildir. Ve kelime-i tevhîdin manası her şahsın hâline ve makamına göre nefs-i emmârede olan sâlik, nefs-i levvâmede olan sâlik kelime-i tevhîde verdiği manayı verip "Lâ mahbûbe illallâhu"[82] nice diyebilir ki henüz emmârede olmakla gönlünde sırr-ı muhabbetullâh zâhir olmamıştır, hatadır. Eğer ilm-i tasavvufa aşina olup irfân-ı kâlîsi sebebiyle derse, irfân-ı kâlin, hâl ile zerre kadar münasebeti yoktur. Kâlin, hâlde medhali olmadığı cümlenin malûmudur. Hâli olmayan kelâm kendinden sâdır olursa yalan söylemiş olur. Yalan ise cemî'-i edyânda haramdan ve dahi levvâmede olan sâlik, nefs-i mülhimede olan sâlikin kelime-i tevhîde verdiği manayı verip "Lâ mevcûde illallâhu"[83] derse, hatadır, zira henüz kendi ayne'l-yakîn sırrını bilmez ve şirk-i hafîden ve gafletten halâs olmamıştır. Hâli olmayan kelâm sâdır oldukta, kezalik haramdır. Ve nefs-i mülhimede olan sâlik, nefs-i mutmainnede olan sâlikin kelime-i tevhîde vereceği

---

78 "Allah senden başkası değildir."
79 "Allah, kendisinden başka tanrı olmadığına şahittir." Âl-i imrân, 3/18.
80 "Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yûnus, 10/62.
81 "Dualarının sonu da: "Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!" sözleridir." Yûnus, 10/10.
82 "Allah'tan başka sevilen yoktur."
83 "Allah'tan başka hiçbir varlık yoktur."

manayı verip "Şehidellâhu ennehu lâ ilâhe illâ hu"[84] derse, hatadır, zira tecelliyât-ı esmâ ve sıfât u ef'âli ayne'l-yakîn görmemiştir, bilmez; yalanı irtikâb etmiş olur. Yalan ise günâh-ı kebâirdendir, haramdır.

Ve dahi hâl, taraf-ı Hak'tan Hakk'ın zâkir kullarına nazar-ı inâyeti ve ihsanıdır ki bilâ-vâsıta muhabbet ettiği kulları gönlüne ita eder. İlm-i irfân ve tasavvuf ve kitap ve himmet-i şeyhin onda medhali yoktur. Himmet-i şeyh min tarafillâh bir bahanedir.

Beyit:

Mutasarrıf odur eşyâyâ tamâm
Ne havâs arada hergiz ne avâm

Ve nefs-i mutmai'nnede olan kâmil, "Şehidellâhu ennehu lâ ilâhe illâ hu"[85] manası daim hâlidir; yalan değildir, sahihtir. Eğer Fass-ı Muhammedî'de tekmîl-i tarîkat edip şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikat ile bu dört şarta mürâ'ât ve beraber amel edip bâb-ı rızâda mukim olduysa, indallâh bu mana kabul ve mergûbdur, yoksa sû-i edeb etmiş olur. Dahi nefs-i mutmai'nnede olan kâmillerin "Ene'l-Hak" sırrını gönüllerinden mahfî söylerler. Lâkin Fass-ı Muhammedî'de fenâ [72] ender-fenâ mahv u fânî olup kendi kendiden bîhaber kendisinden zuhur ederse sahihtir. Yoksa akl-ı ma'âş ve akl-ı ma'âddan ve ceset ruhundan habîr olduğu hâlde ve Hak'tan bir tecellî-i ulûhiyyet olmak sebebiyle derse, hatadır. O misilli şahsı Hak ta'âlâ münkir ulema suretinde kulları vasıtasıyla tedip edip muahaze eyler, zira gayretullâh zuhur eyler. İki mevcut bir arada olmaz. Bir katre meniden hâsıl olup sûret-i beşerde anâsır çârmîhlarıyla bend olan âciz bende nice "Ene'l-Hak" söyler? Tanrı hakkı, kul Tanrı olmaz ve Tanrı kul olmaz, ulûhiyetin kimseye vermez. Hâlıklık sıfatı mahlûkta mümkün değildir. Ve zât-i pâke Hak için kulda emânet bir taalluk vardır ki ve o taallukun hakikatini yine hakikatle kendi bilir ve kendi murat edip bildirir ki enbiya ve evliyası bilir. Ey aziz, diyen bilmez; bilen demez. "İfşâu's-sirri harâmun ve izhâruhu hiyânetun."[86]

İmdi malûm olsun ki gönle gelen havâtır dört nevi ile dört taraftan zuhur eder. Biri nefsten ve biri vesvâstan ve biri melek vasıtasıyla ilhamdır ve biri bilâ-vâsıta ilhâm-ı rabbânîdir. Müşkül budur ki nefs-i mülhimede olan sâlikin hatırına gelen havâtır her ne nev'le ise şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikate muvafık vaki' olsa, salik o hatırayı mîzân-ı şer'e vurup muvafık bulsa, tarikatte, marifette, hakikatte muvafık bulunmakla nefsin her makamda bir hilesi olduğunu bilirken, ilhâm-ı mutlak deyip hüküm edebilir mi? Dahi "Kul kullun min indillâhi"[87] demekle şerrinden emin olabilir mi? "Fe-lâ ye'menu mekrellâhi

---

84 "Allah, kendisinden başka tanrı olmadığına şahittir." Âl-i imrân, 3/18.
85 "Allah, kendisinden başka tanrı olmadığına şahittir." Âl-i imrân, 3/18.
86 "Sırrı fâş etmek haramdır, onu açığa çıkarmak ise hıyanettir."
87 "De ki: Hepsi Allah tarafındandır." Nisâ, 4/78.

ille'l-kavmu'l-hâsirûne."[88] Gerçi "Vallâhu hayru'l-mâkirîne"[89]dir, ârif ve agâh bilmez mi kim:

Beyit:

Bâtıl hemîşe bâtıl-ı beyhûdedir velî
Müşkil budur ki sûret-i Hak'tan ede zuhûr

Bu müşkûlün halline delil çoktur. Şâm-ı şerîf'te nefs-i mülhime makamında Hak ismine meşgul olduğum hâlde nefsin dört fetvaya muvafık sûret-i Hak'tan gelip gönle ilkâ eylediği bu olmuştur ki "Ey âşık-ı sâdık ve ey yâr-ı muvâfık, sen hâlis muhib olup Habîb-i Ekreme muhabbet davası [73] edersin. Lâkin dilde davaya elde huccet, burhan gerek. Yalnız yevmiye bin salavât-ı şerîfe ile dava ispat olmaz. Rızâullâh için Habîb-i Hudâ'nın rûh-ı şerîfine bir hatm-i şerif tilâvet edip hediye eyle" dedikte, derakap zikr-i Hak'tan fariğ olup tilâvet-i Hazret-i Kur'an'a meşgul oldum. Hatim hitamında Ebû Bekr es-Sıddîk ve Ömer ve Osman ve Ali rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazretlerine dahi birer hatim tamam oldukta, bir ay miktarı eyyâmda zikr-i Hak terk eylediğim ecilden gönül mahzun olup ruh tarafına geçip nefse hitap eyledi ki "Ey nefs-i şûm, bir aydır ki sûret-i Hak'tan gelip beni aldatıp yalnız sıfat-ı Hak'tan kelâm-ı kadîm sıfatıyla ve manasıyla gönlümü meşgul edip huzûr-ı Hak'tan beni dûr ettin. Bu hileden muradın ne idi?" dedikte, cevap eyledi ki "Sen nice zamandır ki zikir külüngüyle leyl ü nehâr aç ve uryan benim başıma vurup hazzımdan geçtim. Hak olan gıdamı dahi vermedin" ve nice defa gönülden seyf-i zikri bana havale edip ve helâkime kasd eyledin. Bir an rahat bulmadım. Onun için bu hile ile aldatıp tilâvet-i Kur'ân ile meşgul ettim. Kur'ân-ı kerîmin manasıyla gönlünü Hak'tan dûr ettim" dediğinde, bir dahi hatıra gelen havâtıra mukayyet olmayıp teveccüh ettiğim madde husûle geldikçe, nev'-i âher ile gönlü meşgul kılmadım. Lâkin gönüle havâtır her ne nev' ile olur ise, ondandır, efkârım yoktur. Ancak her birine ilhamdır deyip itikat edemem.

Fakirden sual olunsa "Dört nevi hatıranın her birisi hangisinin vasıtasıyladır bilmek kabil olur mu ve bilmek tariki nedir?" denilse, nefisten gelen hatıranın alameti budur ki bir nevi nefis, taam ister; hazır ise ekl edip fariğ olur ve hazır değil ise tedarikte olur. O gün olmadıysa yarın yine o nevi ister; musır olur, nevini değişmez yahut oğlandan veya kızdan bir buse ister ve istediği şahıs değişmez. Ondan alâ gözüne bir dilber görünmez. Busesi mümkün olursa, rahat bulur; eğer fırsat bulmadıysa kaşı gözü ve sözü ve yanağı hayalini asla gönlünden bırakmayıp aşk-ı mecâzî dedikleri belâya giriftar olur. Eğer nefis gayet ifrat ederse, inat edip maâş aklı cümle kendiye tâbi olup [74] mecnun olur.

---

88 "Ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağın(a yakalanmayacağın)dan emin olamaz." A'râf, 7/99.

89 "Çünkü Allah, en iyi tuzak kurandır." Âl-i imrân, 3/54; Enfâl, 8/30.

Yahut o vücuda tamam adâvet ederse, helâk eder. "Aşk, mühliktir" dedikleri budur. "Allâhumme'hfaznâ min şurûri'n-nâsi ve nefsi'l-emmâreti."[90]

İmdi onun emriyle âmil olmak belâ-yı azîmdir. Velhâsıl nefisten gelen havâtır, emrini, nevini değişmez. Musır olduğu nevi icra etmedikçe, nev'-i âher ile mukayyet olmazsa, nefistendir.

İmdi ammâ vesvâstan gelen havâtıranın alâmeti budur ki bir nevi taam ister; bulmaz ise, nev'-i âher ister. Meselâ elma ister, bulmaz ise armut ister, tarçın suyu ister, anberîne ister, bulmadıysa müselles ister. Hâsılı envâ'-ı mütenevviasıyla gönlüne vesvese edip elbette birkaç nevini işletir, bir nevini musır olmaz. Ondan malûm olur ki vesvâstandır.

Ama melek vasıtasıyla olan ilhamın alâmeti budur ki kenz-i mahfîde hitâb-ı "Elest"e "Belî ya rabbi" diyen bî-perde ve bî-nikâb ben idim, elân hazır ve nazır odur; ikrar eden ben idim; şimdi yine huzûrda mevcut. Huzûr-ı Hak'tan o andan bu ana değin bir lahza dûr olmadım. Beynimizde hicâb ve perde olan ancak benim bu varlığım ve gafletim olmuştur. Haşa kim onun perde ve hicâbı ve tecelli ola deyip ah u enîn zikre meşgul olur. Ve dahi bilâ-vâsıta ilhâm-ı rabbânî ne hâlettir onu tarif mümkün değildir. Fakir haddim değil bilmem, zira hâldir, kâl ile tarif olmaz.

Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-âlî buyurmuş ki "el-Hâlu lâ yu'refu bi'l-kâli."[91] Bahs-i âher. Hâlâ dâ'ire-i ehlullâhta olan meşâyıh-ı kibâr ve ârif ve agâh ve dervîşân ve ulema ve zurefâsı itikatları iki nev'ledir, üç olmak ihtimali yoktur.

Bir nevi, "Ez-ûst"[92] deyip iman ve itikatların şer'-i şerîf ile ve tarikat ü marifet ü hakikat ile âyât-ı kerîme ve hadîs-i kudsî ve hadîs-i nebevî ve kelâm-ı kibâr ile ispat edip ve tarîk-i Hak'ta Hak rızası için gitmişler ve hâlâ giderler. Ve o bir tâ'ife-i meşâyıhtan ve âriflerden âlim ve fâzıl ve ârifler "Heme ûst"[93] demişler ve derler. "Heme ûst" diyenler, şeriat ü tarikat ü marifet ile Fass-ı Muhammedî'de olmayıp sırr-ı vahdete aşina oldukları ve onda hakikatle âmil olup hudûd-ı şer'e mürâat etmeyip [75] sırf vahdetle yürüyüp şerî'at-ı mutahhare ahkâmıyla âmil olmayıp daima demişlerdir ki "Bizler erbâb-ı kulûbdan ârif ü agâh billâh olmuşuzdur. Nûr-ı irfânımız ile daima gönülden Hakk'a yolumuz açıktır. İbâdât-ı bedeniyye ile tâlib-i cennet olan ebrârın kârı da bizlere elzem olan ibâdet-i kalbiyyedir. Bizler envâ'-ı ibâdâtı gönlümüzde mahfî edip asıl gönülde, dilde riyasız ederiz, zira "A'mâlu'l-bâtını hayrun min a'mâli'z-zâhiri"dir.[94] Bizlere salât-ı dâim nefy-i havâtır ile nefy-i mâsivâdır. Huzûr-ı Hak'ta gönülden Hakk'a teveccüh ederiz. Hak'tan gayrı gönlümüzde bir hayâl-i fâside olmaz. Ondan onunla ona rucû' etmişizdir ve nüzul ve su'ûd keyfiyeti cümle malûmumuz

90 "Allahım, bizi kötü insanlardan ve nefs-i emmâreden koru."
91 "Hâl, sözle anlatılamaz."
92 Ondandır.
93 Herşey odur.
94 "Gizli ameller, açık amellerden daha hayırlıdır."

olmuştur. Ve müritlerin dahi bu itikat ile terbiye ederler. Ama gayet mahremleriyle olan sohbetleri ve itikatları budur ki Hak ta'âlâ kenz-i mahfî ehadiyyetten vahidiyyete tenezzül edip hemen o vâcibü'l-vücûd kendi zât u sıfâtıyla arş ve kürsî ve huri ve kusûr ve eflâk ve anâsır ve mevâlîd ve hayvan ve insan ve cin ve melek ve enbiya ve evliya olmuştur. Velhâsıl iki âlemde kesif ü latif her ne mevcut var ise mutlak o olmuştur ve "Heme ûst"tur, bir zât-ı pâktir, başka bir gayrı yoktur" derler. Ne'ûzu billâh "Allâhumme'hfaznâ min sû'i'l-i'tikâdi."[95]

O zât-i pâke yüz bin hamd ü sena olsun ki bizleri Fass-ı Muhammedî'de halk edip tarîk-i müstakîm ile sizi ve bizi huzûr-ı ma'nevisine davet etmiştir. O hâzır ve nazır olan zât-ı Hak çün kenz-i mahfîde ve zât u sıfâtıyla bir hâl üzere kadîmdir, ezelîdir, ebedîdir.

Nûr-ı Fahr-i kâinâtı halk etmezden mukaddem ve cümle ervâhı vücuda getirmezden evvel ve iki âlemde mevcut olan kesif ve latif yaratmazdan akdem nice bir hâl üzere kadîm ve baki ise, hâlâ elân yine bir hâlde zât u sıfâtıyla daim ve bakidir. Ve iki âlemde kesif ü latif mevcudata taalluku olmakla o taallukun keyfiyyet-i hakîkatini yine ancak kendi bilir dahi bildirdiği enbiya ve evliyası bilir.

Beyit:

Keyf ü keminde uzatma sühanı
Hâsıl kendi bilir kendisini

İmdi malûm olsun ki Fass-ı Muhammedî'de "Heme ûst" diyen meşâyih ve dervîşân [76] dört şartla vahdete aşina olmuşlardır. Nev'-i evvel kıllet-i ta'âm, kıllet-i menâm, kıllet-i kelâm, zikr-i devâm, nefy-i havâtır, fikr-i tamâm, huzûr-ı dâimde olup nûr-ı zikr ile bazıların gönlü ruşen olup kendilerden keşf ü keramet zuhur eder ve sohbetleri leziz ve ilm ü fazl ile ahlâkları güzel edîb ve âkıl ve kâmil ve mücahede üzere olurlar. Lâkin sırf vahdette olduklarından hudûd-ı şer'e mürâât etmezler; ibâdet-i bedeniyeden, makâm-ı ubûdiyyetten lezzetleri yoktur. Huzurda ve berzah-ı nûrânîde olup sefâ-yı rûhâniyyeleri galip olmakla salât ve tilâvet-i Kur'ân ve onun manasıyla meşgul olup huzûr-ı Hak'tan dûr olur. Ve ibâdet-i bedeniye âbid ve ebrârın kârlarıdır. "Bizler makarrebînden bulunmuşuzdur. Murat ettikte ederiz. Bize elzem olan Hak'tan gafil olmayıp huzûr-ı dâimdir" deyip mahremleriyle söyleşirler. Dahi "Ez-ûst heme ûst" diyenler vahdet-i Hakk'ı bilmekte ve nokta-i vahdete aşina olmakta ve esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf olmakta ve görmekte ve ittihatta ve kesrette birdir, gayrı değildir. Eğer sual olunursa, "Nice birdir?" Yüz yirmi dört bin peygamberlerin vahdet hakkında cümlesi ittifakla bir bildiklerine şüphe yoktur. Lâkin bu bahsi dakîk fikir etmek lâzımdır.

Ve bir vahdet dahi vardır ki fahr-i kâ'inâta mahsustur. Ve sair enbiya ve evliyanın hisse-i ezeliyyelerinde Hakk'ın vahdâniyeti Hakk'ın kendilerine ihsan ettiği mertebe ve istidatlarına göre olduğu malûmdur. Ama biz ki Muhammed

95 "Allahım, bizi kötü inançlardan koru."

ümmetinden olmuşuzdur, el-hamdu lillâh ve ondan bize irs ile intikal eden vahdet, ümem-i sâlifenin bildiği vahdete benzemeyip cümleden alâ eşref olduğu sultân-ı enbiyânın ümmeti cümle ümmetlerden efdal olduğundan "el-Ulemâu veresetu'l-enbiyâi"[96]dir. Dahi "Ulemâu ummetî ke-enbiyâi benî isrâîle"[97] sırrındandır. Ve ümmet-i Muhammedin insân-ı kâmilleri oldukta, irs-i tâm vahdete gitmektir. Ve insân-ı kâmil olanların vârisi cümlesi sırr-ı Muhammedî olabilir mi yoksa binde bir insân-ı kâmil ancak vâris-i sırr-ı Muhammedî'de "el-Fakru fahrî"[98] sırrına malik olup fakr-ı tâm "İzâ temme'l-fakru huvellâhu"[99] manası kendiye vicdânî hâl olup vahdet-i küllî bula ve Hak ta'âlânın inayetiyle habibi, Muhammed'in [77] bildiği vahdete kâmil kulunu aşina ede. Bu aşinalık ancak Fass-ı Muhammedî'de olan kâmillere mahsûstur ve Fass-ı Muhammedî de bâlâda beyan olunmuştur.

İmdi Fass-ı Muhammedî'de olan kâmillerin gayrı enbiyada olan canların muamelelerin ve mertebelerin bir misal ile beyan edelim. Meselâ padişahın maskara cüceleri ve nedimleri olur. Padişah o nedimlere tayin ve libas ve nice ihsân-ı hümâyûn edip ve onlara destûr verip izn-i pâdişâh ile hûzûr-ı hümâyûnda onlar satranç ve sair envâ'-ı mütenevvi'a mülâ'abeler edip birbirleriyle mülâ'abede şetm-i galîz ve elfâz-ı küfr, mâ-lâ-ya'nî söyleyip badehu huzûr-ı padişâhîden ırak oldukta, mekânlarında kimi zânî ve kimi lûtî ve kimi şârib-i hamr ve kimi târik-i salât olup husûsâ ki bunların cümlesi cahil değil. İçlerinde âlim ve fâzıl ve ârif ve dervişleri olup onlarda fehm-i ferâset ve zekâvet ve san'at ve kitabet galip olur. Onların cemî'-i ef'âl ü akvâlleri hilâf-ı şer'-i şerîf olup asla şerî'at-ı mutahhare ahkâmıyla âmil olmazlar iken, padişah onların kendi huzûr-ı hümâyûnunda böyle hareketlerinden incinip onlara gazap etmez ve onlardan namaz ve abdest memûl etmez ve onların fesadından sual etmez ve onların sarây-ı hümâyundan çıkıp mevâlî ve rical ve kibârın konaklarına vardıkta ve kibâr ve rical nedimleri gördükte, "Şevketlü padişahım nedîmleridir" deyip onlara izaz u ikram u ihsan edip nice tuhfe ve hediyeler verip badehu o nedimler huzûr-ı pâdişâhîye vardıklarında ikramın gördükleri kibâr ve ricali medh ü senada olurlar.

İşte bu keyfiyetler cümlenin malûmudur. Velâkin halîfe-i rûy-i zemînin vekîl-i mutlakı olan sadrazam hazretleri huzûr-ı hümâyûna vardıkta, ne mertebe âdâb-ı pâdişâhî şer'e mürâ'ât edip kânûn-ı kadîm ve teşrîfât ile hareket eder; huzûr-ı hümâyûnda nutk-ı pâdişâha muntazır olup sâkin olur. Ve padişâh dahi onun ahlâkına ve edeb ü haya ile tedbir ü tasarrufunda pesend edip onunla halvet ve müşavere ve müzakere ve ülfet ve sohbet ve esrarına mahrem ve birbirinin

---

96 "Âlimler, peygamberlerin varisleridir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 64, no: 1745. *et-Tirmizî*, c. 5, s. 48, no: 2681; *Ebû Dâvûd*, c. 2, s. 317, no: 3641; *İbn Mâce*, c. 1, s. 81, no: 223. Bu kaynaklarda "İnne'l-ulemâe veresetu'l-enbiyâi" şeklindedir.

97 "Ümmetimin alimleri, İsrailoğullarının peygamberleri gibidir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 64, no: 1744. Asılsız olduğu belirtilmiştir.

98 "Fakirlik, övüncümdür." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 64, no: 1835, "el-Fakru fahrî ve bihi eftehiru."

99 "Gerçek fakirlik kemale erince, Allah'a ulaşılır." *et-Ta'rîfât*, s. 162.

hâline vâkıf oldukları hâlde o cüce maskara nedimler o meclise uğrayıp onların [78] esrarına vâkıf olabilir mi ve padişah onları kendi veziri ile olan sohbetine aşina eder mi ve onlar dahi padişahtan o esrarı sual edebilir mi ve sadrazam huzûr-ı pâdişâhîde edepten hariç hareket edebilir mi? Eğer bir zerre küstahlık vaki olsa, padişah kendisine, ne itap edeceğin bilmez mi? Ve şeyhülislâm efendi, huzûr-ı pâdişâhîde halvette iken, silâhtar ağadan ziyade mahrem-i padişâhî olmaz iken, o dahi o bezme mahrem olabilir mi? Meğer padişah, murat ede. Ve padişah, hazine kethüdasıyla muameleyi ve hesâb u kitâb-ı umûra müteallik işleri cücelerle söyleşebilir mi? Ve o nedimler taşrada vezîr-i a'zamı veyahut şeyh-i islâmı görseler padişahtan ziyade havf etmezler mi?

Beyit:

Bâ-murîdî hod çi hoş gufteest ân pîrân-ı suhan
Bâ-Hudâ dîvâne bâş bâ-Muhammed bâ-edeb[100]

Velhâsıl "Ez-ûst" diyen kâmiller, vezir ve şeyh-i islâm ve hazinedarlardır. Onların cümlesi Fass-ı Muhammedî'de kesb-i kemâl etmişlerdir. Ve sair fass-ı enbiyâda olanlar, nedîm-i pâdişâhîlerdir. Onlarda tedbir ü tasarruf ve azl ü nasb ve mürebbî olmakla izn-i pâdişâhî yoktur ve istidatlarında ezelden halk olunmamıştır: "Kullun muyesserun li-mâ hulika."[101]

İmdi buraya kadar Fass-ı Muhammedî vahdeti beyan olunmuştur. Neticesi budur ki Hak ta'âlânın Habîb-i Ekrem'e ikramı muhabbeti ve mualemesi ve onun dahi o zata muhabbeti ve muamelesi ve cemî'-i esmâ ve sıfâtına ve zatına ve ehadiyyet ve vahdaniyet sırrına vâkıf olması sair enbiyaya kıyas olunmaz, zira rahmeten li'l-âlemîn ancak odur. Fass-ı İsa ve Musa ve sair fass-ı enbiyâ deyip zikrettiğimiz Hak ta'âlâ sair enbiyasıyla her birerleriyle nice muhabbet ve ikram ve ihsan muamele ettiyse ve onların şeriatından nice amel iktiza ettiyse sair enbiyanın muamele ve itikat ve meşreb ve mesleki nice ise bâb-ı kemâlde olan kâmillerin her birerleri birbirlerinin hâlinde miras olup sırr-ı vahdete aşina olmaları dahi o mertebede olur. Gerçi onların şeriatlerini ve itikatlarını ve esrarlarını bilmezler, ammâ onların o muameleleri [79] ve esrarları zayi olmaz ve olmamıştır. Elbette o esrâr-ı vahdet, bu ümmetin kâmillerinden kimselere miras olmuştur. "el-Ulemâu veresetu'l-enbiyâi"[102]dir. "el-Ulemâu veresetî"[103] bu-

---

100 Söz piri, müridine ne hoş söylemiş: Tanrı karşısında divane ol; Muhammed karşısında edepli ol.

101 "Herkese, yaratıldığı amaca uygun imkân verilmiştir." *Muslim*, c. 4, s. 2040 no: 2646; *el-Buhârî*, c. 4, s. 1891, no:4666; *A.e.*, c. 6, s. 2745, no: 7112; *et-Tirmizî*, c. 4, s. 445, no: 2136; *Ebû Dâvûd*, c. 4, s. 228 no: 4710; *İbn Mâce*, c. 1, s. 30 no: 78.

102 "Âlimler, peygamberlerin varisleridir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 64, no: 1745. *et-Tirmizî*, c. 5, s. 48, no: 2681; *Ebû Dâvûd*, c. 2, s. 317, no: 3641; *İbn Mâce*, c. 1, s. 81, no: 223. Bu kaynaklarda "İnne'l-ulemâe veresetu'l-enbiyâi" şeklindedir.

103 "Âlimler benim varislerimdir."

yurmamıştır. "Lâ nuferriku beyne ehadin"[104] rumuzunu hall etmek sırr-ı Muhammedî'de olan kâmiller işidir. Fass-ı Muhammedî'de gayr-ı enbiyânın fassında olanlara bâtıl demek hatadır. Lâbüd ve lâzım olan budur ki meşreb ü muameleyi Fahr-i âlem gibi sallallâhu aleyhi ve sellem şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikat ile Cenâb-ı Hakk'a gitmektir.

Beyit:

Her birini bir hâle komuş hâlet-i mestî
Yâd eyledim ol demde görüp bezm-i elesti

İmdi sultân-ı enbiyâdan gayrı nebiler bu dört şartla beraber amel etmezlerdi ve efendimizden gayrı nebiler fakr-ı tâm ile fenâ-yı ef'âl ü sıfât u zât esrarına vâkıf olmak olmazdı. Onun çün hâlâ "Ez-ûst heme ûst" diyen kâmillerin mücahedeleri ve mükaşefeler ve müşahedeleri asla birbirine mugayir ve muhalif değildir. Vahdette birlikte ve ittihatta birdir ki bâlâda beyan olundu ki nedimler padişahın zât u sıfât u ef'âlin ve ahlâkın vezirden ve şeyh-i islâmdan ziyade bilseler dahi zâhirin kemaliyle vasf u tarif etseler de onların bildikleri ve tarifleri vezir ve şeyh-i islâm ve hazinedar gibi olmak mümkün müdür? Ve keşf-i kerâmetler gördükleri bu misalden malûm olur. Meselâ bir kalaylı tasta pak duru su koysalar ve bir tasta dahi mâ-i müsta'mel duru su koysalar, bir kimse o taslara baksa şekliyle ve libasıyla ve rengiyle aynı kendi aksini görür; asla mugayir ve muhalif bir şey görünmez. Fass-ı Muhammedî'de bulunan kâmillerin gönlü tasta tahir su gibidir. Akseden hikmet-i Hakk'a vâkıf olup söyler ve nedîmler mâ-i müsta'melden aksedip hikmete vâkıf olup söyler. Ama macera malûmdur. Hak subhânehu ve ta'âlâ hazretleri harem-i kudse davet ettiği kullarına Fass-ı Muhammedî'de "Ez-ûst" demek itikadını müyesser etmiştir. Ve bâb-ı kemâlde huzuruna davet ettiği kullarına "Heme ûst" demeyi mukadder etmiştir. Cümlenin maksudu birdir, ammâ rivayet muhtelif azizim.

Beyân-ı Bâb-ı Rızâ

[80] Rızâ-yı Hakk'ı talep yine Hakk'ın rızası içindir. Keşf-i kerâmet ve seyr-i cemâl, nefsin sefâ-yı rûhânîsi ve kemâli için olmaz; terk-i edebdir. Cidd ü sa'y ve mücahede ve lutf u ihsan ve zikr ü fikr ve hayr u hasenât ve ihsanın ancak Hak rızası için olup cennet ve huri ve kusûr ve huzûr-ı Yezdân için olmasın; ve nefsim kâmil olsun için onun kemali sebebiyle kutub olayım ve gavs-ı a'zam olayım ümidiyle olmasın ve cümle ef'âl ü akvâlin mukabelesinde hakkâ ücretim rü'yettir memulüyle olmasın. Ücret memulü ağasından ancak ırgatlarda, amelede olur. Merdân-ı Hudâ irtikâb-ı ücret etmezler. Hak ta'âlâ ezelden seni her ne makama lâyık görüp halk ettiyse ihsan eder. Amelin mukabelesinde veli olmak memulün olsa memulü terk edip "Es'eluke rıdâke yâ

104 "Hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz." Bakara, 2/285.

rabbi!"[105] desen, seni kutup eder. Ücret memul ettikte, sende bir kere tecellî-i cemâl edecek ise memulü terk edip "Es'eluke rıdâke" dese belki günde bir kere tecellî-i cemâl edip bâb-ı rızâda harem-i kudse akreb olan tarîk-i Hakk'ın inâyet-i ahsen ü âsânı budur ki sende ef'âl ü akvâl ü ibâdât u tâ'ât ve hayrât u hasenât ve zikr ü fikr ü huzur ve murakabenin ve cemî'i-i hasenenin hassasından ve nurundan ve ücretten bi-gayr-i hisâb olursa ve dahi bir zerre kadar kendi nefsin için hıfz etmeyip cümle enbiya ve evliya ve mü'minîn ü müminât ve guzât u müslimînin ervâhına hediye eyleyip âmel-i sâlihten bir zerre indinde amel ücreti ümidi bulunmasın.

Güya ki müddet-i ömründe amel-i sâlihten bir amel etmemişsin ve bir akçe indallâhta kıymet eder bir fiil senden sâdır olmamıştır. Sen hemen mutlak bir topraksın, belki topraktan dahi alçaksın, zira toprakta neler var ki nice bin emaneti hıfz edip rûy-i zemînde olan mahlûkâtın rızıkların bitirip yitirip nice mekrûhları tebdil edip pak eyler. Sende ne hassa vardır ki ben lâşem, bir yere düşse, o mahalde çürüse, yerinde bir dahi [81] ot bitmez deyip nefse vasiyet edip asi olma, zira Bayezîd-i Bistâmî kuddise sırruhu'l-azîz hazretleri yetmiş yıllık ibâdât u tâ'âtı sevâbının rızâullâh sırrına vâkıf oldukta iki paraya satıp ekmeğe verip kelblere taksim etmiştir, zira nefsi, kendinden sâdır olan amelleri rûhu'l-kuds ile Hakk'ın beyninde perde ve hicabı olduğunu bilip hile ile ücret memulüyle sevaptır, nurdur deyip gönülde saklar ki senin ruhun tecellî-i cemâlden mahcup ola. Olur ki abd ile Hakk'ın beyninde hicap ve perde ola, bana lâzım değildir demek kemaldir, irfandır. Cümle ebrârın gaflette Hak'tan mahcup, esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf olmadıkları ancak ilm ü amellerine ittikâ edip derler ki huzûr-ı Hakk'a vardığımızda elimiz boş olmasın; ibadetlerimiz ve nafile namazlarımız ve hatm-i Kur'ân ve zikir ve tevhit ve ahlâkımız ve sevaplarımız cümlesi yedimizde sermâye-i sa'âdettir derler. "İnnellâhe lâ yuhlifu'l-mî'âde"[106]dir. Ve va'd-ı kerîmi vardır ki amelimiz ücreti isyanımızı af edip elbette cennete idhâl eder ve bize huri ve gılman ihsan eder ümidiyle "Lâ taknetû min rahmetillâhi"[107] okurlar. Lâkin elân mukarrebîn kullarına ihsan eylediği cennet-i irfândan gafil olup cennet dediği cennetin adı nedir bilmezler.

Beyit:

Hanenin lâzım olan sahibidir
Bilmeyen hanesinin talibidir

Bilmeyip ve kalb-i selîmi bulmayıp gelecekte ererler. "el-İntizâru eşeddu mine'n-nâri"[108], "Ve men kâne fî hâzihi a'mâ fe-huve fi'l-âhireti a'mâ"[109], "Fe-

105 Rabbim, senden senin memnuniyetini talep ediyorum.

106 "Allah sözünden dönmez." Âl-i imrân, 3/9.

107 "Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin." Zümer, 39/53.

108 "Beklemek, ateşte(yanmakta)n daha zordur."

109 "Şu dünyada kör olan kimse, âhirette de kördür (dünyada doğru yolu göremeyen, âhirette de kurtuluş yolunu göremeyecektir)." İsrâ, 17/72.

innehâ lâ te'ma'l-ebsâru ve lâkin te'ma'l-kulûbulletî fi's-sudûri"[110] buyurduğu mana hatırlarına nadir gelir. Onun için cennetin hâlıkına ifrât-ı muhabbet edemeyip mahlûk olan cenneti arzu eyler. "İnne'l-ebrâre le-fî na'îmin"[111] ile müteselli olurlar ve kendi hâllerine muhabbet edip dâ'ire-i ehlullâhta olan erbâb-ı kulûbu fasl edip dahl ile inkâr ederler. Ama onlar derler ki dediğimizi tehî değildir, huzûr-ı Hak'ta ibadetlerimiz ve ibâdât u tâ'ât gibi sermâye-i sa'âdetimiz var deyip ittikâ ettikleri ibâdât u tâ'âtları fikr olunsa ki bir fakir, şirk-i hafîden gafil ve nefsini görüp bilmez bir sâil, ihsan ümidiyle padişah kapısına [82] varıp arzuhâl eylese ki "İbâdât u tâ'ât ve namaz ve oruç ve hac ve zekât hediyelerim alıp kapına geldim. Kabul edip hediyelerim mukabelesinde bana cennet ve huri ve gılmân ve kusûr ihsan eyle" dedikte ve yedinde olan metaını dahi padişahlar padişahına gösterse, Hak ta'âlâ yüz yirmi dört bin peygamberlerin ve habibi Fahr-i kâinâtın ve ümmetinin insân-ı kâmillerinin ihlâs ile bî-garaz u bî-illet mutlak rızası için eyledikleri tâ'âtı hazinesini açıp o saile yani âbide gösterse, o sail kendi yedinde ittikâ şirk-i hafiyle cem'-i gafletle olan ibâdât metaını nice arz ettikten nâdim olmaz ki. "Ve lâ yuşrik bi-ibâdeti rabbihi ahaden"[112] sırrına vâkıf olmamıştır. Şirk-i hafiyle riya ve ucb ile ücret memulüyle pür-garaz ve pür-illet olan ibâdâtı öyle kerîm, alîm padişaha arz etmek elbette gaflet ve hamakattır. Ârif ü agâha lâyık olan budur ki bâb-ı şâha fenâdan gönül kapısıdır. O bâb-ı lutfa vardıkta bilcümle tehî-dest mücrim ve bî-nevâ ve bî-vücûd muhtaç ve aç ve zelil ve fakir ve hakir ve naçar olup huzûr-ı ma'nevîde boynu bükük, tehî-dest, elleri bağlı mahv u fânî lâ-şey olup durmalıdır, zira *Muhammediyye* kitabında bu makam için demiş ki yani makâm-ı nefs-i mutmai'nnedir.

Beyit:

Kapınızda zelil oldur huzû' et elleri bağlı
Ki ta kim aynımız sana ayân ola bilâ-ayn

Bundan sonra nefs-i mülhimede olan müntehî sâlîk ve âriflere bâb-ı lutfundan selb-i beşeriyyetle fenâ tarikiyle tedbir ü ameli tard beyândan ayân ola ki bâlâda mülhimede makamında olan istiğfar ile ve salavât-ı şerîfe ve kelime-i tevhîde üçüncü mana ile ve nokta-i vahdete nazar ve hayal ile işbu sûret-i beşerde görünen anâsır-ı erba'ayı rızasıyla aslına rücu ettirmekle kabeyi derununda cesedine terebbü' edip ruhla kıyamda farz etmekle emr-i rabbîdir. "Ve nefahtu fîhi min rûhî."[113] sırrında ve gönül halvetinde mihman olup bi'l-külliye benim benim demekten fariğ olup yalandan tövbe eyledikte gözlerin yumup

110 "Zira gözler kör olmaz (çünkü gözlerin körlüğü, geçici bir görme yetersizliğidir); fakat (asıl) göğüslerdeki kalpler kör olur." Hac, 22/46.

111 "İyiler nimet içindedirler." İnfitar, 82/13; Mutaffifîn, 83/22.

112 "Ve Rabbine (yaptığı) ibadete hiç kimseyi ortak etmesin." Kehf, 18/110.

113 "Ve ona ruhumdan üflediğim zaman." Hicr, 15/29.

"Vucûduke zenbun lâ yukâsu aleyhi zenbun âheru"[114] olan [83] varlık günahından halâs olup ruhunda bî-nutk u lisân beş dakika kadar zikirsiz ve fikirsiz sâkit olasın. Sen padişah huzurunda ne ferman eder, dur ve mihman o. O anda sâhib-i hâne kendiye âşık olan mihmanına ne mertebe lutf u ihsan eder ve ne mertebe ikram u inayet eder müterakkıb olup hemen dur; fenâ menzili ne mertebe dârü'l-emândır o beş dakika malûmun olup lezzet aldıkta, bir vakit altı yedi sekiz hâsılı on dakika meşgale âsân olur, dur. Saati yanına koyup fırsat buldukça on dakika bu minval üzere dur. Fenâ-ender-fenânın iptida olan hâli budur. Fenâ ne nimet-i uzmâdır, mukabilinde beka ne lutf-ı azîmdir!

Ve cennet-i irfân nedir? Hâlin oldukta belinden yukarı âlem-i ulvî ve aşağısı âlem-i süflîdir. Ve vücûdun tılsım-ı a'zamı, âlem-i kübrâ olduğunu hâl ile bilirsin. Ve hazîne-i esrâr sandukası âlem-i ulvî olan sadrındır. Ve hazine kâtipleri kirâmen kâtibînindir. Kul, fiiline nâzır ve şahitlerdir. Ve o vücut mimarı nefs-i nefîstir ve bina emini akl-ı ma'âştır ve sultanı, akl-ı ma'âştır. Ve sultanın mahrem-i esrârı ve nedimi ilhama memur olan melektir ve müfettişi hiss-i müşterektir ve hazinedarı kuvve-i hâfızâdır ve müdürü kuvve-i müdrikedir ve muhasebecisi kuvve-i mütehayyiledir ve bennâsı lemsbennâ)tir ve nâzırı basardır ve casusu sem'dir ve emîri zevktir ve şemsi hayattır ve gaddâr-ı zalimi kuvve-i vâhimedir ve muini kuvve-i câzibedir ve kardaşı kuvve-i dâfi'adır ve gayr-ı ism-i mevcûd olan bu sadırda karar eden ma'nâ-yı latîf bî-adeddir: dahi nefs-i nâtıka ve rûh-ı revânî ve rûh-ı sânî ve rûh-ı hayvânî ve rûh-ı sultânî ve rûhü'l-kuds. Bundan sonra bu tahrir olunan havâssın cümlesinin ismi mevcut olup nicesinin âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf ile keyfiyetleri malûm olup ruhanî ve cismanî bir suret tayin olunmamış, cümle esrârnamelerde emr-i ma'nevî demişlerdir. Hak ta'âlânın hikmetini icra edip fiile çıkarmak için bu zikrolunanların sebepleri, bahaneleridir demişlerdir.

İmdi malûm olsun ki nefy-i isbât budur ki erbâb-ı kulûb nüshalarında masivanın anâsırdan mürekkep olan mevcudatını gönülden nefiy ile sûret-i zâhirede olandan [84] cümle eşya muhabbetini kat' ile çıkarmaktır ki bu hâdîs-i kudsîde buyurmuştur: "Ya'bne Ademe in eredte hubbî ahric hubbe'd-dunyâ min kalbike fe-innî lem ecma' hubbî ve hubbe'd-dunyâ fî kalbin vâhidin ebeden." "Li-enne'z-zıddâni lâ yectemi'âni ke-mâ lâ yectemi'u'l-mâu fi'n-nâri fî inâin vâhidin ebeden."[115] Bu hadîs-i şerîf-i kudsiyle âmil olup mevcudatın muhabbeti ve sûret-i nakşını nefy edip gönülden çıkardım ve kesrette olan masivanın muhabbetinden avn-i Hak'la azat oldum ve dahi hadîs-i şerîfte "Hubbu'd-dunyâ re'su kulli hatîetin."[116] buyurduğu manayı bildim ve âmil oldum. Ama bundan akdem beyan olunan cism-i latîfe-i rûhânî ve emr-i ma'nevî olup insanın sadrında vaki olan ism-i mevcûd havâstan ve kesretten nefyedip halâs olmak cidd ü sa'y ile ve

---

114 "Senin varlığın başka bir kabahatin karşılaştırılamayacağı bir kabahattir."

115 "Ey ademoğlu eğer benim sevgimi istiyorsan, dünya sevgisini kalbinden çıkar, çünkü ben kendi sevgimle dünya sevgisini tek bir kalpte asla toplamış değilim." "Çünkü iki zıd bir arada bulunmaz, tıpkı suyun aynı kapta ateşle bir arada bulunamadığı gibi."

116 "Dünya sevgisi, bütün kabahatlerin başıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 344, no: 1099.

mücahede ve himmet ile dahi himmet-i pîr ile ve ah u enîn ile mümkün olur mu ki mutlak "Ve nefahtu fîhi min rûhî"[117] sırrında mahfiyette huzûr-ı ma'nevîde ittihatta, vahdette likâ ve bekâda olmak müyesser ola deyip sual buyurulursa, bu risalenin iptidasından işbu mahalle gelinceye değin tahrir olunan esrara birkaç defa mütalâa buyurup dikkatle nazar olundukta, sûrî ve manevî kesretten halâs olmak on dakika gönülden selb-i beşeriyyetle Hakk'a teveccühte keyfiyet malûmun olur.

Beyit:

Hep dagdaga-ı maglatadır zâhir ü bâtın
Bir nokta imiş asl-ı suhan evvel ü âhir

Ne demektir malik olup mesrur olursun? Ba'dehu nokta-i vahdette haşr-ı evvel gayr-ı sevdâ olmasın azizim! Buradaki beyana ve bahse dikkatle nazar eyle ki bu senin sûret-i beşeriyye olan kesif vücudun anâsır-ı erba'a ile mürekkep nâr u bâd u âb u hâktır. Her birini kendi rızanla kendi cins-i aslîsine rücu ettir. Cümle masiva bu fenâ-yı sıfât u ef'âlinle gönülden tamam nefy edip ve cümle manevî varlığını dahi fikir edersin ki gönülden nefy etmişsin. Manevî kesrette kalır ki akl-ı ma'âş ve ma'âd ve aşk u muhabbet ve havâss-ı hamse-i zâhire ve havâss-ı hamse-i bâtıne ve ervâh-i hiss-i müşterekedir. Hâsılı altmış adetten ziyade. Ve bu altmış adetten manevî hangisini ki sen Hak'tan gayrı yine bir vücut ve bir manasın. [85] Yine ikilikten isniyyette yine şirk-i hafîde vaki olursun. Elbette bu emr-i ma'nevîden birine sahip çıkıp ben rûh-ı kudsîyim dersen, rûh-ı kudsî sahibi malûmdur. Ve eğer mutlak nefsim dersen nefsi hakikatle tarif mümkün değildir. Ve eğer yalnız emr-i rabbî dersen hatadır. Yine ikilik isbât edersen husûsâ ki benim benim demezsin. Hâsılı emr-i ma'nevî olanın hangisine benim benim diyesin, kendin için bir vücut tayin etmiş olursun. Nefy-i isbât tamam olmaz. Şirk-i hafîdesin. Yine yalanı irtikâb edip gayrın mülkünü benimdir demiş olursun. Ya bu manevî kesretten halâsa çare nedir ki cümle varlığı mahv ettin? Talip ve matlûp ve kâmil kim olsun dersin? Sual edersin. Eğer gayet dakik fikir eyleyesin, kendini emr-i ma'nevî olan bir nefis tayin edip dersin ki hitâb-ı izzet bu nefse der ki "Yâ eyyetuhe'n-nefsu'l-mutmainnetu"[118] buyurmuş "İrci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyyeten"[119] buyurmuştur. Ben keyfiyeti tarif olunmayan nefiy olup Hakk'a rucû' edip Hak'ta ispat etmiş olurum dersin. Bu mana sahihtir.

Beyit:

Baş u can terkin edersin ihtiyâr
Rehber olur lutf-ı fazl-ı Kirdigâr

---

117 "Ve ona ruhumdan üflediğim zaman." Hicr, 15/29.

118 "Ey huzura eren nefis!" Fecr, 89/27.

119 "Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön!" Fecr, 89/28.

Can vermeyince canan ele girmez. Ba'de'l-yevm tedbîr-i "Mûtû kable en temûtû"[120]ya mazhar olmaktır. Hemen kendi rızan ile cümleden fariğ olup meyyit olasın. Dost uğruna can feda etmek bunda "Kullu şey'in yerci'u ilâ aslihi"[121], "Kullu men aleyhâ fânin"[122] bunda hâl olur. "Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu"[123] bu makamda hâl olur. "Ve'bud rabbeke"[124] burada manası hâl ile zâhir olur. "Li-meni'l-mulku'l-yevme."[125] rumûzu bunda hâl olur. "Huve'l-evvelu ve'l-âhiru ve'z-zâhiru ve'l-bâtinu"[126], "Ve huve bi-kulli şey'in alîmun."[127], "Vallâhu alîmun bi-zâti's-sudûri."[128], "Ve kânellâhu bi-kulli şey'in muhîtan."[129] hakikati bu makamda ayne'l-yakîn hâl olur azizim.

İmdi "Vucûduke zenbun"[130] günahından bu makamda halâs olup meyyit olup cümle varlık mahv oldukta, ayn-ı isbât olur; emr-i ma'nevî olan manaların manası zâhir olur, gönülden Hakk'a gider. Mekânı, semt ve ciheti yoktur. Lâ-mekânda ara ve onda arayan ondan onu onunla bulur. "Ve lâ yuşrik bi-ibâdeti rabbihi ahaden"[131] [86] manası ne demektir. Bundan sonra kendiye hâl olur. "Allâhumme gayyibnî fî hudûrike e'innâ bi-lutfike ve'mhu bi-zuhûri tecellîke cemî'a sıfâtî"[132] duasını bundan sonra eder. Ve insân-ı mürşid-i kâmil dedikleri iklîm-i vücûdunda mevcut olan kesif ü latif ruhanî zâhir ü bâtında her ne mevcut var ise sahibine teslim edip ve kendi nefsini, vücudunu dahi Hâlık'ına teslim edip mutlak meyyit olup benim benim demek belâsından halâs olmuştur demektir. "Ve men dehalehu kâne âminen."[133] hâl ile malûm olur. "Yevme tubeddelu'l-ardu gayre'l-ardi"[134] tefsîr-i hakâyıkta manası aşikâr olur. Kesret ayn-ı vahdet ve vahdet, ayn-ı vuslat ne ise malûm olur. Kelâm-ı kadîmin vicdânî kadîm olduğu gönülde malûm olur. "Elâ inne evliyâallâhi lâ havfun aleyhim ve

---

120 "Ölmeden önce ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669. İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

121 "Her şey aslına döner."

122 "(Yer) Üzerinde bulunan her şey yok olacaktır." Rahmân, 55/26.

123 "O'nun yüzü (zatı)ndan başka her şey helâk olacaktır." Kasas, 28/88.

124 "Ve Rabbine kulluk et." Hicr, 15/99.

125 "Bu gün mülk kimindir?" Mümin, 40/16.

126 "O, ilktir (kendisinden önce hiçbir varlık yoktur,) sondur (kendisinden sonra hiçbir varlık yoktur. Her şey yok olurken O kalacaktır,) zâhirdir (delilleriyle varlığı gün gibi açıktır,) bâtındır (zâtının hakikati gizlidir, akıllar O'nun özünü idrak edemez)." Hadîd, 57/3.

127 "O her şeyi bilir." Bakara, 2/29; En'âm, 6/101; Hadîd, 57/3.

128 "Allah göğüslerin özünü bilir." Âl-i imrân, 3/154.

129 "Allah(ın bilgisi), her şeyi kuşatmıştır." Nisâ, 4/126.

130 "Senin varlığın bir kabahattir."

131 "Ve Rabbine (yaptığı) ibadete hiç kimseyi ortak etmesin." Kehf, 18/110.

132 "Allah'ım, beni kendi varlığında kaybet, lutfunla bize yardım et, tecellinin ortaya çıkmasıyla bütün niteliklerimi yok et."

133 "Ona giren, güvene erer." Âl-i İmrân, 3/97.

134 "Yeryüzünün yeryüzünden başkasına dönüştürüldüğü gün"

lâ hum yahzenûne"[135] tahtında dahil olursun. Bundan sonra zuhur eden cümle hâl ile esrâr-ı ilâhîdir. "İhfaz hafizakellâhu."[136] Badehu envâ'-ı mütenevvi'ada nurlara ve şulelere mukayyet olma, sahip çıkıp memnun olma. Ve baştan ayağa seni şems gibi nura gark ederse dahi henüz nur sıfatı onun pertevidir, kanaat etme. Bu hâlet, inâyet-i Hak bendede vaki oldu deyip şirk-i hafî semtine gitme. Fenâ-ender-fenâ ne imiş ve likâ ve bekâ ne imiş malûmun oldukta, "Ve âhiru da'vâhum eni'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîne"[137] manasını bildikte hamd ü sena edip bu fakir abd-i âcizi gönül yardımıyla yâd buyurasız azizim.

İmdi malûm olsun ki nefs-i mülhimeden sonra nefs-i mutmai'ne makamına duhulün alâmeti budur ki âriften her ne kavil ve fiil zâhir olursa, benlikten ve şirk-i hafîden halâs olduğundan ondan ona ondan onunla onu bilir; hasenât vaki olursa zatıyla ve sıfatıyla Hakk'ın şefkatle irâde-i aliyyesi böyle talik etti deyip hamd ü sena eder ve kendinden küstahlık zuhur ettiyse derakap makâm-ı ubûdiyyete tenezzül edip "Rabbenâ zalemnâ enfusenâ"[138] deyip istiğfar ile münacat eder. Bu makama mutmainne denildiği budur ki kalbi mutmain olup nokta-i vahdet esrarına muttali olup "et-Tevhîdu iskâtu'l-idâfeti"[139] [87] sırrını ayne'l-yakîn şüphesiz bilir ve Zeyd ve Amr'a asla bir maddede isnat edemez ki şirk-i hafîden azat olmuştur. Dünya ve ukbâ emrinde gönlüne gelen hususa teveccüh eder. Husule geldikte "Le-in şekertum le-ezîdennekum"[140] ile âmil olur. Olmadıysa her anda bir şândadır. Muradı değil imiştir. Nîk ve bed hâl ile gönlü mütegayyir olmaz ve bir maddeye musır olmaz ve dua ve senasında gayet şiddetle elbette ya rabbi bu ricamı kabul eyle diyemez, asla Hak'la muaraza edemez hiçbir hususta niçin böyle ettin diye. Bu hâl, Fass-ı Muhammedî'de bâb-ı rızâda olan kâmillerindir. Bâb-ı kemâlde tahsîl-i kemâl eden kâmiller Fass-ı İsa ve Musa ve Dâvûd'da olanlar "İn hiye illâ fitnetuke"[141] derler. Ama can içre canım efendim sultanım Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hazretleri demedi ki ondan ümmetine miras ola. "[okunamadı] Teveccüh nefs-i mutmai'nnede olur. Fenâ-fi'z-zât da bir esrardır ki kimden kime teveccüh edesin ki birdir, iki değildir.

Beyit:

Devr onunla seni mezâda saldı
Bilmem ki satan kim idi alan kim oldu

---

135 "İyi bil ki, Allah'ın velilerine (sevdiklerine) korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yunûs, 10/62.

136 "Gözet, Allah da seni gözetsin."

137 "Dualarının sonu da: "Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!" sözleridir." Yûnus, 10/10.

138 "Rabbimiz, biz kendimize zulmettik." A'râf, 7/23.

139 "Tevhit, ilâvenin düşürülmesidir."

140 "Andolsun şükrederseniz elbette size daha fazla veririm." İbrâhim, 13/7.

141 "Bu (iş), senin imtihanından başka bir şey değildir." A'râf, 7/155.

Ama irâde-i aliyyesi taalluk edip sıfatıyla zatına teveccüh eder gibi hikmetini izhar eder. Hakikatte gönülden Hakk'a teveccüh vardır, sahihtir. Ama kâl ile tarif mümkün değildir, hâldir azizim.

Dahi umûr-ı dünyâda bazı husus için husulüne Kur'an'dan ve havâss-ı esmâdan ed'iye-i mesûreden nice hassalar beyan edip risaleler yazmışlar ve yazdıklarına binaen kelâm-ı kadîmde olan âyet-i kerîme ile ispat etmişlerdir. Kâlellâhu ta'âlâ "Ve nunezzilu mine'l-Kur'âni mâ huve şifâun ve rahmetun li'l-mu'minîne."[142] Ve hadîs-i şerîfte "Fâtihatu'l-kitâbi şifâun min kulli dâ'in"[143] buyurmuşlardır. Hakîkat-ı hâle vâkıf olan meşâyıh ve mevâlî ve rical ve kibâr ve havâs, Kur'an'dan ve esmâdan meşgul olup zâhirde ve bâtında nef'ini müşahede etmişlerdir, elbette sahihtir azizim.

Ama bâb-ı rızâda olan ricâlullâhtan bir taife-i havâstan hatm-i Kur'ân ve hatm-i hâcegân ve kelime-i tevhîd ve esmâ-yı ed'iyeden hangisiyle meşgul olursa, şer'e muvafık olduğun bilir. [88] Hak rızası için niyet ve müdâvemet edip Hak ta'âlâ kelâm-ı kadîmi hürmetine muratlarına nail eder şüphe yoktur ve cümle meşâyıhın âdetidir. Rızaya muvafık niyet budur ki hatm-i Kur'ân ve hatm-i hâcegân ve esmâ ve ed'iyeye müdavim olduğun hâlde ahbap ile yahut münferit olsun diyesin ki okuduğum hatm-i şerîfin sevabını ve nurunu ve ecrini enbiya ve evliya ve müminin ve müminâtın ervâhına hediye eyledim. Ya rabbi, senin kelâm-ı kadîmin bir harfini arş-ı a'zamın cevfinde olan mevcudata değişmem. Umûr-ı dünyâ için sarf edemem, zira kelâm-ı kadîminde "Ve lâ teşterû bi-âyâtî semenen kalîlen"[144] buyurmuşsun ve arş-ı a'zamdan merkez-i hâke gelinceye dek cemî'-i mevcûdât hazret-i kelâmullâhın bir harfine yine semen-i kalîldir. Haşa ki senin kelâm-ı kadîmin semen-i kalîle bey' oluna ve esmâ-yı şerîfin umûr-ı dünyâ için zikroluna diyesiz ve böyle niyet ile zikre ve hatm-i Kur'ân ve hatm-i hâcegân ve esmâ ve ed'iyeye mübâşeret olunmasına sa'y u himmet olunmak gerektir azizim.

İmdi malûm olsun ki makâm-ı râziye bu makam cümle hâldir ve cemî'-i menba'-ı esrâr-ı ilâhîdir. Kâl ile tarif olunmaz. Gönülde vicdânı Hak ta'âlânın insân-ı kâmillere lutf u ihsan ve hediyesidir. Ama kâl ile tarifi mümkün budur ki Hak ta'âlâ bu makamda olan kuluna zâhir ü bâtın ve ezel ve mazi ve müstakbel ve hâlde sefa ve keder, berzah ve ibtilâ ve belâ ve cevr ü cefa her nev'le olursa cemî'-i belâları hâlinde muarazasız razı olarak rızasıyla Hak'tan razı ola ve mübarek gönlü bir ibtilâ ve belâsıyla asla mütegayyir olmaya ve ehibbâ ve akrabasına dahi nakil tarikiyle söylemeye. Bu hâl devam üzere hangi gönülde vaki olursa, o gönül sahibi nefsü'l-emrde makâm-ı râziyede olup râzıye-i kalb edip riyazet üzere olmakla rumûzât-ı Kur'ân'ı bildiğinden kendi rızasıyla kemaliyle Hak'tan razı olur. Hak ta'âlâ kendiden razı olduğuna kelâm-ı Hakla delil budur

---

142 "Biz Kur'ân'dan müminlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz." İsrâ, 17/82.

143 "Fatiha suresi, bütün hastalıklara şifadır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 82, no: 1816 no'lu başlık altında.

144 "Benim ayetlerimi birkaç paraya satmayın." Bakara, 2/41.

ki "Radiyallâhu anhum ve radû anhu"[145] manası malûmdur. Lâkin ebrârın cümlesi ba'de'l-kazâ naçar Hak'tan [89] razı olurlar; insân-ı kâmiller kable'l-kazâ razı olurlar. Ama ezelden ve hâlen mukarrebîn kendilere ezelde takdir olunan kaza ve belâya levh-i mahfûza nazarla yahut mükaşefeten yahut müşahede ile izn-i Hak birle ervâh-ı mukaddesenin haberleri vasıtasıyla yahut rüya ile altı ay ve kırk veya beş veya üç gün mukaddem haberdar oldukta, bile yine razı olurlar. Ve kendilere gelecek belâ ve kazanın def'i için münacat etmezler ve kendilere ve nefislerine zerre kadar sahip çıkmazlar, zira onlar yalan söylemekten fariğ olup "Vucûduke zenbun"[146] günâhından halâs olup sahibine teslim etmişlerdir. Ruhanî ve cismanî vücutları belâsından azat olmuşlardır. Vücutlarının bir zerresi kendilerinin olmadığını ayne'l-yakîn bilmişlerdir. Gayrın mülküne sahip çıkıp benim mülküme bir zarar etme nicedir ki kendisinin değildir, zira hakikatte mülk sahibi malûmdur. Kişi kendi vücuduna benimdir deyip sahip çıkmanın misali budur ki meselâ padişah, şâh-ı âlem ve fâzıl ve kâmil ve ganî ve sehî ve rahîm insân-ı kâmil belki kutb-ı âlem belki gavs-ı a'zam belki sırr-ı Muhammedî ile ferdiyette ve şâh-ı cihân olup cemî'-i ulûma aşina ve cemî'-i sanâyi'in üstâd-ı küllü bulunsa ve nice bin garip sanatların mucidi olsa ve akl-ı ma'âş ve ma'âdda ve cümle kemâlde bir dahi akranı gelmemiş ve gelmez bir can olsa, o kâmil üstat ve âdil padişah bir cedîd bina murat edip veyahut tamiri için kendi mülkü ülkelerinden binacı ve neccâr ve ırgat ve ameleler tayin edip ve ücretlerini peşin peşin ihsan edip ve üç vakitte nefis taamlar yedirip ve cümlenin elbise-i fâhire libâslar ilbâs edip binaya mübâşeret edip ve o binanın kerestesi kendi bağından ve taş ve toprağı kendi mülkü dağından ve suyu kendi ırmağından olup o binanın mimar başı dahi o padişah olsa ve binaya nâzır dahi o pâdişâh-ı cihân olsa, o binayı cedîd veya tamir olunurken, o kâmil üstat padişahın taşrada olan kendi gulâmlarından bir âmâ ve fakir ve sâil ve menfî ve deli ve denî ve cahil ve ahmak olan bendesi gelip o üstâd-ı kâmil padişaha [90] dese ki "Bu binayı sen nazır olup tecdîd edersen benimdir ve bu binanın bir tarafını niçin böyle yaptın ve bu sarayın bu odasını niçin beyaz sıvadın ve bu köşkü niçin kırmızı ettin ve bu döşemeleri niçin bu renkle döşedin ve bu binanın bu tarafını niçin yaptın, niye yukarısını yıktın, yazık değil mi, yıkıp bir gayrısının niçin zahmet çekip yaparsın?" deyip her an ve her saatte o deli ve cahil köle, kâmil padişaha muaraza edip işlerini ve sıfatlarının beğenmeyip o üstâd-ı kâmil terbiye kaydında olsa, insaf eylesin, o padişahın emektarı âkil ve kâmil kölesi olmakla o meclis-i şâhta bulunsun. O kâmil padişâh, o âmâ abdine sabr edip bir şey demesin. Çerâğ-ı hâs bulunmakla o denî, cahil ve ebleh ve ahmak köleye ne söylerdin? İzn-i pâdişâh olsa, belki katl ederdim. Hâlâ insân-ı kâmil olup makâm-ı kutbiyyette olan zevât-ı kirâmın cümlesi "Tehallekû bi-ahlâkillâhi"[147] etmişlerdir ki münkir ve gafil di-

145 "Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır." Mâide, 5/119.

146 "Senin varlığın bir kabahattir."

147 "Allah'ın ahlâkını örnek alın." *et-Te'ârîf*, c. 1, s. 564; *et-Ta'rîfât*, c. 1, s. 216. Şu kaynaklarda emir kipi ile değil, çeşitli kiplerle yer almıştır: es-Suyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr*, c. 1, s.

yenlerin inkârlarına tahammül edip ve nice müfsid ve cahil denî ve âmânın dahl ve şetm ve eza ve rahnesine sabır edip onların gafletlerine ve ahmaklıklarına ve sû-i ef'âllerine bakmayıp azâb-ı rûhânî ile onların cevrine tahammül edip gönülden yine bir an Hak'tan gafil olmazlar, yine af ile muamele ederler. Bârekellâhu zihî sabır ve tahammül azizim.

Ey benim azizim, böyle insân-ı kâmilin ve azîzân-ı Hudâ'nın huzurlarına gitmek niyet ve murat eyledikte, şöylece hareket lâzımdır ki evvelâ onların huzurlarına girdikte, nefy-i havâtır ile umûrunu Hakk'a teslim edip iki elin sadrında olduğu hâlde selâm verip acele etmeyerek aheste gidip musafaha veyahut yed-i şerîfini bûs edesin ve o kâmilin sana tayin buyurdukları mahalle diz çöküp ve ellerini dizin üzerine koyup oturasın ve gönülde müyesser olan ismullâhtan bir ism-i şerîfe meşgul olup nefy-i havâtır ile mübarek vechine nâzır ve nutk-ı pâkine muntazır olasın. Eğer o aziz, sana ikram ve tevazu edip tebessüm ile teveccüh eylersin. Makâm-ı cem'de vakt-i sâfları olup her ne müşkilin [91] var ise izn-i Hak'la âşikâre yahut rumuz veya bir menakıb nakliyle müşkülünü hal edip takrir buyururlar. Sen gayri hayalde olmayıp nakil buyurdukları nutk-ı pâklerini candan kabul edip zinhar gönülden reddetmeyesin. Eğer onlar vakt-i celâli olup sana rumuz ve aşikâr tazir vadisinde tekellüm ederlerse, gönülden incinmeyip cürm ü kusuruna muterif olup teslim durasın, zira onlar kemâl-i mertebe merhametlerinden naşi rızaullâh için seni terbiye niyetiyle nutk ederler. Eğer sana kahve ve şerbet verirlerse, sen onların şerbetlerini derd-i derûnuna mahz-ı şifâ bilip besmele [ile] nûş edip ondan sonra gönülden destûr deyip zâhirde dahi onun vech-i pâkine bakıp destûr oldukta, dest-i şerîflerini takbîl edip ona arka vermeyip huzurundan ardın ardın gidesin. Lâkin o kâmilin hâne-i sa'âdetine vardıkta, o aziz seninle söylediği emânet ve hikmet sözlerinden mahremlerine nakil etmeyesin ve dahi onun medhi veya zemmi hakkında bir kelâm etmeyesin. Eğer sana evrâd u ezkâr talim ve telkin eylediyse, terk etmeyip müdâvemet edesin. Bu adap ile hareket etmek avn-i Hak'la sana mukarrer ve müyesser olduysa, hemen o mecliste o günde taraf-ı Hak'tan gönülden avn-i Hak'la bir sürur hâsıl olup veyahut havf-ı Hudâ'dan bir hüzün ile cürm-i sâbıka nedâmetle tövbe ve istiğfar ile bâb-ı rızâya teveccüh-i tâm zuhur eyledikte kendin ilme'l-yakîn, o kâmilin sana muhabbet ve hüsn-i teveccühü berekâtıyla sende bu hâl zuhur eylediğin bilirken, "el-Mer'u ma'a men ehabbe"[148] tahtında dahil olasın. Ama sen vezir veya şeyhülislâm veya kazasker veya ulemadan veya beylerden ve ricalden bir şahıs olup bulunduğun rütbe ve hâl ve mâl ve pâye-i a'lâya veya ilm ü ameline veya fazl u kemaline mağrur olup inkâr edip hatırına gelirse ki filân şeyhin ziyaretine varıp göreyim; medh edildiği gibi ilm ü irfan ve hâl ü kemali var mıdır ve benim gönlümdekini bilip haber verebilir mi ve hârik-i âde zuhur ederse, istidrâc olmak ihtimali galiptir ve kerameti var ise bana himmet eylesin, sadrazam olayım veyahut şeyhülislâm olayım veya sâhib-i [92] rütbe

---

217, no: 362; *Avnu'l-ma'bûd*, c. 1, s. 36; *Tuhfetu'l-Ahvezî*, c. 6, s. 29; *Şerhu Suneni İbn Mâce*, c. 1, s. 29 no: 338; *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 228; *Hilyetu'l-evliyâ*, c. 9, s. 351, 376.

148 "Kişi sevdiğiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 202-203, no: 2284.

olayım. O zaman onun kemalini inkâr edemem." Veyahut o azizin ziyaretine varan adam ulemadan ise hatırına gelirse ki "Ben filân şeyhin ziyaretine varıp göreyim ilm ü fazl u kemali nicedir ve ondan garip meseleler sual edeyim, cevabına kâdir olabilir mi? Ve iman ve itikadını söyletip göreyim nicedir." Ve sair agniyâdan ise "Halk üzerinde tahsil olunacak malım vardır, şeyhin dua ve himmetiyle tahsil olunursa, o zaman onun kemalini ikrar edip dünyalıkla ikram ederim" deyip nefs-i şûmu nice hareket ederse kendi nefsi esiri olup hayalinin hakla bâtılını fark edemediğinden naşi hevâ-yı nefsine tabi olup tâ'ife-i fukaradan her kimin ziyareti müyesser olursa, gördükte, o kâmile hakaretle nazar edip kemâl-i kibrinden emir tarikiyle ondan sualler edip istihza ile himmetiniz niyaz olunur sultanım deyip böyle fikr-i fâsidelerle varır ise o kâmil kendiye kıyam ve tevazu ve tebessüm ve ikram edip medd-i ârâ ile gafilâne hareketler eyledikte eğer dersen ki "Şeyhim bana lutuf muamelesi benim devletimin ve mansıbının ve payemin ve ilmimin iktizasıdır. Bana nice ikram etmez ki ben ona dünya malıyla ikram eylerim ve hâlâ yine ikramımı memul eder ve halk için ona kâmil dedikleri benim ikramı sebebiyledir, benim eyyâm-ı devletimde beyne'n-nâs makbul ve mergup olup şöhret bulmuştur" derler.

İmdi benim azizim, malûm olsun ki o tâ'ife-i mübârekenin gönüllerinde olan esrâr-ı ilâhiyyeden bir miktar haber vereyim ki sizlere zahmet olup rahnedâr olmayasız. İmdi erbâb-ı kemâl kendilere hayâl-i fâside ile teveccüh eden adamı gördükte, avn-i Hak'la aşikâr bilirler ve bu beyan olunan sû-i harekette her kimi görürse, o kâmil olan onda kendinin sûret-i zâhirde olan beşeriyesini gösterip derakap gönlüyle Hakk'a teveccüh edip rızâ-yı Mevlâ'yı gözetip senin lisanından zuhur eden kelâmını ten kulağıyla dinleyip senden sâdır olan lafz-ı bî-ma'nâ arş-ı Rahmân olan gönlünü ıztıraba düşürüp "Suhbetu'l-ahmaki azâbu'r-rûhi"[149] mazmunuyla azâb-ı rûhânîden olup [93] lâkin senin sohbetinden hazz eder gibi tebessümler edip senin gafletinde olduğun ve kendinin huzurda olduğu şükranesi hamd ü senada olup senin ahlâk-ı zemîminden halâs olmak için gönlüyle Hakk'a niyazda olur. Sen onun ne hâlde olduğunu bilmezsin. Eğer o aziz, Hakk'ın avniyle senin ıslâhın mümkün olmadığın bilip ve inkârın ikrara tebdil olmayacağın ilhâm-ı rabbânî ile bilip senin onu ziyaret sebebiyle bu niyet-i fâside ile gittiğini bilip mübârek gönlü muztarip olduğundan gayetle mahzun olup kalbi münkesir olur. Güya bir himmetli adam gibi sükût olup onun sükûtunu fehm etmeyip bu esrara vâkıf olmadığından naşi onu Hak'tan gafil ve cahil zannedip ona hakaretle nazar etmekle "Men ihtekara âlimen fe-huve mel'ûnun fi'd-dunyâ ve'l-âhireti"[150] tahtında dahil olduğunu bilmeyip o azizin meclis-i şerîfinden kalkıp reftâr ile gidersin ve onların himmetlerinden mahrum ve dûr u mehcûr olursun ve hâlin o günden harap olur. Nâstan nefret ve evlâd u ayalinden rahne ve keder-i azîm görüp yine kendi kusurundan bilmeyip ahbabına

149 "Ahmakla sohbet etmek ruha azap etmektir."

150 "Kim bir âlimi küçük düşürürse, dünyada ve ahirette lanetlenmiştir." Krş. Keşfu'l-hafâ, c. 2, s. 220, no: 2347, "Men ezelle âlimen bi-gayri hakkin ezellehullâhu yevme'l-kiyâmeti alâ ruûsi'l-halâiki."

şikâyet edersin ki "Filân şeyhin yahut filân mülhidin ziyaretine vardığım günden beri belâlara giriftar oldum. Keşke gitmeyeydim. Ve bu diyarın halkı ve bu nas ahmaktır. O mülhidi insân-ı kâmil zannedip medh ü senasında olup ona muhabbetlerle teslim olup itikatlarını fesâda verip dünya ve ukbâların harap ederler. Ben ilme'l-yakîn onların hâllerini bilip agâh oldum ki onların cümlesi Allah'a taklit ile ve kisve-i fukarâ ile bu suretle muratları mahlûku aldayıp cem'-i mâl ederler!" deyip meşâyıhın ve dervîşânın cümlesine garaz edip sû-i zân ile dahl ü ta'n eder. O münkir-i bîçâre bilmez ki Hak subhânehu ve ta'âlâ kendi nefs-i şûmu ve ahlâk-ı zemîmesi sebebiyle ve fukaranın mübârek gönüllerine dokunmak belâsıyla Hak ta'âlâ kendiye bu belâ ve gam ve elemi havale edip bu berzahlara giriftâr eylemiştir. Bî-behredir, ahmak ve cahil.

İmdi o kâmiller, izn-i Hak'la daim kendilere muhabbet davasında olan kimselerin davasında sâdık ve kâzib olanlarını ayne'l-yakîn ilhâm-ı [94] rabbânî ile bilirler. Kâzibleri gönüllerine almayıp nefret ederler. Ve insân-ı kâmil olanlar, bir kimseyi gönlünden reddetmedikçe, onlara muhabbetten yüz döndürmez. Hâlbuki o, muhabbet zanneder ki kendi o kâmilden yüz döndürüp muhabbet etmedi. Ama sen ne mertebede olursan ol, meşâyıhtan bir azizi konağına davet murat eyledikte, azizin mahremlerinden, müritlerinin agâh ve arif lerinden bir cân-ı azizi davet için gönderesin ve fukaralarından her kimi beraber getirirlerse, kendilere havale edesin. Zinhâr onlarla beraber kendi akrânından ehibbâ ve akrabalarından bir kimseyi davet etmeyesin. Hatta evlâdın dahi onlara muhib değilse, meclis-i mübâreklerine uğratmayasın, zira nice kere vaki olmuştur ki evlât, babasının candan muhabbet eylediği kimseye buğz, adavet edip katline sa'y etmiştir. Malûmdur ki Hazret-i Mevlânâ'nın büyük oğlu, babasının mürşidi olan Şems-i Tebrîzî gibi bir mürşid-i kâmili katletmiştir. Sen dahi ehl-i tarîki münkir olup ve onların küfrüyle hükmeden kimseleri onlarla beraber davet etmeyesin, zira zahmetin abes olur. Himmetlerini memûl ederken inkisara uğrarsın. O aziz gerçi senin hatırına mürâ'ât edip demez ki bu münkirleri niçin davet eyledin? Sana lâyık olan budur ki Allah rızası için onların rızalarını talep edip hizmetlerini göresin. Kendi nefsin sefası için davet etmeyesin. Sen dahi onlara bir şey emretmeyesin, zira ki onlar libâs-ı fakrda aba ve hırkadan kendi gönülleri tahtında sultanlardır ki vahdet deryasına müstağrak ve gavvâslardır. Zümre-i ehlullâh bu manada birbirlerinden ayrılmazlar. Daim birbirlerinin gayretini çekerler. Eğerçi birine izaz, ikram edersin, cümlesine ikram etmiş olursun. Ve eziyet ve cefâ edersin, cümlesi müteezzî olur. Ve bir kimse onları zâhir ü bâtında terbiye kaydında olursa, ahmaktır. İnsân-ı kâmil olan azizin sırrını bilmez ki nedir ve ne hâldir. Velhâsıl onları davet eden kimse beyan olunduğu minval üzere hareket edip bir kimse ile fısıltı etmeyip ve etbâ' ve hizmetçileri onların yanında [95] tazir etmeyesin ve envâ'-ı mütenevvi'a taamlar müheyya edip avâm-ı nâsa eylediğin unvanları etmeyesin. Misafir gibi durasın. Ve senden sual etmedikçe, bir şey haber vermeyesin, zira onlar Hak'tan gafil olmazlar. Huzurda onların sefalarına halel vermeyesin ve onlara kendi konağında davet olduğu gün bir madde teveccüh ve himmet için rica etmeyesin. Davet rica eyledikte maslahat zımnında etmek pederim rüşvet olur. Onlar senin hizmetin,

telef olan dünyalığın yüz kat bedeli ıvazını senden habersiz senin için Hak'tan niyaz ederler. Kimsenin minneti kendilere bâr etmezler.

Ve bazı beldede de kibâr ve ricâldan adamlar görülmüştür ki insân-ı kâmili bilmeyip ve arif ü agâhtan agâh olmayıp onlar huddâmı gibi hizmetinde istihdam edip pazara gönderip onlar ise mey-i aşk ile mest ü hayran olmakla umûr-ı dünyâyı bilmeyip hizmetlerinde kusur etmekle onun mübarek gönlünü yıkıp harap ederler. Lâkin dervîşân taifesi daima nefis ile mücahede eylediğinden naşi zâhirini halka teslim edip ve bâtında Hakk'a teveccüh edip cümle mahlûkun hizmetlerini görürler. Onlar gafillerin cevr ü cefâsına tahammül eylediklerinden gönüllerine malik olup nefislerin bilip sultân-ı cihân olmuşlardır. Ve onlar herkese tevazular edip "Emr ü ferman senindir" derler. Ama onlarda olan gönül sultanı senden incinip halvetinde Hakk'a rica eder ki "Ya rabbi, cürm ü kusurum af eyle, beni bu gafil nasihat kabul etmeyen kulunun meclisinden azat eyle" deyip onların münacatı o dergâh-ı izzette kabule karîn olur, reddolmaz. Hak ta'âlâ ricaların kabul edip senin sikletinden azat olup gider. Sen ilhâm-ı rabbânî ile olan hikmet-i sohbetlerinden mahrum olup lezzet-i rûhânîden dûr u mehcûr olup nûr-ı irfândan zerre miktarı zevk ve nasip müyesser olmaz.

Ama sen dersen ki "İnsân-ı kâmil bu fitne-i ahir zamânda yoktur. Eğer olsa idi, ayağına yüzler sürüp abd-i memlûkü gibi hizmet ederdim. Hâlâ kemal davasında olan mürşid-i kâmil suretinde hırka ve tespih virdiyle, ehlullâh kisvesiyle bu mahlûku aldayıp bir alay mukallidin ve cerrârın ve târik-i salâtın ef'âl ü akvâlleri [96] şer'-i şerîfe muhalif ve mugayir olup ilm-i tasavvuftan ve ıstılâhât-ı meşâyıhtan aşina olmakla bir iki harf-i tasavvuf kapmış, kendiyi pîr-i tarîkat yapmış. Bu hile ile kurb-ı Hak davasında olup daima dinlerini dünyaya değişmişlerdir" deyip inkâr etmeyesin azizim. Sen, Allah rızası için insân-ı kâmil ile sohbet etmek murat edersen, mahlûk-ı Hudâ'ya cümlesine husûsen zümre-i dervîşâna hüsn-i zan edip ve bir kâmilin sohbeti sevdasıyla mukallit ve müfsit ve müflis ve fukaranın cevrine ve cefasına tahammül edersen, Hak subhânehu ve ta'âlâ senin hizmet ve muhabbet ve hüsn-i zannın berekâtıyla bir kâmil kulunun gönlüne Hak ta'âlâ ilham edip işaretle senin terbiye ve ıslâhın için sana gönderir ve mürşid-i kâmil bahanesiyle inâyet-i Hakk'a mazhar olup arif ü agâh olursun.

İmdi "Erbâb-ı kulûb bu zamanda yoktur!" deyip inkâr etmeyesin. Onlar, Hazret-i Mehdî devrini tamam etmeyince bâb-ı feyz mesdûd olmaz. İnkâr hatadır ve kâmiller hâlâ avn-i Hak'la tâ'ife-i münkiri gördükte, bilirler ve emânet-i sohbeti münkir ile etmezler. Hak'tan gayrı kimseye ihtiyaçları yoktur. Arz-ı ihtiyâc ettikleri dahi hikmetledir ki bilmezsin, onlar gafillerden kat'-ı ümîd etmişlerdir ve daima arifin bu beytini tekrar ederler.

Beyit:

Husûsâ şeyh veya dervîş ümîdin gayra sarf etse
Sanasın bir keşiş oldu tapıptır Lât Uzzâ'ya

Ve onlar şirk-i hafîden tamam halâs olduklarından naşi hemen mutlak Hakk'a teveccüh etmişlerdir. Eğer sen "Lâ nâfi'a illallâhu ve lâ dârra illallâhu"[151] manasını fikir edip dahi "Kul kullun min indillâhi"[152] âyet-i kerîmesini tefekkür edip kendi re'yinle ameline ittikâ edip bildiğin ile amel ve tevekkül-i tâm ile kendi re'yinle nefsini bilmek murat edip dersen ki "Benim mürşide ihtiyacım yoktur ve ben tarîk-i Hakk'a delîlsiz giderim, benim ilmim bana delîl olur" deyip sa'y ü gayret eder ise lâ-şek ve lâ-şübhe vâsıl-ı Hak olamaz, beyhudedir, zira ki mürşid-i kâmile intisap etmedikçe, yol mesdûd olur. Meselâ zâhirde bile bir adam bilmediği yola delîlsiz gidemez azizim.

İmdi bunun [97] böyle olduğunun muhakkak bilip tarîk-i Hakk'a sâlik olup ancak can u dilden bî-garaz ve bî-illet hakkı Hak rızası için talep edip kendi nefsi sefası için talip olmayıp Hak rızası niyetiyle taraf-ı Hakk'a gönülden teveccüh-i tâm ile âşıkâne ve sâdıkane tâlib-i dîdâr olursa "İnnellâhe lâ yenzuru suverekum bel yenzuru ilâ kulûbikum ve niyyâtikum."[153] Hak celle ve alâ hazretleri onun gönlüne nâzır olup ve onun niyet-i hâlise ile bâb-ı rızâsına teveccüh eylediğini bildiğinden o kulunu mahrum etmeyip onun terbiye ve ıslâhı için ona bir mürşid-i kâmil tayin edip o kâmili gördükte can u dilden muhabbet edip dünya ve ukbâ ve evlâd u ayal ve mâl ve akraba ve ehibbâsını bi'l-külliye gönlünden ihraç ve ınân-ı ihtiyarını bilâ-ihtiyâr o pîre teslîm-i tâm edip mal ve can u başını onun uğruna feda etmek niyetiyle sâbit-kadem oldukta, o aziz dahi onu gönlünden izn-i Hak'la kabul edip telkin ve ta'lîm-i zikr ve hüsn-i teveccüh ve himmet ile terbiyesine mukayyet olup daima birbirlerine ifrât-ı muhabbetle âşık ve maşûk olup o hâlis-i tâlib, avn-i Hak'la kat'-ı merâtib ederek nefs-i kâmileye vâsıl olur. Hulûs-i tâmmı berekâtıyla tarikinde vaki olan ibtilâ ve berzahlardan bir berzaha uğramayıp etvâr-ı seb'a ile seyr ü sefer edip "Kullu şey'in yerci'u ilâ aslihi"[154] sırrına ve hakîkat-i hâle vâkıf olup kanda geldi ve kanda gideceğin bilip inâyet-i Hak'la dahi insân-ı kâmil himmetiyle ve nefesi berekâtıyla murat bulup ve muradını alır azizim.

İmdi eğer sâlik olan, bu minval üzere hulûs-i tâm ile amel ve hareket ve niyet etmeyip hayâl-i fâside ile kendi nefsi sefası için keşf ü keramet sevdasıyla mürit olup mürşit arayıp buldukta, o zaman Fass-ı Muhammedî'de tekmîl-i tarîk etmeyip zâhiren mürşid-i kâmil zannolunan bir kimseye biat edip telkîn-i zikr ve ta'lîm-i esmâ ve evrâd ile mutat edip nâkıs olan şeyhi dahi terbiye kaydında olmakla o sâlik soyunup kisve-i dervîşâna girip aba ve hırka ve külâh ve tâç ile derviş oldum zannedip hurde-i tarîki ve ıstılâhât-ı meşâyıhı ezber edip istidadı olduğu mertebe ilm-i tasavvuf okuyup irfân-ı kâl ile sırr-ı esmâya muttali olup hıfz edip [98] şeriat ve tarikat ve marifet hükmüyle âmil olmak müyesser

---

151 "Allah'tan başka yarar sağlayıcı yoktur, Allah'tan başka zarar verici yoktur."

152 "De ki: Hepsi Allah tarafındandır." Nisâ, 4/78.

153 "Allah sizin şekillerinize bakmaz, aksine kalplerinize ve niyetlerinize bakar." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 242, no: 738, "İnnellâhe lâ yenzuru ilâ ecsâmikum ve lâ ilâ suverikum ve lâkin yenzuru ilâ kulûbikum."

154 "Her şey aslına döner."

olmayıp hemen lafzında "Yâ hû" "Yâ men hû" veyahut "Lâ mahbûbe illâ hû" yahut "Lâ mevcûde illâ hû" veyahut "Ez-ûst" veyahut "Heme ûst" deyip ilim, amel, zikr ü fikr ve ibâdât u tâ'ât ile mutat etmeyip kayd-ı ayâl ile mukayyet veya mücerret olup seyyah olarak ekl, şurb ve şehvet ve gazap ile cemî'-i ahlâk-ı zemîmesi ile sefâ-yı cismânîde olup nefsini bilmek ve ahlâk-ı zemîmesinden halâs olmak hatırına gelmeyip ayân ve kibâr ve rical kapılarında ve meclislerinde "Eyvallâh pîrim" diyerek dünyalık cem'i sevdasıyla sefâ-yı cismâniye ile tazyî'-i evkât edip esrâr-ı ilâhiyyeden mahrum olup nefsinden ve terbiyesinden gafil olup irfânı irfân-ı kâlî olmakla sefîl ve sergerdân "Hasire'd-dunyâ ve'l-âhireti."[155] olup marifetullâh devletine nail olmayıp ömrü tamam olur.

İmdi burada sual olunursa ki "Bazı sâlik, mürşid-i kâmile inayet ve biat edip abd-i memlûk gibi hizmet etmiş. Lâkin niçin kat'-ı merâtib edip ahlâk-ı zemîmesinden halâs olamaz ve şeyhi vasıtasıyla Hak'tan feyiz alamaz?" dersen, cevap budur ki bazı sâlik iptida ınân-ı ihtiyârını hulûs-i tâm ile bir pîre teslim edip her emrine itaat ve hizmet ve sa'y-ı ihtimâm ile tarîk-i Hakk'a gider. Lâkin otuz, kırk günde günde pîrim himmetiyle irşâd olurum deyip azım ü musammem ile zikr ü fikr ü sa'y eder ve gönlü acele ile Hak'tan tecellî-i cemâl ümit eder. Lâkin memûlü gibi nefsin muradı hâsıl olmayıp tedrîcen zikr ü fikrini terk eder, badehu şeyhine infial edip birkaç gün bu hâle sabır edemeyip şeyhin mahremlerine ve hâdimlerine şeyhten şikâyet ettikte, o azize onun şikâyetinden haber verdiklerinde tebessüm edip cevap vermez. Badehu bir zaman mürurundan şeyhinden yüz döndürüp ehibbâsına ve akrabasına ve akranına nakleyler ki "Bizim şeyhimizi ben sâhib-i tasarruf bir mürşid-i kâmil zannederdim. Lâkin zannım gibi değil imiş. Bende bu ilim, fazl ve cidd ü sa'y ve amel ve isti'dâd-ı tâm var iken, [99] beni terbiye edip insân-ı kâmil edemedi. Şimdi bildim ve anladım ki onlar dahi benim gibi âciz ve kâsır imiş. Abes yere zahmet verip gönlümüze siklet verdiler" dedikte, onun küstahlığına nazar etmeyip yine onun ıslâhına hüsn-i teveccüh olurlar. Bu esnada o mürit, şeyhi ziyaretine vardıkta, onun bu berzaha uğradığını bildiğinden naşi lutf ile muamele edip pend ü nasihat ile bâb-ı rızâya delîl olup tarîk-i Hakk'ı tergîb eder ve bazı hizmet teklif edip onu imtihan eder. Ama o sâlik kulağına girmeyip nasihati kabul etmez ve hizmetini görüp rızasında bulunmaz. Huzurunda ve gaybûbiyetinde küstahlık edip şeyhe muaraza ve mübâreze edip delîl-i aklî ve naklî ile azizi ilzam kaydına düşer. O, onun hâlini ilhâm-ı rabbâniyle bildikte, izn-i Hak'la onun terbiyesinden fariğ olup gönlünden çıkarıp nefret eder. O sâlik meclisten gidip evvelki fitne ve fesadına sâ'î olup hevâ-yı nefsine tâbi olup gider.

İmdi malûmdur ki âdâb-ı sâlikîn nice kütüb-i mu'teberede mestûr olup lâkin o nüshaları ve esrârnâmleri bulmak sana zahmettir. Fakir okuyup bildiğim miktarı beyan edelim. Eğer insaf edersen kimseye dahl ü ta'n etmeyip kendi kusurunu fehm edersin. Evvelâ insân-ı kâmile ınân-ı ihtiyârını teslim ettikte, sana elzem budur ki evlâd u ayâl ve mal ve can ve akraba ve ehibbâ ve asdikânın mu-

155 "O, dünyayı da ahireti de kaybetmiştir." Hac, 22/11.

habbetini bi'l-külliye terk edip can u baş ve malını onun uğruna feda edip cebbâr ve kahhâr ve vüzerâdan ziyade onun gönlünden havf edip meclis-i şerîflerinde sana telkin ve talim buyurdukları zikre meşgul olasın. Dahi bir müşkilin olup sual ettikte, verdiği cevabı kabul edip ondan izinsiz bir hareket etmeyesin ve seninle ülfet ve sohbet etmediği vakitlerde incinmeyip sabır edesin. Onların bazı vakit sukûtlarında nice hikmet vardır ki sen onu bilmezsin. Ve onlar mürüvvet kânıdır, talipleriyle sohbet vakitlerini bilirler. O zaman akran muamelesi edip sohbet ederler. Ve eğer senin ihtiyacın olup onun iktidarı oldukta, sana dünyalıktan her ne verirlerse alasın, ihtiyacım yoktur demeyesin. Eğer kendinin ihtiyacı olursa, senin iktidarın oldukta, ondan habersiz zaruretini defedesin. Ve tahmîl-i [100] minnet etmeyesin ve zuhur eden hizmetini kendi elinle göresin ve meclislerinde tarikat karındaşlarınla sohbet etmeyesin ve bir kimseye bir hizmet emretmeyesin. Ve meclislerinde o asrın kâmillerinden bir kimsenin medhini veya zemmini etmeyesin ve boğazını ayıtlamayasın ya taşra çıkasın. Ve meclislerinde bir hikmet sözü ve nagamât ve asvât-ı hasene ve zevk ü şevk ve sefâ-yı rûhânî zuhur ederse, tecâzüb etmeyesin ve nefsin hilesine gayet mukayyet olmayasın. Ve cezbe-i rahmânî zuhur ederse, onlar bilirler ve mesrur olurlar ve men' ve defetmezler. Ve cezbe-i hakkânî esrâr-ı ilâhiyyeden sâlikte bir hâldir. Onun keyfiyeti malûm olmayıp hakikatini tahrirat ile lisanda takrir ile malûm olmaz. "el-Hâlu lâ yu'refu bi'l-kâli."[156]

Velhâsıl padişah meclisinde nice âdâb ile hareket elzem ise meşâyıh meclisinde ve kibâr-ı ehlullâh huzurunda ondan ziyade vacip mertebesinde meclise hürmet ve mürâ'ât elzemdir. Eğer bu zikrolunan âdâb-ı tarîke riayet etmeyip nefsine mağlûp olursan, meşâyıh vasıtasıyla Hak'tan feyiz alamayıp onların gönlünden dûr olup cümle işlerin ber-aks olup hâlin malûm oldukta, eğer insaf edersen, kusuru kendine isnat edip sû-i ef'âlinden bilip kimseye bühtan etmezsin, zira kişi kendi kusurunu bilirse âkıldır.

İmdi malûm olsun ki bazı sâlik, bir pîr-i kâmile biat ettikten sonra âdâb-ı tarîke mürâ'ât etmeyip o mahmûdü'l-hısâl zât-ı şerîfin meclisinde bildiği gibi hareket edip zikr ü fikri terk edip destursuz bast-ı kelâm edip afakî sohbet ve gıybet ve nifak edip kendi nefsini medh veya gayrıyı medh ü zem edip yahut ilm ü fazl u kemalini izhar ve kîl u kâl ile kendiyi o azize tercih edip o aziz zâhirde onu men' etmeyip haz eder gibi onun malayani kelâmlarına tahammül edip bazı kere ona hikmet kelâmlarından nakledip sâlik kemâl-i gafletinden derk edemeyip yine kendi hayâl-i fâsidesiyle meşgul olmakla azize akran muamelesi edip yahut ilm ü ameline mağrur, kibr ü ucbden hadd ü vazifesi olmayan hareketi ettiğinden naşi o anda o aziz, sâlikten nefret ve gönlünden ihraç edip gönlünden [101] mecliste onu defedip onun def'ini gafil sâlik derk edemeyip güya ki işi hatırına gelmiştir, gider. Ondan nefs-i şûmun hevâsına tabi olmakla ondan bi'l-külliye nefret edersin. Azizin fakîrü'l-hâl olduğunu bilirken, onun hizmetini sana vacip iken, zerre miktarı onun hâline merhamet etmeyip "Nefsî nefsî"

156 "Hâl, sözle anlatılamaz."

deyip onu terk edersin. Badehu nefsin seni aldayıp sûret-i Hak'tan zuhur edip ahir, mürşide biat ve intisabı vesvese eder ve sende nefs-i şûmu ziyade zevk ü şevk ü muhabbet gösterdikte, hilesini derk edemeyip kaza ile rızanın hakikatin bilmeyip sual etmeye dahi kibir ve ucbun mâni olmakla sebeb-i illetin fark etmeyip emr-i Hak'la itaat ve nehiyden içtinap ve sünnet-i Resûle amel etmeyip ve cemî'-i ma'âsîyi mürtekip olup hayrette sergerdân olmakla ve gayr-ı mürşid-i kâmiller seni kabul etmediğinden gönlüne siklet ve gaflette sıfat ve vücûdunda illet zuhur edip ayâlin sana asi ve hâkim ü zabitan sana tasallut edip ve tâib, müstağfir olamayıp azâb-ı rûhânîde kalırsın.

Dahi malûm olsun ki dervîşândan bazı kimseler, ilim ü irfan ile ve lezzet ü şevk ile insân-ı kâmil olamayıp dâ'ire-i irfânda kalıp "Hasire'd-dunyâ ve'l-âhireti"[157] olduğunun sebebi budur ki o derviş, arif kendidir ve manevîsinin ayâline veya evlâdına veya candan muhabbet eylediği ehibbâsına hıyanet ve sû-i kasd edip şeyh bilmez veya görmez zannıyla hevâ-yı nefse tabi olup izn-i Hak'la şeyhi onu gördükte, o mürit, şer'-i şerîfe hakaretle nazar edip sırr-ı vahdete aşina olmakla kimseden havf etmeyip mülhit ve dehrî ve bâgî ve hulûlî olup bu berzah-ı uzmâda iken, ne'ûzubillâh bir dahi dâ'ire-i şerî'at ve tarîkat ve ma'rifet ve hakîkate dahil olmak min indillâh mukadder ve müyesser olmayıp ne belâya uğradığını bilmeyip belâ budur ki kendi zu'muna göre arif ü agâh oldum zannedip ve sırf vahdetin hâli ve şânı budur deyip kendi nefs-i şûmu yine kendiye teselliler edip o dahi hakîkat-i hâl budur deyip müteselli oldukta, badehu hatırına her ne gelirse, ilhâm-ı rabbânîdir ki melek [102] vasıtasıyla Hak ta'âlâ gönüle göndermiş deyip hayâl-i fâsideyi ilhâm-ı rabbânî zannedip gafil ve katında ziyade fitne ve fesada sa'y edip cemî'-i ma'âsîyi mürtekip olup bu hâlde olan arifler bir fi'linden nâdim olmayıp ve Hak'tan havf etmeyip ne'ûzubillâh onlar bu hâlde olduklarından cemî'-i nâsı inkâr edip onun için onlar dahi tarîk-i Hak'ta olan âşık-ı sâdık ve arif ü agâh ve insân-ı kâmilleri inkâr edip cümle ehl-i tarîk bu itikattadır deyip dahl ü ta'n taşlarını attırmaya sebep olur. İbâdullâh sû-i zanna düşürüp dâ'ire-i şerî'atte olan kimseler ile tarikat ve hakikat dairesinde olan kâmiller birbirlerine nizâ'-ı kesîre ile muaraza ederler. Onun için kâmiller derler ki "Taş atan bizdendir, attırmaya sebep olanlar bizden değildir" deyip mülhit dervişleri kabul etmeyip meclislerine mahrem etmezler. Ve dâ'ire-i ehllullâhta olan canların cümlesi şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikatten hariç hareket etmezler ve terk edenler bâb-ı rızâya yetmezler. Ve bir hikmet budur ki mülhit ve beynamaz dehrî taifesi derviş ve şeyh suretinde aba ve hırka ile kendiyi ehl-i hâl gösterip nice Müslümanları aldayıp itikatların fesada verirler. Şeriat ve hakikat dairesinde âlim ve fâzıl ve kâmil azizlerle muhabbet etmezler. Allah zü'l-celâl hazretleri cümlemizi i'tikâd-ı fesâdeden halâs edip tarîk-i Hak'ta rızasından dûr eyleme, amin.

157 "O, dünyayı da ahireti de kaybetmiştir." Hac, 22/11.

İmdi Bu Bâb Ma'rifetü'n-nefs Hakkındadır

Malûm olsun ki ümmet-i Muhammed'den olan mü'minîn ve müminâta vacip olan vahdaniyyet-i Hakk'ı dil ile ikrar ve kalp ile tasdik edip delîl-i akliyye ve nakliyye ile gönülde ispat ettikte emr-i Hakk'a imtisal ve nehyinden içtinap edip kandan geldi ve kanda gidecektir fikredip dîniyyenin amelini tahsil etmek cümleye farz-ı ayn olduğun bilip "Utlubu'l-ilme mine'l-mehdi ile'l-lahdi"[158] hadîs-i şerîfini tefekkür eyledikte, bu risaleye nazar buyurup ve herkesi kendinin ne makamda ve ne mertebe olduğun [103] bildikte, bu fakiri du'â-yı hayriyye ile yâd edeler.

İmdi malûm olsun ki Hak ta'âlâ hazretleri "Kuntu kenzen mahfiyyen, fe-ahbebtu en u'refe, fe-halektu'l-halke li-ya'rifûnî"[159] buyurup âlemleri halk etmek murat ettikte, nûr-ı zâtından bir cevher halk edip badehu yine o cevhere nazar ettikte, o cevher eriyip cûşa gelip nurdan bir bahr-i bî-nihâye olmakla nuranî zübdesinde âlem-i ervâhı halk edip zulmânîsinden âlem-i ecsâmı zuhura getirdi. Ve ruh, nuranî bir cevher-i latîf olup tecezzi ve taksim kabil olmayıp ve âlem-i esrâr-ı ilâhîden olmakla, Hak ta'âlâ o nuranî zübdeye nazar-ı inâyet eyledikte cûşa gelip onun zübde-i hülâsasından sultân-ı enbiyâ Muhammed el-Mustafâ sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin rûh-ı şerîfini halk eyledi ve o baki olan zübdesinden evliyanın ervâhını halk eyledi. Ondan âlemînin ervâhını, ondan arş ve kürsü ve levh ve kalem ve cinân ve huri ve gılmân, ondan ubbâd ve zühhâd, mü'minîn ve müminât ervâhını ve ondan usât mü'minîn ervâhını ondan küffarın ve hayvanın, ondan tabî'at-ı nâriye ve hevâiye ve âbiye halk edip ondan hâki yarattı.

Velhâsıl iki âlemde olan mevcudatı cümle o eşref-i mahlûkâtı ve mefhar-ı mevcûdâtı ve fahr-i kâinât olan Muhammed el-Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem ve âlihi ve sahbihi ecma'în hazerâtının hürmetine halk edip ve ümmeti cümle enbiyanın ümmetinden efdal olduğu ilme'l-yakîn malûm oldukta, Hakk'a hamd ü sena ve resulüne salât u selâm edip inâyet ü hidâyet-i Hak'la tarîk-i müstakîme gitmek müyesser oldukta, iptida bu âyet manasını tefekkür buyurasın ki: Kâlellâhu ta'âlâ: "Ve mâ halektu'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûni."[160] buyurup ehl-i tefsîr "li-ya'rifûni" ile tefsir edip ve hadîs-i kudsîde "İ'rif nefseke yâ insânu"[161] malûmun oldukta ve hadîs-i şerîfte "Men arefe nefsehu fe-kad arefe

158 "Beşikten mezara kadar ilim araştırınız." *Keşfu'z-zunûn*, c. 1, s. 46, 51; *Ebcedu'l-ulûm*, c. 1, s. 132, 241, 250.

159 "Ben gizli bir hazine idim, sonra bilinmek istedim; bilinmek için de yaratıkları yarattım." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 327, no: 838; *Keşfu'l-hafâ*, s. 2, s. 132, no: 2016. Burada "Kuntu kenzen lâ u'refu. Fe-ahbebtu en u'refe fe-halektu halkan. Fe-arreftuhum bî, fe-arefûnî" "ve fî lafzin: fe-te'arreftu ileyhim fe-bî arefûnî" şeklinde olup İbn Teymiyye, hadis değildir, senedi yoktur demiş, ez-Zerkeşî, İbn Hacer, es-Suyûtî ve el-Kârî de aynı görüştedir denilmiştir.

160 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât, 51/56.

161 "Ey insan, kendini tanı."

rabbehu"[162] manasını derk ettikte ve Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin şefaatini ümit ettikte, "Evvelu mâ-halakallâhu nûrî"[163] hadîs-i şerîfini bildikte [104] ma'nâ-yı hakîkati tefekkür edip aslını ve asl-ı aslını bilip kendi kadr ü kıymetin anlayıp "Minhu bedâ e'l-emru ve ileyhi ye'ûdu"[164] sırrına kâl ile vâki olmak sana nef' vermeyip hâl etmek murat ettikte, bu hadîs-i şerîfin manasını teemmül edip hakikati malûmun ola ki "ed-Dunyâ harâmun alâ ehli'l-âhireti ve'l-âhiretu harâmun alâ ehli'd-dunyâ ve humâ harâmâni alâ ehlillâhi."[165] Sadaka Resûlullâh.

Sen bu üç sıfatın hangisinden olduğun senin fi'l ü itikadından senin hâlin malûmdur. Ve bu âyet-i kerîmede "Yâ eyyuhe'n-nâsu"[166] ve bu âyette "Yâ eyyuhe'l-mu'minûne"[167] ve bu âyet-i kerîmde "Elâ inne evliyâallâhi lâ havfun aleyhim ve lâ hum yahzenûne"[168] ve bu âyet-i kerîmenin manası malûm oldukta, insaf eyle ki "Ve men kâne fî hâzihi a'mâ fe-huve fi'l-âhireti a'mâ"[169] manası malûmun olup gafletten azat olup nefsini bilip esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf olmakla avn-i Hak'la cehd ü sa'y u himmet buyurasın.

İmdi bu zikrolunan ehl-i dünyâ ve ehl-i ukbâ ve ehlullâhtan bu dairede bulunan üç sınıf mahlûk, cümle ümmet-i Muhammed'den olup sûret-i beşeriyyeleri ve sohbetleri ve libasları cümle İslâm libasından birbirlerine benzeyip üç taifenin de âlim ve fâzıl ve agâh ve kâmilleri vardır. O dairede yine câhil ve kâhil ve mülhit ve fâsık ve nâdân denîleri ve bir nice fesahat ve belâgat ve şecaat ve fehm ü feraset ve sanat ve kitabet kayıtlarıyla mukayyet adamlar ve cümlesi ümmet-i Muhammeddenim diye dava edip sûret-i zâhirede "Lâ ilâhe illallâh Muhammedun resûlullâh" derler. Ve sûret-i zâhirede hemen bir sınıf görünür. Mâ hâzâ ki o daire halkının ef'âl ü akvâl ve itikatları sûret-i zâhirede bir cins gibi görünür. Etvârı şer'e mutabık oldukta, a'maline göre "Nahnu nahkumu bi'z-zâhiri"[170] deyip hüküm olunur. Muvafık olmazsa, fâsık ve facir ve müfsit diye hüküm olunur. Lâkin iman ve itikadın sıhhati ancak Hakk'ın malûmudur. Gönülde olan muamele ve hulûsu, o ihlâsı ita eden Hallâk-ı âlem

---

162 "Kendini bilen, rabbini bilir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

163 "Allah'ın yarattığı ilk şey benim nurumdur."

164 "İş onunla ortaya çıkmıştır, yine ona dönmektedir."

165 "Dünya, ahiret erbabına haramdır, ahiret de dünya ehline haramdır, Allah ehline ise her ikisi de haramdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 410 no: 1314, "... ve'd-dunyâ ve'l-âhiretu harâmun alâ ehlillâhi."

166 "Ey insanlar!"

167 "Ey inananlar!"

168 "İyi bil ki, Allah'ın velilerine (sevdiklerine) korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yunûs, 10/62.

169 "Şu dünyada kör olan kimse, âhirette de kördür (dünyada doğru yolu göremeyen, âhirette de kurtuluş yolunu göremeyecektir)." İsrâ, 17/72.

170 "Biz zahire göre hüküm veririz." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 192, no: 585, "Umirtu en ahkume bi'z-zâhiri vellâhu yetevelle's-serâire."

bilir. Hâl-i derûnu kimse bilmez, ancak zâhirin [105] görürler. Şer'e mutabık a'mâli olanlara hüsn-i zan ve sû-i ef'âli olanlara sû-i zann edip lâkin nice kimseler vardır ki sûret-i zâhirede ebrârdan görünür, manada eşrârdan menba'-ı fesâd olmakla hâli malûm olmayıp nice arif ü agâh var ki sûret-i zâhirede eşrârdan gösterip hüsn-i hâli âlemden setr etmekle hüsn-i zann olunmayıp sulahâ-yı ümmet ve eşrâr birbirlerinden temyiz için Kur'ân-ı azîmü'ş-şânda insanın nefsi cihetinden yedi mertebede oldukları beyan ve ayan olunup ulemâ-yı râsihûn malûmları olmakla tahrir olunmuştur:

Evvelki, nefs-i emmâredir. Bu nefs-i emmârede olan sâlik, mürşid-i kâmil terbiyesinde olduğu hâlde telkîn-i zikr müyesser oldukta devam üzere "Lâ ilâhe illallâh" mıknâtîs-i kalb olan kelimesini zikr edip bu kelime-i tevhîdin hassası ve nuru ve şerâfeti inâyet-i Hak'la sâlike malûm oldukta, emmâre dairesinden halâs olup nefs-i levvâmeye dahil olur. Nefs-i levvâmede devam üzere "Allah, Allah, Allah" deyip ism-i zâtı zikreder. Bu ism-i a'zam hürmetine sâlik, nefsine levm ü tevbîhten fariğ olup azat oldukta, nefs-i mülhimeye dahil olur. Nefs-i mülhime devam üzere "Hu, Hu, Hu" deyip bu muhsinâtı câmi' olan ism-i a'zam hürmetine sâlikin gönlüne ilham, melek vasıtasıyla ilhâm-ı rabbânî tulû ve zevk ü şevk ile sefâ-yı rûhânî ihsan olunup muhabbetullâh mîzân-ı Hak'tan gönlünü pür-nûr ve kalbini mesrur edip arif ü agâh olur. Hayâl-i fâsidesinden halâs olup ilham ile avn-i Hak'la fark eder, şüphe etmez. Nefis, nefs-i mutmai'nneye gelip bu makama dahil oldukta, "Hak, Hak, Hak" ism-i şerîfi devam üzere zikreder ve zikr-i kalbî bu makamda bî-ihtiyâr hâsıldır. Ondan nefis nefs-i râziye makamına terakki edip "Hay, Hay, Hay" ism-i şerîfine müdâvemet edip hayât-ı ebedî buldukta, nefs-i marziyye makamına gelip dahil oldukta, "Kayyûm, Kayyûm, Kayyûm" ism-i şerîfini ihfada, sırrında zikreder. Ondan nefis nefs-i makâm-ı kudse erdikte, insân-ı kâmil olup "Ya Kahhâr, ya Kahhâr, ya Kahhâr" ism-i şerîfine müdavim olup makâm-ı kutbiyyet ü gavsiyyet olmakla bu sırra vâkıf olan bilip vaslında huzûr-ı tâm bulup vâris-i Muhammedî olur [106] diye yazmışlar. Bildiğim manen değildir. Allâhumme yessir lenâ.

Şimdi meşâyıh-ı izâm bu tertîb-i esmâya etvâr-ı seb'a tesmiye edip sâlikler kat'-ı merâtib ettikte, daim esmâlarını değişip makamlarına münasip ism-i şerîfin tekrarıyla izin verirler. Ve sâlik-i râh-ı hakîkat olan tâlib-i dîdâr ve dervîşân fukarası, müdâvemet eylediği ism-i şerîfin her dem ve her an tesirini ve nurunu ve hassesini ve kerametini ilme'l-yakîn bilirler ve ayne'l-yakîn görürler ve hakka'l-yakîn vâkıf-ı esrâr olurlar ve ağyâra esrâr-ı ilâhîden bir harf haber vermezler. Ve tarikat karındaşlarından arif ü agâhlarını gördükte, ne makamda olduğunu bilip kendisi dahi alâ mertebeye ermeye "Uluvvu'l-himmeti mine'l-îmâni"[171] deyip kendiye himmet-i âlî oldukta bu risaleye nazar buyurup kendi hâli kendiye malûm olup kimseye suale muhtaç olmaz.

İmdi bu üç taifenin ehl-i dünya ve ehl-i ukbâ ve ehlullâhın mâder-zâd olmayanların iptida emmâresi, vaktinin hâli, üç sınıfın asla etvârları birbirlerine

171 "Alicenaplık imandandır."

benzemez, nev'-i âherdir. Lâkin âyet-i kerîmede mutlak emmâre zikr ü beyan olunmuştur. Ancak evvelâ mutlak dünya için halk olunan ehl-i dünyanın emmâresi keyfiyeti böyle beyan olunur ki "Emmâre-i ehl-i dünyâ." Yani mutlak dünya için halk olunup ukbâdan ezelî nasibi olmayan kimseler yalnız dimağında olan akl-ı ma'âşa mukayyet olup akl-ı ma'âddan bi'l-külliye gafil ve bîhaber olmakla kendiyi yalnız sûret-i beşerde görüp nefsini bilmek ve rabbını bulmak ve umûr-ı dîniyye ilmini tahsil etmek asla hatırına gelmeyip cahil ve kâhil suretinde insan olup ve sîrette hayvan gibi nâdân olmakla akl-ı ma'âş ile zikr ü fikr-i hayâlî, daima tedbîr ü tasarruf-ı nefs sefası ile mutlak dünyalık cem'ine ziyade meyl ü muhabbet edip "ed-Dunyâ cîfetun ve tâlibuhâ kilâbun"[172] tahtında dahil olup "ed-Dunyâ mezra'atu'l-âhireti"[173] olduğunu bilmeyip sefâ-yı cismânî arzusuyla olmakla bu dairede bulunan halkın bir nicesi [107] tahsîl-i ilm ü kemâl ve kâr ü kesb-ı câh ve hubb-ı mâl ü evlâd u ayâl ve hüsn-i cemâl ve kîl ü kâl ile sanat ve kitabet ve zekâvet ve fesahat ve belâgat ve şecaat ile âdâb-ı meclise hürmet ve mürâ'ât üzere olup eğer ilm ü ameli dahi varsa mutlak kendiye sebeb-i ma'îşet için ve cem'-i mâl için ve cihanı teshir için nice evrâd u ezkâra müdâvemet edenler dahi "Sâhibu'l-virdi mel'ûnun"[174] tahtında dahil olup kendi akranıyla daima ülfet ü sohbet ve birbirlerine mahremler olup dahi birbirlerine nush u pend eyleseler de asla rızâullâh hatırına gelmeyip murat ve maksutları izhâr-ı fen olduğundan naşi bildikleri ilimleriyle amel etmek mukadder olmayıp ve tâib, müstağfir olup nefs-i emmâresinden halâs olmayıp şürb-i hamr ve zina ve livata ve katl-i nüfûs ve sirkat ve gıybet ve bühtan ve eziyet ve yalan ve kibir ve gazap ve ucb ve haset ve emanete hıyanet ile mu'tâd-ı kadîmesi fitne ve fesat olmakla siccîn-i tabî'atinden daima azâb-ı rûhânîde muazzeb olup ibâdullâha gadr ve zulüm ve ta'addî ve cebr ve kahr hilkatinden meşrebi olup ve mahlûk-ı Hudâ'ya merhamet ve şefkat ve mürüvvet ve muavenet ve sadakat ve sıyânet etmek hatırına gelmeyip Allah'tan havf ve peygamberden haya etmek ve ulemadan edep etmek ve kusuruna nâdim olmak ve tövbe etmek müyesser olmayıp ve kendi akranlarıyla fesatlarını birbirlerine nakl ettiklerinde sefalar kesb ederler. Ve bu sıfatlarla muttasıf oldukları hâlde bu taife ekseriya birbirlerini katl ederler veyahut hâkim elinde siyasetle katl olunurlar veyahut beş on gün mukaddem ağızları ve dilleri kapanıp hınzırlar gibi hırlayıp tövbe ve istiğfar müyesser olmayıp yanında Kur'an okunmak nasip olmayıp okundukta, gayetle haz etmeyip eliyle ve başıyla men' edip gazabından bir taraftan bir tarafa dönüp ve bazısına tabî'at-ı nâriyesi galip olup vücudu kömür gibi kararıp yüzünün üzerine kapanıp gözleri kızıl kızıl olup kudurup kendiyi yerlere sürüp yahut eliyle ve başıyla ve

---

172 "Dünya bir leştir, leşin talipleri ise köpeklerdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 409, no: 1313. Burada "ed-Dunyâ cîfetun ve tullâbuhâ kilâbun" şeklinde olup es-Sagânî mevzu olduğunu, el-Aclûnî de anlamı doğru olsa bile hadis olmadığını ifade etmiştir. Benzer lafızlarla aktarılan bir söz Hazreti Ali'ye dayandırılmaktadır.

173 "Dünya ahiretin tarlasıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 412, no: 1320; es-Sehâvî, el-Makâsidu'l-hasene, s. 217, no: 497.

174 "Vird sahibi melûndur." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 19, no: 1584, "Sâhibu'l-virdi mel'ûnun ve târiku'l-virdi mel'ûnun." es-Sâgânî, mevzu olduğunu söylemiştir.

karnı ile harp ve kıtal eder gibi muharebe ve cenk suretin gösterip yahut döşeğinden firar edip cebren getirirler. [108] Ve lisanı kapanmakla kelime-i şehâdet lisanından müyesser olmayıp ve bazıları dahi elfâz-ı küfr ile şetm-i galîz edip ağız din ve iman söverek ne'ûzubillâhi ta'âlâ bu keyfiyetlerle can verip giderler. Ve yetmiş iki fırkanın cümlesi bu nefs-i emmâre dairesinde bulunmakla akıbetlerinde hâlet-i nez'leri bu hâlde olup fukahâ-yı ızâm hazerâtının yazdıklarına göre sû-i hâtime alâmetleridir ki tahrir ü beyan olundu.

İmdi nefs-i levvâme-i ehl-i dünyâ, ehl-i dünyâdan on binde biri nefs-i levvâmeye dahil olduysa alâmeti budur ki "et-Tâibu mine'z-zenbi ke-men lâ zenbe lehu"[175] hadîs-i şerîfini tefekkür edip ve dahi "İnnellâhe yuhibbu't-tevvâbîne ve yuhibbu'l-mutatahhirîne"[176] âyet-i kerîmesini teemmül edip afv u mağfiret ümidiyle tövbe ve istiğfar edip ef'âl ü akvâlini şer'-i şerîfin ahkâmına muvafık ve mutabık etmeye sa'y edip ibâdât u tâ'ât ile havf u recada olup azâb-ı kabr ve sırat ve mizan ve mahşer ve dûzah havfından emin olmak için ve cennette huri ve gılmân ve nimetlerinin arzusuyla tazarru ve niyazda olup lâkin levvâmenin taşra yüzünde bulunduğu hasebiyle kendi nefsine levm ü tevbîh etmek hatırına gelmeyip eğer ameli var ise emmâre dairesinde olan mahlûka levm ü tevbîh ve pend ü nasihat ile mukayyet olup bazılarına hubbu fillâh diyerek bazılarına bugzu fillâh elzemdir diyerek gazab ve nefret edip ve kendiyi selâmette ve âlem dalâlette ve melâmette kalmış zu'm edip mahlûkatı itikadına göre terbiye kaydına düşüp kendinin ahlâk-ı zemîmesi ve şirk-i hafîde gafleti ve gönlünün zulmeti ve evhâm-ı hayâl-i fâsidesi hatırına gelmeyip ve nefs-i şûmun mekr ü hilesini bilmeyip kendi zu'muna göre güya usât-ı mü'minînin hâline merhamet eder gibi nicesine sû-i zan ve iftira ve şetm ve tazir ve gazap edip eğer bir kimsenin fıskını görürse veya işitirse, men' etmeyi iltizam eder. Ve eğer kâdir olmadıysa o şahsın fesadına ve ism ü resmiyle âleme rüsva eder. Bilmez ki. "İfşâu's-sirri harâmun ve izhâruhu hiyânetun"[177] hadîs-i [109] şerîfini bilmez. Ve bilse dahi mazmunuyla âmil olmaz. Dahi "İnnellâhe settârun yuhibbu's-setre"[178] vâkıf olamaz. Ve eğer kendiye bir adam bir töhmet isnat ederse, o şahsı eliyle döver veyahut hâkime şikâyet edip katline sa'y eder veyahut mahpus ettirip malını aldırır. Ondan gazabı teskin olur. Lâkin kendisi, ahlâk-ı zemîme ile hayâl-i fâsidesiyle bir an rahat olmayıp zikr ü fikrinden bir lezzet bulmayıp daima gönlü muztarip olup hayrette hayran ve ah nâlân ve sergerdân kalır. Eğer bu dairede bulunan, ulemadan olup halka vaaz ve nasihat eder erbabından olursa, bir fert onun nasihatiyle âmil olamayıp ve onun nefsi nâsa tesir etmeyip abes zahmet çeker. Ve bu makamda olanların bazısına nefs-i şûmu sûret-i Hak'tan

---

175 "Günahtan tövbe eden kimse, günahı olmayan kimse gibidir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 296, no: 944, es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 152, no: 313.

176 "Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri sever." Bakara, 2/222.

177 "Sırrı fâş etmek haramdır, onu açığa çıkarmak ise hıyanettir."

178 "Allah Settardır, setretmeyi sever." *Şu'abu'l-îmân*, c. 6, s. 161, no: 7784; *Musannefu Abdirrezzâk*, c. 1, s. 288, no: 1111, "İnnellâhe hayiyyun yuhibbu'l-hayâe ve setîrun yuhibbu's-setre.." *Fethu'l-bârî*, c. 11, s. 31, "İnnellâhe setîrun yuhibbu's-setre.".

zuhur edip vesvese eder ki bu fitne-i âhir-zamânda bu diyarda senden ziyade bir âlim ve âkıl ve kâmil yoktur ve ahlâk-ı hamîde sende mevcut olup cümle ef'âl ü akvâlin şer'-i şerîfe mutabıktır ve gayret-i dîniyye tamam sende vardır ve fukaranın hâl ü şânına merhamet ve şefkat daima sende zuhur etmiştir. "İnnellâhe gayûrun yuhibbu'l-gayûre"[179] sana lâyık olan budur ki şehrimizde olan vali ve hakim ve zabitan ve ayân, şerî'at-ı mutahhare ile âmil olmayıp zulüm ile âlemi harap ettiler. Fukarâ ve reaya perakende ve perişan olup dağıldı. Bu nâs senin hüsn-i hâlinin bilirler ve senin re'yine mugayir hareket etmezler. Bu hayır işi tehir etmeyip ulema ve ehl-i ırz ve cümle esnafı başına cem' edip o cem'iyyet-i kübrâ ile cümleye nida edesin ki "Ümmet-i Muhammed şer' icra olunmaktan kaldı" deyip nefs-i şûm kendiye vesvese ettikte, bu hayâl-i fâsidesini bir veçhile defedemeyip paşa kapısına ve mahkemeye varıp o cem'iyyet-i kübrâyı valiler görüp hâkim mahkûm olup yahut onlar dahi asker tedarik edip harp ve kıtal vaki olup nice adamlar katlolunup ve eşyalar yağma olup eşrâr-ı nâsa îd-i ekber ederler. Nice belâ-yı azîmelerde fitne-i azîmeler zuhur edip "el-Fitnetu hayyetun nâimetun; le'anellâhu li-men eykazaha"[180] tahtında dahil olur. Sonra bâis kendi olduğun bilir ve nefsin [110] hilesine vâkıf olup nâdim olur. Ama ba'de harâbi'l-Basra. Ve bu nefs-i levvâme sahibi o zaman kendi nefsine levm edip nâs kendiden nefret eder. Ve halktan uzlet edip cemî'-i ahlâk-ı zemîmesiyle ve şirk-i hafîsiyle bile hâline meşgul olup "Hasire'd-dunyâ ve'l-âhireti"[181] mevti karîb oldukta, cürm ü kusuruna muterif olduğundan tâib ve müstağfir olup ümit ile "Lâ taknetû min rahmetillâhi"[182] mucebince havf u recada ve niyazda melûl ve mahzun olduğu hâlde bazılarına âhir vaktinde hâlet-i nez'de lisanında kelime-i şehâdet müyesser olur. Lâkin gafletten azat olamayıp ibâdât u tâ'âttan bir eser zuhur etmeyip bu mezra'a-i âhiret olan dünyadan mahrum ve hayvan gelip nâdân gider. Ama yine zerre miktarı îmân-ı hüsn-hâtime ile gitmesi memuldür. Ehl-i dünyânın gayet âlimlerinin dahi bundan ziyade kat'-ı merâtibi olmaz ve mertebe-i âhirete talip değillerdir.

İşte bu bahis tamam oldu. Gelelim, nefs-i emmâre-i ehl-i ukbâ bahsine. Ehl-i ukbâ emmâresi hâlette yalnız akl-ı ma'âş olup akl-ı ma'âddan bi'l-külliye bîhaber olmakla ezelden mutlak ukbâ için halk olunmakla ve onlar vakt-i şebâbetlerinde cümlesi ehl-i dünyâ gibi tâlib-i dünyâ olur. Şehvet-i nefsâniyeleri galip olur ve hırs u tama' ve gazap ve kahır sıfatlarına mağlûp olurlar. Nefs-i şûmları her nevi fitne ve fesadı arzu ederse, fırsat buldukta nefislerini men' edemeyip o fesatları işlerler. Bunlar dahi ehl-i dünyâ gibi şürb-i hamr, zina ve livata ve yalan ve gıybet ve bühtan ve iftira ve sû-i zan ile cemî'-i mâ'âsîyi

---

179 "Allah kıskanandır, kıskananı sever." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 224-225, no: 690.

180 "Fitne uyuyan bir yılandır, Allah onu uyandırana lanet etmiştir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s.83, no: 1817, "el-Fitnetu nâimetun; le'anellâhu li-men eykazaha."

181 "O, dünyayı da ahireti de kaybetmiştir." Hac, 22/11.

182 "(Tarafımdan onlara) De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." Zümer, 39/53.

mürtekip olur. Lâkin ehl-i dünya emmâresi gibi değildir. Her günah akîbinde derakap o fi'l-i kabîhten nâdim olup tövbe eder. Yine tövbesinde sabit olamayıp tövbesini bozar. Ancak bu ehl-i ukbâ emmâresi vaktinde katl-i nüfûs hatırına gelmez. Eğer ulemâdan ise bildiği ilmin kendiye nef'i olmaz, zira ameliyle amel müyesser olmaz ve hikmetini aklıyla derk edemez. Bu hâlini kimseye diyemez, nefsinden âciz ve hayran ve sergerdân kalır. Bazı vakit göz yaşıyla tazarru ve niyaz ile ahlâk-ı zemîmeden halâs olmak [111] ister. Müyesser olmayıp siccîn-i tabî'attan halâsa çâre-gîr vacibi kendiye galip olmakla bir kâmile hâlini ifade edemeyip bu hâlette vefatı karîb oldukta, cürm ü kusuruna nâdim olup tövbe ve istiğfar müyesser olup lâkin rızâ-yı Mevlâ'da bulunmadığı[ndan] cehaletle ah u enîn edip ahir nefeste kelime-i tevhîd cereyan eder. Bu hâlde rıhlet eder.

İmdi nefs-i levvâme-i ehl-i ukbâ budur ki ehl-i ukbâ nefs-i levvâmeye dahil oldukta, yalnız akıl, akl-ı ma'âş ile akl-ı ma'âddan bîhaber olmakla bu makamda cehennem havfından günahlarına tövbe edip edep, haya ve ilim ve vakar ve kemal ve mal ve ırz ve âr ve namus kayıtlarıyla mukayyet; bildiği ilim ile amel edip kavl ü fi'lini şer'-i şerîfe muvafık ve mutabık etmeye sa'y edip ibâdet-i bedeniyesiyle cennet arzusu ve cehennem havfıyla âbid olup halka nush u pend ve levm ü tevbîh eylediği hâlde okuyup ve okutup ibâdullâha tarîk-i cenneti tergîb edip kendisi cehennem havfından ve azâb-ı kabr ve sırât ve mizan havfı hatırına gelip göz yaşıyla dua ve ricada olup her an gelecekte olacak kabir azabından ziyade kendi de kabr-i azâb-ı rûhânîde olup sevdiği ehibbâsına ni'am-ı cinânı ve hûr u gılmânı vasf edip tarîk-i cennete sevk ve azâb-ı cehennem ile haber verip kendi ilm ü amelini bî-riyâ ihlâsa yetiştirmeye cidd ü sa'y ve ihtimam eder. Lâkin şirk-i hafîden azat olamayıp ve ahlâk-ı zemîmesinden halâs bulamayıp ve mücahede tarikini ve nefsi kef-i teshîrine alamayıp nefsinden gafil olmakla cem'-i mâl ve hubb-ı ayâl ü evlâd ve tama' ve kibir ve haset ezelden meşrebi olup kendiye izaz u ikram edenlere hulûs ile dualar edip izzet ü hürmet etmeyenlere inkisar edip ahlâk-ı zemîmeden halâs bulmayıp nefsini bilmediğinden naşi ibâdât-ı bedeniyyesinden lezzet-i rûhânî hâsıl olmayıp daima gönlü gözü âmâ olmakla yalnız şeraitin zâhir olan ahkâmında kalıp tarikat ve marifet ve hakikat ilmine talip olmadığından hayrette ve nevm-i gaflette, azîm siklette olup hâlini kimseye haber vermeyip âr u gayret, kibir ve ucb ve şirk-i hafîde ve ilm ü ameli kendiye hicap ve perde olup makâm-ı havf [112] u recada olmakla esrâr-ı ilâhiyyeden mahrum olmakla ecel-i müsemmâsı karîb oldukta, ehibbâsıyla helâlleşip vasiyet ve nasihat ve tövbe ve istiğfar ile kelime-i tevhîd zikriyle meşgul olur. Lâkin gafletten azat olamadığı[ndan], hasret ile, ah ü enîn ile ağlayıp dâr-ı bekâya rıhlet eder.

İmdi nefs-i mülhime-i ehl-i ukbâ budur ki ehl-i ukbâdan on binde biri avn-i Hak'la nefs-i mülhime-i mübârekeye dahil oldukları dâ'ire-i ebrârda bulunup akl-ı ma'âş ile ibâdât-ı bedeniyye ve tilâvet-i Kur'ân ile akl-ı ma'âd tarafından feyiz alıp âlim ve fâzıl ve âkıl ve zâhid ve âbid ve şâkir ve halîm ve selîm olup evsâf-ı hamîde ile muttasıf olmakla nâstan nefret ve uzlet ve halvet ihtiyar edip daima sabır ve kanaat ve teslim ve tefviz ve tevekkül ve sıyâm ve kıyam ve ferâiz

ve vâcibât ve sünen ve müstehabbât ve huzû' ve huşû' ile cemî'-i a'mâlini ve itikadını şer'-i şerîfe muvafık ve mutabık edip bir saat ibâdât u tâ'âttan hâlî kalmaz. "Ve'bud rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakînu"[183] âyet-i kerîmesini fikir ederek. Lâkin ibâdât u tâ'âttan murat ve maksudu ve amel ücreti vâhid-i mutlakın va'd-i kerîmesine ittikâ edip âhir nefeste îmân-ı kâmil ile göçmek ve kabir azabından halâs olmak ve nâr-ı cehîmden azat olmak ve sırât-ı müstakîmi âsân vech üzere geçmek ve havz-ı kevserden içmek ve cennette huri ve gılmân ile kucaklaşmak arzusuyla a'mâl-i sâlihede olup ve dua ve senasında mutlak kendi nefsi sefası için dünya ve ahiret selâmeti için bu hâlde olup "Fe'l-yadhakû kalîlen ve'l-yebkû kesîren"[184] âyet-i kerîmesinin manasını tefekkür edip ah u efgân ile göz yaşıyla seccadesini boyayıp bu hâline kimseyi mahrem etmeyip ve cümle a'mâlini bî-riyâ ihlâsa yetiştirip "el-Muhlisûne alâ hatarin azîmin"[185] dairesinde bulunup o hâlis âbidi gören ihvân-ı mü'minîn ziyaretine varıp onun mübarek destini bûs edip her biri ona hâlini arz edip dua ve himmetini talep ederler.

Beyit:

Kendi de muhtaç ey dede
Kanda kaldı gayra [113] himmet ede

Onun için bir kimseyi iltizam ede[mez] ve gönlü bilmediğinden gönlünü alamaz ve kimsenin konağına gidip taamın yiyip hediye ve dünyalığını alamaz ve gayet şübühâttan ihtiraz etmekle fakr-ı zâhire tahammül edip sabır eder. Ve nâs kendiyi medh eyleseler ucb etmez ve zem eyleseler inkisar etmez. Bu hâl ile beyne'n-nâs meşhur olup "eş-Şuhretu âfetun."[186] Ve kendi bilir ki şöhreti kemaline galip olup şöhret belâsına uğrar ve kendisi daima âyet-i kerîmeyi bilir ki "Ve men kâne fî hâzihi a'mâ fe-huve fi'l-âhireti a'mâ"[187] âyet-i kerîmesini fikir edip kendinin kalp gözü âmâ olduğun bilirken, lâkin avn-i Hak'la bir mürşid-i kâmile ınân-ı ihtiyârını teslim etmedikçe ilâcını bulamaz. Ve bir âyet-i kerîmede dahi "Fe-innehâ lâ te'ma'l-ebsâru ve lâkin te'ma'l-kulûbulletî fi's-sudûri"[188] onu bilip ve hadîs-i şerîfte "Kalbu'l-mu'mini beytullâhi"[189] ve "Kalbu'l-mu'mini arşullâhi"[190] ve "Arşu'r-rahmâni" buyurmuştur. O ebrârdan olan bilir ki ve ikrar

183 "Ve Rabbine kulluk et ki sana yakîn gelsin (kesin bilgiye eresin)!" Hicr, 15/99.

184 "Az gülsünler, çok ağlasınlar." Tevbe, 9/82.

185 "Samimi olanlar, büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 312, no: 2796.

186 "Şöhret afettir."

187 "Şu dünyada kör olan kimse, âhirette de kördür (dünyada doğru yolu göremeyen, âhirette de kurtuluş yolunu göremeyecektir)." İsrâ, 17/72.

188 "Zira gözler kör olmaz (çünkü gözlerin körlüğü, geçici bir görme yetersizliğidir); fakat (asıl) göğüslerdeki kalpler kör olur." Hac, 22/46.

189 "Müminin kalbi beytullâhtır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 99, no: 1884, 1885; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 308, no: 776, "el-Kalbu beyru'r-rabbi." Aslı yoktur denilmiş.

190 "Müminin kalbi, Allah'ın arşıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 100, no: 1886. es-Sâgânî, mevzu olduğunu söylemiştir.

eder ki kendinin gönlünde zulmetten gayrı bir şey görmez ve arşü'r-rahmân ise nursuz olmaz. Ve bu hadîs-i şerîfte dahi "Men arefe nefsehu fe-kad arefe rabbehu"[191] buyurmuştur. Ve nefsini görüp bilmek çeşm-i basîreti açılmakla olur. Nefsini bilmeyen rabbını bilmez. Ve cümle bildiği delîl-i akliyye ve nakliyyelerle olup henüz ilme'l-yakîn kendine hâl olmayıp kandan geldi ve kanda gidecektir, onu ilme'l-yakîn bilir; hakke'l-yakîn bilmez. Bu hâl ile esrâr-ı Hudâ'ya vâkıf olmayacağını bildiğinden secdeye düşüp niyaz eder ki "Ya rabbi, bu ne hâldir ki benim yoktur? İ'tikâd-ı tâm ile ibâdât u tâ'âtim var iken, gönlümde bu eser-i ibâdet zâhir olmaz ve gönlümde lezzet-i rûhânî ile mütelezziz olamam!" deyip ah eyler. Bazı kere fikir eder ki bir mürşid-i kâmile biat edip telkîn-i zikir ve ta'lîm ü ta'yîn-i esmâ ile onların terbiye ve emriyle ve insân-ı kâmil nazarıyla esrâr-ı ilâhiyyeye vâkıf müyesser ola ve onlarla mahrem-i esrâr olmadıkça, arif ü agâh olmak olmaz diye tahayyül eder. Lâkin ezelden tâlib-i cennet ebrârdan olup dâ'ire-i ehlullâhtan olmak üzere ruhu halk olunmadığından mürşid-i kâmili görse dahi bilmez ve hüsn-i zan eylediği [114] bir kâmili görse dahi itikadına göre imtihan eder. Ondan nice keşf-i kerâmet zuhurunu memûl edemez. Zümre-i ebrâr ki mukarrebîne teslim olamadığı, ancak akl-ı ma'âşı ve ibâdât-ı bedeniyyeleri tamam hicap ve kendi ruhlarıyla akl-ı ma'âdları beyninde bir perde-i azîm olmuştur ve o hicap perdesile ebrârın nefsi fırsat bulup erbâb-ı kulûb bu asırda yoktur deyip cümle zamanede olan kâmilleri inkâr edip bir kimseye ınân-ı ihtiyarını teslim etmezler. Ve insân-ı kâmiller o misilli ebrârlardan canlarını, berzah-ı uzemâlarını bilip ve hicap ve perdeleri ne olduğunu bildiklerinden onlara kendilerini bildirmezler ve ebrârları gördükte gafilâne hareket ve câhilâne sohbetler ile onları nefret ettirip kendilere yâr etmezler. Onun için ebrâr derler ki "Bu zamânede mürşid-i kâmil yoktur ve bundan akdem birkaç insân-ı kâmil var imiş, onlar dâr-ı bekâya rıhlet etmişler. Şimdi kâmil olanlar, mukallit ve cerrâr ve cahillerdir ki ibâdât u tâ'ât bilmezler. Onlara teslim olmak hamâkattir!" deyip kendi hüsn-i hâlini cümleye terçih ederler. Bir mecliste mukarrebînden bir kâmili nakil eyleseler ve kemaline bazı alâmetler beyan eyleseler, bâtınında onların müzakeresini hazzetmeyip ve gayet incindiğini bildirmeyip zâhirde meclisinde olan ehibbâsına derler ki "Sizin dediklerıniz kâmiller deyip naklettiğiniz surette ve sohbette kâmilâne görünürler, ancak cahiller ve cerrârlardır. Onlar ilm-i tasavvufa aşina oldukları ecilden kâmillerin kitabından bazı esrar-sözlerine aşina olmakla bir iki harf-i tasavvuf kapmış ve kendiyi pîr-i hakîkat yapmışlardır. Aldayıp ibâdullâhın itikatlarını fesada vermişlerdir. Sizler kendi hâlinize meşgul olup onları terk edin" deyip sükût eder ve kendi hâlinden razı olup "İnne'l-ebrâre le-fî na'îmin"[192] ile kani' olup nefsi kendiye teselli eyledikte dahi müteselli olup olduğu makamdan bir kadem ileri basmak muktedir olmayıp nefs-i mutmai'nneden ve esrarından bîhaber ve mahrum kalır. Hâlet-i nez'de selâmetle kelime-i şehâdet

---

191 "Kendini bilen, rabbini bilir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

192 "İyiler nimet içindedirler." İnfitar, 82/13; Mutaffifîn, 83/22.

ile vasiyet ve nasihat ile dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya rıhlet edip gider. İşte ehl-i [115] ukbânın hâlleri budur, bundan ziyade mertebeleri olmaz. Bundan sonra ehl-i tarîk olanların makamlarını beyan edelim.

Hâzâ Makâmu Emmâre-i Ehl-i Tarîk-i Îmân-ı Mukallid

Ehl-i tarîkin mâder-zâd olmayanlar, şebâbetlerinde nefs-i emmâreleri vakti ehl-i dünyânın ve ehl-i ukbânın emmârelerine kıyas olunmaz. Onların emmâreleri nev'-i âherdir. Ezelden insân-ı kâmil olacak sultanlar ve tâlib-i dîdâr olanlar, evâil-i hâlinde belki sabâvetlerinde akl-ı ma'âş ve akl-ı ma'âd ile olup iptidaları hüsn-i sûret ve asvât-ı haseneye hemen okundukta hayran ve sergerdân olurlar. Zira mecnun kerîhetü'l-manzara olan avradın memesini emmeyip yüz döndürdü. Ve yüzüne baktıkta, nefret edip ağladı, asla iltifat etmezdi. Cümlenin malûmudur. Bu ehl-i tarîkin emmâre makamında olan sâlikleri emmâre vaktinde avrat ve oğlana müptelâ olup aşk-ı mecâzî ile âteş-i aşka yanıp leyl ü nehâr o sevda ile bî-râhat olup rüsvây-ı âlem olur ve âr namus kaydıyla mukayyet olmayıp halkın levm ü tevbîhini kulağına almayıp daima hüsn-i cemâl ü kemal ve kîl ü kâl ve saz u söz ve lu'b u lehv ve hevâ-yı nefsine tabi olup şehevât-ı cimâ'iyyeleri galip olup fırsat buldukta onlar dahi şurb-ı hamr ü zina ve livata ve gıybet eder. Lâkin derakap pişman olup tövbe ve istiğfar ederler. Lâkin yine tövbeyi bozup günâh-ı kebâir irtikap ederler. Ama yalan söylemezler ve sirkat etmek hatırına gelmez. Ve kendi nefislerine zulüm ederler, lâkin aher kimseye gadr etmezler. İbâdullâha hizmet ve şefkat ve muhabbet ve sehâvet ve şecaat ve kerem ta ezelden hilkatlerinde onlara meşreb halk olmuştur. Ve onlar kendilerde vaki olan ahlâk-ı zemîmeden razı ve hoşnut olmayıp ef'âl ü akvâlleri şer'-i şerîfe muvafık olmadığın bilirler. Ve yüzlerin yerlere sürüp Mevlâ'dan afv u mağfiret talep ederler ve göz yaşıyla feryad u figan ederler. Ve hâllerin kimseye takrir edemezler. Ve eğer meclis-i irfânın sohbetlerinden onlara inşirâh-ı sadr hâsıl olup fukara zuafâya ve dervîşâna bilâ-ihtiyâr [116] ifrât-ı muhabbetle muhabbet edip can u başını onların uğruna feda ederler. Güya ki abd-i memlûk gibi hizmet ederler. Ve herkese hüsn-i zannedip kimsenin aynına nazar etmezler ve rızâ-yı Mevlâ'yı gözetirler. Ve nefs-i emmâreden halâs olmak niyetiyle erbâb-ı kulûb himmetlerin talep ederler. Ve hulûs-i tâm ile teveccühlerin berekâtından erbâb-ı kulûb onları gönlüne alıp muhabbet ve şefkat ve onlarla ülfet ve sohbet ederler. Ve nush u pend ile tarîk-i aşkı tergîb edip bâb-ı rızâya delîl olup ta'lîm-i esmâ ve telkîn-i zikr edip sünnet bi'ati ederler ve emaneti ehline teslim, tarîk Hakk'a yardım ile giderler. İnsân-ı kâmil himmetiyle nefs-i emmâreden halâs olup avn-i Hak'la nefs-i levvâmeye terakki ederler. Ve nefs-i kâmileye değin mukarrer oldukta giderler. Eğer ecel-i müsemmâ ve ecel-i kazâ ve ecel-i mu'allak muktedir ise nefs-i levvâmede olan zâkir ve sâlik o vakitte dünyâ-yı denîden bi'l-külliye i'râz edip zâhir ü bâtında tamâm-ı cihândan nefret edip gönlünde zevk ü şevkle likâ, bekâ ve cemâl-i zü'l-

celâl arzusuyla ah u feryat ile vatan-ı aslîsi "Hubbu'l-vatani mine'l-îmâni"[193] deyip makamına münasip tayin olunan ism-i zat ve ism-i a'zam olan ism-i celâl "Allah Allah Allah" deyip zikrettiği hâlde sefâ-yı rûhânîde bu cezbe-i Rahmân ile vefat eder.

Makâm-ı Nefs-i Levvâme-i Ehl-i Tarîk-i Îmân-ı Mukallid

Ehl-i tarîk, levvâmeye duhulünde akl-ı ma'âş ve akl-ı ma'âd ile bile olduğu hâlde cemî'-i ma'âsîlerden fariğ olup göz yaşıyla tevbe-i nasûh edip mürşid-i kâmil himmetiyle hubb-ı riyâset ve hubb-ı câh ve hubb-ı ayâl ü evlâd u akrabâ ve ehibbâsından tamam kat'-ı muhabbet edip muhabbetullâh dilde karar ettikte, muhabbet şirket kabul etmediğinden hâl ile bilip ve hadîs-i şerîfte "Hubbu'd-dunyâ re'su kulli hatîetin"[194] buyurmuştur ve hadîs-i kudsîde "Ya'bne Ademe in eredte hubbî ahric hubbe'd-dunyâ min kalbike fe-innî lem ecma' hubbî ve hubbe'd-dunyâ fî kalbin vâhidin ebeden." "Li-enne'z-zıddâni lâ yectemi'âni ke-mâ lâ yectemi'u'l-mâu fi'n-nâri fî inâin vâhidin ebeden."[195] [117] Bu hadîs-i şerîfin manalarını bilip masivaya meyl ü rağbet etmeyip "Ya Gaffâr" deyip nefsini bilmek ve rabbını bulmak ve bâb-ı rızâda kaim olmak kasdıyla ibâdât u tâ'ât ve tesbih ü tehlil ve zikr ü fikr ve huzû' ve huşû' ile mutlak Allah rızası için sa'y u ihtimam ve kendiye himmet edip "Uluvvu'l-himmeti mine'l-îmâni"[196] deyip ahlâk-ı zemîmesinden halâs olup ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmak arzusuyla ef'âl ü akvâlini şer'-i şerîf ahkâmına muvafık ve mutabık üzere azın ü musammem edip evsâf-ı merdân-ı Hudâ ile mevsuf olmaya sa'y edip avn-i Hak'la ve pîr-i kâmil himmetiyle bir an zikr ü fikrden hâlî olmayıp nefsiyle mücahede üzere olup kendi nefsine levm ü tevbîh edip âherin hâline levm etmez ve bir kimseye nush u pend kaydıyla mukayyet olmayıp daima arifin bu beytini tekrar eder:

Terk-i hazz u terk-i râhat terk-i mâl u terk-i cân
Kurb-i Hakk'a çâre istersen işbu çâra bak

mazmunuyla âmil olup her dem bî-râhat zikr-i devâm ve fikr-i tamâm ve uzlet-i enâm ve kıllet-i kelâm ve kıllet-i ta'âm ve kıllet-i menâm edip bazı vakit hayâl-i fâside ile gönlü ıztıraba düşüp nefsini şeriattan hariç hareket ettikte, kemâl-i aczinden feryat ile ağlayıp halvetinde tazarru ve niyaz edip nefsine adavet etmekle kendiyi taşlarla döver. Onun hâlini bilmeyen ehibbâsı, aklına hiffet gelmiş zannederler. Eğer nefsi halka nush u pend etmek murat ederse, nefsine levm eder ki "Ey nefs-i şûm, ıslâh olup ahlâk-ı zemîmeden halâs oldun mu [ki]

---

193 "Vatan sevgisi imandandır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 345-346, no: 1102. Mevzu olduğu belirtilmiş.

194 "Dünya sevgisi, bütün kabahatlerin başıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 344, no: 1099.

195 "Ey ademoğlu eğer benim sevgimi istiyorsan, dünya sevgisini kalbinden çıkar, çünkü ben kendi sevgimle dünya sevgisini tek bir kalpte asla toplamış değilim." Çünkü iki zıd bir arada bulunmaz, tıpkı suyun aynı kapta ateşle bir arada bulunamadığı gibi."

196 "Alicenaplık imandandır."

halka nush u pend edersin, " 'İz nefseke summe 'iz en-nâse"[197] deyip kendi hâline meşgul olur. Ve cemî'-i ef'âl ü akvâlini bî-garaz ve bî-illet edip cennet arzusu ve cehennem havfı için etmez. Dahi ehl-i ukbâ gibi cennet sevdasıyla ve cehennem havfıyla ibâdât etmezler, Allah rızası için ederler. "Hasenâtu'l-ebrâri seyyiâtu'l-mukarrebîne."[198] O sâlik, dâ'ire-i mukarrebînden bulunmakla cemî'-i ef'âlinde rızâ-yı Mevlâ'yı arayıp ücretle ubudiyet etmez. Hüsn-i hâlini kimseye göstermez ve arz-ı ihtiyâc edemez. İllet ve kıllet ve zillet ve sabır ve tahammül ve cidd ü sa'y ve mücahede ile cemî'-i mahlûka hizmet ve merhamet [118] ve şefkat edip hilm ü haya ile bî-riyâ olur. Ve bu nefs-i levvâmede sâlikin mücahedesi ve riyâzât-ı şâkkası ve halvetlerinden cümle zahmeti hiçbir makama benzemez ve bir an rahat olmaz. Daima melûl ve mahzun olup gafletten uyanmayıp gönlü gözü açılmayıp ve can kulağı işitmeyip ziyadesiyle ıztıraba düşüp bu hâlinde vefat ederse, "Men mâte mine'l-işki mâte şehîden."[199] Bu da malûmdur. Küffar ile mücahede ve muharebe, gazâ-yı asgar olup ve nefis ile mücahede gazâ-yı ekber olduğu hadîs-i şerîf ile sabitir. "Reca'nâ mine'l-cihâdi'l-asgari ile'l-cihâdi'l-ekberi"[200] buyurmuştur. Cihâd-ı asgar mertebe-i şehâdet azhar mine'ş-şemstir. Bu makamda olan sâlikin hâlet-i nez'de muamelesi ve Hakk'a münacat u niyazı ne rütbede esrâr-ı ilâhî olduğunu kimse bilmeyip ancak sûret-i zâhirde zevk ü şevk ile zikrullâhta olduğun nâs bilir. Ve gönlünde olan muamelesinden bîhaber olduklarından sâlik, cezbe-i râhmân ile ahir nefesinde ism-i a'zâm olan zatı "Allah" deyip rûh-ı pâki bedenden ism-i zât ile huzura gider.

Makâm-ı Îmân-ı Nefs-i Mülheme-i Ehl-i Tarîk-i Ehl-i Yakîn

Ehl-i tarîk, makâm-ı nefs-i mülhimeye dahil oldukta, akl-ı ma'âş ve akl-ı maâd ile leyl ü nehâr zikr-i devâm ve fikr-i tamâm ve uzlet-i enâm ve kıllet-i kelâm ve kıllet-i menâm ve sa'y-ı ihtimâm ile olup ilim ü fazl u kemal ve mâl u evlâd u ayâl ve akrabâ ve ehibbâsı muhabbetini gönlünden çıkarıp mürşid-i kâmil nefsiyle âsâr-ı zikir cemî'-i azasına tesir edip iklîm-i vücûduna zelzele-i azîme düşüp harâret-i zikr lisanından kalbine tesir ettikte, gönül zikrullâha meşgul olup sâlik onun zikrini ten kulağıyla içeriden işittikte, iptida sefâ-yı rûhânî zuhur edip ezelden gördüğü inâyet-i Hak olduğundan ifratıyla beden sefaya müstağrak olur. O anda sâlik, âlem-i aşka düşüp nûr-ı zikr sebebiyle dimağında

---

197 "Kendine vaaz ver, sonra da insanlara vaaz ver." *Hilyetu'l-evliyâ*, c.2, s. 382, *Feyzu'l-kadîr*, c. 1, s. 78; *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâb*, c. 1, s. 144, no: 513, "İz nefseke fe-in itte'azte fe-iz en-nâse ve illâ fe'stehyi minnî" Allâh'ın Hazreti İsa'ya hitabı olarak.

198 "İyilerin iyilikleri, Allah'a yakın olanların kötülükleri gibidir." *Avnu'l-ma'bûd*, c. 9, s. 66; *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 193. *el-Masnû'*, c. 1, s. 94, no: 111; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 357, no: 1137; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 188, no: 404. Ebû Saîd el-Harrâz'ın sözü olarak. *Tefsîru'l-Kurtubî*, c. 1, s. 309, Cuneyd'in sözü olarak.

199 "Kim aşktan ölürse, şehit olarak ölmüş olur." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 263, no: 2538, "Men 'aşike ve 'affe ve keteme summe mâte mâte şehîden." Ayrıca bazı farklılıklarla *Tehzîbu't-tehzîb*, c. 4, s. 241; *Mîzânu'l-itidâl fî nakdi'r-ricâl*, c. 2, s. 347, *Târîhu Bağdâd*, c. 5, s. 156.

200 "Küçük cihattan büyük cihada döndük." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 424-425, no: 1362; ".... Kâlû ve mâ cihâdu'l-ekberu? Kâle: cihâdu'l-kalbi" şeklinde devam eder.

yübûset vaki olup o vakit akl-ı ma'âş mest ü medhûş olup anâsır iptal olduğundan, [119] sâlik, mecnun misali kendiyi yerlere vurup umûr-ı dünyâsı harap olur. Kâr u kesbe kudreti olmayıp âdâb-ı tarîkat ü şerî'at ile âmil olup henüz akl-ı ma'âş hükmünde sa'y u ihtimam edip gönül sefası galip olmakla asvât-ı hasene ve nagamât-ı gıdâ-yı rûh istimaından ziyade lezzet-i rûhânî zâhir olup o anda gönül kulağı açılıp sâlik, kendiyi âlem-i ervâhta zannedip ve ukbâdan bîhaber ve neş'et-i elestten bir numune zuhur etmekle sürurundan murg-ı cân kafes-i tenden perr ü bâl edip uçmayı kasteder. Ama anâsır mıhlarına bend olduğundan naşi kendi muradı ile vatan-ı asliyyesine seyr ü sefer edemeyip sine sûzân ve ciğer büryân ve dîde giryân ve ah u efgân ve zâr u hayran olup Yûsuf-ı cân bend-i zindân olup pür-nûr-ı subhânda gönülde hâlet-i inâyet ve hidâyet-i ezelî ve cezbe-i lem-yezeli zâhir oldukta, mey-i aşk-ı bî-bâde ve piyâle nûş eyledikte, o zaman şîşe-i nâmûs u ârı dimağında olan akl-ı ma'âşın başına çalıp pâreleyip akl-ı ma'âş hükmünden ve onun tedbirinden azat olup hemen onda sâlik vücudunda cevher-i evvelde olan akl-ı ma'âdın nuru ufk-ı hidâyetten ve şems-i hakîkatten tulû eyledikte, "Cezbetun min cezebâti'r-Rahmân [tuvâzî amele's-sekaleyni]"[201] sırrı zâhir olur. Badehu hüsn-i teveccühte dahil olup sefâ-yı rûhânî ile mest-i lâ-ya'kıl olur. Nâs bu hâlde olan sâliki gördükte, sırr-ı esmâya vakıf olmayan gafiller, o meczûb-ı ilâhîye dahl u ta'n edip kasdeder. Buna vesvese-i şeytâniyye derler, "Aslı yoktur, halka kendiyi ehl-i hâl göstermek için ve bu bahane ile muhibb-i fukarâ olan ağniyâdan kerem memûl eder. Muradı cerrârlıktır" deyip meclislerinde istiskal edip defederler. Bilmezler ki o hâlis muvahhid hürmetine Hak ta'âlâ hazretleri, meclis-i halkın günahlarını af edip o sâliki onların böyle hareketleri sulûküne mâni olmayıp belki gayretullâh zuhur edip kat'-ı merâtib eylemesine bais olurlar. Ne gamdır ki âşık olanın cânı rüsvây-ı cihân olurmuş ki öyle aşk pinhân olmaz ve ne hâlettir ki başına gelmeyen bilmez. Dahi o hâli [120] nâdâna demez ve izhar etmez, lâyık değildir, izhar hıyanettir. "İfşâu's-sirri harâmun ve izhâruhu hiyânetun"[202] buyurmuştur. Ve halkın levm ü tevbîhini üzerine almayıp nefs-i kelbini siccîn-i tab'ında hapsedip hayâl-i fâsidesi askeri perakende, perişan olup ahlâk-ı zemîme serdarı olan kibir, gazab ve haset ve buhl ve riya berzahı, iklîm-i vücûdunda mutasarrıf olamayıp sultân-ı aşkın kef-i teshîrinde ve göz hapsinde mahpus olup ve akl-ı ma'âd padişah olur. Ve havâs-ı hamse-i zâhire cümle ittifak edip emr-i rabbîye her veçhile teslim olup ve mutî' ve münkâd oldukta, bundan akdem vücûd-ı insânda sâhib-i tasarruf akl-ı ma'âş olup o akl-ı ma'âşın yâr-ı vefâdârı ve kafâdârı ve mahrem-i esrârı olan nefs-i şûm ve kuvve-i vâhime ve kuvve-i mütehayyile ve mâlihulya ve hayâl-i fâsidesi tabiatıyla ve tedbiriyle bina eyledikleri şehir ve kurâları yıkıp cümlesini harap eyleyip badehu şehr-i dilde binâ-yı kudret-i ilâhî olan beytullâh ve arşü'r-rahmân içinde şirk-i hafî ile mevcut mâsivâyetlerini zikr-i bâtılasıyla kırıp mahv edip hulûs-i tâm süpürgesiyle süpürüp göz yaşıyla

201 "Rahman'ın cezbelerinden bir cezbe iki cihanın ameline denktir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 332, no: 1069, "Cezbetun min cezebâti'l-hakki tuvâzî amele's-sekaleyni."

202 "Sırrı fâş etmek haramdır, onu açığa çıkarmak ise hıyanettir."

sıvayıp muhabbet ve zevk ü sürur ile döşeyip nûr-ı Muhammedî ile ravza kandillerini pür-ziyâ edip tarîk-i müstakîmde nedîm-i hidâyet ve delîl-i inâyet ile bâg-ı vahdette on sekiz bin âlemde nüsha-i icmâli fark ettikte bahr-i celâl ü cemâlde "Kulûbu'l-ibâdi beyne isbi'ayni min asâbi'i'r-Rahmâni"[203] sırrında müstağrak olup Yusuf-ı cân nîkâb u perdeden nihan sultân-ı aşk ile ülfet ü muhabbet edip kandan geldi ve kanda gidecektir, o zaman bu makamda mertebesi ilme'l-yakîn olur. Ve meclis-i ehlullâha mahrem olup hizmetlerini eda edebilir. Ulemâdan nice kimseler davalarında bizlerin ilme'l-yakîn dediklerini bildikleri lügat ve ıstılâhâttan hâl-i sâlik bu makama vâsıl oldukta, hakikatle tarîk-i ehlullâh ne misilli tarîk-i müstakîm olduğun bilip cân u dilden cidd ü sa'y ile tarîk-i Hakk'a gider.

Beyân-ı Berzah-ı Sâlikîn

[121] İmdi sâliklerden bazıları nefs-i mülhimenin evvelinde bulunup dâ'ire-i şerî'atten hariç ve tarîk-i aliyyeye muhalif hilâf-ı şer' hareket ettiklerinin ve berzah-ı belâya uğradıklarının hikmeti budur ki iptidâ sülûk murat ettiklerinde nefsin hile ve mekriyle, umûr-ı dünyâ nizamı sevdasıyla, sefâ-yı cismânî arzu-suyla intisap ve biat edip veyahut bazı kimseler keşf-i kerâmet ve hubb-ı riyâset belâsıyla sâlik olup bu illetler ile mürit olmak murat ettikte, Fass-ı Muhammedî'de tekmîl-i tarîk etmeyip mürşid-i kâmil suretinde zuhur eden ve insan zannolunan bir kimseye inayet edip nefs-i mülhimenin zikrolunan o hâlleri zuhur edip sırr-ı vahdete aşina olmakla şer'-i şerîfe hakaretle nazar edip ve cümle tefrikanın farkını fark etmeyip emr ü nehy nizâm-ı âlem içindir diye i'tikâd-ı fâside edip bir miktar sefâ-yı rûhânîsi olmakla kendi zu'm-ı fâsidesine göre arif ü agâh oldum ve şirk-i hafîden halâs oldum ve gafletten necat buldum zannedip her makamda nefsinin bir nevi makama münasip hilesini bilmediğinden naşi dâ'ire-i şerî'atte olan ulemâ-yı âbidîn ü âmilîn ü sâlihîn ü zâhidîn ü şâkirîn ve sultân-ı ebrâra hakaretle nazar edip "Men ihtekara âlimen fe-huve mel'ûnun fi'd-dunyâ ve'l-âhireti"[204] hatırına gelmeyip "Ulemâu ummetî ke-enbiyâi benî isrâîle"[205] hadîs-i şerîfine inkıyat etmeyip dahi ulemâ-yı âmilîn zâhir-i şerî'atle âmil olup tarikat ve hakikat erbâbının üzerlerine taraf-ı Hak'tan zâhirde hafızlar olup tarîk-i aliyyede bulunan derviş ve şeyh-i mukallidînin hilâf-ı şer'-i şerîf olan ef'âl ü akvâllerini görüp ve işittikte, şer'-i kitâb ile men' edip şeriatten hariç hareket etmemek için hikmet-i Hakk'a memur oldukları hikmeti derk et-

---

203 "Kulların kalpleri, Rahman'ın iki parmağı arasındadır." *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, c. 8, s. 467. *Musnedu Ahmed*, c. 6, s. 250, no: 26176, bu kaynakta "Ve İnnemâ kulûbu'l-ibâdi beyne isbi'ayi'r-Rahmâni, innehu izâ erâde en yukallibe kalbe abdin kallebehu" bir rivayette "beyne isbi'ayni min asâbi'illâhi" şeklinde.

204 "Kim bir âlimi küçük düşürürse, dünyada ve ahirette lanetlenmiştir." Krş. Keşfu'l-hafâ, c. 2, s. 220, no: 2347, "Men ezelle âlimen bi-gayri hakkin ezellehullâhu yevme'l-kiyâmeti alâ ruûsi'l-halâiki."

205 "Ümmetimin âlimleri, İsrailoğullarının peygamberleri gibidir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 64, no: 1744. Asılsız olduğu belirtilmiştir.

meyip ehl-i tarîkten maada her kimi görseler, bu berzahta olan sâlik dervişler daima zâhir ü bâtında adavet edip münkir ve münafıklar ve Hak'tan gafiller ve aşk-ı Hudâ'dan bîhaberler deyip cümlesine dahl ü ta'n edip levm ü tevbîh edip ne'ûzubillâh bazı ulemadan amel ve itikadını bilmediği [122] kimseleri gıybet edip küfrüyle hükmederler. Bilmez ki şer'an tecdîd-i îmân ve nikâh lâzım olur. Dahi bazı ulema meclisinde bulunup şer'e muhalif söz söyleyip ulema ile bilmediği mesâ'il-i şer'iyyeden bahsedip muaraza ve nizâ'-ı kesîre eylediklerinde ulema onu ilzam kaydına düşüp delîl-i akliyye ve nakliyye ile terbiye sevdasında olduklarında onlardan zuhur eden hak üzere kelâmlarını kabul etmeyip onun için beynlerinde husumet vaki olup birbirlerine muhabbet etmezler. Bu illetten ehl-i zâhir, ehl-i tarîki inkâr edip cümlesini i'tikâd-ı fâside ile zannedip nefret eder. Ehl-i bâtın dahi onlardan nefret edip iki taraf dahi birbirlerinin bu hâl berzahlarından haberdar olmadıkları iki tarafın dahi münkirleri dünya ve ukbâda bî-râhat olup siccîn-i tabî'atlerinden ve şirk-i hafîlerden halâs olmayıp beş yüz seneden mütecavizdir ki bu nizâ'-ı kesîre vaki olmaktadır. Ve hâlâ bu zamanede merdûd olan dervişler imtisâl-i şer'-i şerîf etmeyip kimi târikü's-salât kimi şâribü'l-hamr ve kimi lûtî olup ekseri cahil ve müfsit ve mülhit ve yalancı ve kimi helâl ve haram indinde müsavi olmakla cümle nefs-i mülhimenin o mertebesinde dalâlete düşüp merdut olmuşlardır. Onun için avâm-ı nâs ve ulemâ-yı zâhir, ehl-i tarîkte bir hâlis ü kâmil ve ef'âl ü akvâlini şer'e mutabık kimseyi görmeyip bulmadıklarında ehl-i tarîka itibar etmezler ve kâmillerini görüp bilmezler ve hadîs-i şerîfte "İnne evliyâî tahte kabâî lâ ye'rifuhum gayrî"[206] Ne bilsin ehl-i zâhir, ehl-i bâtında olan hâli "el-Hâlu lâ yu'refu bi'l-kâli"[207]dir. Dâ'ire-i ehlullâhta kâmillerin cümlesi i'tikâd-ı fâside ile olan dervişi kabul etmezler ve meclislerine uğratmazlar ve mahrem etmezler.

İmdi nefs-i mülhimenin evâsıt-ı hâli insân-ı kâmilden Fass-ı Muhammedî'de tekmîl-i tarîk eden kâmile biat ve inabet eden sâlik, nefs-i mülhime evâsıt-ı hâline şeyhine hulûs-i tâm ile teslim olduğu bî-illet mutlak rızâullâh için olup "Lâ havfun aleyhim ve lâ hum yahzenûne"[208] [123] tahtında dahil olmakla "Uluvvu'l-himmeti mine'l-îmâni"[209] deyip kendi nefsine ve gayra himmet-i âlî olup "İlâhî ente matlûbî es'eluke rıdâke"[210] deyip huzûr-ı kalb ile secdesinde daima münacat üzere olup teveccüh-i tâm ve ilm ü amel ve zikr ü fikr ve aşk u şevk ve ah u enîn ile ve ifrât-ı muhabbetle âlem-i aşkta tâlib-i rızâ olduğundan ilme'l-yakîn mertebesine dahil olup havf u recâdan geçip mey-i aşk içip dili gülşene geçip seyr-fillâh olup ahlâk-ı zemîmesinden halâs olup ve şirk-i hafîden azat olup ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmak arzusuyla cidd ü sa'y üzere arif ü agâh olduğu hâlde makâm-ı müşâhededе bazı hâlâtlar zuhuruyla esrâr-ı

206 "Velilerim benim elbisemin altındadır, onları benden başkası tanımaz." *et-Te'ârîf*, c. 1, s. 676.

207 "Hâl, sözle anlatılamaz."

208 "Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yûnus, 10/62.

209 "Alicenaplık imandandır."

210 "Allah'ım isteğim sensin, senden rızanı istiyorum."

ilâhiyyeye avn-i Hak'la vâkıf olup bazı kere tecelliyât-ı esmâ ile gönül keşf-i kerâmet tarafına meyleder. Kendiden hârik-i âde zuhur eyledikte zevk ü şevk ve huzur u süruru galip olup bahr-i vahdete gavvâs olduğundan hayrette hayran olup ve lisanından âb-ı hikmet cereyan eder. Ve onunla ülfet ve sohbet eden ihvân-ı mü'minîn onun sefâ-yı rûhânîsinden mütelezziz olup sohbetinden memnun ve mesrur olurlar. Bu makamda olan sâliklerin bazısı gayetle edîb ü âkıl olur ki nâstan nice kimseler onun kâmilâne etvârından o ârif ve agâhı insân-ı kâmil zannedip ınân-ı ihtiyârlarını ona teslim edip mürit ve muhib olurlar. Onun nefesi nice muhibb-i fukarâya tesir edip onun nutkuyla âmil olurlar, zira sâlik, bu makamda olan hâli ve ef'âli ve akvâli insân-ı kâmil gibi görünür. Lâkin insân-ı kâmili yine insân-ı kâmil bilir. Bu hâlde sâlikin hâline kimse vâkıf olmayıp bu makam, makâm-ı Mansûr olmakla sâliklerin her biri "Ene'l-hak" sırrına vâkıf olur. Ancak o sözü kendi sırrında mahfîce söyler. Bu hâl, sâlike makâm-ı fenâdan mukaddem zuhur eder. Zirâ onun benliğinden bir miktar benlik baki kalıp yok olmazdan evvel bir başka varlık zâhir olduğundan naşi bu sürurunda cevelân ettikte, sefalanır. Ve bahr-i aşka müstağrak olmakla bazı kere şeriatte küfür ve hakikatte berzah olan kâmillerden sâdır olup ulemâ-yı zâhir onun hâl-i derûnuna [124] vâkıf olmadığından küfr ile hüküm, fetvâ-yı şerîf ile onun katlini helâl zu'm edip ve sevâb-ı azîmdir katli deyip gayret-i dîniyye eder ve şer'-ı şerîfe icra etmek üzere sa'y ederler. Bu makamda olan ariflerin nicesi avn-i Hak'la meşhur olmayıp "İnnellâhe settârun yuhibbu's-setre"[211] sırrına ilhâm-ı rabbânî olup hâlini ketm ü ihfâ eyler. Mevlâyı bulup "Mûtû kable en temûtû"[212] tahtında dahil olup ve mevt-i ıztırârî ile ölmek, vatan-ı asliyyesine ermek ve âlem-i lâhûta seyr ü sefer etmek arzusuyla "Hubbu'l-vatani mine'l-îmâni"[213] sırrına vâkıf olup nuranî berzahlara uğramayıp keşf ü keramete düşmeyip ancak bu makamda hitamını gözler.

Hâtime-i Nefs-i Mülhime

Tarîk-i Hakk'a sâlik olup şeriat ve tarikat ve marifet ve hakikatle öyle arif ü agâh olup cân nefs-i mülhime-i mübârekenin hatimesi makamına geldikte, ilm ü amel ve fazl u kemal ve mâl ve evlâd u ayâl ve akraba ve ehibbâ muhabbetini bi'l-külliye gönlünden ihraç edip keşf ü keramet ve sefâ-yı cismânî ve sefâ-yı rûhânî arzusuyla cümle levh-i müdrikesinden ve kuvve-i hâfızasından silip mahv olur. Ve cemî'-i ulûmu ezber okutmaya kudreti var iken, zerre kadar meyl ü rağbet etmez. Ve cemî'-i ibâdât u tâ'ât ve zikr ü fikr ve murakabe ve teveccüh

---

211 "Allah Settardır, setretmeyi sever." *Şu'abu'l-îmân*, c. 6, s. 161, no: 7784; *Musannefu Abdirrezzâk*, c. 1, s. 288, no: 1111, "İnnellâhe hayiyyun yuhibbu'l-hayâe ve setîrun yuhibbu's-setre.." *Fethu'l-bârî*, c. 11, s. 31, "İnnellâhe setîrun yuhibbu's-setre.".

212 "Ölmeden önce ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669. İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

213 "Vatan sevgisi imandandır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 345-346, no: 1102. Mevzu olduğu belirtilmiş. Es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 183, no: 386, "Tespit edemedim ama manası doğrudur" demiştir.

ile envâ'-ı mücâhedât kendisine müyesser olmuş iken, kendiye hicâb-ı azîm perde olduğunu bilip ameline ittikâ etmeyip ameli vasıtasıyla Hazret-i Hak'tan rızâullâh için müyesser olur. Ve amel ücreti hatırına geldikte, istiğfar edip ameli sebebiyle ücret memûlü bu makamda şirk-i hafîden olduğun bilip ancak bî-illet âmil olur. Ve keşf-i kerâmetle iki cihan sırrına vâkıf olmak mukadder ve müyesser olmuş iken, asla kendi üzerine almayıp rağbet etmez. Ve iki cihan lezzetlerinden kalmayıp cemî'-i dünyâ ve ukbânın lezzetleri Hak'la kendi ruhu beyninde hicâb olmadığını bilip gönülde melek vasıtasıyla olan ilhâma dahi iltifat etmez. Fuzûlî'nin bu beytini tekrar eyler ki:

Beyit:

Nâme-i kâsıd peyâmınla [125] hoş olmaz hâtırım
Ol lebinden lehce-i güftârın eyler ârzû

deyip bî-vâsıta ilhâm-ı rabbânî memûl eder. Ve bu makamda olan müntehî sâlik, bahr-i vahdette gavvâs olup dâ'ire-i ahass-ı hâstan bulunup daima istiğrakta olduğundan zâhir ü bâtında kendide her ne zuhur ederse, şirk-i hafîden addeder. Ve bu hadîs-i şerîf bir an hatırından gitmeyip nefsine hitap edip okur ki "Vucûduke zenbun lâ yukâsu aleyhi zenbun âheru."[214] Onun için murat ve maksudu daima bî-muratlık olup "Kul kullun min indillâhi"[215] âyet-i kerîmesini tefekkür edip "Ve huve ma'akum eyne mâ kuntum"[216] âyet-i şerîfinin sırrını bilip sırr-ı ma'iyyeti ayne'l-yakîn görür ve esrarına vâkıf olmuş iken mukayyet olmaz. Ve hatiften gelen şirk-i hafî nidasını işitir. Ondan şirk-i hafîden halâs olup "Ve lâ yuşrik bi-ibâdeti rabbihi ahaden"[217] âyet-i kerîmesinin ma'nâ-yı hakîkatini bildikte, cemî'-i ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olup lâkin kendi sûret-i beşeriyye ve sûret-i heyûlâsından haberdar olup ve kendiyi cüz'î derk edip nefs ü ruhunu ferâmûş edemediği dahi kendiye azîm perde ve hicap olduğunu ayne'l-yakîn bilip ve kâmilin bu beytini dilde tekrar eyler ki:

Beyit:

Eğer kalırsa sende zerre varlık
Erişmezsin ona hiç çekme darlık

deyip kendiden mahv u fanî olmadığından dünya ve ukbâ başına dar ve belâ olup vücut belâsından azat olmak için daima hakir ve zelil ve rezil ve sefil, sergerdân, naçar, hayrette hayran, zâhiri harap ve bâtını mamur olup dünyâ-yı denîden ve ehl-i dünyâdan nefret edip bu garip ıztıraba düşer ki sikletinden gâh melekü'l-mevt arzu edip ve gâh "Mûtû kable en temûtû"[218] recasıyla Hakk'a teveccüh edip

214 "Senin varlığın başka bir kabahatin karşılaştırılamayacağı bir kabahattir."
215 "De ki: Hepsi Allah tarafındandır." Nisâ, 4/78.
216 "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." Hadîd, 57/4.
217 "Ve Rabbine (yaptığı) ibadete hiç kimseyi ortak etmesin." Kehf, 18/110.
218 "Ölmeden önce ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669. İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

bî-nutk u lisan tazarru ve niyazda olup badehu selb-i beşeriyyetle makâm-ı fenâya can atıp fenâ-yı ef'âl ü sıfât u zât etmek tarikini tutup dua ve sena ve niyaz ve nâz ve teveccüh ve mücâhedât ve tasavvufât ve murâdâttan fariğ olup murâdullâha teslim olup tedbirinden fariğ olup kimseye dua ve sena ve inkisara rağbet etmeyip ve kendiye gadr ve zulüm edenleri af edip [126] "İnnellâhe afuvvun yuhibbu'l-afve"[219] ile âmil ve kâmil olup illet ve kıllet ve zillet ve fakr ü kanaat ve sabr ü tevekkül ve tefvîz ü teslim ve huzû' u huşû' ile edeb ü haya deryasına müstağrak olup badehu fahr-i kâinât ve mefhar-ı mevcûdât sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem ve âlihi hazretlerine bu makamda efendimize bir muhabbet ile müceddeden muhabbet edip daima ruhaniyette ve teveccüh ve sırrında şefaat ümit eder ki onun ifrât-ı muhabbetinden haberdar olmayıp ancak o sâlik o inayeti ihsan eden Allah bilir. Habîb-i Ekrem'den ve feyz ü istimdat talebiyle salât u selâm ve ihlâs ile ravza-i cenâb u huzûr-ı Yezdân olan bâğ-ı fenâya dahil olup zikrolunan iptida selb-i beşeriyyetine fenâdır. Bu anâsır-ı erba'adır ki her biri aslına rücu eder gibi teslim ede. Nâr ve bâd ve âb ve hâk gittikte, kendi ef'âlinden fanî olur ve kendi sıfât-ı beşeriyyesinden geçip Hak rızası için feda eyledikte, fenâ-yı sıfât ne olduğu malûm olup fenâ-fi's-sıfât olur. Ve rûh-ı bedenî ve rûh-ı revânî ve hayvânî ve rûh-ı izâfî ve akl-ı ma'âş ve akl-ı ma'âdından geçip kendi için bir zerre şey kalmayıp zatını bi'l-külliye Hak rızasında feda ettikte fenâ-fi'z-zât makamına vardıkta, seyr-fillâh oldukta "Ve't-talebu aynu'l-bu'di"[220] olduğunu bildikte o anda "İrci'î"[221] hitabıyla da'vet-i Hakk'ı gözetip tecellî-i cemâle muntazır olup bu intizar nefis ve aklın olmayıp esrâr-ı ilâhîden emr-i rabbîden zâhir olup kişi kendi nefsini îd-i vasla kurban etmek, vatan-ı asliyesine seyr ü sefer etmek vakti karîb oldukta bu ümit etmediği saatte kendi kendiyi ferâmûş eylediği inâyet-i ezelîden sırrına "Yâ eyyetuhe'n-nefsu'l-mutmainnetu â İrci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyyeten"[222] ilka olunup mevt-i irâde ile muradını alıp "Mûtû"[223] ya mazhar olup

Beyit:

Hayât-ı câvidânî nidügin şeyhten sual ettim
Ölmeden evvel ölmektir deyince intikal ettim

Ne hâlettir deyip sual ettiklerinde

---

219 "Allah Afüvvdur, affetmeyi sever." *el-Mustedrek ale's-sahîhayn*, c. 4, s. 424, no: 8155; *Mecme'u'z-zevâid*, c. 6, s. 275; *Musannefu Abdirrezzâk*, c. 7, s. 372, no: 13519; *Musnedu Ahmed*, c. 1, s. 419, no: 3977; *Fethu'l-bârî*, c. 12, s. 88, *Feyzu'l-kadîr*, c. 1, s. 229; *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâb*, c. 5, s. 137, no: 7740.

220 "Talep, uzaklığın ta kendisidir." Krş. *İbn Mâce*, c. 1, s. 288, no: 3994, "el-Kurbu huve aynu'l-bu'di"

221 "Dön!" Fecr, 89/28.

222 "Ey huzura eren nefis! â Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön!" Fecr, 89/27-28.

223 "Ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669, "Mûtû kable en temûtû." İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

Beyit:

Keyf ü keminde uzatma sühanı
Aslı kendi kendisini

deyip cevap verip ve bundan sonra o nefs-i mülhimede [127] olan cana arif ü agâh demek lâyık olmaz ki onun makamı insân-ı kâmil makamı olup nefs-i mutma-i'nnede olup taraf-ı Hak'tan memur olursa ve şeyhi kendiye hilâfetname verip mahlûkun tâlib-i dîdâr olanlarını irşat etmeye destur verip o azizi halife edip sırr-ı hilâfete aşina ederse o can, mürşid-i kâmil olmaya lâyık olup ibâdullâh avn-i Hak'la ondan hisse-i ezeliyyesi olan feyzi onun vasıtasıyla feyyâz-ı mutlaktan alır. Ve bundan sonra nefs-i râzıye marzıyye makâm-ı rûhü'l-kuds kat'-ı merâtib etmek murat edenlere irâde-i Hak taalluk ettikte inâyet-i Hak'la mürşid-i kâmile ihtiyaçları olmaz. Tarîk-i müstakîmde giderler. Ve erbâb-ı kulûbun nice yüz bin iptilâları ve berzah-ı belâlarla vâkıf oldukları esrâr-ı ilâhiyyeye kâl u kîl ile vâkıf olup ârif olmak murat eden kimseler, sultânu'l-ârifîn ve kutbü'l-vâsılîn insân-ı kâmil, âlim-i fâzıl eş-Şeyh es-Seyyid İbrahim Hakkı ibn eş-Şeyh Osman Efendi hazretlerinin telif buyurdukları *Marifetnâme* kitabında mufassal tahrir olunup etvâr-ı seb'anın cümle hâli beyan ve ayân olunmuştur. Mütalâa edenlere erbâb-ı kulûbun hâli malûm olup irfân-ı kâl ile arif olurlar ve sair nüsha-i ehlullâh çoktur. Onların ameliyle amel müyesser olursa, onların ruhaniyetlerinden feyiz almak avn-i Hak'la âsân olur. "Sıdk-ı tû rehber-i tû"[224] demişlerdir azizim.

Rü'yâ-yı Sâdıka-i Vâkı'a-ı Mütehayyile

İklîm-i hestîde seyr ü sefer ve sahrâ-yı fenâda seyyah olduğumuz esnada şâh-ı bekâdan bir elif-i istikâmet ihsan olundukta, cins-i re'yden rüya misilli beyne'n-nevm ve'l-yakaza güya ki vâkıa vaki olan budur ki sahrâ-yı fenânın şehir ve kurâlarından bir şehr-i azîme uğradım ki tûl u arzı göz ihata etmez. O şehrin içinde olan mahlûkâtın kesreti bir mertebe kim sokağında rahat gezilmez. Ve ahalisi cümle cihanda mevcut olan mahlûkun sınıfından mahlût Arap ve Acem ve Türk ve Rum ve cümle keferenin envaı onda mevcut bulunmakla hayrette hayran, bir acîb seyran vaki olup o şehrin vasatında [128] bir azim kale bina olunmuş ki burc-ı bârûsu eflâke beraber. Hâric-i sûrda vaki olan bu şehre ezelden şems-i hakîkatten bir şu'le düşmemiş ve düşmez. Ve ahalisini gördüm ve fehm ettim ki bu şehrin ahalisinin gönülleri dâr-ı zulmettir, zira meşrebleri kilâb-âsâ bir lokma için hırlaşıp az bahane ile birbirlerini yırtarlar ve şehvet ü gazapları galip olmakla tabî'at-ı nâriyeleri galebe ettikte, birbirlerini katlederler ve zinaya meyl ü rağbetleri galip olduğundan bir fahişe avrat ardına üçü beşi düşüp bazı kere birbirlerini kıskanıp helâk ederler ve livatadan ziyade haz ederler; sirkat ve bühtan ve iftira ve şürb-i hamr ve yalan ve gıybet âdet-i müstemirreleri olup bir zerre Hak'tan havf etmezler. Ve günâh-ı kebîreyi işleyenlerin ekserisi İslâmdan

224 "Doğruluğun rehberindir."

olup bazı ulemâdan olup emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker eden ulema ve vaiz ve sulehâsı dahi o şehirde zuhur edip o şehr-i emmârede ahalisiyle bir veçhile ülfet edemeyip o şehr-i azîmin vasatında olan kaleye hicret ederler.

Fakir o şehirde bir miktar misafir oldum. Murat ettim ki bu şehr-i azîmin söz anlar ulemasını bulup bu şehrin ismi ve hakimi ve valisini ve hâlini sual edeyim. Ulemasından birine sual ettim ki "Şehrinizin ismi nedir?" dedim. "Bu şehrin ismi, emmâredir ve dairesi gaflettir ve dâr-ı zulmettir." Ve padişahlarının ismini sual ettim. Cevap etti ki "Bizim padişahımıza akl-ı ma'âş derler. Bir âlim ve hikmette mahir müneccim ve mühendis ve tabip ve âkıl u dânâ derler ki kûh-ı zemînde bir dahi akranı yoktur" dedikte, padişahın vezirini sual ettim. Dedi: "Veziri kuvve-i müdrikedir. Ve hiss-i müştereke kethüdası ve vekîl-i harcı kuvve-i vâhime ve vesvâs" Ve sair etbâ'ından sual ettikte, haber verdiğine göre bildim ki cemî'-i ahlâk-ı zemîmi ile mezmûm olan kimseler akl-ı ma'âş nam padişahın emektarı ve mahrem-i esrârı olmuşlardır. Fakir dahi akl-ı ma'âş her fende üstâd-ı kâmil olduğunu bildikte sebeb-i ma'îşet olmak için onun fenninden tahsîl-i ma'rifet sevdasıyla bir zaman hizmetinde oldum. [129] İstidadıma pesend olup ifrât-ı muhabbetle nice marifet kesb edip bizi kendiye mahrem-i esrâr ettikte, her fende mahir olmakla hezâr-fen oldum. Lâkin o padişahın kendi zîr-i hükmünde olan mahlûkun cümlesi maâsîyi mürtekip olup akl-ı ma'âş iklîm-i vücûdda padişah olmakla bunların isyanların görürken, men' etmeye kudreti olmadığından ruha azîm siklet gelip ârifâne bir gün aklını uğurlayıp dedim: "Padişahım, bu şehrin uleması ilimleriyle âmil olmazlar, Hak'tan havf etmezler ve cahilleri tâib ve müstağfir olmayıp gönüllerinde nûr-ı imân leme'ân etmez. Mutlak surette insan ve sîrette hayvan, belki "Bel hum adallu"[225], bu ne hikmettir?" dedikte, cevap eyledi ki "Benim ahalimden değildir, kadîmden iblis bu şehrin halkını baştan çıkarmış ve vesvâs ve hannâs cemî'-i etbâ'ıyla bu emmâre şehri halkıyla ülfet edip ve fesatlarından mahrem olmuşlardır. Onların fesatları def'ine tedbir edemedim" dedikte, emmâre şehrinden hicret etmeye niyet edip dedim: "Padişahım, bu abd-i âciz bendene ettiğin keremi kimseye etmedin, sâye-i devletinde nice sefalar ettim; samur kürklerle ve atlarla ve etbâ' ve ehibbâ ile saz u söz ve lu'b u lehv ile olup padişahım yasak etmeyip ruhsat verdin. Zevk ü sefamız bu dairede nihayet buldu, izn-i şerîfiniz olursa, fakir bir seyyahım, bu şehrin vasatında olan kaleye varayım" dedim. Cevap ettiler ki "O kaleye levvâme dairesi derler. O kale dahi benim zîr-i destimdedir, lâkin emmârede iblis kadîmî sâkin olduğundan şehr-i emmâre ahalisine tövbe müyesser olmaz. Lâkin levvâme şehrine vesvâs tamamıyla tasallut edemez. Onlar dahi günâh-ı kebâire mürtekip olup işleri zina ve livata ve şürb-i hamr ve gıybet ve sirkat ve bühtan ederler. Lâkin derakap nâdim olup tövbe ve istiğfar ederler" deyip akl-ı ma'âş sükût ettikte, hemen levvâme nam

225 "...Hattâ daha da sapık..." A'râf, 7/179; Furkan, 25/44.

kaleye can atıp kapısına vardım ki kapı üzerine yazılmış ki "et-Tâibu mine'z-zenbi ke-men lâ zenbe lehu."[226]

Hemân dem tâib müstağfir olup kale-i levvâmeye dahil oldum. Gördüm o şehr-i levvâme, emmâre ahalisi kadar değil, nısfı miktar ancak vardır. [130] Bir zaman onda misafir oldum. Levvâme ahalisi ulemasından sual ettim. Bir müftüleri var imiş. Ziyaretlerine vardım. Âdâb ile selâm verdim. Selâmımı tazimle alıp onun hizmetinde bir zaman okuyup yazıp müyesser olduğu miktarı ilim ahz edip ahalisiyle ülfet ve sohbet edip meşrepleri cümle malûmum oldu. O levvâme şehri sâkinlerinden padişahlarının ismini sual ettim. Cevap verdiler ki "Padişahımız, akl-ı ma'âştır. Bu şehrimiz akl-ı ma'âş hükmündedir ve etbâ'ı kibir ve riya ve taassup ve züht nam vekilleri vardır" deyince, "Âlim ve sâlih ve âbid canlar bu şehr-i levvâmede mevcutlardır" dedikte, hatırıma geldi ki bu şehir ahalisinin ulema ve sulehâsı mesleki ve mezhebi ve meşrebi malûmum oldu. "Acaba umum üzere halkı ne meşreptedir?" deyip hezâr aşinalık suretini tutup gördüm ki bu şehrin içinde olan uleması âbid ve zâhid, lâkin buhl ve haset ve kibir ve taassup ve nefsâniyet ve gıybet ve tama' ve nifak meşrepleri bulunmuş. Gayet ebrârdan sâlihlerle ülfet ettim. Ebrârlarını gördüm cehennem havfından afv u mağfiret ümidiyle ibâdât u tâ'ât ederler ve cennet arzusuyla nefisleri sefası için leyl ü nehâr bî-râhat olup cennetin sefalarını ve hûr u gılmânını birbirlerine vasf edip cennete tergîb ederler. Âbidlerden bir şeyhe emmâre şehri ahalisinden sual eyledim. Dedi: "Emmâre şehrinin halkı bir alay kâfir ve müfsit ve kâtil ve târikü's-salât ve zânî ve lûtî ve şâribü'l-hamrdırlar, fırka-i dâlledendirler. Onlar: "Bizim şehrimiz[de] levvâme yoktur, gelemezler. Ve onlardan bazı kimseye hidayet oldukta, ondan hicret edip bu şehrimiz levvâmeye gelip fiillerinden nâdim olup tövbe ve istiğfar ederler. Emmâre şehri ahalisine onda iken, tövbe müyesser olmaz, şefaate müstahak olmazlar" dedikte, kendi şehirleri levvâme şehri içindeki kalenin hâlinden sual ettikte, dedi: "O kalenin ismi, mülhimedir ve padişahları, akl-ı ma'âddır. Vezirinin ismine sultân-ı aşk derler. O şehr-i mülhimeye bizden giden yoktur. Ve bazı kimse hicret edip gider. Bir dahi bizim şehrimize koymayız. Onlar şehr-i mülhimenin veziri aşkına gayetle tabi olup muhabbet [131] edip aşka can u baş ve mal ve evlâd u ayâl feda ederler imiş. Bizim sultanımız akl-ı ma'âşın tedbiri ve tasarrufuna itibar etmeyip teslim olmayıp âr u namus ve vakar ve zühdü terk edip tasavvuf okuyup bir miktar kitaplar yazmışlar, ne'ûzubillâh bir harf, şer'-i şerîf kitaplarına mutabık değildir. Ve içlerinde mürşit ve delîl ve rehber addolunup bazı kimseler vardır ki hırka ve taç ve aba giyip surette kisve-i ehlullâh ile olup kavl ü fiilleri şer'e mugayir iken, onların emrine imtisal ederler imiş. Ne'ûzubillâh onların cümlesi, fırka-i dâlleden ehl-i tarîk bulunmuşlardır. Zinhâr o mülhime kalesine uğramayasın ki onlar saz u söz ve nağme ve tanbur ve bozuk ve ney ve kudüm Allah derler. Onlar bizim levvâme şehrimize gelip mezâklarını icra edemezler. Bizim ulemamızda gayret-i dîniyye galip olmakla ittifak edip ahkâmullâh ile

226 "Günahtan tövbe eden kimse, günahı olmayan kimse gibidir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 296, no: 944.

kitaplarımızda cem' olup nefyederiz ve nice adamların zikrettiğini haber alıp katlederiz. Bizde olan ulema ve sulehâ ve âbid ve zâhid, şehr-i mülhimede bulunmak bir veçhile kabil değil" dedikte, o levvâme şehrinden dahi nefret edip levvâmeden içeri olan mülhime-i mübâreke şehrine teveccüh edip mülhime kalesi kapısına vardıkta, kapı üzerine yazılmış ki "Alâ bâbi'l-cenneti lâ ilâhe illallâhu."[227] O kelime-i tayyibeyi okuyup derakap secde-i şükür edip mülhime şehrine dahil oldum.

İptida bir Nakşbendiyye tekkesinde ikamet edip zevk ü şevk ve saz u söz ve nağme ve âgâz ile ahalisiyle bir dem sefada olup beynlerinde nizâ'-ı kesîre ve fesat ve haset ve buğz u adavet yok. Alâsı ve ednası birbirlerine izaz u ikram ve tevkîr ü ihtirâm edip meclislerinde sohbetleri dilber dîdârı ve zikrullâh olup daima sefâ-yı rûhâni ile ahalisi cefadan ârî olup cennet sefasından mütelezziz olduğundan naşi onda ikamet edip onda mülhime şehrinin cümle hâlini sual edip meclis-i şerîflerinde sohbetleriyle müşerref olup ve sefâ-yı rûhânî ve cismânî onda cümlesi müheyyâ bulunmakla fakir dahi mest ü hayran olup onda hüsn-i zan olunan ihtiyar ve arif ü agâh bir candan sual ettim ki "Azizim, ben bir seyyah fakirim, gönül marazlarından gaflet ve zulmet nam illetlere müptelâyım. Bu mülhime şehrinde gönül illetlerine deva eder tabîb-i hâzık bulur mu? Lutf edip haber ver" dedim. O şahsa ismini sual ettikte, dedi: "İsmim, adım hidayettir, [132] ezelden bu ana gelince değin benden yalan sâdır olmamıştır. Ve hizmetim ancak şehre vuslat tarikini candan sual eden tâlib-i dîdâra sohbetle haber vermektir. Sen dahi âşık-ı sâdık bir fakirsin. Candan kulağını açıp sözümü candan dinle. İşbu sâkin olduğun şehr-i mülhime, dört mahalledir. Dördü, birbirini ihata etmiştir. Evvel mahallenin ismine, mahalle-i mukallidîn derler. Bu senin aradığın tabîb-i hâzık bu mahalle-i mukallidînde sâkin olmaz. Senin senden olan gaflet ve gönül zulmetine ve şirk-i hafîye ilâç hâlâ tabîb-i kulûb suretinde olup taç ve hırka ile şeyh suretinde olanlar irfan kalıbında arifler ve mukallit ve müfsit ve müddeîler ve davalarını gönülde ispata kâdir olmayan müddeîler ahlâk-ı zemîme ve şirk-i hafîde ve şehr-i şöhrette ve maraz-ı şehvette ekl ü şürb ve cima ve lu'b u lehv ve nisyanda olup ve mukallit arifler fesatlarını gayet mahfî ederler ve müdrik ve rind ve zeki olurlar ve fehm ü ferasetleri galip oldukları lisanları daima zikirde olup esmâullâhın tesirini müşahede eylediklerindendir. Bu mahallede senin maraz-ı kalbine ve illet ve gaflet ü nisyanına merhem-i şâfî ve bir tabîb-i hâzık yoktur. Bu mahalle-i mukallidînden hicret ve mutmainne kalesi tarafında olan mahalle-i mücâhidîne varıp onda derdine derman tabip bulunur" dedikte:

---

227 "Cennetin kapısı üzerinde lâ ilâhe illallâh yazılıdır." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 9, s. 111, "Mektûbun alâ bâbi'l-cenneti lâ ilâhe illallâhu Muhammedun resûlullâhi." *el-Mu'cemu'l-evsat*, c. 5, s. 343, no: 5499 "Mektûbun alâ bâbi'l-cenneti Muhammedun resûlullâhi."

Mısra:

Hay huydan fariğ ol âlemde sultanlık budur

dedikte, mücâhidîne varıp misafir oldum. Ahalisini gördüm ki zayıf ve edip ve zâkir ve şâkir ve mücâhid ve oruç ve namaz ve ibâdât u tâ'ât ve riyâzât üzere sâkin ve sâkit ve âlim ve fâzıl ve âmil canlarla görüştüm. Bildim ki bunların bu misilli hareketleri ahlâk-ı zemîmeden ve şirk-i hafîden ve zulmetten ve gafletten azat olup mutmainne kalesine dahil olmakla istidat kesbedip "İrci'î"[228] hitabına müstahak olup bâb-ı rızâda mukim ve ikamet için imiş. Fakir dahi nice seneler onlar gibi hareket edip bir an zikr ü fikr terk etmeyip sabır ve tahammül ve kanaat edip mücahededen hâlî olmadım. Lâkin şirk-i hafîden ve gaflet ve zulmetten halâsa çare bulmadım. Ama olduğum mücahede mahallesi tabiplerine rica ettim ki "Benim illetim [133] şirk-i hafî ve gaflet ü zulmettir, inayet buyurup bir merhem-i şâfî ihsan buyurun" dedim. Cevap ettiler ki "Bu mahalle-i mücâhededir. Bunda senin derdine derman yoktur. Lâkin mutmainne kalesine karîb bir mahalle vardır ki ona murakabe ve mahalle-i münâcât ederler. Bu senin illetine ilâç eder tabip onda bulunur" dedikte, mahalle-i murakabeye vardım ki ahalisi zikr-i kalbîde kalp sahipleri olup baş zeminde huzû' ve huşû ve huzurda melûl ve mahzun ve bî-nutk u bî-lisân, zâhirleri harap ve bâtınları mamur olup meşrebleri halim ve selim ve teslim ve havf-ı Hudâ'dan birbirleriyle ülfet ve sohbet etmezler. Ve ilim ve hikmetle asla birbirlerini murakabeden men' etmezler ve birbirlerini huzuruna mâni olmazlar ve birbirlerine zerrece bâr olmazlar. Fakir dahi o murakabe mahallesinde nice seneler ikamet edip onlar gibi ettim. Gafletten azat oldum, ammâ şirk-i hafîden ve gönül zulmetinden azat olmadım. Gözüm yaşı revan olup zâr u giryân hayrette hayran bir acîb seyrana uğradım. Bahr-i âlâm-ı gamda gark olup her anda ölmek arzu edip gayrı çare bulmadım. Ölmek dahi yedimde olmadığından melûl ü mahzun murâkıb dururken, yine mukaddem nush eden nâsıh, hidayet-i Hak nam kâmil zuhur edip hâl-i perîşânıma merhamet edip buyurdular ki "Ey gurbette esir ve zâr u giryân, sen derdine bu hâl ile dermân bulamazsın. Bu mahalle-i murâkabeden geç, mutmainne kapısı önünde bir mahalle vardır ki adına mahalle-i fenâ derler, ona göç, senin dahi şirk-i hafî ve gaflet ve gönül zulmetine onda deva eder mahv u fanî ve bî-vücûd olan tabîb-i hâzıklar ilâç edip halâs olursun" dedikte, mahalle-i fenâya varıp misafir oldum. O mahalle-i fenânın ahalisini gördüm ki cümlesi lâl gibi ve meyyit gibi nutka takatleri yok ve sıhhatlerinden kat'-ı ümîd etmişler. Hemen melekü'l-mevte muntazır olup durmuşlar. Mahallelerine gelip gidenlerden bîhaber olup fenâ mahallesi ahalisi beş vakit namazı edadan gayrı bir fiile kâdir olmayıp dünya ve ukbâ, Zeyd ve Amr'ı bilmezler. Ve havf u recadan geçmişler, dua ve sena ve niyaz ve zikr ü fikr ve sefa ve cefa ve lezzet-i cismânî ve lezzet-i rûhânî ile mukayyet olup mütelezziz olmazlar. Onların hâllerine bakıp fakir dahi bir nice seneler onlar gibi ettim. Zâhiri [134] onlara taklit ile mutabık

228 "Dön!" Fecr, 89/28.

ettim, ammâ bâtın hâlleri bir veçhile malûmum olmayıp fenâyı ve hâl-i fenâyı tarif mümkün olmayıp o hâlde o mahalle-i fenâda dahi bir gam u âlâma uğradım ki hâlimi tabibe arz etmeye bende benim olarak mülküm olmak üzere bir vücut bulamadım ki benimdir, ben benim. Bildim ki onda vücut ve mülkün sahibi hazır ve nazırdır, vücut benimdir demek yalan ve yalan ise cemî'-i edyânda haramdır. Ve talep ise hafîden vaki olup ben ise şirk-i hafîden halâs olmak için seyyah oldum. Bu hâlde dahi acz ve hayretim ziyade olup cümle muradımdan fariğ olup gözüm yaşı günden güne bilâ-ihtiyâr ziyade olmaya başladı. "Aman ya rabbi" desem yine isniyet ve şirk-i hafî ki tamam ben varım ve amanım var ve tâlibim ve matlûbum var, kaç adet zâhir olur. Bilmem ne çare kılayım. Dilde olan ıztırabıma vâkıf olan âlim-i sır ve'l-hafiyyât hâlime merhamet edip gönüllerde tâlib-i dîdâr terbiyesine memur olan ilham meleği bu garip ve bî-kes ve bî-vücûd hâlime merhamet edip izn-i Hak'la itmâm-ı rabbânî kitabından okutup "İptida fenâ-yı ef'âl elzemdir" dedikte, hemen elim uzatmak murat ettikte, gördüm bu elim cemâd gibi anâsır-ı erba'adan mürekkep bir manadır. Elim benim değil. "Fa"âlun limâ yurîdu"[229] birdir ve bende bu fiile kudret yoktur. Kâdir birdir, kudretim yoktur.

Velhâsıl her ne fiil benden sâdır olacak ise, o fiili, fa'âle ve onun kuvvet ü kudretine havale edip ve cümle benden sûret-i beşerde vaki olan ef'âldan fariğ olup tamamıyla fenâ-yı ef'âl ne demektir, ilham meleği vasıtasıyla sırrımda sırrına vâkıf olup hamd ü senada oldum. Eğer bir ulemadan bazı tasavvufa aşina olanlar, fenâ-yı ef'âl Kur'ân-ı azîmü'ş-şânda bir delil var mıdır?" derse, "Kul kullun min indillâhi"[230] âyet-i kerîmesi ayândır. Fakir okuduğum yoktur, ammâ okutmaya Hak ta'âlâ kuvvet ü kudret ihsan etmiştir. Bu bahsimiz hâle mevkûf olmakla kâl ile ta'bîr-i hâl takrir ve tefhim olunmaz. "el-Hâlu lâ yu'refu bi'l-kâli"[231], ehline malûmdur.

İmdi bundan sonra ilham meleği vasıtasıyla ayn-ı Hak'la fenâ-yı sıfât etmeye teveccüh olunup baktım, nazar [135] benim değil, söylediğim kelâmda alâkam yok, lisan benim değil, nefs-i nâtıka bilemem. Naçar zâhir ü bâtında olan sıfâtımda kat'-ı alâka edip ve cümle ruhumla ve cismimle ve havâss-kuvâlarımda ben beni bir zat farz ettim. Gördüm, farz ettiğim dahi isniyet, yine şirk-i hafîdir. "Elin mülkünde ne alâkam vardır?" diyerek naçar kaldım. Cümle zatımı mahv u fanî kıldım, ammâ talepten fariğ olamadım. Fikir ettim ki "Ve't-talebu aynu'l-bu'di"[232] demişler. Bu benliğimde ne belâya uğradım bilmem. "Ve kânellâhu bi-kulli şey'in muhîtan"[233], "Huve'l-evvelu ve'l-âhiru ve'z-zâhiru ve'l-bâtinu ve

---

229 "İstediğini yapandır." Hûd, 11/107; Burûc, 85/16.

230 "De ki: Hepsi Allah tarafındandır." Nisâ, 4/78.

231 "Hâl, sözle anlatılamaz."

232 "Talep, uzaklığın ta kendisidir." Krş. *İbn Mâce*, c. 1, s. 288, no: 3994, "el-Kurbu huve aynu'l-bu'di"

233 "Allah(ın bilgisi), her şeyi kuşatmıştır." Nisâ, 4/126.

huve bi-kulli şey'in alîmun"[234] sırrımda zâhir olup ondan "Mûtû kable en temûtû"[235] sırrına mazhar olmaya teveccüh ettim. Yine şirk-i hafî ki bir ben bir de teveccühüm var imiş. Güya bu dahi bir yalan. Bir derde düştüm ki münacat etme, hareket etme, talep etme; bir garip mana ki hall-ı müşkil naçar. Cümlesini sahibine teslim edip bâb-ı rızâda mukim olup hâlet-i nez'de sâhib-i firâş olan hasta misilli tarifi mümkün olmayan bir makamda daima ölmeye muntazır olup bî-akl u şu'ûr aynı meyyit gibi bir zaman bu hâlde kaldım. Ondan "İstefti nefseke"[236] deyip gönül fetvasına müracaat ettim. Cevap etti ki "Senin senden zuhur eden nefsinden madem ki haberin vardır, "İrci'î"[237] hitabını gûş edemezsin, zira bu da malûmdur ki tuzlaya bir kedi düşüp mürûr-ı eyyâmla cümle vücudu tuza kalp olsa, o kedinin vücûd-ı evvelinden bir kıl kalsa onun baki kalan bir kılının bahsinde ulemâ-yı zâhir nice kîl ü kâl ederler ki bî-hisâb. Bazısı derler ki "Vücûd-ı evvelinden baki kalan bir kıl mâni' olmaz, cümle vücudu tuz hükmündedir." Ve bazıları derler ki "Madem ki vücûd-ı evvelinden kıl bakidir, cümle o vücûd-ı bâkîsi hükmündedir, helâl olmaz, her ne kadar bir kıl dahi olursa" deyip o cevabı fehm ü idrak ettikte, müceddidine mevt-i ârâ ile ölmeye müheyyâ olup badehu bu hâle istiğrak derler imiş. Bu hâl dahi zuhur edip benim bende benden bana bir keyfiyet ârız olup sırrında bî-harf ve bî-sûret "İrci'î"[238] hitabı gibi bir hâl zuhur etmekle o anda bir tarifi mümkün olmayan bir lezzet-i ma'nevî vaki olup mest ü medhûş olup o anda bîdâr oldum. Badehu akl-ı ma'âş ile [136] fikir ettim ki ne hâlettir, akl-ı maaş o esrardan bîhaber olduğundan fikir ile esrâr-ı ilâhîye vâkıf olunmayacağı malûmum olup davadan fariğ oldum.

İmdi buraya değin tahrir olunan esrardan muradım izhâr-ı fen olmayıp ancak vefatımdan sonra bu risalemiz ehibbâya yadigâr olup nice sâlik-i râh-ı hakîkat olanlar, mütalâa ettikte, bu fakiri hayır dua ile yâd ederler. Bu risalemizde nazar eden canlar, kendi hâllerini bilirler, elbette dikkatle mütalâa eden sâlik, kendi hâlini fikir ettikte, kendisi makam cihetinden hangi şehirde sâkin ve hangi mahalle ahalisiyle ülfet ü muhabbet eder, insaf edip ona göre hareket eder, bâb-ı rızâyı bulup bilip hamd ü sena eder. Hitâm şud.]

---

234 "O, ilktir (kendisinden önce hiçbir varlık yoktur,) sondur (kendisinden sonra hiçbir varlık yoktur. Her şey yok olurken O kalacaktır,) zâhirdir (delilleriyle varlığı gün gibi açıktır,) bâtındır (zâtının hakikati gizlidir, akıllar O'nun özünü idrak edemez). O, her şeyi bilendir." Hadîd, 57/3.

235 "Ölmeden önce ölünüz." *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 291, no: 2669. İbn Hacer sabit olmadığını, el-Kârî de mutasavvıfların sözü olduğunu söylemiştir.

236 "Fetvayı vicdanından al." *ed-Dârimî*, c. 2, s. 320, no: 2533; *Musnedu Ahmed*, c. 4, s. 228, no: 18030; *Mecme'u'z-zevâid*, c. 1, s. 175; *Feyzu'l-kadîr*, c. 1, s. 195; *Hilyetu'l-evliyâ*, c. 2, s. 24, *A.e.*, c. 6, s. 255, *A.e.*, c. 9, s. 44.

237 "Dön!" Fecr, 89/28.

238 "Dön!" Fecr, 89/28.

[136] BU FASIL SALÂVÂT-I ŞERÎFEYE MEZÛNİYET-İ MA'NEVİYE BEYANINDADIR

el-Hamdu lillâhi hamde'ş-şâkirîn ve's-salâtu ve's-selâmu alâ hayri'l-beriyyeti Muhammedin ve âlihi't-tayyibîn et-tâhirîn.

Ama ba'du âfitâb-ı avâlim-efrûz-ı sipihr-i risâlet ve bedr-i rûşenâ-yı sadr-ı âsumân-ı nübüvvet aleyhi efdalu's-salâti ve ekmelu't-tahiyyât efendimiz hazretlerinin târîh-i hicret-i seniyyelerinin bin üç yüz yedi senesi Rebiülevvel mâhının on ikinci [6 Kasım 1889] çarşamba gecesi menkabe-i vilâdet-i Cenâb-ı Resûl-i pâk ve bâ'is-i halk-i nüh-eflâk olan sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerini istima etmek için ba'de'l-magrib Şâm-ı şerîf'te olan Câmi'-i Emeviyye'ye gitmiş idim. Şâm-ı şerîf a'lem-i ulemâsından ve câmi'-i mezkûr hatibi Hatibzade faziletlû Hoca Ebulhayr Efendi hazretleri mihrabın önünde menkabe-i şerîfi kıraat etmekte olup o cem'iyyet-i âlîde ve bir kûşe-i vahdette bu yüzsüz, asiyane ve mücrimane boynumu büküp oturmuş idim. Menkabe-i şerîf ba'de'l-hitâm teberrüken birkaç hadîs-i şerîf dahi zikr ü beyan buyurup ezcümle onlardan bir hadîs-i şerîf dahi bu idi ki buyurdu: Ruvive an Enes bin Mâlik radıyallâhu anhu ennehu kâle: Kâle Resûlullâhi sallallâhu [137] aleyhi ve sellem: "Men sallâ aleyye fî yevmi'l-cumu'ati elfe meretin lem yemut hattâ yerâ mek'adehu mine'l-cenneti."[239] Sadaka Resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve selleme. Yani "Bir kimse benim üzerime cuma gününde bin kere salât etti, o kimse ölmez, mevt olmaz; hatta cennette olan mekânını ve makamını görür, müşahede eder, badehu teslîm-i rûh eder.

İmdi bu hadîs-i şerîfi hîn-i istimâ'da fikrime şöyle geldi ve kalbime böyle tulû etti ki inşâallâhu ta'âlâ bu hadîs-i şerîf mucebince beher cuma günü bin kere salât u selâma müdâvemet edeyim ve güya ki bilhassa taraf-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizden bu asi yüzsüze emr ü ferman buyurulmuş gibi gönlüme bu mana dahi atılıp orada o saat kemâl-i aşk u muhabbetle azm u cezm ü kasd u niyet ettim.

Ferdâsı perşembe günü mahdûm-ı âcizî Hüsameddin Efendi bundan dört beş sene mukaddem halvet ihtiyarıyla halktan uzlet edip erba'îne girmiş ve bir adet binlik tespih yapmış idi. O tespih dahi şimdiye kadar duvarda asılı bu asiye muntazır olur gibi durur imiş. Onu da duvardan indirip gubârını izale ve tathîr edip hazır eyledim. Ferdâsı cuma günü kuşluk vaktinde güzelce abdest alıp

---

239 "Enes bin Mâlik, Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellemin şöyle dediğini ifade etmiştir: "Kim Cuma günü bana bin defa salavât getirirse, cennette yerini görmedikçe ölmeyecektir." *et-Terğîb ve't-terhîb*, c. 2, s. 328, no: 2579, "Men sallâ aleyye fî yevmin elfe meretin lem yemut hattâ yerâ mek'adehu mine'l-cenneti."

kemâl-i aşk u muhabbet ve huzûr-ı kalb ile kıbleye müteveccihen oturup ve ud ağacı yakıp e'ûzü besmeleden sonra cehrenh "İnnellâhe ve melâiketehu yusallûne ale'n-nebiyyi yâ eyyuhellezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslîmen"[240] deyip üç kere cehren "Allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim" deyip mezkûr binlik tespihi ele alıp bu salât-ı şerîfi okumaya başladım. Ancak kendim işitecek kadar savtımı çıkarıp fakat beher yüz başında yine bir kere kemâl-i aşk u muhabbet ile cehren yani savtımı ref' ederek okur idim. İşte bu minval üzere mezkûr salavât-ı şerîf bin kere okuduktan sonra üç ihlâs ve bir Fâtiha-ı şerîf dahi kıraatle ve kemâl-i aşk u muhabbet ve hulûs-i kalb ile Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin rûh-ı pür-fütûh-ı mukaddese ve mutahharelerine âcizane ve asiyane ve dervîşâne ihdâ ettim. Ve seccade üzerinden kalktım.

Badehu cuma namazını eda etmek üzere [138] ale'l-âde ve'l-usûl fakirhaneye muttasıl ve duvar duvara ittisal etmiş olan Alemdâr-ı Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem Abdullah Merdânî el-EnsârîAlemdâr-ı Resûlullâh) radıyallâhu anhu hazretlerinin câmi'-i şerîfine gittim. Câmi'-i şerîfin hatibi olan Hoca Abdurrahim Efendi her sene Hicaz'a gidip edâ-yı hac ile avdet etmeyi kendisine ayn-ı farz bilip bu minval üzere bu sene-i mübârekede dahi Hicaz'a gitmiş idi. Fakat bu defa huccâc-ı müslimîn ile beraber avdet etmeyip bir müddetçik daha Medîne-i münevvere'de ve huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellemde kalmış idi. Mevlûd-i nebevî gecesinden bir iki gün evvelce efendi-i mûmâileyh Şâm-ı şerîf'e gelmiş olmasıyla işbu cuma da vazîfe-i hitâbeti eda ve ifa için câmi'-i şerîfe gelmiş olduğunu görüp ziyade memnun ve mesrur oldum, çünkü efendi-i mûmâileyh haddizatında âbid ve zâhid ehl-i takvâ olup böyle her sene Hicaz'a ve huzûr-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve selleme devam ve istikameti hakikaten tahsin olunur. Efendi-i mûmâileyh minbere çıkıp hutbe okumaya bed' ü mübâşeret etti. İlk hutbesi olup can kulağıyla istima etmeye niyet ederek âcizane ve fakirane dervişlere taklit olarak murakabeye varmış idim. İşte kıraat eylediği hutbe dahi bu idi:

240 "Allah ve melekleri, Peygambere salât etmekte (onun şerefini gözetmeye, şanını yüceltmeye özen göstermekte)dir. Ey inananlar, siz de ona salât edin, (onun şanını yüceltmeye özen gösterin); içtenlikle selâm edin (ona esenlik dileyin). Ahzâb, 33/56.

" الحمد لله منشئ سحاب الفكر في أسرار أهل الخير بالإلهام المتجلي على قلوب محبه بالجلال والإكرام، أحمده سبحانه وتعالى على ما أولانا من الأفضال والأنعام، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، إله تفرد بالمشيئة فليس لإبرامه نقض، ولا لنقضه إبرام، وأشهد أن سيدنا محمدا عبده ورسوله، إمام كل إمام، اللهم صل وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه السادة البررة الكرام وسلم تسليما.

أما بعد فيا عباد الله اتقوا الله، فمن اتقاه فهو السعيد الموفق وتعلقوا بجنابه تعالى فما خاب من بجنابه الكريم تعلق. واحمدوا الله الذي جعل لكم من أمة نبيه الصادق المصدق الذي فاق الأولين والآخرين، فلا يسبق ولا يلحق، يا له من نبي، [139] أرسله الله للخلق رحمة ونعمة، وجبله الله على الرأفة والرحمة، وهو الذي تلوذ به الخلائق حين يشتد الزحام، فيقول صلى الله عليه وسلم: أنا لها، أنا لها، وهو الإمام، ويسجد تحت العرش، ويحمد الله ربه بمحامد لم يسبِقْه إليها أحد من الرسل الكرام، فيقال له: يا محمد إرفع رأسك، وقُلْ يُسْمَعْ، واشفع تشفع، وسل تعط المرام، وأدخل الجنة من أمتك من لا حساب عليه ولا ملام. فقد ذكر في مجمع الفوائد: إذا كان يوم القيامة وشاهد رسول الله صلى الله عليه وسلم عصاة أمته حُيارى والناس سُكارى وما هم بسكارى فيكشف رأسه إشفاقا ويجري على خديه دمعه مهراقا ويتوسل فيهم فيبكي ملائكة السبع الطباق عند كشف رأس صاحب البراق وينادون: إلهنا لا طاقة لنا أن نرى سيد أهل الوجود وصاحب المقام المحمود المقرب إلى قاب قوسين مكشوف الرأس باكي العين. فيقول الله عز وجل: يا ملائكتي أنتم لا تجبون ذلك وأنا لا أحب رد شفاعته يا محمد قل يُسْمع، وسل تعط، واشفع تشفع، فزينوا المجالس بصلاتكم عليه، لأن الملائكة الكرام تحملها إليه. فقد روى ابن حبان عن عمار بن ياسر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن لله ملكا أعطاه أسماء الخلائق فهو قائم على قبري إذا متُّ فليس أحد يصلي عليَّ صلاة إلا قال يا محمد فلان بن فلان يصلي عليك، قال فيصلي الرب جل وعلا على ذلك الرجل بكل واحدة عشرا وبكل عشر مائة وبكل مائة ألفا، قال تعالى و لم يزل قائلا عليما.

إن الله وملائكته يصلون على النبي يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما"

Müşarünileyh Hatib Abdurrahim Efendi tarafından kıraat buyurulan mezkûr hutbenin bir aynı kendi kalemiyle yazıp ve zîrini temhir edip fakire vermiştir. Mezkûr varaka emânet-i şerîfe evrakları derununa vaz olunmuştur, yani bir derece şehadetname makamında olduğundan ve taht-ı tasdîki altında olmakla hîn-i hâcette müracaat olunmak üzere hıfz olunmuştur azizim.

İşbu hutbenin bidâyeti olan elfâz-ı şerîfin ma'nâ-yı şerîfi bu idi ki: Cenâb-ı Hak ehl-i hayrın esrarında fikir bulutunu ilham ile inşa ve icat edicidir, yani ehlü'l-hayr olan insanın sırrına fikir bulutunu ilham ile irsal ve inşa ve icat eder de o buluttan bârân-ı rahmet o insanın sırrına nüzul ederek o fikir ve rahmet bulutu onu kurb-i ilâhî ve ma'nevîsi cihetine ait olan amellere sevk eder demektir. Dahi Cenâb-ı Hak, dostlarının kulûbuna celâl ve ikram ile tecelli eder, [140] dahi kullarına efdâl ve en'âmdan olan şeyleri ihsan u inayet eder.

İşte buraları bu asi fakire bir derece rumûz u işâret-i ma'nevî olduğu, yani salavât-ı şerîfe devamıma eylediğim niyet ve kasd-ı mahz taraf-ı ilâhiyyeden bir ilham demek olduğunu bilip daha ziyade can kulağını küşade etim. Hutbede mezkûr olan elfazdan birisi dahi bu emir ve hitap idi ki "Cenâb-ı Hakk'a taalluk edin ve aşk u muhabbet ile âşık olunuz. Her kim ki Cenâb-ı Hakk'a âşık oldu, o kimse hüsranda kalmadı ve hâb u hüsran olmadı."

İşte bu alâka ve aşk u muhabbet ciheti ise bu asi yüzsüzü o hâlde deryâ-yı aşk u muhabbete atıp âyîne-i Hudâ ve mir'ât-ı mücellâ olan sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin aşk u muhabbet gözeleri derunumdan cûş u hurûşa gelip iki göz pınar ve çeşmesinden bârân-ı rahmet gibi lü'lü' ve inci taneleri döküldü. "Ve yevm-i kıyâmette mahlûk, Cenâb-ı Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize sığınıp onu melce ve penâh ederler. Ve sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri dahi onlara ve ümmetine "Ben sizin içinim ve sizin içinim" buyururlar hitabı ve bunu müteakip olan elfâz-ı şerîfin mana ve rumuz ve işaretleri bir derecede mest-i lâ-ya'kıl etmiştir ki kâl ile tarifi mümkün değildir.

Bu hâlde iken hutbede mezkûr olan hadîs-i şerîfin ma'nâ-yı şerîfi efendimiz buyururlar ki "Tahkik Cenâb-ı Hakk'ın bir meleği vardır. Cenâb-ı Hak o meleğe mahlûkun isimlerini ita etmiştir, yani cümle insan ve sairenin ismini bilir. Ben dâr-ı bekâya teşrif ettikten sonra o melek benim kabr-i sa'âdetimin üzerinde kaim olur. Her kim ki benim üzerime salavât-ı şerîfe getirir, o melek: "Ya Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem, filânın oğlu filân senin üzerine salavât-ı şerîfe getirdi diye haber verir ve Cenâb-ı Hak da o kimseye salât eder, yani rahmet ve mağfiret eder." Her bir salâta on ve her on salâta yüz ve her yüz salâta bin kere rahmet ve mağfiret eder diye sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri buyurmuşlardır. Bu hesap üzere bin kere salavât-ı şerîf getiren kimseye ihsan ve ita buyurulacak [141] rahmet ü magfiret-i ilâhiyyenin müjde ve tebşirinde bu asi fakirin sırrıma şöyle rumuz ve işaret oldu ki işte bugün getirmiş olduğun salavât-ı şerîfe Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin kabr-i sa'âdetine vâsıl olup melek vasıtasıyla sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize arz olunduğuna ve buna mukabil Cenâb-ı

Hak'tan rahmet ü mağfiret ihsan buyrulduğuna şek ve şüphe kalmamak için hatip efendi vasıtasıyla onun lisanından sana bir tebşir ve bir müjde-i azîmdir demekle bu hâlde ne derecede kendimden geçip terakki ve urûc ettim; kâl ile beyan olunmaz bir hâle girftâr oldum.

Ve mi'râc-ı ma'nevî sırrı zuhur etmekle bunu müteakip hatip efendi "İnnellâhe ve melâiketehu yusallûne ale'n-nebiyyi yâ eyyuhellezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslîmen"[241] hitap ve nidasında yine sırrıma böyle rumuz ve işaret olundu ki "Behey yüzsüz miskin asi, Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize salavât-ı şerîfe getirmekle sen kendi nefsinde olmaya ki mağrur olasın. O Cenâb-ı Resûlullâh öyle bir mahbûb-ı Hudâ ve Resûl-i Kibriyâ ve Hakk'ın sevgili bir tanesidir ki bizzat Cenâb-ı Hak ona salât ve rahmet eder. Dahi cemî'-i melâike-i kirâm ona salavât-ı şerîfe ederler. Artık senin bu kadar günah ve masiyet ve yüzsüzlükle olan salavât-ı şerîfenin itibarı ve derecesi nerede kalır!" dediler. Bu rumuz ve işarette dahi o kadar o derecede nüzul ettim ki yedi kat yerlerin altına geçtim. İşte bu terakki ve nüzul bu asi mücrime manevî bir sırr-ı mi'râc oldu. Filhakika hatip efendi böyle huzûr-ı risâlet-penâhîden gelip ve ilk minbere çıkmasıyla beraber böyle hutbe kıraatini elhak budur ki bu fakire Cenâb-ı Risâlet-penâhîden bir nâme-i şerîf ve bir fermân-ı âlî-şân-ı celîl getirmiş ve tercümân-ı lisânü'l-gayb an-hazreti'r-resûl olmuş olduğunda asla ve kat'â şek ve şüphem kalmamıştır, çünkü bu bapta hatip efendi mecra ve mîzâb mesabesinde olmuştur, yani ara yerde bir perde olup o perdenin arkasından emr ü hitâb-ı Resûlullâh olur gibi oldu, çünkü insanın vücudu bir kâse gibidir. Bundan zuhur eden ahvâl sâkî-i hakîkînin döktüğü cur'adır. Bu kâse-i sûret vasıtasıyla âşık, mana şarabını nûş eyler. Nitekim Mecnun, Leylâ'nın kâse-i vücudundan evvel şarâb-ı muhabbeti nûş etmiş idi. "Ve li'l-ârifi yekfi'l-işâretu"[242] [142]

İmdi bu asiyi bu hayra müşarünileyh Ebulhayr Efendi hazretleri sevk edip sebeb ü vasıta olduğu cihetle gönül arzu ve emel eyledi ki e'azz-ı ihvanımızı dahi bu hayra ve bu sırra sevk ile onları dahi bu bapta kendime yoldaş edip bir cemmü'l-gafîr ile beher cuma huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize nice binler salavât-ı şerîfe arz olunsun diye bu yüzden huzûr-ı Hazret-i Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize yüzler tedarik olunsun. Eğerçi bu atabe-i felek-mertebe Cenâb-ı Resûl-i Hudâ'da yüzsüzler yüz bulur ise, dünya padişahlığını terk ile Hazret-i Resûl-i Kibriyâ gedâları olurlar ve oldular, rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în.

İşte bu esrarımı tasdik edecek ve bu gibi umûr-ı uhreviyye yolunda rûh verir, can feda ve kurbân eder bir mu'tekıd-ı muvahhid zat ki o da el-Hâc İsmail Efendi bin Mahmud Efendi-i Harputîdir; ve canım gibi sevgili e'azz-ı ihvanımdır. Efendi-i mûmâileyhi bu esrardan haberdar ettiğim onda can u

---

241 "Allah ve melekleri, Peygambere salât etmekte (onun şerefini gözetmeye, şanını yüceltmeye özen göstermekte)dir. Ey inananlar, siz de ona salât edin, (onun şanını yüceltmeye özen gösterin); içtenlikle selâm edin (ona esenlik dileyin). Ahzâb, 33/56.

242 "Arif olana bir işaret yeter" Metinde "li'l-ârifi yekfîhi'l-işâretu"

gönülden bu asiyi tasdik edip onlar dahi kemâl-i aşk u muhabbet ile bu yolda yoldaş olmayı arzu ve temenni etmiş ve güya bu miskin asi bu salavât-ı şerîfe mezuniyetinde bir rehber-i pîş-kadem ve yed-i sahih sahibi olduğumu zan ve itikadıyla kendisine dahi bu bapta izn ü ruhsat verilmesi niyaz u temenni etmiş olduğundan sâye-i cenâb-ı pîrân-ı izâm kaddesallâhu ta'âlâ esrarehum izn ü ruhsatlarıyla minvâl-i meşrûh üzere beher cuma günü bin adet salavât-ı şerîfe getirmeye ve asla terk ve ihmal etmemeye sa'y u gayret ve himmet buyurmak üzere mumaileyh Hacı İsmail Efendi biraderimize mezkûr salavât-ı şerîfe devam etmek üzere ruhsat ve izinname yazdım ve mezkûr izinnamede vukuatı tamamıyla derc ü beyan ettim. Murâd-ı fakîrî bu idi ki belki onlar da diğer birine teşvik ile bu yola sevk etmek için mezkûr izinnameyi mütalâa eden kimselere şevk ü muhabbet için onlar da izin alıp salavât-ı şerîfe devam ile beher cuma günleri böyle bir cemiyet ile salavât-ı şerîfe getirmek maksadına mebnidir.

Binaenaleyh mahdûm-ı fakîrî Salih Efendi'ye dahi bir kıta izinname yazıp gönderdim. Onlar dahi beher cuma devam etmekte olduğu haberini aldım. Mumaileyh Hacı İsmail Efendi biraderimiz kemâl-i aşk u muhabbet ile kabul ederek devam eylediği cihetle bi-hasebi'z-zâhir mükâfatı pek çabuk zuhur etti, çünkü mumaileyh Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Erkân-ı Harbiyye Matbaa memuru olup otuz seneden mütecaviz üç yüz kuruş maaş ile istihdam olunur idi. İşte o sene-i mübârekede maaşının bir misli zam ile altı yüz kuruşa baliğ oldu ve o sene-i mübâreke tekrar Hicaz'a gidip huzûr-ı Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizde bir hayli müddet kaldı. Badehu Mekke-i mükerreme'ye gidip bu fakir için pek çok da dualar etmiştir. Lehu'l-hamdu ve'l-minne duasının kabulü semeresi fakirde zâhir oldu, yani o sene-i mübâreke kurban bayramına bir hafta kalarak bir acîb keyifsizlik zuhuruyla on beş gün müddet mümted olarak keffâret-i zünûb olmuştur. Muahharen mumaileyh Hacı İsmail Efendi, Hicaz'dan avdette böylece pek çok dualar ettiğini söylemiştir azizim.

İşte bu duanın semere-i kabûl-i dergâh-ı ilâhiyyesinden olmalı ki o keyifsizlik esnasında azın ü cezm ü niyet ettim ki inşaalllâhu ta'âlâ kesb-i sıhhat eder isem beş vakit namazın ahirinde kazaya kalmış olan namazları eda edeyim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne kesb-i sıhhat ederek bin üç yüz sekiz senesi Muharremü'l-harâmın birinci [17 Ağustos 1890] gününden itibaren beş vaktin akabinde iki vakit namaz kaza etmeye bed' ü mübâşeret ettim, yani her vakit namazlarını eda ettikten sonra onun ardında kamet getirip o vaktin kazaya kalmış olan farzlarını eda ederim. Ve iki farzı kılarım ki yani bir sene hitamında iki senelik namazı kaza etmiş olurum. Lehu'l-hamdu ve'l-minne elân eda etmekteyim. Ve o dereceye gelmiştir ki yani beş vakit namaz gibi terki muhal olmuştur. İşte bu da bir büyük tevfîk-i rabbânî ve hidâyet-i subhânî olup bunun teşekküründen âcizim azizim.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne bin üç yüz on iki senesi Zilhicce-i şerîfin otuzuncu gününe[243] yani bin üç yüz on üç senesi Muharremü'l-harâmın birinci [24

243 O yıl Zilhicce 29 çektiği için 30 rakamıyla 1 Muharrem kasdediliyor.

Haziran 1895] gününe kadar böylece beş sene tamam kaza namazları eda olunup yani on senelik kaza eda olduğundan bu kadarcık kifayet eder azizim dediler vesselâm.

Cenâb-ı Gavs-ı A'zam ve vâris-i hazret-i risâlet olan Ulemâ-billâh es-Seyyid Mustafa Fehmi el-Erzincanî kaddesallâhu ta'âlâ sırruhu'l-azîz hazretlerinin imdâd u rûhâniyyet-i kudsiyyeleriyle âcizane ve fakirane ve dervîşâne izn ü ruhsat ve bir dem Cenâb-ı Hak cümle ihvân-ı bâ-sefâyı bu feyz-i akdes-i bî-nihâyeden ve kemâl-i lutf u kerem ve merhamet-i ilâhiyyesiyle efdâl ve en'âm-ı rabbâniyesi olan tecellî-i subhâniyyesinden mahrum buyurmasın, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim, ecma'în amin ya rabbe'l-âlemîn. [143]

Menkabe-i Vefât-ı Ebulhayr Efendi -rahmetullâhi taalâ aleyhi-

Müşarünileyh Ebulhayr Efendi hazretleri sebeb-i sa'âdet-i dâreyn ve sermâye-i aşk u muhabbet olan salavât-ı şerîfeye müdâvemete bi-hasebi'z-zâhir mürşid-i kâmil olduğu cihetle hakk-ı âlîlerinde aşk u muhabbet ile pek çok dualar olunmuştur. Bu sene-i mübâreke içinde yani bin üç yüz yedi [1890] senesinde ziyaret-i hazret-i nebevî ve edâ-yı farîza-ı hac niyet-i hayriyyesiyle cânib-i âlî-i Hicâz'a gitmişlerdir. Ba'de'l-hac bi's-sıhhat ve'l-âfiye Şâm-ı şerîf'e avdet ile kemâ fi's-sâbık dervişleriyle ve ibâdullâha pend ü nasihat ile meşgul oldular. Bin üç yüz sekiz senesi Rebiülevvel mâhının üçüncü cuma gecesi [17 Ekim 1890] ecel-i mev'ûduyla irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir, yani üçüncü gecesinde üçlere karışmıştır. Bi-hakkın üçlere ilhak olunacak dereceye nail olmuş bir fâzıl ve bir kâmil, a'lem-i ulemâdan fakîrü'l-hâl bir zât-ı âlî-kadr idi, rahmetullâhi aleyhi.

İşte bu fakiri böylece salavât-ı şerîfe müdâvemetime delil olduğundan sonra bir sene-i kâmile berhayat olup ve hacc-ı vedâ' edip huzûr-ı Hakk'a pervaz etmiştir. Hele o sene-i mübârekede huccâc-ı müslimînin haclarının kabûl-i dergâh-ı Hudâ olması bu zât-ı âlî-kadr yüzündendir diye biliriz, zira ki kemâl-i ittikâ ile züht ve fakr-ı tâm sahibi bir zat idi. Hele bi-hasebi'l-beşeriye kendisince vuku bulan kusurun afv u mağfiret olunmasında asla ve kat'â şek ve şüphe yoktur, zira ki bir bağrı yanık âşıkın duasına mazhar olmuştur.

İmdi cuma günü cenazesini Şâm-ı şerîf'teki Câmi'-i Emeviyye'ye ve cuma namazına hazır etiler. Cenaze namazında hazır olan mü'minîn ise beş bin nüfustan aşağı değil idi. Oradan tevhit ile ve o cem'iyyet-i kübrâ ile kabristana getirdik. Lâkin kabristanın mesafesi on beş dakika idi. İki saatte ancak mahalline vusul buldu. Sebeb-i teehhür, mahlûkun cemiyetiyle cenazenin altına giren âşıkların izdihamından ileri gelmiş idi. Oradan avdet ile mahdûm-ı âlîleri olan Cemaleddin Efendi [144] hazretlerine taziye olunup isticlâb-ı du'â-yı hayriyyelerine nail olunmuştur.

Müşarünileyh Cemaleddin Efendi hazretleri müşarünileyh rahmetullâhi aleyhi hazretlerinin mahdumu olup "el-Veledu sirru ebîhi"[244] fehvasınca sinn-i

244 "Çocuk, babasının sırrıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911.

âlîleri henüz yirmiye vâsıl olmamış iken peder-i âlileri gibi belki onlardan daha bir derece ziyadedir diyebiliriz. İlim deryasına müstağrak, zekâvet ve fetânette yekta, her cihetle mükemmel bir zat olup hatta on beş yaşında dersten izin alıp tedris ile meşgul olmuşlardır. Bundan böyle günbegün terakki ve mazhar-ı tecellî olmaları dahi Cenâb-ı Hak'tan kemâl-i aşk u muhabbet ile niyaz u istirham olunmuştur.

Şehr-i mezkûrun on ikinci gecesi Mevlûd-i nebevî gecesidir. Müşarünileyh Ebulhayr Efendi merhumun makamları olan mihrabın önünde mahdûm-ı âlîleri faziletlû Cemaleddin Efendi hazretleri mevlûd-i nebevî kıraat buyururlar. Zan ve gümanla mağrib namazına hazır oldum ve erkenden gitmeye mihrabın yanında kendime yer edeyim ve müşarünileyh hazretlerine yakın olayım diye akşam namazında orada idim. Ba'de's-salât hoca efendiler hazerâtı peyderpey câmi'-i şerîfe gelip herkes kendi makamında oturup mevlûd-i şerîf kıraatine bed' ü mübâşeret ettiler. Lâkin o mihrabın önü ki müşarünileyh Ebulhayr Efendi merhumun makamları idi, o dairede asla bir ferd-i âferîn yoktur. Orası boş kaldı. Yalnız fakir, mihrabın yanındaki minbere arka verip Hazret-i Yahyâ aleyhisselâma teveccüh edip ve Ebulhayr Efendi merhumun niyetine yani sevabı o zatın ruhuna hediye olunmak kasdıyla salavât-ı şerîfeye devam etmekteyim. İşte o meydân-ı aşk ve sahrâ-yı hatîretü'l-kuds bülbülsüz kalmış bir gülistân-ı hâlî gibi idi. Bundan da fevkalâde mahzun oldum. Artık gam ve keder deryasında melce ve penâhım olan salât-ı şerîfeye bi'l-aşk u muhabbet devam olunmakta idi. Muahharen iş anlaşıldı ki meğer ki o mahall-i mübârekeyi mahsûsen öylece o gece terk edip boş bırakmışlar ki bir nevi taziye imiş ve herkes orasını öyle hâlî görüp hüzün ve kederleri ziyade olsun için imiş. Bu esnada yani herkes mevlûd-i şerîfi nısfından ziyade kıraat edip yatsı namazı karîb idi, onu gördüm ki başında arakiye, üzerinde beyaz sarık, sırtında bir beyaz bezden cübbe, kara sakallı bir fakir derviş miskin bir adam zuhur edip doğruca gelip mihraba oturdu, yani hoca efendi merhumun makamına oturup derhâl etrafına bir iki adam gelip oturdular. Ezbere olarak eûzu besmele çekip Arabiyye'l-ibâre olarak yani hoca efendiler gibi mevlûd-i şerîfi kıraat etmeye başladı. Fakire iptidalarında bu hâl hoş gelmedi, yani bu makama kimse oturmadı, bu derviş ne için böyle etti gibi biraz gönlüm sıkıldıysa, yine kulak vurmayıp salât-ı şerîfe devam etmekteyim ve hem de istima ediyorum. Etraftan işiten peyderpey gelmeye başladılar. Orası derhâl hoca merhumun zamanı gibi bir cem'iyyet-i kübrâ oldu. Bu hâlde bu iş sonra gönlüme hoş geldi ki bu fakir derviş böyle ezbere de mevlûd-i şerîf kıraatine muktedirdir; artık bu adam min-tarafillâh sevk olunmuştur. Bu fakiri mevlûd-i şerîf kıraatinden mahrum etmemek ve bir de hoca merhumun makamlarında onların rûh-ı kudsiyyelerine hediye olunmak için olmalı deyip hem salât-ı şerîfe devam ve hem de istimaa itina ettim. O aralık bir zat o cemâ'at-i kübrânın arkasından mihraba doğru gelip o dervişin kulağına bir şey söyledi ise de derviş sem' ve itibar etmedi. Meğer ki mahsus göndermişler ki "Niçin bu makamda oturup mevlûd-i şerîfi kıraat ediyorsun? Hoca efendiler buna razı değildir! Buradan kalk!" demiş.

İşte bu söz için olmalı ki malûm ya menkabe-i şerîfin aralarında umumen salât-ı şerîfe zikrolunur. Sonra derviş baba tekrar menkabe-i şerîfe bed' etmezden evvel ellerini kaldırıp merhum Ebulhayr Efendi hakkında muhtasarca güzel bir dua etti ki cemâ'at-i kübrâ hemen ağlama derecesine gelip bülend avaz ile amin nidası göklere çıktı. Artık bu hâli müşahede eden ehl-i insâf bir derece kadar dervişten memnun oldular. Fakir bir diğer âleme girip pür-aşk u safâ ile hemen raks u sema derecesine geldim.

Derviş yine menkabe-i şerîfe devam ile "Hitâmuhu miskun"[245] makamına isal [146] ve bu esnada tekrar tekrar hayır dualar ederek işte bu sefer amin sedası yatsı namazı için atılan toplar ile beraber yarış etmeye başladı. O derviş duadan sonra ayağa kalkıp namaza bed' edecek esnada onu gördüm ki elli altmış kadar çocuk, dervişe hücum gösterip güya elini öpüp duasını almak renginde mahzâ dervişe bir ihanet kasdıyla üzerini başını yırtma derecesinde hamle vurmalarından bîçare derviş âciz kalıp feryat etmeye başladı. Hiçbir kimse bir şey söylemeyip sükût ediyorlar. Derhâl fakir orada bir polis bulup kırbaç ile sille tokat çocukları defedip dervişin muhafazasına memur oldum. Bade's-salât birisi gelip haber verdi ki dervişi darp etmek için caminin kapısında talebeden birkaç adam bekliyor dediler. Artık fakir, dervişin yakasını bırakmayıp bi'l-emn ve'l-âfiye oradan aşırdım. Sonra hoca efendilere niyaz ve rica tarîkiyle şöyle îrâd-ı makâl ettim ki "Evet, neam, bu bapta cümlenizin hakkı vardır. Hatta bu fakire dahi bu iş iyi gelmedi. Lâkin sonra gönlüme geldi ki bu derviş min-tarafillâh gönderilmiştir. Hatta menkabe-i şerîfi ezbere okuyor. Mahzâ Ebulhayr Efendi merhumun makamında ona du'â-yı hayr etmek için olmalı diye memnun oldum. Eğerçi merhumun makamında hoca efendilerden bir zat gelip böyle menkabe-i şerîf kıraat etse idi, bu bapta hakkınız vardır, lâkin bu meydân-ı gülistâna bir karga gelip gak gak etmeye başlamış. Buna memnun olmalı ki şimdi bülbül yerinde kargalar ötüyor diye, daha ziyade taziye olur diye" hoca efendilerin gönüllerini aldım. Ve hak, yed-i fakîrîde olduğunu ikrar ile du'â-yı hayr eylediler.

Birkaç gün sonra mahdûm-ı âlîleri Cemaleddin Efendi, peder-i âlîleri rahmetullâhi aleyhi makamlarında ders kıraatine bed' ü mübâşeret ettiler. Pek çok cemaat var idi. Fakir de bir köşede büzülüp mumaileyh Cemaleddin Efendi hakkında pek çok hayır dualar ve niyaz ve ricalar edip Cenâb-i Hakk'ın lutf u ihsanına havale ettim azizim. Müşarünileyh hoca merhum [147] efendi hazretlerinin kabr-i âlîlerine dikilen taş üzerine müşarünileyh Cemaleddin Efendi tarafından söylenen nutk-ı âlî dahi teberrüken buraya yazılmıştır:

لابی الخیر بکی الخیر کما بکی العلم بخلجان دما بحر فضل فیفیض کم

ردی بغیوث الفهم ربات ظما سنة المختار للمحتتارکم نار من داج وزاح

من عمی فعلیه القدس بلانس طمیي و علییه الفیض للفضل همي

245 "Sonu misktir." Mutaffifîn, 83/26.

Diğer tarafına yazılan:

روضة الفقير لله تعالى المتطوق بمحبة الدسول المنتطق ببرائع المعقول و

المنقول العلامة الشيخ ابو الخير الخطيب

İşte müşarünileyh Hatip Hacı Abdurrahim Efendi hazretleri lisanıyla olan tebşîrât-ı azîmeden dolayı artık bu zât-ı âlî-kadr hakkında elimden geldiği mertebe hürmet ü riayet ve her cihetle kendilerine arz-ı ubûdiyyet ü muhabbet ile hizmet etmek fakirce ayn-ı farz mesabesinde olduğundan birinci hizmet ü ubudiyet bu idi ki o sene-i mübârekede Sancaktar Câmi'-i şerîf'in minberine Dersaadet usulü gibi al çuha alıp ferş ettim ve bir adet seccade dahi hatip efendiye mahsus olmak üzere minber-i şerîfin kapısı önüne ferş ettim ve bunları bizzat beher cuma günü ferş ederdim. Ba'de's-salât kaldırıp hıfz ederdim, yani minber-i şerîfin süpürmesi ve çuhasının sarılması ve seccadesinin yayılması fakirin vazifesinden addoldu. Ve bu hizmetler müşarünileyh hazretleri için olduğuna kesb-i ma'lûmât ederek onlar dahi fakire hayır dualar ile muhabbet buyurdular. Gelecek sene ba'de'l-îd-i fıtır yine Hicaz'a niyet buyurup bu defa kendilerine esnâ-yı râhta azık olmak üzere elden geldiği kadar birkaç kutu şeker ve bazı kürk ve bu gibi şeyler tedarik olunup takdim olundu ve hem de huzûr-ı Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellemde dua ve niyaz olunması istirham olundu.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne o senede dahi yani bin üç yüz sekiz [1890] senesinde ba'de'l-hac Medîne-i münevvere'ye avdet ile yine kemâ fi's-sâbık huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhîde bir müddet huzur ve ârâm buyurulup sene-i merkûme Rebiülevvelinin [15 Ekim-13 Kasım] ahirine doğru Şâm-ı şerîf'e avdet buyurmuşlar idiler. Lâkin esnâ-yı râhta bir miktar nâmizâc olmasıyla kendilerine zafiyet ve sıtma arız olmakla îfâ-yı vazîfe için câmi'-i şerîfe devam edemediler. [148] Fakir bizzat hâk-i pâylarına gidip yüz sürdüm ve bazı hastaya münasip olan şeyler ile memnun ettim. Ve onlar da Hicaz hediyesinden bir haylice hurma ve zemzem ve tespih bu gibi şeyler ile fakiri çerağ buyurdular. Gönül bu ya, ister ki müşarünileyh hazretleri huzûr-ı Nebeviyeden avdette yine kemâ fi's-sâbık bir hizmet ü ubudiyet arz etsin ve zaten niyet ve cezm etmiş idim ki müşarünileyh hazretleri beher sene o huzûr-ı âlîden avdette teberrüken ve muhabbeten hizmetler edeyim. Binaenaleyh o sene-i mübârekede dahi cuma günlerine ve kendisine mahsus olmak üzere bir adet Bursa kârı işlemeli alâ bir seccade alıp mihraba ferş ettim. Ve hîn-i ferşte şöyle niyet ettim ki "İlâhi Bâri, bu seccadeyi evvelâ zât-ı ulûhiyyetin mahzâ rızâ-yı şerîfi için, sâniyen Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize arz-ı muhabbet için ve sâlisen dahi Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ naibi olan müşarünileyh Abdurrahman Efendi'ye bir hürmet ve ri'âyet-i mahsûsa olmak için niyet edip ferş ettim." Ve badehu müşarünileyh hazretlerinin teşrifine muntazır oldum.

Hikmet-i ilâhî o cuma günü sıtma gelerek camiye gelmeye muktedir olamadığından vekîl-i âlîleri olan zât-ı şerîf geldi. Bu cihetle gönlüm biraz muzta-

rip oldu. Gönül bu ya, arzu ve emel eder idi ki birinci evvelâ müşarünileyh hazretleri mihraba ferş olunan seccadenin üzerinde namaz kılsın, olmadı. Felek bu ya, müsaade etmedi. Mamafih elden ne gelir. Bunda da bir hikmet vardır dedim.

Vekîl-i müşarünileyh minbere su'ûd edip hutbe-i şerîf kıraatine bed' ü mübâşeret etti ki hutbe idi:

> "el-Hamdu lillâhillezî ce'ale't-takvâ libâse's-sâlihîne fe-tezevvedû bi't-tâ'ati ve kâmû alâ akdâmihim li's-sâ'ati muntezirîne; hassahum min ibâdihi ve esme'ahum lezîze hitâbihi ve veffekahum li'l-muhâfazati ale'l-cumu'ati ve'l-cemâ'ati; işterâ mine'l-mu'minîne enfusehum ve emvâlehum bi-enne lehumu'l-cennetu alâ ahseni bidâ'atin."[246]

İşte bu hutbe-i şerîfi hîn-i istimada kemâ fi's-sâbık yine aşk u muhabbet menbaları, gözeleri cûş u hurûşa gelip gözlerim pınarından dürr ü lü'lü'-veş taneler akmaya başladı ve âlem-i hayret ve deryâ-yı [149] aşk u muhabbet dalgaları birbirini ta'âkub ederek mestanelik zuhur etti. Velhâsıl tarifi gayrimümkün bir hâle giriftar oldum. Ba'de's-salât müşarünileyh vekil efendinin ellerini öpüp mezkûr hutbenin bir aynı kendi hattıyla yazıp vermesini istirham ettim. Onlar da kabul edip yazdılar. Bu varakayı da müşarünileyh Abdurrahim Efendi hazretlerinin hutbesi varakasına birleştirip hıfz ettim.

Ey âşık-ı sâdık, ey ihvân-ı bâ-sefâ, insaf iyi şeydir. Bir kere insaf ve tefekkür edelim ki bu zatın böyle seccade alınmasından ve o cuma günü mihraba ferş olunacağından asla ve kat'â malûmatı olmadığı hâlde bu yolda hutbe hıfz edip o cuma günü kıraati ve ona böyle ilham olunması bu abd-i fakîr-i müznibe taraf-ı ilâhiyyeden bir tebşîr-i azîm değil de ya nedir? Seccadenin dergâh-ı ulûhiyyette kabulüne müjde değil de ya nedir? İbrahim niçin ah edip ağlamasın? Niçin bu yolda mâ-melekini nisâr etmesin? Ve buna ne veçhile hamd ü sena ve teşekkürler etsin, bilmem şahım.

Binaenaleyh vekîl-i müşarünileyh hakkında dahi elden geldiği derece izhâr-ı memnûniyyet ve arz-ı ubûdiyyet ile hizmetler olunmuştur ve kendisinin dahi bi-hasebi'l-ma'nâ müşarünileyh Abdurrahim Efendi sülâle-i tâhire ve mukaddese zümresinden olmalı ki bu gibi ilhâmât-ı rabbânîye onlara dahi bahş ü ihsan oluyor azizim.

Bu hâlde gönül arzu etti ki bu zevât-ı kirâm hazerâtı elbette bir sülâle-i tâhire olmalı diye bunun tahkiki için hâne-i âlîlerine gittim ve buna dair bazı mukaddemât serd ü beyan ettim. Müşarünileyh Abdurrahim Efendi hazretlerinin büyük birader-i âlîleri ki ism-i şerîfleri Muhammed Reşid Efendi idi. Lâkin bir küçük mahdumu var idi. İsmi Muhammed Hâşim Efendi idi. Usûl-i Arab üzere müşarünileyh Reşid Efendi'ye Ebû Hâşim denir idi. İşte bu zât-ı âlî dahi

---

246 "Allah'a hamd olsun; takvayı iyi kullarının elbisesi yaptı, onlar da taat ile donandılar, ayaklanıp (kıyamet) saati(ni) beklemeye koyuldular; Allah, kulları arasından onları seçti, onlara en güzel nutkunu işittirdi, Cumaya ve cemaata devam etmelerini sağladı, Allah müminlerden en güzel sermaye olan cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın aldı."

diğer câmi'-i şerîfin hatibi olup fakire muhabbetleri fevkalâde idi. Buyurdular ki "Zât-ı âlîlerine bazı ifâdâtım var ise de Türkçe bilmediğimden kusur ederim diye arz edemiyorum." Cevabında fakir dedim ki "Zararı yoktur, emir buyurun ve Arapça tekellüm buyurun, fakir de bir miktar anlarım" dedim. Bu hâlde müşarünileyh Ebu Hâşim Efendi bir çekmece açıp kendilerinin silsilenamelerini çıkardılar. [150] Gayet müzeyyen ve hüsn-i hat ile yazılmış ve etrafı kâmilen Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere ve Şâm-ı şerîf müftü ve hakim efendilerinin taht-ı tasdîk ü temhiri altında olarak bunların sülâle-i tâhireden olduğunu yazılmış gördüm. Derhâl kıyam edip kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile silsilenameyi alıp tamamıyla mütalâa ettim. Şöyle gördüm ki bu zevât-ı kirâm hazerâtı Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin sülâle-i tâhiresinden olduğunu bildim.

Silsilenâme-i şerîfte şöyle mezkûr ve zencîr-i zeheb ile birbirine merbut olmuştur ki birinci, sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin ism-i şerîfleri bir tugrâ-yı garrâ-yı sa'âdet-veş daire içine alınıp ondan yine zencîr-i zeheb ile kerîme-i mutahhareleri Fâtımatu'z-Zehrâ radıyallâhu anhâ validemiz daire içine alınmış ve ondan kezalik İmam Hasan radıyallâhu anhu efendimiz ve ondan mahdûm-ı sa'âdetleri Hasan el-musennâ ismiyle müzeyyen yani ikinci evlâtları demektir. Onlardan ilâ âhirihi Hazret-i Abdulkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz silsilesiyle müşarünileyh Abdurrahim Efendi hazretlerinin cedd-i âlîleri olan Hatib Şeyh Abdurrahim kuddise sırruhu'l-azîz hazretleri ve ondan müşarünileyh pederi Muhammed el-Hatîb rahimehullâhu hazretlerine müntehî oluyor.

Binaenaleyh gönül arzu etti ki imâm-ı isnâ aşere rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în efendilerimiz hazretlerinin muhtasarca esâmî-i şerîfleriyle künye-i mutahhare-i mukaddeseleri ihvana teberrüken beyan olunsun azizim:

İmam Ali Radıyallâhu Anhu

Hazret-i Ali ibn Ebî Tâlib hazretlerinin otuz altı adet evlâdı olup o cümleden on sekiz adet zükûr ve on sekiz adet ünsâdır ve bazı rivayette on dokuz adet zükûr, on yedi adet ünsâdır. O cümleden altı adet eyyâm-ı hayâtında müteveffiye olup ve altı adet Kerbelâ'da şerbet-i şehâdet nûş ettiler. Ama meşhur olanlar bunlardır ki zikrolunur: İmam Hasan ve Hazret-i Hüseyin ve Muhsin ve Yahya ve Abdullah ve Muhammed Hanefî ve Ebu Bekir ve Ömer ve Osman ve Avn ve Cafer ve Abbas'tır, vallâhu a'lem.

İmam Hasan Radıyallâhu Anhu

[151] Ve Hazret-i İmam Hasan, ekber-i evlâd-ı Fâtıma-i Zehrâ'dır ve ikinci imamdır. Vilâdet-i şerîfi Ramazân-ı şerîfin on beşinci gününe ve hicret-i nebeviyenin üçüncü senesindedir. Vefatı Safer ayının on dokuzuncu gecesinde hicretten elli sene geçtikten sonra. Ve müddet-i ömr-i şerîfleri kırk altı yıl ve altı ay ve on beş gün idi. Ve on altı adet evlâdı olup on biri zükûr idi. Onlardan

meşhur olan bunlardır: Zeyd ve Hüseyin ve Talha ve İsmail ve Abdullah ve Hamza ve Abdurrahman ve Kasım ve Ömer'dir, vallâhu a'lem.

İmam Hüseyin Radıyallâhu Anhu

Hazret-i İmam Hüseyin üçüncü imamdır. Vilâdet-i şerîfleri hicretin dördüncü senesinde vaki olup ve murdi'ası Ümmü'l-Fadl idi ki zevce-i Abbas bin Abdulmuttalib'dir. Ve evlâtları Ali Ekber ve Ali Evsat ve Ali Asgar ve Abdullah ve Muhammed Cafer'dir, vallâhu a'lem.

İmam Zeynelabidin Radıyallâhu Anhu

Ve Hazret-i Zeynelabidin dördüncü imamdır. Vilâdet-i şerîfi hicretin otuz altı senesindedir. Vefatı yetmiş beşinci senesinde vaki olmuştur. On sekiz adet evlâdı olup ve o cümleden dokuz adet inâs ve dokuz adet zükûrdur. Ama evlâd-ı zükûrundan meşhur olan bunlardır. Muhammed Bakır ve Abdullah Bahir ve Zeyd-i Şehîd ve Ömer Eşref ve Hüseyin Asgar'dır, vallâhu a'lem.

İmam Muhammed Bakır

Beşinci imamdır, künyesi Ebu Cafer ve lakabı Bakır'dır. Vilâdet-i şerîfleri Medine'de cuma günü Safer ayının üçüncü günü hicretin elli yedinci senesinde vaki oldu. Yedi adet evlâdı olup o cümleden meşhur olan Cafer ve Abdullah ve İbrahim ve Ali'dir, vallâhu a'lem.

İmam Cafer Sâdık

Altıncı imamdır. Vilâdet-i şerîfleri Medine'de duşenbe günü Rebiülevvel ayının on yedinci gününde hicretin seksen senesi geçtikte, vaki olmuştur. Ve ekser-i ulûm-ı garîbe ona mensuptur misl-i Ca'fer-i ahmer ve Ca'fer-i ebyaz ve Ca'fer-i câmi ve Mushaf-ı Fatıma gibi ve yedi evlâdı olup o cümleden meşhur olanlar bunlardır: İsmail ve Abdullah ve Musa ve İshak ve Muhammed ve Abbas ve Ali'dir, vallâhu a'lem. [152]

İmam Musa Kazım

Yedinci imamdır. Vilâdet-i şerîfi yekşenbe günü hicretten yüz yirmi yedi sene geçtikçe Harunu'r-reşîd hapsinde vefat etti. Ve altmış adet evlâdı olup o cümleden otuz yedisi inâs ve yirmi üçü zükûrdur. Meşhur olanlar bunlardır. Abbas ve Harun ve İshak ve İsmail ve Hasan ve Rıza ve Murteza ve İbrahim ve Muhammed ve Cafer, vallâhu a'lem.

İmam Ali Bin Musa Rıza

Sekizinci imamdır. Vilâdet-i şerîfi Medine'de perşembe günü nısf-ı Rebiülâhirde hicretin yüz elli senesi geçtikte vaki oldu. Ve o hazretin beş adet evlâdı olup Muhammed ve Hüseyin ve Hasan ve Cafer ve İbrahim'dir, vallâhu a'lem.

İmam Muhammed Nakî

Hazret-i İmam Muhammed Nakî dokuzuncu imamdır. Vilâdet-i şerîfi cuma günü nısf-ı şehr-i Recebde hicretten yüz doksan beş sene geçtikte vaki olup Mutasım eyyâm-ı hilâfetinde zehir ile şehadet buldu ve iki adet ferzend-i sa'âdet-mendi olmuştur. Ali Nakî ve Musa'dır, vallâhu a'lem.

İmam Ali Nakî

İmam Ali Nakî hazretleri onuncu imamdır. Vilâdet-i şerîfi, Medine'de Receb ayının gününde vaki oldu ve Mustansır eyyâm-ı hilâfetinde şehit oldu ve üç oğlu olup Hasan ve Hüseyin ve Cafer'dir, vallâhu a'lem.

İmam Hasan Askerî

Hazret-i İmam Hasan-ı Askerî on birinci imamdır. Vilâdet-i şerîfi Medine'de vaki olup ve o hazretin Muhammed Mehdi'den başka ferzendi yoktu, vallâhu a'lem.

İmam Muhammed Mehdî

Ve hazret-i imam Muhammed Mehdî on ikinci imamdır. Mezheb-i imâmiye muktezasınca silsile-i imâmet onda hatm oldu, vallâhu a'lemu bi's-savâb. Rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în.

Gelelim, biz bahsimize. İşte bu zevât-ı kirâm eben an ced hitabet hizmetiyle müftehir olup Şâm-ı şerîf'te meşhur ve maruf olan ve "Beyt-i Hatîb" ile müsemma olan akraba ve ta'allukât-ı âlîleri pek çok olup cümlesi de a'lem-i ulemâdan ehl-i zühd ü takvâdır. Hatta Câmi'-i Emeviyye'nin hatibi merhum Ebulhayr Efendi dahi o sülâle-i tâhiredendir.

İşte [153] mumaileyh Abdurrahim Efendi hazretlerinin elyevm berhayat beş nefer biraderleri olup Şâm-ı şerîf'te mukim olanlar müşarünileyh Seyyid Abdurrahim Efendi hazretleriyle Seyyid Ebu Hâşim ve Seyyid İsmail ve Seyyid Abdulfettah efendiler hazerâtıdır. Seyyid Abdullah Efendi hazretleri Medîne-i münevvere'de mukim olduğu gibi Seyyid Abdulmuttalib Efendi hazretleri de Mekke-i mükerreme'de mukim olduğu haber alınmıştır. Müşarünileyh Abdurrahim Efendi hazretlerinin Hicaz'a teşriflerinde vekâlet hizmetinde bulunan Muhammed Taceddin Efendi dahi onların akrabalarından olup bu zât-ı âlî-kadr de sülâle-i tâhire-i evlâd-ı Abbasiyyeden olduğu tahkik kılınmıştır. Bunlardan irtihâl-i dâr-ı bekâ edenleri Cenâb-ı Hak garîk-i rahmet eylesin; berhayat olanları dahi tûl-ı ömr ve kemâl-i aşk u muhabbet ile müzdâd eylesin, amin.

Müşarünileyh Abdurrahim Efendi hazretleri bu fakire bir müjde ve bir tebşîr-i azîm olduğu için onun ism-i şerîfini "Büşrâ" tesmiye ettim. Ekseri "Ya Hazret-i Büşrâ!" diye nida ederdim. Zaten Büşrâ, sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin esmâ-yı şerîflerinden olmakla bu zât-ı âlî-kadr de onun evlâdından bulunmakla münâsebet-i tâm hâsıl olmuştur. Dahi vekîl-i âlîleri olan Muham-

med Taceddin Abbas Efendi hazretlerine "Vekîl-i Hazret-i Büşrâ" tesmiye edip o isimle onlara da nida ederdim. Cenâb-ı Hak, bu iki zât-ı âlî-kadre sevgili Habîb-i Ekrem'i hürmetine çok ömür ve afiyetler ihsan edip asla keder ve gam ve hüzün yüzünü göstermesin; dünya ve ahiret izzet ve şeref-yâb olup daim rızâ-yı ilâhiyyesine mazhar eylesin. Bu fakir yüzsüz Aşçı Dede'yi de onların hizmet ü ubudiyet-i devletlerinden ayırmayıp onların duaları berekâtıyla rahmet ü magfiret-i ilâhiyyesine gark eylesin, amin, bi-câh-i seyyidi'l-mürselîn sallallâhu aleyhi ve sellem.

Leyâlî-i mübârekelerde hâne-i sa'âdetlerine gidip ziyaret ve dualar ile muğtenim olurdum. Hatta bin üç yüz sekiz senesi [Mart 1891] leyle-i berâtta Şâm-ı şerîf âdeti üzere bir sini kurabiye yaptırıp takdim ettim. Birkaç gün sonra âlem-i ma'nâda gördüm ki bir adamın başında bir büyük tabla, üzeri beyaz astar pûşîde olmuş, onun üzerinde gayet ve dalları büyük birbirine rabt olmuş pek çok çiçek enva'-ı muhtelif dahi dört adet büyük gaz lâmbası yanıyor. Ve bir de hayli envâ'-ı şeker [154] tablanın üzeri doludur. O adam fevkalâde süratle kapıyı çaldı. Derhâl açtım. Hemen doğruca içeriye girip başındaki tablayı hane ortasına koyup fakire hitaben dedi ki "Kâffe-i ulemâ Hatib Efendi'nin hanesine cem' olmuşlardır. Mevlûd-i nebevî kıraat ediyorlar ve bunu da mahsus size gönderdiler" deyip bırakıp gitti. Fakir niyet ettim ki hâne-i sa'âdetlerine gidip mezkûr cemiyette bulunayım. O hâlde bir hicap zuhur ederek men' etmiştir. İşte bu rü'yâ-yı âcizâneme olan hizmet mukabili cedd-i âlîleri tarafından bir iltifât-ı ma'nevî ve fevkalâde tecellî-i kudsiyye olduğundan bu rüyayı Arapça yazıp kendilerine takdim ile merâsim-i mahmidet ve teşekkürâtı ifa ettim azizim.

Arabiyyü'l-ibâre olarak yazıp göndermiş olduğum varakanın arkasına müşarünileyh Ebû Hâşim Efendi tarafından yazılan tabir buraya derc olunmuştur:

> "Envâ'u'r-reyhâni tedullu alâ seb'ati eşyâe; imre'etin ve câriyetin ve sadîkin ve veledin ve kelâmin hasenin ve meclisi ilmin ve sifatin hasenetin. Ve'r-reyhânu fî vaktihi yedullu alâ musâhabeti reculin asîlin cevheriyyin, sâhibi kelâmin hasenin. Ve's-sirâcu yedullu ale'l-ilmi ve'r-rif'ati. Ve'l-hulvu alâ eşyâe tayyibetin cemîletin; minhâ alâ rizkin halâlin ve kelâmin tayyibin ve halâveti'l-îmâni ve'ş-şifâi mine'l-emrâdi ve surûrin. Ve'l-hicâbu tedullu alâ hacbi'ş-şerri. Ve kirâetu'l-mevlidi tedullu alâ mahabbeti'r-resûli."
>
> Hâdimu ni'âli semâhatikum Muhammed Reşîd el-Hatîb el-Kâdirî[247]

247 "Çeşitli çiçek türleri[ni rüyada görmek], yedi şeye işarettir; kadın, genç kız (cariye), arkadaş, oğul, güzel söz, ilim meclisi ve güzel nitelikler. Mevsiminde kokulu çiçek [görmek], asil, köklü, hoşsohbet biriyle dostluğa işarettir. Kandil, ilmi ve yükselmeyi gösterir. Tatlı ise güzel hoş şeylere işarettir: helâl rızık, güzel sohbet, iman tatlılığı, hastalıktan şifa ve sevinç gibi. Örtü de kötülüğün önleneceğini gösterir. Mevlüt okumak ise Peygamber sevgisine işaret eder.
Efendimizin ayakkabısının hizmetkârı Muhammed Reşîd el-Hatîb el-Kâdirî."

İşbu varaka dahi senet makamında teberrüken emânet-i şerîf bohçasında mahfuzdur azizim.

İşte bu feyz-i ilâhî ve tecellî-i subhânî hakikatte mahzâ iltâf u ikrâm-ı erhamü'r-râhimîn olduğunda şek ve şüphe yoktur. Ancak esbâb-ı zâhirîsi dahi Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin dâmâd-ı aliyyeleri ve evvelce zikri sebkat eden faziletlû, reşadetlû zehâdetlü Hoca el-Hâc Ahmed Efendi hazretlerinin bu asi fakir hakkında olan teveccühât-ı kudsiyye-i ma'nevîleri semeresi olduğunda dahi şek ve şüphem yoktur. Şöyle ki müşarünileyh hazretleri bu kere ehl-i beyt-i âlîleriyle Medîne-i münevvere'ye hicret buyurdukları haberi alınıp bu fakirlerine dahi oraya celp ile [155] şu âhir-i ömrümde huzûr-ı mürşidânelerinde olup birlikte bulunması istirham ile bir kıta ubûdiyetnâme-i fakîrî dahi tastîr ve tesyâr kılınmış idi. Şeref-vürûd eden cevapnameleri:

Sûret-i Cevâbnâme:

Ma'rûz-ı Dâ'î-i Muhlisleridir ki

Tarihten çend mâh mukaddem Alay Kâtibi İsmail Efendi yediyle bir kıta mufassal muhabbetnameleri vâsıl ve memnûniyyet-i kesîre hâsıl olup du'â-yı hayriyyenin tekrarına bais olmuştur. Velâkin cevabının tehirinde olan kusurumun af ile adem-i vefâya haml olunmamasını rica ederim, çünkü mektubun vusulü zamanı keyifsizlik ve za'fiyet-i hâlde bulunup ba'de'l-ifâka mevt-i ma'nevî sırrı zuhura gelerek adem-i kudretten naşi olduğunu arz u beyan ederim benim efendim. Kabzı bast üzerine cemî'-i ehlullâh tercih eylemiş oldukları ma'lûm-ı âlîleri olduğundan hikmetini tafsile hâcet yoktur ve "Li'l-ârifi yekfi'l-işâretu"[248] Eşrât-ı sâat olduğuna iştibâh kılmayasın. Şu asırda gavsü'l-vakitte dahi kabz âleminde olduğuna iştibâh yoktur, çünkü bastı mucib olacak bir şey yoktur. "Adyeku's-sicni mu'âşeretu'l-azdâdi"[249] sırrını nitekim Yazıcızade, Hazret-i Hüseyin radıyallâhu anhu efendimizin lisanından buyurur:

"Ne hak üzere amel olur ne bâtıldan yığlınır. Nite işrâk ede. Pes nur ki müminler ola, emcad çün öyle geldi, bu gelmek saadettir bana. Ölmek ki zalimlerle dirilmek hatadır, ömredir ifsad"

Hemen zâhir ü bâtınımızı mâlik-i hakîkîsine teslim edip "ke'lmeyyiti fî yedi'l-gassâli"[250] tekaütlük hususu için İstanbul'a teşrif buyurmanızı tecviz olunmamız Beşinci Ordu tarafından kaide tahtında bir mazbatanın tahsiline tevakkuf eder. İbtidâ-yı duhulünüz itibarıyla nizâmen tekaüt olursunuz. Tercüme olunan tefsîr-i şerîfin tab'ı Mekke-i mükerreme'de mümkündür, matbaa vardır, velâkin kim

248 "Arif olana bir işaret yeter" Metinde "li'l-ârifi yekfîhi'l-işâretu"

249 "En dar hapishane zıtlarla birlikteliktir." *Şu'abu'l-îmân*, c. 7. s. 68, no: 9507; *Tefsîru'l-Kurtubî*, c. 13, s. 180; "Adyeku's-sucûni mu'âşeretu'l-azdâdi."

250 Gassalın elinde ölü gibi.

okuya, kim dinleye? Bâlâda beyan kılındı, eşrât-ı saat ziyade karibdir. Alâmetleri tahriren mümkün olmadığından inşallah mülâkatımızda beyan ederiz. Elân Medîne-i münevvere'de evvel bahara değin ikamet kast olunup badehu sevk-i ilâhî ne gûne zuhur ederse hareket olunur.

Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Şeyh Hayyât ve Şeyh Fehmi [156] kaddesallâhu esrârahumâ hazerâtının ervâhına lillâhi ta'âlâ fatihâ. Fî 27 Muharrem sene 1307 [23 Eylül 1889]

Dâ'îkum el-fakîr ve dâmâd-ı Hazret-i Şeyh Erzincanî, bende-i Hudâ Ahmed

İşte müşarünileyh hazretlerinin işbu emirnâme-i mürşidâneleri alındıktan sonra böyle Rebiülevvelde lutf u ihsan buyurulan salavât-ı şerîfe ve feyz ü tecellî-i ilâhiyye muhakkak müşarünileyh hazretlerinin huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellemde bu yüzsüz asi hakkında olan du'â-yı hayriyye ve teveccühât-ı kudsiyye-i ma'neviyye eseri demek olduğunda şek ve şüphem yoktur azizim.

Müşarünileyh hazretleri, Medîne-i münevvere'den bu defa ruhsat-ı ma'neviyye ile Kudüs-i şerîf'e teveccüh buyurduklarına dair almış olduğum emirnâme-i mürşidâneleri suretidir:

Sûret-i Emirnâme:

Ma'rûz-ı Dâ'î-yi Muhlisleridir ki

Bundan çend hafta mukaddem bir kıta muhabbetnameleri vâsıl ve memnûniyyet-i kesîre hâsıl olup huzûr-ı Hazret-i Risâlet-penâhî'de du'â-yı hayriyyeleri tekrarına bais olmuştur ve mülâkât-ı aliyyelerine dailer dahi iştiyak üzere isem de velâkin hangi mekânda mukadder olduğu elân malûm olamayıp şimdilik Kudüs-i şerîf ve Halilürrahman, badehu sevk-i ilâhiyyeye muntazırım. İnşallah karîben mülâkat zamanında:

Bişnev în ney çun hikâyet mî kuned
Ez-cudâyîhâ şikâyet mî kuned[251] (1: 1)

esrarından bi-kadri't-tâka zevken ve hâlen ifade kılarız. Kâlen, kalemen mümkin olamadığından acele vapurda bu kadarca ketb ü beyan kılındı. Esselâmu aleykum ve rahmetullâhi ve berekâtuhu. Fî 24 Şevvâl sene 307 [12 Haziran 1890].

Dâ'îkum el-fakîr ve dâmâd-ı Hazret-i Şeyh, bende-i Hudâ Ahmed

251 Dinle neyden ki neler hikâye etmekte, ayrılıklardan şikâyet etmekte.

Müşarünileyh Ahmed Efendi hazretlerinin bu asi yüzsüze bu derecede olan zâhir ü bâtın iltifat u arz-ı muhabbet-i mürşidâneleri bi-hakkın doğrusu budur ki hâşâ summe hâşâ fakir de onlar gibi zümre-i evliyâ ve sulehâya dahil olduğumdan dolayı olmayıp ancak Sultân-ı Ulemâ-billâh Mustafa Fehmi el-Erzincanî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerine olan kemâl-i aşk u muhabbet-i fakîrîyi görmüş ve bilmiş ve onun atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerinin kıtmîri olup "Baba Ruznamçeci bizim âşık u sâdıkımızdır" diye fermanlarıyla çerağ buyurmuş [157] bir bağrı yanık köleleri olduğumdan ötürü. İşte müşarünileyh hazretleri bu derecede arz-ı muhabbet ederler. Ve bi-hakkın zaten müşarünileyh Ahmed Efendi hazretleriyle pek çok zamanlar birlikte sülûk etmiş ve her bir esrarına muttali olmuş bendeleri olduğumdan böyle emirnâme-i mürşidâneleriyle haddimden efzûn iltifat ve arz-ı muhabbetler ile bu asiyi şâd u handân etmişlerdir.

Velâkin insanın dostu ve muhibbi o kimsedir ki onun kusur ve ayıplarını söyleye. Lâkin fî zamâninâ öyle olan adamdan kimse hoşlanmaz ve kimse razı olmaz, bu asi dahi hoşlanmadığım gibi. Nitekim bizim Levazım Reisi Mirliva saadetlû Mustafa Paşa'nın hakk-ı fakîrîde irat buyurdukları kelâm hoşuma gitmedi. Gerçi bu sözü burada irat ve beyan etmek bîlüzum ise de bunda bazı hikem ü nükte olup sâlikâna bir nevi pend ü nasihat gibi olacağından bi'z-zarûr beyana mecbur oldum azizim.

BU FASIL LEVAZIM DAİRESİ REİSLERİYLE OLAN MUHABBET-İ MA'NEVİYYE BEYANINDADIR

Şöyle ki müşarünileyh Mustafa Paşa ile pek eski hukuk olup yani yetmiş iki [1855] senesinde Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn'a ruznamçelik memuriyetiyle gittiğim zaman onlar ordu-yı hümâyûn-ı mezkûrun üçüncü talîa taburu binbaşısı idiler. İşte otuz beş senelik bir hukuktur. Lâkin müşarünileyh haddizatında gayet ve fevka'l-had süslü gezer ve süslüdür. Binaenaleyh taht-ı idâresinde bulunan üçüncü talî'a taburu "Süslü'nün taburu" diyerek yâd olunur idi. Lâkin bu tabir ordu dairesince ümera ve zabitan ve aklâm lisanında idi. Evrâk-ı resmiyyede "Üçüncü Talîa Taburu" yâd olunur idi, yani Süslü'nün taburu geldi, Süslü'nün taburuna maaş verilmiş, Süslü'nün tabur kâtibi yahut Süslü'nün zabitanı diyerek bu nam ile yâd olunur idi. Artık bundan ne derecede süslü olduğu tefhim olunur. Lâkin mübarek adam zâhirini ssüslese de bâtını süssüz kalmış zannederim.

Beyit:

Sûret-i zâhir nedâred i'tibâr
Bâtın bâyed muberrâ ez-gubâr[252]

Hele bu asinin ne zâhiri ve ne bâtını süslüdür. Hiç olmazsa onun zâhiri [157] süslü, nazif ve pâktir azizim.

Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyururlar ki

Ger be-sûret âdemî insân budî
Ahmed u Bû-cehl hod yeksân budî (1: 1019)

Yani "Eğer Âdem oğlu suretle insan olaydı, Ahmed ve Ebu Cehil hod yeksan olurdu." Zira "İnnemâ ene beşerun mislukum"[253] hasebince ikisi bile beşeriyette ve sûret-i insâniyyette müştereklerdir velâkin min haysü'l-ma'nâ beynehümâda beyne'l-arz ve's-semâ tefâvüt-i azîme vardır.

Nakş ber-dîvâr misl-i âdemest
Binger ez-sûret çi çîz û-râ kemest (1: 1020)

"Meselâ duvar üzere adem misli nakş vardır. Nazar ile gör ki surette onun ne şey eksiktir."

---

252 Dış görünüşe itibar olunmaz. İçi tozlardan arındırmalı.

253 "Ben de sizin gibi bir insanım." Kehf, 18/110; Fussilet, 41/6.

Cân kemest ân sûret-i bâ'tâb-râ
Rev bicû ân gevher-i kemyâb-râ (1: 1021)

Yani "O duvara nakş olan tablo ve zinetli canı eksiktir. Yürü git o nâyâb ve bî-nazîr gevheri talep eyle" ki lâzım olan sana odur azizim. Yoksa duvardaki süslü nakş-ı insândan ne fayda hiç; adem hükmündedir.

Şud ser-i şîrân-ı âlem cumle pest
Çun seg-i ashâb-râ dâdend dest (1: 1022)

"Cümle âlem arslanların başı pest ve alçak ve nigûn oldu; çün kim ashâb-ı Kehf'in kelbine el verdiler." Yani onların sohbetine ve hizmetine Hak canibinden destur verildi ve cennet-i a'lâya onlarla bile dahil olmaya tebşir kılındı ve bahusus ki "Ve kelbuhum bâsitun zirâ'ayhi bi'l-vasîdi"[254] nass-ı şerîfiyle muanven olup Kur'ân-ı azîm'de zikrolundu. Çün kim bu sadr u kadr ona müyesser oldu, selâtîn ve hoş olan şeylerin başı, o suretâ hakir olan kelbe verilen şeref ü izzeti gördükte, pest ü nîgun oldu. Hâlbuki bunlar onların bi-hasebi's-sûret nice vücuhla evlâ ve alâdır. Lâkin "İnnellâhe lâ yenzuru ilâ suverikum ve lâ ilâ emvâlikum bel yenzuru ilâ kulûbikum ve a'mâlikum."[255] hadîs-i şerîfi mefhumu üzere surete nazar olunmaz azizim.

Her ne ise üç yüz altı [1890] senesi Nisanında Beşinci Ordu Levazım Riyasetine tayin olunup îd-i fıtırdan sonra Şâm-ı şerîf'e teşrif buyurdular. Müşarünileyh ile olan şu kadarlık hukuka karşı ve bahusus ki reisimiz bulunmuştur, hâk-i pâylarına [159] gitmek bi-hakkın vaciptir. Velâkin şu kadar var ki bu fakir şuraya buraya gitmekten berî ve ârî olup bir nevi inzivaya çekilmiş olduğumdan ve zaten müşarünileyh bizim süslü binbaşısı olduğunu tamamıyla o vakit bilmediğimden umum efendiler ile beraberce dairede resm-i hoş-âmedî icra olunup takbîl-i dâmenleri olmuştur. Badehu müşarünileyh Süslü Binbaşı Mustafa Ağa olduğu tahakkuk ve tebeyyün etmiş ise de aradan bir müddet geçmiş olmasıyla artık be-tekrâr arz-ı hulûsa gönlüm fetva vermedi. İşte bundan dolayı kendisi biraz incinmiş. Demek olur ki mahall-i me'mûriyyete bed' ü mübâşeretten sekiz on gün sonra bizim müdürümüz rifatlû Rıza Beyefendi'ye söylemişler ki "Bizim İbrahim Efendi gayretlidir, ona çok iş verin, rüyet eder; lâkin delikanlı efendi yanına koymayınız, âşık olur" gibi sözlerde bulunmuş ise de mumaileyh Rıza Beyefendi haddizatında ashâb-ı gönül ve edîb ü müstakim bir zat olup o sözü ve kelâmı fakire irat buyurmamışlardır. Sebebi ise mîr-i mûmâileyh şubemize hîn-i teşrîflerinde hikmet-i rabbânî gönlüm sevdiği gibi onlar da bu fakire muhabbet etmişlerdir. Fakirin muhabbetimin esası ise, tarîkat-ı aliyyeye ve tasavvufa dair olan sözlere ziyade muhabbet gösterirler idi. Ve bir de başlıcası bu idi ki her ne zaman Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin nâm-ı şerîfleri yâd olunsa, o anda sandalye üzerinde ayak ayağı

254 "Köpekleri de girişte iki kolunu (ön ayaklarını) uzatmış vaziyettedir." Kehf, 18/18.

255 "Allah, sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve eylemlerinize bakar." *Hilyetu'l-evliyâ*, IV, 98, krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 242, no: 738.

üzerinde ise derhâl ayaklarını toplar ve bir nevi huzur üzere bulunur idiler. Fakir bu hâllerini görmekle ziyade muhabbet ettim ve tercüme-i ahvâl-i âcizî hakkında kaleme almış olduğum işbu risaleyi bi'l-münâsebe söylemiş idim. Görülmesini arzu buyurdular. Fakir de "leyte ve la'allî ile bir zaman vakit geçirmek istedim ise de arzuları kesilmeyip ısrarları üzerine kurtulamayıp işbu risaleyi takdim ettim. Bir zaman yanlarında kalıp tamamıyla mütalâa buyurmuşlar ve ahvâl-i fakîrîye ıttıla kesb edip bundan dolayı onların muhabbetleri dahi ziyade olup "Baba efendi" namıyla çağırıp iltifatları ziyade oldu. Elbette kişizade necîbü'l-asl olanlar ve bahusus ki gönül ve kalbe malik ve sahip olan zevât-ı kirâmın hâl ü şânı böyle olur.

İşte mîr-i mûmâileyhin [160] böyle iltifatı ve muhabbeti bu fakiri gayrete ve cûş u hurûşa getirip beş altı seneden beri teraküm edip hiçbir kimse kulak vurmamış ve mal etmemiş olan bilcümle nizamiye ve redif, alay ve taburlarının ta'yînât-ı icmâllerini mîr-i mûmâileyh tarafından olunan himmet ü gayrete müsteniden fakir tarafından bir müdavim efendi tedarikiyle maaş verilerek askerden dahi üç dört kişi celp ile müterakim olan icmâlâtın üç dört ay zarfında cümlesinin arkası alınmıştır. Ve mîr-i mûmâileyh dahi fevkalâde memnun ve mesrur olmuştur.

İşte beynenâda olan böyle muhabbet ü meveddetleri muktezasınca müşarünileyhin söylemiş olduğu o sözü fakire söylememişler ise de ber-muktezâyı "Kullu sirrin câveze'l-isneyni şâ'a"[256], her bir sır ki iki dudaktan tecavüz eyleye, şüyu ve zuhuru mukarrerdir. Bu söz, sem'-i fakîrîye vâsıl olmakla güya müdür beyin bundan malûmatı yok gibi onlara söyledim. Onlar buyurdular ki "Müşarünileyh bu sözü bize söyledi, lâkin öyle sizin dediğiniz gibi değildir. Şu kadar dedi ki İbrahim Efendi gayretlidir, bilirim. Ona çok iş ver, lâkin yanına delikanlı efendi koma ki onun yüzüne bakar, işten tatil olur dediler" dedi. Bu hâlde fakir bildim ki bu söz muhakkak böyle değildir; bize diğer taraftan söylendiği gibidir. Lâkin mîr-i mûmâileyhin evvelce arz ettiğim gibi fakire olan muhabbetleri sözü bu renkte söyletti dedim. Ama bir derece gönlüm onun endâht eylediği oktan incindi, çünkü müşarünileyh Dördüncü Ordu'da iken hâl ü şânıma muttali idi. Tercümemizde sebkat eylediği gibi maşûkumuz olan Aziz Efendi maddesinden dolayı bu işi buraya haml ederek aşk-ı mecâzîden bîhaber idi. Ve zaten mahbûblara olan muhabbetimiz ve o harâret-i aşkımız bakidir. Cenâb-ı Hak zümre-i uşşâktan cüda eylemesin, amin. Lâkin şu kadar var ki fî zamânînâ bu aşk-ı mecâzî külliyen ortadan ref' olmuş gibidir. Bunun ashabı ender-i nâdir kalmıştır. Herkes bu aşk u muhabbeti müşarünileyh zannı gibi bâtıl tarafa hamlederler. Meşreb-i fakîrî ise daima bu aşk ve bu muhabbet yolundan söz söyleyip mahbûblara olan kemâl-i hürmet ve ri'âyet-i mahsûsa işi bu renge dökmüştür. [161] Nasıl hürmet ü riayet olunmasın ki cemil olan zât-ı ulûhiyyetin bunlar zıllı, gölgesi gibidir. İşte kendisine ulaşmayan âşık, onun gölgesiyle müteselli olur. Sayyâdın, avcının havada uçan kuşu görmeyip zeminde olan gölgesine ok

256 "İkiyi aşan sır, yayılır." *el-Muhallâ*, c. 9, s. 466; İbn Hazm, *el-İhkâm*, c. 4, s. 590. Bu kaynaklarda "Kullu sirrin câveze isneyni şâi'un" şeklindedir.

attığı ve gölgesinin arkasında koşup ömrünü ve okları zayi ve telef ettiği hikâyesi gibidir. Her ne ise buraları uzun bahistir.

Müşarünileyh bu sözü söyledikten sonra bir gün namaza gider iken, dairede karşı geldik. Birkaç efendiler mevcut idi. Dedi ki "Maşallah bende tüy tüz yok idi, yine İbrahim Efendi böyle saçlı sakallı bir efendi idi." Fakir cevabında: "Evet efendim, âb-ı hayât içtim" dedim. Lâkin müşarünileyhin bu sözünden de sıkıldım, çünkü hakk-ı fakîrîye isnat ettiği söze karşılık böyle "Bende tüy tüz yok idi" demesi biraz uygunsuzdur. Ne hâl ise müşarünileyh Şam-ı şerîf'in âb u havasıyla imtizaç edemediğinden vaki olan istifası üzerine bir cüz'î müddet içinde infisal etmiştir, yani Şam'da iki üç ay kadar kalmıştır. Meşhurdur: "Filânın ölümü geldiği gibi cami duvarına siyer" derler. Bu zatta fakire siyerdi. Evet cami duvarı olabildik, zira ki:

Ka'be bunyâd-ı Halîl-i Âzer est
Dil nazargâh-ı celîl-i ekber est[257]

Mesnevî-i şerîf'te Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyururlar ki:

Çun Hudâ hâhed ki perde-i kes dered
Meyleş ender ta'ne-i pâkân bered (1: 815)

Yani "Çün kim Huda-yı ta'âlâ hazretleri isteye ki bir kimsenin perdesini yırta, onun meylini pâkların ta'nesine iletir."

Çun Hudâ hâhed ki pûşed ayb-ı kes
Kem zened der-ayb-ı ma'yûbân nefes (1: 816)

"Eğer Huda-yı ta'âlâ hazretleri isteye ki bir kimsenin ayıbını örte, o kimse ma'yûbların aybına nefes vurmaz." Ve onların ayıp ve kadhine müteallik söz söylemez buyururlar azizim.

Meşhurdur ki "Bizi bileni kurt yesin" derler, yani bizi bilen bizim ayıplarımızı bilir, söyler onun için onu kurt yesin ki bizim ayıplarımızı söylemesin demektir. İşte müşarünileyhi de felek kurdu yiyip gözden kayboldu. Meşhur meseldir ki "Gözden kaybolan gönülden de kaybolur" imiş. İşte o sözler de [162] gönlümüzden kayboldu. Lâkin haylice gönlüm incinmiş idi, çünkü böyle büyük adamlara bu gibi sözler yakışmaz. Şeyh Sa'dî kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuşlardır ki:

Çun mun'im kuned sefele-râ rûzgâr
Nihed ber-dil-i teng-i dervîş bâr

"Çünkü sefihleri, ahmakları eyyâm mün'im eder, yani felek bu ya sefihleri ashâb-ı rütbe ve mâl-dâr eder, öyle olan kimse dervişin fakirin, dayyık ve dar olan gönlüne minnet yükünü kor."

257 Kabe, Azer'in oğlu Halil'in yapısıdır, oysa gönül en büyük olan celil Tanrı'nın nazar ettiği yerdir.

Çu bâm-ı bulendeş buved hodperest
Kuned bevl u hâşâk ber-bâm-ı pest

"Çünkü o kendiye tapıcı adamın mün'imin damı konağı yüksek âlî oldu. Alçak olan damlara bevl eder, daha büyüğünü de eder" demektir.

[**İstitrâd**: Kâle Celâleddîn-i Rûmî fi'l-Mesnevî:

Mescidî k'ân enderûn-ı evliyâst
Secdegâh-ı cumleest âncâ Hudâst (2: 3111)

Nîst mescid cuz derûn-ı serverân
Ân mecâzest în hakîkat ey harân (2: 3110)

Yani "Bir mescit ki o mescit, evliyâ-yı kirâm hazerâtının enderûn u kalbidir, cümlenin secdegâhıdır; Huda ondadır." Yani evliyâ-yı kirâmın kalb-i şerîfleri beyt-i ilâhî olup tecelliyât-ı subhânî ale'd-devâm oraya nüzul eder. "Büyüklerin, serverlerin derunlarında olan mescitten gayrı başka mescit yoktur. Eğerçi vardır, malûm ya dünyada pek çok mescit vardır, Eğerçi var ise o dünyada zâhirde olan mescid-i mecâzdır. Bu evliyâ-yı kirâmın derunlarındaki mescid-i hakîkattir ey eşekler yani fehm ü idrakte eşekten beter olan adamlar!" demektir.

İşte azizim, eblehler, ahmaklar, mescide tazim ederler; ehl-i dilin haraplığına sa'y ederler. Hâlbuki taştan ve demirden bina olunan mescit, mecazî ve ârîyetîdir. Ve bu kulûb-ı evliyâ, mesâcid-i hakîkî ve savâmi'-i aslî ve ilâhîdir. Ve mesâcid-i zâhirenin tazimi hakkında varit olan ehâdîs-i şerîfeye nazar-ı hakîkat-bînle nazar olunsa, o mesâcidin hacer ve şecer ve meder olan binası için değildir, belki zikrullâha mahal ve tilâvet-i Kur'an'a ve dua ve münâcât-ı [163] Hazret-i Rahmân'a makam olduğu itibarıyladır. Pes filhakika mahall-i zikrullâhî ve makâm-ı elfâz u ahkâm-ı Kur'ânî ve esrâr u envâr-ı rabbânî hod kulûb-ı evliyâdır. Nitekim bu mahalle münasip mevize kitaplarında mezkûrdur ki Yezid'in askeri, Hazret-i İmam Hüseyin radıyallâhu anhu efendimiz üzerine huruç edip Hazret-i İmam Hüseyin'e ve onun evlâd-ı bâ-kirâmına bu kadar cefa ve ezalar eyleyip o hazreti ve onun evlâd-ı bâ-kirâmını katleyledikten sonra onlardan bazısı Ka'be-i mükerreme'nin ziyaretine gelmişler ve Harem-i şerîf'e dahil olmuşlar. Meğer ki Harem-i şerîf'te vâfir peşeler var imiş. Onlardan birisi o peşeleri katleylemiş ve o birisi dahi ittikâ ve perhizkârlık edip ona demiş ki bu Harem-i şerîf'te zî-rûh olanı öldürmek ve katleylemek caiz değildir. Pes birbiriyle mübahase eylemişler. Meğer ki o hînde ashâb-ı kirâmdan bir a'lem-i nâs kimse var imiş. Bunlar: "Gel imdi bu meseleyi o ashâb-ı Resûl'den sual ve istiftâ edelim" deyip onun huzuruna gelmişler ve demişler ki "Ey Resûlün bir güzîde olan yâri, Harem-i şerîf'te katl-i ba'ûza eylemek haram mıdır?" Meğer ki o sâhib-i sa'âdet bunların masiyet ü kabahatine âlim imiş. Cevap verip demiş ki "Ey bedbahtlar, evlâd-ı Resûl'ü ve ashâb-ı fühûlu katleylemekte ittikâ ve içtinap etmeyip o hususta istiftâ eylemediniz, şimdi tazîmen li'l-Harem katl-i ba'ûza etmekte ittikâ ve perhizkârlık edersiz, bu ne hamakat ve ne azim cehalettir?

İttikânın ve tazimin mahalli hod asıl o idi!" buyurmuştur radıyallâhu anhu ve anhum ecma'în. Hitam şud.]

Müşarünileyhin yerine mirliva saadetlû Şevki Paşa hazretleri tayin olunup bu zât-ı âlî-kadr, "Ni'me'l-halefu dâyi'u's-selefi"[258] olarak Şâm-ı şerîf'e bi'şşevk ve'l-muhabbet teşrif buyurdular. Müşarünileyh hazretleriyle öyle selefi Mustafa Paşa gibi aramızda ülfet ü muhabbet ve bir hukûk-ı zâhîri yok ise de manevî çok imiş ki "el-Cinsu ma'a'l-cinsi"[259]dir. Onun için buyurmuşlardır ki:

Z'ân ki cinsiyyet acâyib câzîb-est
Câzib-i cins-est her câ tâlib-est (4: 2671)

Yani "O sebeptendir ki cinsiyet, acayip caziptir; cins, cinsi çeker cezb eder. Cazip cins, her yerde [164] ve mahalde kendi cinsini taliptir" demişlerdir azizim.

Arz olunduğu üzere müşarünileyh Şevki Paşa hazretleriyle bi-hasebi'z-zâhir beynehümâda bir münasebet ve bir cihet-i ta'alluk ve ülfet-i kadîme yok idi, lâkin muahharen olunan tahkike göre bi-hasebi'l-ma'nevî pek çok münasebet ü ta'alluk-ı butûniyye var imiş. Şöyle ki müşarünileyh hazretleri meşhûr u ma'rûf-ı âfâk olan ve risalemizde evvelce zikri sebkat eden kibâr-ı evliyâ-yı ızâm ve meşâyıh-ı aliyye-i Mevleviyyeden Mesnevîhân Hacı Hüsameddin Efendi kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin halifeleri Hacı Mustafa Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin damatları imiş. Müşarünileyh Hacı Mustafa Efendi ise müşarünileyh Hacı Hüsameddin Efendi hazretlerine olan cihet-i kurbiyyet ve ubudiyyet-i ma'neviyyesi fevkalâde olup fenâ-fi'l-mürşid makamını ihraz etmiş idi. Müşarünileyh Hacı Hüsameddin Efendi hazretlerinin irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurduktan sonra makamlarına cülûs edip hatta Eyyûb-i Ensârî radıyallâhu anhu Câmi'-i şerîfi'nde derse çıkmışlar idi. Muahharen bir gece âlem-i ma'nâda Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem tarafından kendilerine işaret buyurulup huzûr-ı hazret-i nebeviyyeye davet olunur. Kendisine olan işarette tarîkat-ı aliyye-i Nakşbendiyye hulefâsından Hacı Feyzullah Efendi ile tarîkat-ı aliyye-i Sümbüliyyeden Koca Mustafa Paşa şeyhi Hoca Galib Efendi ile bu üçü birlikte gelmeleri ferman buyurulmuş olmasıyla müşarünileyh Mustafa Efendi alessabah doğruca bu zevât-ı kirâm hazerâtına gidip bu rüyayı ve irâde-i Cenâb-ı Risâleti tebliğ ettikte, onlar dahi buyururlar ki "Bu gece bize dahi âlem-i ma'nâda böyle işaret buyurulmuştur ve fermân-ı Cenâb-ı Risâlet vâsıl olmuştur." Allah Allah fe-subhânallâh ne tecelli ve ne sa'âdet-i uzmâdır! İşte bu üç zât-ı âlî-kadr hemen tedârikât-ı Hicâziyeye mübâşeret ile ve seksen üç [1866] tarihinde Mekke-i mükerreme'ye giderler. Ba'de îfâ-yı hac, müşarünileyh Hacı Mustafa Efendi hazretleri rüfekasıyla beraber Medine-i münevvere'ye avdet edip o huzûr-ı nebeviyyede bir müddet ikamet edip kendilerine bir zuhurat olmadığından bir gece rüfekalarına buyurmuşlardır ki "Bu gece her birlerimiz istihare edip bakalım ne görürüz?" demişler. Binaenaleyh istihare edip

258 "Öncekini unutturan yeni ne iyidir."

259 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

bunlardan birisi görmüş ki Ravza-i mutahhara'nın Bâb-ı Aişe radıyallâhu anhâ [165] küşade olup çünkü bu Bâb-ı Aişe mesdûddur, asla fetholmaz, cümlenin malûmudur. İşte bu kapı açılıp oradan müşarünileyh Mustafa Efendi hazretlerini içeriden almışlardır. Böylece görüp bu rüyayı alessabah Mustafa Efendi hazretlerine ifade etmiş. Müşarünileyh fevkalâde memnun olup inşâallâhu ta'âlâ burada kalacağız buyurmuşlar. Dört beş gün sonra kendilerine bir cüz'î hastalık ârız olarak irtihâl-i dâr-ı bekâ edip orada defnolmuşlardır, kuddise sırruhu'l-azîz. Cenâb-ı Hak cümle ihvân-ı bâ-sefâyı ve bu abd-i müznib-i âsîyi şefaatlerine nail eylesin, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn.

İşte bunlar selâtîn-i ızâm-ı ma'nevî olup bunlara mensup olanlar dahi o zümre-i mübârekeden ve teba'a-i saltanat-ı Cenâb-ı Mustafaviyyeden olmasıyla mensûbât u taallukatlarına arz-ı ubûdiyyet ü hizmet, sâlikâne ayn-ı farz olduğundan artık müşarünileyh Şevki Paşa hazretlerine kalbî ve samimî hizmet ü ubudiyetim başka olmuş idi. Onların da fakire iltifatları ziyade idi. Cenâb-ı Hak bu gibi zevât-ı kirâmın zâhir ü bâtın feyz ü rif'atlerini müzdâd eylesin, amin bi-câhi seyyidi'l-kevneyn. Allâhumme salli ve bârik aleyhi.

Müşarünileyh Şevki Paşa hazretleri üç yüz altı senesi Eylülün on dokuzuncu [1 Ekim 1890] günü alessabah dâhil-i Şâm-ı şerîf olmuşlardır. Huccâc-ı müslimînden bir gün sonra, onlar da hacı efendiler gibi Beyrut'tan gece arabasıyla gelmişlerdir. Muhasebeci Cemal Bey istikbal edip kendisine misafir olmasıyla cuma günü doğruca müşir paşa hazretlerine gidip oradan cuma namazı için Câmi'-i Emeviyye'ye gitmişler ve Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmı ziyaret ettikten sonra bu fakir yüzsüz asiyi görmek için fakirhaneye teşrif buyurmuşlardır. İşte nükte ve hikmet burasındadır, can kulağıyla istima ederseniz arz edeyim.

Şöyle ki bu risalemizde beyan olunduğu üzere âdet-i fakîrî beher cuma, cuma namazından sonra fakirhanede oda-i mahsûsunda iki rekat namaz eda ve badehu ud ağacı yakıp salât-ı Bedriyyeyi yani ashâb-ı Bedr rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtının esâmî-i şerîflerini mutazammın olan risâle-i şerîfi kıraat ettikten sonra, refikam başını örtüp oda-i mahsûsaya gelir. Birlikte hatm-i hâcegân okuyup ashâb-ı Bedr'e [166] ihdâ olunarak rûhâniyyet-i kudsiyyeleri isticlâb olunur. Bu iş ancak vakt-i asra kadar tamam olur. İşte cuma günleri fakirhanede refikamdan başka kimse bulunmaz ve o gün de bâb-ı hâne mesdûd olup bu işi bilen gelmez. Şayet bilmeyen olur ise, pek çok kapıyı vururlar, asla içeriden seda verilmediğinden kimse yok zannıyla ric'at ederler.

O cuma günü dahi bu minval üzere salât-ı Bedr ba'de't-tamâm kırâ'at-i hatm-i hâcegâna meşgul olduk. O esnada hane kapısı vurulmaya başladı. Birbirimizin yüzüne bakıp bu esnada gönlüme şöyle geldi ki risalemizde sebkat eden Sancakdar Câmi'-i şerîfi hatibi ki Hacı Abdurrahim Efendi hazretleri Hicaz'dan avdet ve teşrif etmişlerdir, yani bir gün mukaddem huccâc-ı müslimîn ile gelmişlerdir, görüşülemedi. Bugün de câmi'-i şerîfe gelmediler. Belki onlar olmalıdır. Şimdi kapıyı açmaz isem pek büyük ayıp olur. Ve bu zât-ı âlî-kadr kimseye makîs değildir, zira ki hakk-ı fakîrîde taraf-ı Cenâb-ı Risâlet-penâh sal-

lallâhu aleyhi ve sellem efendimizden bir nevi tercümân-ı ma'nevî olmuştur diyerek işte bu mülâhaza ile kapının ipinin yukarıdan çekip kapıyı açtım ve aşağıya indim. Ve onu gördüm ki bizim mahut Ali Remzi Efendi yadigârımızdır. Ve hanenin içerisine kadar girmiş, baston elinde: "İzin yok ise geri döneyim ister isen; kabul buyurur iseniz geleyim" dedi. Şöyle tefekküre vardım. Gönlüme geldi ki bu da bir Tanrı misafiridir. Zaten salât-ı Bedriyye tamam olmuştur. Fakir yalnız hatm-i hâcegânı okurum, hitamına kadar onlar da bir köşede oturur deyip kelâm ve söz söylemeyerek işaretle "Buyurun" dedim. Ve gayet memnun oldular. Refikamı diğer odaya savuşturdum. Onları oda-yı mahsûsaya aldım. Odaya girip hatm-i hâcegân taşlarını gördüler ve oda ud ağacı kokusuyla memlû olmuş. "Bu nedir?" dediler. Fakir yine söz ve kelâm etmeyip köşeye oturmasını işaret ettim. Oturdular.

Fakir hafiyyen okumaya başladım. "Aman efendim, bu ne zaman tamam olacaktır? Benim canım sıkılır, bari bu kafesi kaldırayım, gelen ve gideni seyredeyim!" dediler. Anlaşıldı ki bu zat bize hatm-i [167] hâcegân okutmayacaktır. Çarnaçar ortadan taşları kaldırıp misafirin gönlünce hareket etmeye meşgul oldum. O esnada mekteb-i rüşdiye hocası Ahmed Efendi dostumuz oradan güzer eder iken, Ali Remzi Efendi onları da çağırdılar. Onlar da gelip diğer kafesi kaldırıp oda-yı mahsûs bir nevi gazinoya benzedi. Bu esnada müşarünileyh Şevki Paşa hazretleri, Câmi'-i Emeviyye'den avdet edip refakatinde Levazım Birinci Şube hulefasından Galib Efendi ile üçüncü şube müdür muavini alay kâtibi Yusuf Efendi birlikte Cemal Bey'in hanesine gidiyorlar imiş. Ali Remzi Efendi bunları görüp ayağa kalkıp "Buyurun efendimiz!" diye çağırmaya başlayıp teşrife rağbet buyurmalarıyla, Ali Remzi Efendi, fakire hitaben "İbrahim Efendi koş çabuk kapıyı aç, reis paşa hazretleri geliyor!" demesiyle, fakir sandalyeden kalkıp "Nasıl reis paşa?" dedim. Cevabında: "Canım sizin levazım reisi" demesiyle aklım ve fikrim dîger-gûne oldu ve bir nevi şaşkınlık geldi. Dedim: "Canım nasıl levazım reisi, kimdir, ne vakit gelmiş?" diyerek bir telâş ile kendimi kapı önünde buldum. Derhâl kapıyı açtım. Onu gördüm ki müşarünileyh hazretleriyle mumaileyhimâ birlikte olarak "Esselâmu aleykum" diyerek dâhil-i hâne-i fakîrî oldular. Ali Remzi Efendi ve Hoca Ahmed Efendi merdiven başına kadar gelip istikbal ettiler.

Oda-yı mahsûsada kûşe-nişîn-i vahdet oldular. Fakat odanın ud ağacı kokusu ve bir tarafta post ve gayr-ı muntazam surette derviş hanesine benzediğinden gönülleri bir derece huzur bulmakla memnuniyetlerini mucip olduysa da fakir fevkalâde yani tarif olunmaz derecede sıkıldım ve ziyadesiyle terlemeye başladım. Artık birtakım özürler serd ü beyana mecbur oldum. Dedim: "Efendim, af buyurursunuz, bi-hakkın teşriflerinizden haberim yok idi. Hâk-i pây-i ulyâlarınızı istikbal etmek ve ziyâret-i aliyyelerinize gelmek bize vacip iken kemâl-i lutf u kereminizden takaddüm buyurdunuz. Bu lutfunuzdan ziyade mahcup oldum" dedim. Onlar da lutuf ve nüvaziş buyurdular. Kendileri o gibi şeylere ve resimlere iltifat etmediklerini beyan ile bir yarım saat kadar muhabbet olundu. Esnâ-yı muhabbette Hoca Ahmed Efendi, paşa hazretlerine dediler ki

"Efendim, İbrahim Efendi bendeniz Şeyh Fehmi Efendi [168] hazretlerinin gayet sevgili mürîdânındandır" diye tavsiye edip paşa hazretleri de izhâr-ı memnûniyyet gösterdiler. Badehu ric'at ve avdet murat etmekle fakir, derakap merdivenin alt başında bulunup kunduralarını çevirdim. Bundan muztarip oldular. Buyurdular ki "Böyle şeylerden memnun olmam ve böyle eder iseniz, bir daha gelmem" diyerek dest-i fakîrîye sarılıp öptüler. Fakir de bilmukabele ellerini öptüm, yani resm-i âyîn-i Mevlevî gibi el öpüştük ve ma'a's-selâm diye teşyi ettim ve geri haneye girdim ise de bundan fevkalâde muztarip oldum ki "Bu muamma nedir?" diye tefekküre vardım. Gönlüme şöyle geldi ki Şevki Paşa hazretlerinin böyle ayağı tozuyla doğruca fakirhaneye gelmesi bir sevk-i ilâhî olup bu da erenlerin size bir tevbîh ü itabı ve bir remz ü işaretidir. Şöyle ki giden reis paşadan incinmiş idiniz, işte bundan da fevkalâde memnun oldunuz, öbürü kahır ve bu lutuf oldu. Hâlbuki kahır ve lutfu bir şey bilmeyen, âşık değildir. Siz hâlâ kahırdan mükedder ve lutuftan memnun olursunuz, bununla beraber de kendinizi zümre-i uşşâktan zannedersiniz. Bilmezsin ki mahlûkun ipleri erenlerin elindedir. Birisinden kahır, diğerinden lutuf gösterirler.

Böyle kahır ve lutuf ile seni terbiye ederler hatırasıyla ve daha bu gibi bazı rumûzât ile odaya geri geldim. Derunumdan pek çok istiğfar ettim. Şimdi anlaşıldı ki Ali Remzi Efendi ile Hoca Ahmed Efendi'yi mahsûsen erenler göndermişler ki hatta Şevki Paşa hazretlerini celp etsinler, çünkü bunlar gelmemiş olsa idi, Şevki Paşa hazretleri nereden fakirhaneye gelecektir? Kâ'ide-i ilâhiyye böyledir ki her bir şey bir esbâba müstenittir. Bu âleme, âlem-i esbâb derler, sebepsiz bir şey olmaz azizim. Bu esbâb ve müsebbib bahsinin tafsili, *Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-Hakîkiyye* risalemizde tafsil olunmuştur. Oraya müracaat buyurula.

İmdi ertesi cumartesi günü daireye geldim. Gördüm ki reis paşa hazretlerinin odasını ve makamını, aklâmın namaz kıldıkları odaya nakletmişler, çünkü reis paşaya mahsus olan odanın duvarı sakt olup hedm etmişler idi. Binaenaleyh aklâmın [169] mescit ittihaz eylediği oda, reis paşanın odası olmuştur. Eğerçi birinci şubenin odası daha güzel ve merdiven başında meydana nazır olup mescit ittihaz olunan oda ise, dairenin nihayetinde karanlık ve ittisalinde memşalar olup birinci şube muvakkaten oraya nakledip reis paşa, birinci şubenin odasında birkaç gün ikamet buyursa, daha alâ olur idi. Velâkin birinci şube halkı mine'l-bâb ile'l-mihrâb beynamaz adamlar olup onların mescitte yerleri ve mahalleri olmadığından onları oraya koymazlar, zira ki herkesin mescitte yeri ve seccadesi vardır. Namaz kılmayanlar mescitte yeri ve seccadesi olmayanlardır. Eğerçi onların da seccadesi yayılmış olsa idi, onlar da gidip seccadeleri üzerinde namaz kılarlar idi.

İşte müşarünileyh hazretleri evvelâ cami duvarını ziyaret edip selefi gibi nâ-becâ muamelede bulunmadığından dairede makamını evvelâ cami ettiler. Evet, ne'am, kişi oturduğu yerin şerefiyle de başkaca müşerrefe ve mükerrem olur. Meselâ mescitte oturan ile meyhanede oturan beraber olur mu? İslâm mahallesinde ikamet eden ile Hıristiyan mahallesinde ikamet eden Müslüman beraber olur mu? Oraya zulumât nazil olur, buraya nûr ü rahmet nazil olur. Hik-

met-i rabbânî bazı Müslümanlar da Hıristiyan mahallesinde ikamet ederler. Elbette bunların da cüz'î ve küllî zülf-i yâre dokunur bir işleri olmalıdır ki İslâm mahallesinde yer ve mahal vermemişlerdir. Lâkin uşşâk hakkında ve sâhib-i gönül olanlara İslâm ve Hıristiyan mahallesi birdir, bir fark yoktur. "Mescitte meyhanede puthanede çağırırım dost dost" diyen âşıklar bu manaya remz ü işaret etmişlerdir azizim.

İşte on, on beş gün sonra müşarünileyh hazretlerinin oda-yı mahsûsu tamiratı hitam bulup oraya nakil buyurdular. Cami ittihaz olunmuş olan oda kemâfi's-sâbık yine cami olup orada namaz kılınır idi. Lâkin levazım dairesinin bu redif dairesine naklinden beri öyle imâm-ı mahsûs ile cemaat olarak namaz eda olunmaz idi, namaz kılanlar yalnız başına cemaatsiz edâ-yı salât ederler idi, çünkü eski dairede iken cemaat olunur idi. Mahsus imamıyla maaşlı müezzini mevcuttur. Oradan buraya naklolundukta imam ve müezzin, Erkân-ı Harbiyye Dairesinde kaldılar, [170] zira ki levazım dairesi zulmetti. Zalimlere imam, müezzinin lüzumu yoktur. Sebeb-i zulm ise bu idi ki bir maddeden ve bir şeyden ötürü haksız olarak bu fakiri ziyadesiyle şiddet ü hiddet gösterip tekdir ettiler. Fakir de böyle haksız olduğundan bir şaşkınlık gelip âlem-i hayrette kalıp mukabele edemeyip sükût ile geri yerime geldim. Ferdâsı günü kaleme geldim. Onu gördüm ki cümle efendiler ellerinde yazı takımları ve birtakım neferât-ı askeriyye ellerinde sandalyeler ve sandıklar, daireden naklediyorlar. Birden bire taaccüp ettim. "Ne ola bu hâl?" diye sual ettim. Dediler ki "Birinci şube yere batmış!" "Aman!" dedim "Bu nasıl sözdür? Ne iştir?" diye hemen yukarı daireye çıktım. Onu gördüm ki cümle efendiler harîkten eşya kaçırırlar gibi herkesin elinde bir şey firar ederler. Şöyle uzaktan yere göçmüş olan odaya nazar ettim. Gördüm ki yalnız Cemal Bey'in oturduğu mahal yıkılmıştır. Lâkin fenâ hâlde bir zulumât dahi çökmüştür, kavm-i âd gibi olmuştur. Bu nezaret ve bu hayrette iken içeriden dediler ki "Ne için taaccüp ediyorsun? Dünkü gün Cemal Bey'in sana ettiği zulüm ve ta'addîsi semeresidir. İbret alsın, mütenebbih olsun için erenler onun yerini bu hâle koydu ve bu renge boyadı azizim!" dediler. Bu hâlde gönlüme fevkalâde havf u dehşet târî olup çok istiğfar ettim. "Ne vakit ve nasıl olmuş" diye ihvandan sual ettim. Dediler ki "Bu gece saat altı yedi raddelerinde birden bire yıkılmıştır." Çünkü o odanın altı ahır idi, hatta Ferik Kerim Paşa hazretlerinin araba beygirlerinden birisinin ayağı kırılmış idi. Cenâb-ı Hak kemâl-i lutf u kereminden muhafaza edip bu hâl gündüzün kendisi orada olduğu hâlde vuku bulmamıştır. Eğerçi öyle olsaydı, Cemal جمال Bey'in cim kamındaki noktası gibi olan aklı ve nutku zail olup bir büyük yük altında hamal حمال gibi kalırdı, yani sandalyesiyle önündeki masa ve yazı takımını boynuna geçirirler idi. Hele hamdolsun ki bu iş gece vakti oldu. "el-Leyletu hublâ"[260] işte budur. Ama ne bir çirkin musibet doğurdu! Cemal Bey gibi zâhiri güzel, bâtını çirkin murdar bir şeytan doğurdu! Cenâb-ı Hak cümlemizi afv u mağfiret buyursun, amin azizim. [171]

260 "Gece gebedir."

Velhâsıl oradan redif dairesine naklolunmuş idi. Fakat imam ve müezzini daha bize vermediler, zira ki yere batmış kavim gibi olduk. Daha imamın müezzinin lüzumu kalmadı demektir. Lehu'l-hamdu ve'l-minne müşarünileyh hazretlerinin kudümleriyle bu musibetlik bertaraf olup erenler yine yüzümüze baktılar, yani müşarünileyh hazretleri âbid ve zâhid bir zât-ı âlî-kadr olduğundan sanayi taburunun imamı efendiyi zuhr ve asırda gelip edâ-yı imâmet etmesine emir verdi ve fakire dahi buyurdular ki orada kalan müezzin efendinin bir sebep ile bu tarafa alınmasına himmet olunmasını rica ettiler. Fakir dahi Erkân-ı Harbiyye Reisi Paşa hazretlerine istirham yollu bizim mahut Ali Remzi ile haber gönderdim ki harbiye dairesi bâb-ı müşîrî ittisalindeki camiye karîb olup orada ezan okunur iken istima olunur; ancak bizim dairemize muttasıl cami olmadığından ezan istima olunamayıp vakt-i salât bilinemediğinden müezzin efendinin mümkün ise gönderilmesini bizim reis paşa hazretleri dahi niyaz ederler yollu haber irsaliyle onlar da bu işe memnun olarak müezzin beraber olup kemâ-fi's-sâbık cemaat ile edâ-yı salât olunmaya başladı. Bu da mahz Levazım Reisi saadetlû Şevki Paşa hazretlerinin kemâl-i şevk ü muhabbetleri eseri demek olup fevkalâde teşekkürler olunmuştur azizim.

Lâkin beynamaz olanlar da ziyadesiyle muztarip olmuşlardır. Hatta müşarünileyh hazretleri buyurdular ki "Cemaate gelen efendiler cümlesi küçük efendilerdir. Büyükleri gelmiyor, ne yapalım?" dediler. Fakir de cevabında: "Küçüklerin ibadetine devamları büyüklerden daha ziyade makbuldür, zira ki delikanlıların nefis ve şeytana meylettirecek heva ve şehvetleri pîr-i fânî olanlardan pek çok ziyadedir. Onun için onların ibadetleri de makbûl-i dergâh olur" dedim. Büyüklerden en büyüğü bizim firavun olur, çünkü meşhurdur her Musa'nın bir firavunu olur. Eğerçi fakir kadem-i Musa aleyhisselâma varmamış isem de ihvanımızdan bir zatın görmüş olduğu rüyası mucebince sâye-i Cenâb-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîzde erenler o kadem-i sa'âdete kadar fakiri sürmüşlerdir. [172]

Şöyle ki Erzincan'da bina ve inşa olunan dergâh-ı şerîfte mukim âşık u sâdık ve birinci zâkir ü sâlik Buharalı Abdullah Efendi biraderimiz bir gün alessabah huzûr-ı Hazret-i Ulemâ-billâh'ta oturur iken, hakk-ı fakîrîde görmüş olduğu rüyasını arz ettiler. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz tebessüm buyurup buyurdular ki "Bizim Baba Ruznamçeci kadem-i Musa aleyhisselâma vâsıl olduğuna remz ü işârettir, tebşir ederiz" buyurdular. Evet, ne'am, belî, insaf iyi şeydir ve herkes kendi hâlini herkesten iyi bilir, yani sen seni bildiğin gibi kimse seni öylece bilemez, malûmdur. İşte bu yüzsüz asi de kendimi iyi bilirim ki bu makamların hâşâ sümme hâşâ erbabı değilim, lâkin el oğlu görüp böylece söylüyor. Vaktin ve asrın gavsı olan zât-ı âlî-kadr de böyle irade ve ferman buyurur. Hâşâ sümme hâşâ ki onlardan kizb sâdır olsun veyahut hatır için söz söylesinler! Haşa tasavvur olunmaz. Demek olur ki bu fakir yüzsüzü kendimden bîhaber olarak o türlü pûşîde tahtarevan içinde götürüyorlar. Bir yeri ve bir makamı ve mahalli gördüğüm yoktur. Ancak kendi günahımı ve kusurumu görüyorum, biliyorum azizim.

İmdi böyle firavn-ı zamân ile bir yerde haşr olunmamak için ve evvel ü âhir-i niyet-i fakîrî tekaüt olup Hicaz'a gidip orada Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin kabr-i sa'âdetleri türbedarlığı hizmetiyle kadem-i sa'âdetlerinde yatmak idi ve buna bir çare aramakta idim, yani tekaüt olmak fakir için şimdilik mümkün değildir, zira âb-ı hayât nûş ettiğimden sakalım beyaz olmuyor. Onun için çare aramaktayım.

Bir gün mekteb-i idâdiye tabur kâtibi Ali Rıza Efendi biraderimiz kaleme gelip mumaileyh zaten fakirin bu niyet ve efkârımdan haberdar idiler. Onlara Hicaz fırkasındaki ehibbâsından bir zat tarafından gelen mektupta Hicaz Fırkası'nın Birinci Ordu'ya olan irtibatı kesilip ayrıca başkaca bir fırka-i dâime ittihaz olunup hatta ordu-yı mezkûr aklâmından Halil Efendi oraya geldiği ve daha efendiler henüz tamam olmadığı ve muhasebecisi dahi henüz tayin olunmadığını yazmış olduğunu mumaileyh Ali Rıza Efendi söyledi. Fakir bu sözü işittiğim [173] anda hemen o saat fakirhaneye gelip o fırkaya naklim hususu hakkında makâm-ı seraskerîyle bizim Derviş Paşa hazretlerine telgraf keşide ettim azizim.

Sûret-i Telgrafnâme:

Huzûr-ı Fehâmet-mevfûr Cenâb-ı Seraskerîye,

Hicaz'da teşekkül eden fırka-i askeriyye aklâmına tahvîl-i me'mûriyyetimi oradaki dua-gûyân zümresinden olmak üzere mensûbiyet-i kadîme-i bendegâneme mağrûren istirham ederim.

Ferman fî 21 Teşrîn-i sânî sene 305 [13 Kasım 1889].

Bu dahi Derviş Paşa'ya:

Yıldız'da Devletlû Derviş Paşa Hazretlerine,

Hicaz'da teşekkül eden fırka-i askeriyye aklâmına tahvîl-i me'mûriyyetim esbabının istihsalini merhamet-i devletlerine dehaletle istirham ederim.

Fî 21 Teşrîn-i sânî 305 [13 Kasım 1889].

Fakir böyle bir telâş ile eve gelip telgraf keşidesinin sebebinden refikam sual etti. Ona da beyân-ı keyfiyyet ettim. Meğer ki refikam o gece fakirden habersizce bu iş için istihare etmiş. Görmüş olduğu rüyayı fakire söyledi. Şöyle görmüş ki fakirhaneye üç dört zat gelmişlerdir. Elbiseleri ve kendileri Buharalı olan zevat elbiseleri gibi öyle başlarında beyaz sarık ve beyaz elbiseleri vardır; ehl-i Buhara'dandır. Refikam, bunlardan sual etmiş ki "Eşyalarınız nerede kaldı?" Onlar cevap vermişlerdir ki "Eşyalarımız deryaya, denize battı." İşte bu kadarcık görmüştür. Fakir bu rüyadan anladım ki bu işe erenlerin rızası yoktur, çünkü rüyada müşahede olunan zevât-ı kirâm hazerâtı, sâdât-ı Nakşbendiyye olup eşyaların denize batması bu işin adem-i vücûduna delildir.

Velhâsıl aradan bir mâh geçti, bir haber zuhur etmedi. Bu defa fakir istihare ettim, yani bunu erenlerden istizan ettim. Şöyle gördüm ki bir ufacık mescitte bulundum. O mescidin mihrabının sol tarafında bir kütüphane vardır, içi kitap ile doludur. Ve mihrabın sağ tarafındaki köşesinde elyevm üzerinde oturduğum bizim mavi post serilmiştir ve mescidin derunu kandil ve avize ile müzeyyendir. O esnada mezkûr post üzerinde Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretleri zuhur ettiler, yani postnişin olmuşlardır. Fakir de huzurlarında dizbediz murakabe ve teveccühte durur gibi oturmuşum. Fakire hitaben buyurdular ki "Niçin geldiniz? Biz burada bir müddet rahat ediciyiz, siz niçin geldiniz?" buyurdular. Fakir de dedim ki "Hatm-i hâcegân kıraat buyurursunuz, fakiriniz de bulunmak için geldim." Tekrar buyurdular ki "Biz ne vakit hatm-i hâcegân okur isek, [174] sizi çağırırız" buyurdular. Lâkin bu hitap bir nevi itap yollu idi. İşte bu havf u ıztırap ile uyandım. Derakap tefekkür ve mülâhaza eyledim ki işte o mescit, kalb-i âcizîdir. Kütüphane ise o esnada leyl ü nehar meşguliyetim olan telifat ve tasnifat gürültüleri olup Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz o cihetle iltifat buyurmayıp kendileri tarafından evvelce lutf u ihsan buyurulmuş olan sırr-ı hilâfet cihetine iltifat ederek, o cihetten şimdilik Şâm-ı şerîf'te kemâ fi's-sâbık ikame ile memur olduğum vazîfe-i ma'neviyyem olan hatm-i hâcegâna devam ve muvâzabete emr ü ferman buyurmalarına ve vakt-i ma'lûmu geldikte nezd ü kurb-i gavsiyyelerine celp buyuracaklarına remz ü işaret olduğunu anlayıp derhâl bu işten kalben ve kalıben tövbe ve rucû' ile bi'l-külliye derunumdan ihraç olunarak kemâ fi's-sâbık vazîfe-i ma'neviyyem ile meşgul olmaya başladım. Bunun üzerine keşide olunan telgrafnameye de asla bir cevap zuhur etmedi ve etmeyeceğini rüyadan malûmumdur azizim.

İmdi bundan birkaç gece sonra rüyada Cami-i Emeviyye'de bulundum. Fakat caminin bazı yerlerini tamir ediyorlar. Onu gördüm ki caminin içerisinden ve zemininden pek çok sular öyle her bir taraftan cereyan edip bol bol akar gider gördüm. Bundan da malûm oldu ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin evvelce lutf u ihsan buyurdukları ve tercümede evvelce zikri sebkat eden vazîfe-i ma'neviyyemiz olan haftada iki gün huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda okunagelen hatm-i hâcegânın sırrıdır ki o cereyan eden sular sâdât-ı hazret-i Nakşbendiyyenin füyûzât-ı kudsiyyeleridir. Fakir de onların su yolcusu olduğuma remz ü işarettir. Aşçı dedeliğe bir de su yolculuk zam ve ilâve buyruldu. Teşekkürler ve arz-ı ubûdiyyetler olunur azizim.

İşbu sayededir ki Şâm-ı şerîf'e bundan mukaddem yani bin iki yüz doksan sekiz [1881] senesinde teveccüh eden veba illetinin ref' ve izalesi ve ne veçhile tedbir ve niyaz ve reca olunduğu evvelce risalemizde zikr ü beyan olunmuştur.

İşte bu defa dahi illet-i mezkûre yüz göstermeye başladı. Şöyle ki bin üç yüz altı senesi Temmuz ve Ağustosunda [13 Temmuz-12 Eylül 1890] illet-i mezkûre Halep cihetinde zuhur ederek oradan Hama'ya sirayet etmiştir. Artık Şam'ca lâzım gelen tedarikât u tedâbirât-ı lâzimenin icrası [175] tabiî bulunmuştur.

BU FASIL ŞAM'A VEBA İLLETİNİN TEVECCÜHÜ BEYANINDADIR

Bu iş için risalemizde sebkat eden reşadetlû, faziletlû Hacı Halil Efendi hazretlerine arz-ı keyfiyet olunmasına mecburiyet hâsıl olmakla keyfiyet, müşarünileyh hazretlerine arz olundu. Şöyle ki müşarünileyh hazretleri on beş yirmi günde bir kere yatsı namazına Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne gelip ba'de's-salât beraberce camiden çıkıp fakirhanenin karşısında meydanın ortasında olan büyük ağacın altına gelip orada ayak üzerinde esrâr-ı butûndan ve bazı şeyleri müzakere kabilinden olarak kendilerine arz ederim ve cevaplarını ahz edip ellerini takbil ile veda ederim. İşte bu usûl ü âdet üzere yine bir gece yatsı namazına teşrif buyurdular. Bu müzâkerât cümlesinden olarak kendilerine arz ettim ki "Efendim, illet-i mezkûre Hama'ya gelmiş ve her gün yüz nefere karîb vefeyât vukuu telgrafla haber veriliyor" dedim. Cevaplarında şöyle buyurdular ki "Veba illeti buraya gelmez, zira ki burada birkaç kimseler vardır, onların buradan gitmesi lâzım gelir. Onlara da buradan gitmek muhaldir, onun için illet-i mezkûre de buraya gelmez" buyurdular. Fakir derhâl ayaklarına kapanıp dâmen-i mürşidânelerini takbil ettim. Müşarünileyh hazretleri elimden tutup kaldırdılar ve elimi sıkıp şöyle ferman buyurdular ki "O birkaç kimse burada vardır demekten muradım sizsiniz. Zatınız burada oldukça veba illeti buraya gelmez. Sizin buradan gitmeniz lâzımdır. Sizin de buradan gitmeniz muhaldir, onun da buraya gelmesi muhaldir" buyurmaları üzerine artık lisân-ı tarîkatça ne yolda istiğfar olunmak lâzım ise, öylece fakir istiğfar ederek zât-ı mürşidâneleri tarafından olacak lutf u ihsanı fakire atfederek kendilerine bir mir'ât-ı ma'nevî ittihaz etmişler demek olduğunu arz u ifade ile veda ettim. Ve bundan fevkalâde gönlüme zevk ü sefa zuhur edip ferdâsı günü fakirin sırdaşı olan bizim müdür Rıza Beyefendi'ye [176] böylece arz ettim ve bir nevi onları tebşir ettim. Onlar da memnun ve mesrur oldular.

Bunun üzerine bir müddet sonra illet-i mezkûre Hama'dan Hımıs'a doğru teveccüh ederek artık beyne'n-nâs Şam'ca telâş ziyade olup Merkez Kumandanı Mirliva Tayyar Paşa ve Jandarma Kumandanı Fevzi Paşa maiyetleriyle etıbbâlar beraber olarak ve haylice süvari askeriyle Şam'ın ilerisinde karantina ittihaz olunarak o taraftan kimseyi geçirmemeye memur olarak azimet ettiler. Bunların azimetinden iki gün sonra yine müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri yatsı namazı için Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne teşrif buyurdular. Ba'de's-salât usûl ve âdet-i kadîme üzere beraberce mezkûr ağacın altına doğru gelir iken, müşarünileyh hazretleri elimi tutup ve sıkıp şöyle buyurdular ki "İşe ehemmiyet vermiyorsunuz, dikkat etmiyorsunuz!" Fakir de "Ne gibi iştir

efendim?" dedim. Buyurdular ki "Şam'ın etrafında dolaşıyor. Bir gönül buna muktedir olamaz, ittihâd-ı kulûb lâzımdır. İşin ilerisi vahimdir, dikkat ve himmet gerektir" buyurdular. Fakir bu sözden anladım ki illet-i mezkûre hakkında söylerler. Dedim ki "Bu işi fakire havale buyurmayınız, zira ki âcizim. Bu bapta erenlere söz söylemeye muktedir değilim, zira ki kusurum cihanı doldurmuştur, yüzüm yoktur, himmet ü lutf u ihsan efendimizindir" dedim. Buyurdular ki "İstanbul'a gideceğim." Fakir de "Beraber giderim. Lâkin ma'lûm-ı mürşidâneniz olduğu üzere Şam'ca olan vazîfe-i ma'neviyyemi terk etmeye şimdilik ruhsat-ı ma'neviyye yoktur. Bu cihetle muztaribim" dedim. Buyurdular ki "Hele bakalım, şimdilik dursun" deyip veda buyurdular. Fakir de fakirhaneye geldim. Lâkin müşarünileyh hazretlerinin bu nutk-ı âlîlerinden ziyadesiyle muztarip oldum.

Fakir, bin iki yüz doksan senesinde teveccüh eden illet-i mezkûrenin def' ü izalesi için mahsus huzûr-ı Yahyâ aleyhisselâmda hatm-i hâcegân kıraat olunmuş idi, bu defa yine öylece kırâ'at-i hatm-i hâcegân itmeye gönlümün asla niyet ve kastı yoktur, yani bu cihetten bir işaret ve zuhurat yoktur. Ancak âdet-i kâ'ide-i fakîrî üzere nısfu'l-leylden sonra kalkıp bazı mütâlaat ve günahlarımı [177] tefekkür ü tezekkür ederim. O esnada dahi atebe-i felek-mertebe Cenâb-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerine baş koyup kıtmîr-veş yüzümü semâ-yı ma'nevîyye ve dergâh-ı gufrâna tutup ulurum. Belki ola ki bu ulumaklığımda bir hoşt diyeler. İşte bu kadarcık edebilirim idim. O esnada bizim kalem refikimiz Jurnal Kâtibi Emin Efendi fakir hakkında bir rüya görmüş. Alessabah kaleme gelip dedi ki "Efendim, bu gece sizi rüyada gördüm. Şöyle ki sizin ile bizim aramızda bir perde vardır. Siz o perdenin ilerisinde oturmuşsunuz, gayet bülend avaz ve kıraat üzere Fâtiha-ı şerîfi kıraat ettiniz. Hatta "Ve lâ'd-dâllîn" lafz-ı şerîfini ziyadesiyle med edip uzattınız, yani fevkalâde çektiniz. Ondan sonra âyet-i kerîmeden bir ayet dahi kıraat ettiniz. Lâkin o âyet-i kerîme hatırımda kalmadı" dedi.

Fakir bu rüyadan işi anladım ve fevkalâde memnun oldum. Tahrirat Kâtibi İzzet Efendi biraderimize tabir ettirdim, zira efendi-i mûmâileyh âbid ve zâhid olup ilmi dahi var idi. Güzel mu'abbir idi. Böyle bazı rüyaları ona tabir ettirir idim. Cevabında buyurdular ki "Mahz hayr-ı kesîrdir. Umum hakkında sizin tarafınızdan bir büyük iyilik, bir büyük hayırlı bir şey olacaktır" dediler. Zaten fakir de bu rüya muktezasınca illet-i mezkûrun def' ü izalesi tebşiri olduğunu anlamış idim. Artık bundan fevkalâde teşekkürler edip Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ettim ve sâdât-ı kirâm hazerâtına dahi tahiyyât ve selâmlar ve aşk u muhabbetler arz ettim, zira ki bu rüya muktezasınca ve müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri tarafından "Siz burada iken illet-i mezkûre buraya gelmez" iradeleri demek oluyor ki fakirin on beş seneden mütecaviz haftada iki kere Câmi'-i Emeviyye'de ve huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda kıraat olunan hatm-i hâcegân sayesi imiş, çünkü Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretleri buyurmuştur ki "Hatm-i hâcegân kıraat olunan haneye ve belki o mahalleye ve belki o beldeye hiçbir belâ ve musibet isabet etmez" bu-

yurmuşlardır. âmennâ ve saddaknâ azizim. Eğerçi Şâm-ı şerîf'te diğer mahallerde dahi hatm-i hâcegân kıraat olunmakta ise de, fakirin böyle müddet-i medîde yalnız başıma kıraat ve devamım ve bir de erenler tarafından manevî mezun ve memur [178] olduğum cihetle elbette erenlerin bu bapta lutuf ve müsaadeleri başka olur azizim.

Yine bu esnada Hazine Kâtibi Hacı İbrahim Efendi biraderimiz rüyasında görmüş ki mumaileyh kendisi bir yüksek tepe üzerinde bulunup öteden beri pek çok süvari zuhur ederek her birisinin önünde birer adam vardır. Ve o adam, başını aşağı eğmiş daima kay eder. Diğer süvari neferi de eliyle kucaklamış önünde tutar, yani her bir hayvan üzerinde iki kimse olup biri o hayvanın sahibi, diğeri onun önünde. İllet-i mezkûreye tutulmuş kay eder ve o nefer, onu iki eliyle önünde tutmuş. Böylece pek çok süvari askeri olup mumaileyhin önünden geçip savuşmuşlar. Ve bundan birkaç gün sonra yine mumaileyh İbrahim Efendi rüyasında görür ki kendisi vefat etmiş. İki adet kefen biçiyorlar. Birisi beyaz, diğeri sarı renkte bezden iki kefen biçiyorlar. Mumaileyh kendi kendine diyormuş ki "Vah vah ben ölmüşüm, bu kefenleri bana biçiyorlar!" Bu hâlde uyanmış. Mumaileyh bu rüyayı fakire söylediler.

Bu rüyalar muktezasınca demek olur ki illet-i mezkûre bi-hasebi'z-zâhir burada zuhur etmeyip bi-hasebi'l-ma'nevî zuhur ederek geçmiştir, zira ki ehl-i hakîkat indinde malûmdur ki bazı şeyler, olunan niyaz ve duaların kabulüyle hükmünü manevî icra edip geçer. Hatta bu bapta rivâyet-i sahîha ile rivayet olunur ki Şeyh Hazret-i Abdulkadir Geylanî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretlerinin zamân-ı sa'âdetlerinde muhibbânından bir tüccarın ticaretten ve bir mahalden gelir iken, eşya ve emlâkini haramîler gasp ve gârât edip kendisini katledecekleri takdir olunmuş ve mukarrer bulunmuş iken, müşarünileyh hazretlerinin kuvvet-i kudsiyye ve teveccühât-ı ma'neviyyeleri semeresiyle o iş rüyada zuhur ederek geçmiştir, yani o tüccar bu vakıayı rüyasında görmüş, kendisinin yüklerini, eşyalarını haramîleri almış ve kendisini katletmişler görmüştür. İşte bunu gibi bazı şeyler de rüyada zuhur ederek zâhire çıkmaz azizim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne illet-i mezkûre böyle min ciheti'l-ma'nevî Şam'a gelip fiilini icra ederek zâhire çıkmamıştır. Ve bu esnada Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanından olarak bir hafta ale'd-devâm [179] yağmur nazil olup hava tebdil olmasıyla karantinaya memur olan zevât-ı kirâm ile etıbbâ ve asâkir-i şâhâne emnen ve sâlimen Şâm-ı şerîf'e avdet edip umum, müsterîhü'l-bâl olarak Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalara olunmuştur.

İşte erenler, fakire bir de manevî Şam muhafızlığı memuriyetini ihsan u inayet ettiler demek olur. Lâkin bu memuriyetler manevîdir. Zâhirde kime anlatırız. Eğerçi ahâlî-i Şâm, ayne'l-yakîn bu işi bilmiş olsalar idi ve fakire de bunun için onlardan ücret talep etmiş olsaydım, bir adet altın cümle tarafından memnunen ve mesruren verirler idi. Artık Şam'da olan nüfus üzerine birer altından hesap et ki ne kadar altına baliğ olur. Lâkin böyle ehl-i butûnun ücretleri Cenâb-ı Hak üzerinedir, yani onlar, nâstan ücret talep etmezler. Onların ücretleri Cenâb-ı Hak üzerinedir; Cenâb-ı Hak, ihsan ve bahşeder. Kezalik bu yüzsüz asi fakirin dahi eğerçi ücretim var ise, Hakk'ın üzerinedir. Erenlerden ümidin kesme, himmet evliyanındır azizim, şâhım sultanım, yâ hû!

Evet ne'am, bu kadarcık şey fakire çok görmeyesiniz, zira ki insaf iyi şeydir. Herkes kendi nefsini iyi bilir. Fakir de muhakkak bilirim ki derece-i evliyâya vâsıl olmamışım. Lâkin gece gündüz aşkıla derdile ah u efgân ettiğim mahbûb-ı cihân, âşık-ı Hak olan Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi el-Erzincanî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sayelerinde bu kadar şey çok değildir. Ve hem de fakir gibi bir facir adam ile Cenâb-ı Hak bu dini teyit buyurduğu muhakkak olıcak ne zararı vardır bu facir ile böyle cüz'î şeyler de def' ü izale olsun! Nitekim hadîs-i kudsîde vaki olmuştur:

"İnnellâhe le-yueyyidu'dîne bi'r-reculi'l-fâciri." Revâhu İbn Ebi'd-dunyâ fî *el-Mudârâti* an Ebî Hureyre.[261]

Ve revâ el-Buhârî enne'n-nebiyye sallallâhu aleyhi ve sellem kâle li-Bilâlin: "Yâ Bilâlu kum fe-ezzin lâ yedhulu'l-cennete illâ mu'minun ve ennellâhe le-yueyyidu hâze'd-dîne bi'r-reculi'l-fâciri."[262]

Ve revâ et-Taberânî an Ebî Bukre; ve en-Nesâî ve İbn Hibbân ve İbn Ebi'd-dunyâ an Enes "Ennellâhe le-yueyyidu hâze'd-dîne bi-akvâmin lâ halâka lehum."[263]

Ve fî rivâyetin an Ebi'd-dunyâ: "Le-yueyyidennellâhu hâze'd-dîne bi-akvâmin lâ halâka lehum."[264]

Ve fî uhrâ [180] "Le-yueyyidu hâze'd-dîne bi-kavmin lâ halâka lehum."[265]

Ve revâhu'l-Beyhakî fî *el-Evsat* ve *el-Kebîr* bi-senedin da'îfin an Meymûn bin Sindâd "Kivâmu ummetî bi-şirârihâ." Ve ahrecehu Abdullâh bin Ahmed fî *Zevâidi'l-Musned*.[266]

---

261 "Allah, dini günahkâr adam ile bile destekler." "Bu hadisi İbn Ebi'd-dunyâ, Ebû Hureyre'den rivayetle *el-Mudârât*'ta kaydetmiştir." *el-Buhârî*, c. 3, s. 1114, no: 2897; *A.e.*, c. 4, s. 1540, no: 3967; *Muslim*, c. 1, s. 105, no: 111; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 309, no: 8776; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720.

262 "el-Buhârî'nin rivayetine göre Resulullâh sallallâhu aleyhi ve sellem Bilâl'a şöyle dedi: "Kalk ey Bilal, ilan et: İnananlar dışında kimse cennete girmeyecek ve Allah, bu dini günahkâr adam ile bile destekleyecektir." *el-Buhârî*, c. 3, s. 1114, no: 2897; *A.e.*, c. 4, s. 1540, no: 3967; *Muslim*, c. 1, s. 105, no: 111; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 309, no: 8776; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720.

263 et-Taberânî, Ebû Bukre'den; en-Nesâî, İbn Hibbân ve İbn Ebi'd-dunyâ da Enes'ten şöyle rivayet etmişlerdir: "Allah, bu dini sıradan topluluklarla bile destekler." *Sahîhu İbn Hibbân*, c. 10, s. 376; *Musnedu Ahmed*, c. 5, s. 45; no: 20472; *el-Mu'cemu's-sağîr*, c. 1, s. 97, no: 132; *es-Sunenu'l-kubrâ*, c. 5, s. 279, no: 8885; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720.

264 "Ebu'd-dunyâ'nın rivayetinde: "Allah elbette bu dini sıradan topluluklarla destekler." *Sahîhu İbn Hibbân*, c. 10, s. 376; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720.

265 "Bir rivayette de "Allah bu dini sıradan bir topluluk ile destekler." *Mevâridu'z-zam'ân*, c. 1, s. 387; 1606; *el-Ehâdîsu'l-muhtâre*, c. 6, s. 234, no: 2251; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720.

266 el-Beyhakî, el-Evsat ve el-Kebîr'de zayıf bir senetle Meymun bin Sindâd (başka bir yerde Sinbâz)dan şöyle rivayet etmiştir: "Ümmetimin kıvamı onların şerarı iledir." Abdullâh bin Ahmed *de Zevâidu'l-Musned*'de tahriç etmiştir. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 235-236, no: 720. Ayrıca bkz. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 102, no: 1901.

BU FASIL YÂDİGÂR-I MA'NEVİYYE BİZİM CEMAL BEY'İN İNFİSALİ HAKKINDADIR

Mumaileyh Cemal Bey ile miyânemizde cereyan eden ahvâl-i zâhire evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere bu defa dahi yani bin üç yüz sekiz senesi Receb-i şerîfinde [10 Şubat-11 Mart 1891] idi ki yine firavun-veş inkâr damarları hareket edip makâm-ı asâ olan canımıza hücum ile mücadele, muhasama etmek niyetiyle fakiri bir gün nezdine celp edip vazifem olan tayinat icmallerinin tetkikatından ve henüz gelmeyenlerin celbi hakkında müzekkere olunmaması sebebinden ve buna dair bazı şeyler vesile ederek garaz ve mahz nefsâniyetinden birtakım nâ-becâ sözler söyleyip fakir cevabında: "Yalnız başıma olup bu bapta refik ve muavin olmadığından bu kadarcık elden gelebilir, bundan ilerisine gidemiyorum" dedim. Dedi ki "Bu söz muvâfık-ı hikmet değildir" Dedim: "Hikmet bilmem, ancak, adem-i iktidârımı beyan ediyorum." O yine ale'd-devâm: "Muvâfık-ı hikmet değildir" der. Bu hâlde gönlüm fevkalâde muztarip olup naçar kaldım. Artık zarurî bu sözü söylemeye mecbur olup dedim ki "Efendim, sinnim kemale resîde olmuş olmasıyla beraber yalnızlığım cihetle böyle bir sakîl yükün ve vüs'umdan kat-ender-kat ziyade bir teklifin altında ezilmesinden ise, fakirinize bayram ertesine kadar müsaade edin, ba'de'l-îd tekaüt olmak üzere Dersaadet'e gideceğim. O vakit bu vazifeyi yalnız başına tamamıyla ifaya muktedir bir efendiye ihale edersiniz" dedikte, dedi ki "Bu da muvâfık-ı hikmet değildir." "Muvafık olsun olmasın, bundan başka sözüm yoktur" deyip yanından odama avdet ettim. Lâkin ihtiyarım [181] elimde olmadığı cihetle yani hod-be-hod kendi reyimle bu işe kıyam edemeyeceğimden bu bapta erenlerin buna müsaadesi olup olmadığını bilemediğimden artık bir söz ki söyledim:

Görelim Mevlâ ne eder
Ne eder ise güzel eyler

deyip meşhûrdur, "El-leyletu hublâ"[267] derler, bakalım verâ-yı perdeden ne zuhur eder hülyasıyla yine işime meşgul oldum. Fakat mumaileyh Cemal Bey ile bu mücadelede iken, bizim Müdür Rıza Beyefendi oğlumuz da o aralık oraya teşrif buyurup oturdular. Bu macerayı tamamıyla istima edip fakiri tasdik ettiler: "Yalnız başına bir efendi bu kadar tayinat icmallerinin tetkikine muktedir olamayacağından bir iki efendi muavin verilmesi lâzımdır" diye söylediler. Lâkin mumaileyh Cemal Bey'in o gün hikmet eyyâmı olup ne söylenir ise, "Muvâfık-ı hikmet değildir" derler idi. Bunun hikmeti ne olduğu sonra malûm olmuştur.

---

267 "Gece gebedir."

Burada bir hikâye hatırıma hutûr etti. Şöyle ki bir gün arslan, sahrada bir ufak tepenin üzerinde kurulmuş oturur iken, her nasılsa onu görmeyerek bir kurt, yolu oraya düşüp önünden geçer iken, arslan, kurda nida edip çağırmış. Kurt, arslanı görünce vücuduna Yahudi sıtması gelip her bir tarafı titremeye başlayıp kemâl-i huzûr u edeb ile arslanın huzuruna çıkmış. Arslan, kurda buyurmuş ki "Daha sabah taamını etmedim. Git şuradan bir koyun vur da getir!" buyurmasıyla kurt hemen "Semi'nâ ve ata'nâ"[268] deyip derakap bir koyun tedarik ederek pîş-gâh-ı âlîlerine takdim etmiş. Arslan, bir pençe vurup bîçaare koyunu tuz gibi dağıtmış ve ekl etmeye başlamış. Bîçare kurt kemâl-i havfından huzurundan gidemeyip şöyle karşısında kemâl-i edeb ile durur imiş. Arslan buyurmuş ki "Gel sen de ekl et, beraber taam edelim" demesi üzerine kurt, uzaktan uzanıp koyunun pislik ile memlû olan işkembesini çekip bir köşede büzülüp o işkembeyi ekle başlamış ve ağzı burnu tamamıyla necis olmuştur. Arslan bu hâli görüp sual buyurmuş ki "Niçin güzel etlerinden yemeyip böyle pis necis işkembeyi yiyorsun?" Kurt, cevabında demiş ki "Efendim, ma'lûm-ı âlînizdir ki bu koyun dağlarda sahralarda otladığından kimyevî otları ekl eder. [182] Bu işkembesi kimyevî otlar ile âlûde olduğundan bunda bir başka hasiyet vardır" demiş. Arslan, fevkalâde gülüp buyurmuş ki "Şu ağzının burnunun bokuna bakmayıp hikmetten dem vurursun â bîçare" dediği gibi sahih böyledir.

Eğerçi bu temsil ve beyan küstahlık ise de, nifak bundan eşed ve fevka'l-had küstahlık olup onun kokusu necaset kokusuna benzemez ve asla nispet kabul etmez. Meşhur meseldir: "Boka nispetle tezek, amber gibidir" derler. Lâkin bu nifak kokusunu her bir burun alamaz. Buna burun gerektir ki nifakın kokusu ne derece pis bir kokudur bilsin. "Re'su'l-hikmeti mehâfetullâhi"[269] buyurulmuştur. Sende ise, zerrece Allah korkusu yoktur. "Neden malûm?" denir ise, evet malûmundan oldu malûm, zira onun nişan ve alâmetleri vardır. Şer'-i şerîf o alâmetleri beyan buyurmuştur. İşte bu alâmetler tamamıyla kemaliyle onda görünür, "Nahnu nahkumu bi'z-zâhiri"[270] Biz işin zâhirine bakıp hükmederiz. Onda olan nifakın tadadından sarf-ı nazarla hülâsasını beyan ederim. Budur ki mümin ü muvahhid olanlara kurşun atar, müşrik ü küffara can atar. Müminlere olan gazap ve adavet ve hakareti; hemcinsi olan münafık ve gayr-ı müslime meveddet ü muhabbeti ve onlar yolunda eylediği fedakârlığı ve o yolda can verdiği ehl-i insâf u adl yanında müsellemdir. İşte bundan ziyade alâmet-i nifâk olur mu? Dairemizde bulunan bilcümle efendilerden yalnız "aziz ve mükerrem kucaklarda nâz ü naîm ile büyümüş ve akran u emsaline her cihetle galip olmuş" iki beylerden maada hiçbir ferd-i âferîne muhabbet ü iltifat etmeyip daima nazar-ı gazab u adâvetle ve fevkalâde hakaretle nazar etmekte olduğu müsellemdir. Hele

---

268 "İşittik, itaat ettik." Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nur, 24/51.

269 "Hikmetin başı Allah korkusudur." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 421, no: 1350; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 222, no: 507.

270 "Biz zahire göre hüküm veririz." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 192, no: 585, "Umirtu en ahkume bi'z-zâhiri vellâhu yetevelle's-serâire."

maiyetinde olan efendilerden bazı namaz kılanları men' ettiği bedîhîdir. Cenâb-ı Hak cümlemizi afv u mağfiret buyursun, amin.

İşte azizim, bu hâl ile bayram ertesi oldu ve efkârım müşevveş olup ne yolda hareket ve kıyam edeceğimi bilmiyorum. Bu esnada ve âlem-i ma'nâda bir gece Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi Efendi kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimiz hazretleri zuhur edip şöyle irade ve ferman buyurdular ki "Bu sene [183] kalınız da gelecek sene beraber Hicaz'a gideriz ve hem de Mekke-i mükerreme ile Medine-i münevvere birleşecektir. Sizin için daha iyi olur" buyurdular. Alessabah bu rüyayı tefekkür ve mülâhaza edip Şâm-ı şerîf'ten bir tarafa harekete ruhsat ve izn-i ma'nevî olmadığını anlayıp efkârımı tashih ve kemâl-i huzûr-ı bâl ile müsterih oldum.

Bir müddet sonra yani bundan on beş yirmi gün sonra bizim canımız ve ruhumuz gibi sevdiğimiz Murad Efendi oğlumuz yanımıza geldi ve şöyle îrâd-ı kelâm etti ki "Bu Cemal Bey daima bizim aleyhimizde olup her cihetle bizim bihasebi'z-zâhir feyz ü terakkimize mâni olmaktadır. Hatta matbaa kitabeti için bize iki mecidiye verip hâlbuki sâbık ve emsallerimiz evvelce beş adet mecidiye ahz ederler idi. Bunun için mumaileyh Cemal Bey'in fevkalâde dostları olan Erkân-ı Harbiyye Miralayı Bedri ve Kaymakam Rıfat Beyler sâbıkı misilli beş mecidiye verilmesi hakkında pek çok rica ettiler ise de bize olan kemâl-i adâvetinden onların ricalarını dahi kabul etmeyip reddetti. Binaenaleyh zatınıza ricam budur ki biz cuma geceleri Muradiye Medresesi'nde ihvan ile beraber zikir ederiz. Zikrin hitamında bunun Şam'dan sarfı için Fâtiha-ı şerîfe okuyacağız. Siz de huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda hatm-i hâce hitamında onun sarfı için bir Fâtiha-ı şerîfe kıraatini pek ziyade niyaz ederim" deyip fevkalâde ilhâh ve ısrar etti.

Mumaileyh Murad Efendi oğlumuz ise, Şâm-ı şerîf'te meşhur olan Beyt-i Şattî ki eben an ced evlâd-ı ulemâ ve sulehâdan olup ve elyevm kendisinin hadâset-i sinniyle ilm ü irfan ve fetânet ü zekâveti pek ziyade olup hatta pek çok tasavvufa dair müzakeremiz olur idi ve *Tercüme-i Hakâyıku'l-hakîkat* namıyla telif eylediğim risaleye derc olunacak esmâ-yı hüsnâ için İmam Gazâlî hazretlerinin esmâ-yı hüsnâ hakkında telifleri olan *Şerh-i Ma'ânî-i Esmâullâh-ı Hüsnâ* nam kitabın nüshasını pek çok taharri edip bulamadım, muahharen bu zât-ı âlî-kadr bir mahalde kûfî yazısı gibi öyle noktasız bir acîb hat ile yazılmış bir nüsha bulup hâtır-ı fakîrî için pek çok zahmet ü meşakkat ile ondan bir nüsha istinsah edip [184] fakire ihsan ettiler ve hem de birlikte bir müddet müzakere olundu. İşte mumaileyh Murad Efendi'nin bu gibi hakk-ı fakîrîde olan daha bazı lutf u mürüvvetlerine binaen iradeleri veçhile fakir: "Erenlerden bunun sarfını rica ile bir Fâtiha-ı şerîf de biz okuruz" cevabını verdim.

Ve o cuma günü sabahı hatm-i hâcenin hitamında bunun Şam'dan sarfını niyaz ile Fâtiha-ı şerîfi kıraat ve tilâvet ettim. Ferdâsı günü böylece infâz-ı iradeleri ifa olunduğunu kendisine tebliğ ettim. Ziyadesiyle memnun olup bir de pazartesi sabahı hatm-i hâceden sonra yine böylece bir daha himmet olunmasını rica ve ziyadesiyle ısrar ettiklerinden artık zarurî yine söz verdim. Pazartesi

günü hatm-i hâce kıraat olunduktan sonra, mumaileyh Cemal Bey'in sarfı için Fâtiha-ı şerîfi kıraat etmeyi nesyen mensiyyen unuttum. Hatırımdan çıkıp hâne-i fakîrîye avdette ve esnâ-yı râhta birden bire hatırıma geldi ki "Gördün mü biz Fâtiha-ı şerîfe kıraatini unuttuk?" Bu hatıra ile beraber gönülden denildi ki yani gönlüme böyle bir mana atıldı ki "Erenler sağır değildir!" Bu hâlde bu rumuz ve işaretten iki mana gönlüme geldi ki birisi bu idi ki "İşittik ve kabul oldu, daha tekrara hacet yoktur." Diğeri budur ki "Sen bir kere ahdine vefa edip okudun, kâfîdir, daha tekrara hacet yoktur." veyahut "Sen böyle şeylere karışma, erenler görür ve bilir, sarfı lâzım ise sarf ederler, değil ise etmezler" manaları idi. İşte bu yüzden gönlüm gayet muztarip oldu ki bu sözden yani "Erenler sağır değildir" sözünden murat, hangisi idi deyip bu işten fariğ olup daha bu bapta asla bir şeye kıyam etmeyip sükût ettim. Murad Efendi oğlumuza dahi bu sırrı ifşa etmedim.

Birkaç gün sonra işittim ki müşir paşa hazretleri tarafından mumaileyh Cemal Bey'in infisali makâm-ı seraskeriye yazılmıştır. Bu havadisten gönlüm bir derece rahat u huzur buldu, ıztırâb-ı ma'neviyyem zail oldu ve kendisinin dahi malûmatı olup işten el çeker gibi oldu ve yelkenleri tamamıyla suya indirdi.

Bir mâh kadar böylece hareket edip sonra gördüm ki mumaileyh Cemal Bey yine kemâ fi's-sâbık işine gücüne [185] sa'y etmeye başladı. Onun bazı mukarriblerinden sual ettim. Cevap aldım ki "Gerçi müşir paşa hazretleri tarafından bunun infisali yazılmış ise de, Dersaadetçe kabul olunmayıp yine ibkâ olunmuştur." Bu söz fakiri be-tekrâr ıztıraba düşürdü ki "Evet 'Erenler sağır değildir' rumuz ve işareti bizi tekdir ve tazir imiş" deyip bundan böyle bu gibi şeylere karışmamasını azm ü cezm ü niyet ettim.

Bir iki mâh sonra yine infisal havadisi tazelendi. "Evet sahih, infisal etmiştir ve yerine Ahmed Bey namında bir zat tayin olunmuştur" dediler. Artık fakir bu bapta iki cami arasında kalmış beynamaz gibi oldum. Şimdi mumaileyh Cemal Bey'in infisali ve adem-i infisâlinden vazgeçtim, muradım ancak bu rumuz ve işaret olunan söz, fakire tekdir ve tazir midir, yoksa niyaz ve recanın kabulü müdür, iş burasındadır. Bunu tashih etmek isterim. Velhâsıl kimi infisal etmiş der, kimi ibkâ olunmuş der. Bu tereddüt ile kurban bayramı oldu. Ba'de'l-îd mumaileyh Cemal Bey bir gün fakiri çağırıp iltifat ettiler. Buna da taaccüp ettim. Meğer ki muratları dairenin doksan dört ve beş [1878-79] seneleri Şubat icmalleri el-hâletü hâzihi tanzim ve makâm-ı seraskerîye takdim olunmamış olduğundan bunun tanzimine fakir tarafından dahi muavenet olunarak el birliğiyle tanzimi imiş. Kötülüğe iyilik olarak "Ehsin li-men esâ'e ileyke"[271] hadîs-i şerîfine imtisalen elden geldiği mertebe sa'y u gayret olunacağı cevabı verilerek mumaileyh Cemal Bey ve yoklamacı Nuri Efendi ve Halil Efendi ve fa-

271 "Sana kötülük etmiş olana sen iyilik et." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 43-44, no: 86, "İtteki şerre men ahsente ileyhi" başlığı altında "Ve men ahsene li-men esâe ileyhi fe-kad ahlesa lî şukren" şeklinde.

kir cümleten evrak mahzenine gidilip buna dair olan evrak ve kuyûdâtı taharri ile bazıları bulunup ekserisi aradan hayli zaman müruruyla nereye konulduğu bilinemediğinden bulunamamış olmakla artık lehu'l-hamdu ve'l-minne bizim yani mülga jurnal kaleminin mevcut olan kuyudatı ile mümkün mertebe mezkûr icmallerin tanzimine bed' ü mübâşeret ile müsveddeye çekilmiştir. Bu esnada bir gece âlem-i ma'nâda mumaileyh Cemal Bey ile birleştik. Fakire fevkalâde iltifat ve izhâr-ı memnûniyyet etti. Fakir de gördüm ki onun başındaki fesinin püskülü üzerinde bir uzun süpürge çöpü olduğunu görüp elimle o süpürge çöpünü püskülünden [186] kaldırıp yere attım. Alessabah bu rüyanın tabirinden dolayı gönlüme bir mana zuhur etmedi. Bizim İzzet Efendi pederimize söyledim, çünkü ekseriya böyle gönlümde mana vermediğim rüyaları ona söyler idim ve güzel tabir ederlerdi. Bu rüyanın tabirinde dedi ki "Cemal Bey size mezkûr senelerin şubat icmallerini tanzim ettirecektir, ona muavenette bulunacaksınız" dedi. Fakir de bunu üzerine "Bizim bu işe manevî memuriyetim vardır" diyerek tamamıyla sa'y u gayret olunup hatta bazı efendilere lâtife tarîkiyle "Bu işe manevî memurum" diyerek söyledim ve bu rüyayı mumaileyh yoklamacı Nuri Efeni ve Halil Efendi ile bizim Galib Bey'imize dahi söylemiştim. Onlar da mumaileyh Cemal Bey'e söyleyip izhâr-ı memnûniyyet ile iltifat etmişler idi.

Aradan on beş gün sonra makâm-ı seraskerîden Cemal Bey'in infisaliyle yerine Ahmed Bey'in tayini hakkında emr-i resmî gelmiş olduğunu bizim odada olan mumaileyh Halil Efendi tarafından fakire haber verildi. Hemen bu haberi istima ettiğim anda derakap yerimden kalkıp Halil Efendi'nin yanına gidip odanın içinde şapur şapur iki yanağını öptüm ve kemâl-i memnûniyyetimden Müdür Rıza Bey'in dahi gidip yüzünden öptüm. Mumaileyh Rıza Bey canımız, ruhumuz gibi sevgililerimizden olduğu cihetle bu esrarı evvelce kendisine söylemiş idim. Haberdar olduğundan tebessüm ederek fakiri tebşir ederdi, çünkü evvelce arz u beyan olunduğu üzere mumaileyh Cemal Bey'in infisal ve adem-i infisâlinden geçtik, ancak fakire olan rumuz ve işaret, tekdir ve tazir veyahut reca ve niyazımın kabulüne olup olmadığını bilmek idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne hezâr teşekkür ve hamd ü senalar olunur ki tekdir ve tazir değilmiş, niyazımın kabulüne işaret imiş. Ancak mu'âmele-i zâhirenin bi-hasebi'l-îcâb uzamasından ileri gelmiş demek olup bi-hasebi'l-ma'neviyye mumaileyhin infisali olunan niyaz ve recanın akîbinde olmuş ki ba'de'l-îd-i fıtr, makâm-ı seraskerîye yazılmıştır.

İşte fakirin Receb-i şerîfte mumaileyh Cemal Bey'den bayram ertesine kadar müsaade talep eylediğim, kendisinin Şâm-ı şerîf'ten gitmesine bir işaret imiş demek olur, çünkü fakirin [187] vazîfe-i ma'neviyye ve memuriyetim olduğu ecilden öyle kendi re'yim ile gidemeyeceğimden fakire bedel erenler, Cemal'i sarf ettiler ve evvelce beyan olunan rüyanın ledünniyâtı şimdi malûm oldu ki onun fesinin püskülünde olan süpürge çöpü onun vazîfe-i me'mûriyyeti imiş. Fakir elimle kaldırıp attığım, yani onun sarfı hakkında okuduğum Fâtiha-ı şerîfe tesirinden olduğuna işaret imiş.

Evet bu vazîfe-i mezkûre süpürge çöpü kadar kıymet tutar, zira ki dünya mansup ve rütbeleri bi-hasebi'l-ma'neviyye belki süpürge çöpünden daha edna ve bîkıymet şeylerdir. Ve buna işaret olduğuna bir delil daha budur ki mumaileyhin infisaliyle mezkûr doksan dört ve beş seneleri Şubat icmallerinin tanziminden sarf-ı nazar olundu. Eğerçi icmal tanzim olunmuş olsa idi, rüya bu cihete atf olunurdu. Hâlbuki icmaller tanzim olunmadı, öyle hâliyle terk olunmuştur. Her ne ise, fakir rüyadan ve onun infisalinden vazgeçtim, erenlerin rumuz ve işaretinden dolayı olan ıztırabım, def' ü izale oldu. Buna pek çok teşekkürler olunmuştur.

Mumaileyh Cemal Bey, Şâm-ı şerîf'e 5 Muharrem sene 98 [7 Aralık 1880] ve fî 25 Teşrîn-i sânî sene 96 tarihinde salı günü karusa ile gelmiş ve 28 Teşrîn-i sânî sene 307 [10 Aralık 1891] perşembe günü karusa ile gitmiştir, yani bir gün kadar Şam'da kalmıştır gibi oldu. "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi."[272] Kimin canı vardır ki mukadderât-ı ilâhiyyeye karşı dura; "Fa"âlun limâ yurîdu."[273] Âmennâ ve saddaknâ.

Mumaileyh Cemal Bey'in buraca ve Dersaadetçe taraftarları pek çok idi, lâkin hiçbirisi nâsır ve zahîr olamadı; fakir gibi kimsesiz kaldı azizim.

Kimsesiz yoktur cihanda herkesin var kimsesi
Kimsesiz kaldım ilâhî kimsesizler kimsesi

Kâle sallallâhu aleyhi ve sellem: Yekûlullâhu: "İştedde gadabî alâ men zaleme men lâ lâ yecidu lehu nâsiren gayrî"[274] Sadaka Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem.

Cenâb-ı Hak cümlemize nâsır ve muin olsun, amin bi-câhi seyyidi'l-murselîn sallallâhu aleyhi ve sellem.

[İstitrâd: Mumaileyhe "yâdigâr-ı ma'nevî" tabir ettim. Malûmdur ki "yadigâr"ın lügat manası, muhibb-i sâdık tarafından gelen tuhfe ve hediyeye denir, yani o hediye vesilesiyle o muhibbin ismi yâd ve hayır ile tezkâr olunur [188] demektir. Hâlbuki mumaileyh Cemal Bey muhib ve sâdıkımız değildir ve bu makam onun aleyhinedir. "Nasıl olur ki ona yâdigâr-ı ma'nevî denir?" diye sual olunur ise, böyle cevap verilir ki "Evet, mumaileyh, âcizlerine cânân-ı hakîkat tarafından tuhfe ve hediyedir ki bu vesile ile âlem-i ezel ve âlem-i vahdet hatıra getirilir, çünkü béyinlerimizde olan cidal ve zıddiyet bu âlem-i dünyâda olur. Ama âlem-i vahdette cidâl ve zıddiyet yoktur. Ancak bu ta'ayyünât-ı ekvân sebebiyledir. Lâ-ta'ayyün olan, ezelde sırf vahdettir. İşte bu âlem-i vahdette olan birliği ve bu âlem-i dünyada olan zıddiyeti Hazret-i Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî kuddise

272 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

273 "İstediğini yapandır." Hûd, 11/107; Burûc, 85/16.

274 "Allah diyor ki benden başka yardımcı bulamayan kişiye zulmedene karşı gazabım şiddetli olacaktır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 129, no: 369; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 59-60, no: 115.

sırruhu'l-azîz, Mesnevî-i şerîflerinde ve cild-i evvelde 220. sayfasında Musa aleyhisselâm ile firavun hakkında buyururlar ki [Rusûhî, c.4, s. 220-221:

Mûsî u Fir'avn ma'nâ-râ rehî
Zâhir-i ân dâred û în bî-rehî (1: 2447)

Yani "Hazret-i Musa aleyhisselâm ve Firavun aleyhi mâ-yestehik, mananın kuludur. Mana'dan murat a'yân-ı sâbitedir ki suver-i âlem-i ilâhiyyedir. Herkesin ayn-ı sâbitesi kendide hakim ve o kimse ona bende ve mahkûmdur. Eğerçi Hazret-i Musa aleyhisselâm reh-i hidâyet tutar ki ism-i Hâdî'nin mazharıdır ve onda saltanat-ı hidâyet hakimdir. Ve Firavun dahi bî-rehlik tutar ki ism-i Mudill'in mazharıdır ve onda saltanat-ı dalâlet-i ezeliyye hakimdir.

Kabile men kabile fi'l-ezeli bilâ-illetin
Ve redde men redde fi'l-ezeli bilâ-illeti[275]

Dir. Pes bu ikisi mananın mahkûmu oldular demektir.

Rûz Musa pîş-i Hak nâlân şude
Nîm şeb Fir'avn hem giryân şude (1: 2448)

"Gündüz Hazret-i Musa aleyhisselâm, Hak huzurunda nâle edici olmuş. Nısfu'l-leylde Firavun ağlayıcı olmuş böyle diye ki:"

K'în çi gullest ey Hudâ ber-gerdenem
Ver ni gul bâşed ki gûyed men menem (1: 2449)

"Ey Hudâ-yı ta'âlâ, benim gerdenim üzere bu ne guldür ve eğer gul olmaya kim ben benimdir." Yani eğer benim gerden-i cânımda dalâlet zinciri olmayaydı ve beni kibr ü enaniyet canibine cezb kılmayaydı, kim ben benim diye söylerdi ve kibr ü enaniyet davasını eylerdi demek olur.

Zân ki Musa-râ munevver kerde-î
Mer merâ z'ân hem mukedder kerde-î (1: 2450)

"İlâhî o ilm ü iradetten Musa'yı münevver eylemişsin, tahkîkan beni hem [189] o ilm ü iradetten muzlim ü mükedder eylemişsin."

Z'ân ki Musa-râ tû meh-rû kerde-î
Mâh-ı cânem-râ siyeh-rû kerde-î (1: 2451)

"O hikmet-i meşiyetten ki sen Musa'yı mâh-rû ve makbul eylemişsin, benim canım mâhını siyeh-rû eylemişsin."

Bihter ez-mâhî nebûd istâreem
Çun husûf âmed çi bâşed çâreem (1: 2452)

"Benim sitârem bir mâhtan ziyade iyi olmadı, çünkü benim sıtâreme husûf geldi, bana çare ne olur?" Yani benim tâli'im mâh-ı tâbândan rûşen-reng değildir,

275 "Kabul eden etti ezelde nedensiz / Reddeden etti ezelde nedensiz"

çün mâh, husûf ve üfûl ve mihâk ve mukabele ve ihtirâktan hâlî değildir. Pes benim kevkebim, Hudâ-yı ta'âlâ'nın takdirinden nice halâs olur ve ne veçhile bu husûf-ı ma'nevîden kendi kuvvetiyle necat bulur dedi.

Nevbetem ger rabb u sultân mî-zenend
Mâh girift u halk pingân mî-zenend (1: 2453)

"Halk benim nöbetimi eğerçi rab ve sultan vururlar ve bana rab ve sultansın diye tazim kılarlar. Şuna benzer ki mâh tutuldu ve halk tas vururlar." Yani şol zamanda ay tutulsa, nas odur ki tepsi ve tas çalarlar, onun tutulduğunu fâş ve zâhir eylemekten ötürü.

Mî-zenend ân tâs u gavgâ mî-kunend
Mâh-râ z'ân zahme rusvâ mî-kunend (1: 2454)

"Halk o tası çalarlar ve kavga eylerler. Mâhı o zahmeden fâş ve rüsvây eylerler."

Men ki fir'avnem zi-halk ey vây men
Zahm-ı tâs ân rabbiye'l-a'lâ-yı men (1: 2455)

"Ben ki Firavun'um, halktan bana ey vay, yani şöhretten bana ay vay; bana o rabbiye'l-a'lâ demeklik tas zahmıdır ki benim bî-nûr olduğumu rüsvây edicidir"

Hâce tâ şânîm ammâ tîşeet
Mîşikâfed şâh-râ der-bîşeet (1: 2456)

Bâz şâhî-râ muvassal mîkuned
Şâh-ı dîger-râ mu'attal mîkuned (1: 2457)

Şâh-râ ber-tîşe destî hast nî
Hîç şâh ez-dest-i tîşe cest nî (1: 2458)

Firavun aleyhi mâ-yestehık, Cenâb-ı Hakk'a münacatında dedi ki "İlâhî, Hazret-i Musa aleyhisselâm ile hâce-tâşlarız ki abd-i memlûkunuz. Ama sen bir bâgbân-ı hakîkatsın ki tîşe-i irâdet ü meşiyyetin masnû'ât ve mahlûkâtın bîşeliğinde bir şâh-ı vücûdu şak ve pâre eler. Alâ mukteze'l-hikmeti'l-bâligati geri bir âher şâhı bî-hüner ve bî-semer iken, ona inayet ve hidayet şâhını mûsıl edip müeyyed ve mükemmel eyler. "Kul inne'l-fazle bi-yedillâhi yu'tîhi men yeşâu vallâhu vâsi'un alîmun. â Yahtassu bi-rahmetihi men yeşâu vallâhu zu'l-fazli'l-azîmi."[276] [190] ve şâh-ı dîğeri muattal edip giriftar ve idbâr ve müstahakk-ı nâr eyler ki "Ve yef'alullâhu mâ yeşâ'u"[277] "İnnellâhe yahkumu mâ

276 "De ki: Lütuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir, Allah(ın lütfu) geniştir, (O her şeyi) bilendir. Rahmetini dilediğine has kılar. Allah, büyük lütuf ve ikram sahibidir." Âl-i imrân, 3/73-74.

277 "Ve Allah, dilediğini yapar." İbrahim, 14/27.

yurîdu"[278]dur. Ve dahi "Lâ yus'elu 'ammâ-yef'alu ve hum yus'elûne."[279] Hiç şâhın bâgbânı defetmeye eli var mıdır? Yoktur. Kâlallâhu ta'âlâ "Ve in yemseskellâhu bi-durrin fe-lâ kâşife lehu illâ hu."[280] Hiç şâh, tîşe elinden sıçradı mı ve kurtuldu mu? Yok. Kezalik bu bâğ-ı âlemde hiçbir ferde bâgbân-ı hakîkatin tîşe-i kazâ ve kaderinden halâs ve necat yoktur. Ve bu sırra vâkıf olanlar: "Allâhumme lâ mâni'a li-mâ a'tayte ve lâ mu'tiye li-mâ mena'te ve lâ râdde li-mâ kadayte ve lâ mubeddile li-mâ hakemte ve lâ yenfe'u ze'l-ceddi minke'l-ceddu"[281] derler.

Hakk-ı ân kudret ki ân tîşe turâst
Ez-kerem kun în kejîhâ-râ tûrâst (1: 2459)

"İlâhî o kudret hakkı çün ki senin o tîşen içindir, yahut mana o tîşe senin için hâsıldır, kereminden bu eğrilikleri sen rast ve müstakim eyle."

Bâz bâ-hod gufte fir'avn ey aceb
Men ne deryâ rabbenâ em cumle şeb (1: 2460)

"Firavun geri kendisine eyitti: "Ey aceb ben dükeli gece ya rabbenâda değil miyim?" Yani ben hod cümle gecelerde ya rabbî diye tazarru eylemekteyim.

Der-nihân hâkî vu mevzûn mî-şevem
Çun be-Musa mî-resem çun mî-şevem (1: 2461)

"Nihanımda ve halvette hâki ve mevzun olurum, çünkü Musa'ya erişem, nice olurum" ve niçin bu hâletten müdebbil ve mütegayyir olup tugyan ve isyan kılarım?

Reng-i zerr-i kalb deh tû mî-şeved
Pîş-i âteş çun siyeh-rî mî-şeved (1: 2462)

"Kalp altının rengi faraza on kat olursa, ateşin katında nice siyeh-rû olur." Yani siyeh-rûluğu ne mertebe zuhura gelir bilir misin? "Ateş katında kalp altının on kat rengi olsa, siyeh-rûluğu kemaliyle zâhir olur." Pes firavun kendiyi kalp altına teşbih edip ben dahi tenhada zer-endûz olurum ve iman ve ikrar kılarım. Ama ateş gibi olan Hazret-i Musa aleyhisselâm katına varsam, siyeh-rûluğum zuhura gelir derdi.

Nî ki kâlıbem der-hukm-i ûst
Lahzaî magzem kuned yek lahza pûst (1: 2463)

---

278 "Allah, istediği hükmü verir." Mâide, 5/1.

279 "O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, sorulurlar." Enbiyâ, 21/23.

280 "Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine kendisinden başka açacak yoktur." En'âm, 6/17; Yûnus, 10/107.

281 "Allah'ım senin verdiğini engelleyecek yoktur, senin engellediğini verecek de yoktur, senin hükmettiğini önleyecek yoktur, senin verdiğin hükmü değiştirecek de yoktur, senin yanında zenginliği zengine yarar sağlamaz." *el-Buhârî*, c. 1, s. 289, no: 808; A.e., c. 5, s. 2332, no: 5971; A.e., c. 6, s. 2439, no: 6241; *Muslim*, c. 1, s. 343, no: 471; A.e, c. 1, s. 347, no: 477; A.e., c. 1, s. 414, no: 593. Bazı değişikliklerle.

[191] "Benim kalp ve kalıbım o fâ'il-i mutlakın önünde ve hükmünde değil midir?" Yani onun hükmündedir, "Beni o padişah bir lahza post ve bir lahza magz eyler", yani bir dem adû ve bir dem dost eyler.

Sebz kerdem çunki gûyed kişt bâş
Zerd kerdem çunki gûyed zişt bâş (1: 2464)

"Çünkü kişt ü zer' o diye sebz ve taze olurum, çünkü zişt o diye zerd ü pejmürde olurum."

Lahzaî mâhem kuned yek dem siyâh
Hod çi bâşed gayr-ı în kâr-ı ilâh (1: 2465)

"Yani beni bir lahza mâh ve bir dem siyah eyler, hod bundan gayrı ne olur." Allah ta'âlâ'nın kârı mukallibü'l-kulûb ve muhavvilü'l-ahvâl olmaktır, istediğine hidayet eyler ve dilediğini fesat ve dalâlette kor.

Pîş-i çevgânhâ-yı hukm-ı kun fe-kân
Mî-devîm ender mekân u lâ-mekân (1: 2466)

"Kun fe-kân hükmünün çevgânları katında yani emir ve kabul çevgânlarının meydanında mânend-i kûy-ı mekân ve lâ-mekânda biliriz demektir."

İşte Firavun böylece söyledi. Buradan aşağı olan ebyât-ı şerîftir bizim matlûbumuz, yani zâhirde cenk ve cidal, ammâ hakikatte ne cenk vardır ne de cidâl.

Çun ki bî-nengî esîr-i reng şud
Mûsiî bâ-Mûsiî der-ceng şud (1: 2467)

Çun be-bîrengî resî kân dâştî
Mûsî vu fir'avn dâred âştî (1: 2468)

Ger tu-râ âyed bedîn nukte suâl
Reng key hâlî buved ez-kîl u kâl (1: 2469)

Yani "Bî-renklik âlemi mertebe-i ehadiyyet ve zât-ı bahttır ki "Kânellâhu ve lem yekun ma'ahu şey'un"[282] mertebesidir ve "kenz-i mahfî"lik âlemidir. Pes ber-mûcib-i hadîs-i kudsî ki "Kuntu kenzen mahfiyyen, fe-ahbebtu en u'refe, fe-halektu'l-halke li-u'refe."[283] İstedi ki o kenz-i mahfî biline ve zuhura gele, pes

282 "Allah vardı ve onunla beraber hiçbir şey yoktu." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 130, no: 2011. "Kânellâhu ve lâ şey'e me'ahu ve lem yekun şey'un kablehu."

283 "Ben gizli bir hazine idim, sonra bilinmek istedim; bilinmek için de yaratıkları yarattım." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 327, no: 838; *Keşfu'l-hafâ*, s. 2, s. 132, no: 2016. Burada "Kuntu kenzen lâ u'refu. Fe-ahbebtu en u'refe fe-halektu halkan. Fe-arreftuhum bî, fe-arefûnî" "ve fî lafzin: fe-te'arreftu ileyhim fe-bî arefûnî" şeklinde olup İbn Teymiyye, hadis değildir, senedi yoktur demiş, ez-Zerkeşî, İbn Hacer, es-Suyûtî ve el-Kârî de aynı görüştedir denilmiştir.

esmâ-yı mütazâdde ve sıfât-ı mütekâbile ve a'yân-ı sâbite ile o bî-renklik mertebesi munsabıg oldu ve herkesin taayyünü zuhura geldi. Pes o lâ-ta'ayyün mertebesi min vechin bu zuhurat ve taayyünat ile mukayyet olduğu itibarıyla Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz "çün kim bî-renklik esîr-i renk oldu" diye mukayyet olmayı esir olmakla tabir buyurdular ve nefsü'l-emrde nazar olunsa, Hazret-i Musa aleyhisselâmda zuhur eyleyen hakikattir ki mazhar-ı zıdd-ı Musa'da dahi ona mukabil bir âher sıfatla zuhura gelip Musa ile cenkte oldu ki bu iki mazharda zuhur eyleyen vâhidedir. Çün kim sülûk [192] ve tasfiye ile bî-renklik mertebesine ve vahdet makamına yetişesin ki sen onu ezelde tuttun idi ve mertebede Musa ve Firavun sulh ve ittihat tutarlar, zira bu muhalefet ve mugayeret ve zıddiyet ve mübayenet, mertebe-i kesrât ve âlem-i ta'ayyünâta göredir. Eğer mertebe-i vahdete nazar olunsa, mugayeret ve mübayenet onda ne kâr tutar ey esîr-i renk ü hayâl?

İmdi buradan aşağı sual ve cevaplar vardır, talep eden, Mesnevî-i şerîfe müracaat buyursun azizim. Hitâm şud.]

Menkabe-i Ali Remzi Efendi

Ey azizim evvelce arz u beyan olunan Ali Remzi Efendi oğlumuzun hâl ü şânı bu yüzsüz asi gibi insanlardan kaçar dağ hayvanı gibi olmayıp tamamıyla mahlûk kim olduğunun ve kimin olduğunu bilmiş ve cümlesini kapı yoldaşı demek olduğunu anlamış olmasıyla mumaileyh cümle ile yek-vücûd ve yek-muhabbet yolunu tutmuş bir merd-i sahî ve cömerd-i insân-ı kâmil olduğundan onun hâl ü şânını dahi buraya derc ile ehl-i insâf onunla fakiri muvazene edip ona rahmet ve fakire eyvah okumak için bir bend-i mahsus ile burada zikr ü beyanı emel ve arzu olunmuştur.

Şöyle ki mumaileyh Ali Remzi Efendi Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Tahrirat Kalemi hulefâsından olup fakire olan fevkalâde muhabbetleri cihetle beynehümâda pek çok maceralar sebkat etmiştir. Kendisine mevhibe-i ilâhî olarak ihsan olunan ahlâk-ı hamîdeleri muktezasınca herkes ile düşüp kalkıp ahbaplık, dostluk etmek arzusunda olup ve tab'-ı sehâları cihetle herkese yedirip içirmek efkârında olduğu gibi alicenap dahi olup büyükler ve paşalar ve beyler ile düşüp kalkmak istediklerinden daima büyükler ile ülfet ü muhabbete can atar idi ve büyüklerin dahi gayet sevgilisi olmuş idi. Hâlbuki fakirin tab' ve meşrebim bunun hilâfına olarak halktan firar ederek daima uzlet ve inzivayı kendime bir nimet addederek kûşe-i vahdet mahbûbum olmuş idi. Bu cihetle "ez-Zıddâni lâ yectemi'âni"[284] fehvasınca daima birlikte olamaz idik. Hâlbuki efendi-i mûmâileyh ise mine'l-kadîm fakire olan muhabbetleri muktezasınca yakamı bırakmayıp daima üzerime [193] bu gibi şeylerde musallat olur idi.

İşte beynimizde olan münazaa bu idi. Artık tamamıyla ellerinden yakamı alamadığımdan zarurî ve tabiî bazı kere mümâşât ve muvafakat eder idim. Ne çare! "Ger bana uymazsa eyyâm, uyarım eyyâma ben" kelâmınca muvafakat eder

284 "İki zıt bir araya gelmez." *Fethu'l-bârî*, c. 4, s. 239.

idim. Hatta bazı kere bendehaneye gelip birlikte bir mahalle gitmeyi pek çok ısrar ve temenni ederler idi, muvafakat etmez idim. Bir kere de yine böyle çok ısrar edip âciz kaldığımdan elimi sadrına koyup "Olmaz Ali Efendi, git!" diye itmiş idim. İşte böyle elimle göğsüne dayanıp ittiğimi bir zaman hatırlarından ferâmûş buyurmayıp ara sıra bununla takaza ederler idi. Fakir de bu takazalarından ziyade mahcup olup "Birader, o zaman bir şey ki vaki oldu, o da kemaliyle ârız olan bir cezbe hâli demektir, af buyurun" diye itizar eder idim.

Velhâsıl baba oğul gibi teklifsiz olmuş idik. Hatta harem-i âlîleri, refîka-yı fakîrîyi kendisine ahiret kardeşi edip daima "Uhtî" diye çağırır idi. Gerçi fakir de efendi-i mûmâileyhe böyle bi-hasebi'z-zâhir mu'âmele-i bâridede bulunur isem de, manevî muhabbetim pek çok idi, zira ki kendileri böyle halk ile ve birtakım cehele ve zaleme ile düşüp kalkar ise de bunların gidişlerini beğenmez, tahsîn etmez idi ve gayet itikadı düzgün ve doğru bir Müslüman olup beş vakit namazını terk etmez idi. Velâkin şimdiki zamanın dervişleri gibi öyle dervişliği, bir mürşide bendeliği yok ise de bunlara muhabbetleri çok idi. İşte bu muhabbet sayesinden terakki ettiler ve herkesin mahbûbu oldular.

Hikâye:

Rivayet olunur ki Dersaadet'te Koca Mustafa Paşa civarında bir berber var imiş. Bu zat, müslim ve muvahhit, beş vakit namazında. Lâkin öyle dervişliği olmayıp ancak pîrân-ı izâm kaddesallâhu esrârahum hazerâtının nâm-ı şerîfleri zikr ü yâd olundukta, elinde her ne var ise derakap yere bırakıp baş kesip "Kaddesallâhu sırrahu'l-azîz" der imiş. Bunun bu hâli beyne'n-nâs meşhur olup meselâ bir adamı tıraş eder iken, diğer adam tarafından "Ya Hazret-i Mevlânâ!" denir imiş. O berber derhâl elindeki usturayı yere bırakıp baş kesip "Kaddesallâhu sırrahu'l-azîz" der imiş. Tekrar usturayı alıp meşgul olurmuş. [194] Bu sefer de diğer adam tarafından "Ya Hazret-i Abdulkadir Geylanî!" denir imiş. Yine derakap elinden usturayı bırakıp ber-minvâl-i muharrer takdis eder imiş. Yine tıraşa meşgul olup bu sefer de diğer adam tarafından "Ya Hazret-i Ahmed er-Rufaî!" denir imiş. Yine berber elinden usturayı bırakıp "Kaddesallâhu sırrahu'l-azîz" der imiş. O tıraş olan adam da başı açık öylece bekler imiş ve ara sıra bunlara rica eder imiş ki "Canım biraderler, etmeyin, bırakın şu adamın yakasını tıraş olayım" der imiş. İşte bu berberin hâl ü şânı böyle imiş. Vaktaki ecel-i mev'ûdu gelip vefat etmiş, bu zatı götürüp defnetmişler. O gece ehibbâsından bir zat bu berberi rüyasında görmüş. Sual etmiş ki "Birader nasıl ettin, münkereyn hazretlerinin sualine cevap verebildin mi?" O berber, bu adama demiş ki "Vallahi birader, bir acep hâl oldu, münkereyn hazretleriyle beraber on iki kimse hazır oldular, lâkin bunlar bildiklerim zatlar değildir. Yüzleri şems gibi parlar; adam, erenlerin yüzlerine nazar edemez, gözleri kamaşır. Bunlar birbirleriyle cidal ederler ki münkereyn hazretlerinin sualine cevap ben vereceğim diye. Diğeri der ki yok ben vereceğim, öbürüsü der ki yok ben vereceğim. İşte böyle cidal ile cümle tarafından münkereyn hazretlerine cevap verdiler. Sonra bunlardan sual ettim ki "Siz kimsiniz?" Onlar buyurdular

ki "Biz on iki tarîkin pîrleriyiz. Sen dünyada iken, bizim ismimiz zikr ü yâd olundukta, bize tazim edip takdis eder idin, işte ona mukabil biz de bu günde sana imdat ettik" buyurup gittiler" diye berber olan zat o ahbabına söylemiş olduğunu ferdâsı günü o zat, berberin ahbaplarına böylece söyleyip tebşir etmiştir, rahmetullâhi aleyhi. Âmennâ ve saddaknâ azizim.

Yine rivâyet-i sahîha ile rivayet olunur ki Mevlevî fukarasından bir zat, esnâ-yı seferde gider iken haramîler gelip bu dervişi soymuşlar, kâmilen elbiselerini ve akçesini almışlar. O haramîlerden birisi de başında olan sikke-i şerîfi alıp kendi başına koyup istihza tarîkiyle "Ne tuhaf külâh!" demiş. Bir müddet sonra çıkarıp dervişe vermiş. Bu vukuat, Hazret-i Mevlânâ [195] kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizin hâl-i hayâtında olmuş. Bir gün Hazret-i Mevlânâ efendimiz mürîdânına ders okutur iken murakabeye varmışlar. Bir müddet murakabede durup badehu ser-i âlîlerini kaldırıp yine ders ile meşgul olmuşlar. Dersten sonra bazı mukarribîn bu esrardan sual etmişler. Buyurmuşlar ki "Bir tarihte bizim fukaramızdan bir dervişi haramîler soymuş idiler. Onlardan birisi istihza tarîkiyle bizim alâmet-i şerîfimizi alıp başına koyup bir müddet başında kalmış ve sikkemiz altına girmiş idi. Şimdi o adam teslîm-i rûh ediyor idi. Şeytan gelip onun imanını selb etmeye sa'y u gayret eder idi. Onun imanını hıfz ederek şeytanı tard ve reddettim ve imanla teslîm-i rûh etti, zira ki bizim alâmet-i şerîfimizi bir müddet-i kalîle başına koyup durdu, bize lâyık olan budur ki o zamanda ona imdat edelim" buyurmuşlardır. Âmennâ ve saddaknâ azizim.

İşte bizim canımız ciğerimiz Ali Remzi Efendi hazretleri dahi bunun gibi pîrân-ı izâm hazerâtına muhabbetleri ziyade idi. Hatta bir gece esnâ-yı muhabbette fakirin derunumda muzmer ve esrar olan bir şeyden haber verdi, lâkin bi-aynihi harfiyyen söyledi. Taaccüp ettim ve dedim ki "Erenlerim, bu keşf ü keramet nereden? Çünkü bunu ancak ehlullâh keşfedebilir veyahut Cenâb-ı Hak böyle bir abdinin lisanından söylettirir!" Cevap olarak buyurdular ki "Benim derecem senin derecenden büyüktür." Fakir de derhâl tasdik ve teslim ettim, çünkü işi anladım, bi-hakkın tasdik lâzımdır. Böyle derecesinin büyüklüğü de Allâhu a'lem, bi-hasebi'z-zâhir kendisinin sehâsı ve halka tazim ü hürmet ile herkesin işine sa'y u himmet ve mahlûk ile hüsn-i mu'âmelesi olmalıdır azizim.

Ve bir gün de bir arife günü idi, beraberce Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu efendimizin türbesine gittik. O kabristanda olan ezvâc-ı mutahharâtı ve sair zevât-ı kirâm hazerâtını ziyaret ettik. Öyle kabristanda gezer iken, buyurdular ki "Daha buraya yani Şâm-ı şerîf'e gelmezden evvel Dersaadet'te ekseriya rüyamda bu gibi buna benzer kabristanlarda gezer idim" dediler. Fakir de bilâ-ihtiyâr bagteten cevabında "Allâhu a'lem burada kalacaksınız" dedim. O vakit sükût edip bir şey demediler. Bir müddet sonra bu sözüm için fakire takaza ederler idi ki "Bana burada kalacaksın, yani öleceksin dedin" diye. Fakir de "Aman biraderim, af buyurun! Bu sözü [196] söylediğim, yani böyle cennet gibi olan Şâm-ı şerîf'te herkes kalmayı arzu eder, arâzî-i mukaddesedir, mahall-i mübârektir, onun için söyledim" diye kusurumun affını niyaz eder idim. Hikmet-i rabbânî mahdûm-ı âlîleri Ferid Beyefendi canımız civanımız bir

müddet sonra ince hastalığa müptelâ olup vefat ettiler. Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu efendimizin civâr-ı âlîsine defnettik. Lâkin mumaileyh Ali Remzi Efendi biraderimiz evlâtlarına olan muhabbeti asla tarif ü tavsif olunmaz. Binaenaleyh mumaileyh Ferid Bey'in kabrini güzel bir türbe heyetine koydu, yani etrafına demir parmaklık çevirip ve üzerini çinko ile döşeyip alâ nev'-i îcâd bir türbe şeklinde olup daima ziyaretine gider idik; zira ki sahîhen ferîd-i asr, alicenap bir mahbûb idi. Hikmet-i rabbânî, arasından bir müddet sonra kerîme-i muhteremeleri Safder Hanım dahi dünyaya bir evlât getirip daha yeri döşeği kalkmazdan evvel birden bire füc'eten ve şehîden vefat edip onu da Ferid Bey'in yanına defnettik. Ve ikisine mermer taştan alâ sanduka yapıp bir çift taze nevbahar güllerini oraya nasb edip dikip ara sıra gidip koklar idik.

Lâkin mumaileyh Ali Remzi Efendi hazretleri böyle iki ağır acı üzerine günbegün hâl ve efkârı dîger-gûn olmuştur. Gerçi Behzad Bey namında bir evlâdı daha var ise de daha bu, çocuk olup onlar gibi öyle yetişmiş, boy pos salmış civan değildir. Lâkin onların muhabbetini Behzad Bey'e vererek artık el üstünde tutar idi. Hatta rüşdiye mektebine verdiği günün akşamı rüşdiye elbisesi ve alâmetleri üzerinde olarak beraberce yatsıdan evvel Behzad Bey'i alıp bendehaneye getirmiş idi ki fakirden dua ve himmet alsın için. Fakirin bunlardan haberim yok idi.

Âdet-i kadîme üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin rûh-ı kudsiyyeleri için her gece bir cüz Kur'an kıraat ederim. Yine öyle elimde Mushaf-ı şerîf, Kur'an okur iken bir de onu gördüm ki Ali Remzi Efendi merdivenden yukarı geldiler. Derhâl kıyam edip elimde Mushaf "Buyurun" dedim. Arkasından Behzad Bey gelip elimi öptüler. "Maşallah buyurun" dedim. Şöyle oturdular. Ali Remzi Efendi, Behzad Bey'e diyor ki "Görmediler!" Dedim: "Neyi görmedim?" Dedi ki "Baksana [197] elbisesine, alâmetlerine!" Bir de nazar ettim ki mekteb-i rüşdiye elbisesidir. Artık fevkalâde memnun oldum. Elimde Mushaf-ı şerîf olduğu hâlde, onunla Behzad Bey'e pek çok dualar ettim ve "İnşâallâhu ta'âlâ müşir olursun" dedim. Maşallah kendisi pederleri gibi zeki, fatîn olup badehu mekteb-i i'dâdiyeye nakledip orada dahi birinci olduğu hâlde muahharen Dersaadet'e gidip elyevm Topçu Mektebi'nde birinci efendi olarak bu sene-i mübârekede yani bin üç yüz sekiz senesi Receb-i şerîfinde [10 Şubat-11 Mart 1308] imtihana girip oradan erkân-ı harblik sınıfına nakli derdest ise de ne çare ki felek kimin yüzüne gülmüştür? Gülmüş ise de "Seni bir gün bu dişlerimle ifnâ edeceğim" diye dişlerini göstermek için gülmüştür azizim.

İşte mumaileyh Ali Remzi Efendi biraderimiz artık böyle ah u hasretten yani iki evlâdı vefat etti ve bir tane gönül eğlencesi kalıp o da gözleri önünden kayboldu, bu cihetle beli büküldü, kâmeti iki kat oldu ve bundan iki sene mukaddem müptelâ olduğu illetten dolayı tamamıyla şifâ-yâb olamayıp bu defa yani bin üç yüz sekiz senesi Cemâziyelevvelin evâhirine [12 Ocak-9 Şubat 1891] doğru döşeğe düştü. Ve etıbbâ tarafından pek çok himmet ü gayret olundu. Ve ehibbâsı pek çok olup her gün hanesi düğün evi gibi işledi ve herkes gidip hâl ü hatırını sual etti. Paşalar, beyler ve efendiler noksan olmadı. Ve fakir de ale'd-devâm hizmetlerinde bulunup kusur etmedim. Hatta Behzad Bey'in erkân-ı harblik

sınıfına nakli mukarrer olduğu için elbisesine bir hayli akçeler lâzım olup efendi biraderimiz de döşekte vakti olmadığından fakire bir hayli mecidiye teslim edip altına tebdil ederek bank vasıtasıyla gönderdik ise de mumaileyh Ali Remzi Efendi günbegün aşalmaya başladı ve kendisi dahi kendisinden kat'-ı ümîd ederek "Aman birader, beni sıkça sıkça yokla, bırakma" buyurdu. Fakir de devam ettim.

Vaktaki Receb-i şerîf dahil oldu, yine gittim. Şühûr-ı selâsenin tebrikini ettim ve dualar ve nasihatler ettim ise de, hâlini beğenemedim. Fakire buyurdular ki "Geçen gün Behzad'a iki satır güç hâl ile mektup yazdım, tarihi bilemediğimden yanlış koydum. Duvardan talik olunur mukavvadan Efrenc kârı salname vardır, bir tane alsanız" dediler. Fakir de derakap bir adet salname alıp gönderdim. Karyolasının [198] karşısında duvara talik etmiş idi. Ve bu salname vefatından iki gün evvel idi, yani Receb-i şerîfin ikinci [11 Şubat 1891] salı günü idi.

Receb-i şerîfin dördüncü perşembe günü alessabah saat üçte efendi-i mûmâileyhin cariyesi Müferrih Kalfa ağlayarak fakirhaneye gelip "Aman efendiye bir hâl oldu, çabuk yetişiniz!" dedi. Fakir, derhâl abdest alıp süratle gittim, yanına girdim. Haremleri çarşaf pûşîde olmuş yanında ağlıyor. Fakir gördüm ki kıbleye müteveccih yatırmışlar: hayat elbisesini yırtmakta, memât elbisesini iksâ etmekte. İşi anladım, yanına oturdum. Fakat şiddet-i derûnundan nefes almakta ıztırap ziyade olup yalnız ağzını açık edip "Ah ah ah" eder idi. Fakiri görünce, derhâl eliyle duvara işaret edip ve tekellüme muktedir olabildiği kadar "Bu salnameye kaç kuruş verdin?" dedi, yani iki gün evvelce alıp göndermiş olduğum salnamenin akçesini sual etti. Bundan anladım ki lehu'l-hamdu ve'l-minne kendisini kaybetmemiş, aklı başındadır. Dedim ki "Birader, şimdi bunların lüzumu yoktur. Altı kuruş verdim, cüz'iyât kabilindendir." "Pekâlâ" deyip yine kendisinin ıztırabıyla meşgul oldu. Kendisine bakan Tabip Kaymakam Mehmed Bey orada hazır idi. Fakir, efendinin ellerini tuttum, buz gibi soğuk idi. Sonra Mehmed Bey dahi elini tuttu ve nabzına baktı. Fakire işaret edip "Ben gideyim, size acele bir ilâç tertip edeyim" diye bu bahane ile savuştu. Hâlbuki melâike-i kirâm mu'âlece-i şifâ-yı ebedî şişeleri ellerinde hazır olmuşlar idi. Fakir dedim ki "Biraderim, biraz salavât-ı şerîfe okuyalım." İktidarları kadar tekellüm edip dediler ki "Siz okuyunuz." Fakir derhâl kemâl-i aşk u huzûr ile cehren salavât-ı şerîfeye devam ettim. Sonra onu gördüm ki fakirin bu harâret-i aşkım onlara dahi tesir edip efendi dahi beraberce okumaya başladı. Lâkin tamamıyla ağzını açıp kapamakta muztarip olduğundan artık dudaklarıyla şapur şurup bir şey ekl eder gibi salavât-ı şerîfeye meşgul oldular ve hem de iki ellerini dua eder gibi kaldırıp niyaza meşgul oldular. Bu hâl, fakire ziyade tesir ederek artık var kuvveti pazıyı aşka vererek bir yüz kadar beraber şapur şurup salavât-ı şerîfe getirdik. Bundan sonra kendisine [199] dedim ki "Bir de Yasin-i şerîf okuyam, siz de kalp ile salavât-ı şerîfe meşgul olunuz. Ama Mushaf-ı şerîf nerede?" dedim. Derhâl kendileri eliyle karşı duvara işaret ettiler. Gördüm ki duvarda kese içinde talik olunmuştur. Alıp yasin-i şerîfi tamam kıraat ettim. Bu hâlde anladım ki kendileri tenha kalıp haremleriyle veda edeceklerdir.

Binaenaleyh dedim ki "Müsaadeniz olur ise, azıcık bendehaneye gideyim, tecdîd-i vudû edip geleyim" dedim. Gözleriyle işaret edip "Pek iyi olur" dediler. Oradan fakirhaneye avdet ettim.

Derhâl bizim aşçı kadın Ümmü Hâlid'i gönderdim ve abdest tazeleyip kalem elbisemi giyip ric'at ettim. Esnâ-yı râhta bir efendiye tesadüf ettim. Dedi ki "Ali Remzi Efendi vefat etti, kapıya haber vermeye gidiyorum" dedi. Hemen acele gittim. Feryâd ü figan asumana çıkmış gördüm. Yanına girdim, diğer odada harem-i âlîleri dedi ki "Bizi yalnız bırakıp gittiniz efendi!" Dedim: "Öyle değildir, efendi merhum sizinle veda etmek ister idi, onun için gittim" dedim. Döşeğinin başına gittim, yüzüne pûşîde eyledikleri örtüyü kaldırdım. Bal mumu sarısı gibi bir altın renk kesb etmiş, sultanlar gibi rahata ve huzûr-ı Hakk'a gitmiştir. "Rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten!" dedim, yani saat dört buçukta teslîm-i rûh etmiştir. Fakirin bendehaneye geldiğimden bir saat sonra demektir.

Mumaileyh Ümmü Hâlid'den muahharen sual ettim: "Ne ile meşgul oldular?" Dedi ki "Siz gittikten sonra haremine dedi ki bu akşam pek çok pilâv pişirip fukaralara yedirin ve şimdi Müferrih Kalfa pişirsin dedi. Biz de "Peki iyi olur dedik. Anladık ki ölüm hâlidir. Sonra mahdumu Behzad Bey'e hitap edip Behzad geldin mi? dedi. Ve sonra sağ tarafına yüzünü çevirip nazar edip güldü ve sonra sol tarafına yüzünü çevirip güldü. Badehu bir ufak ah ile teslîm-i rûh etti" dedi. Fakir yüzünü açtığım zamanda kendisine hitap ettim, dedim ki "Mâşâallâhu kâne, bârekellâh birader! Bundan on sene mukaddem demiş idin ki benim derecem, senin derecenden alâdır, sahih, muhakkak öyledir ki işte müşahede ettim ve böyle cuma gecesinde ve ale'l-husûs bu gece leyle-i regâibdir, bu gecede vatan-ı aslına ve âlem-i hakîkate ric'at ve avdet ettin. Bu delîl-i kavîdir ki hakkâ mümin [200] ü muvahhid-i sâdıksın. Bana da şefaat et ya Ali!" deyip pek çok ağladım, dualar ettim. Evet, ne'am sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri buyurmuşlardır ki "Mevtalar ehl-i dünyânın kelâmlarını işitirler, lâkin cevap vermeye muktedir değillerdir, izn-i ilâhî yoktur." Binaenaleyh bu efendi-i mûmâileyhe böyle hitap edip dualar ettim. Derakap teçhiz ü tekfinini tehyie ve ihzar edip bizim Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ndeki Sancakdar Şeyh Ali Efendi ki yirmi seneden beri sancak-ı şerîfi Hicaz'a götürüp getirir, evliya gibi bir zât-ı âlî-kadrdir, o zat gasletti. Badehu âlây u vâlâ ile yani ne kadar paşalar ve beyler var ise kâffe-i ümerâ ve zabitan ve aklâm ve hayli asâkir-i şâhâne iki sıra olarak rikâbında yürüyerek ve Mevlevî dervişleri ism-i Celâl çekerek müşir cenazesi gibi ne müşir, ne sultan herkes bu hâle gıpta ve pesend ederek Câmi'-i Emeviyye'ye ba'de'z-zuhr götürüp huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda namazını eda ile oradan yine birtakım ehibbâ ve esdıkâsı birleşip bir büyük alay ve zikir ile kabristana götürdük.

O gece leyle-i regâib olması cihetle ahâlî-i Şâm'ın kabristanda mevtaları başında Kur'an okumak üzere gelmiş olmasıyla kabristan da bir cem'iyyet-i kübrâ mahalli olmuş idi. Herkes bu hâle gıpta ederek Fâtihalar okudular. Rah-

met ile yâd olunarak mahdumu Ferid Bey'in kabrine idhâl olunup pek çok dualar ve senalar ve niyazlar olundu azizim, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâ'siaten.

İşte bu fakir de teberrüken efendi merhumun hâl ü şânını bu risalemizde derc edip ahirette de onlar ile beraber olmaklığı niyaz ederim sultanım.

BU FASIL HİCAZ'A NİYET VE KASTIM BEYANINDADIR

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin âlem-i ma'nâda fakire hitap edip "Bu sene kalınız da gelecek sene beraber Hicaz'a gideriz" irade ve fermanlarından bir mâh kadar mürurunda ale'l-âdet akşam namazı edası için ittisalimizde olan Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne ezandan [201] bir çeyrek evvelce gidip orada bizim sevgili ahbabımızdan ve salavât-ı şerîfeye izin verdiğimiz Hacı İsmail Efendi biraderimizi buldum. Mumaileyh o sene Hicaz'dan gelmiş idi. Onunla Hicaz'a dair sohbet eder iken o esnada mumaileyh İsmail Efendi, fakire dedi ki "Canım efendim, niçin Hicaz'a gitmiyorsunuz?" Dedim: "Hacı efendi, hâlim malûmdur, bir iki para bir yere getiremiyorum ki gideyim." Cevabında dedi ki "Ben işittim ki Hazret-i İbrahim aleyhisselâm buyurmuştur ki "Her kim ki Hicaz'a niyet eder ise, ben ona muavenet ederim." Siz de bir kere niyet edin" demesiyle beraber bilâ-tereddüd ve bilâ-ihtiyâr hemen o demde gönlümden zuhur eden kemâl-i hulûs u muhabbet muktezasınca dedim ki "Sen ve burada hazır olan cemaat şahit olsun ki inşâallâhu ta'âlâ gelecek sene Hicaz'a gitmek üzere hulûs-i tâm ve kemâl-i aşk u muhabbet ile niyet ü azm ü kasd ettim." Onlar da memnun olarak bu kasd u niyetimin itmamına dua ve niyaz edip amin dediler. Ve o anda ezan okunup namaza şürû' ettik. Ancak fakirin mine'l-kadîm âdetimdir ki bu gibi bir emr-i azîm ve mühim bir işin zuhurunda bunda erenlerin rey ve iradeleri ne veçhiledir acaba diye tereddüt hâsıl oldukta, Sancakdar Câmi'-i şerîf'in imamı Ahmed Efendi, ehl-i takvâ ve sâhib-i ihlâs bir zat olup müddet-i ömründe teehhül edip dünya evine girmemiş olmakla bu misilli şeyler için namaza şürû'dan evvel Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederim ki "Ya ilâhî, ya rabbi, bu işte senin rızâ-yı şerîfin var ise ve hakk-ı fakîrîde hayır ise ve bu bapta ne veçhile hareket etmek gerek ise, imam efendinin lisanından ba'de'l-Fâtiha kıraat edecek zamm-ı sûre âyet-i şerîfinden bir işaret olsun" diye tefeül tarîkiyle niyet ederdim. Ve lehu'l-hamdu ve'l-minne öylece rumuz ve işaret olunur idi. İşte bu Hicaz'a olan niyetimde de o akşam namazında böylece tefeül ettim. İmam efendi birinci rekatta kıraat ettiği âyet-i şerîfe bu idi: "Ve iz yerfe'u İbrâhîmu'l-kavâ'ide mine'l-beyti ve İsmâ'îlu Rabbenâ tekabbel minnâ inneke ente's-semî'u'l-alîmu. Rabbenâ ve'c'alnâ muslimîne leke ve min zurriyyetinâ ummeten muslimeten leke ve erinâ menâsikenâ ve tub aleynâ inneke ente't-tevvâbu'r-rahîmu."[285] Âmennâ ve saddaknâ azizim.

---

285 "İbrahim, İsmail ile beraber Ev'in temellerini yükseltiyor. "Rabbimiz, bizden kabul buyur, kuşkusuz sen işitensin, bilensin." "Rabbimiz, bizi sana teslim olanlar yap, neslimizden de

Bundan büyük tebşir ve müjde olmaz. İşte bu âyet-i şerîfin ma'nâ-yı zâhirîsi malûmdur ve ma'nâ-yı işâretinden fakire işaret budur ki bu yüzsüz asi İbrahim, Beyt-i [202] şerîf'e yüz sürmek niyetini İsmail Efendi'nin muavenetiyle gönlünden yüksetip yücetip ya rabbi bu niyet ve bu kastımızı kabul et ki tahkîk zât-ı ulûhiyyetin semî' ve alîmdir; bu duamızı işitir ve niyet ü ihlâsımızı bilirsin. Dahi bizi hudû' ve ihlâs ve itaat ve tevhit edici zümre-i nâciyeden kılıp Hazret-i İbrahim aleyhisselâmın zürriyetinden islâm ve a'mâllerimizde ihlâs eder cemaatten eylediğine dahi bize menâsik-i haccı kemâl-i lutf ve inâyet-i ulûhiyyetinden gösterilip bildireceğine ve zünûblarımızı afv u mağfiret edeceğine bir müjde-i azîm ile beraber Beyt-i mu'azzama'ya kabulüne bir işarettir deyip artık bu bapta hâsıl olan sürur u huzur u memnuniyet, kalem ile tarif ve beyan olunmaz.

Bu hâlde bi-hasebi'z-zâhir o yol için bazı tedâbîr lâzımdır diyerek evvelâ bir kese tehyie edip ismini "tertîbât-ı Hicâziyye kesesi" tesmiye ederek maaştan birer miktar şey tefrik edip o keseye vaz' olunur idi. Velâkin bazı kere de fevkalâde zaruret mes ederek yine yerine konulmak üzere ta'vîz tarîkiyle alınıp sarf olunurdu, çünkü fakirin böyle sarfiyatta hâlim gayet acîb bir hâl olup para tutmak ve imsâk etmek, fakirce mümkün değildir. Hatta bir gün Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi el-Erzincanî kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz buyurdular ki "Cenâb-ı Hakk'ın atıyye-i ilâhiyyesine ve kerem ü ihsanına nihayet yoktur. Maaşınız iki bin kuruş da olur, on bin kuruş maaş da ihsan ederler, lâkin yine siz böyle borçlusunuz. Siz ve bizim Hâlet Paşa hazretleri ikinize akçe tutmak ve imsâk etmek mukadder değildir" diye irade ve ferman buyurdular. Ve bu iradeleri manevî bir müjde ve tebşir idi ki ileride on bin kuruş maaşa nail olacaksınız demektir. Bundan gönül memnun olduysa da yine medyun olacağıma mahzun oldum. Buna da çare yoktur ki bu iş hilkat u cibilliyetten ileri gelmiş bir şeydir. Müşarünileyh efendimiz hazretlerinin bu irade ve fermanlarını muahharen Şâm-ı şerîf'te Hâlet Paşa hazretleriyle mülâkatta arz ettim. Buyurdular ki "Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz artık böyle himmet eyledikleri hâlde daha bizde akçe mi [203] bulunur? Bulunmaz ya!" diyerek bundan kemâl-i sürûr u memnuniyetlerini beyan ettiler. Filhakika müşarünileyh Hâlet Paşa hazretleri vaktin ve zamanın Hatem-i Tayy'ı idi. Hâşâ sümme hâşâ ki fakir onun derecesinde değilim velâkin hilkat ve tabiat bu ya, öyle akçe tecemmü'üne muvaffak olamam. Bakalım bu hâl ile nasıl akçe tedarik olunup Hicaz'a gidilecek diye hayrette idim.

Bu esnada ve bir gece âlem-i ma'nâda kendimi Medîne-i münevvere'de buldum. Güya orada idim, hâne-i sa'âdet-i nebevî karşısında oturmuştum, hâne-i sa'âdete rabıta ediyorum. Hâne-i sa'âdet ise, zeminde bir kat ebniye-i cedîdedir, yani dâ..en mâ-dâr odalar olup ve etrafı kâmilen duvar ile ihata olmuş, yani sur içinde ise de fakire duvar mâni olmayıp ara sıra kemâl-i edeb ü huzûr ile ve göz ucuyla hâne-i sa'âdetin pencerelerine nazar ediyorum ve yine göz yumuyorum.

---

sana teslim olan bir ümmet çıkar; bize ibadet yerlerimizi göster, tövbemizi kabul et; zira, tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin, Sen!" Bakara, 2/127-128.

Ve Bâb-ı sa'âdet'in bir kanadı açıktır, diğer kanadı kapalıdır. Ve kapının üzerindeki miftahı Şâm-ı şerîf'in bazı haneleri gibi ağaçtan mamul imiş. Ve kapı ile beraber bir renkte boya ile nakış vurmuşlardır, menkuştur. Lâkin hâne-i sa'âdet boyasız, kar gibi beyaz tahtadır. Bu hâlde iken bir nida işittim ki "Sıdk ve ihlâs ve niyet ile olur" dediler. Alessabah uyandım. Bu rüyadan hâsıl olan sürur u huzur u memnuniyet o dereceye varmış idi ki Şâm-ı şerîf'e sığamaz oldum.

Ferdâsı günü bizim Tahrirat Başkâtibi İzzet Efendi pederimize söyledim. Buyurdu ki "Sizin niyet ve ihlâsın huzûr-ı nebeviyyeye çekip o huzura kabul olunduğunuza bir işarettir" dediler. Artık aklımdan ve fikrimden akçe tedariki ve nasıl gidileceği külliyen çıkıp günbegün sıdk ve ihlâs ve niyeti ziyadelemekte idim. Bu rüyanın esası ve sebebi ise, evvelce arz u beyan olunduğu üzere bizim Hazret-i Büşrâ ki Sancakdar Câmi'-i şerîfi hatibi Hacı Abdurrahim Efendi hazretleri beher sene Hicaz'a giderler idi. Bu sene-i mübârekede dahi gitmişlerdir ve elhâletü hâzihi Medîne-i münevvere'de huzûr-ı nebevîde olup Şam'a avdet etmemişlerdir. Ve bu rüyadan evvelce Medîne-i münevvere'den göndermiş oldukları mektuplarında yemin ve kasem edip buyururlar ki "Her sabah bilhassa sizin için şebeke-i Cenâb-ı Risâlet-penâhîde salavât-ı şerîfe getirip hakkınızda hayır dualar ediyorum" derler. [204] İşte bu sayede ve bu zatın duasıyla kabûl-i huzûr-ı Nebevî olduğuma asla şek ve şüphe yoktur, zira ki bu zât-ı şerîf evlâd-ı Resûl'den olmakla elbettete cedd-i alâsı olan sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerine naz ü niyazı ve ricası geçer azizim. Müşarünileyh hazretlerinin mektubu dahi teberrüken buraya derc olunmuştur.

Sûret-i Mektûb-ı Şerîf:

"Bismillâhirrahmânirrahîm. el-Hamdu lillâhi ve kefâ; ve's-salâtu ve's-selâmu alâ nebiyyihi'l-Mustafâ. Mine'l-fakîri'l-hakîr es-Seyyid Abdurrahîm el-Hatîb ilâ cenâbi hazreti seyyidî ve inelâzî el-muhteremi'l-emcedi sa'âdeti İbrâhim Efendi el-ekremi'l-ahşemi, edâme bekâhu.

Ammâ ba'du fe-innî ahmedullâhe alâ kulli hâlin; ve usallî ve usellimu ale'n-nebiyyi ve'l-âli; ve ba'dehu in tefeddaltum bi's-suâli an mahdûmikum fe-innî lillâhi'l-hamdu bi-gâyeti's-sihhati; ve lâ nes'elu illâ ankum ve an sihhati selâmetikum elletî hiye indenâ gâyetu'l-kasdi ve bulûgu'l-murâdi min rabbi'l-ibâdi. Ve nahnu yâ hazreti seyyidine'l-ustâzu el-âne kâ'idîne fî civâri hazreti seyyidi'l-halâiki sallallâhu aleyhi ve selleme. Ve vallâhi kulle nehârin nekifu kuddâme'ş-şubbâketi misle mâ evsayt[um]ûnâ. Fe-inşâallâhu nak'udu fi'l-Medîneti ilâ mevlidin ve nahduru mevlide'r-resûli fe-tuveccehu li-tarafikum ve yekûnu'l-vaktu berdun (?), fe-tedûmu minkumu'd-du'âu; kemâ lekum minnâ inde Hazreti'l-Mustafâ sallallâhu aleyhi ve selleme. و يرنا برينا وجهكم alâ ahseni hâlin, bi-câhi'n-nebiyyi ve'l-âli ve dumtum kemâ dumtum. Fî 17 Muharrem sene 309.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne bu bapta her bir taraftan bâb-ı sa'âdet meftûh olup ancak bir kapı var ki henüz onun de feth ü küşat olduğu bilinememiş idi. İşte o da budur ki evvelce arz u beyan olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'çe olan vazîfe-i ma'neviyyem ki haftada iki kere huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda kırâ'at-i hatm-i hâce idi. Acaba bunu külliyen terk mi edeceğim, yoksa bir zata muvakkaten ihale olunup tevkil mi edeceğim? Bu bapta erenlerin rey ü iradeleri ne yolda olacak diye ziyadesiyle efkâr ederdim. Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun. "Hâzâ min fazli rabbî."[286] Şimdiki hâlde bu tevkil maddesi de bir dereceye kadar yüz gösterdi ve malûm oldu. Eğerçi hakikatine min ciheti'l-ma'nâ buna dair şimdilik bir işaret ve rumuz yok ise de lâkin gönlüme gelir ki bu zat bu vazifenin [205] ifasına ve makâm-ı fakîrîye bırakılıp yerime halife olsa, gayet güzel olur diye tefekkür ve mülâhaza etmekteyim.

Bunun tafsilât ve ledünniyâtı şöyledir ki Hazret-i Mevlânâ Hâlid kaddesallâhu sırrahu'l-âlî efendimizin harem-i muhteremeleri ki ümmehâtü'l-mü'minîn derecesine nail olmuş olan Sit hazretleri elhâletü hâzihi Şâm-ı şerîf'te berhayat olup yüz yirmi yaşına baliğ olmuş bir âbide, zâhide ve veliye zât-ı âlî-kadr idi, ara sıra ziyaret-i aliyyeleriyle müşerref olunup du'â-yı hayriyyeleri ve teveccühât-ı kudsiyyeleri isticlâb olunurdu. Bu zât-ı âlî-kadr ba'de îdi'l-fıtr keyifsiz olup bir müddet esîr-i firâş oldular. Bir gece âlem-i ma'nâda gördüm ki bir büyük cenaze fakirhaneye getirilip havuzun suyu azalmış, yani havuzda su dibinde cüz'î kalmış, o havuzun içine o cenazeyi tabutuyla beraber vaz' ettiler ve cenazenin etrafında Şâm-ı şerîf a'lem-i ulemâlarından ve meşâyıh-ı kirâmdan pek çok cemaat beraberdir, onlar da tabut ile beraber fakirhanede havuzun etrafındadırlar. Fakir de üst katta sofanın penceresinden böylece temaşa etmekteyim. Lâkin tabut, gayet güzel alâ şallar ile pûşîde olmuş. Bu hâlde tabutun kapağını açıp içinde olan cenazenin yüzünde bir siyah yazma yemeni örtülü iken, o yemeniyi kaldırdılar. Yüzünü gördüm ki bir ihtiyare hatundur. Bu hâlde uyandım.

Bu rüyadan gönlüme geldi ki müşarünileyhâ Sit hazretleri keyifsiz idi, acaba onlara bir emr-i Hak vaki olmasın diye alessabah bir hatun gönderip istifsâr-ı hâtır ettim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne sıhhat ve afiyet haberini aldım ise de, ziyade keyifsiz olduğunu dahi söylediler. Aradan on beş gün mürurunda bir gün alessabah Şâm-ı şerîf minarelerinde salât u selâm ile müşarünileyhânın dâr-ı bekâya teşrifleri haberi alındıkta, hemen derakap abdest alınarak doğruca hâne-i sa'âdetleri eşiğine yüz sürüp hizmetleriyle meşgul oldum. Hizmet eden adamların adedi malûm olmadığı gibi, müşarünileyhâyı gasilden evvelce gelip ziyaret eden hatunların adedi dahi meçhuldür. Fakir ise bir köşeye girip ale'd-devâm salavât-ı şerîfe kıraatiyle ve rûh-ı pür-fütûhları için ihlâs-ı şerîfe okumakla meşgulum. Badehu bir cemâ'at-i kübrâ ile Atpazarı'ndaki Beksimâd Câmi'-i şerîfi'nde namazını eda edip oradan Hazret-i Mevlânâ Hâlid kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizin [206] türbe-i sa'âdetlerine götürdük.

---

286 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

İşte o gece rüyada görüp bildiğim ulema ve meşâyıhın bi-aynı o cemaat içinde gördüğüm cihetle bundan fehm ettim ki rüyada görünen cenaze bu imiş. Fakire on beş gün evvel erenler haber vermiş demektir. Türbe-i şerîfeye varıncaya kadar pek çok ağlayıp sızlayıp takatten kalıp bîtap olmuş idim. Türbe-i şerîfeye girip makamlarını gördüm ki Hazret-i Mevlânâ Hâlid efendimizin baş ucundadır, yani onu başına taç etmiştir. Bir kat daha ah u efgân ettim. Sonra oradan çıkıp ittisalindeki mescide girip murakabe ettim. O esnada cenaze gelip kabre vaz'ında müezzinler cümleten ezan okumaya başladıkta, ihtiyarsız deryâ-yı aşk u muhabbet cûşa gelip iki gözlerim pınarından çeşmeler gibi sular revan olarak o kadar ağladım ki yani kendimden geçtim. İşte o esnada her ne ki ihsan ve atıyye olduysa oldu. "Hâzâ min fazli rabbî."[287] el-Hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîn ve's-salâtu ve's-selâmu alâ habîbihi'l-ekremîn.

Bir müddetcik o hâl-i mestânelikte kalıp badehu oradan kalkıp niyaz penceresinden ihlâs-ı şerîfi kemâl-i ihlâs ile okuyup arz-ı niyâz ile dışarıya çıktım. Onu gördüm ki beraber gelen asâkir-i nizâmiye ve zabtiye neferâtını tabur gibi dizip para dağıtıyorlar. "Maşallah, bârekellâh!" dedim. Biz de atıyyemizi evvelce aldık diye hamd ü senalar ederek Şâm-ı şerîf'e kemâl-i hüzn ile avdet ettim. Lâkin manevî olan atıyye ve ihsandan sürur u memnuniyet fevkalâdedir. Demek olur ki Hazret-i Mevlânâ Hâlid kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimiz tarafından zevce-i mutahharaları Hazret-i Sit kaddesallâhu sırrahâ validemize ihsan olunan feyizden bir miktarı bu yüzsüz asi Aşçı Dede fakirlerine ihsan u inayet olunmuştur, çünkü evvelce arz olunduğu üzere on beş gün evvel görünen rüya muktezasınca Sit hazretleri fakirhanede olan havuz içine vaz' olundu. Lâkin havuzun suyu kalîl idi. İşte ondan bir cüz'î feyiz ve onun sırrından bir sırr-ı kalîl, fakire atıyye ve ihsan olunmuş demektir. Buna bir delil dahi budur ki müşarünileyhâ hazretlerinin vefatından beş altı gün sonra yani müşarünileyhâ hazretleri bin üç yüz dokuz senesi Muharremü'l-harâmın yirmi yedinci [2 Eylül 1891] ve üç yüz yedi senesi Ağustosun yirminci salı gecesi cülûs-ı hümâyûn şenlik-i zînet gecesi idi, havaî fişek ve sair ayin ile [207] mehtaplar havaya endâht olunur iken, o gece müşarünileyhâ hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhları urûc-ı semâ ile huzûr-ı Cenâb-ı Hak'ta ve bisât ü serîr-i kudse cülûs eylediğinden bu zinet ve şenlik, manevî onun için imiş demek oldu, rahmetullâhi aleyhâ rahmeten vâsi'aten.

İhvandan ve Levazım Birinci Şubesi hulefâsından Ahmed Tevfik Efendi oğlumuzun fakire müracaat ve dehaletleridir. Şöyle ki efendi-i mûmâileyh Tabur İmamı Mahmud Efendi'nin mahdumu olup bundan birkaç mâh mukaddem Şeyh İsa Efendi hazretlerinden yed tutup zikir almış idi ve ara sıra fakirden bazı kitap talep ederek kelâm-ı sûfiyyeye aşina olmak arzusunda idiler. Bir gün gelip kendilerinin böyle dâhil-i tarîkat-ı aliyye olduklarını ve yevmî beş bin adet ism-i celâl çekip ancak havâtırdan halâs olamadıklarını beyan ile fakirden buna bir çare ve medet talep ettiler.

---

287 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Kendi de muhtâc ey dede
Kanda kaldı gayra himmet ede

fehvasınca "Kel adam merhemi bulsa, evvelâ kendi başına sürer." Mamafih mademki müracaat olunmuştur, hazret-i sâdât-ı kirâm sayesinde bildiğim ve öğrendiğim şeyleri onlara öğretmek lâbüd ve lâzım ve şart-ı ihvâniyyet olduğundan efendi-i mûmâileyh oğlumuza şöyle îrâd-ı kelâm ve arz-ı niyâz ettim ki "Bu fakir makâm-ı irşâda vâsıl olarak mürşit değilim ve kimseye tarikat verip ta'lîm-i zikr etmeye memur ve muktedir değilim, lâkin tarîk-i ilmiyyede olan talebe-i ulûmun müzakerecisi gibi fakir de tarîkat-ı aliyyede olan sâlikânın müzakerecisi makamında olarak birlikte buna dair şeyler müzakere olunur. Eğerçi zât-ı âlîleri tarafından fakiri müzakereciliğe kabul buyurulur ise, bunun için evvelâ istihare etmek gerektir" dedim. Onlar da kemâl-i lutf u keremlerinden bu yüzsüz asiyi bu yolda kabul ederek söz vermiş olduklarından kendilerine ta'lîm-i istihâre olundu.

O gece âlem-i ma'nâda gördükleri rüya bu idi ki kendileri bir duvar üzerinde olup o duvarın ittisalinde bir mişmiş ağacı vardır, Türkçesi zerdali denilen meyve ağacıdır ve meyvesi olmuştur, mevcuttur. O ağacın altında kendilerin yed tuttuğu Şeyh İsa Efendi hazretleri durur ve ağacın üzerinde bazı meşâyıh-ı kirâm vardır. Hatta bizim ruhumuz makamında olan reşadetlû mürşid-i kâmil Hacı Halil Efendi hazretlerini dahi o ağacın üzerinde olduğunu müşahede ederler. Ve mumaileyh Ahmed Efendi kendi kendine söyler ki "Ben ağaçta değilim, yere düşmüşüm, duvarın üzerindeyim." Yani şayet ağaçta olsam belki yere düşerim [208] korkusundan beri olduğunu tahattur ederek böyle söyler imiş. Ferdâsı günü bu rüyasını fakire söylediler. Bundan fevkalâde memnun olup hemen derakap müzakereye bed' ü mübâşeret olundu, çünkü bu rüyadan anlaşılan bu idi ki o duvar kendi vücutları varlığı duvarıdır. Onun üzerindedir, yani daha elhâletü hâzihi kendi vücudu kayıt ve benddedir. İttisalindeki ağaç ki şecere-i mübârekedir ki kalb-i âlîleri şeceresidir, makâm-ı kalbdir ve meyve-i ma'rifet ve hikmet, üzerinde doludur. Ve ağacın altında şeyhleri İsa Efendi o ağacın muhafazasıyla terbiyesine memur olduğuna işarettir ve üzerinde olan meşâyıh-ı kirâm ve alelhusus müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri bu da fakire işarettir ki efendi-i mûmâileyh müsta'id ve kâbil-i terbiye olup erenlerin kabulü olmasıyla Hacı Halil Efendi tarafından bi'l-vekâle mumaileyh Ahmed Efendi'nin müzakeresine sa'y u gayret olunmasına rumuz ve işarettir. Binaenaleyh bu bapta kemâl-i memnûniyyet ile bu işe sa'y u gayret olunmasına söz verildi.

İşte azizim, bu yüzsüz asi Aşçı Dede'ye Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz tarafından feth ü küşat olunan bâb-ı feyz-i aliyyeye evvelâ birinci dehalet eden mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuz olduğuna da fevkalâde memnuniyet ile çok teşekkürler ettim, zira ki filhakika efendi-i mûmâileyh haddizatında hulkî ve cibillî olarak gayet edip ü müstakim ve her cihetle müttakî, hatta beyne'n-nâs tabî'at-ı sânî olmuş olan sigara dahi içmezler. Hiçbir vakit namazını terk etmemiş, hadâset-i sinniyle beraber oldukça

kendisini masiyetten hıfz ile hubb-ı mâsivâdan geçmiş, yani mahmûdu'l-hısâl küpünün sızıltısından hâsıl olmuş bir âb-ı zülâl ve mahmûdü'l-hısâl alicenap sâdık u âşık bir zat idi. Fakir gibi bir yüzsüz asiye erenlerin kemâl-i lutf u keremlerinden naşi böyle bir evlâd-ı ma'neviyye ihsan olunur ise, artık buna teşekkürler olunmaz mı? Bunun her cihetle zâhir ü bâtın terakkisine elden geldiği ve vüs'üm yettiği derecede sa'y u gayret olunmaz mı azizim? Ve bir de evvelce arz olunduğu üzere fakirin Hicaz'a azimetimde yerime halife etmek arzusunda olduğum zat, işte bu zât-ı âlî-kadr idi. Mumaileyh Ahmed Efendi'ye olan muhabbetimizin birinci sebebi dahi bu idi ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-âlî efendimize boyca ve kemâl-i za'fiyetçe ve gözleri bi-aynihi o idi. Öyle selvi gibi mevzun, tavîlü'l-kâmet olup gayet zayıf bir kemikten ibaret idi ve gözleri dahi bi-aynihi Hazret-i Fehmi gözü idi. Ve fakire bir şey söyledikleri vakit, [209] kemâl-i edeb ü huzûr ile önüne nazar ederek ifade ederler idi ki işte tarîkat-ı aliyyede en birinci edep budur. Böyle bir zât-ı âlî-kadr sevilmez mi?

O derecede muhabbet ettim ki buna delîl-i kavî olmak üzere kimseye vermemiş olduğum tercüme-i ahvâlime dair olan risaleyi mütalâa etmek üzere kendilerine teslim ettim ve kimseye gösterilmemesini dahi tembih ve niyaz ettim. Bir sebebi dahi bu idi ki her nasılsa min tarafillâh kendilerinde havâtır pek çok idi. Bu risale ile meşgul olup Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin muhabbetleri kalb-i âlîlerine dolup havâtırını def' ü izalesi maddesi idi. Artık efendi-i mûmâileyh li-ecli'l-müzâkere ara sıra yatsı namazı için ihvandan Hasan Efendi biraderimiz ile beraber Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne müdâvemet etmeye başladılar.

Meşhurdur ki "Bir adamın hâl ü şânını anlamak ister isen, konuştuğu arkadaşına bak" derler. Mumaileyh Hasan Efendi ise, Muhacir Şeyh Mehmed Hüseyin Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin mahdumları olup pederi kadem-i ehlullâha ayak basmış bir zât-ı âlî-kadr idi. Artık mumaileyh Ahmed Efendi'nin terakkisinde sa'y u gayretim fevkalâde olmasıyla gönül arzu eder idi ki birden bire merdivenin üst tarafına sıçrayıp çıksın. Bu ise hilâf-ı âdet-i ilâhî ve muhâl-i tabî'at-ı beşerî olup kademe kademe, derece derece çıkılacağından gönlüme şöyle geldi ki fakirhanede bir hatm-i hâcegân okusak. Lede'l-ifâde rûy-ı rızâ gösterip memnuniyet izhar ettiler. İşte şimdi merdiven-i ma'neviyyeyi fakirhaneye dayadık. Evet, ne'am hatm-i hâcegân büyük bir mi'râc-ı ma'neviyyedir. Onunla urûc u vüsûl-i makâmât-ı kudsiyye olunur azizim.

BU FASIL FAKİRHANEDE HATM-İ HÂCEGÂN KIRAATİ HAKKINDADIR

Bir pazartesi gecesi mumaileyhumâ Ahmed ve Hasan Efendiler ile ihvandan ve işbu risalemizde evvelce beyan olunan reşadetlû mürşid-i kâmil Hacı Halil Efendi hazretlerinin damadı Tabur Kâtibi Ahmed Efendi ile yine ihvandan Tabur Kâtibi Mehmed Ali Efendi beraberce olarak yatsı namazını Sancakdar Câmi'-i şerîfi'nde eda ettikten sonra fakirhaneye gelip hatm-i hâcegân kıraat ettik ve haftada bir kere pazartesi gecelerinde bu minval üzere kıraat olunmasına [210] karar verdik. İşte fakir Şâm-ı şerîf'e geleliden beri böyle cem'iyyet-i ihvân ile hatm-i hâcegân kıraati nasip ve müyesser olmamış idi. Bu da feyz-i Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizden feth ü küşat buyurulan bâb-ı sa'âdet-i ma'neviyyeye bir delîl-i kavî olup buna da bi-hasebi'z-zâhir sebep, mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuz olmuştur.

Ve ertesi hafta birader-i vâlâ şânları Tabur Kâtibi Mehmed Şerif Efendi oğlumuzu da getirdiler. Onlar da dâhil-i tarîk idi ve hakikaten şerif bir zat idi, teşrifleriyle müşerref olduk. Gerçi bi-hasebi'z-zâhir şürefâdan değil ise de, bi-hasebi'l-ma'neviyye şürefâdan idi, zira ki sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri buyurmuştur ki "Âlu Muhammedin kullun takiyyun."[288] Her kim ki şerî'at-ı mutahhara ve sünnet-i seniyye üzere gider ise, o zat âl ü evlâd-i nebevîden olduğuna şüphe yoktur. Bu zatın zaten ismi Mehmed'dir. "el-Esmâu tenzilu mine's-semâi"[289]dir. Biri Ahmed ve biri Mehmed'dir. İkisi dahi esmâ-yı nebevî ile müşerreftir azizim. Şerrefehumallâhu fi'd-dâreyn, âmin.

İşte bu veçhile dahi teşekkür olunur ki halka-ı hatm-i hâcede olan zevatın esamileri cümleten esâmî-i cedd-i âlî-yi nebevî ve ism-i nebevî ile ashâb u evlâd-ı nebevîden mürekkep ve altı neferden ibaret olmuş bir halka-ı mübâreke idi. Rica ve niyaz olunur idi ki bu halka-ı mübâreke cihât-ı sitteden geçip ricâl-i abdâl-ı seb'a makamına vâsıl ve orada daim ve baki olarak kaim olsun. Lehu'l-hamdu ve'l-minne saye-i Cenâb-ı Risâlet-penâhîde mahz-ı lutf u ihsân-ı sâdât-ı kirâm hazerâtından olarak işte abdâl-ı seb'a makamına dahi kaim olunmuştur.

Şöyle ki işbu risalemizde arz u beyan olunan Abdussamed Efendi kuddise sırruhu'l-azîz ki damad-ı Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz idi, onun mahdûm-ı âlîleri ki Hâşim Efendi, Hazret-i Pîr efendimizin hafîdleridir, mumaileyh Hâşim Efendi evvelce gönüllü olarak Erzincan'da askere yazılıp muahharen ferikân-ı kirâmdan saadetlû Şevket Paşa hazretleri

---

288 "Muhammed'in ailesinin bütünü Allah'tan korkar." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 18-19, no: 16.

289 "İsimler gökyüzünden iner."

Erzincan'a gittikte, mumaileyh Hâşim Efendi'nin cedd-i âlîleri olan Hazret-i Pîr efendimize manevî kesb-i ubûdiyyet ile iki âlemde felâh u necat ile serfirâz olmak niyet-i hayriyyesiyle mumaileyh Hâşim Efendi'yi ma'iyyet-i âlîlerine almış ve kendi evlâdı gibi muamele edip muahharen dahi terfî'-i rütbe ile elyevm mülâzım bulunmuş olduğu hâlde bu kere müşarünileyh hazretleriyle Şâm-ı şerîf'e gelmiştir. Yani bin üç yüz dokuz senesi Rebiülevvelin yirmi üçüncü [27 Ekim 1891] günü [211] idi. Şam'a teşrifleri sebebi ise, müşarünileyh Şevket Paşa hazretleri Beşinci Ordu-yı Hümâyun Dokuzuncu Fırka Kumandanlığına tayin olunduğundan maiyetleriyle beraber Şam'a gelmişlerdir. Lehu'l-hamdu ve'l-minne hatm-i hâcegân halkamızı erenler, mumaileyh Hâşim Efendi hazretlerinin halkaya duhulüyle ricâl-i abdâl-ı seb'a makamına kaim etmiştir ki âhir-i halka Hâşimî idi, onunla hatm olunmuştur. Ve Hazret-i Pîr efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri zât-ı âlî-i Hâşimîden istişmâm ile garîk-i deryâ-yı feyz-i rabbânî olunmuştur. Ve zaten zamân-ı sa'âdet-i nebevîde abdâl-ı seb'anın kutbu, Hazret-i Üveys'in ammi Îsâmuddin-i Karanî hazretleri idi. Müşarünileyh hazretleri irtihâl-i dâr-ı bekâ ettikte, yerine İbn Atâ Ahmed hazretleri olmuş idi ki bu zat, Mekke-i mükerreme ile Yemen arasında bir karyeden idi ve Hazret-i Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu bu abdâl-ı seb'adan idi. İşte bu abdâl-ı seb'a kutbiyeti birbirlerinden intikal ile asrının ve zamanının gavs-ı a'zamı olan Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz efendimize intikal etmiş idi. Onların hafîdi olan mumaileyh Hâşim Efendi hazretleriyle abdâl-ı seb'a ricali himmet ü feyizleri halka-ı hatm-i hâcegânemizde cilve-nümâ oldu. Bunun teşekküründen cümlemiz âciz olup ancak vücudumuzun her bir mûyu ve zerresiyle rûhâniyyet-i aliyyelerine teveccüh olunarak kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz nidasıyla hatm-i hâcegân ve hatm-i kelâm olmuştur azizim.

İşbu vukuat ve havâdisât-ı ma'neviyye bin üç yüz dokuz senesi Rebiülevvel mâhının iptidalarında [5 Ekim-2 Kasım 1891] idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne beher sene Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin mevlûd-i nebevî eyyâm-ı sa'âdetleri sayesinde bir vukû'ât-ı ma'neviyye ve bu fakire bir tecelli ve bir lutf u ihsân-ı ilâhiyye olageldiği gibi bu sene-i mübârekede de bu bâb-ı sa'âdet feth ü küşat olmuştur. Cümlesi de beher cuma günleri müdavim olduğum bin adet salavât-ı şerîfe sayesidir azizim.

İşbu sene-i mübârekede mevlûd-i nebevî çarşamba günü perşembe gecesi idi, Sancakdar Câmi'-i şerîfi'nde mevlûd-i nebevî istimaından sonra fakirhaneye gelip âdet-i fakîrî üzere yattım ve o gece kemâ fi's-sâbık ve'l-âdet saat sekiz buçukta idi, uyandım. Vazîfe-i mahsûsa-i ma'neviyyem ile meşguliyetten sonra murakabede durur iken, her nasılsa mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuz gönül âlemine teşrif buyurdular. Bir müddetçik dahi onunla meşgul olup badehu zikr-i kalbiyyeye devam ile başımı şöyle yastığa koymuştum. O hâl ile uyku âlemine geçmişim. O uyku âleminde şöyle [212] gördüm ki mumaileyh Ahmed Efendi, fakirhaneye misafir imiş, yani o gece fakirhanede kalmışlar ve hatm-i hâce kıraat olunan sofaya muttasıl olan odada ve minder üzerinde gayet güzel ve muntazam yapılmış bir yatakta uykudan kalkmış, yatak içinde oturur gördüm. Fakir de so-

fada mangal üzerinde bir büyük tencere ile su ısıtıyorum. O su ile mumaileyh Ahmed Efendi'yi gasletmek için imiş. Lâkin mumaileyhi gusl iktiza etmesiyle mi veyahut bilâ-mûcib bilinemeyip yalnız öyle gusül abdesti mi almak içindir buraları meçhulüm olup ancak mumaileyhin guslü için su kızdırıyorum. Su fevkalâde kızdı. Fakir, Ahmed Efendi'nin yanına gittim ve dedim ki "Su hazır oldu, işte burada gusül edin" deyip güya odanın duvarı arkasında mükemmel bir gusülhane var imiş, kapısını açıp gösterdim. Onlar da "Ne güzel gusülhane imiş!" diye taaccübane nazar edip tahsin ettiler. Ba'de'l-gusl minder üzerinde istirahat etmek için fanilâ ile mamul örtüler ferş edip "Sabah namazı vakti yakındır, çabuk edip namaza yetişesiniz" deyip dışarıya çıktım. Suyu getirip gusülhanede olan bir büyük çanak içine boşatıp mumaileyh Ahmed Efendi dahi gusül için elbiselerini çıkarmak ile meşgul olap fakir de abdest almak için merdivenden aşağı iner iken, sabah topları atılmaya başlamasıyla uyandım. Derakap rüyayı unutmamak için bir varakaya yazdım.

Ertesi perşembe günü bu rüyayı kendisine bir tebşir makamında aynıyla yazıp bunu dahi ilâve-i makâl ettim ki "Böyle bir leyle-i mübârekede ve hakk-ı âlîlerinde bu gibi rüya mahz bir lutf u ihsân-ı ilâhiyye olup buna fakirleri zatınızdan ziyade teşekkür ve hamd ü senalar ettim, zira ki zatınızın zâhir ü bâtın terakkileri min tarafillâh gönlümde ziyadesiyle mültezim olmasıyla bu yüzsüz asi fakirin tavassutuyla erenlerin böyle zât-ı âlîlerini masivadan gasl ü pak u tâhir etmeleri bi-hakkın fevkalâde teşekkür olunur ve bu metâ'-ı ma'neviyye sûk-ı bâzâr-ı muhabbette haylice kıymet ve baha tutar bir metâ'-ı âlî olduğundan bu bapta zât-ı âlîlerini tebrik ile teveccühât-ı kalbiyelerinizin hakk-ı kemterîde berdevam buyurulmasını temenna ederim" diye ilâve-i rü'yâ ettim ve tezkire-i mahsûsa şeklinde bir zarf derununa vaz' ile kalemde kendisine gönderdim. Evvelleri öyle bir ufak şey kendisine yazsam [213] derakap arz-ı muhabbet ü hulûs ile tezkire zîrîne cevap yazıp iade ederler idi. Her nasılsa bu tezkireye cevap yazmadılar. Hatırıma geldi ki "Bu tezkiremiz saire makîs olmadığından öyle aceleten adî cevap yazmayıp fevkalâde teşekkür ve memnuniyetini mutazammın olarak tezkire yazacaklarından naşi belki te'hîr-i cevâb ettiler" dedim.

Ferdâsı günü cuma olup kapı olmadığından tabiî cumartesine kalmıştır. Cumartesi dahi cevap alınamadığı gibi pazar günü de alınamadı. Hatırıma geldi ki "Pazartesi gecesi hatm-i hâcegân için geleceklerdir, belki o vakit yeden bi-yedin tezkire-i cevâbiyeyi ita ederler" dedim. Dairede efendi-i mûmâileyhin odası başka olup kaleme devam ve adem-i devâmından haberim yoktur. Pazartesi gecesi oldu, yatsı namazına Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne gittim. Namazda bizim cemâ'at-i âliyi göremedim. Ancak Tabur Kâtibi Ahmed Efendi biraderimizi gördüm. Ba'de's-salât taşra çıktım, Ahmed Efendi'ye sual ettim. Dedi ki "Bu bapta asla haber ve malûmatım yoktur." Fakirin hatırıma geldi ki "Evvelki pazartesi gecesi komşumuz Mahmud Efendi, onların beraberiyle hatm-i hâcegâna gelmiş idi. Hâlbuki mumaileyhin tarîk-i Nakşbendîye müntesip olup olmadığı

meçhulümüz idi. Ancak şu kadarcık bildim ki o gece hatm-i hâcede tamamıyla huzur tedarik olunarak bir feyz-i tecellî cilve-nümâ olmadı.

Ferdâsı günü sarayda mumaileyh Ahmed Efnedi oğlumuzu çağırıp dedim ki "Azizim, sizinle mukavele etmiş idik ki tarîk-i Nakşbendîye mensup olan ihvandan birisi sizinle beraber bir hatm-i hâceye dahil olmak murat eder ise evvelemirde fakire beyan edip ba'de'l-müzâkere kabulü lâzım gelir ise alınacak idi. Zât-ı âlîniz dün gece Mahmud Efendi'yi bilâ-müşâvere getirdiniz" dedim. Cevabında buyurdular ki "Dâhil-i tarîk olduğundan sual ettim. Dahil olduğundan haber verdi ve hem de kalem arkadaşımız olduğu cihetle mahcup olup bir şey diyemedim. Biz yarın öbür gün iyice tahkik ederiz. Dâhil-i tarîk değil ise, Hazret-i Şeyh Muhammed-i Hânî Efendi'ye götürüp intisap ettiririz, olmaz ise biz pazartesi gecesi yatsı namazını başka camide kılıp mumaileyh Mahmud Efendi'ye görünmeksizin geliriz" demişler idi. Belki başka camide namaz kıldılar, biraz bekleriz deyip hâne-i fakîrîde muntazır olduk. "Bekle gözlerim bekle, ne gelen var ne giden" fehvasınca bunlardan hiçbir kimse gelmediğinden bu bapta efkâr-ı fakîrî diğer renk kesb etti, zira ki o aralık Şâm-ı şerîf'te bir hastalık [214] zuhur etmiş idi. Acaba bunlardan birisi, Huda nekerde tutulup diğerleri de onun yanında tedavi ile meşgul olmalarından mı, nedir diyerek mumaileyh Ahmed Efendi'yi bu meselenin hal ve küşadı için gönderdim. Bir saat sonra Ahmed Efendi avdet etti. Şöyle cevap verdi ki "Evvelâ Hasan Efendi'nin hanesine gittim, kendisini bulamadım. Camiye gitti, daha gelmedi dediler. Sonra Ahmed Efendi oğlunuzun hanesine gittim. Meğer ki efendi-i mûmâileyh keyifsiz imiş. Şöyle ki cuma günü sabahı erkenden hamama gitmiş ve sabah namazına yetişmek için ba'de'l-gusl aceleten dışarıya çıkar iken, birden bire kendisini kaybedip yere düşmüş ve başı şiddetle taşa gelip biraz incinmiş. Ve zaten meydanda olan hastalıktan gönlünde havâtır ziyadelenmiş olmasıyla o günden beri hanesinden dışarıya çıktığı yok imiş" dedi. Fakir dedim ki "Yarın gece teşrif buyurun, beraber istifsâr-ı hâtır için gidelim" deyip ayrıldık. Lâkin diğer ihvanın gelmemesi de niçin olduğunu bilemedim.

Ferdâsı gecesi mumaileyh Ahmed Efendi ile beraberce efendi oğlumuza gittik. Lehu'l-hamdu ve'l-minne sıhhat ve afiyet üzere bulduk. Ve peder-i âlîleri faziletlû Mahmud Efendi pederlerimizle dahi hayli muhabbetler edip dualarını aldık. Mahmud Efendi pederimiz hakikaten duası alınacak bir zât-ı âlî-kadr idi, zira ki sinn-i âlîleri tamamıyla kemale erip saç ve sakalları nur gibi ak pak olup taraf-ı ilâhiyyeden azat beratını almış idi, çünkü Cenâb-ı Hak hadîs-i kudsîde "Ben azîmü'ş-şân, dîn-i İslâmda saç ve sakalını ağartıp sinni şeyhûhete varmış olan kullarımı azap etmekten haya ederim" buyurmuştur. İşte bu zat da azatlılardan idi. Mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuza bu bapta bazı ifadelerim var idi, lâkin pederlerinin yanında olduklarından söylemeyip ancak esnâ-yı muhabbette ve bazı hikâye-i ehlullâh nakl ü beyanında kendilerine rumuz ve işaret olunurdu.

Ve hatta bunu nakl ü hikâye ettim. Bir zaman Dersaadet'te Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfi avlusunda pencere içinde oturur Hafız Efendi ki meşhuru

Düğümlü Baba'dır, yani üzerinde olan elbise ve abası tadat olunmaz düğümden ibarettir. Bu zat, ehlullâhtan olup herkes, ziyaretine gider ve duasını alırlar. Bir gün ricâl-i devlet-i aliyyeden gayet sevdiği bir zatın hanesine gidip gece orada kalmış. Baba efendinin yattığı odada [215] diğer misafir bir zat dahi beraber imiş. Düğümlü Baba yatmış, fakat bu misafir olan zat, Baba'nın havfından gözüne uyku girmemiş. Öyle yatak içinde Baba'ya nazır imiş. Bir müddet sonra Baba Efendi yataktan kalkıp odanın ortasında olan ateş ile dolu mangalı tamamıyla alâ kilimin üzerine döker ve maşa ile ateşi karıştırmaya başlar. Şimdi o misafir zat, havfından yorgan altında titremeye başlar. Yataktan çıkıp kaçmaya muktedir değildir. Badehu Baba Efendi eliyle o ateşleri leblebi toplar gibi toplayıp mangalın içine kor ve mangalın kapağını örtüp yatağına gider, yatar. Fakat kilimin ortası haylice yanar. Bundan bir saat sonraca konağa iki üç hane beyni olan diğer konaktan harîk zuhur edip malûm ya Dersaadet'in yangınları Huda nekerde, bir feryâd ve figân zuhur edip derakap tulumbalar ve asker ve ahali gelip ateş semaya çıkmakta olup bu zatın konağından dahi eşyaları çıkarmak için uşaklar hamallar hücum etmiş ise de Baba Efendi'nin yanındaki zat, hane sahibi olan zata, Düğümlü'nün böyle ateşi kilime döktüğünü söylemiş. O zât-ı âlî, Baba Efendi'ye ziyadesiyle mutekit olduğundan bundan dolayı konağın muhterik olmayıp ateş oraya gelmeyeceğini istidlâl edip konağın kapısını kapayıp asla telâş etmemiş. Ve filhakika o konağa bir konak kalarak ateş sönmüştür" diye hikâye ettim.

Bundan muradım bu idi ki Ahmed Efendi oğlumuzun hamamda düşmesi bir cüz'î şeydir. Bununla Huda nekerde ileride gelecek külliyatı def' ü izale eder rumuz ve işaretidir. Ve bir de bu risalede evvelce beyan olunduğu üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin mazhar-ı tecellî-i zât-ı ilâhiyye olup bi-hasebi'z-zâhir nâ-mizâc olmasıyla cuma günü câmi'-i şerîfe gider iken, ansızın şiddetli bir rüzgâr çıkıp ufak taşları ve toprakları havaya kaldırıp oradan başımıza dökmesi idi. Bunun sırr u hikmetinden muahharen hazretten sual ettim. Buyurdular ki "Yalnız insanlar haset etmez, belki taşlar ve topraklar haset eder" buyurdular, yani efendimizin böyle terakki ve mazhar-ı tecellî olmasına taş ve toprak haset etmiştir demek olur.

İşte Ahmed Efendi oğlumuzun da bu yüzsüz asi Aşçı Dede'leri tavassutuyla erenlerin gasletmesine elbette haset olunur. Kâle Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem: [216] "İste'înû alâ umûrikum bi'l-kitmâni fe-inne kulle zî ni'metin mahsûdun."[290] Sadaka Resûlullâh.

İşte bu hikâyeler arasında hafiyyen kendisine dedim ki "Korkmayın, gasl olundunuz." Dedi ki "İyi gasl olduk." Bu sözler biraz inkâra maildir, o da efendi

290 "İşlerinizi gizlilikle yürütünüz, çünkü her nimet sahibi kıskanılır." Mecme'u'z-zevâid, c. 8, s. 195; "İste'înû alâ kadâi havâicikum bi'l-kitmâni fe-inne kulle zî ni'metin mahsûdun." *Musnedu'r-ruyânî*, c. 2, s. 427; no: 1449; "İste'înû alâ kadâi'l-havâici bi'l-kitmâni..." *el-Mucemu's-sağîr*, c. 2, s. 292, no: 1186; *Feyzu'l-kadîr*, c. 1, s. 492; *Hilyetu'l-evliyâ*, c. 5, s. 215; *Lisânu'l-mîzân*, c.3, s. 31, no: 107; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 121, no: 1974; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s.56, no: 103.

oğlumuzun havâtırı fevkalâde ziyade olmasından neş'et ettiğini bildiğim cihetle gönlüme dokunmadı. Mübarek zat bilmiyor ki bu yolda belâlar pek çoktur, zira ki sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz buyurmuştur ki "Belâların pek çok eşeddi, enbiyâ-yı izâm hazerâtınadır. Ondan sonra evliyâ-yı kirâmadır. Ondan sonra havâs-ı mü'minînedir, ilâ gayri'n-nihâye böyledir. Ruviye an Alî radıyallâhu ta'âlâ anhu: "Eşeddu'n-nâsi belâen el-enbiyâu summe's-sâlihûne summe'l-emselu fe'l-emselu."[291] Kâle aleyhi's-salâtu ve's-selâm: "İzâ ahabballâhu abden ibtelâhu li-yesme'a tadarru'ahu"[292] Ve kâle: "İzâ ahabbe abden agleka anhu umûre'd-dunyâ ve feteha aleyhi umûre'l-âhireti ve sabbe aleyhi'l-belâe hubben."[293] Ve kâle aleyhisselâm: "İzâ erâdallâhu ta'âlâ bi-abdihi'l-hayre accele lehu'l-ukûbete fi'd-dunyâ ve izâ erâde bi-abdihi'ş-şerre emseke aleyhi bi-zenbihi hattâ yuvâfiyehu yevme'l-kiyâmeti."[294] Sadaka Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem.

Hazret-i Yahyâ aleyhisselâm şehit oldu. Re's-i sa'âdetleri, cesed-i sa'âdetlerinden ayrıldıkta, melâike-i kirâm Cenâb-ı Hak'tan niyaz ettiler ki "Ya rabbi, Yahya aleyhisselâmın cürmü ne idi, böyle oldu?" Hitâb-ı izzet geldi ki "Cürmü bu idi ki ben azîmü'ş-şânı sevdi, bana muhabbet edip beni sevenlerin hâl ü şânı böyledir" buyurdu.

İşte efendi oğlumuzun zaten havâtırı çok iken, bir de bu aralık Şâm-ı şerîf'te zuhur eden kolera illeti ki ondan dolayı havâtır kat-ender-kat oldu. Ve bir de fakir görüp kendisine yazmış olduğum rüyaya belki bir başka manalar vermiştir, zira ki rüyada gusül maddesi vardır, fakir bu rüyayı şu aralık kendilerine söylememiş olsam iyi idi. Lâkin bir kere yazmış bulundum. Malûmdur ki insan rüya görmek ve görmemek ve rüyasına diğer adam girmemek, bunlar insanın elinde değildir.

Hikâye:

Bir gayet zalim vali var imiş. Bir cüz'î şey için adamları katl ve salb eder imiş. Kadı efendiden dahi ilâmını alırmış. Biçare kadılar mugâyir-i şer'-i şerîf

---

291 "En çok sıkıntı çeken insanlar peygamberlerdir, sonra iyi insanlar ve böylece devam eder." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 130, no: 372; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 60, no: 116.

292 "Allah bir kulu severse, yakarışını duymak için onu dertlerle sınar" *Şu'abu'l-îmân*, c. 7. s. 145, no: 9788, "İnnellâhe izâ ahabbe abden ibtelâhu li-yesme'a savtehu." Krş. *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâb*, c. 1, s. 251. "İzâ ehabbellâhu abden ibtelâhu fe-in sabere ictebâhu ve in radiye istefâhu." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, I, 77, no: 185.

293 "Allah bir kulu sevdiği zaman dünya işlerini ona kapatır, ahiret işlerini ona açar ve sevgisinden dolayı üzerine sıkıntı yağdırır." Krş. *Şu'abu'l-îmân*, c. 2, s. 295, no: 1832; "İzâ erâdallâhu bi-abdin hayren feteha aleyhi bâbe'l-ameli ve ağleka aleyhi bâbe'l-cedeli ve izâ erâde bi-abdin şerren ağleka aleyhi bâbe'l-ameli ve feteha aleyhi bâbe'l-cedeli." Krş. *Musannefu İbn Ebî Şeybe*, c. 7, s. 243, no: 35705, "İnnellâhe izâ ehabbe abden hamâhu'd-dunyâ kemâ yezallu ahadukum yahmî sekîmehu'l-mâe."

294 *et-Tirmizî*, c. 4, s. 601, no: 2396; *Musnedu'r-Rûyânî*, c. 2, s. 95, no: 888; *Musnedu Ebî Ya'lâ*, c. 7, s. 247, no: 4254. "Allah bir kula iyilik dilerse, yaptırımlarını bu dünyada onun karşısına çıkarır, eğer kuluna kötülük dilerse, günahlarına karşı tutar onu ve kıyamet günü tam karşılığını verir."

olarak kemâl-i havfından [217] bir düzme ilâm verir imiş. Ve ekserisi istifa edip kaçarmış. Bir kadı çoktan beri mansıpsız kalıp bir mahalle kadı olmak üzere şeyhülislâm efendiye rica etmiş. Şeyhülislâm buyurmuş ki "Filân mahallin kadılığı münhaldir, lâkin oranın valisi bu yolda bir zalim adamdır" demiş. O kadı razı olarak "Giderim" demiş. Ve emrini alıp o vali paşanın yanına gitmiş. Bir müddetcik bazı kîl ve zayıf kaviller ile uydurup öyle ilâm verir imiş. Bir gün kadı efendi görmüş ki o vali paşanın gayet sevgili bir ağası var imiş, onu sarayın kapısında salb etmiş. Kadı, vali paşanın yanına girmiş. Vali paşa demiş ki "Kadı efendi, gördün mü bizim uşağı salb ettim, ilâmını yaz." Kadı sual etmiş: "Niçin salb ettiniz?" Demiş ki "Bu gece rüyada gördüm, benim yerime vali olmuş, ben de ona uşak olmuşum. Hiç böyle şey olur mu? Onun için salb ettim!" demiş. Derakap kadı efendi, hanesine ric'at ederek oradan firar ile Dersaadet'e gelip şeyhülislâm efendiye hikâye etmiş ve demiş ki "Benim elimde değildir onun rüyasına girmemek. Şayet beni de rüyasında görür ise, herif bizi de salb edecek diye firar ettim!" demiş.

İşte bunun gibi rüyaya girmemek insanın elinde değildir. Mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuz bu hastalığın zuhurunda kendileri bir gece Sancakdar Câmi'-i şerîfi'ne gelmiş idi. Buna dair bazı ifadeleri oldu. Dedim ki "Korkmayınız, Şâm-ı şerîf'e sizin bildiğiniz kolera illeti ki ona veba derler, bu illet gelmez. Bunun tafsilâtını ve kalbinizin mutmain olmasını arzu eder iseniz tercümemizde bunun için müstakil bir fasıl vardır, ona müracaat ediniz" dedim"

Evet, ne'am şu aralık yani bin üç yüz dokuz senesi Rebiülevvelinin yedinci [11 Ekim 1891] gününden itibaren öyle bir cüz'î bir nevi hastalık zuhur etmiş ise de bunu zuhur edeceğini fakir bundan üç mâh mukaddem bildim. Şöyle ki bir gece âlem-i ma'nâda fakirhanenin sofasından dışarıya nazır olup onu gördüm ki birbirini müteakip yedi sekiz cenaze geçirdiler. Yanımda birisi var imiş, ondan sual ettim ki "Nedir bu?" Dedi ki "Şam'a kolera gelmiş." Bu hâlde fakir kendi kendime tesliyet verip diyorum ki "Bana göre bir şey yoktur, zira ki Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz gelecek sene beraber [218] Hicaz'a gidelim buyurdu. Fakir gelecek sene Hicaz'a gideceğim" dedim. Alessabah uyandım. Bu rüyayı tefekkür ettim. Anladım ki böyle bir şey zuhur edecektir. Ancak fakire işaret vardır ki buna müdafaa ile uğraşmayayım. Hâşâ sümme hâşâ kimdir ki mukadderât-ı ilâhiyyeye karşı dursun. Ancak belâların def' ü izalesi için dua ve niyaz olunabilir. Bu rüyadan gönlüme biraz hatıra zuhur etti. Reşâdetlü Hacı Halil Efendi hazretleri evvelce Dersaadet'e teşrif etmiş idi. Damatları mumaileyh Tabur Kâtibi Ahmed Efendi tarafından yazılan mektubun kenarına fakir yazdım ki "Şu aralık kemâ fi's-sâbık kolera denilen illet yine Şam'ın etrafında dolaşmaktadır. Bu yüzsüz asi Aşçı Dede kulunuz yalnız başına buna muktedir değildir, âcizdir, asidir, biçaredir. Lutf u merhamet sizindir" diye tahşiye ettim ise de, cevap vermediler, yani gelecektir, mukadderdir demektir vesselâm. İşte geldi, lâkin gönlümün rikkati bırakmaz, razı olmaz. Fakir yine elden geldiği kadar def' ü izalesinde sa'y u gayret edip leyle-i mevlûd-i nebevî akşamı ki çarşamba günü bilhassa huzûr-ı Hazret-i Yahya aleyhisselâma gidip bu illetin

def'i için hatm-i hâce kıraat olunup niyazlar olunmuştur. Cuma günü dahi alelusul kıraat olunan bin adet salavât-ı şerîfe de illet-i mezkûrenin def' ü izalesi niyeti ile niyaz olunmuştur. Ve ba'de salâti'l-cum'a kıraat olunagelmekte olan salât-ı Bedriyye ve hatm-i hâcede kezalik bu illetin def'i niyetiyle dualar olunmuştur. Gerçi karışma rumuzu olduysa da gönlümün rikkati bırakmadı ve bâb-ı du'â meftuhtur azizim lehu'l-hamdu ve'l-minne. "Hâzâ min fazli rabbî."[295]

Mezkûr illet, zaten kolera olmayıp sıtma ile beraber karışmış hummâ-yı muhrika denilen illet olup bazıları bir iki gün ve bazıları beş altı gün sonra vefat ediyorlar. Ve yevmiye bu illetten vefat eden on beş yirmi kişiden ibaret olup şimdi ise pek az kalmıştır, yedi sekiz kimseye isabet etmektedir. Huda nekerde, kolera illeti olmuş olsa, böyle mi olur? Yevmiye birkaç yüz adam vefat eder. Cenâb-ı Hak sevgili bir tanesi Habîb-i Ekrem'i sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hürmetine karîben ve âcilen bu illet-i mezkûru def' ü izale etsin, amin, amin, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn [219] sallallâhu aleyhi ve sellem.

O cuma günü fakirhanenin önünden geçirilen cenaze sekiz adede baliğ olmuştur. Birbirini müteakip olarak geçtiler. Fakir de sofadan nazar eder idim. Gönlüme geldi ki "Evvelce görmüş olduğum rüya olmayıp ayn-ı vâki imiş ki işte rüyada gördüğüm gibi şimdi de öylece görüyorum" dedim. O gece ki cumartesi gecesidir, âlem-i ma'nâda padişahın sarayında bulundum. Padişahı gördüm ki bu zâhirde olan padişaha benzemez, yüzü gayet kırmızı al al olup güneş gibi parlar ve başında beyaz imâme olup taylasanı uzatmıştır ve sakalları sarı olup sakalının iki yanları beyaz aktır. Ancak ortasında sarısı kalmıştır ve sakalı uzundur. O zât-ı âlî-kadrin etrafında mabeyinciler kurenâları olup ancak bunların elbiseleri bi-aynihi elyevm sarây-ı hümâyûnda olan mabeyincilerin elbisesi gibidir. İşte zât-ı şâhâne olan o zât-ı âlî-kadr sarayda dolaşıyor. Arkası sıra da mabeyinciler gidiyor. Fakir de onların arkasında yavaş yavaş gidiyorum. Fakat padişah ara sıra dönüp fakire nazar ediyorlar, lâkin asla bir şey irade buyurmuyorlar. Yalnız ara sıra nazar ederler. Mabeyincilerin efkârı bir sırasını bulup fakiri zât-ı şâhâneye arz u takdim etmek imiş. İşte bu hâl ile uyandım.

Malûmdur ki rüyada padişahı görmek, o zamanın o vaktin kutbunu ve gavs-ı a'zamını görmek demektir. Onunla tabir olunur. Filhakika fakirin gördüğüm vaktin kutup ve gavsı olduğu idiği zâhir veçhi bu padişahın yüzüne benzemez idi. Şam'da bu yüzde adam bilemem. Eğerçi görsem bilirim ki vaktin gavsı o zattır. Kim bilir ki nerededir. Her nerede ise himmetleri üzerimizden eksik olmasın! Bu rüyadan anlaşılan, illetin def'i niyetiyle cuma günü kıraat olunan salât-ı Bedriyye ile hatm-i hâce kabûl-i dergâh-ı ilâhî olmuştur inşallah.

İşbu risalemizde evvelce arz u beyan olunan faziletlû, reşadetlû Şeyh Muhammed-i Hânî Efendi hazretleri de bu illetten dolayı keyifsiz olup üç dört günden beri esîr-i firâş olduğunu haber aldım. Mumaileyh Tabur Kâtibi Ahmed Efendi, harem cihetinden hazret-i şeyhin akrabası demek olup beraberce hazret-i şeyhin istifsarına gittim ve huzurlarına [220] çıktım. Gördüm ki ziyadece has-

295 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

talık zedelemiştir. Lâkin vech-i âlîsi bozulmayıp nûr-ı ilâhî leme'ân eder idi. Hikmet-i rabbânî min tarafillâh gönlüme bir kuvvet ü kudret gelip dedim ki "Efendimizin bu hastalığı sıtmadır ve cüz'î başka illet de karışmıştır." Müşarünileyh hazretleri de buyurdu ki "Evet, ne'am öyle imiş, tabip de öyle dedi." Fakir dedim ki "Efendim Arapça sıtmaya "dûr" tabir olunur. Fariside "dûr" Arapça olan "ba'îd" manasınadır. İnşâallâhu ta'âlâ sâye-i sâdât-ı kirâmda bu illet, zât-ı fâzılânelerinden dûr ve ba'îd olmuştur. Mâşâallâhu ta'âlâ vech-i âlînizde asla hastalık alâmeti yoktur" dedim. Müşarünileyh hazretleri bu kelâma kemâl-i memnûniyyetinden mahdûm-ı âlîleri faziletlû Abdülmecid Efendi'ye hitaben buyurdular ki "Hâzâ büşrâ. Ben İbrahim Efendi'ye itikat ederim" buyurdular. Bir müddetçik huzurlarında oturup badehu yed-i şerîflerini tutup şapur şapur dört beş kere bûs edip dualar ederek avdet ettim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne "Hâzâ min fazli rabbî"[296], üç dört gün sonra sıhhat ve afiyet bulup yataktan kalkıp selâmlık dairesine teşrif ettikleri haber-i meserret-encâmı, sem'-i fakîrîye vâsıl olarak Cenâb-ı Hakk'a pek çok teşekkür ve hamd ü senalar olunmuştur.

Müşarünileyh hazretleri bundan dört beş sene mukaddem fenâ hâlde bir hummaya tutulup hükemâ, kat'-ı ümîd etmiş imiş. Fakir, hazretin böyle humma hastalığıyla keyifsiz olduğunu biliyorum, lâkin bu derecede olduğundan haberim yoktur. Bir gece akşam namazından sonra müşarünileyh Hacı Halil Efendi hazretleri, fakirhaneye gelip fakiri kapı önüne çağırıp dedi ki "Hazret-i şeyh ziyade fenadır, hükemâ kat'-ı ümîd edip cevap vermiştir, dua edin" buyurdu ve gitti. Fakir kapıyı kapayıp içeriye girdim. Lâkin kapının arkasında ince bir yol vardır, orada kalıp harekete muktedir olamadım. Min tarafillâh fakire bir derecede ağlamak zuhur etti ki artık vücudum mahv u fena olma derecesine geldi. İşte böyle ağlayarak ve sızlanarak hazret-i şeyhin kesb-i sıhhatine dua ettim, yani dua eden fakir değil idi, kendisi idi. Kendisi dua etti, kendisi kabul etti. Bu bapta Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz Mesnevî-i şerîflerinde buyurmuşlardır ki [221]

Ger nedârî tû dem-i hoş der-du'â
Rev du'â mîhâh z-ihvân-ı safâ (3: 179)

Her ki-râ dil pâk şud ez-i'tilâl
Ân du'âeş mîreved tâ zu'l-celâl (3: 2305)

Ân du'â Hak mîkuned çun û fenâst
Ân du'â vu ân icâbet ez-Hudâst (3: 2220)

Hîn bicû în kavm-râ ey mubtelâ
Hîn ganîmet dâr şân pîş ez-belâ (3: 2224)

296 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Yani buyururlar ki eğer sen dua eylemekte hoş-dem nefes tutmaz isen, yürü git, ihvân-ı sefâdan dua iste ki "Du'âu'l-gâibi ale'l-gâibi esre'u icâbeten"[297] hadîs-i şerîfin mucebince "Bir kimsenin gâyibâne senin hakkında dua eylemesi icabete akrebdir" buyurulmuştur. Kimin ki kalbi itilâlden yani hata ve vebalden pak oldu, onun o duası ta zü'l-Celâl hazretlerine gider ve Hazret-i Hak onu kabul eder azizim.

Yani malûm olsun ki müfsid-i salât olan dua, bâ-hod olanların ve dua ve tazarruu ihtiyarıyla kılanların duasıdır, yoksa bî-hod ve bî-ihtiyâr olanların ve Hazret-i Hakk'ın iradetiyle dua kılanların duası müfsid-i salât olmaz, yani bu bî-hod olanların duası hod diğerdir, kelâm-ı nâsa müşâbih olan dua gibi değildir. Nitekim Şâfiî katında du'â-yı mutlak, müfsid-i salât değildir. Ve Ebû Hanîfe radıyallâhu anhu katında eğer kelâm-ı nâsa müşâbih olur ise, müfsid-i salât olur, olmaz ise müfsid-i salât olmaz. Meselâ "Allâhumme elbisnî sevbe kezâ"[298] gibi, yahut "Allâhumme zevvicnî fulâneten"[299] demek gibi.

İmdi bî-hodluktan olan o dua filhakika o bî-hod olan zattan değildir, Dâver olan Hakk'ın kelâmıdır, sözüdür azizim, zira ki o adam fena oldu, makâm-ı fenâya gitti. O adamın duası olmadı, onu Cenâb-ı Hak söyler, yani Cenâb-ı Hak dua eder. İşte o dua ve o icâbet, Hakk'ın kendisine eylediği dua ve kendisinin icabet eylediği duadır. Agâh ol ey derd ü belâya müptelâ olan adam, bu kavm-i mübâreki iste, talep eyle. Agâh ol, bu kavm-i âlîyi belâ gelmezden evvel ganimet tut, yani hiç tevakkuf etme, belâdan evvel bu kavm-i mübâreke intisap edip bunların duası berekâtıyla [222] dünya ve ahiret selâmet ve rahat bulasın, zira ki senin nefsinin tesiratı yoktur. Bu cihetle eylediğin dua dahi faydasız olmakla dünya ve ahiret necat ve selâmete nail olmak ister isen, bu kavm-i âlîye mensubiyetle makbûl-i dergâh-ı Hudâ ol şâhım azizim.

İşte o zaman bu yüzsüz asiden zuhur eden dua, makbûl-i dergâh-ı âlî olduğuna delil budur ki bir iki gün sonra haber aldım ki Sertabip Ferik saadetlû Osman Paşa[300] hazretlerini, hazret-i şeyhe getirmişler. Müşarünileyh hazretleri buyurumuş ki "Eğerçi bir iki gün daha bize müracaat etmemiş olsanız idi, Allâhu a'lem hazret-i şeyhi kaybederdiniz" deyip derakap belediye tabiplerinin vermiş oldukları mu'âleceleri atıp serî'an diğer mu'âlece tertip ederek ve kemâl-i ehemmiyetle ele alarak işin önünü kestirmiş. Ve lehu'l-hamdu ve'l-minne sekiz on gün sonra sıhhat ve afiyet bulmuş idi.

---

297 "Kişinin birinin gıyabında yaptığı dua hemen kabul edilir." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 214, no: 488; "Da'vetu'l-ehi li-ehîhi fi'l-gaybi mustecâbetun." *Feyzu'l-kadîr*, c. 1,s. 505, "Esre'u'd-du'âi icâbeten, du'âu'l-gâibi li-gâibin."

298 Allahım, bana şöyle bir elbise giydir.

299 Allahım, beni falan kadınla evlendir.

300 Şam Merkez Askerî Hastanesi'nde Beşinci Ordu Baştabibi. Bu görevinin yanı sıra Şam Gureba Hastanesi'nde de çalıştı. Ekmeleddin İhsanoğlu, *Suriye'de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi*, Ankara, 1999, s. 10-11.

Bu defaki keyifsizliği için böyle bir hâl-i acîbe zuhur etmeyip evvelce arz olunduğu üzere yalnız sâdât-ı kirâm hazerâtının himmetleriyle gönlümde hâsıl olan bir kuvvet ve bir kudret-i ma'neviyye cihetiyle böyle sözler söyleyip kendisini tebşir etmiş idim ve onlar da bu sözümü bir müjde ve bir tebşîr-i ma'neviyye itikadıyla "Ben İbrahim Efendi'ye itikat ederim. Hâzâ buşrâ" buyurmuşlar idi. İşte mahz müşarünileyh hazretlerinin i'tikâd-ı tâmmelerinden neş'et etmiş bir şeydir azizim. İmdi bu itikat maddesi bir emr-i azîmdir. Her bir şey itikat ile olur.

Hikâye:

Bazı rivayette gelmiştir, şöylece rivayet ederler ki ashâb-ı Resûlullâh'tan bir sahabeye sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri haber vermiş idi ki "Sen Mısır'a vali olursun ve orada hükmedersin." Böylece tebşir buyurmuşlar idi. Bir müddet sonra ashâb-ı kirâm cihat için bir mahalle sevk olunmuş idi. Bu Mısır'a vali olacak zat da onların meyanında idi. Vaktaki o beldenin kalesinin ashâb-ı kirâm muhasara ettiler. Lâkin bir veçhile kaleyi fethedip dahil olamadılar. Taraf-ı âlî-i Cenâb-ı Peygamberîden Mısır'a valilik ile tebşir buyurulmuş olan sahâbe-i müşarünileyh buyurdular ki "Beni mancınığın içine koyunuz, o kale tarafına atınız. Ben kalenin içine düşerim ve küffar ile kıtal edip [223] size kalenin kapısını açarım" dedi. Ashâb-ı kirâm bu söze taaccüp edip bu cüret ve bu cesaretin sebebinden sual ettiler ki "Bu ne cüret ve cesarettir, zira ki hiç işitilmemiş, mancınık ile adamın atılması. Malûmdur ki o adam helâk olur!" Sahâbe-i müşârünileyh dedi ki "Sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri haber vermiştir, tebşir etmiştir ki ben Mısır'a vali olacağım. Daha vali olmadım, onun için yakîn bilirim ki ölmem, mevt olmam, hatta vali olayım, sonra ölürüm. Onun için beni mancınık ile kale tarafına top gibi endâht edersiniz" buyurdu.

İşte azizim, fehm ü idrak eyle ki kuvvet-i îmân u i'tikâd budur. İşte buna derler imanı ve itikadı kavî, metin, muhkem, çünkü malûmdur ki bir adamı bir mancınık içine koyup atarlar ise o adamın helâk ve parça parça olması muhakkaktır.

İmdi bu yüzsüz asi Aşçı Dede kulunuz da böyle zuhur eden kolera ve sair ilel ü emrâzdan havf etmediğimin sebebi budur ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin fakir hakkında Cenâb-ı Hak on bin kuruş da maaş ihsan eder buyurmasıdır. Daha henüz on bin kuruş maaş almadım. Ve bir de bu sene beraberce Hicaz'a gideriz diye âlem-i ma'nâda olan emr ü fermanlarına müstenittir azizim.

Evliyâ-yı kirâm hazerâtının böyle gaipten ve ileride olacak vukuattan haber vermeleri zannolunmasın ki kendi karîhalarındandır, haşa! İlhâm-ı rabbânî ve ayne'l-yakîn bu âlemde olacağı müşahede ederler.

[**İstitrâd**: Mesnevî-i şerîf'in dördüncü cildinde iki yüz bir sayfasında Hazret-i Pîr efendimiz buyururlar [Rusûhî, c.4, s. 201:

Kâmilân ez-dûr nâmet bişnevend
Tâ be-ka'r-ı bâd u bûdet derrevend (4: 1800)

Belki pîş ez-zâden-i tû sâlhâ
Dîde bâşendet tu-râ bâ-hâlhâ (4: 1801)

Ama kâmiller ıraktan senin namını işitirler, ta senin bâd u bûdunun ka'rına giderler; belki senin doğmaklığından nice yıllar mukaddem seni senin hâllerinle görmüş olurlar." Yani kâmil ve mükemmil olan tabîbân-ı ilâhî, ıraktan senin ismini ki işiteler, tâ senin vücudunun ve mütekevvin olmanın hakikatine giderler ve onu kemâ-yenbagî müşahede ederler. Aslında sen ne kimse idin ve sonra ne olsan gerek bilirler [224] ve derununa ve birûnuna vâkıf olurlar. Ve sen dahi âlem-i dünyâda ve meşhed-i insâna gelmezden mukaddem rahm-ı mâderinde, belki sulb-ı pederinde iken, belki âbâ-ı ulvîden ümmehât-ı anâsıra gelmezden ve ümmehât-ı anâsırdan tevellüt kılıp peder ü mâderinin vücuduna muttasıl olmazdan mukaddem henüz dahi âlem-i ervâh u ma'ânîde iken belki ayn-ı sâbite âleminde iken senin hakîkat-i zâtını cemî'-i ahvâlinle bile müşahede kılmışlar ve levh-i mahfûzda senin için mukadder olan ahvale muttali olmuşlardır azizim.

İşte azizim bu ecilden Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin nutk-ı sa'âdetleri ayn-ı vahy-i rabbânî ve ilhâm-ı samedânî olduğundan sened-i kavî olarak mahfaza-i kalbimde hıfz olunmuştur azizim. Hitâm şud.]

Lehu'l-hamdu ve'l-minne mezkûr kolera illeti de şu günler de kalmamıştır. Mezkûr illet evvelce arz olunduğu üzere bin üç yüz dokuz senesi Rebiülevvelinin yedinci [11 Ekim 1891] gününden icrâ-yı hükme bed' ü mübâşeret edip Rebiülâhirin on altıncı [18 Kasım 1891] gününe kadar tamamıyla fiilini icra etmiş, yani Şam'da bir erba'în çıkarmıştır. Ondan sonra derece derece tenezzülât ile şehr-i mezkûrun ahirinde onun da ömrü ahir olmuştur. Ve buna teşekküren şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü Câmi'-i Emeviyye'de taraf-ı padişahîden olmak üzere mevlûd-i nebevî kıraatiyle cümle muvahhidîn tarafından hamd ü senalar ile du'â-yı hayr olmuştur. Lâkin mezkûr illet her ne kadar Şam'a gelmiş ise de öyle herkesin bildiği gibi kolera değil idi, zira ki kolera denilen illet bir mahalle gelir ise öyle yevmî yirmi otuz adama isabet ile iktifâ etmez ve ondan sekiz on adedini telef edip kusurunu terk etmez. Lâ-akal yevmiye üç yüz dört yüz ve belki daha ziyade telefiyât verir. Binaenaleyh bu bapta hükemâ iki taraf olup bazıları kolera dediler, bazıları humma illetidir dediler. Bu fakir de kolera diyen tarafındanım, zira ki evvelce beyan olunduğu üzere âlem-i ma'nâda Şam'a kolera gelmiş dediler. Ancak Şâm-ı şerîf'te olan ehl-i kulûbü's-sâfiye ve uşşâk-ı sâdıkanın dualarıyla hafifçe fiilini icra ederek müddet-i kalîlede def' ü izale olmuştur.

İllet-i mezkûrun iptidalarında def' ü izalesi için hatm-i hâcegân ve sair ed'iye-i hayriyyeler ve niyazlar olunmuş ise de mukadderât-ı ilâhiyye her ne ise [225] muhakkak zuhur ve hudûs edecektir. Hâşâ sümme hâşâ ona hiçbir ferd-i vâhid mukabele edemez. Ancak bâb-ı niyâz meftuh olup dua ve niyazlar olunur.

İllet-i mezkûrenin def' ü izalesinden iki hafta evvelce fakirhanede kıraat olunan hatm-i hâcegân hitamında bunun def'i niyetiyle "Fâtiha-ı şerîfe!" demeye pek çok niyet ve kasdetmiş isem de hikmet-i ilâhî bir türlü iki dudağımı açmaya muktedir olamamış idim. Güya ki iki dudağım birbirine dikilidir. Haylice sa'y u gayret ettim, olmadı. Zarurî terk ettim. Ondan sonraki haftada yine kemâ fi's-sâbık "Fâtiha!" demeye niyet kasdettim ise de, evvelki gibi bir kudretsizlik geldiyse de bu defaki kudretsizlik cüz'î olmakla kemâl-i himmet ü sa'y ile dudaklarım feth ü küşat olunup "Teveccüh etmiş ve edecek olan âfât u belâyâ-yı semâviyye ve arziyyenin def' ü izalesi için Fâtiha!" denilmiştir ve bundan iki hafta sonra tenezzülâta yüz tutmuştur. Velhâsıl taraf-ı ilâhiyyeden misafir olarak gönderilmiş olan mezkûr illete asla rahat u huzur yüzü göstermeyip istiskâl edip ve âdeta kovduk, çünkü razı olmadık, kovaladık demektir. Cenâb-ı Hakk'ın belâlarına razı olmak o misafiri kabul ile hakkında hürmet ü riayet etmektir, zira ki belâların cümlesi taraf-ı ilâhiyyeden gelir, onun emriyledir, onun tarafından bizlere misafirdir azizim. Lâkin meşhur meseldir: "Misafir ammâ ne kâfir!" derler. İşte bu misafirlerin de bize nispet mümini ve kâfiri vardır. Kâfiri işte bu gibi kolera illetidir, lâkin bundan giden şehittir. Nitekim kâfir elinde mevt olan, şehit olduğu gibi. Mümini sair emrâz u ileldir, çünkü öldürmeyip iyi eden sair ilel ü emrâz, müminleri dergâh-ı ulûhiyyete sevk eder. Malûm ya bir mümine bir ilel ü emrâz gelse, derakap tövbe ve istiğfara mübâşeret ile dergâh-ı ulûhiyyete yüz tutup niyaz u ricalar eder, onunla derd ü emrâzı sebebiyle o sayede ruhu terakki edip masivadan yüz çevirip huzûr-ı Hakk'a gider ve mağfur olur. İşte böyle bir misafir ve elçiye mümin denilmez mi? Seni huzûr-ı Hakk'a davet ediyor azizim.

Hazret-i Mevlânâ Celâleddin Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz hazretleri Mesnevî-i şerîflerinde bir sâhib-i emrâz lisanından hikâyet edip buyururlar:

Derd-i puştem dâd tâ men hem zi-hâb
Ber cehem her nîm-şeb lâbud şitâb (2: 2258)

Tâ nehusbem cumle şeb çun gâvmîş
Derdhâ bahşîd Hak ez-lutf-ı hîş (2: 2259)

[226] Yani o mariz dedi ki "Hakk ta'âlâ bana arka ağrısı verdi ki ta ben hâbdan her nısfu'l-leylde süratle elbette kalkıp tâ be-sabâh gâvmîş gibi uyumayam. Bu inayet, Hazret-i Hakk'ın kendi lutfundan bana bağışlanmıştır" dedi.

Dahi rivâyet-i sahîhadandır ki emrâz u ilel sebebiyle geceleri, uyku uyumayıp ah u figan ile uyanık olan müminlere taraf-ı ilâhiyyeden hitâb-ı izzet olur ki "Biz azîmü'ş-şân halkı uyuttuk. Seni esrar ve tecelliyâtımıza mazhar etmek için bu illet sebebiyle uykudan uyandırdık. Sen ise yine derd ü illetten ah u figan edersin" buyururlar imiş. Velhâsıl müminlere ilel ü emrâz mahz lutf u atıyye-i ilâhiyyedir ve taraf-ı Hak'tan istifsâr-ı hâtır için gönderilmiş bir resûl ve elçidir. Elbette böyle bir padişahlar padişahından gelmiş olan resûl ve misafire elden geldiği kadar izzet ü ikram ve tazim etmek şöyle dursun, onun hizmetinde can feda etmek sezâ ve lâyıktır. Nerede kaldı ki ondan yüz çeviresin ve istiskal

gösteresin. Cenâb-ı Hak, sevgili bir tanesi Habîb-i Ekrem'i hürmetine cümlemize uyanıklık ihsan ve esrâr u tecelliyât-ı subhâniyyesinden haberdar eylesin, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn sallallâhu aleyhi ve sellem.

İşte sâye-i Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellemde himem-i sâdât-ı kirâm ve pîrân-ı izâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahum ile illet-i mezkûre def' ü izale olup ondan bir eser kalmamış ise de hikmet-i rabbânî bu yüzsüz fakir asi Aşçı Dede kullarına diğer bir belâ ve musibet isabet etmiş ki illet-i mezkûre onun yanında ayn-ı sıhhat ü selâmet gibi kalır. İşte o da bizim canımız ruhumuz olan Tabur Kâtibi Mehmed Ali Efendi'nin taburuyla beraber Şam'dan Beyrut'a gitmek üzere memur oldukları kaziyye-i müte'ellimee-i müstekrehedir, çünkü mumaileyh Mehmed Ali Efendi, Bilâl-i Habeşî radıyallâhu efendimiz gibi halka-ı hatm-i hâcegânın müezzin-i ma'nevîsi idi. Nitekim Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu efendimiz vakt-i sa'âdette ashâb-ı kirâmı evkât-ı hamsede namaza cem' ve celb için ezan okurlar ise, mumaileyh Mehmed Ali Efendi dahi hatm-i hâcegânın hitamında Sultân-ı Ulemâ-billâh kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizin âdet ve sünnet-i aliyyeleri üzere Dehr suresini bi-tamâmihâ [227] kıraat buyurup ehl-i muhabbeti huzûr-ı Hakk'a davet buyururlar idi. Ve savt-ı âlîleri gayet güzel ve kendileri aşk u muhabbet ü edep madeni olup istikamette bizim Ahmed Efendi oğlumuz mânendi o emsal idi. Âyet-i kerîmeyi o bir derecede huzur ve edep ile hazin hazin okurlar idi ki insanı gaşyederlerdi. Hele bu yüzsüz Aşçı Dede için bir mi'râc-ı ma'nevî olmuş idi, zira ki savt-ı hasen ve alelhusus böyle hatm-i hâcegân akîbinde kıraat olunan âyet-i kerîme sahihen ehl-i aşk u muhabbet için bir merdiven-i ma'nevî olup onunla ruhları terakki ederek makâm-ı muhabbete vâsıl olurlar.

İşte mumaileyh Mehmed Ali Efendi cananımız da bizleri böylece huzûr-ı Hakk'a davete ve makâm-ı muhabbete vuslata bir müezzin-i ma'nevî olmuş idi. Ve zaten kendileri Habeşî olup onun için evvelce beyan olunduğu üzere halka-ı hatm-i hâcegân yedi nefere baliğ olup ricâl-i seb'a makamına vâsıl olmuş ve ricâl-i seb'adan biri dahi Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu efendimizdir diye zikr ü beyanımdan murâd-ı fakîrî, mumaileyh Mehmed Ali Efendi'ye bir remz ü işaret idi.

Şeyh Sa'dî kuddise sırruhu'l-azîz bir beyitlerinde buyururlar ki:

Bih ez-rûy-ı zîbâst âvâz-ı hoş
Ki ân hazz-ı nefîsest u în kût-ı rûh

Ve 'inde hubûbi'n-nâşirâti ale'l-himâ
Yemîlu gusûnu'l-bâni le'l-haceru's-saldu

Yani "Güzel yüzden, güzel ve hûb seda iyidir, zira o güzel yüz, nefsin hazzıdır ve bu güzel hûb seda, ruhun kûtudur hem gıdasıdır. Rüzgârın kuruluk üzerine esmesinde el-bân denilen ağaçların dalları eğilir ve meyleder. Lâkin katı ve sert olan taş yerinden bile hareket etmez."

İşte güzel seda öyle ehl-i kulûbun aşkını hareket ettirip mahbûb-ı hakîkî tarafına meylettirir, lâkin kalbi kara taş gibi olan katı kalplere asla tesir etmez. Bu güzel sedanın tesiri lehu'l-hamdu ve'l-minne bu abd-i âsîde batmanlar ile mevcuttur. "Hâzâ min fazli rabbî."[301] Hatta Erzurum ve Erzincan'ın arabalarının gıcıltı sedası keman ve ud sedası gibi gelirdi. Kulak ister azizim kulak! Ah kulak, ufacık kulak, elmas kulak, içi cevher dolu lü'lü dolu midye kulak, sana baha ve kıymet takdir olunmaz kulak! Bu kulak bahsi uzun bahistir, zira ki âmâ peygamber vardır, lâkin sağır peygamber yoktur ve hem olmaz. Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı kerîminde istimaı ilim üzerine takdim buyurup "İnnehu semî'un alîmun"[302] buyurmuştur. [228] Bu kulak sözünü ashâb-ı kulaktan sual et azizim.

Mumaileyh Mehmed Ali Efendi bir gece hatm-i hâcegândan sonra esnâ-yı muhabbette kendilerinin bazı ahvallerinden nakl ü hikâyelerinde sinn-i âlîleri yedi yaşında iken, Hımıs'ta Şeyh Hızır Efendi kuddise sırruhu'l-âlîden yed tutup dâhil-i tarîkat-ı Nakşbendiyye olmuşlardır. Ve muahharen Beyrut'ta müteehhil olup zifaf akşamı sağ ve solunda iki büyük zât-ı âlî-kadr halîfe-i Nakşbendiyye mevcut olduğu hâlde ve kendisi dahi salât-ı şerîfe ve zikr-i kalbîye meşgul olarak sultanlar gibi dâhil-i sarây-ı harem-i ismet ü muhabbet olmuşlardır. Ve o düğünde ve cemiyette kendilerine min tarafillâh bahş u ihsan olunan tecelli ve zevk u muhabbetten gaşyolup kendisine malik olmayıp ayağının bastığı yerden bîhaber olarak mestanelik derece-i nihâyete varmış, bu hâl ile zifafa dahil olmuş. Bundan on beş gün sonra bir cuma gecesi hatm-i hâcegândan doğruca hâne-i âlîlerine gelip ve gece hane halkı bir mahalle med'uv olup hanede kimse olmadığı hâlde yalnız başına yatmışlar. O gece âlem-i ma'nâda görmüşler ki kendi hanelerinde hatm-i hâcegân kıraat olunur ve kendisi dahi dâhil-i halkadır ve Mevlânâ Hâlid kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimiz dahi halka-ı hatm-i hâcegânda mevcuttur. Ba'de'l-hitâm ve'l-kırâ'at mumaileyh Mehmed Ali Efendi "Mâ kâne Muhammedun ebâ ehadin min ricâlikum ve lâkin resûlallâhi ve hâteme'n-nebiyyîne ve kânellâhu bi-kulli şey'in alîmen."[303] âyet-i kerîmesini kıraat etmiş. Ve badehu müşarünileyh Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin huzurlarına gidip mübarek dest-i gavsiyyelerini bûs edip ve şöyle irat ve niyaz kelâm etmiş ki "Efendimiz, fakirhaneye hiç teşrif buyurmuyorsunuz?" Cevaplarında müşarünileyh efendimiz buyurmuşlar ki "Düğünde, cemiyette beraber değil mi idik? Beraberdik ya, geldik!" buyurmuşlar.

Bu hâlde uyanıp fevkalâde teşekkürler etmiş olduklarını böylece nakl ü hikâye buyurmasıyla beraber o demde bu yüzsüz asiye hâsıl olan bir aşk u muhabbet-i Mehmed Ali'den dolayı mumaileyhin diz kapaklarını eğilip öptüm, yani onlar minder üzerinde yüksekte diz çöküp oturuyorlar idi. Fakir aşağıda yerde yanlarında idim. Zaten dudaklarım onun diz kapağı hizasında idi. Bir cüz'î eğilmek ile o iş hâsıl oldu. Böyle diz kapağını öptüğümde mumaileyh Mehmed

301 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

302 "Çünkü O, işitendir, bilendir." A'râf, 7/200.

303 "Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil, fakat Allah'ın elçisi ve peygamberlerin hâtemidir. Allah her şeyi bilendir." Ahzâb, 33/40.

Ali Efendi anladım ki bu tazim ü hürmet bana değildir, bu gördüğüm rüya muktezasınca [229] Mevlâna Hâlid Efendimizedir zannıyla bir şey demeyip yalnız estağfirullâh demiştir. Hâlbuki bu tazim ü hürmet onlara idi ki o demde gönlümde hâsıl olan aşk u muhabbetten ileri gelmiş idi. İşte o saatte kendilerine o derecede muhabbet ettim ki alâka-i hakîkat mertebesine varmıştır. Binaenaleyh hiçbir âşık, maşûkunun iftirâkını arzu etmez. Bu cihetle mumaileyhin taburuyla beraber Beyrut'a hareket ü azimeti, gönlümü nihayet derecede perişan etmiş idi.

Bu esnada bir gün fakirhaneden kapıya gider iken ve Seyyid Halil Medresesi'nden geçer iken, medresesinin kapısı iç tarafında mumaileyh Mehmed Ali Efendi'ye tesadüf ettim. Dedim ki "Zatınızın tabur ile beraber Beyrut'a hareketlerini işittim. Sahih mi?" Buyurdular ki "Evet, öyle imiş." Cevabında dedim ki "Sizin bir iş ile burada alıkonulması için Müşir Vekili Osman Paşa hazretleriyle Fırka Kumandanı Şevket Paşa hazretlerine söyleyeyim. Onlara ubudiyetim vardır, niyazımı kabul ederler belki" dedim. Buyurdular ki "Evet öyle bir iş olsa belki mümkün olur." Bu demde gönül sahrasındaki aşk u muhabbet gözeleri kaynayıp cûş u hurûşa gelip iki gözlerim pınarından taşra huruç etmeye bed' ü mübâşeret etmeksizin, hemen dedim ki "Mehmed Ali Efendi, senin Şâm-ı şerîf'ten gitmene gönlüm razı değildir" diyerek süratle yanından ayrıldım. Hatta göz yaşımı görmesin için medresenin kapısından dışarı çıkıp pınarlardan âb-ı muhabbet huruç etti. Bu hâlde başımı göğe kaldırıp kıtmîr-veş uludum ve sızlandım. Bu demde niyazım kabul olduğuna güya bir zann-ı yakîn olarak gözlerimin yaşını silerek kaleme dahil oldum.

Ferdâsı günü taburun hareketi havadisi zuhur ederek tedârikât-ı seferiyye tehyiesine kıyam olunarak lâzım gelen akçe ve sairenin itası için evrâk-ı resmiyyelerin birbirini müteakip cevelân-gâh-ı mu'âmelâtta cilve-nümâ olmaya başladı ise de, lehu'l-hamdu ve'l-minne hâsıl olmuş olan zann-ı yakîn ve i'tikâd-ı fakîrîye bir halel vermedi. Hatta evrâk-ı mahfûzâta nezâret-i fakîrî olup taburun esnâ-yı râhta karantina bekleyeceği müddet için lüzumu olan hatab, kömür, saman gibi şeylerin tedarik ve hazır edilmesi için taraf-ı müşîrîden Hisye kaymakamına yazılan tahrîrat battalı li-ecli'l-hıfz vürûduyla defter-i mahsûsuna kayıt ve imlâsında "Taburun Beyrut'a azimet etmeyeceğinden, lâzım gelen hatab ve kömür ve samanın tedariki hakkında" diyerek [230] imlâ ettirdim. Ve imlâ eden efendi dedi ki "Efendim, azimet edecek. Yanlış yazdırdınız" Dedim: "Doğrusu budur, etmeyecektir!" Çünkü defter-i mahfûzât, bu yüzsüz asinin levh-i mahfûzu makamında idi. Gönlüme geldi ki bu levh-i mahfûza dahi böylece bertarîk-i niyâz böyle yazalım deyip yazdık azizim.

Vaktaki pazartesi gecesi oldu, ale'l-âde kırâ'at-i hatm-i hâcegân için ihvân-ı bâ-sefâ fakirhaneye teşrif buyurdular. Ahmed Efendi oğlumuz ile biraderleri Şerif Efendi, azizimiz başka câmi'-i şerîfte namaz kıldıkları cihetle ihvan ile birlikte gelmedikleri cihetle biraz onlara muntazır olduk, çünkü mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuz ser-hatm olup taşları onlar taksim ederler ve asâkir-i şâhâne yoklaması gibi tam haberini fakire ifade ederler, yani taşlar

tamam yüz adet olarak taksim olunmuştur buyururlar. Ondan sonra hatme mübâşeret olunur. İşte bu intizarda iken mumaileyh Mehmed Ali Efendi cananımızın makamları yani oturdukları yer makâm-ı fakîrîye muttasıldır. "İnşâallâhu ta'âlâ zâhir ü bâtın infisal etmezsiniz" Dahi dedim ki "Nasıl efendim, tedârikât-ı seferiyye yolunda mıdır?" Buyurdular ki "Vallâhi efendimiz bilmiyoruz, şimdiki hâlde tedarikât üzere oluyoruz." Dedim ki "Bir tarihte Erzincan'da iken Erzincan redif taburunu Dersaadet'e istediler. Binaenaleyh tabur silâh altına toplanmaya başladı. Artık ahalinin hâli acîb, herkes bir bahane ile oğlunu kurtarmak ister. Bunun için pek çok Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretlerini taciz ettiler. Filhakika bazıları haklı olup onlar için memûrâna haber gönderdiler. Onları terk ettiler. Ve bazıları haksız olup onlara da pend ü nasihat buyurdular ise de halkın hâli acîb, yine telâş ederler. Artık müşarünileyh efendimizin ruhları bu işten o kadar sıkıldı ki hatta fakire bir gün buyurdular ki "Baba efendi, şöyle niyet ediyorum ki doğruca kışlaya gidip elbisemi çıkarıp asker elbisesini giyip tüfek ve çantayı alıp hazır ve müheyyâ olarak oturayım" buyurdular. Fakir de zâhirde sükût edip bâtından dedim ki "Evet efendim, öyle edesiniz de cümle mahlûku sonra asker edesiniz." Zira ki halîfe-i Resûlullâh olan zât-ı âlî-kadr ne ile meşgul olur ise mahlûk kâffeten o yola dökülür azizim.

İşte bu hâl ile [231] ve ahalinin feryat ve figanıyla tabur hareket etti. Üç dört gün sonra bir sabah Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz harem-i sa'âdetlerinden selâmlık-ı âlîlerine teşrif buyurup bu fakir hazır idim, buyurdular ki "Bu gece âlem-i ma'nâda gördüm ki tabur geriye gelmiş ve güya fakirhaneye misafir olmuşlar. Pek çok çorba ve pilâv tabh edip onlara it'âm-ı ta'âm ettiriyorum ve hem de diyorum ki ben size demedim mi geriye avdet edersiniz diye, işte gitmediniz, avdet ettiniz diyorum" buyurdular. Fakir bilir idim ki hazret-i efendimizin böyle rüya şeklinde naklettikleri şeyler rüya değildir, ayn-ı vâkidir. Hikmet-i rabbânî o gün makâm-ı seraskerîden lüzumu kalmadığına dair telgraf gelip taburu Gümüşhane'den geriye ric'at ve avdet ettirdiler diye bu hikâyeyi mumaileyh Mehmed Ali Efendi'ye nakledip "İnşâallâhu ta'âlâ sizin tabur da böylece geri kalır" dedim. Ve o esnada yani hikâye tamamında mumaileyh Ahmed ve Şerif Efendiler oğullarımız da teşrif ederek hatm-i hâcegâna mübâşeret olunmuştur. Hatmin kıraatinden sonra bir müddetçik muhabbet ve sohbet olunur idi. Yine o muhabbet arasında Mehmed Ali Efendi'ye dedim ki "Eğerçi zât-ı âlîniz bi'l-farz ve't-takdîr gider iseniz, yerinize yani sûre-i Dehr'i okuyacak birisini tevkil buyurmalı." Dedi ki "Şerif Efendi biraderimiz o vazifeyi ifa eder." İhvan da "Evet efendim, Şerif Efendi okurlar" dediler. Mumaileyh Şerif Efendi oğlumuz da sükût buyurup bir şey demediler, yani sükût ikrardandır, okurum demektir.

Ferdâsı günü artık gerek taburun ve gerek ise, zabitanın eşyaları kumpanyaya gönderilip karusaya teslim olunarak sevk olunmuş ve taburun da perşembe günü hareket edeceği söylenmiş ise de yine fakiri bu sözler zan ve i'tikâd-ı yakînimden ayırmayıp fakat şu kadar var ki taburun hareketi ne sebeple ne

yüzden men' olunacaktır, erenler ne tarîk ile taburun tevkifine sebep gösterecektir, bu sırrın cilve-nümâ olmasına muntazır idim. Perşembe günü oldu, tabur yerinden hareket etmedi. Belki cuma günü hareket edecek dediler. Cuma günü dahi hareket etmedi. Muhakkak cumartesi günü hareket edecektir dediler. Sahihen dahi hareket edecek iken lehu'l-hamdu ve'l-minne buradaki kolera illeti Beyrut'a cebel-i Lübnân'a gitmiş, orada hükmünü icra ediyormuş havadisi üzerine makâm-ı seraskerîden taburun hareketinden sarf-ı nazarla ilk bahara taliki hakkında emir telgrafı [232] vürut etmiş olmasıyla artık zabitan da birbirlerine tebşir ve müjde sırasında Mehmed Ali Efendi oğlumuz da fakire tebşir ettiler. O zaman fakir dedim ki "Bunu bize erenler daha evvelce tebşir ettiler. Hatta o gece Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin hikâyelerini nakl ü beyandan muradım bu sırrı size remz ü işaret idi" dedim. Oradan kaleme gelir iken, bizim Ahmed Efendi oğlumuzun odasının önünden geçer iken, pencereden onlara hitaben dedim ki "Erenlerden ümidin kesme, himmet evliyanındır." Dediler ki "Evet efendim, tabur şimdilik tevkif ile ilk bahara talik olunmuş. Bakalım elbette o vakitte bir çare bulunur" deyip kemâl-i memnûniyyet izhar ettiler, zira ki peder-i âlîleri Mahmud Efendi hazretleri o taburun imamı idiler. Onlar da beraberce gideceğinden yani yalnız pederlerinin gitmesi Ahmed Efendi oğlumuzun gönlünü muztarip etmiş idi, işte onlar da memnun oldular, yani bir taş ile iki kuş vurduk demek olup hem Mehmed Ali Efendi ve hem Ahmed ve Şerif Efendileri memnun ettik. Fakir ise bunlardan milyon milyon ziyade memnun ve mesrur olup Cenâb-ı Hakk'a fevkalâde hamd ü sena ve teşekkürler olunup erenlerin ervâh-ı kudsiyyeleri takdisiyesi dahi ilâveten niyaz olunmuştur azizim.

Ve o cuma günü cuma namazından sonra mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin böyle tevkifi için buna şükranelik olarak ser-hatm olan Ahmed Efendi oğlumuz ve biraderleri Şerif Efendi evlâdımız birlikte olarak araba ile Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin atabe-i felek-mertebe-i ulyâlarını yüz sürmek için gidilmiştir. Oradan avdetle Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin atabe-i sa'âdetlerine dahi yüzler sürülüp yüzlerimizi cilâlandırmışız ve aşk u muhabbet-i derûnlarımızı da alevlendirmişiz ve bu sayede hatm-i hâcegân halkamızı da yüceltmişiz, yani ihvanın günbegün tezayüdüyle "El-cemâ'atu rahmetun" muktezasınca rahmet-i ilâhiyye ve feyz ü tecellî-i subhâniyye deryaları mevc vurmaya başlamıştır. Ve bu emvâc-ı rahmet ü feyezânda sefîne-i hatm-i hâcegân mâverâyü'n-nehr olan diyâr-ı azîmü'ş-şân iskelesine yanaşıp cemâl-i pâk-i hâcegân-ı kirâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârehum hazerâtıyla müşerref olunmuştur.

Şöyle ki bir pazartesi gecesi ba'de kırâ'at-i hatm-i hâcegân rüyada gördüm ki Erzincan'da Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz efendimizin türbe-i şerîfelerinde bulundum. Merkad-ı sa'âdetlerinin [233] ayak ucunda oturmuş, rabıtadayım. O esnada göz ucuyla nazar ettim. Merkad-ı sa'âdetin baş tarafında Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi efendimiz hazretleri kuddise sırruhu'l-azîz oturmuş, rabıtadadır. Ve fakirin ona göz ucuyla nazarımda gördüm ki müşarünileyh hazretleri de fakire nazar-ı

kimyâ-eserlerini atfetmişlerdir. Ve türbe-i şerîfede olan merkad-ı sa'âdetin etrafı ve dâiren-mâ-dâr hatm-i hâcegân kıraat olunur gibi birbirlerine sıkça oturmuş pek çok zevât-ı kirâm hazerâtı mevcuttur. Fakat erenlerden hiçbirisini bilmiyorum ki kimlerdir, yani tanıdığım zevât-ı kirâm değildir. Ancak içlerinde Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizi tanıdım. Allâhu a'lem, elbise-i âlîlerinden anlaşılan Buhara ulemâ-yı kirâmına müşâbihtir. Doğrusu budur ki sâdât-ı kirâm ve hâcegân-ı izâm-ı Nakşbendiyyedir. Bu hâlde uyandım. Ama nasıl uyandım, artık tarif ü tavsife hacet yoktur, ehlinin malûmudur.

Ertesi pazartesi gecesi ihvân-ı bâ-sefânın aşk u muhabbetlerinin tezyîdi niyet-i hayriyyesiyle mezkûr rüyayı onlara nakl ü hikâye edip şöyle tebşir ettim ki "Lehu'l-hamdu ve'l-minne sefîne-i hatm-i hâcegânımız bu deryâ-yı aşk u muhabbete salıvereli doksan güne baliğ olup o müddet zarfında sâhil-i selâmet olan şehr-i azîm-i Yûsufân-ı hakîkat iskelesine yanaşıp cemâl-i bâ-kemâl-i Yûsufân ile müşerref olunmuştur ve şerefte cümleniz dahilsiniz, zira ki sefine halkı zevât-ı kirâm hazerâtısınız" dedim. Ve bunu dahi ilâve ettim ki "Bu cemâ'at-i mübârekenin bir devesi olup onu zayi ettiklerinden deveyi arayıp bulmaya cümle tarafından bu yüzsüz asi Aşçı Dede'yi tevkil etmiş idiniz.. "Hâzâ min fazli rabbî"[304], işte deveniz bulundu demektir azizim" dedim.

Ey ihvân-ı bâ-sefâ, insaf iyi şeydir. Herkes kendi nefsini diğerinden alâ bilir. Be-hakk-ı Hudâ işin doğrusu budur ki bu rüyalar ve aşk u muhabbetler, cümlesi ihvân-ı bâ-sefânın kemâl-i lutf u keremlerinden bu yüzsüz asiye olan hüsn-i teveccühlerinden böyle beher hafta cemiyet ile ve kemâl-i huzur u aşk ile kıraat olunan hatm-i hâcegân sayesidir. Evet ne'am, bu hatm-i hâcegânda olan esrâr u tecelliyât-ı subhâniyye asla bir şeye nispet kabul etmez ve baha ve kıymet takdir olunmaz bir emr-i azîm ve şân-ı fahîmdir. Bununla beraber bunların içinde olan mumaileyh Mehmed Efendi'nin sûre-i Dehr'i tavsif ü tarif olunmaz derecede fevkalâde huzur ve edep ile [234] kıraati ve ser-hatm olan Ahmed Efendi oğlumuzun kalb-i sâfiye ve niyet-i hâlisesidir ki bu kapıyı feth ü küşadeye sebeb-i kavî olmuşlardır. İşte bu zevât-ı kirâm ile dahi her hafta mülâkat ve mazhar-ı aşk u muhabbet olmak bir başka feyz ü tecellidir.

Binaenaleyh mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin Şâm-ı şerîf'ten gitmesi bir belâ-yı azîm ve bir musibettir ki kolera illeti onun yanında sıhhat ü selâmet gibidir diye evvelce arz u beyan ettiğim işte bu nükteye mebnidir, zira ki mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin sûre-i Dehr'i kıraatinde ihvanın hâsıl olan huzur ve terakkileri ve alelhusus fakirde cilve-nümâ eden terakki ve urûc asla kıyas kabul etmez ve bunun her bir dakikası dünya ve mâ-fihâ değer kıymet ve bahada olup bu terakkinin müsebbibi bulunan zatın Şam'dan gitmesi bir belâ-yı azîmdir ki kolera bir defa insanın canın alır. Lâkin bu iftirâk her hafta can vermek acısını zevk ettirir azizim.

304 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

İşte buraya kadar mezkûr olan ahval, ahvâl-i vicdân olur. Lisân-ı kâle bu kadarcık sığabilir, bu derece beyan olunabilir. İlerisi uşşâk-ı bâ-sefânın vicdanına havale olunmuştur şahım, azizim, hû!

Ez-firâk-ı telh mî-gûyî sehun
Herçi hâhî kun velîkin ân me-kun (1: 2414)

Telh-ter ez-zehr-i hicrân hîç nîst
Der-firâkat gayr-ı pîçâpîç nîst (1: 3902)

Sad hezârân merg-i telh ez-şevk-i tû
Nîst mânend-i firâk-ı rûy-ı tû (5: 3115)

Cevr-i devrân vu her ân rencî ki hest
Sehl-ter ez-bu'd-ı Hakk u gafleteş (6: 1706)

Ez-firâk în hâkhâ şûre şeved
Cumle-i zevk ez-firâk gûre şeved (3: 3690)

Yani "Acı olan firâktan ayrılıktan söz söylersin. Her nesneyi ki istersin, eyle, lâkin bu acı olan ayrılıktan söz eyleme, söyleme." "Hicran ve ayrılık zehrinden ziyade acı hiçbir şey yoktur. Senin firakında, ayrılığında büklüm kıvrım kıvrım olmaktan başka gayrı bir şey yoktur." "Yüz binler acı olan ölüm senin şevk ü muhabbetinden yüzünün firakı gibi değildir." Yani senin yüzünün firakı böyle yüz binler acı olan ölümden daha acı, çetin, zordur. "Bu zaman ve eflâkın her an ve zaman dûrundan renc ü meşakkat ü zahmet vardır. Ama bunlar Cenâb-ı Hakk'ın bu'd u gafletinden ziyade kolay ve sehldir." Yani ne kadar bu dünyanın renc ü meşakkatleri var ise cümlesi kolaydır illâ Hakk'ın cemalinden bu'd ve ondan [235] gafil olmaktan ziyade sa'b ve çetin şey yoktur. "Bu hâklar topraklar, firaktan şure oldu. Cümle zevk ü sefa yârin firakından koruk gibi ekşi ve gam ve hem oldu." Bu firâk bahsinin tefhimi âşıklardan başkasına muhaldir azizim.

Kâle el-Hâfız:

Her çend ki hicrân semer-i vasl âred
Dihkân-ı cihân kâşki în tuhm ne-kiştî

Yani "Her ne denli ki hicran, visal semerini getirir, cihanın zerrâ'ı keşke bu tohumu ziraat etmeyeydi." Yani âlem-i ervâhta cünûd-ı muhabbette olan ervâh-ı kudsiyyelerden ve lezzât-ı hitâb-ı izzet-hüviyyetten hicran ve iftirâkın elemi her ne kadar semere-i vaslını hâsıl ederse de keşke ne olaydı, zerrâ'-ı cihân olan Cenâb-ı Hak bu hicran tohumunu ekmeyeydi. "Leyte ummî lem telidnî."[305] Ne olaydı, bu cihana gelmeyeydim ve bu elem-i hicrânı görmeyeydim buyurmuştur Hâfız-ı Şîrâzî kaddesallâhu sırrahu'l-âlî azizim, şâhım, hû.

305 "Keşke annem beni doğurmamış olsaydı." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 9, s. 29; "Leyteni lem teldinî ummî."

İşte böylece keyifler dört üzerine mamur abadan, yani mey ve mahbûb ve savt-ı hasen ile huzûr-ma'allâh hâsıl olmuş idi ve seccâde-i vücûdumuzu şerâb-ı aşk-ı ilâhî ile rengîn ve gül-gûn etmiş idik, zira ki mahbûb-ı hakîkat deminden bâdeler nûş olunup savt-ı hasen burakıyla mi'râc-ı ma'neviyye ve huzûr ma'allâha seyr-i sür'at olunmakta idi. Nitekim ricâl-i gayb olan Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-âlî buyurmuştur ki:

Be-mey seccâde rengîn kun geret pîr-i mugân gûyed
Ki sâlik bîhaber nebved zi-râh u resm-i menzilhâ

Me-râ der-menzil-i cânân çi emn u ayş çun her dem
Ceres feryâd mîdâred ki berbendîd mahmilhâ

Yani "Eğer sana pîr-i mugân ki meyhanenin bâde furûşlarının ulusudur, seccadeni şarapla âlûde eyle derse, seccadeni şaraba boya, muhalefet etme, zira o pîr, bir sâlik-i âriftir ki seccadenin yolundan ve bâde-nûş olanların resm ü âdetinden habersiz değildir. Herkesin tabiatını ve lâyık ve meşrebini ziyade bilir ve herkesin hazmı ve lâyıkı miktarı bâde ve nuklini verir ve salâh-ı hâline hoş tedbir kılar. Her hâlde ona tebaiyet lâzımdır" demektir.

Beyt-i sânî manası yani "Bana mahbûba vuslat yolunun konaklarından ne emniyet ve ne dirlik müyesser ola, olmaz, zira her vakit çan feryat tutar ve tembih eder ki yüklerinizi bağlayın, cemaatten geri kalmayın. Hod be-hodâne gidenler için nice mehâlik ve nice kuttâ'-ı tarîk [236] vardır" demektir.

İmdi beyt-i evvelin ma'nâ-yı işâreti budur ki "Ve allemnâhu min ledunnâ ilmen"[306] sırrının mazharı ve ulûm-ı gaybiyye-i mükevvene-i ilâhiyyenin menbaı olan pîr-i kâmil eğer sana âsâr u keyfiyyet-i şarâb-ı aşk-ı ilâhiyyeyi ve melâhat ve menfûriyet-i neş'e-i kurbiyyet-i mâ-lâ-yetenâhiyi seccâde-i vücûdunda ve şûriş-i aşkı bîrûnunda izhar eyle diye emir buyurursa, bir veçhile muhalefet etmeyip "Ve lâ yehâfûne levmete lâimin"[307] hükmünce esrâr-ı dînin zuhuruna ikdam ve zâhir ü bâtın inkıyâd u teba'iyyet-i kâmile ile ke'l-meyyit beyne yedi'l-gassâl pîre kemâl-i izhâr-ı ihtirâmda olasın, zira kâmil ü mükemmil olan pîr-i tarîk, sülûkta kesret-i tedâvülünden nice esrâr-ı gaybiyelere arif olmuştur ve bir tabîb-i ilâhîdir ki her bir sâlikînin tab'ınca ve her bir sâirînin menzil ü makamınca birer terbiyesini verir irşadı vardır ki kıyasla meşrebi müdrek değildir, hemen emrine teslimden gayrı tarîk yoktur."

Ve beyt-i sânînin ma'nâ-yı işâreti budur ki "Bana ve emsalimiz olan sâlikîne seyr-ilallâhta kat'-ı menâzil ettikçe havf u haşyet ziyade olup bahusus Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz:

Pîr-râ bigzîn ki bî-pîr în sefer
Hest bes pur-âfet u havf u hatar[308] (1: 2943)

306 "Ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik." Kehf, 18/65.

307 Hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar. "Mâide, 5/54.

308 Bir pire tabi ol ki pirsiz bu yolculukta hayli tehlike ve afet vardır.

buyurmuş iken mu'âvenet-i pîrsiz ve inâyet-i rabb-i kadîrsiz nice emin olalım ve nice muhtara'âtımız ile hod-be-hodâne dirlik kılalım?" "Fe-lâ ye'menu mekrellâhi ille'l-kavmu'l-hâsirûne."[309] ve bahusus ma'âşir-i mürşidîn ve cemâ'at-i nâsihîn "el-Cemâ'atu rahmetun ve'l-firkatu azâbun"[310] diye savt-ı a'lâ ile tembih ve ilâm edip şeytan yalnızlarladır, mu'âvenet-i ehl-i dîn ve muzâheret-i ehl-i yakîn şart-ı tarîktir ve âfât u hatardan tahallus emr-i asîrdir der iken hemen cem'iyyet-i kalb ile sâye-i pîrde sabit olup havf-ı azâbdan ve havf-ı iclâdan emin olmayıp nice belâlarla ismet-i Mevlâ-yı Hakk'a müterakkıb olmalıdır demektir.

İşte Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-azîzin şu iki beyti ledünniyâtı, aynı bizim hâlimiz oldu, yani hatm-i hâcegân için haftada bir kere fakirhanede toplanıp cem'iyyet-i kulûb ile hatm-i hâcegân kıraati müyesser olmuş ve şu feyz ü terakkiyât, keyf-i ma'nevîlerimizi dört üzere hâsıl etmiş iken, felek bu ya, kimin muradı üzerine devretmiş ki bizim [237] muradımız üzerine de devretsin. Her bir devr ü hareketinde nice yüz bin seylâb-ı havâdisât-ı ma'neviyyeyi deryâ-yı ademden kovalar ile iklîm-i vücûd sahrasına döküp izhâr-ı envâ'-ı şükûfe eder.

İşte bizim de şu muhabbet ve aşk ile deryâ-yı aşka salıverip yelken-i muhabbeti tamamıyla küşade edip pupasına giden sefîne-i aşkımızın yelkenlerini söndürüp konda demir deyip kat'-ı seyr ü sefer etmiştir. Şöyle ki Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesinden beher mâh için tanzim ve makâm-ı seraskerîye takdimi nizamından olan tevhîd-i icmâlî bir hayli zamandan beri takdim olunamayıp birkaç senelik tevhîd-i icmâlî tedâhülde kalmış olduğundan bunun serî'an tanzim ve takdimi hakkında makâm-ı seraskerîden müteaddit şeref-vârid olan evâmir-i aliyye üzerine Muhasebeci Ahmed Beyefendi, şubesindeki efendileri geceleri hanesine celp edip onlara ait olan maaş icmal ve tevhidini tetkik ve tanzime sa'y ü gayret ettiği gibi ikinci şubeye ve âcizlerine ait olan tayinat icmal ve tevhidini dahi kezalik geceleri daireye tecemmü' olunarak orada tanzim ve tetkik ettirilmesine Müşir vekili olan Ferik Osman Paşa hazretlerinden emr ü irade sâdır olmasıyla merkezde bulunan bilcümle tabur kâtipleri bunun için geceleri daireye gelip ve müşarünileyh hazretleri dahi bizzat gelip bu işin vakt ü zamanıyla arkası alınmasına sa'y u himmet eylediği cihetle artık bi'z-zarûre bizim ser-hatm-i hâcegânımız olan Ahmed Efendi oğlumuz ile biraderleri Şerif Efendi ve Mehmed Ali Efendi mahbûbumuz ve dâmâd-ı Hazret-i Şeyh Halil Efendi olan Ahmed Efendi canımız, hatm-i hâcegâna gelemedikleri ve zaten hatm-i hâcegân halka-ı şerîfi bunlardan ibaret idiği cihetle hatm-i hâcegânın tatili tabiî olduğundan bu işin arkasını alıncaya kadar hatm-i hâcegânın tatiline karar verilerek tatil olunmuştur. Gerçi fakirlerinin kıdemim ve emektarlığım ile beraber sinn-i şeyhûhatta bulunuşum ve refikam dahi müddet-i medîde esîr-i firâş olup geceleri onun hizmetiyle meşgul olduğum ve zaten müşarünileyh Osman Paşa hazretlerine mine'l-kadîm olan mensubiyetim cihetle ahvâl-i zâhire ve bâtınıma bir derece aşina olmasıyla fakiri geceleri daireye gelmekten affetmiş

309 "Ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağın(a yakalanmayacağın)dan emin olamaz." A'râf, 7/99.

310 "Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 333, no: 1074.

iseler de ne çare ki ihvân-ı bâ-sefâ geceleri muhasebeci bey hanesiyle dairede meşgul olduklarından tabiî hatm-i hâcegânın tatiline lüzum görülmüştür. Lâkin ihvanların gece ve gündüz böyle ale'd-devâm [238] meşguliyetlerinden mi nedendir bilemem, ta'tîl-i hatm-i hâcegân bir mâhı tecavüz edip bu müddet zarfında hiçbirisinin mülâkât-ı cemâliyle müşerref olunamadığından buna da teessüf etmemek tabiî elde değildir.

Bir gün alessabah yani bin üç yüz sekiz senesi Cemâziye's-sânînin yirmi ikinci [2 Şubat 1891] ve bin üç yüz yedi senesi Kânûn-ı sânînin on birinci cumartesi günü idi, daireye gider iken dairenin cümle kapısı önünde bizim Ahmed Efendi oğlumuzun biraderleri Şerif Efendi oğlumuzu diğer biraderleri Mülâzım Mustafa Efendi ile birlikte oldukları hâlde mülâkat olunup istifsâr-ı hâtırdan sonra dedim ki "Bizim Mehmed Ali Efendi oğlumuzu hiçbir kere göremedik, bir defa gelip de erenler nasılsınız diye istifsâr-ı hâtır etmedi. Lâzım gelmez mi? Böyle olur mu ya; sonra karışmam bak Beyrut'a giderler!" dedim. Cevabında mumaileyh Şerif Efendi oğlumuz dedi ki "Efendim, erenler Beyrut'a gitmeyi ziyadesiyle arzu ediyorlar, canlarına minnettir. Zabitanın cümlesinin eşyaları evvelce Beyrut'a gönderilmiş olmasıyla burada ziyade dûçâr-ı sefâlet olmuşlar" dedi. Fakir cevabında: "Öyle ise artık yollarını açalım, izin verelim gitsinler" dedim. Şerif Efendi: "Evet efendim, iyi olur" dedi. Böyle lâtife yollu söyleyip oradan ayrılıp odaya geldim. Mumaileyh Şerif Efendi bu havadisi o gün mumaileyh Mehmed Ali Efendi'ye söylemiş ki efendi sizin için böyle böyle söyledi diye. Hikmet-i rabbânî tesadüfî kabilinden olarak lâtife sahiha tebdil olup bir gün sonra yani pazartesi günü aceleten taburun Beyrut'a hareketine emir verilerek ve yevm-i mezkûr ise ziyade yağmurlu bir gün olup o yağmurda tabur hareket etti. Ve mumaileyh Mehmed Ali Efendi oğlumuz kesret-i meşgûliyetten fakiri görmek için bir vakit bulamayıp hemen ayak üzeri gider iken, daireye gelip öyle ayakta aceleten mülâkat olunup şöyle îrâd-ı kelâm etti ki "İşte efendim, sonra Beyrut'a giderler buyurmuşsunuz, işte gidiyoruz" dedi. Dedim: "Acaba ne için böyle aceleten gidiyorsunuz, makamdan telgraf mı geldi, ne oldu?" dedim. Buyurdu ki "Kimse bilmiyor ne olduğunu. Hemen aceleten gitmeye emir sâdır olmuştur. Bu da zatınızın iradesidir" dedi. Taraf-ı fakîrîden kendisine bazı pend ü nasihat ve tesliyet edilip resm-i vedâ'ı ifa ettim. [239] "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi."[311] Mukadderât-ı ilâhiyye her ne ise vakt ü saati geldikte asla bir dakika fevt olmaz. Ancak bazı şeyler bir esbap ve bir şeye talik olunmuştur, yani şu şöyle olur ise böyle olur ise şöyle olur, böyle olur diye talik vardır.

İşte koca felek, Mehmed Ali Efendi'yi bizden ayırmak murat eylediğinden evvelâ fakire bir hürmet-i mahsûsa olmak üzere çocuğu memeden keser gibi birdenbire kesmeyip ara yere bir tevhid icmali bırakıp bir müddet onunla iftirâk ettirip gönlümüzü soğutarak badehu tevhit ü ittisali infisal ü iftirâka tebdil etti. Lâkin bu infisal zâhirîdir, hâdistir; ammâ tevhîd-i ittisâl-i bâtınî daim ve bakidir. "Der-Yemenî pîş-i menî; pîş-i menî der-Yemenî" fehvasınca Yemen'de olan benim yanımdadır benim yanımda olan Yemen'dedir.

311 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

BU FASIL HATM-İ HÂCEGÂNA TEKRAR BED' Ü MÜBÂŞERET HAKKINDADIR

Cemî'-i mehâmid-i bî-ad ve senâ-yı lâ-yu'ad ve şükr-i bî-hisâb u bî-had, O Hallâk-ı müte'âl ve Kadîr-i bî-misâl ve Hayy ü Kayyûm-ı bî-zevâl, Mâlikü'l-mülk ve'l-melekût, Rabbü'l-izzet ve'l-ceberût, Mukaddirü'l-ekvân ve'l-ezmân, Âlîmü esrârü'l-ins ve'l-cân, mezkûr bi-külli lisân, meşkûr bi-külli erkân ve cinân, ma'bûd fî külli vakt ve zamân, Allâm-ı ahvâl ü etvâr, Basîr-i zamâir-i esrâr olan Rabbü'l-erbâb ve Mâlikü'r-rikâb, tele'le'et bevâriku âyâtihi alâ suffâhi'l-muhdesât ve eşrakat şevâriku sıfâtihi alâ elvâhi'l-mübde'ât hazretine olsun.

Dahi cevâhir-i salavât-ı mütevâsılât ve zevâhir-i tahiyyât-ı mütevâliyât ve leâlî-i teslîmât-ı mütetâliyât, o eşref-i mevcûdât ve ekmel-i mahlûkât, şems-i felek-i sa'âdet ü siyâdet ve felek-i âlem-i nübüvvet ü risâlet, efdal-ı efâdîl-i enbiyâ ve'l-mürselîn ve muktedâ-yı evvelîn ü âhirîn Habîb-i Rabbü'l-âlemîn Hazret-i Ebu'l-Kâsım evvel ü âhir hâşir tavsîf-i "Ve inneke le-'alâ hulukin azîmin"[312] ile mevsuf ve tarîf-i "Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîne"[313] ile maruf ve netîce-i "İnnellâhe'stafâ"[314] a'nî Mustafa aleyhi min ekmeli's-salavâti mâ-huve'l-ekfâ ve min ezkâ't-tahiyyâti mâ-huve'l-eclâ ve'l-asfâ [240] ve min atyebi't-teslîmâti mâ-huve'l-ûlâ ve'l-evfâ hazretlerinin ravza-i radıyyelerine îsâr u nisâr olsun. Rıza ve rahmet ve gufrân, hazret-i evlâd ve âl u ashâb-ı emâcidlerine olsun ki her biri tarîk-i Hak'ta nücûmü'l-ihtidâ ve sebîl-i tevfîkte imâm-ı muktedâ ve dîn-i İslâm'ın a'vân u ensârı olup seyf ü sinân ile a'dâyı kahredip şerî'at-ı Muhammediyyeyi cümle âfâka işâ'a ve ma'ârif-i bakıyyeyi erbâb-ı kemâle ifâza ettiler.

Ammâ ba'd malûm olsun ki li-hikmetin bir müddetçik mesdûd olan feyz ü saadet ve tecelliyât-ı akdes "İnnâ fetehnâ leke fethan mubînen"[315] sırr-ı şerîfi zuhur ederek bu defa dahi feth ü küşat olmuştur. Şöyle ki ânifen zikr ü beyan olunduğu üzere hatm-i hâcegân bir müddetçik tatil olunmuş idi. Bu kere tevhit icmalinin arkası alınarak işler tahfif olunup ve ramazân-ı şerîf ki bin üç yüz dokuz senesinin Ramazân-ı şerîfi [30 Mart-27 Nisan 1892] takarrüp etmiş olduğundan, bundan böyle alelusul gündüzleri kalemde işlemek üzere gece meşguliyeti affolundu. Binaenaleyh ihvân-ı bâ-sefâ olan müşarünileyhim ha-

---

312 "Ve sen, büyük bir ahlâk üzerindesin." Kalem, 68/4.

313 "(Ey Muhammed) Biz seni ancak âlemlere rahmet için gönderdik." Enbiyâ, 21/107.

314 "Allah ... seçti." Bakara, 2/132; Âl-i imrân, 3/33.

315 "Biz sana apaçık bir fetih verdik." Fetih, 48/1.

zerâtının müddet-i medîde feyz-i zülâl olan hatm-i hâcegândan mahrumiyetleri cihetle sırr-ı cânlarına fevkalâde tesir etmiş olan harâret-i aşk u muhabbet, hatmin etfâlı için hemen fakirlerine müracaatla ramazân-ı şerîfte usûl ü âdet-i kadîme üzere isneyn geceleri hatm-i hâcegâna bed' ü mübâşeret olunması niyaz olunmuş ise de, işbu risalemizde evvelce beyan olunan Erzurumî Şeyh Hüseyin Efendi kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin halifeleri reşadetlû İsmail Sırrı Efendi hazretlerinin nutk-ı şerîfleri olan "Ramazân-ı şerîfte herkes tesbih ve tilâvet-i Kur'ân ile meşgul olduğundan biz tesbihi duvara asıp Mushaf-ı şerîf'i çekmeceye koruz. Ba'de'l-îd herkes tesbih ve tilâvet-i Kur'ân'ı terk eder, o zaman biz tesbih ve Mushaf-ı şerîf'i ele alırız" kelâmı hatıra gelip inşâallâhu ta'âlâ ba'de'l-îd erenler o bâb-ı feyz ü saâdeti feth ü küşat ederler de cümleten dâhil-i harem-sarây-ı vahdet oluruz cevabı verilmiş idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne niyazlarımız kabul olup ba'de'l-îd hatm-i hâcegâna bed' ü mübâşeret olundu. Ancak zâhir noksanımız olan mumaileyh Mehmed Ali Efendi cananımız yerine erenler, Hazret-i İsa Efendi'yi ihsan buyurdular, yani dairemiz mücellidi ihvanımızdan [241] Hafız İsa Efendi, kemâl-i lutf u mürüvvetlerinden bizleri kabul buyurup hatm-i hâcegân ile müşerref oldular. Zaten mine'l-kadîm efendi-i mûmâileyhe olan muhabbet ü meveddet kemale resîde olduğundan bu cihetle dahi aşk u muhabbetimiz kat-ender-kat olup fevkalâde teşekkürler olundu.

Efendi-i mûmâileyh Süleyman Efendi'nin mahdûm-ı mükerremeleri olduğu cihetle "el-Veledu sunvu ebîhi"[316] fehvasınca bi'l-verâset intikal eden müsahharât-ı rüzgâr-ı muhabbet ile gönlümüz perişan ve perakende olarak şuraya buraya dağılmış olan evrâk-ı muhabbeti celp ve cem' edip aşk u muhabbet kirişi ve habl-i metîn olan râbıta-ı gavsiyyet ile muhkem ve metin teclit ederek bir kitâb-ı müstetâb şekline vaz' edip takdîm-i hazret-i cânân etmiş ve ism-i âlîleri muktezasınca "el-Esmâu tenzilu mine's-semâi"[317] fehvasınca mazhar oldukları dem-i İsevîleri ile bir müddetçik terk-i hayât etmiş olan kalplerimizi ihya ile veraseten nail oldukları "Sâfinâtu'l-ciyâdu"[318] esb-i tâzî-i ma'nevîlerine irkâben terakki ve mi'râc-ı ma'nevî ettirmişlerdir ve hazin hazin kıraati ve aşk u muhabbet ile olan sebat u istikameti mumaileyh Mehmed Ali Efendi yerine tamamıyla kaim olup onun halifeleri olmuştur.

İşte azizim kâfile-i feyz-i ma'nevî olan uşşâkın esb-i tâzî-i muhabbetleri sahrâ-yı vahdette hazret-i cânân-ı hakîkatin hangi kûdunda rabt olunmuş ve hayme-i ahdar-ı sâdât-ı butûniyye vâdî-i mecnûn-ı muhabbetin hangi deresinde nasb ve rekz olarak kalmış ise, oradan kâfile-i uşşâkın meşy ü hareketine irade ve meşiyyet-i ilâhiyyenin şeref-sudûruyla "Allah! Allah!" nidasıyla terakkî-i butûna ve vuslat-ı kûy-ı cânâna kemâl-i aşk u harâret ile cümleten şitâb olunmuştur şahım.

316 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."

317 "İsimler gökyüzünden iner."

318 "Sâfin (görkemli), hızlı koşan (saf kan Arap) atları." Sâd, 38/31.

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere bu bâb-ı feyz ü saadetin feth ü küşadına sebeb-i müstakil olup haklarında zâhir ü bâtın terakki ve tezâyüd-i feyz-i ebedi duasıyla meşgul olduğum bizim evlâd-ı ma'neviyyemiz Ahmed Tevfik Efendi canımızın artık candan terakki ve feyizleri matlûbumuz olduğu ve elden geldiği ve vüs'-i fakîrî yettiği mertebede sa'y u himmette kusur olunmadığı ve daima bu bapta Cenâb-ı Hakk'a niyazdan geri durulmadığı cihetle hezâr sad hezâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun ki niyazlar kabul olduğuna alâmet-i zâhire zuhur etmiştir. Şöyle ki o esnada dâ'ire-i levâzımâtta münhal olan mümeyyizlik mahalline icrâ-yı teselsül için efendileri imtihan komisyonuna takım takım celp ile imtihan olunmakta ve mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuz ise, [242] bir senelik sınf-ı sânî olup sınf-ı evvelini talep için imtihana girmeye nizam müsait değil ise de erenlerin bu bapta olan müsâ'ade-i ma'neviyyesiyle imtihana dahil olarak imtihan vermiş ve zaten erenler efendi-i mûmâileyhi her cihetle imtihan ederek ser-levha-i müntehibân olmuş olmasıyla "ez-Zâhiru unvânu'l-bâtini"[319] muktezasınca zâhirde dahi kendisi intihap olunduğu haber-i meserreti Muhasebeci Ahmed Bey tarafından kendisine tebşir olunarak "Müsterih olunuz, müntahapsınız" denilmiş ise de, her nasılsa mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuz bu söze tamamıyla itimat edemeyip keyfiyeti fakire ifade ve beyan ile bu yüzsüzden dahi niyaz ve himmet-i ma'nevî talep etmiş ve fakirleri ise o esnada abdestsiz olarak kollarını sıvalı abdest almaya niyet etmiş idim. Bu hâlde bilâ-ifadeti'l-vâkt yani erenlere olan kemâl-i muhabbetimden abdest alıp abdestli olarak niyaz etmeye meydan verilmeyip hemen abdestsiz ve yüzsüz olarak manevî erenlere teveccüh ederek ve kıtmîr-veş derundan sızlanarak alınan müjde ve tebşir üzerine "Müsterîh olunuz" dedim. Efendi-i mûmaileyh cevabında: "Muhasebeci beyin müsterih olunuz demesinden müsterih olmadım, işte şimdi müsterih oldum" buyurdular. Fakir hakkında bir acayip itikatları var idi. İşte kendilerinin bu itikadı kendilerini müsterih etti.

Filhakika intihâb-ı küttâb komisyonundan tanzim olunacak mazbataların müsveddesinde mumaileyh Ahmed Efendi'nin sınf-ı evvelki nasb ve tayini münderic olmayıp bundan çok kıdemli bizim Hâlid Bey'in sınıf evvelki tasdik olunmuş iken, her nasılsa muahharen bir sebeb-i zâhireden dolayı mumaileyh Hâlid Beyin ismi çizilip onun yerine Ahmed Efendi'nin ismi yazılmıştır. Çizen, yazan galiptir. "el-Hukmu li-men galebe"[320]dir. Hakikatte mahv u ispat cümleye galip olan Cenâb-ı Hakk'ındır. "Yemhullâhu mâ yeşâ'u ve yusbitu."[321] Âmennâ ve saddaknâ.

Hamdolsun ki Cenâb-ı Hakk'a bu kara yüzümü bir kat daha kara etmeyip niyazımı ihsan buyurdular. İşte mazbatası bu yolda yapılıp makâm-ı seraskerîye

---

319 "Dış (görünüş), iç (görünüş)ün göstergesidir." Çeşitli kaynaklarda özlü bir söz olarak geçiyor. *Fethu'l-bârî*, c. 2, s. 225, 226; *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 558, *Tuhfetu'l-ahvezî*, c. 8, s. 158; *Şerhu'z-Zerkânî*, c. 1, s. 479.

320 "Hüküm gâlip olanındır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 364, no: 1162; "el-Hukmu li'l-gâlibi." Hadis olmayıp hukuk metodolojisinde bir ilke olduğu belirtilmiştir.

321 "Allah, dilediğini siler, (dilediğini) bırakır." Ra'd, 13/39.

arz ve takdim olundu. Mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuz bu işe malûmat alıp hemen alessabah kalemde yanıma gelip elleri yaş, ıslak olduğu hâlde elimi öpüp arz-ı teşekkür etti. Ve "Ellerim de [243] yaştır, ammâ zararı yoktur" dedi. Bunun sebebinden sual ettim. Buyurdu ki "Himmetiniz ile mazbatam tanzim olunup makama gönderilmiştir." Bundan anladım ki bu abdest teşekkür abdesti imiş, yani bu yüzsüz asiye olan itikatları cihetle abdestsiz gelmeyip abdestli olarak teşekküre geldiğini ima için ellerinin suyunu silmemiş olduğunu anladığım cihetle zaten kendilerinin kemâl-i edebine pesend olunduğundan bir kat dah memnûniyyet-i fakîrîyi celp eylediklerinden olunan dualar fevkalâde olmasına mebni. Onlar da can u gönülden hatm-i hâceye müdâvemet edip terakkî-i ma'nevî için sa'y u himmet buyurdular. Bir gece hatm-i hâcegânın hitamında ve esnâ-yı muhabbette gönlüme bu hikâye zuhur etti.

Şöyle ki Erzurum'da bulunduğum tarihte Kasımpaşa Câmi'-i şerîfi'nde beher gün ba'de'l-asr vaaz, pend ü nasihat eder Gürcü Hacı Ahmed Efendi Hoca merhumun kürsüsü ayağında oturup her gün hoca merhumun dua ve teveccühatını alır Trabzon tüccarlarından bir zat olup oraya müsâfereten gelmiş ve bir haylice satılık Trabzon bezleri getirmiş idi. Bir müddet sonra bu zat daha hoca efendi merhumun ders ve vaazına hazır olmadı. Birkaç gün sonra efendi merhum çarşıda bu zata tesadüf ederek derse hazır olmaması esbâbından sual buyurmuşlar. O tüccar cevabında: "Hoca efendi hazretleri, hamd olsun duanız berekâtıyla bezlerimiz tamamen satıldı" demiş ve elini öpüp savuşmuş. Hoca efendi merhum anlamış ki bu zatın devamı Allah için olmayıp bezleri satmak için imiş demiştir.

Lâkin bu fakir, o tüccar gibi savuşmuyorum, bezlerimiz satıldıktan sonra yine derse devam ediyorum diye hatm-i kelâm ettiğim anda bizim Ahmed Efendi oğlumuzun fetanet ve zekâvetleri fevkalâde olduğu cihetle derhâl rumûzâta intikal ederek "Bu hikâye bendeniz içindir" buyurdular. Fakir cevabında: "Yok yok, zatınız için değildir, böyle hatıra hutur etti ve hem zatınız o tüccar gibi dersi terk buyurmadınız ya" dedim ise de bu hikâyenin zâhiri biraz çirkin gibi ve bâtını mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuzun bezleri dokunup işleri büyütüp matlûp ve maksudu hâsıl olduğuna erenler tarafından bir tebşir ve müjde ise de ne çare ki buraları mülâhaza olunamayıp vehle-i ûlâda [244] gönüllerine dokunup bir gubâr-ı ma'nevî hâsıl olmuş zannettiğim cihetle ferdâsı günü gönüllerini almak için kendilerine olan muhabbet-i hakîkiye ve haklarında olan dua ve niyaz ve teveccühât âsârı olarak taraf-ı ilâhiyyeden matlûbu olan terfî'-i sınfın husulünü tebşir eder bir rumûzât-ı ma'neviyye olduğunu beyan ve ihtar ettim, çünkü evvelce arz olunduğu üzere efendi-i mûmâileyh bi-hasebi'z-zâhir cism-i aliyyeleri Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin cism-i şerîflerine tamamıyla müşâbih olduğu gibi bi-hasebi'l-bâtın dahi müşarünileyh efendimiz hazretlerinin hafîdleri makamında olduğundan asla gönüllerine muhalif rüzgâr-ı ma'nevî dokunması ve bir gubârın gönülleri gonca-i ra'nâsına konulması arzu olunmaz idi. Binaenaleyh ihtâr-ı vâkı'ın tebşir olduğunu kendisine tefhim ve gönüllerinin tamamen süruru için gelen hafta hatm-i hâcegânın hitamı

akîbinde efendi-i mûmâileyhin terfî'-i sınfının serî'an icrasıyla haber-i meserretin zuhuru hafiyyen niyet olunarak zâhiren ve cehren "Fatiha!" denip ihvan da Fâtiha-ı şerîfi kıraat ettiler.

Ferdâsı günü hikmet-i rabbânî dairenin umum kapısında efendi-i mûmâileyhe tesadüf olunarak kendilerinden sual ettim ki "Hatm-i hâcegândan sonra olunan Fâtiha ne için idi, malûmunuz mudur?" dedim. Cevabında: "Bilemem ne için Fâtiha buyurdunuz?" dediler. Dedim: "Zât-ı âlîlerinin terfî'-i sınfı için idi." Bundan artık ziyade izhâr-ı memnûniyyet ile gönülleri gubârı külliyen zail oldu. Bundan iki üç gün sonra Dersaadet'ten bir zat tarafından terfî'-i sınfı hakkında buradan giden mazbatanın oradaki intihâb-ı küttâb komisyonundan tasdik ve makâm-ı seraskerîden 'mucebince' keşidesiyle hafta-i âtîde oraya gönderileceği haber-i meserreti alınmıştır. Hezâr sad hezâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sâye-i kudsiyyelerinde bu yüzsüz Aşçı Dede'lerinin yüzünü kara etmemiştir. İşte bundan anlaşılan bez hikâyesi gecesi Dersaadet küttâb komisyonunun işe karar verip mazbatanın tasdiki imiş. Fâtiha-ı şerîfe gecesi dahi makamdan bu işe muhalefet olunmayıp kabulüyle 'mucebince' keşidesine ve sürat ile bâ-telgrafname tebşirine bir medar imiş demek oldu azizim.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne [245] işte emirnâme-i Cenâb-ı Seraskerî de şerefvürûd etti. Lâkin emirnamenin geldiğini daha kimse malûmat almaksızın bu yüzsüz fakire bir taraftan haber verilerek doğruca Ahmed Efendi oğlumuza gidip müjde ve tebşir ettim. Bu tebşîrât-ı zâhire dahi tebşîr-i bâtın gibi bu fakirleri tarafından oldu ve cümle efendiler memnun ve mesrur oldular. Kâ'ide-i insâniyyet muktezasınca fakirleri dahi ihvân-ı mü'minîn süruruyla mesrur oldum.

Beyit:

Benî Âdem a'zâ-yı yekdîgerend
Ki der-âferîneş zi-yek cevherend[322]

Çun uzvî be-derd âverd rûzigâr
Dîger uzvhâ-râ nemâned karâr[323]

Tu gez-mihnet dîgerân bî gamî
Neşâyed ki nâmet nihend âdemî[324]

fehvasınca adamlara, insanlara lâyık olan budur ki ihvân-ı mü'minînin süruruyla mesrur ve gamıyla mağmum olmaktır azizim; alelhusus ki böyle bir aziz ü şerif, edîb ü lebîb evlâd-ı ma'neviyye hakkında ola, çünkü evlâd-ı ma'neviyye, evlâd-ı sulb-ı zâhirîden kat-ender-kat ileri geçmiştir ki manevî olanlar, her cihetle zâhirî olanlara galebe etmiştir, zira ki manevî lillâh içindir, zâhirî lezzât-ı nefsânî içindir. Manevî, lillâhtan hâsıl olmuş evlâttır. Zâhirî,

322 Ademoğulları yaratılışta aynı cevherden olduğu için birbirinin uzvu gibidir.
323 Bir uzva zaman bir sıkıntı verirse, diğer uzuvlar bundan rahatsız olur.
324 Sen sıkıntıdayken diğerleri rahatsa, onları adam diye anman uygun düşmez.

şehevât-ı nefsâniyeden hâsıl olan evlâttır. Evlâd-ı ma'nevî, sahrâ-yı lâ-mekândan gelir, evlâd-ı zâhirî, âlem-i ervâhtan gelir. Bunun tafsilâtı uzundur, ehlinin malûmudur.

Evlâd-ı ma'nevî, peder-i ma'nevîlerin irs-i ma'neviyyesine vâris olur; evlâd-ı zâhirî, peder-i zâhirlerinin metâ'-ı kalîl olan cîfe mâl-ı dünyâlarına vâris olurlar. Evlâd-ı zâhirin fitne olup onlara muhabbet olunmaması hakkında men'-i ilâhî varit olmuştur. Lâkin evlâd-ı ma'nevî hakkında böyle değildir, belki bilâkistir. Binâen alâ-zâlik gönül arzu eder ki mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuzun "ez-Zâhiru unvânu'l-bâtini"[325] fehvasınca zâhir gibi bâtın cihetinde de terfî'-i rütbe-i ma'neviyle terakki ve mazhar-ı tecellî-i Yezdân ile kurb-i visâle tesrî' ve mülâkî ola. Bunun için kendilerine şöyle ihtar ve beyan olundu ki sene-i âtiyede inşâallâhu ta'âlâ beraberce Hicâz-ı magfiret-tırâza gidilip bâb-ı sa'âdet-i kurb-i visâl olan Mekke-i mükerreme'ye ve ondan dâhil-i sarây-ı cânân-ı hakîkate vesîle olan atabe-i felek-mertebe-i Cenâb-ı Habîb-i Hudâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerine yüzler sürmek ve o sayede sa'âdet-i ebediyye ve sermediyeye nail olmak arzu ve gayet emel [246] olunur. Niyazıma cevaben kendilerinin hulkî ve cibillî olan edep ü istikamet ve aşk u muhabbet-i ma'nevîleri muktezasınca kabul ve o yolda tedarikâta mübâşeret olunacağını va'd-ı kerîmi verilmiştir. "el-Kerîmû izâ ve'ade vefâ"[326] bu gibi zevât-ı kirâm hakkında söylenmiştir. Fe-subhânallâhi ta'âlâ, yâ mukallibü'l-kulûbi ve'l-ahvâl.

Mumaileyh Ahmed Efendi oğlumuzu fakir, Hicaz'a gittiğim vakit yerime halife ve kâim-i makâm edip haftada iki kere huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda hatm-i hâcegân kıraati için gönlümden geçip öylece tasmim ettiğimi evvelce risalemizde beyan etmiş idim. Hâlbuki hakikat öyle değilmiş, onu da beraberce götürmek imiş. İşte bu sebepten daha başka esbaptan dolayı geçen sene Hicaz'a azimetten men' olundum. Hatta bizim Tahrirat Kâtibi İzzet Efendi'ye evvelce beyan olunan gördüğüm rüya ki Medîne-i münevvere'de hâne-i sa'âdet-i nebevî önünde oturup bâb-ı sa'âdetin bir kanadı küşade olmuş idi. Efendi-i mûmâileyh bunun tabirinde "Sizi kabul etmişlerdir, Hicaz'a gideceksiniz, lâkin bundan muhakkak bu sene gitmek demek değildir, vakt-i ma'lûmunda gideceğine işarettir" demiş idi. Filhakika geçen sene gidemedim ve hem de hâne-i sa'âdetin bâb-ı sa'âdetinin bir kanadı küşade olmuş gördüm idi. İşte mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuzun bu yüzsüz asi ile beraber olmasında onun edeb ü istikameti ve aşk u muhabbeti ve kalbinin hâlis ü sâfi olması berekâtıyla inşâallâhu ta'âlâ o bâb-ı sa'âdetin diğer kanadı dahi küşade olması, Cenâb-ı Hakk'ın lutf u inayet ve ihsanından memûl-ı kavî olup ümitvarım. Ve bir de evvelce zikr ü beyan olunan İsa Efendi ile bizim Saatî Hasan Efendi dahi fakir ile beraberce Hicaz'a gitmeye niyet edip söz vermişlerdir. Ve Beyrut'taki cananımız

---

325 "Dış (görünüş), iç (görünüş)ün göstergesidir." Çeşitli kaynaklarda özlü bir söz olarak geçiyor. *Fethu'l-bârî*, c. 2, s. 225, 226; *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 558, *Tuhfetu'l-ahvezî*, c. 8, s. 158; *Şerhu'z-Zerkânî*, c. 1, s. 479.

326 "Asil insanlar söz verince sözlerini tutarlar." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 315, no: 799.

Tabur Kâtibi Mehmed Ali Efendi'yi dahi birlikte almak için niyet olunup şimdiden tedarikâta bakılması kendisine yazılmış olduğundan inşâallâhu ta'âlâ onların da beraberce bulunması artık mesdûd olan ebvâb-ı sa'âdetin feth ü küşadı, eltâf-ı ilâhiyyeden memûldur, çünkü kaidedendir ki bir cemiyet ile bir kapıya varılıp dehalet olunur ise, reddolunmaz. Ve alelhusus ki gönül cemiyeti zâhirâ ecsâd cemiyeti gibi değildir. Meşhurdur ki iki gönül bir olursa samanlık seyran olur. [247] Ne seyran! Belki sarây-ı hümâyûn-ı a'lâ olur. Gönül âlemi, bir başka âlemdir. Ehlinin malûmudur.

Bu gibi zevât-ı kirâmı başıma toplayıp Hicaz'a gitmekten birinci efkârım ve matlûbum budur ki be-hakk-ı Hudâ işin doğrusu ve hakîkat-i hâl böyledir ki bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin yalnız başına o huzura gitmeye asla ve kat'â yüzüm yoktur. Kişi kendisini bilir ya, halkın sözü bana lâzım değildir. Binaenaleyh böyle bir cem'iyyet-i uşşâk ve ehl-i gönül arasında gülün dikeni gibi gül hatırı için kabul olunup dest-i sa'âdet-i cânâna vâsıl olurum.

Hikâye:

İşbu risalemizde arz u beyan olunduğu üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin Hicaz'a teşrifleri hikâyesinde tafsilen nakl ü beyan olunduğu veçhile müşarünileyh efendimizin telâmîzlerinden Hoca Sıddık Efendi, efendimizin arkalarından Hicaz'a gitmişler idi. Hatta bu yüzsüz asi, mumaileyh Hoca Sıddık Efendi'ye demiş idim ki "Efendim, zât-ı âlîlerinin nakit mevcudu yoktur, birkaç tarla fürûht ederek gideceksiniz." Cevabında buyurdular ki "Ah ah biraderim efendi, iş öyle değildir. Muradım, Hazret-i Mürşid-i A'zam efendimizin sâye-i devletlerinde Cenâb-ı Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin manevî bir lutuf ve iltifatlarına nail olmaktır, çünkü bizim gibi perişan biçarelerin yüzüne kim bakar? Ve biz ne yüz ile o makâm-ı ulyâya ve o huzûr-ı Hazret-i Risâlet-penâh'a çıkabiliriz? Belki bu sayede bir külâh kapmak mümkün olur" dedi. Filhakika külâh kapmış ve iltifat görmüş olduğunu muahharen avdetlerinde anladım.

Mumaileyh Hacı Sıddık Efendi Hoca şöyle hikâye buyurdular ki "Bir gün Cenâb-ı Mürşid-i A'zam efendimiz hazretleri Medîne-i münevvere'de Cenâb-ı Risâlet-penâh efendimiz hazretlerine karşı bir köşede rabıta edip bilkülliye makâm-ı fenâda mahv olup kalmışlar idi, yani ruhsuz bir insan gibi olmuşlar idi. Ben de arkalarında büzülüp bir köşede murakabe etmiş idim. Bu hâlde iken, bir müddet sonra gördüm ki hücre-i sa'âdetin kapısı açılıp bir zatın elinde bir büyük kâse, doğruca getirip Hazret-i Mürşid-i A'zam efendimize takdim buyurdular. Onlar da kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile alıp o kâsedeki olan ne ise bilmiyorum, cümlesini içtiler. Gönlümden dedim ki "Ne olur a mübarek, bir parça dibinde bırak ki ben de içeyim." Çünkü asla bir damla bırakmayarak nûş ettiler. Badehu o zat, kâseyi [248] alıp hücre-i sa'âdete avdet ü ric'at buyurdular. Bir müddet sonra yine o zat, elinde kahve fincanı gibi bir ufak fincan ile çıkıp doğruca bana getirdi. Hemen bin türlü tazim ü tekrîm ile alıp kemâl-i aşk u

muhabbetle içtim ve bizim nasibimiz de bu kadarcık imiş diye Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ve teşekkürler ettim" dedi.

Ve yine mumaileyh Hacı Sıddık Efendi Hoca'dan şöyle rivayet olunmuştur ki Medine-i münevvere ahalisinden ve mazinneden ve büyük ulemâdan bir zat, âlem-i ma'nâda Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerini görmüş ki bir mahalle teşrif buyuruyorlar. Sual etmiş ki "Ya Resûlallâh, ne tarafı teşrif buyuruyorsunuz?" Ferman buyurmuşlar ki "Erzincanlı Fehmi Efendi Hoca gelmiş, ders okutuyorlar, onun dersine gidiyorum." İrâde-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî üzerine hemen o zat uykudan uyanıp alessabah sokaklara düşüp herkesten Hazret-i Mürşid-i A'zam efendimizi sual etmeye başlamış. Ve zaten müşarünileyh hazretlerinin re's-i şerîfleri üzerinde taraf-ı ilâhiyyeden memur bir melâike olup

Hâze'l-kâmilu vârisu Nebevî
Ulemâu-billâhi Mustafâ Fehmî"[327]

diye nida edip sem'-i bâtını olan zevât-ı kirâm, istima etmektedir. Nihayet o zât-ı âlî-kadr, müşarünileyh hazretlerini bulup ayaklarına kapanırcasına mülâkat ederek keyfiyeti beyan etmiş ise de Mürşid-i A'zam efendimizin zaten öteden beri meşrep ve âdet-i seniyyelerini hiçbir şeyi kendilerine mal etmeyip nefs-i şerîflerini haşa cümleden alçak, edna gördüklerinden o zatın gördüğü rüyayı tevil ile kendisinin malı olduğunu yani kendisine ait olduğunu beyan ederek o zata pek çok hürmet ü riayette bulunduğunu böylece hikâye buyurdular azizim.

İşte bu yüzsüz asi Aşçı Dede'leri ise Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîzin mine'l-kadîm bâb-ı sa'âdetlerinin atîk kıtmîrleri olduğum cihetle eltâf-ı ilâhiyyeden me'mûl-i kavîdir ki müşarünileyh hazretlerinin hâtır-ı şerîfleri namına olmak üzere "Onun kapısının kelbi gelmiş. Kelbin lâyıkı öyle şarâb ve taam olmayıp bir kemik parçasıdır" diyerek atebe-i felek-mertebe-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellemden bir parça kemik önümüze atarlar ise, şeyhûhetim cihetle ağzımda dişlerim kalmamış olduğundan, o kemiği evlâd-ı [249] ma'neviyyem olan mumaileyh Ahmed Efendi ile beraberce kemirmek için gönül arzu eder ki birlikte olalım azizim. Şairin birisi dediği gibi, bir beytinde demiştir ki: "Kelbe taam ve şarâb ne lâzımdır! Emret onun önüne bir kemik atsınlar Ona baklavadan alâdır."

Sahih böyledir mevlânâ, zira malûmunuzdur ki herkesin istidat ve kabiliyeti ne ise ona göre tecelliyât bahş u ihsân olunur. Meselâ beşikte olan çocuk, taam ekl edemez, ancak validesinin sütünü içebilir ve ona taam vermezler. İşte tecelliyât-ı ma'nevî de bunun gibidir. Malûmdur ki pamuk ateşe karşı duramaz, ammâ demir ateşe karşı durur. Binaenaleyh sâlikân-ı hakîkat olan ihvan, evvelemirde nice türlü mücâhedât ve muhâlefât-ı nefs ateşiyle mine'l-kadîm nâz ü na'îm ile beslenmiş olan penbe-i vücûdunu ihrâk ve mahv u zail edip taraf-ı ilâhiyyeden âteş-i aşk u muhabbete kabil diğer vücut, misle'l-hadîd inayet ve ih-

327 "Bu kâmil peygamber varisidir, Ulema-billâh Mustafa Fehmî'dir."

san olunarak, işte o vücûd-ı hadîdi kadem-i Dâvûd aleyhisselâmda bulunan bir mürşid-i kâmilin yed-i terbiyesine teslim ile onu mum gibi dest-i mürşidânesiyle evirip çevirip "ke'l-meyyit fî yedi'l-gassâl"[328] misilli tamamıyla makâm-ı fenâda ifnâ ederek Dâvûd-veş o vücûd-ı hadîdi nefis ve şeytanın vesâvis ve mekr ü hilesi darb u süyûfuna müdafaa ve mukabele etmek için meydân-ı muhârebede iksâ olunan "zırh" yani Arapça " dır' " denilen hadîdden mamul gömlektir, öylece nice bir bin halka-ı mücâhede ile örüp dikip iksâ ettirirler ise, işte o zaman işler tamam, matlûb ve maksut hâsıl olup "Lâ havfun aleyhim ve lâ hum yahzenûne"[329] sırrına malik olur azizim.

Bu beyandan murâd-ı fakîrî bi-iznillâhi ta'âlâ ve inşâallâhu ta'âlâ sâye-i erenlerde himmet-i sâdât-ı kirâm ile mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuzun bundan böyle sülûk ve terakki-i ma'nevîlerine bed' ü mübâşeret olunacağına remz ü işarettir, çünkü Hicâz-ı magfiret-tırâza tevfîk-i Hudâ'nın refakatiyle azimete niyet olunmuştur. Lâbüd ve lâzımdır ki tedârikât-ı zâhire gibi tedârikât-ı bâtıneye dahi sa'y u himmet oluna ve bir dereceye kadar o huzura çıkmaya yüz tedarik oluna ve oldukça hubb-ı mâsivâ çarşafıyla mülevves olmuş olan elbise-i ma'neviyyemizin kir ve pasını zikrullâh ve murakabe âb-ı zülâlıyla gasledip hubbullâh ve Resûl ıtrıyla muattar ve envâ'-ı tecelliyât-ı akdes uduyla misk ü amber-i ma'nevî kokuları dimâg-ı [250] ma'neviyyemizi mest-i lâ-ya'kıl etmek derecesine terakki olunmak üzere kemâl-i harâret-i muhabbet ü aşk ile sa'y u gayret ü himmet olunması cân u gönülden Cenâb-ı Hakk'a niyaz ve rica ile mumaileyh Ahmed Tevfik Efendi oğlumuza tavsiye ve tekit ve tembih kılınmıştır. İnşâallâhu ta'âlâ şu emel ve matlûb-ı fakîrî karîben yüz gösterip cilve-nümâ olduğu müşahede olunur, çünkü cümle ihvanın malûmudur ki esâs-ı turuk-ı aliyye iki şeyden ibarettir: biri edep, diğeri istikamet. Lehu'l-hamdu ve'l-minne bunun ikisi de Ahmed Efendi oğlumuzda kemaliyle ve tamamıyla mevcut olduğunu müşahede ettiğim cihetle artık "Böyle bir can ki ele geçmiştir, onun yakası elden bırakılmaz" diyerek ve pek de birdenbire kendisini dâ'ire-i mücâhedeye alınması münasip görülmeyerek artık ara sıra kendisine bazı şeylere remz ü ima ve işaret ile derece derece halka-ı mücâhedenin manevî lü'lü' ü mercan olan zincirleri halka-ı hatm-i hâcegânda sâdât ve hazerât-ı hâcegân kaddesallâhu ta'âlâ esrârahumu'l-aliyye saye ve himmetleriyle ta'lîk-i sîne-i iftihâr-tevfîk edilmektedir azizim. Muvaffak bi'l-hayr olasın şahım.

Efendi-i mûmâileyhe can lafz-ı şerîfini tesmiyeden yani böyle bir can ki ele geçmiştir, onun yakası elden bırakılmaz diye beyandan murâd-ı fakîrânem bu idi ki evvelce arz olunduğu üzere esâs-ı turuk-ı aliyye iki şeyden ibaret olup biri edep, diğeri istikamet. Bunun ikisi de kemaliyle ve tamamıyla efendi-i mûmâileyhte mevcut olduğu kirâren ve mirâren müşahede olunmuştur. Hatta bu defa terfî'-i sınfı için arkadaşlarına şükrâniyet olarak bir ziyafet vermiştir. Lâkin bu ziyafet kendi hanesinde olmayıp arkadaşlarından diğer birisinin hane-

328 Ölü yıkayanın elinde ölü gibi.

329 "Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yûnus, 10/62.

sinde vuku bulmuştur. İşte malûm ya, herkesin meşrep ve ahlâkı bir renkte olmayıp bukalemun gibi reng-âmîzdir. Alelhusus ki şekl-i insânda olan gürûh-ı haşerât ve hayvânât artık onlar için bir mezhep olmayıp "Kulle mezhebin yezhebu"[330] fehvasınca her mezhepte bulunurlar ve her mezhebe girerler ve bu ziyafet dahi onlara mahsus olup onların tatyîb-i hâtırları lâzım ve lâbüd olmasına binaen artık fuhşiyyât ve habîsât ve menhiyâtın her türlüsü celp ve cem' edilerek bir meydân-ı hüsrân küşadıyla "Bel hum adallu"[331] olan "Halakallâhu'l-bakara alâ sûreti'l-beşeri"[332] oraya haşir ve neşir olmuşlardır. Ne'ûzubillâh artık Cenâb-ı Hak yardım eylesin, [251] Hak dest-gîri olsun hasbe'z-zarûret içlerinde bulunan canlara. İşte ba'de'l-işâ resîde-i kemâle erişmiş olan zevk u sefa, bunların akıllarını zail ve nefislerini galip edip hak ve savâb kaybolup leşker-i şeytan ve asker-i bâtıl her bir taraftan hücum gösterip bu haşerât-ı müctemi'a onların ellerinde esir ve sergerdân olarak gözleri dönüp havaya dikildiği zamân-ı sekerât geldikte, o vakit bunlara söz anlatmak hak ile bâtılı fark u temyiz ettirmek, ne derece muhal olduğu cümlenin malûmudur.

İşte azizim, "Bu tufanda gemisini kurtaran büyük kaptandır" dedikleri gibi, bizim biçare veled-i ma'neviyyemiz Ahmed Efendi oğlumuz şöyle bir kenara çekilip derunundan Cenâb-ı Hakk'a tazallum-ı hâl ve tazarru ve niyaz ederek zarurî ve mecburî olarak hasbe'l-beşeriye duçar ve giriftar olduğu belâ-yı ma'neviyye ve musîbet-i şeytâniyyeden kendisinin ismet ve hısn-ı ilâhiyye dairesinde mahfuz olmasını fevkalâde istirham ve manevîde erenlerin himayesine dehalet etmiş olarak lehu'l-hamdu ve'l-minne işbu sâye-i âlîde erenlerin teveccühât-ı kudsiyyeleri berekâtıyla Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanı erişip kemâl-i emn ü râhat ve huzur ile Nemrut-veş alevlenmiş olan âteş-i zulm ü hüsrân içinde küşade olan gülistân-ı muhabbet-i ma'neviyyede İbrahim-veş sefâ-yı rûhâniyyeye vâsıl olarak dâ'ire-i ismet ve hısn-ı ilâhiyye kendisine melce ve penâh olmakla mine'l-ezel ihsan olunan edep ve istikametinden ser-i mû tecavüz etmediği gibi dâ'ire-i şer'-i şerîf haricine dahi asla kadem-nihâde olmamıştır, yani bu gibi mecâlis-i şeytâniyyede olan haşaratın âdet ve tabî'at-ı habîselerindendir ki bi-hasebi'z-zarûret içlerinde bulunan ehl-i ismet ü istikâmete hiç olmaz ise sakilik ettirmek gibi şeyler teklif ederler. Binaenaleyh Ahmed Efendi oğlumuz da zaten sâhib-i da'vet olup onun elinden zakkum nûş etmek murat ederek ehl-i meclis pek çok ısrar ve ilhâh etmişlerdir. Efendi-i mûmâileyh tarafından dahi fevkalâde tazallum ve tezellül ile üslûb-ı hakîmâne af ve lutufları niyaz olunup her nasılsa bunu hâline vâkıf idarede bulunan bir aziz tarafından terahhum olunarak onun yerine kalkıp bi'l-vekâle sakilik etmiş. Ve Ahmed Efendi yakasını onların zulm u ta'addîsinden [252] kurtarmıştır. Memnun oldum, aziz olsun.

İşte o gece Ahmed Efendi oğlumuzun bu hâl-i pesendîdeleri fevkalâde erenler indinde takdir ü tahsin ile "Aferin, sad aferin can Ahmed!" diye can lafzını

---

330 "Her yola gider", "Her telden çalar."

331 "...Hattâ daha da sapık..." A'râf, 7/179; Furkan, 25/44.

332 "Allah bakar (sığır)ı beşer şeklinde yaratmıştır."

kendisine bir mahlas-ı ma'nevî olmak ve ehlullâh meyanında bu nâm-ı şerîf ile yâd kılınmak üzere ihsan buyurmuşlardır. Nitekim bu yüzsüz asiye Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz tarafından aşçı dedelik nâm-ı sâmîsi ihsan buyrulduğu gibi.

Evet ne'am kaide-i mer'iyyedendir ki bi-hasebi'z-zâhir bendegân-ı saltanat-ı seniyyeden bir bendeden fevkalâde takdir ü tahsin olunur bir emr-i acîbin zuhurunda iltifat ve atıyye-i şâhâne olmak üzere rütbe ve nişan ihsan olunur. Onun gibi bi-hasebi'l-bâtın sâlikân ve dervîşândan dahi bu gibi manevî takdir ü tahsin bir hâletin zuhurunda beyne'l-akrân ve'l-emsâl fark u temyiz için bir ism-i âlî-i ma'nevî ihsan olunup o isimle yâd ederler. İmdi işbu can lafz-ı şerîfi min cihet'l-lugat, rûh-ı hayavânî, hayatın aslı ve memba'ı olan kuvvet veyahut cism-i latîf manasına ise de bi-hasebi'l-bâtın bunun manası fevkalâde muhabbet olunmuş mahbûb ve merfûb ve makbul ve aziz ve mükerrem olan, ahlâk-ı hamîde ile hüsnâ ve müstesna olan bir zât-ı âlî-kadr demektir, çünkü hakikatte beyne'n-nâs candan aziz ve mükerrem ve makbul ve herkes indinde ziyade sevilir bir şey yoktur. Onun için ehl-i sûfiye indinde ekseriya mürîdâna böyle can lafzı ile nida ederler, babacan dahi derler.

İşte efendi-i mûmâileyh oğlumuz ise zaten cism-i latîf ashâb-ı kirâmından olduğu cihetle zâhir ü bâtın bu isme münâsebet-i tâmme hâsıl olup bâtın padişahı ve halîfe-i Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz tarafından "Bizim can Ahmed hafîdimiz" denilerek her hâlleri takdir ü tahsin ile bu nâm-ı sâmî kendileri atıyye-i ma'neviyye olmak üzere ihsan olunmuştur. "Hâzâ min fazli rabbî"[333] ve lehu'l-hamdu ve'l-minne.

Bu bapta olan memnuniyet ve şükrâniyet-i fakîrî ise, artık böyle kalem ve kâğıt ile tarif olunmaz bir hâl-i vicdânî ve manevî olup ancak bi-hasebi'z-zâhir vâlideynin evlâtları hakkında bu gibi şeylerden hâsıl olacak sürur u memnuniyet derecesi, ehlinin malûmudur.

İşte bu derecede olan sürur ve memnûniyyet-i fakîrî [253] muktezasınca gönül arzu ve emel eder ki Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin aşçı dedesi olduğum şerefine ve atebe-i felek-mertebe-i gavsiyyelerinin eski ve pek atîk kıtmîrleri bulunduğum devlet ve saadete istinaden ve onların lutf u ihsanlarına itimâden taraf-ı fakîrîden dahi teberrüken bir ism-i şerîfin zam ve ilâvesiyle bizim dahi çorbada maydanozumuz bulunsun diyerek "Sultan" lafz-ı şerîfini zam ve ilâve ederek "Sultan Ahmed Can Hû!" dedik.

İmdi lafz-ı sultân manası bi-hasebi'l-lugat budur ki huccet ve burhan ve delil demektir. Ama fi'l-asl kahır ve tagallüb manasına olup padişahın kudret ve satvetine ıtlâk olunur. Dahi her şeyin yavuzluğuna ve şiddet ve satvetine ıtlâkı caizdir. İşte bu manaca efendi-i mûmâileyhe lafz-ı sultânı, fakirane zam ve ilâve ettim ki o davet gecesi kendisinin edep ve istikametine asla zerre kadar halel getirmeyip dâ'ire-i şerîatte ve makâm-ı ubûdiyyette sebâtı Cenâb-ı Hakk'ın bir abd-i muvahhidi ve Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellem efendimi-

333 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

zin manevî âl ü evlâdı derecesini kazanmış bir ümmet-i hâssı ve erenlerin sevgili mürîdânından olduğuna bu hâl-i acîb bir huccet ve burhân-ı kâtı' ve delîl-i kavî olmuş manasınadır. Dahi o gece iklîm-i vücûduna malik olarak kuvâ-yı nefsâniye ve şehevât-ı lezzât-ı kâzibesi leşkerini kahredip bi-hasebi'l-ma'nâ bunlara ve bi-hasebi'z-zâhir mecma'-ı fusekâ olan haşerât-ı lâ-yüflihûna tagallüb ederek sultanlar gibi kudret ü satvet-i ma'neviyyesini bunlara gösterip hiçbir ferd-i âferîn üzerine hücum ve hamleye muktedir olamadığı da kendisinin bir sultân-ı ma'nevî ve mazhar-ı şems-i hakîkî olduğuna kâfî ve delîl-i kavî idiğine remzen ve işâreten sultan lafz-ı şerîfini zam ve ilâvesiyle işbu vukuatın hudûsuna tarih düşmek için bu beyit ile de hatm-i kelâm ettim:

Sana cân ismi a sultân
Hamdolsun erenlerden oldu ihsân

Ebced hesabı ve tarîh-i şemsiye ile ki bu da mazhariyetine işarettir. 1308 sene-i rûmiyesidir.

Dahi bu beytin bazı harf ve kelimeleri diğere zam ve takdim ve tehir ile tarihten sarf-ı nazarla diğer gûne kıraati mümkündür. İşte bunun gibi:

Ahmed olsun sultân
Erenlerden oldu ihsân

Dahi aksine okumak da caiz olur:

İhsân oldu erenlerden
Sultân olsun Ahmed

gibi. Dahi:

İhsân oldu erenlerden sana cân
[254] Hamdolsun a sultan

Dahi:

A sultân hamd olsun
Cân sana erenlerden oldu ihsân

Dahi:

İhsân oldu erenlerden sana cân
Olsun Ahmed sultân

gibi. Mâşâallâhu "Fe-tebârekellâhu ahsenu'l-hâlikîne"[334], "Yemhullâhu mâ yeşâ'u ve yusbitu ve indehu ummu'l-kitâbi."[335]

Ne olmuş ise ezel olmuş, ey sultan Ahmed Can, zâdellâhu umrehu ve'ş-şân.

Ey aziz, camide sevap kazanmak her kişi işidir
Meyhanede sevap kazanmak er kişi işidir

Ve's-selâm.

---

334 "Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir!" Müminûn, 23/14.

335 "Allah, dilediğini siler, (dilediğini) bırakır. Ana Kitap O'nun yanındadır." Ra'd, 13/39.

BU FASIL ŞÂM-I ŞERÎF'TEN DERSAADET'E AVDETİM BEYANINDADIR

İşbu risalemizde evvelce defaatle arz u beyan olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'çe olan me'mûriyyet-i ma'neviyyemden dolayı öyle hod-be-hod reyim ile bir mahalle gitmeye veya tahvîl-i me'mûriyyete elde ihtiyarım olmadığından birkaç defa bu işe kıyam olunmuş ise de, görülen rüya ve mukaddemce beyan olunan zuhuratım üzerine terk ile vazîfe-i ma'neviyyemin ifasına sa'y ü gayret olunmakta idi. Lâkin hikmet-i rabbânî şu aralık kalemce olan vazifeye birtakım teferruat zam ve ilâve olunmakla derecesiz ziyadeleşmiş ve tâkat-ı beşerin tahammülü haricinde bir raddeye varmış olduğundan vazîfe-i mezkûrenin hadden efzûn olması sebebiyle yalnız umûr-ı dünyeviyeye sarılmaktan ve böyle huzur ve rahatsız perîşân-kalb yaşamaktan yaşamaması alâ ise de ne çare ki elde ihtiyarım yoktur. Ve bu hâlimi erenler görüyor ve hüsn-i hâle mazhar olmak tahammül ve belâlara sabretmek iledir diye kendime teselli verir idim.

Bir gün müterâkim olan tayinat icmallerinin ay-be-ay tefrîki lâzım gelerek bunların torbaları bizim masamızın önüne celp olunup bir ufacık cebel şeklini gösterir idi. Fakir de onların arasında deve gibi acz-kârâne ve şeyhûhâne iki tarafa orsa bocalanarak icmalleri çıkarır iken, her nasılsa kudret ve dermansızlıktan torbaların üzerine boylu boyunca düştüm. Badehu bir hâl ile kalktım. Zaten kıbleye doğru düşülmüş idi. Kıyam dahi kıbleye karşı olup [255] güya namaz içinde niyaz ve rüku ve sücud ve kıyam oldu. Bu anda gönlüm fevkalâde muztarip olup artık nasılsa, ihtiyarsız olarak yüzümü kıble ve semaya doğru dikip şöyle niyaz vaki oldu ki "İlâhî ya rabbi, sevgili Habîb-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hürmetine bu asi kulunu bu masiyet ve belâlardan kurtar, halâs eyle, artık yeter kâfîdir" dedim. Meğer ki bu hâlime yanımızda oturan bizim Ayd Efendi biraderimiz kemâl-i hayret ve taaccüp ile hayran ve sergerdân müteessifâne ve mükedderâne nazar eder imiş. Fakir dahi böyle nazar eylediklerini müşahede ettim. Badehu yerime oturup tayinat icmallerini oturduğum yerde ay-be-ay tefrike başladım. Derhâl mumaileyh Ayd Efendi yanıma gelip "Efendim bendenize de emir buyurun, efendimize yardım edeyim ve muavenet edeyim" dedi. Dedim: "Hayır oğlum, bu bize Cenâb-ı Hak'tan ve erenlerden bir çiledir. Buna sabır ve tahammül etmez isem, Hak ve erenlerin rızası hilâfında bulunmuş olurum. Memnun oldum, siz rahat ediniz, fakir uğraşırım" dedim. Onlar da kemâl-i hüzn ü esef ile yerlerine avdet ettiler.

Mumaileyh Ayd Efendi, fakirin süt biraderim esbak merhum serkurenâ-yı Hazret-i Şehriyârî Ahmed Bey'e bi-aynihi müşâbih idi. Fe-subhânallâh "İnsan çift olur" derler, sahihtir. Zannedersin ki Ahmed Bey'dir. Onun için ona çok

muhabbet ederdim ve daima "biraderim efendim" diye mülâtafalar ederdim. İşte bu muhabbet ve iltifattan tevellüt etmiş ki mumaileyh Ayd Efendi vukû'ât-ı mezkûreden on beş yirmi gün sonra âlem-i menâmda görmüş olduğu bir rüyayı alessabah kalemde bu fakire tabir ettirmek için söylemişlerdir.

Şöyle görmüş ki mumaileyh Ayd Efendi cebel ve ova gibi bir mahalde olup orada bir şose yolu mevcut imiş. Mezkûr yolda bir de şimendifer işlemekte olduğu ve mezkûr şimendiferin hîn-i mürûrunda taarruz eden beş arşın tûlunda ve iki el parmaklarının halkası kalınlığında bir beyaz yılan olup onu öldürmüşler ise de kimin tarafından öldürüldüğü malûmu olmayıp muahharen mezkûr yılanın başı maktu olarak efendi-i mûmâileyhin hanesinin avlusunda uzunluğuna doğru uzanmış ve iki de bir de re'si tarafından bir miktar yukarıya doğru kalkarak yine yere düşmekte olduğunu müşahede ile mumaileyh tarafından refikasına "Aman bu yılanı sokağa atın!" deyip onlar da cevabında: "Korkma canım, öldürülmüştür" deyip bundan, mumaileyh Ayd Efendi'nin [256] korkusu azalarak yavaş yavaş zail olmuş ve mezkûr yılan dahi can vererek yavaş yavaş incelenip ölmüş ve o vakitte refikası avluyu süpürerek süpürüntü ile beraber sokağa atmıştır. Bu hâlde uyandım, sabah namazına mübâşeret ettim diye hatm-i kelâm ettiler.

Efendi-i mûmâileyhin bu rüyasından fakirde hâsıl olan sürur u huzur ve memnuniyet derecâtı artık tariften taşra olup pek çok Cenâb-ı Hakk'a teşekkürler ve hamd ü senalar ettim, çünkü rüyanın tabiri ve hülâsası bu idi ki mumaileyh Ayd Efendi'nin iklîm-i vücûdunda olup tarîk-i Hakk'a giden şose yolu tanzim ve tesviye olunup terakkiyât ve ruhaniyet şimendiferleri işlemeye yüz tutmuş ve nefs-i emmâre olan yılanın öldürülmesi, ondan yakasını kurtaracağını remz ü işareti olup artık böyle bir dünya ve mâ-fîhâ kıymet eder rüya görülüp de buna da yüzsüz asi Aşçı Dede'nin malûmatı olur ise, sâhib-i rüyâ elden çıkarılır mı? Böyle can hakkında candan muhabbet olunmaz mı? İşte bu rüyasını böyle beyandan sonra hemen kendisine tebrik ve tes'îd ile dâhil-i tarîkat olmak üzere alelusul istihare talim olunmuştur. Mumaileyh istihare olunup görmüş olduğu rüyası dahi buraya derc olunmuştur.

Şöyle görmüş ki efendi-i mûmâileyhin elhâletü hâzihi oturmuş olduğu hanesi değişmiş gibi. Diğer üstü kapalı bir hanede oturuyormuş. Hane halkı çamaşır yıkıyorlar imiş. Bu hâlde kapı önünde mısır satıcı bir herif bağırarak mısır satıyormuş. Refikası tarafından vuku bulan talep üzere beyaz yüz paralık akçe ile yani mecidiye ufaklığı ile mezkûr mısırdan satın almış, fakat aldığı mısırdan yiyip yemediğini der-hâtır edemiyor. Ve badehu bir küçük tepsi içinde bulunan bir küçük cezve ile bir fincan kahve bulaşığını efendi-i mûmâileyh gasletmiş. Fakat o kahveyi içen zât-ı muhteremi görmedim, yalnız onları yıkar iken uyandım. Nısfu'l-leyl idi dediler.

Artık bu rüyasından dahi kat-ender-kat memnun olup fevkalâde teşekkürler ederek hemen o gün ba'de'l-asr saray ittisalindeki câmi'-i şerîfte erenlerin lutf u ihsanlarına itimâden ve bu yüzsüz asi Aşçı Dede onların atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetleri atîk kıtmîrlerinden olduğum şerefe istinaden efendi-i

mûmâileyhe ta'lîm-i zikr [257] olunup usul ve kâide-i tarîk-i aliyye-i Nakşbendiyye kendisine bir dereceye kadar tefhim ile Sultân-ı Ulemâ-billâh Mustafa Fehmi kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin sahrâ-yı aşk u muhabbette ve feyz-i zülâl-i tecelliyâtta otlayan sürülerine katıp karıştırdım, zira ki bu sürülerin çobanı erenlerdir, hatta müşarünileyh efendimiz hazretlerinin hâl-i hayâtlarında kemâl-i lutf u keremlerinden kabul buyurup bizzat kendileri zikir talim eylediği ihvan hakkında bazı kîl ü kâl olur idi, dünyada hasûdun gözü kör olsun, hasetçiler daima nazarları insanın kötü tarafınadır, bin türlü iyiliği olsa bir tane de kötü kabîh bir fiili bulunsa, işte o kabîh fiili görürler. İşte bu cihetten hâk-i pây-i mürşid-i a'zamîlerine olan şikâyete cevaben biz ara yerde bir vasıtasız biz sürünün çobanı Hazret-i Pîr Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizdir, onların sürüsüne katarız. Daha bizim için bir medhal yoktur, onlar nasıl isterler ise, öylece yaparlar, ferman buyururlar idi. Hâşâ summe hâşâ bu yüzsüz asi o dereceye malik değilim, lâkin mukallidin imanı sahihtir, onları taklîden fakir de mumaileyh Ayd Efendi biraderimizi Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin sürülerine purt edip kattım azizim.

İmdi malûm olsun ki avam ile havassın beynlerinde min ciheti'l-butûn her veçhile pek çok fark u temyiz olduğu gibi kezalik sâlikân-ı tarîkat-ı aliyye dahi böylecedir, yani sâlikân lisanından zuhur eden kelimât ve niyaz ve istirhâmât, avam gibi değildir ve onların derkâr olan huzûr-ı ma'neviyye ve kurbiyet-i butûniyye cihetiyle daima huzûr-ı Hak'ta kaim ve daim mazhar-ı tecelliyât olan mürşidân-ı izâm hazerâtı derecesine varamazlar ise de pek de uzak değildir.

Bu yüzsüz asi Aşçı Dede fakirleri bundan beş altı sene mukaddem Hüseyin Fevzi Paşa hazretlerinin müşiriyet zamanında bir sene kış mevsiminde parasız kaldım. Her zaman parasızlığım iftiharım ise de bazı kere görünen şiddet-i lüzûm üzerine ıztırap hâsıl oluyor. Bir gün refikam dedi ki "Akşama mangala konulacak asla kömür yoktur." Dedim: "Peki, akşam inşâallâhu ta'âlâ alırız." Lâkin cebimde iki adet bakır vardır ki beş para demektir. Bu hâl ile kaleme geldim, işimle meşgul oldum. Memûl ediyorum ki belki bugün ale'l-hisâb akçe verirler ise, akşama kömür alırım. Saat dokuz oldu, para çıkmadı. Bu esnada kapıdan bir fakir [258] gelir. Doğruca bu asiye gelip "Ya hu, lillâhi ve resûlihi sadaka verin" dedi. Fakir derhâl o iki mangırı çıkarıp verdim. O sâil gitti. Bu hâlde bilâihtiyâr bir hâl-i ma'nevî arız olup gözlerimi tavana dikip "İşte bu beş parayı da verdim, şân-ı ulûhiyyete yakışır mı ki böyle parasız kalalım" dedim. Odadaki efendiler böyle şiddet ve ıztırap ile olan sözümden ve rengimin tahavvülünden kendilerine bir hayret gelip bu hâle taaccüp ettiler. Yarım saat sonra ikindi namazını eda etmek için saray kapısı ittisalindeki camiye gidip namaz kıldım. Bu esnada müşir paşa hazretleri tarafından bir çavuş kaleme gelip fakiri sual etmiş, "Müşir paşa istiyor" demiş. Efendiler de "Aşağı, camiye gitti" demişler. Fakir dua eder iken arkamı birisi dürttü. Baktım ki müşir paşanın çavuşudur "Müşir paşa hazretleri sizi istiyor" dedi. "Peki, geliyorum" dedim. Lâkin bu demde gönlüme geldi ki demincek ettiğim küstahlığın cezası içindir. Bunun için o anda pek çok istiğfar ile kusurumun affı niyaz olunarak müşir paşanın yanına

gittim. "Buyrun Hoca İbrahim Efendi" dediler. Ekseriya böyle hoca ve hacı efendi lâfızlarıyla yâd ederek iltifat ederler idi. Hâl ve hâtır sualinden sonra dedi ki "Nasılsınız, iyi misiniz?" Fakir de dualar edip arz-ı memnûniyyet ettim. Dedim ki "Fakiri celp buyurmanız mahzâ efendimizin kerâmâtından olduğuna şüphem yoktur." "Niçin?" diyerek sordu. Dedim: "Akşama kömür yok imiş, beş param var idi, onu dahi bir fukaraya verdim." Pek çok güldü. Bu esnada Muhasebeci Cemal Bey geldi. Ona hitaben buyurdular ki "İbrahim Efendi Hoca'nın parası, kömürü yok imiş, maaşına mahsûben beş yüz kuruş verin." "Baş üstüne efendi" deyip çıktı. Hiç Cemal Bey bize beş yüz kuruş mu verir? Beş para vermez. Sağ olsun, var olsun, müşir paşanın himmeti. Fakir de biraz daha huzurlarında oturup muhabbet ederek "Aman efendim müsaade buyurun hazine kapanmadan para alıp kömür alayım" deyip ruhsatlarıyla taşra çıkıp derakap senet yazıp beş yüz kuruş aldım. Lâkin bir daha böyle bir küstahlık etmemesine azm u cezm ü kasd edip pek çok istiğfar ve tövbe etmiş idim.

[259] İşte her nasılsa aradan mürûr-ı zamân ile fevkalâde muztarip kalıp ahd-ı sâbıktan nisyan olunarak bu kere de böyle bir şey ettim. Ama evvelki gibi öyle küstâhâne değildir, yani secde ederek yerlere kapanarak niyaz yolundan bir istirham idi. Her ne ise, Cenâb-ı Hak afv u mağfiret buyursun, amin. Böyle bir şey vaki oldu.

Bundan birkaç gün sonra bizim Hâşim Efendi ki Hazret-i Pîr efendimizin hafîdleri ve evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere Şevket Paşa hazretleriyle Şam'a gelmişler idi, yanıma gelip oturdular. Terfi'-i rütbesi için evvelce makâm-ı seraskerîye arz olunmuş ve muahharen tekit kılınmış ve Dersaadet'te Derviş Paşa hazretleri tarafından tezkire-i mahsûsa ile istirham olunmuş ve muahharen müşarünileyh hazretlerinin mahdumu Ahmed Paşa hazretlerine telgraf keşide kılınmış iken, bunların hiçbirisinden bir haber-i meserret alınamadığından gönlü muztarip idi. Buyurdular ki "Hacı Ahmed Efendi hazretleri, Hicaz'dan Dersaadet'e gelmişlerdir. Bir kere de onlara yazsanız." Mumaileyh Hacı Ahmed Efendi hazretleri ki evvelce risalemizde beyan olunmuştur, hemen baş üstüne diyerek derakap kalem ve kâğıt alarak kemâl-i hiddet ü şiddet ile yani Hâşim Baba'nın ıztırabı fakiri fevkalâde muztarip eylediğinden hemen küstâhâne ve kalenderâne pek çok şeyler yazdım ve hatta ara yere kendimi de soktum, yani "Lâyık mıdır, bu kadar hukuk olup bizleri de hatırdan ferâmûş buyurdunuz, huzur ve meclis-i enverlerinden dûr u mehcûr ettiniz. Artık mülâkat mahşere mi kaldı" diyerek buna dair haylice sitem ve rumûzlu sözler yazdım ve mumaileyh Hâşim Efendi'ye takdim ettim. Memnun oldular ve derakap postaya teslimen Dersaadet'e gönderdiler. Mezkûr mektup, efendi-i mûmâileyhe vüsulünden inde'l-hisâb sekiz on gün sonra âlem-i ma'nâda şöyle gördüm ki zât-ı şâhâne, fakirhaneye gelecek imiş. Fakir iki oda tehyie ettim ve bir odaya celî yazı ile yazılmış salavât-ı şerîfe levhasını getirip talik ettim ve divanhanede de muntazır oldum ve asâkir resm-i istikbâle çıkıp musikalar terennüm etmeye başladığını işittim. "İşte geliyor" diye kemâl-i edeb ü huzûr ile muntazır oldum. Bu hâlde üniformalı elbise ile siyah bıyıklı ve elbise-i resmiyyenin üzerinden

meşâyıh-ı izâm gibi boynundan aşağı asılmış alâ Acem şalı olduğu hâlde teşrif buyurdular. Ve arkasından padişah [260] gelecek imiş. Muntazır olup zuhur etmeden uyandım. Derhâl tefekkür ve mülâhaza ettim ki bu rüya erenler tarafından fakire bir remz ü işarettir. Bakalım ne zuhur edecektir diye muntazır idim.

Birkaç gün sonra bizim Halil Efendi biraderimiz ki şubenin mümeyyizi idi, fakire hitaben dediler ki "Şeyhim, siz elinizdeki tayinat icmallerini Salih Efendi'ye ve mahfûzâtı Tevfik Efendi'ye teslim edip jurnal maddesine himmet buyurun ki jurnaller çok terakümdedir." Dedim: "Jurnallerin kaydına gözlerim müsait değildir, ancak nezaret edebilirim." "İyi olur" dediler ise de, gönül bundan dahi bir derece muztarip olup çalı kuşu gibi o daldan o dala uçmadan ise, vatanımız tarafına gidip eski yuvamızda eski hâlimiz ile şeyh-i murgân gibi lek lek lek diyerek hâllenmek, münafıklar içinde çalı kuşu olup uçmadan alâdır diyerek ve zaten refikamın beş seneden mütecaviz müptelâ olduğu ırk-ı nisâ illetinden şifâ-yâb olamadığından işte gönlümde bir dereceye kadar manevî hâsıl olan kuvvet ü kudret sebebiyle mumaileyhâyı tebdîl-i havâ ettirmek ve hem de yirmi seneye karîb sıla-i rahm etmediğimden sıla-i rahm etmek üzere Dersaadet'e ruhsat itası hakkında bir kıta istida tanzim ve takdim ettim.

Aferin sad aferin Aşçı Dede, maşallah, sana nereden bu kuvvet ü kudret-i ma'nevî diye kendi kendime dahi taaccüp ettim ise de bu işe müşarünileyh Ahmed Efendi hazretlerine yazılan arzuhâl-i fakîrînin te'sîr-i ma'nevîsidir dedim. Mezkûr istida, meclis-i sıhhiyeye havale olunup oradan etıbba muayenesiyle dört mâh müddetle tebdîl-i havâ etmek üzere Dersaadet'e izamım ilâm olunup şubeden dahi tasdik ile dört mâh müddetle Dersaadet'e ruhsat tezkiresi fî 19 Ağustos sene 308 [31 Ağustos 1892] yevm-i çarşamba ki cülûs-ı humâyûn şenliği günüdür, ita olundu. Fe-subhânelâhi ta'âlâ taaccüp ettim ki geçen sene cülûs-ı hümâyûn şenliği gecesinde Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin harem-i muhteremeleri Sit hazretleri irtihâl-i dâr-ı bekâ edip ondan fakire bir nevi feyz ü tecelli bahş ü ihsan olunup bir sene-i kâmile zarfında Şâm-ı şerîf'te hayli muhabbetler meydana gelmiş idi. İnşâallâhu ta'âlâ bu feyz ü tecelli bundan böyle Hicâz-ı magfiret-tırâza fakiri beraberce endâht ederler dedim ve bu tesadüfe taaccüp ettim [261] ve tedârikât-ı seferiyyeye bed' ü mübâşeret ettim.

Bu esnada bir gece âlem-i ma'nâda gördüm ki fakirhanenin kapısı açık. İçeri avlusunda beş altı adet koyun yatar. Fakir taşradan gelip kapısı açık ve koyunlar yatar görüp içeri girerek kapıyı kapamak istedim. O hâlde gördüm ki taşradan bir koyun gelip o da kapıdan içeri girmek ister. Fakir de onu içeri koymamak için kapıyı mesdûd etmek isterim. Bu hâlde uyandım. Lâkin bu rüyanın hakikati ve neye işaret olduğunu bilmediğim cihetle bir miktar mükedder oldum ve teessüf ettim ise de, bunu müteakip refikam hanım rüyasında görmüş ki bizim devletlû Derviş Paşa hazretleri fakirhaneye teşrif buyurup odanın kilim ve keçelerini ve döşemesini refikam ile beraberce toplar ve devşirir imiş. İşte bu rüyadan dahi memnun oldum.

Velhâsıl beyne's-sürûr ve'l-hüzn "Görelim Mevlâ ne eyler, ne eyler ise güzel eyler" diyerek mütevekkilen alallâh "Bismillâh destûr erenlerim" deyip dahi "Men lem yusâfir bi-seferi'l-bâtini ibtelâ bi-seferi'z-zâhiri"[336] diyerek hareket ve azimete kıyam ettim azizim.

İşbu vukuattan evvelce mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Efendi'den almış olduğum bir kıta mektubunda kendisinin felekzede olmasından ve vakt-i ubûdiyyetin zamanı gelmesinden bahisle "el-Veledu sunvu ebîhi"[337] fehvasınca dünyadan el çekip ma'âd cihetine teveccüh ve yüz tuttuğunu yazmış idi. Bundan dahi anlaşılan bu idi ki Şam'ca olan me'mûriyyet-i ma'neviyye-i fakîrîyi mahdumum Hüsameddin Efendi'ye terk ile o vazifeyi ona gördürmek manaları dahi gönlüme gelmiş idi. Lâkin veled-i ma'neviyyemiz, veled-i zâhirîmizi tecavüz ederek bu vazîfe-i ma'neviyyeyi veled-i ma'neviyyemiz olan Sultan Ahmed Can hazretleri kapmıştır. Ne çare meşhur meseldir "Vermedi Mabûd neylesin Mahmud" fehvasınca efendi-i mûmâileyh hazretlerine bu yüzsüz asiden habersizce erenler tarafından bahş ü ihsan olunup artık atıyye üzerine atıyye olarak bu defa da hilâfet ihsan olunmuştur.

Şöyle ki fakirleri ruhsat istidasını takdim eyledikten sonra efendi-i mûmâileyh oğlumuz âlem-i ma'nâsında görmüş ki kendileri fakirhanede bulunup hatm-i hâcegân kıraat olunan eyvanın ittisalindeki odada daha diğer beş altı nefer ihvan ile beraber orada uyumuşlar. Muahharen mumaileyh Ahmed Efendi [262] içlerinden uyanıp kendisine mahsus olarak bir adet atlas Şam hırkası giydirmişler. Allâhu a'lem o hırka, fakirin giymiş olduğum hırkadır ki erenler ona giydirdiler. İşte hilâfet budur azizim, çünkü bu yüzsüz asi de Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin kürkünü âlem-i ma'nâda giymiş idim, nitekim ki risalemizde hilâfet bahsinde tafsilen zikri sebkat etmiş idi. Artık bu bapta olan memnuniyet ve mesruriyet bî-had ü nihâyettir ki hamd olsun böyle bir edîb-i müstakîm cân-ı azîze fakir yüzsüz asiden sırr-ı hilâfet nakletmiştir.

Binaenaleyh Cami-i Emeviyye'de haftada iki kere kırâ'at-i hatm-i hâcegân vazîfe-i ma'neviyyesi onlara havale olunup mahsus olan taşlar ile tespih ve kesesiyle beraberce teslim olunup sûret-i kırâ'at dahi kendilerine talim olunup atebe-i felek-mertebe-i Cenâb-ı Yahyâ aleyhisselâm takbîl ve yüzler ve gözler sürülüp vedâ'-ı ma'neviyyesi icra olunup ve Beyrut'a müteveccihen cumartesi günü karusayla hareket olunmuştur azizim.

336 "Batın olarak sefere çıkmayan kimse, zahir olarak sefere çıkmak zorunda kalır."

337 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."

BU FASIL DERSAADET'E MUVASALAT İLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR

Evvelce beyan olunduğu üzere refikamın müptelâ olduğu illetten dolayı Beyrut'ta ârâm olunmaksızın hemen bir gece kalınıp ferdâsı günü vapura râkib olunmak üzere hangi gün doğru vapur olduğunu tahkik ile beyan olunması hakkında Beyrut'ta bulunan bizim canımız ruhumuz Tabur Kâtibi Mehmed Ali Efendi'ye yazılan mektubu li-ecli'l-irsâl postahaneye gittim. Posta Müdürü Hakkı Efendi oğlumuz ile görüşülüp keyfiyeti ifade ettim. Buyurdular ki "Böyle istilâma hacet yoktur, bu gelecek pazar günü Fransız'ın posta vapuru vardır. Dört günde İstanbul'a gidiyor" dediler. Günlerden pazartesi günü idi, bu sözün üzerine oradan hemen avdetle gidecek olan eşyaları derhâl bağlattırıp ertesi salı günü yük arabalarına tahmîlen irsal ve cumartesi günü için dahi karusa biletlerini aldım. Oradan [263] çarşıya çıktım. Bizim Hırkacı Hasan Efendi'nin dükkânına gidip hediye için hırkalar aldım ve keyfiyeti ona söyledim. Mumaileyh Hasan Efendi tüccar adam idi, dedi ki "Evet, o vapur birkaç hafta geldi, lâkin şimdi bir aydır ki geldiği yoktur." "Aman birader, deme, nasıl olur? Biz eşyaları gönderdik ve kendimiz için de cumartesine bilet kestirdik!" "Zararı yok, Beyrut'ta ikamet edersiniz, Nemçe posta vapuru gelinceye kadar" dedi.

Ferdâsı günü Beyrut'tan mumaileyh Mehmed Ali Efendi'den bir mektup aldım ki serâpâ fakirlerinin bir hafta kadar orada ikametle muhabbet olunmasının istirhamı ve fevkalâde niyaz ve ısrar ve ilhâhından ibaret idi. Anlaşıldı ki vapur vukuatı ve posta müdürü ifadesi cümlesi, mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin gönlü haşiyesi imiş, zira ki bi-hakkın kendisi ehl-i gönül ve metn-i butûn ve hâşiye-i muhabbet idi. Artık bu bapta "Semi'nâ ve ata'nâ"[338] demekten başka çaremiz olmayıp "Destur erenlerim, bismillâh" deyip bin üç yüz on senesi Saferü'l-hayrın on sekizinci [10 Eylül 1892] ve bin üç yüz sekiz senesi Ağustosun yirmi dokuzuncu cumartesi günü alessabah ihvân-ı bâ-sefâya elveda deyip Şâm-ı şerîf'ten hareket ile akşamı Beyrut'a muvasalet olunmuştur.

Mumaileyh Mehmed Ali Efendi ve haremleriyle bizim canımız sultan Ahmed Tevfik Efendi'nin peder-i vâlâları Mahmud Efendi hazretleri Beyrut'a bir saat mesafeden istikbal ile getirmiş olduğu arabalara râkiben kemâl-i huzûr u muhabbet ile hâne-i sa'âdetlerine nüzul olunup dil-hâh-ı âlîleri üzere mükemmel ma'a ziyadetin bir hafta ikame olunmuştur. Müddet-i mezkûre zarfında taraflarından olunan izaz u ikram ve hürmet ü ri'âyet-i mahsûsa asla kalem ile tavsif ü tarif olunmaz derecede fakiri ziyadesiyle mahcup edip artık mukabelesinden

---

338 "İşittik, itaat ettik." Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nur, 24/51.

âciz kalıp can u gönülden zâhir ü bâtın tefeyyüz ü terakkileri erenlerin vasıtasıyla arz-ı dergâh-ı ulûhiyyet kılınmıştır.

Şehr-i mezkûrun yirmi yedinci ve Eylülün yedinci [19 Eylül 1892] pazartesi günü Nemçe posta vapuruna râkiben Dersaadet'e teveccüh olunmuştur. Mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin netice-i ikrâm u ihtirâmlarından olmak üzere eşyaların bizim vapur nakliyesi ve esnâ-yı râhta lâzım gelen me'kûlât u meşrubat kendi taraflarından sûret-i mükemmelede ifa olunduğu dahi fakirlerinin başkaca deryâ-yı hicâba gark etmiştir. Bu gibi şeylerin men'i hakkında olan ısrar ve ilhâh semeresiz kaldığı gibi, bilâhare kalplerinin inkisarına sebebiyet vereceği anlaşılıp tamamıyla ihtiyar-ı [265] sükût ile "Himmetiniz var olsun azizim"den başka kelâm kalmamıştır. Bahr-i Siyâh, mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin bu ikram ve hürmet ü ri'âyet-i mahsûsasını görünce utanıp o da bir derece ri'âyet-i mahsûsa arzusunda bulunduğundan lehu'l-hamdu ve'l-minne İzmir'e kadar asla hareket ve raks u cümbüşe kıyam etmeyip Kâğıthane Deresi gibi sütlimanlık eyledi. Buna da fevkalâde teşekkürler ettim. Ancak İzmir'e geleceğimiz gün gönül arzu etti ki Karadeniz'in ak ve beyaz dişlerini göremedik, yüzümüze gülmedi, abûsü'l-vech durdu dedim. Binaenaleyh o gün kemâl-i sürûrundan ve ziyade muhabbetinden yüzümüze gülüp sırıttı ve beyaz dişlerini gösterdi. Maşallah, bârekellâh dedim. Lâkin öyle kış gibi büyük büyük dalgalar yoktur. Ancak şiddetli rüzgârdan beyaz köpük hâsıl oluyor.

Ferdâsı günü yine bu minval üzere Kale-i Sultaniye'ye geldik. Beyrut'tan vapura râkib olduğumuz zaman vapurda yer bulunamayıp baş tarafında oturulmuş idi. Baş kaptan gelip dedi ki "Bu gece Marmara açığında çok soğuk olur, burada duramazsınız. Alt katta size mahal tehyie olunmuştur, oraya gidiniz" demesiyle sandıklar orada bırakılıp alt kata inilmiş idi. Ve beraberimizde dahi Sadrazam devletlû Cevad Paşa hazretlerinin teyzeleri hanım efendi birlikte idi. Hamdolsun o gece dahi rahat u huzur ile Marmara'dan mürur edip alessabah dâhil-i Âsitâne-i aliyye olduk, yani Rebiülevvelin beşinci [26 Eylül 1892] ve Eylülün on dördüncü pazartesi günü idi.

Ancak o gece âlem-i ma'nâda ve vapurda gördüm ki bizim vapurun baş tarafı suya girmiş yani denize gark oluyor gördüm. Uyandım, bir mana veremedim. Derhâl abdest alıp namazı edadan sonra delâil-i şerîfi kıraat etmeye başladım. Refikam dedi ki "Canım efendi, şimdi delâil-i şerîf okumanın vakti midir? Herkes eşyalarını sandallara koyuyorlar, belki bizim sandıklardan sehven alırlar, giderler! Bir kere yukarıya çıkıp nazar etseniz" demesiyle derhâl delâil-i şerîfi bırakıp yukarıya çıktım. Gördüm ki sandıklar topluca bir yerde duruyor. Tekrar aşağıya inip velinimet devletlû Derviş Paşa hazretlerinin dairelerinden vapura gelecek adamlara muntazır oldum. Mumaileyhâ teyze hanımın mahdumu müşarünileyh Cevad Paşa hazretlerinin [265] Yaver-i harb Kolağası Hâlid Beyefendi maiyetiyle beraber vapura teşrif buyurup mülâkat ve muhabbet olunup birlikte bulunmamıza ve mumaileyhâ hakkında elden geldiği mertebe olunan sa'y ü gayretten dolayı fakire ziyade teşekkür ve iltifatlar ederek yukarıda olan ve bizim sandıklar ile beraber bulunan kendi sandıklarını çavuş ve

maiyeti ve sandalcılar marifetiyle kayıklara alınarak fakire veda ederek teşrif buyurdular. Bir müddet sonra bizim de konaktan Vekilharç Mesud Ağa ile Yaver-i harb Yüzbaşısı Mahmud Bey vapura teşrif edip refikamızı ayrıca bir sandala koyup doğruca Ortaköy'de olan sahilhaneye gittiler. Biz de diğer sandala sandıkları kor iken onu gördüm ki sandığın birisi yoktur. Aman deyip vapuru derhâl taharri ettim, yoktur. Fevkalâde muztarip oldum ise de ne çare. Belki teyze hanımın sandıklarına karışmıştır zannıyla kendi kendime teselli vererek mumaileyh Mahmud Bey'e teslimen eşyaları da velinimet paşa efendimizin sahilhanelerine gönderdim. Fakir vapurdan bir kayığa binip doğruca yüzümün siyahlığı ve ayağımın tozuyla Eyyûb-i Ensârî radıyallâhu'l-Bârî hazretlerinin atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerine yüzüm gözüm sürmek için Eyüp'e gittim. Oradaki kadem-i sa'âdet-i nebevî sallallâhu aleyhi ve selâm efendimize bu yüzsüz siyah yüzümü defaatle sürüp beyaz ak pak ettim. "Neden malûm beyaz ettiğin?" diye sual olunur ise "Şefâ'atî li-ehli'l-kebâiri min ummetî"[339] hadîs-i şerîfi mucebince şefaat günahkârlara olduğunu tebşir buyurmuşlardır. Allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim.

Badehu Hazret-i Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd radıyallâhu anhu efendimize dahil olup kadem-i sa'âdetlerine baş koyup kıtmîr-veş pek çok sızlandım ve kurb-i sa'âdetlerine kabul buyurulmasını fevkalâde istirham ettim ve beher cuma günleri türbe-i sa'âdetlerine devam etmeyi azm ü cezm ü niyet ettim, çünkü evvelce risalemizde beyan olunduğu üzere büyük pederim Aşçıbaşı Hasan Ağa merhumun hâli bu idi, böylece devam eder idi, Binaenaleyh her cuma günü gidip cuma günleri vazîfe-i ma'neviyyem olan bin adet salavât-ı şerîfi kadem-i sa'âdet-i nebevî yanında oturup kıraat ederdim. Badehu kadem-i sa'âdeti ziyaret ile türbe-i şerîfin içerisine girmeyerek kemâl-i edeb ü huzûr ile oradan câmi'-i şerîfe gidip Kur'ân-ı kerîm'i istima ve salât-ı [266] cumayı edadan sonra câmi'-i şerîfte kezalik müdavim olduğum salât-ı Bedriyye-i şerîfi kıraat ile oradan türbe-i şerîfin dışarısından Fâtiha-ı şerîf kıraat ve niyazlar eda ve ifa olunup vapur ile Ortaköy'de olan sahilhaneye avdet ederim.

İşte o gün yalnız niyaz ve dualar olunup badehu oradan Ortaköy'de müşarünileyh Derviş Paşa efendimiz hazretlerinin sahilhanesine geldim. Velinimet büyük paşa efendimiz hazretleri sarây-ı hümâyûna teşrif buyurmuşlar, ancak küçük velinimet Ahmed Paşa hazretlerini buldum ve kemâl-i aşk u muhabbet ile takbîl-i ayneyn u dâmen ile çoktan beri olan hasretkeşliği yana yana arz ettim.

Ve bir de onu gördüm ki "Leyl ü nehâr ah u hasret ile acaba ne vakit olur ki iklîm-i mısr-ı vücûdumun sultanı ve maliki ve sırr-ı Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi olan Yusuf-ı sırr-ı Kenan'ımı bu âmâ olan gözlerim müşahedesiyle ayn-ı hakîkat basarımın küşadı ve bu esrâr-ı genc-i muhabbet ve tılsım-ı aşk u meved-

339 "Ümmetimden büyük günah sahiplerine şefaatim vardır." *el-Mucemu'l-evsat*, c. 4, s. 43, no: 3566; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 10, no: 1557.

detimin feth ü izharı mümkün olur mu diye niyaz u istirham etmek olduğum Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin mahdûm-ı fâzılâneleri kemâl-i sürûr u huzûr ve aşk u muhabbet ile harem-sarây-ı vahdetten şems-i duhâ-veş zuhur ve tulû edip hemen o dem kendimi nâr-ı aşk u muhabbetlerine İbrahim-veş ilkâ ederek kadem-i sa'âdetlerine yüz ve göz sürüp bir dereceye kadar teskîn-i harâret ettim ve hasret ü iştiyakımı arz ettim. Makâm-ı ümmehâtü'l-mü'minîn derecesini kesb etmiş olan vâlide-i muhteremeleri iffetlû ismetlû Sit efendimiz hazretleri de dâ'ire-i iffet-i harem-i ulyâlarında kemâl-i râhat u huzûr ile iskân etmekte olduğundan bilvasıta müşarünileyhâ efendimizin dahi kemâl-i edeb ve aşk u muhabbet ile kadem-i sa'âdetlerine yüz sürüp teveccühât-ı kudsiyyelerinin isticlâbı ve du'â-yı hayriyyelerinin niyazı hakkında pek çok tahiyyât u selâm ihdâ ve irsal ettim. Bilmukabele müşarünileyhâ validemiz hazretleri tarafından dahi istifsâr-ı hâtır-ı fakîrîyle "Aşçı Dedemizin teşriflerinden fevkalâde memnun olduk" diye bir adet emsali görülmemiş ufak kavun kıtasında ayva hediye buyurmuşlardır. Bu da dervîşânın kemâl-i kabûl ile eyvah eyvah lafzından ibaret olan kabule remz ü işaret olduğuna dahi başkaca teşekkürât-ı azîme ettim.

Akşam oldu, veliyyü'n-ni'am büyük paşa efendimiz [267] hazretleri sarây-ı hümâyûndan avdet buyurdular. Küçük paşa efendimiz ile beraber istikbal ettik. Arabasından indiler. Dâmen-i ulyâlarına kapanıp kemâl-i hasret ü iştiyâk ile arz-ı ubûdiyyet ettim. Bu yüzsüz asinin yüzüne nazar-ı kimyâ-eserleriyle nazar buyurup küçük paşaya hitaben tebessüm ederek "Bizim İbrahim Efendi!" buyurdular. İşte bu iltifatlarından büzülüp derd-i derunum arz ettim. Küçük paşa efendimiz buyurdular ki "Efendi dâ'înizin efkârı tekaüt olmaktır." Buyurdular ki "Maaşınız ile tekaüt olursunuz." Derhâl kalkıp iki dizlerini öptüm ve "Hazret-i şeyh efendimizin hâtır-ı kudsiyyeleri namına efendimiz tarafından dahi lutf u müsaade buyurulmasını istirham ederim" dedim. Maaşımı sual buyurdular, "Bin iki yüz kuruştur" dedim. "Bir şey değildir, maaşınız ile tekaüt ederler" diye tebşir ederek harem-i âlîye teşrif buyurdular. Ferdâsı günü oldu, küçük paşa efendimiz selâmlık dairesinde bir ufak oda fakire ihsan buyurdular. "İşte size bir çilehane" dediler. Dedim: "Velinimet, ma'lûm-ı âlînizdir ki çilehane böyle değildir, bu oda sarây-ı hümâyûn odalarından bir odadır." Buyurdular ki "Bu oda ne sizindir, ne bizim." Çünkü merhum Serasker Ali Saib Paşa'nın sahilhanesi olup içindeki eşyasıyla beraber bâ-irâde-i seniyye Derviş Paşa hazretlerine ihsan olunmuş idi. Vakıf bir sahilhane hükmünde idi.

Ferdâsı günü paçaları sıvayıp değil İstanbul, dünya gözüme zindan olup zayi ettiğim sandığı aramaya çıkıp belki Sadrazam Cevad Paşa hazretlerinin taallukatları olan hanım efendinin sandıklarına karışıp oraya gitmiştir ve zaten müşarünileyh Cevad Paşa hazretlerine Şam'a Erkân-ı Harbiyye binbaşılığından beri ubudiyetim olup hâk-i pâylarına yüz sürüp ve hem de sandığı Yaver-i harb Kolağası Hâlid Beyefendi'den sual ederim diyerek dervîşâne getirmiş olduğum Medine-i münevvere hurmasıyla Şam şekerlerini alıp gittim. Onları hareme takdim ettim, fakir de huzurlarına çıktım. Ziyade memnun olup hâl ve hatır ve

bazı ihvandan sual buyurdular. Ve izhâr-ı memnûniyyet için "Teşekkür ederim" buyurdular. Badehu huzurlarından çıkıp mumaileyh Hâlid Bey'den sandığı sual ettim. Onlar da hareme gidip validelerinden sual ettiler. Onlar da öyle sandık olmadığı cevabını verdiler.

İşte oradan çıkıp bazı vapur arkadaşlarımız olup onların mahalle ve hanelerini [268] sual ederek buldum. Onlardan da yok cevabını aldım. Bu hâlde efkârım artık arz ve tarif olunmaz derecede perişan olup Galata'da Yeraltı Câmi'-i şerîfi'nde medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan ve kibâr-ı sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Süfyân bin Uyeyne ve Amr bin el-As ve Vehb bin Huşeyre rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în, hazerâtına gidip pek çok sızlandım ve ağladım, çünkü sandık derununda birkaç cilt kitap ile çamaşır olup bunlar matlûb değildir, ancak Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin hırka-i kudsiyyeleriyle mektûbât-ı şerîfeleri bir bohça içinde olup işte o emânet-i şerîfe bohçası sandık derununda olduğundan gönlümü ve aklımı perişan eden budur.

Velhâsıl yirmi gün kadar bu sevda ile serseri İstanbul'u devrettim ve kemâl-i ye's ile kat'-ı ümîd ettim. Ama kendimden dahi kat'-ı ümîd ettim. Hele Cenâb-ı Hakk'a çok hamd olsun ki sâye-i sâdât-ı kirâmda bir gün akşamı Sadrazam Cevad Paşa hazretlerinin konağından haber geldi ki "Sandık bulundu, gelip alsınlar" diye. Derhâl araba gönderilip sandık alındı ve çilehaneye başımın yanına vaz' olunup pek çok secde-i teşekkürler ettim. Meğer ki sandık onlarda imiş, taharri olunmaksızın ale'l-amyâ yoktur cevabı verilmiş. İşte o zaman gözüm gönlüm küşade olup İstanbul'u gördüm. Artık ihvanın ziyaretlerine gitmeye bed' ü mübâşeret ettim.

Bir gün Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye gidip bizim maşûkumuz ve risalemizde zikri sebkat eden canımız ruhumuz Osman Faiz Beyefendi'yi sual ettim. Odasını gösterdiler. Levâzımât-ı Umûmiye Dördüncü Şube mümeyyizi ve hatırı sayılır kudemâ-yı mümeyyizândan ve intihâb-ı küttâb komisyonu azasından idi. Odasına girdim. Gördüm ki bir köşede oturmuş, önünde bir büyük masa, elinde bir kâğıt yazı yazıyor. Uzaktan nazar ettim, gönlüme geldi ki bizim Osman Bey bu değildir, bu başka Osman Bey'dir, zira ki saç ve sakal ak pak beyaz olmuştur, siması dahi değişmiştir. Efendi-i mîr-i mûmâileyh dahi uzaktan fakiri görüp şöyle mütehayyirâne dikkatle nazar etmeye başladı. Artık onların öyle dikkatle nazarlarından geriye ric'at edip odadan taşra çıkmaya muktedir olamayıp zarurî ileri yanlarına doğru gitmeye mecbur oldum. Huzurlarına yakın olup dedim ki "Bendenizin bir istidam var idi, efendimize geldi mi?" O hâlde nîm-tebessüm [269] ederek ve yüzüme ziyade dikkatle nazar edip "Nasıl istida efendim, buyurun bakalım" demesiyle, işte bu seslerinden ve tebessüm buyurmalarından bizim Osman Bey olduğunu istidlâl edip iklîm-i vücûdumda çoktan beri terk-i silâh ile kışla ve koğuşlarında kemâl-i istirâhatle uykuya yatmış olan leşker-i uşşâk, derhâl menâm-ı gafletten uyanıp güya bağteten kışla ve koğuşlara teşrif buyurmuş padişah için ümera ve zabitanın ne derece telâş ile askeri silâh başına celp ve cem' ettikleri gibi öylece iklîm-i vücûdda her taraftan ve şeş cihâttan nefîr-i aşk boruları çalınıp kemâl-i sür'atle leşker-i uşşâk silâh başına gelip

makâm-ı sadâret-i uzmâ olan cânib-i gönülden ser-leşker-i uşşâk olan akıl cânib-i sâmîsine selâm durmaya hazır olun kumandası verilip cümleten saf-beste-i selâm olarak üç defa "Sultanım çok yaşa!" nida ve duasıyla cevf-i semâyı gulgule tutmuş ve o esnada "Buyurun oturun bakalım" fermanlarıyla yanlarındaki sandalye-i muhabbet-i atîkaya pür-zevk ü sefâ ile câlis oldum. Hâl ve hâtır istifsarıyla Dersaadet'e ne için geldiğimi sual edip hasbihâle bed' ü mübâşeret ettik. Fe-subhânallâh dedim. Böyle saç ve sakal ak pak olmasından ziyade taaccüp ederek cemallerine kemâl-i dikkatle ve nazar-ı atîkle nazar ederek diğer bir güzellik müşahedesiyle Rûhî-i Bagdâdî kuddise sırruhu'l-azîzin şu nutk-ı âlîsi hatıra huzur etti:

Gelse hattı bizi bu belâdan kurtarsa dir idük
Rûhiyâ geldi hattı oldu belâ üzere belâ

Acep diğer bir muhabbet ve başka huzur u aşk gelip leşker-i uşşâkı ihata ederek yeniden bir hayât-ı ebedî, taraf-ı sultân-ı aşktan atıyye ve ihsan oldu, çünkü mumaileyh Osman Beyefendi artık sinninin muktezasınca şehvet-i nefsâniye ve ârzû-yı dünyâviye sevdasından vazgeçip evkât-ı hamseye ve bir çok evrâd u ezkâra müdâvemet buyurmaları hasebiyle yüzlerinde bir başka nûrâniyet ve cemâl-i ma'neviyye hâsıl olarak mecaz mahbûbluğundan hakikat mahbûbluğuna tahvil olunup hakikaten sevilecek zamân-ı âlîleri gelmiş idi. Bir müddetçik muhabbet olunup bakiyye-i muhabbetin vakt-i âhere talik ve ruhsat talebiyle oradan kalkıp bizim Müdür Rıza Beyefendi'nin vermiş olduğu tahriratını Merkez Kumandanı bulunan Ferik Saadetlû Kâzım Paşa hazretlerine takdim etmek üzere dâ'ire-i âlîlerine gittim ve tahriratı takdim ettim. [270] Bu yüzsüz asi hakkında bazı şeyler yazmışlar, yani tarîkat-ı aliyye fukarasından ve Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin kıtmîrlerinden olduğumu beyan etmişler. Binaenaleyh çok iltifat buyurdular. Oradan kalkıp diğer bazı ihvanların dahi ziyaretlerine gidip badehu, hâne-i bî-minnet gibi olan sahilhaneye avdet ettim.

Ferdâsı günü vatanım olan Kandilli karyesine gidip oradaki akraba ve taallukatı ziyaret ederek rahm-ı sılâ sırrı zuhur ederek pek çok ağladım ve kemâl-i huşû' ve huzûr ile sızlanarak afv u magfiret-i ilâhiyyeye mazhariyetim duası ref'-i bârgâh-ı ehadiyyet kılınmıştır. Efkâr-ı fakîrî, Kandilli'de kışlamak idi, hatta evvelce müşarünileyh Ahmed Paşa hazretlerine yazılan arizamda bu kış Kandilli'de kışlamak niyet olunduğunu arz etmiş idim. Lâkin halam hanım ve beraberinde bulunan taallukattan Dilber Hanım, Dersaadet'te Taşkasap'ta diğer teyzem Fatma Hanım'ın mahallesinde haneleri olduğu cihetle kışın oraya naklettiler. Bu cihetle fakirin gönlüme Ortaköy'de kışlamak her cihetle muhsinâttan hâlî olmadığı zuhur ederek "Hayru'l-umûri evsatuhâ"[340] muktezasınca Kandilli ile Dersaadet'in ortası olan Ortaköy'de kışladık azizim.

340 "Her şeyin en iyisi ortasıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 391, no: 1247; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 205, no: 455.

İşte kışın boyuna böylece ziyâret-i ihvân ve ziyâret-i sâdât-ı kirâm ve muhabbet-i Yezdân ile mahall-i mübârekelerde geşt ü güzâr ederek müddet-i me'zûniyet takarrüp etmeye başladı.

Ve müşarünileyh şeyhzadem velinimetim efendim Hazret-i Hacı Ahmed Fevzi efendimizin nazar-ı kimyâ-yı kudsiyyelerinden ve huzûr-ı mürşidânelerinden iftirâk-ı zâhir kokusu gelmeye başladı. Ve buna ise gönül kat'â ve asla rıza göstermemeye yanaştı. Binaenaleyh fakirin taşra ordularında istihdamım kırk seneye karîb olup sad hezâr erbainler çıkarıp çilemiz resîde-i hitâm olup artık âhir-i ömrümüzde vatanımız olan Dersaadet'te iskân ve huzûr-ı hazret-i mürşidânelerinde karar kılmak üzere müşarünileyh efendimize arz-ı merâm ve bu bapta zâhir ü bâtın himmet-i bî-gâyeleriyle lutf u kerem ü ihsanlarının bîdirîg buyurulmasını istirham ettim, çünkü müşarünileyh Hacı Fevzi efendimiz hazretleri, Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin zâhir ü bâtın halifeleri olup sırr-ı hilâfet onlara ve sırr-ı ilmiyyet diğer mahdûm-ı âlî Mehmed Sıdkı efendimiz hazretlerine ita ve ihsan buyurulmuş idi. Şu kadar var ki [271] Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz makâm-ı kutbiyyet ü gavsiyyeti ihraz ile halîfe-i sultân-ı enbiyâ ve Resûl-i hazret-i kibriyâ olup vâris-i cenâb-ı Mustafavî sallallâhu aleyhi ve sellem olmakla bu mertebe-i ulyâ ve makâm-ı vâlâ ve bâlâ öyle tez elden ve aceleten elde edilemeyeceği emr-i bedîhî olup tedrîc ile aheste ve beste lutf u ihsan ve atıyye-i ilâhiyye ile vusul müyesser olacağından şimdilik Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin ahvâl-i zâhire-i kudsiyyeleri olan mahlûk-ı Hudâ'nın ve üftâde olan fukara ve zu'afâ ve dervîşânın reviş-i mesâlih-i dünyeviyye ve uhreviyeleriyle meşgul olmak veraseti tamamıyla ve fevkalâde olarak müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretlerine ihsan ve ita kılınmış olup artık leyl ü nehâr bununla meşgul oldukları ve hatta pek çok zamanlar vaktiyle saadethanelerine gelemeyip gece saat iki ve üçte teşrif buyurdukları ve ekseriya dahi kendileri kemâl-i meşgûliyet ile taam etmeyi nesyen mensiyyen unutup vakt-i asra kadar öyle aç, bî-ilâc kalıp sonra der-hâtır ederek bir miktar şey tenavül buyurdukları aynen müşahede olunmuştur.

Velhâsıl Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizi bi-hasebi'z-zâhir hizmet-i mahlûk-ı Hudâ hakkında kat-ender-kat ileri geçmiş idiler. Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı mutlak, sevgili Habîb-i Ekrem'i sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine bu hizmet-i âlîde daim ve baki ve ömr ü âfiyet-i mürşidânelerini efzûn ve dâ'ire-i sıhhat üzere sâbit-kadem edip suverî ve manevî murâdât-ı reşâdetlerini ihsan ve karîbü'z-zamân, makâm-ı ulyâ-yı verâset-i nebeviyyeyi atıyye-i ilâhiyyeden olmak üzere ihsan u inayet buyursun, amin bi-câhi seyyidi'l-murselîn sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem.

Müşarünileyh Hacı Fevzi efendimiz hazretlerinden Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretlerinin Mekke-i mükerreme'de irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukları zamân-ı sa'âdet-vuslat-ı kudsiyyeleri ahvâl-i âlîsinden sual ve keyfiyetin tafsilen beyan olunması istirham olunarak kemâl-i lutf u keremlerinden ve bu yüzsüz abd-i âsî Aşçı Dede'lerinin hazret-i sultâna olan aşk u muhabbetinden dolayı bi-tamâmihâ keyfiyyet-i teşrîf-i dâr-ı ukbâyı zîrde beyan olunduğu üzere beyan ve hikâye buyurmuşlardır. Binaenaleyh burada bir fasl-ı mahsûs ile tekrar ihvana arz olunur. [272]

BU FASIL SULTÂN-I ULEMÂ-BİLLÂH EFENDİMİZİN TEŞRÎF-İ DÂR-I BEKÂ AHVALİNİ BEYAN EDER

Müşarünileyh reşadetlû faziletlû Hacı Fevzi efendimiz hazretleri şöyle nakl ü hikâye buyurdular ki vaktaki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz, cânib-i Hicâz'a olan davet-i ma'neviyye remz ü işaretiyle o mahall-i mübârekeye niyet buyurdular, o tarihte devletlû Derviş Paşa hazretleri Selânik'te idiler. O tarih ki bin iki yüz doksan altı senesi Ağustosu [13-31 Ağustos 1880] idi, hatta bu yüzsüz asi Aşçı Dede'lerine Dersaadet'ten göndermiş oldukları Fî 28 Ağustos sene 96 [9 Eylül 1880] tarihli emirnâme-i cenâb-ı gavsiyyeleri haşiyesinde dest-i peyvest-i gavsiyyeleriyle şöyle tahrir ve ferman buyurmuşlar idi ki: "Kusurumuzla beraber kabul buyurulursa, bu sene-i mübârekede ziyaret-i harem-i şerîf niyetindeyiz ya hû!"

Evet efendim, öyle bir kabûl-i dergâh-ı izzet oldu ki bir daha bu âleme ric'at ve iltifata irâde-i ilâhiyye taalluk buyurulmadı azizim.

İşte Dersaadet'ten doğruca ma'iyyet-i cenâb-ı gavsiyyeleri olan harem-i ismet-penâhîleri ve mahdûm-ı âlî-i mürşidâneleri olan müşarünileyh Hacı Fevzi Efendimiz hazretleri ve bir de Süleymaniyeli Şeyh Mahmud Efendi'nin biraderi Şeyh Abdullah Efendi ki bu zatın hazrete olan aşk u muhabbeti evvelce tercüme-i ahvâlimizde arz u beyan olunmuştur. Bunlarla beraberce Selânik'e teşrif buyurulup bir müddetçik orada ikamet etmişlerdir.

Müşarünileyh Derviş Paşa hazretlerinin Mîrâhûru Mustafa Ağa'nın bu bapta olan ifadesi şöyledir ki "Bir gün hazret-i şeyh efendimizi tenhaca bulup niyaz ettim ki "Bu sene-i mübârekede Hicaz'a teşrif buyurulmayıp burada paşa efendimiz ile birlikte kalınsa daha münasip olur mu olmaz mı?" diye. Bu sözü söyler söylemez, cevap buyurmayıp murakabe buyurdular. On beş dakika kadar murakabede kalıp sonra ser-i sa'âdetlerini kaldırıp şöyle ferman buyurdular ki "Burada kalmış olsam, kış günü sizlere zahmet olur keyifsizliğim ile beraber kabre götürmekliğiniz. Onun için Hicaz'a gitmek daha münasip" buyurdular diye mumaileyh Mustafa Ağa, fakire söyledi, çünkü Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz öteden beri hâl ü şân-ı kudsiyyeleri bu idi ki her kim olur ise olsun, kendilerine hitaben bir söz ve kelâm söylenmiş olsa, o kelâmı Hak'tan bilip bunda acaba [273] bize ne remz ü işaret vardır diye derhâl murakabe buyurulup o sözün hak ve savab veya hata olduğunu istifsar buyururlar idi. Biz de müşarünileyh hazretlerine taklîden böyle yapalım der isek olmaz, çünkü o makama vâsıl olmadıkça fayda vermez. O bir makâm-ı vahdettir ki sual eden, cevap veren yine kendisidir azizim.

İşte oradan müşarünileyh Derviş Paşa hazretleriyle veda edip artık hîn-i vedâ'da olan hâlet ü cezbe vasf u tarife gelmez. Paşa hazretleri fevkalâde ağlamışlardır. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz buyurmuşlardır ki "Niçin ağlıyorsunuz, ağlamayınız, fakir her zaman sizin gözünüzün önündeyim." İşbu nutk-ı âlîden işaret budur ki kendilerinin orada kalıp beş vakit namazda oraya olacak teveccühten ibarettir.

İmdi tedârikât-ı seferiyye kat-ender-kat tehyie olunup hatta iki üç kafes tavuk ve buna mümasil me'kûlât u meşrûbât-ı fevkalâde tehyie olunup kemâl-i râhat u huzûr ile Mekke-i mükerreme'ye muvasalat buyurulup oraca olan izzet ü ikram ise, mahzâ taraf-ı ilâhiyyeden olmakla artık bunun vasf u tarifi böyle kalem ve kâğıt ile mümkün değildir. Bir âşık-ı sâdık ki dostunun hanesine gider, bir maşûk ki âşıkının sarayına gider, nasıl olur izzet ü ikram malûmdur azizim.

O sene-i mübârekede Mekke-i mükerreme'ye asla ve kat'â bir damla yağmur nüzul etmemiş olmasıyla her şey gâlî ve hatta mebzul olan süt dahi bulunamamıştır. Bu hâl ile Arafat'a çıkılıp Arafat'tan nüzulde bir cüz'î gül suyu serpilir gibi öyle bir yağmur nüzul etmiştir. Ba'de'l-Arafat Medîne-i münevvere'ye gitmek üzere fî 25 Zilhicce sene 97 [28 Ekim 1880] tarihiyle deve ve sair lüzumu olan şeyler tedarik olunup hareket olunmak üzere iken, o gün ba'de's-asr hikmet-i ilâhî Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizde bir cüz'î basur zuhur ederek zaten vücûd-ı şerîfleri Hak yolunda fanî olup bir kemikten ibaret olduğu cihetle tahammül olunamayıp yatmış ve rahatsız olmakla tedarik olunan develere ruhsat verilerek eşyalar geriye alınmış ve etıbbâ marifetiyle tedavisine sa'y ü himmet olunmuş ve bu esnada Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz buyurmuşlar ki "Evvelki sefer, Medîne-i münevvere'den ruhsat yok iken bilâ-ruhsat avdet olunduğu cihetle galiba bu sene-i mübârekede bizi daha oraya koymayacaklardır." Burada bu nutuklarının tafsilâtı müşarünileyh hazretlerinin evvelki Hicaz'a teşrifleri bahsinde hikâyet olunmuştur. [274] oraya müracaat buyurula.

İşte günbegün hastalıkları müzdâd olmakla başlayıp o dereceye varmıştır ki daha abdest almaya kudret olmayıp teyemmüm ile yataklarında namaz kılmaya başlamışlardır. Oldukları hâne-i sa'âdet Şühedâlar'da İzzet Paşa Köşkü'nde olup harem-i şerîfin karşısında olmakla kendilerini serir tabir olunur yataklarının ayak tarafı Harem-i şerîf'e doğru olup vech-i şerîfleri ale'd-devâm Beyt-i muazzama'ya zâhir ü bâtın müteveccih imiş. Bi-hasebi'z-zâhir etıbbâ tarafından ale'd-devâm tedâvî-i lâzime ifa olunmakta olup nihâyetü'l-emr bin iki yüz doksan sekiz senesi Muharremü'l-harâm'ın yirmi birinci perşembe [23 Aralık 1880] günü taraf-ı ilâhiyyeden "İrci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyyeten"[341] emr ü hitâb-ı izzeti şeref-sudûr buyurulup o gün nişan ve alâmet-i avdet-i vatan zuhuruyla vakt-i asrda şöyle emr ü ferman buyurmuşlar ki "Her ne kadar sizlere zahmet olur ise de, fakire bir abdest aldırınız." Bu irâde-i gavsiyyeleri üzerine derhâl leğen ibrik getirilip güzelce abdest aldırdılar ki bu, ahir abdestleri idi. O abdest ile ikindi namazını yataklarında eda edip badehu yattıkları seririn baş tarafını bir miktar

341 "Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön!" Fecr, 89/27-28.

yükseklenmeyi ferman buyururlar. Seririn başını yüksek ederler. Artık vech-i sa'âdetleri tamamıyla kıyamda durur gibi Beyt-i muazzama'ya müteveccih olup saat de on bire gelir. Vakt-i teşrîf de takarrüp eder. Etrafında mevcut bulunan zevât-ı kirâm hazerâtı da tilâvet-i Kur'ân'a başlarlar. O esnada ferman buyururlar ki "Biraz ağır okuyunuz, huzuruma mâni oluyor." O hâlde hafiyyen kırâ'at-i Kur'ân etmeye başlarlar. Saat on bir buçuk oldukta, dest-i peyvest-i gavsiyyelerini kaldırıp hacer-i esvede istilâm buyurup yani bi-aynihi hacer-i mezkûr huzûr-ı sa'âdetlerine gelmiş gibi öylece îfâ-yı resm-i vedâ' ederek badehu ellerini yüzlerine sürüp teslîm-i rûh-ı pür-fütûh ile cân-ı azîz ve rûh-ı kudsiyyeleri misl-i tuyûr, Hazret-i Rabbü'l-izzete pervâz ile âşık, maşûk harem-i ulûhiyyette ve sarây-ı vahdette birleşip ber-muktezâ-yı âyet-i kerîme "Ve lâ tahsebennellezîne kutilû fî sebîlillâhi emvâten bel ahyâun inde rabbihim yurzekûne."[342]

Kemâ kâle resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve selleme: "Ervâhu's-sâlihîne fî havâsili tayrin hadirin muallikaten tahte'l-arşi."[343] [275]

Ni'am-ı gayr-ı mütenâhî olan visâl-i vuslat-ı Hazret-i Rabbü'l-Mennân ile şâd u handân olmuştur, kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz ve rahmetullâhi ve berekâtuhu ta'âlâ rahmeten ve bereketen vâsi'aten ilâ yevmi'l-kıyâme; ve nefe'anallâhu ta'âlâ bi'l-imdâdi ve'l-mededi rûhâniyyeti's-serî' bi'z-zâhir ve'l-bâtın ve şefâ'atehu'l-uzmâ ve'l-kerîm ilâ yevmi'l-haşri ve'l-karâr bi-câhi seyyidi'l-kevneyn, amin sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem.

Ferdâsı cuma günü kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile teçhiz ü tekfîn tehyiesiyle vücûd-ı şerîflerini dünya ve mâ-fîhâ gıll u gışlığından tathîr ü pak ederek mahz-ı rûh-ı mücessem ve feyz-i mükerrem olarak cemâ'at-i uzmâ ile huzûr-ı Beytullâh'a takdim ve arz olunarak cuma namazından sonra cemâ'at-i kübrâ ile evvelâ hatip efendi imam olup cenaze namazını eda eyledikten sonra sâniyen, ricalden Müftüzade es-Seyyid Ahmed Efendi hazretleri dahi ikinci defa olarak imam olup tekrar cenaze namazı eda olunmuştur.

Evvelce arz olunduğu üzere o sene-i mübârekede yağmur yağmamış idi, Cenâb-ı Hakk'ın kemâl-i lutf u magfiret ve merhamet-i ilâhiyyesinden olmak ve müşarünileyh Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîzin ind-i ulûhiyyette olan derece-i mahbûbiyyet ü kurbiyyeti kullarına neşr ü ilân kılmak için cenaze namazına bed' ü mübâşeret olundukta rahmet-i ilâhiyyesini melâike-i kirâm hazerâtıyla beraber yer yüzüne inzal etmeye başlayıp iptidasında şöyle cemâ'ât-i muvahhidînin yüzlerine melâike-i kirâm vasıtasıyla gül suyu serper gibi ince ince yağmur dökerek kabre müteveccih olup sokaklar cemaati alamadığı zaman melâike-i kirâm gıpta ederek gayrete gelerek artık bardak ve testiler ile gökten boşatır gibi fevkalâde şiddet ve hararetle yağmur yağmaya başlayıp işte kabr-i

342 "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma; hayır, (onlar) diridirler, Rableri katında rızıklanmaktadırlar." Âl-i imrân, 3/169.

343 "İyi insanların ruhları yeşil bir kuş gibi arşın altında gezinir." *ed-Dârimî*, c. 2, s. 271, no: 2410; *Lisânu'l-mîzân*, c. 3, s. 232, no: 914; "İnne ervâha'ş-şuhedâi..."

sa'âdetlerine defn ile avdetlerine kadar cümle muvahhidîn, deryâ-yı rahmete düşmüş gibi baştan ayağa kadar ıslanarak gark-ı rahmet ü gufrân-ı izzet olarak hanelerine avdet etmişler ve işbu rahmet-i ilâhiyye o günden ve o saatten bed' ile leyl ü nehâr üç gün ve üç gece lâ-yenkatı' nüzul edip artık Mekke-i mükerreme ahalisi o derece zâhir ü bâtın garîk-i rahmet-i Yezdân olmuşlardır ki bir sene-i kâmile kendilerini idareye kâfî olup cümleten şâd u handân olmuşlardır. Lehu'l-hamdu ve'l-minne, "Hâzâ min fazli rabbî"[344], yani üç gün ve üç gece ehl-i semâvât takım takım nüzul ederek kabr-i sa'âdetlerine [276] ve kurb ü civâr-ı kudsiyyelerinde bulunanlara rahmet ü magfiret-i Yezdân niyazıyla Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve teşekkür ve mahmidet-i resm-i ma'neviyyesini ifa etmişlerdir.

İlâhî ya Rabbe'l-âlemîn, işbu menkabet-i cenâb-ı vâris-i nebevî Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin hürmetine bu yüzsüz mücrîm-i âsî hiçbir yerde yüzü ve yeri yoktur. Ancak senin sevgili bir tane Habîb-i Ekrem'inin şefaatine ümitvar olmuş ve atebe-i felek-mertebe-i Cenâb-ı Risâlet-penâhînin kıtmîrlerinin yavrusu olan Aşçı Dede köpeğinin geceleri başını göğe dikip sızlanarak göz yaşıyla hav hav ederek feryadına rahmet buyurup onu ve cümle ihvân-ı dîn-i mübîni ve alelhusus bağrı yanık âşık-ı sâdıkları ve cümle sâlikân-ı Hak olan kardeşlerimi afv u mağfiret eyle, amin amin bi-câhi seyyidi'l-mürselîn sallallâhu aleyhi ve sellem ve alâ âlihi ve ashâbihi ve ezvâcihi ve zürriyyâtihi ecma'în.

Müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretleri şöyle rivayet buyurdular ki işbu tarihten beş sene mukaddem Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz Erzincan'da fevkalâde keyifsiz olarak kendisinden kat'-ı ümîd etmiş ve dâr-ı bekâya teşrifleri zamanı gelmiş olduğunu o vakit hizmet-i devletlerinde bulunan müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretleriyle tercüme-i ahvâlimizde evvelce zikr-i cemîlleri sebkat eden Hoca Hacı Sıddık Efendi hazretleriyle, Tercan karyeli Şeyh Sâdık Efendi'ye ve Türbedar Hacı Mahmud Efendi'ye irade buyurmuş oldu·klarından, artık müşarünileyhim hazerâtında hâsıl olan ıztırap ve keder-i azîmin arz ve tarifi adîmü'l-imkân olup her nasılsa, mumaileyh Hacı Hoca Sıddık Efendi hazretleri bir gece kemâl-i huzur ve aşk u muhabbetle Cenâb-ı Hak'tan niyaz etmiş ki kendisinin keşfi muktezasınca ömründen dokuz sene müddeti kalıp bunun beş senesini Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize bahş ve atıyye olunup kusûr dört senesi de kendisi muammer olması fevkalâde ısrar ve ilhâh ederek kemâl-i lutf u merhamet-i ilâhiyyeden bu niyazın kabûl-i dergâh-ı ulûhiyyet olduğuna kendisine tebşir olunmuş ve bu hâlde müşarünileyh Hoca Hacı Sıddık Efendi ziyadesiyle mesrur u memnun olarak bu sırrı yalnızca müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretlerine ifade ve beyan etmişler. Hikmet-i ilâhiyye iki gün sonra Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz nakz-ı vudûdan [277] avdet ederek cemalleri gayet mübeşşer ve ziyade memnuniyet ile buyurmuşlar ki "Bizi yine iade buyurdular." Artık cümle ihvan şâd u handân olup Cenâb-ı

344 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Hakk'a hezâr sad hezâr hamd ü senalar etmişlerdir. Filhakika mumaileyh Hacı Sıddık Efendi hazretleri o tarihten dört sene sonra ve Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz beş sene ki Hacı Sıddık Efendi'den bir sene sonradır, dâr-ı bekâya teşrif buyurmuşlardır. Maşallah, bârekellâh!

Ya Hazret-i Sıddık, sahih sıddıksın ve hazretin sevgili sâdık ve âşıkısın, zira ki eski Rusya muhaberesinde dahi Sultân-ı Ulemâ-billâh hakkında olan fedakârlıkları risalemizde evvelce zikr ü beyan olunmuştur, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten. Cenâb-ı Hak, bu yüzsüz asi çırağını da onun şefaatine nail eylesin, amin.

İmdi Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz kabre defnolunduktan sonra harem-i ismet-penâhîleri ve mahdûm-ı reşâdetleri müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretleriyle maiyette bulunan Hacı Abdullah Efendi cümleten birlikte olarak Dersaadet'e avdet için fî 15 Rebiülevvel 1298 [14 Şubat 1881] pazartesi gecesi leylen Mekke-i mükerreme'den hurûc ile sabahı Cidde'ye muvasalat olunmuş, yani Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin dâr-ı bekâya teşriflerinden yirmi dört gün sonra Cidde'ye gelinmiştir.

Müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretleri buyururlar ki Mekke-i mükerreme'de iken yol masrafımız derece-i kifâyede değil idi. Lâkin Cidde'de bulunan Erzincanlı tüccâr-ı mu'teberândan Süleyman Ağa'dan istikraz ederiz diyerek karar vermişler imiş. Cidde'ye muvasalatla alessabah mumaileyhin mağazasına gidip hîn-i mülâkâtta mumaileyh Süleyman Ağa, müşarünileyh Fevzi Efendi'ye demiş ki "Bu gece rüyamda şeyh efendimiz hazretlerini gördüm, buyurdular ki "Bizim çocuklar geliyorlar, lâkin harçlıkları azdır, yani biraz akçeleri vardır. Biraz da sen borç olarak verin de burada çok bekletmeyesiniz" buyurdular. Bu rüyayı şimdi mahdumum dâ'îlerine söylüyor idim. İşte zât-ı âlîniz de teşrif buyurdunuz. Emr ü irade buyurun ne kadar kuruş ister iseniz hazırdır" diyerek bir ay müddetle bir senet yazıp lüzumu olan akçeyi alarak oradan hemen doğruca Dersaadet'e avdet buyurmuşlardır. Ve bunun üzerine bir gece dahi müşarünileyh Fevzi Efendi hazretleri, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizi rüyasında görüp şöyle irade ve ferman buyurmuşlar ki "Siz nereye gider iseniz, ben sizden evvelce oraya [278] gidiyorum." Âmennâ ve saddaknâ giderler azizim. Onlar için gitme gelme yoktur, ancak benim senin anlayacağım budur şahım.

Müşarünileyh Fevzi Efendi hazretleri iki Mart tarihiyle Dersaadet'e muvasalat olunup o yaz Dersaadet'te ikamet edip rûz-ı kasımdan sonra Erzincan'a ric'at ve avdet buyurmuşlardır. Daha buna dair hayli rumûzât ve işârât söylenmiştir, onlar da Aşçı Dede'nin sanduka-i muhabbetinde mahfuz kalsın azizim. İşte burada menkabe-i aliyye hitam bulmuştur.

Şimdi gelelim biz kendi ahvâl-i perîşânımıza. İşte müşarünileyh Hacı Fevzi efendimiz hazretlerinin zâhir ü bâtın bu yüzsüz Aşçı Dede'leri hakkında olan teveccühât-ı iksîr-âyât-ı mün'imâneleri sayesinde Dersaadet'te dâ'ire-i askeriyyede bulunduğum sınıf ile istihdam olunmasına müsaade buyurulmak üzere taraf-ı fakîrîden makâm-ı cenâb-ı askerîye bir kıta istida takdim olunmak için bi't-tanzîm li-ecli't-takdîm ve'l-müşâvere bizim cananımız müşarünileyh Osman

Faiz Beyefendi'ye bizzat götürüp takdim ettim. Mütalâa buyurduktan sonra buyurdular ki "Sizin müddet-i me'zûniyetinizin hitamına az bir şey kalmış olduğuna ve bu istida ise tabiî intihâb-ı küttâb komisyonuna havale olunup komisyonca tez elden bir şey denilemeyeceğine ve uzun uzadıya müzakere olunarak o müddet zarfında mezuniyetiniz dahi hitam bulup bu vesile ile badehu icabına bakılmak üzere efendi-i mûmâileyhin müddet-i me'zûniyeti hitama resîde olmuş olduğundan memuriyeti başına gitsin denilmesi melhuz olup bunun iyisi şimdilik bu istidayı takdim etmeyelim, bendenizin yanımda dursun. Siz keyifsizinizin henüz kesb-i sıhhat edememesinden naşi temdîd-i müddet için bir istida takdim edin. Hele bir müddet daha burada kalmanıza ruhsat alalım, işte o müddet zarfında burada kalmaklık üzere tanzim olunmuş olan işbu istidayı takdim ederiz" buyurdular.

Binaenaleyh o yolda bir istida takdim ettim. İntihâb-ı küttâb komisyonuna havale olundu. Onlar da filhakika keyifsizi henüz kesb-i sıhhat etmemiş ise, tıbbiyece ne muamele olunması lâzım geleceğinin beyanı zımnında dâ'ire-i sıhhiyeye havale olundu. Mezkûr istidayı dâ'ire-i sıhhiyeye götürdüm. Oradan refikayı muayene etmek üzere Miralay Nikolaki Bey namında bir tabîb-i hâzıkı tayin buyurdular. Ortaköy'de Derviş Paşa hazretlerinin [279] sahilhanelerine gitmek üzere Bâb-ı Seraskerî'den mahsus bir araba istikra edip beraberce yola revan olduk. Esnâ-yı râhta şuradan buradan konuşup muhabbet eder iken, kendisinin kıdem ve emektarlığından bahsedip bir hayli müddetten beri bir rütbede kalmış ve ilerisinden dahi kat'-ı ümîd etmesiyle kemâl-i ye's hâlinde olarak idaresinden âciz olduğunu beyan ile beraber "Eski efendiler olsa idi, biz şimdiye kadar böyle kalmaz idik" diyerek Bâb-ı Seraskerî'de esbak Jurnal Müdürü Cafer Efendi merhum kendisinin velinimet efendisi olduğunu söyledi. Cevabında fakir dedim ki "Siz Cafer Efendi merhumu neden bilirsiniz? Ona mensubiyet ve taalluk nedendir?" dedim. Buyurdular ki "Mektepten çıktığım zaman onlarla ubudiyet peyda edip pek çok efendiliklerini gördüm ve o sayede dahi terakki ve terfi edip onların efendiliğini asla unutamam" dediler. Dedim: "Fakiriniz de teşekkür ederim ki işimiz zât-ı âlîlerine havale olunduğuna, zira ki efendi merhum ile beynehümâda olan ülfet ü muhabbet ü ubudiyet be-hakk-ı Hudâ akraba ve taallukatı fersah fersah geçmiş idi, çünkü efendi merhumun validesiyle validem birbirlerine kardeş olup gece ve gündüz birlikte olurlar idi" diye beynenâda olan ülfet ü muhabbet ber-tafsîl mumaileyh Nikolaki Bey'e beyan ettim. Onlar da bu bapta pek çok teşekkürler ederek bu işimize yani gerek hastanın muayenesine ve gerek ise temdîd-i müddet hakkında olacak muamelâta ziyadesiyle sa'y ü gayret edeceğini vaat buyurarak işte bir iki saat zarfında otuz senelik ahbap gibi efendi-i merhûmdan dolayı Nikolaki Bey ile hukuk peyda ettik.

Bu hâl ile sahilhaneye gelip muayene edip avdet ettiler. Ve filhakika Nikolaki Bey'in ifade ve raporu üzerine zaten müddet-i me'zûniyetim dört mâh idi, bir misli daha zam ve temdit oldu, yani "Dört mâh daha temdit lâzım gelir" diye dâ'ire-i sıhhiyeden ilâm olunup komisyona iade ettiler. Komisyon dahi sıhhiye ilâmını zarurî tasdik ederek dört mâh müddet daha temdit kılındı. Lâkin muma-

ileyh Nikolaki Bey'in şu kadar hizmet ü himmetine bir şey ile mukabele olunamadığına ve kendisinin kıdem ve emektarlığıyla efendi-i merhûme olan nispet ve ubudiyetine mebni artık mumaileyhin mesrûriyeti hak erenlerden niyaz ve rica olunmuş idi. Hikmet-i ilâhî körün taşı gibi tesadüfî olarak [280] rast gelip bu vukuattan dört beş gün sonra *Cerîde-i Havâdis*'te gördüm ki "Karîha-i cenâb-ı mülûkâneden Miralay Nikolaki Bey'in uhdesine mirlivalık rütbesi tevcih buyurulmuştur." Sahihen fakir de taaccüp edip tebrik için Beşiktaş'ta olan hâne-i mahsûsasına gittim. Onlar da fakire pek çok teşekkürler edip "Mahzâ himmetinizdir" diye bazı gûne taltif yolunda şeyler söylediler. Ve işin doğrusu budur ki bu iş mahzâ hak erenlerin himmet ü sayesidir ki denilmiştir: Erenlerden ümidin kesme, himmet evliyanındır. Âmennâ ve saddaknâ.

Artık müddet-i me'zûniyet temdit olunduğu cihetle evvelce tanzim olunup mumaileyh Osman Beyefendi'mizin nezdinde bulunan istidanın intihâb-ı küttâb komisyonuna havale ettirilmesi vakti gelmiş olduğundan bunun için mîr-i mûmâileyhe gittim ve keyfiyeti ifade ettim. Baş üstüne dediler. Bu aralık Hassa Levazım Birinci Şube Müdürü Hacı Hasan Efendi irtihâl-i dâr-ı bekâ edip onun yeri münhal olduğundan oraya talip olunması mumaileyh Osman Bey tarafından ve bazı zevât-ı kirâm taraflarından söylenip bu bapta faziletlû, reşadetlû Hacı Fevzi efendimiz hazretlerinin görmüş olduğu rüya muktezasınca Sadrazam devletlû Cevad Paşa hazretlerinden dahi "Makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye tezkire-i sâmiye istihsali münasiptir" deyip o yolda dahi bir tezkire-i sâmiye istihsal olunarak mezkûr tezkirenin intihâb-ı küttâb komisyonuna havale olundukta fakirin merci'ime müracaat olunmaksızın hod-be-hod makâm-ı sadâret-i uzmâya taciz ve istida takdimi yolsuz ve nizamsız olduğuna dair intihâb-ı küttâb komisyonundan infial olunup ve fakirin henüz mümeyyiz olduğum cihetle sınf-ı evvelde bulunan efendilerden müdür nasb ve tayini nizamsız olduğundan bahisle cevap yazılmasına komisyon karar vermiş olduğunu işitip gönül bu ya, bunca senelik kıdem ve emektarlığıma nazar olunmayıp böyle cevap verilmesinden ve evvelce Dersaadet'te kalmak üzere takdim olunan istidaya dahi "Münhal mahal olmadığından olamaz" cevabı verileceği istima olunup artık gönül bütün bütün küsmüş olmasıyla tekaütlük tarafına tamamıyla meylolunup li-ecli'l-müşâvere cananımız Osman Beyefendi'miz hazretlerine gittim. Müşarünileyh asla ve kat'â buna rıza göstermeyip bu bapta pek çok rica ve niyaz kılıklı pend ü nasihat [281] edip bu yoldan dönülmesini mahsus rica etti. Fakir de kabul edip müddet-i me'zûniyet ramazân-ı şerîften sonra tamam olacağından ramazân-ı şerîfi de İstanbul'da geçirilmesine karar verilmiştir.

Lâkin bu temdîd-i müddet için maaş alamadığımdan paraca ihtiyaç az'âf-ı muzâ'aftır. Şöyle ki âdeta sâil derecesine gelinmiştir. Ancak sükût ile Cenâb-ı Hakk'ın bu bapta olan tecelliyâtına muntazır idim. Hastalarımıza akçe lâzım oldukça şuradan buradan istikraz olunur idi. Hasta olan mahut refikam Ortaköy'deki sahilhanede idi. Ancak mahdumum Salih Efendi'nin refikası ki taburun Diyarbakır'dan Bağdat ıslâhatına memur olduğu cihetle haremi beraberce götüremeyeceğinden, bundan altı mâh mukaddem Diyarbakır'dan Şam'a

göndermiş idi. Her nasılsa refikam hanımın hanece olan darb u harbine biçare gelinim Sabriye Hanım sabrederek nihayet ince hastalığa duçar olduğu cihetle onu da beraberce tebdîl-i havâ için İstanbul'a getirmiş idik. Sahilhanenin havasıyla imtizaç edemediği gibi yeni refikam ile bir yerde olamayacağından Derviş Paşa hazretlerinin Yüksekkaldırım'daki konağının ittisalindeki bir haneye konup yanına dahi bir hizmetçi hatun konularak o kış orada çilesini tamam edip o sene-i mübârekede Ramazân-ı şerîfin birinci pazartesi [19 Mart 1892] günü irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek cennet-i a'lâya urûc ile pazartesi gecesi Merkez Efendi civarındaki kabristan'a defnolunmuştur, rahmetullâhi aleyhâ rahmeten vâsi'aten. Bir ehl-i iffet ü ismet ve daima Kur'an kıraat eder, namaz ve niyazında garîbü'd-diyâr bî-kes, Cenâb-ı Hak'tan başka bir yâr-ı mu'îni yok, Hakk'ın cariyesi idi. Nihayet efendisinin hâne-i bâlâ ve ulyâsına ric'at etti azizim.

Mumaileyhânın vefatı haberi refikam hanımın malûmu olup çok teessüf ve keder ederek ağlamış ise de bu teessüf evvel gerektir; iş işten geçip ok yaydan çıktıktan sonra teessüf, ağlamak fayda vermez. Refikam dedi ki "Ben bu ölümü çok arzu ediyorum, zira ki on seneye karîbdir, esîr-i firâş oldum, lâkin ben vaktiyle pek çok dua ettim ki Cenâb-ı Hak beni Şam'dan ayırmasın diye. Benim toprağım Şam'dadır, buralarda ölmem" dedi. Sahih öyle oldu ki Şâm-ı şerîf'e avdet ile orada vefat etmiştir. Âtîde zikri beyan olunur. Ve hem de o esnada refikam bir rüya görmüş [282] idi.

Şöyle nakl ü hikâye etti ki bu gece âlem-i ma'nâda gördüm ki bir Arap hadım ağası geldi, elinde celî yazı ile yazılmış bir ferman vardır. Dedi ki "İşte efendinin fermanı çıktı, gideceksiniz." Ben de dedim ki "Aferin ağa, çok alâ olmuş, Cenâb-ı Hak senden razı olsun. Zaten ben de orayı istiyorum" dedim diye hikâye etti.

Bu rüyadan anladım ki yine Şâm-ı şerîf'e avdet vardır. Bu ferman, Şâm-ı şerîf'e kabul olunduğumuza ve vaki olan kusurumuzun affına dair erenlerin bir fermanıdır, çünkü Şâm-ı şerîf'ten bi-hasebi'z-zâhir iftirâk, hastaların tebdîl-i havâsı için ise de bi-hasebi'l-bâtın, hasbe'l-beşeriye vaki olan bir kusur ve küstahlıktan ileri gelmiş bir şey olup bunun için bir müddetçik teb'îd olunup seyahat verilmiştir. O kusur da civâr-ı âlîlerinde bulunduğumuz Hazret-i Alemdâr radıyallâhu anhu efendimiz haklarında olup müşarünileyh efendimiz tarafından "Buyurun" denilmiş. Ve yine müşarünileyh hazretlerinin kemâl-i lutf u keremlerinden af olunup ıtlâkımız için sâdır buyurulan fermandır.

Buna delil budur ki bu rüyadan sonra Şâm-ı şerîf'te Levazım İkinci Şube Müdürü bizim Rıza Beyefendi tarafından almış olduğum bir mektubunda şöyle beyan buyururlar ki "Kalem arkadaşımızdan sınf-ı sânî Reşid Efendi'nin görmüş olduğu rüyasına nazaran sizin hakkınızda Hazret-i Alemdâr radıyallâhu anhu efendimizin teveccühât-ı kudsiyyeleri ber-kemâl olup karîben Şâm-ı şerîf'e avdet olunacaktır" diye tahrir buyurmuşlar, çünkü fakir, Dersaadet'e geldiğimde hanemizi mumaileyh Reşid Efendi'ye muvakkaten terk etmiş idim.

Mumaileyh Reşid Efendi'nin rüyası bu idi ki âlem-i ma'nâda görmüş ki fakir yine Şam'daki hanede ikamet ediyormuşum. Hanenin sokağa çıkmış bir cum-

bası var imiş, onun içinde oturmuşum. O esnada türbe-i şerîften müşarünileyh Alemdar hazretleri sokağa çıkıp üç defa "İbrahim Efendi!" diye nida buyurmuşlar. Fakir o cunbadan "Efendim!" deyip aşağı inip yanlarına gitmişim. Fakire buyurmuşlar ki "Canım, bu Reşid Efendi'ye söyle, benim kitaplarımın arasına birtakım roman karıştırmış, yani Efrencin birtakım hikâye kitapları vardır, onları karıştırmış. Söyle bunları benim kitaplarıma karıştırmasın" buyurmuşlar. Fakir de gelip Reşid Efendi'ye söylemişim. Güya bundan dolayı Hazret-i Alemdar gayet darılmış [283] olduğunu hissederek Reşid Efendi'nin vücuduna bir titreme, lerze gelip fakire: "Aman nasıl edelim?" demiş. Fakir de demişim ki "Gel seni hâk-i pâylarına götüreyim, ayaklarını öp, af etsinler." Reşid Efendi cevabında demiş ki "Aman efendim, ben ziyade korktum, yanlarına gidemem!" deyip bu hâl ile öyle titreyerek uykudan uyanmış. Ferdâsı günü daha orada dikiş tutturamayarak kendi hanesine nakletmiş olduğunu yazmışlardır. İşte bundan anlaşılmış ki Hazret-i Alemdar radıyallâhu anhu efendimizin üç kere fakire çağırmaları, vaki olan kusurumuzun affıyla ıtlâkımızın çıktığına delîl-i kavîdir. Filhakika öyle oldu ki yine Şâm-ı şerîf'e hastayı alıp avdet ettik.

Bu rüya nitekim Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hakkındaki zuhûrât-ı ma'neviyye gibi olmuştur. Hazret-i Ulemâ-billâh efendimiz şöyle buyurmuşlardır ki ikinci defadaki Hicaz'dan avdetlerinde Derviş Paşa hazretleri Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiri idi. Binaenaleyh Hazret-i Ulemâ-billâh efendimiz Şâm-ı şerîf'e uğramışlardır. Bir müddetçik ikame buyurup Şâm-ı şerîf ulema ve sulehâ ve meşâyıh ve sair vücûh-ı belde tarafından kendilerine olan hulûs ve fevkalâde muhabbetleri muktezasınca, hazret-i sultânı Şam'dan bırakmamak isteyip idarece kendilerine Selim Han hazretlerinin dergâhını verip irşâd-ı ibâd ile meşguliyetlerini niyaz etmişler. Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz dahi biraz gönülleri razı olur gibi olmuş. Bu esnada Câmi'-i Emeviyye'ye gidip huzûr-ı Hazret-i Yahya aleyhisselâmda bir hayli müddet rabıtada kalıp sonra kıyam buyurup huzurlarından ayrılmak için "es-Salâtu ve's-selâmu yâ seyyidî, yâ nebiyyallâh!" derler iken, türbe-i şerîften Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sedası zuhur ederek üç defa "Fehmi Efendi, buraya gel" buyurmuşlar. Oradan çıkıp sokakta dahi bir meczup dervişe tesadüf ederek o meczup dervişin elinde bir asa var imiş. O da o asa ile yani asayı kaldırıp "Eve, eve, eve" diye işaret etmiş. Binaenaleyh Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz artık durmayıp hemen Şâm-ı şerîf'ten hareket buyurmuşlardır.

İşte teşbih olmasın, haşa erenlerin makâm-ı kudsiyyeleri başkadır, yani böylece fakir hakkında da Hazret-i Alemdar radıyallâhu anhu efendimiz, üç defa nidası kusurumuzun affıyla kemâ fi's-sâbık kabullerine işarettir azizim.

Gelelim bahsimize. İstanbul'da o kış kışladık. Hikmet-i ilâhî, o sene-i [284] mübârekede Dersaadet'te emsali görülmemiş bir kış oldu, yani Galata'daki köprüye kadar deniz dondu. Hatta Hasköy'den karşıya yürüyerek adamlar geçmiştir ve Tersâne-i Âmire önünde olan donanma-yı hümâyûnun etrafındaki buzları güç hâl ile balta ile kırmışlardır. Bu da yüzsüz bu Aşçı Dede'nin isyan ve

günahındandır ki halkı donduracak idik, çünkü fakirin gönlü fevkalâde müneccim olup taş ve kaya gibi donmuş idi. İşte bunun İstanbul'a aksinden hâsıl olan bir hâl-i bürûdettir. Yahut dervişin padişaha duası gibi: "Padişahım, yazın yaz olsun, kışın kış olsun" demiştir. Malûmdur ki her bir fasıl kendi ahkâmını icra etmek her cihetle alâdır. Veyahut Şâm-ı şerîf'te medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan hazerât-ı sâdât-ı kirâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahum efendilerimizin manevî fakir ile ahâlî-i İstanbul'a göndermiş oldukları bir hediyye-i ma'neviyye ola. Her ikisi de caizdir.

Velhâsıl bu kış o kadar mümted oldu ki hatta o sene evvel baharı tamamıyla müşahede edemediler, yani soğuklar el ayak geçmedi. Hatta bazı ihvana lâtife olarak dedim ki "Bu soğuklar bizim soğukluğumuzdan peyda oluyor. Vaktiyle bizi Şam'a iade ediniz ki siz de dâhil-i harâret-i aşk u muhabbet olasınız" dedim.

Müşarünileyh Hacı Fevzi efendimiz hazretleriyle bazı ihvanın ziyaretlerine gidilmek arzu olunmuş ise de, şiddet-i şitâ münasebetiyle muvaffak olunamamış idi. Her nasılsa, şubat ayında bir derece ve bir aralık havalar kesb-i i'tidâl edip ramazân-ı şerîfin takarrübü cihetle üç aylarda cerre çıkan talebe-i ulûm gibi, biz de zâhir ü bâtın cerr-i menfa'at-i ma'neviyye niyet-i hayriyyesiyle Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin gayet sevgililerinden Serasker Mektupçusu atufetlû Muhtar Efendi hazretlerini ziyaretlerine gidip oradan işe bed' ü mübâşeret olunmuştur. Bir sabah müşarünileyh hazretlerinin konaklarına gittik. Fakirlerini takdim ve tavsiye ettiler ki "Peder merhumun Aşçı Dede'leri ve Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn sâbık ruznamçecisi İbrahim Efendi bendeleridir." Bu aşçı dedelik tabirinden müşarünileyh Muhtar efendi hazretlerinin kalbinde muhabbet-i ma'nevi husûlünü zâhirde olan sîmâ-yı âlîlerinden anladım. Fakir de bazı gûne muhabbetler meydana koyup bi-hasebi'l-butûn "Merece'l-bahreyni yeltekiyâni. Beynehumâ berzahun lâ yebgiyâni"[345] sırrı zuhuruyla iki kalb-i âşık birbirine herc ü merc [285] olmuştur.

Oradan Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerî'de Muhâsebât-ı Umûmiye Reîs-i sânîsi atufetlû Rami Beyefendi hazretlerini ziyaretlerine gittik. İşte bu zât-ı âlî-kadr tıpkı ve aynı fakir meşrebinde kalenderândan gözü yaşlı bağrı yanık bir âşıktır. Müşarünileyh, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin aşkıyla âlûde olmuştur. O derece hazret-i sultânın hâl ü şân-ı kudsiyyelerinden ve muhabbetlerinden bahs ü hikâye buyurdular ki fakirin aklım baştan gitti, mest-i lâ-ya'kıl derecesine vardım. Âhir-i kelâmları bu oldu ki "Bu meşreb-i âlîde şimdiye kadar ne bir mürşid-i kâmil ve ne bir kutb-ı âlim gelmiştir ve ne de gelecektir" diye hatm-i kelâm ettiler. Ama fakirin de işimi bitirip hatm ettirdiler.

İşte bu mestanelik ile oradan çıkıp müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretlerinden ayrılıp yalnızca doğruca Ayasofya Câmi'-i şerîfi'ne gittim. Öyle namazını orada cemaatle eda edip öyle mestanelik hâliyle kıble cihetindeki kapıdan

345 "İki denizi salıverdi, birbirine kavuşuyorlar. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar." Rahmân, 55/19-20.

taşra çıkmak esnasında iken burnuma bir râyiha-i tayyibe-i mübâreke ve kudsiyye geldi ki kalem ile tavsif ü tarif gayrimümkündür. Bu hâlde bilâ-ihtiyâr bir ağlama zuhur edip bârân gibi gözlerimden yaş akar ve etrafımda kimse yoktur. Bu hâlde beş dakika kadar o kapı arasında durup câmi'-i şerîfin içerisine nazır olarak "İlâhî ya rabbi, sevgili Habîb-i Ekrem'in hürmetine bu asi günâhkâr kulunu buradan ve bu câmi'-i şerîften ayırma" diye pek çok sızlanıp dua ve niyaz ettim. Lâkin tarif olunmaz derecede bir vecd ü cezbe zuhur etti, çünkü müşarünileyh Rami Beyefendimizin yanık bağrı bu yüzsüz asinin yanık bağrıyla birleşti. Meşhur meseldir, "İki gönül bir olursa, her şey olur, belki dünya alt üst olur." Artık bu mestanelik hâliyle ayağımın bastığı yeri bilmeyerek Ortaköy'deki yalıya vâsıl oldum.

O gecedeki zuhuratımda müşarünileyh Rami Beyefendimiz hazretleri, merhum Hâlet Paşa hazretleri makamında olarak erenler tarafından fakire ihsan olunmuş bir zât-ı âlî-kadr olup Hâlet Paşa merhum makamında tanılıp ara sıra ziyaretlerine gidilmesi irade buyrulduğu gibi, müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri de Şeyh-i A'zam Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz makamında tanılıp bu yüzsüz asi dedeyi de onların terbiye-i ma'nevîleri tahtına verilip her bir emr ü iradeleri Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin emr ü iradeleri makamında bilip her bâr huzûr-ı [286] mürşidânelerine devam ve nutk-ı reşâdetleriyle kesb-i feyz edilmesi ferman buyurulmuştur. Binaenaleyh bu minval üzere hareket olunup ara sıra ziyaretlerine gidilir idi.

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz ile iptida mülâkatlarını fakire şu yolda ifade ve beyan buyurdular ki müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri, devletlû Derviş Paşa hazretlerinin Umum Erkân-ı Harbiyye Reisi olduğu tarihte Umûm-ı Erkân-ı Harbiyye Başkâtibi imiş. Müşarünileyh Derviş Paşa hazretleri buyurmuşlar ki "Yarın cumadır, konağa geliniz de bazı kaleme alınacak şeyler vardır, onları kaleme alırsınız." Muhtar Efendi hazretleri de ferdâsı günü yani cuma günü Derviş Paşa hazretlerinin konağına gidip "Paşa efendimiz burada mıdır?" diye sual edip "Evet buradadır, buyurun" diye bir ağa önüne düşüp odanın perdesini açmış. Muhtar Efendi hazretleri odadan içeri girdikte, odanın bir köşesinde Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz oturmuş. Biraz nâ-mizâc olduğundan dizlerine fanilâ örtülmüş. Efendi-i müşârünileyhin evvelemirde nazarları Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize düşüp nasıl gördüler ise, o anda gönlüne gelmiş ki bu zât, fâzıl ve kâmil bir zât-ı âlî-kadr olmalı diye kendisine o anda bir vecd ü cezbe hâli zuhur etmiş ki âdeta gözleri kararmış ve kendisini kaybetmiş ve odada olanları görmemiş, yani odanın ortasında donmuş kalmış ve bir hayret hâsıl olmuştur. Bu hâlde efendi-i müşarünileyhin kulağına şöyle bir seda gelmiş ki "Biliyorum, biliyorum, benim delîl olmaklığımı istiyorsun" diye. Derviş Paşa hazretleri yerinden kalkıp Muhtar Efendi hazretlerinin elinden tutup Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin huzurlarına getirip ellerini öptürmüşler ve yanlarına oturtmuşlar. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin kemâl-i lutf u keremlerinden olarak efendi hazretlerinden bu hâl-i mestâneliği bir derece almış olduğundan o zaman

gözlerini açıp ve kendisine gelip odada olan zevât-ı kirâm hazerâtını görmüşler. Biraz muhabbetten sonra Muhtar Efendi hazretleri odadan dışarıya çıkıp derhâl zuhurat olarak Fârisiyü'l-ibâre bir medhiye tanzim etmişler olduğunu hikâye buyurup bu yüzsüz: "Aman efendim, o medhiyeyi kulunuza ihsan buyurun!" dedim. Buyurdular ki "Bir zat istemiş idi, onlara verdim, sonra talep olunduysa da zayi olmuş diyerek geriye alınamadı" buyurdular.

[287] Ve müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri buyurdular ki Şeyh-i A'zam efendimiz hazretlerinden yed tutmak fevkalâde rica ve niyaz olunmuş ise de cevabında buyurdular ki "Biz burada pek çok durmayıp Hicaz'a azimet olunacaktır. İnşâallâhu ta'âlâ sizler için yakında bir zât-ı âlî-kadr zuhur edecektir, ondan yed tutarsınız" buyurdular. Filhakika bir iki ay sonra Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz cânib-i Hicâz'a azimet buyurup binaenaleyh sohbet-i mürşidâneleriyle pek çok zaman kesb-i feyz edemedim" buyurdular.

Binaenaleyh fakirin gönlüme geldi ki tercüme-i ahvâl-i fakîrî namında kaleme aldığım risaleyi takdim edeyim. Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin bunda olan hâl ü şânlarıyla kelâm-ı mürşidânelerinden bir zevk-ı sefâ alarak müddet-i medîde birlikte olmuş kadar kendilerine bir hâl gelir diye tercüme-i ahvâli nâtık olan risaleyi takdim ettim. Fevkalâde memnun olarak yanlarına alakoyup ve mütalâa buyurup hâl-i perîşânıma tamamıyla vâkıf olarak böyle on sekiz ve yirmi sene huzurlarında olduğum hâlde elhâletü hâzihi taş ve kaya gibi bir tesirat ve bir derece-i ma'neviyyeye adem-i nâiliyyetime teessüf ederek fakirleri hakkında merhametleri müzdâd olmuştur. Evet efendim, öyledir, kâfir ağlar bizim ahvâl-i perîşânımıza.

Mezkûr risaleyi mütalâa buyurup Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin mevcut bulunan muharrerât-ı reşâdetleriyle bir de hırka-i âlîleri olduğuna malûmat alıp onların müşahede ve ziyaretlerini irade buyurmuş olduklarından mezkûr emânet-i şerîfe bohçasını takdim ettim. Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile feth ü küşat edip derununda olan hırka-i kudsiyyeyi yüzüne ve gözüne sürüp takbîl ederek mevcut bulunan biraderleri ve kayınpeder-i âlîleriyle sair ihvana ziyaret ettirdikten sonra bacanakları Sâlim Beyefendi marifetiyle harem-i âlîlerine gönderip onlar dahi ziyaret etmiştir. Ve birer birer mektûbât-ı şerîfeleri kıraat ederek Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin dest-i peyvest-i gavsiyyeleriyle tahrir buyurulmuş bir mektuplarının elkâbında fakirlerine "Rûhu'r-rûh efendim hazretleri" tahrir buyurmuş olduğunu görünce bir zaman hayran olarak "İşte bu makâm-ı âlînize doğrusu gıpta olunur ve hazret-i şeyhin, hakk-ı âlîlerinde böyle buyurması bi-hakkın gayet sevgilisi olduğunuza şâhid-i âdildir" buyurdular. Diğer mektûb-ı şerîfin mührü alınmış görünce, buyurdular ki "İşte mühr-i şerîfini yuttuğunuz [288] mektûb-ı şerîf budur." Çünkü tercüme-i ahvâlimde yazmış idim ki "Şeyh-i A'zam efendimizin kemâl-i hasret ü iştiyakından naşi şeref-vürûd eden emirnâme-i mürşidânelerinin mühr-i şerîfini yuttum" demiş idim. "İşte bu emirnamedir mührünü yuttuğunuz" buyurdular.

Ve tercüme-i ahvâlde görmüşlerdir ki *Rûhu'l-beyân* tefsîr-i şerîfinde olan Fârisî ibareleri Türkçeye tercüme edip Mesnevî-i şerîf'in ebyâtlarının Mes-

nevî'deki sayfa ve varakaları işaret olunmuştur. Buna ziyade taaccüp edip "Bu mucizedir" buyurdular, "çünkü *Rûhu'l-beyân*'da Mesnevî-i şerîf'ten pek çok ebyât-ı şerîfe vardır. Her bir yerde münasebetle Mesnevî'den bir iki beyit naklolunmuş. Bu ebyât, Mesnevî-i şerîf'in hangi cildinde ve hangi sayfasındadır, bunu arayıp bulmak, altı cilt Mesnevî-i şerîf'i mütalâa etmeye mütevakkıftır ve bu da böyle bir iki yerde olmayıp *Rûhu'l-beyân*'ın pek çok mahalleri Mesnevî-i şerîf ebyâtıyla müzeyyendir" deyip dâ'ire-i imkân harici gibi gördüklerinden "Mucizedir!" buyurdular.

Hâlbuki bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimize olan aşk u muhabbetinden ve Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri imdâdından olarak Cenâb-ı Hak teshîlât-i ilâhiyyesini ihsan etmiştir.

Ancak mezkûr tercümede bazı gûne hata ve sehv olması melhuz olmasına ve müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri her yüzden âlim ve fâzıl bir zât-ı âlî-kadr olup alelhusus Fârîsîde emsali olmadığından hataları tashih buyurmak niyet-i hayriyyesiyle mezkûr tercüme ile altı cilt Mesnevî-i şerîf şerhlerini kendilerine takdim ve ita ettim. Cenâb-ı Hakk'a çok hamd ü senalar olsun ki âhir-i ömrümde böyle fâzıl ve hakkâ mürşid-i kâmil bir zât-ı âlî-kadrin terbiyesine verilip meclis-i enverleriyle kesb-i tefeyyüz etmekliğim yine mahzâ Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin bir başkaca lutf u ihsanları olduğuna da şüphem yoktur.

Artık tarafeynden muhabbet germiyet buldukça, geceleri dahi birleşmek arzu buyurmuş olduklarından ve zaten teyzem hanımın hanesi müşarünileyh hazretlerinin konak-ı âlîlerine yakın olup mahsus bir hafta kadar teyzem hanımın hanesinde kalıp geceleri huzûr-ı hazret-i Muhtar'ı ihtiyar ettim. Konaklarında mahsus imamı olup akşam ve yatsı namazını cemaat ile eda buyururlar. Ara sıra da Şâm-ı şerîf'e avdet zamanı geldiği söylenip bu iftirâktan dolayı derûn-ı fakîrîde hâsıl olan ıztırâb-ı [289] ma'nevîyeyi keşfedip onlar da muztarip olurlar idi. Şâm-ı şerîf'e hareket etmeye bir hafta kalmış idi. Yine bir gece huzurlarına gittim. Yatsı namazını edadan sonra dua olunup badehu imam efendi mihrabiye kıraat etmeye bed' ü mübâşeret edicek, müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri niyet ve tefeül etmiştir ki bu okunacak mihrabiye âyet-i şerîfi, fakirleri hakkında olsun. Ve fakirleri ise, yanlarında oturmuş idim. Bu niyet ve tefeülden fakiri haberdar etmek istemişler ise de görmüşler ki fakir murakabedeyim, murakabeyi bozdurmamak için sükût buyurmuşlar. İşte kıraat olunan âyet-i kerîme bu idi: "Etâ emrullâhi fe-lâ teste'cilûhu"[346] Sonra odaya geldiğimiz zaman keyfiyeti fakirlerine ifade edip haberdar buyurdular. Fakir de bu bapta lâzım gelen teşekkür ve hamd senaları ifa ettim. Gerçi âyet-i kerîmenin zâhiri küffar hakkında "Acele etmesinler, azâb-ı elîm gelir" demek ise de, ma'nâ-yı işâreti "acele" lafz-ı şerîfi idi, yani "Acele olunmasın" demektir. Hikmet-i ilâhî, bunun üzerine on beş gün daha İstanbul'da ikamet olundu, yani yirmi gün daha huzûr-ı Hazret-i Muhtar'a müdâvemet olundu.

346 "Allah'ın emri geldi, artık onu acele istemeyin." Hicr, 16/1.

Sonra ruhsat-ı ma'neviyye zuhuruyla hareket olunacağı tahakkuk edip hareket olunacak günden bir gece evvel mahsus fakiri davet edip birâder-i vâlâşânlarıyla ve sair ihvan beraber bir cem'iyyet-i âlî akd olunup akşam taamı olunup yatsı namazı eda olunduktan sonra imam efendiyi odaya celp ile fakirin selâmetliği için bir aşr-ı şerîf kıraat olunup o âyet-i kerîmenin evveli dahi: "Asâ rabbukum en yerhamekum ve in 'udtum udnâ ve ce'alnâ cehenneme li'l-kâfirîne hasîran."[347] İşte bu âyet-i kerimede dahi merhamet-i ilâhiyyenin zuhuru yakın olup tacil olunmasına "Ve kâne'l-insânu acûlen"[348] ile remz ü işarettir. Aşr-ı şerîf hitamında müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri bizzat ellerini kaldırıp "İbrahim Efendi'nin selâmetliği için ve hayırlısıyla karîben avdeti için Fâtiha!" buyurdular. Oradan kalkıp ve kemâl-i lutf u kerem-i mürşidânelerinden olarak cümle ihvan ile merdiven başına kadar teşyi edip eller öpüşüp ağlayarak kemâl-i hüzn ü ıztırâb-ı aşk u muhabbet-i Hazret-i Muhtar ile Şâm-ı şerîf'i ihtiyar ettim.

Şâm-ı şerîf'e hareket olunacak günden bir gün evvelce bir sabah müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin ziyaretlerine gitmiş idim, yani hareketimi arz etmek için. Kendileri haremden selâmlığa daha teşrif buyurmamış. Birâder-i vâlâları Evkâf-ı Hümâyûn Varidât Müdürü saadetlû Hakkı Beyefendi hazretlerini buldum. Onunla biraz muhabbet edip gördüm ki odanın kapısı ittisalindeki çiçeklikte [290] bir kitap duruyor. Gönlüme geldi ki bu kitap nedir bakayım. Yerimden kalkıp sandalye alıp çiçekliğin yanına koyup oturdum. Kitabı aldım. Gördüm ki *Futûhât-ı Mekkiyye*'nin birinci cildi imiş. Pekâlâ deyip gönlüme geldi ki "Bu yüzsüz asiyi, Hazret-i Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz yine huzûr-ı gavsiyyelerine kabul buyuracaklar mıdır, kitâb-ı şerîflerinden tefeül edeyim" dedim. Müşarünileyh Hakkı Beyefendi de karşıda oturmuş cerîde mütalâa ediyorlar. Kemâl-i huzûr u muhabbetle Hazret-i Şeyh-i Ekber efendimize teveccüh ve rabıta ederek ihlâs ve Fâtiha-ı şerîfeyi kıraatten sonra böylece niyet ederek açtım. Nasıl ki kitabı açtım, hemen o anda ve dakikada Muhtar Efendi hazretleri de oda kapısından içeri girdiler. Biraderleri Hakkı Bey buyurdular ki "Tefeül vardır!" Kitabın evvelki satırı işte bu ibare idi: "Minhu bi-zâlike'l-muhtâri ev inâyeten bi'l-gayri bi-sebebihi..." Yani kitap öyle açıldı ki "Bi-zâlike" lafzın müşarünileyhi, Muhtar Efendi hazretleri oldu, yani açılmakla beraber odaya girip karşımda durup "İşte bu Muhtar'dır" demek manasına remz ü işaret oldu. Hemen o anda kitabı kendisine verdim. Nazar buyurup pek çok tefekkür ile aşk u muhabbetleri diğer gûne oldu, yani muhakkak o gün bir îd-i visâl-i Hazret-i Şeyh-i Ekber olmuş kadar kendilerine zevk u sefâ-yı rûhânî hâsıl olmakla artık bu yüzsüz asiye de teveccühât-ı kudsiyyeleri başka olmuştur, zira ki vesâtet-i fakîrî ile Hazret-i Şeyh-i Ekber efendimizden kendilerine tebşir ve müjde olmuştur. Bir zaman hayran, sergerdân durup kitabı

---

347 "(Bundan sonra) Belki Rabbiniz size acır, ama siz (bozgunculuk yapmaya) dönerseniz, biz de (sizi cezalandırmaya) döneriz. Cehennemi, kâfirler için kuşatıcı (bir zindan) yapmışızdır!" İsrâ, 17/8.

348 "İnsan pek acelecidir." İsrâ, 17/11.

alıp orasını mütalâa ederler idi ve ziyadesiyle taaccüp ederlerdi. Sahîhen müşarünileyh hakkında bir acîb ibare ve iltifât-ı ma'neviyye zuhur etti. Mezkûr ibarenin evvel ü âhiri ne idi ve hangi fasılda olup neye remz ü işaret olduğunu buraya derci lâzım gelmekle derc ü beyana şürû' olunmuştur azizim.

"Faslun fî tuhri yevmi'l-cumu'ati

Amma'l-guslu yevme'l-cumu'ati fe'l-cemâ'atu alâ-ennehu sunnetin; ve kavmun kâlû innehu farzun; ve bihi ekûlu; ve'l-kâilûne bi-vucûbihi minhum men kâle innehu vâcibun [li'l-yevmi ve huve kavlunâ; ve in igtesele] kable's-salâti [li's-salâti fe-huve efdalu; ve minhum men kâle innehu vâcibun kable salâti'l-cumu'ati].

[Vaslu']l-i'tibâri [fî zâlike]: [et-Tahâretu'l-âmmetu li-bâtini'l-insânillezî huve kalbuhu bi'l-hayâti'l-bâtineti li'l-ma'rifeti billâhilletî fîhâ ve bihâ hayâtu'l-kulûbi min haysu mâ tu'tîhâ salâtu'l-cumu'ati min ciheti ennehu] subhânehu vâdi'un li-hâzihi'l-ibâdeti'l-hâssati bi-hâzihi's-[sûreti] [291] fe-innehu min a'zami alemi'l-hidâyetilletî hedellâhu ileyhâ hâzihi'l-ummete hâssaten; [fe-innehu'l-yevmullezî ihtelefû fîhi fe-hedellâhu lime'htelefû fîhi mine'l-hakki bi-iznihi] ve zâlike ennellâhe istafâ min kulli cinsin nev'an; ve min kulli nev'in şahsan; ve'htârehu inâyeten "minhu bi-zâlike'l-muhtâri ev inâyeten bi'l-gayri bi-sebebihi"; ve kad yahtâru mine'l-cinsi en-nev'ayni ve's-selâsete; ve kad yahtâru mine'n-nev'i'ş-şahsayni ve's-selâsete ve'l-eksere. Fe'htâre min nev'i'l-insâniyyi el-mu'minîne; ve'htâre mine'l-mu'minîne el-evliyâe; ve'htâre mine'l-evliyâi el-enbiyâe; ve'htâre mine'l-enbiyâi er-rusule; ve faddale'r-rusule ba'dahum alâ ba'din; ve levlâ vurûdu'n-nehyi mine'r-resûli sallallâhu aleyhi ve selleme fî kavlihi "Lâ tufaddilû beyne'l-enbiyâi" le-'ayyentu men huve efdalu'r-rusuli; lâkin a'lemenellâhu ennehu faddale ba'dahum alâ ba'din; fe-men vecede nassan mutevâtiren fe'l-yakif indehu; ve keşfen muhakkakan indehu; ve men kâne indehu'l-haberu'l-vâhidu's-sahîhu fe'l-yahkum bihi; in te'allaka hukmuhu bi-ef'âli'd-dunyâ ve in kâne hukmuhu fi'l-âhireti fe-lâ yec'alhu fî akîdetihi ale't-ta'yîni; ve'l-yakul in kâne hâzâ ani'r-resûli fî nefsi'l-emri kemâ vesale ileynâ fe-ene mu'minun bihi ve bi-kulli mâ huve an resûlillâhi sallallâhu aleyhi ve selleme ve anillâhi mimmâ alimtu ve mâ lem a'lem; fe-innehu lâ yenbagî en yec'ale fi'l-akâidi illâ mâ yukta'u bihi; in kâne mine'n-nakli fe-mâ sebete bi't-tevâturi ve in kâne mine'l-akli fe-mâ sebete bi'd-delîli'l-akliyyi mâ lem yakdah fîhi nassun mutevâtirun; fe-in kadaha fîhi nassun mutevâtirun lâ yumkinu'l-cem'u beynehumâ i'tekade'n-nassa ve ve tereke'd-delîle; ve's-sebebu fî zâlike enne'l-îmâne bi'l-umûri'l-vârideti alâ lisâni'ş-şer'i lâ yelzemu minhâ en yekûne'l-emru'l-vâridu fî nefsihi alâ mâ yu'tîhi'l-îmânu; fe-ya'lemu'l-âkilu ennellâhe kad erâde mine'l-mukellefi en yu'mine bi-mâ câ'e bihi hâze'n-nassu'l-mutevâtirullezî efâdehu't-tevâturu enne'n-nebiyye sallallâhu aleyhi ve selleme kâlehu ve in hâlefe delîle'l-akli; fe-yebkâ alâ ilmihi min haysu mâ huve ilmun; ve ya'lemu ennellâhe lem yurid bihi bi-vucûdi hâze'n-nassi en yu'allika'l-îmâne bi-zâlike'l-ma'lûmi; li-ennehu yezûlu an ilmihi; ve yu'minu bi-hâze'n-nassi alâ murâdillâhi

bihi; fe-in a'lemehu'l-Hakku fî keşfihi mâ huve'l-murâdu bi-zâlike'n-nassi'l-kâdihi fî ma'lûmihi âmene bihi fî mevdi'ihillezî ayyenehu'l-Hakku lehu bi'n-nazari ilâ men huve'l-mahsûsu bi-zâlike'l-hitâbi; ve mislu hâze'l-keşfî yuharremu aleynâ izhâruhu fi'l-'âmmeti li-mâ yu'addî ileyhi mine't-teşvîşi; fe['l]-neşkurillâhe [292] alâ mâ menehahu; fe-hâzihi mukaddimetun nâfi'atun fi't-tarîki.

Ve lemme'htessallâhu mine'ş-şuhûri ramazâne ve semmâhu bi'smihi fe-inne min esmâillâhi ta'âlâ Ramazânu; kezâlike ihtessallâhu min eyyâmi'l-usbû'i yevme'l-urûbeti ve huve yevmu'l-cumu'ati." [349]

---

349 "Cuma günü temizliği bölümü
Cuma günü yıkanmaya gelince çoğunluğa göre sünnettir, bazılarına göre ise farzdır; ben de aynı görüşteyim. Farz olduğunu söyleyenler arasında da bazıları Cuma gününden dolayı farz olduğunu söylerler, bizim görüşümüz de böyledir. Şayet namaz için namazdan önce yıkanırsa, daha iyi olur. Zaten kimileri Cuma namazından önce farz olduğunu söylemişlerdir. Bunun açıklaması şudur: İnsanın bâtinî temizliği yani bâtinî hayattaki kalbinin temizliği kalplerin hayatının kendisinde ve kendisiyle olduğu Allah bilgisi içindir. Bunu da Cuma namazı sağlar. Çünkü Yüce Allah bu özel ibadeti bu şekilde belirlemiştir. Öyleyse Cuma günü Allah'ın bu ümmeti özellikle ilettiği hidayetin en büyüğüdür. Cuma günü, insanların ayrışıp Allah'ın onları bu konuda doğruya ilettiği gündür. Şöyle ki Allah her cinsten bir tür seçmiştir, her türden de bir şahıs seçmiştir. Bunu da o seçilmişe ya da ondan dolayı başkasına verdiği önemden dolayı seçmiştir. Bazen de cinsten iki veya üç tür seçer. Aynı şekilde türden de iki, üç veya daha fazla kişi seçebilir. Allah, insan türünden müminleri seçmiştir. Müminlerden de evliyayı seçmiştir. Evliyadan da nebileri seçmiştir. Nebilerden de resul olanları seçmiştir. Resul olanlardan da bazılarını diğerlerinden üstün tutmuştur. Şayet Hazret-i Peygamber'in "Peygamberler arasında üstünlük karşılaştırması yapmayın" şeklindeki yasaklayıcı sözü olmasaydı, en üstün resulün kim olduğunu söylerdim. Fakat Allah sadece bize bazılarını diğerlerinden üstün tuttuğunu bildirmiştir. Kim mütevatir bir nass görürse ona itibar etsin, kesin keşif varsa ona da. Kimin yanında sahih bir ahat haber varsa ve (içerdiği) hükmü de dünya işleriyle ilgiliyse onunla hüküm versin. Eğer hükmü ahiret ile ilgili ise onu inanç ilkesi olarak belirleyici saymasın. Şöyle desin: "Eğer bu söz konusu noktada bize ulaştığı şekliyle peygamberden varit olmuşsa, ben ona inanıyorum, ayrıca Allah'tan ve peygamberden varit olup benim bildiğim ve bilmediğim her şeye inanıyorum." Çünkü yalnızca kesin olan deliller, inanç ilkeleri arasında yer alabilir. Kesin deliller de naklî olanlar, mütevatir olarak tespit edilmiş olanlar, aklî deliller de mütevatir bir nass ile çatışmayıp mantıksal olarak tespit edilmiş olan delillerdir. Şayet mütevatir bir nass ile çelişip ikisi biraya getirilemiyorsa, nassa inanır ve delili terk eder. Sebebine gelince şeriat diliyle varit olmuş konulara iman etmek, haddizatında bu konunun inancın sağladıkları üzere olmasını gerektirmez. Akıl sahibi, Allah'ın mükelleften bu mütevatir nassın içeriğine inanmasını istediğini bilir. Tevatür, aklî delillerle çelişse bile, bu nassın hazret-i peygamber tarafından söylendiğini ortaya koymuştur. Bilgisini de bilgi olarak saklar. Allah'ın bu nassın varlığı ile imanı bu bilgiye bağlamasını kasdetmediğini bilir. Çünkü bu bilgisinden çıkar. Bu nassa da Allah'ın isteği doğrultusunda inanır, eğer Allah ona keşif yoluyla bilinen ilkelere çelişik olan bu nasstan kastedilen şeyi ona bildirirse, bu hitaba has olan için Allah'ın kendisine bildirmiş olduğu noktada ona inanır. İşte bu gibi keşiflerin halka açıklanması yasaktır, çünkü bu karışıklığa sebep olur. Bahşettiklerinden dolayı Allah'a şükrederiz. Bu, tarikte yararlı bir mukaddimedir.

İşte ibâre-i şerîf bu idi azizim. Arz u beyan müstağni olduğu ve ehl-i mutasavvife ve mekteb-i irfân şâkirdânının malûmları olduğu üzere bu gibi kütüb-i sûfiyyeden olunan tefeül, min ciheti'l-hakîkat o sâhib-i kitâbdan sual ve istizan olunan husus hakkında ne gûne irade ve fermanları olduğunun haberini almak niyet ve maksuduna mebni olduğundan evvelce arz olunduğu veçhile bu yüzsüz asi Aşçı Dede'lerinin kemâ fi's-sâbık huzûr-ı Hazret-i Şeyh-i Ekber kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimiz yine kabul buyurup buyurmayacağı mâdde-i mühimme-i ma'neviyyenin kendilerinden istifsar ve istizanı idi.

Binaenaleyh zuhur eden ibâre-i şerîfenin iki cihete şümulü olup birisi sâhib-i tefe'ül olan bu yüzsüz asi ki yani "Minhu bi-zâlike'l-muhtâri" ibaresinden işaret bu idi ki Cenâb-ı Hak'tan o muhtar olan zata bir inâyet-i ilâhiyyedir. İşte bu yüzsüz asinin huzûr-ı Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'e kabul buyrulduğuna ve o huzura ihtiyar olunduğuma remz ü işarettir. Diğer ciheti bu idi ki kitabın açılmasıyla beraber odanın kapısından Muhtar Efendi hazretleri içeriye girip "Minhu bi-zâlike'l-muhtâri" demek yani Cenâb-ı Hak'tan şu muhtar olan zata bir inâyet-i ilâhiyyedir demeyi remz ü işarettir. Hatta buna delil bu idi ki ibarenin alt tarafı "ev bi-inâyeti'l-gayri bi-sebebihi" demek yani o muhtar olan zat sebebiyle gayr ve başkalarına Cenâb-ı Hak'tan bir inayettir demeyi müstelzim idi. Burada gayrdan murat da bu yüzsüz asidir ki Muhtar Efendi hazretlerinin vesâtetiyle, onun sebebiyle Cenâb-ı Hak'tan bu miskin fakire zâhir ü bâtın inâyet-i ilâhiyyesini tecelli ve ihsanı demek olur. Ve bundan başka Muhtar Efendi hazretlerinin makâm-ı irşâda vusulüyle hakkâ mürşid-i kâmil olduğuna dahi remz ü işaret vardır, çünkü kitabın "el-i'tibâr" lafz-ı şerîfinden ilâ-âhirihi olan ibârât-ı şerîfe, bunu müeyyid olduğu erbabının malûmudur.

Evvelce arz olunduğu üzere müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin bu makâm-ı irşâda vusulü, fakirin Şam'a avdetle huzûr-ı Hazret-i Şeyh-i Ekber [293] kuddise sırruhu'l-azîz efendimizden müşarünileyh hakkında olan istizana cevaben sâdır buyurulan irâde-i Hazret-i Muhyiddin ile kelâm-ı kadîmden olunan tefeülde zuhur eden "Ve mâ tunfikû min şey'in fî sebîlillâhi yuveffe ileykum ve entum lâ tuzlemûne"[350] âyet-i şerîfe müjde ve tebşiri idi. İşte bu da bir delîl-i kavîdir azizim. Ve bu âyet-i şerîfenin alt tarafındaki "Yâ eyyuhe'n-nebiyyu hasbukellâhu ve meni'ttebe'ake mine'l-mu'minîne"[351] ibâre-i şerîfinden min ciheti'l-işâret bu yüzsüz asinin terbiye-i ma'neviyyesi, müşarünileyh hazretlerine verildiği evvelce arz olunmuş idi. İşte makâm-ı irşâdda kendilerine yâr-ı mu'în verilmiş olduğuma da remz ü işarettir, çünkü müşarünileyh efendimiz mürebbi-i ma'neviyyem olduysa, elbette bu yüzsüze farz u vaciptir ki karınca

---

Allah aylardan da ramazanı özellikli yapmış, ona kendi adını vermiştir. Allah'ın isimlerinden biri de Ramazan'dır. Aynı şekilde Allah günlerden de urûbe yani Cuma gününü özellikli yapmıştır." İbn Arabî, *el-Futûhâtu'l-Mekkiyye*, c. 2, s. 164-165.

350 "Allah yolunda, ne harcarsanız tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğratılmazsınız." Enfâl, 8/60.

351 "Ey peygamber, Allah sana ve sana tâbi olan müminlere yeter." Enfâl, 8/64.

kadarınca fehvasınca vüs'-i fakîrânem yettiği mertebede zâhir ü bâtın hizmet ü ubudiyetlerinde yâr-ı mu'în olayım. Cenâb-ı Hak sevgili bir tane Habîb-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin câh u mansıb-ı risâlet-penâhîleri hürmetine Muhtar Efendi hazretlerini zâhir ü bâtın murâd u maksûd-ı mürşidânelerini ihsan u inayet buyurup yed-i mürşidâneleriyle nice yüz bin mesdûd olan kulûb-ı muvahhidîn ü mü'minîni meftûh ve sermâye-i ezel ü ebed olan aşk u muhabbet kapılarını feth ü küşadıyla cümle ihvân-ı bâ-sefâyı o sâye-i Hazret-i Muhtar'da şâd u handân buyursun ve ömr-i fâzılânelerini ilâ âhiri'd-devrân müzdâd ve vücûd-ı mürşidânelerini cemî'-i küdûrâttan ve elemden masun u mahfuz ve evlâd u ayal ve akraba ve ta'allukât-ı fâzılâneleriyle beraber bu dâ'ire-i aşk u muhabbette daim ve berkarar buyursun, amin, amin, amin bi-câhi seyyidi'l-murselîn sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve selâm.

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin dâr-ı bekâya teşriflerinden sonra Erzincan ahalisine hitaben kaleme alıp yazmış ve göndermiş olduğu vasiyetnâme-i aliyyelerini teberrüken buraya derc ü beyan ettim azizim. Sureti budur:

[Huvallâhu'l-Bâkî

Bismikellâhumme ahmeduke. Ey feyz-yâbân-ı belâg-ı belîg, "Ve le-kad kerremnâ benî Adem'e ve hamelnâhum fi'l-berrî ve'l-bahri."[352] "Ve faddalnâhum ale'l-âlemîne"[353]; ve ey şeref-endûzân-ı dîn-i mübîn, Men kâle "kuntu nebiyyen ve Âdemu beyne'l-mâ'i ve't-tîn"[354]; ve ey ihvân-ı tarîk-i hakâyık-rehîn, es-selâmu aleykum ve's-selâmetu ledeykum, şerrefellâhu kadrekum, zâdekum [294] behceten ve surûren.

Şeyh-i reşâdet-penâhımız muktedâ-yı hilye-verân-ı vera' u takvâ, pîşvâ-yı hâst-gârân-ı fevz ü hüdâ, reh-nümâ-yı sâlikân-ı râh-ı Hudâ, gavvâs-ı bihâr-ı hakâyık-ı Kur'âniyye, hallâl-i rumûz-ı dekâyık-ı Furkâniyye, mürşid-i âgâh-ı ârif-billâh, velâyetlû kerâmetlû, Şeyh Bistâmî-hisâl, ehl-i dil ü ehl-i kemâl, Hazret-i Fehmi Efendi-i füyûzât-iştimâl, kaddesallâhu sırrahu'l-azîz, harîm-i hâss-ı ilâhî, metâf-ı ins ü melek, sarây-ı her-dû-serâ, kıble-i kubâb-ı felek, yani mecma'-ı sufûf-ı melâike-i kirâm ve teveccüh-gâh-ı ehl-i İslâm olan Beytullâhi'l-harâm cânib-i vâcibü'l-ihtirâmında ihrâm-bend-i niyâz ve kâmet-efrâz-ı sûz u güdâz olduğu hâlde, "İrci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyyeten"[355] hitâb-ı ma'nevîsine lebbeyk-zen-i

352 "Andolsun biz, Ademoğullarına çok ikram ettik; onları karada ve denizde (hayvanlar ve taşıtlar üzerinde) taşıdık." İsrâ, 17/70.

353 "Ve onları âlemlere üstün kıldık." Câsiye, 45/16.

354 "Adem daha su ile toprak arasında iken ben peygamber idim." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 328 no: 842. *Tuhfetu'l-Ahvezî*, c. 10, s. 56; *Feyzu'l-kadîr*, c. 10, s. 54; *el-Masnû'*, c. 1, s. 142, no: 233; *Keşfu'l-hafâ*, c.2, s. 129-130, "Kuntu evvele'n-nebiyyîn fi'l-halki ve âhirehum fi'l-ba'si" başlığı altında. Bu kaynaklarda bu lafız ile hadis olmadığı belirtilmiş.

355 "Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön!" Fecr, 89/27-28.

icâbet ve karîrü'l-ayn-i cemâl-i rahmet olmuştur, rahmetullâhi aleyhi bi-lutfihi'l-ezel ve mette'anallâhu bi-feyzihi'l-ecell.

O mürebbi-i fâzıl ü efdal ve o mürşid-i kâmil ü ekmelin bu ribât-ı fânî-i gayr-ı nihân ve işâret-nümâ-yı hükm-i celîl-i "Kullu men aleyhâ fânin"[356] olmasından dolayı hasbe'l-beşeriyye dil-teng ü hazin ve sirişk-efşân-ı hûnîn olmamak mümkün değil ise de, müşarünileyh, "el-Mu'minûne lâ yemûtûne bel yenkalibûne min dâri'l-fenâi ilâ dâri'l-bekâi"[357] sırr-ı celîline mazhar olmasıyla, râbıta-dâr-ı dergâhı ve zânû-zede-i huzûr-ı reşâdet-penâhı olan ihlâs-verzân-ı dîn ve evrâd-hânân-ı tarîk-i zerrîn haklarında himmet-i rûhâniyyesi kemâ-kâne mebzul ve eşi'a-i füyûzât-ı ma'neviyyesi, mefârik-i muhibbâne bârika-endâz-ı şümûl olacağı bî-reyb ü gümân olduğundan, bu bapta teessüf edilmeyip hükm-i takdîr-i mümteni'ü't-tagyîr-i Rabb-i Kadîr'e kemer-dârende-i teslîm ü rızâ ve hemîşe nâm-ı nâmî ve feyz-i kerâmîsini lisan ü cenândan dûr u mehcûr etmeyip rahmet-i vâsi'a-i subhâniyyeye mazhariyeti için hulûs-i bâl ile leb-cünbân-ı du'â olmak, daha ziyade muvâfık-ı kâide-i ihlâs görünür.

O kutb-ı âlemin bu bezm-i şühûdda cilve-pîrâ-yı hakîkat olduğu hengâmda, mürebbî-i nüfûs-ı ehl-i sülûk olan nefs-i mukaddeselerinden istifâza olunan vesâyâ-yı celîleden bazısı bilcümle ihvân-ı tarîkin pîrâye-i sımâh-ı i'tibârı ve tevessül-tırâz-ı ihtiyârı olduğu hâlde rızâ-yı ma'nevîsi bir kat daha tahsil edilmiş olacağı mütalâasıyla ber-vech-i zîr ârâyiş-i silk-i tahrîr olunur. [295]

Şöyle ki o mühr-i münîr-i hakîkatin ifâza eylediği envâr-ı nesâyıh u vesâyânın leme'ân-ı hakîkat-âyâtındandır ki ihvân-ı dîn ü tarîk, daima birbirine meyl ü muhabbet ve hürmet ü riayet ve her hâl ve mekânda yekdiğerinin tahfîf-i bâr-ı metâ'ib ü müşkilâtına medd-i eyâdî-i mu'âvenet ve cümlesi:

Dûst ân bâşed ki gîred dest-i dûst
Der-perîşân-hâl u dermândegî[358]

mazmûn-ı hikmet-nümûnunu düstûru'l-emel-i dil ü cân ederek, yalnız zamân-ı refâh ve vüs'atte değil, hengâm-ı usret ü şiddet ve vakt-i perîşânî ve felâkette dahi yekdiğerine icrâ-yı şarîta-i dest-gîrî ve müzâheret eyleyeler. Ve iktizâ-yı gerdiş-i devrân ve inkılâbât-ı hükm-i zamân ile zarûriyü'l-vukû' olan tebâ'ud-ı suverî ve birtakım herze-hâyân-ı nemîmet-şi'ârın ilkâât u tesvîlât-ı pür-şer ü şûru ile habl-ı metîn-i muhabbetlerini zinhâr ve zinhâr şikeste-i târ-ı nisyân ve bürîde-i mikrâs-ı nifâk u udvân etmeyeler, zira nifak, rahat u sa-

356 "(Yer) Üzerinde bulunan her şey yok olacaktır." Rahmân, 55/26.
357 "Müminler ölmezler, sadece bir geçici yurttan kalıcı yurda göç ederler."
358 Dost, dostunun elini sıkıntıya düştüğünde elinden tutandır.

adetin cellâdı ve her cemiyetin sebeb-i berbâdıdır. Efrâd-ı mü'minîn cism-i vâhid menzilesinde olup bir uzva isabet eden renc ü zahmetin eser-i veca'ı tamâm-ı bedene sirayet eylediğine nazaran, ihvân-ı dîn ü tarîkten hiçbiri, kendi nefsine seza görmediği ahvali, diğer refik ü şefîkine reva görmeye.

Velhâsıl Cenâb-ı mahbûb-ı Yezdân ve matlûb-ı ins ü cân aleyhi salavâtu'l-azîzi'r-Rahmân efendimiz hazretlerinin "el-Muslimu men selime'l-muslimûne min yedihi ve lisânihi"[359] hadîs-i şerîf-i nebevîsi hükm-i münîfince, şart-ı İslâm u îmân, yeden ve lisanen kimseye mazarrat-resân olmamak ve ihvân-ı dînden hiçbirini kasten bî-huzûr u bizar ve âyîne-i dil-sefâ-yı mü'mini âlûde-i gubâr-ı iğbirâr etmemek kazâyâ-yı celîlesi bulunduğundan, bunları hemîşe der-pîş-i nazar-ı i'tibâr ü infâz edeler. Ve sağ oldukça herkes hakkında rahm ü şefkat ve fırsat buldukça elden geldiği kadar iyilik ve muavenet eyleyeler. Ve efrâd-ı âferîdeden hiçbir ferde çeşm-i hakâretle nigâh-endâz-ı levm ü melâl ve vesîle-bahş-i inkisâr u infi'âl olmayalar. "en-Nâsu mecziyyûne bi-a'mâlihim in hayren fe-hayrun ve in şerren fe-şerrun"[360] mantûkunun ma'ânî-î hakîkat-mebânîsini derk ü îkân ile nâsa muzır olacak ef'âl ü a'mâli velev ki nefislerinin müntic-i husûl-i âmâli ola, ihtiyar ve icradan hazer ü mücânebet ve hemîşe nûr-ı hidâyet ziyasıyla karîrü'l-ayn-ı ibtisâr u intibâh [296] olmaya çalışıp bu mahkeme-i âlemde, hasenât u seyyiâtın yekdiğeriyle münâzi' ve muhâsım ve adâlet-i ilâhiyyenin hâkim-i hâsim olduğunu ayne'l-yakîn rüyet ve istifâza-i ibretle şerre masdar olmaktan ittikâ ve îsâr-ı nakdîne-i hasenâta mübâlât ve itina eyleyeler ki efdal-i a'mâl ve a'zam-ı kemâl, bu hisâl ve ef'âl-i âlü'l-âldir.

Filhakika rûh-âşinâî-i ezeliyyet ile karîn-i irfân-ı ihvân olmak gerektir ki "Ebûhum Âdemu ve'l-ummu Havvâu"[361] râbıta-ı ezeliyyesiyle, irtibât-ı ârâ-yı ittihâd olan mecmû'-ı efrâd-ı nev'-i beşer ve hususuyla dîvân-ı mukaddesü'l-erkân-ı samedânîde, cânib-i fermân-fermây-ı bî-çûn u çirâdan, esta'îzübillâh "E-lestu bi-rabbikum"[362] hitâb-ı latîf-i sa'âdet-elîf-i ilâhiyyesine cevâb-ı münîr-i rûhânî-ta'bîr-i belî ile tasdîk-nümâ-yı hamd ü şükrân olan ma'şer-i sermeydân-ı evc-i illiyyînden müntehâ-yı halk u tekvîn olan bu feyzâ-yı bî-vefâ-yı gayr-ı câvidânîye hem-ınân ve hem-ser azm-i sefer eylemiş olduklarına nazaran bî-teellüf-i eşbâh, teârüf-i ervâha şek ve iştibâh

---

359 "Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden emin oldukları kişidir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 210, no: 2304. "...min lisânihi ve yedihi."

360 "İnsanlar eylemlerinin karşılığını görür; iyiyse iyi, kötüyse kötü." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 332, no: 1070'in içinde; ayrıca krş. *A.e.*, c. 2, s. 312, no: 2792.

361 "Babaları Adem, anne de Havva'dır." *Tefsîru'l-Kurtubî*, c. 16, s. 342;

362 "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" A'râf, 7/172.

olmadığı gibi, bu i'tilâf-ı ezelî "İnneme'l-mu'minûne ihvetun"[363] mantûk-ı celîlinin feyz-te'sîriyle te'yîd-pîrâ-yı sebât ve hânkâh-ı şeş-cihât-ı cihânda çerâg-efrûz-ı irşâd ve meş'ale-keş-i ser-menzil-i sıdk u sedâd olan turuk-ı nâciye-i celîlenin reh-nümâ-yı necât-bahşâsıyla da takviyet-yâb-ı füyûzât olmuş iken, bu muhabbet-i ezeliyyeye riayet ve yekdiğerinde muzaheret ü muavenet etmeyenler, belâdet ü belâhet-i fıtriyye ile muttasıf birtakım ukâl-ı za'îfe ve efkâr-ı sahîfe ashâbıdır ki nûr-ı hidâyet ü reşâdet ile tenvîr-i bâsıra-i beşeriyyet edememişlerdir.

El-minnetu lillâhi ta'âlâ ve takaddese, bize feyz-i ezelî meded-res olarak tarîka-i enîka-i Hazret-i Nakşbendî-i Hâlidî'nin peyrev-i feyz-ictihâdı ve o pûst-pîrâ-yı hakîkatin zânû-zede-i huzûr-ı irşâdı olduğumuzdan mûcib-i selâmet-i dâreyn olan işbu cevâhir-i nesâyıh u vesâyâ-yı mengûş-ı gûş-ı kabûl ve hevâ-yı nefsimizin kavgasına ve diğerlerinin iğvasına tebaiyetten udûl ederek, her hâl ve zamanda nesâyıh-ı mebsûtanın ahkâm-ı celîlesini hüsn-i icrâya bezl-i makderet ve hususuyla şeref-yâb-ı bezm-i hâs olmuş olan havâss-ı dergâh-ı reşâdet-penâhına ve evlâd-ı kirâm ve müte'allakât-ı zevi'l-ihtirâmına [297] imkânın müsait olacağı derecede hürmet ü riayet eylemeliyiz. Hakkâ ki bu misilli muhabbet-güzârân-ı dîn ü tarîk "el-Mutehâbbûne fillâhi"[364] zümre-i celîlesine lâhık olarak harâret-i ciğer-sûz-ı kıyâmette vakfe-gîr-i zılâl-ı servistân-ı magfiret ve mesned-ârây-ı bâlâhâne-i rahmet olacakları hadîs-i şerîf-i nebevî ile sabittir.

O suffe-nişîn-i gülşen-sarây-ı hakîkatin, reşha-pâş-ı sâha-i iz'ân oldukları gülâb-ı nesâyıh-ı celîlenin katarât-ı füyûzâtındandır ki Cenâb-ı Hallâk-ı âlemin vâhid ü ifrâd ve zerrât-ı kâinâtın vahdâniyet-i ilâhiyyesine delil ü şahit olduğunu bilip eserin müessire delâleti kaidesince kâffe-i şuhûdât ve şu'ûnât-ı âlemi sâni' ve hâkim-i hakîkînin adâlet-i subhâniyyesine burhân-ı sâtı' görmelidir ve delîl-i tevhîd, evâmir ü nevâhîde ri'âyet-i şer'-i mecîd olduğundan, her hâl ve mekânda urvetü'l-vüskâ-yı şerî'at-ı garrâya i'tisâm ile edâ-yı ferâiz-i celîle-i ilâhiyye ve îfâ-yı sünen-i şerîfe-i nebeviyyeye itinânümâ-yı devâm ve vedî'a-yı bedî'a-yı kudsiyyetleri olan evrâd u ezkâr-ı şerîfeyi tertîl ü tilâvete sübha-gerdân-ı ihtimâm ve Cenâb-ı Hakk'ın yeryüzünde zıll-ı zalîle ve Nebiyy-i Muhteremin halife ve vekili, hâiz-i unvân-ı mefharat-tırâz Gâzî Şehriyâr-ı Fârûkî-şi'âr Sultan Abdülhamid Han eyyedellâhu hilâfetehu ilâ âhiri'z-zamân

363 "Muhakkak müminler kardeştirler." Hucurât, 49/10.

364 "Allah için birbirlerini sevenler" *Mevâridu'z-zam'ân*, c. 1, s. 622, no: 2510; "el-Mutehâbbûne fillâhi fî zilli'l-arşi yevme lâ zille illâ zilluhu yağbituhum bi-mekânihim en-nebiyyûne ve'ş-şuhedâu..." *et-Tirmizî*, c.4, s. 597; no: 2390; *ed-Dârimî*, c. 2, s. 403, no:2757; *Mecme'u'z-zevâid*, c. 10, s. 77; *el-Muvatta'*, c. 2, s.952, no: 1709; *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 237, no: 7230. Küçük bazı farklılıklarla.

efendimiz hazretlerinin tevâf-ı eyyâm-ı ömr ü şevket-i hümâyûnları için evkât-ı hamsede dest-efrâşte-i icâbet-gâh-ı Rabbü'l-enâm olmalarıdır. Ve ber-muktezâ-yı âlem-i kesret her bir emirle memur olup mazhar olduğu emirde istikamet eder ise, yevmen fe-yevmen indallâh kesb-i kurbiyyet edeceğine velhâsıl herkes mâ-hulike lehinde bulunur ise, melekten efdal ve bulunmaz ise hayvandan adal olacağına göre, her hâlde merkez-i istikâmeti noktatü'l-asl-ı hareket ittihaz eylemelidir. Ve bu âlemde zuhur eden ahvâl-i kevniyyenin cümlesi, Cenâb-ı mâlikü'l-mülkün irâde-i ilâhiyye ve meşîyyet-i rabbâniyyesine raci olduğundan her hâl ü kârda, Hazret-i Vâcibü'l-vücûd'a tevekkül ve rûhâniyyet-i nebeviyyeye tevessül ile âyîne-i celâlde müşâhede-i cemâle çalışmalıdır.

İşte o mahrem-i bârgâh-ı Ehadî ve mahzen-i esrâr-ı Samedînin işbu nesâyıh ve vesâyâsı fihrist-i kitâb-ı hikmet ve dekâyık-nümâ-yı şerî'at u hakîkat olduğundan, bunları sebt-i sahîfe-i dil ü cân ve mer'iyyet-i cereyânına cehd ü im'ân ve teveccüh-i kalbimizi o mürşid-i kâmil ü ekmelden ayırmamayı ahd ü peymân ettiğimiz [298] hâlde dünya ve ahirette mazhar-ı selâmet ü necât olacağımızda iştibâh yoktur. Bu güzergâh-ı fenâda ikbal ü devlet ve her türlü servet ü nimet, fânî ve zail ve mâsivallâhın kâffesini "Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu"[365] hükm-i hikem-ârâ-yı samedânîsi muhît ü şamildir. Yalnız baki kalacak, vücûd-ı hakkânîdir ki o da şerî'at-ı garrâya tevessül ve i'tisâm ve mürşide irtibât-ı tâm ile hâsıl olur.

Binaenaleyh zerre kadar irfan ve izanı olan insan, serî'ü'z-zevâl olan ikbâl-i lâ-bekâ-yı dünyânın yüze güldüğüne aldanmayıp ve bâlîn-i nermîn-sefâsına arka verircesine dayanmayıp

Elâ kullu şey'in mâ halallâhi bâtilu
Kullu na'îmin lâ mehâlete zâilu[366]

mantûkunu derk ile, her na'îmin lezâiz-i suveriyesinden telzîz-i zâika-i beşeriyyet ve mehâsininden ihvân-ı dîn ü tarîki behre-mend eylemeye gayretle beraber, yakında terkine mecbur olacağı âriyet bir şey mesabesinde olduğunu dahi bilerek, hîn-i terkinde muztarip olmamak için alâka edercesine ona gönül bağlamayıp ve vakit geldiği gibi mihmânın hane sahibini veda edercesine telâşsızca alıp yürüyüvereceği yerde, beyhude tevakkufla ağlamayıp can tende ve vücut zinde oldukça ferâiz ü evâmir-i ilâhiyye ve teblîgât-ı celîle-i nebeviyyeyi ifaya bezl-i ihtimâm ve mürşid-i hakîkat-tırâzına rabt-ı kalb-i ihlâs ile beraber: "Benî âdem a'zâ-yı yek-dîgerend" mealini nisyan etmeyip bâlâda zîver-i silk-i sutûr kılınan nesâyıh-ı celîle

365 "O'nun yüzü (zatı)ndan başka her şey helâk olacaktır." Kasas, 28/88.

366 "Allah dışındaki her şey batıldır / Her nimet de çaresi yok geçicidir" *Dîvânu Lebîd bin Rebî'a el-Âmirî*, haz. Ömer Fârûk et-Tabbâ', Beyrut 1997, s. 111.

cümlesinden olduğu üzere, benî nevine iyilik ve muavenet ve hususuyla aziz vatanına ve devlet ü milletine hüsn-i hizmet eylemelidir.

Mülk-i âlem müntakil zâil na'îm-i rûzgâr
Etmemek mümkün müdür terk-i hayât-ı müste'âr

Hâl böyle olunca, daima îfâ-yı ferâiz ü ibâdâta ve icrâ-yı hasenâta bezl-i cehd ü ikdâm etmeliyiz ki fezâ'il-i a'mâl her hâlde karîn-i ihsân u mükâfât-ı Zü'l-Celâldir. Ve ef'âl-i hasene ashâbı ni'am-ı bâkıye-i uhreviyyeden mazhar-ı birr ü nevâl-i adîmü'z-zevâldir.

Hakkâ ki şeyh-i azîzü'l-itibâr ve mürşid-i hakîkat-şi'ârımızın nasâyıh-ı mebsûtesi, makâsıd-ı meşrû'a-i meşrûhayı câmi' ve her kelimesinden pertev-i fevz ü hidâyet lâmi' olduğundan, ahkâm-ı selâmet-encâmını cümlemiz düstûrü'l-emel-i dil ü cân ve nokta-i nazar-ı im'ân eylemeliyiz. Neş'e-i mevt, bizi huşyâr ve bâng-ı rahîl-i fenâ, hâb-ı girân-ı gafletten bîdâr etmezden evvel ayılalım. Biz de mülkten efdal olan insanlardan sayılalım ki mâ-hulika lehu insan bu netîce-i nâciyedir. [299]

Değil değil bu fenâ bezmi câygâh-ı huzûr
Sakın ki olmayasın dil-harâb-ı câm-ı gurûr

Ey ihvân-ı dîn ü tarîk, Hazret-i Allah cümlemizi nûr-ı feyz-i tecellî-i cemâl-i lâ-yezâlîden karîrü'l-ayn-mesâr-ı "Ve men kâne fî hâzihi a'mâ fe-huve fi'l-âhireti a'mâ."[367] derekesinden dest-gîrî-i feyz-i ma'nevîsiyle kurtarıp idrâk-ı hakîkatle dâhil-i zümre-i uli'l-ebsâr buyursun, amin, bi-hurmeti men erseltehu rahmeten li'l-âlemîn. Erkân-ı Harbiyye Başkâtibi Muhtar.]

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-ekrem efendimiz hazretlerinin vefatı hakkında kaleme almış oldukları tarih buraya derc ü ilâve kılınmıştır:

Vâkıf-ı ilm-i ledün hikmet-şinâs-ı hükm-i kün
Ârif-i sırr-ı ta'ayyün mahrem-i gayb u şühûd

Mustafâ Fehmi Efendi kim cebîn-i pâkini
Cilve-gâh etmişdi nûr-ı akdes-i feyz-i Vedûd

Oldu hil'at rûz-ı hikmet kadd-i isti'dâdına
Hazret-i Hayyât-ı ümmî vahdet-âmûz-ı vücûd

Hâstgârân-ı Hüdâ'ya şeb-çerâğ-ı himmeti
Şâh-râh-ı Nakşbendîden olurdu reh-nümûd

367 "Şu dünyada kör olan kimse, âhirette de kördür (dünyada doğru yolu göremeyen, âhirette de kurtuluş yolunu göremeyecektir)." İsrâ, 17/72.

Reh-neverd-i âlem-i kudsî-i illiyyîn idi
Hâkdân-ı dehri görmezdi sezâvâr-ı ku'ûd

Mahrem-i sahnı harîm-i kurb idi ammâ yine
Oldu birkaç kerre Beytullâh'a rû-sâ-yı sücûd

İşte ihrâm-pûş tavf-ı Ka'betü'l-ulyâ iken
Oldu lebbeyk-hân-ı fermân-ı Hudâvend-i Vedûd

Dîde-i Ummu'l-kurâ'dan zemzem-âsâ aktı eşk
Ayrılınca hıcr-i pâkinden o sâhib-fazl u vücûd

Renc-i fırkatle çekip bir âh târîhin dedim
Eyledi Fehmi Efendi hal'-ı ihrâm-ı vücûd

Adet: 1304-6=1298. (Ah adedi çıkacaktır).

İşbu vesâyâ-yı şerîfe, müşarünileyh hazretleri tarafından verilip teberrüken mahfuz olan emânât-ı şerîfe bohçasında olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin mektûbât-ı kudsiyyeleri meyanına vaz' ve hıfz olunduğu gibi, fakirleri Şâm-ı şerîf'e avdet ile makâmât u mahâll-i mübârekelerde müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri haklarında olunan dua ve niyazlardan mukâbeleten sâdât-ı kirâm hazerâtından zâhir ü bâtın müşarünileyh hazretlerine müjde ve tebşir edilen derecât-ı ma'neviyyenin kendilerine arz u beyanıyla vusulümüze dair takdim etmiş olduğum arîza-i kemterâneme cevaben şeref-sudûr buyurulan tahrîrât-ı mürşidâneleri dahi mezkûr emânet-i şerîfe bohçasına vaz' ile hıfz şayan görülmüş [300] olmasıyla öylece hıfz ve vaz' olunmuş ve bir sureti dahi buraya derc ü ilâve kılınmıştır.

[Sûret-i Emirnâme:

el-Hamdu lillâhi vahdehu ve's-salâtu ve's-selâmu alâ men lâ nebiye ba'dehu; "el-Ervâhu cunûdun mucennedetun fe-mâ te'ârefe minhâ i'telefe ve mâ tenâkere minhâ ihtelefe."[368] hadîs-i sahîhü'l-isnâdı delâlet-i kâtı'asınca lemhatü'l-basar denilebilecek bir müddet-i aksar içinde arada cilve-nümâ olan muhabbetin mu'ârefe-i rûhiye-i ezeliyye eser-i sermediyyü'd-devâmı olduğu masûn-ı şâ'ibe-i reyb ü gümândır. Kalb-i sâf-ı hakâyık-ittisâf-ı âlîlerini şâhid-i âdil tutarak derim ki Dersaadet'te bulundukları müddetçe fakirhaneye herhangi gece tecellî-nümâ-yı yümn ü mes'adet olmuş iseniz, o leyle-i zulmâ nazar-ı vicdânımda bir sabâh-ı inşirâh görünür ve herhangi sabah teşrif buyurmuş iseniz, o gün dahi gurre-i garrâ-yı îd ü visâl etmişçesine gönlüm sevinir idi. Müşâhede-i dîdâr-ı behcet-âsârınızdan gözüm ferlenir ve istimâ'-ı güftâr-ı hakîkat-nısârınızdan gönlüm ferahlanır

368 "Ruhlar, çeşit çeşittir, birbirini tanıyanlar uyuşur, birbirlerinden uzak olanlar ayrışır." *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 295, no: 7923; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 111, no: 315.

idi. Bu neşve-i feyzâ-feyz-i sürûr haşa ki merâsim-perestân-ı zamânın teati eyledikleri piyâle-i sahbâ-yı muhabbet-i âriziyyenin te'sîr-i serî'ü'z-zevâlinden cilve-i zuhûr bulur. Belki bezm-i bekâ-bünyân-ı ezelîde nûşâ-nûş zevk-i rûhânîsi ve cûşâ-cûş şevk-i câvidânîsi olduğumuz câm-ı rahîk-i aşk u vedâdın bu ülfethâne-i eşbâhta makdûrü'z-zuhûr tâlân-ı neşve-i hayât perveridir. Bu hakîkat-i ezeliyyeyi bu kere enâmil-i zîb-ihtirâm ve mûcib-i inşirâh-ı tâm olan lutufnâme-i âlîlerinin münderecât-ı mekârim-derecâtı teyit ve ispat eyledi. Her kelimesi bu müstemend-i âkıbet-endîş için bir beşâret-i uzmâ olan o nâme-i ihlâsın sevâd-ı sütûru çeşm-i iştiyâkıma kuhlü'l-cevâhir-i şükrân ve tefe'ülen pîrâye-i sutûr-ı ta'zîm buyurulan âyet-i celîlenin ma'ânî-i kudsiyyet-mebânîsi mûcib-i izdiyâd-ı irfân oldu.

Huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda ve sair makamat-ı füyûzât-ittisâmda ve hususuyla sultânu'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn seyyidim, ruhum, sebeb-i feyz ü fütuhum, tercümân-ı âlem-i zuhûr ü butûn, rumûz-âmûz-ı ahkâm-ı"Kun fe-yekûnu."[369] Muhyiddin ibn Arabî kaddesallâhu sırrahu hazretlerinin muvâcehe-i mukaddesesinde icra buyurulan teveccühât-ı kalbiyenin tebşîr-kerde-i âlîleri olan fütûhât-sâresinden siyâh-rûy-ı isyân olan gönlüm tesellî-i azîm buldu. Hele himmet-i âliyeniz [301] tevdi eylediğim makâsıdın leyte ve le'alle ta'vîkâtına düşürülmeksizin cümlesine birden netîce-bahş-i sühûlet olmanız "Yudebbiru'l-emre yufassılu'l-âyâti"[370] hikmet-i ilâhiyyesinden behre-mend-i sa'âdet olduklarına şüphe bırakmadı.

Mevâkıf-ı hakîkat-âmûzun bî-kayd-ı tevakkuf ve bî-şâ'ibe-i tahallüf istinsahını kâfil olan tedbîr-i âlîleri ki mevâkıf-ı tırâz-ı hakâyık ve sürâdık-şikâf-ı vücûh-ı serâir ü dekâik, ârif-i rabbânî eş-Şeyh Abdulmecid el-Hânî hazretlerinin himmet-i bülend-mertebelerine müracaat ve o bapta muvafakatlerini istihsale muvaffakiyettir. Fevka'l-had rehîn-i takdîr ve hususuyla mumaileyhin hakk-ı müstemendânemde in'itâf-ı nazar-ı muhabbetlerine masruf olan himem-i âliyyeleri müstelzim-i sürûr-ı vefîr oldu. İltifâtnamesine cevap yazacak kadar lisân-ı belîg-i Arabîye vakıf değilsem de, inşaallahü'r-Rahmân şikeste beste kendilerine bir teşekkürname yazmak üzereyim. Ârif-i mûmâileyhin ihdâ buyurduğu kitaplardan müteşekkirim azizim.

Zât-ı âlîlerinin sırr-ı bedî'-i İbrâhimiyyetten hissedar olduğunuzu âlim-i billâh efendimizin aşçı dedeliği uhde-i irfânınıza tevcih buyurmasından anlamış idim. Ma'lûm-ı âlîleridir ki it'âm-ı ezyâf u fukara, Halîl-i Rabb-i Rahîm Cenâb-ı İbrahim alâ nebiyyinâ ve aleyhi't-teslîm mazhar olduğu ahlâk-ı azîmenin cümle-i celîlesinden

369 "Ol, hemen oluverir." Bakara, 2/117; Yâsîn, 36/82.

370 "(Yaratma) İşi(ni) düzenler, âyetleri açıklar." Ra'd, 13/2.

idi. Aşçı Dede'nin de vazîfe-i asliyesi bu değil midir? Bu kere de bizi o ziyafet-i İbrahimiyyeden dilber-i şükrân yani kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'nın temr-i lezîzi ve Şâm-ı şerîf'in şekerlemesiyle zâika-i cismânî ve rûhânîmize lezzet-i câvidânî ihsan buyurduğunuz lutf u himmetiniz var olsun.

Mevâkıf'ın istinsahını taahhüt eden zatın yazısı istediğimizden alâ ve bâlâdır. Doğru yazacağı ise Abdulmecid Hânî hazretlerinin vesâtet ve delâletinden hüveydadır. Hemen istinsahına besmele-keş-i şürû' olması lâzım gelir Hediyesi her neye kararlaştırılmış ise irsal olunmak üzere iş'âr-ı keyfiyet buyurulması mütemennâ ve *Sucûnü'l-mescûn* nüshasının da tehir edilmeyerek irsalı başkaca müsted'âdır.

Biz burada ahvâl-i cemâl ü celâl arasında hande ve giryeden hâlî değiliz. Her hâlde duanıza muhtacız. Bir taraftan Subhi oğlunuz romatizmadan esîr-i firâş, diğer yandan kerîmemize tâlib zuhur etmesiyle akit ve velîme cemiyeti için hane halkı dûçâr-ı telâş. Hâsılı sürur ve keder bir hanede bir anda cilve-ger. Cevâb-ı teşekkür yazmaktaki teehhür işte bu misilli meşâgıl-ı zarûriyeden neş'et etmiştir. Zât-ı irfân-penâhınızdan ricamız beşâretnamelerinizin arkasını [302] kesmemektir. Mesmû'-ı âlîleri buyurulmuş olacağı veçhile Hacı Osman Bey sâ'ika-i sa'âdet-i ezeliyye ile Beytullâhu'l-harâm'da zemzem-nûş-ı bekâ ve âric-i mi'râc-ı âlem-i bâlâ olarak "Men mâte fî ihde'l-haremeyni emine mine'l-hisâbi ve'l-'ikâbi"[371] hadîs-i şerîfinden behre-yâb oldu, rahmetullâhi aleyhi.

Hatemü'l-velâyeti'l-Muhammediyye Muhyiddin ibn Arabî radıyallâhu anhun câmi'-i şerîfi imam ve nazırı Şeyh Emin Efendi dailerı vesatetiyle yeni tab ettirmiş olduğum *âdâbü'l-mürîd*'den elli nüsha ihdâ kılındı. Bu kitabın ahkâm-ı münderecesiyle amel etmek istidadını haiz ve Arabîden istinbât-ı ma'âniye gayr-ı kâdir olan bildiklerinize hediye etmeniz menût-ı re'y-i âlîleridir.

Şimdilik başka yazacak bir şey yoktur. Maksad-ı aslî bekâ-yı teveccühât-ı kalbiyye-i ârifâneleridir vesselâm, hitâm. Ve sallallâhu alâ seyyidinâ ve mevlânâ Muhammedin ve alâ âlihi fî kulli lemhatin ve nefesin adede mâ vesi'ahu ilmullâhi. Fî 28 Muharremi'l-harâm sene 311 [11 Ağustos 1893]. el-Fakîr ilallâh es-Seyyid Ahmed Muhtar.]

İşte azizim, o ramazân-ı şerîfte kendi yağımla kavrulup güzel güzel mahfîce muhabbetler ettim. Gündüzleri bazı kere İstanbul'a geçip Bayezit Câmi'-i şerîf'ine giderdim. İbadet için değil ya, orası eskiden beri cilve-gâh-ı mahbûbân ve birtakım haşerât-ı lâ-yüflihûnun şebekesi olduğundan onları seyir ve temaşa için ve bir de hikmet-i ilâhî o câmi'-i şerîfte bir acîb râyiha-i tayyibe vardır, onu koklamak için gider idim.

---

371 "İki haremden (Mekke ve Medine) birinde ölenler, hesap ve cezaya karşı güvence altındadır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 280, no: 2619

Bu sırada bizim cananımız, ruhumuz Osman Faiz Bey efendimizin de odalarına gidip ramazan gözüyle cemâl-i âlîlerine nazar ederdim. Bir gün yine böyle mîr-i mûmâileyhin odasına gittim. Gördüm ki bir ufak Mushaf-ı şerîf elinde kıraat buyururlar. Fakiri görünce Mushaf-ı şerîf'i masanın üzerine bıraktılar. Biraz muhabbet ettik. O esnada hikmet-i ilâhî gönlüme şöyle tulû etti ki "Osman Bey efendimiz için Mushaf-ı şerîf'ten tefeül edeyim. Dedim: "İster iseniz, müsaade buyurur iseniz, efendimiz için Mushaf-ı şerîf'ten tefeül edeyim?" Buyurdular ki "Ne için bu tefeül?" Dedim ki "Fakirinizin gerek Mushaf-ı şerîf'ten ve gerek sair kütüb-i sûfiyeden tefeül etmeye manevî mezuniyetim vardır. Bakalım Cenâb-ı Hak zât-ı âlîleri hakkında ne buyururlar. Ve ne amel etmeye ve ne yola gitmeye rızâ-yı ilâhîsi olduğu bu zuhur edecek âyet-i şerîften istidlâl ederiz" dedim. Mîr-i mûmâileyh memnun olup "Madem ki böyle bir emr-i azîme mezunsunuz, buna teşekkür ederim, tefeül buyurun" dediler. Fakir de [303] Mushaf-ı şerîf'i alıp okunacak ne ise, onu kıraat edip mîr-i mûmâileyh hakkında niyet ederek bir müddetçik rabıta ederek gözlerim kapalı olarak kalem ucuyla Mushaf-ı şerîf'e nişan edip açtım. İşte sûre-i Bakara'dan bu âyet-i şerîfe zuhur etti, yani sayfa başı bu idi. "Ve etimmu'l-hacce ve'l-umrete lillâhi fe-in uhsirtum fe-me'steysere mine'l-hedyi"[372] zuhur edip hemen Mushaf-ı şerîf'i cananımıza verip "Buyurun, okuyunuz" dedim. Mîr-i mûmâileyh Mushaf-ı şerîf'i eline alıp âyet-i kerîmeyi müşahede ettikte, kendisine bir hayret ve bir istiğrak ve bir taaccüp hâsıl olup bir zaman mestane mestane yüzüme bakıp "Nedir bu efendimiz?" dedi. Dedim: "İşte Cenâb-ı Hakk'ın emri bu imiş. Erenler buyurun diyorlar ve hem de bu sene hacc-ı ekberdir. Artık bundan alâ şey olmaz" dedim. Buyurdular ki "Azizim, edâ-yı hac için çoktan beri iki yüz lira hazır ettim, lâkin bir türlü muvaffak olup gidemedim. Meğer ki mukadderât-ı ilâhiyye sizin buraya teşrifiniz ve mülâkatınız ile hâsıl olacak imiş. Buna da teşekkür ettim. İnşâallâhu ta'âlâ bayram ertesi istida ederim" buyurdular.

Ba'de'l-îd kemâ fi's-sâbık yine mîr-i mûmâileyhin odasına gittim. Baktım ki hac tedarikine dair bir şey yoktur, yani istida etmemiş. Daha buna dair bir şey söylemedim, çünkü hac yolu malûm ya, belki cananımızın hatırına gelir ki bizi hacca sevk ediyorlar. Bu bir tehlikeli yoldur. Bir mana vermiesin diye sükût ettim. Aradan sekiz on gün mürur edip yine müşâhede-i cemâl için huzurlarına gittim. Onu gördüm ki sandalyeden kıyam edemediler. "Aman efendimiz, af buyurun, üç dört günden beri belime bir ağrı girmiştir. Araba ile güç hâl geliyorum. Yerimden kalkmaya kudretim yoktur. Yirmi gün kadar ruhsat alıp Bursa kaplıcalarına gideceğim" buyurdular. Bu yüzsüz asi de bilâ-ihtiyâr kendimi zapt edemeyip güya ki bir boru gibi olup o borudan diğer bir zat nefh eder gibi, vehleten dedim ki "Bu ağrılar daha çoğalır, böyle kalmaz ve kaplıcalar da fayda etmez." Bunu söyler söylemez cananımızın rengi tagayyür ederek bir hâl-i acîbede "Aman efendimiz bu nasıl sözdür buyurursunuz?" dedi. Dedim: "Evet biz söylemiyoruz, hazerât-ı sâdât-ı kirâm söylüyorlar, zira ki ramazân-ı şerîfte ey-

372 "Allah için haccı ve umreyi tamamlayın. Eğer engellenmiş olursanız kolayınıza gelen kurbanı (gönderin)." Bakara, 2/196.

lediğiniz ahdi ve niyeti ferâmûş buyurdunuz. Hani ya Hicaz'a gidecek idiniz! İşte onu terk ettiğiniz için artık belâların hadd ü hesabı yoktur" dedim. Bunu der demez hemen ellerime sarılıp "Aman efendim af buyurun, [304] sahih öyle idi" deyip hemen o dakika da kâğıt ile hokkayı önüme koyup "Teberrüken istidayı siz yazınız" dedi. Dedim: "Hayır buna lüzum yoktur, zaten evvelce erenler bu işi zatınıza teberrük etmişlerdir ve mübarek olsun demişler, siz kendiniz yazın" dedim. Derakap istidayı yazdılar ve hem de niyaz ettiler ki "Artık bugünden itibaren hacc-ı şerîfe niyetim olduğu cihetle hacı addolunuruz. Gün aşırı teşrif buyurun ki hem bizi sıkça sıkça ziyaret etmiş olursunuz ve hem de bazı mubayaat vardır, birlikte edelim ve olalım. Ve bazen müşavere olunacak şeyler olur" dediler. "Baş ve can üzerine" deyip oradan avdet ettim.

İki gün sonra yine hâk-i pâylarına yüz sürdüm. Onu gördüm ki sandalyeden hemen kıyam edip istikbal ederek elimi öpüp "Hamdolsun ki bel ağrısı gitti azizim, buyurun" dediler. Dedim: "Gördünüz mü "Ve kul câe'l-hakku ve zeheka'l-bâtilu"[373] mantûkunca böyledir, sultânım" dedim, yanındaki sandalyeye oturdum. Lâkin gelen giden esnaftan tamamıyla muhabbet olunamaz idi, yani Hicaz için lüzumu olacak şeylerin kâffesini odasına getirdim, orada mubayaa ederler idi. Bu esnada kefenlik bez emrettiler ve hem de fakirin yüzüne bakıp herife şöyle tarif ettiler ki "Kefenlik bezi gayet alâsından ve büyük olsun ki şöyle bolca sarsınlar" dediler. İşte bu nutkundan fakirde bir hâl-i acîbe zuhur edip rengim diger-gûn olarak gözlerim dolduğunu görünce buyurdular ki "Yok yok, buna lüzum yoktur! Zaten mine'l-kadîm emel ü efkârım ömrümün sonunda orada kalmaktır" demesiyle, fakir ağlayarak odadan dışarıya çıktım ve Bâb-ı Seraskerî meydanına doğru ağlayarak gittim.

Bunun üzerine dört beş gün gitmedim. Sonra haber göndermişler ki artık birkaç güne kadar hareket olunacaktır, gelsinler diye. Gittim. Ama buna dair asla bir şey açmadılar. Ancak Hicaz'a gidip gelenlerden birtakım tarifeler almışlar, onları gösterdiler. Ve orada delîlleri olmadığı için devletlû Derviş Paşa hazretlerinin delîli var idi: Müftüzade Abdülvâhid Efendi. Ve zaten o kış Dersaadet'e gelip yalıda bir iki ay kalmış idi. Dedim: "İster iseniz efendi-i mûmâileyhi delîl edip oraya teşrif buyurun, onlar sizin delîliniz olsun." Memnun oldular. O yolda mektup yazıp kendisine verdim.

Ve işbu vukuatı evvelce hazret-i şeyhzâdem faziletlû [305] reşadetlû Hacı Fevzi Efendi hazretlerine arz etmiş idim. Buyurdular ki "İşte âşık böyle olmalı ki maşûkunu böyle bir mahall-i mübârekeye sevk eder. Bu mahzâ sizin himmet ü teveccühâtınız ile olmuştur. Binaenaleyh bize de vacip oldu ki cananınız Osman Bey efendimizi görelim ve gönülleriyle duasını alalım" buyurdular. Fakir de fevkalâde teşekkür ederek hazret-i şeyhi alıp birlikte Bâb-ı Seraskerî'ye gittim. Odalarına girmediler: "Orada muhabbet olunamaz, dairede olan câmi'-i şerîfe teşrif buyursunlar" dediler. Fakir derakap odasına girip işten haberdar ettim. Huda hakkı için o kadar memnun oldular ki yani Hazret-i Pîr efendimiz teşrif bu-

373 "De ki: Hak geldi, bâtıl gitti." İsrâ, 17/81.

yurmuşlar gibi. Nasıl sandalyeden hareket ve süratle kendisini câmi'-i şerîfe attığını tarif edemem. "Aman efendimiz, zahmet buyurdunuz, rahmet ve şefkat oldu!" deyip ellerine kapanıp kucaklarına düştüler, yani vehleten zâhir ü bâtın tamamıyla kemaliyle dehalet edip "Aman efendim!" nidasıyla bir anda hazret-i şeyhin kalplerine duhul ve makâm-ı mahsûsuna ku'ûd ettiğini hissettiğimde artık fakirde olan sürur u hubûrun derecesini tavsif edemem. Velhâsıl "Merece'l-bahreyni"[374] sırrı zuhur etti. Artık cananımızın hazret-i şeyhe olan niyaz u istirhamları nihayeti yok idi. Hatta hazret-i şeyhin bendelik cerîdesine kendilerini kaydettirmek için Osman Bey dedi ki "Efendimiz, validem cariyelerinin ismi Ümmügülsüm'dür." Hazret-i şeyh efendimiz buyurdular ki "Fakirinizin validemin ismi de böyledir. Binaenaleyh asla ferâmûş olmazsınız azizim" deyip biraz Hicaz ahvalinden sohbet olunup ve dualar ederek elveda buyurdular. Ve müşarünileyh şeyh efendimiz taraflarından dahi mumaileyh Abdülvâhid Efendi'ye aceleten bir tavsiyename yazılıp evvelce posta ile gönderdiler. Ve mîr-i mûmâileyh bundan birkaç gün sonra hareket edip vapura götürüp dualar ettim. İkimiz de ağlaşarak birbirimize sarılıp bir veda ettik ki felek de melek de ağladı. Onlar da veda etti.

Müşarünileyh şeyh efendimiz hazretleri, Osman Beyimizin hareketinden sual buyurdular. "Gitti" dedim. Bazı gûne buna dair muhabbetler oldu. Ve o sırada bir hikâye dahi nakil buyurdular. Bundan anladım ki Osman Beyimiz cananımız Hicaz'da Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîzin nezdinde ve kurb-i ilâhîde kalacaklardır. "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi."[375]

İşte öyle oldu azizim. Şöylece haber alındı ki mîr-i mûmâileyh kemâl-i sıhhat ü âfiyet ile Mekke-i mükerreme'ye Şâm-ı şerîf kafilesinden çok evvelce dahil olup mumaileyh Abdülvâhid Efendi'nin hanesine misafir olarak [306] ziyaret olunacak mahâll-i mübârekeleri tamamıyla kemaliyle ziyaret edip Arafat'a dört beş gün kalarak keyifsiz olmuşlar ve keyifsizliği günbegün tezayüt ederek kendisi gayet derecesiz zayıf olup mûmaileyh Abdülvâhid Efendi ve tebaaları marifetiyle öyle keyifsiz olarak tahta-revân ile Arafat'a çıkarmışlar. İşte böyle keyifsiz ve dünyayı terk etmiş, ölümünü arzu eder bir hâlde Arafat'ta bulunarak Arafat'tan geldikten iki üç gün sonra vefat etmişlerdir. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin kabr-i sa'âdetleri nezdine götürülüp defnolunmuştur azizim.

Bu bapta söylenecek söz çoktur. Ancak cümlesini terk edip bu kadarcık söylenir ki fakir, onu Abdülvâhid'e teslim etmiş idim. O da Vahid'e teslim etmiştir. "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûne"[376] Serasker Mektupçusu atufetlû Muhtar Efendimiz hazretlerinin buyurdukları gibi Hacı Osman Faiz Bey sâ'ika-i sa'âdet-i ezeliyye ile Beytullâhu'l-harâm'da zemzeme-nûş-ı bekâ ve âric-i

374 "İki denizi salıverdi." Rahmân, 55/19.

375 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

376 "Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.

mi'râc-ı âlem-i bâlâ olarak "Men mâte fî ihde'l-haremeyni emine mine'l-hisâbi ve'l-'ikâbi"[377] hadîs-i şerîfinden behre-yâb oldu, rahmetullâhi aleyhi.

İşbu vukû'ât-ı müte'ellime ve müte'essifeden sonra bir gece âlem-i ma'nâda şöyle gördüm ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz ile mahdûm-ı âlî-i gavsiyyeleri olan reşadetlû Hacı Fevzi efendimiz birlikte olduğu hâlde müşarünileyh Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz fakire hitaben buyurdular ki "Cuma gecesi size geleceğiz." Güya mahfîce kimseye haber vermeyerek teşrif buyurulacak imiş. Bu kadarcık buyurup gittiler. Bunlardan ayrılıp gider iken cananımız mumaileyh Hacı Osman Bey merhumu gördüm, sakalları siyah, hafifçe, delikanlı zamanları gibidir. Bir ince terlemiş yüzünde eseri vardır. Hemen görür görmez dedim ki "Aman Osman Bey, cuma gecesi Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz gizlice fakirhaneye teşrif buyuracaklardır, siz de teşrif buyurun da hazret-i şeyhe rica ederim, zât-ı âlîlerine teveccüh buyursunlar" dedim. Cevabında dediler ki "Bendeniz sıkılırım." Dedim ki "Asla sıkılmayız, fakirin hatırı için size teveccüh buyururlar, bir şey demezler" dedim. Kabul edip "Baş üstüne, gelirim" deyip gittiler. İşte bu manadan anlaşıldı ki bizim cananımızı da bu yüzsüz asi gibi kabul buyurmuşladır. "Hâzâ min fazli rabbî."[378].

Bu rüyadan dört beş gün sonra hasta olan refikam çarşamba günü ba'de'l-asr vefat edip perşembe günü Bilâl-i Habeşî [307] radıyallâhu anhu efendimizin civâr-ı âliyelerine defnolunup cuma gecesi hafız efendiler cem' ile hatm-i şerîf ettiler. Lâkin bi-hasebi'z-zâhir müşarünileyhimâ hazerâtı müşahede olunamadığı gibi Osman Bey merhum dahi görülemediğinden bi-hasebi'l-bâtın rûhâniyyet-i aliyyeleri birlikte olarak teşrif buyurulmuş demek olacağı emr-i bedîhîdir azizim.

Gelelim bu yüzsüz asi Aşçı Dede hâl-i perîşânına. İşte ramazân-ı şerîfi böyle serseri bir hâlde çıkarıp leyle-i kadrde dahi Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde hayvan gibi dolaştık. Hamdolsun kördüğüm olmadan oradan çözülüp yerimize gelip yani yalıya bağlandık. Vaktaki yevm-i arefe oldu, herkes çoluk çocuğu telâşıyla çarşı pazar muhabbetinde olup fakir, bunlardan vareste olmakla gönlüme geldi ki Hazret-i Eyyûb Sultan radıyallâhu anhu efendimizin türbe-i sa'âdetlerine gidip onlara misafir olayım ve bayram gecesi orada sabahlayayım. Öyle ettim. Ba'de'l-asr Eyyûb Sultan'a gidip bayram gecesi iftarı tenhaca türbe-i şerîfte edip gece saat dörde kadar câmi'-i şerîfte ârâm ile badehu câmi'-i şerîf kapandı. Zaten türbe-i şerîf de kapalıdır. El ayak çekilinceye kadar kahvenin bir köşesinde ve âlem-i hayrette oturdum. Saat altıda kahve kapanıp sokakta kaldım. Ama bir acîb gariplik çöktü. Oradan türbe-i şerîfin kapısına gidip kapının eşiğine başımı koyup haylice kıtmîr-veş sızlandım, ammâ sızlandım, ammâ sızlandım. Badehu oradan kalkıp ârâm edecek mahal olmadığı gibi iyice üşümüş olduğum cihetle hem ısınacak ve hem de biraz rahat ve uyku

377 "İki haremden (Mekke ve Medine) birinde ölenler, hesap ve cezaya karşı güvence altındadır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 280, no: 2619

378 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

kestirmek ve bayram namazını gusül abdestiyle eda etmek için türbe-i şerîf ittisalindeki hamama gittim. Orada sabahlayıp namaz vakti câmi'-i şerîfe gelip bayram namazını eda edip atebe-i felek-mertebe-i Sultân Eyyûb'e yüz ve göz sürüp bayramlaşarak oradan Ortaköyde'ki sahilhaneye avdet ettim azizim.

Dersaadet'te bulunduğum müddet bizim Şube Müdürü Alay Emini Rıza Beyefendi ile muhaberemiz eksik değil idi. Ramazân-ı şerîften evvelce yazmış olduğum bir mektubun haşiyesinde yazmış idim ki "Fakirin dâ'ire-i askerîde intihâb-ı küttâb komisyonu a'zâ-yı kirâmına kesb-i ubûdiyyet etmiş olduğumdan, Huda göstermesin, oraca bir münhal zuhur eder ise, tanzim olunacak mazbatayı doğruca fakirlerine gönderir iseniz, sekiz on gün zarfında komisyona tasdik ve mu'âmele-i lâzimesini icra ettiririm" diye yazmış idim. Ve gönlüme böyle bir şey yazmak gelmiş idi. [308] Bundan zâhiren muradım oradaki arkadaş efendilere bir iyilik idi. Velâkin bâtını başka imiş. Bu mektubuma cevaben mumaileyh Rıza Bey'den aldığım cevapnamede yazmış ki "Bu kerametiniz bizim sınf-ı sânî Reşid Efendi hakkında olup buna pek çok teşekkür ettim, zira ki burada Erkân-ı Harbiyye Dairesinde sınf-ı evvel bulunan Hacı İbrahim Efendi vefat edip onun yerine mumaileyh Reşid Efendi tayin olunup tanzim olunan mazbatası tahrîrât-ı mâliyyenizin vusulünden sekiz on gün evvelce makâm-ı seraskerîye gönderilmiştir. Ve malûm ya buradaki efendilerin ahvali ve garazkârâneleri, hatta mazbatada iki mümeyyiz efendinin mührü yoktur, yani Reşid Efendi'nin sınf-ı evvelini tasdik etmediler. Bu iki mümeyyiz ki Aziz Bey ile Yahya Efendi'dir, bunlar tarafından makâm-ı seraskerîye ve komisyon reisine ve sair mahalle mumaileyh Reşid Efendi ve buradaki komisyon aleyhine pek çok şeyler yazmışlardır. Buradaki efendiler iki taraf olmuştur. Artık himmet ü gayret sizindir" diye ziyade mültemisâne bir mektup aldım. Ve ba'de'l-kırâ'at bir hayli tefekkür ettim. O esnada gönlüme geldi ki mumaileyh Rıza Bey'e evvelce yazmış olduğum mektupta münhal zuhurunun suali fakire ait olmak üzere yani mümeyyiz efendilerden birisinin tekaütlüğü gibi idi. Hâlbuki iş aksine olup bu piyango Reşid Efendi oğlumuza çıktı. Hâlbuki bize çıkacak idi dedim. Her ne hâl ise bunda da bir hikmet vardır. Zaten meşhur meseldir "Bir adam kendisine bir şey isteyeceği vakit, peşinen o şeyi komşusu hakkında istemelidir." Meselâ bir hayvan isteyeceksen, "Ya rabbi, şu bizim komşu efendiye bir hayvan ihsan et" demeli ki hatta kendisine de bir hayvan ihsan olsun hikâyesine binaen mektubu alıp doğruca cananımız Osman Faiz Beyefendi'ye gidip işi hikâye ettim ve mektubu gösterdim ve dedim ki "Bu iş biraz müşkülce görünüyor, işte himmet ü gayret sizindir." Bunu ziyade rica ederim, bizim kerâmâtın itmamı efendimizin himmet ü gayretinizin inzimamıyla hâsıl olacaktır" diye lâtife ettim. Buyurdular ki "İki mümeyyizin mühür ve tasdiki olmadığı için biraz müşküldür. Bunun sebebini sual lâzımdır." Dedim ki "Oralarını bilmem, hüner böyle bir mazbatayı tasdik ettirmektir, gelecek hafta gelirim, tasdik oldu cevabını isterim" deyip yalıya avdet ettim.

Ramazân-ı şerîfe de bir hafta kalmış idi. Ramazân-ı şerîfte intihâb-ı küttâb komisyonu tatil olduğundan [309] terakümde olan evrakın o haftada kıraat ile cümlesinin arkasının alınmasına komisyonca karar verilmiş olmasıyla işte o

birtakım evrak meyanında her nasılsa, bizim muarazalı mazbatayı da sokuşturup fakirin hatırı namına atufetlû Muhtar ve Rami Bey efendiler ile saadetlû bizim Osman Bey efendimiz taraflarından müsaade ve himmet olunup tasdik olunmuş olduğunu gelip haber aldım. Hemen taraf-ı fakîrîden Şube Müdürü Rıza Beyefendi'ye: "Reşid Efendi'nin mazbatası tasdik olundu" deyip bir telgraf keşide ettim. Sahihen bizim kerâmât yol alıp sekiz on günde böyle bir yolsuz mazbatanın tasdiki, pîrân-ı izâm hazerâtı sayesinde olduğuna da şüphe olmadığından Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar olunmuştur. Velâkin bizim Beşinci Ordu aklâmı da karış muruş olup birtakımı bayram edip diğer takımı yüzleri karalanıp perişan hüsran olmuşlardır.

Şimdi bize ait olacak münhal zuhuruna müterakkıb iken ba'de'l-îd mumaileyh ile Rıza Beyefendi'den aldığım teşekkürnamede "Kısm-ı sânî mümeyyizi Sâdık Efendi'nin vefatıyla yerine kısm-ı sâlis mümeyyizi bizim Halil Efendi'nin intihabıyla komisyonun mazbatası makâm-ı seraskerîye takdim olunmuştur. O mazbata Dersaadetçe tasdik olunup icrâ-yı emri şeref-vürûd ettikten sonra sizin de kısm-ı sâlîs mümeyyizliğine tayininiz hakkında muahharen buraca mazbatası tanzim olunacağına buradaki komisyondan kaviyyen söz aldım. Lâkin bunların ahvali malûmunuz olup binaenaleyh ordu kumandanlığına hakk-ı âlînizde bir tavsiye alıp serî'an irsali ve mumaileyh Halil Efendi hakkındaki mazbatayı da yine iki mümeyyizin tasdik ve mührü olmadığından, kemâ fi's-sâbık tasdikine himmet ü gayretleri fevkalâde rica olunur" diye yazmışlardır. Bu mektubu aldım. Evvelce gönlümden gelen zuhuratın hak olduğuna memnun oldum. Ancak her ikimiz bir mazbata ile yürüyecek iken fakiri geriye bırakmak elbette bir fesattan ileri gelmiş deyip hemen keyfiyeti veliyyü'n-niam Derviş Paşa hazretlerine arz ile o saatte kumandanlığa mükemmel surette bir emirname alıp ve bazı sitemkârâne sözler tarafımızdan müdür beye yazılıp gönderilmiş ve saadetlû Osman Beyefendimiz tarafından dahi Muhasebeci Ahmed Bey'e mugâyir-i usûl ü nizâm harekette bulunup "Her ikisi bir mazbata ile icra olunacak iken İbrahim Efendi'nin geriye bırakılmasına bir mana veremedik" diye tevbîh suretinde bir mektup göndermiş olduklarından işte [310] bu mektupların oraya vusulü gününde yani bir günde aceleten fakirin dahi Halil Efendi'nin yerine kısm-ı sâlis mümeyyizliğine tayini hakkında mazbatası yapılıp gönderilmiştir. Ve mezkûr mazbatanın vürudüne kadar Halil Efendi'nin mazbatası tevkif olunmuş idi, hemen ikisi de intihâb-ı küttâb komisyonundan tasdik olunarak memuriyetimiz icra ve telgrafla mumaileyh Rıza Beyefendi'ye tebşir olunmuştur.

İşte bu zâhirde olan ve serî'an zuhur eden terakki dahi mahzâ bayram gecesinde Sultan Eyyûb radıyallâhu anhu efendimizin eşiğini öpüp bayramlaşmanın bayram harçlığı gibi olup "ez-Zâhiru unvânu'l-bâtini"[379] mantûkunca bu ihsanın

379 "Dış (görünüş), iç (görünüş)in göstergesidir." Çeşitli kaynaklarda özlü bir söz olarak geçiyor. *Fethu'l-bârî*, c. 2, s. 225, 226; *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 558, *Tuhfetu'l-ahvezî*, c. 8, s. 158; *Şerhu'z-Zerkânî*, c. 1, s. 479.

zâhiri olduğu gibi bâtını da vardır diyerek artık Cenâb-ı Hakk'a arz-ı ubûdiyyet ü şükrâniyyet kat-ender-kat olmuştur.

İşte bi-hasebi'z-zâhir İstanbul'ca olan işler tamam olup artık Şâm-ı şerîf'e avdet zamanı gelmiş, binaenaleyh hastamız refikamın beraberce götürülmesi dahi velîni'am efendiler tarafından ilhâh ve ısrar olunmaya başlayıp bu bapta akl u fikrim fevkalâde müşevveş olarak ne yolda hareket olunacağı bilinemeyip âlem-i hayrette kaldım ve her kim bunu işittiyse ziyade taaccüp ederek "Bu hatun nasıl gidecektir?" Çünkü bir hâle giriftar olmuş idi ki asla el ayak tutmaz, meyyit-i müteharrik gibi idi. Bir gün mumaileyhânın yanına gittim. Böyle beraberce Şam'a gideceğimizi söyledim. Dedi ki "Efendi, ben size evvelce dahi söylemiş idim, vaktiyle Cenâb-ı Hakk'a çok rica ettim ki beni Şam'dan çıkarmasın ve Şam'da öleyim, orada kalayım diye. Benim toprağım Şam'dır. Vaktiyle oraya götürün de orada ölürüm" dedi. Ve hem de böyle dedi ki "İnşâallâhu ta'âlâ Şam'a gider isem seni orada teehhül ettireceğim. Zaten artık benden fayda yoktur. Elbette eve, sana bakacak bir adam lâzımdır." Cevabında dedim ki "Ben Şamlı hatun almam. Eğerçi ruhsat u müsaade eder isen, burada bir hatun tedarik edelim. Ve hem o hatun da mevcuttur. Sen de ona razı olursun. Başkasıyla imtizaç edemezsin. Ve hem de sana güzel bakar" dedim. Dedi ki "Kimdir o hatun?" Dedim: "Akrabamızdan Dilber Hanım'dır." Dedi: "O benim canıma minnettir, lâkin onun devletten üç yüz kuruş maaşı var, yetişmiş iki tane evlâdı var, gelini var, torunu var, evi barkı burada; hemşiresi Dilberyar Kalfa sarayda. Bunları terk edip de [311] Şam'a hiç gider mi?" dedi. Dedim: "Senin nene lâzım? Sen ruhsat ver, ben bir kere halam ile söyleşirim" dedim. Dedi: "Pekâlâ, benden kulaç kulaç sana izindir. Lâkin efendilerime duyurma, bir sen bir de ben bileyim. Ben sana Dilber Hanım için ruhsat ve izin verdim" dedi. Fakir de dualar edip selâmlığa geldim.

Ferdâsı günü oldu, İstanbul'a geçip halama gittim. Halamın Kandilli'de de hanesi olup yazın Dilber Hanım ve çocukları, beraber Kandilli'ye gidip halamın hanesinde ikamet ederler, kışın da İstanbul'a gelip diğer teyzem Fatma Hanım'ın Tevekkül Hamamı civarındaki hanesine muttasıl olan Dilber Hanım'ın hanesinde ikamet ederler. Halam zaten alîle ve kötürüm olup asla dünya evine girmemiş ve fakirü'l-hâl düşmüş olmasıyla mumaileyhâ Dilber Hanım yanına alıp ona bakar idi. Ve mumaileyhâ Dilber Hanım da bir derece akrabadan gibi addolunur idi. Nitekim tercümemizde akraba ve taallukât bahsinde hikâye ve beyan olunmuştur. Dilber Hanım, Tophane-i Âmire Yoklamacısı merhum Abdulkadir Efendi'nin haremidir. Bundan iki evlâdı vardır. Biri Hassa Ordusunda Serçavuş Arif Bey, diğeri Tophane Kaleminde Tercüme Odasında Mülâzım İsmail Efendi'dir. Mumaileyh Abdulkadir Efendi vefat edeli sekiz sene olmuştur. Mumaileyhâya üç yüz kuruş maaş tahsis etmişlerdir. Ve mumaileyhâ Dilber Hanım'ın bir kız kardeşi de Dilberyar Kalfa demekle meşhur, elyevm Yıldız Saray-ı hümâyûnunda devletlû Hazînedar Usta'nın dairesindedir. Mumaileyhâ, Sultan Abdülaziz Han merhumun hazinedar ustasının birinci kalfası idi. Bunları hikâye ve ahvalleri şöyledir ki Dilber Hanım, Dilberyar Kalfa'nın büyük

hemşiresidir. Vaktiyle Dilberyar Hanım'ı bizim akrabadan Berber Hacı Emin Efendi'nin kerimesi Zekiye Hanım satın alıp muahharen saraya satmıştır. Bunun hemşiresi Dilber Hanım'ı da kezalik akrabadan Adliye Hanım satın alıp muahharen akrabadan mumaileyh Abdulkadir Efendi'ye satmıştır. Velhâsıl bunlar taallukattan addolunurlar.

İşte ferdâsı günü bunların hanesine gittim. İzaz u ikram ile dâhil-i hâne oldum. Biraz muhabbetten sonra halamı bir tenha odaya götürüp dedim ki "Bizim arkadaş bize teehhül için ruhsat verdi. Lâkin kimi alayım ve nasıl edelim seninle müşavere etmeye geldim" dedim. Dedi ki "Ağabey, iyi söyledin, zaten [312] ben bunu kurmuş idim, sana söyleyecek idim. Şimdi işin doğrusu budur ki bizim Dilber Hanım'dan başka sana münasip hanım yoktur." Dedim ki "Ben de zaten bunun için sana geldim. Benim muradım budur ve bizim refika dahi bunun için ruhsat vermiştir. Lâkin bilemem o da razı olur mu?" dedim. Dedi ki "Sen orasına karışma, ben nasıl eder isem ederim, onun gönlünü ederim" dedi. Ben de "Pekâlâ, işte ben gidiyorum" deyip oradan yalıya avdet ettim.

Birkaç gün sonra geldim, gördüm ki hanenin halkında bir başka muhabbet vardır. İzzet ü ikram ziyadedir velâkin Dilber Hanım meydanda yoktur. Sual ettim. Bir iş için Kandilli'ye gitmiş imiş. Keyfiyeti halamdan sual ettim. Dedi ki "Ağabey, dîdeler rûşen olsun, o iş oldu bitti! Razı ve memnun oldular ve çocukları da cümleten bu işten memnundurlar" dedi.

Fe-subhânallâh Kâdir ve Kayyûm olan Allah! Meğer ki taraf-ı ilâhîden bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin muhabbet çorbası onların vücutları matbahında tabh olunmakta imiş, fakirin bundan haberim yok imiş. Meşhurdur "âşıktan evvel maşûka düşer şerâre-i aşk" derler azizim.

Artık bu bapta Cenâb-ı Hakk'a nasıl teşekkür ve hamd ü senalar edeceğimi bilemeyip hayran ve sergerdân kaldım. Oradan yalıya avdetle refikam hanıma ifade ettim. O da bir dereceye kadar memnuniyet gösterdi, yani hatunların bu bapta olan ahvali malûm ya. Ne ise, artık nikâh olunmasına karar verdik, çünkü Şam'a avdet karîb oldu, mumaileyhâ Dilber Hanım'ın mahdumu Arif Bey'e bir miktar akçe verdim ki o akşam imam, müezzin ve bazı komşulara bir tabla taam tehyie ve hazır etsinler ve imam ve müezzin ve bekçiye verilecek aidat ne ise onları versinler diye vekâletimizi dahi teslim ettik. Perşembe günü nikâh olup fî 29 Nisan 309 ve fî 24 Şevvâl sene 310 [11 Mayıs 1893] cuma gecesi dâhil-i harem-i ismet oldum. Cuma günü diğer mahdumum İsmail Efendi ile Sultan Eyyûb radıyallâhu anhu efendimizin ziyaretlerine gidip akşamı avdet ettim.

Ferdâsı cumartesi günü yalıya gittim. Ne gidersin, iş alevlenip ayyuka çıkmış. Yalının kapısından girer girmez, ağalar, efendiler: "Maşallah buyurun, mübarek olsun, hayırlı olsun, cümlemiz memnun olduk. Canım niçin habersizce yaptın? Ne olurdu haber versen?" diyerek alkışlayarak üst kata çıktım. Oradaki zevât-ı kirâm yani Ahmed Paşa [313] ve yâverân ve Hazret-i Şeyh-i Ekrem efendilerim dahi birtakımı memnun, diğer takımı mağdûb olup her ne hâl ise bir müddet sonra haremden büyük veliyyü'n-ni'met paşa efendimiz hazretleri teşrif buyurup istikbal ettim. Buyurdular ki "Mübarek olsun, memnun oldum. Lâkin

bu sakalda güveyi olmaz. Sakalı biraz ufaklatmalı" diyerek lâtife buyurdular. Dedim ki "Ne yapayım efendim, cariyeniz için bir hizmetçi aldım." Buyurdular ki "Evet, bu bapta kimsenin bir diyeceği yoktur. Maşallah iyi sabır ettin, on senedir bizim hatırımız için sükût edip bu dert ve meşakkati çektin. Şimdi de böyle bir meyyit-i müteharrik hâle girmiş bir hatunu alıp yine Şam'a avdet ediyorsun. Her cihetle haklısın" buyurdular. Binaenaleyh artık kimsede söz söylemeye mecal kalmayıp zarurî sükût ettiler. Lâkin velâkin yalının harem ciheti denize yakın olduğundan fırtınadan dalgalar birbirini takip ile deniz göklere çıkıyor. Çok fırtına çok hava vardır. Ve daha çok rüzgâr ve hava şiddet bulacaktır. Şu kadar vardır ki içeriden Dilber Hanım'ı bilirler ve hemşiresi Dilberyar Kalfa'nın hatırı yanlarında pek büyüktür. Binaenaleyh onlar da bir dereceye kadar sükût ile hava bertaraf olarak ortalık lehu'l-hamdu ve'l-minne süt limanlık oldu azizim. Cümlesi, Hak'tandır. Herifin dediği gibi "Edip eyleyen sensin rabbim."

Badehu hareme refikam yanına gittim. "Mübarek olsun, muradınıza nail oldunuz!" dediler. İşte bu kadarcık olsun söz söylemek onların hakkıdır şahım. Fakir de bir derece bu işten memnun olmayıp mukadderât-ı ilâhiyye böyle imiş deyip bazı gûne sözler ile teselli-i hâtır edip oradan ruhsat alarak İstanbul'a avdet ettim.

Bir hafta kadar İstanbul'da ikame edip gündüzleri yalıya, geceleri Dilber Hanım'ın yanına gelirdim. Bir haftadan sonra Kandilli'deki halamın hanesine nakledip orada dahi on beş gün kadar ikame edip fî 20 Mayıs sene 309 [1 Haziran 1893] perşembe günü cümleten vapura râkiben Beyrut'a âzim olduk.

Evvelce arz olunduğu üzere cuma günleri Hazret-i Eyyûb Ensârî radıyallâhu anhu efendimizin câmi'-i şerîfinde cuma namazını edadan sonra bazı kere Galata'da Kulekapısı Mevlevîhanesi'ne ve âyîn-i şerîfe şitâb edip yetişir idim. İstanbul'dan hareketime bir hafta kalarak yani son cuma günü idi, cuma namazını Kurşunlu Mağaza'daki Yeraltı Câmi'-i şerîfi'nde eda edip oradan medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan kibâr-ı sahâbe-i ızâm rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în, [314] hazerâtıyla veda edip oradan doğruca Mevlevîhaneye gittim ki orada metfun olan Hazret-i Şârih-i Mesnevî kuddise sırruhu'l-azîz ve sair zevât-ı kirâm hazerâtıyla da veda edeyim. Semahane küşat olup dahil oldum. Şöyle bir köşede vahdeti ihtiyar ettim. Aşr-ı şerîf kıraatinden sonra na't-ı şerîfe henüz bed' olunmamış idi, şöyle niyet ettim ki "Bu okunacak na't-ı şerîf, Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretleri lisanından hakk-ı fakîrîde olsun" tefe'ül-i hayrı ettim, yani ne ki zuhur eder ise, fakire hitap makamında olsun ve bu niyet ve Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimize teveccüh ve rabıta ettim. İşte kıraat buyurulan na't-ı şerîf bu idi azizim, şahım sultanım, velinimetim efendim:

Bâz âmedem bâz âmedem hâzâ cunûnu'l-âşıkîn
Çun rûh der-ten âmedem hâzâ cunûnu'l-âşıkîn

Bâz âmedem cûyâ-yı Hak ser-tâ-kadem gûyâ-yı Hak
Der-kurb-ı ev ednâ-yı Hak hâzâ cunûnu'l-âşıkîn

Bâz âmedem mest-i Hudâ mey-hordem ez-dest-i Hudâ
Men nîstem hest Hudâ hâzâ cunûnu'l-âşıkîn

Lâhût-ı men nâsût şud nâsût-ı men lâhût şud
Câm-ı Hudâ hem kût şud hâzâ cunûnu'l-âşıkîn

Ey Şems-i dîn dîvâne şud bâ-ışk-ı û hem-hâne şud
Cân bûd hem cânân şeved hâzâ cunûnu'l-âşıkîn[380]

İşte bu na't-ı şerîfin akîbinde kıraat olunan âyîn-i şerîf dahi bu idi ki: "Mâh est nemî-dânem hurşîd-i ruhat yâ ne..."

Tercüme-i ahvâlimizde evvelce zikrolunduğu üzere Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin kuddise sırruhu'l-azîz huzurlarında bizim Mevlevî dede efendi ile ale'd-devâm bu âyîn-i şerîfi kıraat eder idik. Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin ziyade sevdiği âyîn-i şerîf idi. Bu cihetle artık o günde fakire ârız olan mestanelik ve zuhur eden gözyaşları, Boğaziçi'nden seyelân eden akıntıyla yarış ederdi. Etrafımda olan züvvârı dahi bir derece mest etmiştir. Gerçi na't-ı şerif mazharı olmadığım azher mine'ş-şems meydandadır. Hâşâ sümme hâşâ bu makâm-ı ma'neviyye, Hazret-i Mevlânâ efendimize mahsustur. Ancak bu yüzsüz miskin, asi Aşçı Dede'lerine geri gelmek müjde ve tebşiri var idi, yani İstanbul'a geri gelmek mukarrerdir. İşte matlûb da bu idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne bu da Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin taraflarından irade ve ferman buyurulmuştur azizim. [315]

380 Geri geldim, geri geldim, bu âşıkların mecnunluğudur. Tende ruh olarak geldim, bu âşıkların mecnunluğudur. Baştan aşağı Hak diyerek Hakk'ı arayarak "ev ednâ" makamına geldim, bu âşıkların mecnunluğudur. Tanrı sarhoşu olarak geldim, Tanrı elinden mey içtim; ben yokum, Tanrı var, bu âşıkların mecnunluğudur. Benim ilâhîliğim insanî oldu, insanîliğim ilâhî oldu, Tanrı kadehi rızık oldu, bu âşıkların mecnunluğudur. Ey din güneşi, divane oldu, onunla aynı hanede oldu, can oldu canan oldu, bu âşıkların mecnunluğudur.

BU FASIL DERSAADET'TEN ŞÂM-I ŞERÎF'E AVDETLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere parasızlık cana kâr etmiş idi. Hele hamd olsun ki mahdûm-ı fakîrî Tabur Kâtibi Salih Efendi[ye] haremin keyifsizliği ve fakirin böyle bir perişan hâlde olduğumu yazmış idim. Binaenaleyh beş adet Osmanlı lirası göndermiş. Bu akçe leyle-i kadrden iki gün evvel dest-i fakîrîye vâsıl olup onunla bir miktar gözüm açılıp İstanbul'u görmüş idim ve leyle-i kadrde ve bayramda bolca harçlık oldu. Ve bayram ertesi diğer mahdumum Suriye Müddeî-i Umûmî Kâtibi Hüsameddin Efendi'ye oraya geleceğimden vapur ve yol masrafı için on adet lira irsaliyle Beyrut'ça muavenet olunmak üzere lâzım gelenlere tarafından yazılması ve bir hane dahi tedariki yazılmış olmakla posta ile on adet lira göndermiş ve yol masrafı için bizim velinimet Derviş Paşa hazretlerinin harem-i ismetlerinden on lira ihsan buyurulmuş ki cem'an yirmi adet lira mevcudum olmuş idi. İşte bununla nikâh cemiyeti ve ba'de'n-nikâh vapura râkib olduğum güne kadar olan hane masrafı ve şuraya buraya ita olunup ve vapur yol masrafına on adet liram kalmıştır. Binaenaleyh keyfiyeti faziletlû, reşadetlû efendimiz hazret-i şeyhzâdem Hacı Fevzi efendimize arz ederek zâhirî güya istikraz ve bâtınî ihsan suretinde vapura râkib olacağım günü on adet lira dahi onlardan alınarak yine yirmi adet liram oldu. Hasta olan refikama hizmet etmek için büyük hanım efendi tarafından elli kuruş maaş ile tayin olunan Erzincanlı bir hatunun dahi beraberce Şam'a götürülmesine irade buyurmuşlar olduğu gibi yeni refikam hanımın gerek hemşireleri iffetlû Dilberyar Kalfa tarafından ve gerek ise mahdumu Arif Bey tarafından olunan ısrar üzerine diğer mahdumu İsmail Efendi'nin de beraberce Şam'a kadar götürülüp oradan İstanbul'a iadesine karar verilmiş olmasıyla işte bunların Türk vapurlarıyla levâzımât-ı seferiyyelerine ve Dersaadet'te kalacak Arif Bey oğlumuzun ve Şam'dan avdet edecek İsmail Efendi ile halam Emine Hanım'ın idaresi için şehriye üç yüz kuruş sipariş terk ve havale olunmuş ise de [316] bu siparişin alınıncaya kadar levâzımât-ı beytiyye için vapurda ve hîn-i vedâ'da dört adet lira mumaileyh Arif Bey'e verilip nezd-i fakîrîde on adet lira kalmış olduğu hâlde İstanbul'dan palamurayı ve demiri kopardık.

Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ettim ki böyle sâil derecesine gelmiş olan bu yüzsüz asi kuluna mahzâ kemâl-i lutf u merhamet-i ilâhiyyesinden olarak böyle ihsan ve atıyyesiyle bu asiyi memnunen ve mesruren Şâm-ı şerîf'e avdet ü ric'at ettirmiştir. Bu da bir derece refikam hasta hanımın gönlü idi. Sahîhen müddet-i medîde esîr-i firâş olup derd ü elem ile erimiş, hilâl gibi kemikten ibaret olarak meyyit-i müteharrik hâline girmiş olan bir âcize hatunun

elbette gönlü hubb-ı dünyâ ile memlû ve Cenâb-ı Hakk'ı ve resûlü ve ahiret yolunu unutmuş olan hatunun gönlünden kat-ender-kat alâ ve bâlâdır. Vapura râkib olacağımız günden bir gün evvel Kandilli'den İstanbul'a gelip teyzem Fatma Hanım'ın hanesinde o gece kalınıp ferdâsı günü yeni haremi oradan araba ile iskeleye gönderilip bir ayrıca vapura çıkıp onlara mahsus mahal tedarik olunduktan sonra vapurdan yalıya avdet ile oraca dahi icap edenler ile veda ederek hasta olan haremi bir kayığa koyup vapura götürdüm. Ama nasıl götürdüm, bir ben ve bir de Allah bilir. Güç hâl ile uşak arkasına alarak vapurun merdiveninden yukarıya çıkarıp yerine yatırdık. Lâkin vapurda olan halk cümlesi seyrine gelip "Bu nedir? Bu nasıl vapurda gider? Bu bir mevtâdır" diyerek taaccüp ettiler. Bu hâli yalıdan beraberce gönderilmiş olan uşak ve cariye ve sair adamlar müşahede edip fevkalâde teessüf ederek avdet ettiler. Elbette büyük hanım efendimize de malûmat vermişlerdir. Onlar da teessüf etmemek ellerinde değil ise de ne çare, mukadderât-ı ilâhiyye böyledir, zira ki evvelce dahi beyan olunduğu üzere mumaileyhânın toprağı Şâm-ı şerîf'te imiş ve kendisi bunun için vaktiyle çok dualar edip duası kabûl-i dergâh-ı ilâhî olduğuna dair kendisine dahi tebşir olunmuş idi. Reşadetlû veliyyü'n-ni'am Hacı Fevzi efendimiz hazretleri bizzat vapura gelip teşyi etmek arzusunda olmakla vapurda her nasılsa, vakt-i mu'ayyenesinden iki saat evvelce hareket ettiğinden gelip vapuru bulamadığı cihetle pek ziyade mükedder olarak kemâl-i te'essüfle avdet ettiği [317] muahharen Şâm-ı şerîf'e göndermiş olduğu emirnamelerinde şöylece beyan buyurmuşlardır.

Sûret-i Emirnâme:

> "Buradan hareket buyrulduğu gün saat on raddelerinde muhsûsan vapura geldimse de "Yeller eser şimdi yerinde, vapur hareket etmiş şamandırası mevcut" fâtiha-hân-ı selâmetle me'yûsen avdet ettim. Dahi "Revîd ey âşıkân-ı Hak be-ikbâl-i ebed-mülhak" kıt'a-i latîfesi zebân-ı âcizîden tekrar olunarak cereyan etti. Kalem, âlem-i muhabbet sahralarında cünbân olmak fikrinde ise de vaktin müsaadesizliği cihetle sükût olundu."

diye irade ve beyan buyurmuşlardır. İşte bu selâmet duası idi ki lehu'l-hamdu ve'l-minne Kâğıthane Deresi'nde gider gibi Beyrut'a muvasalat müyesserkerde-i Cenâb-ı İzzet oldu. Vapurda hastanın zahmet ü meşakkatinden başka bir zahmet ü meşakkatimiz yok idi, yani o kadar halk arasında onun yatırıp kaldırılmasında ve ekl ü şürbünde çok müşkilât oldu azizim.

Her ne hâl ise fî 26 Mayıs sene 309 [7 Haziran 1893] çarşamba günü alessabah güneş ile beraber Beyrut'a muvasalat olunup herkesin adamları istikbale gelip vapurda olan halk çıkıp vapurda yalnız biz hasretleri kaldık. Bununla beraber iki katlı ekmek kadayıfı gibi hüzün ve elem iki kat olup şöyle hayran ve sergerdân ne gûne hareket olunacağı bilinemeyip ve bu hastayı nasıl dışarıya çıkaracağım diye deryâ-yı tefekküre dalıp bu beyti dahi kıraat ettim.

Kimsesiz yoktur cihanda herkesin var kimsesi
Kimsesiz kaldım ilâhî kimsesizler kimsesi

Gerçi Dersaadet'e gelir iken, bizim canımız ruhumuz Tabur Kâtibi Mehmed Ali Efendi hazretlerine misafir olunup pek çok ikram ve ihsanları görülüp fevkalâde mahcup kaldığım cihetle bu sefer Dersaadet'ten hareketimde onlar bir şey yazmayıp mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Efendi'ye yazmış idim. O da Beyrut'ta Beyrut vücûh ve tüccâr-ı mu'teberânından meşhur ve maruf Hasan Efendi Beyhûm'a yazmışlar ise de, onların tarafından vapura gönderilen adamın vapura geç gelmesi, fakiri böyle bir hâl-i perîşâna bırakmış idi.

Binaenaleyh zarurî ve mecburî vapurda mumaileyh Mehmed Ali Efendi'ye bir kâğıt yazıp vapurda kaldığımızı beyan ederek kayıkçıların birisiyle kışlaya gönderdim. Kayıkçı, kışlaya gidip mumaileyh Mehmed Ali Efendi'yi sual edip daha hanesinden gelmediği cevabını alıp orada beklemekte iken, ehibbâmızdan kanun çavuşu [318] pusulayı görüp "Aman, efendi teşrif etmişler!" diyerek sür'at-ı serî'a ile vapura geldi. Bu kanun çavuşunun vapura çıkmasıyla beraber mükemmel bir sandal ile mumaileyh Hasan Efendi Beyhûm'un adamı dahi gelip "Hüsameddin Efendi'nin pederleri zât-ı âlîleri midir?" diye sual edip "Evet" cevabını verdiğimde "Buyurun efendim, Hasan Efendi Beyhûmlara misafirsiniz, işte sandal getirdim ve mahsus arabalar da iskelede hazırdır" deyince artık bu bapta olan huzur u sürur ve hâsıl olan memnuniyet böyle kalem ve kâğıt ile arz u beyan mümkün değildir. Oradan hastayı kemâl-i hoşnûdiyetle ve tazim ü tekrîm ile uşaklar alıp sandala koyup ve diğer ehl-i beyt dahi sandala binip iskeleye gittiler. Fakir de vapurda olan sandık ve eşyaları mumaileyh kanun çavuşu marifetiyle diğer bir sandala koyup beraberce arkaları sıra iskeleye geldim.

Bir de onu gördüm ki bizim canımız ruhumuz Mehmed Ali Efendi iskeleyi kılıcıyla kesip almış! Bizim haremleri bırakmaz ki Hasan Efendi Beyhûm'un arabalarına bindirsinler. Kendisinin mahsus getirmiş olduğu arabalara koyup hanesine götürmek ister. Fakir yetiştim. Gelip ellerime sarılıp "Aman efendim, merhamet buyurun, bu nasıl geliştir? Niçin evvelce telgrafla irade buyurmadınız? Şimdi de diğer mahalle misafir olmak istersiniz, bu ise kâbil-i mümkün değildir. Hasan Efendi Beyhûm mülûk gibi bir zattır, onun dairesinde cümleten rahatsız olursunuz. Efendimiz, fakir miskîn-mizâc bir zât-ı âlî-kadrsiniz" diyerek birtakım nüvâziş ve iltifat ile gönlümüzü alarak haremleri, Mehmed Ali Efendi'nin arabasına râkiben hanelerine gönderip Hasan Efendi Beyhûm'un arabasına Mehmed Ali Efendi ve fakir ve göndermiş olduğu biraderi beraberce râkip olup doğruca mumaileyh Hasan Efendi'nin konağına gittik.

Efendi-i mûmâileyh kapıdan istikbal ve kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile alıp odalarına götürdü. Sahih, konak değil bir saraydır ve kendisi de bir meliktir, müteaddit uşaklar, hizmetçiler, fakirin mizaç ve meşrebime göre orada bir saat oturmak bir sene zindanda hapis olmak ile beraberdir. Ne ise, Mehmed Ali Efendi ile aralarında muhabbet ber-kemâl imiş. Binaenaleyh Mehmed Ali Efendi tarafından bazı gûne lâtife ile: "Zât-ı âlîniz bizim mürşidimiz üstadımızı bizden habersizce nasıl alabilirsiniz? Bizim kılıcımızdan korkmaz mısınız? Bir hiç

adama misafir mi kaptırırız! [319] Görmüyor musunuz bizim bu kadar askerimiz vardır?" diyerek gülüşerek muhabbete başladılar. Mumaileyh Hasan Efendi tarafından dahi mukabele olunarak olur olmaz diyerek "Sonra Hüsameddin Efendi'ye ne cevap verelim? Bizce bu bir büyük ayıp olur, aman merhamet buyurun!" diye rica ve niyazda bulunup artık her ne hâl ise mumaileyh Hasan Efendi'yi ikna ederek rızalarını tahsil ile oradan kalkıp Mehmed Ali Efendi oğlumuzun hanelerine geldim, yani azâb-ı cehennemden na'îm-i cennet-i a'lâya düştüm. Meşrep bu ya azizim.

İşte bu izzet ü ikram mahzâ Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanı ve erenlerin sâye-i kudsiyyeleri olduğunda şek ve şüphe yoktur. Binaenaleyh Cenâb-ı Hakk'a ne yolda hamd ü senalar ve şükürler edeceğimi bilemeyip

Olmayınca senden atâ, kul neylesin yâ Rabbenâ
Cümle işi sehv ü hatâ kul neylesin yâ Rabbenâ

diye tazarru, niyaz olunmuştur.

Akşam oldu, Mehmed Ali Efendi kışladan geldi. Ba'de't-ta'âm muhabbete girişildi. Fakirin oradan hareketle Dersaadet'e geldiğimden sonra mumaileyh Mehmed Ali Efendi bi-hasebi'z-zâhir emrâz-ı zâhirîye müptelâ ve bi-hasebi'l-bâtın terakki ve tecelliyât-ı subhâniyyeye mazhar olarak iklîm-i vücûdunda zuhura gelen havâdisât-ı ma'neviyyeyi ber-tafsîl beyan ettiler. Sahihen bir lutf u ihsân-ı ilâhiyyeye mazhar olmuşlar olduğundan taraf-ı fakîrîden dahi Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar olunmuştur.

Beyrut'a çıktığım gün bir miktar istirahattan sonra Yahya aleyhisselâmın yed-i sa'âdetleri metfun olan câmi'-i şerîfe gidip orada öyle namazını eda edip huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda oturup teveccüh ve rabıtada durur iken, hikmet-i ilâhî vehleten birdenbire atufetlû Mektupçu Muhtar Efendi hazretlerinin gayet sevgililerinden ve ihvân-ı tarîkat-ı aliyyeden Tahrîrât Kalemi Müdürü saadetlû İzzet Efendi hazretleri kemâl-i aşk u muhabbetle zuhur ederek vücudumu serâpâ kaplamış olduğu hâlde, ihtiyarsız bir bükâ-yı şedîde zuhur ederek işte böyle ağlayarak sızlanarak müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleriyle İzzet Efendi hazretlerine ve sair ihvân-ı bâ-sefâya hayır dua ve niyazlar olunmuştur. Oradan kalktım, bir de onu gördüm ki kibâr-ı meşâyıh-ı izâmdan evvelce Dersaadet'e gider iken, meclis ve cemâl-i enverleriyle müşerref olduğum reşadetlû Mustafa Efendi hazretleri fakire muntazırdır. Hemen huzurlarına şitâb ile mübarek dest-i mürşidânelerine sarılıp öpüştük. Buyurdular ki "Bizim daha câmi'-i şerîfe gelmemiz vakti değildir, yani vakt-i asrda gelir idim. Lâkin bugün gönül âleminden ilhâh ve ısrar ederler ki [320] şimdi câmi'-i şerîfe gidin. Canım bu vakit camiye gitmez idim, buna acaba sebep nedir diyerek geldim. Meğer ki zât-ı âlîleri teşrif buyurmuşlar. Bu ilhâh ve ısrar sizin için imiş" diyerek oturup orada bazı gûne muhabbetler meydana gelmiştir. Ve mumaileyh Mehmed Ali Efendi'yi kemâ fi's-sâbık kendilerine tavsiye ederek haklarında teveccühât-ı iksîr-âyât-ı mürşidânelerinin bekasını niyaz ettim. Buyurdular ki "Mumaileyh, sizin Dersaadet'e teşrifinizden sonra birkaç defa hanemize gelip

hayli muhabbetler olunmuştur. Lehu'l-hamdu ve'l-minne zâhir ü bâtın işleri yolunda ve terakkileri her an ve zaman mevcuttur." Fakir de arz-ı şükrâniyet ile oradan veda edip hanemize avdet ettim.

Hastamız münasebetiyle durmayıp hemen Şâm-ı şerîf'e gitmek murat olunduğundan cuma günü yolda bulunmak üzere karusa bileti alınmış ve arabanın arka ciheti altı neferlik olup bizim mevcudumuz beş neferden ibaret ise de bir neferin ücreti tarafımızdan verilerek diğer ecnebi adam konulmaması ve her kaç kuruş eder ise, mumaileyh Mehmed Ali Efendi tarafından tesviyesi kendisine ifade olundukta, kemâl-i memûniyet ü mesrûriyetle teşekkürler ederek hemen kumpanyaya gidip eşyalarımızı eşya arabasına koyup ve karusa biletini alıp avdet ettiler. Cem'an yekûn kaç kuruş olduğunu sual ettim. Bir miktar tereddüt ederek cevap vermemesi yani kendi tarafından tesviye etmek efkârında iken, fakirin kendisine söylediğim bazı sözlere mebni elli yedi adet beyaz mecidiye verilmiş olduğunu beyan etti. Buna senet vermek murat ettim ise de, böyle senet vermek kendisince mûcib-i te'essüf olacağını ifade etmesiyle "Bilâ-sened karz-ı şer'î olsun" dedim. Memnûn oldular. Ve şöyle buyurdular ki "Buraya teşrifinizden iki üç gün evvel kışlada ve kalem odasında bir şey imal etmek için tahta celp olunmuş idi. O tahtadan iki adet büyücek tahta arttı. Dedim ki bunlar kalsın, bize belki lâzım olur. İşte o iki tahta ise, hastamız için arabanın içerisine konulmak için iki üç gün evvel hazır olunmuş. Bu da efendimizin kerâmâtındandır" dedi. Güldüm, dedim "Azizim, bu kerametler sizindir, zât-ı âlînize erenler tarafından haber verilmiş ki bu iki tahta Aşçı Dede'nin hastası olan refikam için arabaya vaz' olunmak üzere tehyie ve hazırlanması siz de öylece hareket buyurmuşsunuz." İşte mumaileyh Mehmed Ali Efendi [321] oğlumuzun bu risalede evvelce dahi hâl ü şânı zikr ü beyan olunduğu üzere bir acîb ehlullâh bendesidir ve bir acîb âşık u sâdıktır. Cenâb-ı Hak ve erenler ondan hoşnut ve razı olsun, amin.

Mumaileyh Mehmed Ali Efendi'nin taburunun imamı ve bizim canımız ruhumuz olan Ahmed Tevfik Efendi oğlumuzun peder-i âlîleri Mahmud Efendi teşrif buyurdular. Haylice muhabbet olunup o iki tahtayı gördüler. Mehmed Ali Efendi dedi ki "Gördünüz mü hoca efendi, tahtalar ne için yapılmış!" Keyfiyeti hikâye etti. Mûmaileyh Mahmud Efendi ziyade taaccüp edip fakire hitaben dedi ki "Efendi oğlunuzun odada bir şey yaptırtıp da bu iki tahta kesilip böyle zait ve fazla kaldı. Dedi ki "Bu tahtaları hıfzedin, lâzımdır." Dedim ki "Neye lâzım olacaktır böyle iki tane kesik tahta?" "Siz bilmezsiniz hoca efendi, belki lâzım olur." Meğer ki zât-ı âlîniz için hazırlanmış, taaccüp ettim" buyurdular.

Cuma günü alessabah arabalar ile karusaya gittik. O iki tahtayı birbirine ittisal ederek hastanın oturacağı mahalle vaz' ettiler. Be-hakk-ı Hudâ yani evvelce ölçüsü alınmış ve ona göre kesilmiş gibi huve huve mutabık gelip alâ bir taht-ı revân şekli olup onun üzerine yatak serip hastayı yatırdık. Fe-subhânallâh taaccüp ettim azizim.

Oradan can ve ruh mesabesinde olan Mehmed Ali Efendi'ye elveda diyerek Şâm-ı şerîf'e ve arâzî-i mukaddeseye yüz sürmek için bu asi yüzümü yollarının

tozuna sürerek fî 28 Mayıs sene 309 [9 Haziran 1893] cuma günü akşamı dâhil-i Şâm-ı cennet-meşâm oldum. Şubemiz müdürü rif'atlû Rıza Bey ile bazı ihvân-ı bâ-sefâ ve mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Efendi Elhâme'ye kadar gelip istikbal ettiler. Oradan diğer arabalara râkiben Hüsameddin Efendi'nin tehyie eylediği Çalık Mahallesi'nde Tavusiyye (?) Câmi'-i şerîfi karşısındaki haneye nüzul olundu. Ferdâsı günü şubeye gidip kumandan paşa hazretlerine yüz sürüp bazı ihvan ile görüşülüp ruhsat istihsaliyle ve ale'l-hesâb olarak on adet Osmanlı lirası Müdür Rıza Bey oğlumuzdan alarak haneye avdet olundu. İşte bir iki gün güya istirahat olunmak üzere Çalık Mahallesi'nde alık alık oturdum. Bir taraftan yol zahmeti ve bir taraftan hastanın âh vâhı, perişanlığı tamamıyla fakiri alık bir hâle koymuş idi. "Hâzâ min fazli rabbî."[381] Hazret-i Şeyh-i A'zam, Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyurmuşlar idi ki "Dünya için akıllı olmaktan [322] Allah için mecnun olmak alâ ve bâlâdır." İşte fakir de ne dünya ve ne ukbâ Cenâb-ı Hakk'ın bir miskin bî-kes dertli bir cariyesi için alık olduk azizim.

Pazartesi günü usûl-i kadîme üzere sabah namazını Câmi'-i Emeviyye'de eda edip mahall-i mahsûsumuza oturup vazîfe-i kadîme-i ma'neviyyemiz olan kırâ'at-i hatm-i hâcegâna bed' ü mübâşeret ve hitamında ihvân-ı bâ-sefâya hayır dua ve alelhusus Hazret-i Muhtar'a başkaca dualar olunup oradan vazîfe-i zâhirî olan mahall-i me'mûriyyetimize gelip işe bed' ü mübâşeret olunmuştur. Ve salı günü ba'de'l-asr Şeyh-i Ekber Hazret-i Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerine yüz sürülmek üzere türbe-i sa'âdete gidilip nasıl ki türbenin kapısından içeriye kadem-nihâde oldum ise, bilâ-ihtiyâr vehleten atufetlû Muhtar Efendi hazretleri âlem-i gönülde tamamıyla ve kemaliyle zuhur edip bırakmadılar ki Hazret-i Şeyh-i Ekber Efendimizi rabıta edeyim. Binaenaleyh zarurî ve mecburî müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerini murâbıt olduğum hâlde yani o dereceye iş vardı ki ara yerde İbrahim kaybolup Hazret-i Muhtar zâhir oldu. Hâsıl-ı kelâm ben Muhtar oldum. Bu hâl ile bir müddet müteveccih olup bu rabıtada biraz âlem-i vahdete dalmış gibi oldum.. O demde hâk-i pây-i Hazret-i Muhyiddin kuddise sırruhu'l-azîz efendimize yüz sürüp müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri hakkında olan niyaz ve suale cevap olarak Kelâm-ı kadîm'den tefeül ile zuhur edecek âyet-i kerîmeden isticvâb olunması remz ü işaretini gönlüme atmış olduklarından işâret-i ma'neviyye ile rabıtadan kalkıp türbe-i şerîflerinde olan kütüphanelerinden Kelâm-ı kadîm alınıp o huzurda emr ü irâde-i Hazret-i Şeyh-i Ekber ile Muhtar Efendi hazretleri hakkında tefeül olunup Kelâm-ı kadîm feth ü küşat olundukta, sûre-i Enfâl'de olarak zuhur eden âyet-i kerîmenin iptidası bu idi, yani hîn-i küşadında birinci satırı bu idi: "Ve mâ tunfikû min şey'in fî sebîlillâhi yuveffe ileykum ve entum lâ tuzlemûne. Ve in cenehû li's-silmi fe'cnah lehâ ve tevekkel alellâhi innehu huve's-semî'u'l-

381 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

alîmu"[382] Bu âyet-i kerîme zuhur etti. İşte bu âyet-i kerîmenin ma'nâ-yı işâreti pek çok [323] olup yani bu makâm-ı Muhyiddin kuddise sırruhu'l-azîzden size fî-sebîlillâh her ne ise tevfiye olunur, asla size bu bapta zulüm olunmaz gibi. Daha sair işaretlerinden birisi de Muhtar Efendi hazretlerinin makâm-ı irşâda vusullerini müjde ve tebşir olduğu gibi, bu yüzsüz asi Aşçı Dede dâilerine dahi müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin hüsn-i zan ve teveccühât-ı mürşidâneleriyle iltifât-ı ma'neviyyelerinden dolayı makâm-ı irşâdda ma'iyyet-i mürşidânelerine verilmiş olduğuma müjde ve tebşir olduğu cihetle artık bu bapta husule gelen memnûniyyet ü mesrûriyyet-i fakîrî, asla kalem ile arz u beyan olunamaz. Hemen o demde secde-i şükr ü mahmidetle ne veçhile niyaz ve dualar olunduğu Hudâ-yı müteâl hazretlerine malûmdur sultanım.

Ferdâsı günü reşadetlû faziletlû Şeyh Muhammed-i Hânî efendimiz hazretlerinin ziyâret-i aliyyelerine gidilip müşarünileyh hazretleri Hicaz'a teşrif buyurdukları cihetle mahdûm-ı mükerremeleri reşadetlû Abdulmecid efendimizi bulup ve hâk-i pâylarına yüz sürülüp müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin talep etmiş oldukları *Mevâkıf* nam kitabın istinsahı hakkında bazı şeyler müzakere olunup karar verilmiş olduğundan bu kararın ve buraya muvasalatla Şeyh-i Ekber efendimizin türbe-i şerîflerinde olan vukû'ât-ı ma'neviyyenin kendilerine tebliğ ve tebşiri zımnında takdim olunan arîza-i mufassala-i fakîrîye cevaben şeref-vürûd eden emirnâme-i cenâb-ı mürşidâneleri teberrüken ve teyemmünen bir sureti evvelce tahrir ü beyan olunduğu üzere tercüme-i ahvâle derc ü tezkiriyle mezkûr emirname, emânât-ı şerîfe bohçasına vaz' ile hıfz olunmuştur. Mezkûr emirnameleriyle gönderilmiş olan risaleler âşıkân-ı sâdıkâna hediye olmak üzere tevzi ve yağma olunup bir hayli ihvan açıkta kaldı.

Kitaplar yağma oldu bana yok mu amân
Diyenlere Hazret-i Muhtar'a yaman

dedik. Mezkûr emirnamelerinde cemal ü celâl arasında kalmış oldukları irade buyurulmuş idi. Yazılan cevâb-ı fakîrîde dahi şöylece arz olunmuş idi, yani mezkûr cemal ü celâl, infisal ve ittisal gibi tev'em olup biri gelir, diğeri gider, diğeri gelir, öbürüsü gider. İnzibât u intizâm-ı âlem bununla olup usr ma'al-yüsrâ gibidir. Bunlar sâlikân-ı hakîkatin iki kanatları gibi olup bununla pervâz ederler, zira ki bir kanatla pervâz olunmaz. Ve daima insan tatlı olan şeyleri eklden bıkar. Ara yerde mideye istek vermek için mür ve acı ve ekşi olan şeylerden de zevk etmek lâzımdır. Sıbyanın adım atlaması lu'bu gibi ne kadar geriye çekilir ise, o kadar daha ziyade ileriye atlar [324] ve dikilen nişanı tecavüz eder. Fakirin zâhirde huzûr-ı mürşidânelerinden geri çekilmekliğim gibi ki manevî nişanları fersah fersah tecavüz etmekteyim. Lâkin bu iftirâk-ı zâhire de tahammül edemeyeceğim gibi anlaşılıyor. Gerçi Şâm-ı şerîf'e avdetim refikam ca-

382 "Allah yolunda, ne harcarsanız tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğratılmazsınız. Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan, çünkü O, işitendir, bilendir." Enfâl, 8/60-61.

riyelerinin makamı burası olduğundan için olup mumaileyhâ bin üç yüz on bir senesi Safer-i hayrın on birinci [23 Ağustos 1893] çarşamba günü asr ezanı beraber saat dokuzda irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek Hazret-i Bilâl-i Habeşî radıyallâhu anhu efendimizin türbe-i şerîfleri kurbündeki makamına vaz' olunmuştur. Cenâb-ı Hak efendimize ve sair ihvân-ı bâ-sefâya ömür ve afiyet ihsan buyursun, amin.

İşte bu memuriyet bitmiştir. Hatm-i hâcegân kıraati memuriyeti ise gönül bu ya vazîfe-i ma'neviyyeyi saadethanelerinde ve huzûr-ı cenâb-ı mürşidânelerinde ifa etmek arzu eder. Zaten evvelce Dersaadet'e azîmet-i fakîrîde bunun için manevî işaret olan zatı tevkil etmiş idim. Yine o zata havalesi mümkündür, yani refikam cariyeleri buranın âb u havâsıyla imtizaç edemeyip eskisi yoluna gitmek emareleri görünmeye başlamasından dolayı ziyade havf ve ıztırabdayım.

İşte böylece arz u beyan olunmuştur. Şâm-ı şerîf'e geldiğimden bir mâh sonra matbaa memuru bizim Hacı İsmail Efendi evvelce arz olunduğu üzere salavât-ı şerîfeye fakirden mezun idi ve haddimiz olmayarak muahharen teberrüken zikir talim olunmuş idi. Bir gün sokakta rast geldim. Dedi ki "Keramet buyurdunuz, size geliyor idim." "Hayrolsun" dedim. "Hayırdır, inşâallâhu ta'âlâ bu gece bir ma'nâ gördüm." "Buyurun" dedim. Şöyle hikâye etti ki "Cami-i Emeviyye'de bulundum. Zatınız Yahya aleyhisselâmın kadem-i şerîfi cihetinde olan kapı tarafından geliyorsunuz. Lâkin beliniz iki kat olmuştur, yani tamamıyla rükû'da durur gibidir. Ve üzerinizde Buharalı gibi bir hırka vardır. Ve elinizde asa olup bir şeyler söylüyorsunuz, ammâ lisanınızı kimse anlamıyor, yani Türkçe, Arapça, Farisice değildir, bir acîb lisan ile tekellüm ediyorsunuz. Bendeniz diyorum ki acayip bu bizim efendi hazretleridir, ne olmuş böyle beli iki kat olmuş diyerek yanınıza doğru geldim. Karşıdan iki zat gelip sizin elinizi tuttular ve o iki zat sizi câmi'-i şerîfin bâb-ı berîd kapısına doğru götürdüler. O iki zat güya sizin lisanınızı bilir imişler. Onlardan sual ettim: "Efendi hazretleri ne diyor?" diye. Dediler ki "Beni buradan dışarıya çıkarın, [325] bana yolu gösteriniz diyor" dediler. Bu hâl ile uyandım" dedi. Dedim: "İnşâallâhu ta'âlâ hayırdır." Bundan başka bir şey demedim, velâkin bu rüyanın zâhir ü bâtını çirkin bir şey olduğundan beğenmedim. "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi"[383] dedim.

Ve bu rüyayı müteakip fakir de bir gece âlem-i ma'nâda gördüm ki Câmi'-i Emeviyye'ye zât-ı şâhâne teşrif edecek imiş. Ona zinet olmak üzere câmi'-i şerîfin minaresinden aşağıya kadar bir uzun merdiven salıveriyorlar. Ve o merdivenden aşağı adamlar nüzul edip minarenin aşağısından yukarıya doğru ipler keşide ederek onun üzerine kanâdiller talik ediyorlar. Fakir de merdivenden inen adamlara bir zarar ve ziyan olmasın diyerek fevkalâde bir muztarip hâl ile dua ediyorum. Ve aşağısından bazı kanâdîli yakmaya başladılar. Oradan fakir dışarıya çıktım. Gördüm ki zât-ı şâhâne gelmiş, bir büyük yüksek eyvanda ayak üzeri duruyor. Fakir de eyvanın merdiveninden yanına gittim. Karşısında Mâbeyn-i Hümâyûn Müşiri Gazi Osman Paşa hazretleriyle sair vükelâ-yı izâm elleri

383 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

bağlı selâmda duruyorlar. Zât-ı şâhâne, fakire nazar ediyorlar. Fakir de onlara nazar ediyorum. Lâkin iki taraftan da nutuk yoktur. Yalnız bir nazardan ibarettir. Bu hâlde uyandım. hayrola dedim.

Bundan iki gün sonra yani Rebiülevvelin on ikinci [22 Eylül 1893] cuma günü alelusul Câmi'-i Emeviyye'de mevlûd-i nebevî kıraat olunacağından oraya gidip cuma namazını edadan sonra huzûr-ı Hazret-i Yahya aleyhisselâmda bir cemm-i gafîr ile kıraat-ı mevlûd-i nebeviyyeye mübâşeret olunup fakir de kadem-i sa'âdet-i Hazret-i Yahyâ aleyhisselâmda bir yere sıkışıp ve büzülüp murâbıt olarak istima etmekte iken, şubemizin müdür muavini olan bizim Halil Efendi gelip omzumdan dürttü. Gözümü açıp nedir diye işaret ettim. Geliniz diye işaret etti. Fe-subhânallâh dedim. Yine rabıtaya vardım. Be-tekrâr gelip ilhâh ve ısrar etti. Biraz hiddet gösterip kulak vermedim. Lâkin efendi-i mûmâileyh de ilhâh, ısrarında sebat etmekle gönlüme geldi ki günah ve kusurumun çokluğundan bu cem'iyyet-i mübârekeden ihraç olunacağım. Bunda da bir hikmet vardır diyerek oradan kalkıp mumaileyhin yanına gittim. "Ne var canım birader? Niçin böyle edersin?" dediğimde, cevabında dedi ki "Gel buraya, şu karşıda oturan zata bir baksana." Bir de bakayım ki câmi'-i şerîfin kıble duvarına arka vermiş, türbe-i sa'âdete karşı etrafında nücûm gibi meşâyıh-ı kirâm toplanmış [326] ve kendisi ara yerde bir şems-i hakîkat gibi zuhur etmiş faziletlû, reşadetlû efendimiz Şeyh-i A'zam ve velînimetzâdem Hacı Fevzi Efendi hazretleridir. Böyle vehleten birdenbire bu hâli müşahede edince bilâ-ihtiyâr bir vecd ve bir cezbe-i hakîkiye ve ma'nevîye hâsıl olarak kemâl-i hayret istilâ ederek olduğum noktadan harekete mecal olmayıp Halil Efendi'ye dedim ki "Ne vakit teşrif buyurmuşlar?" Dedi ki "Bu gece teşrif etmişler." Dedim ki "Fakir şimdi huzurlarına gidemem, sonra görüşürüm." Mumaileyh yüzüme bakıp dedi ki "Sen birdenbire görünce bir hâl oldun. Kendine gel, aklını başına al, gel gidelim" diye elimden tutup huzurlarına götürdü. Kıyam buyurdular. İşte orada bir el öpüştük. Lâkin bu el öpüşmeyi artık kalem ile vasf u tarif edemem. Ancak o dakikada tamamıyla ve kemaliyle cânân-ı hakîkat ve sultân-ı âlem-i dünyâ ve ahiret olan zât-ı mu'azzam Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz arz-ı cemâl ederek îd-i visâl-i ekber oldu. Ve bunu müteakip sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin bu âleme teşrifleri menkabe-i şerîfi kıraatle cümleten kıyam olunarak müteveccihen ile'l-kıble salât-ı şerîfe kıraatle meclis-i enver-i vilâdet-i nebevîye hitam verilerek hazret-i cânân ile sohbet ve muhabbete bed' ü mübâşeret olunmuştur.

Teşrîf-i sa'âdetlerinin sebeb-i zâhirîsi devletlû Derviş Paşa hazretlerinin Bikâ' el-azîz'de olan çiftlikâtlarında mevcut bulunan zehâirin fürûhtu ve bazı çiftlik işlerinin teftişi ve buna dair olan mevâd için olup çiftlik nazırı olan, Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin hafîdleri konağında misafir olduğu ve me'mûriyyet-i ma'nevîleri ne olduğuna dair şimdilik bir işaret ü remz olmadığını beyanla oradan beraberce kalkıp müşarünileyh Mevlânâ Hâlid efendimiz hazretlerinin saadethanelerine gidilmiştir. Birkaç gün sonra çiftliğe teşrif buyurup oradaki olan işleri rü'yet ve tesviye ederek yine Şâm-ı şerîf'e av-

detle ziyâret-i ihvân-ı bâ-sefâ ve muhabbet-i dervîşân ve sâlikân-ı Yezdân ile demgüzâr olmuşlardır. Dedim: "Fe-subhânallâh, müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretleri fakirlerini teşyie için vapura kadar gelip bulamadıklarından bunun için Şâm-ı şerîf'e kadar teşrif buyurmuşlardır." Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı mutlak, vücûd-ı mürşidânelerini kemâl-i sıhhat ü âfiyette berkarar ederek ve ömr-i mürşidânelerini ilâ yevmi's-sâ'a müzdâd buyursun, amin bi-câhi seyyidi'l-murselîn.

Mumaileyh Halil Efendi zaten Erzincanlı olduğu gibi, gerek kendisinin ve gerek biraderlerinin [327] ve validesinin Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize mine'l-kâdim ubûdiyyet ve mensûbiyyet-i tâmmeleri olup hatta müşarünileyh Ulemâ-billâh efendimizin Hicaz avdetinde Şâm-ı şerîf'e uğradıkları ve Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiri devletlû Derviş Paşa hazretleri olduğu zamanda ekser geceleri mumaileyh Halil Efendi'nin hanesinde kalırlar imiş. Ve bunlar Erzincan'dan hicret eylediklerinden hazret-i şeyh efendimizin teşrifleri zamanına kadar bir hane tedarik olunamayıp icar ile şurada burada gezer iken, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz müşir paşa hazretlerine arz edip mumaileyh Halil Efendi'nin maaşından şehriye bir miktar şey tevkîf olunmak üzere, Hazine Memuru Alay Emini Hüseyin Efendi'den akçe istikraz ederek hane aldırmışlardır. Ve el-hâletü hâzihi o hanede ikamet ederler. İşte "el-Veledu sunvu ebîhi"[384] muktezasınca müşarünileyh şehzadem reşadetlû Hacı Fevzi Efendi hazretlerini o haneye bir gece davet edip beraber ve sair ihvan ile bir davet vermiş idi. Binaenaleyh haraba yüz tutmuş olan mezkûr hanenin tamirine çoktan beri efkârları olduğu hâlde parasızlıktan muvaffak olunamayıp işbu davetten sonra kendisine bir kuvvet ü kudret-i ma'neviyye hâsıl olup şuradan buradan yardım ve istikraz olunarak yüz elli lira kadar sarf olunup mezkûr hane tamir ve tecdit oluṇmuştur. Biçare Aşçı Dede bu yüzsüz asi, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin herkesten en ziyade ubudiyet ve mensubiyetiyle pek sevgilisi olduğu hâlde harâb u yebâb olup virane olmuş hâne-i vücûdunu tamir ve tecdit edemeyip perişan ve harap olan vücut viraneliğinde ömrünü zayi ve telef etmiştir.

İşte müşarünileyh hazretleriyle böyle muhabbet ve zevk sefada iken, bir pazartesi günü alessabah usûl-i kadîme üzere hatm-i hâcegân kıraati için sabah namazına Câmi'-i Emeviyye'ye gitmek üzere iken, her ne hâl ise men' olunduk, yani gidemedim. İşte yirmi seneye baliğ olmuştur, bu vazife bir defa ve bir gün terk olunmamıştır. Bundan gönlüm fevkalâde muztarip oldu. Ne ise cuma günü oldu, yine men' olunur gibi oldum ise de artık kulak vermeyip zor zar gittim. Ertesi hafta yine pazartesi günü oldu, lüzumu yoktur gitmeyin gibi remz ü işaret olunarak gitmedim. Fakat ledünniyâtını bilemediğim cihetle ziyade muztarip bir hâldeyim. Yine cuma günü oldu, kemâ fi's-sâbık men' olunduk ise de kulak vermeyerek ayaklarım geri geri giderek gittim. Ve hatm-i hâceyi kıraat ettim ise de, eskisi gibi bir lezzet ve zevk u sefâ-yı ma'nevîyye bulamadım. Buna da

384 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."

taaccüp ederek muhakkak bu yüzsüz asinin günahıdır ki böyle yirmi senelik bir vazîfe-i ma'neviyye-i mübârekeden men' olundum diyerek hüzün ve kederim ziyadedir. [328]

İşte o cuma günü üç yüz on bir senesi Rebiülâhirin üçüncü [14 Ekim 1893] günü ve bin üç yüz dokuz senesi Teşrîn-i evvelin birinci günü idi, cumartesi gecesi âlem-i ma'nâda müşahede ettim ki fakir bir mükemmel ferş olunmuş odada bulundum. Kulağıma bir nida geldi ki "Fehmi oldunuz, buyurun minder üzerine oturun." Dedim: "Hâşâ sümme hâşâ ki Hazret-i Fehmi olayım." Pek çok tazarru ve niyazda bulundum. Yine tekrar "Fehmi oldunuz" nidasıyla uyandım ve pek çok istiğfar ettim. Ne ola, böyle birbirini müteakip acîb rüyalar müşahede olunuyor diyerek ferdâsı cumartesi günü kaleme geldim. Saat altı raddesinde idi, yangın borusu çalındı. Efendiler gittiler ki yangın nerede olduğunu haber alsınlar. Geri gelip dediler ki "Yangın Câmi'-i Emeviyye yanında imiş." Nasıl ki böyle söylediler, be-hakk-ı Hudâ ihtiyarsız top patlar gibi lisanımdan "Câmi'-i Emeviyye yanıyor" sözü çıktı. Efendiler birbirlerine bakışıp "Aman efendim, etmeyiniz bu nasıl söz?" dediler. Arasından iki dakika sonra haber geldi ki "Cami-i Emeviyye yanıyor!" Artık halk koşmaya başladı. Bu yüzsüz asi de kendime gelip bu ne hâl ve ne söz idi diyerek kendime levm ü şetm ederek istiğfar ile Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve niyaz edip câmi'-i mezkûreye gittim. Onu gördüm ki bir acîb rüzgâr çıkıp hemen on dakika içinde câmi'-i şerîfi yer ile yeksan etti. Artık ah efgân semaya çıktı. Ehl-i tevhîdin ağlamasına, feryadına canlar tahammül edemez. Oradan kemâl-i hüzn ü esef ile avdet ettim. İşte görünen rüyaların ledünniyâtı bir derece kadar malûm olmuştur.

Cumartesi günü câmi'-i şerîf baştan ayağa muhterik oldu. O hafta perşembe gecesi âlem-i ma'nâda gördüm ki bir ufak câmi'-i şerîfte bulundum. Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz de oradadır. Güya müşarünileyh efendimiz hazretleri hatm-i hâcegân okutacaklar imiş. Câmi'-i şerîf lebâleb doludur. Lâkin cemaat öyle saf-be-saf hatm-i hâce halkası gibi oturmamışlar; karma karışık yani camilerde vaaz cemiyetinde otururlar gibi birbirlerine muttasıl sıkça oturmuşlar. Ancak bu yüzsüz asi ve diğer birkaç zat, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin karşısında dizbediz oturup hatm-i hâce taşlarını bu fakir tevzi ediyorum. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize ve sair ihvana tevzi ederek bu esnada gönlüme geliyor ki Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar olsun ki Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz bu kadar cemâ'at-i kübrâ içinde [329] yine bu yüzsüz asiyi ihtiyar buyurmuşlardır diyerek müftehirâne duruyorum. Taşlar tevzi olunup fakir yerime geldim, oturdum. Güya hatm-i hâcegânı fakir okutacak imişim. Lâkin bu cemâ'at-i kübrânın arkasında ulemâ-yı zâhirden bir hoca efendi, karşısında birkaç molları olup ders okutuyor. İşte hoca efendinin ders takrir etmesi bizim hatm-i hâcegâna mâni oluyormuş, çünkü malûm ya, hatm-i hâcegânda hiçbir taraftan bir seda ve bir ses olmayacaktır. Binaenaleyh fakir hatm-i hâceye bed' ile bir kere cehren "Estağfirullâh" deyip sükût ettim ve herkes rabıtaya vardılar. Bir müddet sonra Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz rabıtadan ser-i sa'âdetlerini kaldırdılar. Gördüm ki lihye-i mürşidâneleri yu-

karıya doğru dikilmiştir, yani pek çok rabıtada durduklarından sakalları o hâlde olup makamlarından kalkıp fakirin yanına gelip omzuma yed-i sa'âdetleriyle dokunup "Kalkın gidelim" buyurdular, yani hoca efendinin öyle ders takriri hatm-i hâceye mâni oluyormuş. Hâlbuki hoca efendi de dersi terk edip oradan gitmiş olduğunu görüp Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize dedim ki "Efendim, hoca efendi gitmiştir, daha mâni yoktur." Cevap vermediler. Oradan birlikte gider iken, uyandım, hayrola dedim, yani anladım ki Şâm-ı şerîf'çe olan me'mûriyyet-i ma'neviyyemiz diğer bir mahalle tahvil oldu. Lâkin neresidir bilemiyorum.

Ferdâsı günü bizim âşık matbaa memuru Hacı İsmail Efendi'yi gördüm. Dedi ki "Efendimiz, bu gece yine bir rüyam vardır." "Buyurun" dedim. Şöyle beyan etti ki "Bir ufak câmi'-i şerîfte imişim, yani fakir o câmi'-i şerîfte olup lâkin cami lebâleb doludur. Herkes saf tutmuş, yüzleri kıbleye müteveccihen oturuyorlar imiş. Siz de yani fakir en gerideki safta olup dedi ki önünüzdeki safta bendeniz oturuyorum. Siz arkadan o cemaate bir namaz ve bir zikir tarif ü beyan ediyorsunuz. Onların da yüzleri sizin tarafa doğru çevrilip yalnız göğüsleri kıbleye doğrudur. Sizin bu taliminizi istima ediyorlar. O hâlde uyandım" dedi. Hayrolsun deyip ayrıldık.

İşte fakirin ve İsmail Efendi'nin o gecedeki rüyalar birbirine müşâbih olmasıyla buna da fevkalâde memnun ve mesrur olup Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olunmuştur azizim. Bunların cümlesi sâye-i erenlerde ve Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin mine'l-kadîm bu yüzsüz asi Aşçı Dede'leri hakkında olan kemâl-i lutf u merhamet ve teveccühât-ı iksîr-âyât-ı kudsiyyeleri âsârı olduğuna asla şek [330] ve şüphem olmadığından elimden ne gelir, muvâzabetinde bulunduğum aşçı dedelik vazifesinin can u gönül ile ifasına elden geldiği kadar sa'y u gayret olunmaya ihtimam ve gayret olunmuştur azizim.

Câmi'-i şerîfin ihtirâkından sonra vazîfe-i ma'neviyye olan hatm-i hâcegân kıraatini isneyn ve cuma günleri sabah namazından sonra fakirhanede kıraat olunmaya gönlümce karar verilerek öylece ifasına ihtimam olunmuştur şâhım.

Görelim Mevlâ ne eder
Ne eder ise güzel eder

İşte o kış Çalıklar Mahallesi'nde mahdûm-ı âcizî Hüsameddin Efendi'nin mahdumu olup Kantara Kazası'nda büyük validesinin yanında memede olan Mustafa Fehmi Efendi hazretlerini de getirip beraberce kışladık. Lâkin çocuk bir hâlde geldi ki insan şeklinden çıkmış hakikaten mevzihanede bir teşrih demektir. Bunu böyle görünce gerek Hüsameddin gerek fakir o kadar ağladık ki bu ağlama sayesinde Cenâb-ı Hak merhamet buyurup çocuğa yeniden hayat bahş ü ihsan etti. Buna mahsus bir adam tuttum ise de, Cenâb-ı Hak razı olsun, refikam göğsüne basıp kendi evlâdı gibi sevmeye ve bizzat kendisi bakmaya başlayıp hamd olsun, mumaileyhâ himmet ü gayretiyle çocuk kendisini toplamaya ve taam etmeye başlayıp evvel bahara kadar tamam çocuk denilecek

derecede çocukluk şekil ve heyetini aldı. İşte refikam hanım buna manevî erenler tarafından memur olmuş idi ki bununla istidlâl ederim. Şöyle ki beşeriyet âlemi bu ya, bazı şeyden refikam infial edip mumaileyh Mustafa Fehmi Efendi'yi birkaç gün diğer bir haneye verip bakmak için hanesine getirmiş idi. Refikam bir gece âlem-i ma'nâda görür ki mahdûm-ı âcizî Hüsameddin ve Salih efendiler ile bir odada oturur iken, odanın kapısından içeri bir pîr-i fânî bir zat gelir. O hâlde refikam o zattan kaçmak ister. Mumaileyh Salih Efendi der ki "Valide ondan kaçılmaz, bu zat erenlerdendir." Refikam şöyle bir kenarda büzülüp durur. O hâlde o zat, Mustafa Fehmi'yi eline alıp doğruca getirip mumaileyhânın eline teslim eder ve kucağına kor ve buyurur ki "Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanıyla ve senin himmet ü gayretinle bu çocuk meydana çıktı. Yine sen bakacaksın ve senin himmetinle meydana gelecektir ve sana çok faydası olacaktır" diye o zat, refikamın eliyle üç defa arkasını sıvayıp odadan çıkıp gider. Refikam ferdâsı günü bu rüyayı fakire söyleyip çocuğu o hatundan geri getirdim. [331] Artık evvelkinden daha ziyade himmet ü gayret etmeye başladı. Fakir de Hazret-i Şeyh-i A'zam Mustafa Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin niyetine ona tazim ü tekrim için güzel hizmetler ederdim. Ve ziyadesiyle severdim.

[**İstitrâd:** Mahdûm-ı âcizî Hüsameddin Efendi'nin mahdumu hafidim Mustafa Fehmi'ye "Mustafa Fehmi Efendi Hazretleri" tabir edişimin ledünniyâtı malûm olsun için bu çocuğun dünyaya gelişi ve bundan Hüsameddin Efendi'ye olan tecellî-i ahvâl-i butûniyyenin arz u beyanı lâzım gelmiş. Şöyle ki işbu risalemizin ikinci cildinde on altıncı sayfasında beyan olunduğu üzere mumaileyh Hüsameddin Efendi Havran cihetinde zâhirî hidmet-i ibâd için avukatlık etmek, bâtınî orada kendisine manevî tehyie olunmuş olan bir sâhib-i iffet ü ismet, pâkdâmen bakire bir Çerkes kerimesini tezevvüç ederek ondan Mustafa Fehmi'nin bu âlem-i şühûda kadem-nihâde-i şehâdet olması için imiş, yani Kantara'da mutavattın bir zâhid ü âbid Çerkesin kerimesi olup validesi dahi orada mektep hocası idi. Bunlar orada fakr-i tâm ile vakt-i sa'âdetteki fukara muhacirîn hazerâtı gibi bir cüz'î şey ile idâre-i ta'ayyüş ederek ömürlerini ibâdât ü tâ'ât-ı Hak'ta geçirirler idi azizim. İşte Mustafa Fehmi'nin dünyaya gelmesi hakkındaki Hüsameddin Efendi'nin mektupları sureti buraya derc olunmuştur:

Sûret-i Mektûb:

İşte velînimet efendimize bir acîb rüya ve bir garip hadise ma'lûm-ı âlînizdir ki bendeniz kurban bayramında Kantara'da idim. Ba'de'l-îd yedi sekiz gün zarfında avdet etmek üzere Aclûn'a azimet ettim. Orada dört beş gün sonra gece âlem-i ma'nâda Hazret-i Fehmi'yi gördüm kaddesallâhu sırrahu'l-azîz. Rüya biraz karışık olduğundan iyice fikrimde kalmadı. Fakat şurası aklımda ki her ne surette ise bendeniz, hazrete dehalet ettim, ayaklarına sarıldım. O da hüsn-i kabûl ederek çok iltifat etti ve bir haylice cemaat mevcut olduğu hâlde bendenizi cümleye takaddüm ettirerek yanına aldı ve bazı şeyler de söyledi. Ancak fikrimde tutamadım.

İşte bu rüyanın sabahı uyandım, hiçbir mana çıkaramadım. O gün teemmül edip durur iken akşam oldu. Saat ikiye geldi, kapıdan içeri telgrafçı girdi. Elinde bir telgraf, âcizlerine verdi. Garip bir hadise. Telgrafı açtım ve okudum. Meali: "Bir oğlunuz oldu, fakat validesi ağır hastadır." Fikrim bozuldu, alessabah Aclun'dan bindim, on beş saatlik mesafeyi kat' ile on bir buçuk raddesinde Kantara'ya hâne-i çâkerîye indim. Kapıdan içeri girdim, hanede bir sükûn gördüm. Odada kadınlar var. Bendenizi gördüler, birer birer dışarıya çıktılar. Odaya girdim, minder üstünde yorgan altında bir çocuk yatıyor, lâkin validesi meydanda yok. Meğer ki Cenâb-ı Hak bakilere ömür ihsan buyursun, vusulümden üç dört saat evvel mahalline götürmüşler şehîden, garip bir surette, yani melekler gibi. Uykuya dalmış ve oğlancığını bize yadigâr bırakmış. Cenâb-ı Hak, efendimize tûl-ı ömr ihsan buyursun, velinimet zannederim. Bizim çile burada hitam buldu, çünkü ömür de kırka doldu.

Şimdi niyet-i çâkerânem merhumenin peder ve validesini ve çocuğu alıp Şam'a gelip orada bir hane tedarikiyle ufak bir maişet istihsal edip refikanın yanına hoşça gitmek için bir yüz tedarikine çalışmaktır, zira dünya bizden el çekti, ben de ondan usandım. Baki dua, hayırlı dua veliyyü'n-ni'met-i bî-minnet.

Pazartesi günü kuşluk vakti ağrısı tutar, vakt-i zuhrda vaz'-ı haml eder, son biraz uzar, sonra gelir. Kendisi akşamdan sonra bozulmaya yüz tutar, yatsı vakti teslîm-i rûh eder. Allâh bakilere ömür versin.

Veliyyü'n-ni'met, işte şu bir iki ay zarfında buraca olan işlerimizi tesviye edip Şam'a inmeye kayınpeder ve valide bi'l-ittifâk karar verdik, çünkü bendeniz onları terk edemeyeceğim gibi, onlar beni terk etmek kabil değildir. Şimdilik çocuğu kayınvalide emziriyor. Kayınvalidenin kızına süt nine bulduk. Artık her hâlde duanızı isterim, rızanızı isterim. Çocuğun ismini teberrüken Mustafa Fehmi tesmiye eyledim.

Diğer Mektup Sureti:

Geçen hafta ettiğim arizada vak'a-i garîbeyi bir nebze arz etmiş idim. Şimdi tafsilâta şürû' eylerim. Şöyle ki arz u beyandan müstağni olduğu üzere hikmet-i ilâhiyyeden sual olunmaz, çünkü Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd, "Lâ yus'elu 'ammâ-yef'alu"[385]dur, celle şânuhu. İnsan bir vukuatın zuhurundan evvel malûmatında tatbikan icra edemiyor. Bu da tabîîdir, zira mukadderât-ı ilâhiyye avam ve belki havas için kable'z-zuhûr mestûrdur. Gerçi havassı bir dereceye

385 "O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, sorulurlar." Enbiyâ, 21/23.

kadar rumuzla bir hâlin zuhur edeceğini nevamâ telkin ederlerse de, yine hakikat, verâ-yı perde-i hafâdadır.

İşte çakerlerinin şu üç seneden beri devam etmekte olan seyahatim fakat bir veledin kadem-nihâde-i âlem-i vücûd olmasına mübteni imiş. "Fe-tebârekellâhu ahsenu'l-hâlikîne"[386] Bunun daha garîbi, kayınvalidenin on seneden beri âkıran oturup da bundan üç ay mukaddemi bir kız çocuğu dünyaya getirmesidir, çünkü Mustafa Fehmi'ye süt ninelik edecek imiş. Subhâne men tahayyere fî sun'ihi'l-ukûl[387]

Daha ağrebi ise, kölenizin sinnim kırka girdi, zamân-ı ubûdiyyet geldi. Bize! İşte gördün ya, dünyanın neticesi budur, artık sana zevcenin lüzumu kalmadı, çünkü meşgul eder, onun için biz onu aldık, sen de me'âda yüz tut, ahd-i kadîmi unutma, çalış visale vâsıl ol!" demekten ibaret imiş. Subhâne men bi-kudretihi yu'cizu'l-fuhûl.[388]

Bâkî verâ-yı perdede olan yine meçhul veliyyü'n-ni'met.

Diğer Mektup Sureti:

Bundan akdem takdim etmiş olduğum arizalarıma cevaben şeref-vârid olan emirnâme-i veliyyü'n-ni'amîleri bendenizin Aclun'a vusulümden evvel oraya gidip Kantara'ya iade olunmakla bu kere Kantara'ya avdetimde yed-i çâkerâneme vâsıl oldu. Birinci derecede fahr u mesârrımı tezyit eden, cümlesi rızâ-yı veliyyü'n-ni'amîlerinin ber-kemâl olduğu cümlesidir. Zaten bundan başka bir şey istemem. Cenâb-ı Hak ömür ve afiyet-i pederânelerini müzdâd buyursun.

Bu kere işte ber-vech-i ma'rûz Kantara'ya avdet edip Mustafa Fehmi'yi görüp bugün yine Aclun'a gitmek üzere Havran'a vâsıl oldum. Mustafa Fehmi afiyettedir. Cenâb-ı Rabb-ı ibâd ömrünü müzdâd eylesin. Sıhhati ber-kemâldir, ancak muhtâc-ı du'ânızdır.

Veliyyü'n-ni'met şimdi işlerimizle uğraşıyorum, şu kadar var ki her bir muamelatımda istikameti gözetiyorum. Geçmişlerin cümlesine nâdim olup tevbe-i nasûh ile tövbe eyledim ve ifrat tefriti dahi bertaraf ederek ubudiyete lâzım olan tarîki ittihaz ettim. Hemân Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd günahlarımızı afv u mağfiret eylesin. Evâmire itaat ve menâhîden içtinap etmek tarîki mesleğim oldu. Bu da bir hidâyet-i ilâhiyyedir ki vakt ü zamanı gelmeyince zuhur etmiyormuş. Nesâyıh-ı pederâneleri kulaklarıma aldım. Fakat istiğfar ve salâvât-ı şerîfe ve kelime-i tevhîde muvâzabet

386 "Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir!" Müminûn, 23/14.

387 "Ne yücedir onun yaptıkları karşısında akıllar şaşkınlık içinde"

388 "Ne yücedir onun kudreti karşısında ustalar acizlik içinde"

edemiyorum. Evkât-ı hâliyede ise, ubudiyete lâzım olan niyaz ve istirhamda devam eyliyorum. Şimdilik bu kadarla iktifa ederim. Fî 3 Ağustos sene 308 [15 Ağustos 1892].

Risalede arz u beyan olunduğu üzere Mustafa Fehmi Efendi ile birlikte otururken mukadderât-ı ilâhiyye fakirlerinin Dersaadet'e avdet zamanı gelmiş olduğundan o tedarikte iken, bir gün alessabah odanın perdesini kaldırıp başını içeri sokup fakirin yüzüme doğru "Tu budala!" diye tükürüp sürtüne sürtüne gitti. Bu kelâm çocuğun olmayıp erenler tarafından olduğu anlaşılmıştır, çünkü çocuk daha öyle fasih kelâm söyleyemez idi. Binaenaleyh erenler bize Şam'ı terk eyle, İstanbul'a git!" demediği istidlâl olunmuş ise de iş işten ok yaydan çıktı. Ne çâre. "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi"[389] azizim.]

Vaktaki bin üç yüz on bir senesi Ramazân-ı şerîfi [Mart 1894] geldi, sene-i hâliye bin üç yüz on senesi Martı da beraberce geldiğinden Şâm-ı şerîf kalesinde olan zâhire ambarların dahi devri zamanı gelerek sâbık ve emsali olamayarak her nasılsa fakirlerini ambarların devrine memur ve tayini şubece tensip olunarak müzekkeresi tanzim ve mucebincesi keşide olmuş olduğundan şubemizin müdürü, bizim can biraderimiz Alay Emini Rıza Bey tarafından Ramazân-ı şerîfin altıncı salı günü ki martın birinci günüdür, fakire emir verilerek "Kaleye buyurun" dediler. Malûm ya, şimdiye kadar bulunmadığım bir iş olup bahusus mübarek ramazân-ı şerîfte zâhirenin devri yani sıyâm hâlinde öyle birkaç kile toz yutmak gönlüme biraz sakîl gelip artık emre muhalefet dahi mugâyir-i meşreb-i fakîrî olmasıyla "Semi'nâ ve ata'nâ"[390] dedim. Sonra dediler ki "Artık ramazân-ı şerîfte zâhire devri tabiî mümkün olmayacağından bayram ertesi devrolunmak üzere yalnız siz martın birinci gününden itibaren her gün kaleye gidip zâhire ambarından yevmî ne miktar hınta değirmene verilecek ise verilip miktarı zapt ile ambarı mühr-i zâtınızla temhir edilmesi lâzımdır" buyurdular. Ve binaenaleyh destur erenlerim deyip beher gün saat üçte kaleye devam etmeye başladım.

Mezkûr kalede kibâr-ı sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Ebû Derdâ radıyallâhu anhu efendimiz ki alemdâr-ı Hazret-i Resûl-i Kibriyâ'dır, müşarünileyh hazretlerinin türbe-i sa'âdetleri oradaki câmi'-i şerîf derununda olup ve bir tarafında da beher sene surre emini ile Hicaz'a gidip gelen sancak-ı şerîf dahi hücre-i mahsûsasında mahfuz olup fakirleri vazifeyi ba'de'l-îfâ mezkûr câmi'-i şerîfte cemaat ile öyle namazını eda ettikten sonra, huzûr-ı Hazret-i Ebû Derdâ radıyallâhu anhu efendimizde bir haylice rabıta ve teveccühte kalıp zaten câmi'-i şerîf gayet serin ve cennet misali sular cereyan eder ve ruhaniyet cihetiyle de emsali yok idi. İşte ramazân-ı şerîfin altıncı gününden itibaren beher gün bu veçhile zâhir ü bâtın îfâ-yı vazîfe-i me'mûriyyet eder idim.

Ramazân-ı şerîfin yirmi birinci çarşamba gecesi âlem-i ma'nâda gördüm ki fakirleri mezkûr câmi'-i şerîf gibi bir mahall-i mübârekede ve öyle kubbe içinde

389 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

390 "İşittik, itaat ettik." Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nur, 24/51.

bulundum. [332] Müşarünileyh Ebû Derdâ efendimizin medfen-i mübârekeleri câmi'-i şerîfin duvarına muttasıldır. Yine öyle bir kabr-i şerîf olup ancak kabr-i şerîfin sahibi güya Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz imiş, yani o kabr-i şerîf, Hazret-i Hayyât efendimizin kabr-i şerîfi imiş. Ve kendileri yani Hazret-i Hayyât efendimiz, kabr-i şerîfinin üstünde yatıyorlar ve üzerlerinde yeşil çuha baştan ayağa kadar örtülüdür. Fakirin yanımda diğer bir zat dahi vardır. O zat, Hazret-i Pîr efendimizin böyle açıkta yatar olduğunu görünce gönüllerine cüz'î havf târî olur gibi olup o zat geri geri kapıdan taşra çıkıp fakirleri ilerleyip kadem-i sa'âdetlerine kadar yanaştım. O hâlde gördüm ki kadem-i sa'âdetlerini tahrik etmeye başladılar. Öyle tahrik ile kadem-i sa'âdetleri yeşil çuhadan taşra çıktı. Gayet büyük ve iri bir kadem-i sa'âdettir. O hâlde hemen iki diz üzerine çöküp ayaklarına sarılıp takbîl ile yüzümü ve gözümü sürdüm. Badehu ayağa kalktım. Gördüm ki Hazret-i Pîr Hayyât efendimizin vech-i âlîleri küşade olmuştur. O zaman "Fidâke ebî ve ümmî yâ Hayyât!"[391] dedim. Cevap olarak şöyle ferman buyurdular ki "Sizden Allah razı olsun!"

Bu fermân-ı kudsiyye esnasında uyandım ki vücûd-ı fakîrî zelzele misali müteharrik olarak lisanımla salavât-ı şerîfe okuyorum. Derakap yatakta oturup bir müddetçik dahi salavât-ı şerîfeye devam ederek badehu yine âlem-i vahdete daldım. Sabaha yakın gördüm ki sallallâhu aleyhi ve selâm efendimiz sadr-ı şerîfleri açık olarak kapıdan zuhur ettiler, yani kamîs-i sa'âdetleri mekşûftur. Fakir de istikbal ederek sadr-ı sa'âdetlerine nâzır olarak salavât-ı şerîfeye devam ederek kezalik ârız olan zelzele ve vecd ü aşk hararetiyle uyandım. Yine salavât-ı şerîfe devam ile abdest alıp sabah namazını kemâl-i aşk u muhabbetle eda ettim.

Ferdâsı günü kemâ fi's-sâbık huzûr-ı Hazret-i Ebû Derdâ radıyallâhu anhu efendimize gidip îfâ-yı teşekkür ve arz-ı ubûdiyyetler ettim. Bununla beraber müdürümüz mumaileyh Rıza Beyefendi'ye de çok dualar etim ki bu mazhar-ı tecelliyâta sebep onlar oldu. Malûmdur ki insan bir şeyi şer bilir, hâlbuki hayırdır ve hayır bilir, hâlbuki şerdir. Âmennâ ve saddaknâ azizim.

Vaktaki îd-i şerîf oldu, ağızlar açıldı, zâhirenin devrine olan mâni gitti. Ancak külliyetli zâhire mevcut olup devri için mahal bulunamadığından [333] kemâ fi's-sâbık sabahları doğruca kaleye gidip değirmenin hıntası verildikten sonra şubeye gelinmesine karar verilmiş olmasıyla bu da müşarünileyh Ebû Derdâ radıyallâhu anhu efendimizin bekâ-yı teveccühât-ı rûhaniyye-i kudsiyyeleri eseri olmak üzere bir müddetçik daha huzûr-ı ma'neviyyelerinden dûr u mehcûr olunmamasına bir tebşîr-i ma'neviyye demek olacağından ma'a't-teşekkür öylece işe mübâşeret olunup saat üçte kalede bulunup me'mûriyyet-i zâhire hitamından sonra me'mûriyyet-i ma'neviyye olan huzûr-ı Hazret-i Ebû Derdâ radıyallâhu anhu efendimize gidip orada öğle namazını eda ederek ve bir müddetçik teveccüh ve rabıta olunup badehu şubeye gelir idim.

391 Anam babam sana feda olsun ey Hayyât!

İşte böyle zâhir ve manevî olan hizmet ü ubudiyet neticesinden olmalı ki bu kere Dersaadet'ten Şâm-ı şerîf'e avdetimde şehrin içerisine koymadılar. Güya fakirlerinde bir illet-i sâriye varmış gibi, kimseye bulaşmasın diyerek şehrin haricinde Tavus ismiyle meşhur olan Tavusiyye Câmi'-i şerîfi karşısında mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Efendi tarafından akçesi verilip isticar olmuş olan bir haneye nüzul olunmuş idi. Bu kış boyuna orada ikametle o illet-i ma'neviyyenin zail olmasıyla bakiyye-i nefs-i emmâre-i fakîrin dahi ta'dîl ve tesviyesi zımnında oradan tavûs-veş Kanavât'ta Tadîl Mahallesi'ne erenler himmetleriyle pervâz olunup orada bir hanede sâkin oldum. Hanenin ittisalindeki İzzeddin Câmi'-i şerîfi'ne müdâvemet ettim. Mezkûr câmi'-i şerîfte tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyyeden Hazret-i Şeyh İzzeddintarîkat-ı aliyye-i Halvetiyyeden) kuddise sırruhu'l-azîz metfundur. Ve kibâr-ı evliyâ-yı izâmdan ve pek büyüklerden ve tabîb-i ma'neviyyenin birincisi olmasıyla işte o huzurda lehu'l-hamdu ve'l-minne kırk gün tamam oldukta, yani bir erbain çıkardım. Nefs-i emmâre-i şûmun kırk gün zarfında tadil ve tesviyesiyle müşarünileyh İzzeddin kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz tarafından alınan şehadetnamenin zîri tasdik buyurulmak üzere oradan dahi Sûk-ı Sarıca'daki Gül Câmi'-i şerîfi ittisalindeki türbe-yi şerîf ki orada Ebû Bekr-i Sıddîk radıyallâhu anhu efendimizin evlâtları metfundur, işte türbe-i şerîfin duvarına muttasıl bir haneye naklettim. Hanenin penceresi türbe-i şerîfin derununa nazır idi. Derakap türbe-i şerîfi sildırip sulatıp zaten üzeri açık idi ve bir adet büyük fanus mubayaa olunup her gece fakirhaneden gaz verilip türbedar efendi marifetiyle iş'âl olunur idi. Ve derûn-ı türbe-i şerîfe dahi beyaz bir badana [334] vurdurulup kapısının kilidi eski olduğundan diğer mükemmel bir kilit mubayaa olunup işte sabaha bir saat kalarak yani saat yedide kalkıp penceıeden huzûr-ı hazret-i sâdât-ı kirâma kendimi hazırlayıp meşgul olurdum. Lehu'l-hamdu ve'l-minne.

Mezkûr şehadetnameyi yirmi üç gün zarfında tasdik ettirilerek "mucebince" keşide ettirilmesi için mezkûr türbe-i şerîfe karîb Karaman Mahallesi'nde "Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu" fehvasınca o mahallede müteveffa Tabip Kaymakamı Hasan Bey'in selâmlık dairesini icar ederek oraya naklettim ki ikame ettiğim odanın bir duvarı Sultan Hasan namıyla müsemma bir zât-ı âlî-kadrin türbesi duvarıdır. İşte şehadetnameye mucebince keşide edecek zât-ı âlî-kadr budur azizim.

Bin üç yüz on iki senesi Muharremü'l-harâmın beşinci [9 Temmuz 1894] ve bin üç yüz on senesi Haziranın yirmi yedinci gecesi ki pazartesi gecesidir, âlem-i ma'nâda gördüm ki havaya etraftan birtakım siyah siyah hiç görülmemiş ve bazısı kırmızıya meyyal bulutlar cem' olmaya başladı. Sual ettim ki "Nedir bu bulutlar?" Cevap verdiler ki "Azap bulutlarıdır." Lâkin cevap vereni görmüyorum. Yalnız kulağıma öyle bir seda geliyor. Bu kadarcık cevap aldım ve bundan fevkalâde muztarip ve müteessif olup daha dua ve niyaz etmek gibi bir şeye muktedir olamayıp ziyadesiyle ıztırabımdan sıkılıp uyandım ki suya girmiş gibi ziyade terlemişim. Bir zaman uykum kaçıp öyle ter içinde ne olacak bu rüya diye tefekkür ettim.

Sabah oldu, şubeye geldim. Yanımda sınf-ı sâlis ketebesinden Abdulhafîz Efendisınf-ı sâlis ketebesinden) oturur idi. Efendi-i mûmâileyh dahi tarîk-i aliyye-i Şâzeliyyeden olup oldukça ehl-i iffet ve müstakim bir zat idi. Mezkûr rüyayı ona söyledim ve hiç böyle bir rüya görmemiş idim. "Pek ziyade efkâr ediyorum" dedim. Efendi-i mûmâileyh "İnşâallâhu ta'âlâ hayırdır, efendim" dedi. Aradan üç dört gün mürurunda Dersaadet'te fevkalâde bir hareket-i arz zuhur edip emsali sebkat etmemiş derecede külliyetli hasârât olduğu ve çok mahaller yıkılıp harap olduğu istima olundukta, mumaileyh Abdulhafîz Efendi, fakire dedi ki "Efendim, işte gördüğünüz rüya çıktı, bu imiş" dedi. Filhakika muahharen olunan tahkikatta mezkûr hareket-i arz taraf-ı ilâhiyyeden bir azâb-ı elîm suretinde olarak zuhur ettiği [335] tebeyyün etmiştir.

Muahharen yani beş gün sonra Muharremü'l-harâmın on birinci [15 Temmuz 1894] ve Temmuzun üçüncü pazar gecesi bir rüya dahi gördüm. Şöyle ki bir kârgir büyük ebniye içinde olduğum hâlde hareket-i arz zuhur etti. Fakirin elimde bir çekmece var imiş. Güya o çekmece içinde mukaddes bir şey var imiş. İşte o çekmeceyi iki elimle sadrıma basıp pek çok tazarru ve niyazda bulundum ve fevkalâde Cenâb-ı Hakk'a niyaz ettim. Ve hareket-i arz şöyle bir cüz'î olup savuştu. Dedim: "Çabuk geçti." Dediler ki "Siz dua ettiğiniz için zararsızca çabuk geçti." Sabah oldu, bu rüyayı da mumaileyh Abdulhafîz Efendi'ye söyledim. Dedi ki "İnşâallâhu ta'âlâ İstanbul'un hareket-i arzı da zail olmuştur." Filhakika muahharen alınan havadislere nazaran mezkûr pazardan sonra şiddetli hareket-i arz olmamıştır azizim.

İstanbul'a böyle bir belâ-yı azîm ve azâb-ı şedîd zuhurunu bundan bir sene mukaddem taraf-ı ilâhiyyeden haber verilmiş idi. Şöyle ki evvelce arz u beyan olunduğu üzere bundan bir sene mukaddem Dersaadet'te iken Şâm-ı şerîf'e avdet-i fakîrânemde o esnada Serasker Mektupçusu atufetlû Muhtar Efendi hazretlerinin konağına med'uv idim. O gece yatsı namazı hitamında imam efendi mihrabiye kıraat etmezden evvel müşarünileyh hazretleri fakir için tefeül etmiş ki imam efendi tarafından kıraat olunacak âyet-i kerîme fakirleri hakkında olsun diye. İmam efendi de "Etâ emrullâhi fe-lâ teste'cilûhu"[392] kıraat etmiş idi. Ehl-i hakîkatin malûmu olduğu üzere bu gibi tefeül olunan âyet-i kerîmelerin zâhir ü bâtına tatbiki cihetle pek çok ma'ânî işaret ve rumûzâtı vardır. Evvelce beyan olunmuş idi. Ve bir işareti dahi bu imiş ki ma'nâ-yı zâhirîsi gibi Allah ta'âlânın azabı karîb oldu, imdi vakti gelmezden evvel talep etmeyiniz demektir, yani acele etmeyiniz azâb-ı elîm geldi. Bazı müfessirîn buyurmuşlardır ki âyet-i kerîmede olan emirle murat, mükezzibînin ukûbeti ve seyf ile azap olunmalarıdır. Bu cihetle ahâlî-i İstanbul'un ekserisi mükezzibîn gürûh-ı lâ-yüflihûndan olmalıdır, zira inde'l-ukalâ böyledir ki bir adama denilse ki bu delikde yılan vardır, sakın parmağını o deliğe sokma! Bu söze itikat edip inanır ise, o adam parmağını o deliğe sokmaz. Eğerçi sokar ise, demek olur ki o delikte yılan vardır sözüne itikat etmemiş, inanmamış ki deliğe parmağını

392 "Allah'ın emri geldi, artık onu acele istemeyin." Hicr, 16/1.

soktu. İşte ahâlî-i İstanbul'un ekserisi de itikatsızlık, inanmamak [336] cihetiyle mükezzibîn gürûhundan olmuş olurlar. Her ne ise, buraları bizim mebhas değildir. Bu tefeülden anlaşılan, fakirlerinin Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimize olan merbûtiyyet ü vârisiyyet-i ma'neviyye muktezasınca ahâlî-i İstanbul'a bir hitâb-ı umûmî imiş. Fakirleri içlerinde bulunmadığım cihetle fakire cihet-i taalluku olmadığı gibi, sâhib-i tefeül dahi suale memur olup onlara dahi cihet-i âidâtı yoktur. Ancak müşarünileyh hazretleri ara yerde bir elçi ve resul gibi olup vesâtet-i fakîrî hasebiyle istizan olunup cevap alınmıştır. Bu sözün de böyle kalem ile ehl-i zâhire tefhimi adîmü'l-imkân kabilinden olup ancak ehl-i hakîkat ve sâhib-i gönül bilir azizim.

Gelelim biz kendi ahvalimize. Bir müddetçik kayıp ve zayi etmiş olduğum eski hamam ve eski tası sâye-i erenlerde yine buldum, yani mümeyyiz oldum. Lâkin henüz aklâmca bir münhal zuhur etmediği cihetle çoktan beri arzu ettiğim intihâb-ı küttâb komisyonuna kadem-nihâde-i adâlet olamadığımdan arkadaş efendilere bazı kere lâtife olarak "Komisyonun feth ü küşadına bâdî olacak esbabın zuhurunu Cenâb-ı Hak'tan niyaz mı edelim?" der idim. Onlar da "Aman efendim, dua buyurun da hayırlısıyla feth ü küşat olsun" derler idi.

Hikâye:

Dersaadet ahalisinden bir adam köşk bekçiliğinde pek ziyade arzusu var imiş, yani harîk zuhuruyla eline kargıyı alıp bülend avaz ile haykırarak paşaların konaklarına gitmek ve Aksaray'dan aşağı feryat ile koşmak emel ve arzusu olup binaenaleyh Bâb-ı Seraskerî'ye gidip harîk kulesine bekçi olmuş. Gün aşırı harîk zuhur etmekte iken, hikmet-i ilâhî bu adamın kemâl-i hırs u ârzûsundan naşi yazıldığı günden itibaren hiçbir tarafta harîk zuhur etmemiş. On beş yirmi gün harîk yoktur. Nihayet kendisince karar vermiş ki kendi hanesini yaksın. Bir gün hane halkı hamama gitmiş. Bu adam işte fırsat buldum diye doğruca hanesine gelip odanın ortasında olan mangalı alâ kilimin üzerine baş aşağı edip oradan süratle köşke gelip hanesine nazır olan pencereden ateşin zuhuruna muntazır olmuş. Diğer arkadaşları: "Birader, muttasıl o pencerede durma, etrafı devreyle" derler imiş. Bu adam: "Evet öyle ama, şuradan bir duman gibi bir şey hissediyorum" der imiş. Arkadaşları gelip o pencereden bakıp "Burada duman yoktur, senin gözüne öyle geliyor" derler imiş. Velhâsıl iki saat aradan mürur etmiş, ne ateş var ve ne de bir şey zuhur etmiş. Bu adam buna taaccüp ederek acele hanesine avdet edip görmüş ki mangalın ateşleri döküldüğü yeri yakıp sönmüş, yani kilimin yalnız o cürmü ne kadar ise yanmış, sönmüş. Fe-subhânallâh diyerek bu işten nâdim olup tövbe etmiş.

İşte bu hikâye gibi biz de birisinin hanesini yakmak mı istedik ki bilemem nedir. Erenler tarafından müstahak-ı itâb olup buyurdular ki "Uluvvu'l-himmeti mine'l-îmâni."[393] "A biçare yüzsüz dede! Himmetini alî eyle, cümlenin mesrûriyet ve memnuniyetini Cenâb-ı Hak'tan temenni ve niyaz eyle. Cenâb-ı

393 "Alicenaplık imandandır."

Hak Kadir'dir ki kimsenin burnu kanamadan cümle efendileri terfi ettire ve herkesin maişetini tevsî' ede hitap ve itabından hem memnun oldum ve hem de nefs-i şûmun sû-i efkârından dolayı mazhar-ı itâb olduğuma mahzun oldum azizim.

Bu havadisten bir iki ay sonra yani fî 12 Temmuz sene 310 ve fî 21 Muharrem sene 312 [24 Temmuz 1894] tarihinde bir mufassal emirnâme-i Cenâb-ı Seraskerî şeref-vürûd etti ki şubeler müdür ve muavinleri lağv olunup kemâ fi's-sâbık aklâm rüesâsından müdür olacağı ve efendiler elyevm mevcutları adem-i kifâyede olmasıyla her şube için birkaç mümeyyiz ve bir hayli sınf-ı evvel ve sânî ve sâlîs ve mülâzimân nasb ve tayini hakkında irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-sudûr ve taalluk buyurulmuş olmasıyla, diğer ordulara iş'ar olunmuş olmakla Beşinci Orduca dahi ber-mûcib-i irâde-i seniyye hemen intihap olunacak efendilerin serîan intihap ve icrasıyla defterinin irsali mezkûr emirnamede irade buyurulmuş ve ne kadar efendi hangi şubede bulunacak ve sınıfları neden ibaret olacak ise bir de mufassal bir cetvel beraberce gönderilmiştir. Fesubhânallâh "Ve huve alâ-kulli şey'in kadîrun"[394] dedim.

İşte o gün aklâmda bir îd-i kebîr oldu ki artık halkın sürur u memnuniyetleri asla tarif olunmaz. Kulağı delik olanların kimisi fakire gelip derler ki "Himmetiniz âlîdir, var olasın. Gördün mü komisyona kadem-nihâde olmadınız illâ ki böyle bir büyük bayram olup herkesin bi-hakkın hakkını ihsan etmek niyet-i hayriyyesiyle ayak koydunuz" ve buna dair pek çok iltifatlar ettiler. Lâkin bilmezler ki cümlesi Cenâb-ı Hakk'ın bir lutf u ihsanıdır. Herifin dediği gibi: [338] "Edip eyleyen rabbim benim elimde ne vardır!" Evet bu âlem, âlem-i esbaptır; mahlûk da ara yerde sebeptir. Balta gibi koca balta, lâkin ara sıra baltayı bilemeli ki kessin, zira ki balta bir şeye yaramaz. O baltaların da bileyicisi mürşidân-ı izâm hazerâtıdır. Onlara götürüp biletmeli azizim.

İşte "Bismillâh" deyip feth ü küşat olunan intihâb-ı küttâb komisyonuna dahil oldum. Evvelemirde şubelerin müdürleri tayin olunduğu sırada fakirlerini de Levazım Üçüncü Şubesine müdür tayin buyurdular. Bu şube, mülga ruznamçe kalemi demektir, yani yine eski hamam eski tas, ruznamçeci oldum. Zaten maaşım bin beş yüz kuruş idi. Yine bu maaş ile müdür oldum. Evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere, Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn ruznamçeciliğinden istifa ettiğim zaman meclis azasından Miralay Mehmed Bey rıza göstermemiş idi. Binaenaleyh Mesnevî-i şerîf'ten tefeül olunup "Se-nu'îduhâ sîretehe'l-ûlâ"[395] âyet-i kerîmesi zuhur edip mîr-i mûmâileyhe gösterdim. Buyurdular ki "İşte şimdi bir şey demem ki sizi yine karîben iade edeceklerdir." Filhakika öyle oldu, istifa seksen yedi senesi nısfında idi. Doksan senesi [1874] Martında Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Redif Yoklamasına sınf-ı sânî oldum. Sonra Jurnal Kalemine sınf-ı evvel oldum. Gerçi iki buçuk sene müddet sonra yine aklâma naklolunmuş ise de

---

394 "O'nun her şeye gücü yeter." Mâide, 5/120; Hûd, 11/4; Rûm, 30/50; Şûrâ, 42/9; Hadîd, 57/2; Teğâbun, 64/1; Mülk, 67/1.

395 "Biz onu yine ilk durumuna sokacağız." Tâhâ, 20/21.

sîret-i ûlâ olan ruznamçeciliğe yirmi üç sene mürurundan sonra nail olunmuş demek olur ki "yakınca" tabiri bu kadar müddet sürer imiş ki butûn seneleri böyle imiş. "Hâzâ min fazli rabbî."[396]

İşte badehu müdür muavinleri tayin olundu. Fakire sual buyurdular. Dairede iki mazlum var idi. Sınf-ı sânîden onları sınf-ı evvellikle ikisini de kendime muavin intihap ettim. Lâkin haylice muharebe ettim. Velhâsıl muvaffak oldum, zalimler yedinden kurtardım, manevî gazi sevabını aldım, yani zalimlerin nefislerini, nüfuslarını manevî katlettim. Ve bir de Levazım İkinci Şubesinde yanımda oturan ve zikri sebkat eden sınf-ı sâlis Abdulhafîz Efendi'yi mezkûr şube müdürü istemiyor. Diğer şubeye naklini beyan etti. Hiçbir şube müdürü kabul etmedi. Sebebi ise efendi-i mûmâileyhin kemâl-i iffet ü istikâmetinden naşi biraz hiddet-i [339] mizâcı olup herkesle oldukça mümâşât edemez idi. Her nasılsa, fakir ile arası iyi idi. Binaenaleyh "Efendi-i mûmâileyhi bize verin, biz kabul ederiz" dedim. Hey'et-i meclis de memnun olup "Size verdik, mübarek olsun!" dediler. Hazret-i Şeyh Mehmed Vehbî Hayyât kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimiz ümmî olduğu cihetle Türkçe güzel bir nutk-ı âlîleri var idi. Ekseriya buyururlar imiş:

Elif okudum ötürü
Pazar ettim götürü

Yaratılmışı hoş gördüm
Yaratandan ötürü

Kuddise sırruhu'l-azîz. Pek doğrudur azizim.

İşte hazret-i şeyhin bu nutk-ı âlîsi mucebince kabul ettim. Muahharen bizim muavin efendilerin mumaileyh Abdulhafîz Efendi'yi kabulümden dolayı biraz canları sıkıldı ise de, onlara da pend ü nasihat ederek "Bakalım Cenâb-ı Hak ne gösterir; gün doğmadan neler doğar" diye onları da bir derece ikna ettim. Mumaileyh Abdulhafîz Efendi muahharen müdürlerin bu muamelesini istima ederek onlara inkisar edip fakire çok dua etti ve hem de dedi ki "Aman efendim, vaktiyle şubemize gidelim, bunların yüzlerini görmeyeyim!" Fakir de yine pend ü nasihat ederek "Biraz sabır buyurun, karîben şubemize gidip rahat edersiniz" dedim.

İşbu intihap maddesi bir hafta kadar mümted olup bir hafta sonra yani fî 21 Temmuz sene 310 ve fî 29 Muharrem sene 312 [2 Ağustos 1894] tarihi ki yevm-i perşembe idi, yalnız müdürler şubelerine oturup muavinler ile diğer efendilerin badehu Dersaadet'ten vürut edecek emir üzerine şubelere nakli tensip görülüp yevm-i mezkûrda üçüncü şubeye gidip müdürlük sandalyesine oturdum. Efendiler gelip tebrik ettikleri sırada mumaileyh Abdulhafîz Efendi dahi gelip tebrik ile "Aman efendim, beni bırakma, muhakkak cumartesi günü yanına aldır!" diye rica edip "Baş üstüne iyi olur, sen efkâr etme, aldırırım" dedim.

396 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Hikmet-i ilâhî o gece yani cuma gecesi Şâzelî dergâhına gider. Zikirden sonra dört buçukta hanesine gelir iken, bir hane maddesinden dolayı mumaileyhin hasmı olan iki adam karşısına çıkıp kama ile altı yedi yerinden darp ve mecruh ederek bir iki saat zarfında cuma gecesi şehîden vefat ederek Cenâb-ı Hakk'a avdet ü ric'at eder, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten. Cenâb-ı Hak şefaatine nail eylesin, amin. Fe-subhânallâh Kâdir-i Kayyûm olan zât-ı ecel-i a'lâ, âhir-i Muharrem-i harâmda şühedâ derecesine nail eder. Bunlar zaten valide tarafından evlâd-ı [340] Hüseynî'den radıyallâhu anhu sülâlesinden oldukları cihetle pederleri dahi Havran'da Arap şehit etmiş idi.

İşte azizim, bu tensîkât-ı cedîdede kimsenin burnu kanamadı, yalnız bir nefer efendi şehit oldu. Fakir bunun için adetâ birkaç gün fevkalâde rahatsız oldum, zira ki çok tesir etti. Böyle beş altı saat evvelce güzel güzel muhabbet eder iken, füc'eten bu işin zuhuru ve kendisi dört beş adama karşı kor. Şâb ve genç otuz yaşında var yok bir efendi idi. İşte kendisinin de hiddet-i mizâcı ve halk ile olan mu'âmele-i bâridesi neticesi de bu oldu azizim.

Mumaileyh Abdulhafîz Efendi'nin yerine yine bir mazlum efendi bulup aldım ki mülga ruznamçe kaleminde kırk senelik sınf-ı râbi'de kalmış ruznamçe eskisi Hacı Mahmud Efendi'dir. Hikmet-i ilâhî bu efendi de hem mazlum ve hem fevkalâde mağrurdur. İmtihana muktedir olamaz. Her nasılsa, diğer bir efendi ile kura keşide ederek mumaileyh Hacı Mahmud Efendi'ye isabet etti. O meclis huzurunda kendisine "Sınf-ı sâlîs oldun" diye tebşir olunca, zaten tarîkat-ı aliyye-i Nakşbendiyye fukarasından olup kendisine bir vecd ü cezbe gelerek el ve ayak titreyerek gelip ellerime sarılıp "Ya efendi, bu gece sabaha kadar Hazret-i Pîr efendimizi çağırdım, ağladım" dedi. Bundan da fakire bir acîb hâl gelir. Artık Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ettim ki sâye-i erenlerde haylice fütuhat olup viran olmuş kalpleri ihya ettik azizim.

BU FASIL DERSAADET'E AVDET NİYETİNDEN ZUHURA GELEN AHVAL BEYANINDADIR

Evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere Dersaadet'ten Şâm-ı şerîf'e zamân-ı avdetimde Kulekapısı Mevlevîhanesi'ne gidip orada medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan şârih-i merhûm kuddise sırruhu'l-azîz ile sair zevât-ı kirâm hazerâtıyla veda olunarak semahaneye dahi yüz ve göz sürmek için dâhil-i dâ'ire-i harem-i aşk olup bir köşede oturmuş idim. Ve hem de şöyle niyet ettim ki "Mutribde kıraat olunacak na't-ı şerîf bu yüzsüz asi için olsun." Yani Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz lisân-ı mukaddesesinden olan emr ü irade [341] bu fakir için olsun diye tefeül ederek muntazır-ı emr ü fermân-ı Hazret-i Mevlânâ oldum. İşte kıraat buyurulan na't-ı şerîf bu idi: "Bâz âmedem bâz âmedem hâzâ cunûnu'l-âşıkîn"

İşte şimdi bu nutk-ı âlî ve irâde-i Cenâb-ı Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz zamân-ı zuhûru ve vakt-i teclîs cilve-nümâ olmaya başladı. Şöyle ki geçende âlem-i ma'nâda gördüm ki Şâm-ı şerîf'te mecâzib-i ilâhiyyeden meşhur ve maruf Abalı Hasan Efendi merhum kuddise sırruhu'l-azîz, bu zât-ı âlî-kadr âlem-i cezbeye uğrayıp anadan doğma çırçıplak, yalnız, boyunca bir kilime sarılıp öyle sokaklarda geşt ü güzâr eder ve hiç kimse ile konuşmaz ve kimse dahi yanına gidip elini öpmeye muvaffak olamaz. Başında yağlı ve eski, kenarı yırtık bir fes ve bir de topuklarına kadar boyluca bir kilim. İki eliyle o kilimi tutup öylece gezer ve ekseriya geşt ü güzârgâhı Sancaktar Câmi'-i şerîfi önünde ve bendehanenin karşısında açıklık olan meydanda bir aşağı ve bir yukarı gider gelir. Bu zât-ı âlî-kadrin evsafı çoktur. Ahâlî-i Şâm'ın ra'nâ malûmudur. Bundan beş sene mukaddem irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir, kuddise sırruhu'l-azîz. Fakirleri Şam'a geleli yirmi seneyi mütecaviz olup bu zât-ı âlî-kadri asla âlem-i ma'nâda görmemiş idim. İşte geçende şöyle gördüm ki bir yüksek duvar üzerinde bir sette arkasını bir ağaca dayamış, hâl-i hayâtındaki ahvalinde yani bir fes ve kilim içinde oturuyor ve yanında bir fakir adam ayak üstü duruyor. Fakir de önünden geçiyorum. Fakire hitaben "İbrahim Efendi!" diye çağırdılar. "Efendim" deyip yanına gittim. Buyurdular ki "Şu adama yani yanındaki fakire iki altılık yol tezkire parası ver de seni İstanbul'a göndereyim" buyurdular. Fakir de "Baş üstüne efendim" deyip keseyi çıkardım. İki adet mecidiye rub'u var imiş. Onu alıp müşarünileyh Hasan Efendi hazretlerinin eline verip elini öptüm. Sonra buyurdular ki "Padişaha verilecek arzuhâli yavaş ver" yani teenni ile ver, acele etme gibi böyle bir nutuk buyurdular. "Pek iyi efendim" deyip yanından ayrıldım. Öbür tarafında yani o yüksek duvara dayanmış başı şapkalı bir Frenk duruyor. O Frengin yanına gittim. Dedim ki "Bak gör, bu zât ehlullâhtır. Nasıl benim derunumda olan

İstanbul arzusunu bildi ve himmet etti!!" dedim. O da taaccüp etti: "Sahih bildi" dedi. Oradan biraz ayrıldım. Sancaktar Câmi'-i şerîfi [342] ferrâşı bizim Türbedar Şeyh Hacı Ali Efendi'yi gördüm. Güya bunun eski sanatı arabacılık imiş. Yine öyle arabacı olup bir paytonun üzerinde ellerinde hayvanların dizgini, dizgini hayvanlara urup dieh diyerek hayvanları sürüp arabayı hareket ettiriyor. Ve araba Dersaadet'te Şehzadebaşı'nda Osman Dede[397] merhumun türbesi karşısından bizim eski hane tarafına doğru İmaret Caddesi'ne gidiyor. Lâkin arabanın içinde olanları bilmiyorum kim vardır. Bu hâlde uyandım. Acîb bir rüya olduğundan inşâallâhu ta'âlâ erenler tarafından İstanbul'a memur oldum diye pek çok Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ettim azizim.

Ehl-i irfânın malûmudur ki Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuşlardır ki "Neyden murat insân-ı kâmildir." Binaenaleyh mutribde neyin taksiminden evvel Hazret-i Mevlânâ efendimiz tarafından "Bâz âmedem" buyurulması ve şimdi dahi müşarünileyh Hasan Efendi merhumun lisanından "Seni İstanbul'a göndereyim" buyurması min ciheti'l-ittihâd bir manadır. Artık bu rüya üzerine gönülde tedârik-i seferiye-i İstanbul uyanıp baş göstermeye başladı. Ve evvelce görünen ve yukarıda beyan olunan rüyalar da bu işe bir dereceye kadar takviyet vererek inşâallâhu ta'âlâ artık zâhir ü bâtın memuriyetimiz vatanımız olan İstanbul'a tahvil olunmuştur. Şu âhir-i ömrümde vatanımda akraba ve taallukat arasında kemâl-i huzûr u râhat ile dem-güzâr olmayı dahi Cenâb-ı Hak'tan niyaz ettim. Ve zaten evvelce tafsilen beyan olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'çe olan memuriyet ve vazîfe-i ma'neviyyenin İstanbul'a naklolunduğu cihetle erenler tarafından alınan şehadetnamenin zîri tasdik olunarak mucebince keşidesi için o haneden diğer haneye, oradan dahi başka haneye naklolunarak en son mucib keşidesi için Sultan Hasan nam zât-ı âlî-kadr kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin türbe-i şerîfine yanaşmış idim. İşte mucib keşidesi yakın oldu ki buna dair bazı zâhirce alâmet ve emareler zuhura gelmeye başladı.

Şöyle ki bir gün gönül âleminde bir mana zuhur etti ki levazımat dairesinin birtakım kaide ve usul haricinde gayr-ı muttaride yolsuz ve uygunsuz işleri olup bunları bir kaide ve usul tahtına ve sûret-i muttaridede cereyanı altına alınarak sûret-i sâlime ve muntazimede vakt ü zamanıyla [343] alay ve taburlardan evrâk-ı hisâbiyye alınarak vakt-i ma'lûmesinde makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye-i celîle hazîne-i mâliyeye sene be-sene verilecek hesabın bilâ-tehîr itası yoluna gidilmek için lâzım gelen tedâbîr ve malûmatın bir lâyiha şeklinde kaleme alınarak makâm-ı müşarünileyhe takdimi manası gönül âlemine atılıp böyle bir mevâdd-ı mühimme-i ma'neviyyenin meydân-ı resme vaz'ı bazı kimseler ile müşavere lâzım ise de bunu her kime söylesem âlem bu ya, herkes bir mana vereceğinden yalnız tefeül tarîkiyle bir gün kalemde bulunan efendilerin cümlesine hitaben "Fakir bir işe mübâşeret edeceğim. Edeyim mi etmeyeyim mi?"

---

397 Direklerarası'nda cadde üzerinde bulunan Meczup Osman Dede'nin türbesi 1910'da yıktırılmış, sandukası ve mermer kitabesiyle kemikleri Şehzade Mehmed'in türbesi karşısına yaptırılan mezara taşınmıştır. Mehmed Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, İstanbul, 1329, s. 87.

diye sual olunarak cümle tarafından "Edin!" cevabını aldım. İşte bu kadar kâfîdir diyerek ferdâsı günü, alessabah kalemi elime alıp destûr erenlerim diyerek bilâ-tevakkuf bir acîb hâlde her bir bendi mufassal yırmi beş bendi havi bir lâyiha müsveddesi kaleme aldım. Huda hakkı için hâşâ sümme hâşâ bu yüzsüz asi böyle bir lâyiha kaleme alıp meydana koysun, asla memul etmedim. Bu hâl, fakire yakîn getirdi ki "Bu iş erenler tarafındandır. Ancak balta gibi ortada bir vasıta, bir sebep olmuşum" diyerek hemen tebyiz ile makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye yazılan tahrîrât-ı âcizîye leffen bunları muhâsebât-ı umûmiye dairesi reîs-i sânîsi atufetlû Rami Beyefendi hazretlerine takdim ettim ki erenler de ba'de'l-mütâla'a tensip buyurulur ise, mevki-i resme vaz' etsinler. Ve dahi gönül âlemine zuhur eden bir manadan ötürü tanzim olunduğunu da müşarünileyh hazretlerine arz ettim ki yani "Bu iş fakirin değildir, erenlerin işidir" demek istedim. Mezkûr lâyiha pek uzun olup buraya derci ihvana keslân gelmemek için sarf-ı nazar olunup yalnız makâm-ı müşarünileyhe yazılan arîza-i fakîrî sureti derc olunmuştur:

Sûret-i Arîza:

Makâm-ı celîl-i sipeh-sâlârînin envâ'-ı fezâil ile tezyîn-i zât etmiş bir câmi'ü'l-kelimâta tevdii vücûd-ı ma'âlî-bihbûd-ı şchriyârîleri millet-i necîbe-i İslâmiye için bir mevhibe-i samedânî ve devlet-i ebed-müddet-i Osmâniyye için de bâ'is-i hayât-ı câvidânî olan pâdişâh-ı kadr-dân ve şehinşâh-ı adâlet-nişân efendimiz hazretlerinin nazar-ı kimyâ-eser-i hakîkat-bîn-i ketîbe-perverânelerinde taayyün etmesi üzerine makâm-ı celîl-i müşarünileyhin müsellem-i enâm olan uhde-i dirâyet ve fetânet-i âsafânelerine tevdi buyrulduğu günden beri mesâlih-i mühimme-i askeriyyenin mihver-i lâyıkında deveranıyla [344] mehâmm-ı umûrun kemâ hiye hakkuhâ ifası emrinde ibzal buyurulagelen himemât-ı celîle-i Cenâb-ı Seraskerîlerinin âsâr-ı kemâlât-nisâr-ı mütelâmi'ası ve devâ'ir ü şu'abât-ı askeriyyenin her birinde başka başka lem'a-pâş olduğu meşhûd-ı bâsıra-i iftihârım olmakta olduğundan her bâr vird-i zebân-ı memlûkânem olan du'â-yı temâdî-i ömr ü ikbâl ve tevâfür-i câh ü iclâl-i cenâb-ı velînimet-i bî-minnet-i a'zamîye terdîfen o şehriyâr ketîbe perver ve terakkî-güster efendimizin âmâl-i hayriyye ve niyât-ı mukaddese-i zıllullâhîlerine iktifâ ile daha bu gibi nice nice muvaffakiyât-ı celîle ve cemîleye nail olmaları ed'iye-i hayriyyesini tekrar ile ref'-i bârgâh-ı cenâb-ı perverdigâr ederek tezyîn-i lisân-ı musâdakat u ubûdiyyet olunduktan sonra şu suretle arz-ı mâ-fi'l-bâle ictisâr olunur ki:

Mesâlih ü meşâgıl-i mühimme-i cünûdiyenin bir sûret-i sehîle ve serî'ada icra olunması nezd-i âlî-i Cenâb-ı Seraskerîlerinde hemîşe matlûb u mültezim olduğu delâil-i adîde ile müsbet olup âcizleri ise elli seneye karîb müddetten beri hizmet-i mûcibü'l-mefharet-i celîle-i

askeriyyede bulunmuş bendegân-ı sadâkat-nişân-ı cenâb-ı pâdişâhîden olduğumdan sâye-i muvaffakiyyet-vâye-i hazret-i mülûkânede sâha-ârâ-yı husûl olan âsâr-ı terakkînin bir derece daha ileri götürülmesi emrinde tecârüb-i âcizânenin neticesi olarak hâtır-ı âcizâneme lâyih olan bazı ma'rûzât-ı çâkerânemi mübeyyin tanzim kılınan lâyiha işbu arîza-i kemterâneme leffen takdîm-i pîşgâh-ı sâmî-i sipeh-sâlârîleri kılınmış olmakla ol bapta emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 10 Kânûn-ı evvel sene 310 [22 Aralık 1894]. Levazım Üçüncü Şube Müdürü İbrahim

Mesel-i meşhûrdur ki "Garip kuşun yuvasını Cenâb-ı Hak yapar" derler. Doğru ve sahihtir. İşte fakir zâhir ü bâtın garip, bî-kesim. Zâhirce malûmdur ki valide, peder, akraba ve taallukat hiçbir kimse kalmamıştır. Gerçi Kandilli karyesinin İslâm mahalle ahalisi cümleten akraba ve taallukat olup lebâleb dolmuş iken, şimdi hiçbir fert kalmamış, yani zâhirde nazlanacak ve itimat edip dayanacak kimsem yoktur.

Kimsesiz yoktur cihanda herkesin var kimsesi
Kimsesiz kaldım ilâhî kimsesizler kimsesi

İşte a biçare yüzsüz asi İbrahim, bundan iyi ve alâ ve bâlâ arka mı, muin ve mutemet mi istersin? "Hâzâ min fazli rabbî"[398], lehu'l-hamdu ve'l-minne. Âmennâ ve saddaknâ azizim.

Ve bir de vatanım olan İstanbul'dan dûr u ba'îd olarak [345] Şâm-ı şerîf'te bulunduğum cihetle de garibim. Bâtınen olan garipliğim malûm ve müsellemdir ki Şeyh-i A'zam ve vâris-i Nebiyy-i Ekrem kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin dâr-ı bekâya teşrifleriyle o huzur-ı mukaddeseden dûr u mehcûr olduğum cihetle artık bundan büyük gurbet olmaz sultanım. Eğerçi aşçı dedelik vazifesince ale'd-devâm müşarünileyh hazretlerinin rûh-ı mukaddeseleri için leyl ü nehâr tilâvet-i Kur'ân ve zikr ü rabıta ile rûh-ı fütûhları takdis olunup târîh-i irtihâlleri elyevm on beş seneye baliğ olup işbu müddet zarfında bir an onların cemâl-i enverleri gözümün önünden zail olmayıp daima rabıtaya alınarak kemâ fi's-sâbık huzurlarında olduğum gibi yalnız tekellümsüz birlikte bulunuyor isem de, malûm ya sultanım huzur ile gaip lezzeti beraber ve müsavi değildir. İşte bundan büyük fakir için gurbet, vahşet yoktur azizim. Her ne hâl ise yine müşarünileyh hazretlerinin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri hiçbir an ve zaman bu yüzsüzü garip surette bırakmıyor. Şöyle ki bu kere de Dersaadet'teki mahdûm-ı âcîzi Arif Bey'den almış olduğum mektubunda şöyle tahrir eder ki "Fakirin ziyade sevgili ehibbamızdan Selim Paşazade izzetlû Nazif Bey'in yakın akrabalarından olan sâbık Bahriye Mektupçusu atufetlû Tahsin Beyefendi hazretleri bu kere mâbeyn-i hümâyûn başkitâbet-i celîlesine tayin buyurulmuş olduğundan mumaileyh Nazif Bey'e bir tebrikname ile sizin Dersaadet'e aldırılması istirham olunur ise lâ-şek ve lâ-şübhe hakkınızda irâde-i seniyye bile

398 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

taalluk ettirmeye kudreti vardır. Aman pederim, serî'an bir tebrikname ile Dersaadet'e gelmenize dair istirhamnamenin irsali" mumaileyh Arif Bey oğlumuzdan ziyade rica olunması üzere bu da Cenâb-ı Hak'tan bir lutf u ihsandır diyerek hemen bir kıta tebrikname tastîr ve tesyîr olunmuştur.

Sûret-i Tebrîknâme:

Bir müddet-i kalîle zarfında hâk-i pây-i âlî-i kerîmânelerine iktisap eylediğim ubudiyet ve âsitân-ı refî'ü'ş-şân-ı dâverîlerine intisapla istihsal eylediğim husûsiyyet-i samîme ve sahîha-i âcizânem mahzâ hasbeten lillâh olduğu için sair müntesib-i bâb-ı re'fet-me'âb-ı mün'imâneleri olan bendegânın ubudiyetinden kat-ender-kat ilerlemiş olduğu cihetle bu yüzden fakirlerine teveccüh eden ve binaenaleyh garîk-i lücce-i meserret eyleyen şeref-i bî-gâyenin hakk-ı teşekkürünü eda ma'razında üzerime farz-ı ayn bildiğim ed'iye-i hayriyyelerine terdîfen tezâyüd-i ömr ü âfiyetle ve dâ'ire-i sıhhat ü selâmette daim ve berkarar [346] buyurulmaları duasını da ifade asla kusurum olmadığı gibi zât-ı âlî-i rahîmânelerinden hîn-i müfârakat-ı fakîrîde kulunuza irade ve tevdi buyurulan du'â-yı âfiyet ve âkıbet-i aliyyelerini dahi elhâletü hâzihi huzûr-ı Hazret-i Yahyâ aleyhisselâm ile Cenâb-ı Muhyiddin ibn Arabî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin türbe-i sa'âdetlerinde ve sair makâmât-ı mübâreke ve emâkin-i mukaddesede bilhassa nâm-ı nâmî-i âlîlerini yâd u tezkâr ile ref'-i bârgâh-ı icâbet-gâh-ı cenâb-ı perverdigâr eylemekteyim. İşte makâmât u emâkin-i mezkûrede bârgâh-ı cenâb-ı lem-yezel'e ref' ve i'lâ eylediğim ed'iyenin hülâsa ve neticesi "Selâmet-i dâreyn" lafz-ı şerîfi olduğunu da başkaca arz ederim. Gerçi şu dua zâhiren iki kelimeden ibaret görünürse de min ciheti'l-bâtın havi olduğu ma'ânî-i âlîye ve menâfi'-i kesîre nezd-i devletlerinde gayr-ı hafîdir. Hele bu duanın cihet-i uhrevîsi olan selâmet ki lehu'l-hamdu ve'l-minne efendimizde kemaliyle hâsıl olduğuna şek ve şüphe yoktur. Ezân-cümle hepsi hayrât ve müberre'âta masrûf olan ömr-i âlîlerinin makâm-ı şeyhûhete vusulüyle ber-mûcib-i hadîs-i kudsî min kıbeli'r-Rahmân afv u mağfiret buyrulduğunuzdur. Bir de dünya selâmeti vardır ki Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena olsun, o da duâ-hân-ı rahîmânelerinin ifa eyledikleri ed'iye-i hayriyye nezd-i kibriyâda karîn-i isâbet olmuş olmalıdır ki işte bu defa ta'allukât-ı dâverîlerinden atufetlû Tahsin Beyefendi hazretlerinin be-inâyet-i ta'âlâ mâbeyn-i hümâyûn başkitâbeti me'mûriyyet-i celîlesiyle müşerref olmalarıdır. İşte bu haber-i beşâret-eserin vâsıl-ı sem'-i âcizî olmasını müteakip ne gibi hissiyât-ı meserretkârâne ile mütehassıs olduğumu tarif edemem. Yalnız bi'l-îcâz şu kadar arz ederim ki bu tebşirden fevkalâde mesrur ve mahsûs olarak artık şu inâyet-i ilâhiyyeden dolayı kendilerini ve bilhâssa zât-ı âlî-i semûhîlerini ne türlü tebrik ve tes'îd edeceğimi bi-

lemem, zira bu madde yukarıda arz eylediğim selâmet-i dünyeviyenin peşinidir. Ve hem de şu eyyâmda leyle-i Kadr'ı gömüş gibidir ki leyle-i mezkûreyi görenlerin duaları nezd-i ilâhîde makbul ve her bir matlûpları hâsıldır. Hamdolsun ki onu dahi efendimiz görmüşlerdir.

İşte şimdi zât-ı âlî-i bende-perverîlerinden ücret-i dellâliye ve du'â-gûculuk olmak üzere niyaz u istirhamım ve kar'-ı bâb-ı fehîmânelerine bâdî-i ictisârım şudur ki silk-i celîl-i aklâm-ı harbiyye-i şâhâneye [347] duhulüm elli seneye baliğ olup bunun kırk seneye karîb bir müddeti Dördüncü ve Beşinci Ordu-yı Hümâyûn ruznamçeciliği ve başkitâbeti memuriyetleriyle taşralarda imrar ve ömrümü itlâf ettim. Şimdi ise alîlü'l-vücûd olduğum gibi buralarının âb u havâsıyla imtizaç edememekte olduğumdan sâye-i bende-perverîlerinde âhir-i ömrümü vatanım olan Dersaadet'te imrâr etmek için oraya gelmesini arzu ediyorsam da bu maksadın husulü tekaüden çerağ buyurulmaklığıma vabeste olup fakirleri ise bunca senelerden beri nân u nimetiyle perverde olduğum devlet ü milletin uğrunda daha bir hayli müddet kemâl-i sıdk u sadâkatle îfâ-yı vazîfeye ve bezl-i makdûra âcizane muktedirim. Dâ'ire-i askeriyyede elli senedir cân-siperâne îfâ-yı hizmet eylediğim hâlde henüz gönlümün arzusu tamam olmayıp bu dâ'ire-i celîleye bir büyük hizmet ibraz etmek emelindeyim. Hatta beher sene maliyeye verilecek hesâbâtın itasında hayli müşkilâta tesadüf olunmakta olduğundan bunun ref' ve izalesiyle hesâbâtın sûret-i sâlime ve sehîlede verilmesi için bundan iki mâh mukaddem bilcümle Ordu-yı Hümâyûnlar Levazım Daireleri işlerinin tadil ve tesviyesi ile günü gününe hesap verilmesi zımnında ittihaz olunması lâzım gelen tedâbîri mübeyyin ve buna dair bazı teshîlât-ı hisâbiyyeyi şamil ve muarref olmak üzere âcizane kaleme almış olduğum yirmi beş bendi havi lâyihayı ba'de'l-mütâla'a münasip olduğu hâlde bu baptaki arîza-i çâkerî ile beraber makâm-ı celîl-i Cenâb-ı Seraskerîye takdimi için muhâsebât-ı umûmiye dairesi reîs-i sânîsi atufetlû Rami Beyefendi hazretlerine takdim ettim.

İşte velînimetim efendim, buralarını uzun uzadıya arz u beyan etmekten maksadım, eğerçi mümkün olur ise bu niyaz âmâlımın müşarünileyh Tahsin Beyefendi hazretlerine arzı ve müşarünileyh hazretleri dahi büyüklük şânından olduğu üzere hâlime merhamet buyurup böyle umûr-dîde bir emektarın âhir-i ömründe vatanında bulunarak devlet-i aliyyeye güzel güzel hizmetler ibraz etmesi için ma'âş-ı hâliye-i âcizânemle Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîde istihdam olunmak üzere doğrudan doğruya devletlû Serasker Paşa hazretlerine ifade mi buyururlar, yoksa müşarünileyh hazretleri vesâtetiyle atebe-i felek-mertebe-i cenâb-ı hilâfet-penâhîye takdim olunmak üzere bu zemînde muhtasarca bir telgrafname veyahut posta ile bir arzuhâl

[348] takdimini mi tensip buyururlar, her ne hâl ise içinde bulunduğum tengnâ-yı ıztırâbdan halâsımla vatanım olan Dersaadet'e naklime tavassut buyurarak âcizlerinin ez-ser-i nev ihya ve çerağ buyurmalarını istirham ve niyaz ederim. Ve bu efendiliklerini ilâ âhiri'l-ömr ferâmûş etmeyeceğimi ve her bâr müdavim ü muvâzıbı olduğum du'â-yı temâdî-i ömr ü ikbâl-i rahîmânelerini tekrar ale't-tekrâr yâd u tezkâr etmekte olduğumu arz eylerim. Ol bapta emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 6 Ramazân sene 312 [3 Mart 1895].

Mahdûm-ı âcizî Arif Bey'den muahharen fî 18 Ramazân sene 312 [15 Mart 1895] tarihli almış olduğum mektubunda şöyle beyan ederler ki:

"İzzetlû Nazif Bey'e olan tebriknameyi birkaç ihvan efendilerle beraber gidip mîr-i mûmâileyhe takdim edip vukû'-ı hâli arîz u amîk ifade ve beyan ile bir müddet de zikr-i cemîleniz sebkat ederek nihayet mezkûr mektubu şehr-i hâlî-i rûmînin sekizinci veya dokuzuncu perşembe günü bizzat Tahsin Beyefendi hazretlerine takdim ile lâzım gelen tavsiyeyi ifa buyuracaklarına va'd-i kavîde bulundular. İnşâallâhu ta'âlâ yevm-i mezkûrun ferdâsı günü mîr-i mûmâileyhten alınacak cevabı da ayrıca arz ederim"

demiş. Sâlifü'l-beyân tebriknamede leyle-i kadr fıkrası olup binaenaleyh leyle-i kadrden bir gün evvelce gidip takdim edecekleri anlaşılmıştır. Bakalım Cenâb-ı Hak leyle-i kadrde bu yüzsüz asi İbrahim'e ne kadar ve ne takdir etmiş ise lâ-şek ve lâ-şübhe o zuhur edecektir. Evet öyledir, her şeyin bir vakt-i mahdûdu ve muayyeni vardır. O vakit ve o zaman gelmedikçe o şeyin husulü ve zuhuru muhaldir. Ancak bu guft u gûlar ara yerde bir sebep ve vasıtadır, yani söz olsun efendim demektir.

Evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere ara sıra mektûbî-i Cenâb-ı Seraskerî atufetlû Muhtar Efendi hazretlerine takdîm-i arîza ile tecdîd-i ubûdiyyet olunagelmekte ve gönül âleminde zuhur eden bazı remz ü işâret-i ma'neviyye ile görünen rü'yâ-yı mühimme-i sâdıkaları dahi arz u beyan etmekte idim. Fî 30 Teşrîn-i evvel sene 309 [11 Kasım 1893] tarihiyle takdim eylediğim arîza-i fakîrîde mesâlih-i mühimme-i askeriyye hakkında bazı gûne remz ü işaret ile müşarünileyh hazretlerini agâh etmek gönül âleminde zuhur etmekle binaenaleyh şu veçhile arz u beyan olunmuştur:

[349] Arz u beyandan müstağni olduğu üzere bu abd-i âsî-yi kemterlerinin eski sanatım ruznamçecilik olup muahharen müddet-i medîde yoklamacılık ile jurnalcilik sanatlarında dahi istihdam olundum. Kırk seneye karîb ordularda bulunduğumdan bu müddette dahi muhasebâta dair olan işlerle fevkalâde iştigal olunup sâye-i erenlerde bunlardan dolayı haylice ma'lûmât-ı kâmile tahsil olunmakla beraber bir de Hak erenlerin başkaca lutf u inayetleri olmak üzere Arap saçı gibi karış muruş olmuş ve tefriki, adîmü'l-imkân derecesine varmış birtakım mütedâhil işlerin dahi bir müddet-i kalîle zarfında tel tel ayırıp zülf-i cânân gibi takdir ü tahsin olunur heyette hey'et-i kirâm hazerâtı huzurlarına

takdime muvaffakiyet iktidârı kemterlerine ihsan olunmuş olduğunu zât-ı âlî-i mürşidânelerine arz olunması, haşa ki bir varlıktan ötürü ibrâz-ı enâniyet olmayıp Hazret-i Yusuf aleyhisselâmın melik-i Mısr'a "Kâle'c'alnî alâ hazâini'l-ardi innî hafîzun alîmun"[399] demesi kabilinden olup müfessirîn-i izâm hazerâtı bunu delîl-i kavî ittihaz edip "Kişi velâyete istidadını izhar ve sultandan tevliye talep etmek caizdir" buyurmuşlardır. Binaenaleyh bu fakirleri de böylece izhâr-ı isti'dâddan meram ve maksudum şayet ki bu gibi işlere tayin olunup Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı olan nimetin izharıyla îfâ-yı şükr ve büyük efendilerime hizmet ile kesb-i ubûdiyyet etmek olduğunu zât-ı âlî-i fâzılânelerine arz u beyana mecbur oldum. Bu niyazım her ne kadar tehir olunur ise de neticesinde hâsıl olacağını dahi bununla istidlâl ederim ki ma'lûm-ı âlî-i fâzılâneleri buyrulduğu üzere bu âyet-i kerîmenin şerh ü beyanında İbn Abbas radıyallâhu anhumâ buyurmuşlardır ki "Cenâb-ı Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri buyurmuşlardır ki Allah ta'âlâ kardeşim Yusuf'a rahmet ede, eğer o melike beni hazâin-i arz üzere taslît et demiş olmasa, melik saatinde onu o amele âmil ederdi. Lâkin o, onu talep ettiği için bir sene onu tehir etti. Bir sene tamam olıcak matlûbu hâsıl oldu" diye tahrir etmiş idim. Sahih işte bir sene-i kâmileden sonra birkaç ay da mürur etti. Makâm-ı celîl-i Cenâb-ı Seraskerîye bu bapta takdim olunan lâyiha fî 10 Kânûn-ı evvel sene 310 [22 Aralık 1894] tarihiyledir. O kadar arası uzamamıştır azizim. [350] Bakalım eyyâm ve saatin kusurları hesap olunur ise ne zaman iş yol alacak bilemem. Ve mezkûr tahriratı müteakip muahharen fî 21 Teşrîn-i sânî sene 309 [3 Aralık 1893] tarihiyle takdim eylediğim diğer arîza-i fakîrîde dahi âlem-i ma'nâda görülen bir rü'yâ-yı sâdıkayı arz etmiş idim ki o rüyanın muktezası da sâlifü'l-beyân arîza-i mütekaddimede arz u beyan olunan meseleyi ima ve işaret eder. Rüya bu idi ki:

Atufetlû Muhtar Efendi hazretleri, Şâm-ı şerîf'te merhum Ali Paşa'nın konağında imiş, yani hâne-i sa'âdetleri orası imiş. Fakirleriyle mahdumum Hüsameddin Efendi birlikte selâmlıktaki büyük odada oturuyoruz. Efendi-i müşârünileyh haremden gecelik elbisesi üzerine kürk lâbis oldukları hâlde teşrif buyurup dest-i fâzılânelerinde olan bir kâğıdın kulağına surh ile "iki bin sekiz yüz çift" yazılmış, yani bu kadar evrak tedâhülde olup bunun arkasını almak için fakirden ve Hüsameddin Efendi'den muavenet olunmasını emr ü ferman buyurdular. Fakirin elimde bir kalem vardır, onunla bir şey yazıyorum. Bu irâde-i aliyyelerini istima için yazıyı tatil edip cemâl-i bâ-kemâllerine nazır oldum. Lâkin elimde olan kaleme dikkat ediyorum, tavsif ü tarif olunmaz bir kalemdir. Gayet uzun ve rengi bulunmaz, fevkalâde güzel açılmış, yani levh-i mahfûz kalemlerinden sultana mahsus bir kalemdir. Fakir, müşarünileyh hazretlerinin emr ü irâde-i aliyyeleri hitamında can u gönül ile kabul edip muavenete şitâb olunacak ise de mahdûm-ı âcizî Hüsameddin Efendi güya biraz tereddüt ederek muavenetten ibâ' ed er gibi oldu. Müşarünileyh hazretleri buyurdular ki "Hüsameddin Efendi muavenet etmek istemiyor mu?" Fakir dedim

399 "(Yusuf, krala): Beni ülkenin hazineleri üstüne bakan yap. Çünkü ben (onları) iyi korur, (yönetmesini) iyi bilirim dedi." Yûsuf, 12/55.

ki "Hayır efendim, öyle değildir, muavenet edeceklerdir" deyip Hüsameddin Efendi'nin yüzüne bakıp güya "Niçin ediyorsun?" gibi tevbîh ederek uyandım.

diye tahrir etmiş idim. İşte Allâhu a'lem evvelce zikr ü beyan olunan mevâdd-ı mühimme-i askeriyyenin zamân-ı teshîlât ve âcizlerinin mu'âvenet-i zâhire ve erenlerin mu'âvenet-i bâtına vakt ü saati takarrüp etmiş ki gönül âlemine atılan bir manadan dolayı makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye ariza ve lâyiha takdim olunmuştur. Ve fakirin Dersaadet'e avdet ü ric'at zaman u vakti dahi gelmiş olmalı ki esbâb-ı bâtına gibi esbâb-ı zâhire dahi yüz göstermeye başladı, çünkü bir sebep [351] lâzımdır ki İstanbul'a gidelim. Binaenaleyh evvelce arz etmiş olduğum emrâz-ı ma'neviyye lehu'l-hamdu ve'l-minne mahv ve zail olarak aksi zâhirde görünmeye başladı, yani emrâz-ı zâhire zuhur etti.

Şöyle ki biz konturatondan dolayı müteahhidîne verilmiş olan bez numunesi asıl numune olmayıp sümme tedarik bir numune olarak verildiği ve bunu da levazım heyetine atfederek bu bapta olacak otuz kırk bin kuruş fark fiyat ziyanı heyete raci olacağı dermeyan olunup herkes bu bapta tebrîe-i zimmet ederek üçüncü şube müdürü bulunduğum cihetle "Yük koca öküze tahmil olunacak" diyerek fakire yüklettirileceği söylenmiş. Hâlbuki mezkûr numune bezini fakir vermeyip müteahhidine imalâthaneden verilip müteahhid de bezi getirip "İşte numune bezini imalâttan aldım, bu parça imiş" diyerek heyet huzurunda o bezi fakirleri ve reis paşa mühr-i resmî ile temhir ederek işte bunun gibi fabrikasına ısmarla diye kendisine verildiği hâlde bunu inkâr ederek "Ben bezi getirmedim, siz verdiniz" demesiyle o mecliste müteahhidin böyle hilâf-ı vâki söz söyleyip işi fakire tahmil etmek istediğinde her ne hâl ise kendimi zapt edemeyip gönül âleminden bir celâl zuhur ederek bilâ-ihtiyâr o mecliste "Bu bezi sen getirip beni iğfal ederek temhir ettirdin!" diye talâk-ı selâse ile talâk lafzı ağzımdan çıkmasıyla hey'et-i meclis cümleten sükût ederek iş meydana çıktı. Ammâ velâkin bu fakirin de işi bitti, yani öyle şiddet ü hiddet esnasında başımdan aşağı bir soğuk şey nüzul ettiğini hissederek oradan doğruca fakirhaneye geldim ve bî-hûş yattım. Derhâl doktor Kolağası Tahsin Efendi celp ile tedavi olunmaya başlayıp işiten ihvan gelip istifsâr-ı hâtır ile taziye etmeye başladılar.

Emrâz-ı zâhire bu idi ki evvelce müptelâ olduğum bel ve diz ağrıları bu işten dolayı kesb-i iştidâd edip meşy ü hareketten kalmış olduğum gibi nisyan dahi çoğalmış yani kaç rekat namaz kıldığımı ka'de-i ûlâ ve uhrâ ekseriya bilemeyip öyle perişan bir hâlde eda etmekte olduğum gibi, şuuruma dahi cüz'î halel târî olur gibi olmuş. Mu'âmele-i evrâkça bir re'y-i savâb vermeye muktedir değilim. Velhâsıl hâne-i fakîrînin bir köşesinde büzülüp mahall-i me'mûriyyet-i âcizîye devam olunamadığı gibi, ifâ-yı vazîfece dahi kusur olunmakta [352] olduğundan bu hâl ile burada durmak abes olup hasbe'l-mevsim Bursa kaplıcalarında istihmâm ile Dersaadet'e müdâvemet-i lâzıma ifa olunmak üzere Dersaadet'e ruhsat itası için istida tanzim ve takdim ile dâ'ire-i sıhhiyeden olunan ilâm üzerine dört mâh müddetle tebdîl-i havâya ruhsat verilmiştir. İşbu emrâz-ı zâhirenin bir sebebi dahi bu idi ki malûm ya, fakirin eski ruznamçeciliği bu kere teceddüt

ettiği cihetle yine eski hâl gelip muamelece müdekkikâne ve mubassırâne hareket olunduğundan hayli gönüllere dokunulmuş demek olmalı ki "el-Cezâu min cinsi'l-ameli"[400] fehvasınca fakir de bir bez maddesinden dolayı yani evvelce imalâthanece imal olunmuş olan mermerî (?) elbisesinin mu'addeli uygunsuz olmasından tekrar tutulan mu'addel mucebince üç sene zarfında kırk bin kuruşa kadar zayiat ve telefiyât olduğunu meydana koymuş olduğumdan Allâhu a'lem bunda bir sehv ü hata olmuş demek olur ki fakire bi-aynihi öylece muamele ettiler. Lâkin hamd olsun ki bu iki cesîm yangında lâfız murat olup ne fakire ve ne de imalât heyetine bir zarar ve ziyan olmayarak bastırdılar. Ancak fakirde olan yanıklık elhâletü hâzihi bi-tamâmihâ bastırılamayıp sinsi sinsi içeriden yanar idi. Bu da işte İstanbul'a gitmeğin sebeb-i zâhirîsi idi. Nitekim evvelce arz u beyan olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'e olan me'mûriyyet-i ma'neviyyem esbâb-ı zâhirîsi olan devletlû Derviş Paşa hazretlerini Şâm-ı şerîf'te Bikâ' el-azîzd'e olan çiftlikâtına memuren Şam'a geldiğim gibidir azizim.

Lâkin velâkin işte bu Ramazânda yani bin üç yüz on iki senesi Ramazânında [Şubat-Mart 1895] maaş verilmediği cihetle çekilen zahmet ü meşakkat asla tarif ve beyan olunamaz. Şöyle ki ramazân-ı şerîfin iptidasından bayrama iki gün kalıncaya kadar hâne-i fakîrî için asla me'kûlât u meşrûbât-ı sıyâmiyyeden bir şey alınamamıştır ve nakd-i mevcûd olarak kesemde on param yoktur ve hatta onar paralık iki adet simit bile alınamamıştır. Ancak Cenâb-ı Hak bir bakkal halk edip mumaileyh sûfî ve müttakî bir adam olup her nasılsa fakire hüsn-i zannı olmakla ramazân-ı şerîfte hâne-i fakîrî için lâzım gelen erzakı borç ile itasına himmet ettiler, yani yağ, pirinç, şeker [353] sabun, kahve, dakîk, gaz, peynir, yumurta, yoğurt bu gibi şeyleri alırdım. Hatta kendisinde İstanbul zeytini olmayıp Şam zeytini olduğundan, fakir ise İstanbul zeytini bir mahalden tedarik ederek irsalini rica edip akçesini kesesinden vererek bir kıyye güzel İstanbul zeytini gönderdi. Yalnız sebzevât ile lahm kaziyyesi kaldı. Bunun için de mahdûm-ı âcizî Hüsameddin Efendi'den bir beyaz mecidiye alıp onunla Ramazânın on beşine kadar kıt kanaat bir iki türlü şey tabh ederek idare olundu. Refikam hanımın bu hâl bir gün gücüne gidip Cenâb-ı Hakk'a şöyle niyaz etmiş ki "İlâhî ya rabbi, bu mübarek günde ne olacak hâlimiz? Bir doya doya et lokması yediğimiz yoktur!" demesi üzerine o gün kalem mülâzımlarından Kemal Bey hediye tarîkiyle zebh olunmuş bir kuzu getirdi. Kabul etmeyecek oldum, refikam kendisinin bu duasından haberdar etmekle "Bunu Cenâb-ı Hak göndermiştir efendi!" demesiyle ma'a'l-memnûniyyet kabul edip bayrama kadar onunla idare olunduk, yani ramazân-ı şerîf içinde sair matbahlara nisbeten bizim matbahtan firavun kokusu gelmeyip bûy-i hakîkat-i Cenâb-ı Muhammediyye gelir idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne azizim. Bu kelâm, erbabının malûmudur.

Velhâsıl bayrama iki gün kalarak bir maaş ihsan oldu. Bakkalın iki ellerini öpüp kemâl-i memnûniyyet ile matlûbunu tediye ettim. İşte o iki gün de avamın ramazanı gibi oldu. Artık yağlı simitler, ekmekler, baklavalar alınıp kazâ-i mâ-

400 "Ceza, ilgili eylemle aynı cinsten olur." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 397, no: 1070; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 173, no: 367.

fât ile Cenâb-ı Hakk'a çok hamd ü senalar ettim. Fe-subhânallâh ne acîb bir hâl idi, Huda hakkı için o ramazan fakirhanede iftariye olarak bir zeytin ve bir de peynir olup öyle reçel, şurup buna dair şeylerden birinin vücudu yok idi. Ancak bakkaldan geçen seneden kalmış güllâç alıp ölüleri kefene sarar gibi beyaz beyaz kefenleyip kabir boğazından vücut kabrine güzelce defin ile istif ederdim. Refikam hanım bir gün canı Şam kayısı hoşafı istemiş. Fakir de akçe olmadığı cihetle bize söylemeyip hizmetçi çocuk ile bakkala göndermiş. Bakkal da akçesiyle mubayaa ederek göndermiş. Akşam üstü hoşafı görüp memnun oldum. Sual ettim. Cevap aldım. Lâkin ciğerime tesir etti. Şimdi ey ihvan bu yüzsüzden sual eder iseniz ki "Acayip, sizin bu kadar kuvvet ü kudretiniz yok mudur ki bir mahalden birkaç yüz kuruş istikraz edip bu hâl-i esef-iştimâle [354] meydan vermeyeydiniz?" Evet öyledir, pek doğrudur azizim. Lâkin böyle akçe istikraz etmek ve uğraşmak ve şuraya buraya gidip yüz suyu dökmek gönül âleminde hâsıl olacak kudret ve niyet ile olur. Fakirde ise bu cihete asla kudret ü kuvvet yok idi. Anladım ki bu hâl min tarafillâh olmakla bununla Şam'ın âhir ve en son ramazanımız olacağına ve hatırdan ferâmûş olunmayıp ileride mubassırâne ve müteyyakkızâne hareket olunmasına bir remz ü işaret idi azizim.

Ancak bir gece âlem-i ma'nâda levazım reisi paşanın odasında bulundum. Diğer efendiler de mevcuttur. Reis paşaya hitaben gözlerimi havaya dikip "Ya ilâhî, buna sebep olanlar, Habîb-i Ekrem'in hürmetine, arş u kürsü hürmetine, ahvâl-i sıyâm hürmetine müzmahil perişan olsun, müzmahil perişan olsun, müzmahil perişan olsun, amin, amin, amin!" İşte böyle üç defa amin diyerek uyandım ve taaccüp ettim. Ferdâsı günü kalemde bizim Mu'âvin-i sânî Halil Efendi'ye söyledim. O da fakir gibi bağrı yanık olup amin dedi. Lâkin rüya bu ya, ahvâl-i sıyâm tabiri hoşuma gitti azizim. İşte ramazân-ı şerîfte ara sıra kapıya gider idim. Lâkin iki tarafa orsa boca ederek fırtınaya tutulmuş sefine gibi gider idim. Bir gün ikindi namazını câmi'-i şerîfte eda edip çıktım. Bizim canımız ruhumuz Şube Müdürü Alay Emini Rıza Beyefendi'yi gördüm. İstifsâr-ı hâtır edip "Maşallah hiçbir şeyiniz yoktur, nefsinize iftira ediyorsunuz, bu da iyi değildir" diyerek güya bundan murâd-ı âlîleri, fakiri bir derece tesliyet demek ise de hikmet-i ilâhî ramazan hâli bu ya sözü ber-aks anladım, yani kizb söylüyorsunuz siz de bir şey yoktur. Mahsus bir sebepten dolayı ediyorsunuz gibi gönlüme gelip bir şey demedim. Lâkin gönül âleminden ziyade incindim ki bu zat niçin böyle söyledi diyerek. Sonra hatırıma geldi ki efendi-i mûmâileyhin gözleri çoktan beri cilâlanmamış olduğundan iyi göremiyor ve hem de ramazân-ı şerîfte malûmdur ki her bir şey cilâlanır. Erenler de bu zatın gözlerini cilâlandırsınlar ki hatta bir şey kemâ hiye hakkuhâ müşahede etsinler dedim. Filhakika birkaç gün sonra gördüm ki gözleri fevkalâde ağrıyor. Anladım ki cilâdadır. Yine dua ettim ki karîben cilâsı tamam olup nûrun alâ nûr cilâlanıp mubassırâne [355] her bir eşyayı mâhiyet-i zâtiyesiyle görsünler dedim. Hamdolsun, öyle oldu.

Bu yüzsüz asi ehl-i basîret değilim, lâkin ehl-i basîret olan Gavs-ı A'zam efendimizin çırağıyım, yani kalaycı ustasına çıraklığım vardır. Oldukça ufak tefek parçaları cilâlandırabilirim azizim. Acaip, ufak tefek hangisi, büyüğü

hangisidir denir ise ufak tefek parçalar, göz kulak gibi; büyük parça ise "kâşâne-i kalb." Bunu ancak dem-i İsa mazharı olan zevât-ı kirâm hazerâtı cilâlandırır. Fakir ise hele gözleri Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin tûtiyâ-yı akdes ve iksîr-i a'zam olan emânet-i şerîfe bohçasındaki asâr-ı gavsiyyeleri müşahedesiyle ve kulakları dahi işbu risalede münderic olan kelâmât-ı kudsiyyeleriyle cilâlandırabilirim azizim. Artık burası uzundur.

Gelelim bahsimize. İşte böyle zâhiri perişan, bâtını mamur abadan bir ramazan tuttuk. Geceleri teravih namazı için ittisalimizdeki mescide gidip oturduğum yerde teravih namazını eda ederim. Ramazân-ı şerîfin yirmisi olmuş idi. Bir gece Topçu Binbaşısı tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyyeden Mustafa Efendi namazdan sonra bir celâl hâlinde câmi'-i şerîfte yanıma gelip "Bizim alayın çizmeleri şimdiye kadar alınmadı. Şimdi mart geldiği cihetle ilmühaberi geriye alınarak kaydını terkîn edecekler. Bu nasıl iştir, asker ayakkabısızdır!" Şöyledir böyledir diye birtakım nâ-be-câ sözler söylemeye başladı. Baktım ki tamamıyla celâl kendisini ihata etmiş, bunun önünü almak için dedim ki "Yarın senin hatırın için kapıya gelirim, reis paşaya söylerim. Kaydı terkîn etmesinler, bir çaresine baktırırız" dedim. Mumaileyh cevap olarak "Reis paşanın da Allah belâsını versin, senin de Allah belânı versin!" dedi. Bu hâlde fakire hiddet gelmeyip gülme gelerek pek de gülmüyorum ki zât-ı şerîf gülüyorsun diye bütün bütün fakire hücum göstermesin deyip elinden tutup nasihat ederek camiden taşra çıktık. Yine pend ü nasihat ettim. Her nasılsa fakirin bu hâl-i hilmimden kendisine bir insaf gelip "Canım peder efendi, gücenme! Benim hâlimi bilmiyorsunuz, asker perişan bir hâldedir, ben de makâm-ı fenâda mahvolmuşum" diyerek özür beyan etmeye başladı. Oradan veda ettim. Velâkin mumaileyhin böyle fakire çatması da gönlüme dokunup [356] ferdâsı günü "Artık kaleme gitmek lüzumu kalmamıştır" diyerek keyfiyeti bâ-tezkire bizim İkinci Şube Müdürü Halil Efendi'ye beyan ederek bayrama kadar reis paşadan müsaade alınmasını yazdım. Ve öylece aşr-ı ahîrde mutekiflere taklîden fakirhanede oturdum. Ve teravih namazı için artık oraya gitmeyip Gül Câmi'-i şerîfi'ne yavaş yavaş asaya dayanarak gider idim.

İşte her cihetten ve her yüzden gönül tamamıyla şikeste-beste olup bir mahzûniyyet-i ma'neviyye hâsıl olmuş idi. Ve namazda dahi öyle münkesirü'l-kulûb boynum bükük durur idim. Ve Gül Câmi'-i şerîfi imam vekili ise meşhur ve maruf Şeyh Mustafa Efendi olup gayet ehl-i takvâ ve ehl-i Kur'an bir zât-ı âlî-kadr idi. Bu hâlde bir gece imam efendi teravih namazına bed' edip fatîha-i şerîften sonra zamm-ı sûre bu idi: "Kul yâ ibâdiyellezîne esrefû alâ enfusihim lâ taknetû min rahmetillâhi innellâhe yagfiru'z-zunûbe cemî'an innehu huve'l-gafûru'r-rahîmu"[401] diye kıraat edince o demde gönül âlemine atılan mana ve tebşir ve müjdeden dolayı kendimi zapt edemeyerek iki gözlerimden bârân-veş akan yaş ile secde-gâh-ı çemenzâr-ı hakîkati bahçe sular gibi suladım. İşte o

401 "(Tarafımdan onlara) De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." Zümer, 39/53.

hâlde güller bitip bülbüller teganniye başladı. Âyet-i kerîmenin alt tarafı malûm ya, mümin ve küffar hakkında olacak mükâfât ve mücâzât ve nefh-ı sûr ile mahlûk mahşere cem' ve celp olup bir fırkası cennete ve diğer fırkası cehenneme sevk olunmalarını müş'ir olup bu fakir de bu yirmi rekat namazda iptidasından intihasına kadar olan âyât-ı kerîmeler mantık kaidesince dava, sugrâ ve kübrâ ile neticeden ibaret bir kaziyye-i ma'neviyye ittihazıyla müminler cennete, kâfirler cehenneme neticesi hâsıl olmuştur. Bu esnada gönül âlemine atılan bir mana da bu idi ki Allâhu a'lem bu gece eda olunan teravih namazı dergâh-ı ulûhiyyette kabul olmuştur. Artık sürur u huzur kat-ender-kat oldu. Hikmet-i ilâhî imam efendi en son rekatta âyet-i kerîmede bir noksâniyet ederek en son eda olunan iki rekatın iadesi lâzım geldiği teravih namazı akîbinde olunan duada ihtar olunup vitr-i vâcibe bed' olunmaksızın iki rekat daha eda olunup bunun birinci rekatında Cenâb-ı Risâlet-penâh sallallâhu aleyhi ve selâm efendimiz hakkındaki "İnnellâhe ve melâiketehu yusallûne ale'n-nebiyyi yâ eyyuhellezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslîmen"[402] [357] kıraat edip diğer ikinci rekatta dahi "Subhâne rabbike rabbi'l-izzeti 'ammâ yesifûne. Ve selâmun ale'l-murselîne. Ve'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîne"[403] kıraat etti. Bundan da gönül âleminde zuhur eden mana bu idi ki teravih namazının kabulüne bir delîl-i kavî de budur ki tekrar huzura davet olunup namazın kabul olduğu için Habîb-i Ekrem'ine salavât-ı şerîfe ve zât-ı ulûhiyyetine hamd ü sena etmektir dediler. Artık bu tebşîrâttan imam efendiyi dahi agâh ettim. Onlar da fevkalâde Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ettiler azizim.

Bayram ertesi olup artık tertîbât-ı seferiyye-i İstanbul'a bed' ü mübâşeret zamanı da geldi. Lâkin ehl-i tarîk için sünnet budur ki bu gibi bir mühim işte istihare veyahut bir ehl-i gönülden istiftâ etmek lâzımdır. Binaenaleyh gönül âlemine Hazret-i Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin divanından tefeül etmek manası atıldı, çünkü müşarünileyh hazretleri acib bir sultân-ı kalenderândır ve hem de lisân-ı gayb ve ricâl-i gaybdir. Hatta fakir bundan iki sene mukaddem Dersaadet'te iken devletlû Derviş Paşa hazretlerinin akrabalarından dâ'ire-i adliyede Müstantık Kemal Beyefendi ara sıra konağa teşrif ederler. Esnâ-yı muhabbette müşarünileyh Hâfız-ı Şîrâzî hazretlerinin medh ü senasında bulundum. Mîr-i mûmâileyh bazı gûne muteriz oldular. "Aman deme, söyleme, beyim efendim!" dedim. Mumaileyh Kemal Bey akşam hanelerine teşrif edip Hâfız divanını eline alarak "Hâfız sen kimsin ve nesin? Senin hâlin nedir, bana söyle!" diye tefeül ederek açmış. İşte bu beyit zuhur etmiş olduğundan ferdâsı günü gelip fakire "Söz senindir erenlerim" deyip itizar etmiştir. Beyit dahi budur:

---

402 "Allah ve melekleri, Peygambere salât etmekte (onun şerefini gözetmeye, şanını yüceltmeye özen göstermekte)dir. Ey inananlar, siz de ona salât edin, (onun şanını yüceltmeye özen gösterin); içtenlikle selâm edin (ona esenlik dileyin). Ahzâb, 33/56.

403 "Kudret ve şeref sahibi Rabbin, onların nitelendirmelerinden yücedir. Selâm, gönderilen elçilere. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a!" Sâffât, 37/180-182.

Salâh ez-mâ ki mî hâhî ki mestân-râ salâh guftîm
Be-dûr-ı nerges-i mestet selâmet-râ du'â guftîm

Der-i meyhâne-em bigşâ ki hîç ez-hânkâh nekşâd
Geret bâver buved ver ni suhan înest mâ guftîm

Yani "Bizden ne salâh istersin ki mestlere salâh dedik. Senin mest çeşmin dûrunda selâmete dua dedik. Bana meyhane kapısını aç, zira bana hankahtan hiç feth-i bâb olmadı. Eğer sana itikat ola ve eğer olmaya söz budur ki biz dedik."

Bunların ma'nâ-yı işâreti budur ki şimden geri bizden zühd ü salâh-ı sûrîden ne istersin ki bi-avnillâhi ta'âlâ biz derd-i aşk-ı Huda ile şarâb-ı aşk-ı ilâhiyyeyi nûş edip mest-i ilâhîlere [358] salâ dedik ve onlara ihtilât eyledik. Ey mahbûb-ı hakîkî, senin âşıkı mest müstağrak kılıcı nazar-ı inâyetin zamanında derd ü belâ-yı aşkı ihtiyar eyleyip selâmete veda eyledik. Ey mahbûb, bana mâye-i şâdî mihen ü belâyı ziyade kılıcı aşk u muhabbet kapısını aç, zira zâhid-i zâhir-perestin tagyîrü'ş-şekl li ecli'l-ekl beklediği tekkelerde ve hankahlarda bana hiç feth-i bâb olmadı. Ey zâhid-i bî-temyîz, gerek inan gerek inanma, sözün sahihi budur ki "Men lem yezuk lem ya'rif"[404] ve belâya sabretmeyen, esrâr-ı aşka ve lezzet-i rûhâniyyeye ermemiştir.

İşte koca sultan, koca âşık kaddesallâhu sırrahu'l-azîz! İmdi bu yüzsüz asi de evvelâ makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye takdim eylediğim lâyiha için sual ve tefeül ettim, bu beyit zuhur etti:

Dilem ez-perde bişud dûş ki Hâfız mî guft
Ey sabâ nukhetî ez-kûy-ı filânî be-men âr

Yani "Gönlüm dün gece perdeden gitti ki Hâfız dedi: "Ey saba, o filânın mahallesinden bana bir râyiha-i tayyibe getir."

Ma'nâ-yı işâreti: Bu mecruh gönlüm, elem ü derd-i aşkla ıztırabımdan ve arzu ve iştiyâk-ı müşâhede-i cemâlullâhtan perde-i ismet taşra çıkıp rüsvâ-yı âlem olmuştur. Hâfız, kemâl-i hayretinden yine sizin himmet-i hayât-bahşınız ümidiyle sâye-i inâyetinize gelip der ki "Ey saba, o mahbûb-ı hakîkînin cânib-i izzetinden bize nefha-i ilâhî ve füyûzât-ı nâ-mütenâhî getir ki aşkla hayât-ı ebediyyeye nail olalım" demektir.

Bu da Dersaadet'e gitmek için niyet olunup açıldı:

Hâfız gam-ı dil bâ-ki bigûyem ki der-în devr
Cuz câm neşâyed ki buved mahrem-i râzem

Yani "Ey Hâfız, gönül gamını kime diyem ki bu devirde camdan gayrı lâyık değildir ki benim sırrıma mahrem ola."

Ma'nâ-yı işâreti: Ey Hâfız, gönül gamını ve esrarını kime söyleyeyim? Bu devirde kalbi mazhar-ı feyz-i ilâhî olan pîrân-ı tarîkattan ve âşinâ-yı esrâr-ı hakîkatten gayrılar benim sırrıma mahrem olmak lâyık değildir.

Bu da tekaütlüğüm için niyet olunup açıldı:

Ez-firîb-i nerges-i mahmûr u la'l-i mey-i gul-gûn
Hâfız-ı halvet-nişîn-râ rer-şerâb endâhtî

Yani "Mahmur çeşmin ve mey-perest lebin firîbinden halvet-nişîn Hâfız'ı şaraba attın."

Ma'nâ-yı işâreti: Bi-hamdillâhi ya rabbi, [359] nazar-ı rahmet-i ma'neviyyenin ve feyz-i bilâ-vâsıta-i akdesiyenin sebep ve tesiratından halvet-nişîn ve uzlet-güzîn Hâfız'ı cemâl-i bâ-kemâl-i âşıklarından be-dîdâr-ı enver-i cemalin müştaklarından eyledin.

Bu dahi ikinci olarak tekaütlüğüm için açıldı:

Âteş-i zuhd u riyâ hırmen-i dîn hâhed sûht
Hâfız în hırka-i peşmîne biyendâd u birev

Yani "Riya ile olan züht ateşi, din harmanını yakısardır. Ey Hâfız, bu yünden olmuş hırkayı at ve git."

Ma'nâ-yı işâreti: Zâhid-i zâhir-perestin aşksız ve zevk-i rûhâniyyesiz olan züht ve tâ'âtı ve riya ile olan tâ'ât-ı indiyâtı ayn-ı âteş olup din harmanını yakıp sahibi dergâh-ı Haktan dûr ve vuslat-ı ilâhiyyeden mehcûr ediserdir. Ey Hâfız, bu bâ'is-i riyâ olan hırka-yı peşmîneyi ve sûret-perestliği terk edip hâlis li-vechillâh amele sa'y edesin.

Bu dahi makâm-ı ferdiyyete riayeten üçüncü defa olarak tekaütlüğüm için açılmıştır:

Birev Hâfız der-în ma'riz mezendem
Suhan kûtâh kun vallâhu a'lem

İşte üçüncü defa bu tekdir zuhur ederek zarurî sükût ihtiyar ile "Af buyurun erenler şahı sultanım" dedim. Ve mütevekkilen alallâh Dersaadet'e gittim azizim, zira ki lisân-ı gaybdan "birev" buyurdular "git" dediler, şahım, hû.

İşte bi-hasebi'l-bâtın Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-azîzden ruhsat alındığı gibi bi-hasebi'z-zâhir de Şeyh-i A'zam velînimetim efendimzadem reşadetlû faziletlû Hacı Fevzi Efendi hazretlerinden ruhsat alınmıştır. Şöyle ki evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin harem-i ismet-penâhîleri ki müşarünileyh Hacı Fevzi efendimizin vâlide-i sa'âdetleridir, Şâm-ı şerîf'e teşrif buyurulup Erzincanî Halil Efendi'nin hanesine misafir olmuşlar idi. Ve biraz da keyifsiz olup lehu'l-hamdu ve'l-minne kesb-i sıhhat ve âfiyet edip Ramazân-ı şerîfin yirmi üçüncü gecesi idi, müşarünileyh Fevzi Efendi hazretleri kendilerine mahsus olan araba ile çiftlikten gelip yevm-i mezkûrda beraberce buradan hareket buyurdular. İşte o gece müşarün-

ileyh hazretlerinin huzurlarına gidip hayli muhabbet olunup hatta bizim mahut binbaşı efendinin fakire böyle "Senin de Allah belânı versin!" dediğini işitmişler idi. Buyurdular ki "Sakın darılmayınız!" Dedim: "Hayır efendim, [360] darılmadım." Buyurdular "Size dua etmiş. Siz de amin demeli idiniz, yani Cenâb-ı Hak reis paşanın belâsını verir, buradan yıkılır gider. Sizin de belânızı verir, İstanbul'a gidersiniz" buyurdular. Lâkin müşarünileyh hazretlerinin bu nutk-ı âlîlerinin manevî olan tevîlâtını bilemem, zâhirîsi sahih Şam'dan gitmek gibi büyük belâ olmaz azizim. Bakalım neticesi ne olur ise o zaman murâd-ı mürşidâneleri ne olduğu anlaşılır.

Velhâsıl o gece kendilerinden dahi Dersaadet'e gitmeye ruhsat alınıp veda eder iken, her nasılsa, ber-taklîb ayaklarını takbîl ettim. Fevkalâde kendilerine hicap gelip estağfirullâh dediler. Ama benim muradım da bu idi, lehu'l-hamdu ve'l-minne hâsıl oldu azizim, ya hû.

BU FASIL DERSAADET'E AVDETİM VE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR

Cenâb-ı Hakk'ın avn ü inayetiyle mütevekkilen alallâh bin üç yüz on bir senesi şehr-i Nisanın sekizinci [20 Nisan 1895] cumartesi günü alessabah Şâm-ı şerîf'e "Elveda ya arâzî-i mukaddese, elveda ya cennet-meşâm!" diyerek karusaya râkiben ve erenlere müteveccihen âzim-i Beyrut olarak nısf-ı tarîk olan İştevrî'ye muvasalatta velînimetzadem Hazret-i Şeyh Ahmed Fevzi efendimiz orada fakirlerinin rûy-ı siyâhını Akdeniz yıkamaksızın teveccühât-ı iksîr-âyât-ı mürşidânelerivle gasl ile selâmet Fâtihası muvaffakiyet duasını ifaya muntazır oldukları müşahede olundukta, "el-Veledu sunvu ebîhi"[405] sırrı zuhur ederek hâsıl olan sürur u hubûr u huzur artık kalem ile tarif ü tavsif olunamayıp hemen hâk-i pây-i mürşidânelerine yüz sürmeye şitâb olunup îfâ-yı ubûdiyyet olunduktan sonra oradaki birinci lokantaya davet olunup mükemmel bir ziyafet keşidesiyle fakirlerini gark-ı lücce-i meserret etmişler ve selâmet Fâtihasıyla "Yürü ki meydan senindir dedeciğim!" demişlerdir.

Akşam üzeri Beyrut'a muvasalat olundu. Karusaya bir adam gelip "İstanbul Oteli'ne teşrif ederseniz buyurun" dedi. Şöyle nazar ettim ki otel sahibinin adamıdır, yani bu gibi yolcuları otele davet etmek için mahsus bir adamdır. "Peki iyi olur, zaten biz de İstanbul'a gidiyoruz, elbette İstanbul Oteli'ne gitmek lâzımdır" deyip herif önümüze [361] düşüp doğruca mezkûr otele gittim. Mezkûr otelde hareme mahsus yalnız iki yataklık oda bulunamadığından otel sahibi kendisine mahsus olan odayı tahliye edip oraya iki adet karyola kurdu. Mezkûr odanın pencereleri kabristana nazır olduğundan oradan kabristan ahalisiyle muhabbet olunur idi, yani onlar lisân-ı hâl ile söylerler idi ki ben filân tüccarım, alâ konağım var idi, çok akçem olup güzel çocuklarım ayalim var idi; akşam ve sabah zevk ü sefada idim. Ve bazıları dahi ben paşa idim, şöyle ki saltanat sürdüm, askerlere kumanda edip cümlesi emrime itaat ederlerdi. Ve bazıları dahi derler idi ki ben âlim idim, çok talebem vardı, onlara ders okutur idim, ilmime mağrur olmuştum. İşte sair metfun olan ehl-i kubûrdan bu gibi birtakım kelâm istima ederek bir zaman âlem-i hayrette ve istiğrakta kalırdım. Ve bir zaman da refikam ile şuradan buradan konuşurdum.

Ferdâsı günü yani pazar günü sokağa gidip şunu bunu mubayaa ettim. Akşam üzeri odada oturur iken duvarda talik olmuş aynanın karşısına gidip yüzsüz olan yüzüme nazar eder iken aynanın duvarına güzel hat ile bir iki satır yazı yazılmış gördüm. Acaip böyle güzel hat ile buraya ne yazmışlar diye yakın oldum. Gördüm ki işbu ebyât yazılmıştır:

---

405 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."

Zuhûr-ı hâr-ı mihnet müjde ey dil gonca-i terdir
Şeb-i târikin encâmı tulû'-ı mâh-ı enverdir

Dilâ bârân-ı gam böyle kalır mı açılır elbet
Sehâb-ı derd ü hicrânın sonu şem-i münevverdir

İşte bunu böylece yazılmış görünce muhakkak bildim ki erenler tarafından bu yüzsüz asiye bir müjde ve tebşîr-i ma'neviyyedir. Artık Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü sena ve teşekkürler ettim ve gönlümde olan sehâb-ı gubâr-ı ma'neviyye zail olup şems-i sürûr ü huzûr tulû ve zuhur etti.

Ferdâsı günü ki pazartesi günüdür, alessabah Nemçe posta vapurun Beyrut'ta lenger-endâz-ı ikâme olduğunu görünce erkenden vapura gidip güzel bir mahal almak için hemen doğruca telgrafhaneye gidip "Bugün hareket olundu" diye mahdumum İsmail Efendi'ye telgraf keşidesiyle oradan bilet almak için acenteye geldim. Acente dedi ki "Vapur, Yafa'dan Kudüs hacılarını alıp lebâleb doludur, boş yer ve mahal yoktur, bilet vermeyiz" dedikte, efkârım müşevveş olarak hemen sevkiyat komisyonundaki Kolağası bizim Mehmed Bey'e müracaat [362] ettim. Buyurdular ki "İş tersi oldu. Böyle memul etmiyordum, vapur çok doludur. Hafta-i âtiyeye kalınsa olmaz mı?" dediler. Dedim: "Olmaz, zira telgraf verdim ve hem de bu vapur ile hareket etmeye niyet olunmuştur." Mîr-i mûmâileyh buyurdular ki "Benim bir adamım vardır, onu size katayım, beraberce vapura gidin kamarotların birisinin odasını size tutsun." Dedim: "Pekâlâ olur." İşte o adam ile beraber vapura gidip beş adet Osmanlı lirasına bir oda tuttum ve üç lira da güverte ücreti olarak kahveciye verdim ve bir adet lira da eşyaların ambara vaz'ı için verilip diğer bir lira dahi kayık ücretiyle o adama bahşiş olarak verilip cem'an on adet Osmanlı lirası sayesinde ve bu akçeleri levâzım reisi paşadan kurtaran zevât-ı kirâm hazerâtı himmetleri sayesinde ve bu zıll u hayalin hakikati olan saye-i ehlullâhta asla ve kat'â bir muhalif hava ve rüzgâr görmeyerek Kâğıthane Deresi'nde gider gibi kemâl-i huzûr u selâmetle nisanın on altıncı [28 Nisan 1895] pazar günü akşamı saat on bir raddelerinde Yalıköşkü'nden içeriye hu erenlerim diyerek dahil-i selâmetle İstanbul'a demir attık.

Mahdumlarım Arif Bey'le İsmail Efendi'yi ve sair ihvan kayık ile istikbal ederek oradan arabalar ile doğruca İstanbul'daki mahallemiz olan Selçuk Sultan Mahallesi'nde hâne-i âcizî ittisalindeki teyzem Fatma Hanım'ın kerimesi Ayşe Hanım'ın hanesinde misafir olduk. Atufetlû Mektupçu Muhtar Efendi hazretlerinin konakları oraya yakın olup hemen o gece ayağımın tozuyla hâk-i pâylarına yüz sürdüm. Fevkalâde ve pek ziyade iltifat buyurulup memnûniyyet-i kâmile meydanını küşat buyurdukları cihetle o meydanda yüz bulup esb-tâz-ı uşşâkı istediğim cihete sevk ederek haylice muhabbetler meydana gelmiştir.

Ferdâsı günü refikam hanımı mahdumları ve eşyalarımız ile beraber doğruca Kandilli'ye gönderilip fakirleri oradan Hazret-i Eyyûb-i Ensârî radıyallâhu anhu'l-Bârî efendimizin atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerine yüz sürmek için oraya gidip ba'de'z-ziyâret mezkûr Kandilli'ye azimet ile rahm-i sıla kaidesince

akraba ve taallukat ile görüşülüp birkaç gün rahat u huzur olunmuştur. Kandilli'deki halamın hanesi ufak olmakla cümleten orada iskân mümkün olamayacağından ittisalindeki ve bu yüzsüz asinin [363] dünyaya gelmiş olduğum hane icar olunarak oraya naklolunmuştur. "Fe-subhânallâh, kullu şey'in yerci'u ilâ aslihi"[406] muktezasınca işte bu da bir terakkî-i ric'attir diyerek çok memnun oldum ve oraya nakilden bir hafta sonra mahdumum Arif Bey'in bir kerimesi dünyaya gelip ismini Ayşe Kevser tesmiye ederek onun için ve bu haneden güzerân eden peder ve validem ve sair akraba ve taallukat rûh-ı şerîfleri için mevlûd-i nebevî kıraat olunarak bu yüzden onların dahi ruhlarını şâd ile onlar da bir sıla-i rahm-ı ma'nevî ettim. Ve badehu ihvân-ı bâ-sefânın ziyaretleri için şuraya buraya giderek geşt ü güzârla imrâr-ı vakt ettim.

Dersaadet'e geldiğim haftanın önündeki cuma günü doğruca Hazret-i Eyyûb-i Ensârî radıyallâhu anhu efendimizin câmi'-i şerîfine gidip orada cuma namazını ba'de'l-edâ hemen oradan Kulekapısı Mevlevîhanesi'ne şitâb ile orada medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan Hazret-i Şarih merhum kuddise sırruhu'l-azîz ile sair meşâyıh-ı izâm hazerâtına yüz sürerek tahiyyât u selâmla rûh-ı pür-fütûhları takdis olunduktan sonra Mevlevîhaneye girilip âyîn-i şerîfe muntazır oldum. Evvelce arz u beyan olunduğu üzere bundan iki sene mukaddem Şâm-ı şerîf'e avdette mezkûr Mevlevîhanede kıraat buyurulan na't-ı şerîfte olunan tefeül üzerine Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz tarafından "Bâz âmedem bâz âmedem hâzâ cunûnu'l-âşıkîn" nutk-ı şerîfi zuhur ederek filhakika Şam'dan İstanbul'a bu defa geri gelinmiş idi. Bu kere dahi kemâ-fi's-sâbık hakk-ı fakîrîde emr ü iradeleri ne olduğuna dair olunan tefeülde işte bu na't-ı şerîf kıraat buyurulmuştur:

Men bende-i sultânem u sultân-ı cihân-bânem
Zân dem ki ruhaş dîdem u şûrîde vu hayrânem

Tûtî-i hoş-elhânem u sîmurg-ı suhan-dânem
Hem eşref-i insânem u hem efdal-i insânem

Hem sâye-i hurşîdem u hem zâde-i Cemşîdem
Hem cennet u hem hûrem u hem ravza-i rıdvânem

Hem nûr-ı şehinşâhem u hem âşık-ı Allâhem
Hem tâlib-i dergâhem u hem sâhib-i irfânem

Şemsu'l-hak-ı Tebrîzî Mansûr şud ey dil
Hem merd-i Hudâ-bînem u hem merd-i Hudâ-dânem[407]

406 "Fe-sübhânallâh, her şey aslına döner."

407 Ben hem sultanın bendesiyim hem de cihanı gözeten sultanım. Yanağını gördüğünden beri perişan ve hayranım. Hoş nağmeli dudu kuşuyum, söz bilir simurgum. Hem insanların en şereflisi hem de en faziletlisiyim. Hem güneşin gölgesi hem de Cemşid'in oğluyum. Hem cennet hem huri hem de cennet ravzasıyım. Şahlar şahının nuruyum, üstelik Hak

İşte Hazret-i Pîr efendimizin şu nutk-ı sa'âdetleri mucebince sahihen Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin bende ve kölesiyim ve âşık-ı sâdıkıyım ki [364] o gün ki müşarünileyh efendimizin vech-i sa'âdetlerini gördüm. İşte o demde şûrîde ve hayran oldum ki risalemizin evvelinde tafsilen beyan olunmuştur. Oradan Kandilli'ye avdet olunarak sonraki cuma günü dahi Galata'da köprü başındaki Yeraltı Câmi'-i şerîfi'ne gidilip orada medfûn-ı hâk-i ıtmâk olan kibâr-ı sahâbe-i kirâmdan Sufyân bin Uyeyne ile Amr bin el-As ve Vehb bin Heşîre radıyallâhu ta'âlâ anhum hazerâtı ba'de'z-ziyâret yine Kandilli'ye avdet ile ve en son sonraki cuma günü dahi Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde edâ-yı salât-ı cum'a olunduğu gibi en sonraki cuma günü dahi vatanım olan Kandilli Câmi'-i şerîfi'nde edâ-yı salât-ı cum'a ile teselsül-i merâtib-i ma'neviyyesine riayet olunmuştur. Badehu dâ'ire-i askeriyyeye ara sıra gidip oradaki işlerim ile meşgul olurdum, yani ihvanın bazı düşen işlerine himmet olunur idi. Ve ekseriya dahi atufetlû Muhtar Efendi hazretlerinin ziyaretlerine gidilip hâk-i pây-i mürşidânelerine yüz sürülerek mazhar-ı teveccühât ve iltifât-ı reşâdet-penâhîleri olurdum. Bir gün dahi böylece gidilmiş idi. Meğer ki Çengelköyü'nde icar olunan köşke naklolunacağından kendileri haremde kütüphanesindeki kitapların yerleştirilmesiyle meşgul olduklarından mahdûm-ı âlîleri izzetli Suphi Beyefendi oğlumuz teşrif buyurularak muhabbet olunur iken müşarünileyh hazretleri de teşrif buyurdular. Kütüphanedeki kitaplardan bahsolunarak tercüme buyurdukları *Sirâcu'l-Vehhâc fî Leyleti'l-Mi'râc* nam risale ile *Mir'âtu'ş-Şuhûd li-Seyyid'il-Vucûd* nam risaleden henüz fakirlerine ihsan ve irsal buyurulmamış olduğu tahattur buyurularak mumaileyh Subhi Bey'e emir buyurup kütüphane mevcudundan birer nüsha getirilip fakire vermiştir. Mezkûr *Sirâcu'l-Vehhâc fî Leyleti'l-Mi'râc* nam risaleyi elime aldığımda gönül âlemine geldi ki "Bu risaleyi feth ü küşat etmeyem. Ola ki bu yüzsüz asi hakkında ne emr ü irade buyurulacağını tefeül ederek o niyet üzere açayım diyerek hem müşarünileyh hazretleriyle mükâleme ve muhabbet ediyorum ve hem de bu niyet üzere tefeül ederek ve göz yumarak elimle bir mahal açtım. Bu hâlde müşarünileyh hazretleri bildiler ki tefeül ettim. Buyurdular ki "Hayrolsun, tefeül ettiniz." "Evet efendim" deyip açtım. İşte zuhur eden emr ü irâde-i ma'neviyye bu idi ki ber-vech-i zîr arz olunur: [365] Sayfası 26 ibtidası:

> "Dâmen-i himmetini kurb-i visâline sürükle ve haremhâne-i izzet-i subhâniyyemize urûc edeceği yol üzerinde bekle. Umulur ki sen cemalimizi müşahede edecek zatı göresin ve bizden gayrısına nazar etmeyen habîbimin müşahedesine muvaffak olasın. Cibrîl-i emîn lisân-ı aşktan beyan eylediği kıssayı ikmal eyledikten sonra şu mealde hürmet-nümâ-yı ta'zîm oldu ki "Yâ seyyide'l-evvelîn ve'l-âhirîn, arş-ı a'zam sana bu derece âşık u müştak iken, Cibrîl huzûr-ı sa'âdetinde nasıl hizmetkarlık etmesin?"

âşığıyım. Dergâhına talibim hem de irfan sahibiyim. Ey gönül, Tebrizli Şems, Mansur oldu. Ben hem Hakk'ı gören hem de Hakk'ı bilen erim.

İşte bu emr ü iradeden gönül âleminde hâsıl olan sürur u huzur asla kalem ile tarif ü tavsif olunamayıp o anda kendimi kaybederek mecnûn-veş hemen risaleyi müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerine takdim ettim. Mütalâa edip hakk-ı fakîrîde olan müjde ve tebşîr-i ma'neviyyeden derecesiz memnun olarak tebrik ile gıpta buyurdular. Filhakika bu sayfada olan kelâm tamamıyla mütalâa olunur ise bu yüzsüz asi hakkında sâye-i erenlerde bir büyük tebşir ve müjde olduğuna şüphe olmadığı gibi bu ihsân u inâyât-ı ma'neviyyenin cümlesi de Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sâye-i kudsiyyeleri olduğuna dahi asla şek ve şüphe yoktur azizim.

Urefâ-yı izâm hazerâtının malûmları olduğu üzere mezkûr ibâre-i şerîfin ma'nâ-yı işâreti ve tafsîlâtı çok olup hülâsası budur ki Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin sünnet-i seniyyesine ve ahlâk u ef'âl-i hasenesine tamamıyla ittiba ederek şerî'at-ı mutahharesi ve tarîk-i müstakîmi yolu üzerinde daim ve kaim olan mü'minîn ü muvahhidîn müşâhede-i cemâl-i bâ-kemâl-i nebeviyyeleriyle müşerref olacağında şüphe yoktur demek olur sultanım.

İşte bu saye ve muhabbet Cenâb-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizdir ki bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin gönlüne dokunan kesânın mazhar-ı yedullâh olan yed-i âlî-i Cenâb-ı Fehmi ile darp olunarak perişan ve muzmahil oldukları görülmüştür. Hatta bunu atufetlû Rami Beyefendi hazretleri tasdik edip geçen gün ziyaretler için huzurlarına gitmiş idim. Şöyle beyan ve hikâye buyurdular: "Şöyle ki bin üç yüz on iki senesi Zilka'denin yirmi üçüncü [18 Mayıs 1895] ve Mayısın cumartesi günü idi. [366] Devlethanelerine alessabah gittim. Haremden teşrif buyurup muhabbete şürû' olundu. Esnâ-yı muhabbette buyurdular ki "Zât-ı âlîlerinden bir şey rica ederim. Şöyle ki Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Birinci Şube Müdürü esbak Cemal Bey bilmeyerek zât-ı âlîlerinin gönlüne dokunmuş ve efendimizin Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-azîz efendimize olan nisbet-i ma'neviyye ve onların hakk-ı âlîlerinde olan teveccühât-ı kudsiyyeleri muktezasınca mumaileyh Cemal Bey pek çok acınacak derecede perişan olduğu malûmunuzdur ki memuriyetinden infisal ederek Babıâlice kaydı bâlâsına mürtekip diye şerh ve işaret olunduktan sonra nihayet iki bin kuruş maaş ile elbise ambar başkâtibi oldu ve vücutça hasta ve perişan olarak pek çok zaruret çekti ve perişan oldu. Şimdi zât-ı âlîlerine rica ederim ki bunun kusurunu af ile ilişik buyurmayasınız" diye vaki olan emirleri üzerine şimdiye kadar olan husumet mübeddel-i muhabbet olduğuna dair müşarünileyh hazretlerine kusurumun beyanıyla söz verilmiştir. Lâkin taaccüp olunur idi ki müşarünileyh Rami Beyefendi hazretlerinin mumaileyh Cemal Bey için böyle ricası neden ileri gelmiştir diye tefekkür olunmakta iken, muahharen yani sekiz on gün sonra Sabah gazetesinde görüldü ki Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesi Birinci Şubesi Müdürü saadetlû Cemal Bey'in müptelâ olduğu ilel ü emrâzdan dolayı li-ecli't-tebdîl-i havâ altı mâh müddet izin ile Dersaadet'e gelmesine irâde-i seniyye şeref-sudûr buyurulmuş. O zaman anladım ki orada da dikiş tutturamamış, çünkü Şâm-ı şerîf'ten İstanbul'a gelip güç hâl ile bin kuruş

maaşla elbise ambarına başkâtip olmuş idi. Her nasılsa muahharen ordu-yı mezkûr birinci şube müdürlüğünü yakalamış idi. Mumaileyhin Erzincan'a gidişi işbu risalemizin evvelinde hikâye olunduğu gibi Ordu-yı Hümâyûn-ı mezkûr Esbak Muhasebecisi Mehmed Sâkıb Efendi merhumun hakkında Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-ekrem efendimiz buyurmuşlar idi ki "Bir dikeni çekerken bir şey ona sarılır ise o da beraber gelir." İşte bu iradeleri gönlüme gelip mumaileyh Cemal Bey'i de bu yolda erenler Erzincan'a çekmiş demiş idi. Hâlbuki Hazret-i Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin buyurdukları gibi

Olmayınca senden atâ kul ne eylesin yâ Rabbenâ
[367] Cümle işi sehv ü hatâ kul ne eylesin yâ Rabbenâ

İşte orada da edemeyip oraya gittiği günden beri keyifsizlenip başını yastıktan kaldırmamış olduğundan bahisle fevkalâde Erzincan'ı zemmederek birtakım nâ-sezâ sözler söylediğini bi't-tesâdüf Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîde hazine odasında görüşülüp evet sepet deyip yanından savuştum. Muahharen mumaileyh Cemal Bey'i Altıncı Ordu-yı Hümâyûnun teftişine memur edilerek Bağdat cihetine gitmiş olduğu istima olunmuştur, yani erenler, atebe-i felek-mertebe-i Cenâb-ı Şihabuddin ve Hazret-i Abdulkâdir Geylânî kaddesallâhu sırrahuma'l-azîz efendilerimize takdim etmişler demektir. Bu sefer de pek büyük kapılara çatmıştır. Cenâb-ı Hak selâmet versin azizim.

Mumaileyh bir müddet-i kalîle zarfında Bağdat'ı geşt ü güzâr ederek oradan Şâm-ı şerîf'e gelip boş ite menzil olmaz fehvasınca Dersaadet'e geldiğini Sabah gazetesinde gördüm. Her nasılsa gazete muharriri erenlerden olmalı ki Cemal Bey'i Celâl Bey diye yazmış. Bunu görünce anladım ki Cemal bu geşt ü güzârında mazhar-ı Celâl olmuş. Artık böyle mazhar-ı Celâl olanlar ile ülfet ü muhabbet hakkında men'-i ilâhî olduğundan bir daha ne sual ettik ve ne de gördük azizim.

Fakirleri hakkında bundan iki sene mukaddem ordudan yazılan inha üzerine bir kıta dördüncü rütbe mecidiye nişân-ı zî-şânı ihsan buyrulduğu gibi kezalik inhâ-yı mahalliye üzerine rütbemiz dahi rütbe-i sânî sınf-ı sânîsi oldu. Zaten bu âlemde olan rütbeler hep sânîdir; birincisi yoktur. Vardır, ammâ öbür zât-ı akdes olan kâmil ü mükemmil efendimize mahsustur azizim.

Mezkûr rütbe hakkında intihâb-ı küttâb komisyonundan tanzim olunan mazbatada Hacı İbrahim Efendi namıyla tesmiye olunmuş, bunu da komisyon kâtibi bizim İhsan Bey yazmış. Dedim: "Azizim bizim hacılık yoktur!" Dedi ki "Ben sizi hacı bilirim, öyle yazdım." Dedim: "Yolundadır, fakat bu, hacc-ı zâhiri değil, hacc-ı ma'nevîdir. Zararı yoktur. Bu da İhsan'ın ihsanı olsun" dedim. Filhakika ekser-i nâs "Hacı efendi" diye çağırırlar idi. Bu da bu yüzsüz miskîn fakire bir tebşîr-i ma'nevî olmalı ki "Lisânu'l-halki kalemu'l-Hakki"[408] de-

408 "Halkın dili, Hakk'ın kalemidir."

nilmiştir. "Hâzâ min fazli rabbî."[409] Evet hacc-ı ma'nevî, pek çok oldu. Onda asla şek ve şüphe yoktur.

Şöyle ki Hazret-i Mevlânâ Celâleddin Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz, Mesnevî-i şerîfleri ikinci cildinde, 184. sayfasında buyururlar ki [Rusûhî, c.1, s. 184-185:

[368] [**İstitrâd** Mesnevî:

Tâ biyâyed Hızr-ı vakt-i hod kesî
Bâyezîd ender sefer custî besî (2: 2231)

"Bayezid hazretleri seferde çok talep eylerdi, ta kendi vaktinin Hızırı bir kimse bula."

Dîd pîrî bâ-kadî hemçun hilâl
Dîd der-vey ferr u guftâr-ı ricâl (2: 2232)

"Akıbet hilâl gibi hamîde olmuş kadle bir pîr gördü. O pîrde Bayezid hazretleri, ricalin kuvvet ve güftârını gördü."

Dîde nâ-bînâ vu dil çun-âfitâb
Hemçu pîlî dîde Hindistân be-hâb (2: 2233)

"O pîrin dîdesi nâ-bînâ ve kalbi âfitâb gibi idi. Bir pîl gibi Hindistan'ı hâbda görmüş."

Yani fil, gözünü yumup Hindistan'ı vakıada gördüğü gibi o pîrin dahi eğerçi zâhiren gözü görmezdi, velîkin bâtınan Hindistan-ı hakîkati görmüş ve âlem-i ceberût u lâhûtu müşahede kılmış idi.

Çeşm beste hufte bîned sad tarab
Çun kuşâyed ân nebîned ey aceb (2: 2234)

"Gözünü bağlamış ve yummuş hufte, yüz tarab görür; çünkü çeşmini açа, ey aceb o tarab ve zevki görmez."

Pes aceb der-hâb rûşen mîşeved
Dil derûn-ı hâb revzen mîşeved (2: 2235)

"Âlem-i hâbda çok acep nesne rûşen ve âşikâre olur. Âlem-i hâbda dil, âlem-i misâle revzen olur" ve âlem-i misâlde olan acaib ü garâibini bâtın gözü dil revzeninden görür.

Ân ki bîdârest u bîned hâb-ı hoş
Ârifest û hâk-i û der-dîde keş (2: 2236)

"O kimse ki bîdârdır ve latîf hâb görür, yani bîdârlığı hâlînde âlem-i gaybın ahvâl-i şerîfesini müşahede kılar, o kimse ârif-billâhtır, onun hâk-i pâyini mânend-i kuhl gözüne çek.

409 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Pîş-i û binşist u mîpursîd hâl
Yâfteş dervîş u hem sâhib-ıyâl (2: 2237)

"Hazret-i Bayezid kuddise sırruhu'l-azîz o pîrin önünde oturdu ve hâlin sordu. O pîri Bayezid, fakir ve hem sâhib-ayâl buldu."

Guft azm-i tû kucâ ey Bâyezîd
Raht-ı gurbet-râ kucâ hâhî keşîd (2: 2238)

O pîr, Bayezid hazretlerine eyitti: "Senin azmin kandadır? Gurbet esbâbını kanda çekmek istersin?"

Guft kasd-ı Ka'be dârem ez-bigeh
Guft hîn bâ-hod çi dârî zâd-ı reh (2: 2239)

"Bayezid eyitti: "Erkenden Kabe kasdın tutarım." Pîr, Bayezid'e eyitti: "âgâh ol, yol azığı kendinle ne tutarsın?"

Guft dârem ez-direm nukre duvîst
Zâk bibeste saht ber-kûşe ridîst (2: 2240)

"Hazret-i Bayezid: [369] "Diremden iki yüz nukra tutarım" dedi, "İşte ridamın köşesine muhkem bağlanmıştır."

Guft tavfî kun be-girdeˆm heft bâr
V'în nigû-ter ez-tavâf-ı hac ṣumâr (2: 2241)

"Pîr, Bayezid'e eyitti: "Benim çevremi yedi kere tavaf eyle ve bunu haccın tavafından iyirek say."

V'ân diremhâ pîş-i men nih ey cevâd
V'ân ki hac kerdî vu hâsıl şud murâd (2: 2242)

"Ey sehî, o diremleri benim önümde ko, belki hac eyledin ve muradın hâsıl oldu."

Umre kerdî umr-ı bâkî yâftî
Sâf geştî ber-safâ biştâftî (2: 2243)

Umre mutlaka lugatte ziyaret etmeye derler ve şeraitte Beytü'l-harâm'ı tavaf ile ziyaret eylemeye derler. Şurût-ı mahsûsa budur ki mîkâtta ihtida kıbleye ve muhrim ola ve tavaf ede, baş kazıta veyahut saçın kırka. İnde Ebî Hanîfe sünnet ve inde'ş-Şâfiî ziyaret-i Beytü'l-harâm etmektir, alâ şurûti mahsûsatihi ve fazîletihi. Umrede ehâdîs-i şerîfe çok vaki olmuştur. Cümleden bu hadîs-i şerîfle iktifa olundu: İnne Ebâ Hureyre radiyallâhu anhu kâle: kâle aleyhisselâmu "el-'Umretu ile'l-'umreti keffâretun li-mâ beynehumâ mine'z-zunûbi ve'l-hatâyâ."[410]

410 "Ebû Hureyre, Resûlullâh'ın şöyle dediğini ifade etmiştir: umre bir sonraki umreye kadar işlenen günah ve hataların kefaretidir." *el-Mu'cemu'l-evsat*, c. 4, s. 149, no: 3840; *Musnedu't-Tayâlisî*, c. 1, s. 318; no: 2423.

Pes ziyâret-i Beytullâhi'l-harâm keffâretü'z-zünûb u âsâm olıcak, mazhar-ı hâlık-ı enâm olan evliyâ-yı kirâmı ziyaret eylemek mazhar-ı zünûb ü âsâm olma[ma]k bi-tarîki'l-evlâ. Ve li-hâzâ o şeyh-i reşîd, Hazret-i Bayezid'e buyurdular ki "Ey Bayezid, umre eyledin, yani ziyaret-i beytullâh ve arşullâh kıldın ve ömr-i bâkî buldun. Saf oldun, zünûb ü âsâm-ı ma'neviyyeden ve sefâ-yı hakîkiyeye sürat kıldın." Yani hac ve umreyi eda edip Merve ve Safâ'da sa'y eyledin tut, zira beni tavaf eylemek menâsik-i haccın cemisini bî-kusûr eda eylemek gibidir, belki ondan makbul ve sevap budur.

Hakk-ı ân hakkî ki cânet dîdeest
Ki me-râ ber-beyt-i hod bigzîdeest (2: 2244)

"Bayezid: "O Hakk'ın hakkı için ki senin canın onu görmüş ve müşahede kılmıştır ki tahkikan beni kendi Beytullâhi'l-harâmı üzere güzide eylemiştir." "Le-kad halekne'l-insâne fî ahseni takvîmin"[411] âyetiyle dahi "İnnellezîne âmenû ve amilu's-sâlihâti ulâike hum hayru'l-beriyyeti"[412] ayetiyle ve dahi "Ve le-kad kerremnâ benî Adem'e"[413], dahi "Ve faddalnâhum alâ kesîrin mimmen haleknâ tefdîlen"[414] ayetleriyle enbiya ve evliyanın Ka'be-i mükerreme üzere ve mufaddalına istişhâd olunmuştur. Ve dahi "İnnellâhe halaka Âdem'e alâ sûretihi"[415] [370] hadisiyle ve dahi "el-Mu'minu eşrefu alallâhi mine'l-ka'beti"[416] haberiyle şerâfiyyetine istidlâl kılınmıştır.

Ka'be her çendî ki hâne-i birr-i ûst
Hılkat-ı men nîz hâne-i sırr-ı ûst (2: 2245)

"Kabe her çend ki o Allah'ın hâne-i birridir, ammâ benim hilkatim dahi o Huda'nın aşk u sırrı hanesidir."

Yani benim hilkat-i vücûdum dest-i ilâhî ile bina olunmuş hâne-i sırrıdır. O, bünyâd-ı Halîl-i Âzer ve benim dilim nazargâh-ı celîl-i ekberdir.

Tâ bikerd ân hâne-râ der-vey nereft
V'enderîn hâne be-cuz ân hay nereft (2: 2246)

"Ta ki Hazret-i Bârî, o Kabe'yi bünyâd eyledi, ona gitti ve bu hanenin içine o Hay'dan gayrı kimse gitmedi."

---

411 "Biz insanı en güzel biçimde yarattık." Tîn, 95/4.

412 "İnanıp iyi işler yapanlar da halkın en hayırlısıdır." Beyyine, 98/7.

413 "Andolsun biz, Ademoğullarına çok ikram ettik." İsrâ, 17/70.

414 "Ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık." İsrâ, 17/70.

415 "Allah, Adem'i kendi sureti üzere yarattı." *el-Buhârî*, c. 5, s. 2299, no: 5873; *Muslim*, c. 4, s. 2183; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 379, no: 1215. "Halakallâhu Âdem'e alâ sûretihi"

416 "Mümin, Allah için Kabe'den daha değerlidir." *Nevâdiru'l-usûl fî ahâdîsi'r-resûl*, c. 1, s. 101, no: "el-Mu'minu a'zamu hurmeten indellâhi mine'l-ka'beti." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene, s. 437, no: 1220*; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 292, no: 2676, "el-Mu'minu a'zamu hurmeten mine'l-ka'beti."

Yani ta hane-i kabeyi bina eyledikten beri, Hazret-i Hak ona gitmedi. Ama benim hâne-i kalbime o Hayy-ı mutlaktan gayrı gitmedi ve onun esmâ ve sıfâtından maada zuhur etmedi. Ve li-hâzâ kâle fi'l-hadîsi'l-kudsiyyi: "Mâ vese'anî arzî ve lâ semâî ve lâkin vese'anî kalbu'l-mu'mini't-tekiyyi'n-nekiyyi'l-vâri'i."[417]

Çun me-râ dîdî Hudâ-râ dîdeî
Gird-i Ka'be-i sıdk bergerdîdeî (2247)

"Ey Bayezid, çün kim beni gördün, hemen Huda'yı görmüşsün, sıdk kabesinin etrafının devr eylemişsin."

Yani "İnnellâhe halaka Âdem'e alâ sûretihi"[418] hadisinin misdâkınca Hak ta'âlâ, âdem-i hakîkî olan enbiya ve evliyasını kendi esmâ ve sıfâtı üzere halk eylemiştir. Ve bunlar, Cenâb-ı Huda'nın zat ve sıfatının aynasıdır. Ve bunlarda zuhur eyleyen evsaf u ulûm, Hazret-i Hakk'ındır. Pes bunlara itaat kılmak Allah'a itaat kılmak ve bunları görmek, Allah'ı görmek gibidir. Ve li-hâzâ kâle aleyhisselâm: "Men re'ânî fe-kad re'a'l-hakka."[419]

Hıdmet-i men tâ'at u hamd-i Hudâst
Tâ nepindârî ki Hak ez-men cudâst (2: 2248)

Yani "Benim hizmetim Hazret-i Hudâ'nın taati ve hamdidir, ta zanneylemeyesin ki Hak benden cüdadır." Nitekim bu âyet-i kerîme delâlet eyler: "Ve huve ma'akum eyne mâ kuntum."[420]

Çeşm nîgû bâz kun der-men niger
Tâ bibînî nûr-ı Hak ender-beşer (2: 2249)

"Çeşmini iyi aç, bana nazar eyle, ta beşerde Hakk'ın nurunu göresin."

Bâyezîd ân nuktehâ-râ hûş dâşt
Hemçu zerrîn halkaeş der-gûş dâşt (2: 2250)

"Bayezid, o nüktelere akl u hûş tuttu, o pîrin bu nüktelerini zerrîn halkalar gibi kulağında tuttu." [371]

Âmed ez-vey Bâyezîd ender mezîd
Muntehâ der-muntehâ âhır resîd (2: 2251)

---

417 "Ne yeryüzü ne de gökyüzü, beni kuşatabilir, beni ancak mümin, Allah'tan korkan, temiz ve dindar kulun kalbi kuşatır." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 373, no: 990; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 195-196, no: 2256. Küçük bazı farklılıklarla.

418 "Allah, Adem'i kendi sureti üzere yarattı." *el-Buhârî*, c. 5, s. 2299, no: 5873; *Muslim*, c. 4, s. 2183; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 379, no: 1215. "Halakallâhu Âdem'e alâ sûretihi"

419 "Kim beni görür ise, gerçek(ten görmüş) görmüş olur." *Muslim*, c. 4, s. 1776, no: 2267; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s 412, no: 1123; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 250, no: 2482, "Men reânî fi'l-menâmi fe-kad re'a'l-hakke."

420 "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." Hadîd, 57/4.

"Bayezid o pîrin o işaretinden ziyadeliğe geldi, mühtehâdır." "Muntehâ derâhir resîd muntehâ" ki murat Bayezid'dir, müntehâ ve gayete erişti."

Yani müntehâ olan Bayezid bir nihayet ve gayete yetişti ki onun verâsında intiha ve gayet yoktu. Âmennâ ve saddaknâ azizim, doğrudur, öyledir sultanım. Hitâm şud.]

İşte bu yüzsüz asi İbrahim, Hazret-i Bayezid kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz gibi vâris-i Hazret-i Peygamberî olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin on beş sene bir müddet zarfında leyl ü nehâr huzûr-ı sa'âdetlerinde ve etrâf-ı gavsiyyelerinde nice nice milyon kere tavaf ve devir ederek her cihetle bu kadar günah ve kusurumla kemâl-i lutf u merhamet-i ârifânelerinden olarak kabul buyurulup "Ruznamçeci Baba bizim âşıkımızdır" emr ü fermanlarıyla çerağ buyurdukları delîl-i kavîdir ki milyonlar ile hacc-ı ma'nevî ettim. "Hâzâ min fazli rabbî"[421], lâ-yuad ve lâ-yuhsâ. O Cenâb-ı Hudâ'ya hamd ü senalar olsun. Ve Habîb-i Ekrem'i sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize dünya ve mâ-fîhâ ve ömr-i âhiret kadar salât u selâm ve âl ve ashâbına dahi o kadar olsun ki zerre kadar değerim ve kıymetim olmadığı hâlde ezelî ihsan u inayet buyurulan aşk u muhabbet iktizasından sevk-i ilâhî olarak İstanbul'dan Erzurum'a ve oradan Erzincan'a sevk olunup sâbık ve emsali görülmemiş mazhar-ı tâmm-ı Hazret-i Muhammedî olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin aşk u muhabbet-i gavsiyyelerine yetişip o deryâ-yı vahdet-i bî-nihâyeye kendimi atmış ve fânî-i hazret-i gavs olmuş olduğumdan onun için bazı ehl-i tevhîd lisanından "Hacı Efendi" nidasıyla müjde ve tebşir olundum azizim.

Tahrirat Müdürü saadetlû İzzet Efendi hazretlerine Muharremin birinci günü [24 Haziran 1895] tebrik için odasına gittim. Buyurdular ki "Bugün Muharrem olmasıyla sizin rütbenin cenâb-ı hilâfet-penâhîye arz olunmak üzere müsveddesi gelmiş idi. Hiçbir şeye kalem vurmadan sizin rütbe kâğıdına teberrüken imza ettim" diye mübarek zât-ı âlî-kadr gönlümüzü aldı. İşte bin üç yüz on üç senesi Muharremü'l-harâmın on birinci [4 Temmuz 1895] günü Cerîde-i Askeriyye ile rütbemiz neşr ü ilân olunmuştur, yani on günde arzdan çıkmıştır. Malûm ya aşr-ı muharrem, bunda çok şeyler çıkar ve zâhir olur sultanım. Artık bundan sonra çıkacak ve zâhir olacak şeyleri ve havadisleri [372] arz edeyim de güzelce istima buyurun ve hem de mütenassıh olursunuz şâhım.

Şöyle ki refikam hanımın kız kardeşi Dilberyar Kalfa, merhum Abdülaziz Han rahmetullâhi aleyhin hazinedar ustası, âbide, zâhide bir hatunun baş kalfası olup bunların cümleten vefatından sonra Yıldız Sarây-ı Hümâyûnu'na alınarak bugünkü günde devletlû necabetlû Şehzade Ahmed Efendi hazretleriyle birinci kadın devletlû ismetlû hanımefendi hazretlerinin baş kalfasıdır. Fakirlerine "eniştem" diye pek çok hürmet ü riayet ederek her vakit saraydan cevap irsaliyle istifsâr-ı hâtır ederler idi. Refikamın ilhâh ve ısrarı üzerine şu âhir-i ömrümüzde vatanımız olan İstanbul'da kalmak için ma'âş-ı hâliyemiz olan bin

421 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

altı yüz kuruşla Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerî şu'abâtının birisinde istihdam olunmak üzere devletlû Serasker Rıza Paşa hazretlerine söylenmek için mumaileyhâ Dilberyar Kalfa hazretlerine yazılmış idi ve bir kıta künye pusulası dahi takdim kılınmış idi. Onlar da mezkûr pusulayı devletlû valide sultan hazretlerine takdim ederek valide sultan tarafından dahi Başağası Server Ağa ile Serasker Paşa'ya verilmek üzere Başmabeyinci Hacı Ali Bey'e göndermişler. Hacı Ali Bey dahi Serasker Paşa hazretlerine takdim etmiş olduğu, muahharen burada kalınmak için taraf-ı fakîrîden Serasker Paşa hazretlerine Mektupçu Muhtar Efendi hazretleri vasıtasıyla takdim olunan arzuhâl üzerine "Niçin Hacı Ali Bey'i taciz etmiş?" diye mektupçu efendiye hitap buyurup onlar da kaziyeyi hikâye ederek "Bu iş haremleri tarafından olmuştur, efendi bendeniz tarafından değil" diyerek cevap verip mezkûr arzuhâlı intihâb-ı küttâb komisyonuna havale buyurulmuş olduğundan istidlâl olunmuştur.

Mezkûr Arzuhâl Suretidir:

Çakerleri Süleymaniye Mekteb-i Rüşdiyesi'nden bi'l-imtihân altmış senesi evâhirinde Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerî mülga ordular ruznamçe kalemine mülâzemeten çerağ buyurulup sebk eden hidemât-ı sâdıka-i çâkerâneme mükâfâten orduca hal vukuunda mikdâr-ı aslîsi olan iki bin beş yüz kuruşa iblâğ olunacağı vaadiyle Dördüncü Orduyı Hümâyûn ruznamçeciliğine bin beş yüz kuruş maaş ve bir miralay tayinatıyla yetmiş iki senesinde tayin buyurulmuş [373] isem de tali'imin adem-i müsâ'adesinden naşi incâz-ı va'de muvaffak olunamayarak intizarım semeresiz kaldığı gibi, me'mûrîn-i aklâmın tayinatı kat' olunduğu hengâmda çâkerlerine mahsus olan mezkûr miralay tayinatı dahi kat' olunmasıyla bittabi duçar olduğum müzayakaya bir de Erzurum'un imtizacı nâ-kâbil olan vehamet havası dahi munzam olunca ne yapacağımı bilemeyip bir müddet vâdî-i hayret ü ıztırâbda pûyân olduktan sonra seksen yedi senesi evâsıtında istifa ederek ve bir buçuk sene kadar boşta ve hâl-i zarûrette kalarak nihayet doksan senesinde Beşinci Ordu-yı Hümâyûn mülga redif yoklaması sınf-ı sânîliğine ve sene-i merkûme evâhirinde Ordu-yı Hümâyûn mülga Jurnal Kalemi sınf-ı evveline tayin buyurulup o vakitten bu ana değin alâ-kadri'l-istitâ'a îfâ-yı hüsn-i vazîfe ile amirlerimin nazar-ı tahsîn ü takdîrlerini celbe ikdam etmekte bulunur isem de ne çare ki sinn-i âcizânem muktezasınca Şâm-ı şerîf'in derkâr olan kesret-i rutûbetinden müptelâ olduğum ilel ü emrâzın oraca tedavisi nâ-kâbil olmakla tebdîl-i havâ ve tedavi için dört mâh müddet izin ile Dersaadet'e gelip lehu'l-hamdu ve'l-minne oldukça sıhhat ü selâmet yüz göstermekte ise de müddet-i mezkûrenin hitamında zarurî mahall-i me'mûriyyetime avdetim hâlinde yine eski ilel ü emrâz nüksedeceği tabiî olup bunun için tekaüden çerağ buyurulmak üzere istida takdimi vârid-i hâtır-ı

çâkerî olmuş ise de evlâd u ayalimin kesreti cihetle tekaüt maaşı idareye gayr-ı kâfî olduğu gibi ve bir de bunca senelerden beri nân ü nimetiyle perverde olduğum devlet ü milletim uğrunda daha bir hayli müddet kemâl-i sıdk u sadâkatle îfâ-yı vazîfeye ve bezl-i makdûra âcizane iktidarımla beraber dâ'ire-i askeriyyede elli senedir cansiperâne îfâ-yı hizmet ettiğim hâlde henüz gönlümün arzusu tamam olmayıp bu dâ'ire-i celîleye bir büyük hizmet ibraz etmek emelinde olduğumdan, hatta beher sene maliyeye verilecek hesâbâtın itasında hayli müşkilâta tesadüf olunmakla bunun ref' ve izalesiyle hesâbâtın sûret-i sâlime ve sehîlede verilmesi için bilcümle Ordu-yı Hümâyûnlar Levazım Daireleri işlerinin tadil ve tesviyesiyle gün gününe hesap verilmesi zımnında ittihaz olunması lâzım gelen tedâbîri mübeyyin ve buna dair bazı teshîlât-ı [374] hesâbiyeyi şamil âcizane kaleme alıp bundan altı mâh mukaddem makâm-ı celîl-i seraskerîlerine takdim etmiş olduğum yirmi beş pendi havi lâyiha fî 3 Kânûn-ı sânî sene 310 [15 Ocak 1895] tarih, 5975 numaralı olarak Muhâsebât-ı Umûmiye Dairesine havale buyurulup elyevm şubede mevcuttur. Binâen alâ-zâlik çâkerlerinin Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîlerinde istihdamıma müsa'âde-i devletleri şayan buyrulduğu hâlde ordu-yı hümâyûnlar hesâbâtının vakt ü zamanıyla celbiyle tedkîkât-ı mükemmelesinin ba'de'l-icrâ matlûb olan zamanda merci'ine takdimini kemâl-i aczimle beraber havl ü kuvvet-i samedâniyyeye mutemid olduğum hâlde sâye-i cenâb-ı sipehsâlârîlerinde taahhüt ederim. Şayet ma'rûzât-ı çâkerâneme müsaade buyurulmadığı surette evlâd u ayalimin kesreti sebebiyle idarece zarûret-i çâkerânem berkemâl olduğundan âb u havaların mutedil ve letafeti cihetiyle Birinci ve İkinci Ordu-yı Hümâyûnlar aklâmında istihdam olunmak üzere açılacak mahallerin birisine nakil ve tayin buyurulması hususuna müsâ'ade-i inâyet-âde-i seraskerîlerinin bî-dirîğ buyurulmasını kemâl-i tazarru' ve ibtihâl ile istirham eylerim. Ol bapta ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir, fî 3 Haziran sene 311 [15 Haziran 1895]. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Üçüncü Şube Müdürü.

Mezkûr arzuhâle komisyon bir ay cevap vermeyip bir müddet sonra mumaileyhâ baş kalfa tarafından hemşiresine olunan suale "Henüz bir cevap çıkmadı!" diye saraya haber gidince bu sefer de valide sultan aliyyetü'ş-şân hazretleri tarafından başağası mumaileyh Server Ağa bilhassa Serasker Paşa hazretlerinin konağına gidip keyfiyeti ifade ve beyan etmesi üzerine Serasker Paşa hazretleri irade buyurmuşlar ki "İbrahim Efendi, ben Şam'a gidemeyeceğim diye bir istida etsin de bana konağa getirsin." Binaenaleyh muhtasarca mazeret beyanıyla bir arzuhâl tanzim edip konaklarına gittim. Mühürdar efendisi önüme düşüp huzurlarına çıktım. Dâmen-i âlîlerini bûs edince sinn-i kemterâneme riayeten estağfirullâh buyurdular. Arzuhâli ba'de'l-mütâla'a buyurdular ki "Sizin maaşınıza muadil burada münhal maaş bulamıyoruz." Fakir cevabımda dedim ki

"Efendimiz ferman buyurur iseniz bulurlar." Buyurdu ki "Kaç kuruş maaşınız vardır?" Dedim: "Bin altı yüz kuruştur." Buyurdular ki "Maaşınızı iki bin kuruş edeyim, yine Şam'a gider misiniz?" Artık teeddüp edip muhalefet edemeyip "İrade efendimizindir" dedim. Bu hâlde mühürdar efendisi hokka kalem getirip dest-i âlîleriyle arzuhâlin kulağına buyurdu ve [375] fakire de "Siz gidin, reis efendiden arayınız" dedi. Fakir de odadan dışarı divanhaneye çıktım. Mühürdar efendi mezkûr arzuhâl elinde yanıma geldi. Şöyle nazar ettim, gördüm ki "terfî'an izamı" buyurmuşlar. Mühürdar efendisi dedi ki "Reis efendiye vereceğim. Siz oradan sual edin." Oradan doğruca kapıya gelip atufetlû velinimet mektupçu beyefendi hazretlerine arz ettik. Buyurdular ki "Münhal olmayınca nereden verilecek?" Bu iradelerinden anladım ki iş bozulacaktır. Zaten fakir de işin bozulmasını istiyorum, çünkü iki bin kuruş değil, on bin kuruş verseler fakir için Şam'a avdet etmek muhaldir, zira ki oradan İstanbul'a can atmamın sebeb-i ma'nevîsi Levazım Birinci Şube Müdür Mu'âvin-i evveli bizim Galib Bey'in elinden dilinden "el-emân el-emân" diyerek firarî gibi çıktım ve kaçtım. İşte sebebi ber-vech-i zîr arz olunur.

BU FASIL ŞÂM-I ŞERÎF'TEN SEBEB-İ HİCRETİM BEYANINDADIR

Mumaileyh Galib Bey, doksan senesinde jurnal kalemine sınf-ı evvel olduğum tarihte nizamiye yoklama kalemi müdavimlerinden olarak mülâzımlıkla jurnale gelmiş idi. Filhakika daha çocuk idi, lâkin kudemâdan olan efendiler gibi iş bilir ve elinden gelir gayet zeki ve fatîn bir Şamlı çocuk idi. Meşhur meseldir "Ne Şam'ın şekeri, ne Arab'ın yüzü" derler. Beyhude söylenmemiştir,. ehl-i Şâm ekseriyetle gayet zeki ve fatîn ve dirayetli olurlar. İşte bu zekâları sebebiyle de ziyade cin fikirli, yani şeytana külâhı ters giydirirler ve ehl-i Arab'dan gayrılarını akrep gibi sokarlar. Hatta evâilde Şeyhülislâm merhum Arif Hikmet Bey'in biraderi Abdullah Bey merhum niyâbetle Şâm-ı şerîf'e gidip ba'de'l-avdet Hikmet Bey, Şam'ın ahvalinden ve bazı hikmetlerinden sual etmişler. Abdullah Bey cevabında demiş ki "Birader, Şam'ın hikmet ve ahvalinin hülâsasını arz edeyim." "Buyurun" demiş. "Şâm-ı şerîf'i bir altın kazan, içi akrep dolu gördüm" demiştir: Mamafih bize vacip olan buralarına nazar etmeyip elden geldiği kadar onlara hürmet ü riayet etmelidir azizim. Hamdolsun ki erbab u ehline çok hürmet ü ri'âyet-i mahsûsa ettim. İşte Galib Bey'in bir eşi de Erkân-ı Harbiyye Dairesinde elyevm mümeyyiz bulunan bizim Aziz Bey'dir, yani bunlar bir çift araba beygiridir, ne tahmil olunsa, [376] bilâ-fütûr götürürler. Lâkin bunlar nâz u naîm ile kucaklarda büyüdükleri cihetle herkesten yüz bulup ziyade şımarmışlar ve zaten hadâset-i sinleri olup feleğin germ ü serdini görmeyip daima mazhar-ı iltifât olduklarından kendilerine bir hodbinlik hâsıl olarak önüne geleni kapar ve ardına gideni teper. Zimâm-ı terbiyeleri vaktiyle kırılmış; kapılmaz, tutulmaz gayet haşarı hayvanlardır.

Mumaileyh Galib Bey'in mülâzemeti zamanında cümle haşârâtından biri de bu idi ki fakirin dairede giymek için yaptırmış olduğum tahta pabucunun ökçe tarafından kesmiş olduğu haber aldım. Bundan başka diğer uygunsuzluklarını dahi duydum. Şimdiye kadar etmediğim bir iş ise de, artık zarurî bunu kaydının terkîni hakkında müzekkere ettim. Meclise havale olunup o zaman fakirin nefîri öttüğü zaman olup hemen terkîn-i kaydı için ilâm olunacağını haber alıp derakap nizamiye yoklama kaleminde sınf-ı evvel bulunan bizim Erzincanlı Halil Efendi'ye dehalet ederek o mübarek adam da fakire ilhâh ve ısrar edip müzekkereyi meclisten geriye aldırdı. Lâkin şimdi diyor ki "Ah ah İbrahim Efendi, bu kabahat benimdir, siz o zaman keramet gibi yapmışsınız, biz bilmedik" Azizim meşhur meseldir "Sivridir kazığı ki götüne batsın" derler. Velhâsıl bunlar şu iki âyet-i kerîmenin mazharı olmuşlardır.

Galib hakkında onuncu cüzde: "Ve iz zeyyene lehumu'ş-şeytânu a'mâlehum ve kâle lâ gâlibe lekumu'l-yevme mine'n-nâsi ve innî cârun lekum fe-lemmâ terâeti'l-fietâni nekesa alâ akibeyhi ve kâle innî berîun minkum innî erâ mâ lâ terevne innî ehâfullâhe vellâhu şedîdu'l-ikâbi"[422] ve Aziz Bey hakkında dahi sûre-i Duhân'da: "Zuk inneke ente'l-azîzu'l-kerîmu"[423] ayetlerin işaretleriyle müşarünileyhimâ olmuşlardır şahım.

Evvelce ifade ve beyan olunduğu üzere bu kere icra buyurulan tensîkât hakkında şeref-vürûd eden emirname ile beraberinde olan müfredât-ı icmâlî doğruca Erkân-ı Harbiyye Dairesine gelip mumaileyh Aziz Bey'e teslim olunmuş. Mîrim ile Galib, baş başa vererek kimseye göstermeyerek ikisi arasında istedikleri gibi efendileri tevzi ve taksim ve terfî'-i sınf ederek diğer bir cetvel tanzim edip badehu rü'esâ-yı aklâm ile Erkân-ı Harbiyye Dairesinde bulunan ümerâ-yı askeriyyeden bir komisyon teşkil ederek mezkûr icmal meydana konulup kıraat olundu, yani vaktiyle yapılmış [377] bir şey olup hiçbir kimse tarafından itiraz ve sual ve cevap olunmayarak cümleten tasdik ve tahsin ettiler. Yalnız fakir sükût ettim. Badehu kendi kendilerine bir yere gelip şubelere nasb ve tayin olunacak müdürleri icra etmek üzere müzakere olunarak bundan sekiz on sene mukaddem Suriye Vilâyet-i celîlesi aklâmından tard olunup muahharen aklâm-ı harbiyyeye alınıp müddet-i kalîle zarfında terakkî-i sınf ile kısm-ı sâlis mümeyyizi bulunan Yahya Efendi'yi Levazım Üçüncü Şubesi Müdürlüğü teklif olunup maaşça bir farkı olmadığı gibi kendisi dahi muhasip olmadığından kabul etmemiş olmasıyla fakirden başka dahi kimse bulunmamış ve zaten eski ruznamçeci olduğumdan artık ister istemez zarurî naçar bize karar verilerek bizi de üçüncü şube müdürlüğüne felek tayin ettirdi, çünkü bunlara kalsa daireden kaydımın terkînine giderler azizim.

Badehu ikinci cemiyette müdür muavinlerinin nasb ve tayinine sıra gelip fakirden sual ettiler kimleri istersiniz diye. Fakir de dairede edip ve müstakîmü'l-etvâr ve muhâsib-i emniyet-i kâmilem olan iki mazlum efendi ki onun birisi Levazım Birinci Şubesinde sınf-ı sânî Arif Efendi, diğeri vezne kâtibi sınf-ı sânî Halil Efendi'dir. Bunlar zaten jurnal kaleminde refâkat-ı fakîrîde bulunup hezâr kere tecrübe olunmuş, "Men cerrebe'l-mucerrebe hallet bihi'n-nedâmetu"[424] kaziyesi tahtına girmiş efendilerden bulunmuştur. Arif Efendi'yi mu'âvin-i evvel, Halil Efendi'yi mu'âvin-i sânî olmak üzere sınıflarını sınf-ı evvelliğe tahvil olunması beyan olundukta hemen Galib Bey ayağa kalkıp "Bunun ikisi de olamaz! Bunlar bir şey bilmezler!" diyerek birtakım hezeyan ve iftira ederek men' etmeye başladı. Hatta dedi ki "Efendim, bu Halil Efendi'nin bir bölük emini kadar iktidarı yoktur, getirin bir bölük emini ile imtihan edelim" diyerek reis

422 "O zaman şeytan onlara yaptıkları işi söylemiş: "Bu gün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur, (korkmayın), ben sizin yanınızdayım!" demişti. Fakat iki topluluk birbirini görünce iki ökçesi üzerine (geriye) dönüp: "Ben sizden uzağım, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım, zira Allah'ın cezası çetindir!" demişti." Enfâl, 8/48.

423 "Tat, zira sen kendince üstündün, şerefliydin." Duhân, 44/49.

424 "Denenmişi deneyen pişman olur."

paşalara ve Muhasebeci Hurşid Efendi'ye ve Miralay İsmail Bey'e gidip bunları kandırmak ister. Bunlar da bir şey diyemeyip fakirin yüzüne bakarlar. Fakir de sükût ederim, çünkü reis paşalar bu iki beyleri kayırmamak, bunların ifadelerini reddetmek ellerinden gelmediği gibi, fakirden de her cihetle içtinap ederek iki cami arasında kalmış beynamaz gibi oldular. Zaten muhasebeci makamında bulunan Levazım Birinci Şubesi Müdürü Hurşid Efendi güzel Müslüman adam ise de daha ordumuza yeni gelmiş bir şeyden haberi olmadığı hâlde her nasılsa o biçare de zimâm-ı ihtiyârını [378] Galib'in galebesiyle onun yed-i ihtiyârına kaptırmış olduğundan onun da yalnız oturup istimadan başka elinden bir şey gelmediğinden iş de bu iki zalim müfsitlere kalmıştır. Her nasılsa fakire bir cezbe gibi hâl zuhuruyla biraz şiddetli söyledim. Miralay İsmail Bey dedi ki "İbrahim Efendi siz eski efendisiniz, her cihetle iş bilirsiniz, lâkin kelâmınız birisine darılmış gibi öyle dargın dargın söylüyorsunuz." Cevabında dedim ki "Af edersiniz, biraz şiddetli oldu. Lâkin bundan murat ve maksudum eğerçi kulunuzu üçüncü şube müdürü ettiniz ise ben bu iki efendiyi muavinliğe isterim, olmaz der iseniz, bendeniz de şube müdürü olmam, zira ki bu müdürlükte maaşıma bir şey zam olmayacaktır. Ruznamçeciliği vaktiyle ekmel-i mükemmel surette ettim. Arzum yoktur" deyince artık ister istemez herkes sükût ettiler ve bunun üzerine karar verdiler.

Lâkin Galib Bey buradan dahi fakire hoşnudîyi koyup yüzüme karşı bir şey demediyse de içerisinden salepçi güğümü gibi kaynamaya başladı, çünkü Galib bu iki efendiye fevkalâde düşman idi, elinden gelse bunların kayıtlarını terkîn ettirir idi. Sebebi ise bunların iffet ü istikametidir azizim. İşte bu iffet ü istikamet yüzünden oldu. Lâkin Galib ve Aziz'in fakire olan bugz u adavetleri de iki kat oldu. Lâ tehuf, zira ki mazlumların sahibi, azîz-i zü'ntikâm olan Cenâb-ı Hak'tır. İşte bu iki efendiyi kurtardık. Daha başkasına kulak vermedim. Bu da mürüvvet değil ise de ne çare elden ne gelir; meydan bunlarındır, rey ü irade bu iki zalimin yed-i mütegallibelerindedir. Hatta evvelce zikri sebkat eden merhum şehit Abdulhafîz Efendi hakkında bazı musâhibâne sözler söyledim, diğer defa tecemmu'da mumaileyh: "Abdulhafîz Efendi'yi de sizin şubenize rütbe-i hâliyesi ile verdik" dediler. "Buna sebep nedir? Yerinde rütbesiyle kalsın." Cevap olarak cümle tarafından ne deseler iyidir: "Acaib, siz dünkü gün Abdulhafîz Efendi'yi bizim şubeye veriniz. Kimse kabul etmez ise ben kabul ederim dediniz. Biz de onun üzerine sizin şubeye mal kaydettik, hatta cetvele koyduk." Dedim ki "Siz doğrusunuz, lâkin bu kadar bunak değilim ki dünkü sözü bugün unutayım." Cümleten "Evet evet siz dediniz" dedikleri gibi sükût edip "Pekâlâ bizim olsun, [379] ne kadar kötüler var ise biz kabul ederiz" deyip kabul ettim. Velâkin gönlüme bir havf geldi ki "Ma'âzallâhu ta'âlâ eğerçi bunlar bir adama böyle bir iftira etseler yani insanın kaydı terkîn olunacak derecede bir şey atfetseler, ne olacak hâl ve kime anlatmalı işin doğrusunu" deyip çok korktum. Yine bu efendiler sırasında Mahmud Efendi Zebidî namında bir efendi olup bir cihetten o efendiyi istemiyorlar. Kimler: bu iki beyler! Onun terfî'-i sınfına razı olmadılar. Bazı taraftan sebebi sual olundu. Bu beyler dediler ki "Onun validesi ve kendisi bazı yolsuz işlerde bulunuyor, onun için olmaz!" dediler. Heyet de peki dedi, zira Galib

ile Aziz'e peki demeden başka heyetin elinde bir şey yoktur. Sonra yanında Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı şâir-i mâhîr Rıfat Beyefendi oturuyor idi. Hafiyen bir ah çekti. Dedim: "Hayrola?" Buyurdu ki "Ne diyeyim, resmen söylenmez ki bu Galib ile Aziz ikisi de pezevenktir, hatta bana pezevenklik ettiler, karı getirdiler! Lâkin ne çare, işte böyle birtakım efendilere zulmediyorlar, biz de hatır için alçıdan yapılmış kedi gibi başlarımızı sallayıp kabul ediyoruz" diyerek bir öfke ile meclisten dışarıya çıktı. Hak selâmet versin bu sözü Nüfus Mümeyyizi Nihad Efendi yanında oturuyor idi, o da işitti, şâhid-i âdildir. Mumaileyh Rıfat Bey oldukça insan ve munsıf bir zat idi şahım.

Velhâsıl zulm u taaddî ile cetveli doldurup fakir de mazbatasını cümlenin ardında dümen neferi gibi "Vebali boynunuza olsun" diyerek zarurî ve mecburî temhir ettim. Hele Abdulhafîz Efendi şubeye gelmeksizin şehîden vefat edip diğer efendiler de kemâl-i memnûniyyet ile yerlerine oturup vazifelerine meşgul oldukları gibi Galib Bey de ara sıra bizle meşgul olmakla zâhirî bize pek çok tekâpû politikalar eder; bâtını ise adüvv-i ekberimizdir. Hatta şubenin evrak ve defâtiri hıfzı için nizamî dairesinde istenilen defter sandığı istidasına mubayaa ve itasıyla keyfiyeti beyan olunmak üzere vezne müdüriyetine havale edeceği yerde merkez hastahanesinde mevcut bulunan ecza sandıklarından itası için hastahaneye havale etmiştir. "Hastahane: "Öyle münasip sandık yoktur" diye cevap verip tekrar mahzende ikinci şubenin sandıkları olup ondan birisinin tahliyesiyle üçüncü şubeye itası için ikinci şubeye havale etmiş. Onlar da "Öyle münasip [380] boş sandık yoktur" cevabı verildikten sonra bir müddet yanında tevkif ile fakir yolda rast gelip buraları güya bilmiyorum gibi "Canım efendim, bizim sandık istidası henüz çıkmadı" dedim. "Evet efendim her nasılsa diğer muamele olmuş, yarın sandığı takdim ederler" diyerek vezne müdiriyetine haber gönderip sandığı mubayaa etmiştir. Bundan başka şubedeki sandalyeler oturulmaz derecede olduğu gibi, fakirin oturduğum minderin otları yünleri dışarıya çıkıp değil efendi, bir adî adam oturmaz derecede olan minderin yapılması için tanzim olunan istida yanında hıfz edip "Şimdilik olmaz" cevabını vermiştir. Hâlbuki o esnada kendi odası ki Levazım Birinci Şubesidir, bilâ-istîzân velâ-istifsâr on beş bin kuruştan ziyade masraf ile o derece tezyin etmiştir ki ordu müşirinin değil, belki serasker paşa hazretlerinin odası o kadar müzeyyen değildir. Hele bunlar fakire dokunmaz, fakir her ne üzerinde otursam yine bir miskin fakirim ve bununla müftahirim. Lâkin iş sonraları diğer renge boyanmaya başladı ki bu boya muahharen taaffün eder ve kokusu insanı helâk eder. O da üçüncü şubeye ait olan birtakım kontratçılar muamelâtıdır. Ezcümle birisi, mumaileyh Galib Bey'in cinsinden Şamlı fesçi. Salâhaddin namında bir fesçi iken o sayede şimdi büyük tüccar oldu ve dairenin ruhu gibi herkesin akçesini alıp işletir. Bu yüzden herkesin boynu eğri kaldı. Fakir şubeye gelmezden evvel asâkirin fesleri bundan mubayaa olunup her bir feste yarı yarıya ticaret edermiş. Fakirin zamanında bunu çok ilhâh ve ısrar eyledi, hatta reis paşa tarafından dahi fes mubayaa olunmak üzere müzekkere olunması birkaç defa söylenmiş iken, asla sem' ve itibar etmeyip hamd olsun İstanbul'dan celb edip bu kapıyı sâye-i erenlerde kapadık. Lâkin bu adamın başka kapıları çoktur, meşin, sahtiyan, iplik,

bez ne ister isen vardır ve arkası da Galib'dir. Artık elden ne gelir, bilmem azizim.

Hele çarşıda büyük boy meşini, komisyon sekiz kuruşa alır iken, vaktiyle gayet ufak bir meşin numune tutularak on kuruştan ziyade fiyatla alınır. Bu heriften komisyon ve ehl-i iffet feryat ederler, kimse istima etmez. İşte hâl bu merkezde iken, sayfiye için imal olunacak çamaşır [381] ve sair için bez kontrata vaz'olunup öteden beri bu Salâhaddin vermekte olduğundan yine bunun üzerine karar vermek isterler. Hatta Galib Bey gece hanesine celb ile güya menâfi'-i hazîne için bazı teshîlât yüzü göstermiş, yani "Sen bu fiyatla verir isen, biz de bez bahalarını vakt ü zamanıyla tediye ederiz" gibi şeyler söylemiş de o da ikna olmuş. Ferdâsı günü buna karar vermek için heyetçe kumandan paşa huzuruna gittik. Münakasa defteri fakirin elimde iken, Galib Bey bu meclise dahil iken, gelip defteri elimden alıp kumandan paşaya: "Efendim, ben akşam bunu celb ettim. Bana söz verdi, bu fiyatla verecektir" diyerek defteri bir süratle açıp derununda olan evraklar havuza düşüp yüzmeye başlayınca aman diyerek kalkıp suyun üzerinden yarısı ıslanmış, yarısı kuru evrakları toplayıp lâ-havle ve lâ-kuvvete diyerek yerime oturdum. Bu hâl-i perîşânı cümlesi görüp "Yahu efendi, acele etme, dur mur" diyecek kimse yoktur. İş bu merkezde iken, öteden diğer erzak kontratçısı Corci Dumar namında bir adam çıkıp "Ben yarım para daha aşağıya veririm" diyerek ısrar etmesiyle Salâhaddin keff-i yed ile Galib tarafından bazı işaret ve rumuz ile bunun üzerine karar verdiler. Ve kontratı tanzim olunup bezleri fabrikasına ısmarlamak için mumaileyh imalât komisyonuna gidip oradan eski numune bezinden bir parça bez almış ve daireye getirip "İşte numunesini aldım, bunu temhir edin ki fabrikaya gönderilecektir" diyerek o heyet huzurunda reis paşa ile taraf-ı âcizîden temhir olunmuş ve muahharen bezler gelip asıl numunesine muvafık olmadığı tebeyyün ederek bir hayli güft ü gû oldu. Evvelce dahi arz olunduğu üzere işte işe şeytan karıştığı "Acele şeytandandır" derler.

Velhâsıl bu gibi şeylerden artık gönlüm tamamıyla hicret etmeye karar vermiştir. Ve buna da cümleden ziyade mumaileyh Salâhaddin memnun olarak kurbanlar kesmiştir. Cenâb-ı Hak da cümlemizin kötü damarlarımızı kessin, amin.

Şimdi Dersaadet'e gitmek takarrür ettiği gibi Galib Bey de bize hizmet yüzünden takarrüp etti. Muradı fakirin Dersaadetçe olan kuvvet ü iktidarımı bilip kendisini çoktan beri arzu ve emeli olan rütbe-i ûlâ ve muhasebecilik gibi şeylerin tarafımızdan tervici yoluna yol bulmak için haber göndermiş ki [382] "Maaşça ve sair her türlü muavenette kusur olunmayacaktır, bu bapta iradelerine muntazırım." Fakir de haber gönderdim ki "Teşekkür ederim, zaten mart maaşımı aldım, nisanda hareket edeceğim. Nisan, mayıs maaşlarımı bir mahalden istikraz edip verseler memnun olurum" dedim. Cevabında demiş ki "Kendilerine zarar olmasın, iki aylık işleyecek maaşını teshîlât sandığından verdiririm." Binaenaleyh şubeden teshîlât sandığına bir senet alarak üç bin kusur kuruş teshîlâtta olan sergiden buyurtmak için memuru, reis paşaya götürmüş. Reis

paşa "Para yoktur" diye buyurmamış. Muahharen Galib Bey, fakiri görüp dedi ki "Muhasebeci efendi, reis paşanın yanındadır, benim için söyleyiniz ki reis paşa bu parayı versin, beni oraya götürmesin." Fakir de böylece muhasebeci efendiye söyledim. Muhasebeci efendi ziyade telâş ederek velhâsıl orada bulunan memûrîn ilhâh ve ısrar ederek reis paşa da üç bin kusur kuruşu buyurdu. Tamamen paraları aldım. Doğrusu taaccüp olunacak bir himmettir. Yok yok taaccüp etme, mazhar-ı gâlibiyyettir. Binaenaleyh fakir de "Ehsin li-men esâ'e ileyke"[425] hadîs-i şerîfi mucebince Dersaadet'e gelip mumaileyh hakkında çok yerlere söyledim. Ve zekâ ve fetânetinden bahisle iktidarını ve her cihetle muhasip, iş bilir olduğunu beyan ederek bazı taraftan mümanaat olunarak rütbesini terfiine bedel nişan verilmiştir. Lâkin bu yüzden pek çok mükedder olup fakirden yüz çevirmiştir, yani yağmur gibi yağdırdığı niyaznameleri kesmiştir. Bir cihetle de fakir de memnun oldum, yani bu kadar iyilik ettik ya kâfîdir dedik. Lâkin mumaileyh Galib Bey şimdi küttâbın bayrağını çevirip bugz u adavet sayfasından yine kıraat etmeye başladı. Ne yapsın hilkat ve cibilliyet.

Şöyle ki Dersaadet'e olan üç yüz kuruş siparişim Dersaadet'e geldiğim anda marttan itibaren istida ederek kat' ettirdim. Ve kat' olunduğuna dair emirname-i resmîsi gönderildiği hâlde mezkûr emirnameyi oraca iç edip sipariş maaşını burada tamamen almış olduğundan altı yüz kuruş siparişten dolayı zimmeti olup serî'an tahsil ve irsali hakkında makâm-ı kumandanîden makâm-ı seraskerîye vürut eden inha üzerine buradaki muhâsebât-ı umûmiye Dördüncü Şubesinden dahi tetkik olunmayarak yani bunun siparişi mart iptidasından itibaren kat' [383] olunmuştur. Siparişten zimmeti yoktur diye derkenar olunacağı yerde meblag-ı mezkûrun serî'an tahsili için tahsilât komisyonuna havalesi ilâm olunup bunun için kanun çavuşu ile fakiri derdest ederek merkez kumandanlığına, oradan tahsilât komisyonuna gönderilmesi.

Bi-hakkın işin doğrusu budur ki gönlüme pek ziyade telâş gelip acaba nedendir, zimmetim yoksa bir başka yüzden bir fenalık mı vardır. Ne için fakiri böyle kanun çavuşları taharri ediyor diye ziyade muztarip oldum. Tahsilât komisyonuna gittim. Mezkûr inhayı kıraat edip çok teessüf ettim. Ordudaki firavun ki firavunun sihirbazlarından birisi idi ki her bir işi sihir gibidir, insan aklı ermez. Buradaki efendilere de esef ettim ki "Ve mâ ale'r-resûli ille'l-belâgu'l-mubînu"[426] fehvasınca tûtî kuşu gibi ne söylerler ise onlar da onu söyler. Ne ise mükemmel bir varaka tanzim edip tahsilâta verdim. Onlar da mezkûr varakanın leffiyle orduya cevabname yazılıp orada kalmış olan üç yüz kuruş mart siparişimin serî'an irsali derc ü tezkir kılınmıştır, çünkü mart maaşım bayramda umum sırada ordudan alınıp sipariş kat' olunmuş idi. Lâkin nisan ve mayıs maaşlarım evvelce beyan olunduğu üzere Galib'in himmet galebesiyle sipariş kat' olunmayarak tamamen tahsilâttan aldırılmıştır. Şimdi marttan itibaren

425 "Sana kötülük etmiş olana sen iyilik et." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 43-44, no: 86, "İtteki şerre men ahsente ileyhi" başlığı altında "Ve men ahsene li-men esâe ileyhi fe-kad ahlesa lî şukren" şeklinde.

426 "Elçiye düşen, yalnız açıkça duyurmaktır." Nur, 24/54; Ankebut, 29/18.

sipariş kat' olunup kat'ı hakkında irsal olunan emirname mucebince mezkûr altı yüz kuruş oraca tesviye olunup mart siparişi olan üç yüz kuruş da bu tarafa gönderilecek idi. Hâlbuki kat'ına dair emirname gelmedi diye altı yüz kuruş zimmet çıkarılıp fakirin istenildiği gibi bu kötülüğe kanaat etmeyip evvelce arz olunduğu üzere şubemizin muavinlerine mine'l-kadîm olan buğz ve adaveti cihetle onların maaşlarından kat' etmek için şubenin maaş sirküsünden tenzil ve mahsup ettirmiş olmasıyla şubede bulunan efendilerin maaşları nispetinde herkese taksim olup bizim Mu'âvin-i evvel Arif Efendi'den bir mufassal mektupla derununda bir de efendilerden kesilen akçenin pusulası görülüp artık rahatsızlığım fevkalâde oldu ki iki defa siparişin kat'ı hakkında emirname gönderildiği hâlde oraca iç edilip böyle yâr agyâra karşı güya hazineden zimmetime akçe geçirmiş gibi birtakım haksız yere güft ü gû iyice gönül âlemine tesir etmiş ki bu gürültü üzerine [384] âlem-i ma'nâda şöyle gördüm ki fakir bir al renkte gayet alâ ve bâlâ Katâne kıtasında bir at üzerinde olup Galib Bey, fakiri istikbal etti. Ve elinde tabak içinde birtakım tatlı me'kûlât vardır. Fakire yakın olunca dedim ki "Aman Galib Bey, pek yakın gelme, belki hayvan size bir zarar eder!" Demeye kalmadı, onu gördüm ki mezkûr hayvan art ayağıyla nasıl bir çifte vurduysa hemen Galib Bey yer üzerine düştü ve orası da gayet taşlık su mahzeni gibi şeyler vardır. Onu gördüm ki yüzü gözü kâmilen berelenmiş ve kan içinde kalmıştır. İşte bu dehşetle uyandım, pek çok teessüf ettim ki "Bu adam bize bu kadar iyilik ve insaniyet etti, bizim taraftan bilâkis mu'âmele-i nâ-sezâ oldu" dedim.

Ferdâsı günü bu rüyayı atufetlû velinimet Muhtar Efendi hazretlerine arz ettim. Lâkin müşarünileyh hazretlerinin bu sipariş muamelesinden malûmatı yok idi. Malûmat vermemiştim, zira ki evvelleri medh ü sena ettiğim bir efendiyi muahharen bilâkis sû-i hâlini söylemek lâyık değildir dedim. Binaenaleyh müşarünileyh hazretleri rüya hakkında bir şey demeyip ancak bir müddet tefekkür buyurdular, yani bu rüya, iyi rüya olmadığını ima ettiler. Arz u beyandan müstağni ve ehl-i sûfiyyenin malûmu olduğu üzere Hazret-i Şâh-ı Nakşbendî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin nisbet-i ma'neviyyeleri kır esb suretinde tecessüm ederek sâlikân-ı hakîkat ekseriya alâ düz beyaz at rüyalarında müşahede ederler ki işte o esb-i şâh-ı müşarünileyh hazretlerini nisbet-i ma'neviyyesidir, Allâhu a'lem. Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin de nisbet-i ma'neviyyeleri al renginde olan esb olmalı ki öylece müşahede olundu azizim.

Bunun üzerine ara yerden bir hayli müddet geçti. Makamdan yazılan cevaba asla cevap vermediler. Ve Galib'in de tahrirât-ı müfsidânesi kesildi. Binaenaleyh müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinden oradaki Hurşid Efendi'ye hitaben: "Bizim İbrahim Efendi'nin geçen sene martında kat' olunup iki defa emirname ile tekit olunan sipariş akçesinin sür'at-i irsâline himmet buyurulması" diyerek bir telgrafname keşide olunup haftasında akçeler geldi. Yine Galib'in bu kötülüğünden müşarünileyh hazretlerini haberdar etmiyorum. Artık anlaşıldı ki mumaileyh Hurşid Efendi mezkûr emirnameleri buldurup işi resme koymuştur ki sipariş akçesinden kalmış olan üç yüz kuruş [385] buraya gönderildiği gibi şubeye de altı yüz kuruş verilmiştir demek olur azizim.

Aşağıda tafsilen beyan olunacağı üzere müddet-i iznimiz olan dört mâhın hitamında sol gözüme bir fenalık zuhur etti. Âdeta görmez oldum. Gözümün dışarısında bir fenalık alâmeti yoktur, iki gözüm de görür gibi alâdır, ancak sol gözüm görmüyor. Bunun üzerine tedavi ve iznim temdit olunmak üzere takdim eylediğim istida üzerine dört mâh temdit olunup bununla beraber Sıhhiye Dairesinin Birinci Şubesi Müdürü izzetlû Miralay Behçet Bey tarafından tedavi olunmaya başlandı. Müddet-i mezkûre dahi hitam bulup henüz kesb-i sıhhat edemediğim cihetle hakk-ı fakîrîde ne yapılmak lâzım gelir ise onun icrası için takdim olunan istida, sıhhiye dairesine havale olundu. Fakiri celb ile tekrar muayene olunup gözümde olan illet hâlâ mevcut olduğu gibi zaten mumaileyh Behçet Beyefendi tedavi ettiği cihetle işe mu'âmelât-ı kâmilesi olduğundan o huzurda yani birinci şubede mevcut paşalar ve beyler hazır olduğu hâlde sual ettiler ki "Siz şimdi ne istersiniz?" Dedim: "Bir şey istemiyorum, ancak tekaütlüğü arzu etmem, daha devlet ü millete pek çok hizmet edeceğim. Ancak Şâm-ı şerîf'e göndermeyin de başka nereye olsa giderim" dedim. Onun üzerine gözüme ârız olan illetin henüz def' ü izale olmayıp elyevm tedavi olunmakta olduğundan bahisle İkinci ve Üçüncü Ordu-yı Hümâyûnların birisine nakil ve tahvîl-i me'mûriyyet ettirilmesi hakkında mezkûr sıhhiye dairesinden mufassal bir ilâm ile intihâb-ı küttâb komisyonuna havale olundu. Komisyon-ı mezkûrdan orduların birisine gönderilmek üzere üç mâh müddet daha temdit olundu.

İşte Ramazân-ı şerîf de geldi, yani şubat gâyesinde üç mâh müddet de munkazıye oldu. Bununla beraber Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dördüncü Şubesi Müdürü Ahmed Efendi'nin tekaütlüğü derdest-i mu'âmele olup maaşımız muadil, yani onun da bin altı yüz kuruş olmakla fakirin oraya nakil ve tahvîl-i me'mûriyyet olunmasına karar verilmiştir.

Mahallemizin kurbiyeti cihetle her gece atufetlû velinimet Muhtar Efendi hazretlerine yüz sürülüp saat dört ve beşe kadar muhabbet olunur. Lâkin dünyadan ve ahiretten bahis yoktur, ancak kûy-ı cânândan ve tarîkat-ı aliyyeden ve kelâm-ı tasavvuftan bahs ü hikâye olunurdu. Bu meclis-i âlî ise bir zât-ı âlî-kadr olan ve evvelce zikri sebkat eden bizim salât-ı şerîfe mezuniyet hâce-i ma'neviyyesi merhum ve mağfur Hacı Ebülhayr [386] Efendi rahmetullâhi aleyhin mahdumu necabetlû, dersten ve her bir ulûmdan mezun faziletlû Cemaleddin Efendi hazretleri bundan birkaç sene evvel Dersaadet'e gelip müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin konağında müsâfereten kalmış olan ve belki müsâfereti geçip âdeta hane halkı meyanına dahil olmuş olan zât-ı âlî-kadr ve bir de bostanlara isâbet-i ayn vaki olmasın diye dikilen at kafası gibi bostân-ı hakîkat ve gülzâr-ı ma'rifet olan o huzurda fakirleri yüzsüz idim. Ba'de'l-îd-i fıtr bir gece muhabbet-i ma'neviyye hitam bulup istihsâl-i ruhsat ile hâne-i fakîre avdet olunacak sırada fakirin Üçüncü Orduya gitmek sözü açılıp merkezi olan Manastır'ın âb u havasından ve oraların ucuzluğundan söz açıldı. Müşarünileyh Cemaleddin Efendi buyurdular ki "Bunca zamandır Şâm-ı şerîf'te bulundunuz, zâhir ü bâtın orasının her yere rüchâniyeti müsellem iken ve zât-ı âlînize biçilmiş bir kaftan iken, acaba ne sebeptir oraya gitmeyi arzu etmiyorsu-

nuz?" Dedim: "Gözümün fenalığı mâni oldu." Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri buyurdular ki "Evet bu göz ağrısı zâhiren mâni oldu, lâkin iş böyle değildir, bunun ledünniyâtı ve hakikatini henüz bilmiyorum ve bu da şimdi anlaşılmaz, ancak Şâm-ı şerîf'te bulunan reşadetlû Hacı Fevzi Efendi hazretlerinin buraya avdetiyle ondan sual olunur ise o zaman hakîkat-i mesele meydana çıkar" buyurdular. Bu hâlde gönül âlemine geldi ki "Hakîkat-i mes'ele-i müte'essife ve müte'ellimeyi hâk-i pâylarına arz edeyim." Destûr erenler deyip yanlarına takarrüp ettim ve gizli söz söyler gibi yanaştım. Zaten odada kimse yok, üç kişiden ibaret üçlerdir. Dedim: "Efendim, efendinizden asla bir şey gizlemem. Müşarünileyh Hacı Fevzi Efendi hazretlerinin de bu işe malûmatları yoktur. Bu yüzsüz fakirinizin arâzî-i mukaddese olan Şâm-ı şerîf'ten firar ve hicret etmeye sebeb-i ma'nevî Levazım Birinci Şubesi Mu'avin-i evveli Galib Bey bendenizdir" deyince onu gördüm ki müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin rengi tagyir etti. "Aman nasıl? Ne için?" buyurdu. İşte işi evvelinden ahirine kadar bast u hikâye ettim. Lâkin Muhtar Efendi hazretleri de âlem-i hayrette olarak dondu kaldı. Hikâye tamam oldu. Buyurdular ki "A İbrahim Efendi, siz bunu daima medh ü senalar ederdiniz, şurada burada bunu arkasında olup hatta orduların birisine muhasebecilik ile gönderilmesini rica edersiniz, [387] fesubhânallâh bunlardan bir şey ifşa etmediniz!" Cevabında dedim ki "Evet, fakirlerin medh ü sena edişim yine yolunda idi. Onun ahlâk-ı mezmûmesinden bahsetmedim, ancak mu'âmelât-ı kalemiyyeye tamamıyla vukufundan ve her cihetle muktedir ve iş bilişinden. Yine bu sözler doğrudur ve bir de şurada burada medh ü sena edişim, meşhur meseldir buradan "Buradan git de ister isen sadrazam ol" denildiği gibi, orduda olan ihvana bir hizmet olmak üzere bu habisin vücudunu ve onlara zulm ü taaddîsini oradan kaldırmak niyeti ve bir de orduların birisine muhasebeci olur ise çabuk bir çürük tahtaya basıp oradan azl ile Şam çöllerinde kuş götüne çöp batmasın gibi bir hâle düşürmek idi" dedim. Müşarünileyh Muhtar Efendi buyurdu ki "Şimdi iş fena oldu, ne yapacağız?" Dedim: "Hayrolsun efendim, nasıl?" Buyurdu ki "Geçende gelen inha üzerine artık kumandanın pek çok ilhâh ve ısrarı olup uhdesine rütbe-i ûlâ sınf-ı sânîsi tevcihi hakkında mazbata olundu ve serasker paşa hazretlerine mucibe gitti ve mâbeyn-i hümâyûn-ı mülûkâneye arz olunmak üzeredir. Nasıl edelim şimdi?" dediler. Dedim: "Artık orasını efendimiz bilirsiniz, işin doğrusu budur ki arz ettim" dedim. Sonra buyurdular ki "Yarın ilk işim bu olsun, bakayım kâğıt yazılmış mıdır? Vah vah!" diye çok taaccüp ettiler. Müşarünileyh Cemal Efendi buyurdular ki "Efendi hazretleri hikâye eder iken, gönlüme geldi ki hemşehrilik vardır. Bazı tamir ile şefaat edeyim, lâkin bir veçhile muktedir olup lisanım ve dilim hareket etmedi. Ondan anladım ki efendinin cümle sözü doğrudur ve haktır." İşte bizim çivileri de Cemal Efendi takviyet ile pekleştirdi. Oradan dağıldık.

Ferdâsı gece o huzura gittim. Birinci kelâmları bu oldu ki "Hamdolsun, bugün muvaffak oldum, kâğıdı buldurdum, serasker paşa hazretlerine götürdüm, mucebince" buyrultusunu sildittirdim ve battal ettim." Çünkü Muhtar Efendi hazretlerinin serasker paşa yanında o kadar nazı geçer kuvvet ü kudreti vardır ki buyrultusunu sildittirmiştir. Fakir de izhâr-ı memnûniyyet ettim. Dedim ki

"Efendim bundan evvel görüp efendimize arz ettiğim rüyanın hükmü çıktı; yani benim binmiş olduğum hayvanın çiftesi idi." Buyurdular ki "Bu kadar değil, daha vardır." Ondan anladım ki Galib bundan sonra ziyade mağlûp oldu. Elbette kaide öyledir, ettiklerini birer birer bulacaktır. Hatta Şâm-ı şerîf'te [388] iken, tensîkât-ı cedîdede hazine muavinliğine tayin olunan bizim merhum Hâlid Bey oğlumuz ki min-ciheti'l-ahlâk cümlenin mahbûbu ve mergubu olmuş, kâtip muhasip, müstakim, edip, zeki ve fatîn idi, lâkin Galib'in adüvv-i ekberi olup nihayet bir mâh kadar hazine muavinliğinde bulunup Galib'in zulm ü taaddisine tahammül edemeyip teverrüm ederek bir müddet esîr-i firâş, badehu vefat etti. Hatta esnâ-yı keyifsizliğinde helâlleşmek için mahsus Galib'e haber gönderip teşrifini rica etmiş iken, Galib kabul etmeyip Hâlid'in hakkı Galib'in boynunda olduğu hâlde huzûr-ı Hakk'a gitti. Bizim İkinci Şube Müdürü Alay Emini Rıza Bey oğlumuzun merhum ziyade sevgilisi idi. Pek taaccüp tahassür edip fakire dedi ki "Erenlerim bu ne hâldir? Cenâb-ı Hak bunun zulm ü taaddisinden cümlemizi mahfuz eylesin. Eğerçi bu oğlana bir şey olmazsa adâlet-i ilâhiyyeye münafidir" diyerek birtakım sözler söylemiştir. Sahihen mumaileyh Hâlid Bey merhum rütbe-i şehâdeti kazanmıştır. Kâtil-i ma'nevîsi Galib'dir.

Fakirin Dersaadet'e avdetimden sonra İkinci Şube Müdürü bizim Halil Efendi'ye dahi eskiden beri olan buğz u adavetinden fakire vekâlet etmek için onu üçüncü şubeye nakil ettirip adem-i idâresinden dolayı kendisinin ikinci şube müdürlüğüne tayini hakkında inha almış ise de mumaileyh Halil Efendi tarafından atufetlû Muhtar Efendi hazretlerine yazılan mektubu üzerine onun da icrasına muvaffak olamayıp bunun için orduya tevbîh ve tekdîr-âmiz şiddetli cevabnâme-i seraskerî yazılmıştır. Ve bu defa fakirin Üçüncü Orduya tahvîl-i me'mûriyyetim mumaileyh Galib'in mesmuu olup on sene zarfında kısm-ı sâlis mümeyyizliğine kadar terfi ettirmiş olduğu kendi cinsinden birisinin fakirin yerime oraca intihâb-ı küttâb komisyonuna mazbata tanzim ettiremeyeceğini anladığından geçende Galib Bey tarafından fakire gelen bir mektubunda diyor ki "Bizim Hâlid Efendi ile becâyiş-i me'mûriyyet ettikten sonra yine Üçüncü Orduya tahvîl-i me'mûriyyet kabildir. Bunun için de otuz adet lira-yı Osmânî zât-ı âlînize gönderilecektir. Serî'an cevabının irsali." Fakir de mektubu aynen Muhtar Efendi hazretlerine takdim ettim: "İşte efendim, evvelce efendimize arz ettiğim işlerden birisi de budur ki oraca bir çaresini bulamayıp bu renge dökmüştür. Otuz lira değil, üç yüz lira verse kabil değildir ki efendimize arz ettiğim bir zalim valinin hikâyesi gibi [389] terzi dahi zulümde müşterek olur." Buyurdular ki "Evet belki o terziden ziyade zalim olursunuz."

Hikâye bu idi ki vaktiyle gayet zalim bir vali var imiş. Onun elbiselerini bir Müslüman terzi diker imiş. Bir gün hoca efendiye sual etmiş ki "Bu zalim adamın elbiselerini dikiyorum, bunda ben de acaba onunla müşterek olur muyum?" Hoca efendi demiş ki "Bunun acabası, şüphesi yoktur, muhakkak sen de vali ile müştereksin. Acaba ve şüphe sana iğne veren adamdadır, acaba o da müşterek olur mu, olmaz mı?" buyurmuş. İşte fakir de muvafakat eder isem artık üçüncü şubede olacak zulm ü taaddiye iştirakta şüphem yoktur azizim. Biçare

Hurşid Efendi bir derece kadar bu zalimin zulm ü taaddisine sabr u tahammül etmiş ise de artık o da fevkalâde bizar olmuş ki bunun hakkında İstanbul'a şikâyetnameler yağdırmaya başlamış ki Bâb-ı Seraskerî'de aklâm-ı harbiyye arasında kîl ü kâl çoğaldı, hatta fakirden dahi sual ettiler. Fakir de işin doğrusunu söyledim. Muahharen Levazım Reisi Şevki Paşa da mezunen gelip işte bu zat fevkalâde yangın ve bitik olup artık ne söylemiş ise bilemem, en sonra kabak Ordu Kumandanı Ferik Ömer Paşa'nın başında patlamış ki infisal edip yerine Ferik Tahir Paşa rütbe-i müşîriyet ile nasb u tayin buyuruldu. İşte bunların cümlesi bu uğursuz, habis oğlanın yüzündendir. Lâkin daha kendisinin muzmahil perişan olması vakti gelmemiş. Bu vukuatlar nihayet bulsun ki ve zulm ü taaddisi arş-ı a'lâya dayansın ki gayret-i ilâhî zuhur etsin azizim.

Biz gelelim şimdi kendi ahvâl-i perîşânımıza. İşte serasker paşa hazretlerinin terfî'an izamı buyruldusuyla olan arzuhâl, mühürdar efendi tarafından reis efendiye verilmiş ve ne söylenmiş ise bilemem, söylenmiş. Birkaç gün sonra evrak odasındaki ehibbamızdan bir zata tesadüf olunup dedi ki "Sizin arzuhâl intihâb-ı küttâb komisyonuna havale olunmuş." Derhâl komisyon kâtibi bizim İhsan Bey'e gidip mezkûr arzuhâli gördüm ki ne göresin, serasker paşa hazretlerinin buyruldusunu silmişler, onun alt tarafına "reis efendi kalemiyle intihâb-ı küttâb komisyonuna" diye buyurmuş olduğunu görünce Huda hakkı için odanın tavanı başıma geçti. Oradan doğruca mühürdar efendiye gelip buyruldunun silindiğini ve reis efendi kalemiyle diğer buyruldu keşide ettiğini ifade ettim. Mumaileyh birdenbire şaşalayıp rengi mütegayyir olup "Hayır efendim, bu buyruldu zaten serasker paşanındır, reis efendinin değildir" dedi. [390] Dedim: "Efendim, bendeniz elinizde gördüm, serasker paşanın buyruldusu terfî'an izamı idi ve hem de onun yazısıyla reis efendinin yazısı arasında dağlar kadar fark vardır. Bendeniz bilmez miyim, buyruldu silinmiş, reis efendi öyle buyurmuş!" deyip odadan çıktım. Şimdi mühürdar efendi fitili alıp doğruca reis efendiye gidip işi anlatmış. "Aman nasıl edelim?" demişler. Onlar zannetmiş ki bendeniz buyrulduyu görmemişim. Şimdi benim evvelki buyrulduyu gördüğüm tebeyyün edince iş fena oldu. Hemen arzuhâli İhsan Bey'den getirip artık bilemem ne demişler, ne yapmışlar. Tekrar reis efendi kendi buyruldusunu silip serasker paşaya eski buyruldusu yerine yani arzuhâlin kulağına intihâb-ı küttâb komisyonuna diye tekrar buyrutmuş. Lâkin zaten silintili olduğu için sonradan yazılan buyruldu işi belli ediyor, yani evvelden burada diğer buyruldu varmış diyor mürekkebin kaba kaba duruşu azizim. Fakir böyle silinip tekrar buyrulmuş olduğundan haberim yoktur. Bu vukûât-ı acîbeyi bizim Rami Beyefendi hazretlerine ve bir de Muhâsebât-ı Umûmiyye İkinci Şubesi Müdürü Rıza Beyefendi'ye söyledim. Doğrusu erenlerin bu işe fevkalâde canları sıkılıp "Çok fena bir şeydir, lâyık değildir" dediler. Komisyonun tecemmüünde koca Rami Bey artık bu kadar iyilik ucu eline geçti, hiç durur mu? Bu işi reis efendiye meclis huzurunda söylemiş. Ve reis efendi inkâr ederek ayağa kalkıp "Ne demek olsun, ben bunu kabul etmem. Ben sahtekâr mıyım?" diyerek şiddet ü hiddet etmiş ise de mektupçu efendi hazretleri demiş ki "Hayır efendim, İbrahim Efendi'nin ifadesi o yolda olmamalı. Hiddet buyurmayınız. Rami Beyefendi biraz hiddetli

söyledi, öyle değildir, böyle değildir" diye reis efendinin önünü almışlar. Muaharen bu vukuatı mektupçu beyefendi, fakire söylediler. Fakir de ısrar ettim, dedim: "Efendim, serasker paşanın bu yolda buyurduğunu o gün efendimize arz ettim, buyurdu ki evet öyle ammâ siz dikkat etmemişiniz, yine serasker paşanın buyruldusudur, kimin haddine onun buyruldusunu silmek diye İhsan Bey'e haber gönderip arzuhâli getirtti, kulunuza verdi."

İşte evvelce arz eylediğim veçhile eski buyruldu silinip serasker paşa kalemiyle intihâb-ı küttâb komisyonuna buyurulmuş. Reis efendinin buyruldusu da kendisi gibi ara yerden mahvolmuş kalmıştır. Artık bunun üzerine fakire bir hayret ve sükût ârız olup [391] bir şey demeyip mebhût kaldım ve zaten Şam'a gitmek istemediğimden ısrar etmedim. Fakat herifin dediği gibi "denizi yakamadım ise de cızılttım ya." Ama iyi cızılttım. Bu kadar kîl ü kâl kâfîdir. Biçare serasker paşa birtakım haşerat elinde kalmış güzel adamdır. Mukarribi ekseriyetle münafık adamlardır.

Hikâye:

Sultan Mahmud Han Gazi rahmetullâhi aleyhi bir gün Sultan Bayezid-i Velî hazretlerinin türbe-i şerîfine gidip kendisine mahsus olan mahalde oturup Kur'an tilâvet eder iken mabeyincilerden yanında duran adama "Bu yatan kimdir?" diye sual etmiş. O adam bu sualden bir şey anlamayıp yani malûm olan şey sual etmeden murâd-ı şâhâne acaba nedir gibi cevabında sükût etmiş. Muahharen padişah tekrar "Söyle" diye irade buyurmasıyla mabeyinci şöyle arz etmiş ki "Sülâle-i ızâmınızdan Sultan Bayezid-i Velî hazretleridir" demiş. Padişah buyurmuş ki "Bu bir deli adam idi, lâkin mukarribleri velî idi. Onun için buna velî dediler. Ben velîyim, lâkin mukarriblerim deli olduğu için bana deli diyorlar!" buyurmuş. İşte bunun gibidir. Sahihen serasker paşa hazretleri veli gibi bir zattır, lâkin bazı mukarribleri delidir. Cenâb-ı Hak yardımcısı olsun, amin azizim.

Reis efendi ile aramızda eskiden beri komşuluk muhabbetinden başka bir şey yoktur. Lâkin aradan kırk elli sene mürur ettiği için hatırlarından çıkmıştır. Fakir de konaklarına gidip kendimi arz etmek gönlüm istemediğinden o kapıyı açmadım. İsimleri Şerefeddin Efendi olup pederleri yağlıkçı esnafından güzel muteber bir adam idi. Şehzadebaşı'nda eniştem Beşir Ağa'nın konağına üç hane kadar muttasıl haneleri var idi. Şerefeddin Efendi, Şehzade Câmi'-i şerîfi baş imamı efendinin mektebinde okur idi. Fakir de câmi'-i mezkûr kayyımbaşısı efendinin taş mektebinde okurdum. Sahihen mumaileyh Şerefeddin Efendi gayet güzel bir çocuk idi, yani kendisine alâka olunur derecede idi. Ama fakirin o zaman maşûkum başkası idi, onun için bu zat, fakirin pençe-i muhabbetinden kurtulmuş idi. Sonra kaleme çerağ buyruldu. O zaman da kalemde maşûkum var idi. Binaenaleyh bu zata tarafımızdan iltifat olmadığı için anlaşılan o tarihten beri dargındır. Veyahut çocukluk âlemi bu ya, bir ramazan gecesinde Şehzade Câmi'-i şerîfi'nde namazdan evvel çocuklar cami içinde birbirini [392] kovalarlar ve hem de ayaklarını çelip düşürürler. Fakir de bu zat güzel ya, bizden de bir ilti-

fat olsun diye koşarken arkasından yetişip ayağının çeldim, düşürdüm. Canım çıksın, böyle mi iltifat olur yüzsüz İbrahim? İşte bir kere öyle gönlüm hükmetmiş demektir. Velhâsıl bu vukuatın üzerine daha odasına dahi gitmedim ve yüzünü dahi görmedim.

Cenâb-ı Hak, Mektupçu Muhtar Efendi hazretlerinin zâhir ü bâtın şân u şeref-i terakkîlerini ve ömr-i devletlerini müzdâd eylesin, amin. Gece ve gündüz huzurlarında bulunup mazhar-ı teveccühât-ı kudsiyyeleri olur idim. Bu devlet ve bu nimet böyle bir yüzsüz asi Aşçı Dede'lerine çoktur azizim.

İşte Cenâb-ı Hakk'a çok hamd ü senalar olsun ki bin üç yüz on dört senesi Muharremü'l-harâma da [12 Haziran 1896] yetiştik. Artık bu sene-i cedîdede bakalım [ne] havâdis-i cedîdeler zuhur eder? Hayırlı havadisler erenler ihsan eylesin, amin.

BU FASIL DERVİŞ PAŞA MUHABBETİYLE VEFATLARI AHVALİ BEYANINDADIR

İstanbul'a geldiğim zaman bizim velinimetimiz devletlû Derviş Paşa hazretlerinin Ortaköy'deki sahilhanelerine gidip hâk-i pâylarına yüz sürdüm. Huzurlarında birkaç misafir var idi. Fakire hitaben: "Ne vakit geldin?" dedi. "Bir iki gün oldu" dedim. "Bir iki yıl mı oldu?" dedi. Sükût ettim. Bundan anladım ki eski hâli hatıra getirdi, yani çiftlikten dolayı fakire fevkalâde darılmış idi. Yine o dargınlık bakidir. Bu sözü müteakip o misafirlere hitaben gözünü yumdu, ağzını açtı artık, işte başladı: "Bu adamı gördünüz mü? Bizim çiftliği harâb yebâb perişan eyledi. Birkaç yüz bin kuruş bunun yüzünden mütezarrır oldum. Abdullah Efendi Nablusî bunu cennete götürecekmiş herifin ellerini öperek" diye tarif edip kendi elini bûs eder. Böyle bir tarif ile "İşte efendim sizin hisseniz buradandır. Evet efendim, alınız efendim sizindir efendim diyerek çiftlikten bir hayli fazla yerleri o herife teslim etti." İşte şöyle etti, böyle etti, artık ağzına geleni yalan yanlış yarım saat kadar söyledi. Fakir bir hâle geldim ki asla tarif edemem. O misafirler de [393] fakire bir acîb suretinde nazar ederek paşayı tasdik ederler idi. Sonra paşa ayağa kalktı, saraya gidiyor. Fakire doğru gelip dedi ki "İşte yine teşrif buyurun, böyle muhabbetler ederiz" dedi. Fakir de bir mahzunane yüzüne bakıp derunumdan fevkalâde mahzun ve mükedder oldum. İşte oradan avdet ettim. Bir daha yani bir sene boyuna ne bayramlarda ve ne ramazanda asla o cihete ayak basmadım. Ancak ara sıra mahdumları ve dâmâd-ı şehriyârî Hâlid Paşa hazretlerine giderdim. Lâkin Ahmed Paşa hazretlerine olan muhabbetim baki ve daim. Asla o cihete bir halel târî olmamıştır. Konaktan bazı adamları görür isem, "Mahsus ayaklarını öperim" diye arz u niyaz takdim eder idim.

İşte bu Muharremü'l-harâmın ilk günü [12 Haziran 1896] gönlüme geldi ki zaten büyük paşa bir müddetten beri hastadır, yalnız mahdumu Ahmed Paşa hazretlerine yüz sürüp tebrîk-i sâl-i cedîd edeyim diye Kandilli'den kalkıp Yüksekkaldırım'da olan konağa geldim. Ahmed Paşa hazretleri ve sair ihvan ile tebrîk-i sâl-i cedîd ettim. Müşarünileyh ziyade memnun olup hatta muharremiye olarak bir adet çil ikilik ihsan buyurdular. Büyük paşa hazretlerinin keyifsizliği ziyadece olduğunu haber alıp artık gıyaben dua ve teveccühte kusur olunmadığı gibi Ahmed Paşa'nın mahdumu Rüşdü Beyefendi mektepli olduğundan usûl-i defteriyyeye vukûf-ı tâmmesi bulunduğu cihetle güya ondan usul defterinin bazı usul ve kaidesini öğrenmek maksadıyla gün aşırı konağa gelip tedris olunmak gibi bir karar verilip işte Muharremin birinci gününden itibaren sıkça sıkça yani iki üç günde bir Kandilli'den Yüksekkaldırım'daki konağa devama başladım ve manevîde büyük paşa hazretlerini selâmet-i ma'neviyyesine dua ve teveccühte bulundum.

Muharremin dokuzuncu cumartesi günü [20 Haziran 1896] aşağı inmedim. Hâlbuki paşa hazretleri o gün pek ziyade ıztırapta imiş. Akşamı yani onuncu pazar günü saat yarım da irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiş. Fakir pazar günü alessabah kalkıp sabah namazını edadan sonra usul ve mutadım olan zikr ü rabıtaya meşgul oldum. Esnâ-yı râbıtada âlem-i ma'nâya geçmişim. Şöyle müşahede ediyorum ki bir büyük konaktayım. Bir odanın kapısı önünde teveccühte durur imişim. Odanın içinde Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz ile büyük paşa hazretleri birlikte oturuyorlarmış. Fakat asla tekellüm ve ses ve soluk yoktur, yani orada olan [394] adamlar cümleten âlem-i sükût bir hâlde olup yalnız seyir ve hareket ediyorlar. Fakir de teveccühte başım aşağı olduğundan başımı kaldırıp gezen adamları görmek arzu ediyor isem de, bir türlü başımı yukarıya kaldıramıyorum. O aralık Hazret-i Şeyh-i Ekrem efendimiz odadan taşra teşrif buyurup fakirin önümden geçti. Kadem-i sa'âdetleriyle elbiselerini belden aşağı olan yerlerini görüyorum. İstiyorum ki cemâl-i sa'âdetlerini göreyim. Başımı yukarıya ref' edemiyorum ve hem de şeyh efendimizin, fakirlerine cüz'î sûret-i infi'âlde olduklarını müşahede ve hissediyorum. Oradan bir hâl ile kalktım. Dairenin diğer cihetlerine gittim. Bazı oda kapılarını kapıyorum, masa üzerinde birtakım müzeyyen çiçek ve sair şeyler varmış, onları düzeltiyorum. Bu gibi şeyler ile meşgul olur iken uyandım. Bir müddet tefekkür ettim. Gönlüme bir mana zuhur etmedi. Tekrar zikr ü rabıtaya devam edip ba'de'l-hitâm bazı şeyler yazmaya meşgul oldum ise de elim kalem tutmaz gibi bir keslân. Gönlüm rahatsız gibi. Bir hâl-i acîb, zihni toplayamıyorum. Hiçbir şey gönlüm istemez. Acaip bu ne hâldir dedim. Biraz uykuya gitmek istedim. Yatağa girip yattım, uyumuşum.

Bizim mahdum İsmail Efendi, aşağı iskeleye inmiş, *Sabah* gazetesini mütalâa etmiş, Derviş Paşa'nın vefatını gazetede görmüş. Hemen gazeteyi alıp eve avdet etmiş, fakiri uykuda bulup validesine söylemiş. Validesi de "Hiç haber vermeyelim, şimdi meraklanır. Ne lâzım, sonra duysun" demiş. İsmail Efendi de olur olmaz diyerek sofada bunların sesini alıp uyandım, "Nedir o?" dedim. Hiç miç dediler. İsmail Efendi'nin elinde gazete vardır, "Ne var?" dedim. "Derviş Paşa merhum ölmüş, bugün cenazesi kalkacakmış!" demesiyle birdenbire bir fenalık gibi şeyler gelip başladım saçma sapan söylemeye, yani "Hani abdest al getir, bana bak şimdi, Hasan Efendi gazeteyi göreyim!" diyorum. İsmail Efendi, validesi de bu hâlimi görüp "İşte şimdiden başladın, ben seni göndermem, nafile davranma" gibi şeyler söyler. Ne ise biraz kendimi topladım. Rabıtada gördüğüm ma'nânın aslını anladım. İstiğfara devam ile vaki olan kusurumun affını erenlerden rica ederek derhâl abdest alıp saat beş vapuruyla köprüye çıktım. Eyyûb-i Ensârî [395] civarına defnederler zannıyla köprü memurlarından sual ettim. Dediler ki "Sultan Mahmud Türbesi'ne defnolunacak imiş." Oradan tramvaya binip konağa gitmek efkârıyla Sultan Mahmud'un türbesinde gördüm ki içerisinde amele kabir kazmaya meşguldür. Oradan Bayezid'e geldim. Müşir İsmail Paşa hazretleriyle sair paşalar orada cenazeye muntazırlardır. Fakir de oraya indim. Öyle namazını son cemaat ile eda ettim, dışarıya çıktım. Cenaze alayı da zuhur etti. Hemen koşup ağlayarak "Merhaba ya merhaba şehîd-i Kerbelâ!" diye dua ve

zikir ile cenazesi altına girdim. Cenazeye üç adet kol yapmışlar ki herkes rahat rahat götürsün diye. Kolbekol sıralanıp yani Kabe gibi şeş cihetten tavaf ederek ve ağlayarak ihlâs ve fâtihalar ruhuna ihdâ etim. İnsân-ı kâmil zâhir-i Beytullâh'tan efdaldir, zira zâhir-i beyt taş topraktan ibarettir, ammâ manevî cihetiyle sırr-ı ma'bûdiyyettir, haşa bundan kimse efdal değildir.

Bayezid Câmi'-i şerîf'i ittisalindeki türbe-i şerîfe bahçesine götürüp musalla taşına vaz' olundu. İkindi namazından sonra cenaze namazı kılınacağı ilân olundu. Fakir de câmi'-i şerîfe girip Mushaf-ı şerîf'i açıp Yâsîn-i şerîfi tilâvete başladım. Hikmet-i ilâhî Yâsîn-i şerîf tamam oldu, diğer âyet-i şerîfeye bed' olunacak iken onu gördüm ki camideki cemaat kıyam edip saf tutmaya başladılar. "Nedir o?" dedim. "Cenaze namazı kılınacakmış, ikindiye kalmayacakmış" dediler. Oradan fakir de namaza hazır olup namazdan sonra zikir ve na't-ı şerîfler ile cenaze alayı sûret-i mükemmelede olarak Sultan Mahmud'un türbesine götürdük. Artık sokaklar adam almıyor, çok kalabalıktır. Türbeye dahi bir derece halk hücum edip pek çoğu dışarıda kaldılar. Fakir, zâkirler ile beraber içeriye girdim, şöyle bir duvar kenarına büzülüp oturdum. Hikmet-i ilâhî yanı başıma bir ihtiyar, güzel, ehl-i hâl bir hoca efendi gelip oturdu. Fakir işitecek kadar hazin hazin Yâsîn-i şerîften bed' ile ilâ-âhirihi sûre-i Feth, Tebâreke ve sair suverleri okudu. Fakir de teveccühte ve niyazda bulundum. Badehu cenaze defnolundu. Artık fakire ârız olan ahvalden dolayı orada dikiş tutturamayıp hu erenlerim, Cenâb-ı Hak makamını cennet eylesin diye niyaz ile Kandilli'ye avdet ettim.

Paşa merhûmun makamı cennet-i a'lâ olduğuna şüphem yoktur, çünkü merhum paşanın hâl-i hayâtında birkaç [396] defa ağzından işittim ki buyurdular "Dünyada bir büyük arzu ve emelim vardır ki o da muharebede şehîden vefat etmektir." İşte yine öyle öldü, çünkü ölüm, üç nevidir: Birisi Gaffâr elinde, diğer küffar elinde, üçüncü nefs-i emmâre elinde. Paşa merhum, Gaffâr elinde şehîd olan zümre-i hâliyedendir, zira ki Muharremü'l-harâmın onuncu gecesi idi [21 Haziran 1896]. Gerçi taraf-ı fetvâ-penâhîden Muharremin iptidası cumartesinden itibaren olunup gazeteler o veçhile ilân etmişler ise de takvimin gösterdiği veçhile ibtidası cuma gününden olup pazar günü Muharremin onuncu günü olduğu paşa merhumun vefatı dahi ispat eylemiştir. Zaten Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz dahi Muharremü'l-harâmın yirmi birinci perşembe günü [2 Temmuz 1896] akşamı saat on bir buçukta dâr-ı bekâya teşrif buyurmuşlar idi. İşte işte Derviş de öylece dâr-ı bekâya mürşitleri izine tabi olarak gitmiştir azizim.

Ferdâsı günü Ahmed Paşa'yı taziye için konağa geldim. Cümle kapısından içeri girdim. Onu gördüm ki bahçede sandalye üzerinde oturmuş dizlerini ovuyor; efrafında emekdârân-ı dâire ayakta duruyor. Zaten fitili almış bir âşık bu hâli görünce nasıl olur, fakir işte, ağlayarak gidip el öpüştük. Ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayıp ayakta duramayıp oraya oturdum. Paşa ayakta fakire hayran sergerdân olarak bakakaldı. Sonra buyurdular ki "Gel içeriye gidelim." İçeriye gittim. Valide Câmi'-i şerîfi imamı bizim Karslı Hacı Hafız Efendi mevcut idi. Bu zât-ı âlî-kadr Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin gayet sevgilisi, canı gibi ih-

vanı olup binaenaleyh paşa. merhumun dairesinden ayrılmaz idi. Hatta cenazenin her türlü işleri ve hizmeti onlar marifetiyle olmuştur. Ellerini öptüm, oturdum. Ahmed Paşa da ayakta geziniyor. Bu hâlde fakire bir cezbe hâli gelip paşa merhumun bazı ahvalinden bahsedip ağlayarak dedim ki "Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise surruhu'l-azîz efendimizin ind-i ulûhiyyette olan derece-i mahbûbiyyet ve makamları kemaliyle ma'lûm-ı fakîrî olduğu gibi müşarünileyh Derviş Paşa merhumun dahi Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimize olan derece-i muhabbet ü ubûdiyyetlerini pek iyi bilirim. Binaenaleyh bu kadar ubudiyet ve hizmetler bâd-ı hevâ mıdır? Bu lu'b u hevâ mıdır, oyun mudur? Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize bu kadar [397] mensubiyet, bî-asîl ve bî-esâs mıdır?" diye ağlayarak söyler iken, mumaileyh Karslı Hacı Hafız Efendi'ye bir cezbe gelip sandalyede nasıl iki tarafa sallanarak titrediyse, altında sandalye gıcırdamaya başladı. Mübarek zât-ı şerîf fevkalâde mülahham idi, yani üç ambarlı sefîne-i aşk idi. Sen onun manevî olan derecesini görsen idi, aşk olsun sana bu muhabbet diye üç ambar da sen zam ve ilâve ederdin. O zaman altı ambarlı bir sefîne-i aşk olup şeş cihetten haber verip "Fe-eynemâ tuvellû fe-semme vechullâhi"[427] sırrı zuhur ederdi.

İşte bu zattır ki bir gece Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-ekram efendimizin huzurlarında Kasîde-i Bürde'yi kıraat eder iken, Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizden şimdiye kadar asla görülmemiş ahvalden birisi bu idi ki dest-i mübâreklerini birbirine vurup semaya urûc edecek gibi kendilerinde bir cezbe-i acîb ü garîb zuhur etmiştir, çünkü Hazret-i Şeyh-i Ekrem efendimiz cebel-i Kâf gibi sabit ve râsih olup kendilerinden bu gibi hareket asla görülmemiş iken, işte bu zât-ı âlî-kadrin savt ve kıraati öyle bir cebel-i muazzam olan Kâf'ı yerinden hareket ettirip kâfa isal ile o demde "Kun" sırrı zuhur ederek ne olmuş ise olmuştur azizim. Ehlullâhtan bir zat, bir gece âlem-i ma'nâsında Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin huzûr-ı sa'âdetlerinde bulunup sual etmiş ki "Ya Resûlallâh, fem-i sa'âdetlerinden Kur'ân-ı azîm'i istima etmek arzu ederim." Ferman buyurmuşlar ki "Üsküdarlı Fındık Hafız'ı dinle, bi-aynihi bizden dinlemiş gibi olursun" iradelerine imtisalen olduğu memleketinden şiddet-i rahl edip Üsküdar'a gelip Fındık Hafız'dan istimâ'-ı Kur'an etmiştir. İşte mumaileyh Hacı Hafız Efendi lâ-şek Fındık Hafız'ın ikincisi ve aynihi fem-i sa'âdetten istima gibi olur. Mumaileyh Hacı Hafız Efendi hakkında "Kun" sırrı zuhur ederek ne olmuş ise olmuştur dedim. Ne olmuş olduğunu remzen ve işareten burada bir derece beyan ederim.

[**İstitrâd:** Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz, Mesnevî-i şerîflerini altıncı cildinde 139. sayfasında Hazret-i Hilâl radıyallâhu anhu efendimizin lisanından buyururlar [Rusûhî, c.6, s. 139-142:

427 "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." Bakara, 2/115.

Ender âmed û zi-hâb ez-bûy-ı û
Guft sergîn-dân derûn zîn gûne bû[428] (6: 1179)

Ez-miyân-ı pây-ı ustûrân bidîd
Dâmen-i pâk-ı resûl-i bî-nedîd[429] (6: 1180)

Pes zi-kunc-ı âhır âmed gıjgıjân
[398] Rûy ber-pâyeş nihâd ân pehlevân[430] (6: 1181)

Pes peyember rûy ber-rûyeş nihâd
Ber-ser u ber-çeşm u rûyeş bûse dâd[431] (6: 1182)

Guft yâ rabbâ çi pinhân gevherî
Ey garîb-i arş çûnî hoş-terî[432] (6: 1183)

Guft çun bâşed hod ân şûrîde-hâb
Ki derâyed der-dehâneş âfitâb[433] (6: 1184)

Çun buved ân teşneî k'û gil çered
Âb ber-ser binhedeş hoş mîbered[434] (6: 1185)

Hem-çu Îsâ ber-sereş gîred Furât
K'eymenî ez-garka der-âb-ı hayât[435] (6: 1186)

Gûyed Ahmed ger yakînş efzûn budî
Hod hevâyeş merkeb u me'mûn budî[436] (6: 1187)

Hem-çu men ki ber-hevâ râkib şudem
Der-şeb-i mi'râc mustashıb şudem[437] (6: 1188)

---

428 Peygamber ahıra geldiğinde, orada onun kokusundan Hilâl: "Ahırda böyle bir kokunun olması tuhaf!" diye uyandı.

429 Develerin ayaklarının arasından eşsiz peygamberin pak eteğini gördü.

430 Ahırın köşesinden sürüne sürüne geldi, yüzünü o pehlivanın ayağına koydu.

431 Peygamber yüzünü onun yüzü üzerine koydu; başını, yanağını, gözünü öptü.

432 Peygamber: "Ey arşın garibi, sen nasıl bir gizli cevhersin, nasılsın, hoş musun?" dedi.

433 Hilâl: "Uykusu karışık olanın ağzına güneş gelse hâli nice olur?" dedi.

434 "Susuzluğundan balçık yiyenin üzerine su konulduğunda nasıl hoş olursa, ben de öyle hoşum."

435 İsa'yı başı üstünde tutan Fırat gibi. Sen hayat suyunda boğulmaktan eminsin.

436 Muhammed Peygamber: "İsa'nın Tanrı'ya marifeti daha çok olsaydı, hava onun için binek ve sığınak olurdu" dedi.

437 Ve devamla: "Nitekim ben havaya bindim ve miraç gecesi Tanrı dostu oldum" dedi.

Guft çun bâşed segî kûrî pelîd
Cest û ez-hâb hod-râ şîr dîd[438] (6: 1189)

Nî çunân şîrî ki kes tîreş zened
Bel zi-bîmeş tîr u peykân bişkened[439] (6: 1190)

Kûr ber-işkem revende hemçu mâr
Çeşmhâ bigşâd der-bâg u behâr[440] (6: 1191)

Çûn buved ân çun ki ez-çûnî rehîd
Der-hayâtistân-ı bî-çûnî resîd[441] (6: 1192)

Geşt çûnî-bahş ender lâ-mekân
Gird-i hâneş cumle çunhâ çun segân[442] (6: 1193)

Û zi-bî-çûnî dehedşân ustuhân
Der-cenâbet ten zen în sûre mehân[443] (6: 1194)

Tâ zi-çûnî gasl n'ârî tû temâm
Tû ber-în mushaf menih kef ey gulâm[444] (6: 1195)

Ger pelîdem ver nazîfem ey şehân
În nehânem pes çi hânem der-cihân[445] (6: 1196)

Tû me-râ gûyî ki ez-behr-i sevâb
Gasl nâ-kerde merev der-havz-âb[446] (6: 1197)

Ez-birûn-ı havz gayr-ı hâk nîst
Her ki û der-havz nâyed pâk nîst[447] (6: 1198)

---

438 Hilâl: "Ben öyle bir sefil ve kör bir köpek gibiyim ki, o uykusundan sıçrayarak uyanır da kendisini bir arslan görür..."

439 "Herkesin okuyla vurulan bir aslan değil, aksine korkusundan okun kırıldığı bir arslan gibi."

440 "Karnı üzerinde yürüyen yılan gibi kör, gözlerini bahçeye, bahara doğru açtı."

441 "İşte ben nasıllıktan kurtulmuş, Tanrı'nın ebedî hayat ülkesine erişmiş gibiyim."

442 O kimsenin hâli, mekânsızlıkta nicelik, nasıllık bahşedene benzer. Onun sofrası etrafında bütün neden nasıllar, köpekler gibidir.

443 O kişi, nedensizlik nimetinden onlara kemik verir. Ey neden nasıl ehli, cenabet isen sus, bu sureyi okuma!

444 Ey köle, neden nasıllık kirinden iyice temizlenmedikçe elini bu kitabın üzerine koyma!

445 Kirli olayım, temiz olayım bunu okumayayım da cihanda ne okuyayım?

446 Sen dersen ki bana: "Sevaptan dolayı gusl etmişken havuza gelme, temiz değildir."

447 Havuzun dışarısında topraktan başka bir şey yoktur. Havuza gelmeyen herkes, pak değildir.

Ger nebâşed âbhâ-râ în kerem
K'û pezîred mir habes-râ deb-be-dem[448] (6: 1199)

Vây ber-muştâk u ber-umîd-i û
Hasretâ ber-hasret-i câvîd-i û[449] (6: 1200)

Âb dâred sad kerem u sad ihtişâm
Ki pelîdân-râ pezîred ve's-selâm[450] (6: 1201)

İşte bu ebyât-ı şerîfenin ma'nâ-yı zâhirîsi Mesnevî-i şerîf şerhine ve ma'nâ-yı bâtını ve ledünniyâtı âşık-ı sâdık isen, kalb-i şerîfine müracaatla ne demek istediğimi anlarsın. İster isen bir nebzecik beyan edeyim: Nâib-menâb-ı Hazret-i Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz bu dünya ahırına, âşıkân u sâdıkân-ı Cenâb-ı Mevlâ olan zevât-ı kirâmın istifsâr-ı hâtırı ile [399] bunları iyâdet için birtakım hayvânât yani "halakallâhu'l-bakar alâ sureti'l-beşer"[451] içerisine teşrif edip o hayvânât içerisinde kalmış olan cism-i zâhiri aşk u muhabbet batmanlarıyla dolu ve cism-i ma'nevîsi Hazret-i Hilâl gibi gayet nahif ve zayıf olmuş Hacı Hafız Efendi, Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin bûy-i ma'nevîsi dimâg-ı cânâna vâsıl olup bu râyiha-i tayyibenin istişmâmından hâb-ı gafletten uyanıp bîdârlık âlemine geldi. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin bîdârlık âleminde olan kuvve-i kudsiyye ve saltanat-ı ma'neviyyesini müşahede ile hemân-dem kadem-i sa'âdetlerine yüz sürmüş ve müşarünileyh efendimiz dahi onun yüzüne yüz koyup hâl ve hatırın sorup demiş ki "Ey acep sen ne gizli cevhersin, ey arşa müteallik olan garip, hâlin nicedir, hoşter midir?" Cevaben mumaileyh Hacı Hafız Efendi de: "Guft çun bâşed hod ân şûrîde-hâb" beytinden "Û zi-bî-çûnî dehedşân ustuhân" beyti-i şerîfine kadar Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize ubudiyet arz u niyazında bulunmuş olduğundan işte bu niyazların makbûl-i dergâh-ı ilâhî olmasıyla mumaileyh Hacı Hafız Efendi, cenâbet-i ma'neviyyeden tahâret için Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin havz-ı kevser-i ma'nevî olan kalb-i gavsiyyelerine nüzul ederek orada gusl-ı ma'neviyye ile tahâret-i ma'neviyye-i mükemmelede bulunup badehu mezkûr Kasîde-i Bürde'yi kıraat etmiş olduklarından elbette bunda olan tesirat, cebel-i Kâf'ı değil, belki dünya ve mâ-fîhâyı raks u semaa getirir. İşte bu sâye-i gavsiyyede ne olmuş ise olmuştur azizim.

Şimdi Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz tarafından bizlere hitap olunuyor ki filhakika Hacı Hafız Efendi bu sûre-i ma'neviyyeyi okudu, lâkin gusl-ı ma'nevî etmiş idi. "Sen hazer eyle, gusl-i ma'nevî etmedikçe okuma": "Der-cenâbet ten zen în sûre me-hân" ilâ âhirihi. İrade ve ferman buyururlar ise de fakirleri gibi yüzsüz usât-ı fukarâ tarafından niyâz olunur ki "Ger pelîdem

448 Kiri yuyup temizlemeyi kabul eden bu sular bu çömertlikte olmayaydı,

449 Vay o tutkun olanlara ve tutkunların ümitlerine, vay hüsranlık üstünü ebedî hüsranlıklarına!

450 Nice ihtişam ve kerem sahibidir ki onlar, bu kirlileri katlarına kabul ederler.

451 Allah, insan suretinde inek yarattı.

ver nazîfem ey şehân" ilâ âhirihi, yani "Ben pelidim ve eğer nazifim ey şahlar, bunu okumayam, pes cihanda ne okuyayım" diyerek "ve's-selâm"a kadar azizim dikkatle okur ve vicdan ile muhakeme eder isen, iş ve muhabbet ne olduğunu anlarsın, vesselâm, ya hû. Hitâm şud.]

Bu esrar, erbabının malûmudur şahım. Derviş Paşa merhumun da Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin yanında olan rütbe-i ma'neviyye ve menzilleri de [400] fakirce pek iyi malûmdur. İşte görmüş olduğum rüyadan malûmdur, âşık, maşûk birleşip bir odada bulunmuşlardır, ne çare ki Derviş Paşa, merhumun huzurunda bu nefs-i şûmun teb'îd ettiği cihetle Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizi fakire infial etmiş müşahede ettim. İşte bundan büyük tevbîh ü itap olur mu azizim?

Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurduktan sonra hânedân-ı ehl-i beyt-i âlîlerinin bi-hasebi'z-zâhir muhafazasına Alay İmamı Abdussamed Efendi merhum memur olmuş idi. Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin hânedân-ı ehl-i beyt-i kudsiyyelerinin dahi muhafazası müşarünileyh Derviş Paşa hazretlerine tevdi buyurulmuş idi. Elhâletü hâzihi ümmehâtü'l-mü'minîn derecesini haiz olan harem-i sa'âdetleri validemiz ismetlû iffetlû hanımefendi hazretleri, Derviş Paşa merhumun konağında müddet-i medîde kemâl-i huzûr u râhatla el ve baş üstünde yaşamaktadır. Hatta müşarünileyh Derviş Paşa merhum defaatle buyurmuştur ki "Ben o kapının kıtmîriyim. Benim hâl-i hayâtımda o hânedân-ı ehl-i beyt-i âlîye hiçbir taraftan zerrece bir inkisar ve kırgınlık târî olmasını gönül istemez; mâ-dâme'l-hayât her bir cihetle iradeleri başım üzerindedir" buyurmuştur. Ashâb-ı Kehf'in kıtmîri cennet-i a'lâdadır azizim. Maşallah, bârekellâh, aşk olsun Derviş, bu dervişlik sana el-esmâ tenzilu mine's-semâ, hû ya hû azizim.

Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin mürîdânından olup Erzincan'dan Şam'a hicret etmiş olan Abdurrahman Ağa, fakire hikâye eylediler ki geçen gece âlem-i ma'nâda Hazret-i Şeyh efendimizi gördüm. Ayaklarını öpüp dedim ki "Ya Hazret-i Şeyh, ahirete teşrif buyurdunuz, dervişlerinin fukaralarını işleri ne olacaktır?" Buyurdular ki "Bu bapta benim vekilim Derviş Paşa'dır, oraya müracaat buyurun" buyurmuşlardır. Filhakika tarîkat-ı aliyye meşâyıhı hakkında Derviş Paşa tarafından her ne ki mabeyne arz olunursa hiç geri dönmeyip icra olunur idi. Ey gürûh-ı münkirûn-ı lâ-yuflihûn, işte bu yüzsüz Aşçı Dede'nin gönlüne gelen mana ve işaret üzerine Hazret-i Derviş'i takdis etmeye memurum. "Ya Hazret-i Derviş Fehmi kuddise sırruhu'l-âlî! Hâşâ sümme hâşâ ki ehl-i hak ve yakîn, meddâh-ı fâsıkîn olsun. [401] Zira ki bunun hakkında hadis vardır. Kâle Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem: "İzâ mudiha'l-fâsiku gadibe'r-rabbu ve'htezze li-zâlike'l-arşu."[452] Sadaka Resûlullâh.

İşte Hazret-i Derviş'in âlem-i ma'nâya teşrifi zamanı yakın olduğundan bu bapta bu yüzsüz Aşçı Dede'ye bi-hasebi'l-ma'nâ yardım ve muavenet etmek için

452 "Fasık kişi övülünce Rab, öfkelenir ve bundan dolayı arş titrer." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 99, no: 275.

Ankara'dan âşinâ-yı âlem-i ma'nâ olan faziletlû, reşadetlû Şeyh Hacı Halil Efendi hazretleri, paşa merhumun vefatından on on beş gün evvelce Dersaadet'e teşrif edip köşe-be-köşe kemâl-i sûziş ü harâret ile fakiri aradığını paşa merhumun konağından haber aldım. Bu zât-ı âlî-kadr ki evvelce tercümede zikri sebkat eden ve salavât-ı Bedriyyeye mezuniyet ihsan eden bizim şahımız Hacı Halil Efendi hazretleridir. Bundan altı yedi sene mukaddem kendilerine manevî olan işaret üzerine Şâm-ı şerîf'te olan tekkelerinde haremleriyle damat ve mahdumlarını bırakıp Ankara Sancağı cihetine gitmişler idi. Orada teehhül ederek bir müddet-i medîde kalmışlar. Muahharen Mesnevî-i şerîf'in kıraatine Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz taraflarından kendisine emr ü irade buyurulup câmi'-i şerîfte Mesnevî-i şerîf okutmaya başlayıp o kadar cemaat tecemmü etmiş ki camide iğne atsan yere düşmeyecektir. Bunun üzerine bir gece âlem-i ma'nâda Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz teşrif buyurup sikke-i şerîfi ser-i âlîlerine vaz' ve saltanat-ı ma'neviyyesini müşahede buyururlar ve hem de tebrîk-i sikke için Konya'dan zâhirde birkaç zât-ı âlî çelebiyân irsal ederler ve onlar da gelip Hazret-i Mevlânâ efendimiz tarafından işaret ile geldiklerini ve sikke-i şerîf iksâ edilmesine emr ü irade buyurdukların tebşir ile zâhirde dahi sikke-i şerîfi giydirirler. Bir müddet bu hâl ile orada pend ü nasihat etmekte oldukları hâlde mürşitleri olan Dağıstanî Hacı Halil Paşa hazretleri Mekke-i mükerreme'de idiler, vefat haberi alınıp onun yerine kâim-makâm olmak üzere Mekke-i mükerreme'ye gidilmesine kendisine işaret olunmakla Ankara Valisi devletlû Tevfik Paşa hazretleri müşarünileyh hakkında bir inha verip kendisine bir miktar maaş tahsisiyle Mekke-i mükerreme'de ikamet olunması dermeyan olunarak mezkûr inhayı alıp Dersaadet'e gelmiş. Serkurenâ-yı hazret-i şehriyârî atufetlû Hacı Ali Bey'in biraderi saadetlû Hacı Said Beyefendi hazretleriyle aralarında olan meveddet ü muhabbet-i ma'neviyye üzerine keyfiyeti onlara arz ederler. Onlar da maliye müsteşarı [402] beyefendiye havale edip şimdilik şehriye yüz kuruş maaş tahsis buyurmuşlardır.

Hazret-i şeyh efendimiz işte böyle fakiri köşe bucak aramakta iken, bir gün Bâb-ı Seraskerî'ye gittim. Mektupçu Muhtar Efendi hazretlerinin odasında yalnızca oturuyordum, yani efendi hazretleri daha gelmemiş idi. Hazret-i şeyh efendimize artık âlem-i gaybdan haber vermişler diyelim, zira ki fakirin o gün orada olduğumu kimse bilmez idi. Bir de onu gördüm ki bir Mevlevî, odanın kapısında durup fakire baş kesti ve tebessüm etti. Fakir birdenbire dayanamayıp bir hayran sergerdân âleminden nazar eder iken, "Yahu erenler, sizi nerede bulmalı?" diye savt-ı âlîlerini istima ettiğim hâlde derakap yerimden kalkıp "Aman efendim, siz misiniz? Başında sikke-i şerîf olduğundan birden bire tanıyamadım" diyerek ellerine ayaklarına sarılıp odaya aldım. Bir müddetcik rahat ettiler. Artık mektupçu beye muntazır olamayıp oradan kalkıp Bayezid Câmi'-i şerîfi'ne gelip işte orada saatlerce muhabbet olundu ve kendisi Bahariye Mevlevîhanesi'nde misafir olup iki üç günde bir kere fakir Kandilli'den doğruca câmi'-i şerîfe gelir idim. Onlar da Eyüp'ten gelip o gün bazı işlere bakıp şuraya buraya gider idik, zira ki manevî ma'iyyet-i mürşidâneleri hizmetine memur idim ve kendilerin has yaverleri idim.

Bir cuma günü de Galata'da Kulekapısı Mevlevîhanesi'ne gittik. Malûm ya oraya Efrenc takımı da gelir. Hazret-i şeyh ve fakir bir köşede oturuyoruz. Dördüncü selâmda idi, hazret-i şeyh, fakire hitaben buyurdular ki "Şu karşıdaki Fırenk kızı gönlüme girdi, şuna bir teveccühle İslâm etmek isterim." Dedim: "İrade sizindir." Hemen teveccüh etme niyetinde iken selâm hitam bulup mutrıbdan bu âyet-i kerîme kıraat olundu: "Kâle ma'âzellâhi en ne'huze illâ men vecednâ metâ'anâ indehu innâ izen le-zâlimûne"[453] İşte hazret-i şeyh bu âyet-i kerîmeyi istima eder etmez "Lâzım değil, lâzım değil, mübarek olsun size" buyurdular. Dedim: "Efendim ne oldu?" Buyurdular ki "âyet-i kerîmeyi işitmiyor musunuz? Baksana ne diyorlar? Bizim metâımız değilmiş." "Evet efendim" dedim ve pek çok taaccüp ettim. İşte hazret-i şeyhin artık buradan anladım ki makamları nerededir azizim. Kendileri maaş tahsisine kadar burada kalmayıp paşa merhumun vefatından bir hafta sonra Şâm-ı şerîf'e gittiler. Zaten manevîsi paşa merhum için gelmiş idi. [403] Ve Şam'a gider iken altına sermek için bir seccade mubayaa etmek arzu eylediler. Zaten Ankara'dan gelir iken, bir adet yorgan almışlar, yarısı altına yarısı üstüne öylece vapurda yatmışlar. İşte ehlullâh olmak kolay değildir azizim.

Fakir dedim ki "Efendim, kabul buyurulur ise, bir postum vardır, efendimize takdim edeyim." Buyurdular ki "Aşçı Dedemiz postunu verir ise artık bunun teşekküründen âcizim." Binaenaleyh işte biz de postu dosta verip aradan çıktım azizim.

Muahharen, olunan tahkîkât-ı fakîrîye mebni paşa merhumun menkabe-i bakıyyesi buraya derc olunur.

Bakıyye-i Menkabe-i Derviş Paşa

İşte Hazret-i Derviş'in âlem-i ma'nâya teşrifi zamanı yakın olduğundan bu bapta olan zuhûrât-ı ma'neviyye ve havâdisât-ı bâtıniyye mahdûm-ı âlîleri ve dâmâd-ı hazret-i şehriyârî nurü'l-ayneyn velinimet efendim atufetlû Hâlid Paşa hazretleri cânib-i âlîsinden bu yüzsüz asi Aşçı Dede'lerine makâm-ı tebşîrde emr ü irade buyurulmuş olan müjde bi-hakkın bir tebşîrât-ı azîme olmasıyla bunun risalemize derc ü tezkiriyle bendegân-ı dervîşâna yetiştirilerek bu yüzden dahi merhum Derviş Paşa hazretlerinin rûh-ı kudsiyyeleri takdis olunarak ihlâs ve Fâtiha-ı şerîfeler ihdâ olunmak niyet-i hayriyyesiyle arz u beyana cüret ederim.

Şöyle ki paşa merhum vefatından üç gün evvel âlem-i ma'nâda görmüş ki bir sofra-i âlîde Cenâb-ı Risâlet-penâh sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz ile Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz birlikte oturmuşlar. Paşa merhum dahi ayak üzerinde huzurlarında bulunmuş. Bu hâlde sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz sofradan dest-i peyvest-i risâlet-penâhîlerine gayet müzeyyen bir zümrüt kaşık alıp "Kaşığın hazırdır Derviş!" diye emr ü ferman buyurulmuş olmasıyla, paşa merhum o hâlde uyanıp harem-i ismet-penâhîlerini

453 "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını almaktan Allah'a sığınırız, yoksa biz zulmedenler oluruz dedi." Yûsuf, 12/79.

çağırıp bu rüyayı naklettikten sonra demiş ki "Sizin gönlünüz beni bırakmıyor, tutuyor, rica ederim gönülden beni bırakın, ben yârime gideyim!" buyurmuşlar. Müşarünileyhâ dahi Hâlid Paşa hazretlerine hitaben: "Oğlum, artık pederiniz yolcudur, ona göre hizmetlerinde bulununuz" diye rüyayı hikâye ederek söylemiştir.

Evet evet sahihtir bu rüya ile haremleri hanımın gönülleri bırakmaması, zira ki müşarünileyhâ hanım efendinin [404] Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimize olan aşk u muhabbetleri ve gece ve gündüz gözyaşıyla ah u efgân edip "şeyhim" diye bülbül-veş feryat ederek bu sayede Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin kurbiyyet-i ma'neviyyesine yetişip rûhâniyyet-i kudsiyyesiyle makâm-ı velâyete nail olduğunu bundan pek çok zaman evvel Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz taraflarından bu yüzsüz Aşçı Dede'ye hitaben: "Paşa hazretlerinin harem-i ismetleri kızımızın bize olan muhabbetleri sayesinde müşarünileyh hazretleri dahi zincîr-i aşk u muhabbete bağlayıp onların dahi terakkiyât-ı ma'nevîleri bu yüzden günbegün tezayüt etmektedir" fermanlarıyla mübeşşer olan ve bu cihetten ümmehâtü'l-mü'minîn derecesine varmış olan bir veliye hatunun elbette gönlü ve Cenâb-ı Hakk'a niyazı başka olur azizim.

Müşarünileyh Hâlid Paşa hazretleri buyurdular ki "Pederimin vefat ettiği oda, Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin dâr-ı bekâya teşrifleri haberini almasıyla hemen selâmlıktan gelip doğruca o odaya girip kendisini yerden yukarıya doğru fırlatıp baş aşağı düşüp ağzı köpürüp "Ah canım şeyhim!" diye feryadına cümleten koşup "Aman efendim!" diye etrafında dolaşarak bir müddet-i medîde bî-hûş, bitap kendisini kaybederek neden sonra aklı başına geldiği odadır ki işte baş aşağı yere düştüğü noktada rûh-ı şerîfi yukarı cennet-i a'lâya urûc etmiştir."

Paşa merhum için etibba tarafından verilen haber-i sahîh bu idi ki teverrüm ederek vefat etmiştir. İşte burası dahi acîb ve gariptir ki bu sinn ü sâlde teverrüm olmaz. Bu da rütbe-i şehâdeti kazanmak içindir. Bu teverrüme sebep zâhirîde Ermeni milletinin o tarihte fitne ve fesadıyla tuğyan edişleri paşa merhumun fevkalâde efkârına dokunup bu yüzden içerisinde olan mezkûr illetten iki tarafın ciğerleri tuz gibi eriyip bitmiştir diye etıbba beyan etmiştir. Bu iş neye benzemiştir? Bir arslanın elini ayağını zincirle bend edip karşısına birtakım fareler getirip arslanın mukallidi olarak onun gibi şecaat ve bahadırlıklar meydana koyup arslanı istihza edercesine bir muamelede bulunsalar, bu hâlde arslan ne derecede hiddet ü şiddet ile gamnâk ve muztarip olur ise işte paşa merhumun hâli de bunu gibi olmuştur, çünkü paşa merhum bu millete o kadar gazabnâk idi ki elinden gelse idi, Ermeni milletinin kökünü bu zeminden kaldırır idi. [405] zira ki Cenâb-ı Hakk'ın dostuyla dost ve düşmanıyla düşman idi. Defaatle Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz buyurmuşlardır ki "Derviş Paşa hazretlerini pek çok kimseler sevmezler, sebebi budur ki çâr-yâr-ı güzîn efendilerimiz hazerâtının zamân-ı sa'âdette küffar ile olan muharebelerini ve onların dîn-i mübîn hakkında olan sa'y ü gayret ve hâl ü şânlarını nakl ü hikâye ile ağlarlar idiler ve din düşmanlarının düşmanı olduğunu her bâr meydana korlar idiler ve

münâfikîn zümresine adüvv-i ekber olup bunların vücutlarını dünyadan kaldırmak ister idi." İşte böyle zatın düşmanı elbette çok olur azizim.

Yine müşarünileyh Hâlid Paşa hazretleri buyurdular ki "Bu keyifsizliği esnasında bir gün araba ile bahçeye geşt ü güzâr buyurdular. Dediler ki "Bakın oğlum, bu bahçe beni bu hâle koydu, elimle uğraştığım tesviye ettiğim bahçe ter ü taze kalıp beni ihtiyar etti. İşte siz de bundan ibret alınız da ona göre bu dünyaya muhabbet ediniz" buyurmuşlar. İşte bundan büyük de vasiyet olmaz. Paşa merhumun tercüme-i hâli gibi bazı şeylerin kendisinden sual olunarak bir kâğıda yazılmasını müşarünileyh Hâlid Paşa arzu buyurup bu yolda kendilerine arz u niyaz olunmuş. Paşa merhum cevaben buyurmuş ki "Oğlum ben çok işlerde bulundum ve onun cümlesini Cenâb-ı Hakk'ın rızâ-yı şerîfi için işledim. Şimdi onları meydana koyup halka satmak ne lâzımdır? Hak için olan şey, yine Hak için mestur ve mahfuz olması evlâdır" buyurmuşlardır. Evet öyledir, paşa merhum, Hak için yapmış olduğu şeylerin pek çoğunu da bu yüzsüz asi Aşçı Dede bilir azizim. Yine Aşçı Dede'nin mahfaz-i sînesinde kalsın şahım, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten, kuddise sırruhu'l-azîz.

Cümlenin malûmu olduğu üzere "el-Veledu sunvu ebîhi"[454] buyurulmuştur, âmennâ ve saddaknâ. Esahh-ı sahîh budur ki Cenâb-ı Hak, pederleri yattıkça onlara pek çok ömür ve afiyet ihsan buyursun, amin. Atufetlû Hâlid Paşa hazretleri zâhiren paşa merhuma benzemez ise de bâtınen pederlerinin sırrıdır. O ahlâk ve o natura şeci ve bahadır-ı dîn-i mübîn ve kahramân-ı nefs-i şûm u bedin olduğuna pek çok tecrübeler ile müsbet ve vâzıhtır. Birinci, müddet-i ömürlerinde ağzına haram şey yani hakkında nehy-i ilâhî vaki olan me'kûlât u meşrûbâttan bir şey almamıştır. Hatta şüpheli olan duhan içmediği gibi etıbbâ muâlecesinden dahi içtinap edip ağzına koymamıştır. İffet ü istikameti ise "İhdina's-sirâta'l-mustekîme"[455] nazm-ı celîlin eliflerinden olup böyle elif gibi müstakim [406] ve doğrudur. Bununla beraber bu dîn-i mübîn ve şerî'at-ı mutahhara uğrundaki niyet-i hayriyyeleri ve herkese olan şefkat ü merhametleriyle iltifat u nüvâzişleri bi-hakkın pederleri paşa merhumu tecavüz etmiştir. Buna sebep budur ki müşarünileyh Hâlid Paşa efendimizin zamân-ı sabâvetlerinde paşa merhum bir gün fakire hitaben buyurdular ki "Hâlid senden çok korkuyor, bunu bu kadar korkutma, sonra bunu sahibi pek büyüktür, korkarım size bir zararları olur!" buyurmasıyla hemen gidip ayağına kapanıp "Aman efendim, merhamet buyurun, kölenizin ne haddim ki beyefendimizi böyle korkutayım, haşa! Ancak şu kadar var ki bir ramazân-ı şerîf gecesi teravih namazını kılar iken, dâ'ire-i âlînizde bulunan emekdârânın çocuklarıyla beraber bir alt kat sofada koşup gürültü ediyorlar idi. Buna da cemaatin canı sıkılıyor idi. Selâm verip süratle aşağı inip Mîrahur Mustafa Ağa'nın oğlu Tahir'e bir tokat vurdum. Cümle çocuklar korkup kaçtılar. Velinimetzâdem Hâlid Beyefendi dahi belki bu hâlden havf etmiştir, çünkü gördüm ki beyefendimiz

454 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."
455 "Bizi doğru yola ilet." Fâtiha, 1/6.

cümleden evvel kaçıp hareme gitti. Bir zaman selâmlığa çıkmadılar" dedim. "İşte odur" deyip buyurdular ki "Hâlid'in sahibini sana söyleyeyim, Beşinci Ordu Müşiri iken, devre çıkıp yolumuz Hama ve Hımıs'a uğradı. Hımıs'ta medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan kibâr-ı sahâbeden Hazret-i Hâlid bin Velid radıyallâhu anhu efendimizin türbe-i sa'âdetlerine girip ziyaret ve dualar ettikten sonra cümlenin malûmu olduğu üzere Hazret-i Hâlid efendimiz fevkalâde şeci ve bahadır bir serasker-i İslâm idi, niyaz ettim ki ilâhî ya rabbi, bu zât-ı âlî-kadr hürmetine bu hilkat u şecaatte bana bir evlât ihsan et, teberrüken ismini Hâlid tesmiye edeyim ve bunun yüzünden İslâm askeri muzaffer ve galip olsun diye çok niyaz ettim. Oradan Şâm-ı şerîf'e avdetimde Cenâb-ı Hak duamın kabulünü yakînen tebşir edip işte Hâlid dünyaya gelmiştir" diye hatm-i kelâm buyurdular, âmennâ ve saddaknâ.

Sahih kavil de budur ki şu dünyanın fitne ve fesadından vakt-i sabâvetlerinde hıfz u himayede bulunmak üzere Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz, müşarünileyh Derviş Paşa hazretlerine Hâlid Paşa için rica ve niyaz etmişler ki "Hâlid Bey'i olmaya ki mektebe veresiniz, sakın mektebe göndermeyin! Siz ona ta'lîm-i Kur'ân ve tedrîs-i ulûm edin. [407] Sonra onlar kendilerine malik ve baliğ olduktan sonra o zaman bir beis yoktur" buyurmuşlar. Paşa merhum da emr ü irâde-i hazret-i şeyhe ittibaen mektebe göndermeyip konakta okutmuşlar, sonra yirmi yaşında iken, mektebe göndermişler. Ve sahihen çocukluğunda gitmiş gibi cümleden ziyade tahsîl-i ulûm ü fünûn ederek akran ve emsaline her cihetle faik olmuştur. Elbette böyle olur, çünkü sâhib-i ma'nevîsi Hazret-i Hâlid radıyallâhu anhu efendimiz, sâhib-i zâhirîsi de nâib-menâb-ı Hazret-i Peygamberî olan Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-ekrem efendimizdir.

İşte müşarünileyh Hâlid Paşa hazretlerinin bu fakire olan lutf u keremleri de Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimize olan mensubiyetim ile paşa merhumun kırk senelik bir emektar duacılarından bulunduğumuzdan herhangi vakit sarây-ı âlîlerine ve hâk-i pây-i velinimetlerine yüz sürsem hakikî ve samimî olarak fevkalâde izhâr-ı memnûniyyet ile gönlümü ve dua-yı fakîrîyi alırlar ve hatta o derecede mahcup ederler ki meclis-i enverlerinde bulunan kibâr-ı meşâyıh ve ulemâ-yı zevi'l-ihtirâma hitaben "Bu zât-ı âlîyi pek çok severim, lâkin onlar bizi o kadar sevmezler ki sık sık teşrif etmezler" diye daha bu gibi kelimât-ı nüvâzişler ile iltifat buyururlar idi. Ve her ne zaman hâk-i pâylarına yüz sürsem illâ huzur ve meclis-i enverlerinde kibâr-ı meşâyıh u ulemâdan birkaç zat mevcut bulurdum. Meşreb-i âlîleri, pederleri gibi bunlara hem iltifat ve hem de muhâfaza-i dîn-i mübîn ve şerî'at-ı garrâ hakkında pek çok pend ü nasihat ile buna dair menâkıb-ı selefü's-sâlihîn ile remz ü işaret buyururlar idi. Hele huzurlarında olan zevât-ı kirâm bir mürşid-i ekber huzurlarında otururlar gibi öyle kemâl-i edeb ü ta'zîm ile oturup kıymet ü baha yetişmez kelâm-ı feyz-bahşâlarını can u gönülden istima ederlerdi. Bunlardan birisi ruhsat alıp huzurlarından gitmek istese idi, ziyade rica ederler idi oturmalarını, olamadığı takdirde kemâl-i lutf u keremlerinden merdiven başına kadar kemâl-i tevâzu' ile teşyi buyururlardı. Hele fakiri bırakmak! Kale fethetmek gibi güç hâl ile kurtulur idim.

İşte cümle böyle iltifat u inam u ihsanından en ziyadesini bu yüzsüz asi hakkında olmuş idi ki hatta İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dördüncü Şubesine tahvîl-i me'mûriyyet ile Edirne'ye gitmek üzere iken, Ermenilerin vukuatından dolayı akçece biraz müşkilâta tesadüf olunup kapıda dört beş aylık maaşım var iken, [408] müddet-i mezkûre zarfında bir akçe alınamadığından zaruretim ber-kemâl olduğunu hâk-i pây-i velînı'amîlerine arz etmiş idim. Bunun için Levâzımât-ı Umûmiye İkinci Şubesi Müdür Muavini Miralay izzetlû Besim Bey'e fevkalâde mültezim bir tezkire yazıp divan efendisi makamında bulunan Kâtib-i Husûsî Tahsin Efendi ile göndermiştir. Ve şifâhen dahi bazı söyler söylemek üzere irade buyurmuş ve fakire dahi buyurdular ki "Eğerçi bugün şayet akçe alınamaz ise buraya avdet edip haber verin, ben akşama kadar buradayım" buyurdular. Bundan murat ve maksutları, kendi taraflarından ihsan olunacaktır. Evet iyi ammâ öyle cihet-i karz-ı hasen değildir, almamak üzere ihsan buyururlar. Fakir de bundan dolayı muztarip oluyorum, çünkü evvelce yine böyle bir hâl-i zarûret vukuuyla mazhar-ı ihsânları olmuş idim. Mumaileyh Hasan Tahsin Efendi ile birlikte Besim Bey'e gittik. Şubenin maaş kâtibine emir buyurdular. Bu günlük bu kadar olsun diye üç adet beyaz mecidiye alıp oradan doğruca fakirhaneye gidip çocukların bir iki günlük idâre-i ta'ayyüşünü onunla idare ettim. İki gün sonra huzurlarına gittim. Mumaileyh, Hasan Tahsin Efendi'ye ayak üzerinde bir şey buyururlar idi. Şöyle ki istima etim: "Evet sen ona söyle sigara ağızlığı hazırdır, lâkin yolcu yolunda gerektir. Bunu yolcu etsin, o gün takdim edeceğimi söyle" diye irade buyurup fakire dahi "Buyurun oturun, şimdi geliyorum" deyip harem dairesine teşrif buyurdular. Efendi-i mûmâileyhten sual ettim: "Ne idi bu hikâye?" Buyurdular ki "Sizin için idi." "Nasıl?" dedim. "Besim Bey, bendeniz ile paşa efendimize haber gönderdi ki emr ü iradeleri başım üstünedir, lâkin ben de hâk-i pâylarından bir şey rica ederim. Nedir derse, iki lira kıymetinde bir güzel sigara ağızlığı ihsan buyurulmasını niyaz ederim dedi. Onu arz etmiş idim. İşte işittiniz ya, ona cevaben buyurdular."

Hey hey sâhib-i mürüvvet, tavvelallâhu umrehu! Nazar et, şu zamanda ne mürüvvet, ne lutuf, ne ihsandır, Hâtem-i Tayy'ı çok tecavüz etmiştir! Hâtem-i Tayy bu zamanda bulunsa idi, bu âlemden uçar giderdi, çünkü "Dilenci bir olsa şeker ile beslerdim" dediği gibi şimdi cümlemiz dilenci olduk. Hüsrev Paşa merhuma bir zat gidip bir memuriyet niyaz etmiş. Paşa merhum demiş ki "Sana bir güzel memuriyet buldum, o da dilencilik kethüdalığıdır. [409] İşte bir müddet sonra cümlemizi, senin defterinde görürsün!" demiş. Onun dediği gibi bu zaman öyle olmuştur azizim.

Kâtib-i husûsî olan Hasan Tahsin Efendi bendesi dahi "el-Cinsu ma'a'l-cinsi."[456] fehvasınca efendisi gibi sâhib-i iffet ü istikâmetten başka hâfız-ı Kur'ân ve iyi Arapça tekellüm eder. Hele yazısı fevkalâde, kendisi gibi güzeldir. İşte kendi güzel, hattı güzel, hulku güzel bir melek-sîmâdır. Bu İbrahim de efendisine, kâtibine kurban olsun! Ey ihvan sevilmez mi böyle sâhib-i kemâl?

456 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyurmuşlardır ki "Alâka denilen şey bu âlemde iki şeye olur: Zî-rûhda insan, cemâdâtta hüsn-i hat." İşte azizim, hem kendi güzel, hem hattı güzel, nasıl alâka etmeyelim? Ara sıra velinimet paşa efendimiz, fakirlerinin meşrebimi bildikleri için efendi-i mûmâileyhe lâtife yüzünden iltifatlar buyururlar. Biçare Hasan Tahsin Efendi hicabından gayet sıkılıp terler. Binaenaleyh paşa efendimiz sıkılmasın diye kemâl-i lutflarından kendi odalarına avdet ve teşrif buyururlar. O zaman efendi oğlumuz kar parçası gibi beyaz misk kokulu mendili çıkarıp fesini başından kaldırıp zülf-i perîşânı bu fakirin aklını perişan etmek için mahsus etrafa misk ü anber gibi kokular saçıp terini siler ve o kudretten işlenmiş sarı sırma bıyıklarını burarak "Öf, bugün havada bir sıcaklık vardır efendim" diye fakire ahu gözleriyle hem iltifat ve hem gönlümü almak üzere atf-ı nazarla bahş-i hayât-ı cân eder. Tavvelallâhu umrehu. Yâ hazret-i kâtib, kirâmen-kâtibîn telâmîzlerinden misin nesin ki bu yüzsüz asiyi yazarsın, çizersin, bozarsın? Aman yazma, okuma, canıma değdi sultanım efendim!

Efendi-i mûmâileyh Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerî Muhasebat Dairesi Yedinci Şubesinde sınf-ı sânî hulefâsından olup henüz müteehhil olmadığından ve validesi dahi merhume olup velinimet paşa efendimiz hazretlerinin sarây-ı âlîlerinde beytûtet ederek kendisinin hıfzıyla istikameti cihetle paşa efendimize dahi imamet edip dairede olan muvahhidîne cemaatle namaz kıldırırlar. Cenâb-ı Hak bu fakiri de efendi-i mûmâileyhin cemaatinden eylesin, amin azizim. Bu hafız efendilerin manevî olan kadr ü derecâtı malûmunuz olsa, gece gündüz durmayıp oturmayıp hıfza çalışırsınız, zira ki yarın cennet-i a'lâda bu hafız efendilere hitap edip diyecekler ki "Ya hafızlar, Kur'ân-ı azîmü'ş-şândan [410] ne kadar âyât-ı celîle hıfzınızda ise hemen okuyun!" Hafızlar okudukça makâmât-ı âliyeye ve derecât-ı ulyâya su'ûd edip ahâlî-i cennet hayran, sergerdân kalacaklardır. İşte bu yüzden ve bu cihetten dolayı "Bir mecliste hafız efendi bulunur ise, onun üst tarafına geçip oturmak memnudur" diye rivâyet-i sahîha vardır. Binaenaleyh her daim efendi-i mûmâileyhin alt tarafına geçmek arzu eder isem de kendilerinin kemâl-i tevâzu' ve lutflarından rıza göstermeyip zor ile onlar fakiri daima üstüne geçirmek arzu ederler idi. Cenâb-ı Hak karîben dünyada dahi makâmât-ı âliyeye nasb ve ta'yîn-i menâzille cümle üzerine şeref-i meziyyet terakkisini ihsan buyursun, amin bi-câh-i seyyidi'l-mürselîn.

Bir zât-ı âlî-kadrin bendegânından bir bendesi hakkında bu kadar dua ve niyazlar olursa, artık bunun efendisi hakkında ne kadar dua ve niyazda bulunacağı kâ'ide-i mantıkça malûmdur. Bununla beraber bir bendesi bu kadar dereceye nail olursa, artık onun efendisinin derecesi ne mertebe yüksek ve büyük bir makâm-ı âlîde bulunması lâzım gelir, burası da mantıkıyyûn uleması nezdinde malûm ve müsellemdir azizim.

Müşarünileyh Hazret-i Hâlid Paşa hazretlerinin kethüdaları ise, "söyleme canıma değdi" dediği gibi Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin bendegânından ve cümle ilel ü emrâz-ı ma'neviyyeden sâlim, pâk, tâhir Sâlim Bey'dir. İşte mîr-i mûmâileyhi o kadar severim ki

mahbûb-ı cihân-ı bî-hemtâlara değişmem, zira ki güzellik surette değildir, sîrettedir. Bununla beraber mîr-i mûmâileyhin sîreti gibi sureti dahi güzeldir. Şöyle ki o çember Mevlevî sakalı, siyah bulut arasında gizlenmiş kamer gibi nûrun-alâ-nûr olarak aralarında müşahede olunan beyaz mûy-i şerîfe, ya o gözlük altından aşk u muhabbet-i Hazret-i Mevlânâ ile bezm-i visâle nâzır ve hâzır olan mestane gözlerin bakışı ve tane tane dürr-i beyzâ-veş silk-i muhabbet ibrişimine dizilen rahş-ı rahşân-ı necât-encâm kelâmları başkaca hayât-ı câvidândır. Evvelce arz olunduğu üzere fakirleri Mevlevîhanelerdeki mutrıbândan tefeül olunan na't-ı şerîfleri mîr-i mûmâileyhin cüzdanından ikmal ederdim, zira ki Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizin Mevlevîhane mutrıblarında kıraat olunur ne na't-ı şerîf var ise, cümlesi mîr-i mûmâileyh Sâlim Bey'in hem zâhir ve hem bâtın cüzdanında, vicdanında mahfuzdur. Mîr-i mûmâileyhin mürşitleri meşhur ve maruf Şeyh Nazif Efendi kuddise sırruhu'l-azîz irtihâl-i dâr-i bekâ [411] buyurduktan sonra o ka'b u kademde olan Edirne Mevlevîhanesi şeyhi faziletlû, reşadetlû Hacı Eşref Efendi hazretlerine kesb-i mensûbiyyet ile o zât-ı âlî-kadrden ikmâl-i sülûk etmiş olduklarından işte bu defa da son lutf u ihsanları olmak üzere müşarünileyh Hacı Eşref Efendi hazretlerine fevkalâde mültezim bir tavsiyename dahi inayet buyurmuşlardır ki bu yüzsüz Aşçı Dede'nin o dergâh-ı âlî matbah-ı şerîfi atebe-i felek-mertebesini ve hâk-i pây-i Cenâb-ı Şeyh-i Ekrem tûtiyâ-yı kuhl-ı azîmini gözüme çekip yüzüme sürmeye elde sermâye-i ubûdiyyet ü muhabbet bu olacaktır azizim.

Müşarünileyh merhum Şeyh Nazif Efendi hazretlerinin evliyâ-yı kirâmdan olduğuna hiçbir kimsenin inkârı yoktur. Hatta bir kerametleri dahi bu idi ki mumaileyh Sâlim Beyefendi nakl ü hikâye buyurmuştur: Şöyle ki merhum Şeyhülislâm Sadeddin Efendi'nin mahdumu Reşad Beyefendi hazretlerine müşarünileyh Şeyh Nazif Efendi bir tezkire yazıp göndermişler. Tezkireyi alıp açıp bakmışlar ki "el-Mîmu fi'l-mîmi mîmun"[457] bu kadardır. Reşad Bey pek çok tefekkür teemmül etmiş ise de bu muammadan bir şey halledip bir mana ihraç edememiş. Akşam üstü Babıâli'den çıkıp konağa gelir iken Sultan Ahmed Meydanı'ndan geçer iken, hayvanın başı Sultan Ahmed Meydanı'na doğru teveccüh edip oraya gitmeye yüz tuttuğunu görünce mumaileyh Reşad Bey bundan bir remz ü işaret anlayıp hayvanı bu yoldan çevirmeyip doğruca Arabacıbaşı Şeyh Efendi hazretlerinin huzurlarına gitmiş ve mezkûr tezkireyi ona göstermiş ve "Bundan bir mana ihraç edemedim, ne buyurursunuz?" demiş. Müşarünileyh hazretleri buyurmuş ki "el-Mîm'den murat, Abdulmecid'dir; fi'l-mîm'den murat muharrem ayıdır; mîmun'dan murat, mevttir, yani Sultan Mecid, muharremde vefat edeceğine işarettir" demiş. Ve öylece olmuş diye hikâye buyurdular azizim. Daha bu gibi ahval ve hikâyât pek çoktur. Biz gelelim kendi ahvâl-i perîşânımıza sultanım.

457 Mim (harfi), mim'de mim'dir.

BU FASIL İKİNCİ ORDU-YI HÜMÂYÛNA TAHVÎL-İ ME'MÛRİYYET HAKKINDADIR

Şöyle ki evvelce beyan olunduğu üzere Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dördüncü Şube Müdürü Ahmed Efendi'nin tekaütlüğü [412] icra olunup onun yerine fakirin tayini hakkında intihâb-ı küttâb komisyonundan mazbatası der-dest-i tanzîm iken, İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım İkinci Şube Müdürü İskender Efendi'nin de tekaütlük inhası gelmiş olduğundan komisyon kâtibi bi-zim İhsan Bey'in güya fakire bir ihsanı olmak üzere fakirin mumaileyh İskender Efendi'nin yerine icrası için derhâl mektupçu beyefendiye ifade eder. Onlar da "Pek alâ olur, zaten ikinci şube müdürlüğünün kısm-ı sânî mümeyyizi olup maaşı iki bin kuruş olduğundan hem de serasker paşa hazretlerinin evvelce olan emr ü iradeleri tervic olunmuş olur" diyerek mektupçu bey ile İhsan Bey karar vererek mektupçu bey tarafından fakirleri tebşir olunur ve İhsan Bey de muma-ileyh İskender Efendi'nin tekaütlük inhası kendi hâliyle muamele görmüş olsa altı yedi mâha muhtaç iken, fakirin hatırı için nihayet iki mâh içinde mu'â-mele-i lâzimesi icra ettirilerek arza gönderirler. Fakir ve sair ihvan da bu işten fevkalâde memnun olup cümleten kâğıdın arzdan çıkmasına muntazır olunur.

Lâkin bu iş için gönlüm biraz rahatsızdır. Onun sebebi de bi'l-gıyâbe mu-harrerât ile fevkalâde sevişip arz-ı muhabbetler etmiş olduğum ihvân-ı tarîkat-ı aliyyeden ve Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin aşk u muhab-betleri deryasında mahv u fanî olup zâhir ü bâtın âlim-billâh ve hâce-i mekteb-i irfân olan İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesi Dördüncü Şubesi Müdürü faziletlû, reşadetlû Hâlid Efendi hazretleri orada iken, fakirin onun önüne geçmeye kıyam ve hareket, fakirce pek büyük bir edepsizlik ve küstahlık olacağını ayne'l-yakîn bildiğim için gönül bundan dolayı bizar idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne hak erenler gönlümün arzusunu ihsan edip o yevm-i mübârek ki fakirin ikinci şubeye tahvîl-i me'mûriyyet için komisyonda kâğıdım kıraat olunmuş, ağızları iman ile kapansın, bir iki zât-ı âlî tarafından denilmiş ki "Pek alâ biz İbrahim Efendi'ye o memuriyeti çok görmeyiz, lâkin işi mantıka tatbik eder isek bu rey ve kararımız savâb olmaz, çünkü sıhhiye dairesinden yazılan ilâmda efendi-i mûmâileyhin sol gözüne ârız olan fenalıktan dolayı Şam'a iadesi uyama-yacağından İkinci ve Üçüncü Ordu-yı Hümâyunların birisine tahvîl-i me'mûriyyet ettirilmesi gösterildiği cihetle bundan me'mûriyyet-i hafîfede is-tihdamı lüzumu imadır. Hâlbuki ikinci şubenin işlerinin ağır ve kesreti gayr-ı münkerdir. [413] Binaenaleyh şu'be-i mezkûreye memuriyeti âdeta hakkında bir fenalığa kıyam olunmuş gibidir. İşte bu sebepten rey ve tensip buyurulursa, Dördüncü Şube Müdürü Hâlid Efendi'yi ikinci şube müdüriyetine ve onun

yerine de mumaileyh İbrahim Efendi'yi tayin eder isek, dördüncü şubenin işi yok gibidir, güya efendi-i mûmâileyhi maaşıyla tekaüt etmiş gibi oluruz ve kendisinin de gözüne ârız olan illet, inşâallâhu ta'âlâ ileride kesb-i ber' ve afiyet eder ise o zaman her cihetle terakkisine sa'y u gayret olunur" demeleri üzerine ittifâk-ı ârâ hâsıl olarak o yolda mazbata tanzim olunmuş. İşbu re'y-i savâbı mektupçu beyefendi taraflarından bir sûret-i mahcûbiyette "Ne yapalım uyduramadık, teessüf ettim, ammâ ne çare!" gibi şeyler ile gönlümüzü almaya başlamış iken, fakirin öteden beri niyet ü efkârım ve gönlümden niyazım bu olduğu ve buna pek çok memnuniyet ve mesrûriyet hâsıl olduğundan teşekkürler olunduğu arz ve mâ-fîhâ olan zamîr-i ma'neviyyeyi ve buna dair bazı şeyler ifade olunduğunda müşarünileyh hazretleri şöyle bir sûret-i hayret ve acîbede bir müddet meks ile sonra onlar da bu arzımdan ziyade memnun oldular. Oradan çıkıp hemen ruhum ve canım mesabesinde olan bizim Hazret-i Hâlid'e keyfiyeti arz ile bir muhabbetname yazdım. Ona cevaben almış olduğum muhabbetnamelerini teberrüken ve aynen buraya yazdım ki mumaileyh Hâlid Efendi hazretleriyle olunan muhabbetin kıdem ve derecesi malûm olsun da ihvan tarafından dahi aferin denilsin azizim.

Sûret-i Muhabbetnâme:

Kalb-i Enveri İltimâ'-gâh-ı Âfitâb-ı Mevlânâ Olan İbrahim Efendi Hazretlerine,

Erenlerim, tahrîrât-ı aliyyenizi alınca, tazammun ettiği husûs-ı ma'lûmdan dolayı hâsıl olan meserrât-ı fakîrânem bâdî-i raks-ı dil ü cân olmuştur. Hey hey, cilve-i nisbet-i Hazret-i Pîr, bak bak ne suretle pîrâye-i hayyiz-i tedbîr oldu. Fakir ile becayiş etmek gibi ve daha sair suretle buraya gelmek gibi bir arzu, sizin kalb-i hâssınıza yerleşeli hayli vakit oldu idi değil mi azizim? Bu arzu nereden doğdu, işte cây-ı mülâhaza bu noktadır. Malûmdur ki Hazret-i Pîr kuddise sırruhu'l-münîr, Mesnevî-i şerîf'te:

Kehrubâ hem hest u mıknâtîs hem
Tâ tu âhen yâ kehî âyî be-şest[458] (4: 1634)

buyurmuştur. Sizin nisbet-i hâssınız da post-nişîn-i irşâdî olan şeyh efendimizin sair meşâyıh-ı asra bi'l-vücûh rüchâniyeti müsellem olmak itibarıyla Edirne Dergâh-ı feyz-[414] iktinâhı gibi mazbût-ı her dergâh olan bir âsitân-ı hâssü'l-hâss-ı Mevlânâ'da dahi mâye-i aşk u muhabbetiniz vâsıl-ı ser-hadd-i aksâ olmak sırr u hikmetine binaen buraya müncezib olmak istidadınız işte hükm ü kuvvetini gösterdi de sizi Hazret-i Ecell buraya müncezib kıldı.

458 Cihanda hem saman kapıcı hem de mıknatıs vardır. Sense ya demir veya samansın, elbet birinin halkasına tutulursun.

Ya İbrahim, istidadına hezârân aferin olsun, teşekkür ederim ki bizim postu kaptınız. Ya külâhı kapa idin, ben ne yapar idim! Ne yapacak idim, külâhsız kalınca hiçbir post bulamaz idim. Malûm a, Cenâb-ı Hak ihvanımızdan hiçbirinin külâhını kaptırmasın, çünkü derviş olanın külâhı gidince matrûd-ı dâreyn olması mukarrerdir. Allah cümlemizin külâhını muhafaza buyursun! Hamdolsun, bizim postu kaptınız ise, fakiriniz de bir post kaptım. Bu da mücerret siz kardeşimizin himmet-i kudsiyyesi delâletiyle olduğunu muterifim. Filhakika fakirinizi müşir paşa buradan inha etti ise de makâm-ı seraskerîce inhadan evvelce sizin himmetiniz ara yere girerek iş olmuş bitmiş. Şimdi arzu-yı hakîrî şu irâde-i seniyye bir an evvel şeref-müte'allik buyurulsa da siz maşûkumun dîdâr-ı tâbdârıyla karîrü'l-ayn olsam mülâhazası üzerindedir.

Hasîb Efendi oğlunuzdan şöyle bir zımnî suretle istihraç ettim, çünkü Muhtar Beyefendi hazretleri tarafından işin mektûm tutulması emr ü ferman buyurulmuş idi. Burada kimseye açmadım. Hasîb Efendi oğlunuz bir hafta evvel buraya gelen validesinin ifadesine atf ile irâde-i seniyyesi şeref-sâdır olunca, taraf-ı âlînizden vuku bulacak iş'ar üzerine burada bir hane tedarik edeceğini cevaben bildirdi. Hem dergâhımıza hem de fakirhaneye karîb dört beş odalı ve mâhiye altı mecidiyeye boş bir hane vardır. Şimdiden peyleyelim mi ne emir buyurursunuz?

Sizin âşıkân-ı sâdıkân-ı Mevlânâ'dan bulunduğunuzu dün gece şeyh efendimize arz ettim. Teşrif buyuracağınıza pek sevindi. Mahdûm-ı fakîrî İstanbul'dadır. Şayet bir lüzum görünür de görülmek arzu buyurulur ise Sirkeci'de Mehmed Efendi'nin kıraathanesinde Ziraat Mektebi mezunlarından Remzi Efendi diye sordurunuz azizim. Baki uhuvvet pâyende bâd. Fî 27 Temmuz 312 [8 Ağustos 1896]. el-Fakîr Hâlid.

"el-İnsâfu nisfu'd-dîni"[459] buyurulmuştur. Böyle bir ârif-i sâdık-ı âşık-ı Mevlânâ olan kardeşimin bu yüzsüzlüğüm ve bu cehl ü gafletim [415] ile beraber önüne geçmek ve ileriye tasaddur etmek bir büyük küstahlık olduğunu ayne'l-yakîn bildiğim için hamd olsun bu bapta olan niyâz-ı ma'neviyyeler makbûl-i dergâh-ı ma'nevî olmuştur. İşte Hazret-i Hâlid'in bu muhabbetnamesine cevaben yazılan muhabbetnâme-i fakîrî de buraya derç ettim ki onun nutk u kelâmıyla fakirin gıvır zıvır, saçma sapan sözlerim muvazene olsun da ihvan tarafından dahi müşarünileyhe hak verilsin azizim.

Sûret-i Cevâbnâme:

Işknâme-i fâzılâneleri kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile feth ü küşat oldu, yine ağlandı.

459 "İnsaf dinin yarısıdır."

Eşk ile tahmîr olunmuş ehl-i aşkın mâyesi
Ağla çeşmim ağlamaktır âşıkların sermâyesi

Lâkin âşık, efendimiz olduğu cihetle ma'lûm-ı fâzılâneleridir ki "âşık" kelimesinde ayn'ın ağzı açıktır; "maşûk"ta ayn'ın ağzı kapalıdır. Binaenaleyh sükût edip bir şey arz etmeyeceğim. Fakat kendimi alamıyorum, bilmem nedir. Şu kadar var ki

Aşk odu evvel düşer maşûka ondan âşıka
Şem'i gör kim yanmadan yandırmadı pervâneyi

Kalb-i enverlerindeki ateş bizim ateşimiz değil mi, o ateş bizim gülistanımız değil mi? O ateşte olanlar berd-i selâmette değil midir? Edirne'nin sıcağının bu ateşte esamisi mi okunur? Eğerçi fakire tesir ederse ne alâdır; hamlar puhte olur. Lâkin evvelce arz olunduğu üzere orasına cennet dedik. Cennette ateş yoktur, ancak aşk ateşi vardır. O da canıma minnet, zira ki onsuz rahat u huzur edemem.

Hâne-i fakîrînin temizlenmesi gıyaben olmaz, huzûr-ı hazret-i şeyhte olur. O da fakirin dergâh-ı âlî atebesine yüz sürdüğüm zamandır. Rica ederim bu gibi şeyler ile fakiri mahcup buyurmayasınız. Telgnafname yazılmış, cebimde hazırdır. Yalnız tarih vaz'ıyla telgrafhaneye verilecektir. Sureti budur:

"Edirne Levazım İkinci Şube Müdürü Hâlid Efendiye,

Çıktı, tebrik ederim."

İşte bu on kelimedir. Tarih ve imza ile on iki kelime olur. On iki imam aşkına yazılmış bir nüsha-i şerîftir; her bir türlü derde deva ve şifadır. Bu telgrafname suretini efendimize arz etmekten murat ve maksut, bizim suretler siretidir. Mutma'innü'l-kalb olasınız azizim.

Her gün mektupçu beyin yanındayım, çünkü kimsenin haberi olmaksızın efendimize telgrafname gelirse makbul değil mi azizim! Ehl-i beyt-i âcizî cümleten hânedân-ı ehl-i beyt-i kudsiyyelerine kemâl-i edeb ile yüz sürüp aşk [416] u muhabbetler ederler.

Baki hû erenlerim. Abdüküm el-fakir İbrahim.

Cevâbnâme-i Hazret-i Hâlid-i Mevlânâ-yı Mâ:

Maşûkum, Cevher-i Cânım, Efendim,

A sultanım, siz fakirinize mektubuna ne koydun diyorsun. Bir şey koymuş isem o da her rîze-i hâk-i anberîni cevher-i cân ile beraber ve belki daha ondan bihter ü muteber olan huzûr-ı ma'şûkânelerine hatıra olarak haremgâh-ı sînemde mütehassıl aşk u muhabbeti tazammun eden birtakım elfaz dökümtüsü koymuşumdur. Maruzatımın sıdkına, hakikatine pertev-nisâr-ı füyûzât-ı ma'nevî olan Hazret-i Şems'e mukabil ve nefehât-ı nesâyim-i kerâmât-ı Mevlânâ

ile sirişte ve müstekmil olan kalb-i enveriniz şehadet eder. Lâkin siz evvel ü âhir tûtiyâ-bahş-i dîde-i müştâkânem olan mektûb-ı vefâmazmûnlarınıza ne sihr ü efsûn ettiniz ki fakiri âdeta fenâ fî hubbi İbrahim ettiniz? İşte İbrahim deyince kalbimde bir halecan ve bir ihtiyâc-ı âteş-nişân hissediyorum ki şiddetini tarif edemeyeceğim. Dün bizim arkadaş efendilerden biri bir şey söylüyor:

-Müdür efendi!

-Ne var?

-Ne olacak santigrap, yani derece-i harâret gölgede şimdi kırk raddesine çıktı!

Erenler, bana tesir etmiyor, çünkü biz semender-i âteş-i hubb-ı Mevlânâ'yız. Siz kendinizi koruyun. Nasıl İbrahim, sen de semenderân-ı hubb-ı Mevlânâ'dan isen ne gam. Pürsiştegân-ı kâlıb isen buraya ihtiyat ile gelmeyesin. Sıcağa dikkat buyuruyor musun azizim?

Mektûb-ı mergûbun o tatlı tatlı elfazı güya bir mahbûb-ı sûrînin yahut mahbûbe-i hûrînin üftâde-i hüsn ü ânı olana ne kadar tatlı, ne kadar letafetli gelir ise, fakirinize de öyle dîdâr-ı hucestenigâhlarınızın lezzet-i şevk ü garâmını tattırdı. Aman çabuk gel, çabuk gel!

Biyâ biyâ ki hoş âyed me-râ zi-âmedenet
Hezâr cân-ı kirâmî fidâ-yı her kademet[460]

Ben ne yapıyorum! Âdeta kendimi bir ma'şûk-ı bî-nazîrin hevâyı muhabbetine kaptırmışım da saçma sapan mı söylüyorum. Yok yok... Hep hakikattir.

Gelelim işimize. Mezkûr haneyi peyle diye emir buyurmuşunuz, peyledim, anahtarını aldım. Malûm a, anahtar alınınca kirası da işler. Şayet teşrifiniz biraz uzar ise yine kirleneceğinden ne vakit temizlendirmek lâzım gelecek ise, iş'ar buyurun, hemen temizleteyim. Hemşire ve harem-i fakîrî de şiddet-i intizâr ile arz-ı hulûs ediyorlar. [417] Ya mahdumlar! Eteklerinizi öpüyorlar. Baki uhuvvet 31 Temmuz 1312 [12 Ağustos 1896]. Müştakınız Hâlid.

Hamdolsun kâğıt arzdan geldi. Evvelce sureti irae olunan telgrafname suretine bir tarih vaz'ıyla yani üç yüz on iki senesi Ağustosun altıncı [18 Ağustos 1896] salı günü idi ki Hâlid Efendi hazretlerine telgrafname keşide oldu, yani telgrafname suretleri mektubumun iki gün sonra telgrafname keşide oldu. Hamdolsun erenler yüzümü kara çıkarmayıp serian vaadimiz ifa oldu. Artık Hâlid Efendimizin derece-i mesrûriyyeti ne derecede olmuş ki bu sene-i mübârekede bir yaz boyuna rahmet yağmur denilen şeyin bir habbesi yer yüzüne

460 Gel, gel ki senden gelen her şey bize hoş geldi. Senin her adımına bin ulu can feda olsun!

nazil olmadığından cümle tarafından fevkalâde sıkılınmış bir hâl-i ızdırâbda idik! İşte salı günü telgrafname keşide oldu. Çarşamba günü alessabah bir rahmet ve bir yağmur ki oluklar almadı, seller gitti. Fakir de pencereden Edirne cihetine müteveccih olup aferin sad hezâr aferin rahmet ü feyz-i Hâlid'e diyordum. Muhakkak bildim ki İstanbul'a bu feyz ü rahmet, Hazret-i Hâlid'in kalb-i kudsiyyesi berekâtıyladır. Hû azizim dedim.

Muhabbetname ile telgrafnameye alınan iltifâtnâme-i Hazret-i Hâlid teberrüken derç olunmuştur:

Sûret-i Cevâbnâme:

Maşûkum İbrahim,

Ba'd ez-takdîm-i cevâhir-i nevâdir-i aşk-mahsûs ve şevk ü vefâ-mensûs ma'rûz-ı müştakânemdir ki hâdim mi büyüktür, mahdûm mu? Maşûk mu büyüktür, âşık mı? Aman aman ne bir bahs-i tûl u dırâz ve makâl-i bî-endâz mı diyeceksiniz? Hayır hayır, tecellîgâh-ı levâyih-i gaybiyye olan kalb-i hâssınızda böyle afakî manalar enfüsî ve daha doğrusu ilâhî esrar gün gibi hüveydadır. Biliyorum ne diyeceksiniz. Şöyle değil mi: "Hak ile halka ve siyyemâ bi-esrihim kâinata nazar-endâz-ı ibret ol. Mahiyetinde büyüklük gördüğün, bildiğin her ne var ise, hep küçüklerin hâdimidir." Eyvallah. İşte insanların da büyüğü benî-nev'ine hâdim olanıdır: "Re'su'l-kavmi hâdimuhum."[461] Artık uzatmayacağım, zira vakit müsait değil. Âşık ile maşûk bahsinin tahkiki sizin bildiğiniz bir şey olmasıyla tahkikinden sarf-ı nazar olundu.

Şu mukaddimeden maksad-ı fakîrânem şudur ki maşûkumuz sahihen büyük, ammâ cismâmetle, şehâmetle değil, mazhariyetle büyük imişsiniz. Sizin madununuzda küçük imişim. Neden bildin der iseniz, siz hâdim, ben mahdûm oldum. Nasıl? Nasıl mı, şu bizim me'mûriyyet-i cedîdenin emsalsiz surette ve çabucak husulü emrinde büyük bir hizmette bulundunuz. Erenler, hâdim olan [418] mahdûm olur kaziyyesi de malûm a. Siz de bir büyüğün mahdûmu olduğunuza kanaat etmelisiniz. O büyük de Hazret-i Pîr'dir.

Her ne ise, aldığım muharrerât-ı ma'şûkânelerine ve telgrafla vaki olan tebrîkât u taltîfât-ı seniyyenize sevinerek uzun uzun bahs u makâl ve güft ü kâli muhtevi ariza yazmaya tasaddi etmiş isem de envâr-ı füyûzât-ı Mevleviyyenin in'itâf-gâhı olan o dîdâr-ı ma'şûkâneniz ile karîrü'l-ayn olduğum demde artık uzun uzadıya

461 "Halkın efendisi, onların hizmetçisidir." es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 267, no: 579; *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâb*, c. 2, s. 324, no:3473; 3474; *Feyzu'l-kadîr*, c.4, s. 122; *Târîhu Bağdâd*, c. 10 s. 187; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s.462-463, no: 1515.

görüşmek, görüşmek emel ü arzusu o tatvîlâttan fakirinizi alakodu. "Yesserallâhu bi'l-karîb."[462]

Fakiriniz gibi küçükleri o dîdâr-ı huceste-nigârınız ile bahtiyar etmek mazhariyetine nail bir insân-ı kâmil olduğunuzu bu cem'-i Mevleviyyeye gelmekle ispata muvaffak olduğunuzdan dolayı siz efendimizi lisân-ı şâdmânî ile tebrik ve tesid ediyorum. Eyvallah hû.

Telgrafnâme-i kerâmet-câmeniz ne demde geldi bilir misiniz? Kalemde elim aranarak şu beyitleri tanzim etmeye çalışıyor idim:

Neşve dârem ez-hevâ-yı hû-yı Mevlânâ-yı Rûm
İşve-kârem ez-safâ-yı bûy-ı Mevlânâ-yı Rûm[463]

Der berem berk-ı cemâl-i Şems-i Tebrîz-i velâ
Der serem şevk-i visâl-i rûy-ı Mevlânâ-yı Rûm[464]

Yâ çunîn ikbâl ber-iclâl-i ser-dem ber-zenem
Rûz-ı mahşer mî-revem der-sûy-ı Mevlânâ-yı Rûm[465]

Buraya gelince şeyh efendi gelmesin mi! Ona okuyordum, telgrafnameniz geldi. Şeyh efendimizin kudumündeki kerameti artık kıyas buyurun azizim. Bizim bacılar istasyona gitmeye hazırlanıyorlar. Ya ben bu beyti dert edinerek

Biyâ biyâ ki hoş âyed me-râ zi âmedenet
Hezâr cân-ı kirâmî fidâ-yı her kademet[466]

7 Ağustos 1312 [19 Ağustos 1896]. el-Fakir fî Bâbi'l-Mevleviyyet Kıtmîr Hâlid.

İşte bizim izzetlû efendim Hâlid Efendi hazretlerinin böyle fevkalâde olan iltifâtnâme-i mürşidânelerinden "el-Mu'minu mir'âtu'l-mu'mini"[467] buyurulmuştur. Bu cihetle bu yüzsüz asi İbrahim'in nice yıllar sinek pisliğiyle kömür gibi simsiyah olmuş aynasından kendi cemâl-i bâ-kemâlini müşahede eden nazar-ı kimyâ-eserine işte hezâr cân-ı sa'âdet ona feda olsun azizim.

Hikmet ü esrâr-ı rabbânî bu zât-ı âlî-kadr ile bundan üç sene mukaddem Şâm-ı şerîf'te iken İkinci Ordu-yı Hümâyûn'dan Beşinci [419] Ordu-yı Hümâyûn'a nakil ile Şam'a gelip Levazım İkinci Şubesinde istihdam olunan Süvari Mülâzimi Şevket Bey, bir gün cebinden bir pusula çıkarıp fakire gösterdi. Mezkûr pusulada "İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesi Üçüncü Şubesinde

462 "Allah tez elden kolaylığa kavuştursun."
463 Mevlânâ'nın hû'su havasından neşeliyim; Mevlânâ'nın kokusu safasından işveliyim.
464 Şems-i Tebrizî'nin yüzü parıltısı gönlümde; Mevlânâ'nın yüzüne kavuşma arzusu başımda.
465 İşte böyle görkemli bir asitanede ikballe göğsümü vurarak mahşerde Mevlânâ'ya gidiyorum.
466 Gel gel ki senden gelen her şey bize hoş geldi. Senin her adımına bin ulu can feda olsun!
467 "Mümin, müminin aynasıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 294, no: 2687; *Musnedu'ş-Şihâb*, c. 1, s. 105.

Kısm-ı Sâlis Mümeyyizi izzetlû Hâlid Efendi" diye yazılıdır. "Bu nedir?" diye sual ettim. Dedi ki "Bu zat, Şâm-ı şerîf'e gelmek için becayiş istiyor." Dedim: "Aman ben hazır amadeyim!" deyip serian yaz diye hemen Şevket Bey'e rica ettim ve keyfiyeti atufetlû Muhtar Efendi hazretlerine arz ettim. Ve cevap dahi aldım ki "Hemen evrâk-ı becâyişi gönderirseniz mu'âmele-i serî'asını icra ettiririz" diye irade buyurmuş. Lâkin ne hikmet ü esrar ise bilemem, müşarünileyh Hâlid Efendi'den Şevket Bey cevap alamadığını söyledi. Fakir daha ısrar etmedim. Bu defa Dersaadet'e geldiğimde müşarünileyh Hâlid Efendi hazretleri, Sultan Veled kuddise sırruhu's-Samed efendimizin *Işknâme*'lerine bir hizmet olmak üzere tercüme etmiş ise de nısfına kadar olup nısf-ı dîgeri tercüme olmamış veyahut olmuş da tab' olunmamış mı buralarını kendisinden 16 Haziran 1311 [28 Haziran 1895] tarihli arîza-i fakîrî ile istifsar ettim. İşte buna cevaben lutf u ihsan buyurdukları keremnameleri pek mufassal olduğundan buraya derç olunmayıp emanet bohçasında hıfz olunmuş. İşte iş de bu tarihten itibaren alevlenmiş, yani nâr-ı muhabbet sıklaşıp kıvılcımlar semaya çıkmış; önünü almak, bastırmak kâbil-i imkân derecesini geçmiş, "Yurîdûne li-yutfi'û nûrellâhi bi-efvâhihim vallâhu mutimmu nûrihi ve lev kerihe'l-kâfirûne"[468] sırrı zuhur etmiş. Lehu'l-hamdu ve'l-minne.

İşte bu ateşin neticesi gülistân-ı İbrahim olmuştur. Lâkin bu gülistana vâsıl oluncaya kadar pek çok hâristân, sengistânlardan geçerek üstüm başım yırtılarak, kolum bacağım incinerek düşe kalka güç hâl ile gülistanı buldum. O da işte evvelce arz olunduğu üzere Şam'dan Dersaadet'e hareketim esnasında reşadetlû, faziletlû Hacı Fevzi Efendi hazretlerinin nutk-ı mürşidâneleridir ki Şam'dan İstanbul'a gelmek ayn-ı belâ ve bir musîbet-i azîm oldu. Şöyle ki Kandilli'nin şiddet-i rûzgârı evvelce yani bu risalenin iptidasında beyan olunduğu veçhile sarây-ı aşk-ı ilâhîden yakmış olduğum kandîl-i rûhâniyetimi Kandilli'nin şiddet-i rûzgârı söndürdüğü gibi, bu defa da zâhirde sol gözümün nurunu söndürdü. Bundan başka [420] bir büyük belâ ve musibet dahi bu idi ki lehu'l-hamdu ve'l-minne Şâm-ı şerîf'te olduğum müddet beş vakit namazı cemaatle eda ederdim, Dersaadet'e geleli cemaatten dûr u mehcûr oldum, zira ki Kandilli'de hâne-i fakîrî dağın başında ve yukarıdaki İslâm mahallesinde olup vücutça olan za'f u perişanlık öyle yokuşları inip çıkmaya mütehammil olmadığından zarurî evde yalnızca namazlar eda olunup ya rab bu belâlardan halâs et diye niyaz olunurdu. İşte bu terk-i cemâ'at fakir için bir belâ ve musibet olmuştur ki asla tarif edemem.

Kandilli'den İstanbul'daki haneye nakil olundu. Fesubhanâllah! Mahallemiz Taşkasap'ta Selçuksultan Mahallesi olup bunun da câmi'-i şerîfi hareket-i arzdan harap olup henüz tamir olunmamıştır. Ve diğer taraftaki Sülüklü Câmi'-i şerîfi yalnız akşam ile yatsı namazı için açılır, başka vakit mesduttur. Uzak câmi'-i şerîflere gitmeye kış mânidir, çünkü o sene fevkalâde kış oldu. O aralık, edep erenlerden, bir fena hâlde basur ile idrar tutukluğu zuhur ederek

468 "Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasa da Allah, nurunu tamamlayacaktır." Saf, 61/8.

namaz ve niyaz zarurî bertaraf olup leyl ü nehâr ah u efgân ziyadelenip etibbâ tarafından bir tehlikeli hâlde olduğum, yani içeride olan borular mesdut olduğunu haber verip hane halkınca rahatsızlık her cihetle ziyade oldu.

Ramazân-ı şerîf takarrüp etmeye başlayıp paralar tükendi. Şühûr-ı selâse-i mukaddesede gönül böyle bir perişan hâlde. Belâ-yı azîm denilmez de ne denilir azizim! Binaenaleyh fakir de her yüzden yüz çevirip dergâh-ı Cenâb-ı Zâtu'l-ulûhiyyete yüz iki yüz tuttum, yani bir yüzü zâhir, bir yüzü bâtın. İşte maşallâhu ta'âlâ burası yüz bin belâ ve musibete değdi. Böyle Cenâb-ı Hakk'a teveccüh-i tâm ile yüz tutmak cevherinin değer ve kıymeti takdir olunamaz, buna paha yetişmez azizim. İşte bu teveccüh-i tâm sebebiyle bir daha masivaya ve öyle güzeller yüzüne dahi nazar etmeye tevbe-i nasûh ile tövbe ettim. Binaenaleyh bu bapta olan tazarru ve niyaz makbûl-i dergâh-ı ilâhî olmuş ki lehu'l-hamdu ve'l-minne ramazân-ı şerîfe bir hafta kalarak sıhhat ü selâmet yüz gösterip güç hâl ile arabaya râkiben hamama gidip zâhir ü bâtın tathir olunarak ramazân-ı şerîfi istikbal ettik. Lâkin câmi'-i şerîflere gidemiyorum, yalnız teravih namazına Sülüklü Câmi'-i şerîfine gidip oturduğum yerde eda [421] ediyorum. Ancak Ramazân-ı şerîfin yirmisinden sonra araba ile hırka-i sa'âdetin ziyaretine gittim. Bir de leyle-i kadrde Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde meşgul oldum.

İşte Ramazânın on beşine kadar da Şâm-ı şerîf'teki ramazan gibi parasız zaruret berkemal oldu. Evet, Cenâb-ı Hak, bir kulunu muazzep etmek ister ise cennet-i a'lâda olsa bile azap etmeye kadirdir; âmennâ ve saddaknâ. On beşinden sonra hamd olsun akçeler çoğaldı. Güzel bayram ettik. Artık sıhhat ve afiyet tamamıyla iade ve ihsan olundu. Lâkin ey azizim, ey ihvan, burada müşahede olunan bir ahvâl-i bâtın ve acîb bir hâl arz u beyan edeyim de ona göre hakîkat-i hâle ve sırr-ı Kur'ân-ı şerîfe vâkıf olasınız. Cenâb-ı Hak, sûretü'l-En'âm'da: "Velev ruddû le-âdû limâ nuhû anhu innehum le-kâzibûne"[469] buyurmuştur. Ma'nâ-yı zâhirîsi budur ki "Eğer onlar nâr üzere vukuflarından ve azaplarının miktarı zuhurundan sonra dünyaya reddolunsalar, şol ondan nehyolundukları küfr ü maasiye avdet ederlerdi, zira onlar vadelerine kâziblerdir." İşte bu, ma'nâ-yı zâhirîdir. Lâkin ma'nâ-yı işâret ü bâtınî çoktur. Ezcümle ondan birisi de budur ki "Dünyaya insan fevkalâde bir hastalığı veya bir tehlike-i azîmeye giriftar olsa, güya ahirette azâb-ı cehennemi görmüş gibi tövbe ve istiğfar eder, sonra o hastalıktan ve belâdan kurtulup kemâ fi's-sâbık kuvâ ve azalar eski naturasını bulup mütahallak-ı ezelî olan hılkat u cibilliyeti kuvvet ü kudretini buldukta eski sanat ve işi ne ise yine onunla meşgul olur, çünkü hılkat ve natura tebdil olmadı, makineler değişmedi, eski fabrika eski makine. Eskiden ne meta çıkarırsa yine onu işler. Ammâ velâkin eğerçi erenler himmetiyle sâye-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî'de Cenâb-ı Hak tarafından bir lutf u ihsân-ı fevkalâde olarak hılkat u cibilliyet bir tarz-ı âhere ve başka bir renge tebdil olup boyanırsa işte o zaman o renkte, o boyada ne işlemek lâzım ise onu işler azizim. Velâkin böyle bir ihsan olmaz ise olmaz. Lâ lâ lâ azizim. Artık bu çile ve belâlara sâye-i ehlullâhta

469 "Geri genderilselerdi yine men olundukları şeyi yapmaya dönerlerdi, çünkü onlar yalancılardır." En'âm, 6/28.

mükâfât-ı zâhirî ve bâtınî yüz göstermeye başladı ki o da işte Edirne cennetidir. Edirne'yi cennete teşbih ettik, [422] hîn-i zuhûrunda o zaman ihvana arz ederim.

Ey azîzân, ey âşıkân, işte bu ahvâl-i perîşân idi, hâristân, sengistân bunlar idi a'zâ ve kuvâ-yı rûhâniyyeyi kırıp döküp pîr-şân ve perişan eden. Artık Edirne'ye hareket yakın olup tedârikât-ı seferiyyeye kıyam olunmuş iken Cenâb-ı Hak bir daha göstermesin, amin, bu defa Ermeni milletinin fitne-i fesâdı zuhur ederek azimet tehir etti, yani bin üç yüz on iki senesi Ağustosun on dördüncü [26 Ağustos 1896] çarşamba günü idi ki Bank-ı Osmânî'yi bastılar. Galata cihetinde fevkalâde muharebe olup yani beş binden mütecaviz Ermeni katloldu. Cümle dükkânlar kapanıp eski yeniçeri zamanı gibi bir hâl oldu. Sekiz on gün bu hâl devam edip cümleye fevkalâde bir dehşet ü havf târî oldu.

Fakir, şehr-i mezkûrun on sekizinci pazar gecesi âlem-i ma'nâda şöyle gördüm ki bir tarîk-i vâsi'de gidiyorum. Dört nefer Müslüman, başları Şamlı gibi abanîyle sarıklı ve üzerlerinde başıbozuk elbisesi vardı. Ellerinde yalınca kılıçlar parpar parlayarak üzerime doğru geldiler. Bu hâlde fakir bir büyük duvar cihetine arkamı verip gönlüme geldi ki Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz bu fakir hakkında dünyaca bazı tebşiratları vardır, daha onlar zuhur etmediği cihetle mevt bana gelmez, yani daha ölmem diyerek bunların hücumuna karşı dört kere "Meded yâ Hazret-i Fehmi!" diye kemâl-i şiddet ü ızdırâbla cümle aza ve kuvva huşu ve tazarruda olarak çağırdım. O hâlde bu dört nefer kimse fakire hücumdan el çekip ellerindeki kılıçları birbirlerine havale ederek kılıç oynar gibi yani ahâlî-i Şâm böyle kılıçlar ile karşı karşıya gelip birbirine kılıç hamle ederler gibi kılıç oynarlar, işte onun gibi bunlar da kılıç oynamaya başlayıp fakir aralarından çıkıp oradan bir büyük konak var imiş, oraya gidip dehalet ettim ve bu havf u ıztırapla uyandım. Rüya, ammâ hakikat gibi. Haylice mustarip oldum.

Ferdâsı günü bizim velinimet mürşid-i ekrem Muhtar Efendi hazretlerine arz ettim. Müşarünileyh hazretleri bir müddet teveccüh ve rabıta ettikten sonra buyurdular ki "Bu vukuat hakiki ve ciddi idi, lâkin Hazret-i Şeyh-i A'zam kuddise sırruhu'l-ekrem efendimizin rûhâniyyet ü imdâd-ı gavsiyyeleri yetişip [423] ciddi ve hakiki olan iş lu'b u hevaya münkalip olup oyuna tahvil olmuş, yani bî-esâs, çocukların lu'b ve oynaması gibi bir kimseye zarar ve ziyan olmayacağını tebşir ederim" buyurdular ve zirde arz oluncak rüyayı beyan ettiler.

BU FASIL DERSAADET'TEKİ ERENLERE MUVASALATLA OLUNAN MUHABBET BEYANINDADIR

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri buyurdular ki "Bizim çocuklar geçen gece rüyasında görmüş ki kendisi bir câmi'-i şerîf kapısı önünde bulunmuş. Orada, yani câmi'-i şerîfin kapısında bir zat oturmuş, başında tenekeden bir uzun külâh vardır. O teneke külâhın baş tarafı yukarıya doğru ince, uzun boru gibidir ve aşağı tarafı geniş olup o zatın tamamıyla yüzünü örtmüştür, yani yüzü gözükmüyor. Ve kendisi de gayet ufak tefek bir adamdır. Ve bunun yanında ayak üzerinde diğer bir zat daha durur. Bu zat biraz boylu ve vücutça mülahham, etine dolgun olup çocuklar, o ayakta duran zata demiş ki "Canım efendim, bu Ermeniler ayağa kalktılar, İslâm çoluk çocuk ayak altında kaldılar. Bu hâl nasıl olacaktır?" O zat demiş ki "Bu oturan zât-ı şerîfe rica edin. Sizin işinizi bu zat temizleyecektir" demesiyle oraya doğru gidip o başında tenekeden külâhı olan zata söyleyip tazarru ve niyazda bulunmuş. O zat, tenekeyi kaldırıp yüzünü çıkarıp buyurmuş ki "Kızım, bu işe çalışacağım, korkmayasınız!" deyip yine teneke külâhı yüzüne indirmiş olduğunu çocuklar sabahleyin bize hikâye etti. O zat da Bizim Köylü'dür" buyurdular. "Aman efendim, fakiriniz görmedim, kimdir?" Buyurdular ki "Bu zât-ı âlî-kadr kutuplardandır. Ancak kendisini beyne'n-nâs ihfa edip kimseye bildirmez. Ara sıra bendehaneye gelir gider. Bizim bildiğimiz bir zât-ı âlîdir. Bu zatın ismine Bizim Köylü derler. Buna da sebep, bu zat herkese "bizim köylü" der. Lisân-ı nâsta ismi Bizim Köylü kalmıştır. O da bazı kere sevdiğine "Merhaba bizim köylü!" buyururlar. Zâhirde kendisi gayet lâtifeci, güleç yüzlü ve herkesle güler oynar ve lâtifeler eyler. Kendisini bu lu'b-ı zâhirle örtmüş ve muhtefi eylemiştir. Biz de bu zât-ı âlîyi evvelce bilmiyor idik.

İhvandan [424] Hattat Ziya Efendi bir gün Sahaflar Çarşısı'na gidip dükkânın birinde bir köşede yığılmış bir hayli evrâk-ı perîşân görüp bakmış, şöyle ki güzel güzel yazılar var. Kendisi de zaten hattat olduğundan dükkân sahibine demiş ki "Şuradaki yığılan evrâk-ı perîşâna kaç kuruş vereyim?" Dükkân sahibi demiş ki "On kuruş ver de al." O efendi hemen iki çeyrek verip o evrâk-ı perîşânı alıp doğruca hanesine avdet etmiş. İşte ara sıra bu evrâk-ı perîşânı birer birer nazar-ı tedkîke alıp bakar iken bir gün bunlar arasında bir mecmua gibi risale bulmuş. Nazar etmiş ki o risalede şimdiye kadar gelmiş olan cümle aktâb-ı kirâm hazerâtının alâ-merâtibihim sırasıyla esamisiyle alâmet ü işâret-i mahsûsaları yazılıdır. Artık böyle bir risale eline geçtiğine fevkalâde memnun olup okumaya başlamış, nihayetine kadar gelmiş. O risalenin hitamında devr ü asr bizim olduğumuz asra gelip görmüş ki müşarünileyh Bizim Köylü Baba hazretleri

yazılıdır ve arkasında bir büyük nebi olduğu ve bu da alâmet-i mahsûsası olduğu yazıldığı gibi böyle bir beyit ile işaret olunmuştur. Beyit budur:

Meclise gelse bir melek huylu
Hoş geldin derler Bizim Köylü

İşte hattat efendi bu risalede böylece görünce hemen hanesinden kalkıp doğruca bizim Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiye Başkâtibi Niyazi Beyefendi hazretlerine keyfiyeti hikâye ile risaleyi takdim etmiş. Niyazi Beyefendi demiş ki "Hiç şüphe yoktur bu zatın kutbiyyetine. Haydi hanesine git de hem ziyaret et hem de bu keyfiyeti ber-tarîk-i hakîmâne arz et. Bakalım ne diyor?" demiş. O zat oradan kalkıp Bizim Köylü Baba hazretlerinin hanesine gelmiş. Şimdi bizim Köylü Baba Efendimiz bu adamı görür görmez bir hiddet, bir şiddetle üzerine hücum eder gibi: "Sen nasıl adamsın? Böyle birtakım esassız uydurma sözleri bana atfederek benim yakamı halkın eline vereceksin, beni perişan edeceksin! Cenâb-ı Hak senin cezanı versin! Seni Allah'a havale ederim. Sen bir daha böyle şeyleri söyleme! Bunlar bî-esâs şeylerdir!" diyerek bir tekdir, bir tevbîh ve itap ile bu adamı hanesinden taşra etmiş!" diye hikâyeyi mumaileyh Niyazi Beyefendi'ye söylemiş. Ve bir müddet sonra hattat efendi vefat etmiştir. İşte bunun [425] için bu esrar Niyazi Bey ile bizim aramızda kalmıştır. Kemâl-i havfimizden kimseye ifşa edemeyiz, lâkin siz de bizden olduğunuz için esrar olarak söylerim. İşte o zât-ı âlî-kadr bizim Köylü Baba hazretleri kemâl-i lutf u keremlerinden ara sıra bendehaneyi teşrif buyururlar; muhabbet ve lâtifeler edip giderler. Bu zat eskiden bedestende hâcegi imiş. Sonra kendisine inayet ü ihsan olunan makâm-ı âlîden ötürü olan işâret-i ma'nevî üzerine bedesteni terk edip böyle kendi başına şurada burada geşt ü güzâr ederler" diye söze hitam verdiler.

Fakir de pek çok rica edip "Aman efendim, yerini fakire emir buyurun, gideyim bir kere ziyaret edeyim." Buyurdular ki "Sakın buna dair bir şey açmayınız, lâkin bizden mahsus selâm götürüp ellerini öperim. Bu kadar kâfîdir ve onun yeri, Çemberlitaş'taki Köprülüoğlu Câmi'-i şerîfi'ne muttasıl köşe başındaki kahvehanede bulunur. Ekseriya orada otururlar" buyurdular. Oradan hemen destur erenlerim deyip mahall-i mezkûre şitâb ettim. Bulamadım. Kahveciden sual ettim. "Şimdi burada idi, bilmem ne tarafa gitti" dedi. Zarurî fakirhaneye meyûsen geldim. İki gün sonra, yani bin üç yüz on iki senesi Ağustosun yirmi üçüncü [4 Eylül 1896] cuma günü idi, Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde cumayı eda edip oradan bu zât-ı şerîfin ziyaretine gideyim diye niyet edip Aksaray'dan tramvay ile Sultan Mahmud Türbe-i şerîfi'ne geldim.

Tramvay o kahvenin önünden geçer iken gördüm ki iskemle üzerinde iki efendi yanında böyle hüsn-i zan olunur bir zat oturuyor. Dedim işte budur, daha cumaya vakit vardır deyip orada tramvaydan inip doğruca bilâ-suâl ve lâ-azâb huzurlarına gidip selâm verdim. Selâmımı alıp "Buyurun" dediler. Bir iskemle alıp zât-ı âlî-kadrin muvacehesinde dizbediz oturdum. Merhabadan sonra müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin selâmını tebliğ ile fakirleri de onlara mensup olduğumu arz ettim. Memnun oldular, "Safa geldiniz" dediler ve

"Siz de Muhtar Efendi'nin köylüsü müsünüz?" buyurdular. "Evet efendim, şimdi de arzu ederim ki efendimizin de köylüsü olayım." Tebessüm buyurup "Pekâlâ olur" buyurdular. İşte bu ilk mülâkatta ve hakku'l-insâf nazarda şöyle heyet ve ahvâl-i zâhiresine ve gözlerini mestane ve âşıkâne nazarından ve gönül âlemine atılan mana ve tecelliyâttan be-hakk-ı Hudâ kendisinin makâm-ı kutbiyyette bir büyük zat-ı [426] âlî-kadr olduğunu ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn azher mine'ş-şems olarak müşahedesiyle tasdik ve iman ile ikrar edip dizbediz mukabelesinde oturduğum cihetle şems-i hakîkat pertev ü ziyasının tecellisinden gönlümde hâsıl olan aşk u zevk-i rûhânî tesiratından olmak üzere bilâ-ihtiyâr kendimi alamayıp bir mestanelik zuhuruyla kendimi ve ahvâl-i perîşânımı arz u beyan makamında bir nebzecik hülâsa olarak Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn ruznamçecisi olup muahharen Beşinci Orduya nakil ve şimdi de İkinci Orduya tahvîl-i me'mûriyyet ile Edirne'ye müteheyyi-i azîmet olduğumu ve mine'l-kadîm meşâyıh-ı kirâma olan hubb u meveddetimden bahis ile Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize müntesip olduğumu ve bazı kibâr-ı meşâyıh-ı izâm hazerâtına mülâkat olunup onların ahvallerinden ve bazı gûne müşahede olunan kerâmât-ı kudsiyyelerinden huzurlarında bahs ü hikâye ettim.

Müşarünileyh bizim Köylü Baba efendimiz de şöyle kemâl-i huzûr u muhabbetle istima ederlerdi ve ara sıra da göz yumarlar, rabıta ederler ve bazı da fakire iltifat ederler idi. Vaktaki cuma namazı yaklaştı, dedim "Fakir niyet ettim ki Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde edâ-yı salât-ı cum'a edeyim. Zât-ı âlîniz hangi câmi'-i şerîfte eda edeceksiniz?" Buyurdular ki "Bu câmi'-i şerîfte eda ederiz." Dedim: "Öyle ise fakiriniz de efendimiz ile beraber burada birlikte bulunurum." "Siz bilirsiniz" buyurdular. Oradan birlikte kalktım. Onlar abdest almaya gittiler. Fakir de câmi'-i şerîfe girdim. Ezan okunup herkes namaza kıyam eder iken, zât-ı âlî-kadr teşrif buyurdular. Yanımdan geçip arkamda bir adamlık boş bir yer vardı, orada namaza durdular. İşte fakir önünde, müşarünileyh hazretleri arkamda olarak cuma namazını eda ettik. Bu cuma namazı tıpkı Erzincan'da Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin hâk-i pây-i kudsiyyelerine yüz sürmek için Erzincan'daki Câmi'-i Kebîr'e cuma günü gidip Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz de gelip arkamda durup cuma namazı kıldığı gibi olduysa da, bunda oradaki gibi gönül âleminde bir ıztırap ve hareket zuhur etmedi. Fakat tıpkı o dem, o zaman gibi bir âlem oldu.

Badehu fakirden evvelce bu zât-ı şerîf kahveye teşrif buyurup oturmuşlar. Fakir de câmi'-i şerîften çıktım. İşaret buyurdular buyurun diye [427] ve kendi eliyle bir iskemle alıp yanlarına koydular. Gidip selâm verip oturdum. Yine muhabbete bed' oldu. Erkân-ı Harbiyye Başkâtibi Niyazi Bey'den ve Tahrirat Müdürü İzzet Efendi hazretlerinden sual buyurdular. "Arz-ı selâm u tahiyyât ederler" dedim ve bu zevât-ı kirâm hazerâtın Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz efendimize olan muhabbetlerinden bahs ü hikâye ettim. Binaenaleyh "Fakiriniz de bunlara fevkalâde muhabbet ederim" dedim ve şurasını dahi hikâye ettim. Şöyle ki "Geçen gün İzzet Efendi hazretlerinin huzurlarında idim. Ba'de'l-muhabbet huzurlarından kalkacağım zaman pek yakın

sandalyede oturduğum için eğilip dizlerini öptüm" diye eğildim, bizim Köylü Baba hazretlerinin dizini öptüm. Şöyle bir hareket eder gibi oldular ise de, güya nasıl öptüğümü onlara gösterir sırasında gibi bir muamele olduğundan bir şey demediler. Hamdolsun birinci mülâkatta dizlerini öpmek şerefiyle müşerref oldum. Dedim: "Efendim, şimdiye kadar fakiriniz, huzurlarında küstahlık olarak pek çok şeyler hikâye ve arz ettim, efendimiz bir şey irade buyurmuyorsunuz!" Buyurdular ki "Bugün bir miktar gönlüm teşviştedir. Bir cüz'î meşguliyetim vardır. İnşâallâhu ta'âlâ bundan böyle çok muhabbetler ederiz" buyurdular. Binaenaleyh izn ü ruhsat alıp huzurlarından kalkıp fakirhaneye geldim.

Baba efendi hazretlerinin üzerlerinde olan elbiseleri şöyle ki başında ma'a-püskül fes, üzerinde Şam abanîsi sarılıdır, lâkin öyle Şamlılar gibi süslü değildir, âdeta hoca efendilerin sarığı gibi sarılmıştır. Ayağında çuha esnaf şalvarı gibi şalvar ve siyah mes ile esnaf gibi siyah adî kundura, belinde ince eski bir adî Acem şalı vardır. Üzerinde yine fanilâ gibi eski bir mintan olup onun üzerinde diz kapaklarına kadar adî bir Şam hırkası iksâ buyurmuştur, yani meşâyıh ve derviş elbisesine ve alâmetine dair asla bir şey yoktur. Yüzü gayet parlak ve lihyesi beyazdır ve bıyığının sol tarafında ve üzerinde büyücek bir ben vardır. Velhâsıl her kim görürse, muhakkak bu zat böyle esnaf elbisesinde gizlenmiş mazinneden bir zât-ı âlî-kadr olduğunu ayne'l-yakîn bilir ve müşahede eder azizim.

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretleri "lâtifeci" buyurdular. Ama fakir ile asla öyle lâtife yüzünden bir şey demeyip kemâl-i huzûr u edeb ile istimâ'-ı kelâm buyurdular ve hatta hîn-i vedâ'da "Efendimizin himmet ü teveccühât-ı kudsiyyelerinizi niyaz ederim" dediğimde buyurdular ki "Estağfirullâh, [428] biz sizin himmet ü teveccühlerinize muhtacız, bu kadar büyük zevât-ı kirâm hazerâtına ve teveccühâtlarına yetişmişsiniz" diyerek önüne bakarak ve elleriyle hırkasının eteklerini düzelterek öyle edep ile ve kemâl-i hicâb ile buyurdular. İşte bu ahvâl-i zâhireleri de kendisinin büyüklüklerine şâhid-i âdildir azizim.

O gece yani cumartesi gecesi âlem-i ma'nâda gördüm ki kendisinin mahall-i ârâmgâhı olan mahal ki Köprülüoğlu Cami ve Medresesi'ne muttasıl köşe başındaki kahve idi, orası güya bir hamamın dışarı dairesi imiş, oraya girdim. Hamama soyunmak için soyulundum. Ve fanilânın altında bir gömleğim var imiş, gayet ince ve gayet alâ beyaz kar gibi tülbenttir. Hamamcı dedi ki "Aman efendim, bu nasıl alâ bir gömlektir?" "Evet bu gömlek bir adet Osmanlı lirasınadır" dedim. Fakiriniz eski refikam zamanında gömlek giyer idim. Sonra bu defaki refikam hanım "Gömlek giymeyiniz de iç fanilâsı giyseniz hem vücudunuz rahat eder hem de terledikçe fanilâ alır da vücudunuza terinizin soğukluğu tesir etmez" diyerek üç seneden beri gömlek giymem, yalnız iç fanilâsı giyerim. Tuhaf, vaktiyle Erzincan'da vücûh-ı beldeden Erzincanlı bir efendi var idi, lakabı Gömleksiz idi. İşte fakir de onun gibi gömleksiz oldum. Ama sâye-i erenlerde manevî olan gömleğim yine epeyce paha ve kıymet ediyormuş.

Hikâye:

Risalemizde zikri sebkat eden kibâr-ı meşâyıh-ı Kâdiriyyeden merhum Tokadî Şeyh İsmail Efendi kuddise sırruhu'l-azîz mürşitleri merhum Erzurumî Şeyh Hüseyin Efendi kuddise sırruhu'l-azîz zamân-ı hayâtında İstanbul'da bulunup bir gün fevkalâde kendisine bir feyz-i ma'nevî hâsıl olup dünya başına zindan olmuş. Binaenaleyh Eyüp Sultan'a gelip zikri sebkat eden merhum Hâşim Baba kuddise sırruhu'l-azîze gidip tenhaca bulup hemen iki ayaklarına kapanıp "Aman efendim, aman efendim, fakirinizin nazarımda efendimizin makamları pek büyüktür bilirim. Allah aşkına olsun, fakire merhamet buyurun! Feyz-i ma'neviyye zuhur etmiştir, hâlim pek perişandır, efendimize dehalet ettim!" demiş. Hâşim Baba tebessüm edip "Terlemeli, ammâ gömleği ıslatmamalı" buyurmuşlar. Ve bu nutk-ı âlîden merhum İsmail Efendi'ye ârız olan hâl-i bâtıne ve tecelliyât-ı kudsiyye sebebiyle kabz, mübeddel-i bast ve zevk [429] ü sefa olmuştur. İşte azizim bu "Gömlek ıslatmamalı" manası ne idiği henüz malûm olmamıştır.

Gelelim bahsimize. Velhâsıl gömleği çıkarıp oradan bir peştamala sarılıp üzerimde havlu gibi başka bir şey yoktur, yalnız peştamal vardır, oradan çıplak olarak ve önüme kılavuz gibi hamamcının bir çocuğu düştü. Fakir de arkasından o caddeden karşıya doğru gittik. Lâkin kendi kendime diyorum ki "Böyle çıplak buradan geçmekten ise, karşıda soyunup hamama girmek daha iyi idi" diyerek karşı tarafa geçtim. Zaten Çemberlitaş'taki hamam o köşe başındaki kahvenin karşısındadır. Güya orası imiş. Lâkin o hamam değildir, başka bir mahaldir. İşte orada hamamın kütükleri bir yere istif olmuş gördüm. O kütüklerin yanında bir daireye girdik. Orası hamamın iç tarafı imiş. Lâkin o mahal bir büyük han meydanıdır. O meydanda öbek öbek buğday yığılmış ve etrafı dâiren-mâ-dâr odalardır. Odalara nazar ediyorum. Her bir odada bir adet mavi post serilmiş ve bir de yanında kurna vardır, yani şeyhlere mahsus olan bir mavi post ile hamamlardaki gibi bir kurna mevcuttur. Ancak odada kimse yoktur, boştur. İşte iki taraflı böyle odalar müşahede ederek gittim ve bu odaları tadat etmedim, ammâ Allahu a'lem kırk adede karîbdir. O çocuk önümde bunların nihayetinde ve köşede bir odaya girdik. Orada post yoktur, yalnız odanın ortasında bir soba vardır. Sobanın içinde su varmış. Orası da hamamdan imiş. O odada bir zat bulduk, yani odanın sahibi imiş. Bizim Köylü Baba'ya aynı müşâbihtir, yani agleb-i zannım odur, pek dikkat etmedim. Elbisesi tamamıyla onun elbisesi gibi ve yüzü ve rengi tıpkı odur. İşte o zat, fakire "Buyurun" dedi. Ve kılavuz olan çocuk oradan gitti. Bu zat, eline ateş küreği alıp dışarıya çıkıp hamamın külhanından ateş alıp getirip o sobanın üzerine döktü ve etrafında ham kömürler var imiş, onları da ateşin etrafına koydu. Başladı su kızmaya. Ayak üzerinde bekliyorum. O zat da yanımda ayak üzerindedir. Kömürler yandı. Etrafında bazı yanmamış kömür siyah siyah duruyor. Fakir de maşa ile onları da ateş üzerine toplayıp yanmakta iken uyandım, yani yıkanmadan uyandım azizim.

Ferdâsı günü velinimet [430] Muhtar Efendi hazretlerine gidip bu rüyayı tamamıyla naklettim. Buyurdular ki "Asla şek ve şüphe yoktur, işte bu zattır

İstanbul'un memuru ve sahibi." Fakir de dedim ki "Pek çok zevât-ı kirâm hazerâtına yetişmiş olduğumdan artık bunların sarrafı olmuşum. Nasıl ki sarraf akçenin kalp ve hâlisini fark u temyiz eder ise, fakiriniz de öylece sâye-i erenlerde fark u temyiz ederim. Bizim Köylü Baba Efendi hazretleri ümmî olduğu cihetle tıpkı Hazret-i Pir Hayyât Vehbî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin meşrep ve makamlarında dâ'ire-i kutbiyyete kadem-nihâde olduğunda şek ve şüphemiz yoktur, çünkü fakir ile kelâm eder iken ekseriya göz yumup rabıta ederler ve gözlerine dikkat ettim, adî insan gözü gibi olmayıp basar-ı basîretten bir nişan ve alâmet mevcut olduğu dahi müşahede ve hissettim."

İşbu vukuat ve mülâkattan iki gün sonra yani şehr-i mezkûrun yirmi altıncı pazartesi günü Baba Efendi hazretlerinin ziyaretleri için mezkûr kahveye gittim, bulamadım. Hâne-i sa'âdetini sual ettim, tarif ettiler. Oraya gittim. Orada da bulamayıp kahveye avdet ettim. Kahvenin karşısında caddenin öbür tarafında bir saatçi dükkânı olup sahibi Edirneli Saatçi Mehmed Efendi imiş. Ekseriya da orada eyleşir imiş. Oradan dahi sual ettim, "Yoktur, ammâ şimdi nerede ise gelir. Öyle bazı kere dolaşır" dediler. Avdet edip kahvede muntazır-ı dîdâr-ı Hazret-i Köylü Baba oldum. Yarım saat sonra aşağıdan doğru hamamın önünden bir mestane tarzında gelip saatçi dükkânına girdi. Fakir gönülden dedim ki "Şimdi bizi haber verirler, teşrif eder." Hâlbuki yarım saat oldu, oradan çıkmadı. Merak ettim acaba fakirden yüzünü savuşturmak mı isterler gibi zanna câhib olup kalkıp dükkâna gittim. Uzaktan fakiri görüp dükkânın kapısı önüne çıkıp buyurdular ki "Şimdi geliyorum, siz kahveye teşrif edin." Tekrar kahveye avdet ettim. On dakika sonra saatçi dükkânından çıkıp hırkasını kavuşturup ellerini önüne namazda durur gibi bağlayıp teşrif buyurdular. Hemen istikbal edip "Buyurun efendimiz" dedim. Selâm verip oturdular. Hâl ve hatır sual ile şuradan buradan muhabbete bed' olunduysa da ilk mülâkat gibi öyle bir mestanelik hâli gelmeyip güzel güzel muhabbet ettim. Kendilerinin eski hâlinden sual ettim. Buyurdular ki "Eskiden bedestende oturur idim, sonra orasını terk ettim. Şimdi böyle başı boş hayvan gibi [431] geziyorum." Dedim: "Haşa, estağfirullâh! O bedesten-i zâhir hâcegîsi idiniz, şimdi bedesten-i hakîkat hâcegân-ı âlî-kadrden oldunuz." Tebessüm buyurup estağfirüllah dediler. İsm-i şerîfini sual ettim. İbrahim dediler. Dedim: "İşte buna fevkalâde memnun oldum ki efendimiz ile hiç olmazsa isimde iştirâk-ı zâhirî peyda oldu. İnşâallâhu ta'âlâ teveccühât-ı kudsiyyeniz berekâtıyla iştirâk-ı ma'neviyye de hâsıl olur" dedim. Lâkin baktım gördüm ki yine kendisini fakirden gizlemek istiyorlar. Bu hâlde gönül âleminden cûş u hurûş eden aşk u muhabbet tesiratıyla dedim ki "Efendim, fakiriniz çocukluğumdan bu ana kadar bu aşk u muhabbet sevdasıyla dem-güzâr olduğumdan her nerede zât-ı âlîleri gibi bir ehl-i hâl ü muhabbet bulsam, görsem, onunla aşk-bâzlık etmek tabî'at-ı sânî olmuş" dememle beraber Cenâb-ı Hak tarafından bir de rikkat-i kalb hâsıl olarak huzurlarında ağlamaya başladım. Şimdi Baba Efendi hazretleri bu hâli görünce buyurdular ki "Yok yok, ağlama şimdi. Gel bakalım sizden buna dair bazı şeyler konuşalım" diyerek bazı rumûzât ve işârât tarikiyle hikâye ve rüyalar nakil etmeye başladılar ve bu bapta bu esrarı hiçbir kimseye ifşa etmeyeceğime dahi

te'mînât-ı kaviyye aldılar. Binaenaleyh fakir de buraya derc ve hikâye edemeyip şu kadarcık söyleyebilirim ki buraya kadar Baba Efendi hazretleri hakkında nakil olunan hikâye ve da'vâ-yı kutbiyyet bî-esâs olmayıp esahh-ı sahîh olduğuna binaen müşarünileyh hazretleri buyurdular ki "İşte azizim, bunlar risalede bizim ahvalimizi görüp bizi yakaladılar. Artık çaresiz kalıp sonra ne hâl ise Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanıyla bunları diğer tarîk ile aldatıp yakamı ellerinden kurtardım. Hamdolsun, şimdi kendi âlemimde rahat u huzurdayım" buyurdular. İşte fakir de ihvana bu kadarcık ifade ve beyan eder azizim.

Müşarünileyh Baba Efendi hazretleri buyurdular ki "O risale bundan dört yüz sene mukaddem Bursa'da kutbu'l-aktâb meşhur Somuncu Baba var imiş, onlarındır. Bundan mukaddem gelen kutupları zikr ü beyandan sonra bin üç yüz senesinden sonra gelecekleri de söylemiş ve alâmet ü nişanlarıyla kim olduğuna işaret etmiştir. İşte o risalede Ali Efendi hazretleri de mevcuttur. Hatta onun için buyurmuştur ki "Elinde abası, elleri daim niyazda durur." İşte o zat abayı tersine giyen meşhur Ali Efendi hazretleridir. Üç seneden beri [432] keyifsizliği cihetle hâne-i sa'âdetten taşra çıkmaz. Lâkin Ali Efendi cümlemizden büyüktür ve onun kadr-i menzileti ve makamları başkadır" buyurdular.

Bu hâlde fakir, fevkalâde niyaz edip "Lütfen bir gün beraber gidelim" dedim. Kabul buyurdular. Ve onun üzerine geçende müşarünileyh Baba Efendi hazretleriyle beraber istifsâr-ı hâtır için bazı münasip meyveler alıp birlikte gittim. Saadethaneleri Nuruosmaniye Câmi'-i şerîfi'nin üst tarafında Kürkçüler içinden gidilir, Kürkçüler'in üst tarafında olan mahaldedir. Dâhil-i hâne-i sa'âdet olduk. Zât-ı âlî-kadri kuru tahta üzerinde uzanmış yatıyor bulduk. Kendilerinin küçük hemşireleri vardır. İffetlû, ismetlû validemiz hanım efendi hazretleri teşrif edip "Ali Efendi Ali Efendi" diye birkaç defa nida edip uyandırdı. Kalktılar, tahta üzerinde oturdular. Hanım-ı mûmâileyhâ buyurdu ki "İşte üç senedir efendi oğlum, böyle hane kapısından dışarıya çıkmaya kudreti yoktur. Evvelleri leyl ü nehâr sokaktan eve alamaz idik. Cenâb-ı Hakk'a dua ettim, şimdi de böyle bir hâl ârız oldu, daha yerinden hareket edemez" diye fakire beyan ediyorlar. "Zaten Baba Efendi hazretleri biliyor ya bunları" dediler. Baba Efendi hazretleri dahi "Ali Efendi!" diye nida etti. Gözlerini açıp bir kere onun yüzüne bakıp tebessüm buyurdu. Sonra fakiri gösterdiler. Başını çevirip fakire bir nazar buyurdular. Lâkin lisanlarında bir tutukluk hâsıl olmuş, onun için tekellüm edemiyorlar. Bu hâlde iken hemşiresine işaret ettiler abdest bozmak için. O hâlde bizim Baba Efendi hazretleriyle beraber kendisine ve iffetlû hanım efendi hazretlerine veda edip haneden çıktık azizim.

Baba Efendi hazretleri buyurdu ki "Fe-subhânallâh ta'âlâ, Ali Efendi hazretlerini nüfuzları o kadar tesir ederdi ki her kime haber gönderirse hemen emrini icra ederler idi, zira ki bulunduğu makamları muktezasınca cümlemiz müşarünileyh Ali Efendi hazretlerine muti, münkâd idik. Elhâletü hâzihi yine öyledir. Lâkin şimdi kendisine nüzul isabet edip bu cihetle tasarruf-ı zâhirden el çekmişlerdir. Bunun makamları Hasan Baba hazretlerine verilerek şimdi zâhir ü bâtın tasarruf onun elindedir. Şu kadar var ki Hasan Baba, Melâmiyyûn

zümresinden olup pek çok rumuz ve işaret ile kelâm söyler ve kimse anlamadığından halkın [433] nazarında mecâzibden addolunmuştur. İşte o da bu hâl ile kendisini halktan setr ve muhafaza etmiştir" buyurdular. Dedim: "Aman efendim, birlikte bir kere de onun ziyaretine gidelim." Buyurdular ki "Artık size hacet yoktur birlikte gitmek. Şu kadar ki size bir nişan ve alâmet verilip onunla tarafımızdan selâm ihdâ ederseniz, matlûb hâsıl olur. Onların yerleri, Fatih Câmi'-i şerîf'i ittisalinde uzun sokak içinde muhacirlerin barakaları vardır. Orada ufak tefek şeyler satarlar. İşte bu zatın orada tahtadan bir barakası vardır, onun içinde oturur, yatar, yani hanesi odur" buyurdular ve nişan ile selâmı fakire tevdi ettiler.

Oradan ferdâsı günü fakirhaneden doğruca Sultan Mehmed'e çıktım. Türbe-i şerîfin öbür kapısından yani Karadeniz tarafına olan kapıdan çıkıp sekiz on adım ileriye gittim. Gördüm ki bir uzun sokak, etrafında baraklar vardır. Orada birisine sual ettim. Dediler ki "Ne edeceksin o mecnun, deli, bunamış ihtiyar adamı?" Dedim: "Hiç, birisinden selâm getirdim, onu söyleyeceğim." Dediler ki "Onun burada tahtadan bina olunmuş bir eski barakası var idi, harap olup yıkıldı. Şimdi buradan aşağı doğru git de orada Boşnaklar Hanı vardır, yeni han diye sual et, orada bulursun" diye cevap verdiler. Gittim, hanı buldum, sual ettim. "Sabahtan gitti, bilmeyiz nerede gezer, o da bir yerde durmaz" dediler. Hanın altında bir kahve dükkânı vardır, o dükkânın önünde sandalyede üstü başı temiz bir Boşnak oturuyor. Onun önünden geçer iken, kendi kendime söyleniyorum "Lâ-havle ve-lâ-kuvvete, bu zatı nerede bulmalı?" diye. O adam dedi ki "Kimi arıyorsunuz?" Dedim: "Hasan Baba'yı." "Oo, onu bulmak biraz uzundur, çünkü o zatın bir renk bir kararı yoktur. Bazı gece yarısı gelir, bazı hiç gelmez" dedi, "Siz nereden geliyorsunuz?" dedi. "Şam'dan geliyorum, bir zattan selâm getirdim" dedim. Dedi ki "Bu hanın sahibiyim, gelir ise söylerim, siz yarın bir kere erkenden geliniz" dedi. İsmini sual ettim "Abdulgani Ağa'dır" dedi. "Aman Abdulgani Ağa, inşâallâhu ta'âlâ sizin muavenetiniz ile görüşülüp muvaffak olurum" deyip fakirhaneye geldim.

Ferdâsı günü güneş ile beraber mezkûr hana gittim. Kahve açık, lâkin han sahibi Abdulgani Ağa daha hanesinden gelmemiş. [434] Kahveciden sual ettim "Hasan Baba burada mı?" diye. "Evet, yukarıdadır" dediler. Artık o kadar memnun oldum ki define bulmuş Mağribîye döndüm. Hemen hanın üst katına çıktım. Onu gördüm ki üst katta odaların gezinti mahallinde açık bir sofa gibi yer var, orada yatak içinde oturmuş donu açık; kasık bağını bağlıyor ve bazı mualece gibi kâğıt içinde bir şeyler vardır, onunla meşguldür. Fakir uzaktan onlara muntazır olarak ayak üzerinde durdum. Fakiri gördüler, dediler ki "Aşağı kahvede oturun, geliyorum" buyurdular. Kahveye gelip muntazır oldum. Yarım saat sonra teşrif buyurup oturdular. Başında bir eski fes, üzerinde beyaz sarık; gayet kirli ve eski. Şöyle iki defa çevirmiş, bir ucu bir taraftan boynuz gibi bir işaret yapmış ve bir tarafı yine öyle. İşaretli ucunu yukarıya doğru çıkarmış. İşte aynı Ali Efendi hazretleri gibi bir alâmettir. Ali Efendi'nin de tıpkı onu gibi bir eski fes ma'a-püskül. Üzerinde Şam abanîsi eski. O da öyle bir ucunu düğüm etmiş,

yukarıya doğru diğer ucunu yine öyle düğümlü bir alâmettir, bu da tıpkı onun gibidir, hiçbir tarafında noksanı yoktur. Yalnız Hasan Baba'nın beyaz tülbenttir; Ali Efendi hazretlerinin Şam abanîsidir. Kendisi gayet müsin ve ihtiyar yani doksana yakındır, üzerinde fanilâdan eski yamalı bir hırka, onun altında yine eski fanilâdan bir entari, ayağında beyaz don, siyah mest ile adî büyük bir kundura gayet kabadır; güç hâl ile ayağında sürükler. İşte bu kadar.

Buyurdular ki "Boğazım ağrıyor, gidip süt içeceğim." Fakir dedim ki "Emir buyurun, buraya getireyim." "Olmaz" dedi, kalktı. Fakir de arkasında öyle edîbâne huzûr-ı tâm ile kahveden çıktık. Onu gördüm ki sekiz on köpek etrafımızı sardılar. Onlara hoş moş diyerek sütçü dükkânına dahil olduk. Onar paralık süt aldık, on paralık francala aldık. Şimdi kendisi bir zaman eliyle sakalını tarak gibi taradı. Sonra yanına bir kedi geldi, kendisi yemeden peşinen o kedinin önüne bir büyücek parça ekmeği süte batırıp ona verdi. Sonra başladı kendi yemeye. Defa süt emir buyurdular, defa emir buyurdular; üç kupa süt, ekmek ile yediler ve hem de kediye verdiler. Sonra kalktılar. Fakir sütçünün [435] hesabını gördüm. Oradan bir tenha sokak içinde saptılar. Hemen fırsat bulup Bizim Köylü Baba'nın nişanıyla selâmını tebliğ ettim. Dediler ki "Siz niçin Abdulgani Ağa'ya Şam'dan geldiğinizi söylediniz? Bana bile söylemeyecek idiniz!" "Af buyurun bilmedim, kusur ettim. Şimdi fakiriniz birkaç gün sonra Edirne'ye gideceğim, artık bu bapta olacak lutf u ihsanınıza muntazırım." Buyurdular ki "O şey öyle çabuk olmaz, bakalım birkaç gün sonra" buyurdular. Orada bir kahveye girdik, beraber oturduk. Buyurdular ki "Git bana şuradan on paralık ekmek ile on paralık peynir ve on paralık üzüm getir." Hemen gidip emirleri üzere alıp geldim, üzümü yıkayıp bir tepsi içine koyup önlerine koydum. "Gel sen de beraber yiyelim" dediler. Birlikte yiyip ekmek arttı, onu sakladık. Sonra kahve içtik. İşte orada olan adamlara hitaben başladı, saçma sapan birtakım sözler, rumuzlar, işaretler söyledi. Herkes evet sepet deyip dinliyorlar. Fakat bazı içlerinde rumuzât vardır, onu anlıyorum. Bir de gayet vezin mevzunlu söylüyor. Meselâ "Kavun, kanun" diyor, "Kadı, nerede bunun tadı?" "Sema ile salât beynindedir." Artık hesapsız bu gibi sözler. Oradan kalktık. Ekmek parçaları elimde, yollarda herkes bize bakıyor, yani bu adam kimdir, nedir, ne iştir diyerek. Oradan bakkal dükkânına uğradık. On paralık sucuk aldık. Handaki kahveye geldik. Ama köpekler üzerime hücum ediyor. Fakir de onlara ekmek veriyorum. Kahvede bir kedi, yanına geldi. O sucuğu kediye verdi. Bir dilimini kendisi yedi. Sonra bir Arnavut bir kâse içinde imaret çorbası getirdi. Kâse ile içti. Yarısını da "Niyet-i şifâ sen iç" diye fakire verdi. İçtim. Sonra muhacir çocukları, hatunlar geldi. "Onlara onar para verdi, hatunlara verdi, yani elini koynuna sokup para çıkarıyor, veriyor. Sonra fakire dedi ki "Sen perşembe günü gel, şimdi git" dedi. Ve "İbrahim Efendi'ye bizden selâm götür" dedi.

Geldim, hikâyeyi tamamıyla Baba Efendi hazretlerine ve muahharen mektupçu beyefendiye nakil ettim. Mektupçu bey buyurdular ki "Siz artık iyi yolu buldunuz ve düzelttiniz azizim, bizi de gönülden çıkarmayın." Dedim:

"Efendimiz, bunların cümlesi efendimizin sayesindedir. Sizden fakire ihsan olmuştur" dedim, "Baba Efendi hazretleri, bizim köylü Muhtar Efendi'yi [436] sıkı tut, bırakma buyurdular" dedim. "Estağfirullâh, bizde böyle bir hâl yoktur, onların büyüklükleri ve hüsn-i teveccühleridir azizim" dediler.

İşbu vukuattan birkaç gün sonra bizim Şamlı Ebulhayr Efendi merhumun mahdûm-ı âlîleri faziletlû Hoca Mehmed Cemaleddin Efendi hazretleriyle sokakta mülâkat olundu. Süratle koşup elimi tutup defaatle öptüler. Aman efendim, estağfirullâh diyerek zor ile elimi kurtardım. Dedim: "Hayrola, nedir?" Buyurdular ki "Ne olsun, geçen gün Bizim Köylü Baba Efendi hazretlerinin ziyaretlerine gittim. Huzurlarında oturduğum müddet, zât-ı fâzılânelerinin medh ü senalarında bulup pek çok zatınızdan memnun olmuşlar, dua ediyorlar. Bundan büyük ne olacaktır. Aman efendim, Allah aşkına doğru söyleyin nasıl bu zata çattınız? Yani bendeniz çoktan beri devam ederim, bu şerefe nail olamadım. Bu zatın büyüklüğüne delilim budur ki ne zaman huzurlarına gitsem be-hakk-ı Hudâ o derecede gönlüme huzur ve inşirah hâsıl olur ki tarif edemem. Bununla beraber tekmîl-i ilmim ve malûmatım güya su ile yıkanmış gibi hiçbir eser kalmayıp ke-ennehu bir cemâdât kabilinden olurum. İşte bu gibi daha bazı ahvâl-i butûniyye hâsıl olup zevk ve aşkım müzdâd olur. Canım efendim, doğru söyle, sizi bu kadar seviyor, elbette size kendi ahvalinden bir şey açmıştır. Size te'mînât-ı kaviyye veririm, bir kimseye söylemeyeceğime. Bu bapta bendenize bir parça olsun tebşîrât ve malûmat ihsan edin" diye hatm-i kelâm ettiler. Mumaileyh Cemal Efendi risalemizde zikri sebkat eden salavât-ı şerîfe faslı hakkında beyan olunan hoca merhum Ebulhayr Efendi'nin mahdumu olup fevkalâde sevdiğim cihetle bu zatı bir nebzecik tebşir ettim, yani esrar olan umûrdan haber vermek kâbil-i imkân olmayıp ancak diğer yüzden remz ü işaret tarîkiyle dedim ki "Azizim, zât-ı fâzılânelerine olan muhabbetim derecesi nezd-i âlînizde malûmdur, işte ona binaen bu kadarcık arz u beyan ederim ki fakiriniz her yüzden yokladım, tecrübe ettim ve bu kadar kibâr-ı meşâyıh-ı izâma olan hizmetim sebebiyle oldukça meşâyıh sarrafı oldum. Bu zât-ı âlî, makâm-ı kutbiyyete vâsıl olmuş ve buranın memur ve tasarruf-ı bâtınî bunundur. Lâkin halktan kendisini gizlemiştir. İşte siz de [437] buralarını bilmiyor gibi huzurlarına devam edip himmet ü teveccühâtlarını istihsal ile terakki edersiniz" dedim. Oradan ayrıldık.

Mumaileyh Cemal Efendi hocamız o derecede âlim, fâzıldır ki bunu ilm ü fazlını velinimet Muhtar Efendi hazretleri tasdik edip leyl ü nehâr kurbünden ayırmamıştır. Kendisi daha yirmi beş yaşında olduğu hâlde tahsil eylediği ulûm u fünûn yirmi beş bin senede mümkün olamaz. Bundan istidlâl ederim ki zaten bunlar âbâen cedden evlâd-ı Hüseynîden olup radıyallâhu anhu bu cihetle asla şüphem yoktur, bu ulûm u fünûn kendisine bir atâ-yı ilâhiyye olarak ihsan buyurulmuştur. İşte bu zat bu kadar ilm ü fazlıyla mukayese edip bildiler ki Bizim Köylü Baba hazretleri kutbü'l-aktâbdır ve öylece tasdik ettiler ki risalemizin iptidalarında beyan olunduğu üzere filhakika bu gibi rütbeler, rütbe-i ma'neviyyeden olup Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz bu-

yurmuşlardır ki "Böyle kutup ve gavs ve buna mümasil daha pek çok rütbeler vardır. Bunlar makâmât-ı butûniyyenin derecesini iş'ar eder birer ism-i mahsûstur; zâhir olan rütbeler gibi, müşir, ferik, liva. Meselâ serasker, vali, mutasarrıf, sadrazam ilâ-nihâye, işte bunun gibidir. Lâkin her asırda bir kâim-makâm-ı Cenâb-ı Nebevî vardır ki onu ismi ulemâ-billâhtır, her asırda o bir tane olur, iki olmaz. Bu zatın emr-i kumandasında bulunan zevât-ı kirâm pek çoktur, yani kutup, gavs ve sair bu gibi ehlullâh bulunur. Nitekim pâdişâh-ı İslâm zâhirde bir tane olduğu gibidir. Mezkûr ulemâ-billâh her asırda turuk-ı isnâ aşereden bir tarîkten zuhur eder. Allahu a'lem bu asırda olan ulemâ-billâh, tarîk-i aliyye-i Nakşbendiyyedendir" buyurdular. Fakir de manevî kendilerine teveccüh edip gönlümden "İşte o da efendimizdir" demiştim. Ve buralarını evvelce risalemizde beyan etmiştim. Tafsilâtı oradadır.

İşte azizim, bizim Köylü Baba hazretleri de şeksiz şüphesiz makâm-ı kutbiyyete vâsıl olmuş, İstanbul'a memur bir zât-ı âlî-kadrdir. Köylü tabirinden muratları ehl-i cennet demektir, zira ki cennet-i a'lâ bizim atamızın köyü değil miydi? Onun için bizim köylü demek yani bizim köyümüz olan ehl-i cennettendir demektir. İşte artık sık sık baba efendimiz hazretlerini huzurlarına devama başladım. Her bir mülâkatta birkaç saatler lâ-yenkatı' ahvâl-i butûniyye ve harekât-ı devriyye-i eflâk-ı ma'neviyyeden pek çok kelâm ve muhabbet olunup sandûka-i sînemizde hıfzolunmuştur. Müşarünileyh hazretlerini kelâmları öyle [438] Hasan Baba hazretlerini kelâmı gibi değildir, zira bunlar ayık ve memur zatlardandır. Lâkin Hasan Baba hazretleri gayet dalgın ve mest olup remz ü işaretle ile konuşurlar.

Baba hazretlerinin emirleri üzere üç yüz on iki senesi Eylülün beşinci [17 Eylül 1896] perşembe günü yine ziyaretlerine gittim. Burada böyle tarih göstermekten murâd-ı fakîrî, bazı remz ü işaretleri olduğu cihetle inde'l-hisâb bulunmak, bilinmek için böyle tarih konulmasına lüzum görünmüştür. Bu defa kendilerini bir hey'et-i acîbe ve bir hâl-i garîbe-i ma'neviyyede buldum. Şöyle ki başında gayet temiz ve gayet beyaz bir takke, onun üzerine arakiye giymiş, ammâ arakiyeyi biraz çekip uzatmış ki sikke-i şerîfin küçüğü demektir. Zaten rivâyet-i sahîhe budur ki Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin de ser-i sa'âdetlerinde olan sikke-i şerîfe şimdiki dedegânın giydikleri gibi değildir. Arakiyeyi çekip uzatır isen işte sikkenin nısf derecesinde uzanır, işte öylece iksâ buyurmuşlardır. Sonra böyle sikke-i şerîf derecesine çıkarılmıştır. İşte Hasan Baba hazretleri o sabah böylece uzunca bir arakiye, sade ve altında kardan beyaz takke ve üzerinde Mevlevî hırkası gibi öylece bir hırka olup kollarını giymemiş, aşağı yanına salıvermiş. Yatağında diz çöküp oturmuş, eliyle kasık bağının tesviyesiyle meşgul ve sakalını tarak ile taramış gayet düzgün. İşte böyle bir hey'et-i acîbede müşahede ettiğim anda Huda hakkı için zannetim ki Hazret-i Mevlânâ efendimiz teşrif buyurmuşlardır, Hasan Baba değildir. Öylece kalbime bir dehşet ve bir hâl-i ma'neviyye zuhur etti. Karşısında fakirden evvelce gelmiş Metroviçeli Hacı Arif Efendi hazretlerini buldum. Bu zât-ı âlî-kadr de müsin bir ehl-i hâl olup ömründe teehhül etmemiş ve derecesi

bunlar kadar değil ise de pek de aşağı olmayıp hatta Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin Selânik'ten Hicaz'a teşriflerinde Selânik'te bulunup meclis-i enverleriyle müşerref olduğunu ve o meclis-i enverde hazret-i şeyh efendimizin bazı nutk-ı sa'âdetleriyle cümleyi ve müşarünileyh Hacı Arif Efendi'yi ağlattığını ve pend ü nasihat buyurdukları şeyleri fakire nakl ü hikâye buyurdular. İşte şimdi de bu zât-ı âlî-kadrin hizmet-i devletlerinde kaim olduk. Büyürek Hasan Baba hazretleriyle bazı rumûzât ve işaret eyleyip [439] badehu ruhsat alarak gittiler. Yalnız fakir kaldım. Bir saatten ziyade oturdum. Pek çok şeyler remz ü işaret ettiler. Cümlesini mahfaza-i sîneme vaz' ettim ve bir ufak kâğıt üzerine işaret ederek hıfzettim. Sonra buyurdular ki "Benden bir şey istiyorlar. İşte pencereden attılar! Edirne'de kaynar tencere!" diye hatm-i kelâm edip ruhsatla huzurlarından hâne-i fakîrîye avdet ettim.

Bunun üzerine artık Edirne tedârikât-ı seferiyyesine bed' ü mübâşeret ederek hazırlanmaya başladım azizim. Lâkin malûm ya, hazırlanmak ne ile olur, para ile olur. İşte o da fakir de olmadığı gibi, Ermeni meselesinden dolayı akçece zaruret ziyade olarak ma'âşât verilmediği cihetle hiç kimsede para olmadığı gibi, kuru kuruya olsun bir himmet ü gayret de yoktur. Dâ'ire-i askeriyyede olan büyüklere, küçüklere müracaat olundukta, cevâb-ı ye's alındı. Hele Masraf Nazırı Hasan Paşa'nın odasına girmek, arzuhâl etmek, âdeta bir kale fethetmekle beraber bir hâl-i te'essüftür. İki cebimde bir para yoktur. Memuriyetim iradesi çıkalı bir aydır bu hâl ile değil bu sene, gelecek seneye bile şüphe vardır Edirne'ye gitmeye. İşte bir bahr-i ummân-ı gam u te'essüfte kalıp emvâc-ı bînihâye-i gumûm u humûmdan iki tarafa orsa bocalayarak ara sırada velinimet efendimiz Hâlid Paşa hazretlerinin huzûr-ı devletlerine gidip kemâl-i lutf u keremlerinden hâl-i perîşânımdan sual buyurularak fakirden pek ziyade telâş ederek "Canım efendim, sen yolcu adamsın, nasıl olacak seni bu hâlin?" diyerek izhâr-ı te'essüf ederlerdi. Yine bir gün huzurlarına gittim. Buyurdular ki "Teshîlât Sandığı Reisi bizim İsmail Paşa hazretlerine bir tezkire yazayım. Üsküdar'da Çamlıca'da köşküne git ver, işte sana iki mecidiye de vapur ve araba parası" diyerek tezkireyi verdi. Oradan fakir doğruca Üsküdar'a köşküne gittim. Kendisi daha Yıldız'dan gelmemiş olmasıyla tezkireyi oraya bırakıp avdet ettim. Mezkûr mecidiyenin bir adedi bu yolda sarf olunarak diğer bir adediyle de akşam için çocuklara bir miktar nafaka tedarik olundu. İşte iş bu derecede idi.

Ferdâsı günü müşarünileyh hazretlerinin huzurlarına gidip keyfiyeti arz ettim. Buyurdular ki "Yazdığım tezkire pek kuvvetle gayet sûret-i mültezimede idi. Siz de o gece orada kalıp bizzat kendisini görseniz idi daha alâ olurdu" buyurdular. Fakir de evde çocukların [440] nafakası olmadığını hikâye ile mecidiyenin birisi onlara sarfolunmak üzere kalamadığımı arz edince bu cihet fevkalâde kendisine tesir ederek vech-i sa'âdetleri diğer renk kesb etti. Fakir oradan kapıya geldim. Fakirden sonra müşarünileyh İsmail Paşa hazretleri tarafından tezkireye cevapname gelmiş, fakat tezkire-i cevâbiyye fevkalâde muazzam, mükerrem yazılmıştır, yani hâk-i pây-i şâhâneye bir madde arz olur gibi; hatta imzasına "bende" dahi koymuştur, çünkü müşarünileyh İsmail Paşa hazretleri,

Derviş Paşa merhum sayesinde o rütbeye ve dereceye nail olduğundan o hanedana hizmet ü ubudiyet etmek ister. Velhâsıl o saye ∞ kuvvette. Teshîlât Sandığı'nda bir para olmadığı hâlde fakire bin kuruş tedarik ve ita ettiler. İşte bu akçe milyon kuruş kadar hüküm verdi, zira vakit ve hâl başka. Keyfiyeti ve bu akçe ile hareket olunamayacağını veliyyü'n-ni'am Hâlid Paşa efendimiz hazretlerine arz olundukta, işte Hâtem-i Tayy yapamayacağı bir iş olup fakire karz-ı hasen olarak yirmi adet Osmanlı lirası ihsan u inayet buyurdular. Hey sâhib-i devlet, hey sâhib-i mürüvvet, bârekellâh, maşallah, Osmanlı kahramanı. "el-Veledu sunvu ebîhi."[470]

O hâlde fakirde zuhur eden aşk u şevk derecesi artık kalem ile tavsif olunamaz. Ancak yanımda ve beraberimde gezip fakirin derdimle derdnâk olarak hizmet ü himmet ü gayret eden kâtib-i husûsî ruhum, canım Hasan Tahsin Efendi'den sual etmeli ki onlar bu hâl-i neş'eyi görüp kendisi de fevkalâde neşeyâb olarak sabredemeyip kahkahasından duramaz idi. İşte fakir de maaş-ı müterâkimem olan beş bin kusur kuruşun maaş alındıkça mumaileyh Tahsin Efendi'ye verilmek üzere senet yazıp efendi-i mûmâileyhi tevkil ederek pür-neşe olduğum hâlde fakirhaneye avdetle sandık ve sepet ve eşya bağlanmasına mübâşeret olundu.

Binaenaleyh Hasan Baba hazretlerinin huzurlarına gidilip onlardan dahi ruhsat-ı ma'neviyye alınmak lâbüd ve lâzım idi. Müşarünileyh baba efendimiz zaten bundan evvelce İstanbul'dan hareketim tarihiyle izin verildiği rumuz ve işaret tarîkıyla buyurmuş idiler. Şöyle ki bir gün huzurlarında iken evvelce arz olunduğu üzere yani Eylülün beşinci [17 Eylül 1896] perşembe günü olan rumuz ve işaretlerinden birisi de bu idi ki buyurdular ki "Yirmi sekizin rub'u kaç eder?" Dedim: "Yedi [441] adet eder." Buyurdular ki "Üç rub'u ne eder?" Dedim: "Yirmi bir adet eder." Sükût ettiler. Bundan muahharen olunan hesaptan anlaşıldığı gibi o tarihten itibaren bizim Edirne'ye hareketimiz yirmi bir gün sonra olacak imiş ki Eylülün yirmi birinci [3 Ekim 1896] günü hareket olunmuştur. İşte bunun gibi o günde daha bazı remz ü işaretleri olup hîn-i zuhûrunda arz olunacaktır.

Velhâsıl veda için alessabah huzurlarına gittim, gördüm ki vahdet buyuruyorlar, daha kalkmamışlar. Fakir de sandalye üzerinde oturup kalkmalarına muntazır oldum. Fakat orada bir zat var, yani ittisalindeki odada Rumeli'den gelmiş telgraf memuru imiş, infisal etmiş, odasının önünde oturmuş çay kaynatıyor ve hem de fakire bir taaccübâne ara sıra nazar ediyor ki bu efendi bu mecnuna bu kadar tazim ü tekrim etmesi nedir gibi. Fakir de oralarda olmayıp Hasan Baba hazretlerine müteveccih olarak niyazda bulunuyorum. Bir müddet-i kalîleden sonra âlem-i vahdetten âlem-i kesrete yüz döndürüp uyandılar. Fakiri gördüler, yataktan kalkıp oturdular. Yanlarında bir teneke içinde geceden kalmış bevl, yani sidiği olup abdesthaneye dökülmesini fakire emir buyurdular. Bu emr ü iradelerini bir ni'met-i azîme bilip mal bulmuş Mağribî gibi kemâl-i

470 "Çocuk, babasının aynıdır." Krş. *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 338, no: 2911. "el-Veledu sirru ebîhi."

muhabbet ü memnûniyyet ile teneke dolusu sidiği iki elimle tutup abdesthaneye götürüp döktüm. O telgraf mazulü olan adam da buna budala adam gibi hayran sergerdân seyrediyor. Biçare adamın haberi yok ki o zât-ı âlî-kadr kimdir, bu sidiği döken yüzsüz asi kimdir. Eğerçi bilmiş olsa idi, oda sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin bevl-i sa'âdetlerini bal şerbeti gibi nûş eden sahâbe-i kirâm gibi nûş ederdi. Bu bapta olan hadîs-i şerîfe müracaat oluna azizim.

İşbu hizmetten sonra huzurlarına gelip oturdum. Hamdolsun o gün bir mübarek gün ve fakir için bir îd-i ekber idi ki Baba Efendi hazretleri kemâl-i aşk u sefâlarından naşi güzel bir seda ile na't-ı şerîf zikrediyorlardı. Badehu buyurdular ki "Size bir tezkire yazayım." Fakir de fevkalâde teşekkürler ettim. Yanlarında olan kâğıtlardan eline bir kâğıt aldılar. Fakat kâğıdın iç tarafında ne yazılı olduğunu bilmiyorum ve onlar da içini açıp bakmadılar. Yalnız iki kat bükülmüş bir kâğıttır, onu arkasına yazmaya bed' ü mübâşeret buyurdular. Lâkin kurşun kalem ile yazıyorlar. Buyurdular ki "Evvel kalem-i mürekkeb ile [442] yazardım, şimdi kurşun kalem ile yazıyorum." Bir uzun hat keşide edip onun altına yazmaya başladılar ve hem de bu kelâmı buyururlar: "Rumûz-ı enbiyâyı mahrem-i esrâr olandan sor." Daima bunu okurlar. Sonra sükût edip yazmaya meşgul oldular. Yarım saat kadar mümted oldu. O aralık bir Arnavut, imaret çorbası getirdi. Hasan Baba buyurdu ki "Kâseyi bırak da sen git. Şimdi işim var, sonra içerim." Arnavut zarurî, "Yok beklerim" deyip gitmedi. O da karşımda oturdu. Ne ise hitama karîb olunca buyurdular ki "Müjde, bitiyor!" Lâkin ne için müjde ve tebşir ediyorlar bilmiyorum. Yalnız lisân-ı aşk u muhabbetle îfâ-yı mahmidet ve teşekkürler ediyorum. Vaktaki "Hitâmuhu miskun"[471] denildi, o varaka-i mübârekeyi elime verip "Hey işte sana tezkiredir, al git!" diye ferman buyurup oradan dest-i şerîflerini tutup birkaç defalar öpüp "Ey ey elverir" buyurdular. Sonra ayağını uzatmış idi, eğilip mestin üzerinden ayağını öpüp "Elveda ya sâhib-i meydân ve ya hazret-i gavs-ı a'zam!" deyip huzurlarından çıktım. Ancak mezkûr varaka-i şerîfi yazar iken, bazı mahallerini cehren kıraat buyururlardı. Şöyle ki sabi sıbyan hürmetine hukuklarına mı nezaret mazlumlarına mi?" gibi. Bir de buyurdular ki "Size iki kerâmât verildi. Size iltifat edenlere nur ile mukabele; eza, cefa edenlere nar ile muahaze edesiniz." İşte o mübarek varakayı alıp huzurdan çıkıp bir tenha mahalde oturup kâğıdı okumak niyet eder iken, buyurdular ki "Al şu kalemi de kâğıdın bu tarafına sen yaz" dedi. Kâğıdı ve kurşun kalemi aldım. "Bir hat keşide et" buyurdu. Ettim. "Ben söyleyeyim, sen yaz" buyurdu. Buyurdu ki "Biz bunu yazdık, lâ-kelâm gayrı hayrı baki dua ve's-selâm." İşte bunu da fakir yazıp altına bir de tarih keşide ettim ki fî 16 Eylül sene 312 [28 Eylül 1896] idi. Oradan kalkıp bir tenha yerde kâğıdı iyice küşade edip gördüm ki o kâğıdın iç tarafı güzel bir talik ile şu ibâre-i şerîfe yazılmıştır:

Besmele makamında "Dahîlek yâ Resûlallâh" yazılıp badehu şu beyit yazılmıştır:

---

471 "Sonu misktir." Mutaffifîn, 83'26.

"Muhammed'den diğer yok dâhil olmuş kâbe kavseyne
Gürûh-ı enbiyâdan girmemiş bir ferd mâ-beyne

Harem-gâh-ı visâle Ahmed'i tenhâ çekip Mevlâ
O halvet oldu mahsûs [443] Hazret-i Sultân-ı kevneyne

İşte bu kadar yazılmış bir de sene 1314 diye bir tarih vaz' olmuş. Lâkin müşarünileyh Hasan Baba hazretlerinin yazmış olduğu ibâre-i şerîf bir acîb yazı olup kıraatten müberrâdır. Ne ise bu, fakir için bir teberrük olunur icazetnamedir diyerek doğruca velini'am Hâlid Paşa hazretlerinin sarayına geldim. Zaten Kâtib-i husûsî Tahsin Efendi oğlumuz, Hasan Baba'nın sevgililerinden olmasıyla ona gösterdim. Buyurdular ki "Erenlerim, bu sizin kutbiyet beratınızdır, biz de tebrik ederiz" diye bazı lâtifeler buyurdular. Artık her ne niyete ise aldık, kabul ettik" diyerek getirip emânât-ı şerîfe bohçasına kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile koyup canım gibi hıfzettim.

Oradan ferdâsı günü bizim ruhumuz canımız olan Köylü Baba efendimiz hazretlerine dahi gidip onlar ile de "Elveda ya hazret-i sultân-ı ulemâ!" diyerek bazı gûne remz ü işâret-i ma'neviyye ve tenbîhât-ı butûniyye ne ise emr ü irade buyurdular. Fakat mektupçu beyefendi hazretleriyle Köylü Baba hazretleri beynlerinde her ne ise bir cilve-i ma'neviyye olduğundan mektupçu beyefendi bir miktar nâ-mizâc olarak birkaç günden beri kapıya teşrif buyurmadıkları, fakir ise o gün akşamı şimendifere râkib olacağım cihetle Kandilli'deki sahilhanelerine gitmeye vakit müsait olmadığından mahdûm-ı âlîleri Subhi Beyefendi ile veda olunup müşarünileyh hazretlerine dahi pek çok selâm tahiyyât ihdâ olunmuştur. Oradan velinimet paşa efendimiz hazretlerinin sarây-ı âlîlerine gelip artık bir veda ettim ki felek de melek de cümle ehl-i hâl ü butûn da "Maşallah, bârekellâh Aşçı Dedemiz, uğur olsun, yolun açık olsun, hayırlar feth ü küşat olsun, Cenâb-ı Hak dest-gîrin olsun. Hû erenlerim!" dediler. Fakir de ahâlî-i İstanbul'a yek teveccüh ile "Hu" dedim.

BU FASIL EDİRNE'YE AZİMET İLE ORADAKİ AHVALİM BEYANINDADIR

Bin üç yüz on dört senesi Rebiülâhirin yirmi altıncı [4 Ekim 1896] ve bin üç yüz on iki senesi Eylülün yirmi ikinci pazar günü akşamı yani Arabînin yirmi yedinci pazartesi gecesi gece isneyn gecesi "Allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammed" zikriyle ve "Sefer-ilallâh" fikriyle "Fe-firrû ilellâhi"[472] niyetiyle ve kemâl-i aşk u muhabbetle şimendifere ma'a-evlâd [444] u ayâl birtakım cennet hurileriyle Edirne cennetine ve orada medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan hazerât-ı kirâm makberelerine müteveccihen âzim-i râh-ı hak olduğum bu yüzden ki "et-Tarîku ilallâhi bi-adedi enfusi'l-halâyık"[473]tır azizim.

İşte bu neşe ve bu muhabbetle gece saat sekiz raddelerinde cümleten Edirne istasyonuna nüzul ettik. Edirne'de olan ihvân-ı bâ-sefâ tarafından bi'l-vekâle kanun çavuşlarıyla bazı hademeler istikbal ederek oradaki gazinoya inerek yatsı namazı ba'de'l-edâ çaylar nûş olunup sabâhu'l-hayr müjdecisi o felek, inci gibi beyaz dişlerini göstererek yüzümüze tebessüm buyurduğunu görünce Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena ve feleğe teşekkür için sabah namazına ve Hak niyazına mübâşeret ve bazı ezkâr, evrâd tilâvetiyle muntazır-ı dîdâr-ı Hâlid oldum. "Hâzihi cennâtu adnin"[474] "Fe'dhulûhâ hâlidîne"[475] rumuzu gönül âleminde zuhur ederek nice nice ma'ânî-i ledünnî ve işâret-i ma'nevî tecellisiyle dem-güzâr oldum. Aşağıdan yukarıya yani arzdan sema cihetine münadiler nida ettiler ki "Hazret-i Hâlid hakkâ âbid geliyor!." Hemen istikbale şitâb ile merdivenleri çifte çifte atlayarak bahçe kapısında yetişip hîn-i mülâkâtta müşarünileyh tarafından Cenâb-ı Peygamber'e bülend avaz ile salavât-ı şerîfe edilerek birbirimize sarıldık. Bu sarılmakta ortadan ikilik gidip makâm-ı vahdet zuhur ederek o anda olan hâlât değil, hayâlât ki arz u beyan edeyim. Bir müddetçik ârâm ile oradan arabalara râkiben ve esnâ-yı râhta her bir kelimesi cana hayat bahşederek nice erbainleri rub'-ı dakîkada tekmil ile makâmât-ı âlîye bir anda gönlü pervâz ettirir dürr-i yektâ kelimât-ı kudsiyye ile dâhil-i hâne-i Hazret-i Hâlid olduk.

Bir müddetçik ârâm edip oradan birlikte daireye gitmezden evvelce dâ'ire-i âlî-i Cenâb-ı Mevlânâ olan Mevlevîhaneye ve hâk-i pây-i Hazret-i Şeyh-i Ekrem Hacı Eşref Efendi hazretlerine yüz ve göz sürüp yüzümü şems ziyasıyla pür-nûr ve gözümü kibrît-i ahmer olan kuhl-i Mevlânâ ile tezyin ettim. Hazret-i şeyhin

---

472 "O hâlde Allah'a kaçın." Zâriyât, 51/50.

473 Hakk'a giden yol, yaratılmışlar sayısı kadardır.

474 "Bunlar, Adn cennetleridir."

475 "Ebedî olarak kalmak üzere buraya girin!" Zümer, 39/73.

cemaline, kemaline muhabbet ve irfanına sad hezâr aferin ü tahsin edip kapısına halka be-gûş gulâm oldum. Zaten Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin atebe-i felek-mertebe-i ulyâlarının kıtmîrlerinden olup zincirimin ucunu bir müddetçik uzatmışlar idi. Onun [445] için berr ü yabanda geşt ü güzâr edip âhirü'l-emr ıtlâkımız çıkıp yine dergâh-ı âlîlerine kabul buyurdular ki işte Edirne'ye gelmenin ledünniyâtından birincisi de budur azizim. Buna şâhid-i âdil bizim Hazret-i Hâlid efendimizle olan muhâberât-ı zâhire ve bâtınedir ki onlar Hazret-i Pîr efendimizden fakire mürseldir, âmennâ ve saddaknâ sultanım.

İşte bu dâ'ire-i zâhîre ve bâtıneden bunun sâye ve zıllı olan dâ'ire-i müşîrîye ve mahall-i me'mûriyyet-i zâhireye avdet olundu. Doğruca Levazım Birinci Şube Müdürü izzetlû Tahsin Efendi'nin kendilerine mahsus olan odasına gidilip hâk-i pây-i ulyâlarına yüz sürdüm. Haddimden ziyade hürmet ü riayet görünce efkârım müşevveş oldu ki evvelce zât-ı âlîlerine mensubiyetim olmadığı gibi, bir mahall-i âlîden dahi tavsiye yoktur, acaba neden ileri gelmiştir diye çok tefekkür ettim. Sonradan anlaşıldı ki hilkat-ı zâtiyyesi ve fıtrat-ı asliyyesi mahlûka merhamet ü şefkat ve cümleye yeksan olarak iltifat u inâyât ile tahmir olunmuş bir cevher-i kadr-şinâs imiş ki işte bu makam sahibi hakkında "huve insânun" denir. Maşallah, bârekallâh ki isim ile müsemma birleşip Tahsin tesmiye olunmuş. Hezâr sad hezâr aferin ü tahsin ki Hak eylemiştir seni takdir ü takdis.

Oradan Levazım Reisi saadetlû Ahmed Kemal Paşa hazretlerinin odasına ve hâk-i pây-i ulyâlarına yüz sürmeye delîl-i zahîrî ve ma'nevîmiz olan Hazret-i Hâlid ile gittik. Kezalik fevkalâde mazhar-ı iltifât oldum. Fe-subhânallâh dedim, hep insanlar Edirne cennetine dahil olmuştur. "el-Esmâu tenzilu mine's-semâi"[476] mefhumunca kemaliyle Ahmed Kemal'dir ve hulk-ı azîmden ihsan olunmuş. Ahlâk-ı Ahmediyyeden kendisinde görmüş olduğum ahlâk-ı pesendîdenin birisi bu idi ki asla ve kat'â niza ve fezâ' istemez ve herkese iyilik etmek ister, kalbi pâk, derviş-mizâc, yani hülâsası bu idi ki nazarda görüşte Abdi Paşa çadırı içinde kimse yoktur.

Oradan Erkân-ı Harbiyye Reisi saadetlû Rüşdü Paşa hazretlerinin odasına gittik. Muktezâ-yı vazîfe-i âlîleri nizam dairesinde hareket olunarak bir temenna ile ric'at ettim. Oradan bu cemâ'at-i âlînin muktedâ-bih ve imamı olan zât-ı âlî-i müşîrî devletlû Arif Paşa hazretlerinin hâk-i pây-i hidiv-i a'zamîlerine yüz sürmek üzere vilâyet-i vâlî–i vekâlet-i aliyyesi üzerlerinde olduğundan arabaya râkiben dâ'ire-i vilâyete gittik. Huzûr-ı lâmi'ü'n-nûr-ı müşîrânelerine kemâl-i edeb ü huzûr ile girmek [446] manası gönül âlemine atıldı. Öylece girdim. Zât-ı âlî-i müşîrîyi kıyamda buldum. Kemâl-i edeb ü huzûr ile dâmen-i ulyâlarını bûs edip arka üzerine çekilip durdum. "Ne vakit teşrif ettiniz?" buyurdular. Gece şimendiferiyle geldiğimi arz ettim ve hem de vech-i âlîlerine kemâl-i muhabbetle nazar ettim. Onu gördüm ki Sultân-ı Ulemâ-billâh Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin mestane gözleri müşarünileyh

476 "İsimler gökyüzünden iner."

hazretlerinin gözlerinde nakş olmuş, "Sîmâhum fî vucûhihim min eseri's-sucûdi"[477] eseri dahi vech-i sa'âdetlerinde zuhur etmiş. Bu âlem-i hayrette iken, re's-i sa'âdetleriyle ve mestane gözleriyle rahat u huzur etmeye işaret ile ferman buyurdular. O huzurdan çıkıp mahall-i me'mûriyyet-i fakîrîye gelinceye kadar müşarünileyh hazretlerinde müşahede olunan kemâlât-ı insâniyyeyi hangi maden ve mehazdan alındığını heceledim ise de bulamadım. Muahharen reşadetlû şeyhzadem efendim Hacı Fevzi Efendi hazretlerinin bir emirnâme-i reşâdetlerinde müşarünileyh hazretlerinin Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-âlî efendimize mensubiyetleri olduğu irade buyurmuş olmasıyla iş o zaman renk verdi.

Ve fakir de nasıl ki asr-ı sa'âdet-i gavsiyyede Cenâb-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize hizmet ü ubudiyetle kesb-i şeref ü meziyyet ederek aşçı dedelik berât-ı âlîsine nail olmuş isem, öylece onların kâim-makâmı ittihazıyla zât-ı hidiv-i a'zamîye dahi hizmet ü ubudiyet etmeye riyasızca niyet-i hâlise ile niyet ederek kemer-best-i ubûdiyyet oldum. Hatta mevâkide bulunan alay ve taburların evrâk-ı hisâbiyyesi vaktiyle tab' ve irsal olunamadığından muhasebât ve icmâlâtın merci'ine vaktiyle takdim olunamadığı fermanlarıyla gönülleri cüz'î sıkılmakta olduğu mesmû'-ı fakîrî olup hemen gayret ü hamiyet-i ma'nevî askerini cem' ile mezkûr alay ve taburların bir sene-i kâmile zarfında icap eden evrâk-ı hisâbiyyelerini sâye-i kudret-vâye-i Cenâb-ı Tâc-dârîde himmet-i pîrân-ı izâm ile tab' ve temsil ettirilerek üç yüz on üç senesi [1897] Martından evvelce yani Şubat içinde torba torba mevâki'-i ma'lûmeye sevk ve isal ettim. Bir ferd-i âferîn haberi olmadı, yani gayet kolaylık ve sühuletle sevk olundu. Bu da bihakkın zât-ı âlî-i hıdiv-i a'zamînin o pak sâfî olan gönlüdür. İşte birinci hizmet ü ubudiyetim bu oldu azizim.

Ferdâsı günü mahall-i me'mûriyyet-i [447] âcizî olan dördüncü şubeye gidip bed'-i besmele-keş-i vazîfe oldum. Malûm ya cemaat, imama tâbidir; imam ne ahlâkta ise, cemaat de öyledir fehvasınca Erkân-ı Harbiyye ve levazım dairelerinde bulunan ihvân-ı bâ-sefâ takım takım gelip tebrik etmeye başlayınca meşrep bu ya bundan fevkalâde sıkılıp güya hanece meşguliyetim varmış gibi destur erenler deyip hanemize firar ettim. Cemaatin yarısı da bu yüzsüzün yüzü gubârından necat buldular azizim. Hakk-ı müsâferet üç gün olup bizim Hâlid Efendi'nin hanesinde ikame olundu. Badehu ittisalindeki ve bundan iki ay evvel icar olunmuş olan Üçüncü Şube Müdür Muavini Rasim Efendi'nin nakil resmini tersim ile eski hamam eski tas diyerek mine'l-kadîm melûf olduğum huzur ve ezkâr ile dem-güzâr oldum.

Sad hezâr hamd ü senalar olsun ki hanenin ittisalinde bir mescit vardır, sabah, akşam, yatsı namazları orada eda olunur ve bu üç vakit namazdan avdette hane kapısının önünde üç dört ayak merdiven ile çıkılır bir set olup oradan Mevlevîhanede medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan kutb-ı zamân Şeyh Enis-i Mevlevî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin türbe-i şerîflerine müteveccihen

---

477 "Yüzlerinde secde izinden nişanları vardır." Fetih, 48/29.

İhlâs ve Fâtiha kıraatle rûh-ı kudsiyyelerine ihdâ ve rûhâniyyet-i kudsiyyeleri temenna olunur idi. Bu zât-ı âlî-kadr pek büyüklerden olup evvelce zikri sebkat eden Mevlevî şeyhi reşadetlû Hacı Eşref hazretlerinden olunan rivayete göre selâtîn-i izâmdan bir zatın Edirne'ye teşriflerinde o zat bir gece âlem-i ma'nâda ellerinde bir kamış var imiş. Böyle görüp sabahleyin kurenâsından bir zatı müşarünileyh Enis Efendi hazretlerine gönderip demiş ki "Şeyh efendiye benden selâm et, bu gece görmüş olduğum ma'nâyı tabir etsinler." Lâkin gördüğü ma'nâyı beyan etmemiş. O zat da aldığı emir üzerine Mevlevîhaneye gelip Şeyh Enis Efendi hazretlerine böylece arz etmiş. Hazret-i şeyh buyurmuşlar ki "Gördüğü rüya bu idi ki elinde bir kamış var idi, o da neydir ve hem de mansurdur, böylece arz buyurun" demiş. Kurenâdan olan o zat, avdet ederek böylece arz etmiş. O hâlde padişah anlamış ki bu zat büyük zattır. Hemen hayvana râkiben ziyaretlerine gelmiştir, yani padişah gazaya gideceğinden mansur ve muzaffer olacağına bir remz ü işarettir. Müşarünileyh Enis Dede hazretleri bin yüz kırk beş [1732-33] tarihinde irtihâl-i dâr-ı bekâ [448] buyurup dergâh-ı şerîfin ve Câmi'-i Murâdiye'nin avlusunda türbe-i mahsûsasında medfûn-ı hâk-i ıtrnâktır. Türbe-i şerîfin dış duvarına iki adet taş vaz' olunarak üzerlerine bu veçhile târîh-i vefâtı yazılmıştır:

Birinci taşta yazılmış olan:

Nâgehân oldu garîk-i lücce-i dîrîg-i ma'nâ
Âşiyânım sırr-ı Mesnevî yanî Enîs

Yazdı târîhin dem-i fevtin müsellem gûş edip
Kürsi-i cennette Mevlânâ Enîs ola celîs

Sene 1145

İkinci taşta yazılmış olan:

Kutb-ı devrân mürşid-i âlem azîz-i muhterem
Keşti-i ma'nâya bahr-i Mesnevî içinde reîs

Gûş edip fevtin dediler Feyzîyâ târîhi
Gülşen-i lâhûta göçtü âh Mevlânâ Enîs

Sene 1145

Hazret-i Enis kuddise sırruhu'l-azîzin mürşitleri olan Ahmed Neşâtî kuddise sırruhu'l-azîz hazretleri dahi câmi'-i şerîfin ittisalindeki kabristanda medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olup onların dahi kabr-i şerîflerini ziyaret ettim. Onun kabr-i şerîfi açıktadır, yani türbe değildir. Ancak etrafı gayet büyük taşlar ile ihata olunup kabr-i şerîfin üzeri topraktır. Baş ve ayak ucunda murabba'u'ş-şekl birer taş vaz' olunup üzerine şu beyitler yazılmıştır:

Baş tarafında taşında yazılmış olan tarih:

Gürûh-ı âşıkâna şeyh-i irşâd
Azîz-i muhterem merhûm u magfûr

Bilip fânî cihânı bî-bekâyı
Bekâya azm edip oldukta mestûr

Dem-i fevtine Vehbî dedi târîh
Ola Ahmed Neşâtî merkad-ı nûr

Fî sene 1085

Ayak tarafında olan tarih:

Bezm-i ukbâya Neşâtî göçüp dünyâdan
Eyledi şevkle azm-i harem-i dârü's-selâm

Çemen-i gülşen-i Adn içre edip işretler
Neş'e-yâb-ı mey-i Kevser ola cennette müdâm

Fevtin gûş edicek Rüşdî dedi
Tarihin bezm-i gülzâr-ı na'îm ola Neşât'a makâm

Fî sene 1085

İmdi bu kabristanda daha bu gibi zevât-ı kirâm hazerâtı pek çoktur. Cümlesinin ervâh-ı kudsiyyelerine Fâtiha kıraatiyle mâ-kâle hitam verdik işte azizim.

Sakin olduğumuz mahallin ismi Küçükpazar'dır; mahallesi Muradiye Mahallesi'dir. İnşâallâhu ta'âlâ burada büyük pazarlıklar ile muradımıza nail oluruz. Birinci muradımız bu idi ki risalemizin evvellerinde nakl ü hikâye olunduğu üzere Şâm-ı şerîf'te olan vazîfe-i ma'neviyyemiz ki Câmi'-i Emeviyye'de huzûr-ı Hazret-i Yahya aleyhisselâmda haftada iki gün yani pazartesi ve cuma günü sabah namazlarından sonra kırâ'at-i hatm-i [449] hâcegân idi. Câmi'-i şerîfin ihrakından sonra bu vazife, fakirhanede ifa olunur idi. Edirne'ye geldiğimde teberrüken cuma namazları birer câmi'-i şerîfte eda olunup vaktaki Atik Câmi'-i şerîf'e nöbet geldi, orasını fevkalâde ruhaniyetli bir başka neşe ve tecelliyât zuhur ederek bunun ledünniyâtını taharri ettim. Şöyle buldum ki bu câmi'-i şerîfi Edirne'nin feth ü küşadında bina ve inşa olunup pek büyük zevât-ı kirâm hazerâtı bunda ibadet ve taat ederek çok dua ve niyazlar olunmuş. Hatta Hacı Bayram-ı Velî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin makamı olup kürsüleri dahi elyevm mevcuttur. Mezkûr kürsü diğer bir kürsü üzerine vaz' olunarak teberrüken öyle durur ve kimse oraya çıkmayıp ancak ziyaret olunur. İşte bu makamda huzûr-ı Yahya aleyhisselâmda olduğu gibi haftada iki gün hatm-i hâcegân kıraati gönül âlemine atılmasıyla "Semi'nâ ve ata'nâ"[478] diyerek hemen bed' ü mübâşeret olunmuştur. Artık pazartesi ve cuma günü sabahları Küçükpazar'dan Câmi'-i Atîk'e gelip sabah namazından sonra makâm-ı Hacı Bayram-ı Velî kuddise sırruhu'l-âlîde kırâ'at-i hatm-i hâcegân ile erenlerle büyük büyük pazarlıklar olunur idi azizim.

478 "İşittik, itaat ettik." Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nur, 24/51.

İşte bu pazarlıklar sayesi olmalı ki bir cuma günü Muradiye Câmi'-i şerîfi'nde cuma namazı eda ve Hazret-i Şeyh Enis kuddise sırruhu'l-azîz ziyaretiyle müşerref olunduktan sonra kabristanın önünden ve cümle kapısından yirmi otuz hatve aşağıda ve yolun karşı tarafında, yerden yapma yani fevkânîsi yoktur, ahır şeklinde bir hane gözüme göründü. O hanenin bir de ufak bir hamamı olduğu taşradan hamamın tepe camları ve boruları görünür. Hikmet-i ilâhî nasıl bu haneyi gördüm ise gönlümden ziyade beğenip "Ah ne olsa, şu hamamlı hane fakirin olsa idi" diyerek temenni ettim. İki üç gün sonra refikam, bizim Hâlid Efendi cananımızın hanesine gidip orada haber almış ki onlara arka yani arkaya muttasıl hamamlı bir ufak hane olup icarı dört buçuk mecidiye imiş. Oradan doğruca gidip haneyi gezerler ve beğenirler. Gelip fakire ifade eder. Ferdâsı günü fakir de tekrar beraberce gidip göreyim ki cuma günü temenni ettiğim hanedir, hemen kalpten Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ve erenlere teşekkürler edip miftahını alıp ferdâsı cuma günü saat sekiz raddelerinde ki evvelki cuma günü temenni saati de o saat idi, nakil eyledim. [450] "Fesubhânallâh, fe-subhânallâh" dedim. Bu hane, Direk (Zîrek?) Hafız namında bir hafız efendinin hanesi olup derununda daima tilâvet-i Kur'ân ile Mushaf-ı şerîf yazılır imiş. Sonra hafız efendi vefat edip kiraya verilmiş.

Bunun bir iki ayak merdiven ile çıkılır bir ufak sofası olup arada iki odası vardır. Birisinin iki penceresi sokağadır. Diğerinin sokağa penceresi olmayıp ancak gayet ufak iki adet tepe camı vardır ve iki penceresi de sofayadır, yani üç dört adamlık bir kabirdir. Şâm-ı şerîf'in kabir mahzenlerine müşâbihtir. İşte bu oda fevkalâde zevkime gidip fakir aldım. Diğer odayı halam ile gelin hanıma terk ettim. Diğer bir odası da aşağı katta hamamın odası gibidir. Fakirin odamda saat on birden sonra lâmba yanmaz ise orada oturulmaz, yani gece gibi karanlık olur. Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ettim ki ehl-i kubûrdan oldum. Bir ufak soba kurup zarurî ufak tepe camın birisi de soba borusuyla kapanıp yalnız bir tepe camı kaldı ve iki adet sofaya olan pencereden de bir miktar ziya odaya dahil olur. Lâkin ziyâ-yı ma'nevî çoktur, o hiç eksik olmaz azizim.

Artık yol yakın olup leyl ü nehâr Murâdiye Câmi'-i şerîfi'ne ve huzûr-ı Hazret-i Enis ile Mevlevî Şeyhi Hacı Eşref Efendi hazretlerine müdâvemetle pazarlıklar ilerledi. Felek ile birinci pazarlık bu idi ki Edirne'nin kışı fevkalâde söylediler. Hatta sokaklarda ayaklarına çarık veya keçe giyip ve onun altına urgan sarılmazsa yürümek kâbil-i imkân olmadığını beyan edince gönlüm müşevveş olup "Dahîlek yâ hû dahîlek!" dedim. Maşallah, lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ billâh, Kâdir ve Kayyûm olan Allah'a bilemem hangi lisan ile hamd ü senalar ve şükr-i azîmler edeyim ki işte o sene-i mübârekede hiç kış olmadı, yani "kış kış!" dediler, şöyle bir miktar teberrüken kar nüzul edip bir iki gün arz-ı cemâl ile misafir olup gittiler, yani "Böyle bir sene görülmemiş" dediler. Fakir de dedim ki "Fusûl-i erba'a ahkâmını icra ederse, bir ni'met-i azîmedir." Hatta padişahın birisi bir dervişten dua talep etmiş. Derviş demiş ki "Padişahım kışın kış olsun, yazın yaz olsun." Binaenaleyh kışın olmaması, fakir gibi bir yüzsüz asi Aşçı Dede'nin Edirne'ye gelişi bir kışa bedel demek oluyor zannederim, çünkü iki

kış bir yerde olursa, zulüm olur, çünkü bu yüzsüz [451] asinin yüzü pek soğuktur. "el-Berdu aduvvu'd-dîni"[479] denilmiştir, yani "Soğuk, dinin düşmanıdır" demenin manası, soğuk eyyâmda leyl ü nehâr abdest alıp camilere gidip ibadet ve taat etmek kabil olamadığından kinayedir. Şu kadar var ki Cenâb-ı Hakk'a yüz bin kere hamd ü senalar olsun ki derunumda olan harâret-i aşk u muhabbet bu soğukluğu mahv u izale etmiştir. Allâhu a'lem bi-hakîkati'l-hâl azizim.

İkinci pazarlık da bu idi ki bu dârü'l-meymene olan Edirne'de tecemmu' eden ashâb-ı meymene ve alelhusus dâ'ire-i askeriyyede teşekkül etmiş olan hey-'et-i ehl-i muhabbet ü sefâ ve sâhib-i adl ü vefâ haklarında elden geldiği kadar hizmet ü ubudiyet ve dilim döndüğü kadar hayır dua etmeye niyet etmiş idim. "Niyet hayır, akıbet hayır" derler. Akıbet gerek ahali ve gerek dâ'ire-i askeriyyedeki ihvân-ı bâ-sefâ cümleten bu yüzsüz fakire iltifat ve muhabbet ederler idi, zira ki "Mine'l-kalbi ile'l-kalbi sebîlun"[480] buyurulmuştur. İşte bu sebilden, bu yoldan arif olan zât-ı âlî-i müşîr-i ekremî, fakirin zâhir ü bâtın olan hizmet ü ubudiyetten yani alay ve taburların evrâk-ı hisâbiyyelerinin vakt ü zamanıyla sevk ü irsalinden ve kendilerine olan muhabbet-i ma'neviyyeden agâh ve haberdar olduklarını bununla istidlâl ederim ki ramazân-ı şerîfte alelusul emsal ve akranlarımızla beraber iftara davet olunduk.

Ramazân-ı şerîfin yirmi birinci [23 Şubat 1897] gecesi idi, dâ'ire-i hükûmete gittik, oda-i âlîlerine girdik. Kendileri harem dairesinde idiler. Onu gördüm ki odada namaz seccadeleri serâpâ ferş olmuş ve iftariye tepsisi bir kûşe-i vahdette ve müzeyyen bir surette med'uv olan bendegâna kemâl-i şükrâniyyetle arz-ı cemâl eder ve seccadeler lisân-ı hâl ile böyle âbid, ârif bir zât-ı âlî-kadrin namaz ve niyâzgâhı olduğumdan için kemâl-i şükrâniyyetle yüzümü yerlere koyup muntazır-ı dîdâr-ı ârif oldum remz ü işareti fakiri diğer bir hâl ve renge boyamasıyla işte vakt-i iftârda olunacak dua ve salavât-ı şerîfe arasına müşarünileyh hazretlerini de karıştırdık. Zaten vaktiyle erenler onu karıştırmıştır ki "Mehmed Ali" arasına girmiş bir ariftir ki mühr-i âlîleriyle müsebbettir azizim.

İşte bu hâlden fakire ârız olan neşe ve aşk u muhabbet iki katlı oldu. Bir katı müşarünileyh hazretlerinin Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimize olan mensûbiyet-i âlîleri, diğer katı Cenâb-ı Hakk'a olan ubudiyetleri. Bu katlar arasında olan ve sütten hülâsa kaymak ehl-i sûfiye beyanına göre manada süt görülürse, onu ilm-i ledünnî ile [452] tabir buyururlar. Bu ilme mazhariyet ise, aşk u muhabbetten hâsıl olur sultanım. İşte bu hâlde iken o zât-ı hidiv-i a'zamî ve melek-simâ-yı efhamî bir şems-i hakîkat gibi tulû edip kemâl-i sürûr ibraz ederek makamlarına ku'ûd ve herkese iltifat ve izhâr-ı beşâşet buyurup öylece bir hâl-i sükûnet ve izhâr-ı ubûdiyyetle Cenâb-ı Hakk'a müteveccihen muntazır-ı ezân olduk. Vakit gelip cümleten ayak üzerinde ve masa başında iftar olunup namaza şürû' ve ba'de'l-edâ tehyie olunan sofra-i âliyeye kendileri evvelce teşrif

479 "Soğuk dinin düşmanıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 283, no: 893. Hadis olmayıp Sa'îd bin Abdulazîz ed-Dımışkî'nin sözü olduğu belirtilmiş.

480 "Kalpten kalbe yol vardır." "Kalp kalbe karşıdır."

buyurup sofranın yanında ve ayak üzerinde bendegânına muntazır olmuşlardır. Huzurlarına gidilip alâ-merâtibihim herkesi yerlerine kendi işaret ve iradeleriyle oturtup Erkân-ı Harbiyye Başkâtibi Hasîb Efendi ile fakire hitaben: "Siz benim vekilim olunuz, biraz rahatsız olduğumdan perhizim" iradeleriyle harem dairesine avdet buyurur iken, onu müşahede ettim ki şu cem'iyyet-i mü'minînden iftirâka kalb-i âlîleri mahzun ve mükedder olarak avdet buyurdular. Fakir de bu hâl-i mükeddere ve mahzuniyetlerine karşı "Lâ havfun aleyhim ve lâ hum yahzenûne"[481] dedim, zira ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizden kirâren ve mirâren işittim ki "Şu asırda beş vakit namazını eda edip bi-tâkati'l-beşeriye oldukça kendisini menhiyâttan men' eden muvahhidîn hakkâ evliyadır" buyurdular azizim.

Ba'de't-ta'âm oda-i âlîlerine avdet ü ric'at olunup kemâ-fi's-sâbık muntazır-ı cemâl-i Arif olduk. Teşrif buyurdular. Dest-i peyvest-i müşîriyle bir sigara paketi feth ü küşat edip ağaları marifetiyle cümle bendegânına tevzi sırada fakirlerine dahi ihsan buyurdular. İçmediğimi müşahede buyurunca "Sigara içmiyor musunuz?" fermanıyla iltifat buyurdular. Aradan iki üç dakika mürurundan sonra daha hiçbir kimseye iltifat buyurmaksızın fakire makâm-ı iltifatta buyurdular ki "Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîde Nizamiye Evrak Odasında bir efendi vardır, ismini bilemiyorum, tıpkı efendi pedere benzer; onun biraz daha sakalı büyükçedir" buyurmalarıyla fakir de o efendinin ismini bilemediğimden tabiî cevap veremeyip sükût ettim. Fakat manevî sükût etmeyip hakk-ı âlîlerinde bir du'â-yı hayr etmek niyetiyle Hazret-i Pîr efendimize müteveccih oldum. Dünya ve ahirette sadr-nişîn olmalarına olunan işaretle dua ettim. Badehu ruhsat-ı müşîrâneleriyle cümleten huzûr-ı enverlerinden taşra çıktık. Bazı ihvan tarafından: "Müşir paşa hazretleri [453] size iltifat buyurdular, bir cevâb-ı şükrâniyyet arz etmediniz!" dediler. Bu esrardan haberdar etmeyerek bir mahcubiyet arız olmasıyla, nutka muktedir olamadığım cevabıyla savuşturdum azizim.

İşte müşîr-i müşârünileyh hazretlerinin bu gibi ahvâl-i hasene ve ahlâk-ı pesendîdeleri pek çok olup herkes de bilip tasdik eder. Hakkâ ki mazhar-ı ahlâk-ı Cenâb-ı Peygamberî olmuştur. Maşallah, bârekellâh, ef'âline ve ahlâkına devlet ü millete olan sıdk ü istikametine ve mahlûka olan şefkat ü merhamet ve bendegânına mebzul buyurulan lutf u ihsanına sad hezârân âferîn ü tahsîn ki onun bir bende-i sâdık u müstakîmi vardır ki bütün gün huzurlarında bulunmakla şems-i ahlâk-ı müşîrîden mün'akis olan ziyâ-yı ahlâk sayesiyle o da dünya ve ahiret tahsin olmuştur, vesselâm.

Ey azizim, fakirleri Edirne'ye gelmezden evvelce Ordu Müşiri, Macar Mahmud Paşa hazretleri olup bu zat ile bundan yirmi sene mukaddem Beyrut Kumandanı iken Şâm-ı şerîf'e gelip görüşmüş idim, bilirim, fakat kendisinin pek ziyade şiddet ü hiddeti olup sâhib-i gazab olduğundan ekseri efendiler bizar ve muztarip bir hâlde yaşamakta oldukları istima olunup mükedder ve mahzun oldum. Bu yüzden fakir de gönülce muztarip oldum ki dumandan kaçıp ateşe

481 "Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." Yûnus, 10/62.

düştüm ve kendimi böyle bir ateşe attım dedim. Her nasılsa lehu'l-hamdu ve'l-minne Cenâb-ı Hakk'ın kemâl-i lutf u kereminden ateşi İbrahim'e gülistan etti, çünkü Edirne'ye vaktiyle dârü'l-meymene tesmiye buyurulmuş. İşte dârü'l-meymene olan mahal, cehennem olmaz, cennet olur. Onun için fakir buraya cennet demiş idim. Binaenaleyh "el-Cinsu ma'a'l-cinsi"[482] fehvasınca o cehennem bu cennet gibidir, beyne's-semâ ve'l-arz arası beş yüz senelik yoldur, ehluhu mahalluhu demişlerdir. "el-ârif yekfîhi'l-işâret."

Fakirin böyle evrâk-ı matbû'anın kemâl-i sühûletle yetiştirip vakt ü zamanıyla tevzi ve irsaline olan muvaffakiyet haşa kendi hünerim ola! Vaktiyle Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin merhum Derviş Paşa ile fakire olan teveccühât-ı kudsiyyeleri ve her bir umurda muvaffakiyet duaları eseridir. Şöyle ki Derviş Paşa'nın cihet-i umûr-ı askerîde muvaffakiyetlerine, fakirin de cihet-i mu'âmelât ve umûr-ı hisâbâtta muvaffakiyetime dua ve tevcîhât-ı iksîr-i a'zamîleri berekâtıdır. Hatta Derviş Paşa merhumun bu kere yani bundan yirmi sene mukaddem Rusya ile olunan muharebede [454] ve Batum cihetinde ve son muhaberede olan muvaffakiyet ve muzafferiyeti cümlenin malûmudur. Hatta o zaman Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiri bulunan merhum İsmail Paşa'ya keşide eylediği telgrafname-i muzafferiyetinde "Harman sonu dervişler gider" ibaresiyle bed' etmiştir. Ve Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz bu yüzsüz asi hakkında dahi Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiri merhum Mustafa Paşa ile o zaman Reîs-i Meclis olan merhum Ali Saib Paşa'ya "Ordunun arap saçı gibi karış muruş olmuş üç dört senelik muhasebesinin meydana çıkarılmasına bizim Baba Ruznamçeci efendi himmet eder ise olur" irade-leri üzerine filhakika sâye-i erenlerde matlûb veçhile müddet-i kalîle zarfında meydana konulmasıyla bu yüzden bu iki zatın mahbûbu ve mergubu olmuş idim. Bu bapta olan tafsilât risalemizin evvelinde zikr ü beyan olunmuştur. El-minnet lillâhi ta'âlâ azizim.

İşte bu nokta-i nazardan idi ki makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye takdim etmiş olduğum istidada icra olunacak mu'âmelât-ı hisâbiyye ve tedâbirât-ı lâzime muavenetiyle muhasebât-ı umûmiyenin havl ü kuvvet-i samedânîyeye istinaden vakt ü zamanında merci'ine takdimini taahhüt etmiş idim. Çi çare ki henüz kuvveden fiile çıkmak zamanı gelmemiş olduğu mukadderât-ı ilâhiyyenin cilvenümâ-yı rûy-ı müsâ'ade olmamasından istidlâl olmuştur.

Her ne ise biz gelelim bahsimize. Ehl-i sûfiye buyurmuşlardır ki "Ramazân-ı şerîfte leyle-i kadri, aşr-ı ahîrinde tek gecelerde arayınız." Binaenaleyh huzûr-ı hazret-i müşîr-i ekremîye davet olunduğumuz zaten ve hakikaten tek gece idi. İşte o gece fakirin kadiri idi, zira ki ricâl-i gayb olan Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuştur ki "Benim kadirim mahbûbumla mülâkat ettiğim gecedir." İşte hulku güzel, kendi güzel, cümle ef'âl ü ahvâli güzel. Bundan iyi mahbûb olur mu? Binaenaleyh o gece dua olunduğu gibi her zaman dahi

482 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

Cenâb-ı Hakk'a dua ve niyazım budur ki müşîr-i mûşarünileyh hazretlerinin zâhir ü bâtın kadr ü menzilet-i ârifâneleri ve terakkî-i şân ve ikbâl-i a'zamîleri anbean müzdâd olsun, amin bi-câhi seyyidi'l-murselîn.

İşte bu cümleden ve bu hizmet ü ubudiyetten bazı olarak Vezne Müdürü Feyzi Efendi, musallî ve çok muamele bilir ve vaktiyle devlet ü milletine haylice hizmetler etmiş bir bendegân-ı sadâkat-nişândan olduğu cihetle gönül bu zata dahi meyl ü muhabbet ederek bir hizmet ü muavenet [455] arzusunda bulunmuş ise de bir zuhurat olmadığından yani ne yolda hizmet olunmak lâzım geleceğine dair bir remz ü işâret-i ma'neviyye olmadığı cihetle zuhurata müterakkıb iken, bir gün evrak müdürü tarafından dördüncü şubeye verilen evrâk-ı resmiyye arasında bir telgrafname zuhur etti. "Edremit Redif Taburu Binbaşılığından fî 6 Şubat sene 312 [18 Şubat 1897]" tarihiyle makâm-ı müşîriyete keşide olmuştur. Meali: "Teşkilât-ı cedîde mucebince celbine lüzum görünen evrâk-ı matbû'anın esmânı olan seksen yedi kuruş, fî 31 Kânûn-i evvel sene 312 [12 Ocak 1897] tarihinde gönderilmiş ise de henüz vürut etmediğinden emr ü iradesi maruzdur" ibaresinden ibarettir. Derhâl târîh-i mezkûrdaki inha taharri olundukta, fî 5 Kânûn-ı sânî sene 312 [17 Ocak 1897] tarihinde mezkûr dördüncü şubeye havale olunup meblag-ı mezkûrun postadan alınmak üzere fî 6 Kânûn-ı sânî [18 Ocak] tarihinde de vezne müdüriyetine tevdi olunmuş olduğu hâlde bir mâhdan beri postahaneden akçe alınmadığı tebeyyün ederek bundan tevellüt edecek netice pek çirkin ve ziyade muhavvif olduğundan çünkü bundan on beş sene mukaddem Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîde bir efendinin masasında bir haftadan ziyade bir evrâk-ı resmiyye kalmış olduğu cihetle o efendinin kaydının terkîniyle bundan böyle bu gibi evrâk-ı resmiyyenin üç günden ziyade kimin nezdinde kalır ise kaydının terkîni hakkında irâde-i cenâb-ı mülûkâne şeref-sudûr buyurulmuş olduğuna dair emirnâme-i cenâb-ı seraskeriyle tamim olunmuş idi. Binaenaleyh bu işin bir diğer reng-i savâb u müstakîme boyanmak üzere elhâletü hâzihi postahaneye akçe vürut etmediğinden alınamamış denilerek badehu postahaneden aranılmak şartıyla talep olunan evrâk-ı matbû'a sür'at-i serî'a ile tehyie olunarak postaya teslimen tabur-ı mezkûra gönderilmiştir.

Muahharen olunan tahkikata göre posta ile vürut eden evrâk-ı matbû'anın esmânı hakkında gelen inhalar vezne müdüriyetine havale olunup bunlar için her gün postahaneye gitmek kâbil-i imkân değil ise de hiç olmazsa haftada bir gün tahsis etmek tabiî ve zarurî iken, bu yol da ihtiyar olunmayıp bunlar müdüriyyet-i mûmâileyh nezdinde tevkif ile ayda bir kere postahaneye gidilerek postahanede bir mâh zarfında teraküm eden akçeler alınarak inhalarına o zaman ilâm olunmakta olduğu anlaşılmış ve bu hâl ne kadar fena ve ne dereçe vehameti olduğu müstagnî-i beyândır. İşte mumaileyh Feyzi Efendi'ye hizmet ü muavenet zamanı gelmiş olmasıyla bu tarîk-i mühlike ve nâ-be-câdan tarîk-i sâlime [456] ve necâta çıkarılmak üzere sâhib-i fikr-i savâb ve âdil-i re'y-i müstetâb olan iklîm-i vücûd mülkü pây-i taht ve makâm-ı saltanat-ı ma'nevîsi olan gönül âlemine lede'l-arz ve'l-istîzân şeref-sudûr buyurulan emr ü ferman bu idi ki madem ki bu efendiye hizmet ve muavenet ile feyzini müzdâd etmek arzu olunur,

yükünü taklîl, fikrini tahliye ve tahlîs ile sâhil-i selâmete çıkarmaktır azizim. Binaenaleyh buna usûl-i mantıkıyyûn üzere bir kaziyye-i sâlibe bina ve inşasıyla bir dava ve iki mukaddimeden bir netice-i hayr çıkarmak vârid-i hâtır-ı fakîrî olup işte şu zemin ile işe bed' ü mübâşeret olunmuştur. Şöyle ki evvelce zikr ü beyan olunan telgrafnameye gayet mufassal bir ilâm resm olmuştur. Hülâsa-i me'âli bu idi ki:

Ordu-yı Hümâyûn matbasının irat ve masraf muamelesi, bütçe haricinde kendisine ait bir irâde-i müstakille olup buna müteallik olan muamelât dahi Levazım Dördüncü Şubesince ru'yet ve tesviye olunduğu cihetle akçesinin dahi depodan tefrîkiyle mezkûr şubenin taht-ı nezâretinde yani emanet sandığı namıyla depoda başkaca bir sandık derununda hıfzı ve böyle posta ile vürut edecek evrâk-ı matbû'a akçesinin de mezkûr şube marifetiyle postahaneden alınarak sandığına vaz'ıyla talep olunan evrakın hemen tehyie ve irsali ve bu gibi daha sair muamelât-ı teshîliye serd ü beyanıyla üç yüz on üç [1897] senesi Martından itibaren ber-minvâl-i muharrer icabının icrası re'y ü irâde-i cenâb-ı müşîr-i efhamîye atf ü talik olunmuş idi. Zât-ı hidiv-i a'zamîden dahi rûy-ı müsâ'ade gösterilerek mucebince fermanıyla mezkûr ilâm zîri tezyin olunduğu Levazım Dördüncü Şube Müdürü izzetlû Tahsin Efendi tarafından sûret-i tebşîrde olarak bir uzun mütalâanız var idi, mucebince keşide buyurdular diye beyan ettiler, çünkü huzûr-ı hazret-i müşîr-i efhamîde evraka mucebince keşidesine efendi-i mûmâileyh intihâb-ı ma'neviyye ile müntahab idiler. Niçin olmasınlar ki zaten bilirim ki bu gibi teshîlât-ı mu'âmeleye ve mesâlıh-ı mühimmenin tatarruk-ı halelden vikayesiyle vakt ü zamanında sür'at-i serî'a ile temşîtine efendisi olan efendimiz müşîr-i mu'azzam ve mefharet-husrev-i sıdk ü kemâlât-ı zâhirî olan devletlû Arif Paşa efendimiz hazretleri gibi leyl ü nehâr efkâr ve ikdam her şeyde mu'âmelât-ı teshîlâtın terakki ve tezayüdüyle müftehirdir azizim.

İmdi mezkûr telgrafname üzerinde zât-ı [457] fehâmet-simât-ı hazret-i müşîrî mucebincesiyle müzeyyen olan ilâmın muhtevi olduğu muamele ve ahkâmın Levâzım Birinci Şubesiyle vezneye kayıt olunduktan sonra, dördüncü şubeye dahi kaydıyla mezkûr telgrafname hıfz olunmuştur. Ve bunun üzerine dördüncü şubeden keşide olunan müzekkire mucebince postahaneden alınacak evrâk-ı matbû'a akçesinin ahz u kabzına idare zabitanından Mülâzım Tahsin Efendi nasb u tayin olunup taraf-ı riyâset-penâhîden posta müdüriyetine mumaileyhin tatbik mührüyle beraber keyfiyet, bâ-tezkire-i resmiyye iş'ar ve beyan olunmuş idi. Vaktaki sene-i merkûme Martın hulûlü takarrüp ederek ordu-yı hümâyûn deposunda olan emâkin-i emîriye icar akçesinin vezneye devr ü teslimiyle sened-i mahsûsun nizamiye hazinesine takdimi ve matbaa varidatının dahi ber-mûceb-i karâr-ı âlî mezkûr Dördüncü Şubenin deposunda bulunan emanet sandığına vaz'ıyla hıfzı hakkında tanzim olunan müzekkireye taraf-ı zîşeref-i müşîr-i ekremîden: "Dördüncü Şubede bulundurulacağı beyan olunan matbaa varidatının alelusul ve kemâ-kân hazîne-i ordu-yı hümâyûn deposunda bulundurulması ve diğerleri hakkında icap eden muamelenin ifası zımnında mucebince" emr ü fermân-ı sâmî-i cenâb-ı müşîr-i efhamî müşahede olundukta,

hikmet-i rabbânî gönül âleminde zuhur eden bin türlü muhâlif-i havâ rüzgârları yelken-i himmeti söndürüp fikir-i gayret dümenini büküp liman-ı batâlet cihetine doğrulup sefîne-i sa'y ü cehdi karaya oturtmuştur azizim. Buna da "Zâlike takdîru'l-azîzi'l-alîmi"[483]den başka bir şey denilmez sultanım.

İşte buraya kadar uzun uzadıya arz ve hikâye olunan ahval, bir hayal rengini almıştır, yani meşhur Hayalî Kâtip Rıza'nın hayaline döndü. Zann-ı aglebim buna birinci, karagöz razı olmadı; ikinci, molla beylerin arpalıklarına el uzatmak fıkrası; üçüncü, halkın para yüzünden bu yüzsüze kalben ve kâlıben sû-i teveccühleri kaziyesi mâni'-i kavî olmuştur. Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar olsun ki "el-Mulûku mulhemûne"[484] buyurulmuştur. Alâ-merâtibihim evliyâ-yı umûr efendilerimiz hazerâtına bazı kere makâm-ı ilhâmda bu gibi şeyler zuhur ederek tarîk-i hak ve savâb üzere re'y ü tedbîr ile emr ü irade buyururlar. İşte bir ârif-i billâh bu fakiri böyle zâhir ü bâtın mühlik olan bir vartadan kurtarmıştır. Hemen Cenâb-ı Hak, o zât-ı [âlî-]kadrin her an ve zaman terakkî-i şânını ve ilm ü irfanını müzdâd [458] eylesin, amin.

Fakir bu bapta gerek hata ve gerek savâb böyle bir içtihatta bulundum. Ehlinin malûmudur ki bir müçtehit içtihadında hata ederse, bir sevap alır; isabet eder ise, iki sevap alır. Hamdolsun, bu cihetle yine me'cûrum azizim.

İmdi bu hikâye ve hayalin bir derece de ledünniyâtından ve hakîkat-i mes'eleden ve bu yüzden bazı remz-i işâret-i ma'neviyyeden bahs ü hikâye edelim. Şöyle ki bu sene-i mübâreke ahkâmı "mâkiyân" imiş, yani mâkiyân senesi olduğunu takvim gösteriyor Sâl-i mâkiyân diyor, yani tavuk senesi demektir. Bu ecilden insanda olan sıfat-ı hayvâniyyeden tavuk sıfatının sair sıfatlara galebesi tabiîdir. Binaenaleyh herkesin tavuk sıfatıyla mevsuf ve tavuk ahlâkıyla da mütehallık olmaları da zarurîdir. Artık işin yok ise şunun bunun mezbelelerinde eşin yuvarlan dur, çünkü gayrın hukukuna tecavüz, mezbelede eşinip dâne-i harâm ekl etmek gibidir. Lâkin bu meselede pek de tavukların cürüm ve günahları yoktur, ne yapsınlar bu yolu anlara horoz talim etti ve bu kümesi horoz gösterdi, yani horoz, tavukların önüne düşüp pîş-kadem olup o kümese girdi; tavuklar da arkası sıra oraya tabiî devama başladılar. Zararı yoktur, ancak korku, havf ileridedir ki bir gün sansarlar haberdar olursa, bağteten gelip bunları kümeste bastırırsa, o güzelim tavukları, o canım yavruları, o biçare piliçleri boğarsa, işte o zaman aman el-aman denir. Lâkin bu amanlar o zaman fayda vermez azizim. Her ne ise işi uzattık, beyhude yere vakit zayi ettik. Neticesi bi-hasebi'z-zâhir bu pazarlığımız cılk çıktı, civciv çıkmadı vesselâm.

Ara sıra mumaileyh Feyzi Efendi ile esnâ-yı muhabbetle bi-hasebi'z-zâhir lâtife ve bi-hasebi'l-bâtın hakikat olarak fakirin leyl ü nehâr efkârım, beşi bir yerde cem' edip hanım efendinin sadr-ı şifâsına ve sîne-i vefâsına talik ile neşeyâb-ı zevk ü sefâ olmaktadır. İşte bu kelâm-ı tasavvufa ve bundan nereye

---

483 "Bu o üstün ve bilen (Allah)ın takdiridir." En'âm, 6/96; Yasin, 36/38; Fussilet, 41/12.

484 "Krallar ilham sahibidir."

remz ü işaret olunduğuna, mumaileyh Feyzi Efendi'nin bîhaber olması sebebiyle bu kelâmı zâhire hamlederek beşi bir yerde Osmanlı lirası yaptırıp refikasına talik etmek efkârıyla buna bir para kapısı bulmak için matbaa varidatını [459] yed-i idâresine geçirmek niyet-i bâtıla ve hayâliyyesi bu hayal perdesini kurup arkasında konuşmuştur. Hâlbuki perde arkasında olandan dahi bîhaberdir azizim. Her kim eder kendine, yine kendi kendine şahım.

İmdi beşi bir yerdenin bi-hasebi'l-hakîkat manası budur ki ihvân-ı bâsefânın malûmu olduğu üzere "et-Turuku ilallâhi bi-adedi enfâsi'l-halâyık"[485] buyurulmuştur. İşte bu tarîk-i necâtın ve bu meydân-ı muhabbetin ve bu râh-ı aşk-ı felâhın dört adet büyük kapısı vardır. Cümle kapısı makamına kaim olan birinci kapısı, bâb-ı şerîat, ikinci kapısı bâb-ı tarîkat, üçüncü kapısı bâb-ı ma'rifet, dördüncü kapısı bâb-ı hakîkat tesmiye olunmuştur. İmdi bu dört kapıdan dâhil-i harem-i sarây-ı vahdet ve vâsıl-ı arûs-ı hakîkat ve kurb-i visâl-i ehadiyyet olunur. Evvelâ birinci cümle kapısından içeriye duhul murat eden kimse tarafından, o kapının ve sair üç kapının her birerlerinde müteaddit bekçileri yani bevvâbları olduğu gibi, her bir kapı bekçilerinin de birer reisleri yani ser-bevvâbîn tesmiye olunur hazerât-ı rü'esâ mevcut olup bunların ayrı ayrı aidat ve caizeleri olmasıyla, yani rü'esâ-yı kirâmın başka, bevvâbların başka olan caizeleri eda ve ifasıyla içeriye duhul müyesser olur.

İmdi birinci kapı bevvâblarının caizesi budur ki beşi bir yerde bulunmak şartıyla maşrût olarak darbhâne-i şerî'atte basılmış ve nâm-ı nâmî-i saltanat-ı Muhammediyye tugrâ-yı garrâsıyla müzeyyen bulunmuş olan "savm ve salât ve hac ve zekât ve kelime-i şehâdet" nakd-i mevcûdu verilmedikçe, içeriye duhul, kâbil-i imkân değildir, yani "Buniye'l-İslâmu alâ hamsin; Şehâdeti en lâ ilâhe illallâh ve enne Muhammeden resûlullâhi ve ikâmi's-salâti ve îtâu'z-zekâti ve siyâmu ramazâne ve hacci'l-beyti men istetâ'a ileyhi sebîlen"[486] hadîs-i şerîfi mucebince dîn-i İslâm, bu beş şey üzerine bina olmuştur, yani dinin usulü beştir. İmdi bu beş aslın dahi usulü vardır. O da üç usuldür. Biri iman, biri ihlâs, biri de niyettir, zira bu üç olmazsa a'mâl, sahih olmaz. İmdi bu üç usulün dahi iki usulü vardır. O da ilm-i hikmet ve marifettir, zira bunlar, ilm-i hikmet ve marifetsiz sahih olmaz. Pes menba', ilm-i hikmet ve marifet oldu azizim.

İşte bu kapıdan bu vazifeyi eda ve ifa ile içeriye girilip vaktaki ikinci kapıya vuslat müyesser olunca, o kapının dahi bevvâbları caize talep edeceklerdir. Birinci kapının bevvâbları [460] vazife ve caizesi mezkûr beşi bir yerde olan nakd-i mevcûd verildiği gibi, o kapının reîs-i bevvâbı olan şeyhülislâm efendi hazretlerinin caizesi bulunan iffet ü istikamet ahitnamesini dahi ayrıca müşarünileyh hazretlerine takdim etmektir.

---

485 Hakk'a giden yol, yaratılmışlar sayısı kadardır.

486 "İslâm beş esas üzere kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına; Muhammed'in onun elçisi olduğuna tanıklık etmek, zekât vermek, Ramazan'da oruç tutmak ve imkân bulunursa Kabe'yi haccetmek." *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 92, no: 5672; A.e., c. 4, s. 364; no: 19246; *Musannefu Abdirrezzâk*, c. 10, s. 151, no: 18661; *el-Mu'cemu'l-evsat*, c. 6, s. 230, no: 6264.

İmdi ikinci kapının re's-i bevvâbı bulunan tarikatçı dede efendi hazretlerinin dahi başkaca aidatı vardır. O da terk-i dünyâ ve mâ-fîhâ ahitnamesidir. Bu ahitnameyi dede-i müşârünileyh hazretlerine ayrıca takdimden sonra, o ikinci kapının bevvâbları caizesi dahi başka olup onlar da eda ve ifa olunmadıkça bir hatve içeriye kadem-nihâde muhâl-ender-muhâldir. İşte bu kapıda dahi beşi bir-yerde takdim olunacaktır. Ancak "Bu beşi bir-yerde olan, nedir?" diye sual olunursa, ah ah bu beş hangi lisan ile hangi ibâre-i şerîfle nasıl beyan edeyim, bilemem. Eğerçi lisân-ı aşkla söyler isem, ne sen kalırsın, ne ben. Lisân-ı muhabbet ile ifade eder isem, belki bir dereceye kadar, yok yok nisbet ve tecezzi kabul etmez zerre bile olamaz bir beyandır. İşte o beş de hubb-ı evlâd-ı âl-i abâdır, rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în hazerâtıdır. Şöyle ki bir gün sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri, Ummu Seleme radıyallâhu ta'âlâ anhânın hâne-i sa'âdetlerine teşrif buyurdular. Ve Ummu Seleme hazretlerinin firâş-ı mübâreklerinde bir kilimleri var idi, bast eyledi. Hazret-i Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz o kilimin üzerine otururken, Hazret-i Fâtıma radıyallâhu anhâ dest-i sa'âdetlerinde kepekten birkaç nân-pâre puhte edip efendimiz hazretlerinin huzûr-ı sa'âdetlerine takdim buyurdu. Hazret-i Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz ferman buyurdular ki "Ya Fâtıma, evlâdını çağır, bile ekl ü tenavül eylesinler." O zaman Hazret-i Ali ve hazret-i İmâmeyn rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în efendilerimiz cem' olup tenavül buyurdular. Ba'de't-ta'âm sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz o kilimin bir canibini bunların üzerine örtüp buyurdu ki "Ya rabbi, benim ehl-i beytimden zâhir ü bâtın ricsi gider ve pâkîze ve tâhir kıl." İşte o anda bu âyet-i kerîme nazil oldu: "İnnemâ yurîdullâhu li-yuzhibe ankumu'r-ricse ehle'l-beyti ve yutahhirekum tathîren."[487] İmdi bu beş zevât-ı kirâma, "âl-i abâ" derler.

Beyit:

Âlu'l-'abâi Resûlullâhi ve'bnetuhu
Ve'l-Murtadâ summe sibtâhu izâ ceme'û[488]

İmdi İmam [461] Hasan ve İmam Hüseyin radıyallâhu anhumâ hazerâtına sıbteyn tesmiye olunur, yani sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin iki torunu demektir. İmdi âl-i abâ hakkında bir rivayet dahi budur ki Hazret-i Ali radıyallâhu anhu efendimiz bir gün Mekke-i mükerreme'de Beyt-i harem'de otururken muhâcirînden bir zat gelip selâm verdi. Hazret-i Ali, redd-i selâm buyurdular, ancak yerinden bir hareket-i ta'zîmde bulunmadılar. O muhacir dedi ki "Müminlere tazim ve hürmet lâzımdır, siz buyurmadınız!" Hazret-i Ali buyurdular ki "Pederim bana vasiyet etti ki tecrübe etmediğin adam tazim etme, zira ki ehlinin gayrısına tazim ve tahkir etmek gazab-ı Kahhâr'ı muciptir. Ben seni tecrübe etmediğimden onun için tazim etmedim" buyurdu. Badehu Hazret-i

---

487 "Ey Ehl-i beyt (ey peygamberin ev halkı), Allah sizden, kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." Ahzâb, 33/33.

488 "Âl-ı abâ Resulullâh'tır ve kızıdır / Ve el-Murtadâ ile iki torunudur hepsi bir arada"

Ali efendimiz o muhacir olan zatı ilm ü irfanından tecrübe etmek üzere buyurdu ki "Sana bir sualim vardır, ona cevap verir isen, o zaman seni tecrübe etmiş olurum." Hazret-i Ali buyurdu ki "Cümle eşyada a'zam ve efdal nedir? Dahi asgar ve ahkar nedir? Ve cümle amellerden efdal amel nedir ve ahkar ve kötü amel nedir?" O muhacir zat dedi ki "Cümleden a'zam ve efdal, Hazret-i Muhammed'dir." Hazret-i Ali buyurdu ki "Ne için?" Muhacir dedi ki "Zira ki kemâl-i sehâveti vardır. Dahi zerre tabir olunan kızıl karıncadan ahkar bir şey yoktur, zira onu kemâl-i hırsı vardır. İmdi malûm oldu ki sehâvetten efdal ü a'zam bir amel yoktur ve hırstan ahkar u kabîh bir amel yoktur" deyince Hazret-i Ali radıyallâhu anhu o muhacir zata hitaben "Marifetin zâhir oldu" deyip hırka-i şerîfinin üzerine oturttu ve buyurdu ki "Ya recül, arifler bize âl-i abâ derler, sebep nedir bilir misin?" Eyitti: "Bilmem ya emirelmüminin!" Hazret-i Ali buyurdu: "Onu ben kimseye demedim, sana haber verip tatyîb-i kalb edeyim. Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hazretleri leyle-i mi'râcda Hak ta'âlâdan ümmetini rica eyledikte, hitâb-ı İzzet geldi ki "Habibim ya Muhammed, "İnnî ene'l-'abâ ve ente ve âluke âlu'l-'abâ fe-men yuhrim men kerremenî fehuve mahrûmun ve men kerremenî." (?) Pes abâ, Hak ta'âlânın ism-i şerîfidir, kesîrü'l-kerem manasınadır. Resûl-i Ekrem ve evlâdına ve bize âl-i abâ denildiğinin sebebi bizler Hak ta'âlânın esrarına mahrem olup ahlâkıyla ahlâklandığımız içindir. İmdi âl-i abâ demek, ehlullâh demektir. Bir kimse mahrem-i esrâr-ı ilâhî olup ve hulk-ı rabbânî ile ahlâklansa ona ehlullâh derler. Hak ta'âlânın cemî'-i [462] hulkı ile ahlâklanmak bizlere mahsustur. Ya recül, "kerîm" ona derler ki dünya ve ahirette ondan intifâ' oluna, dahi "leîm" ona derler ki dünya ve ahirette intifâ' görülmeyip şerrinden dahi emin olunmaya" buyurunca, o recül dedi "Ya emirelmüminin, cezâkellâhu hayren kesîren, bu âl-i abâ manası gayet müşkilim idi, elhamdülillâhi ta'âlâ izale oldu" demiş azizim.

Gelelim biz bahsimize. İşte bu kapıdan dahi hubb-ı âl-i abâ nakdi olan beşi bir yerde tarikatçı dede efendi hazretlerine ayrıca ifadan başka bevvâbların dahi caizesi olan terk-i dünyâ ve mâ-fî-hâ ahitnamesini takdim etmektir. Bi-iznillâhi ta'âlâ üçüncü kapıya takarrüp müyesser-kerde-i Cenâb-ı Rabb-i İzzet oldukta, işbu kapı ki marifet bâb-ı sa'âdetidir, evvelemirde bu bâbın bevvâbları reisi olan kutb-ı zamân, gavs-ı meded-resân zât-ı şerîfin caizesi budur ki terk-i ukbâ ve mâ-fî-hâ ahitnamesini takdim ile bevvâbların vazife ve aidesi olan yine beşi bir yerde cem' olmuş ve pîrân-ı izâm hazerâtı kaddesallâhu ta'âlâ esrârahumu'l-azîz nâm-ı nâmî-i rûhânîleriyle darbhâne-i ma'rifette sikke-zen-i aşk ve mazhar-ı feyz-i Hak olmuş olan nakd-ı zeheb-i sülûkî ki "Sülûk-ı Nakşî, âdâb-ı Mevlevî, aşk-ı Kadirî, teslîm-i Bektaşî, teveccüh-i Hâlidî" işte bu beş, bir canda ve bir sâlikte cem' olmuş ahvâl-i ma'neviyye olup bunları da bevvâbîn-i ma'rifete ibraz ederek duhûl-ı evvelîn ile dahil olmak, Mevlâ-yı müte'âl hazretleri cümlemize müyesser eylesin, amin. İşte dâhil-i bâb-ı ma'rifet ü felâh-ebed ü sa'âdet olur, "Hâzihi cennâtu adnin"[489] "Fe'dhulûhâ hâlidîne"[490] sırrı bu dünya cennetinde

489 "Bunlar, Adn cennetleridir."

490 "Ebedî olarak kalmak üzere buraya girin!" Zümer, 39/73.

zuhur eder, yani bu dünyadaki cennet-i âcile budur ki o da ehlullâh efendilerimiz hazerâtının gönüllerindeki cennettir azizim. Ahirette olan cennete cennet-i âcile tesmiye olunur, muahhar olduğu içindir. İmdi bunların ve buna dair olan ma'ânî-i hakâyıkın tafsilâtını *Tercümetü'l-hakîkati'l-hakâyık* nam risalemizden talep olunması. Burada bunları mücmelen beyandan murâd-ı fakîrî beşi bir yerde demek ma'nâ-yı işâreti ne demek olduğu beyandır azizim.

İmdi bu üç kapıdan içeriye girilip himmet-i pîrân-ı izâm ile dördüncü kapıya takarrüb mahz-ı ihsan ve inâyet-i ilâhiyyeden olmak üzere müyesser olur ise, evet bu yüzsüz asi bu kapıları pek çabuk geçirdim, bâb-ı hakîkata yanaştırıyorum. Hâlbuki bunların her birisinin [463] arasına nice müddet seyr ü sülûk ile ne kadar makâmât ve merâtib geçilecektir. Böyle kolay kolay laf luf ile peynir gemisi yürümez derler. Evet azizim öyledir. Lâkin Cenâb-ı Hak, Kâdir'dir ki laf luf ile aşk gemisini yürütür. Görmüyor musun Bektaşîlerin yuf borusunu nasıl yürüyor! Bunlardan tafsilât ister isen mezkûr risaleye müracat buyurun. Şu kadarcık söylerim ki bir murat vardır, bir de mürit vardır. Eğer murat isen, ân-ı vâhidede cezbe-i Hak seni harem-sarây-ı vahdete dahil eder şimendifer gibi. Yok mürit isen, nafile yorulma, senin için yol yoktur. İmdi bu murat ile müridin tafsilâtını dahi sûre-i Fâtiha'nın tefsirinden talep eyle azizim, zira ki bir bahs-i tavîldir.

İşte dördüncü kapı ki bâb-ı hakîkattir, burada cümle işler hak ve hakikat üzeredir; ne beşi bir yerde vardır ne de dördü. Burada ikilik yoktur, makâm-ı vahdet ve birliktir; âşık, maşûk birdir, sen ben yoktur, ne reis var ne bevvâbîn var, ne ins var ne cin var. Burası yokluk makamıdır, burada bir ancak vâhiddir. Bu deryâ-yı vahdete düşen, "A'cebenî cenbuhu"[491] demekten başka söz yoktur.

Hep dagdaga-i muglitadır zâhir ü bâtın
Bir nokta imiş suhen evvel ü âhir

Ne demektir bilirsin ve mesrur olursun. Badehu nokta-i vahdette haşr olup gayr-ı sevdâ olmazsın azizim.

İmdi bu vahdet bahsi fevkalâde uzundur. Onu da risâle-i mezkûreden talep buyurun. Fakat münasebetle cüz'î arz ederim ve remz ü işaret tarîkıyla beyan edeyim. Şöyle ki ateş, demire sirayet eylese, demir ateş suretine girdiği gibi ma'a-hâzâ demir yine nefsinde demirdir ve te'sîr-i iksîr ile nuhâs, zeheb olduğu gibi ma'a-hâzâ nuhâs yine ke'l-evvel hakikat-i nuhâsiye üzerinedir, şu kadar var ki sıfatı mütebeddil olmuştur. Ve sıfatın tebdilinden zatın tebdili lâzım gelmez, zira istihâlât-ı zâtiye memnudur. Pes abd, ne kadar sûret-i ilâhiyye üzerine olsa yine abd'dir ki memlûktur ve sıfat-ı iftikâr üzerine bakidir. Ve Rabbülalemîn dahi nu'ût-ı kevniyye ile tecelli ve her çend ki sûret-i abde nüzul ede, yine Rab'dır ki maliktir ve sıfat-ı ginâ üzerine bakidir. Ve bundan sıfat-ı kutb ve sıfat-ı mürşid-i kâmil dahi mütebeyyin oldu, zira kutup, cemî'-i elvân-ı kevniyye ve ilâhiyye ile televvün eder, zira mazhar-ı ilâhîdir.

491 "Birlikteliği beni büyüledi."

Gelelim bahsimize. İşte Cenâb-ı Hakk'a bu dört kapıdan gidilir, zira ki esas ve temel, dört [464] üzerinedir ki anâsır-ı erba'a, mezâhib-i erba'a, kütüb-i semâviye dörttür, nikâh dörttür, melâikenin peygamberleri dörttür, ulu'l-azm peygamberler dörttür, efendimizin halifeleri dörttür, kezalik aktâb-ı erba'a ve daha bu gibi dört üzerine bina olunmuş şeyler pek çoktur. Onun için ashâb-ı zevk ü sefânın dahi bazı kere keyifleri dört üzerine olur. İşte o zaman aşk u muhabbet cûş u hurûşa gelip "İmanım, keyifler dört üzerinedir" diyerek edilen sayha kubbe-i âsumânı çınlatır azizim. Lâkin bu keyfiyâtın dört üzerine olması bi-hasebi'z-zâhir budur ki dört şeyden terkip olunur: mey ve mahbûb ve mâ-yı cârî ve gülistân. Bi-hasebi'l-bâtın yine bunlardan tertip olunmuştur. Şu kadar var ki Hâfız-ı Şîrâzî kuddise sırruhu'l-azîz buyurduğu gibi "Mey, aşk-ı ilâhî; mahbûb, evliyâ-yı kirâmı; mâ-yı cârî, feyz-i rabbânî; gülistan, kalb-i ârîftir." İşte cennet-i a'lâ da bu dört üzerinedir: Mey, şarâb-ı tahûr, mahbûb, cemâl-i bâ-kemâl-i Hudâ'yı müşahede; mâ-yı cârî malûmdur, enhâr-ı cennet, gülistân-ı cennât-ı Adn'dir azizim.

İşte sâlikân evvelâ aşk-ı mecâzîde, sonra aşk-ı hakîkîde cevelândan fariğ olup makâm-ı fenâ-fillâhta Hak'la bâki olur. Matlûb da budur. Cenâb-ı Hak, sevgili Resûl-i Ekremi sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine cümle ihvân-ı bâ-sefâ ile bu zevk ü sefâ-yı ma'nevîyeye nail eylesin, amin.

Cümlenin malûmu olduğu üzere insan niyetiyle me'cûrdur. Meselâ bir adam, bir hane bina ve inşa etse, odalara pencere küşadı lâzımdır. Bina sahibine sual olunsa ki "Niçin sokak tarafına pencere açıyorsun?" O adam ehl-i hâl ü marifet ise cevabında der ki "Pencere açtım ki ezân-ı Muhammediyye okunur ise, işiteyim." İşte bu niyetiyle me'cûrdur. Lâkin bununla beraber sokaktan mürur u ubûru da müşahede edebilir. Fakirin beşi bir yerdeye muhabbetim olması olsun ki ma'nâ-yı bâtınesinden başka olarak bi-hasebi'z-zâhir beşi bir yerde Osmanlı lirası yaptırıp hanımefendinin sadr-ı şifâsına ve sîne-i vefâsına talik olsun. İşte bu yüzden dahi me'cûrum azizim. Şöyle ki Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz bu yüzsüz Aşçı Dede'lerine hitaben buyurmuşlardır ki "Kişi haremini fevkalâde sevmeli ve pek ziyade muhabbet etmeli. Sebebi ise min-ciheti'n-nefs olmayıp sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem efendimizin Hazret-i Aişe radıyallâhu anhâ vâlidemize olan hürmet [465] riayet ve muahabbet-i risâlet-penâhîye malik olmak ve o sırrı haiz olmaz içindir." İmdi bu bapta olan akvâl-i sahîha pek çoktur. Bunu da evvelce zikri sebkat eden risalemizden talep olunması. Fakat muhtasarca burada bir nebze beyan edeyim. Kâle Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem: "Hubbibe ileyye min dunyâkum selâsun: en-nisâu ve't-tîbu ve cu'ilet kurretu aynî fi's-salâti."[492] Yani "Sizin dünyanızdan üç nesnenin muhabbeti cânib-i Hak'tan benim kalbime ilkâ olundu: Nisâ ile râyiha-i tayyibe dahi benim gözümün kurresi yani meserret ve nuru daima salâttadır." İmdi sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz bu hadîs-i şerîfte "hubbibe" buyurdu, mef'ûl binası üzerine "ahbebtu" buyurmadı. Nükte budur ki bu muhabbet tilkâ-i nefsle-

492 "Sizin dünyanızdan bana üç şey sevdirildi; kadın, güzel koku ve namaz gözlerimin nuru yapıldı." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 338, no: 1089.

rinden değil, belki Cenâb-ı Hak'tan idüğin müş'irdir. Ve nisâya muhabbeti, küllün cüze muhabbeti kabilindendir; ruhun nefse ve aklın âlem-i tabî'ate muhabbeti gibidir. Ve nisâ zikir edip mer'e demediklerinden dahi nükte budur ki nisâ, nes'et'ten me'hûzdur ve nes'et, lügatte tehir'e derler ve nisâya da nisâ denilmesi mertebede ve vücutta recülden teehhürü olduğundan ötürüdür. Nitekim âfâkta tabî'at-ı kül, akl-ı külden müteahhirdir ve beynehümâda muaşaka ve mümâyele hemân mertebe-i insânda recülün nisâya muhabbet ve meyli gibidir. Nitekim mücâma'at-i recül ve nisâdan sûret tevellüd ettiği gibi akl-ı kül ve tabî'at-ı küllün irtibat ve cemiyetinden dahi sûret-i âlem ki sûretâ insân-ı kebîr ve manen insân-ı sagîrdir, hâsıl olur. Akl-ı külden murat, hakîkat-i Muhammediyye ve tab'-ı külden murat, mebde-i harekât-ı cemî'-i mevcûdât-ı kevniyyedir. İmdi o hazretin hakikatinin âlem-i âfâkta tabî'at-ı külle muhabbeti mukarrer olıcak, mertebe-i insânda dahi nisâya muhabbeti âfâk ve enfüsün mutabakatını müş'irdir. Şurası da malûm olsun ki nisâya imreet dahi tabir olunur. İşte bu tabir de mir'ât'tan mehuzdur, zira nisâ, âyîne-i Haktır, onda cemâl-i ilâhî ve kudret-i lâ-yezâlî müşahede olunur.

Âşıkım gül yüzünün nakşına şâhım ezeli
Seni nakkâş-ı ezel kudret eliyle yazalı

buyurulmuştur. Ama râyiha-i tayyibeden murat, ya suverî veya manevî olsa revâyih-i suverî malûmdur. Ama revâyih-i ma'nevî ve rûhânî tevâli'-i envâr-ı ilâhî ve fevâyih-i esrâr-ı subhânî ve takâdîs ü tesâbîh-i melâike-i âsmânî ve a'mâl-i savâlih-i insânî ve emsali şeylerdir, zira rayiha, keyfiyât-ı vücûdiyyeden bir keyfiyettir ki hava vasıtasıyla dimağ onu idrak eyledikte, [466] rûh-ı hayvânî mütemetti' ve mütelezziz olur. İmdi her ne ki ruha rahat ve akl u kalbe refâhiyet vere, râyiha-i ma'neviyye kabilinden olur. Bu takdirce demek olur ki bana mahbûb oldu cümle mürevvih-i rûh eğer zâhiren ve eğer bâtınen. Ama salâtta kurretü'l-ayn-ı mahbûb olması: "Li-enne's-salâte munâcâtun beynellâhi ve beyne'l-abdi'l-musallî fe-innehu yunâcî rabbehu." İmdi salât, sebeb-i müşahededir ve müşâhede-i mahbûb kurret-i ayn-ı muhib olduğu mukarrerdir. Vech-i âher bu râyiha-i ilâhî ve nefha-i rabbânîden ötürü sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz buyurdu: "Benim gözümün kurresi yani meserret ve nuru daima salâttadır." İmdi salâta gözün nurlanması, hamd ü senâ-yı mahbûbdan râyiha gelmiş ve dîde-i dil, o hazreti müşahede kılmasından hâsıl olur. Pes hazret-i mahbûbun rayihasını meşâmm-ı cân salâtta ziyade aldığı için ve istişmâm-ı râyiha-i mahbûb tenvîr-i ayna sebep olduğu için "Kurretu aynî fi's-salâti"[493] buyurdular. Gerçi istişmâm, kuvvet-i şâmmenin hassasıdır ve kurret ü rü'yet, kuvvet-i bâsıranın hassasıdır, ammâ kaçan bir his Cenâb-ı Hak'tan kuvvet bulsa ve gıda alsa, baki havâssa dahi kuvvet gelir ve o bir his baki havâssa ve aza ve cevârihe saki olur azizim.

493 "Namaz, gözümün nuru (yapıldı)." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 338, no: 1089. "Hubbibe ileyye min dunyâkum selâsun: en-Nisâu ve't-tîbu ve cu'ilet kurretu aynî fi's-salâti."

İşte sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem efendimizin hatunlar sohbetine olan meyl ü muhabbeti tahbîb-i ilâhî idi, onun için nefsânî olmadı, hakkânî oldu. Ve biri de onlara muvasalatta zevk-ı kurbet ü vuslat bulurlar idi. Biri de bu idi ki sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz, cennet-i mu'accelede idiler. Onun için hûr sıfatlarıyla sohbeten müste'nes oldular azizim.

İmdi bir kimse ki bu had üzere nisaya muhabbet eylese ki Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem o had üzere muhabbet etti ve o had nisânın mahall-i infi'âl ve mazhar-ı zuhûr-ı Hak olmalarıdır, pes onun hubbu, hubb-ı ilâhîdir, yani Hakk'a muhabbet eder ve onunla mütelezziz olur. Ve bir kimse ki nisâya hassaten şehvet-i tabî'iyye üzere muhabbet eylese, bu şehvetin ilmi onda nakıs olur ve kendisi dahi o ilimde nakıs olur, zira o şehvet ü muhabbet, hubb-ı ilâhî sûreti olduğunu idrak etmedi ve kimin ile iltizâz ettiğini bilmedi. Bu hâlde nisâya onun hubbu ve onlar ile iltizâzı onun katında ruhsuz bir suret oldu. Ve eğerçi kim o sûret nefs-i emirde zât-ı rûhtur, hubb-ı ilâhiyle nâzır olan kimsenin nazarında, lâkin o sûret meşhûde değildir. [467] Şol kimse için ki mer'esine veya memlûkesi olan ünsâya mücerret iltizâz için mübâşeret etse, mer'e veyahut ünsâ ne haysiyet üzere vakıa olursa olsun, idrak etmez ki kime muhabbet eder ve kimin ile iltizâz eder azizim.

İmdi bu bapta olan tafsilât, Şeyh-i Ekber Hazret-i Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîzin *Fusûsu'l-hikem Şerhi*'nde talep oluna. Şeyh-i müşarünileyh hazretleri bu nisâ bahsinde gerçi nikâh-ı zâhir dört ise de manevîsi bizim beşi bir yerde olduğu gibi nikâhât-ı hamse-i ilâhiyyeye işaret eder ki avâlim-i ma'neviyye ve rûhiye ve nefsiye ve misâliye ve hissiye intacını mucibedir, zira nikâhât-ı hamse ki onlara hazerât-ı hams ve avâlim-i hams derler. Zât-ı ehadiyyet için âlem-i şehâdiye ki fiil ve infiâl sûretinde âhir-i avâlim olan âlem-i histir, tenezzülât-ı ilâhiyyedir. Nikâha teşbih olunmakla nikâhât-ı hamse derler azizim.

İşbu esrarın daha içerisine ve hakikatine girişilir ise iş müşkül olur. Bir nebzecik beyan edeyim de artık sen hecele de bak ne mana çıkarabilirsin. Şöyle ki sûre-i Tahrîm'de Cenâb-ı Hak buyuruyor ki "Ve in tezâherâ aleyhi fe-innellâhe huve mevlâhu ve Cibrîlu ve sâlihu'l-mu'minîne ve'l-melâiketu ba'de zâlike zahîran."[494] İşte ehl-i beyt üzerine başkumandan zât-ı ulûhiyyet olmak üzere ordular çekiliyor. Hecele ki nisâda olan kuvvet ü ruhaniyet ne kadar çok imiş ve ne derecede imiş azizim. Buraları bir bahr-i amîk olup biz gelelim kendi bahsimize.

İşte hanımefendi hazretlerinin kim olduğunu bir dereceye kadar anladın ise sadr-ı şifâ ve sîne-i vefâ tabir etmiş idim, bu defa bir derece daha terakki ederek fakirane vasf edeyim: Sadra şifa, derde deva, ruha gıda, sîne-i vefâ bezm-i eleste ima her daim eder; ahde vefa sözünde lezzet özünde vahdet sevdiğiyle eder uzlet.

---

494 "Ve eğer Peygambere karşı birbirinize arka olursanız (bilin ki) onun koruyucusu ve yardımcısı Allah, Cibril ve müminlerin iyileridir. Ayrıca melekler de ona arkadır." Tahrîm, 66/4.

Harem-sarây-ı kurbe vuslat canlara minnet! Ömrüne bereket olsun, amin ya Mu'în!

[**İstitrâd:** Nisâ hakkında bu ibareyi yazmakta iken refîka-i âcizî içeri odaya girdi. Dedi ki "Canım efendi, akşam üstü biraz rahat et, nedir bu kadar yazu ile uğraşmak!" Cevabında dedim ki "Sizi medh ü sena ediyorum." "Sahih mi?" dedi. "Evet" deyip sadra şifadan aşağıya kadar okudum Yani canlara minnet yazılmış idi. Refikam buyurdu ki "Ömrüne bereket!" Dedim: "İşte bu nutuk da sizin tarafınızdan teberrük olsun" deyip [468] "Ömrüne bereket olsun" duasıyla hatmettim. Acîb o gece refikam görmüş olduğu rüyası şâyân-ı tahsîn ü takdîr olup buraya derc ettim. Şöyle ki kendisi bir bölük hatunlar ile bir yere gitmek üzere sokağa çıkıp bunun ayağı yürümeye muktedir olamamış, yani dizlerinin asla kuvvet ü kudreti yok imiş. Bir adım atmaya muktedir olamadığından başlamış ism-i Celâl çekmeye. Cehren "Allah, Allah, Allah" diyerek bu hâlde ayakları yerden bir arşın yukarıya çekilip havada uçmaya başlamış. O hatunları orada bırakıp uçarak doğruca hanemize gelip fakirin odasına uçarak girip fakiri yerimde bulamayıp köşede olan posta düşmüş, yani fakirin Yemen'den hediye olarak gelmiş bir koyun postu vardır, onun üzerine zikir ederek düşüp biraz daha zikir edip artık nefesinin daralması cihetle o postunun üzerinde kendisine bir baygınlık gelip bayılıp kendisinden geçmiş. Bu hâlin ıztırabından uyanıp fakire böylece söylemiştir. Fakir de fevkalâde memnun olup bu bapta taraf-ı ilâhîden kendisine olan tecelliyâttan ötürü tebrik ettim. İşte maşallah, bârekellâh kendi gibi özü ve sireti de dilber imiş; buna huri demek caiz imiş. "Hâzâ min fazli rabbî."[495] Sâye-i erenlerde dünya cennetinde zevk ü sefadayım. Cenâb-ı Hak cümle ihvanımızın bu yolda zevk ü sefalarını müzdâd eylesin amin ya Mu'în. Hitâm şud.]

Velhâsıl o bir sultân-ı ma'nevî, sen de bir padişah-ı rûhânî olup bu âlem-i esfelde "illâ" fermân-ı ilâhîsiyle müstesna olan zümre-i ehl-i sa'âdet meyanında ve hücre-i mübâreke-i şerîat dahilinde âşık ve maşûk birbiriyle vuslatta, "el işte, göz oynaşta" yani sâdât-ı sûfiyenin buyurdukları gibi "Dil bâ-yâr ve dest bâ-kâr" mefhumunca âlem-i hayrette bir zatın birisi buyurmuş:

Sabah olur kâr kokusu
Akşam olur yâr kokusu

Bu asi Aşçı Dede de şu nutku ilâve edip: "Gece olur ah kokusu" Yani "Âh mine'l-ışk ve hâlâtihi."[496] Hazret-i Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz buyurduğu gibi "Hayrete var kim yakındır Hakk'a ol yol ey gönül" misdâkınca daima zevk ü sefada yani cennet içre huriler ile [469] ayş u işrettesin azizim.

İşte insanın haremi, ehl-i iffet ü ismet olup dâ'ire-i şerî'atta ehline mutî'a olduğu hâlde artık ne derecede ve ne kadar mazhar-ı tecellî-i Hak olacağına ve o hane, hâne-i sa'âdet gibi cennet misali olup derununda olanlara ehl-i cennet

495 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

496 "Aşkın elinden ah; ve aşkın hallerinden."

olduğuna dair pek çok rivâyât-ı sahîha ve kelâm-ı kibâr vardır ve buraları cümlenin dahi malûmudur. İşte o sultan-veş padişah-ı âlem-i ervâhtan "Kerremnâ"[497] tâc-ı sa'âdetini başına koyup dahi ahsen-i takvîm olan intisâb-ı kâmet ve hüsn-i sûret ve havâss-ı kâinât ve nezâir-i sâir mümkinâtın hil'at ve kaftanını giyip nefs-i nefîs-i mutmai'nne esb-i mutî'aya râkib olup etrafında bir-takım melâike-i kirâm hizmet-i devletle müftahir-i benâm olmak üzere sizleri alkışlayarak "Maşallah ve bârekellâhu ta'âlâ fe-tebârekellâhu ahsenu'l-hâlikîn" nidasıyla semâ-yı dünyayı çınlandırarak bu âleme bi'd-devlet ve's-saâdet teşrif buyurdunuz. Lâkin felek bu kadar debdebe ve dârâtı çekemez ve alelhusus bir yerde âşık ve ma'şûk birleşmiş göre, elbette rakiplik edecektir. Binaenaleyh feleğin rekabeti, nefis ve şeytan askerinin hücumu bunları perişan eder de başlarındaki tacı yere vurup sırtındaki hil'ati parçalayıp esbin üzerinden itip kendilerini berr ü yabana ve firâk-ı nâra atıp dîv-i gul ellerinde ve nefs-i şeytân çöllerinde tek ü tenhâ ne bir yâr-ı vefâ ne de nâsır-ı mellâ bir ferd-i âferîn olmayıp ne'ûzubillâh min hâzihi'l-vartati'l-azîm ve'l-elîmi.

İşte bu hâlde onların hâl ü şânı neye müncer ve neye varıp neticesi ne olacağı cümlenin malûmudur. Fakat remz ü işaret tarikiyle bir hikâye nakl ü beyan edeyim. Fakirleri Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn ruznamçecisi olarak Erzurum'da bulunduğum zaman merhum Derviş Paşa'nın mîrahuru Mustafa Ağa, fakire bir mektup yazıp bir adet Erzurum kaltağı istemiş. Fakir de lâtife tarikiyle yazdım ki "İstanbul kaltağı rükûba daha elverişli, daha güzel değil midir?" diye. "el-Ârifu yekfîhi'l-işâretu."[498] Ne müşküldür, padişah mîrahur olup bütün gün fışkı içinde necaset kokusuyla mütelezziz olsun! O sultan da kaltak gibi nefis hayvanına konulup üzerine fışkıcı râkib olsun. Bu hâlde bunları hangi hane kabul eder. Hele bahçeye, gülistana asla kabul etmezler. Bir hane gerektir bunları bu pislikten [470] yıkayıp tathir etsin. O da hane değildir, hamamdır, yani gayet sıcak bir mahaldir azizim.

Gelelim biz bahsimize. Yukarıda beyan olunduğu üzere bu sene-i mübâreke mâkiyân senesi olduğunu söylemiş idik ve bu münasebetle horoz ve tavuklardan bahsetmiş idik. Burada bir miktar remz ü işaret tarikiyle bunların hâl ü şânlarından bahs ve hikâye edelim.

[**İstitrâd:** Şöyle ki Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz Mesnevî-i şerîflerinin üçüncü cildinde, 284 sayfalarında buyururlar ki bir merd-i civân, Musa aleyhisselâm hazretlerine dedi ki "Ya Musa, bana canavarların lisanını öğret, tâ ola ki hayvânâtın sedasından bir ibret hâsıl edeyim. Dahi lisân-ı insânı koyup lisân-ı hayvanı bilmeye arzum bunun içindir ki benî-Âdem'in cümlesinin sözleri âb u nân ve demdemeden ötürüdür, yani âb u nân ve tumturak ve unvan içindir. İmdi garazdan hâlî olmadığına binaen onların kelâmında tesir yoktur ve adama ibret ve bîdârlık gelmez. Lâkin hayvânâtın hengâm-ı irtihâl ve intikâl tedbirinden bir gayrı derdi ola ve dil

497 "Çok ikram ettik" İsrâ, 17/70.

498 "Arif olana bir işaret yeter"

onların lisanını fehm kıldıkta onların derdinden ibret ve nasihat ala" dedi. Musa aleyhisselâm hazretleri ona dedi: "Yürü bu hevesten güzer eyle, zira bu heves ileride çok hatar tutar. İbreti ve bîdârlığı Cenâb-ı Hak'tan talep eyle, kitaptan ve makâldan ve harf ve lebden değil!" buyurdu. O merd, Hazret-i Musa aleyhisselâmın bu men'inden mükedder oldu ki niçin men' etti diye. "el-İnsânu harîsun limâ muni'a"[499] kavli bu manaya delâlet eder. O merd dedi: "Bu murattan mahrum eylemek senin lutfuna lâyık değildir ey cevvâd ve kerîm olan Musa!" İmdi Musa aleyhisselâm hazretleri dedi: "Ya rabbi, bu merd-i selîm meğer ki dîv-i racîm bunu zebun eylemiştir. Eğer ben buna bu ilmi öğretir isem, ona ziyade nigâr olur, öğretmezsem onun gönlü bed ve fasit olur." Hak ta'âlâ ona dedi ki "Ey Musa, ona öğret ki bir hergiz duayı keremden reddeylemeziz." Hazret-i Musa aleyhisselâm dedi ki "Ya rabbi, eğer onun muradı hâsıl olursa, o merd pişmanlık yer, elini çiğner ve kaftanlarını yırtar ve kendisini belâ ve helâka iletir ki onun bu mertebeye istidadı yoktur." Dahi Hazret-i Musa aleyhisselâm o gafile muhabbetle pend ü nasihat verdi böyle diye ki "Senin muradın yüzünü sarı eyler, bu sevdanın terkini söyle [471] ve Hazret-i Hak'tan havf eyle. Sana dersi mekrden şeytan vermiştir. Bu, dâ'iye-i mekr-i şeytânî ve fikr-i nefsânîdir. Bundan hazer etmek lâzımdır" buyurdular. O kimse, Musa aleyhisselâm hazretlerine dedi: "Ey Musa bari kelbin lisanı olsun ki o kapı üzere sâkindir veyahut hanegî olan murgun nutku olsun ki o ehl-i yerdir" dedi. Musa aleyhisselâm dahi ona dedi: "Agâh olasın, bilirsin; yürü, erişti şu ikinin nutku sana bedîd ve aşikâr oldu."

Pes o merd, sabah vaktinde tecrübeden ötürü asitane üzere muntazır durdu. Hâdime sofrayı getirip silkti. Pes o sofradan âsâr-ı zât olan bir pare bayat ekmek düştü. Bir horoz ekmek paresini rehin komuş gibi kaptı. Seg, filhâl nutka geldi, ona dedi: "Ey horoz, sen bana zulüm eyledin, yürü zira sen gendum tanesini yemeye kâdirsin, hâlbuki ben vatanda tane yemeye acizim. Gendumu ve cevvi ve sair hububatı sen yemeye kâdir olursun ve ben ey durup onları yemeye kâdir olmazam. Ve bir dilim ekmek ki o bizim kısmetimiz ve nasibimizdir, bu kadarcayı seglerden kaparsın, insaf mıdır?" dedi. Pes horoz dahi kelbe dedi: "Epsem ol ve gam yeme ki Huda-yı ta'âlâ sana bundan gayrı ıvaz verir. Eğer bunun ıvazı nedir dersen bu hocanın esbi sakat olmak ister, yarınki gün tok ye hüzün eyleme ve gama müteallik söz söyleme, zira esbin mergi ölümü kelblere îd olur, cehdsiz ve kesbsiz ve efrerûzî ve gıda olur." Çün kim o merd-i civân bu sözü horozdan işitti, filhal esbi sattı. O horozun yüzü segin önünde sarı oldu.

Bir âher günde yine hâdime sofrayı silkip o horoz nân-pâreyi kaptı ve seg yine ona ağzın açtı ve böyle dedi ki "Ey işvede olan horoz, bu yalan nice bir olur? Zâlim, kâzîbsin, zira ki esb sakat olur dedin ve o dediğin kanı? Bir doğru söz söylemezsin" dedi. O horoz bâ-haber dahi ona dedi: "Ben gerçek söyledim ki onun esbi bir gayrı yerde sakat oldu. Filhâl merd-i civân esbi fürûht etti ve ziyandan sıçrayıp kurtuldu. O ziyanı o merd, gayrılar üzere attı. Lâkin yarın onun esteri

499 "İnsânoğlu kendisine yasaklanan şeye tamah eder." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 221, no: 674, "İnne'bne âdeme le-harîsun alâ mâ muni'a." et-Taberânî'den naklen.

sakat olur, tahkîken o seglere nimet olur." O harîs merd-i civân acele esteri dahi sattı, ziyandan ve gamdan o demde necat buldu.

Üçüncü gün seg, [472] o horoza dedi: "Ey tabl ve kösle kâziblerin emiri olan horoz, niçin bu kadar kizbi ihtiyâr eylersin?" Horoz ona dedi: "O merd, acele ey seg, esteri sattı." Yine ona dedi: "Yarın o merdin gulamı musibetlenmiş olur, çünkü onun gulamı öle, ekmekleri seg üzere ve sail üzere akrabası dökerler." Hoca bunu dahi işitti, o gulamı bey' etti, hüsrandan kurtuldu ve yüzünü sefasından şulelendirdi, şükürler ve şâdîlikler kıldı böyle diye ki "Ben zamane de üç vakıadan kurtuldum, ta kim kelbin ve murgun zebânın öğrendim, sû'ü'l-kazânın gözünü diktim" dedi.

Bir gayrı gün o seg-i mahrûm, horoza ta'n ve itâle bir de düşnâm verip eyitti: "Kanı filân ölür, filân ölse gerektir diye gâhî tek gâhî çift söyledin ve sırr-ı gayba müteallik kelâm nakleyledin, kani ey kezzâb zuhura gelmedi ve sübut bulmadı?" dedi. Ve bu gibi daha bazı kelâm-ı nâ-becâ söyleyip horozu mezemmet ve mesebbet etti. Hâlbuki bu hadîs-i şerîf horozun zem ve düşnâma lâyık olmadığına delâlet eder. Kâle en-Nebiyyu sallallâhu aleyhi ve sellem: "Lâ tesubbu'd-dîke fe-innehu yûkizukum li's-salâti."[500] Horoz, kendiyi ve kendinin cinsini, mekr ü dürûgdan tenzih edip ve kelbi bu itikattan reddedip dedi: "Hâşâ ve kellâ benden ve benim cinsim olan horozlardan ki biz dürûgdan mümtahen ve müttehem olavüz, yani biz bir kizble mümtahen olmazız, kanda kaldı ki bizden her dem kizb zuhur ede ve bizim cinsimiz mekr ü dürûg semtine gide!" dedi, "Biz horozlar müezzin gibi râst-gûlarız, hem âfitâbın rakibi ve nigehbânıyız ve hem vakt-cûyuz. Müezzinler vakti nice bilirse ve ona muntazır olursa, biz dahi öyle biliriz ve onlar gibi muntazır oluruz" dedi. Dahi horoz dedi: "Bizim aslımızı Hak ta'âlâ hazretleri bâng-ı namâzdan ötürü yani ezandan ötürü hediye ve armağan verdi ademoğluna cihanda, yani salâta yâr kılınmakta ve hazır olmakta. Nitekim "Lâ tesubbu'd-dîke fe-innehu yed'û ile's-salâti"[501] hadîs-i şerîfi bu manaya delâlet eyler. Nitekim Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz bir gazel-i ra'nâlarında buyururlar.

Beyit:

Horûsân der-seher gûyend kum yâ eyyuha'l-gâfil
Tu ez mestî ne mîdânî kesî dâned ki huşyârest[502]

---

500 "Horoza sövmeyiniz, çünkü horoz sizi namaz için kaldırır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 356, no: 3027; *es-Sunenu'l-kubrâ*, c. 6, s. 234, no: 10781; *Amelu'l-yevmi ve'l-leyle*, c. 1, s. 525, no: 945; "Fe-innehu yuezzinu bi's-salâti."

501 "Horoza sövmeyiniz, çünkü horoz namaza çağırır." *Sahîhu İbn Hibbân*, *c. 13, s. 37, no: 5731*; *Mevâridu'z-zam'ân, c. 1, s. 488, no: 1990; Mecme'u'z-zevâid, c. 8, s. 77; Musnedu Ahmed, c. 5, s. 192, no: 21723; Amelu'l-yevmi ve'l-leyle*, c. 1, s. 525, no: 946.

502 Ey gafil, kalk, horozlar tan vakti ötüyorlar. Sen sarhoş olduğun için bilmiyorsun. Ayık olanlar bilir.

Süleyman Nebi aleyhisselâm hazretlerinden mervîdir ki "Sâha'd-dîku yevmen fe-kâle li'l-melei: e-tedrûne mâ yekûlu hâze'd-dîku? Fe-kâlu Allâhu ve resûluhu a'lemu. [473] Fe-kâle yekûlu isteykizû yâ nâimûne intebihû yâ gâfilûne istegfirû yâ muznibûne." İmdi horoz, kelbe dedi ki "Onun o gulamı müşterinin önünde öldü, müşterinin ziyanı oldu. O gulamın ölmesinden bir fazla yani tekfin ü teçhizine dahi bazı şey harç etti. O merd-i civân malını ziyandan kaçırdı velâkin kendi kanını döktü." Yani kelbe horoz, hocanın merginden haber verdi, eyitti: "Böyle eyledi, velâkin yarın o ölmek ister, yakın yürü vâris olan kimse onun hîninde gâvı öldürmek, zebh etmek ister, yani sâhib-i hâne ölmek ve ahirete gitmek ister. Yarinki gün işte sana yetişti ey seg azim lût u kût, nân pâreleri ve pişileri ve taamları köy ortasında havâs ve avam bulalar. Kurbana mensup öküzün etini ve yufka ekmekleri vâris olan kimse kilâb üzere ve sâiller üzere acele döker. Esb ve esterin mergi ve gulamın mevti, bu mağrur hâmın kaza ve belâsını dönderici idi, malın ziyanından ve onun elem ü derdinden kaçtı, ziyade eyledi ve kendi vefatını döktü."

Çün kim bu haberleri horozdan işitti, acele hararetle Kelîmullâh'ın der-i sa'âdet-penâhîleri canibine gitti, o leîm yüzünü hâke sürdü. Ters ve bîminden böyle diye ki "Benim feryadıma yetiş bu mevtten ey Kelîm!" Hazret-i Musa aleyhissâm dahi tevbîh ve takrî' edip ber-vech-i tahakküm ona dedi ki "Yürü kendini sat ve halâs ol, çün kim ziyandan kurtulmakta üstad oldun, sıçra kuyudan, yani çâh-ı mergden halâs ol. Müslümanlar üzere sen ziyan ilkâ eyle, kese ve hemyânını iki kat eyle!" Tekrar o bed-kirdâr zârılık eyledi böyle diye ki "Ey nîgûhisâl, tahkik benim başıma vurma ve eylediğimi yüzüme sürme!" Hazret-i Musa aleyhisselâm ona eyitti: "Ey oğul, ok yaydan çıktı, sünnet ve âdet değildir ki o tîr geri başa gele, yani atıldığı tarafa geri döne. Velâkin isterim o hazretin nîgû dâverliğinden ta kim imanı o zamân-ı teslîmde kendinle iletesin. Çün kim huzûr-ı Hakk'a iman iletmiş olasın. Zindesin, çünkü dünyadan ahirete imanla gidesin, pâyendesin."

Ve iman nedir dersen, Hazret-i Resûlullâh aleyhisselâm buyurmuşlardır: "el-Îmânu en tu'mine billâhi ve melâiketihi ve rusulihi ve bi'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihi ve şerrihi."[503] Pes iman kalbinde bunların hakikatine marifet ve tasdiktir. Kaçan bir ruh bedenden müfarakat eyledikte, eğer bunların, [474] hakikatine tasdik ve marifetle ahirete giderse imanla gider ve eğer bunların hakikatini bilmeyip ve tasdik kılmayıp giderse, ne'ûzubillâh imansızdır. Şol vakit ki ruh bedenden ma'rifet-i tasdîk ile müfarakat kıla, payende ve ferhunde olur. İmdi işte o demde hâl, hocanın üzerine mütegayyir oldu, hatta gönlü bulandı. Hazret-i Musa aleyhisselâmın huzûr-ı şerîfinden onu dört kimse ta evi canibine ilettiler. "Ve'lteffeti's-sâku bi's-sâki. İlâ rabbike yevme-izini'l-mesâku"[504] âyet-i

---

503 "İman, Allah'a; O'nun meleklerine, peygamberlerine, ahiret gününe; hayrıyla şerriyle kadere inanmandır." *el-Buhârî*, c. 1, s. 27, no: 50; *A.e.*, c. 4, s. 1793; no: 4499; *Muslim*, c. 1, s. 37, no: 7;

504 "Ve bacak bacağa dolaşır. İşte o gün, sevk Rabbinedir (can, Allah'ın huzuruna sevk edilir)." Kıyâmet, 75/29-30.

kerîmesini hasebince sâkını puşt-i sâkı üzere o hoca sürdü, yani o baldırını birbirine dolaştırdı. Bu kinayedir ya tahrike kâdir olmadığından veyahut şiddet-i mevt ve havf-ı âhiretten.

İmdi Hazret-i Musa aleyhisselâm seher vaktinde münâcâta geldi ve Hazret-i Hakk'a arz-ı hâcât kıldı, dedi ki "Ey Huda, imanı ondan alma ve giderme; padişahlık ile onu üzerine bahş eyle ve rahmet kıl ki o sehv ve hîrerûyluk eyledi ve hadden tecavüz kıldı. Ben ona dedim bu ilim senin lâyıkın değildir ve sen bu ilimde müsta'îd ve müstahak değilsin. Benim sözümü kendimi defeylemek ve süst ve beyhude söylemek zu'm eyledi. Hâlbuki ben kendiye nef' murat eyledim ve sözümü hikmet üzere kavî ve metin söyledim." İmdi Hak ta'âlâ, Hazret-i Musa aleyhisselâma buyurdu: "Ne'am ya Musa, ona iman bağışladım. Eğer sen istersen onu bu zamanda zinde eyleyem senin için." Hazret-i Musa aleyhisselâm dedi ki "İlâhî bu cihan, cihân-ı mürdedir. O cihana ba's eyle bunu ki o cihan rûşen ve bakidir." Hitâm şud.]

İşte azizim bu hikâyeden murâd-ı fakîri horozun derece-i ma'neviyyesini beyandır. Hamdolsun bizim horozumuz da vâkıf-ı esrâr olup daima tavuklarını muhafazada ve onların ihtiyaçlarını def' ü izalede sa'y u himmetleri inkâr olunmaz ve bununla beraber de kimsenin rızk u nasibini önünden kapmadığından başka herkese elinden geldiği mertebede îsâl-i menfa'at ve hizmet ü gayrette asla tekâsül buyurmayıp umumen ve alelhusus ehl-i tarîka muhabbet ve iltifatları pek ziyadedir. Cenâb-ı Hak zâhir ü bâtın terakkiyât u tefeyyüzât ile dünya ve ahirette aziz ve muhterem buyursun, amin.

Levazım Dördüncü Şubesinin asıl vazifesine dairece bazı şeyler ilâvesiyle yani matbaanın irat ve masrafı emâkin-i emîriye icarları ve hayvânât [475] eşkâlleri ve bu gibi sair ufak tefek işlerin bi-hakkın ifasına ve mu'âmele-i kuyûdiyesine bir fakir ve bir de muavin ile bir nefer mülâzım efendiden başka kimse olmadığından dûçâr-ı müşkilât ve te'ehhürâttan kurtulamadığı cihetle bir nefer efendi daha yardımcı aramak zarurî ve tabiî olmakla bir gün Levazım Birinci Şubesi sınf-ı evvel hulefâsından ve intihâb-ı küttâb komisyon kâtibi rif'atlû Nuri Bey komisyon-ı mezkûr tarafından tanzim olunacak bir mazbata müsveddesini imza için getirdiler. Kemâ-fi's-sâbık lâzım gelen ihtirâmât-ı lâyıka ve tevkîrât-ı fâika icrasıyla iradelerine muntazır olunmuştur. Mîr-i mûmâileyh hakkında olunan tevazu meselesi burada arz u beyan olunur ise, asıl maksud olan meselenin tehirini mucip olacağından inşâallâhu ta'âlâ maksut olan meseleden sonra onu da ihvân-ı bâ-sefâya arz u beyan ederim.

Mezkûr müsveddeyi mütalâa ettim. Mehmed Âsım Efendi namında bir efendinin daireye müdavim olarak alınmasından ibarettir. Bu ismi görünce Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin ta'allukât-ı mürşidânelerinden ve pederleri sulehâ-yı ümmetten bir zatın mahdumu Mehmed Âsım Efendi namında bir efendi olup, bunun refâkat-ı fakîrîye alınarak terbiyesiyle terakkisini hazret-i sultân emr ü ferman buyurmuşlar idi. Binaenaleyh o yolda zâhir ü bâtın hizmet olunarak şimdi ve elyevm Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesinde kısm-ı sânî mümeyyizliğine kadar yirmi sene zarfında

terakki ederek zâhir ü bâtın mamur bir efendi olmuştur. İşte bu müdavim olacak efendinin daha kendisini ve yüzünü ve hâl ü şânın görüp bilmediğim hâlde gönül âleminden olunan remz ü işaret üzerine o nama ve o nisbete istinaden Nuri Beyefendi'ye niyaz tarîkıyla dedim ki "Bu müsveddeyi imza etmem, illâ ki bu efendiyi bu şubeye verir iseniz ederim." Buyurdular ki "Baş üstüne, muhasebeci efendi hazretlerine arz ederim, size versinler." Fakir de teşekkürât-ı azîme arz ile müsveddeyi imza ettim. Nuri Beyefendi gittikten sonra bizim Mülâzım Mustafa Efendi'ye sual ettim: "Bu Mehmed Âsım Efendi'yi bilir misiniz? Nasıl efendidir?" diye. Dedi ki "Ziyade memnun oldum bu efendiyi şubeye istediğinize." "Niçin?" dedim. Dedi: "Bendenizden her cihetle yüz kat ileridir." Dedim: "Aman Mustafa Efendi, deme!" Dedi ki "Öyledir, gelirse görürsünüz." Mumaileyh Mustafa Efendi ise hesapça, inşaca mu'âmelât-ı aklâmca hemen birinci numaraya yanaşmış ve bununla beraber hüsn-i hattı vardır.

[476] İşte mumaileyh Mehmed Âsım Efendi hakkında olan remz ü işaret-i ma'nevî, fakire Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz tarafından bir hediye ve bir lutf u ihsan olduğu anlaşılıp cennet-i a'lâda olan Burak gibi yüzünü görmeden kulağımdan âşık olarak ve şubeye teşrifine dört gözle muntazır olduk. Vaktaki zamân-ı teşrîfi ve erenler tarafından terhîsi gelip Nuri Beyefendimiz alıp getirdiler: "İşte efendim, Mehmed Âsım Efendi oğlunuz" dediler. Kemâl-i memnûniyyet ü mesrûriyyet ile tazim ve tekrîm olunup sandalyelerine resm-i ku'ûdu icra ve sefâ-âmedî edeb ü muhabbetle ifa olundu. Nuri Beyefendimiz dahi yanımdaki sandalyeye oturdular.

Mumaileyh Âsım Efendi'nin şubeye geldiği üç yüz on iki senesi Kânûn-ı sânî [9-12 Şubat 1897] evâhiri idi. Gönül âleminden top patlar gibi ve insan aksırığını zabt ve hıfz edemediği gibi birdenbire ihtiyarsız bir tebşîrât-ı ma'neviyye zuhur ederek mumaileyh Mehmed Âsım Efendi'ye dedim ki "Siz bu günden itibaren kendinizi mülâzım bilesiniz. Ancak malûm ya ilk maaş tevkîf-i hazîne olur. İşte şubat maaşınız olan dört mecidiye tevkif olunmuş zan ve itibar edip üç yüz on üç [1897] senesi Martından itibaren mülâzımsınız, dört mecidî maaşınız vardır" dedim. Efendi-i mûmâileyh îfâ-yı teşekkür etti. Fakat bizim canımız ruhumuz gibi sevdiğim Nuri Bey, fakirin yüzüme taaccübâne nazar ile bıyık altından tebessüm buyurdular ve önüne baktılar. Evet hakları vardır, çünkü eğer münhal mülâzımlık yeri bile olsa makâm-ı seraskeriye inhasıyla cevabının gelmesi lâ-ekal dört beş aya bakar. Böyle bol keseden doğrayıp biçip kesme akıllı adam işi olmadığı emr-i bedîhîdir azizim. Lâkin şu kadar var ki bu söz büküp biçme fakirin değildir. Fakir ara yerde bir perde olup perde arkasından söyleyen başkadır; fakir bir avcı borusu olup üfleyen başkadır. İster akıllı olayım, ister mecnun, ikisi de benim hâlim değildir azizim. Oradan Nuri Bey efendimiz şubelerine avdet buyurdular. Fakir de işimle meşgul oldum. Asla ve kat'â gönlüme bir hatıra gelmedi ki bu sözü söyledin nasıl edeceksin diye, çünkü arz ettim ya benim hâlim hâlim değildir. Söyleten düşünsün. Şu kadar var ki mumaileyh Âsım Efendi'yi bir dakika bile boş bırakmayıp fevkalâde istihdam ediyorum. Hatta üç yüz on üç senesine mahsûben alay ve taburlara tevzi olunan

evrâk-ı matbû'a kaydı ve torbaların sevk ü isali cümlesi mumaileyh marifetiyle oldu.

İşte [477] şubat çıktı, mart da girdi, lâkin maaş daha arz-ı cemâl etmedi. Fakir de asla fütur etmiyorum. Nihayet Martın yirmisinde [1 Nisan 1897] Ortaköy'den bakkaliye barakasının ardından kamer gibi yüz göstererek gönülleri zulmet-i hemm ü gamdan ziya ve sürura attı, yani "Hayru'l-umûri evsetuhâ"[505] mefhumunca Ortaköy'den zuhur etti ve mahzâ hayr oldu. Şöyle ki Edirne vilâyeti dahilinde Ortaköy kazasında olan emâkin-i emîriyeden bakkal barakasının icarı olarak gönderildiğine dair mahallinden mevrûd inha mucebince meblag-ı mezkûr teslîm-i depo olup getiren memuru tarafından teslimine dair ilmühaber talep olunur. Ve şimdiye kadar bu gibi akçeler için ilmühaber verilmeyip keyfiyyet-i vusûlü cevaben bildirildiği cevabı ita olunmuş ise de me'mûr-ı mûmâileyh ilmühaber almadıkça gidemeyeceğini tekrar ve ısrar etmiş ve ısrarı da haklı görünmüş. Fakir dahi el-cevâb olmaz fetvasında ısrar ve sebat ederek işte bu iki kaziyye-i mûcibe ve sâlibeden güzel bir netîce-i hayr tevellüd etmiştir. Şöyle ki me'mûr-ı mûmâileyh âciz kalarak nihâyetü'l-emr saadetlû muhasebeci efendiye arz ile muameleli evrakı talep olunmuş ve evrâk-ı mezkûr üzerine mademki akçe teslîm-i depo olmuştur, muvakkat suretiyle olsun bir kıta ilmühaberin itası Levazım Birinci Şubesinden ilâm olunup dördüncü şubeye iade kılınmış ve uli'l-emre itaat muktezâ-yı şerî'at olmakla serî'an ilmühaberi verilmiş ve mumaileyh Mehmed Âsım Efendi'nin mülâzımlık maaşının tesviyesi zamanı gelmiş olduğu iklîm-i vücûd kumandanlığından kalp telgrafnamesi vasıtasıyla bâ-telgrafname emr ü irade buyurulmuş olmasıyla mezkûr inha üzerine şubenin bir nefer muaviniyle bir nefer de mülâzımı olup asıl vazifesi üzerine ilâve olunan bu gibi icârât ve matabaa ve hayvânât işkâliyle daha sair perakende muamelâtın bi-hakkın ifasına muktedir olunamadığından ve bu gibi teslîm-i depo olunan akçe için usul ve nizamı dairesinde matbu kupolu ilmühaber itası ez-her cihet mûcib-i mazbûtiyyet ve muhsenât olacağından bunların kayıt ve mu'âmelât-ı sâiresinin deste beste irat ve masraf veçhile defterini tanzim ve takdim etmek üzere elyevm müstahdem bulunan müdavim Mehmed Âsım Efendi'nin derkâr olan liyakat ve ehliyeti cihetle matbaa maaş-ı müteferrikası meyanına idhâlen bir nefer mülâzım maaşının itası ve daha bazı tafsîlât derc ü tezkiriyle re'y ü irâde-i hikmet-âde-i [478] cenâb-ı müşîr-i efhamîye menut u vabeste olduğu arz u ilâm kılınmış ve ilâm müsveddesine zaten saadetlû muhasebeci efendi tarafından bazı şeyler ilâvesiyle taraflarından dahi imza buyurulmuş olduğundan müşarünileyh hıdiv-i a'zam efendimiz hazretlerinden mucebince ferman ve keşidesiyle ilâmın zîri tezyin buyurduğu gibi "Garip kuşun yuvasını Allah yapar" fehvasınca artık tarif ü tavsif olunmaz derecede biçare Âsım Efendi'nin mürde olmuş canına can katıp yeniden ihya ve çeragiyet nur u zıyasıyla mahzun olan kalbi şu'le-dâr-ı pür-zıyâ olup gözü cihanı görmüş. Evet pek mübalâğa olmadı, çünkü bu zamanda ayda dört mecidiyeye malik olmak beş yüz lira vücuduyla hâsıl olur azizim.

505 "Her şeyin en iyisi ortasıdır." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 391, no: 1247.

Her ne ise matlûb da hâsıl oldu. Lâkin şu kadar var ki marttan itibaren diye söz verilmiş idi. Filhakika ilâm fî 24 Mart sene 1313 [5 Nisan 1897] tarihiyle ise de her nasılsa ilâmda filân aydan itibaren kaydı tasrih olunmadığından zarurî marttan kıstu'l-yevm alınıp nisan maaşı tamamen alınacaktır. Bu da sehv olmayıp böyle tamamı tamamına tesadüf edip isâbet-i ayn vaki olmasın için erenler tarafından nazar boncuğu makamında böyle bir tahallüf vuku bulmuştur. Buna da mumaileyh Âsım Efendi bin can ile razıdır, çünkü mumaileyhin pederi Bosnevî, garîbü'd-diyâr bir kolağası olup vefat ederek validesine cüz'î bir maaş tahsis olunmuş ve kendisi dahi evvelce kolağası muavini olarak levazım dairesindeki teshîlât sandığı kitabetinde üç dört sene yalnız kendi muhassasâtıyla istihdam olunup cümle efendileri memnun etmiş ve muahharan taburunun Dersaadet'e gitmesiyle kendisi dahi beraberce gidip muahharen ihraç tezkiresini alarak buraya gelip adem-i idâresi cihetle şubelere mülâzımlıkla alınması hakkında mahut istidayı vermiş idi. Hâlbuki nizamî evvelâ müdâvemetle duhul ederek muahharen açılacak mahalle bi'l-imtihân mülâzım tayini lâzimeden olup işte nefer hâliyle hizmet-i sâbıkasına hürmeten erenlerin böyle bir ihsanı olmuş demektir azizim.

Menkabe-i Nûrî Beyefendi

[479] Gelelim nûru'l-ayn Nuri Beyefendi oğlumuzun hikâyesine. Bu zât-ı âlî-kadr Levazım Birinci Şubenin ruhu ve muhasebeci efendi hazretlerinin canı gibi sevgilisi ve mevhûb min-indillâh mütehallık olduğu ahlâk-ı pesendîdesi yani mâ-fevkine olan hürmet ü ri'âyet-i mahsûsası ve mâ-tahtına olan şefkat ü merhameti ve akran u emsalleriyle hüsn-i mümâşât ve mültefitane harekâtı ve herkesin işine olan sa'y u gayret ü himmeti cihetle cümlenin mahbûbu olmuştur. Bu fakire olan mahbûbiyeti iki yüzden birisi beyan olunan ahvâl-i pesendîde, diğeri mebnî-ale'l-hikâye olan zamân-ı evâilde zuhur eden bir canan hatırasıdır.

Hikâye:

İşbu risalemizin evvelinde Aziz Bey'e olan aşk u muhabbet faslında arz u beyan olunduğu üzere elyevm Erzurum'da hâk-i ıtrnâk olan ve türbe-i şerîflerinde medfûn-ı tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyyeden kutb-ı zamân Hazret-i Habib Baba kuddise sırruhu'l-azîzin vakt-i gavsiyyelerinde kendi müritlerinden ve gayet sevgilisi Mustafa Baba ki vaktiyle Erzurum'da büyük bir tüccar olup sonra Habib Baba hazretlerine intisap ile terk-i dünyâ olup tüccarlığı ve mal u emlâkini feda ile acîb bir âşık-ı sâdık ehl-i muhabbet idi. Hamdolsun bu zât-ı şerîfe yetişip pek çok muhabbetler olunmuştur. Bunun tafsilâtı fasl-ı mezkûrda beyan kılınmıştır. İşte bu Mustafa Baba eyyâm-ı sülûkunda aşk-ı mecâzîye uğrayıp Erzurumî Nuri Bey namında bir mahbûbun meftunu olarak leyl ü nehâr zikr ü fikrleri cümle efkârı nûrün-alâ-nûr olup yemeden, içmeden, uykudan kesilip zümre-i melâikeye dahil olmuş. Yok yok galat ettim, melâike bu deryâ-yı aşka uğramadılar. İşitmediniz mi melâikenin peygamberi olan Cibrîl aleyhisselâm

leyle-i mi'râcda sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize arz ettiler ki "Bu makamdan bir derece ileriye gidersem baştan ayağa yanarım!" İşte meydân-ı aşk ve deryâ-yı muhabbet bu idi azizim. Bu bir bahs-i tavîldir, burada zikr ü beyana bed' edersek hadden çıkmış oluruz. Bu bahs-i tavîli ve hakîkat-i aşkı ve mecâzîyi risalemizin evvellerindeki alâka fasıllarından talep olunması.

Gelelim biz hikâyemize. İşte biçare Mustafa Baba, derd-i Nuri'yle günbegün eriyip hilâle dönmüş. Mirim ise Erzurum hanedanından bir beyin mahdumu ve Erzurum'un [480] bir tane Yusuf-veş mahbûbu. Ne kadar Mustafa Babalar, analar, atalar, amcaların onun meftunudur! Vuslat beyne's-semâ ve'l-arz beş yüz senelik yoldur, buraya çıkmaya kudret ü kuvvet-i mâliye ister. Mustafa Baba ise kalender bir âşık. Velhâsıl Baba, Nuri Bey'in nuruna ve şems-i cemâli hararetine tahammül edemeyip esîr-i firâş hanesinde yatar. Habib Baba kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin zâhir ü bâtın malûmatları olduğu hâlde "Bilsem de bilmek elvermez bana" mazmununca bîhaber gibi olup bir gün baba hazretlerini mukarriblerinden birkaç zat tarafından Mustafa Baba'nın esîr-i firâş olmasıyla ziyaretlerine teşrifleri niyaz olunarak baba hazretleri dahi baş üstüne buyurup o zatlarla beraber Mustafa Baba'nın hanesine gidip odasına dahil olmuşlar. Mustafa Baba zaten cihana küskün; kimsenin yüzünü görmek istemez. Yüzünü duvara çevirmiş arkasını bunlara döndermiş, yatar. Bunlar tarafından hâl ve hâtır sual olundukça yalnız eyvallah diyor, başka kelâm yoktur. Ne sual ederlerse, cevap: eyvallah. Bunların cümlesi bu hâle fevkalâde teessüf ederler. Habib Baba hazretleri de bıyık altından tebessüm buyururlar. O aralık bunların içinden birisi, Habib Baba hazretlerine hitaben demiş ki çünkü o sene Erzurum'da gayet kaht ve galâ var imiş: "Baba efendi hazretleri maşallah şimdi ekmekçi fırınının önünden geçtim. Ekmekler nur gibi beyazdır" demesiyle beraber âşık Mustafa Baba'nın kulağına nur lafzı değer değmez, can hakkıyla "Aman beni çevirin!" deyip ihvan koşup yüzünü, o zatlar tarafına döndermişler. O hâlde can u gönülden: "Aman efendim, Nuri Bey'i nerede gördünüz?" demesiyle Habib Baba hazretleri tahammül edemeyip kahkaha ile gülmüşler. Artık o zatlar da kendilerini tutamayıp gülerek "Nuri Bey'i görmedik, ekmekler nur gibi beyaz dedik!" Mustafa Baba demiş ki "Nuri Bey'i görmeyen yüzü görmek istemem" diyerek eski makamına ric'at etmiş. İşte bu hikâyeyi Mustafa Baba fakire tafsilen beyan etmiş idi. Binaenaleyh bizim Nuri Bey'i gördükçe Mustafa Baba ile Nuri Bey hikâyesi hatıra hutûruyla mütelezziz olurum azizim.

Menkabe-i Matbaa Memuru Hacı Mehmed Efendi

[481] Gelelim biz kendi hâl ü şânımıza; ric'at edelim felek ile olan pazarlığımıza. Bu defa olan pazarlığın ehemmiyeti fevkalâde; ortada olan meyancılar da bizden yana; elde olan sermaye de; usr-ı yüsru çünkü fermân-ı ilâhîdir. "İnne ma'a'l-usri yusren."[506] Habîb-i kibriyânın ümmetine tebşirdir ki "Size geldi yüsrü." Risalemizde evvelce dahi arz olunduğu üzere meşreb-i fakîrî

506 "Evet, her güçlükle beraber bir kolaylık vardır." İnşirâh, 94/6.

daima uzlet ü vahdet üzere olduğu cihetle ahvâl-i âlemden bîhaber cerîde kıraati bî-ma'nâ olup ondan bî-behre olarak zuhurata tabi olmaktayım. Bu ramazân-ı şerîfte bir gece teravih namazında Sultan Selim Câmi'-i şerîfi'nde bizim hemdem ve hem-esrârımız olan ihvân-ı tarîkat-ı aliyyeden Matbaa Memuru Yüzbaşı Hacı Mehmed Emin Efendi ile birleşip ba'de's-salât camiden çıkıp mumaileyh fakir gibi olmayıp zâhir ü bâtın kulağı küşade ve hem de ilm-i siyâsede mâhir-i bâhir olup ahvâl-i âlemden sual ettim. O bapta olan malûmât-ı sahîha ve efkâr-ı sâlimesini beyan buyurdular. Bu istimadan gönül âleminde zuhur eden neşe ve feyz-i rabbânî semeresi olmak üzere mumaileyh Mehmed Efendi'ye bazı tebşîrât-ı ma'neviyye gibi şeyler ifade ve beyan olunmasıyla beraber iki gönlün birbirine iltihak u iltisakından "Merece'l-bahreyni"[507] sırrı zuhur ederek bu yüzsüz asiye ihtiyarsız bir bükâ ârız olup ağlayarak Cenâb-ı Hakk'a tazarru ve niyaz ve kıtmîr-veş bâb-ı feth-i mutlak-ı Muhammediyyeye uluyarak "İnnâ fetehnâ leke fethan mubînen."[508] Ya Muhammed! Şân-ı risâlet-penâhında nazil olmuştur, bu feth-i mübîn sana ihsan olunmuştur. Bu sırr-ı feth-i mübînî ümmetine küşade eyle! El-emân el-emân ya Habîb-i Kibriyâ!" nidasıyla iklîm-i vücûd gaşy u bî-hod ve mumaileyh Mehmed Efendi de müteharrik-i bî-vücûd olarak mâşiyen fakire muvafakatle hanesi önünden geçip haylice ileriye gidilmiş olduğu der-hatır olunup oradan kendisi geri hanesine iade, fakir de kemâl-i hüzn ü tazarru ve niyazla hâne-i fakîrîye geldim.

İşte bu tazarru, niyaz ve dua, Şâm-ı şerîf'te ve Hazret-i Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz kâim-makâmı ve vaktin imâm-ı a'zamı olan faziletlû, reşadetlû Muhammed-i Hânî Efendi hazretlerinin keyifsizliğiyle etıbbânın kat'-ı ümîd ederek cevap vermesi üzerine taraf-ı fakîrîden olunan tazarru ve niyaz ve duanın Cenâb-ı Hakk'ın kemâl-i lutf u merhamet ü ihsanıyla aff-ı ilâhî olduğu, risalemizde evvelce tafsilen arz u beyan olunan duaya müşâbih ve mümasil bir dua idi. Eltâf-ı [482] ilâhiyyeden memûldur ki kabûl-i dergâh-ı İzzet olmuş ola, çünkü Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz Mesnevî-i şerîflerinde buyururlar ki

Ger nedârî tû dem-i hoş der-du'â
Rev du'â mî hâh z-ihvân-ı safâ[509] (3: 179)

Her ki-râ dil pâk şud ez-i'tilâl
Ân du'âeş mî reved tâ zu'l-celâl (3: 2305)

Ân du'â Hak mî kuned çun û fenâst
Ân du'â vu ân icâbet ez-Hudâst (3: 2220)

507 "İki denizi salıverdi." Rahmân, 55/19.

508 "Biz sana apaçık bir fetih verdik." Fetih, 48/1.

509 Eğer makbul bir dua edemiyorsan, git gönlü saf kardeşlerden dua talep et.

Hîn bicû în kavm-râ ey mubtelâ
Hîn ganîmet dâr şân pîş ez-belâ[510] (3: 2224)

Ba'de'l-îd ihvandan bir zat tarafından li-ecli'l-mütalâ'a fakirhaneye fî 9 Mart sene 313 [21 Mart 1897] tarihli pazar günü çıkan *İkdam* ceridesini göndermiş olduğunu akşam üzeri refikam haber verdi. Dedim: "Sabah vaktinde rızk-ı zâhirî taksim olunup ba'de'l-asr da rızk-ı ma'nevî tevzi ve tecelli olur, getirin mütalâa edeyim." Donanma-yı hümâyûnun Dersaadet'ten hareketini okudum. Lâkin fevkalâde dehşetli ve gönüllere ziyade hüzün verir bir sûret-i şagşagada azm-i diyâr ve sefer-i agyâr etmiş olduğu görüldü. Bu hâl ve temâşâ-yı hayâl-i donanmadan iklîm-i vücûda ârız olan cezbe-i aşktan zuhur eden bazı remz ve işârâtı damat .ve yâver-i hazret-i şehriyârî atufetlû Hâlid Paşa hazretlerinin divan efendisi izzetlû Tahsin Efendi oğlumuza ara sıra lâtife yüzünden bazı remz ü işaret yazıldığı gibi bunu da fî 12 Mart sene 313 [24 Mart 1897] tarihli yazmış olduğum mektubun bir fıkrasında yazdım ki "İkdam'ın donanma-yı hümâyûn hakkında yazmış olduğu fıkra fakire fevkalâde tesir edip bu mütalâa ve bu nazar-ı hakîkat iklîm-i vücûd baş vekiline aksederek liman-ı kalbde her an ve zaman hazır ve âmâde olan sefîne-i aşkın ak ve beyaz olan yani lü'lü' ü mercan çıkan deryâ-yı aşka ihracına süvarisi olan muzafferiyete emir verilmiş olduğunu makâm-ı tebşîrde arz ederim" dedim.

Ferdâsı perşembe günü Mevlevîhaneye gittim, semahanede ve kûşe-i vahdette büzülüp oturdum. Risalemizde evvelce dahi birkaç defa vuku bulup arz olunduğu üzere böyle bir mühim ve mutena bir madde olursa Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimizden tefeül tarikiyle istimdat ederim. Kemâ-fi's-sâbık mutribde na't-ı şerîfe bed' olunmazdan evvel [483] Hazret-i Pîr efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyelerine müteveccih olup bu mesel-i ma'lûme için yani zuhur eden Yunan muharebesinin hakkında istifsar ve istimdâd tarikiyle tefeül ettim, yani kıraat olunacak na't-ı şerîften keyfiyet istidlâl olunacaktır.

510 Bu beyitlerin çevirisi s. 221'de (orijinal sayfa)

BU FASIL YUNAN İLE OLUNAN MUHAREBE HAKKINDADIR

İşte azizim bu na't-ı şerîf kıraat olundu:

Resîdem ber leb-i deryâ bidîdem hû vu yâ men
Ta'allul mî kunem her dem heme yâ hû vu yâ men

Ber–âmed ez dilem mâh–ı cemâlullâh ilâhî
Ene'l–Hak mî zenem her dem heme Allah illâ hû

Tecellî mî resed her dem zi mâh–ı pertev–i hurşîd
Dilem yâ hû zened her dem bi–ism–i hû vu yâ men

Cemâl–i û be çend sûret kemâl–i û be çend ma'nî
Visâl–i û çi hoş bâşed ki âncâ hû zenem yâ hû

Şenîdî Şems–i Tebrîzî biyâmed ber ser–i bâzâr
Bidîdî mâh–ı meh–rûyeş heme Allah illâ hû

Buradaki "ta'allul" manası yalnız bir nesne ile meşgul olup vakit geçirmek ve pek iyi ve belki ve inşallah diye vaat ederek bir nesnenin icrasını sonraya komak ve avret ile gülüp oynamak demektir. "Hâzâ min fazli rabbî."[511] Artık bundan büyük müjde ve tebşir olmaz ki Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz dahi deryanın kenarına teşrif buyurdular. Ve daha bir büyük tebşir de budur ki kemâl-i lutf u keremlerinden Hazret-i Şems-i Tebrîzî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz de felek ile olan pazarlığımızın başı üzerine geldiler. İşte tarif ü tavsif olunmaz böyle iki vâris-i nebevî ve makbûl-i dergâh-ı ilâhî zât-ı âlî-kadr ki bizimle beraberdir. İşte sırr-ı ma'iyyet-i ilâhî budur azizim. Na't-ı şerîfte olan "Hû illâ hû yâ hû"lar da sefîne-i aşkın armaları ve sancakları makamında olup cümle zamirler ona racidir sultanım hû.

İmdi bin üç yüz on üç senesi Nisanın beşinci [17 Nisan 1897] günü i'lân-ı harb olduğuna dair cerideler ile neşr ü ilân olduğu görülünce Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin kemâl-i lutf u merhamet-i kudsiyye-i rûhâniyyelerinden olarak makâm-ı âlî-i akdesiyyelerinden tenezzülen ve asâkir-i muvahhidîne terahhumen istimdâd-ı rûhâniyyeleri zikri sebkat eden na't-ı şerîf mantûkunca deryanın kenarına ve oradan karşı [484] cihetteki diyâr-ı Rum'a ki Yunanistan'a teşrif buyuracakları müjde ve tebşîrât-ı rûhâniyye-i kudsiyyelerinden olmakla hemen o demde müteveccihen

511 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

ilâ-zâti'ş-şerîf atebe-i felek-mertebe-i akdesiyyelerine manevî baş koyup kıtmîr-veş sızlandım ve kemâl-i huşû' ve zârılıkla uluyarak "Yetiş yetiş imdadımıza ey sultân-ı men, ey cânân-ı men, ey sultân-ı aşk!" dedim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne aradan çok vakit geçmeyip nusret-i ilâhiyye ve imdâd-ı rûhâniyye ile fütuhat arz-ı cemâl etmeye başladı ve cümle muvahhidîn fevkalâde müstagrak-ı deryâ-yı sürûr-ı bî-nihâye olup da'avât-ı hilâfet-penâhî ile mazhar-ı tecelliyât-ı subhâniyye oldular.

İşte nusret-i ilâhiyye yevmen-fe-yevmen cilve-nümâ olarak ceride ve ilâveler ile anbean saat-be-saat neşr ü ilân olundu ve müteakiben Yenişehir'in fethi müyesser-kerde-i Cenâb-ı Rabb-i İzzet olup bunun hakkında söylenen tarih-i fethiyeler teberrüken buraya derc ü ilâve olunmuştur.

Osmanlılar oldu yine avn-i zaferle kâm-bîn
Dağlarda aks etti o dem vallâhu hayru'n-nâsırîn (1314)

Diğeri: İmdâd-ı peygamberî (1314); diğeri:

Geldikte bir müjde dedim tamâmen
Budur gazâ-yı ekber-i Hamîdî (1314)

İmdi Hazret-i Pîr efendimizin imdâd-ı rûhâniyyeleri ki "Halîfe, müstahlefin aynıdır" mefhumunca bu imdat ise ayn-ı imdâd-ı peygamberî olduğunda şüphe yoktur azizim. İşte na't-ı şerîfte Hazret-i Şems-i Tebrîzî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretleri de kemâl-i lutf u ihsânlarından felek ile olan pazarlığımızın başı üzerine rûhâniyyet-i kudsiyyeleri teşrif buyurdukları müjde ve tebşiri cümlesinden olmak üzere bin üç yüz on dört senesi Zilhicce-i şerîfin birinci [3 Mayıs 1897] pazartesi gecesi âlem-i ma'nâda görünen rü'yâ-yı sâdıka bu idi ki bu yüzsüz Aşçı Dede, Edirne Mevlevîhanesi'nin semahanesinde bir köşede oturmuş olduğum hâlde şöyle müşahede ediyorum ki semahanenin tavanına yakın yani zeminden hayli yüksek semahane tavanı etrafından dâiren-mâ-dâr mücedded siyah elbise ve yağmurluk iksâ etmiş ve sırasıyla dizilmiş öyle havada muallak olarak birtakım asker gördüm. Sual ettim ki "Bunlar kimdir?" Dediler ki "Acem askeridir." Lâkin ellerinde silâh ve bellerinde palaska ve arkalarında çanta gibi şeyler yoktur, ancak askere mahsus cedîd ve siyah elbise iksâ olunmuştur. Semahanede fakirden başka kimse yoktur. Suale cevap da gayptan veriliyor. Bir de onu gördüm ki [485] mutribde kıyamda bir zât-ı şerîf duruyor ve na't-ı şerîf kıraat ediyor. Bu zatın ser-i âlîlerinde Kadirî tacı gibi bir taç vardır. Lâkin bir diğer tarzdadır, öyle üç köşeli gibidir ve üzerinde beyaz sarık sarılır ve lihye-i saadetleri kuzgunî siyah ve uzundur, âdeta siyah nur gibi leme'ân eder. Bu zât-ı âlî-kadr na't-ı şerîf kıratı esnasında ara sıra tevakkuf edip mevcut bulunan asker cümleten bir ağızdan bülend avaz ile bir şey söylerler, yani alkışlarlar gibi. Ancak bunların söyledikleri ve kıraat olunan na't-ı şerîf ibaresini ne olduğu bilemiyorum, yani bundan bir harf hatırımda yoktur. Bu hâlde uyandım. İşte bundan anlaşılan bu idi ki na't-ı şerîf kıraat eden Hazret-i Pîr Mevlânâ efendimiz idi ve asâkir ise Hazret-i Şems-i Tebrîzî efendimiz Tebrîz'e

mensup olduğundan Acem askeri tabiriyle rûhâniyyet-i Hazret-i Şems olduğuna şüphe yoktur.

Bunun üzerine yani bu rüyadan dört beş gün sonra ki bin üç yüz on üç senesi Nisanın yirmi altıncı [8 Mayıs 1897] cumartesi günü idi, şubede oturur iken gönül âlemine atılan bir manadan dolayı Dömeke'nin fethi hakkında bir tarih söylenmesi icab edip hemen bilâ-tevakkuf bir müddet-i kalîle içinde işbu tarih söylenmiştir:

Eyâ Mevlânâ Şems geldi imdâda
Dömeke'yi aldı düm tek hücûmda (1314)

Hemen bunu ihvan görüp birbirlerine tebşir makamında alıp hıfzettiler. Lehu'l-hamdu ve'l-minne sâye-i erenlerde Cenâb-ı Hak bu yüzsüz asinin yüzünü bütün bütün kara etmeyip on gün sonra Dömeke fethiyle cerideler neşr ü ilâna başlamıştır. *İkdam* ceridesinin fî 14 Ağustos sene 1313 [26 Ağustos 1897] yevm-i perşembe 1116 numaralı gazetesinde Tesalya'da Osmanlı ordusuyla beyan eylediği fıkrâtın bir fıkrasında diyor ki "Edhem Paşa'nın Dömeke üstüne yürüdüğü tarihten bir hafta daha evvel mahall-i mezkûre yürümüş olsa idi, o zaman kendilerini ve mevkilerini tahkim edememiş ve harp için müheyya bir hâle gelememiş olan Yunanlılara daha dehhâş ve mûcib-i perîşân bir darbe vurmaya muktedir olunacaktı, yani muhakkak idi" diye yazmış. Fakirin söylemiş olduğum tarih gününe tesadüf edeceği beyandır, yani tarih söylendiği gün fetholunmuş ve olunacak imiş demek oluyor. İşte bu da bir nevi delildir azizim. Artık cümle muvahhidîn bir hâl-i sürûra geldi ki kalem kâğıt ile tarifi gayrimümkündür. Binaenaleyh fakir de bu Dömeke'nin fethi hakkında [486] ceridelerin yazmış oldukları ilânı da teberrüken buraya derc ü ilâve ettim. Şöyle ki fî 15 Zilhicce sene 1314 [18 Mayıs 1897] ve fî 6 Mayıs sene 1313 salı günü çıkan ilâvede görülmüştür:

"Hudûd-ı Yunaniye Kumandanı ve Ordu-yı Mümâyûn Müşiri devletlû Edhem Paşa hazretlerinden varit olan fî 6 Mayıs 1313 [18 Mayıs 1897] tarihli telgrafnamenin suretidir:

> "Dünkü pazartesi günü vuku bulan muharebede asâkir-i nusret-me'âsir-i pâdişâhînin dilîrâne savlet ve mühâcemâtına düşman tâb-âver-i mukâvemet olamayarak gece saat bire kadar fevkalâde şiddetli muharebe ettikten sonra sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîde asâkir-i şâhâne Dömeke'ye duhul ve zabt eylediği ve tafsilâtı badehu arz olunacağı arz ve tebşir olunur."

Cerîde-i *İkdam*'ın fî 17 Zilhicce sene 314 [20 Mayıs 1897] ve 8 Mayıs sene 313 tarihli nüshasında müşahede olunan makale buraya aynıyla derc olunmuştur:

> "Yenişehir'den çekilen bir telgrafnameye nazaran feth ve zabtı dünkü nüshamızda ihbar edilen Dömeke şehrinin teşhiri için beş fırka tertip ve sevk edilmiştir. Mezkûr fırkalar altı kol teşkil ederek Dömeke üzerine hücum etmişlerdir. Ve evvelce yazıldığı veçhile Yu-

nanlılarla muharebeye girişerek asâkir-i şâhâne bir savlet-i gazanferâne ve intizâm-kârâne ile bunların pek çoklarını telef ve gece saat biri geçerek Dömeke'ye duhul eylemişlerdir. Ve yine Yenişehir'den alınan tafsilât da beyan olunur, şöyle ki pazartesi günü alessabah Neşet Paşa, fırkası maiyetinde bulunan askere hücum emrini vererek zaten hücuma son derece arzu ve temayülü bulunan cesur Türk asâkiri arslan gibi bir savlet ve şecaatle hücum etmişlerdir. Yunanlılar mukabeleten gayet şiddetli top ateşine başlamışlardır ve vesâil-i müdâfa'anın son derecesini göze aldırarak cidden mühâcimâne sarf-ı gayret etmişlerdir. Yunanlılar o kadar şiddetli top ateşi yağdırmışlardır ki dünkü nüshamızda resmen ilân edildiği veçhile Yunanlıların bir çok telefât verdikten sonra Dömeke'nin Osmanlıların yed-i teshîrine geçeceği zannedilmiyordu.

Akşam saat dokuzda Yunan kuvâ-yı askeriyesi birkaç kısım edilerek her taraftan şiddetli bir hücum gösterilmiştir. Asâkir-i Osmaniyye mutatları üzere bu şiddetli hücumlara asla ehemmiyet vermemişler ve bilâ-fütûr ilerlemekte devam etmişlerdir. Saat ona doğru Türkler tarafından [487] gayet şedit ve dehşetli top ateşi yağdırılmaya başlanmıştır. Bu ateş o kadar şiddetli yağdırılmıştır ki müşahede eden Avrupa gazete muhabirlerine "Biz şimdiye kadar böyle şiddetli top ateşi görmedik!" dedirtmiştir. Top ateşi etrafı bir dûzah-ı âteşfeşâna çevirmiştir. Osmanlı bataryaları tarafından atılan gülleler tam Yunan toplarının bulunduğu istihkâm mahalline tesadüf ediyor, bir çok tahribat ve telefâtı mucip olurdu. Yunanlıların telefâtı pek külliyetlidir. Müteakiben asâkir-i Osmaniyye tarafından şiddetli bir hücum emri verilmiş ve meydân-ı harbde her zaman müşahede olan asâkir-i Osmaniyyenin çevikliği bir kat daha tezayüt ederek düşmanın istihkâmâtı üzerine gayet seri bir surette ilerlemeye başlamışlardır. Yunan bu defa istihkâmâtını fevkalâde tahkim ve takviye etmiş ise de istihkâmât-ı vâkı'a bir netîce-i müfîdeyi müntic olamayarak gece saat birden sonra Neşet Paşa fırkası Dömeke'yi zabt u teshir eylemiştir. Dömeke'nin zabt u teshiri zikrolunan şiddetli top ateşinin neticesi idi, çünkü o top ateşi pek çok Yunanlıların rişte-i hayâtını kat' ettiği gibi Yunan toplarının mevdû' olduğu mahalli toplarıyla beraber perişan etmiştir.

Yunan askerinin telefâtı pek çok olduğunu resmî raporlar gösteriyor. Dört top, hayli mühimmat Osmanlı askerinin eline geçmiştir. Dömeke'nin zabtından evvel Yunanlılar burayı muhafazaya o kadar gayret gösteriyorlardı ki o hâli görenler Dömeke'nin zabtı muhaldir derlerdi. Bir de bâlâda arz edildiği üzere şehri müdafaada son derece mukavemet ettiklerinden şehrin zabtı pek güç bir hâlde bulunmakta idi. Ancak asâkir-i muzaffere-i Osmaniyye her türlü istihkâm ve

mukavemeti bir azm-i gâlibâne-i fevkalâde ile târâc ederek Yunanîleri firara mecbur eylemişlerdir.

Yunan askeri bu zayiat ve hezîmet-i külliye üzerine artık büsbütün ümitsiz ve bî-mecâl düşmüştür. Zabttan sonra şehirde hâlet-i nez'de mecruh bulunan bir Yunan askerini ifadesine nazaran Yunanîlerin bu defaki mağlûbiyetleri her türlü fikr-i zafer ü muvaffakiyetlerini söndürmüş, mahvetmiş olduğu ve bundan sonra harbe kıyam onlarca hayal ve hatıra gelmez umurdan bulunduğu anlaşılmaktadır.

[488] Dömeke muzafferiyeti harikulâde bir muzafferiyettir; asâkir-i Osmaniyye için âb-ı zerîn ile yazılacak fütuhattandır. Şehrin fetih ve işgalinden sonra her tarafta emn ve asayişi temin ve iade etmek üzere nikât-ı lâzimeye kuvâ-yı askeriye yerleştirilmiştir. Derhâl intizam ve sükûn takarrür etmiştir. Muharebeden yorulmuş olan efrâd-ı şâhânenin istirahati için Kumandan Edhem Paşa hazretleri tarafından evâmir-i lâzime ita edilmiştir. Neşet Paşa hazretlerinin bu muharebede meşhut olan besâlet ve faaliyeti ve fenn-i harbe vâkıfane harekâtı takdîrât-ı azîmeye şayestedir."

Diğer bir menbadan aldığımız malûmatta Dömeke'nin fethi şu suretle tasvir ediliyor:

"Pazartesi günü sabahleyin ibtidar olunan Dömeke muharebesi akşama doğru pek ziyade şiddet peyda etmiştir. Düşmana karşı üç fırka asâkir-i şâhâne hareket eylemiştir. Cepheden giden Neşet Paşa fırkasının ettiği muharebat pek ziyade şiddetle cereyan etmiş ve kusûr-ı fırkada mavzer tüfeklerini hâmil bir liva dahi bulunmuştur. Çatalca'dan hareket eden fırkaların ekserisi şafakla beraber azimete ibtidar eylemiştir. İlk önce süvarilerimiz avcıya dağılarak düşman süvarisiyle çarpışmıştır. Bu müsademeyi müteakip Yunan süvarileri hemen Dömeke'ye avdetle vukû'-ı hâli ordu kumandanına beyan eylemişlerdir. Bu sırada manzara pek ziyade güzellik peyda eylemiştir. İki fırka asâkir-i şâhâne ovaya yayılarak takım takım ileriye hareketle önünde musika dahi terennüm-sâz olmuştur.

Yunanîlerin ahz eyledikleri mevâki' gayetle menî' olup Dömeke kasabası da dağ üzerinde vaki ve yolları sarp ve diktir. Etrafa hakim olan bütün tepelere Yunanlılar tarafından kâmilen top yerleştirilmiştir. Asâkir-i mansûre-i şâhâne dağın eteğinden doğru ilerleyerek Yunan topları lâ-yenkati' her taraftan ateş etmeye başlamışlar ise de asâkir-i şâhâne asla fütur etmeksizin hareket dilîrânede devam ederek hele saat dokuz on raddelerine doğru Neşet Paşa fırkasındaki piyadeler gereği gibi ilerleyip mavzer tüfeklerini hâmil olan liva efradı dahi bir yandan hücûm-ı gazanferânede bulunmuşlardır. Ovadaki asâkir-i şâhâne kumandanları [489] tarafından verilen

evâmire noktası noktasına hareketle yürüyüşlerindeki intizama cümleyi hayran eylemişlerdir.

Yunanlılar lâ-yenkati' şarapnel ateşine kuvvet vermişler ise de asâkir-i şâhâne piyadeleri bütün hat üzerinde yavaş yavaş yürüyerek Yunanlıların piyadesiyle müsademe etmiş ve işte o zaman âteş-i harb pek ziyade şiddet peyda eylemiştir. Piyadelerimiz on batarya topun ateş altında muhafaza edilerek düşmana göğüs germişlerdir. Her taraftan atılan obüslerin patlayışı askerimizin şecaat ve cesaretini bir kat daha arttırarak Yunan toplarının püskürttükleri ateşi asla mühimsememişlerdir. Bu sırada Yunan toplarına bizim toplarımız şiddetle mukabele etmiş ve Yunanîlerin cephanesi asâkir-i şâhâne topçularının attıkları güllelerin birkaçının isabetiyle berheva olarak Yunan bataryaları kâmilen duman içinde kalmış. Topçularımız isâbet-i mermide bu muvaffakiyeti görünce hâllerinden alâim-i şâdî ve meserret görülmüştür. Ancak duman sıyrıldıktan sonra Yunan cephanesinin berheva olduğu anlaşılmıştır. Top muharebesi esnasında asâkir-i şâhâne piyadeleri dahi ateş etmişler ve düşman piyadesinden mukabele görmüşlerdir. Bu mukâbele-i şedîdeye bakmayarak asâkir-i Osmaniyye piyadesi ilerleyip Yunanîleri birkaç siperden tenkil etmişlerdir. Asâkir-i Osmaniyyenin on bataryası lâ-yenkati' şarapnel obüsü atmışlardır.

Muharebe guruba kadar devam ederek sol cenahta dağlar üzerindeki kuvve-i Osmaniyye, Yunanîleri pek ziyade sıkıştırıp geriye sürmeye başladığından ve diğer fırkalar dahi şiddetlerini arttırdıklarından gayet mürtefi bir tepe üzerinde kâin bulunan Dömeke kasabası derununa mehtaplar içinde râyât-ı Osmaniyye duhul ederek o mehtabın güzelliğine mukabil hilâl-i Osmânî dahi gülgûn nurlar içinde bir nazire teşkil ederek "Padişahım çok yaşa!" sedaları da bu manzaranın ulviyetini tezyit eylemiştir. Bu esnada iki fırka şuc'ân-ı Osmâniyye mevkilerini bırakan Yunanîleri takibe koyulmuşlardır"

diye İkdam, sa'y u himmet ü ikdamla beyan etmiştir. Hâzâ fazli rabbî azizim.

İşte zaten matlûb da Dömeke'nin zabt u teshiri idi. Hatta bir gün Evrak Müdürü Şakir Efendi oğlumuz oda-i [490] âcizîye gelip muharebeye dair bazı sözler söylendiği esnada nezd-i fakîrîde mevcut olan haritayı feth ü küşat ederek, daha o zaman asâkir-i Osmaniyye Yenişehir'i zabt u teshir etmemiş idi, gönül âleminden zuhur eden bir neşe ve tecelli semeresi olarak Şakir Efendi'ye dedim ki "Azizim, gel seninle şu harita üzerinde bir hudut kat' edelim." Onlar da muvafakat ederek "Dömeke'den ilerisi Yunan'a; Dömeke ve ondan berisi bize olsun" deyip Fâtiha dedim. Hamdolsun ki öylece oldu. Ve şimdi ise olunan havadis mütârekeye olup bundan sonra da sulh olacağında şüphe yoktur.

Binaenaleyh edâ-yı şükrâniyyet ü mahmidet için fî 8 Mayıs sene 313 [20 Mayıs 1897] yevm-i perşembe Edirne Mevlevîhânesi'ne gidip kemâ-fi's-sâbık Haz-

ret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin rûhâniyyet-i kudsiyyelerine müteveccihen kıraat olunacak na't-ı şerîfe ve ma'nâ-yı işarete muntazır oldum. İşte bu na't-ı şerîf kıraat olunmuştur:

Ey sûfî-i ehl-i safâ ez cân bigû Allâh hû
Ey âşık-ı ışk-vefâ ez cân bigû Allâh hû

Hâhî ki cumle cân şevî tâ lâyık-ı cânân şûy
Tû her çi hâhî ân şevî ez cân bigû Allâh hû

Ey tû nizâm-ı evliyâ ez nesl-i âl-i enbiyâ
Vey men gedâ-yı tû gedâ ez cân bigû Allâh hû

Dunyâ rehâ kun dîn bicû dest ez heme âlem bişûy
Ne ân bigû ne în bigû ez cân bigû Allâh hû

Ey nûr-ı Hakk u şems-i dîn v'ey âlim-i ilmu'l-yakîn
Zât u sıfât-ı âlemîn ez cân bigû Allâh hû

Gerçi bu yüzsüz asi Aşçı Dede'leri sûfî-i sefâ, âşık-ı vefâ olamadım ise de Cenâb-ı Hakk'a yüz bin hamd ü sena ve şükür olsun ki sûfî-i ehl-i sefâ ve âşık-ı aşk-ı vefâ sahibi olan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin müddet-i medîde hizmet-i gavsiyyelerinde ve bâb-ı akdesleri atebesine baş koyup geceleri kıtmîr-veş ta subha değin uluyarak aşk u muhabbetiyle göz yaşı döktüğüm şeref ü meziyet sayesindedir ki her vakit Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin mazhar-ı iltifâtları olurum. Ehlinin malûmu olduğu üzere evvelce mes'ele-i ma'lûme hakkında olan tefeül cevabına kıraat olunan na't-ı şerîfteki "Hû" zamirleri düşmanın münhezim ve perişanlığına remz ü işaret idi. Bu defaki na't-ı şerîfteki zamirler ise âdet-i kadîmemiz üzere uzlet ü halvetimize ric'at ederek [491] hiçbir şeye karışmayarak zikr ü fikr-i râbıta ile meşgul olmaklığımıza remz ü işarettir, yani iş netîce-pezîr oldu, matlûb hâsıl oldu demektir. Binaenaleyh fakir de kemâ-fi's-sâbık hırka-pûş-ı uzlet ü halvet olup dîn-i devlet ve millet-i İslamiyyeye her an ve zaman nusret ü muzafferiyet-i ilâhiyyyesini ihsan u inayet etmek duasıyla hatm-i makâle ettim.

İşte azizim, bin üç yüz on beş senesi Muharremü'l-harâmın [1 Haziran 1897] teşrifiyle sene-i cedîdeyi cümle muvahhidîn hakkında ve bu yüzsüz asi Aşçı Dede'leri hakkında dahi müteyemmin ve mübarek edip zâhir ü bâtın hayırlı fütuhat ihsan u inayeti feth-i mutlak-ı Cenâb-ı Muhammediyeden niyaz u istirham olunarak âdet-i kadîme-i fakîrî üzere hırka-i uzleti yine başıma çekip kemâ-fi's-sâbık zâhir ü bâtın işlerimize meşgul oldum ise de haylice zaman oldu, yani dört mâha karîb oldu hâlâ Yunan musalahası netîce-pezîr olmadığından halkın gönülleri fevkalâde sıkıldı. Binaenaleyh geceleri niyaz kapısına baş koyup dergâh-ı ulûhiyyete sızlanmak farz oldu. Lâkin meşhur meseldir: "Ulumasını bilmeyen kelb sürüye kurt getirir" derler. Bilakis yapalım derken bozarız korkusuyla "İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî" niyaz ve recasından ileri kademnihâde olmadım.

Bu hâl ile yevm-i cülûs-i meyâmin-me'nûs-ı cenâb-ı tâcdârî geldi. Herkes Yunan muzafferiyeti için bir fevkalâde şenlik icrasına kıyam etmeye başladı. Bu yüzsüz asi hiçbir sebebe ve bir illete mebni olmayıp mahzâ tembellik ve kayıtsızlık eseri olarak şimdiye kadar bu gibi şenlik gecelerinde kapının önüne bir fener dahi talik etmemiş idim. Bu defa iklîm-i vücûdda bir hazırlık ve tedârükât-ı aşkıye ve muhabbetiye sevdasıyla içeri ve dışarımızı tenvîr-i kanâdîl-i ubûdiyyetle müzeyyen ve dırahşân eylemek remz ü işaretleri bâ-telgrafname-i ma'nevî neşr ü ilân olunmaya başladı. Bunun sebebinden sual ve istifsar olundukta "Emîrülmüminîn Gazi Sultan Abdülhamid Hân-ı Sânî efendimiz hazretlerinin bu defaki muzafferiyet ü muvaffakiyet-i şâhâneleri Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Hazret-i Şems-i Tebrîzî kaddesallâhu sırrahuma'l-azîz efendilerimizin rûhaniyyet-i kudsiyyeleri ve imdâd-ı ma'neviyyeleri sayesiyle olduğuna dair ihvanı

Eyâ Mevlânâ, Şems geldi imdâda
Dömeke'yi aldı düm tek hücûmda

nutkuyla müjde ve tebşir ettik. Ve bir hafta sonra Dömeke'nin [492] fethi zuhur etti. Şimdi ne çabuk bu sırrı unutup istifsara kıyam ediyorsun cevabını ma'a'l-ikâb aldık ve zamirlerin merci'ini bulduk. Binaenaleyh derhâl îcâb-ı hâlin icrasına kemâl-i aşk u muhabbetle kıyam ettik. Şöyle ki bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin elinden çorba tabhı bile güç geldiğinden nerede kaldı ki kapısını kanâdîl ile tezyin etsin? Hele hamd olsun ki erenler her nerede bulunsam, fakire bir muavin ihsan buyururlar. Burada da yani Edirne'de matbaa memuru an-asl Dağıstanî Yüzbaşı Hacı Mehmed Efendi yâr oldu. Filhakika efendi-i mûmâileyh fakire zâhir ü bâtın bir muavin idi. Hele burası kalsın. İşte gönül âleminden olunan işaret üzerine kırklar aşkına ve namına olmak üzere kırk adet cam fener imali, efendi-i mûmâileyhe niyaz ile havale olundu. Ve bir de ruhumuz sultanımız leyl ü nehâr muhabbetiyle dem-güzâr olduğumuz atufetlû Muhtar efendimiz hazretlerinin leyle-i cülûs için yapmış olduğu nutk-ı âlîleri müşarünileyh hazretlerine taklîden bir levha şeklinde yazdırıp kapının üzerine taliki arzu olunmuş buna da himmet buyurulmak üzere efendi-i mûmâileyhe rica olunmuş. İşte beyit bu idi:

Gıbta-i nûr-ı sabâh-ı bahtiyârândır bu şeb
Leyle-i rûz-ı cülûs-ı şâh-ı devrândır bu şeb

Yek-zebân olmuş kulu İbrahim gibi halk-ı cihân
Şevket-i iclâline birden du'â-hândır bu şeb

İşte bunlar tamam oldu. Fakirhanenin kapısı üç ayak taş merdiven ile çıkılarak kapının önünde bir ufacık meydanlık olmasıyla o ufak meydanda kırkları cem' etmek niyet-i hayriyyesiyle kapının iki cihetine üç adet ip gerip mahya gibi kanâdîl talik ettim, yani kırkların tarîki üçlere müntehî olduğuna işaret ettim ise de mezkûr kırk adet kanâdîl kifâyet etmeyerek yirmi adet daha lüzum görünmekle serî'an tedariki içik efendi-i mûmâileyhe haber gönderilmiş.

Derhâl yirmi adet daha göndermişler. Muahharen efendi-i mûmâileyh sual ettiler ki "Kırk adet olacak idi şimdi altmış adede bâlig oldu." Dedim ki "Muahharen alınan yirmi adet kırklara namzet olanlar içindir, yani bu yirmiden kırklara dahil olunur manasına işarettir azizim" dedim. Şimdi bunlar tamam oldu, bir cihet noksan oldu. O da sevgili ehibbâmızdan bazı zevât-ı [493] kirâmın bayram ziyaretlerinde fakirhanede güzel baklava yaptıklarından tenavül buyurulmuş olmasıyla her daim ona remz ü işareten arzu ederler idi. Binaenaleyh kırklar aşk u muhabbetine bu zevât-ı kirâma bir de âcizane fakirane aşçı dedelik vazifesinden olarak ziyafet sofrası küşat edelim diyerek taam tedarikine kıyam olunup lâtife yollu bir de davet tezkiresi yazıp takdim ettim. Suret-i tezkire bu idi:

"Erenlerin aşkına muhabbet badeleri nûş ve "lava"lar ferâmûş olunmak üzere dergâh-ı feyze saat ondan sonra kabul olunacak zevât-ı kirâm hazerâtının teşrifleri istirhamıyla esâmîleri sebt-i cerîde-i aşk olduğuna dair ilâmnâmedir:

Velî-ni'am saadetlû sad-hezârân Tahsin Efendimiz hazretleri,

İkinci ve Üçüncü Şubeler Müdîrân-ı izâmı,

Veznedâr Hazret-i aşk-Feyzi Efendimiz,

Her şeye Galib Efendimiz,

Nur gibi bir zât-ı âlî-kadr,

Birinci Şube Müdür Muavini Tahir-i mutahhar Efendi,

Üçüncü Şube Müdür Muavini Rasim Efendi.

Mezkûr tezkire bizzat müşarünileyh Tahsin Efendi hazretlerine takdim olundu, çünkü İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Birinci Şubesi Müdürü, ta'bîr-i atîk ile muhasebeci idiler. Buyurdular ki "Ve livalar, paşalar mı demektir?" Dedim: "Hayır efendim, lâmın fethiyle "lava"lar ki "baklava"nın "lava"larıdır, tahfîf için "bak" lafzı hazf olunmuştur." Buyurdular ki "Asıl maksut ise baklava idi, hiç ferâmûş olunur mu?" Dedim: "Ma'lûm-ı ihsânınızdır ki bir kimse bir şeyin arzusunda bulunur ise o şeyi tez elde etmek için o şeyi nesyen mensiyyen unutup terk etmek lâzımdır. Eğerçi daima zikr ü fikri o olup leyl ü nehâr arkasında koşar ise beyhude vâsıl olamaz, onun için baklavayı unutmalı ki vuslat müyesser olsun. Ve bir de buradaki lavalardan fakirin muradı zahmet ü meşakkat ve külfettir, yani bu manalara olan "lava" tabiri ki ekseriya akıntılarda kayıkları yedek ipiyle çekip "lava, lava lava" diye nida ederler. İşte erenlerin muhabbet badesi nûş olunup mest-i lâ-ya'kıl olanlardan dünya ve mâ-fîhâ zahmet ü meşakkati ferâmûş olunur, yani onların asla efkârlarında bu gibi mütâla'ât ve mülâhazât yoktur" dedim. Memnun oldular ve vakt-i ma'lûmede dahi teşrif buyurup fakiri memnun ve mesrur buyurdular.

Ba'de't-ta'âm kahveler nûş olunur iken, saat on biri bulmuş olmasına ve şenlik gecesi olmakla herkesin kendisine [494] göre işi ve gücü bulunmasına binaen kahveler içildikten sonra gitmeyi niyet etmişler ise de demişler ki "Şimdi

taam edip kahve içer içmez hemen kalkıp gitmek münasip değildir, belki baba efendimizin gönlü incinir, biraz oturup muhabbet etmek lâzımdır" der demez fakir dışarıdan odaya girip bülend avaz ile "Salli ale'n-Nebiyyi" demekle bunların cümlesi şaşırıp hemen kıyam ederek salâvât-ı şerîfe getirdiler. Dedim ki "Affedersiniz efendim, Şâm-ı şerîf'te âdet böyledir. Bu gibi davetlerde ba'de't-ta'âm kahveden sonra asla söz ve muhabbet olmayarak dağılıyorlar. İster iseniz rahat buyurun, ister iseniz teşrif edin müsavidir" dedim. Güya Şam âdetini icra etmişim rengini gösterdim. Cümlesi bundan memnun olarak "Gideriz" dediler. Fakir de bir hizmet ve ubudiyet olmak üzere muhasebeci efendi hazretlerinin sakolarını giydirmek için tuttum. Razı olmadılar ise de "Erenlerin himmet ve feyzidir" diyerek kandırıp giydirdim. Cümleten teşrif buyurdular.

Ferdâsı günü bizim Vezne Müdürü Feyzi Efendi hazretleri odaya geldi, kıyam ettim. Kasem yemin buyurdular ki "Kıyam buyurmayınız, ancak bir maddeden dolayı mahsus elinizi öpmek için geldim" dediler. "Aman efendim, buyurun hayrolsun, sebep nedir, af buyurun!" demekle beraber zar zor elimi alıp öptüler ve oturmayarak ayak üzerinde avdet eder iken pek çok rica edip bunun sebeb ü hikmetini sual ettim. Buyurdular ki "Ba'de't-ta'âm cümleten hemen gitmek üzere niyet ettik idi. Lâkin pek tez olacağından tereddüt olundu. Zatınız bunun üzerine hemen o dakikada odaya teşrif edip "Salli ale'n-Nebiyyi, buyurun ruhsat ve izindir" demeniz muhakkak kerâmât-ı aliyyenizden olduğuna asla şüphem olmadığından binaenaleyh ellerinizi öpmek için niyet ve vaat etmiş idim. Onu ifa ettim" deyip avdet buyurdular azizim.

Cümlenin ra'nâ malûmu ve alelhusus ehl-i sûfiyece müsellem ve müsebbet olduğu üzere kerâmât denilen şey, Cenâb-ı Hakk'ın kemâl-i lutf ve inâyet-i ilâhiyyesinden olarak abdine bir ikram ve iltifatı kabilinden olmak üzere bir meçhul olan şeyi bildirmek, yani abdinin lisanından bir şeyin suduru ve akîbinde o şeyin husulü. [495] Meselâ geçende fakirde zuhur eden gibi kışlaların hamam memuru Kolağası Hasan Ağa ay başlarında hamamın varidatını cetveliyle beraber şubeye getirip akçeyi depoya teslim ettirir. Her nasılsa ay başı haylice geçmiş olup henüz akçeyi getirmemiş. Bir gün muavinimiz İzzet Bey'e dedim ki "İzzet Bey, hamam memuru bu ay aylık getirmedi mi?" Dedi: "Efendim, getirmiştir. Bu kadar kalmaz, elbette getirmiştir, zannetmem getirmedi. Ve çoktan beri hamam memurunu görmedik." İşte bu sözün hitamında "Selâmün aleyküm" diyerek elinde cetvel hamam memuru odaya girdi. İzzet Bey dedi ki "Efendim, artık buna diyecek yoktur. İşte kerâmâttır, iman ettim" dedi. Hâlbuki bunda fakirin asla bir medhalim yoktur, yani kerâmât izhar edeyim diye bilerek söylemedim. Gönlüme öyle geldi, lisanımdan öyle zuhur etti.

İşte aynı tıpkı bu defaki "Salli ale'n-Nebiyyi" kelâmı da böylece vaki oldu. Fakir, onların odada öyle hafiyen konuştuklarından haberim yoktur. Ancak odaya girip böylece söylemek gönlüme geldi ve öylece icra ettim. Fakat Şâm-ı şerîf'te böyle icra olunduğunu beyan edişim gönüllerine bir şey gelmesin için. Filhakika Şâm-ı şerîf'te birkaç ulemâ-yı zâhir ü bâtın davet ve cemiyetlerinde bulundum. Onlar taamdan sonra oturup muhabbet etmezler, hemen kahveler içilip

durmayıp giderler. Sebebi ise bu âyet-i şerîfte olan men'-i ilâhîdir. Sûre-i Ahzâb'da "Yâ eyyuhellezîne âmenû lâ tedhulû buyûte'n-nebiyyi illâ en yu'zene lekum ilâ ta'âmin gayre nâzirîne inâhû."[512] Yani "Ey müminler, Nebiyyullâh sallallâhu aleyhi ve sellemin büyûtuna girmeyiniz, meğer şol vakitte ki taama davet olunasız." "Gayre nâzirîne inâhu."[513] "Taamın idraki vaktine muntazır olduğunuz hâlde." "Velâkin izâ du'îtum fe'dhulû fe-izâ ta'imtum fe'nteşirû."[514] "Lâkin davet olunduğunuzda girin. Taamı yiyicek, dağılın." "Ve lâ muste'nisîne li-hadîsin."[515] "Ve dahi birbirlerinizin veya ehl-i beytin hadisiyle istinâs için dahi girmeyiniz ve onda meks etmeyiniz" buyurulmuştur. İşte bu âyet-i kerîme muktezasınca fakir dahi öylece ifa ettim. Hâlbuki bu muamele tesadüfî kabilinden olarak güya efendilerin hafiyyen söyledikleri kelâmı keşf ederek kerâmât nevinden olmak üzere o saatte odaya duhul ile "Buyurun" deyişim zan ve telâkki etmişlerdir. Bu da haktır azizim, yani hüsn-i zan iyi şeydir. Niyetleriyle mecûr [496] olsunlar, amin. Lâkin şu kadar var ki böyle tesadüfî kabilinden olarak vuku bulan birkaç şeyler onlara tamamıyla tasdik ve yakîn hâsıl olmuştur velev farz edelim ki kerâmât nevinden olsun. Kişi kendi had ve miktarını bilmek gibi irfan olmaz, fakir ne yüzsüz, ne asi, ne kadar mücrim olduğu bilirim azizim. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir lutf u ihsanı olarak bilmeyerek fakirden böyle bir şey sudur eder ise, o da mülk sahibinin bir inayetidir. Borudan çıkan seda borunun değildir, onu üfürenindir, nefh eden zatındır sultanım. Mamafih halka lâzım olan hüsn-i zandır.

İşte buna mümasil bir şey dahi arz edeyim. Evvelce arz u beyan olunduğu üzere haftada iki gün yani pazartesi ve cuma günü sabah namazından sonra Eski Câmi'-i şerîf'te Hacı Bayram–ı Velî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin makamında hatm-i hâcegân okunmakta idi. Bundan birkaç gün evvelce bir pazartesi sabahı vücutça bir keslân, bir tembellik, bir hâl zuhuruyla câmi'-i şerîfe gitmeye mâni olup fakirhanede kırâ'at-i hatm-i hâcegân oldu. Cuma günü yine bu hâl zuhuruyla gidilemeyip kezalik evde îfâ-yı vazîfe kılındı. Muaaharen işitildi ki Eski Câmi'-i şerîf'in tamirine mübâşeret olunarak kapalı imiş. Fesubhânallâh dedim, yani bunu keşf ile bilerek yapmadım. Ne çare ki fakirce olan keslân, tembellik yani seyyiât demektir. Bu seyyiât mahlûkça hasenât addolunup güya bunu keşf ederek birkaç gün o hatm-i hâce tatil olunmuş manasını vererek kerâmâttan sayılmış olduğunu söylediler. İşte Cenâb-ı Hak bir abdine lutf u ihsan eder ise, onun seyyiâtı bilakis hasenât olur. Şeyh Sa'dî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin buyurduğu gibi:

---

512 "Ey inananlar, (rastgele) Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak yemek için size izin verilir de girerseniz (erkenden gelip) yemeğin pişmesini beklemeyin." Ahzâb, 33/53.

513 "Yemeğin pişmesini beklemeyin." Ahzâb, 33/53.

514 "Çağrıldığınız zaman girin; yemeği yiyince dağılın." Ahzâb, 33/53.

515 "Söze dalmayın." Ahzâb, 33/53.

Ger hod heme aybhâ bedîn bende durust
Her ayb ki sultân bipesend û hunerest[516]

İşte padişahlar padişahı bir kulunu severse onun her aybı bir hüner ve marifet olur. Bununla beraber bu yüzsüz asi Aşçı Dede'de zuhur eden bu gibi şeyler dahi kendi hâlim olmayıp ariyet olduğu bilirim, yani defaatle arz u beyan olunduğu üzere her ne suretle olmuş ise olmuş ve Cenâb-ı Hakk'ın bir lutfu ve inâyet-i mahsûsu olmuş ki bu yüzsüz mücrim Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin beytullâh olan [497] kalb-i gavsiyyelerine girmiş ve bir köşesinde kıtmîr-veş büzülüp kıvrılmış, hücre-nişîn-i muhabbeti olduğum şeref ve meziyet-i ma'neviyye cihetiyle fakirde zuhur eden, müşarünileyh hazretlerinin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri berekâtıyla hâsıl olduğuna asla şüphe yoktur, çünkü Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rumi kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz, Mesnevî-i şerîflerinde cild-i evvelin 280. sayfasında buyururlar ki:

Ey birâder ber tu hikmet câriyest
Ân zi ebdâlest u ber tû âriyest (1: 3255)

Yani "Ey birader, hikmet-i ilâhî senin üzerine cariyedir, yani hikem ü esrâr-ı ilâhî, senin kalbinin üzerine cereyan edicidir. Ama o hikmet, ebdâl-i Hudâ'dandır ve senin üzerine ariyettir. Senin zatından hâsıl olan hâsiyet-i zâtının değildir."

Gerçi der hod hâne nûrî yâftest
Ân zi hem-sâye-i munevvir tâftest (1: 3256)

Meselâ "Eğerçi hane kendisinde bir nur bulmuştur, o nur münevvir hemsayeden yaldıramıştır."

Hemsâye-i münevvirden murat, ya âfitâb ya mehtap ya nücum veya çıradır. Burada münevvir-i büyût-ı kulûb olan velî-yi Hüdâ'dır ki onun ruhunun nuru bazı kulûba pertev saldıkta o kalpler münevver olup onun ilm ü hikmetinden onların vücudunda ilm ü hikmet zuhura gelir ve zevk ü rahat hâsıl olur. Ama gerektir ki kalbinde bu nuru bulan kimse gurre olmayıp ve onu mücerret kendinden bilmeyip o nurun membaına şükr-güzârlıklar eyleye.

Gerçi âhen surh şud û surh nîst
Pertev-i âriyyet-i âteş-zenîst (1: 3261)

"Eğerçi âhen ateşten surh oldu, o zatından surh değildir. Belki bir ateş-zenin ariyetî pertevidir."

Yani sâlikin vücudunda olan pertev ve hararet kendinin değildir, belki bir menba'-ı pertev ü harâret olan kâmilin vücudundandır azizim.

İşte böylecedir fakirde olan ahvâl-i perîşân "Perîşân" tabirimden murat budur ki bu gibi şeyler sâlikânı zâhir ü bâtın perişan eder. Bunların muhafazası ve hazmı ve gurur deryalarına uğratılmaması pek çok müşküldür. Sâlik-i Hak

516 Padişah bir kulunu severse onun aybı bir hüner olur. (Sa'dî)

olana lutf u inayet öyle gerektir ki örtü ve pûşîde içinde gide; kendisinin dahi râh-ı menzilden haberi olmaya azizim.

Al sana tesadüfî kabilinden bir kerâmât dahi ihvanın lisanından istima olunur. Şöyle ki fakir kırk seneye baliğ olmuş ki setre iksâ etmedim. Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimize taklîden ekseriya Van abasından ve bazen çuhadan sako iksâ ederim. Edirne'ye geldiğim senenin ramazân-ı şerîf bayramında [498] gönlüme geldi ki gerek Dördüncü ve gerek Beşinci Ordu-yı Hümâyûnlarında bulunduğum müddet gerek müşîrân ve gerek ise erkân, ümera ve saire fakirin hâlimi bildikleri için ilişik buyurmayıp bayramda elbise-i resmiyye yerine sako yaptırıp giyer idim ve öylece huzurlarına gider idim. Lâkin şimdi buraca hâlim yoktur, malûm değildir ve zaten elbise-i resmiyye yoktur. Bunun yerine kaim olmak için siyah çuhadan güzel bir setre ve siyah çuhadan güzel bir pantolon yaptırdım. Ve nişanlarımı talik ederek bayramda öylece huzur-ı hazret-i müşir-i ekremîye çıktım ise de zann-ı âcizîye göre müşir paşa hazretleri tarafından niçin elbise-i resmiyye yaptırmamışlar diye muhasebeci efendi irade buyurmuşlar. Onlar da fakire sual ettiler. Fakir de kırk seneden beri olan mu'âmele-i perîşânımızı arz ile inşâallâhu ta'âlâ sâye-i aliyyelerinde bu kere mütemâyiz olur isem bir elbise-i resmiyye yaptıracağımı arz etmiş idim. İşte bundan altı mâh sonra bir emirnâme-i Cenâb-ı Seraskerî-i şeref-vürûd etti ki efendilerin cümlesi siyah ve çuhadan setre veya pantolon iksâ etmesine irâde-i seniyye-i şeref-sudûr buyurulmuş olduğundan ol-veçhile elbise imali irade buyurulmuş. Şimdi efendiler dediler ki "Zaten Edirne kutbu bunu bize evvelce göstermiş idi ki işte bundan böyle bu yolda elbise iksâ edeceksiniz" diye lâtifeler ile yine bu yüzsüzün yüzün ağarttılar. Kimler? Erenler azizim, erenler sultanım! Hele teşekkür ettim ki işte yaptırmış olduğum elbise imdadımıza yetişip tekrar fakiri masrafa sokmadılar. Lâkin risalemizde arz olunduğu üzere bu seferdeki elbise maddesi Erzincan'dan İstanbul'a gider iken esnâ-yı râhta giymiş olduğum derviş elbisesiyle Trabzon Valisi İzzet Paşa'nın huzurlarına çıktığım gibi olmayıp zarif ve güzel yolunda oldu sultanım hû.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne cümle pîrân-ı izâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahumu'l-azîz hazerâtının imdâd-ı rûhâniyye-i kudsiyyeleriyle işbu leyle-i cülûstan iki hafta sonra yani Eylülün yedinci [19 Eylül 1897] gününde mukaddimât-ı sulhiyenin muahedesi düvel-i mu'azzama tarafından imza olunarak netice verildiği gazeteler ile neşr ü ilân olunarak kulûb-ı muvahhidîn kemâl-i huzûr ile Cenâb-ı Hakk'a pek çok teşekkürât-ı azîmede bulunmuşlardır. Zaten matlûp ve mahsul de bu idi sultanım hû. Cenâb-ı Hak sevgili bir tanesi Habîb-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin [499] yüzü suyu hürmetine bundan böyle dahi nice nice böyle muvaffakiyet ü muzafferiyet-i devlet-i Âl-i Osman ile cümle muvahhidîn ve ehl-i İslâmı garîk-i lücce-i deryâ-yı sürûr u huzûr eylesin, amin bi-câhi seyyidi'l-mürselin. Fakat ihvân-ı tarîkat u dîn olan bazı zevât-ı kirâm hazerâtının bu bapta görmüş oldukları bazı müşâhedât ve rü'yâ-yı sâdıkalarına nazaran ileride daha bazı tebşîrât ve müjdeler arz u beyan olunur inşâallâhu ta'âlâ bi-lutfihi ve keremihi azizim.

İşbu rûz-ı cülûsta olan davet ve muhabbet indallahta makbûl-i dergâh-ı ilâhî olmuş ki bu davetten bir hafta sonra pek aziz ihvanımızdan bir zât-ı âlî-kadr rüyasında görmüş olduğu rüyayı fakire müjde ve tebşir makamında ifade ve beyan etmiştir. Şöyle ki fakirhanede cuma gecesi bir büyük davet var imiş, yani fevkalâde cemiyetli ve pek çok halk tecemmü etmiş ve yatsı ezanı okunduktan sonra sofralar küşadıyla it'âm-ı ta'âma bed' ü mübâşeret olunmuş. Sofralar ve taamlar fevkalâde müzeyyen ve nefis ve leziz bir hâlde olduğu cihetle o zat kendi kendisine diyormuş ki "İşte böyle ansızın birdenbire bu misilli davet ve bu nefis enfes taamlar hiç şüphe yoktur ki bu Cenâb-ı Hakk'ın bir ihsan ve ziyafetidir, yani bu mahzâ ziyâfetullâhtır. Bu da efendinin kerâmâtından olduğundan kendisine bu yolda müjde ve tebşir edeyim" diye o zat rüyasında böylece kendi kendisine söyler imiş, yani bu gördüğü hâlât, rüya olduğu bildiğinden rüyasında dahi böylece tabir eder imiş.

Bu rüyadan sonra yani yine o gece rüyasından görmüş ki bu sefer de bunun gibi kendisi de bir davet ediyor. O da güya ferdâsı günü cuma değil mi? Cuma ezanı okunduktan sonra sofralar küşadıyla taama başlamış. O sırada refîka-i fakîrî bu zata söylemiş ki lâkin diyor ki "Refikanız hanımı görmüyorum, yalnız sedasını istima ediyorum, diyor ki biz de çok sa'y u gayret ettik, ammâ yatsı ezanından evvel muvaffak olamadık, yetiştiremedik, siz de gayret ve himmet ettiniz, ammâ cuma ezanından evvel üleştiremediniz, yani ikimiz de bir olduk, davetlerimiz ezandan sonra bed' olundu" demiş. Böylece uyanmış olduğunu makâm-ı müjde ve tebşirde söylemiştir azizim.

İhvandan bir zat tarafından sual olundu ki "Levazım şubelerinin mu'âvin-i evvelleri cümleten davet olunup [500] Birinci Şube Mu'âvin-i evveli Mustafa Bey davet olunmayıp onun yerine şu'be-yi mezkûr mümeyyizi Nuri Bey davet olunmuş. Bunun sebeb ü hikmeti nedir? Mumaileyh Mustafa Bey acaba sâlifü'l-beyân görünen rüyada meduv olanların içinde yok mudur?" dedi. Cevabında dedim ki "Bunun için birkaç mâni var idi. Birinci mâni mumaileyh Mustafa Bey ile Nuri Beyi tarttım, vezn-i kantâr ettim. Mustafa Bey pek çok ağır geldi. O derecede ki fakirhaneye sığmak şöyle dursun, sokak kapısından içeriye giremeyecek surettedir. Şimdi bunun için cümle kapısını mı yıkalım? Lâkin Nuri Bey zâhir ü bâtın gayet nahif, zayıf ince ki ona nisbeten hilâl gibidir. Değil fakirhaneye, beyzâ şeklinde olan kalb-i fakîrîye sığmıştır. İkinci mani "el-Ervâhu cunûdun mucennedetun fe-mâ te'ârefe minhâ i'telefe ve mâ tenâkere minhâ ihtelefe"[517] hadîs-i şerîfi veçhile bu zat ile âlem-i ervâhta ülfet ü muhabbet olunmadığı gibi burada dahi öyle oldu. Lâkin Nuri Bey ile o âlemde omuz omuza, yan yana, can cana olduğumuz için burada da öyle oldu. Üçüncü mâni de cinsiyet mâdde-i mühimmesidir ki "el-Cinsu ma'a'l-cinsi"[518] buyurulmuştur. Cins, cinsini arar.

---

517 "Ruhlar, silahlı askerler(gibi)dir, birbirini tanıyanlar uyuşur, birbirlerinden uzak olanlar ayrışır." *Musnedu Ahmed*, c. 2, s. 295, no: 7923; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 111, no: 315.

518 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

Hatta Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rumî kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz, Mesnevî-i şerîflerinde:

Nâriyân mer nâriyân-râ câzibend
Nûriyân mer nûriyân-râ tâlibend[519] (2: 83)

buyurmuştur, yani "Nârîler, nârîleri cezbedicidir; nûrîler, hem nûrîleri taliplerdir." Bundan başkaca Mustafa Bey'in umûr-ı hesâbiyede bî-behre olmasından Levazım Birinci Şubesi Mu'âvin-i evvelini mu'âvin-i müste'âr ve Nuri Bey'in umûr-ı hesâbiyede olan kuvvet ü metaneti cihetle manevî mu'âvin-i müste'ân kabilinden bulunmuş olmasıyla mecaz ve istiareden her hâlde hakikat efdaldir. Binaenaleyh Nuri Bey'i müstetâb bulduk, Mustafa Bey'i de müste'âr gördükte, terk evlâdır dedik azizim.

Buna delil ise işbu cemiyetten iki gün sonra yani perşembe günü Levazım Üçüncü Şubesi Müdür Mu'âvin-i evveli Rasim Efendi'nin mahdumunun hitân cemiyetine meduv olduğumdan yevm-i mezkûrda saat üçte efendi-i mûmâileyhin hanesine gittim. Paşalara mahsus olan odaya götürdüler. Merkez kumandanıyla Erkân-ı Harbiyye Reisi, muhasebeci efendi, Miralay Ahmed Bey ve Erkân-ı Harbiyye [501] Başkâtibi Hasîb Efendi ile mumaileyh Mustafa Bey ve bir de maliyeden bir efendi mevcut idi. Fakir odanın saff-ı na'leyn cihetinde bir sandalyeye oturdum. Bir müddet sonra fakirin karşısına yani saff-ı na'leyn cihetine bir seccade ferş ettiler. Hane sahibinden sual ettim "Nedir bu?" diye. Cevabında dedi ki "Mevlûd-i şerîf kıraat olunacaktır." Dedim: "Bu iş kapı dibinde olmaz, karşı cihete üst kata ferş edin." Hamdolsun ki red buyurmadılar, öyle ettiler. Hikmet-i ilâhî seccade oradaya ferşiyle beraber mumaileyh Mustafa Bey üst kattan kalkıp fakirin sandalyesine karşı tarafa saff-ı na'leyne gelip oturdu. Hasîb Efendi de öyle etti. Sonra mevlûd-i şerîf kıraat edecek efendiler gelip üst kata çıkmalarıyla beraber hane sahibi gelip fakiri de onların yanına "Buyurun" deyip yukarıya çıkardı, yani onlar aşağıya indiler. Fakir, mevlûd-i şerîfe olan hürmet-i mahsûsa sayesinde üst kata çıktık. Mevlûd-i şerîf kıraati esnasında Mustafa Bey odadan dışarıya çıktı. Sonra yine geldi, doğru Erkân-ı Harbiyye Reisi paşanın kulağına ve sonra muhasebeci beyin sonra merkez kumandanının kulaklarına bir şey söyleyip yine geldi yerine oturdu. Fakir de "Acaba ne havadis vardır?" diye endişe ettim. Mevlûd-i şerîf hitam buldu. Dua olduktan sonra divanhanede çalgı sedası yani keman taksim etmeye başladı. Fakir de cemaate hitaben "Bu mevlûd-i şerîf, Şâm-ı şerîf mevlûdüne benzedi" dedim, çünkü Şâm-ı şerîf'te geceleri mevlûd-i şerîf kıraat olunur, sonra çalgı çalınır ki buna başka mana verilmez, efendimizin teşriflerine müjde ve tebşir demek olur. İşte Mustafa Bey'in bunlara söylediği kulak çorbası nefislerinin gıdası imiş ki dışarıya çalgıcıların geldiğini tebşir imiş. Gönülden Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ettim ki erenler fakiri mevlûd-i şerîfin hademesi etti; onu da çalgıcıların hademesi etti.

519 Ateş tabiatında olanlar ateş tabiatlıları kendilerine çeker; nur tabiatında olanlar nur tabiatlıları çekir.

Evet hem de öyledir ki çünkü işbu vukuattan bir hafta sonra dairede ikindi ezanı okunurken, fakir de câmi'-i şerîfe gitmek üzere merdivenden çıkarken, merdivenin başında Mustafa Bey'de odasından çıkıp karşı karşıya geldik. Fakire şöyle bir hiddet ve gazap ve tavır ile "Ama bu çekilmez!" diye gazûbâne söyledi, çünkü ezan okunan mahal merdiven başında [502] onun odasına muttasıldır. Ezan okuyan asker de gayet bülend âvâz ile okuyor idi. Fakir de sükût edip câmi'-i şerîfe girdim. İşte azizim] bu hâl münafık hâli değil de, ya nedir? Hiçbir mümin ezan okunurken böyle hiddet şiddetle bu kelâmı demez, namaz kılmazsa bile ya "Azîz Allah" der, ya sükût eder. Bunun zaten taharetinde şüphe vardır ki fevkalâde şişmandır. Bu da şer'an mezmumdur. Zaten müminler arasında kulağa fısıltı olmaması hakkında âyet-i kerîmede nehy olmuştur. Sûre-i Mücâdile'de "İnneme'n-necvâ mine'ş-şeytâni li-yahzunellezîne âmenû"[520] ism ve udvânla tenâcî değil illâ şeytandandır, zira ki onu o, tezyin eder ve etbâ'ını ona tahmil eder, ta ki o tenâcî, müminlere hüzün vere şol tevehhümle kim onlara nikbet isabet etmiş ola demektir.

Mumaileyh Mustafa Bey, Müşîr-i sâbık Mahmud Paşa'nın kâtib-i husûsî imiş. Ona arka verip efendileri pek çok dil-gîr etmiştir. "el-Habîsâtu li'l-habîsine"[521] "Ve't-tayyibâtu li't-tayyibîne "[522] Müşarünileyhin ve Levazım Reisi Ferik Mustafa Paşa'nın efendiler hakkında zulüm ve ta'dâsı pek çok olduğunu İkinci Orduya nakl edeceğim esnada işitip ziyade mükedder olmuş idim. İşte bu yüzsüz asi Aşçı Dede'ye bu da sâye-i erenlerde Cenâb-ı Hakk'ın bir lutf u kerem-i mahsûsu olmuştur ki fakir Edirne'ye gelmezden üç ay evvel Mahmud Paşa azil, Mustafa Paşa tekaüt olup Dersaadet'e gelmişlerdir. Yerlerine devletlû Arif Paşa hazretleriyle Mirliva saadetlû Ahmed Kemal Paşa tayin buyurulup ni'me'l-halef ve bi'se's-selef, yani selefler leyle-i muzlime ve halefler rûz-ı nûr-ı duhâ gibi her birerleri makamlarını nûr-ı irfân ve kemâl-i ihsân ile pür-nûr-ı ziyâ-yı mâlâ-mâl eylemişlerdir.

Bu defadaki Yunanistan muharebesinden dolayı asâkir-i şâhâneye birer nişan ihsan buyurulmuş. Burada bulunan bazı zevât-ı kirâm hazerâtına dahi fer'in asla tebaiyeti kaidesince birer nişân-ı zî-şân atıyye olunduğu sırada izzetlû Muhasebeci Tahsin Beyefendi hazretleriyle Erkân-ı Harbiyye Başkâtibi izzetlû Hasîb Efendi'ye ve mumaileyh Mustafa Bey'e dahi birer Yunanistan muharebe nişanı ihsan olunmuş. Filhakika muhasebeci efendiye değil böyle nişân-ı şân-kadr, nişanını tezayüt edecek surette her ne ki ihsan buyurulmuş olsa seza ve lâyıktır, zira ki leyl ü nehâr rahat u huzurunu terk edip [503] cansiperane kemâl-i iffet ü istikametle değil yalnız devlet ü milletine, belki her bir mahlûk-ı Hudâ'ya elinden geldiği ve vüs'ü yettiği mertebede hizmet ü ubudiyet etmektedir. Bunu maiyetleri bulunan bilcümle ihvan ikrar ve tasdik ederler. Binaena-

520 "Gizli konuşma (fiskos) şeytandandır. (Şeytan insanları bu yola iletir ki) inananlar üzülsünler." Mücâdele, 58/10.

521 "Kötü kadınlar kötü erkeklere mahsustur." Nur, 24/26.

522 "İyi kadınlar iyi erkeklere mahsustur." Nur, 24/26.

leyh nişanları hakkında gönül âleminde tulû eden ve tebrik makamında söylenen medhiye buraya derc olunmuştur:

Sana ihsân oldu muhârebe-i Yunan nişânı
Sezâdır denilse bâd-ı sabâ nişânı

Hayl-i müsevvemede dahi pek çok bulunur
Lâkin ekserisinde olur puşt nişânı

İki mısraı muhasebeci beyin, bir mısra da Hasîb Efendi ile Mustafa Bey'in hissesine isabet etmiştir. Bundan bir hafta sonra *İkdam* gazetesinin bin yüz yetmiş iki numaralı ve 9 Teşrîn-i evvel sene 313 [21 Ekim 1897] tarihli perşembe günü çıkan gazetesinde görülmüştür ki mumaileyh Muhasebeci izzetlû Tahsin Efendi'ye müceddeden ve Mu'âvin-i ûlâ Mustafa Fehmi Bey'e tebdilen üçüncü rütbeden mecidiye nişanı ihsan olunmuştur. İşte bâd-ı sabâ zülf-i şehinşâh-ı cihânı tahrik ile haberdar eylemiş olmalı ki rüzgâr-ı kaderin bâb-ı feyz-i Hudâ'dan küşade eylediği bâb-ı mecîdden hurşîd-veş bir nişanın tulûuyla sad hezâr tahsin ü aferin ile sîne-i Hazret-i Tahsin'i pür-nûr-ı ziyâ eylemiştir. Mumaileyh Mustafa Bey'in ismi Mustafa Fehmi Efendi olduğu gazetede görülüp bilinmiş olduğundan Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin ism-i şerîflerine müşabeheti cihetle bu ism-i şerîfe teeddüben bundan böyle onun hakkında bir şey söylememeye azm-i niyet ederek bilmeyerek vaki olan kusur ve küsûrlarıma da tövbe ettim azizim.

İşte nûrun-alâ-nûr olarak böyle birbirini müteakip rütbe ve nişanların elbette bir sebeb-i ma'neviyyesi olacağından keyfiyet mumaileyh Tahsin Beyefendi'den istifsar olundukta şöyle âgâz-ı kelâm ve izhâr-ı mâ-fi'z-zamîr buyurdular: "Menşe-i küttâba hîn-i çerâgiyetimde Serkurenâ-yı esbâk Edhem Beyefendi hazretleri tarafından buyurulan pend ü nasihat bu idi ki kaleme gayet erken gelinip geç gitmek ve asla terk etmemek, tevdi edilen vazifeyi günü içinde ifa ve ikmal etmek, yetiştirilemediği hâlde gece çalışıp behemehâl ertesi günkü mahsul ile birleştirilmemek ve bu suretle ashâb-ı mesâlih o masada evrakını hiç taharri etmemek, ashâb-ı mesâlihe rıfk ile muamele etmek, kötülük bile görülürse veya hiddet ü şiddet gösterseler de sükût ile mukabele etmek ve her an veliyyü'n-ni'met-i [504] bî-minnetimiz padişahımız efendimiz hazretlerine de'avât-ı hayriyye isticlâbına çalışılması emir buyurulmuştur. Binaenaleyh Cenâb-ı Hakk'ın lutf u inayet ve ihsanıyla muvaffak olunarak mütenebbih ve mütenassıh olup elhâletü hâzihi o yolda hizmet ü ubudiyet etmekte olduğum gibi evâil yani Muhâsebât-ı Umûmiye Dördüncü Şubesince memuriyetim olan siparişattan dolayı pek çok zamanlar sabah ezanına kadar kalem çaldığım olmuştur. İşte burada da manzûr-ı âlîniz olmuştur ki akşam ezanına kadar kapıda kalıyorum azizim." diye hatm-i kelâm buyurmuşlardır.

Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz hazretleri buyurmuşlardır ki "Bu devlet-i lâ-ilâhe illallâhta her kim çok çalışıyorsa, çok para verirler, az çalışanlara da az para verirler." Âmennâ ve saddaknâ. İşte numunesi meydanda. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin Aşçı Dedesi olduğum cihetle on-

ların tarafından bi'l-vekâle mumaileyh Tahsin Efendi'ye hitaben bu niyet ve efkâr ile "Yürü git ki bu leyle-i tavîlde meydan senindir" diye hatm-i kelâm ettim: "Ve sebbihhu leylen tavîlen."[523]

Gerek muharebede ve gerek ise o yolda çalışan bilcümle ümera ve zabitan ve memûrîn ve efrâda Yunan muharebe nişân-ı zî-şânı ihsan olundu. Bu yüzsüz asi ise ne orada ne burada çalıştım. Ancak bi-hasebi'l-ubûdiyyet elden geldiği kadar dua ve niyazda bulundum. Bu da manevî bir şeydir. Bunun nişanı dahi manevî olur. Buna delil ise, yetmiş iki tarihinde Rusya muharebesinde yaverlik hizmetiyle pek çok şuraya buraya koşmuş ve fevkalâde hizmetler görmüş bir zat, ba'de'l-muhârebe Erzincan'da huzûr-ı Hazret-i Şeyh-i A'zam Fehmi Efendi kuddise sırruhu'l-azîzde şöyle beyân-ı keyfiyyet eyledi ki "Şeyh efendimiz hazretlerinin malûmudur nasıl meydân-ı muhârebede çalıştık ve ne türlü fevkalâde hizmetlerde bulunduk. Ne çare ki bir mükâfatını görmedik!" Cevaben Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimiz buyurdular ki "Hani ya geçende söylediğiniz rüya meselesinde size ihsan olunan nişân-ı zî-şânı bize verin de size mükâfat olarak terfî'-i rütbe ettirelim!" "Aman efendim, aman efendim! Sakın ha o rütbeyi istemem! Benimki bende sizinki sizde olsun!" dedi. Badehu fakir bu rüyayı bi'l-münâsebe kendisinden sual ettim. Buyurdu ki "Âlem-i ma'nâda Hazret-i Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz bir nişan ihsan ettiler. İşte şeyh efendimiz o nişanı buyurdular" dediler. Filhakika Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizden defaatle istima ettim ki [505] "Herkesin manevî Cenâb-ı Risâlet-penâhî efendimizden nişanları vardır. İşte o nişanın büyüklettirilmesine himmet ü gayret etmeli" buyururlar idi. Burada bir ufak temsil edeyim, ondan ledünniyâtı malûm olsun azizim. Bu nişan, nisan yağmuruna benzer. Nisan yağmuru yılanın ağzına düşerse, zehir, ağı olur; denizdeki midyenin ağzına düşerse, inci, lü'lü' olur, vesselâm. İşte bunu teemmül eder isen, işi anlarsın azizim.

523 "Ve geceleyin uzun zaman O'nu tespih eyle (şânının yüceliğini an)!" İnsan, 76/26.

BU FASIL CÂNİB-İ HİCÂZ-I MAGFİRET-TIRÂZA YÜZ SÜRMEK NİYETİYLE ZUHURA GELEN AHVAL BEYANINDADIR

İşte azizim fakire manevî böyle bir nişan dahi ihsan u inayet buyurulmadı. Ancak manevî olan niyaz ve ricalar semere ve ücreti olmak üzere huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize ve beytullâhu'l-mu'azzam olan Ka'be-i şerîf atabe-i felek-mertebe-i uzmâsına masiyet duhânıyla kömür gibi simsiyah olmuş bu yüzsüz yüzümü o nûr-ı siyâh-ı ilâhiyle pûşîde olmuş beyt-i mükerremeye sürüp şu âhir-i ömrümde nâr-ı bu'diyetten çerâgiyet beratını almak üzere işbu bin üç yüz on beş senesi cânib-i Hicâz-ı magfiret-tırâza azîmet-i fakîrîye erenler tarafından ruhsat u müsaade buyurulmuştur, yani "Gel bakalım koca asi Aşçı Dede!" buyurmuşlardır azizim.

Risalemizde evvelce açılan hac faslında tafsilen arz u beyan olunduğu üzere o tarihte görünen rüyalar muktezasınca cânib-i Hicâz'a yüz sürmek müyesser ve mukadder ise de hangi senede ve ne vakit olduğu meçhuldür. Hatta Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin birinci defadaki haclarından Erzincan'a avdet-i mürşidânelerinde oraların ahvalinden nakl u hikâye buyurdukları sırada bu fakire hitaben "İnşâallâhu ta'âlâ gidersiniz, görürsünüz" diye ferman buyurmuşlar idi. Ve muahharen Hicaz'a niyet olunup o tedarikte bulunacak zamanda evvelce arz olunduğu üzere âlem-i ma'nâda kendimi Mekke-i mükerreme'de buldum. Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin huzurlarında imişim. Fakire hitaben itap yollu buyurdular ki "Niçin geldiniz?" Fakir de cevabında "Efendim, hatm-i hâcegân okuyacakmışsınız, onun için yani hatm-i hâcegânda bulunmak için geldim" dedim. [506] Cevabında: "Biz hatm-i hâcegân okuyacak zaman sizi çağırırız" diye ferman buyurulmasıyla uyandım. İşte bu sebeplerden dolayı şimdiye kadar bu işe muvaffak olunamamış idi.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne vakt ü saati gelmiş olmalı ki bundan iki sene evvel Dersaadet'te bulunduğum vakit bizim canımız ruhumuz atufetlû Muhtar Efendi hazretlerine bin üç yüz on beş [1897] senesinden itibaren uhdelerine surre emânet-i şerîfesi tevdi buyurulup bu yüzsüz de refâkat-i ulyâlarıyla birlikte olmayı niyaz ve rica ederek o tarihten itibaren niyet etmiş ve tertîbât-ı Hicâziye için maaşımdan mâh-be-mâh birer miktar şey terk ve iddihâr olunmuş idi. Sad hezâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar olsun ki işte vakt ü zamanı geldi. Binaenaleyh işe mübâşeret olundu. Şöyle ki bin üç yüz on beş senesi Receb-i şerîfin ilk [25 Kasım 1897] cuması ki birinci günü idi, leyle-i regâibden sonra ferdâsı cumartesi günü usul ve nizamı dairesinde cânib-i Hicâz'a ruhsat istihsali için istida tanzim ve takdim kılınarak makâm-ı müşiriyet-i celîleden

makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye arz u inha olundu. Dersaadetçe mu'âmele-i lâzimesinin serî'an icrası için intihâb-ı küttâb komisyonu kâtibi bizim İhsan Bey'e ariza yazılmış idi. Fî 7 Kânûn-i evvel sene 313 [19 Aralık 1897] tarihiyle atabe-i cenâb-ı hilâfet-penâhîye arz olunmak üzere mektûbî kalemine verildiği haberi alındı.

Hacc-ı şerîfe niyet olunalıdan beri ara sıra buna dair bazı rüyalar görülür idi. Hatta bir gün daireye gider iken esnâ-yı râhta İkinci Şube Müdürü bizim Mevlevî ve manevî Hâlid Efendi biraderimize tesadüf olundu. O gün de leyle-i regâib akşamı olup kendisi de sâim olduğundan dairede mütalâa etmek üzere elinde bir kitap var idi. Sual ettim "Bu kitap kimindir?" diye. Dedi: "Hazret-i Zeynelabidin radıyallâhu anhu efendimizin bir risalesidir." Derhâl ellerinden alıp hem gidiyoruz ve hem de göz yumup teveccüh edip fakirin bu sene-i mübârekede Hicaz'a kabul olunup yüz sürülecek mi sualiyle tefeül ettim. Hâlid Efendi buyurdular ki "Mevlâna, böyle yol üzerinde de tefeül olur mu?" "Evet olur" dedim, risaleyi açtım. Satırın başı "Ne'am" lafz-ı şerîfiyle müzeyyen idi. Mumaileyh Hâlid Efendi dedi ki "Fe-subhânallâh, suale ne güzel cevap ne'am oldu!" Binaenaleyh cumartesi günü de yani leyle-i regâibin [507] ikinci günü de izin için istida takdim ettim. Niyet-i fakîrî Şa'bân-ı şerîfin on beşinci [2 Ocak 1898] gecesi Dersaadet'te bulunup beratımı orada almak üzere irâde-i seniyyenin şeref-sudûrunda hemen emirnâme-i Cenâb-ı Seraskerînin irsali mumaileyh İhsan Bey'e yazılan arizada niyaz olunmuştu. Fe-subhânallâh yine öyle oldu. Lâkin şu kadar var ki Şa'bân-ı şerîfin on üçüncü [6 Ocak 1898] perşembe günü İhsan Bey'in taahhütlü mektubuna leffen emirname geldi. Akşamı hareket mümkün olsa idi, leyle-i berâtta Dersaadet'te bulunur idim. Hâlbuki mukadderât-ı ilâhî Edirne'de beratımızı almak imiş. Binaenaleyh hemen mu'âmele-i lâzimesinin icrasıyla leyle-i vilâdet-i hümâyûnun ferdâsı pazartesi akşamı yani Şa'bân-ı şerîfin on sekizinci [11 Ocak 1898] salı gecesi saat beşte şimendifere râkiben alessabah Dersaadet'e muvasalat olunmuştur.

Emirname-i seraskerî perşembe günü gelmesiyle o gün de Mevlevîhanenin günü olduğundan hem teşekkür ve hem de Hazret-i Pîr efendimizden bi-tarîki't-tefe'ül zuhur edecek emr ü irade rumûz-ı ma'neviyyeyi istima için Mevlevîhaneye gittim. Âyîn-i şerîf icrasından evvelce mutribde kıraat olunan âyet-i kerîme "Mâ kâne Muhammedun ebâ ehadin min ricâlikum ve lâkin resûlallâhi ve hâteme'n-nebiyyîne ve kânellâhu bi-kulli şey'in alîmen."[524] ilâ âhirihi bu idi. Badehu kıraat olunan na't-ı şerîf ise Hazret-i Resûlullâh efendimize olan aşk u muhabbet üzerine idi. Hitâm-ı âyîn-i şerîfte kıraat olunan aşr-ı şerîf, "Subhânellezî esrâ bi-abdihi leylen mine'l-mescidi'l-harâmi ile'l-mescidi'l-aksâ"[525] ilâ âhirihi idi. Bunlardan rumuz tarikiyle istidlâl olundu ki Hazret-i Cenâb-ı Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz huzurlarına davet vardır. Ferdâsı

524 "Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil, fakat Allah'ın Elçisi ve peygamberlerin hâtemidir. Allah her şeyi bilendir." Ahzâb, 33/40.

525 "Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki gecenin bir vaktinde kulunu, Mescid-i harâm'dan Mescid-i aksâ'ya yürüttü." İsrâ, 17/1.

cuma günü veda için yani son cuma olmak üzere Sultan Selim Câmi'-i şerîfi'ne gittim. Hatip efendi, cuma namazının ilk rekatındaki zamm-ı sûresi "İnne evvele beytin vudi'a li'n-nâsi lellezî bi-bekkete mubâreken ve huden li'l-âlemîne."[526] ilâ âhirihi idi. Selâm verdikten sonra İkinci Şube Müdürü bizim Hâlid Efendi'nin mahdumu bizim Mevlevî Remzi Efendi yanımda idi, o zat da rumûz-ı evliyâya aşina idi, dedim: "Hatip efendi tarafından beytullâha davet vardır, buyurun diyorlar ve bu cuma da Edirne'de son cumamız olaçaktır" dedim. Onlar da tasdik ettiler. Ve hem de öyle oldu azizim.

Fakirhanede fakirden başka erkek olmadığından eşyaları bir odaya vaz' ile hane halkını beraberce Dersaadet'e götürüp orada bırakmak üzere karar verilmiş idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne Cenâb-ı Hak, kemâl-i lutf u ihsanından bu yüzden dahi bu yüzsüz asiyi ferahnak buyurdu ki hareketimden yirmi gün evvel [508] mahdûm-ı âcizî Süvari Başçavuşu Gazi Arif Bey yedi mâh müddetle tebdîl-i havâ için Edirne'ye geldi. Zaten gaybûbiyet-i fakîrî dahi o kadar müddetten ibarettir, yani erenler böyle bir Gazi Arif'i hane-i fakîrî bekçiliğine gönderdiler. Binaenaleyh hane halkı Edirne'ye terk olunup ancak Dersaadet'te bulunan mahdûm-ı âcizî İsmail Efendi'nin evvelce nişanlanmış olan kızının akd-i nikâhı için refîka-i âcizîyi beraberce alıp gittim azizim.

Şimendiferden çıktığım anda hemen doğruca alessabah atufetlû mektupçu beyefendi hazretlerinin konağına gidip huzzâr-ı âlî ve hey'et-i ihvânda hâk-i pâylarına yüz sürdüm. Fevkalâde izhâr-ı memnûniyyet ile çok iltifat edip buyurdular ki "Vazîfe-i kethüdalığı size tevdi edilecek iken, ne çare ki mâbeyn-i hümâyûndan diğeri irade ve tavsiye buyurulmasıyla zarurî o zat kethüdalığa tayin olundu. Şimdi zât-ı âlîlerine kethüdalıktan ve her şeyden büyük mukaddes bir vazife vardır ki o da Ravza-i mutahhara için tertip ve tezyin buyurulmuş olan yirmi beş sandık şem'-i asel-i kâfûrînin Medîne-i münevvere'ye nakl ü isali me'muriyyet-i mukaddesesidir. İşte o vazîfe-i şerîfi zatınıza tevdi ettim. Refakatinizde dahi on nefer efendi beraber olup bunları alıp esnâ-yı râh için sarfı lâzım gelen akçe size verileceğinden kemâl-i muhâfaza ve dikkat ü ehemmiyetle Medîne-i münevvere'ye isaline himmet buyurun" buyurdular. İşte bu hâlde fakire kemâl-i aşk u şevk ü muhabbetten gelen bir hâl-i vicdânî ve cezbeden dolayı kendimi zabt edemeyip ağlayarak ayağına kapanıp ayağını öptüm ve ağlaya ağlaya dışarıya çıktım. Derhâl mahdûm-ı âlîleri Subhi Beyefendi arkamdan koşup hemen elime sarılıp öptüler, yani bu hâl-i cezbeden kendileri dahi iktisâb-ı feyz etmek için niyet etmişler idi. Oradan hâne-i fakîrîye ağlayarak geldim. Fesubhânallâh bu ayak öpüşte mektupçu beyefendi hazretlerine bir hâl-i acîb ü garîb zuhur etti ki asla yerinden harekete mecali kalmayıp ve ayağını yerinden kımıldatmayarak öyle donmuş cemâdât nevinden olarak kaldılar, yani bu ayak öpüşüm güya onların ayağı olmayıp başka bir ayak imiş gibi harekette bulundular. Evet öyledir. Zâhir onların ayağıdır, bâtın da başkadır sultanım.

---

526 "Doğrusu insanlara (mabet olarak) ilk kurulan ev, Mekke'de olandır. Âlemlere uğur, bereket ve hidayet kaynağı olarak kurulmuştur." Âl-i imrân, 3/96.

Oradan ferdâsı günü [509] hemen îfâ-yı teşekkür için Eyyûb Sultan hazretlerine gidip atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerine yüz ve göz sürüp fevkalâde Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ettim. Badehu tedârik-i seferiyeye şürû' olunup hazırlanmaya başladım. Tertîbât-ı Hicâziye için seksen adet Osmanlı lirası tedarik olunmuş idi, bundan yirmi adedini Dersaadet'te sarf ettim. Şöyle ki mahdûm-ı fakîrî İsmail Efendi'nin nişanlısının akd-i nikâhıyla biraderim Mülâzım Bahaüddin Efendi'nin Üçüncü Ordudan Dördüncü Orduya naklederek familyasıyla beraber taburu merkezine gitmek üzere Dersaadet'e gelip Sarayburnu'nda vapur içinde iken iki vapurun müsademesiyle familyasıyla denize düşerek lehu'l-hamdu ve'l-minne Hak erenler imdadına yetişip denizden çırılçıplak çıkarmışlar. Elbise ve eşyaları kâmilen gitmiş ve bitmiş olduğu hâlde mahallemizde bir ufak oda isticar ederek bu vukuattan bir hafta sonra da dünyaya bir kız çocuğu gelmiş. Elde yok, avuçta yok. Sâil derecesine gelmiş biraderimin Hızır gibi imdadına yetişmiş olduğum cihetle onların dahi o ramazân-ı şerîfte idâre-i ta'ayyüşleri için lüzumu miktar akçe verilerek kendilerini ve erenleri memnun ettim. Baki kalan altmış adet lira ile "Hû erenlerim" diyerek yola revan olduk. Ramazân-ı şerîfin on birinci [2 Şubat 1898] çarşamba günü Mısır posta vapuruyla ismi "Tevfîk-i rabbânî" idi, vapura gelirken, erenler işaret etti "Vapurun başına bak" diye. Baktım bu ism-i şerîfi gördüm. Fevkalâde memnun olup Cenâb-ı Hakk'a çok hamd ü senalar ettim. İşte refâkat-i fakîrîde bulunan on nefer zevât-ı kirâm ile memur olduğumuz yirmi beş sandık şem'a-i sa'âdetleri ma'an Mısır tarikiyle Medîne-i münevvere'ye müteveccih oldum azizim. Mevlevîhanede kıraat olunan gerek âyet-i kerîme ve gerek ise na't-ı şerîf rumûzâtı evvelâ huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhî efendimize, sâniyen Sultan Selim Câmi'-i şerîfi hatibi efendinin zamm-ı sûresi rumuzunca Mekke-i mükerreme'ye yüz sürüleceğine işaret imiş.

Dersaadet'te bulunduğum müddet her gece huzûr-ı Hazret-i Muhtar'a devam olunurdu. Ve âdet-i kadîme üzere Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin *Futûhât-ı Mekkiyye* nam kitâb-ı şerîfleri kıraat olunurdu. Ramazân-ı şerîfin ilk [23 Ocak 1898] gecesi yani pazar gecesi ramazân-ı şerîf hakkında olan fasıldan ve onun kadr ü menzilinden kıraat olundu. O gece âlem-i ma'nâda gördüm ki fakir bir sahrada bulundum. Kar yağıyor, lâkin kıtaları adî kar [510] kıtasından ziyade büyüktür, yani fasla fasla pek çok nazil oluyor. Fakirin elinde bir beyaz şemsiye vardır, onu açıp kendimi muhafaza etmek murat ediyorum. Bir türlü şemsiye açılmıyor. Karlar üzerime nüzul ediyor. Bu hâlde güya bir taraftan bir nida ve bir kelâm işittim. Keennehu rüyayı tabir ediyorlarmış. Dediler ki "Yağmur rahmet-i ilâhiyyedir; bu kar da nûr-ı ilâhidir, yani ramazân-ı şerîfin nûr-ı tecellîsi sizi ihata ediyor, siz de buna vücudunuzun hicabıyla mukabele etmek istiyorsunuz. Hâlbuki sizin vücudunuz bu tecelliyât-ı ilâhiyyeye mâni olamaz. Şemsiye bu âlemin haymeye yani çadır gibi olmasına misaldir, yani sizin iklîm-i vücudunuz olan haymiyyü'ş-şekl ramazân-ı şerîfin nûr-ı tecelliyâtına gark ve mazhar olduğuna işarettir" buyruldu.

Ferdâsı gecesi bir mâni zuhur edip huzûr-ı Hazret-i Muhtar'a yüz süremedim. Ertesi gece gittim, bu rüyayı arz ettim. Çok memnun olup tasdik buyurdular. "Dün gece yine kitap kıraat buyruldu mu" diye sual ettim. Buyurdular ki "Hayır, kıraat olunmadı, zira ki mir'ât yok idi" diye bu fakire işaret buyurdular. Fakir de cevapta kemâl-i acz ü tezellül ile "Evet bu işâret-i aliyyeniz, fakire ait değildir. Zamirler merciine raci olur" diye arz u niyazda bulundum. Binaenaleyh o gece yine kitâb-ı müstetâb kıraat. ile hareketim gecesine kadar devam olunup terk olunmadı azizim.

Hazret-i Muhtar'ın da hakikatini derk ü idrak müşküldür, zira ki Bizim Köylü Baba kuddise sırruhu'l-azîz fakire buyurdular ki "Muhtar Efendi'nin yakasını elden bırakma." Binaenaleyh dâmen-i reşâdetleri elden ve medh ü senaları dilden ve aşk u muhabbetleri gönülden ve şekl-i şemâilleri teveccüh ve gözden asla bırakmıyorum. Bundan böyle dahi bırakılmaz ki! Sâhib-i emr ü irade olan Bizim Köylü Baba hazretleri irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek artık onun muhabbeti dahi Hazret-i Muhtar'a zam ve ilâve olunmuştur. İşte Köylü Baba Efendi hazretleri hakkında târîh-i vefât dahi teberrüken buraya derc olunmuştur:

Rahmetullâhi aleyh işte bu zât-ı muhterem
Oldu da'vet nâgehân vuslat-sarây-ı izzete

Ârif ü âgâh u sâhib-dil hakâyık-âşinâ
Böyle zâttan ayrılıp düştü muhibbân fırkate

Her vukû'ât u şu'ûnâta yolunda der idi
Zât-ı Hakk'a bağlanıp düşmezdi aslâ kesrete

Âh baygınlar diye eyler idi ekser hitâb
Bayılıp hayrân kalmıştı şu'ûn-ı kudrete

Her sözü bir vâridât-ı gayb her nutku ledün
Müstenid idi bütün akvâli sırr u hikmete [511]

Rûh-ı pâki evc-i illiyyîne pervâz eyledi
Nâil-i dîdâr olup olsun sezâ her rahmete

Yazdı bâ-ilhâm-ı azîz târîh-i tâm rıhletine
Köylü İbrahim Baba göçtü şehr-i vahdete 1314 (1896-97)

İşte Hazret-i Muhtar'ın o mübarek gözleri nice kere cemâl-i bâ-kemâl-i Resûlullâh'ı ve ashâb-ı kirâmını müşahede etmiş olduğunu müşarünileyh hazretlerinin hakkında ihvandan bazı efendilerin görmüş oldukları rüya ile sabittir. Buralarını uzun uzadıya beyana girişir isek, haddden çıkmış oluruz azizim.

Fe-subhânallâh fakirin görmüş olduğum rüya hakikate mübeddel olup bir gün sonra fevkalâde kar nüzul ederek iki üç gün tramvay tatil olup hayvanlar zahmet ü meşakkatten istirahata vâsıl olduğu gibi, cümle lu'biyâthâneler dahi

tatil ile herkes yerli yerinde rahat ve sakin olarak ramazân-ı şerîfin nur u rahmet ü gufran tecelliyâtı cümleye bahş u ihsan olmuştur azizim.

Müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin maiyetiyle Hicaz'a gidecek olan zevât-ı kirâmdan birisi de dâ'ire-i rüsûmâtta istimator hizmetinde bulunan Âdil Efendi idi. Bu zât-ı âlî-kadrin bahsine girişilir ise yine hadden çıkmış oluruz, hülâsaten arz edeyim. Bu zât, müşarünileyh hazretlerinin mürşidleri faziletlû, reşadetlû zehâdetlû el-Hac Şeyh İsmail Efendi hazretlerinin mürîdânından olup mekteb-i irfanın kalfası ve tasavvufâtın ders-i âm hocası, her bir lisana aşina, gayet müstakim, elif-lâm'ın elifi gibi doğru, tarîk-i adâlet, sahihen âdil ki "[el-]Esmâu tenzilu mine's-semâi"[527] sırrına mazhar, hakîm, âdil bir zattır. Hatta enistesi Tevfik Efendi hazretleri bu zât-ı âdilin üstünde bir makam tutmuş. Müşarünileyh İsmail Efendi hazretlerinin halifesi bir cândır ki Tevfik Efendi hazretleriyle esnâ-yı râhta pek çok muhabbet ve müzakereler olundu. O muhabbet sayesinde fakiri de bazı zevât-ı kirâm tanıdılar, yani ne derecede yüzsüz asi olduğumu bildiler. İşte mumaileyh Âdil Efendi, velinimet beyefendimiz hazretlerinin tertîbât-ı Hicâziyesine memur olup kâffe-i mübâya'ât onlar vasıtasıyla olurdu, çünkü bilmiş olduğu zâhir ü bâtın lisanı sebebiyle cümle esnaf ona mutî', münkâd idiler. Herkesin on kuruşa alacağı şeyi lâ-şek altı yedi kuruşa alırdı ve sahibi de bu fiyata memnun olarak verirdi. Mâşâallâhu ta'âlâ her hâline ve şânına! Hadâset-i sinniyle beraber bu derece irfanına ve lisân-âşinâlığına [512] vehbî, ilâhîdir demekten başka söz yoktur.

Bu zât-ı âlî-kadr vasıtasıyla cemaatimizin levâzımât-ı seferiyeleri ve vapur bileti alındı. Ancak fakir kendi kesemden sekiz adet Osmanlı lirasına ikinci kamarayı tuttum. Evvelce arz olunduğu üzere cümle arkadaşlar ile beraberce "Bismillâh destûr erenler" deyip vapura râkiben Hazret-i Âdil ile âdilâne veda ederek Dersaadet'ten hareket olundu. Lehu'l-hamdu ve'l-minne deniz görmeyerek Yunan iskelesi olan PireYunan iskelesi)'ye geldik, yani tahta kurusu gibi pis pis kokan Yunan'ın payitaht başına geçsin, iskelesidir. Oradan akşam üzeri hareket olundu. O gece hatırı sayılır bir fırtınaya tutulduk ise de hamd olsun zararsızca olarak emnen ve sâlimen Ramâzân-ı şerîfin on dördüncü [5 Şubat 1898] cumartesi günü alessabah İskenderiye'ye vâsıl olarak Giritli Hasan Ağa'nın oteline nüzul olundu. Orada bir gece ikametle ferdâsı günü cemaati şimendifer ile Süveyş'e îsal edip mumları vapurdan çıkarıp Süveyş'e sevk etmek üzere fakir ile polis İsmail Efendi otelde ikamet ettim. Ve ferdâsı günü de mumlar ile beraberce Süveyş'e gittim.

İskenderiye'de müddet-i ikâmette ziyaret olunan makâmât-ı kudsiyyeden en birincisi *Kasîde-i Burde* sahibi Hazret-i İmam Muhammed Bûsırî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin câmi'-i şerîfi ki kendisi onda medfûn-ı hâk-i ıtrnâktır. Artık bu câmi'-i şerîfin ve türbe-i sa'âdetlerinin bi-hasebi'z-zâhir tezyinat ve güzelliğini vasf u beyan edemem, görenlerin malûmudur. Ramazân-ı şerîfin on beşinci pazar günü akşamı ki on altıncı pazartesi gecesidir, o gece müşarünileyh

527 "İsimler gökyüzünden iner."

hazretleri namına mevlûd-i nebevî kıraat olunurmuş. Lehu'l-hamdu ve'l-minne mumaileyh İsmail Efendi ile beraberce gidip ba'de's-salât yatsıdan sonra mevlûd-i nebevî kıraat olundu. Fakat mevlûd, Arabiyyü'l-ibâre olup İsmail Efendi tamamıyla anlayamayacağından bunu bahane ederek müşarünileyh efendimiz hazretlerinin müzeyyen olan türbe-i şerîflerinde bulunup kendilerine teveccüh ve râbıtada bulunmak daha evlâ ve münâsib görülüp öyle oldu ise de mezkûr türbe-i şerîf evlâd-ı Arab ve batî haşerat ile mâlâ-mâl dolu. Biz de bir köşeye sıkıldık. Bir müddet sonra onu gördüm ki bir kahveci elinde cezve ve birtakım fincanlar ile yanıma gelip "Buyurun" diyerek kahve içmeyi teklif ettiğini görünce ve halkın yalnız ellerinde [513] sigara yoktur, sâir ahvalleri yani kahvehanede oturur gibi muhabbet ve lagviyyât ile sedaları ayyuka çıktığını görünce, bizde ne teveccüh ve ne huzur kalıp hemen ayakkabılarımızı alıp firara karar ettim. Fe-subhânallâh diye çok taaccüb ettim. Dışarıya çıktım. Esnaftan, satıcılardan orası mahşer yeri gibi olmuştur. Güç hâl ile söğüp otele geldim. Fakat gündüzleri ziyaret olunmuş ve her ne ihsan buyurulmuş ise buyurulmuş, hak bereket versin azizim dedik, sultânım hû.

İskender-i Zu'l-karneyn hazretleriyle Danyal-ı Nebî ve Lokmân-ı Hekîm hazerâtı da ayrıca makamları olup onlar da ziyaret olunmuştur. Fakat sanduka-i sa'âdetleri zamân-ı atîk üzere eski kaide veçhile yüzleri kıbleye müteveccih değildir. Hazret-i İmam hakkında olan riayet ve hürmet-i mahsûs başkadır. Haşâ ki bunlar Nebî-yi zî-şândır, makâm-ı nübüvvet başka, makâm-ı velâyet başkadır. Fakir, Hazret-i İmam hakkında en birinci tabirim lisân-ı aşktan söylenmiştir. Hazret-i İmâm'ın sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri hakkında olan kasideleri emsal ü sâbıkı yoktur ve nezd-i Cenâb-ı Risâlet-penâhîde olan kadr ve menzilet-i kudsiyyeleri dahi emsalsizdir azizim. Buraları ehlinin malûmudur sultanım.

Ramazân-ı şerîfin on altıncı [7 Şubat 1898] pazartesi günü alessabah şimendifere râkiben akşamı saat ikide Süveyş'e vâsıl ve cemaate mülâkat olunup ferdâsı salı günü vapura râkiben Yenbu'a gitmek üzere niyet olunmuş ise de Tevfîk-i rabbânî ile İskenderiye'ye ve sevk ü kader-i ilâhiyle de Yenbu'a der iken Cidde'ye gidilmiştir. Şöyle ki Süveyş iskelesinden biraz açıldık. Doğruca Cidde'ye sonra Yenbu'a gidecek imiş havadisi zuhur etti. Aman aman dedik ise de cevap olarak dediler ki "Amanın faydası yoktur. Vapurun bu haftaki nöbeti evvelâ Cidde'ye oradan Sevâkin iskelesine, sonra Yenbu'a imiş. Elli adet lira verilir ise o zaman evvelâ Yenbu'a olurmuş" dediler. Tebessüm ettim, dedim: "Erenler zaten maiyet-i fakîrîde olan efendilerin ve mumların esnâ-yı râh masarifi olmak üzere mektubçu beyefendi hazretleri tarafından elli adet Osmanlı lirası ihsan olunup onun da bir miktarı sarf olunmuştur, Binaenaleyh zuhurata tabî olmaktan başka çaremiz yoktur fe-subhânallâh" diyerek deniz meniz olmayarak emnen ve sâlimen Ramazân-ı şerîfin yirminci [11 Şubat 1898] cuma günü saat yedide Cidde'ye vâsıl olunup [514] zaten Dersaadet'te iken görüşülüp delîl ittihaz olunan Mekkevî Revâşînzade Şeyh Abbas Efendi'nin Cidde'de vekilleri olan Seyyid Ahmed Efendi hazretlerinin konağına nüzul olundu.

Mumlar vapurda olduğu hâlde vapur Sevâkin iskelesine hareket etti. Ferdâsı günü cümle ile beraber Havvâ vâlidemizi ziyaret etmek üzere delîl efendi vasıtasıyla kabristana gittik. Havvâ validemizi ziyaretten sonra bizim vapurumuzu kendisi tarafına azm-i çarh-ı hareket ettiren merhum ve magfûr Hicaz vâlî-yi esbakı cennet-mekân, firdevs-âşiyân Hazret-i Hâlet Paşa kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin dahi türbe-i sa'âdetlerine gidip baş tarafında rekz olunan taşa baş koyup binlerce ah ederek göz yaşımı Ceyhun gibi akıttım ki işte bu zât-ı âlî-kadrin evsafı evvelce kirâren ve mirâren sebkat etmiştir. Meğer ki fakir için huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhîye yüz sürmeye bap düşmüştür. Malûm ya duhul, baptan olur, bacadan olmaz. İşte işin ruhu ve hülâsası budur azizim. Hâlet Paşa hazretlerinin Hicaz valiliğinde ve müddet-i medîde Medîne-i münevvere'de ikametlerinde zâhir ü bâtın mazhar olduğu tecelliyât-ı Subhâniyye ve Mustafaviyye muahharen erbâb-ı müşâhededen nakl ü hikâye olunmuştur, kaddesallâhu ta'âlâ sırrahu'l-azîz. Zaten bu dünyada fakire muhabbetleri fevkalâde idi. Hamdolsun ki âlem-i ma'nâ ve ervâhta dahi lutf u ihsanlarını mebzul ve bî-dirîg buyurmuşlardır.

İşte Cidde'de altı gün ikamet ile vapur avdet ederek Ramazân-ı şerîfin yirmi altıncı [17 Şubat 1898] perşembe günü saat sekizde Cidde'den hareket ile hamd olsun Kâğıthane denizi gibi Ramazân-ı şerîfin yirmi yedinci cuma günü saat altıda Yenbu' iskelesine muvasalat olunmuş; Şeyhü'l-harem devletlû Âdil Paşa hazretleri tarafından Yenbu' kaymakamına emr ü irade buyrulduğu üzere kaymakam ve orada bulunan ümerâ-yı askeriyye tarafından derhâl gelip mumları ihraç ve der-enbâr edilip bizlere dahi deniz kenarında güzelce bir vekâle gösterilmiştir. Îd-i şerîf karîb olduğu cihetle deveciler cümleten köylerine gidip ba'de'l-îd gelip kafile çıkacağından on on beş günde Yenbu'da ikamet lâbüd ve lâzım gelmesiyle ne çare kazaya rıza; her ne vakit ruhsat ve izin olursa gitmek vaciptir diyerek sahilhane gibi o nazarda ikamete niyet olundu. İşte bu ikamette de esrar bu imiş ki iki gün sonra [515] fakir hasta oldum. Günbegün tezayüt ederek etıbbâ tarafından tedavi olundu. Hatta salât-ı îd için câmi'-i şerîfe gidemeyip kemâl-i lutf u keremlerinden kaymakam bey ile ümera ve zâbitân-ı askeriyye teşrif buyurup hâl ve hatır sual buyurdular. Hastalığım o dereceye vardı ki mektupçu beyefendi hazretlerinin enişteleri Ebu Bekir Efendi kardeşimiz daima yanımdan ayrılmayıp bazı kocakarı ilâçları yaparlar idi. Sıhhat bulduktan sonra buyurdular ki "Azizim bir gün oldu ki ben sizden artık kat'-ı ümîd etmiş idim. Hamdolsun ki Cenâb-ı Hak geri iade ve ihsan buyurdular" dedi. İşte azizim, buna hastalık demezler, tathîrât u techîzât-ı ma'neviyye derler. Buradan bahseder isek uzun olur, ehlinin malûmudur sultanım.

Lehu'l-hamdu ve'l-minne Şevvâl-i şerîfin sekizinci [1 Mart 1898] salı günü alessabah kafile ile beraber Medîne-i münevvere'ye müteveccihen hareket olundu. Malûm ya şatûf tabir ederler ki bir çift mihaffedir, yani bir adamlık demir karyola biçiminde hurma dalıyla yapılmış ve üzeri bez ve muşamba ile güneşten muhafaza olunmuş bir serirdir. İşte fakire refik dahi hamd olsun kendi

cinsimizden oldu. Meşhurdur, "el-Cinsu ma'a'l-cinsi"[528] buyurulmuştur, yani Teşrîfât-ı Hümâyûn Nazırı saadetlû Hacı Mahmud Efendi hazretlerinin sevgili emektarı Mehmed Efendi ile arkadaş olundu ki Gümüşhaneli merhum Hacı Ahmed Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin dervişlerindendir. Geceleri pek çok zikir ederdi. Ve zaten sükûtî; hiçbir ferd-i âferîn ile görüşmez kendi hâlinde bir iyi sâlik-i Nakşbendî idi. Hatta rivayet eyledi ki bir gün efendi hazretleri saraya gider iken Mehmed Efendi'nin elinde tesbih görüp buyurmuşlar ki "Artık senin dervişliğinden de usandık. Tesbihi cebine koy da işlere bak!" demiş ve saraya gitmiş. Birkaç saat sonra müşarünileyh Mahmud Efendi tesbih elinde huzura gider iken zât-ı şâhâne görüp ferman buyurmuşlar ki "Anladık derviş olduğunu! Tesbihi cebine koy da işlere bak!" İşte aynı bir muameledir, yani gerek şeyhin ve gerek Mehmed Efendi'nin kuvvet-i ma'neviyyesidir. Sonra Mahmud Efendi hazretleri demiş ki "Sabahtan etmiş olduğum mu'âmele-i nâ-becâyı erenler bize de etti." İşte ni'me'r-refîk olan Mehmed Efendi ile beraber şatûfa binip bir tarafta o zat, diğer tarafında bu fakir, hâk-i pây-i Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerine bu yüzsüz yüzümüzü sürüp ak pak etmek duasıyla gittik. Yolun da nısfı oldu, yani Bi'r-i Abbas [516] denilen sahraya vâsıl olduk. Orada bir gün iki gece kaldık. Buna sebep de oranın şeyhi yol vermek için akçe ister kafileden. Razı olmazlar. Doğrusu birtakım kîl ü kâlden dolayı gönlüm muztarip huzura mâni oldu. Hele Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsanı yetişip her nasılsa yakayı kurtardık.

Hicaz yolu bir acîb tariktir, konak yerleri ba'îdce olup ekseriya gece saat dört ve beşte konak yerine vâsıl olunur. Konak yeri dediğimiz de iki dağ arası dere içi. Deveciler şatûftan indirip nida ederler ki "Haramî katîr, yani "hırsız çok" görülmüştür. Buraları bize lâzım değildir. Hamdolsun sâye-i erenlerde cemaatimizin burnu kanamadan emnen ve sâlimen Şevvâl-i şerîfin on üçüncü [6 Mart 1898] pazar günü akşamı saat on birde Medîne-i münevvere'ye dahil olundu. Zaten Şeyh Abbas Efendi tarafından Medine delîl başısı Dağıstanîzade Hacı Mehmed Efendi'ye iş'ar olunmuş ve bize de bir mektup verilmiş idi. İşte onlar tarafından istikbal olunup doğruca hâne-i sa'âdetlerine nüzul olundu. Orada olduğumuz müddet bir para masraf etmeyip cümlesi delîl başı tarafından tesviye olunacağından ve zaten oraya kadar elli lira kifayet edip bitmiş ve yüz küsur kuruş kalmış idi. Onu da müşarünileyh hazretlerinin eniştesi Ebu Bekir Efendi'ye teslim edip irat ve masraf veçhile defteri tanzim ve mektupçu beyefendiye takdim kılınmıştır. Delîl başının alâ büyücek iki üç odalı selâmlığı olup oraya lenger-endâz-ı muhabbet olduk.

O gece geceleyip alessabah Hamâm-ı Nebî denilen hamama gidip abdest ve taharet edip oraya mahsus olan elbiselerimizi iksâ edip yani ayakta sarı yemeni ve siyah mest ve beyaz entari üzerinde sûftan cübbe, başta arakiye üzerinde beyaz sarık olduğu hâlde cümleten doğruca Harem-i şerîf'e yüz tuttuk. Hanemiz, Harem-i şerîf'e altmış yetmiş kademe kadar mesâfe-i karîbde olup hemen Bâb-ı

528 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

Selâm müşahede olundukta zuhura gelen hâl ve tecelli kalem ile tarif olunamayacağından uşşakın vicdanına havale olunmuştur. Ayakkaplarını pabuççuya teslim edip, kapının eşiği sarıdan mis tabir [517] olunur madendendir, işte o Bâb-ı Selâm'ın eşiği bûs edilip yüzümü gözümü sürüp oradan dâhil-i Harem-i şerîf olduk. Delîl başı önümüzde, biz arkasında kıraat olunacak ed'iyeler ve salavât-ı şerîfeler okunarak doğruca şebeke-i sa'âdet karşısına varıp orada müddet-i medîde ed'iye ve sonra bir iki kademe aşağı gidip huzûr-ı Hazret-i Ebu Bekir radıyallâhu anhda kezalik kıraat badehu bir iki hatve aşağı gidip huzûr-ı Hazret-i Ömer radıyallâhu anh efendimize dahi kıraat-ı ed'iye-i mahsûsa ile oradan Ravza-i mutahhara'nın aşağı cihetine gidilip makâm-ı melâike-i mukarrebîn huzurunda dahi böylece kıraat ile badehu ayak tarafında Fâtıma-i Zehrâ radıyallâhu anhâ validemizin ziyaretleri, badehu birkaç hatve aşağıya gidip Bâb-ı Cibrîl'den Cennet-i Bakî'de medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan ashâb-ı kirâm, ezvâc-ı mutahherât, evlâd-ı kirâm rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'in efendimiz hazerâtının ervâh-ı kudsiyelerine ed'iye ve ihlâs kıraat olunduktan sonra Harem-i şerîf ağalarına mahsus olan maksûrenin önünden geçip oradan bir saat mesafede Cebel-i Uhud'da medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan amm-i Nebî Hazret-i Abbas radıyallâhu anhu efendimize müteveccihen ed'iye ve ihlâs kıraat ile badehu yine huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhîye gelip ed'iye ve salâvât-ı mahsûsa ifadan sonra bir iki hatve geriye çekilip kıbleye teveccüh ederek Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar ve ed'iye-i hayriyyeler ifa olunur. Oradan herkes artık kendi hâliyle hâllenir. İşte bu usul üzere sabah ve öğle ve ikindi ve yatsı namazları eda olunduktan sonra delîl vasıtasıyla böylece icra olunur. Bâb-ı selâm'ın eşiği takbîl ve yüz ve göz sürüldüğü cihetle müddet-i ikâmette Harem-i şerîf'e duhulde mezkûr eşiğin üzerine kadem-nihâde olunmayıp üzerinden atlar idim. Veda günü dahi kemâ-fi's-sâbık mezkûr eşik bûs ve yüz göz sürülüp göz yaşıyla gasl olmuştur, zira ümmetin içinde pek yüzsüz mücrim günahkâr, bu asiden başka olmadığı gibi başkaları gibi elde bir sermâye-i makbûle dahi olmadığından Medine-i münevvere'nin taşına ve toprağına tazim ve takbîl ile yüzümü sürmekten başka bir sermayem yoktur azizim.

Esnâ-yı râhta oruç tutulamadığından on yedi gün borçlu idik. Medine'ye duhulden bir hafta sonra cümleten sıyâm-ı kazâya niyet edip sâye-i erenlerde sultanlar gibi sâim olduk. [518] Çünkü delîl başı, velinimet surre emini beyefendimiz için bizlere fevkalâde hürmet ü riayet edip müddet-i ikâmette sabah ve akşam mükemmel taam hatta börek ile tatlısı eksik olmamak üzere; çay ise ikişer üçer kupa olarak verirler idi. İşte sahurda böyle mükemmel taam verir idi. Hele Harem-i şerîf her gün İstanbul'un ramazân-ı şerîfi gibi pek mükemmeldir, yani on yedi gün ramazan iade olmuş gibi Harem-i şerîf'te sabahtan akşama kadar ibadet ve taat ile meşgul olurduk. İftardan sonra Harem-i şerîf'e gidip yatsıya kadar meşgul olurdum.

Mihrâb-ı nebevî imamlarından Hafız Tevfik Efendi hazretleri ki pederleri merhum Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sâliklerinden olup mumaileyh Tevfik Efendi dahi o sultana yetişip meclis ve huzurlarında

mazhar-ı iltifâtları olmuş idi. Bu zât-ı âlî-kadr mine'l-kadîm Harem-i şerîf'te beyne'l-ışâ'eyn birkaç cüz Kur'an okur; diğer bir refiki dahi vardır, cuma gecesinden cuma gecesine bir hatim ederler. Fakir o zata âşık olup geceleri onun aşkıyla pervâz ederdim, yani Cenâb-ı Risâlet-penâh efendimizin fem-i sa'âdetlerinden çıkan Kur'an'a müşâbih diyebilirdim. Hatta kendisine böylece bir hikâye nakil ettim ki vakt-i evâilde kibâr-ı ehlullâhtan bir zât-ı âlî-kadr min ciheti'r-rûhâniye sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinden niyaz etmiş ki "Ya resûlallâh, fem-i sa'âdetlerinden zuhûr eden Kur'an gibi istima etmek arzu ederim. Bu asırda var mıdır ve kimdir?" istida ve niyazlarına cevaben "Evet Üsküdar'da Fındık Hafız'dır" diye emr ü ferman buyurulmuş. Ve o zât, ferdâsı günü olduğu mahalden gelip mumaileyh Fındık Hafız'ı istima etmiş ve filhakika efendimizin fem-i sa'âdetlerinden zuhur eden gibi kıraat eylediğini tasdik etmiş. İşte bu yüzsüz asi Aşçı Dede kulunuz da böylece fem-i sa'âdetten zuhur eden Kur'an gibi olduğunu bi-hakkın tasdik ederim, zira ki değil fakir, ehl-i insâftan her kim istima etse, böylece tasdik eder. Onlar kıraat ettikçe, fakir başımı eğip râbıtada olurdum. Bazı kere de başımı yukarıya kaldırıp cemallerine ve fem-i âlîlerine nâzır olurdum. Bir gece böyle nâzır iken mumaileyh Tevfik Efendi tebessüm buyurdular, yani şu manaya işaret ettiler ki "Bilirim benim yüzümde Hazret-i Fehmi Efendi'nin [519] eser-i teveccühleri ve femimde Kur'ân-ı azîmin hakkıyla ihracı olduğuna nâzır ve âşıksın azizim" dediler.

Vaktaki kaza sıyamı tamam oldu, cümleten arabalar ile Cebel-i Uhud'da medfûn-ı hâk-i ıtrnâk olan Hazret-i Abbas radıyallâhu anhu efendimizin ziyaretlerine ve ferdâsı günü de diğer ziyaretlere yani Mescid-i Kubâ ve sair mesâcid-i âliye ve ziyaret mahallerine gidilip itmâm-ı vazîfe olduğu gibi hamd olsun, Ravza-i mutahhara'nın mumları dahi sene-i sâbıkaya nazaran biraz kırık var ise de lâ-be's olmakla yani kırıksız gelmiş nazarıyla kabul olunmuştur. Sene-i sâbıka mumlarını gösterdiler, cümleten hurda hamur ve kâmilen kırılmıştır. Tekrar Medîne-i münevvere'de dökülüp yapılacaktır. Bu kadar kırık dahi zuhur etmez idi. Ne çare ki Yenbu' kaymakamı tarafından el vurulup bizleri karıştırmadılar, "Bize teslim edip biz göndereceğiz" dediler. İşte hiç şüphe yoktur, o deveci Araplar develere kor iken, indirirken bu hâle getirdiler. Ne ise inde Resûlillâh'ta inşâallâhu ta'âlâ bu hizmet-i kemterânemiz makbule geçmiştir, zira ki bu yüzsüz asi mücrim-i ümmetini kurb-i risâlet-penâhîlerinde yer gösterip kabul buyurdular. Şöyle ki oranın âdeti üzere seccademi sakaya teslim ettim ki beş vakit namazda seccadeyi Harem-i şerîf'te bir münasip mahalle ferş ede. Fakir de her ne zaman gitsem oraya otururum; o serilmiş olan seccadeye başka kimse oturmaz.

İşte fakirin seccadesini Harem-i şerîf'te şebeke-i sa'âdetin ittisaline yani fakir ile pencere-i sa'âdet mabeyni sekiz on nefer adam yeridir, birici amûdun yanına sermişler ve ilk saf ki oradan aşağı mihrap ve minber-i sa'âdettir. İşte "Kabr-i sa'âdet ile minber-i sa'âdet arasında kılınacak namaz, cennet-i a'lâda kılınmış namaz gibidir" buyurulmuştur. Bu amûda arkasını vermiş bir zât-ı âlî-kadr Kur'an okur buldum. Şöyle bir nazar ettim, baştan ayağa kadar nûr-ı tecellî

ihata etmiş bir âlim-i rabbânî ve mürşid-i kâmil-i nebevî mazharıdır. Nazdan sonra ellerini öpmek murat ettim. Tıpkı Sultân-ı Ulemâ-billâh âdeti gibi o dahi fakirin ellerime sarılıp usûl-i Mevlevî üzere el öpüştük. Bazı kelimât-ı sûfiye dahi irat buyurdular. Bundan anladım ki bir zât-ı âlî-kadrdır, tıpkı zann-ı fakîrî bir büyük zâttır. Cenâb-ı Risâlet-penâh sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz tarafından kendilerine olunan işaret-i ma'nevî üzerine fakirlerini ona misafir vermişlerdir diye hükmederek [520] karar verdim ve o yolda elden geldiği kadar tazim ü tekrim ettim. Kezalik müşarünileyh hazretleri tarafından dahi fakirlerine fevkalâde muhabbet ederek hatta bazı zevat tarafından kendisine sual olunmuş ki "Bu efendiyi eskiden bilir miydiniz?" diye. Buyurmuşlar ki "Evet, pek eskiden bilirim, ehibbâ-yı sâdıkımdır" yani âlem-i ervâhtan demek manasını müş'irdir. Fakir bu zât-ı âlî-kadr kim olduğunu delîlden sual ettim. Buyurdular ki "Bu zât Mağribîdir, Mağribî Şeyh Tibbânî derler. Tarîk-i Şâzelî'den pek büyük duası alınacak bir zattır. Harem-i şerîf'te her gece mürîdânıyla beraber zikrullâh ederler. Siz bu zata ne yolda çattınız? Eskiden bilir miydiniz?" dediler. "Hayır efendim, onlar bizi kabul buyurdular" dedim. Dedi ki "Tebşir ederim, bahtiyarsınız. Erenler kabulü Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ efendimizin kabulüdür, çünkü mine'l-kadîm bu amûda arka verip orada otururlar ve kimse ile görüşmezler" dediler. Artık fakir bu kadarcık haber-i tebşîrât aldım ya daha gece ve gündüz dâmen-i mürşidânelerini elden bırakmayıp aşk u muhabbeti şu'lelendirdik, yani Medîne-i münevvere'de müddet-i ikâmetimiz olan kırk dört gündür, yalnız uyku zamanında iftirâk olunurdu. Lehu'l-hamdu ve'l-minne dört başı mamur abadan bir çerâgiyet beratı ve külâhı kaptım ve yaktım ve uyandırdım. Artık hücre-i sa'âdet penceresinden gelen misk ü ambere benzemez bir koku-yı nübüvvet ve canları ihya eder bir nefes-i akdes-i ehadiyyet o derece bizleri mest eder idi ki cansız suret gibi birbirimizin yüzüne bakakalırdık. Hazret-i şeyh yalnız kaşlarıyla, gözleriyle işaret ederler idi. İşte bu müddet-i ma'lûmede alınan zevk ü sefa asla tarif ü tavsif olunmaz. Ve bir daha ele geçmez bir taht-ı Süleyman idi ki heyhat heyhat yele rüzgâra verdik azizim.

Haftada iki gün hatm-i hâcegân âdet-i fakîrî idi. Medîne-i münevvere'de Ravza-i mutahhara'nın cevânib-i erbaasında nöbet ile her bir köşe ve cihette kıraat olunup havz-ı ma'nevî Cenâb-ı Risâlet-penâhîden âb-ı zülâl olan şefâat ve şifâ-yı sudûr suları nûş olunmuştur. Bununla beraber kanaat gelmeyip ve aşkım teskin olmayıp bir fırsat aramakta iken, surre emininin gelmesi yakın olmasıyla Ravza-i mutahhara'nın iç perdelerini süpürmek için kaldırdılar. İşte içerisi tamamen müşahede olunmak derecesini buldu. Hemen küstahlığı ele alıp [521] "Dahîlek ya resûlallâh!" deyip şebeke-i sa'âdete yakın oldum ve kelb gibi iki diz üzerine çöküp pencereden yukarıya doğru nâzır oldum. Sabah güneş henüz kubbe-i sa'âdetin ufak pencerelerinden içeriye doğru arz-ı niyâz etmekte idi, çünkü kabr-i sa'âdetin etrafı kubbe-i sa'âdete kadar atlas puşide ile mestur olup orada demir ve öd ağacı direklere halka ile pûşîde-i sa'âdet merbuttur, işte o direklerden yukarısı yani kabr-i sa'âdetin üstü müşahede olunur bir aralıktır, nasıl ki o boş olan mahall-i sa'âdet gözüme ilişti, aman erişti, aman Allâhım erişti, aman canım canana erişti, aman ruhum sultana erişti, aman aklım

başımdan gidip sahrâ-yı cünûna erişti, dizlerimin bağı çözülüp oraya yıkıldım, cansız kelb gibi düştüm. Bir zaman sonra aklım başıma geldi, hararet teskin oldu. İşte o görmüş olduğum ziyâ-yı ma'nevî ve tecelliyât-ı subhânîyi yüz bin kere hamd ü senalar olsun ki kalb-i fakîrîye nakş ve tab' olmuş. Her zaman kalbe nâzır olup istediğim hâlde tarif ü tavsif olunmaz ahvâl-i rûhâniyyeyi tefekkür ve tahattur ile müşahede ederim sultânım. "Hâzâ min fazli rabbî."[529]

Zilka'de-i şerîfin yirmi üçüncü [14 Nisan 1898] perşembe günü surre-i hümâyûn, Medîne-i münevvere'ye muvasalat ile hâk-i pây-i Hazret-i Muhtar'a yüz sürüp dua ve senalar ve teşekkürât-ı azîme ifa olundu. Sancak-ı şerîfi hâmil olarak hücre-i sa'âdete dahil oldular ve çıktılar. Lâkin bir hâlde çıktılar ki kendilerine malik değildirler. Muhakkak bî-rûh, bî-cesed yürür hareket eder gördüm. Bir müddet sonra kendilerine gelip misafir oldukları haneye teşrif ettiler. Fakir bizim cemaat ile delîl başının hanesinde kaldık. Gerçi huzurlarına gidilir ise de öyle sıkça sıkça olmadığından bir gün Harem-i şerîf'te bizi alıp beraberce misafir olduğu haneye götürdüler ve esnâ-yı râhta buyurdular ki "Siz buraya geleli başka türlü olmuşsunuz." Fakir de lâtife olarak: "Biz buraya başka türlü olmak için gelmedik mi?" dedim. Tebessüm buyurdular.

Badehu Mekke-i mükerreme'ye gitmek tedariki görülüp Şâm-ı şerîf'ten getirmiş oldukları büyük cesîm develere şatûflarımız tahmîl ve yine refikimiz Mehmed Efendi ile beraber yükletip "Bismillâh destur erenlerim!" dedik. Veda için huzûr-ı Cenâb-ı Risâlet-penâhîye yüz sürdük. Ama burası uzun Mevlânâ! Hülâsası kelb gibi pek çok uludum ve sızlandım, yüzümü sakalımı [522] göz yaşıyla yıkadım. Nihayet "Dahîlek yâ Resûlallâh, bu yüzsüz İbrahim'i dâ'ire-i şefâat-i nebeviyenize aldınız ise, senin halife ve vârisin olan Fehmi Efendi hatırı namına olsun re's-i sa'âdetinde olan cevher-i yektâ hareket buyursun, dahîlek yâ Resûlallâh!" dedim. Lehu'l-hamdu ve'l-minne hareket buyurdu. Üç defa tekit ettim, üç defa hareket etti. İşte kemâl-i sürûr u huzûrumdan bî-cân hareket ederek Bâb-ı Selâm'a geldim. Kemâ-fi's-sâbık kapının eşiğini öptüm ve yüzümü sürdüm. Bârekellâhu ve ahsenellâhu, sultânım hû.

Bin üç yüz on beş senesi Zilka'de-i şerîfin yirmi altıncı günü [17 Nisan 1898] pazar günü Medîne-i münevvere'den surre emini maiyetiyle beraberce yine cemaatimiz yanımızdadır, hareket olunup Ferî tarikiyle gitmek murat olunmuş ve yol beş altı seneden beri mesdûd imiş, yani o yolda olan bir büyük şeyhin surresi verilmediğinden şeyh o yoldan huccâcı bırakmıyor. Lâkin mektupçu beyefendi hazretlerinin namına o yolu açmak murat edip bazı diğer meşâyıh delâletiyle oradan geçmek murat olunup o yola girilmiş. Hâlbuki o büyük şeyh "Buradan geçirmem!" diye surre eminine kâğıt göndermiş ise de, biz Medine'den çıktıktan sonra kâğıt gelmiş ve surre eminine vâsıl olmamış. Binaenaleyh diğer meşâyıh delâletiyle gidiyoruz azizim. Vaktaki bir iki konak sonra o büyük şeyhin hududuna dahil olduk. Akşam oldu, konak yeri olmakla nüzul ederek top endâht olundu ve indik. Şeyh, topun sedasını işitip "Nedir bu top?" diye sual etmiş.

529 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

Surrenin geldiğini haber vermişler. "Acaip, ben kâğıt yazdım, onlar asla sem' ve itibar etmemişler!" diye küplere binmiş ve havalanmış. Ferdâsı günü alessabah kafile hareket etti. Onu gördüm ki Muhafız Abdurrahman Paşa, askeriyle beraber kemâl-i sür'atle kafilenin önüne doğru sürdü gitti. "Nedir bu?" dedim. Dediler ki "Mahut şeyhin hududuna geldik, ilerisini muhafaza için kafilenin önüne gitti." Bu sözden biraz gönlüm muztarip olduysa da Cenâb-ı Hakk'a mütevekkil olmadan başka bir çare olmadığından refikim Mehmed Efendi ile zikir ve râbıtaya müdavim olarak bir cebelden aşağı dereye doğru kafile ile iniyoruz. Dereye geldik, bir saat çeker etrafı kâmilen semaya çekmiş yalçın kayalıktır. Artık deveciler de pür-telâş develeri süratle sürerler. Yol zaten [523] dar; yükler, şatûflar birbirine çarpar. Pür-dehşet bir hâlde iken, önümüzdeki askerden silâh sedaları zuhur etti. Mukabeleten bizim yanımızda bulunan asâkirden borular çalınıp asker pür-âvâz bir şey bağırırlar. Biz zannediyoruz ki önümüz boştur. İlerideki asker silâh atarak şecaat ibraz ediyorlar. Yanımızdaki asâkir de borular ile selâmlayıp "Padişahım çok yaşa!" diye çağırıyorlar. İşte bu hâl ile bir müddet böyle gittik. Biz de Mehmed Efendi ile beraber askerin böyle çağırışmasından bir hâl-i mestâne ve cezbeye gelip "Allâhumme yensuru's-sultan" diye ağlayarak dua ve salâvât-ı şerîf ve zikrullâh ile meşgul olduk.

Vaktaki mahutun hududundan çıkıp sahraya düştük, artık herkes birbirine müjde ederek dâhil-i selâmet olduk ve konak mahalline gelip indik. Keyfiyeti etraftan sual ettik. Heyhat heyhat bizim zannımız gibi değil imiş. Meğer ki şeyhin askeri, o yüksek kayalardan askere silâh atıp bunlar da onlara mukabeleten silâh atarlarmış ve borular ile askerin bağırması "Yuha yuha yuha" derlermiş. Bizim taraftan birkaç nefer şehit ve mecruh olduğu gibi Arap'tan dahi telefiyât olduğu anlaşıldıkta fevkalâde mükedder ve mahzun olduk. Her ne ise erenler bizlere başka türlü telâkki ettirmiş ki gönlümüz tamamıyla havf u dehşetten muztarip olmasın için. Sonra o mahut şeyh, surre emini beyefendimiz ile görüşmek için çadıra geldi. Beyefendi pek çok tekdir ve tazir edip bazı gûne tehditte bulundular. Şeyh dedi ki "Beş altı seneden beri benim âidâtımı vermiyorlar. Ben size haber gönderdim ki buradan gitmesinler. Siz diğer meşâyıha itimat ederek geldiğiniz için mahsus böyle yaptım" dedi. Fe-subhânallâh yine beyefendimiz hazretleri pend ü nasihat ederek müterakim olan akçesinin şerîf hazretlerinden alacağına dair söz vererek şeyhi memnun ve mesrur edip ferdâsı günü oradan hareket ettik. Artık daha havf ve korku kalmayıp sıhhat ü selâmetle yola revan olduk.

Mekke-i mükerreme'ye iki konak kalarak Rabig'de ihrama girdik. Ve hem de delîlin delâletiyle ve umumun efkârı üzerine hacc-ı kırân niyetiyle niyet edip öylece ihrama girdik. Maşallah, tebârekellâh, fe-subhânallâhi'l-azîm, bu bir büyük muvaffakiyet ve büyük lutf u ihsan-ı ilâhiyyedir azizim, çünkü ehlinin [524] malûmudur ki hacc-ı kırân efdal ve iki katlı ceza ve mükâfat ihsan olunur. Oradan muhrim olduğumuz hâlde birtakım kefene sarılmış mevtalar gibi yola revan olduk. Mekke-i mükerreme'ye bir konak kalan mahal ki ismine Vâdî-i Fâtıma tesmiye olunur, kâmilen hurmalık bir arazî-i mukaddese ve mübârekedir,

refikim Mehmed Efendi ile tarîk-i aliyyeye dair muhabbet ve sohbet eder iken, nasıl olduysa kendimi toplamak için yani ihram ara sıra açılır, onu toplamak için şöyle yukarıya doğru çekilir iken nasıl şatûfun üzerindeki mızrak gibi sivri ağaca açık başım vurdu ise, muhakkak tepem delindiği gibi fevkalâde muztarip oldum ise de, refikime malûmat vermedim. Bir müddet sonra elimle yokladım ki başımın ortasından kan ve cerahat elime bulaştı. Derhâl taaccüp ederek nedir bu hâl diye tefekkürde iken, dediler ki "Buraya Vâdî-i Fâtımatu'z-Zehrâ derler azizim, âşıkân ve ashâb-ı âl-i âbâ muhibbânı buradan böyle geçerler" denilmesiyle Huda hakkı için artık fezâ-yı vicâ' mübeddel-i sürûr-ı visâl-i âl-i âbâ olup yüz bin hamd ü senalar olunmuştur.

İşbu vukuâttan bir iki saat sonra uvâf (?) vakti gelip öğle namazı eda için nüzul olundu. Fakirin başım yaralandığı derhâl velinimet beyefendimiz hazretlerine söylemişler. Onlar da pek çok telâş edip mahsus adam gönderip huzurların celp buyurdular: "Aman efendim, hayır olsun, ne oldunuz?" dediler. Zaten başım açık o hâli görüp eyvah diyerek dudak ısırdılar. Derhâl fakir kulaklarına, tebşir olan sır ve rumûzâtı arz ettim. Mübeddel-i sürûr olarak tebessüm buyurdular. Ma'iyyet-i aliyyelerinde olan tabip efendiyi celp ile oraya melhem ve üzerine yakı koydular. Bir hafta kadar mümted olup işledi. Hatta âtîde zikr ü beyan olunacak karantina mahallinde göndermiş oldukları tezkire-i aliyyelerinde nişânî-i kabûl-i ilâhî olan ser ve çeşminiz inşâallâhu ta'âlâ iyi olmuştur tabirini tezyin etmişlerdir. Lehu'l-hamdu ve'l-minne işte bu hâl-i sürûr u huzûr ile Zilhicce-i şerîfin altıncı [27 Nisan 1898] çarşamba günü Mekke-i mükerreme'ye vusul müyesser-kerde-i Cenâb-ı İzzet olmuştur.

Doğruca Şeyh Mahmud nam mahalle nüzul ve çadırlar rekz ile bir müddet ârâm olunduktan sonra cümleten develer ile delîl Şeyh Abbas Efendi'nin hanesine geldik. Akşam ezanından sonra ba'de't-ta'âm [525] yatsı namazları orada eda olunup saat iki buçuk raddelerinde delîl efendi önümüzde olduğu hâlde vâcibü'l-kırâ'at olan duaları okuyarak doğruca Bâb-ı Selâm'a oradan Harem-i şerîf'e ve Beytullâhi'l-mu'azzama huzuruna gidildi. Ama nasıl gidildi, fakirce kabirden kalkıp mahşer yerine gider gibi gidildi. Harem-i şerîf mahşer yerinden ziyade heybet ve dehşetli ve cemiyetli olup pek güç hâl ile evvelâ Hacer-i esved huzuruna gittik. İşte o Hacer-i esved'e yüz sürmek için artık zarurî olarak halkı iterek sürterek dürterek sokulup başımı o mübarek deliğe sokup can havliyle sarıldım. Yüzümü, gözümü, sakalımı sürüp göz yaşlarını akıtarak siyah yüzümü siyah hacere sürterek ak pak ettim. Arkadan çekerek cansız mevta gibi delikten başımı çıkardılar. Bir müddet orada durdum, aklım başıma geldi. Etrafıma nazar ettim ki bizim cemaatten bir ferd-i âferîn yoktur. İşte o zaman bir hayret geldi ki asla tarif edemem, kemaliyle tamamıyla şaşırıp kaldım, çünkü arı kovanı gibi mahlûk işleyip bir inilti ve bir gürültü ki insana dehşet verir, ne tarafa gideceğimi bilemem. Bu hâl-i dehşette iken, bir mahbûb-ı âlem yanıma gelip elimden sıkı sıkı tutup oradan bir kenara yani zemzem kuyusu tarafına götürdü. Meğer ki bizim cemaat orada fakire muntazır imişler. Velinimet mektupçu beyefendi hazretleri delîle tembih etmiş ki bu âşıkı kendi

hâline bırakmayasınız, kaybolur. Binaenaleyh delîl efendi, mahdumunu gönderip fakiri oradan alıp ve elimi bırakmayarak tavaf ettirmesini tembih buyurmuştur. İşte o zât-ı âlî ve mahbûb-ı Hicâzî elimi ve fakir de cân u gönülden onun elini sıkı sıkı sarılıp yedi kere Mekke-i mükerreme'yi tavaf ve kıraat olunacak ed'iyeleri onunla beraber okuyarak ve badehu Harem-i şerîf'ten taşra çıkıp beyne's-Safâ ve'l-Merve yedi kere gidip geldik. Lâkin nasıl gittik, nasıl geldim, ben kendime malik değilim; ancak o mahbûb-ı Hicâzî ve mahdûm-ı Şeyh Abbas, fakiri dolaştırır. Lehu'l-hamdu ve'l-minne işte o aşk sayesinde hacc-ı kırân niyetiyle muhrim olduğumuz cihetle iki katlı olarak yani on dört kere beyt-i şerîfi tavaf ve on dört kere sa'y ettim.

Saat yediyi geçti ve benim de işim bitti. Velinimet Muhtar Efendi hazretleri aşkını şulelendirmediği sebebiyle, onlar böyle tavafa muktedir olamadığından yalnız tavâf-ı kudûmu ifa ile ikinci keresine [526] takat getiremediğinden ba'de'l-Arafat ifa etmek üzere haneye ric'at ve avdet ettiler. İşte fakir de ikmal ve itmam edip yerimize geldik. Lâkin o gecenin aşk u neşesiyle haberim olmayıp ferdâsı günü dizimde ve ayağımda hâsıl olan vicâ' bir iki gün dehşet vermiştir. Delîl efendinin hanesi ufak olup cümleten orada ikame mümkün olamadığından fakir ile refikim Mehmed Efendi ve mektupçu beyin eniştesi Bekir Efendi ile onun refiki Babıâli Matbaa Memuru Mustafa Efendi, müşarünileyh beyefendi hazretlerinin mürşitleri Şeyh İsmail Efendi hazretlerinin Harem-i şerîf'e muttasıl olan hücre-i sa'âdetlerine nakil buyurdular. Diğer arkadaşlarımız delîl efendi hanesinde kaldılar. İşte azizim, "Garip kuşun yuvasını Hak yapar" derler, sahihtir. Bu garip İbrahim'in yuvasını da erenler yaptı. Şöyle ki hücrenin penceresinden Beytullâh'a nâzır ve teveccüh ve râbıta ile namazdan namaza Harem-i şerîf'e giderdim ve bazı kere de olduğum hücreden imama iktida ederdim, yani hücre, Beyt-i şerîf'ten ma'dûd idi. Mektupçu beyefendi hazretleri, Hicaz mektupçusu efendinin Harem-i şerîf'e muttasıl olan hanesine nakil ile orada ikamet edip ara sıra da şeyh efendi hazretleriyle mülâkat için bizim hücreye teşrif edip fakire hitaben: "Canım birader, sizi buraya geleli bütün bütün kaybettim" buyururlar idi. Fakir de hacer-i siyâh gibi Beyt-i mu'azzama'ya yapışıp bir dakika ayrılamadığımı arz ederdim.

Mekke-i mükerreme'ye geldiğimizin ferdâsı perşembe günü alessabah iki re's merkeb kira edip delîl efendinin adamlarından birisiyle Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi Efendi kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin türbe ve merkad-ı sa'âdetlerine yüz ve göz sürmek için Cennetü'l-mu'allâ'ya gittim ve doğruca Hadîce-i Kübrâ radıyallâhu anhâ efendimiz hazretlerinin türbe-i sa'âdetlerine yüz sürüp badehu Hazret-i Âmine radıyallâhu anhâ efendimizin türbe-i sa'âdetleri ziyaret olunduktan sonra evvelce alınan malûmat ve haberler üzerine Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz hazretlerinin türbe ve kabr-i sa'âdetlerine müteveccih olunduysa da kemâl-i şevk ü muhabbet bu zâhir gözlerimi âmâ ederek bir telâş ve bir sürat ve bir acele ile iki tarafıma seyr ü hareket ve kabir taşlarına nazar u dikkat ile taharri olunduğu hâlde bulunamamış ve bundan dolayı gönül âlemi tamamıyla muztarip olup mecnun gibi kabristan aralarında geşt ü güzâr

edip nihayetü'l-emr [527] âciz kalarak müşarünileyh Hadîce-i Kübrâ validemizin türbedarları olan Mekkevî reşadetlû Şeyh Abdullah Bârûm Efendi hazretlerinin yanına gidip hazret-i şeyhin kabr-i sa'âdetlerini sual ettim. Onlar da hemen yerlerinden kalkıp önüme düşüp oraya birkaç hatve olan kabristanda "İşte Şeyh Fehmi Efendi hazretlerinin kabr-i şerîfi" diye irâe edip avdet buyurdular. Fe-subhânallâh, fe-subhânallâh! O kabrin önünden ve yanından defaatle mürur ettiğim hâlde görmediğimin sebep ü hikmeti ise, müşarünileyh Abdullah Bârûm Efendi delâletiyle olacak imiş. İşte efendim âşık ma'şûka, köle efendisine kavuştu. Ama nasıl mülâkat, artık kalem ile tarif ü tavsif edemem. Ser-i sa'âdetlerinde olan hacer-i amûdà nasıl sarıldım ve nasıl ağladım bilemem. Bir müddet bu hâl ile mütelezziz ve mütelehhit oldum. Delîlin adamı bu işe hayran ve sergerdân kaldı. Binaenaleyh onu da orada pek çok meks etmemek için ister istemez avdete mecbur oldum. Oradan mumaileyh Abdullah Bârûm Efendi'nin yanına geldim. Müşarünileyh efendimizin kabr-i şerîflerine nezaret ve dikkat eylemelerini kendilerinden niyaz ve rica ile min gayri haddin lâyık olmayarak caizelerini takbîl-i yed-i şerîfleriyle beraber takdim edip onları da memnun ederek avdet ettim.

Ferdâsı cuma günü cuma namazını eda ettikten sonra kemâ-fi's-sâbık refikim Mehmed Efendi ile beraberce şatûflu deveye râkiben Arafat'a yüz tuttuk. Lâkin yolların cemiyeti ve neşesi tavsif olunmaz. Hele bir saat kadar şehir içinde eyleştik, yani yol bulamadık ki gidelim. O kadar kalabalık izdiham ki tarif olunmaz. Badehu diğer yol ve tarikten sahraya çıktık ve yola revan olup akşamı hudûd-ı Arafat'a ve cebel-i mukaddese-i mübârekeye vâsıl olup çadırlara nüzul ettik. Ferdâsı cumartesi günü yevm-i arefe olup sabah namazından sonra çadır içinde kendi hâlimizle hâllendik. Ba'de'l-asr ikindi namazlarını eda edip develere binip cebel-i rahmete gittik. Hamdolsun ki surre emini sayesinde o cebel-i mübâreke eteğine kadar yanaştık, yani meydân-ı mahşerdir, kim kime azizim. İşte orada şems guruba ve batmaya yakın oluncaya kadar cebel-i sa'âdetin üzerinde hatip efendi hutbe kıraat edip ara sıra herkesin ellerindeki mendiller sallandıkça bir âgâzdan "Allâhumme lebbeyk, lebbeyke lâ-şerîke leke lebbeyk" nidası bi-hakkın semâ-yı dünyâyı çınlattırır idi. Artık orada olan feryat u figan ve ah u enin ve ağlamalar ve mukabeleten ihsan u inayet buyurulan rahmet ü mağfiret ve tecelliyât-ı subhâniye vasf u beyana sığmaz azizim. [528] Yani bu yüzsüz asi mücrim Aşçı Dede'nin günahları af olunup deryâ-yı rahmet ü gufrâna batıp çıkıp anadan doğmuş gibi pak u tâhir olduğunu ve olunan tecelliyât-ı samedâniyyeyi müşâhede-i çeşm-i aşk u muhabbetle ayan ve beyan görmüştür. Lehu'l-hamdu ve'l-minne, "Hâzâ min fazli rabbî"[530], lâ-ilâhe illallâh, seyyidunâ Muhammedun Resûlullâhi, Allâhumme salli ve sellim ve bârik alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ-âlihi ve sahbihi ve sellim, ve'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîn.

530 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

İmdi akşam ezanıyla beraber huccâc-ı müslimîn hareket edip deryâ-yı rahmet cûş u hurûşa gelmiş gibi develer mihaffeler hayvânât ve asâkir-i şâhâne iki tarafa orsa boca mevc mevc dalgalanarak Müzdelife'ye yüz tuttuk. Esnâ-yı râhta olan sürûr u neşe vasfa gelmez. Bir de onu gördüm ki bir musika sedasıyla yolun iki taraf ve ciheti meşalelerle gündüz gibi olmuş. Hele öd ağacı kokusu sahrayı tutmuş. Bu hâl, fakiri cezbeye getirip yerde ve gökte olduğumu şaşırıp kendimi sahrâ-yı cünûna attım. "Nedir bu hâl?" diye refikime sual ettim. "Şerif hazretleri arkamızdan teşrif buyuruyorlar" dediler. Muntazır-ı dîdâr-ı hazret-i seyyid-i sâdât oldum. Dört re's hayvan koşulmuş, sultan gibi arabasıyla geçti. Kemâl-i aşk u muhabbetle dua ve senâlar ettim. Maşallah ve bârekellâh, yürü sultanım, meydan senindir, senin içindir cümle zevk ü sefa ve neşeler, sensin bu âlemin ruhu, sultanı; senin musika terennümün canlara hayat bahş eder, senden alırlar ins ü cin neş'e-i zevk ü sefâyı! Daha bazı gûne esrar şeyler söyledim, erbâbı bilir azizim.

Yatsıdan sonra Müzdelife'ye nüzul olunup akşam ve yatsı namazları eda olundu ve ferdâsı günü Mina'da şeytanı taşlamak için orada ufak taşlar topladık. Sabah namazını eda edip Arafat'ta olduğu gibi orada dahi vakfeye durduk. Badehu Mina'ya geldik. Hemen çadırlarımıza inip doğruca Hücre-i Akabe tabir olunan nişana gidip şeytanı taşladık. Üç günde ikame olunacak idi. Biz yani surre emini ve kafile halkı üçüncü salı günü akşamı "Destûr erenler" deyip Mekke-i mükerreme'ye avdet ettik, yani eski hamam eski tas dedikleri gibi kendi kıyafetimizi takındık. Harem-i şerîf'e nâzır olan hücremize geldik. Artık leyl ü nehâr tavaflara başlayıp tedârikât-ı seferiyeye kıyam olundu azizim.

Hassa Ordu-yu Hümâyûn Birinci Fırkasının Birinci Livasının Birinci Alayının Müftüsü faziletlû Mehmed Şükrü Efendi, [529] atufetlû Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin birinci mukarribi, birinci ahbabı, birinci hocası olup Dersaadet'ten beraberce Şâm-ı şerîf'e, oradan birlikte Medine ve Mekke'ye gelmişler idi. Bu zât-ı âlî-kadr ile Medîne-i münevvere'de mülâkat ve maiyet-i fazîletleri şerefiyle müşerref olunup Mekke-i mükerreme'den avdet-i fakîrîye kadar leyl ü nehâr birlikte idik. Pek çok muhabbetler olunmuştur. Ve nısf-ı leylde beraberce Harem-i şerîf'e inip tavaf ve niyaz ve ricada bulunmuştuk. İşte bu zât-ı şerîfle nûş ettiğimiz zemzem-i şerîfin mübalâğa olmasın, insan içmeyeceği kadar yani batmanlar ile içip kanamaz idik. Buyurdular ki "Aziz, sizi tebşir ederim ki hakkâ mü'min-i muvahhidsiniz, çünkü imanı kâmil olanların ahvali böyledir; imanı noksan olanlar zemzem-i şerîfte noksan nûş ederler. Hele ne'ûzu-billâh münafıklar hiç içemezler yani güç hâl ile bir damla yutabilir" buyurdular. Efendi-i mûmâileyh dahi fakirleri gibi gözü bağrı yanık bir âşık idi. Hatta Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin veda için kabr-i şerîflerine birlikte gittik. Fakat onlar diğer ziyaret mahallerinde iken, fakir Hazret-i Şeyh-i A'zam efendimizin ser-i sa'âdetlerindeki taşa sarılıp pek çok zârı zârı ağlayıp ah efganlar ettim. Ve kabr-i sa'âdetleri üzerindeki topraktan herkes alıp suya koyup içerler imiş ve hatta haylice toprak üzerinden eksilmiştir, fakir dahi bir ufak beyaz keseyi doldurup aldım. Fakat ne hikmet ise işbu veda

gününde kabr-i sa'âdetlerine dayamışlar gayet büyük ve uzun bir taş gördük. Evvelce öyle oraya dayanmış büyük taş yok idi. Kabr-i şerîfe bir zarar etmesin diyerek mumaileyh müftü efendi hazretleriyle beraber tutup güç hâl ile yerinden kaldırıp yere bıraktık. Fe-subhânallâh, bu taşın lisanından ve rumuzundan bir şey anlayamadık. Bundan fakire bir rumuz ve işaret var idi, ammâ anlayamadık azizim. Her ne ise hayırdır ki hazret-i şeyhin kabrinden kaldırdık o taşı.

Badehu ah efgan ile ağlayarak yerimize avdet edip İkinci Ordu-yu Hümâyûn Müşiri devletlû Arif Paşa efendimiz hazretlerinden fakir hakkında Hicaz Valisi devletlû Ahmed Re'fet Paşa hazretlerine vermiş oldukları tavsiyenâme-i sâmîyi dâ'ire-i hükûmete gidip takdim ettim. Mazhar-ı iltifâtları oldum. Buyurdular ki "Müşir paşa hazretleri, sizin hakkınızda düşen işlere muavenet olunmasını emir buyuruyorlar. Bir işiniz var ise görelim" buyurdular. Fakir de "Sâye-i devletinizde her bir işlerim yolundadır, ancak teveccühât-ı sâmîlerini istirham ederim" dedim. "Ne gün gideceksiniz?" buyurdular. Cumartesi günü [530] gideceğimi arz ettim. "Cenâb-ı Hak selâmet versin, mahsus müşir paşa hazretlerine selâm ve dualar ederim" buyurdular.

Refikimiz Hacı Mehmed Efendi, Surre Emini Kethüdası Hüseyin Efendi'ye münasebetî olduğu cihetle onunla avdet etmek üzere kaldığından ve Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin eniştesi Hacı Bekir Efendi dahi müşarünileyh hazretleriyle birlikte gideceğinden mumaileyh Bekir Efendi'nin refiki Hacı Mustafa Efendi, fakirle refik oldu. Fakat arkadaşlar da "Cenâb-ı Hak sabırlar versin sana, bir müşkül iştir!" dediler, yani mumaileyhin ahlâkı diğer bir ahlâk idi. Her ne ise mütevekkilen alallâh Zilhicce-i şerîfin on altıncı [7 Mayıs 1898] cumartesi günü deve ile şatûf kira edip kafile ile beraber Mekke-i mükerreme'den Cidde'ye hareket olunup ara yerde bir gece beytûtet olunarak ferdâsı on sekizinci pazartesi günü alessabah Cidde'ye muvasalatla evvelce misafir olduğumuz delîl Seyyid Ahmed Efendi marifetiyle ittisalindeki bir haneye misafir olduk. Cidde'de iki gece kaldık. Huccâc-ı müslimîn için çok vapurlar hazır ve mevcut olup ilk evvel hareket edecek, İdâre-i Mahsûsanın Adana vapuru olup beher nefere altı adet Osmanlı lirası olarak bilet kat' olunacağından hemen gidip mumaileyh Mustafa Efendi ile beraber iki bilet alıp Zilhicce-i şerîfin yirminci [12 Mayıs 1898] çarşamba günü Cidde'den hareket olunmuştur. Mumaileyh Hacı Mustafa Efendi esnâ-yı râhta fakire çok zahmet vermiş ise de vapura râkib olacağımız gündeki rahatsızlığı fakiri ziyadece incitmiştir. Sabrettik. Huccâc-ı müslimîn ziyade kalabalık olduğundan haylicesini ambara koydular. Biz de orası rahat diye ambara indik. Bir müddet sonra gördüm ki ambarda olan kalabalıktan ve fena kokulardan rahat olunamayacağından emsalleri misilli bir buçuk lira verip kıç üstünde güverte üzerine yalnızca naklettim. Mumaileyh Mustafa Efendi gelmedi. Ve zaten ayrılmayı niyet etmiş idim. Öyle oldu. Hikmet-i ilâhî o gece mumaileyh Hacı Mustafa Efendi soğuk mu almış, ne olmuş ise, fena hâlde keyifsiz olup basuru hareket etmiş. Ferdâsı günü yukarı yanımıza geldi. "Aman ben de buraya geleyim" diyerek bir yer bulup sıkıştı ise de hastalığı ziyadelenerek, Huda hâfız, kanlı basura çevirdi. Bu hâl ile Tûr-ı Sînâ'ya Zilhicce-i şerîfin yirmi

üçüncü [14 Mayıs 1898] cumartesi günü muvasalat olundu. Orada on iki gün karantina beklenecektir. [531] Cidde'den ve Mustafa Efendi'den iftirâk ile yalnız başımıza kaldık. Gerçi bizim Polis Hacı İsmail Efendi vapurda ise de zaten bu cemaatten Mekke-i mükerreme'de ayrılıp herkes kendi başına kalmış idi.

Cidde'den ayrıldığımızın ertesi günü güvertede yanımda yatağı olan bizim Edirneli vilâyet mektubu kalemi hulefasından Hacı Ali Bey'in ehibbâsından İdâre-i Mahsûsa Telgraf Memuru Hacı Rıfat Efendi namında bir zat gelip mumaileyh Ali Bey'in yatağına oturup muhabbet ettiler. Fakir de hoş geldiniz gibi muamelede bulunup öteden beriden muhabbet olunur iken, mumaileyh Rıfat Efendi'nin Dersaadet'te ne tarafta haneleri olduğu sual olundu. Dedi ki "Müstakil hanemiz yoktur, Şehzadebaşı'nda İmaret Sokağı'nda bir hanede icar ile ikamet olunur" deyip hanenin bazı emarelerini söyler söylemez, dedim ki "Erenler, o hane bizden satılmış bir hanedir, size içerisini tarif ve beyan edeyim" deyip hanenin tamamıyla içerisini tarif ettim ve dedim ki "Benim eniştem Beşir Ağa müceddeden bina etmiş ve sonra borçlu düşüp satmıştır." Komşularını bir bir söyledim. Bundan mumaileyh Hacı Rıfat Efendi ziyadesiyle memnun olup o gün yanımızdan ayrılmadı. Mumaileyh, idarenin telgraf memuru olduğundan Hicaz'a bilâ-akçe gelmiş yani vapura para vermemiş ve baş kamarasında ikamet etmekte olduğundan fakire buyurdular ki "Malûm ya vapurun kalabalıklığı, abdesthane için çok zahmet ü meşakkat çekerseniz bizim kamarota birkaç kuruş verir iseniz, oranın abdesthanesi mükemmeldir, her vakit gelip orada abdest alırsınız ve bu vesile ile de orada oturup muhabbet ederiz" buyurdular. Fakir şöyle bir nazar ettim ki bu zat, ehl-i tarîkat olmalı. Sual ettim, Gümüşhaneli merhum Hacı Ahmed Efendi kuddise sırruhu'l-azîz dervişlerinden imiş. Fakir de "Hazret-i şeyhi bilirim" deyip bazı ahvallerinden beyan ettim. Ve kendimin mürşidi olan Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin bazı hâl ü şân-ı mürşidânelerinden beyan edip onu gördüm ki bu aziz Hacı Rıfat Efendi güya kendi mürşidleri şeyh merhumu bulmuş gibi fakire sarılıp "Aman efendim, birlikte olalım" diyerek âdeta alâka edercesine arz-ı muhabbetler etti. Fakir de baş can ile kabul edip artık leyl ü nehâr iftirâk etmez, güya kendi [532] abd-i memlûküm gibi hizmetler ve arz-ı muhabbetler eder. Fe-subhânallâh anladım ki bu zât-ı âlî-kadri erenler bu kemter biçareye muavenet için göndermiştir. Artık bizden de arz-ı muhabbetler ile evlâd-ı ma'nevî ittihaz ettik. Daima kamaraya giderim, orada abdest alırım, taam ederim, o da bize "peder efendi" diyerek önüm arkamdan ayrılmaz. Hatta Kaptan Binbaşı Hüseyin Bey ve sair vapur halkı sahihen Rıfat Efendi'nin pederidir zannederek pek çok hürmet ve ri'âyet-i mahsûsada bulundular. Sonra Tûr-ı Sînâ'ya geldik. Kendisi gemi takımından addolunarak vapurda kalıp karantina mahalline çıkmadılar. Lâkin bizi sandala bindirir iken, boynuma sarılıp "pederciğim" diye ağladı ve bizi de ağlattı ve baş kamarası müşterilerinden olup muhabbeti ilerlettiğimiz Telgraf-ı Umûmî Muhabere Memuru Hacı Nuri Bey ile Bâb-ı Fetvâ-penâhîde bulunan Hacı Zihni Efendi'ye pek çok rica ve niyazlar edip fakiri erenlere tevdi ve emanet edip hizmetime rikkat ve itina etmelerini çok rica etmiştir. Ve onlar tarafından dahi fevkalâde hürmet ü riayet olunmuştur. Hatta birbirini min-ciheti'l-muhabbet kıskanıp

birbirlerine tekaddüm etmek isterler idi. Fakir de onların şu muhabbetlerine karşı bir beyit düzüp vird-i zebân etmiş idim: "Zihnimle Nûr u Rıf'at'i buldum."

Yani "Zihni Efendi ile Nuri ve Rıfat Efendi'yi buldum" diyerek Zihni Efendi tarîkat-ı ilmiyyeden olduğundan onu tekaddüm, Nuri Efendi hem since ve hem memuriyetçe Rıfat Efendi'den mukaddem olup onları takdim ederek cümlesini memnun ettim. Ancak bizim Hacı Mustafa Efendi'yi memnun edemediğimden Tûr-ı Sînâ'da bırakılmıştır, yani üç dört gün sonra hastahaneye gidip vefat etmiştir. Cenâb-ı Hak rahmet ve magfiret etsin azizim.

On iki gün pek güç hâl ile geçirip vapura avdet ettik. Velinimet atufetlû Hacı Muhtar Efendi hazretleri zaten Hicaz yolunda rahatsız idi, yani bir gün sıhhat ve afiyette olamadılar. Oldularsa da işte şöyle böyle. Ve başında olan zevât-ı kirâm ise cümleten akrabâ-yı taallukâttan olup haricî kimse yok idi. Ancak öyle müdîr-i muktedir hall ü küşada sahib kimse olmadığına ve Hak selâmet versin kendileri dahi hasbe't-tarîk bir vesvese ve evhama düşüp bazı kere fakir kendisine sıhhat ü selâmetle avdetlerine güya taraf-ı ilâhiyyeden tebşir ve ilham [533] olunmuş gibi şeyler söyleyip mütesellî olurlar idi. Hacı Mustafa Efendi'nin keyifsizliğini istima edip karantinadan fakire tezkire göndermişler idi, çünkü müşarünileyh hazretlerinin rahatsızlığı Hicaz valisi tarafından bâ-telgrafla mabeyne arz olunup denizden Dersaadet'e gelmesine irâde-i seniyye şeref-sudûr buyurulmasıyla fakirden bir hafta sonra takım dairesiyle beraberce Cidde'ye avdet edip oradan Mısır kumpanyasının Feyyûm nam vapurunu râkiben bir hafta sonra Tûr-ı Sînâ'ya gelmişler idi. Hatta esnâ-yı bahrde dümeni kırılıp sakatlanmış olan Hacı Yûnus'un vapurunu mezkûr Feyyûm vapuruna bağlayıp getirmişler idi. Bizden bir hafta sonra da onların vapuru tahliye olunarak karantina mahalline, ayrıca mahall-i mahsûsalarına çıktılar. İşte atufetlû Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin karantinadan yazıp vardiyan vasıtasıyla fakire göndermiş oldukları mektubun bir aynı buraya tahrir olunmuştur azizim:

Azizim el-Hâc İbrahim Efendi,

Nişâne-i kabûl-i ilâhî olan ârıza-i ser ü çeşminiz inşallâh bertaraf olmuştur. Mekke-i mükerreme'den harekette isticaliniz Adana vapuru gibi muntazam bir İslâm vapuruna yetişmenizi intaç etmesinden dolayı şâyeste-i afv ü tesâmuh görülür. Ama bizim isticalimiz hiçbir işe yaramadı, zira Feyyûm vapuru gibi gayr-ı muntazam ve yolcuları hadd-ı ma'rûfundan efzûn bir vapura bindik. Zaten Mekke-i mükerreme'den hasta hasta hareket ettiğimiz cihetle Cidde yolunda ve Cidde'de hayattan ümidi kestik. Tûr'a gelirken, fırtınaya tutulup râhatsız olduk. Şu kadar ki esnâ-yı râhta bin huccâcı hâmil olduğu hâlde dümenin denize düşmesinden ve su almaya başlamasından dolayı sergerdân-ı girdâb-ı hayret ü hatar olan Hacı Yûnus'un vapurunu vapurumuza rabt ettirmeye muvaffak olduğumuzdan dolayı bahtiyarız. Elhamdülillâh sizin karantinanız zannederim ki bir iki güne kadar hitam bulacağından bizden evvelce İstanbul'a muvasalat

buyuracaksınız. Cemî'-i ahbâb ve ihvân-ı kirâma selâm-ı âcizânemizi tebliğ buyurun ve hânemize de uğrayıp onları hâlimizden haberdâr edin. Refikiniz rif'atlû Mustafa Efendi'ye selâm ve dua ederim. Hafız Efendi'ye dahi kezâlîk. Baki devâm-ı selâmet ve afiyet azizim, efendim. Muhtar.

Müşarünileyh hazretlerine taraf-ı fakîrîden yazılan cevapname sureti dahi buraya tahrir ve derc olunmuştur:

Ma'rûz-ı kemterleridir ki,

Hayât-bahş eder âb-ı zülâl-i [534] feyz-i akdes gibi nutk-ı mürşidânelerini bir zamanda aldım ki şu mahbûs-ı ma'neviyyeden ruhum fevkalâde muztarip idi. Lehu'l-hamdu ve'l-minne mübeddel-i aşk u huzûr oldu. "Ve harre Mûsâ sa'ikan"[531] sırrı zuhuruyla birinci îd-i mahz derecesi ihsan oldu. İşte Tûr'da ikamet de bu idi. Sâye-i mürşidânelerinde feth ü küşat oldu. Bi-hasebi'z-zâhir zât-ı fâzılânelerinde cilve-nümâ olan hâlât ise ma'lûm-ı devletinizdir ki "Summe emselu, summe emselu"[532]dur. Bundan başka da İlyâs-veş deryada öyle bir vapurun tehlikeden kurtarılmasına olan muvaffakiyet-i ma'neviyye ve ihsân-ı ilâhiyye hiçbir şeye kıyas olunmayıp işte o vapurda helâk derecesine varmış olan huccâc-ı müslimînin ruhları kuvvetiyle rûh-ı mürşidâneleri terakki ve tezayüt ederek kemâl-i sıhhat ü âfiyetle azimet olunacağı evvelce arz ettiğim gibi yine havl ü kuvvet-i ilâhiyyeye istinaden arz ve her bir emrâz-ı zâhire ve bâtına mübeddel-i sıhhat ve âfiyet-i ezel ü ebed olduğunu tebşir ederim. Baki emr ü ferman hazret-i men lehu'l-emrindir.

Müşarünileyh hazretlerinin "nişâne-i kabûl-i ilâhî" tabir buyurmaları evvelce arz olunduğu üzere Mekke-i mükerreme'ye karîb Vâdî-i Fâtıma radıyallâhu anhâdan mürurda başımın yaralanması ve harâret-i şemsten gözlerimin fenalığı ziyadelenmesinden naşi idi ki bunlar haccımızın kabulüne bir alâmet ve nişane addolunmuştur. İşte müptelâ olduğum bu derd ü mihen, Tûr-ı Sînâ'da on iki gün ikamette çekilen derd ü meşakkat ve ıztıraba nisbeten lâ-şey kabilinden idi. Her ne ise bu derd ü belâda on iki imam aşkına aşk u muhabbet ettik. Filhakika bunun zâhiri derd ü gam ise de bâtını başka bir âlem ve manadır azizim, çünkü Tûr-ı Sînâ'dan hareket yakın olunca bir gece âlem-i ma'nâda gördüm ki Tûr-ı Sînâ'dan vapura binilip Dersaadet'e gidiyor imişiz. Vapur bir bahçelik arasından gidiyor. Lâkin iki tarafa nezaret ediyorum. Muhakkak cennet-i a'lâdır. O çiçekler, o ağaçlar ve nehirler ve sular bu dünyadakine asla benzemez. Bu hâlde iken bir nida işittim. Dediler ki "İşte arâzî-i mukaddeseden avdet ediyorsunuz eski yerinize ve hâlinize!" Ve bununla beraber bir râyiha-i tayyibe ve bir ins ü muhabbet kokusu burnuma geldi ki asla kalem ile vasf edemem. Bu hâlde uyandım ve pek çok teessüf ve hüzün ile mükedder olarak tövbe ve istiğfara

531 "Ve Musa da baygın düştü." A'râf, 7/143.

532 "Sonra onu takip edenler ve onu takip edenler" "Ve böylece birbirini izledi."

meşgul oldum. Filhakika bir iki gün sonra müddet tamam olup vapura gittik. Eski hamam eski tas oldu. [535] Ne güzel buyurmuştur Aziz Mahmud Efendi kuddise sırruhu'l-azîz:

Olmayınca senden atâ kul neylesin yâ Rabbenâ
Cümle işi sehv ü hatâ kul neylesin yâ Rabbenâ

Ne'am seyyidî, ne'am efendi! Mumaileyh Mustafa Efendi'nin vefatı cihetle müşarünileyh hazretlerine bazı gûne makâm-ı tebşîrde yazılan şeylere karşı onlar tarafından dahi Tûr-ı Sînâ'da yazıp vardiyan vasıtasıyla göndermiş olduğu muhabbetnameleri dahi buraya derc olunmuştur:

İzzetlû eh-ı azizim, efendim,

Şimdi enâmil-pîrâ-yı ihtirâm olan tezkire-i aliyyelerinin tazammun ettiği de'avât ve tebşîrât gönlümüze inşirah ve sürur verdi. Hele mücerred mülâkât-ı âcizânem için Edirne'ye te'hîr-i azîmet hakkındaki azm-i vicdânî-i ârifâneleri emnen ve sâlimen Dersaadet'e vusulümüze beşâret-i ma'neviyye gibi telâkki olunmakla mûcib-i memnûniyyet-i azîme oldu. Hafız Efendi'ye yazdığım tezkireden ma'lûm-ı âlîleri olacağı üzere Mustafa Efendi'nin Tûr-ı Sînâ'da tecellî-i fenâ ile nazar-ı zâhir-bînimizden nihan olması hasbe'l-beşeriye te'essür-i azîmi müstelzim oldu. Elimizden ne gelir sabır ve rızadan başka. Subhi oğlunuz haber ve duanız berekâtıyla sıhhatte olup bilhassa ellerinizi takbîl eylediği gibi sair rüfekâ-yı kirâm dahi de'avât-ı hayriyyenizden müteşekkir olup arz-ı selâm ve ihtiram ederler. Baki devâm-ı de'avât u teveccühâtınız mütemennâdır azizim, efendim. Fî 31 Mayıs sene 314 [12 Haziran 1898]. el-Fakîr ilallâh Muhtar.

Evvelce zikri sebkat eden âşık-ı sâdık bizim Âdil Efendi tarafından bu meyanda alınan tezkire-i aliyyelerine her nasılsa ayrıca cevap yazılamadığından teessüfünü bâdî olup bunun için mumaileyh tarafından fakire yazılan tezkire pek çok manidar rumuzlu olduğundan buraya derc olunmuştur:

Hazret-i Muhtar'ın hurşîd-i sâtı'-âsâ mektubuna karşı fer ü tâbını kaybetmiş kamer gibi kalan tezkire-i âcizânemin cevapsız kalması mazur görüldüyse de bugün dahi böyle iltifatsızlığa tahammül edemeyeceğim nezd-i irfân-ı pederânelerinde malûm ola. Mevlânâ Âdil.

Filhakika öyle oldu, yani iki kere Hazret-i Muhtar'a takdim olunan duanamede mumaileyh Âdil Efendi için bir kayıt ve işaret her nasılsa edilememiş olmasından müteessif olmuşlar. Lâkin sonra kendilerine yazmış olduğum muhabbetnamede bazı tasavvufane rumuzlu şeyler işaret olunmakla gönülleri alınmıştır azizim.

İşte azizim, Tûr-ı Sînâ'dan vapura geldik. Âşıkımız Rıfat Efendi istikbal edip boynumuza sarılıp [536] yüzümden, gözümden, sakalımdan öpüp derdimizi uyandırdı. Artık bir köşeye çekilip âşık ile maşûk kavuşup muhabbete germiyet

verildi. Esnâ-yı muhabbette buyurdular ki "Zât-ı âlîniz Ṭûr-ı Sînâ'da iken bir rüya gördüm. Şöyle ki bizim mürşidimiz Hacı Ahmed Efendi kuddise sırruhu'l-azîz teşrif buyurmuşlar. Fakat yanlarında bir zât-ı âlî-kadr vardır. Başında beyaz sarık, arkasında bir derviş abası. Gayet nuranî, beşâşetli bir mürşid-i kâmildir. Güya bunların bir dervişleri varmış. Onu müşarünileyh Ahmed Efendi'ye emanet etmişler ki hizmetlerine bakılsın diye. Müşarünileyh Ahmed Efendi kuddise sırruhu'l-azîz, o zata hitaben buyurdular ki "Efendim, iradeniz üzere bizim Rıfat Efendi bendenize tevdi olunup hizmetleri ona sipariş olunmuştur ve onlar da hizmetlerinde mukimdirler" diye söylemeleri üzerine uyandım. Bildim ki o zât-ı âlî-kadr, efendimizin mürşitleridir. Fakire hizmetiniz emir buyurulmuştur. Buna da fevkalâde teşekkür olunup bu bapta kendimi bahtiyar addederim" diye hatm-i kelâm ettiler. Ve ettikleri hizmet ise bi-hakkın vasfa gelmez. Hatta Tûr-ı Sînâ'ya gelir iken, bizim sigara ambarda idi. Karantina mahalline çıkmasın diye ambara inip o kadar sandık ve eşya arasından sigarayı bulup çıkarıp gemi taifesinden birisine teslim edip saklatmış idi. Ve kendisi kan ter içinde yani fanilâdan ter dışarıya çıkmış, suya düşmüş gibi bir hâlde gelip "Nedir aman bu hâl?" dedim. İşi hikâye ederek fakiri fevkalâde mahcup ve mahzun etmiştir azizim.

Tûr-ı Sînâ'dan vapurumuz bin üç yüz on altı senesi Muharremü'l-harâmın dokuzuncu[533] [29 Mayıs 1898] pazartesi günü saat sekiz buçukta hareket edip Süveyş'e azm-i çarh etmiştir. Onuncu salı günü Süveyş'e gelip bir gece orada vapur içinde kaldık. Ferdâsı on birinci çarşamba günü hareketle kanala girip gece dahi kanalda Firavun Denizi'nin ortasında geceledik. Lâkin Firavun ve Musa'yı görmedik azizim. On ikinci perşembe günü Port Said'e vâsıl olup bir gece dahi orada ikame ile on üçüncü cuma günü saat dokuzda hareket olundu. Muharremin on altıncı pazartesi günü [6 Haziran 1898] saat beş buçukta İzmir'e iki üç saat mesafede olan Urla'ya geldik. İkinci karantina yeridir, lâkin Tûr-ı Sînâ'ya nisbeten burası sahihen cennettir, mâşallâh ta'âlâ sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde mükemmel ebniyeler, [537] çeşmeler, sular, çayırlık, ağaçlık; cennet gibidir. Karantina memuru gelip vapurda iken tebşir buyurdular ki burada beş gün meks olunacaktır. Ve pek çok müsaadeli tutup hatta bazı muteber hacı efendiler vapurda kaldılar, ekseri sigaraları çıkarmadık. İşte söyle üstün körün bir karantina idi. Velâkin ne hikmet ve ne esrar ise bu kadar müsaadeyi felek bize çok görüp Tûr-ı Sînâ'da keyifsizlenip arka ile vapura getirilmiş olan bir ihtiyar acuze hatunun müptelâ olduğu illet lede'l-mu'âyene illet-i sâriye ve korkulan o fena illettir diye oranın hekimi hükm ederek keyfiyet telgrafla İstanbul'a bildirilip oradan Tûr-ı Sînâ'da bizleri muayene edip Dersaadet'e gitmiş olan müfettiş paşayı serî'an Urla'ya gönderdiler. İşte bunların gelip tekrar muayene ile illet-i ma'hûde olmadığına karar verilip malûmat itasıyla cevap gelinceye kadar o müddet-i ma'lûme on güne baliğ oldu. Bu müddet içinde müşarünileyh Muhtar Efendi hazretlerinin vapuru bize yetişip onlar beş gün karantinada oturup bize yetiştiler, yani bizden bir gün

533 Metinde bu ayın günlerinin numarasıyla adları arasında birer gün atlama var.

sonra arkamız sıra Dersaadet'e geldiler. İşte hikmeti anlaşıldı ki fakir zaten Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimizin önünde yürür çavuşlarından olduğum evvelce risalemizde arz olunmuş idi. Binaenaleyh müşarünileyh Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin de önü sıra gidip muhafazasına memur imişim gibi önünde gitmek için imiş bu iş azizim.

Velhâsıl Muharremin yirmi dördüncü günü [14 Haziran 1898] güç hâl ile salı günü vapura binip o gece vapurda beytûtet edip ferdâsı çarşamba günü saat dokuz buçukta hareket olunup o gün on bir buçukta İzmir'e geldik. O gece orada ikametle ferdâsı yirmi altıncı perşembe günü saat sekizde hareketle ferdâsı yirmi yedinci cuma günü alessabah saat on birde Kale-i Sultaniye'ye vâsıl olunup orada da durmayıp hareketle cuma günü akşamı yani cumartesi gecesi leylî saat iki buçukta Kadıköy önüne gelip demir atmıştır.

Alessabah Sarayburnu'ndan içeriye girilip mahdûm-ı âcizî İsmail Efendi vapura gelip oradan doğruca Taşkasap'taki hanemize gidip bir miktar istirahattan sonra müşarünileyh Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin iradesi veçhile hemen vapura binip Anadoluhisarı'na azimet, oradan Küçüksu'da [538] olan köşklerine gidilip kayınpederleri saadetlû Rıza Beyefendi ile mülâkat olunarak cümlesinin kemâl-i sıhhat ü âfiyetle yarınki pazar günü alessabah İstanbul'a geleceklerinden haberdar ettim ise de damatları rif'atlû Basri Bey'in mektubunu alamadıkları ve yalnız ondan selâm yazıl[ma]mış olması cihetle bundan dolayı fevkalâde cümlesi merak ve endişe edip vefatına karar vermişler. Fakiri görünce cümlesi bir vaveylâ kopardılar. Dedim: "Nedir bu?" Rıza Beyefendi işi hikâye etti. Haremden cümleten mabeyin kapısına gelip kethüda hatunu yanıma gönderip sual ettiler. Fakir de "Hayır efendim, cümlesi sıhhat ve afiyettedir!" Yemin ve kasem ettim. Sonra Rıza Beyefendi kapıya gidip "Canım efendim, bu zât-ı şerîf doğru ve sâdıktır, haccü'l-haremeyn bir adamdır, size kasem ediyor" deyip onları ikna ederek işte o gün bayram ve düğün ettiler ve fevkalâde riayet ve hürmet edip haremden buyurdular ki "Bugün belki beyefendi hazretleri teşrif ederler diye onlar için mahsus çorba pişirttirilmiş idi, rica ederim göndereyim de içsinler" buyurdular. Ve taam vakti olduğu için taam çıkıp Rıza Bey ve imam efendi ile beraberce taam edip oradan ruhsat alınarak kayıkla doğruca Ortaköy'e gelip oradan tramvay ile Tophane-i Âmire'ye gidip muhasebecisi atufetlû bizim Hüsnü Beyefendi hazretleriyle mülâkat olunarak ve mahdumum İsmail Efendi'ye bir mâh ruhsat alınarak beraberce Edirne'ye gelinmiştir azizim.

Ferdâsı pazar günü müşarünileyh Hacı Muhtar Efendi hazretleri Feyyûm vapuruyla geleceğinden erkenden iskeleye indim, rüsûmât dairesine gittim. Biraderleri saadetlû Rıza Beyefendi hazretleriyle sair akraba ve ta'allukât-ı âliyeyi orada bulup cümleten birlikte istimbot ile istikbaline gittik. Yalıköşkü'nden ileriye doğru teftiş etmişler. "Daha vapur gözükmüyor" dediler. Bir müddet tevakkuf edip sonra gönlüme geldi ki "Saat on ikide Yalıköşkü'ne geleceklerdir" diye ihvanı haberdar ettim. On ikiye çeyrek kalarak iskeleden hareket ettik. Filhakika Ahırkapı açıklarında Feyyûm vapuruna mülâkat olunup muntazır-ı dîdâr olduğumuz ihvân-ı bâ-sefâ vapurun davlumbazı üzerinden iltifat ederek biz de

vapurun yanına beraberce giderek Saray [539] burnu'ndan içeriye girdik. Badehu vapura çıkıp cümleten ağlaşarak bir îd-i ekber ettik. Oradan fakir Edirne'ye azimet için Hazret-i Muhtar'ın ellerini öpüp bir güzel veda ettik.

Ferdâsı günü artık Dersaadet'te bulunan dâmâd-ı şehriyârî atufetlû Hâlid Paşa ve biraderleri saadetlû Ahmed Paşa hazerâtıyla bazı ihvanı ziyaret ederek âcizane Hicaz hediyeleri takdim olunmuş ve hasseten bizim Mektûbî-i Seraskerî Müdürü saadetlû İzzet Efendi hazretlerine gidilip ziyaret ile hediyeleri takdim olunmuş ve esnâ-yı muhabbette atufetlû mektupçu beyefendi hazretlerinin sâye-i devletlerinde ve muhâfaza-i aliyyelerinde edâ-yı hac olunduğu arz olundukta, mumaileyh İzzet Efendi buyurdular ki "Evet zâhir onlar sizi muhafaza ettiler ve bâtında da sizler onu muhafaza buyurdunuz" dediler. Evet uluvv-i himmet mine'l-îmândır, himmeti âlî olsun azizim.

Bin üç yüz on altı senesi Saferü'l-hayrın birinci [21 Haziran 1898] salı günü akşamı yani ikinci çarşamba gecesi İsmail Efendi ile birlikte şimendifere râkiben ferdâsı perşembe günü alessabah Edirne'ye muvasalat müyesser-kerde-i Cenâb-ı İzzet olup artık cümleten bir îd-i ekber olmuştur azizim.

Ferdâsı cuma günü ihvana ilân olunup o gün de huzûr-ı Cenâb-ı Risâletpenâhîde lâbis olduğum elbise ile ihvana hacı cemiyeti ettim, yani cuma günü akşama kadar o elbise ile olup gelen ve gidenlere usulü üzere zemzem ve yağ ve lokum, şerbet verilmiştir, yani bir gün feth-i bâb ettik, sonra da hatun ve hanımlara kezalik bir gün açtık. Ve "Hitâmuhu miskun"[534] diyerek eski hamam eski tas uzlet hırkasını başıma çektim. Bakalım âyîne-i devrân ne gösterir azizim dedik.

534 "Sonu misktir." Mutaffifîn, 83'26.

BU FASIL SİKKE-İ ŞERÎFİN DESTAR İLE TEZYÎNÎ BEYANINDADIR

Âyîne-i devrân, âyîn-i cem'-i Mevlânâ ile Sultan Veled devrini gösterdi. Hele evvelemirde bu âyîne-i devrânda cilve-nümâ-yı zuhûr olan lutf u inayet ve rahmet ü mağfiret ve tecelliyât-ı Subhâniyenin "Karınca kadarınca" fehvasınca âsiyane, âcizane, fakirane îfâ-yı hamd ü senâ ve teşekkür-i Cenâb-ı Mevlâ edeyim de sonra zuhur ve müşahede olunan mananın ihvân-ı bâ-sefâya arz u beyanına şürû' edeyim azizim.

"el-Hamdu lillâhi'l-kerîmillezî ihtassa bi'l-fehmi İbrâhîme [540] ve kallebe lehu min safâi kalbihi'n-nâre nûren ve ce'ale'l-'ademellezî kâne hebâen mensûren mir'âte lezzâtihi ba'de en lem yekun şey'en mezkûren; ve sallallâhu alâ habîbihi'l-mustafâ el-evvâhillezî kâne sebebe'l-halki mâ sivâhu ve alâ âlihi ve sahbihillezîne mehhedû bi'l-fethi'l-mubîni turuke kurbihi; ve alâ ezvâcihi ve zurriyyetihi'l-ûlâ ce'alû şefâ'atehum mahsûsaten bi-ummetihi. Allahumme'gfir bi-keremike'l-'amîmi ve bi-hakki azameti zâtike'l-kadîmi ve bi-câhi seyyidi'l-murselîne lî ve li-sâiri'l-mu'minîne; âmîn."[535].

İşbu risale-i fakîrîde evvelce arz u beyan olunduğu üzere tarîkat-ı aliyye-i Mevleviyyeye duhûl-ı kemterî bin iki yüz yetmiş senesi Receb-i şerîfi [31 Mart-28 Nisan 1854] idi. İşbu tarihten iki sene sonra yani iki sene müddet-i semâhâne-i aşka devam edip bin iki yüz yetmiş iki senesi Şa'bân-ı şerîfinde [7 Nisan-5 Mayıs 1856] Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn ruznamçeciliğiyle Erzurum'a gittim. İşte o tarihten bu ana kadarki ara yerde mürur eden zaman kırk dört seneye baliğ olmuştur, semâhâne-i muhabbete kadem-nihâde-i fakîrî olmamıştır. Bu defa Edirne'ye hîn-i muvasalat-ı kemterîden beri Edirne Mevlevîhane postnişini kudemâ-yı meşâyih-ı izâm-ı Mevleviyyeden ve e'azz-i kirâm-ı zevi'l-ihtirâmdan ve her suretle duası alınacak bir zât-ı âlî-kadr olduğu gibi, bizim İkinci Şube Müdürü izzetlû Hâlid Efendi ruhumuz canımızın dahi mürşitleri olmakla huzûr u sohbet ü muhabbet-i devletleriyle devam olunduğu ve bu bapta

---

535 "Hamd, Yüce Allah'a mahsustur; O, İbrahim'e anlama yeteneği verdi. Kalbinin temizliğinden dolayı ateşi onun için nura dönüştürdü. Saçılmış zerreler hâlinde olan yokluğu, anılır bir şey olmaktan çıktıktan sonra onun için lezzet aynalarına çevirdi. Yüce Allah, kendisi dışındaki varlıkların yaratılmasının sebebi olan duygu yüklü habibi Mustafa'ya salât eylesin. Onun ailesine ve arkadaşlarına da salât eylesin. Onlar açık fetih ile ona yakınlığın yollarını kurdular. Hanımlarına da salât eylesin ve ilk nesline. Şefaatlerini ümmetine tahsis ettiler. Allahım kuşatıcı cömertliğinle, kadim olan zatının büyüklüğüyle ve peygamberlerin efendisi hürmetine beni ve diğer inananları bağışla, amin, amin, amin."

olan evsaf u ahvalleri evvelce dahi tafsilen beyan olunmuştu. Şeyh-i müşarünileyh hazretleriyle de bazı kere de âlem-i ma'nâda mülâkat olunurdu. Bu defa Hicaz'dan avdet-i fakîrîde yine muhabbet ü ubûdiyyet-i sâbıkaya terdîfen huzûr u muhabbet-i mürşidânelerine müdâvemet olunmakta idi. Şu kadar var ki her perşembe günü âyîn-i şerîfe hazır olurdum, lâkin sikke-i şerîf giyip semahaneye dâhil olmazdım. Züvvârlara mahsus olan mahalde oturup yine aşk u muhabbet-i Hazret-i Mevlânâ ile kıtmîr-veş sızlanır idim.

Bir gece âlem-i ma'nâda gördüm ki Harem-i şerîf'te iksâ ettiğim erguvanî renginden şalâkî cübbe, sırtımda ve başımda sikke-i şerîf ve üzeri destâr-ı latîf ile müzeyyen olarak namaz kılıyorum. Rükûa gittikçe, yan olan taylasanı müşahede olunuyor. Fakat belimde de destâr gibi yeşil bir şerit bağlı, yani Ravza-i mutahhara'nın hizmetlerine tayin buyurulan hadım ağaların bellerine bağladıkları [542] kuşak tarzında bağlanmış ve uçları aşağı sarkmış uzun bir kuşak bağlı olup o da rükû ve sücudda cübbe açıldıkça görülür. Bu hâlde uyanıp bu rüyamızı müşarünileyh şeyh efendimiz hazretlerine arz ettim. Kemâl-i lutf u keremlerinden ve fakirleri hakkında şayan buyurulagelen teveccühât-ı iksîr-âyât-ı mürşidânelerinden olmak üzere buyurdular ki "Bu mananın zâhirde de cilve-nümâ olmasını ister iseniz, mümkündür." Hemen bu nutk-ı âlîlerinden bi'l-vekâle taraf-ı Hazret-i Pîr efendimizden zuhuru gönül âlemine atılarak o yolda telâkki olmakla teşekkür sırasında ellerini öpüp "Emr ü irade ve lutf u ihsan efendimizindir" dedim.

İşte bu demde bir başka feyz ü tecelliyât-ı subhâniyye ve iltifât-ı ma'neviyye-i Cenâb-ı Mevlânâ kuddise sırruhu'l-a'lâ zuhur ederek aşk u muhabbet diğer renge boyanmış ve keyfiyet, şeyh efendimiz taraflarından faziletlû, reşadetlû çelebi efendimiz hazretlerine arz u inha olarak bir nebzecik ahvâl-i fakîrânemden dahi malûmât verilmiş olmasıyla müşarünileyh çelebi efendimiz hazretleri dahi rü'yâ-yı sâdıkaya ve Hazret-i Pîr efendimiz tarafından ruhsat u işâret-i ma'neviyyeye istinaden sikke-i şerîf üzerine destâr-ı latîf sarılmasına nûrun-alâ-nûr olmak üzere müsaade ve lutf u inayet buyurulmuş olduğu haber-i meserret-encâmı fî 2 Şa'bân sene 316 [16 Aralık 1898] tarihinde cuma namazından sonra huzurlarında oturur iken, müşarünileyh şeyh efendimiz hazretleri, bu yüzsüz asi fakire hitaben sikke ve destâr tedarikini emr ü ferman buyurdular.

Binaenaleyh müşarünileyh hazretlerinin mahdûm-ı âlîleri ruhumuz şâhımız reşadetlû Hüsameddin Efendi'ye keyfiyet arz ve buna dair levazımatın mubayaa ve tedariki niyaz olunup bir hafta zarfında efendi-i mûmâileyh ile birâder-i vâlâ-şânları canımız nûru'l-ayn sultanımız reşadetlû Salâhaddin Efendi ve hazret-i şeyhin dâmâd-ı reşâdetleri can biraderim meydancı reşadetlû Kâmil Dede Efendi dahi sâhib-i ûd-ı cûd u bûd kadr-dân Kadrî Bey efendimiz, bu zât-ı âlî-kadr de risalemizde zikri sebkat eden meşhur Udî Şakir Beyefendi'ye hemen yaklaşmış gibidir, zira udda icrâ-yı âheng ettikçe neş'e-i evâilden muhbir olup ruhuma gıda ve canıma sefa bahş olduğundan ona da ruhum dedim, işte bu dört zevât-ı kirâm sayesinde zâhir ü bâtın keyifler dört üzerine olup cümlesi birlikte olarak sa'y u himmet-i ulyâlarıyla levazımat tedarik ve tehyie olunup

mezkûr Şa'bân-ı şerîfin sekizinci [22 Aralık] günü alessabah dergâh-ı şerîfe gidip orada medfûn-ı hâk-i ıtmâk [542] olan ve daima rûh-ı pür-fütûh-ı kudsiyelerine ihlâs ve Fâtiha-ı şerîf ihdâsıyla rûhâniyyet-i kudsiyyeleri isticlâb olunagelmekte olan Şeyh Enis Dede kuddise sırruhu'l-azîz türbe-i şerîflerinde şeyh efendi taraflarından usul ve âyin-i Mevleviyye üzere sikke-i şerîf tekbirlenip bazı esrâr-ı tarîkata dair olan hususat emr ü iradesiyle biat olunup yed tutulmuş. Bu yed meselesi ise erbabının malûmu olup yed-i sahîh lâbüd ve lâzımdır. Dedegânın ekserisinde ve belki bazı meşâyıh-ı Mevleviyyede olmadığı bildirilmiştir. Artık bu bapta pek çok Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena ve teşekkürler olunup "Destûr ya Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî" niyazıyla ve şeyh efendimiz ile beraberce dâhil-i semâhâne-i aşk olup makamımız olan makâm-ı ma'lûm ki nezd-i âlî-i mürşid-i ekremindir, orada zemin-bûs olup oturdum:

Li-ecli Resûl-i mübîn ederler bûs-ı zemîn

Dördüncü selâmda dahi dâ'ire-i merkezde şeyhlere mahsûs olan makamda aşk-ı Mevlânâ ile sema ettim. Önünde zâhir ü bâtın feyz ü bereket cilve-nümâ-yı meydân-ı muhabbet olmuştur. Manevîsi bu idi ki dâ'ire-i merkezde manevî raks, zâhir sema eder iken, yani min ciheti'r-rûhâniyye iklîm-i vücûdda olan kuvâ-yı hamse-i zâhire ve bâtıne, mutribde olan ney ve kudûmün rumuz u işaretle memlû olan sedâ-yı dil-sûzu ile yanıp yakılıp küllî hevâ-yı aşka raks ederek urûcunda kudûmün düm tek tekâ tükü kesilip yani düm iki, tek bir, teka birdir ha; teki yoktur sedası yani Allah, Muhammed birdir; şeriki, naziri yoktur ha; dahi Muhammed, Ali birdir, emsali teki yoktur. "Ene medînetu'l-ilmi ve Aliyyun bâbuhâ"[536] dahi İmam Hasan ve Hüseyin birdir. Kezalik Hazret-i Mevlâ, Şems birdir, teki emsali yoktur ha ve ilâ gayri zâlike. Yalnız neyin sûr-ı İsrâfîl-veş canların tennûrunu söndürüp vatan-ı aslîlerine ve makâm-ı ma'lûmelerine avdet ü ric'at emrini ferman buyurduğu zaman kırk elli seneden beri bu sûr-ı İsrâfîl semadan muattal kalmış ve gaflet penbesiyle tıkanmış olan üzün-i ma'neviyyem feth ü küşadıyla târî olan ve kalem ile tavsifi gayr-ı kâbil bulunan bir vecd ve hâlât-ı aşkın tamamıyla ve kemaliyle iklîm-i vücûdu istilâsıyla te'sîrât-ı ma'neviyyesinden ân-ı vâhidde külliyen mahv u fanî olarak ettiğim bir ufak semada akan şeker rîzi zehr-i vücûdumu mübeddel-i rahîk-i [543] selsebîl etmiştir. İşte seyyiâtın hasenâta tebdili remz ü işaret-i ma'nevîsi budur azizim.

İmdi zâhirî olan da bu idi ki çünkü hayli müddetten beri Edirne'ye rahmet nüzul etmeyip bunun için bilcümle ulema ve meşâyıh-ı kirâm ve sair ehl-i tevhîd ü İslâm yağmur duasıyla meşgul idiler. Hikmet-i ilâhî tesadüfî kabilinden olarak yevm-i mezkûrda leyl ü nehâr güzel rahmet ve kar nüzul edip hatta o gün âyîn-i şerîf icrasına dahi hazret-i şeyh efendimiz tarafından men' olunur iken, mumaileyh meydancı dede efendinin himmetiyle feth ü küşâd-ı semâhâne-i aşk u

536 "Ben ilmin başkentiyim, Ali de bu kentin kapısıdır." *Mecme'u'z-zevâid*, c. 9, s. 114; *el-Mu'cemu'l-kebîr*, c. 11, s. 64, no: 11061; *el-Mustedrek ale's-Sahîhayn*, c. 3, s. 137, no: 4637; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 203-205, no: 618.

muhabbete salâ çağırmışlardır. Buna da başkaca fevkalâde hamd ü sena ve teşekkür olunmuştur azizim.

Evvelce arz ve olunan rüyanın görülmesi ve müşarünileyh şeyh efendimiz tarafından çelebi efendimiz hazretlerine arz u inha buyurulması Receb-i şerîften evvelce olup Receb-i şerîfin ilk cuma gecesi ki leyle-i regâibdir, o vakte kadar irâde-i cevâbiyesi şeref-vürûd ile o gece semahaneye girilmiş ve bir de gönül âlemine zuhur eden bir manadan dolayı işbu tarihten itibaren beher sene Receb-i şerîfin ilk cuma gecesinde icrâ-yı âyîn-i cem' ile dedegâna it'âm-ı ta'âm ve nezr-i Mevlânâ olarak bir miktar akçe tevzi olunması arzu olunup vakfiye namıyla bir varak tanzim birle cevâbnâme-i âlî şeref-vürûduna muntazır olunmuş idi. Li-hikmetin zann-ı fakîrî gibi olmayıp bazı gûne zuhûrâttan naşi çelebi efendimiz tarafından bazı şeyler şeyh efendimizden istilâm buyurulmuş ve buna buradan tekrar cevabname yazılmasıyla mezuniyet emrinin vürudu mabeyninde kırk elli gün zaman mürur etmiş olduğundan Receb-i şerîfin ilk cuma gecesine muvaffak olunamamış, mamafih bu niyet-i fakîrî daim ve baki olmak üzere bu defalık ola-rak nısf-ı Şa'bânda yani leyle-i berâtta bu âyîn-i cem'in icrası niyaz ve o veçhile müsaade olunup kemâl-i aşk u muhabbetle ifa ve vakıfname varakası dahi şeyh-i ekrem efendimize takdim ve ita olmuştur. Mezkûr varaka ne yolda ve ne surette tanzim olunduğu malûm olmak için aynıyla buraya derc ü beyan kılınmıştır:

Vakıfname Suretidir:

Edirne Mevlevîhanesi'ne bin üç yüz on altı senesi Receb-i şerîfin [Kasım 1898] ilk cuma gecesi ki leyle-i regâibden itibaren be-her sene o gece-i mübârekeye mahsus olmak üzere icra edilecek âyîn-i cem' ile dedegâna niyaz olarak ita olunacak nezrin vakıfnamesidir: Mikdâr-ı nezr: 18 sîm-i mecîdî

[544] Bâ'is-i nazm-i kelimât odur ki bu abd-i kemter-i bî-mikdâr bin iki yüz yetmiş tarihinde Dersaadet'te vaki Kasımpaşa Mev-levîhanesi şeyhi merhum ve mağfur Şems Efendi'nin mahdûm-ı âlîleri reşadetlû Şeyh Ali Efendi hazretlerinin vakt-i şebâbetinde ve-killeri olan mazinne-i kirâmdan merhum ve mağfur Hakkâk Kadrî Dede Efendi'den kuddise sırruhu'l-âlî yed tutup sikke-i şerîfi tekbir-lemiş ve sema çıkarıp şeyh dairesinde müddet-i medîde olan hizme-time mükâfaten dedegân zümre-i nâciyesine idhâl buyurulmuş ve bu bapta olan ahvâl ü sergüzeşt-i fakîrânem *Tercüme-i Ahvâl-i Aşçı Dede* nam risalemizde tafsilen beyan kılınmış, bu defa İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesi Dördüncü Şube Müdürlüğüyle Edirne'ye kadem-nihâde olduğum an ve saatte doğruca Mevlevîhaneye yüz sürüp postnişini bulunan kibâr-ı meşâyıh-ı ızâmdan ve e'azz-i zevi'l-ihtirâm ve kudemâ-yı mazinne-i kirâmdan faziletlû, reşadetlû, zehâdetlû el-Hâc Eşref Efendi hazretlerinin hâk-i pây-i mürşidânele-rine yüz sürdüğüm an ve dakikadan itibaren kemâl-i lutf u kerem ve himmet-i ulyâ-yı mufahham ve mazhar oldukları hulk-ı azîm-i

mukaddeselerinden olarak hüsn-i kabûl ile o dakikadan beri an-be-an mazhar olduğum nice nice teveccühât-ı iksîr-âyât-ı kudsiyeleri âsârından olmak üzere buna munzam olan rü'yâ-yı sâdıka-i ma'neviyye muktezasınca sikke-i fakîrî üzerine destâr-ı şerîf sarılması hususuna dair taraf-ı zî-şeref-i reşâdet-penâhîlerinden pîşvây-ı erbâb-ı tarîkat ve büzürgvâr-ı ehl-i hakîkat olan izzetlû, saadetlû, faziletlû, reşadetlû çelebi efendimiz hazretlerine lede'l-arz bu bapta müsaade ve me'zûniyyet-i cenâb-ı fâzılâneleri istihsal buyurulmuş olduğuna binaen ve alâ-külli-hâl hamden lillâhi ta'âlâ kemâl-i acz ve kemterliğim izharıyla beraber tahdîs-i ni'met-i ilâhiyye ve şükr ü senâ-yı bî-nihâye makamında mahzâ rızâ-yı Bârî ve muhabbet-i sultân-ı nebevî için dahi vâris-i ekmel-i Hazret-i Mustafaviyye olan Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyeleri için beher sene Receb-i şerîfin ilk cuma gecesi ki leyle-i regâibdir, o gecede dergâh-ı şerîfin feth ü küşadıyla dedegâna it'âm-ı ta'âm, badehu icrâ-yı âyîn-i şerîf için senevî on sekiz adet sîm mecîdî nezr etmiş olduğumdan o veçhile icrâ-yı îcâbı hususuna [545] himmet-i bî-hemtâları mebzul buyurulması niyazıyla işbu vakıfnâme-i kemterî tahrir ü temhir ile arz u takdim kılındı, efendim hû ya hû dost-ı Mevlânâ hû. Fî gurre-i Receb sene 1316 [15 Kasım 1898]. İkinci Ordu-yı Hümâyûn Levâzım Dördüncü Şube Müdürü İbrahim.

Evvelce görmüş olduğum rüyayı mumaileyh bizim Hâlid Efendi can biraderimiz hazır olduğu hâlde Levâzım Birinci Şube Müdürü saadetlû Tahsin Efendi'ye nakl ü hikâye olunup bunlar tarafından dahi fevkalâde memnuniyet ve mahzuziyet ile "İnşâallâhu ta'âlâ ayn-ı vâki'dir, erenler tarafından size bir lutf u ihsandır" diye tebşir ve tebrik etmişler idi. Ve hatta ara sıra mumaileyh Hâlid Efendi ile mülâkat olundukça "Azizim size çok güzel yaraşacaktır destârlı sikke-i şerîf" diye iltifat buyururlar idi. Vaktaki vakt-i mu'ayyeni zuhur ederek Mevlevî meşâyıhına mahsus olan elbisenin iksâsıyla semahaneye dahil olunması takarrür edince bi-hasebi'l-usûl istihsâl-i müsâ'ade ve me'zûniyet için hâk-i pây-i cenâb-ı müşîr-i a'zamîye arz olunmak ve bu bapta şeref-sâdır olacak emr ü iradelerinin fakirlerine tebliğ buyurulmak üzere müşarünileyh Tahsin Efendi'den niyaz olunmuştur. Onlar da keyfiyeti tamamıyla müşarünileyh efendimiz hazretlerine lede'l-arz öteden beri hakk-ı kemterîde mebzul ve şayan buyurulagelen kemâl-i teveccühât-ı iksîr-âyât-ı müşîr-i efhamîleri ve hüsn-i nazar-ı kimyâeserleri olarak fevkalâde izhâr-ı memnûniyyet ü mahzûziyyet ile tebrik buyurarak selâm-ı meserret-encâm-ı devletleriyle beraber fakirlerine tebliğ buyrulmuş ise de isimleri gibi hakkâ ki arif-billâh olduklarından ihsân-ale'l-ihsân nûrun-alâ-nûr olmak üzere rütbe-i ma'neviyyeye tevâzün etmek için haiz olduğum rütbe-i sâniyenin dahi mütemayizliğe tebdil ü tahvili hakkında makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye arz u inha buyurmuşlardır. Fe-subhânallâh dedim.

Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve takdis ettiğim sebeb ü hikmeti bu idi ki evvelce görünen bir rüya üzerine Hicaz'a azimetimden bir ay evvelce mektûbî-i Cenâb-ı Seraskerî velinimet efendim atufetlû Hacı Muhtar Efendi hazretlerine yazılan arîza-i çâkerîde mahdûm-ı âlîleri saadetlû Hacı Subhi Bey tarafından rüyada fakire hitaben buyurdular ki "Rütbeniz hazırdır." Binaenaleyh Hicaz'dan avdette bu rüya muktezasınca rütbemizin tahvili niyaz olunup her nasılsa, şimdiye kadar icrasına muvaffak olamamışlar. Binaenaleyh ara sıra inşallah [546] ta'âlâ yakında taltif olunurlar diye iltifat ve haber ederler idi. Hâlbuki fakire ihsan olunacak rütbe diğer yüzden diğer suretle icra olunacağından bîhaber olduğumuz cihetle bazı kere de taaccüb eder idim. İşte bu hâlde mezkûr inhanın müşarünileyh Hacı Muhtar Efendimize arîza-i fakîrîye leffen irsali tabiî olmakla o veçhile ifa olunup yazılan arîza-i fakîrî de buraya derc olunmuştur azizim:

Mektupçu Bey'e Yazılan Ariza Suretidir:

"Ve'tu'l-buyûte min ebvâbihâ"[537] sırrının nuruyla kapısını buldum ve "Ve indehu mefâtihu'l-gaybi"[538] zamîr-i münîrin işaretiyle miftahı nezd-i devletlerinde olduğunu bildim. Binaenaleyh kenz-i gaybın feth ü küşadı niyaz ve istirhamıyla memnunen ve mesruren ve melfûfen takdîm-i pîş-gâh-ı velî-ni'amîlerine cür'et ettim. Her hâlde emr ü ferman hazret-i mevlânındır. Fî 12 Şa'bân sene 316 [26 Aralık 1898].

Bu arîza-i fakîrînin haşiyesinde sikke-i şerîfi destâr-ı latîf ile müzeyyen ederek dâhil-i semâhâne olduğumu arz u beyan ettim. Birinci Şube Müdürü saadetlû Tahsin Efendi'nin rütbesi, rütbe-i ûlâ sınf-ı sânîliğine tebdil ü tahvil olunduğu cihetle evvelce yaptırmış olduğu sâniye mütemayizliğine mahsus olan elbise-i resmiyyesinin lüzumu kalmadığı cihetle on altı liraya mal olan elbiseyi fakirlerine olan muhabbet ü teveccühât-ı fu'âdiyesi muktezasınca yarı yarıya yani sekiz adet liraya ihsan buyurdular. Fe-subhânallâh dedim, daha rütbemiz muamele görüp arza gitmeden evvel erenler, elbisemi dahi makâm-ı tebşirde ihsan buyurdular. Evet öyledir azizim derviş olmak zordur, derviş olursa her işi kolaydır. Fakir, derviş olamadım, lâkin dervişi gördüm, buldum, çok hizmetler ettim. İşte cümle teshîlât o derviş sayesindedir ki Edirne'de de üçleri buldum. Onların himmetleriyle de sultanlar gibi yaşamaktayım. Kimdir der iseniz, Arifbillâh Ahmed, Kemaleddin, Tahsin. Sad âferîn hû erenlerim. İhvân-ı bâ-sefâdan niyaz olunur ki bu kelâmım sair nâsın kelâmı gibi başka bir manaya haml olunmasın.

Hikâye:

Zamân-ı evâilde bir zalim vali var imiş. Orada da evliyâ-yı kirâmdan bir zât-ı âlî-kadr olup bu zât-ı âlî ara sıra vali paşaya gidip ziyaret ederek iki ellerini

537 "Evlere kapılarından girin." Bakara, 2/189.

538 "Gayb'ın (görünmez bilginin) anahtarları, O'nun yanındadır." En'âm, 6/59.

vali paşanın üzerine mes ederek ellerini yüzüne sürer imiş, yani bir türbede [547] metfun olan kibâr-ı ehlullâhı ziyaret eder gibi ziyaret edermiş. Bazı zevât-ı kirâm tarafından bu zât-ı âlîye itiraz olunur imiş ki "Canım efendim, bu vali paşa bir zalim adamdır, zât-ı âlîniz kibâr-ı ehlullâhtansınız, niçin böyle ediyorsunuz?" Cevabında o zât-ı âlî-kadr buyurmuşlar ki "Evet azizim, ben de bilirim öyledir, lâkin onda taraf-ı ilâhiyyeden bir nisbet-i ma'neviyye vardır ki işte o nisbet sayesinde valilik ediyorlar. Ben de o nisbet-i ma'neviyyeye tazimen ve hürmeten böyle ziyaret edip ellerimi yüzümü sürüyorum" buyurmuşlardır.

Âmennâ ve saddaknâ azizim. Öyledir, lâkin hâşâ sümme hâşâ ki bu zikrolunan üç zât-ı âlî-kadr bu kabilden olsun. Bunların evsafını beyan eder isem muhakkak dersen ki bunlar hakkâ evliyadır, çünkü her vaktin evliyası zamanına göredir. Bu zamanda evliya kimdir bilir misin? O kimsedir ki beş vakit namazını eda eder, oldukça kendisi menhiyâttan hıfz eder ve elinden geldiği kadar ebnâ-yı cinsine hizmet ve iyilik eder, işte odur zamanın evliyası. Hâlbuki bu üç zevât-ı kirâm bi-hakkın bunları ifa ettikten başka kendileri de ehl-i tarîktirler ve makâm-ı irşâda karîbdirler. Cenâb-ı Hak, sevgili Habîb-i Ekremi hürmetine bunları dâreynde aziz ve muhterem eyleyip daha büyük makâmâta, zâhir ü manevî terakkiyâtları dahi başka erenlerin himmetleriyle Cenâb-ı Hak'tan niyaz u temenni olunur azizim. İşte sûfiyye buna "neseb" tabir ederler ki taraf-ı hilâfet-penâhîden ihsan olunur. Eğerçi o nisbet kendilerinden zail olursa, o zaman o da senin benim gibi adî bir adam olur. Buraları bahs-i tavîldir.

Biz gelelim kendi bahsimize. Mezkûr rü'yâ-yı sâdıka fî 24 Cemâziyelevvel sene 316 (10 Kasım 1898) ve fî 28 Teşrîn-i evvel 314 pazartesi gecesi görülmüş idi. Usûl-i sâbıka ve kâ'ide-i mer'iyye-i fakîrî üzere o hafta perşembe günü âyîn-i şerîfte bulunmak için Mevlevîhaneye gittim ve makamımız olan bir kûşe-i vahdette büzülüp bu görünen rüyanın ledünniyâtı hakkında Hazret-i Pîr efendimizden tefeül ederek bu bapta sâdır olacak emr ü fermanlarına kıraat olunacak na't-ı şerîften istidlâl olunmak üzere niyet olunarak Hazret-i Pîr efendimize teveccüh ve râbıta-i kalb ile kulağımı mutribde okunacak na't-ı şerîfe havale ederek can u gönülden istimaa muntazır idim. İşte kıraat olunan na't-ı şerîf budur:

Dil ez agyâr hâlî kun çu azm–i kûy–ı mâ dârî
Nazar ber gayr–ı mâ mefken çu kıssa rûy–ı mâ dârî [548]

Birûn ez lâ vu illâ rev ki tâ lâlâ–yı mâ kerdî
Sadef kun gevher–i dil–râ eger lu'lu'–ı mâ dârî

Çu tûtî der kafes hû kun eger sekr hemî hâhî
Nevâ çun fâhte mî zen eger ki kûy–ı mâ dârî

Zi–ma'şûkân–ı hercâyî tu–râ çun kâr negşâyed
Harâmet yâr eger meylî be–gayr–ı sûy–ı mâ dârî

Zi nîm–i gamzeet mestem ki ez–cânem guzer kerded
Kemân–ı şems–i dîn–râ keş eger bâzû–yı mâ dârî[539]

İşte bu na't-ı şerîf tamamıyla fakire hitap olduğundan artık bu bapta zuhura gelen vecd ü hâlât, kalem ile beyanı mümkün değildir azizim.

Binaenaleyh Hazret-i Pîr efendimizin zâhir ü bâtın kûyuna azm ü niyet ile tedârikât-ı ma'neviyyeye kıyam olunmuştur. Lehu'l-hamdu ve'l-minne "Hâzâ min fazli rabbî."[540] Arzu ve niyaz olunduğu gibi ihsân u inâyet-i Yezdân olmuştur azizim. Arz u beyana hacet olmadığı işbu risalemizde evvelce tafsilen beyan olunduğu üzere zaten aşçı dedelik nâm-ı sâmî ve rütbe-i ma'neviyye-i celîlesi Sultân-ı Ulemâ-billâh Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz tarafından inayet ve ihsan buyuralı şimdi otuz üç senesi baliğ olmuştur ve dest-i peyvest-i gavsiyyeleriyle tahrir buyurulmuş olan emirnâme-i cenâb-ı kutbiyyeleri buna şahit olmak üzere bir berât-ı âlî-şân-ı ma'nevî olup emanet sandık-ı âlîsinde mahfuzdur. İşte bu aşçı dedelik sırrı şimdi meydân-ı aşk u muhabbette cilve-nümâ-yı ehl-i şühûd oldu. Ve zaten ve hakikaten tarîk-i aliyye-i Mevleviyyeye olan aşk u muhabbet-i fakîrî derecesi bu risalemizi mütalâa buyuran ihvân-ı bâ-sefâya hafî değildir. Bu bapta tekrar tafsilâta hacet yoktur. Hatta Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz hazretlerine intisap ile aşk u muhabbetleriyle mecnun-veş leyl ü nehâr ah efgan ettiğim zamân-ı sa'âdette dahi kemâl-i lutf u ihsân ve inâyet-i gavsiyyelerinden olarak olunan müsaade üzerine Mevlevî elbisesiyle huzurlarına devam ederek zâhirî Mevlevî, bâtınî Nakşî olarak terakki ve sülûk ederdim, çünkü ehl-i butûnun malûmudur, vâris-i nebevî olan halîfe-i Cenâb-ı Mustafavî on iki tarikin ser-levhası ve ma'den-i feyz ü tecelliyât-ı subhâniyye olduğu cihetle cümle sâlikâna bulunduğu tarik üzere feyz ü terakki ile sülûka muktedir olduğuna ve hangi tarikten [549] olur ise olsun, böyle bir kutb-ı zamâna yetişen sâlikân için bilâ-tereddüd ve bilâ-tevakkuf kadem-i sa'âdetlerine yüz sürüp atebe-i felek-mertebe-i gavsiyyelerine kıtmîr-veş baş koyup iktisâb-ı feyz ü tecellî eylemek mertebe-i vücûbda idiğine binaen bu abd-i kemter-i bî-mikdâr dahi bu yola gidip lehu'l-hamdu ve'l-minne sâye-i aşk u muhabbette makâm-ı kudsiyelerine halife nasb u tayin buyurmuşlardır.

İşte bu sözden haberdar olmayan ve bu risalemizi mütalâa etmeyip de ahvâl-i perîşânımızdan bîhaber olan bazı ihvân-ı tarîkat tarafından hâşâ sümme hâşâ terk-i nisbet etmiş kılıklı sözler işitilmiştir. Cevabında da "Cevâbu ahmakin es-sukûtu"[541] kaidesince ihtiyâr-ı sükût edilmiştir azizim. Ahvâl-i

---

539 Eğer bizim köşemize geleceksen gönlünü dünyadan arındır; bizden başkasına gözünü dikme eğer bizim yüzümüzü talep ediyorsan. bize bende olacaksan lâ ve illâyı bırak, yürü; bizim incimiz olacaksan gönül cevherine sedef ol. Kafeste dudu kuşu gibi hû çek eğer daimî sarhoşluk istiyorsan; guguk kuşu gibi nağmelen, eğer bizin mahallemizi diliyorsan. Hercayî sevgililerden işinin düğümü çözülmez, ey dost haram sana eğer bizden başkasına meylin varsa. Canımı delip geçen yarım bakışından sarhoşum; eğer bizim pazımızsan, din güneşinin kemanını çek.

540 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

541 Ahmaka en güzel cevap, ona sükût etmektir.

butûn çok amîk u dakîk ve sırrı acîb ü garîbdir. Hatta evvelce arz u beyan olunduğu üzere Mevlevîhanelerde Hazret-i Pîr efendimiz tarafından olunacak emr ü ferman ve rümûzâta istinaden mutribde kıraat olunacak na't-ı şerîflerden tefeül olunurdu ve alelhusus Edirne Mevlevîhanesi'nde bulunup semahanenin kubbe ciheti ser-â-pâ asker-i butûn ile saf-beste olduğu hâlde bizzât Hazret-i Pîr efendimizin mutribde na't-ı şerîf kıraatiyle asâkir tarafından alkışlar icra olunduğu görünen ma'nâ abes mi idi? Hâşâ sümme hâşâ! Kezalik sikke destâr ile müzeyyen ederek başıma tâc-ı ibtihâc eden âlem-i ma'nâda fakir mi idim? Bilmem kim idi. İşte bu kadar burhan kâfî ve vâfîdir azizim.

Evâil-i sülûkta yani Erzincan'da bulunduğum ve aşk u muhabbet-i Fehmi ile yanıp yakılıp tutuştuğum zamân-ı mes'adette bir gece Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin hâne-i sa'âdetlerinde olunan cemiyet-i âlîde fakirleri sikke-i şerîf başımda ve hırka-i Mevlevî sırtımda olduğu hâlde Leblebici Baba kuddise sırruhu'l-azîz ümmî olduğu hâlde, Hazret-i Hayyât efendimizin halifeleri olup acîb ü garîb gazeliyâtı var idi, yani Hazret-i Pîr Hayyât efendimiz rûhâniyyet-i kudsiyyelerine teveccüh ve râbıta ederek gazel söylerler idi. O sıra da fakire nazar edip "Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz tarafından sürüden bir kuzu kaybettim" zemininde bir nutuk irat ederek "Defter-i Süleymân yâftem"[542] buyurdular. Hikmet-i ilâhî bu nutuktan gönlüm bir diğer gûn olmasıyla Sultân-ı Ulemâ-billâh efendimiz tarafından fakirlerine teveccüh ile tebessüm buyurularak bir ma'nâ-yı hakîkat ve rumûz-ı ledünnî gönlüme [550] ilkâ buyurulup ham ervâhlıktan kurtarmışlardır. Evet sırr-ı vahdetten bîhaber olanlar için biraz telâş olunur, çünkü Hazret-i Fehmi ayn-ı Hazret-i Mevlânâ efendimiz idi, yani yemin ve kasem etsem ki bu fakir bizzat Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizden yed tutup sülûk görmüşüm, yeminimde hânis olmam azizim. İşte ihvana bu kadarcık arz u beyan ederim. "el-İnsâfu nisfu'd-dîni"[543] buyurulmuştur sultanım. Ey yüzsüz asi Aşçı Dede, nazarında bu cümle-i mu'terizadan geçip herkes kendi hâliyle sev, hoş gör ki Hazret-i Pîr Hayyât Vehbî kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz buyurmuşlardır:

Elif okudum ötürü
Pazar ettim götürü

Yaratılmışı hoş gördüm
Yaradandan ötürü

Eyvallâh azizim. Cümle kelâm-ı sûfiyyenin baş serlevhası, ledünniyâtı işte budur azizim. Leblebici Baba'nın ismi Süleyman idi. Bu nutuklarında yani kendisinin defterine nakil olmuş manası anlaşıldığından tereddüd hâsıl olmuş. Hâlbuki iş öyle değildir. Ma'lûm-ı ihvândır ki her asrın kutbu, Hazret-i Süleyman aleyhisselâm kademindedir, yani vaktin Süleyman'ı odur. Binaena-

542 Süleyman'ın defterini buldum.
543 "İnsaf dinin yarısıdır."

leyh Hazret-i Pîr Hayyât Vehbî efendimiz de asrın Süleyman'ı olduğu ve baba merhum dahi müşarünileyh hazretlerine teveccüh ve râbıta ile onların tarafından zuhur ederek söylendiği gayr-ı münkerdir, zira ki bu sözümü evvelce arz u beyan olunduğu üzere âlem-i ma'nâda Hazret-i Pîr Hayyât efendimizin türbe-i şerîflerinde bulunup sanduka-i şerîf şak olup bir yed-i beyzâ zuhur ederek önünde olan deftere o yed-i beyzâ bir mühür bastı. Sonra yed-i beyzâlarını kaldırıp bu fakir gördüm ki bir çok mühürler basılıdır. En sonraki basılan mühür de fakir ismime olan mühürdür. İşte babanın nutkuyla bu rüyanın arası tahminen on iki sene kadar mürur etmiştir azizim. Bununla da istidlâl ederim ki Hazret-i Süleymân birdir, taaddüt etmez. Kezalik levh-i mahfûz da birdir, taaddüt etmez azizim. Birliğe gel birliğe, gel Hakk'ı birliğe, gel erenlerim birliğe. Gel sırr-ı vahdetten haberdâr isen, cümleyi tasdîk ile birliğe gel. Ya hû azizim

Tarîk-i aliyye-i Mevleviyyeye ile tarîk-i aliyye-i Nakşbendiyyenin min ciheti's-sülûk sâlikâna talim olunan zikr-i şerîf, ism-i celâldir. Sair turuk-ı aliyyede evvelâ sair esmâ-yı ilâhiye talim olunup nihayette ism-i Celâl talim ederler, yani sair turuk-ı aliyyenin min ciheti's-sülûk intihası, tarîk-i Mevleviyye ve Nakşbendiyyenin iptidasıdır, yani bunlarda ism-i celâlden başka esmâ-yı ilâhiyye talim ve ita olunmaz azizim. Ve bu iki tarîk-i [551] aliyyede ism-i Celâl ile meşgul olunur, yani adet ve vakit tayin olunmayıp boş kaldıkça geşt ü güzârda dahi kalbî ve hafî olarak ism-i celâle müdavim olur. Ancak yirmi dört saatte bir kere ve bu yirmi dört saatin iptidası nısf-ı leylden itibar olunup gelecek nısf-ı leyle kadar müddeti vardır. Bu müddet zarfında her ne vakit ve her ne saatte mümkün ise kıbleye müteveccihen kemâl-i huzûr ve huşû ile e'ûzü-besmeleden sonra cehren yani kendisi istima edecek kadar savtını ref' ile lâ-ekal altmış kere ki ism-i celâlin ebced hesabıyla adedi bu kadardır veyahut üç yüz altmış altı kere veyahut altı yüz kere ve en nihayeti bin bir keredir. Bu kadar cehren meşgul olup hitamında "Allâhu ekber, a'zamu kebîren, ve'l-hamdu lillâhi hamden kesîren. Fe-subhânallâhi ve bi-hamdihi bukreten ve asîlen. Salli ve sellim alâ eşrefi'l-enbiyâ'i ve'l-murselîn, ve-l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîn"[544] deyip badehu birkaç âyet-i kerîme kıraatinden sonra Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin rûh-ı pür-fütûh-ı mukaddeseleri için Fâtiha kıraat olunduktan sonra "Vakt-i şerîfler hayrola, hayırlar fethola, şerler defola, Allâhu azîmü'ş-şân ism-i zâtının nuruyla kulûblarımızı münevver eyleye, dem-i Hazret-i Mevlânâ hû diyelim hû" deyip zemîn-bûs oldukları hâlde zikirden fariğ olunur.

Şurası da malûm olsun ki bu ism-i Celâl zikrinde sâlik sağ memesi altından sol memesi altına lafz-ı Celâl'i med ederek çekip getirecektir, yani bu iki memenin arasında telgraf hattı ve telleri gibi med olmuş mülâhazasıyla zikre meşgul olacaktır. Pazartesi ve cuma geceleri ihvân-ı bâ-sefâ ile yatsı namazından sonra ism-i Celâl çekilmesi ve beher sabah namazından sonra dahi

---

544 "Allah büyüktür, en büyüktür, büyük olarak. Allah çokça hamd olsun. Allah yücedir, onun hamdiyle sabah erken ve akşam vakti. Salât ve selâm eyle peygamberlerin ve nebilerin en şereflisine. Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun."

böylece icrası usûl ü kâ'ide-i Mevleviyyeden olduğu da ihvanın malûmudur. İşte sema eder iken de çark ayağını attıkça hafî ve kalbî ism-i celâle meşgul olacağı da emr-i gayr-ı münkerdir azizim. Sikke-i şerîf tekbirlenip duası ba'de'l-îfâ yed tutup tevdii lâzım gelen emânât ve esrar icra olunduktan sonra hubb-ı dünyâ, hubb-ı câh, hubb-ı şöhret terkini de ayrıca beyan ve tembih ve niyaz ile buna mukabil üç adet mûy kat' olunur ki bunların kıymetleri işte bu kadardır bilesin azizim, çünkü bunlara muhabbet pek büyük afettir, sâlikin en ziyade yolunu kat' eden bu muhabbettir, zira ki muhabbet [552] şirket kabul etmez, muhabbet bir şeye olur, ikiye olmaz; nısfiyet ve tefrik kabul etmez, birdir, yektâdır ki buna kimse kıymet ve baha takdir edememiştir. İşte buraları ehlinin malûmudur. Ancak bazı ihvanın yanlış telâkkiyâtı vardır ki onlar zannederler ki dünyayı, mansıbı, şöhret ve şayıayı terk edeceğiz. Yok azizim, bunların muhabbeti ve sevilmesini terk edeceksiniz, yani ne kadar mal ve emlâk, akçeler, bohçalar olursa olsun, rütbeniz ister ise rütbe-i beşeriyenin gayesi olsun, şöhret ve şayianız cihanı tutsun, bunların hiçbir zarar ve ziyanı yoktur. Ancak kalbinizde bunlara muhabbet ve sevgi var ise işte onu ihraç ve terk edeceksiniz. Meselâ kasanızda olan on bin adet lirayı sârik çalarsa, bu haberden asla ve kat'â mahzun ve mükedder olmayıp güya ne o akçe sizin imiş ve ne de sirkat olunmuş gibi kalbiniz titremezse, işte oldu, sad âferîn azizim. Bu bapta pek çok teşbîhât ve temsîlât vardır.

Biz gelelim kendi bahsimize. Konya'da ârâm-sâz-ı ikbâl ü iclâl ve seccâde-nişîn-i irşâd olan faziletlû, reşadetlû Çelebi Abdülvâhid efendimiz hazretlerinin taraf-ı fakîrîden arz-ı ubûdiyyetle teşekkürname takdimi lüzumu vâcibe-i zimmet-i fakîrî olduğundan hemen ahvâl-i fakîrânemden mühtasarca arz u beyan ile bir teşekkürname yazılmış ve bir zemin ü zaman ile de âcizane, fakirane bir kutu Edirnenin devâ-yı miskiyle bir kutu da misk sabunundan takdim olunmuş ise de bunlar gayet fakirleri gibi bî-kıymet şâyân-ı takdîm şeyler olmadığından bu bapta olan kusurumun affı için bu zemin ile tahşiye olunmuştur:

Bu yüzsüz asinin ismi fem-i sa'âdetlerinde zikrolunduğu cihetle efendimizin ağzı acımış ve dest-i peyvest-i mürşidâneleriyle de bendelik ceridesine kayd u imlâ buyurulmasıyla da yed-i velî-nimetleri kirlenmiş olduğundan bunların acılarıyla kirlerinin def' ü izalesi için efendimize lâyık olmayarak takdim kılındı zemininde arz olunmuş idi. Buna cevaben şeref-vürûd eden emirnâme-i cenâb-ı reşâdet-penâhî aynen buraya derc ü tezkâr kılındı:

İzzetlû Muhibbimiz Efendi,

Tarîkat-ı aliyyemize derkâr olan intisap ve kıdem ü ehliyetlerine mükâfâten hâmil oldukları sikke-i şerîfin destâr ile tezyini hususunda olunan müsaadeye teşekkürü havi olan tahrîrât-ı muhibbâneleri resîde-i dest-i [553] memnûniyyet ve bu suretle te'yîd-i revâbıt-ı meveddete müsâraatları mûcib-i mezîd-i mahzûziyyet olarak mazhar-ı feyz-i dâimî olmaları de'avâtı yâd u tezkâr kılınmış ve irsal olunan sebz bergler bi'l-vusûl mûcib-i mahzûziyyet olduğu

beyan olunur muhibbimiz efendi. Fî 23 Kânûn-ı evvel sene 314 [4 Ocak 1899] Abdülvâhid ibn Hazret-i Mevlânâ.

Mezkûr emirnâme-i âlî, emânet-i şerîf sandığında mahfuzdur. Tarîkat-i aliyye-i Mevleviyye ıstılâhâtında hediyelere "sebz berg" tabir buyururlar, yani "yeşil bir yaprak" demektir. Hatta bir Mevlevîhane şeyhliğine tayin olunan bir şeyh tarafından usul ve kaidesi üzerine çelebi efendimize takdim olunacak "kazgan baha" namıyla liralara dahi sebz berg tabir olunur.

Bu esnada Şâm-ı şerîf'te bulunan mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Efendi'den fî 10 Kânûn-ı evvel sene 314 [22 Aralık 1898] tarihiyle müverrah bir kıta mektubunun hamişinde, "Mahdûmî Mustafa Fehmi ile hikâyesi badehu arz olunacak Mehmed Celâleddin Rûmî bendeleri bilhassa dest-i şerîflerini bûs eder ve dua bi'l-hayr istirham eylerler" diye yazmış. Bu hâlde mumaileyh Mehmed Celâleddin namında bir çocuğu dünyada gelmiş olduğu anlaşılmış ise de isminin böyle Hazret-i Pîr efendimize nisbeti ve hikâyesinin badehu arz olunacağı beyanı fakirlerini ziyade endişe ve efkâra düşüp yani fakirin böyle rüya görüşüm bundan ileri gelmiş bir şey olduğundan hikâyenin bilinmesi lüzumu derece-i vücûbda olmasıyla taraf-ı fakîrîden yazılan cevabnamede: "Evvelâ bizim hikâye malûmunuz olsun da sonra serîan ve âcilen sizin hikâyeyi beyan ve iş'ar edin" diyerek kendisine destâr rüyasıyla dâhil-i semâhâne-i aşk olduğumu yazmış idim. Mumaileyh Hüsameddin Efendi'den buna karşılık almış olduğum mektubu aynen buraya derci vacib olmasıyla derc olunmuştur:

Huzûr-ı Hazret-i Mürşid-i A'zamîye Ma'rûz-ı Fakîrânemdir,

Şa'bân-ı şerîfin otuzuncu [12 Ocak 1899] perşembe gecesi âlem-i ma'nâda güya adliyede bulundum. Posta gelmiş, odacı birçok mektup tefrîki ile meşgul olduğunu ve bir iki mektup da önündeki havuz içine atılmış bulunduğunu gördüm. Sabahleyin daireye gelerek odacı yedinden irade-namelerini almış, kemâl-i ta'zîm ile fek ve kıraat ederek galebe eden şiddet-i sürûr u bükâ ile Cenâb-ı Hakk'a hamd ü sena eyledim. Binaenaleyh irâde-i mürşidâneleri veçhile hikâyeye [554] şürû' ettim. Mehmed Celâleddin henüz rahm-ı mâderde iken bir gün validesinin teyzezadesi Mevlevî Derviş Mehmed, fakirhaneye gelmekle sabah taamı eder iken zuhur eden tecelli üzerine mevlûdun Hazret-i Pîr-i dest-gîr kuddise sırruhu'l-azîz efendimize takdimini ve teberrüken Mehmed Celâleddin tesmiye edileceğini Derviş Mehmed'e söyledim. Tahminen bir iki ay sonra yani geçen Rebiülevvel ayının birinci [19 Ağustos 1898] gecesi kadem-nihâde-i mehd-i vücûd olmakla vaadimi ifa eyledim.

Doğduğunun ikinci gecesi âlem-i ma'nâda güya İstanbul'da Derviş Paşa hazretlerinin Yüksekkaldırım'daki dairelerinde bahçeye nâzır bir odada bulundum. Bahçe cihetinden pencerenin önünden geçerek odaya bir çok zevat girdi. Bunlar Şâm-ı şerîf Mevlevîhanesi Şeyhi merhum Sabri Efendi'nin mahdumu Emin Efendi ve şeyh-i hâlî Said Efendi ile maiyetlerinde bir hayli dervîşândır. Odada

oturup âcizlerine işaret etmekte olduklarını ve tebessüm eylediklerini gördüm. İşte bu rüyadan dervişlerin Hazret-i Pîr efendimiz tarafından fakiri tebrike geldiklerini teyakkun eylediğimden mevlûdun manen kabul buyrulduğuna inandım. Mehmed Celâleddin nur topu gibi bir veleddir. Gözlerinden eser-i zekâ leme'ân ve cebîninden nûr lem'â-feşândır. Bu mevlûdun zuhurundan sonra fakirin ahvalinde dahi tagayyürât-ı külliyye zuhur etti. Âlem-i ma'nâda bazı gûne işârât u tecelliyât müşahede edilmektedir.

Elhamdülillâh ta'âlâ Receb-i şerîften itibaren sıyama niyet eylediğimden akşam daireden fakirhaneye gelerek evlâd u ayal ile iftar eyledikten sonra biraz da Mehmed Celâleddin ile konuşup sonra ayrıca odama çekilip yatsı namazını ba'de'l-edâ istirahat edilmekte ve sabahleyin dokuz, dokuz buçukta uyanıp biraz çay ve ekmek tenavülünden sonra abdest alıp evvelâ Hazret-i Şeyh-i Ekber kaddesallâhu sırrahu'l-azîz hazretlerinin devr-i a'lâsını tilâvet ve rûhâniyyet-i Hazret-i Pîr'den istimdat ve badehu bir hizb kadar Kur'ân-ı kerîm kıraat ile salât-ı subhı ifa ve alelusul zikir ve Hazret-i Pîr-i dest-gîr Mustafa Fehmi kaddesallâhu sırrahu'l-azîz efendimize teveccüh edilmektedir. Şu cümleyi arz etmekten maksadım, fakirlerinin letâifine zât-ı âlî-i mürşidâneleri tarafından dahi teveccüh buyurulmasını istidadan ibarettir.

Bundan birkaç gün mukaddem âlem-i ma'nâda kendimi Yemen'de San'a'ya gitmiş gördüm. San'a'ya duhul etmek için güya bir bahçe üzerine köprü gibi vaz' olunan uzun bir direk yani ağaçtan mürur [555] edilecek imiş. Bu ağaçtan geçip bir eve girdim. Ön bahçesinde Geylânîzadelerden bildiğim Şamlı Şerif Efendi namında bir zat oturmakta olduğunu gördüğümden işte bu haneye misafir olalım dedim. Güya fakir ile birlikte diğer kesân varmış. Bunların içinde müftü de mevcut imiş. Bu müftü evde bir odaya girmiş. Ona bu odaya girme, burada büyük bir zat vardır gibi bir şey söylendi. Sonra fakir bu odaya muttasıl diğer bir odaya girdim. Gördüm ki dört zat odanın dört köşesinde güya yatıyorlar. Lâkin uyanık bir hâlde cisimleri göçmüş; sakalları ak, nahif, nuranî bir hâldedirler. Bunların sıra ile ellerini öptüm. Birisi bendenize hitaben: "Sen zekisin, bana teveccüh et; ben de sana teveccüh ederim" dedi. Ve güya fakir önünde durur iken, teveccüh etti ve ettim. Bir nebze tecelli hâsıl oldu. Uyandım, ancak bu zatların kim olduklarını anlayamadım. Şu kadar var ki Geylânîzade Şerif Efendi'nin bahçede bulunmasından Kadirî tarikati işareti gönlüme atılmakla acaba yalnız bir odada bulunan zât, tarîkat-ı Kâdirîyeden sahib-i vakt ve diğer odada bulunan dört zat kutublar mıdır dedim ise de hakikat meçhul kaldı.

Şimdi irâdenâme-i mürşidânelerini aldım. Yine şimdi işbu arizamı takdim eyledim. Şa'bân-ı şerîf bugün otuzdur, yarın Ramazândır. Câmi'-i Emeviyye'nin bir kısmı yani Hanefî mihrabından Hazret-i Yahya aleyhisselâmın makâm-ı şerîflerine doğru olan cihet kâmilen hitam bularak iki üç günden beridir seccade ve avizeleri tertip edilmekte olduğundan ve bugün tertibat hitam bulduğundan ve gayet mükemmel ve müzeyyen bir surette imar edildiğinden bu akşam resm-i küşâdı icra ile ilk teravih salâtı orada eda edilecektir. Binaenaleyh çarşıların o ciheti kâmilen bayrak ve fenerlerle tezyin edilmektedir.

Ev halkı cümleten ve Mehmed Celâleddin bilhassa dest-i mürşidânelerini bûs ederek dua ve niyaz beklerler. Ramazân-ı şerîfi tebrike mübâderet olunur. Baki emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 30 Şa'bân sene 316 [12 Ocak 1899]. Köleleri Hüsameddin.

İşte ey azizân-ı kirâm ve ey ihvân-ı zevi'l-ihtirâm, destâr-ı şerîf meselesinin üss-i esâsı ve ne yüzden meydân-ı muhabbete cilve-nümâ-yı bahş-i aşk u şevk olduğu mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin Çelebi Efendi'nin işbu mektubundan hakîkat-i hâl tezahür etti. Arz u beyana hacet olmadığı ve işbu risalemizde mumaileyh Hüsameddin Çelebi'nin bu âlem-i şühûda [556] nereden ve ne yüzden kadem-nihâde olduğu evvelce mufassalen beyan olunmakla tekrara hacet yoktur. Ancak Hazret-i Pîr-i dest-gîrimiz Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin bu yüzsüz asi Aşçı Dede'lerine bahş u ihsan buyurmuş oldukları Hüsameddin, kendilerinin evlâd-ı ma'neviyyelerinden bir çelebi olduğundan artık bundan zuhur eden hafîdlerimiz dahi Hazret-i Pîr efendimizin bâb-ı sa'âdetleri kıtmîrleri olduğundan asla şek ve şüphemiz yoktur. Binaenaleyh mükâfat olmak üzere bunların atası ve Hazret-i Pîr efendimizin atebe-i felek-mertebe-i sa'âdetlerinin pek eski ve atîk, dişleri dökülmüş, gözleri durmuş koca kıtmîrlerine sair bendegânından fark u temyiz için destâr sarmak ile çerâgiyetleri zamanı gelmiş değil midir? Âmennâ ve saddaknâ, gelmiştir azizim, çünkü ihvân-ı bâ-sefânın ra'nâ ve bâlâ malûmlarıdır ki tarîk-i aliyye-i Mevleviyyede sikke-i şerîf üzerine destâr sarmak pek kolay şey değildir. Gerçi birkaç kuruşluk bir yeşil tülbentten ibaret ise de bunun kıymet-i zâhirîsine itibar yoktur, zira ki sikke-i şerife sarılacak bu yeşil tülbent bi'l-farz ve't-takdîr baha ve kıymeti on sekiz bin milyon liraya olsa ve buna muktedir bir zât da bulunsa yine saramaz azizim ta ki çelebi efendimiz tarafından izn ü ruhsat verilmedikçe. Müşarünileyh hazretlerinin bi-hasebi'z-zâhîr izn ü ruhsatı ise, bi-hasebi'l-hakîkat ayn-ı Hazret-i Pîr efendimizin izn ü müsâ'ade-i kudsiyye-i ma'neviyyeleri demek olduğunda dahi asla şek ve şüphemiz yoktur. Artık bu hâlde ve bu bapta bi-hasebi'z-zâhir istihkak aramaya dahi mahal yokutr. İstihkak ise, maneviyeye intikal etti, "Tu'izzu men teşâ'u ve tuzillu men teşâ'u."[545], "Lâ yus'elu 'ammâ-yef'alu"[546] sırrı zuhur etti azizim.

---

545 "Dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın." Âl-i imrân, 3/26.

546 "O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, sorulurlar." Enbiyâ, 21/23.

Binaenaleyh mumaileyh Mehmed Celâleddin dünya ve ahiret aziz ü şerif olmasına dua ve niyaz ile Rûmî'nin bir de Arabîsi olmak kâ'ide-i külliyyeden olmasıyla yani Rûmî, Şemsî itibarıyla ve Arabî, Kamer itibarıyla devr ü tadat olunageldiği gibi zaten kamerin ziyası şemsten müstefiz olmakla Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyelerine müteveccihen mumaileyhe Mehmed Celâleddin-i Arabî diye tesmiye ettim. İşte şimdi ay gibi nur topu oldu sultanım. Binaenaleyh keyfiyeti ve evvelce vürut eden mektubuna cevaben yazmış olduğum mektupta tafsilâtı beyan etmiş idim. Mumaileyh Hüsameddin Efendi'den [557] bu kere dahi manidar, ledünniyâtlı bir mektup aldım. Bunun buraya dercine lüzum gördüm azizim.

Sûret-i Mektûb:

Ma'rûz-ı Çâkerleridir ki,

Kable'l-îd vâsıl-ı eyâdî-i ta'zîm ü iftihâr olan fermânnâme-i velî-nimetleri meâl-i hakîkat-iştimâli, mûcib-i fahr ü sürûr olmağın temâdî-i eyyâm-ı ömr ve ikbâl-i velî-ni'amî tekrar be-tekrâr yâd u tezkâr kılındı. Mevlevî Şeyhi Sabri Efendi bundan altı yedi ay mukaddem irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek yerine şeyh-i sâbıkın hafîdi olan yirmi yaşında Said Efendi evvelce reşadetlû çelebi efendi hazretleri tarafından med'uv olmakla nasb u tayin edildi. Binaenaleyh Emin Efendi'ye postu vermeyerek dostu verdiler. Emin Efendi, harem-i câriyenizin teyzesinin kerîmesini tezevvüc etmiş olmakla şu suretle beynimizde karâbet hâsıl olmuştur. Derviş Mehmed dahi haremin teyzezadesidir. İrâdenamelerinin şeref-vürûduna müsâdif olan akşam, bendehanede tilâvet ediliyor iken Mehmed Celâleddin galebe-i hâl ile kendi kendine birtakım şeyler söylenmekte ve şu suretle ilân ve imâ-yı sürûr ü şâdî etmekte idi. İrâde-i velî-ni'amîleri harem-i câriyenize tebliğ ve tefhim edilerek ma'a'l-fahr ve'l-mesâr lebbeyk cevabını aldım.

Zuhûrât: Leyle-i îd yani pazar gecesi âlem-i menâmda zât-ı sâmî-i mürşidânelerini Şam'a gelerek Bârûdîzade Mahmud Bey'in konağına misafir olmuş olduğunuzu gördüm. Şöyle ki çâkerleri, Mahmud Bey'in hanesine giderek, sabaha karşı veya sabah vakti imiş, üst kata çıkıp bir odaya girdim. Odada Mahmud Bey ile diğer bir zat ve zât-ı sâmî-i velî-ni'amîleri oturmakta olduklarını gördüm. Gönlüme geldi ki efendimiz Şam'a gelip müsâfereten şu haneye inmişsiniz. Oturanlara selâm verdikten sonra nezd-i velî-ni'amîlerine takarrüp ile elinizi öpmek istedim ise de elinizi vermek istemeyip ayağa kalkarak yüzümden ve gözümden öptünüz ve bendenizi dürterek arkamı duvara istinat ile cebînînizi alnıma koyup biraz teveccüh buyurduktan sonra bir şey söylemek için kulağıma yaklaştınız. Derhâl kalbime varit oldu ki sırrı telkin buyuracaksınız. Bunu müteakip kulağıma buyurdunuz ki "Ben Mekke'de bu-

lunduğum zaman için hakkımda sana bir şey söylerler ise inanma, ben sana hakikati söylerim." İşte şu telkinden sonra uykudan bîdâr olarak ile'l-ân bu hakikate muntazırım. Manen hâsıl olan şu muayededen dolayı nefsimi tehnî' ve îdinizi tebrik ederim.

[558] Artık hakikatin tefsiri vâbeste-i fermanlarıdır. Çâkerlerine ekseriyetle feyz ü tecelli ism-i Alîm'den olduğunu hissediyorum. Bu da mazhariyetim iktizası olmak gerektir. Ezcümle neyin ikmali dahi bunu müeyyiddir. Mevlevî Şeyhi Said Efendi'nin emrini getirmiş olan Agâh Efendi ile Konya'ya iki adet ney takdim edilmiş ise de reşadetlû çelebi efendi hazretlerine ariza takdim edilmediğinden fakirin kim olduğu bilinememiştir. Bir münasebetle fakirin hikâyesi devletlû çelebi efendimiz hazretlerine arz olunabilir ise belki bir sikke-i şerîf mükâfat edilirim. Konyevî hazretlerine Mesnevî-i şerîf'i şerh ve tefsir buyurdukları gibi neyin şerhi de bu fakire ihsan olunmuştur, çünkü pûlâdın Hazret-i Dâvûd salâvâtullâhi aleyhi ve sellem efendimiz yedinde mazhar olduğu tecelliden bir cüz'ü Hüsameddin'e ihsan olunmakla kamışlar taht-ı yedimde müsahhar olmuştur, onları istediğim gibi söyletirim. "Mansur"un hakkında söylediğim bir mısra hoşunuza gideceğini bildiğimden tahrir eyledim. İşte:

Mutrib nevâ-yı nây ile buldukta huzûr
Mansûr-ı Hüsâm mürde-dilân ola sûr

beyti hakîkat-gûyâdır. Hâsılı her suretle muhtâc-ı teveccühât-ı mürşidâneleri kalmış bir çâker olduğumu arz ile muntazır-ı irâde ve fermanınızım. Fî 12 Şevvâl sene 316 [26 Aralık 1898]. Köleleri Hüsameddin

Hüsameddin'in dest-i hattıyla yazılan mektupta zâhiren sehv-i kalem, bâtınen hakikat olarak "Mansûûr'un" diyeceği yerde "Mansûr'um" diye yazmış. Bundan istidlâl olundu ki kendisine mansurluğu ihsan olunmuş olduğu gönül âlemine dahi atılan remz ü işaretten malûm olmasıyla bunun kendisine beyan ve tebrik için yazmış olduğum mektuba derc ü beyan olunmuştur. Cevaben yazılan mektûb-ı mufassalanın muhtasarca bazı mahalleri buraya derc olunmuştur:

Sûret–i Cevabnâme:

Müceddid-i Kutbu'n-Nây Mansûr Hüsameddin Dede Efendi'ye,

Erenler Cenâb-ı Mevlâ azze ve celle Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-ecell efendimizin rûhâniyyet-i mukaddese ve imdâd-ı ma'neviyyeleri berekâtıyla ihsan u inayet buyurmuş oldukları rütbe-i ma'neviyyelerinizi tebrik ve tehniye ile mazhar olduğunuz feyz ü tecelliyât-ı subhâniyenin ân-be-ân terakki ve tezayüdü duasıyla uşşâk-ı bâ-sefâya bu yüzden bahş olunacak nefehât-ı mukaddese ve nefes-i

rahmâniyye-i ma'neviyye Mansur Hüsam vasıtasıyla ihsan u inayet buyurulacağına dahi başkaca teşekkürât-ı [559] azîme ve sad hezâr hamd ü senalar olunmuştur, yani Cenâb-ı Mevlânâ efendimizden zât-ı reşâdetlerine lakab olarak Mansur Hüsameddin ism-i şerîfi ihsan buyrulduğu gönül âlemi muhbir-i sâdıkı tarafından tebşir olunmuştur. Binaenaleyh:

Mutrib nevâ-yı nây ile buldukta huzûr
Mansûr Hüsâm mürde-dilâna ola sûr

İşte sizsiniz mürde dilâna sûr, yani sizin iklîm-i vücûdunuzun semâhâne-i ma'neviyyesi olan âlem-i kalbde nefehât-ı mukaddese ve nefes-i rahmâniyye nagamât-ı cân-fezâsıyla mutrib hakîkat-i huzûr buldukta mürde-dilân olanlara sûr-ı İsrâfîl-veş bahş olunacak enfâs-ı İseviyyenizden onlar hayât-ı ma'neviyye bulup sermâye-i ezel ü ebed olan aşk u muhabbetleri şu'lelenerek o ziyâ-yı Hak sayesinde mazhar-ı tecelliyât-ı subhâniyye olacakları cihetle size erenler tarafından bu rütbe-i ma'neviyye ve lakab-ı şerîfe ihsan buyurulmuştur. Ve zaten ism-i Alîm mazharı olduğunuza asla şüphemiz yoktur ki evvelce iş'ar olunduğu üzere bed'-i besmelede Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz tarafından o mazhariyet o vakit ihsan u inayet buyurulmuştur.

Mesnevîhân olan zevât-ı kirâmın malûmu olduğu üzere neyden murat, insân-ı kâmildir. Her bir şeyin hakîkat-i ahvâlini ve rumûz u işârât-ı ma'neviyyeyi onlardan istima etmeli oğlum. Buraları bir bahs-i tavîldir. Biz gelelim ahvâl-i zâhireye.

Reşadetlû Emin Efendi oğlumuzun mahsus gözlerinden öperim, selâm-ı vâfir ve niyâz-ı kesîr ihdâ ederim. Malûmdur ki esmâ-yı hüsnâdan ism-i Mukaddim ve Mu'ahhir mazharları birbiri ardınca sırasınca zuhur ve terakki ederler. Ne çare Said Efendi, dedesi Said Efendi merhum gibi mazhar-ı Mukaddim ve bizim Emin Efendi, pederleri merhum Sabri Efendi gibi mazhar-ı Mu'ahhir olduklarından Cenâb-ı Hak sâbirîn kullarıyla beraberdir. Bir müddet sabır buyursun. Madem ki dostu ona vermişlerdir, elbette dost tarafından ihsan buyurulacak post bizim postekilere benzemez oğlum.

İşte buradan aşağı bazı şeyler dahi yazılıp gönderilmiştir azizim.

İmdi bu münasebetle mumaileyh Hüsameddin Efendi'nin neyin perdelerini tebdil eylediği ve buna dair evvelce Servet-i Fünûn sermuharririne yazdığı mektup ile gönderdiği nây-ı cedîd resimleri buraya derc ile keyfiyet neşr ü ilânı ber-vech-i zîr beyan olunur:

Mektup Sureti:

Neyde İzâle-i Su'ûbet

Birkaç karndan beri âlât-ı mûsikiye [560] beyninde bulunmakta olan ney, hakikaten makbûl-i hâss u âm olmuş bir sâzdır. Çi fayda ki perdelerinde bulunan cüz'î bir noksandan dolayı neyzenleri küllî su'ûbete uğratmakla heveskârânı pek azalmıştır. Neyde nihavent, suzinak, hüzzam, karcığar misilli makamlardan peşrev ve semaî şarkı çalmak muhtâc-ı tekellüf olduktan başka en ziyade parlak olan hicazkâr yolundan ufak bir şarkı üflemek bile dâ'ire-i imkân hâricinde idiği müsellemdir. Şu su'ûbete tesadüf etmekte olan erbâb-ı fen hayfâ ki neyin esasını der-pîş-i nazar ederek bu bapta bir çare aramaktan zühul etmişlerdir. İşte sahîfe-i nâydaki mikyasta gösterildiği veçhile âcizleri edna bir hareketle yani sol elin boş kalmakta olan baş parmağını segâh perdesiyle işgal etmek suretiyle neyin perdelerini keman kadar bir vüs'ate isal eyledim, çünkü şurihisar, şehnaz sedalarını cami olmak üzere bir "zîrgele" perdesi ilâvesiyle müşkilü'l-icrâ bulunan makamları ve lâ-siyyemâ hicazkârı teshil ederek neyzenleri ses bulmak için baş eğmek, dudak yapmak külfetinden kurtardım. Noksanı görülür ise ikmalini erbâb-ı fenden istirham eylerim. Mukaddimesi vicdân-ı âlîlerine muhavveldir. Suriye Ticaret Mahkemisi Başkâtibi Hüsameddin.

Nây-ı cedîd resmi dahi buraya rabt olunmuştur:

İmdi nây-ı cedîd hakkında bazı zevât-ı kirâm tarafından matbaaya verilmiş olan teşekkürnâme suretidir:

Servet-i Fünûn'un iki yüz kırk dördüncü nüshasında "Nâyda izâle-i su'ûbet" unvanlı makâle-i takdîriye ile tarz-ı cedîd neyin mûcid-i bedâyi'-perveri olan Suriye Ticaret Mahkemesi Başkâtibi Hüsameddin Efendi'nin tarifnamesi ve nây-ı nevîn tarzın resmiyle mikyası meşmûl. Enzâr-ı i'tibâr ve bu teceddüd-i sühûlet-perver bâ'is-i iftihâr olup hemen tecrübe-i fi'liyyesini icra için kamış tedarikiyle o yolda bir ney küşadına teşebbüs olunduğu sırada efendi-i mûmâileyhin pederleri Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Levazım Dairesi Üçüncü Şube Müdürü izzetlû İbrahim Efendi berâ-yı tebdîl-i havâ Dersaadet'te bulunduğu ve tarz-ı cedîd neyden bir adedi nezdinde mevcut olduğu istihbar edilmesiyle derhâl efendi-i mûmâileyhe müracaatle [561] mezkûr ney istiare olunarak birkaç günler hemdem-i sohbet ittihaz olundukta, mumaileyh Hüsameddin Efendi'nin tarifnamesinden daha alâ ve bâlâ olmak üzere cümle nagamât, zahmet ve külfetsiz mesâmi-pîrâ-yı erbâb-ı aşk u zevk olmuş ve eski tarz neyden fevkalâde mükemmel olup keman derecesinde vüs'at göstermiş; nagme-tırâz-ı semâhâne-i hakîkat Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu's-sâmî efendimizin ahd-ı

celîlinden şimdiye kadar bunca esâtîze-i kirâm gelip geçmiş olduğu hâlde nây-ı nagamât-pîrânın böyle câmi'-i cemî'-i makâmât olacak tarzda küşadı müyesser olmamışken, mumaileyh Hüsameddin Efendi'nin bu teceddüd-i semâ'-ârâya muvaffakiyeti nazar-ı ehl-i dilde bi-hakkın şâyân-ı takdîr görünür.

Nây-ı cedîd-i mezkûrun iadesinden dolayı mumaileyh İbrahim Efendi'ye beyân-ı teşekkür olunduğu sırada mahdûm-ı mûmâileyh Hüsameddin Efendi'nin bu eser-i himmetinin sebeb-i yegânesi sual olundukta, kendisi yetmiş tarihinde tarîkat-ı aliyye-i Mevleviyyeye intisap ile Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde hizmet-i âşıkânesi sebk etmiş ve bu aşk u şevk arasında mumaileyh Hüsameddin Efendi kadem-nihâde-i mehd-i vücûd olup o da manen ve madden behre-mend-i feyz-i Molla-yı Rûm bulunmuş olduğuna nazaran neyin bu tarzda küşadına muvaffakiyeti mücerred Hazret-i Pîr efendimizin sereyân-ı feyz-i ma'nevîsi eser-i rûh-perverinden başka manaya haml olunamayacağı dermeyan olunmuş ve bu da başkaca şâyeste-i nazar-ı ibret ve kemâlât bulunmuş idiğinden mumaileyh Hüsameddin Efendi'ye karşı erbâb-ı fen namına borçlu olduğumuz işbu teşekkürât ve taksîrât-ı ayniyyemizi iblâğ için cerîde-i ferîdelerini tavsîte ibtidar eyledik. Fî 12 Receb sene 312 [8 Ocak 1895]. Musika-i Hümâyûn Hademelerinden Neyzen Hafız Tevfik

Hamdolsun erenler aşçı dedelik mühr-i âlîsi derecesini yücelttiler, büyüttüler, yani dürr-i beyzâ şeklini aldırdılar, tavus yumurtasına benzettiler. Şöyle ki işte bu resme tersim ettiler. Bârekellâhu ta'âlâ Dede. Ama gönlün ne de köçek ile gökçek çiçekte kaldı dede! Eyvallah âşık, aşk olsun sana dedem, ya hû. [562]

İbrahim Paşa taslağı feyyâz-ı ma'nevî musluğu

Ya hû
Edirne Mevlevîhanesinde
Şeyh taslağı atik baba
Ruznamçeci Aşçı Dede eskisi
Nakşî İkinci Ordu Levazım Dördüncü
Şubesi Müdürü bahçe-i hûbân-ı ma'nevî
Bekçisi Mansur Hasan Hüsameddin
Babası Mustafa Fehmi-yi Şamî Mehmed
Celâleddin-i Arabî dedesi
Yüzsüz asi es-seyyid
el-hâc İbrahim Halil
İbn Mehmed Ali
Kulu ve köleleri
Hû

Yani iklîm-i mısr-ı vücûd meliki Mehmed Ali Paşa oğlu

Ey aziz, köçek kim, gökçek kim, çiçek nedir bilir misin? İhvân-ı bâ-sefânın malûmu olduğu üzere tarîkat-ı aliyye-i mevleviyyede şeyh dairesinde hizmet eden Mevlevîlere şeyh köçeği derler ve gökçek de Mevlevî meşâyıh-ı izâmı hazerâtıdır; çiçek de Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-âlî efendimiz vasıtasıyla ve rûhâniyyet-i kudsiyyeleri berekâtıyla raks u semada canlara bahş u ihsân-ı ilâhiyye olan envâ'-ı şükûfe-i tecelliyât-ı subhâniye olduğunda asla şek ve şüphe yoktur. İşte bu yüzsüz asi dedenin de Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde hazret-i şeyhin dâ'ire-i âlîsinde şeyh köçeği olduğuma ve sülâle-i tâhire-i Hazret-i Mevlânâ'dan olup zümre-i nâciye-i çelebiyana dahil ve zâhir ü bâtın mahbûb-ı âlem olan Hazret-i Şeyh Ali Efendi hazretlerine hüsn-i hizmetler ile tecelliyât-ı feyz-i Mevlânâ'ya şeref-i nâiliyetim cihetle "Zaman olur ki hayali cihan değer" mazmunu hâtır-ı fakîrîye hutûr eylediğine binaen bu asi dedenin de bunlarda kalmıştır. Bile ki bu gönül muhabbeti sayesinde yüzsüz yüzüm yüzlene, isyanımız lutf u merhamet-i ilâhiyye ile afv ve mağfiretle yarlığana. Âmîn, bi-câhi seyyidi'l-murselîn.

Risalemizde evvelce arz u beyan olunduğu üzere Gavs-ı A'zam Hazret-i Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin daima lisanlarında bu asi tabiriyle nutuk buyurdukları [563] malûmdur. Fakir de onlara taklit ederek bu asi tabirini istimal eylemekte idim. Hatta işbu dürr-i beyzâ şeklinde olan mühürde dahi bu yüzsüz asi dedim. Bu esnada Mesnevî-i şerîf mütalâasına meşgul idim. Tesadüfî kabilinden olmak üzere Hazret-i Pîr efendimizin yarın yevm-i kıyâmette bir asi kul hakkında taraf-ı ilâhiyyeden olunacak lutf u merhamet-i ilâhiyyenin beyanı zımnında buyurdukları kelâm u nutk-ı sa'âdetleri tamamıyla bu yüzsüz asi hakkında güya ki o asi bu yüzsüz imişim gibi gönül âlemine gelip o yolda telâkki eyledim ve binaenaleyh fevkalâde bir bükâ ârız olarak çok ağlayıp sızlandım ki Cenâb-ı Hakk'ın böyle asi kulları hakkında olan afv u magfiret-i ilâhiyyesi ne derecede şâyeste-i hamd ü senâ-yı bî-gâyedir ve sad hezârân teşekkürât-ı azîmeyi bâdîdir. Gönül âlemine geldi ki bu fıkrayı tamamıyla buraya derc ü tezkir edeyim de belki bu asi gibi bir canın dahi istima'ıyla tövbe ve nedameti mucip olarak mazhar-ı magfiret-i rabbânî olur diye bu niyet-i hayriyye ile buraya derc ettim azizim. Mesnevî-i şerîf'in beşinci cildin iki yüz on birinci sayfasında mastûrdur.

[İstitrâd:

"Fî-mâ yurcâ min rahmetillâhi ta'âlâ mu'ti'n-ni'ami kable istihkâkihâ"[547].

Allahın rahmetinden rica olunur, öyle Allah ki ibâdına nimetler ita edicidir o nimetlerin istihkakından evvel. Pes Hak ta'âlânın nimetinden ve rahmetinden meyus ve maknût olmamak gerektir. Nitekim Hak ta'âlâ sûre-i Şûrâ'da buyururlar: "Ve Huvellezî", "O Allah ki" "Yunazzilu'l-gayse", "magîs olan şeyleri veya matarı tenzil eder", "Min ba'di mâ kanetû", "maknût ve meyus olduktan sonra." Ve bu ayetin âhiri budur: "Ve yenşuru rahmetehu", "Ve neşr ey-

547 "Daha hakkedilmeden nimet vericisi olan Allah'ın rahmetinden umulan konusunda."

ler rahmetini a'lâya ve süflâya", "Ve huve'l-veliyyu'l-hamîdu." "O Allah'tır ki karîbdir ibâdına" veyahut "tevellî eder kullarının umûrunu", "el-Hamîdu", "Ve hamd ü sena olunmuştur."[548] "Rubbe bu'din yûrisu kurben." "Nice bu'd vardır ki kurbeti mûristir." "Ve rubbe ma'siyyetin meymûnetun." "Ve nice masiyet vardır ki mübarektir ve yümnlenmiştir, tövbeye sebep olur." Meselâ Hazret-i Ömer radıyallâhu anhün kasd-ı Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem edip bergüzide olması gibi. Ve bunun emsali çoktur. "Ve rubbe sa'âdetin te'tî min haysu yurca'n-nikamu." [564] "Ve nice saadet vardır ki o saadet gelir, nakm reca olunduğu haysiyetten" "Li-yu'leme ennellâhe yubeddilu seyyiâtihim hasenâtin." "Ta biline ki tahkîken Allah ta'âlâ tebdil eyler insandan tâib olanların seyyiâtini hasenâta." Kemâ kâle Allâhu ta'âlâ "Fe-ulâike yubeddilullâhu seyyiâtihim hasenâtin."[549]

Mesnevî:

Nefh-i sûr emr est ez Yezdân-ı pâk
Ki ber ârîd ey zerâyir ser zi hâk (5: 1773)

"Nefh-i sûr pak ve münezzeh olan Yezdan'dan her birine emirdir böyle diye ki ey zerîreler hâkten başınızı kaldırınız."

Yani Hazret-i İsrafil aleyhisselâmın sûra nefh eylemesi, Yezdân-ı pâktan hâk olan cesetlere emirdir böyle diye ki ey gubâr gibi olan bedenler veyahut ey ensâl-i sakaleyn, başınızı hâkten yukarı kaldırın ve mekâbirinizden kalkıp haşre ve neşre müstaid olun.

Bâz âyed cân-ı her yek der beden
Hemçu vakt-i subh hûş âyed be ten (5: 1774)

"Pes her birinin canı geri bedenine gelir, subh vaktinde hûş tene geldiği gibi."

Yani nevm vasıtasıyla rûh-ı revân ve akıl ve hûş ve temyiz ve izan, beden-i insânîden gidip sabah vaktinde o akıl ve fikir ve temyiz ve izan bedene geri geldiği gibi, subh-ı kıyâmet zuhura geldikte herkesin canı kendinin bedenine geri gelir.

Cân ten-i hod-râ şinâsed vakt-i rûz
Der harâb-ı hod der âyed çun kunûz (5: 1775)

"Can kendinin tenini rûz vaktinde fehm eyler, künûz gibi kendinin harabına gelir."

Yani nitekim subh vaktinde canlar kendi tenini nice fehm eyleyip kendinin bedenine gelirse, subh-ı kıyâmet vaktinde dahi her can kendinin cismini bilip ve anlayıp künûz harabeye geldiği gibi o dahi kendinin harap olan bedenine gelir.

---

548 Şûrâ, 42/28.

549 "İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere değiştirecektir." Furkan, 25/70.

Cism-i hod bişnâsed u der vey reved
Cân-ı zerger sûy-ı derzî key reved (5: 1776)

"Kendinin cismini fehm eyler ve ona gider. Meselâ terzinin canı zergerin tenine kaçan gider!"

Yani herkesin ruhu kendinin cismini bilir. Terzinin ruhu zergerin kalbine ve kezalik zergerin ruhu terzinin kalıbına gitmez.

Cân-ı âlim sûy-i âlim mî reved
Rûh-ı zâlim sûy-i zâlim mî reved (5: 1777)

"Kezalik âlimin canı yine alimin cesedi canibine gider. Zalimin ruhu yine zalim canibine gider," hergiz hata eylemez.

Ki şinâsâ kerdeşân ilm-i ilâh
Çun bere vu mîş vakt-i subhgâh (5: 1778)

"Zira ilm-i Huda onları âlim [565] ve şinâsâ eyledi ki subh vakti bere ve mîş gibi yani Hak ta'âlânın ilmi o canların her birini kendi cesetlerine âlim eyledi, meselâ subh vaktinde kuzu koyunu bildiği ve kendi mâderini fehm kıldığı gibi.".

Nitekim herkesin malûmudur ki nice yüz koyunu getirirler ve onların her birinin kuzularını koyuverirler. Her kuzu kendi mâderini elbette bulur ve ona taalluk kılar. Çün kim za'îfü'l-his olan hayvanda bu kadar fehm ola, insanda niçin o kadar fehm olmaya ki kendi cesedini bilmeye!

Pây kefş-i hod şinâsed der zalem
Çun nedâned cân ten-i hod ey sanem (5: 1779)

"Meselâ pây, zulmetler içinde kendinin kefşini fehm eyler. Pes ey sanem, can kendinin tenini niçin bilmeye!"

Yani tahkik bilir ve her can eğer sagîr ve eğer kebîr kendinin bedenini fehm kılar.

Subh haşr-ı kûçekest ey mustecîr
Haşr-ı ekber-râ kıyâs ez vey bigîr (5: 1780)

"Sabah haşr-ı kûçektir ey müstecîr! Sen haşr-ı ekberi ondan kıyas tut."

Yani her sabah vakti küçük haşirdir ey aman talep edici ve Hazret-i Hakk'ın canibine iltica edici, zira her gece nevme varıp meyyit gibi olursun ve mülk ü maldan kat'-ı alâka kılarsın ve âlem-i hâb u hayâle vusul bulursun ve sabah vaktinde geri bedenine gelirsin. Her ne kâr ile mevsuf isen, onu işlemeye müteveccih olursun ve şürû' kılarsın. Haşr-ı ekberi dahi bundan kıyas eyle o demde ki evvel sen âlem-i berzaha vâsıl olursun. Ve şol dem ki subh-ı kıyâmet zâhir ola, İsrafil aleyhisselâm sura nefh kıla, hâbdan uyanır gibi bîdâr olursun ve bedenine gelirsin ve merkadinden kalkıp durursun. Eğer kâfir ü fasık olursun "Yâ veylenâ men ba'asenâ min merkadinâ"[550] diye merkadinden kaldırdıklarına

550 "Vah bize, bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?" Yâsîn, 36/52.

azîm müteemmil ve muztarip olursun. Ve eğer mümin ü sâlih olacak olursan "el-Hamdu lillâhillezî ehyânâ ba'de-mâ emâtenâ ve redde ileynâ ervâhanâ ve ileyhi'n-nuşûru"[551] diye hamd ü senalar kılarsın.

Ân çunân ki cân biperred sûy-ı tîn
Nâme perred tâ yesâr u tâ yemîn (5: 1781)

Der kefeş binhend nâme-i buhl u cûd
Fısk u takvî v'ân çi dî hû kerde bûd (5: 1782)

"Ancılayın ki can tînden mahlûk olan cesedi canibine pervaz eyler, kezalik name dahi yesâra, yemine dek pervaz eyler. Onun eline buhl u cûd namesini her ne ise korlar fısk u takva ve o nesne ki dün dünyada huy eylemişti."

Yani ancılayın ki can, âlem-i ervâhtan [566] kendi tîni ve cesedi canibine uçup gelir; insanın nâme-i a'mâli dahi tâir gibi. Eğer a'mâl-i habîse ve ahlâk-ı habîse defteri ise, onun yesarına gelir ve eğer a'mâl-i tayyibe ve ahlâk-ı hamîde defteri ise, onun yeminine gelir. Nâme-i a'mâl âlem-i ma'nâdan kendi sahibine uçup geldiği için "tâir"e teşbih olunmuştur. Nitekim "Ve kulle insânin elzemnâhu tâirehu fî unukihi"[552] âyet-i kerîmesi bu manaya delâlet kılınmıştır. Velhâsıl insanın namesi eğer buhl ve şuhh ve imsâk ve ahlâk-ı nâ-pâk namesi ise sol eline korlar. Ve eğer cûd ve sehâ ve atâ ve vefa namesi ise sağ eline korlar. Bu dünyada eğer fısk ve masiyete mutat oldu ve eğer takvâ ve taate mutat oldu, herhangi sıfatı kendi huy ve âdet kıldıysa eğer nîgû ise onun yeminine ve eğer bed ü habis ise onun yesârına verirler.

Çun şeved bîdâr ez hâb û seher
Bâz âyed sûy-ı û ez hayr u şer (5: 1783)

"Meselâ çün seher vakti o kimse hâbdan bîdâr ola, hayır ve şerden her ne ise geri onun canibine gelir ve o kimse eğer ehl-i hayır ise ale's-seher hayra meşgul olur ve hayır ameller kılar ve ehl-i şer ise şerre meşgul olur ve ehl-i şerle cem' olur ve onlara meyil kılar."

Pes "Yub'asu kullu abdin alâ mâ mâte aleyhi"[553] hadîs-i şerîfinin muktezasınca ve dahi "Temûtûne ke-mâ te'îşûne ve tuhşerûne ke-mâ temûtûne"[554] hadîsin muktezasınca her ne hâl üzere dirilirsen, o hâl üzere olursun ve her ne hâl üzere ölürsen, o hâl üzere ba's olursun.

Ger riyâzet dâde bâşed hûy-ı hîş
Vakt-i bîdârî hemân âyed be-pîş (5: 1784)

---

551 "Bizi öldürdükten sonra dirilten ve ruhlarımızı bize döndüren Allah'a hamd olsun, nihayet dönüş O'nadır."

552 "Her insanın tâir(kuş)ini boynuna bağladık." İsrâ, 17/13.

553 "Her kul, öldüğü şekilde diriltilir." *Muslim*, c. 4, s. 2206; no: 2877; *Sahîhu İbn Hibbân*, c. 16, s. 304, no: 7313; *Musnedu Ahmed*, c. 3, s. 331, no: 14583; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 384, no: 3195.

554 "Yaşadığınız şekilde ölürsünüz ve öldüğünüz şekilde diriltilirsiniz."

"Eğer kendinin huyuna riyazet vermiş ola, bîdârlık vakti onun önünde hemen o huy ve haslet gelir."

Ver bud û dî hâm u zişt u der dalâl
Çun azâ-nâme siyeh yâbed şimâl (5: 1785)

"Ve eğer o kimse dün dünyada ham ve zişt ve dalâlette olduysa, onun şimali azâ-nâme gibi siyah bulur."

Yani şol kimse ki bu dünyada ham ve zişt olsa ve dalâlette kalsa onun şimali onun defter-i a'mâlini matemname gibi siyah bulur ve bir makule kimsesi olup nevhalar kılan gibi feryad ve figanlar kılar. Nitekim "Ve emmâ men ûtiye kitâbehu verâe zahrihi. Fe-sevfe yed'û subûren"[555] âyet-i kerîmesi bu manaya delâlet kılar.

Ver bud dî pâk bâ takvî vu dîn
[567] Vakt-i bîdârî burd durr-i semîn (5: 1786)

"Ve eğer o kimse dünkü gün bu dünyada takva ve dinle pak ola, bîdârlık vakti dürr-i semîn iletir."

Yani o kimse ki bu dünyada dinle ve takva ile pak ola ve nefsini ma'âsîden ve ahlâk-ı redîeden tathîr kıla, o kimse rûz-ı kıyâmet oldukta, a'mâl u ahlâkı mukabilesinde Hazret-i Celîl'den dürr-i semîn gibi cezâ-yı cezîl ve sevâb-ı cemîl bulur ve nice ihsan u kereme mazhar olur.

Hest mâ-râ hâb u bîdârî-i mâ
Ber nişân-ı merg u mahşer dû guvâ (5: 1787)

"Pes bizim hâb u bîdârlığımız bize mevt ü haşrın üzerine iki şahit oldu."

Yani gece ile nevme varmamız, ölmemize müşâbih oldu ve sabah vakti bîdâr olmamız, merkadimizden kalkıp kıyamet günü haşr-ı ecsâd olmaya mümasil geldi ve merg ü mahşere bu ikisi iki şahit oldu.

Haşr-ı asgar haşr-ı ekber-râ numûd
Merg-i asgar merg-i ekber-râ zidûd (5: 1788)

"Haşr-ı asgar, haşr-ı ekberi gösterdi. Kezalik merg-i asgar, merg-i ekberi celî eyledi."

"Ve ce'alnâ nevmekum subâten"[556] âyet-i kerîmesinin mefhumu üzere nevm, merg-i asgardır ve nâim, meyyit-i kebîrdir. Ve ba'de'n-nevm bîdâr olmak ve halka ictima kılmak ba'de'l-mevt olan haşr gibidir. Pes nevm ki merg-i kûçektir ve merg-i ekberi zâhir ü bedîd eyledi ve ba'de'n-nevm bîdâr olmak kendi kârına iştigâl kılmak haşr-ı kûçek gibidir, bu dahi haşr-ı ekberi gösterdi ve ahvâl-i neşri beyan eyledi. Eğer irfanın var ise bu iki hâlinden hâlet-i mevti ve haşrı dahi

555 "Kimin Kitabı arka tarafından verilirse. O, ölümü çağıracak." İnşikak, 84/10-11.
556 "Uykunuzu dinlenme yaptık." Nebe', 78/9.

bilirsin ve kendinin ne amel ve huy üzere haşr olunacağına bundan istidlâl kılarsın.

Lîk în nâme hayâyest u nihân
V'ân şeved der haşr-ı ekber bes ıyân (5: 1789)

În hayâl încâ nihân peydâ eser
Zîn hayâl âncâ birûyâned suver (5: 1790)

"Lîkin bu name hayal ve nihandır. Ve o name, haşr-ı ekberde ziyade ayan olur. Ve bu hayal bu dünyada nihan ve eseri zâhir. Bu hayalden ahirette suretler bite."

Yani bu name-i ahvâl ve sahîfe-i ahvâl bu dünyada halkın çeşminden nihandır. Sebatı olmadığı itibarıyla hâb u hayal gibidir. Ama o nâme-i a'mâl ve sahîfe-i ahlâk u ahvâl, haşr-ı ekberde ziyade mahsûs ve ayan olur. Bu a'mâl u ahval ki devam u sebatı olmadığı itibarıyla bu dünyada hayal gibidir ki dîde-i nâstan nihandır. Ama alâim ü âsârı ehl-i ferâsete bîdârdır. Nitekim "Sîmâhum fî vucûhihim min eseri's-sucûdi"[557] [568] muktezasınca sâcid olanların vücûhundan eser-i sücûd simalarından peydadır. Ve bunun aksi târikü's-salât olanların ve terk-i secde kılanların dahi simasından terk-i salât eyledikleri zâhir ü peydadır. Ve zalim ü fasık olanların dahi cevârih ü azasında ve lisanında bir kavl veya bir fiil konmuştur ki onun nihanî olan a'mâl-i habîsesine delâlet eder. Ve kezalik sulehânın dahi vücutlarından nice eser ü nişan vardır ki onların nihanî olan amellerine şehadet kılar. Pes bu a'mâl nihanî hayal gibi oldu ve bu dünyada bunların eseri ashâb-ı ferâsete peyda oldu ve ashâb-ı ferâset olmayanlardan pûşîde mahfî kaldı. Ama bunda nihan olan hayalden ve ahvalden ahirette suretler biter. "Yevme tuble's-serâ'iru"[558] mucebince o günde herkesin sırriyeti ve bâtınında muzmer olan ahvali mekşûf ve mahsûs olur.

Çeşmhâ bîrûn cehîd ez hatar
Geşte dih çeşme zi bîm-i mustakar (5: 1803)

"O gün kemâl-i havf u hatardan gözler hadakalarından taşra sıçrayıcı ve çıkıcıdır. Müstakar olan bîmden on çeşme olmuş."

Yani o günde olan havf u hatardan zalemenin ve fesekanın gözleri hanelerinden taşra çıka, daim ve sabit olan bîmden ve azâb-ı elîmden her birinin gözü on çeşme gibi revan ola ve sirişk-i dîdeleri gözlerinden cereyan kıla.

Bâz mânde dîdehâ der intizâr
Tâ ki nâme n'âyed ez sûy-ı yesâr (5: 1804)

"O günde gözler intizarda kalmış ta ki name sol canibinden gelmeye."

---

557 "Yüzlerinde secde izinden nişanları vardır." Fetih, 48/29.

558 "Gizlilerin (ortaya dökülüp) yoklanacağı gün." Târık, 86/9.

Yani "Muhti'îne mukni'î ruûsihim lâ yerteddu ileyhim tarfuhum ve ef'idetuhum hevâun."[559] âyet-i kerîmesinin mefhumu üzere o günde bunlar gözlerin yummayıp intizarda kala, ondan ötürü ki ta nâme-i a'mâl yesâr tarafından gelmeye.

Çeşm gerdân sûy-ı râst u sûy-ı çep
Zân ki nebved baht-ı nâme-i râst zep (5: 1805)

"Sağa ve sola gözlerini dönderici olmuş, zira ki nâme-i râstın bahtı âsân olmaz."

Yani namenin sağ canibinden bahtı âsân veçhile olmaz. Bu ecilden yevm-i kıyâmette bazı kimselerin gözü intizarda kalır ve sağına ve soluna bakıcı olur.

Nâmeî âyed be dest-i bendeî
Ser siyeh ez curm u fısk âgendeî (5: 1806)

"O gün nice intizardan sonra bir bendenin eline bir name gelir. [569] Onun başı siyah, cürümden ve fısktan dolmuş."

Yani nice zaman muntazır olduktan sonra asilerden bir kulun üzerine siyah bir name gelir ki onun derunu cürüm ve fıskla pür olmuş ola.

Ender û yek hayr u yek tevfîk nî
Cuz ki âzâr-ı dil-i sadîk nî (5: 1807)

"O namede bir hayır ve bir tevfîk olmaya; o namede sadîkin gönlünün eza ve cefâsından gayrı olmaya."

Pur zi ser-tâ-pây ziştî vu gunâh
Tashar u hunbek zeden ber ehl-i râh (5: 1808)

"Ziştîlikten ve günahtan ser-tâ-pây pür ve memlû: o ziştîlik ve günah, tashar ve ehl-i râha sıklık vurmak."

Yani o bendenin eline bir nâme-i siyâh gele ki baştan ayağa dek ziştî ve günahtan pür ola. Meselâ o günah, ehl-i tarîka sıklık vurmak ve onları maskara kılmak ve müstehzi olmak kabilinden ola.

Ân degal-kârî vu duzdîhâ-yı û
V'an çu fir'avnân ene v'ene-yi û (5: 1809)

"O bendenin düzdlükleri ve degal-kârlıkları; o firavunlar gibi "ene" demesi ve "ene" söylemesi."

Yani o bendenin düzdlükleri, cemî'an hırsızlıkları ve hilekârlıkları ve onun firavunlar gibi ben demesi ve tahkiken biz diye kendiyi tazim etmekle söylemesi o namede mastûr olmuş ola ki bunların her birisi kebâirdendir.

---

559 "(O gün) Başlarını dikerek koşarlar, bakışları kendilerine dönmez, (öyle donup kalmıştır sanki). Yüreklerinin içi de bomboş havadır (şaşkınlıktan, kafalarında düşünce adına bir şey kalmamıştır)." İbrâhim, 14/43.

Çun bihând nâme-i hod ân sakîl
Dâned û ki sûy-ı zindân şud rahîl (5: 1810)

"Çünkü o sakîl kendi nâmesini okuya, bile o ki rahîl zindan canibine oldu."

Yani o sakîl çün kim kendi nâme-i siyâhını okuya, o hînde bile ki cehennem canibine rıhlet eylemeklik ona lâzım oldu.

Pes revân kerded çu duzdân sûy-ı dâr
Curm peydâ beste râh-ı i'tizâr (5: 1811)

"Pes o kimse düzdler dâr canibine revan olduğu gibi, cehennem canibine revan olur, zira onun cürmü peyda ve itizar yolu bağlanmış oldu."

Ân hezârân huccet u guftâr-ı bed
Ber dehâneş geşte çun mismâr-ı bed (5: 1812)

"O hezârân huccet ve güftâr-ı bed ki dünyada ondan zâhir olmuştu, onun dehânı üzere mismâr-ı bed gibi olmuş."

Yani dünyada kendi masiyet ve dalâlet işlemesi hususunda şol hüccetleri ki ibraz eylemişti ve şol bed-sözleri ki söylemişti, o günde dehânı üzere yaramaz ve muhkem mıh gibi olup güya ağzı mıhlanmış bir kimse nice söylemeye ve itizar eylemeye kâdir olamazsa, onun dahi o gün ağzı mıhlanıp söylemeye ve itizar [570] eylemeye kâdir olamaz.

Raht-ı duzdî ber ten u der hâneeş
Geşte peydâ gum şude efsâneeş (5: 1813)

"Meselâ düzdîlik esbabı onun teni üzere ve onun hanesinde peyda olmuş; onun efsanesi güm olmuş."

Yani o asi o günde şol bir hırsıza benzer ki bir nice esbabı seraka eyleye ve bir nicesini kendi üzerinde giye ve bir nicesini dahi hanesinde koya, pes o mesrûk olan esbabı onun üzerinde ve hanesinde bulduktan sonra, fusûn u fesânesi nice kem ve bâtıl olursa, o gün o asinin dahi hâli bunun gibi olup fesânesi güm olmuştur.

Pes revân gerded be zindân-ı sa'îr
Ki nebâşed hâr-râ zi âteş guzîr (5: 1814)

"Pes kendinin habaseti zuhura gelir. Necattan nâ-ümîd olduktan sonra sa'îr zindanına revan olur, zira hâra ateşten gayrı çare olmaz."

Yani hâr, ateşe yanmaktan gayrıya lâyık olmadığı gibi o asi dahi nâr-ı cehenneme yanmaktan gayrıya lâyık olmayıp bi'z-zarûrî o canibe zâhib olur.

Çun muvekkil ân melâ'ik pîş u pes
Bûde pinhân geşte peydâ çun ases (5: 1815)

"O melâike ki pîş ü peste müvekkel gibi pinhân olmuş, ases gibi peyda olmuş."

Yani o melâike ki onu üzerine müvekkel gibi olmuşlar idi ve dünyada onun pîş ü pesinde pinhân olmuşlar idi, yevm-i âhirette ases gibi peyda olurlar ve onu dûzeh canibine darben ve cebren iletirler. Nitekim buyururlar:

Mî berendeş mî supûzendeş be nîş
Ki birev ey seg be kehdânhâ-yı hîş (5: 1816)

O melekler o fasıkı iletirler ve ellerinde olan nîşlerle onu dürterler ve derler ki "Yürü ey seg, kendi keh-dânlarına!"

Yani dünyada kelb gibi keh-dânlara mutat ve sığır gibi haram lokmalar hanesine itiyat kılmış idin. Şimdi onun sû-i cezâsı olan bi'se'l-masîre yürü derler.

Mî keşed pâ ber ser her râh û
Tâ buved ki ber cehed z'ân çâh û (5: 1817)

"O asi her yol başında ayağını geri çeker, ta ola ki biçare muntazırdır, rû-hâmûş olur, ümit eylemek yüzünü ardına eyler, o çâhtan sıçraya."

Yani dûzeh kapısından halâs ola.

Muntazır mî isted ten mî zened
Der umîdî rûy vâ pes mî kuned (5: 1818)

"O biçare muntazırdır, rû-hâmûş olur, ümit eylemek yüzünü ardına eyler."

Yani dûzehten [571] necat bulmak ümidinde, ardına yüzünü tutar ve bazı zaman da tevakkuf eder.

Eşk mî bâred çu bârân-ı hazân
Huşk ûmîdî çi dâred û cuz ân (5: 1819)

"Hazan yağmuru gibi göz yaşı yağar. Huşk, ümit eylemekten gayrı o biçare o hînde ne tutar?"

Yani bir nesne tutmaz.

Her zemânî rûy-ı û pes mî kuned
Rû be dergâh-ı mukaddes mî kuned (5: 1820)

"Her zaman yüzünü ardına eyler, yüzünü dergâh-ı mukaddese eyler ve Hazret-i Hak canibine teveccüh kılar."

Pes zi Hak emr âyed ez iklîm-i nûr
Ki bigûyîdeş ki ey battâl ûr (5: 1821)

"Pes iklîm-i nûrdan Hak ta'âlâdan emir gelir böyle diye ki ey melekler ona deyin ki ey battal ve taattan âri!"

İntizâr-ı çîstî ey kân-ı şer
Rû çi vâ pes mî kunî ey hîre-ser (5: 1822)

"Ki ey kân-ı şer, nenin muntazırısın ki yüzünü ey hîre-ser niçin geri eylersin?"

Nâmeet ân est k'et âmed be dest
Ey Hudâ-âzâr u ey şeytân-perest (5: 1823)

"Senin nâme-i a'mâlin odur ki senin eline geldi ey Huda'yı incitici ve ey şeytana tapıcı kimse!"

Çun bidîdî nâme-i kirdâr-ı hîş
Çi nigerî bînî cezâ-yı kâr-ı hîş (5: 1824)

"Çün kim kendi kirdârın ve a'mâlin namesini gördün, ardına ne nazar eylersin? Kendi fiilin cezasını gör ki onun cezası nâra dahil olmaktır."

Bîhude çi mûl mûlî mîzenî
Der çunîn çi kû umîd-i rûşenî (5: 1825)

"Beyhude niçin mûl mûlî vurursun, yani niçin emekleyip âheste gidersin? Bunun gibi kapıda hani rûşenlik ümidi ki sen onu böyle bî-mahal vakitte rica eylersin?"

Nî tu-râ ez rûy-ı zâhir tâ'atî
Nî tu-râ der sırr u bâtın niyyetî (5: 1826)

"Ne zâhir yüzünden senin bir taatin vardır ne senin sırr u bâtınından bir hayır niyetin vardır."

Yani ne senden taat u ibadet eylemek ve ne de bâtınen ona niyet kılmak sâdır olmuştur.

Nî tu-râ şebhâ munâcât u kıyâm
Nî tu-râ der rûz perhîz u sıyâm (5: 1827)

"Ne senin gecelerde münacat u kıyamın vardır ne senin rûzda perhîz ü sıyâmın vardır."

Nî tu-râ hıfz-ı zebân z'âzâr-ı kes
Nî nazar kerden be ibret pîş u pes (5: 1828)

"Ne sana kimseyi rencide eylemekten lisanını hıfz eylemek oldu ne önüne ve ardına ibretle nazar eylemek oldu ki cümle taatten biri lisanını îzâ-yı nâsa müteallik olan kelimâttan hıfz eylemektir. Ve biri dahi insan önüne ve ardına [572] ibretle nazar kılmaktır.

Pîş çi buved yâd-ı merg u nez'-i hîş
Pes çi bâşed murden-i yârân zi pîş (5: 1829)

"Pîş nedir? Mergi ve kendi hâlet-i nez'ini yâd eylemektir. Pes nedir? Yârânının senden mukaddem ölmesidir."

Yani ibretle önüne bakmak nedir? Mevtini ve hâlet-i nez'ini zikr eylemek ve onun için tedarik kılmak ve mevt gelmezden evvel ona müte'ehhib ve müsta'îd olmaktır. Pes nedir? Senden mukaddem yârân ve ihvanın ölmesi ve akraba ve cîrânın fevt olmasıdır. Keennehu onlar senden mukaddem ölmekle senin arda

kalmaklığın onlara ibretle nazar kılmak ve onların hâlinden müteyakkız ve mütenassıh olmaktır.

Nî tu-râ ber zulm tevbei pur hurûş
Ey degâ gendum-numây-ı çû furûş (5: 1830)

"Ne senin zulüm üzerine pür-hürûş tövben oldu, ey gendum-nümây-ı cev-fürûş olan degâ!"

Yani ne senin eylediğin zulümler üzere senden hürûş ve zârî ile tövbe eylemek sâdır oldu. Ey iyilik gösterip bedlik satıcı hilekâr, senden hod bu zikrolunan amellerin hiç birisi zuhura gelmedi.

Çun terâzû-yı tu gej bûd u degâ
Râst çun cûyî terâzû-yı cezâ (5: 1831)

"Çün kim senin terâzû-yı amelin eğri idi ve hile idi, pes ceza terazisini nice rast istersin?"

Bugün hod rûz-ı cezâdır, herkes kendi ameline münasip eğer hayır ise hayır ceza bulur ve eğer şer ise şer ceza bulur.

Çun ki pây-ı çep budî der gadr u kâst
Nâme çun âyed tu-râ der dest-i râst (5: 1832)

"Çünkü gadrde ve kâstta sen sol ayak oldun, nâme-i a'mâl senin sağ eline nice gelir?"

Yani gadrde ve noksanda çün kim sen sol ayak mesabesinde olasın ve hemîşe çep gidesin, senin nâme-i a'mâlin sağ eline gelmez ve sana rastlar cezası olmaz.

Çun cezâ sâyest ey kadd-i tu ham
Sâye-i tû gej futed der pîş hem (5: 1833)

"Çün kim ceza sâye-i amel gibidir. Ey asi, senin kaddin eğridir, pes senin sâyen dahi senin önüne eğri düşer."

Yani kaddin müstakim ve ameli doğru olanın cezası dahi ona göre doğru olur ve ameli eğri olanın cezası dahi ona göre gelir.

Z'în nesak âyed hitâbât-ı duruşt
Ki şeved ki râ ezân hem kûz puşt (5: 1834)

"Bu üslûptan dürüşt hitaplar [573] gelir ki o hitâbâttan kûhun hem-puştu kûz olur."

Kûz, arkası çıkmış bekrî dedikleridir, yani mukeddemâ zikrolunan üslûp üzere dürüşt hitaplar ve unf ve şiddetle itaplar o asi olan bendeye gelir şol mertebede ki eğer o hitaplar bir kûh-ı pür-şükûha gelseydi, onun arkası kemâl-i haşyetinden kûz gibi münhanî olaydı.

Bende gûyed ân çi fermûdî beyân
Sad çunânem sad çunânem sad çunân (5: 1835)

"O asi bende der: "İlâhî, o nesneyi ki benim hakkında beyan buyurdun, yüz ancılayınım, yüz ancılayınım, yüz ancılayınım."

Yani kat kat ve az'âf-ı muzâ'af bu zikrolunan kabahatlerden ve habasetlerden benim kabahat ve habasetim ziyadedir der.

Hod tu pûşîdî beterhâ-râ be hilm
Verni mî dânî fazîhathâ be ilm (5: 1836)

"Ey Settârü'l-uyûb, hod bundan bedter günahlarımı sen hilmile setr eyledin, yoksa fezahat ve kabahatlerimi kemâl-i ilmin ile bilirsin ki sana hiçbir şey hafî değildir."

Lîk bîrûn ez cihâd u fi'l-i hîş
Ez-verâ-yı hayr u şerr u kufr u kîş (5: 1837)

"Ve taatin ve küfür ve masiyetin ve hayır ve şerrin verâsından ve bunlardan kat'-ı nazar...

Ve'z-niyâz-ı âcizâne-i hîşten
Ve'z-hayâl u vehm-i men yâ sad çu men (5: 1838)

"Ve kendi âcizane niyazımdan hariç ve benim vehm ü hayalimden veyahut benim gibi yüz biçarenin vehm ü hayalinden hariç..."

Bûdem ûmîdî be mahz-ı lutf-ı tu
Ez-verâ-yı râst-bâşî yâ utuv (5: 1839)

"Senin lutf-ı mahzına benim bir ümidim var idi râst-bâşlığın veya utuvv u inadın verâsından."

Yani benim rast ve sâlih olmaklığımdan veya utuvv inat kılmaklığımdan kat'-ı nazar benim senin lutf-ı mahzına bir ümidim var idi.

Bahşiş-i mahzî zi lutf-ı bî-ıvaz
Bûdem ûmîd ey kerîm-i bî-garaz (5: 1840)

"Senin bî-ıvaz olan lutfunun mahzâ bahşişinden ey bî-garaz olan kerîm, benim ümidim var idi ki sen bir kerîmsin ki senin bendelerine kıldığın keremde asla onlardan bir garazın yoktur ve bir latîf-i bahşâyendesin ki senin mahzâ bahşişin ıvazdan ötürü değildir."

Rû sipes kerdem bedân ey mahz-ı kerem
Sûy-ı fi'l-i hîşten mî nengerem (5: 1841)

Sûy-ı ân ûmîd kerdem rûy-ı hîş
Ki vucûdem dâdeî ez-pîş-i [574] pîş (5: 1842)

Hil'at-i hestî bidâdî râyegân
Hem hemîşe mu'temed bûdem ber ân (5: 1843)

"Yüzümü ardıma o mahz-ı kerem sebebiyle eyledim, kendi fiilim canibine nazar eylemezem. Belki kendi yüzümü o ümit tarafına eyledim, zira bana ziyade vücut vermişsin. Bana râygân vücut hil'atini verdin. Lâ-cerem ben hemîşe o lutf-ı ezelî ve kerem-i lem-yezelî üzere mutemed idim."

"Ez-pîş-i pîş"ten murat, âlem-i ervâhta olan vücut olur ki bu vücûd-ı hâricîden o vücûd-ı rûhânî akdem idi. Ve tavzîh-i ma'nâ böyle demek olur ki ilâhî, ben kendi amelimden ötürü yüzümü ardıma eylemedim, belki senin o bî-ıvaz olan keremin ve bî-garaz olan ni'amın ümidi ile yüzümü ardıma eyledim. Ben kendi asi olan fiil ü amelime eğer hayır ve hasene ise de bakmazam ki benim gibi asinin sebeb-i magfiret olmaya lâyık ne fiil ü ameli olsa gerektir. Belki ben o mahz-ı keremin ümidine yüzümü dönderdim ki bana bu vücûd-ı hâricîden mukaddem vücûd-ı rûhânî ita kılmışsındır. O vücut hod mahzâ lutfundan ve bî-ıvaz ve bî-garaz olan feyzindendir. Varlık halkını bana müft ü râygân verdin, pes ben hemîşe senin o bî-garaz olan lutf u keremine itimat edici oldum ve o mahz keremine itimat eylemek sebebiyle bu gûne cürm ü isyana cür'et kıldım diye.

Çun şumâred curm-i hod-râ û hatâ
Mahz bahşâyiş der âyed der-atâ (5: 1844)

"O bende çünkü kendinin cürm ü hatasını saya, pes o dem mahz bahşâyiş ü atâya gele."

Yani çün kim o asi olan bende, kendinin cürm ü hatasını addeyleye ve kendi kabahatlerine muterif olup kerem-i Hakk'a itimat eylediğini söyleye, Hak subhânehu ve ta'âlâ mahzâ bahşâyiş atâ eylemeye gele ve böyle diye:

K'ey melâ'ik bâz ârîdeş be-mâ
Ki budesteş çeşm-i dil sûy-ı recâ (5: 1845)

"Ki ey melekler, o bende-i mücrimi bize geri getirin, zira onun çeşm-i dili reca ve ümit tarafına olmuştur."

Bir bendenin çeşm-i dili bizim lutf u merhametimiz ümidine ola, biz onu meyus ve maknût eylemeziz.

Lâubâlî-vâr âzâdeş kunîm
V'an hatâhâ-râ heme hat ber zenîm (5: 1846)

Lâubâlî mer kesî-râ şud mubâh
K'eş ziyân nebved zi gadr u ez salâh (5: 1847)

"Lâubalî var onu azat [575] eyleriz ve o hataların dükelisine hat vururuz." Yani çalarız ve bozarız.

"Lâubalî olmak tahkik bir kimseye mübah oldu ki ona gadr u salâhtan ziyan olmaya."

Yani Hak subhânehu ve ta'âlâ o gün o bendenin üzerine müvekkel olan meleklere der: "Ey meleklerim, biz o bendeyi kayırmaksız azaptan azat eyleriz ve onun dükeli o hatalarını ve isyanlarını affedip ona mağfiret kılarız ki bir kimse

bizim settârü'l-uyûb ve gaffârü'z-zünûb olduğumuzu bilse, ona mağfiret eylemek bize lâzım olur der. Nitekim Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem hazretleri buyurmuştur: "Men eznebe zenben fe-alime enne lehu rabben, in şâe en yagfire lehu gafere ve in şâe en yu'azzibehu azzebehu kâne hakkan alallâhi en yagfire lehu."[560] Revâhu Enes radıyallâhu anhu.

Lâubalî olmak ve halka bilâ-ıvaz ve-lâ-garaz rahmet kılmak tahakkuk o kimseye lâyık oldu ki ona gadr-ı ma'siyetten ziyan u salâh ve ta'âttan nef' ü fayda hâsıl olmaya ki Hak ta'âlâya halkın gadr u günahından ziyan gelmez ve salâh u takvasından dahi nef' ü fayda hâsıl olmaz. Pes eğer bir asi bendesine rahmet eylerse, mahzâ keremidir ve eğer azap eylerse, mücerret adlidir.

Âteş-i hoş ber furûzîm ez kerem
Tâ nemâned curm u zillet bîş u kem (5: 1848)

"Keremimizden bir hoş ateş şulelendiririz, ta kim cürm ü zillet artık ve eksik kalmaya, belki şu'le-i kerem o cürm ü zülâlın cümlesini ihrâk ile ve o bendemize bir hâlet ve germiyet vere."

Âteş k'ez-şu'leeş kemter şerâr
Mî bisûzed curm u cebr u ihtiyâr (5: 1849)

Şu'le der bungâh-ı insânî zenîm
Hâr-râ gulzâr-ı rûhânî kunîm (5: 1850)

"O bir ateştir ki onun şulesinden kemter şerer cürm ü cebr ve ihtiyarı yakar. İnsana mensup olan bâr u bungâha şule vururuz, hârı gülzâr-ı rûhânî eyleriz."

Yani o kerem-i ilâhînin ateşi, fi'l-mesel bir ateştir ki onun şulesinden bir ednâ şerer eğer cemî'-i nâsın cürmü ve hatası üzere vâki olsaydı, onların cümlesinin cürmünü ve cebr ü ihtiyârını yakıp mahv eylerdi. Biz şol kerîm ve rahîmiz ki şu'le-i keremi, insana mensup olan bâr ü bungâha ve cürm ü günaha vururuz ve onları bi'l-külliye yakıp mahv kılarız ve hâr u hası gibi olan a'mâl-i seyyie ve evsâf-ı redîeyi izale edip onun mahallini gülzâr-ı rûhânî eyleriz. Bizim lutf u keremimiz şulesine nisbet, cemî'-i âlemin zellât ve seyyiâtı bir deste hâr [576] gibidir ki asla onun kadr ü itibarı yoktur buyurmuşlardır azizim. Hitâm şud.

Âmennâ ve saddaknâ ve yâ erhame'r-râhimîn irhemnâ fe'gfir lenâ zunûbenâ bi-fazlike ve cûdike ve keremike, yâ gaffâru ve yâ settâru, amîn, amîn, amîn bi-câhi Seyyidi'l-murselîn ve hâtemi'n-nebiyyîn sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem ve alâ âlihi ve evlâdihi ve ezvâcihi't-tâhirîn el-mutahherîn, rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în.]

---

560 "Kim bir günah işler de, bağışlamak dilerse bağışlayan, azap etmek dilerse azap eden bir rabbi olduğunun da bilincinde olursa, onu bağışlamak artık Allah için bir hak olur." *Feyzu'l-kadîr*, c. 6, s. 48; *Mîzânu'l-i'tidâl*, c. 2, s. 102, no:1422; *el-Mustedrek ale's-sahîhayn*, c. 4, s. 270, no: 7609.

Ey azizim, işte bu asi bendeye aşk olsun ki o günde ve hâl-i ye's ü fütûrda böyle melâike alıp cehenneme götürür iken, lisanı dönüp kudret ü kuvveti olup da Cenâb-ı Hakk'a böyle tazarru ve niyazda bulunmak pek büyük yine bir ihsan ve hidâyet-i Yezdân'dır; çok şecaat ve cesarettir. Bunun hâlini fakir mülâhaza ettim de eğerçi bunun yerinde bu asi olsam, hiç şüphe yok ki ne lisanım döner ve ne kuvvet ü kudretim kalır ve ne de dizlerimin bağı kalır; ancak çenelerim kilitlenip lisanım tutulup diz üzerine çöküp kalırım; melâike-i kirâm ayaklarımdan sürüterek götürürler. Bârim şimdi elde fırsat var iken ve lisanım döner iken burada bu tazarru ve niyazı edeyim ve bu niyazımı önünde sermaye etmek için ind-i ulûhiyyete rehin ü emanet olarak tevdi edeyim ve niyazım dahi o derecede olsun ki o niyazım, adem-i kabûlü muhal kabilinden bulunsun azizim.

İşte budur niyazım:

Yâ rab be-ibâdât-ı Resûlu's-sakaleyn, yâ rab be-gazâ-kunende-i Bedr u Huneyn, isyân-ı merâ du-nîm kun der-Arasât. Nısfeş be-Hasen bahş u nısfeş be-Huseyn. el-Meded el-meded yâ imâmeyn-i humâmeyn-i kâmileyn- fâzıleyn-i âlimeyn-i âmileyn.[561]

Allâhumme salli ve sellim ve bârik alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve evlâdihi ve ezvâcihi ve ashâbihi ecma'în. Rıdvânullâhi ta'âlâ aleyhim ecma'în, yâ erhamerrâhimîn ve yâ ekreme'l-ekremîn. Ve'l-hamdu lillâhi rabbi'l-âlemîn.

561 Ya rabbi, insanların ve cinlerin peygamberinin ibadetleri için, Bedir ve Huneyn gazilerinin hakkı için Arasat'ta günahlarımı iki parça et. Yarısını Hasan için, diğer yarısını Hüseyin için affet. Medet, medet ey uğurlu, kâmil, fazıl, âlim ve âmil imamlar!

BU FASIL TEVCÎH-İ RÜTBE-İ SÂNÎ SINF-I MÜTEMÂYİZLİĞİ HAKKINDADIR

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere rütbe-i ma'neviyyeye tevâzün olmak için velinimet Müşir Paşa efendimiz hazretleri [577] inha ve ihsan etmiş oldukları rütbe-i sâniye sınf-ı mütemâyizliği bir müddet-i kalîle zarfında cilve-nümâyı zuhûr olmuştur, yani fî 19 Mart sene 315 [31 Mart 1899] tarihli cuma günü çıkan *İkdam* gazetesinde görülmüştür. Hamdolsun şems ve kamer târîh-i tâli'-ittihâdına ve yevm-i mübâreke olan cumaya tesadüfüne. Mahzâ tefe'ül-i hayr addolunarak teşekkürât-ı azîme ifa olundu. Bu gibi taltîfât hakkında olan inhalar müddet-i medîde yani beş altı ay şurada burada kalarak muamele görmekte iken, Şa'bân-ı şerîfte inha olundu. Zaten ramazân-ı şerîfte intihâb-ı küttâb komisyonu tatil olup iki ay zarfında zuhuru dahi irâde-i kudsiyye-i ma'nevî ve saye-i Cenâb-ı Mevlevî olduğuna bir delîl-i kavîdir.

Ferdâsı cumartesi günü mahall-i me'mûriyyet-i âcizîde ihvân-ı bâ-sefâ kemâl-i lutf u keremlerinden herkesi bir türlü ızhâr-ı memnûniyyet ile yani "Bunca müddet olan kıdem ve emeğinize mukabil ihsan buyurulmuş olan mütemâyizlik pek azdır. İnşâallâhu ta'âlâ karîben rütbe-i ûlâ tavsiye buyurulur" diyerek tebrik ve taltif buyurdular. Fakir de cevabında "Efendilerim gibi, kadirşinâsân u dânâ olan zevât-ı kirâmın teveccühât-ı fü'âdiyeleri saye ve semeresiyle nâil-i mükâfât olduğuma bahtiyarım" diyerek dua ve senalar ettim.

O gece yani pazar gecesi refikam, âlem-i ma'nâda görmüş olduğu şu rüyasını alessabah nakl ü hikâye eyledi ki "Bu gece kendimi Edirne Mevlevîhanesi'nde gördüm, yani orada imişim. Siz de yeşil tennure giyip ortada sema ediyorsunuz. Fakat sizin kollarınızın üzerinde birer Mevlevî ve başınız üstünde bir Mevlevî üç kişi sema ediyorlar. Bunlar da beyaz tennure giymişler ve ayaklarını sizin üzerinize koymuşlar. Siz sema ettikçe, onlar da sizin ile beraber sema ediyorlar. Yanımda olanlara dedim ki "Aman efendiye bunlar zahmet vermesinler!" Dediler ki "Hayır bunlardan efendiye bir zahmet olmaz." O sırada semadan fariğ oldunuz. Orada sizin elbise-i resmiyyenizi getirdiler, size giydirdiler. Hatta belinize kılıç kuşattıkları vakit kendi kendime dedim ki "Daha efendi kılıç almamış idi, nereden bulmuş?" dedim. Bu hâlde uyandım."

Dedim: "Senin bu rüyan pek güzeldir. İnşâallâhu ta'âlâ sâye-i erenlerde ileride daha terakki edeceğime şimdiden bir tebşîrât-ı ma'neviyyedir." Gönlüme geldi ki "Bu üç can daha üç rütbe alacağıma işarettir, yani rütbe-i ûlâ sınf-ı sânîsi, sonra sınf-ı ûlâ, badehu rütbe-i bâlâdır demek olur" [578] dedim. Birkaç gün sonra İkinci Levazım Şube Müdür Muavini bizim izzetlû Galib Bey oğlumuzu gördüm. Efendi-i mûmâileyh rüya tabirinde meşhur Muabbir Hasan

Efendi makamında birinci olup kendileri ehl-i tarîk ve ehl-i cezbe olmasıyla rüyayı arz ettim. Buyurdular ki "Bu üç can, erenler tarafından size bir işarettir ki şimdiki maaşınızın üç misli maaşa nail olacaksınız. Bu da muhasebecilik demektir, yani muhasebeci olacaksınız. Fakat şu kadar var ki Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî efendimizin türbe-i sa'âdetleri Konya'dadır. Bu Konya'ya mesafe cihetiyle hangi ordu merkezi yakın ise işte o orduya muhasebeci olacaksınız. Dördüncü ve Beşinci Ordu mu, yoksa Altıncı Bağdat mı bilemem" buyurdular.

Fakir de dedim ki "Bu ta'bîr-i âlîniz hakkâ doğrudur ve hem de sâdıksınız, zira ki bundan bir mâh mukaddem bir rüya görmüş idim, işte o rüyayı bu tabiriniz tasdik eder. Şöyle ki Cenâb-ı Pîr Hayyât Mehmed Vehbî kuddise sırruhu'l-âlî efendimizi gördüm. Üç defa yed-i sa'âdetlerini takbîl ettim, fakat bir şey emr ü irade buyurmadılar. Yalnız yed-i şerîflerini üç kere öptüm. Sonra abdesthaneye girdim, yani orada bulundum. Edep erenlerden, pek çok necaset gördüm. Lâkin öyle sarı altın rengindedir, yani bir avuç doldurur altın kadar altın rengindedir. Sabahleyin bu rüyayı tefekkür ettim. Dedim ki muhakkak Hazret-i Pîr efendimizden bir ihsan u lutf u inayet vardır ki zira şimdiye kadar hezâr tecrübe ettim ki her ne zaman rüyada böyle bir necaset görür isem, muhakkak elime akçe ve dünyalık gelir. Bu da "ed-Dunyâ cîfetun"[562] hadîs-i şerîfi işaretindendir. Onun için bilirim ki dünyalık teveccüh edecektir. İşte maaşımın üç misli zammı ise muhasebecilik maaşıdır; sarı sarı altınlardır azizim.

Derhâl kılıç ve sair levâzımât-ı resmiyye tedarik olunarak îd-i adhâya hazırlanarak koca felek elli senelik efendiye âhir-i ömründe elbise-i resmiyyeyi giydirdi, yani şimdiye kadar pek çok ısrar olunduysa da kulak vermeyip bayramlarda adî elbise ile gezer idim. Bu sefer Cenâb-ı Hakk'ın ârifi fakiri uyandırdı, yani bu taltifler gerçi zâhirde taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ise de bi-hasebi'l-hakîkat bir nisbe-i ma'neviyye ve iltifât-ı butûniyyeden nisan yağmuru gibi midye ağzına düşer ise inci olur, hayyenin ağzına düşer ise zehir olur. [579] Binaenaleyh neseb-i ma'neviyye hakkını da ifa vaciptir azizim.

İşbu sene-i mübâreke îd-i adhâda rütbemizin ilânı günü cuma gününe tesadüf ederek îd-i ekber oldu, yani koca felek, koca Aşçı Dede'ye elbise-i resmiyye giydirdiği için îd-i ekber etti. "Eyvallâh hû sultanım!" dedim. Cenâb-ı Hakk'ın arifi dediğim, müşîr-i zî-şân-ı âlî devletlû Arif Paşa hazretleridir ki hakk-ı ulyâlarında öteden beri ihvana arz ettiğim ve bu risâle-i fakîrîde dahi evvelce yazdığım gibi ahlâk-ı pesendîdeleri bi-hakkın şâyân-ı takdîr ü tahsîndir ki birinci mukarribleri ve kâtib-i husûsî ve müsteşâr-ı ulyâları olan ve zikri kirâren ve mirâren sebk eden Levazım Birinci Şube Müdürü saadetlû Tahsin

562 "Dünya bir leştir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 409, no: 1313. Burada "ed-Dunyâ cîfetun ve tullâbuhâ kilâbun" şeklinde olup es-Sagânî mevzu olduğunu, el-Aclûnî de anlamı doğru olsa bile hadis olmadığını ifade etmiştir. Benzer lafızlarla aktarılan bir söz Hazreti Ali'ye dayandırılmaktadır.

Beyefendi'dir. Âferîn sad âferîn tahsin olsun ki "el-Cinsu ma'a'l-cinsi"[563] mazharı olmuştur azizim.

Vicdânında zerre kadar insafı olan ihvan, müşarünileyh Tahsin Bey'in bilâ-istisnâ umûm hakkında mebzul buyurageldikleri insaniyet ve lutf u mürüvvet ve herkese olan şefkat ü merhamet mahzâ Cenâb-ı Hakk'ın ezel ü ebed olan bir ihsan u inayeti olduğu tasdik ederler. İşte böyle bir ahlâk-ı hamîde sahibi "huve insânun"[564] makamını ihraz etmiş bir zât-ı âlî-kadr, velinimet müşir paşa efendimiz hazretlerinin mukarrib ve mahbûbları olduysa bundan istidlâl olunur ki zât-ı âlî-i müşîr-i efham efendimizin derece-i ma'nevîleri ne kadar büyüktür, yani Sultan Mahmud-ı Gaznevî ile Ayaz hazretlerinin mabeynlerinde cilve-nümâ olan tecelliyât-ı hubb-ı insânî, bi-aynihi müşarünileyhimâ hazerâtında dahi tekerrür ve zuhur etmiştir. Binaenaleyh makâm-ı kalb-i selîmi alan böyle bir zât-ı melek-simât hakkında ne kadar söz söylense ve ne kadar medh ü sena ile yâd ve teşbîhât irat olunsa azdır. İşte netice ve hülâsa olmak üzere şununla hatm-i kelâm ederim ki devletlû müşir paşa efendimiz hazretleri makâm-ı Şems-i Tebrîzî ve Tahsin Bey Efendi de makâm-ı Hazret-i Mevlânâ mazhariyetlerinde buldum. Ve bu mazhariyete sebep de ahlâk-ı hamîdeleriyle kalb-i selîmleri olduğundan bu emir-i celîl-i ma'neviyyenin tezayüt ve terakkisine her bâr sa'y u gayret ve himmetle dü cihanda aziz ve muhterem olmaları kendilerine arz ve dünya ve ahiret destgîrleri Hazret-i Sultân-ı enbiyâ sallallâhu aleyhi ve sellem ve bi'l-verâset Cenâb-ı Pîr Şems-i Tebrîzî ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kaddesallâhu ta'âlâ sırrahuma'l-azîz efendilerimiz hazerâtı olmaları Cenâb-ı Hak'tan niyaz olunmuştur azizim, hû.

Rütbe-i fakîrînin zâhirde terakkisi gibi dördüncü şube kuyûdâtın terakkisi dahi bazı zevât-ı kirâm tarafından [580] arzu olunması üzerine üç yüz on beş senesi [1899] Martından itibaren depo irat ve masrafının usûl-i muzâ'afa üzere tutulmak için o yolda defterlerin tab' ve temsili lâzım gelerek o veçhile icabı icra olunmuş ve bu vesile ile evvelce usûl-i muzâ'afa hakkında kaleme almış olduğum risale bu bapta usûl-i muzâ'afanın hakikatini beyan eder bir tezkire-i fakîrî ile Levazım Birinci Şube Mümeyyizi bizim ruhumuz canımız izzetlû Nuri Beyefendi'ye takdim kılınmış olduğundan yazılan tezkire-i fakîrînin dahi bir suretinin buraya derc ü tezkiri münasip görülmekle arz olunur.

Levazım Birinci Şube Mümeyyizi İzzetlû Nuri Beyefendi'ye

Hûbân-ı insâniyyenin vech-i sa'âdetinden ahz olunmuş usûl-i muzâ'af fenn ü hikmet-âmîz risâle-i defteri manzûr-ı âlîleri buyrulmak ve arz olunacak rumuz u nükât, tetkik ve tatbik olunup mutâbık-ı nefsü'l-emr ve mâ-fi'z-zamîr olduğu tasdik ve bunda cemâl-i bâ-kemâlleri müşahede olunmak üzere mir'ât-ı mücellâ

563 "Her şey kendi cinsiyle beraberdir." *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 4, no: 1531, "el-Cinsu ile'l-cinsi emyelu."

564 "O insandır."

makâmında takdim kılındı. Defter-i kebîrin mahbûb-ı insân yüzüne sebeb-i müşâbeheti şöyle arz olunur ki bir nam için açılan iki sahife bâlâsındaki yazı, insanın alnındaki manevî yazılan yazı makamında olup yani o insan bu âleme hangi nama açılan hesap için gelmiştir, bunu ancak ehl-i şühûd okur, zira ki esrâr-ı ma'neviyyedendir. Onun altındaki çekilen arası fasılası iki hatt-ı siyâh-ı müstakîm iki ebru mesabesinde, ortası da târîh-i tâli' ü baht u sa'âdettir. Onun altındaki ay iki nûr-ı çeşmim ma'den-i zer-i hâlis ve mahzen-i dürr-i yektâ bî-kıymet olup bunun emr-i muhâfazasına etrafında serâpâ süngü davranmış, kem nazar edenlere kurşun atarlar; hüsn-i nazar edenlere süngülerini aşağı indirip selâm dururlar. Müje veya gamze nam asker-i uyûn ah ya uyûnu kuruş hanesidir ki bunu sol cihetine alınan feyz ü tecelliyât-ı rabbâniye kıymetleri vaz' olunur ve sağ cihetine kemâl-i lutf u kereminden verdiği ve ihsan ettiği nâz u cilve bî-kıymetleri konur, zira ki sol cihet, kalp üstüdür. Kalpten feyz ü tecelliyât ona akseder. Ve bir de "el-İnsânu abîdu'l-ihsâni"[565] fehvasınca almak ile kul olmayı pek de arzu etmediğinden kerhen o işte sol elini kullanır. Lâkin sağ cihet [581] ihsan u inam yüzü olmasıyla memnunen ve mesruren sağ ile verir ki "Ne verirsen elinle, o gider seninle" dedikleri gibi bu ihsan, âlem-i ma'nâya kadar gider. İşte bu almaya, vermeye memur olan eller de soluna zimmet, sağına matlûb yazılan hanelere müşâbihtir, çünkü zimmetindedir. Bir gün olur verirsin, lâkin vermişsen matlûbundur; bir gün olur mükâfatını alırsın. İki tarafta olan mini mini gayet güzel vaz' olunmuştur. Kırmızı kulaklar, sayfanın hatt-ı siyâh ile yazılmış sayfa numarasına müşahibtir. Zaten ikisi de bir numarada vaki olmuştur, birbirlerinden fark u temyizleri yoktur. İşte buradan aşağı yani yekûn hanesine kadar olan hünkârî kâğıdın o güzelim nur gibi olan beyazlıkları serâpâ ruh maddesiyle yazılmış. İnsanın ruhu sıkılır, siyah mürekkep ile karalanmış olan mahallerde mahbûbun yüzünün maydanoz tarlası gibi zuhur eden mûy-ı sa'âdetlerine müşâbihtir.

Gelse hattı bizi kurtarsa bu belâdan der idin
Rûhiyâ geldi hattı oldu belâ üzre belâ

Ey azizim, mahbûbun iki yanağının ber-minvâl-i muharrer bir tarafı alış ve bir tarafı veriş cihetleri olup işte bu alış ve bu verişi ayırmak, fark u temyiz etmek için arasına çekilen hatt-ı fâsıl yani gümüş gibi bâlâdan aşağıya kadar kudretten çekilen nur parçası burundur. Onun altındaki kalınca kalem ile iki tarafa keşîde olan hatt-ı butlân vasfa gelmez. Hikmet ile çekilmiş şevârib, nûr-ı siyâh olan kılıçtan keskin, kıldan ince, sırat köprüsüne benzer mûy-ı sa'âdettir. Onun altındaki iki katlı ekmek kadayıfından elezz-i lezîz üzeri nâr gibi kızarmış içi kaymak ile dolmuş ebyaz mine's-selc olan mercan dudaklar. İşte burası top yekûndür, ona benzer. Artık buradan aşağı âlem-i berzahtır ki ismi, zenehdândır, âşıkların çukurudur. Fe-subhânallâh bu kadar mihen ü meşakkat ile leyl ü nehar ah u efgân edip çalışıp çabalayıp usûl-i muzâ'afa kaidesini ruh-i mahbûbânda müşahede ettikten sonra âkibetü'l-emr kendi arzu ve muhabbetleriyle bu çukuru

565 "İnsan iyiliğin kölesidir."

bulup kazaen ayağı kayıp buraya düşerler, âh mine'l-aşk ilâ âhirihi giderler, âlem-i ma'nâya urûc ederler. Dünya için âkıl olmaktan aşk için mecnun olurlar. Hem burada hem orada sultan olurlar azizim, hû.

Bin üç yüz [582] on yedi senesi Rebiülevvelin yirmi yedinci [4 Ağustos 1899] cuma günü Edirne Mevlevîhanesi'nde mevlûd-i nebevî kıraat olunacağı cihetle bi'l-umûm zevât-ı kirâm davet olunmuş idi, yani müşir paşa efendimiz hazretlerinden ilâ nihâye cümle paşalar ve beyler ve ulema ve meşâyıh-ı kirâm med'uv idiler. Bunların ekserisi bu yüzsüz asi Aşçı Dede'yi Mevlevî meşâyıh-ı izâmı mukallidi olarak öyle elbise-i Mevlevî ve destârlı sikke-i şerîfle görmemiş idiler.

Muradiye Câmi'-i şerîfi'nde salât-ı cum'a eda olunduktan sonra cümleden evvel şeyh efendimiz hazretleriyle birlikte camiden çıkıp semahanenin kapısı önünde zevât-ı kirâm hazerâtını istikbal ederek resm-i hoş-âmedî icra ve onlar da fakire bir sûret-i ta'accübânede nâzır olarak iltifat ifa ve birbirlerinden sual buyururlar idi. Fakat zât-ı âlî-i müşîr-i efhamî Arif olduğu cihetle fevkalâde kemâl-i memnûniyyet ü mahzûziyet ile yani "Dua ve himmetinize muhtacız" kılıklı tebessümâne kandilli temennası lutf u ihsan ile vatan-ı aslıma işaret için "Kandillisin" dediler.

Hasbe'l-usûl cümlesinin arkasını almak için şeyh efendimiz ile fakir geriden kaldık. Ve herkes yer tutup makamlarına oturduktan sonra işte şeyhâne meyhâne, âşıkâne merdâne Mevlevî meşâyıhına mahsus hırâmân naz ve cilve-ger reftâr ile dâhil-i semâhâne olarak makâm-ı ma'lûmumuza gidinceye kadar cümlenin nazar-ı dikkatini celp ettik. Ve ârif-i kâmil olan zât-ı âlî-i müşîrî, etrafında olan paşalara yani "Ne güzel yakışmış!" sözünü ima eder bir nükte ile nazar buyurmuş olduğu görülmüştür. Badehu mevlûd-i şerîf kıraatle akîbinde meşâyıh-ı sûfiyye tarafından devran ve mukâbele-i şerîf icra buyruldu. Mine'l-kadîm müşir paşa efendimiz hazretlerinin âdet-i seniyyeleri mevlûd-i şerîfin kıraatinden sonra durmayıp avdet ve teşrif buyururlardı. Nitekim sair tekkelerin mevlûd-i şerîflerinde dahi âdet-i seniyyeleri böyle idi. Bu defa mukâbele-i şerîfin nihayetine kadar hatta herkes çıkıp gittikten sonra semahaneden şeyh efendimizin dairesine avdet ve teşrif ve orada dahi bir müddet rahat u huzur ettikten sonra cümlemize fevkalâde iltifat buyurarak dâ'ire-i devletlerine avdet ve teşrif buyurmuşlardır.

İşbu tarihten iki hafta sonra yani Rebîüssânînin on üçüncü [20 Ağustos 1899] pazar günü Levazım Birinci Şube Müdür Muavini [583] izzetlû Mustafa Fehmi Bey ki Levazım Tahrirat Başkitabetinde müstahdemdir, şu'be-i âcizîye teşrif buyurdular. Bu zât-ı âlî asla şubemize teşrif buyurmazlar idi. Binaenaleyh mahz-ı hayrdır diyerek fevkalâde hürmet ü tazim ettik. Sigara, kahve nûş ettikten sonra buyurdular ki "Bizim intihâb-ı küttâb komisyonu künye defteri gayr-ı muntazam bir hâldedir, pek karışıktır. Hatta zât-ı âlîlerinin hâmil olduğunuz nişanların dahi kaydı yoktur" diyerek nişanlarımızın cins ü miktarı ve ne vakit alındığını sual ederek "Beratlarını getirseniz de kaydettirseniz" gibi bazı ifadede bulundular ve çok durmayıp avdet ettiler. Malûm ya "Keskin firâset kerâmâta

kıç attırır" dedikleri gibi bizim muavinimiz İzzet Bey'e dedim ki "Mustafa Bey'in bu gelişinden ve böyle suallerinden ne anladınız?" Dedi: "Vallâhu a'lem bilmem, bir iş var ammâ nedir bilemem." Dedim ki "Fakir bildim, önümüzde cülûs-ı hümâyûn var ya, müşir paşa hazretleri fakire olan kemâl-i muhabbet ü lutflarından nişan inha buyuracaklardır. Onun için Mustafa Bey'e dördüncü mecidiyem vardır, buna mukabil dördüncü Osmanlı alırsam memnun olurum" dedim." Dedi ki "Sahih, müdür efendi öyledir, iyi keşf ettiniz" dedi.

İşte azizim, bu defadaki lutf u inâyât-ı ilâhiyyenin ledünniyâtı zâhiri, müşir paşa hazretlerinin fakire olan muhabbetleri ki destâr-ı şerîf mezuniyetinde mütemayizlik inha buyurdular. Bu kere mevlûd-i nebevî cemiyet-i âlîsinde fakire öyle elbise-i Mevleviyye ve destâr ile reftârımı müşahede edip tahsin aferin ettiklerinden dolayı bir nevi iltifat olmak üzere bu defa da nişan inha buyuracaklardır. Bu işin bir de manevîsi vardır, o da işte azizim, görünen rü'yâ-yı sâdıkaya mübtenidir. Şöyle ki sene-i mezkûre şehr-i Rebîüssânînin üçüncü [10 Ağustos 1899] perşembe gecesi âlem-i ma'nâda semahanede bulundum. Semahaneyi süpürüyorlar. Süpürdüler, az bir tarafta süprüntü kaldı. O aralık salât için ikame olundu. Güya şeyh efendimiz Hacı Eşref Efendi hazretleri imamet edecek imiş. Cemaat ona muntazır oldular. Teşrif buyurmadılar. O hâlde iken, fakir oradan bir odaya dahil oldum. Odada bir siyah sakallı nuranî yüzlü bir Mevlevî şeyhi ve yanında da şâbb-ı emred, gayet güzel; onun başında da destârlı sikke-i şerîf olduğu hâlde oturuyorlar. Fakat siyah sakalı öyle müdevver, gayet parlak yani bir siyah nurdur, leme'ân ediyor. Böyle onlara nazarda iken, uyandım. Ve Cenâb-ı [584] Hakk'a hamd ü senalar edip "Bakalım bu rü'yâ-yı sâdıkadan ne zuhur edecektir?" dedim, çünkü malûmdur ki şeytan, evliyâ-yı kirâm elbisesine giremez. Görünenler e'izze-i kirâmdır sultanım.

Ferdâsı günü Mevlevîhanenin icrâ-yı âyîn-i şerîf günü olmasıyla alelâde gittim ve bu rüyamı hazret-i şeyhe arz ettim. "Mahzâ hayırdır" buyurdular. Semahaneden çıktıktan sonra şeyhzadelerim efendilerim Sultan Salâhaddin, Şah Hüsameddin, ruhum Kadrî Bey efendilerin odalarına gidip biraz lafazanlık ederiz. Lâkin öyle herkesin bildiği lafazanlık değildir, cümlesi remz ü işaret ve hakikat ü kelâm-ı sûfiye ve tarîkattır. O esnada bizim şahımız Hüsameddin efendimiz hiçbir münasebet olmaksızın vehleten ve fakire hitaben: "Cenâb-ı Hak efendimizi postlarında daim ve berkarar buyursun" dediler. Fakir de cevaben: "Post istemem, dost isterim; dostumda daim ve berkarar buyursun" dedim. Oradan avdetle fakirhaneye geldim. Beş on dakika sonra bizim postacı Kemal gelip bir mektup verdi ve hem dedi ki "Bu mektubun müjdesini isterim." Çünkü mumaileyh bilirdi bahşiş alacak mektupları. Ekseriya Konya'dan çelebi efendimiz hazretlerinden gelir ve bazen Şam'dan mahdumum Hüsameddin Efendi'den gelir. Üzerlerinde olan işaretten bilir, bahşiş alırdı. Derhâl mektubu açtım. Kıraat ettim ki müşarünileyh Hüsameddin Şah'ın yarım saat evvel eylediği dua ve tebrikin sırrından haber verir, yani bir Hüsameddin fakiri posta oturtturuyor, bir Hüsameddin de dua ve tebrik ediyor. Fe-subhânallâh dedim. İşte iş tamamıyla malûm olsun için Hüsameddin'in mektubu aynen derc olundu.

Sûret-i Mektûb

Fî 10 Mayıs 315 [22 Mayıs 1899] tarihli emirnâme-i velî-ni'amîleri vâsıl-ı eyâdî-i fahr ü mesâr oldu. Arîza-i cevâbiyyenin tak-diminde vuku bulan teehhür, badem ezmesini vusulünün uza-masından ileri geldi. İstanbul'da bir müddet teehhür eden badem ez-mesi bu kere vâsıl oldu. Mehmed Celâleddin âdeti üzere her gün kuşlukta bir iki saat kadar uyku âlemi yapar. Badem ezmesinin vusul bulduğu gün dahi bermutat sabahleyin uykuda idi. Kutu açılarak kapaksız olduğu hâlde çocuğun uyumakta olduğu odada bir kenara konulmuş idi. Arası beş dakika geçmeksizin ve henüz uyanmak miadı gelmeksizin [585] uyanarak ve sürünerek kutunun başına gelir ve üstündeki kâğıdı açarak bir tanesini alıp güzelce yemeye başlar. Bendeniz kutuyu getiren Mehmed Efendi ile eyvanda oturmakta idim. Çocuğun validesi dahi diğer odada olmakla Celâleddin odada yalnız idi. Bir öksürük sesi işittim. Bir de odaya girdim ki Derviş Celâleddin kutunun başına oturmuş, badem ezmesini muayene ediyor. İşte şu hâl manen dervişe işaret edildiğini ima eylediğinden bu doygunluktan dolayı mesrur ve müftehir oldum. Cenâb-ı Hak tûl-ı ömr ile muammer ve zümre-i sâlihîne ilhâk eylesin, amin

Neyler beş adet olduğu hâlde bu kere Edirne İstinaf Mahkemesi Müddeiumumluğuna tayin buyurularak o tarafa azimet eden Abdul-latîf Efendi'nin mahdumu rif'atlû Hilmi Bey ile takdim kılındı. Mevcut ve münasip kamış bulunmadığından ve kamış için Trab-lusşam'a yazılmış ise de henüz gelmediğinden şimdilik elde edilebilen kamışlardan neyler açılarak takdim edildi. İnşallah Trablusşam'dan kamış vürudunda daha muntazamları açılarak takdim olunacaktır.

Hacı Halil Efendi İstanbul'dadır. Reşadetlû Muhammed-i Hânî Efendi bundan birkaç ay mukaddem irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'aten. Mustafa Fehmi'nin şimdilik buraca terbiyesine bakılmaktadır. Zât-ı reşâdetleri inşallah an-karîb Şam Mevlevîhanesi meşihati ile buraya teşrif buyurdukları vakit taraf-ı reşâdetlerinden her iki dervişin terbiyesine himmet bu-yurula. "Böyle doğdu." Çünkü Şam Mevlevîleri mürşitsiz kalmıştır. Ziyadesiyle mahzun ve mükedder bir hâldedir. Baki burada bulunan-lar dâmen-bûs olup ed'iye-i hayriyye istida ederler, orada bulunanlara arz-ı hulûs ederler. Ferman men lehü'l-emrindir. Fî 22 Temmuz 315 [3 Ağustos 1899]. Köleleri Hüsameddin

Ferdâsı cuma günü Kâdirîhane dergâh-ı şerîfin mevlûd-i nebevî kıraati ce-miyetine med'uv idik. Orada müşarünileyh Hüsameddin Efendimiz ile mülâki oldum. Yanına oturup Hüsameddin'in mektubunu söyledim ve hem de dedim ki "Benim şahım, işte dünkü gün ızhâr-ı kerâmetle tebşir buyurduğunuz post duası

için fakire vacip oldu ki ayağını öpeyim" diyerek öpmeye teveccüh ettikçe "Aman efendim!" diyerek o kadar sıkıldı ki asla tarif edemem, çünkü etrafımızda birtakım meşâyıh ve paşalar var idi. Kalender Aşçı Dede; şeyh, paşa bilir mi! Zira ki aşka geldi. Hazret-i Hüsameddin [586] dahi bilir ki muhakkak öper. Onun için fevkalâde muztarip olarak terler dökerek affını rica eder. Fakir de "Niyyetu'l-mu'mini hayrun min amelihi"[566] hadîs-i şerîfine iktida ederek öpmekten sarf-ı nazarla kemâl-i teşekkür ü ta'zîm ile yanlarından ayrıldım azizim.

Allâhu a'lem rüyada gördüğüm destârlı kara sakallı, mahdûm-ı fakîrî Hüsameddin olsa ve yanındaki şâbb-ı emred dahi hafîdim Mehmed Celâleddin-i Arabî olsa gerektir, yani bunlar en sonra bu makamda bulunacaklarına bir işarettir. Ola ki Hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin sâye-i rûhâniyyetlerinde Şam Mevlevîhanesi'ne postnişin olalar, zira ki Mehmed Celâleddin-i Arabî hakkında olan zuhûrât buralarını ima eder sultanım. Bu yüzsüz asiye de bunların sayesinde böyle rütbe nişanlar birbirini takip ederek ihsan u inayet olunur azizim. "Hâzâ min fazli rabbî."[567]

---

566 "Müminin niyeti, eyleminden daha iyidir." *es-Sunenu's-sugrâ*, c. 1, s. 20, *Mecmeu'z-zevâid*, c. 1, s. 61, *Musnedu'r-Rebî'*, c. 1, s. 23, *el-Mucemu'l-kebîr*, c., 6, s. 185, no: 5942; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-hasene*, s. 450, no: 1260; *Keşfu'l-hafâ*, c. 2, s. 324, no: 2836.

567 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

BU FASIL DÂİRE-İ CEDÎDE-İ ASKERİYENİN FETH Ü KÜŞADI HAKKINDADIR

Cülûs-ı mes'adet-me'nûs-ı hazret-i pâdişâhî rûz-ı fîrûzuna müsâdif bin üç yüz on beş senesi Ağustosun on dokuzuncu [31 Ağustos 1899] perşembe günü alessabah dâ'ire-i cedîde-i cenâb-ı müşîr-i efhamîde ümera ve zabitan ve ulemâ-yı kirâm ve meşâyıh-ı zevi'l-ihtirâm ve eşrâf-ı belde hazır oldukları hâlde ed'iye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî yâd u tezkârından sonra dest-i peyvest-i müşîr-i efhamîde olan miftâh-ı tılsım-âsâ ile bizzat kendileri bâb-ı feyz-i necâtı feth ü küşat buyurdular. Duhulümüzde o cennet-âsâ olan dârü's-selâmda evvelâ istikbal eden nesîm-i bâd-ı sabâ idi, zira ki derununda iki yüz elli sıbyandan mütecaviz emr-i mesnûnları icra olunmuş hûrî-veş melek-simât gılmân-ı pâk-dâmân mevcut idi. Onları tebrik ve tebşir için gelen ervâh-ı mukaddesenin ruhaniyetleri idi istikbal eden nesîm-i dil-âvîz azizim.

Ferdâsı cuma günü Üçşerefeli Câmi'-i şerîf'te salât-ı cum'ayı eda etmek için fakirhaneden çıkıp dâ'ire-i mezkûrenin içinden geçer iken onu gördüm ki arabalar ile eşya nakil olunuyor. Bizim Muavin İzzet Bey ile Mülâzım Mustafa Efendi [587] hazırlardır. Bundan haberim yok idi. Yanlarına gittim, özürler ettim, hâl ve hatırlarını sual ile gönüllerini aldım. Gördüm ki himmetleriyle tamamen de nakil olunmuş. Odaya girip herkesin yerlerini tayin ettim. Fakir de yerimde bir müddet oturdum ve cümleye pîrân-ı izâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahum hazerâtının ervâh-ı mukaddeselerine Fâtiha-ı şerîfe ihdâ ile bu dâ'ire-i aliyyenin cümle hakkında mahz-ı feyz ü bereket ve kulûblarına inşirah ve zevk- sefâlar bahş u ihsan buyurulmasını niyaz ettim.

Namaz vakti gelip oradan ittisalinde olan mezkûr Üçşerefeli Câmi'-i şerîf'e gittim. Mine'l-kadîm âdet-i fakîrî olduğu üzere bu gibi bir mühim emrin zuhurunda bir cem'iyyet-i mukaddesede erenlerden istifsar tarikiyle kıraat olunacak kelâm-ı kadîm veyahut hutbeden veyahut na't-ı şerîften bir remz ü işaret olmak üzere tefeül eder idim. Kezalik bu defa dahi bu dâ'ire-i aliyye hakkında tefeül ederek hatip efendinin kıraat edeceği hutbeden bir remz ü işaret talep ederek murakabeye varmış idim. İç ezanı kıraat olunduktan sonra okunan hutbe bu idi:

"el-Hamdu lillâhi ellezî yed'û kulle ahadin mine'n-nâsi ilâ dâri's-selâmi ve yehdî men yeşâ'u ilâ tarîki'l-cenneti ve hiye dâru's-selâmi. Fe-subhâne men va'ade'l-muvahhidîne bi-ru'yeti cemâlihi fî dâri's-selâmi. 'An İbn Mes'ûd radıyallâhu ta'âlâ anhu ennehu kâle kâle Resûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem enne lillâhi melâiketen seyyâhîne fi'l-ardi yubelligûnenî an ummetî es-selâme.

Sadaka Resûlullâh ellezî huve kefîlun ve mu'înun li'l-mutî'îne bi'l-cenneti ve huve dâru's-selâmi."[568]

Eûzubesmeleden sonra "Vellâhu yed'û ilâ dâri's-selâmi"[569] âyet-i kerîmesi kıraatle hatm olundu.

İşte azizim, "el-Ârifu yekfîhi'l-işâretu"[570] muktezasınca bu dâ'ire-i âlînin ism-i ma'nevîsi dârü's-selâm olduğu remz ü işareti alındıkta, artık hâsıl olan sürûr u memnûniyyet-i fevkalâde ile Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ve teşekkürât-ı azîme ifa olundu. Fakat dârü's-selâm tesmiyesinde olan nükte erenlerden sual olundukta, "Bu dairenin efendisi olan zât-ı âlî-kadr, kadr-dân bir arif ve sâhib-i kalb-i selîm bir âbid olup cümle mensûbâtı ve sükkânı, sayelerinde kemâl-i emn ü asayiş ve selâmette olduğundan ve "Husnu'l-huluki nisfu'd-dîni"[571] dahi "Husnu'l-huluki halkullâhi'l-a'zamu"[572] hadîs-i şerîflerinin mazharları idiğinden ötürü manevî bu nâm-ı âlî verildiği haber-i meserreti dahi alınarak başkaca hamd ü senalar olunmuştur.

Cumanın edasından fariğ [588] olup duadan sonra arkama nâzır oldum. Topçu Obüsü Alayı Miralayı izzetlû Cemal Beyefendi)'yi arkamda fakire nâzır olduğunu görüp mîr-i mûmâileyh ehl-i tarîk ve sâhib-i rumûz u irfân olduğu cihetle "Hutbeye dikkat buyurdunuz mu?" kılıklı kendilerine remz ü işaret olunup namazdan sonra keyfiyeti izahen beyan ve ifade etmek niyet olunmuş ise de ba'de'd-du'â durmayıp teşrif buyurmuş olduklarından dolayı arz-ı merâm olunamamıştır. Ferdâsı cumartesi günü gönül âlemine tulû eden bir remz ü manadan dolayı Levazım Dairesi Reisi saadetlû Ahmed Kemal Paşa ve muhasebecisi saadetlû Tahsin Beyefendi hazerâtıyla cümle müdîrân ve muavin ve mümeyyiz efendilere taraf-ı fakîrîden birer kupa soğuk limonata ile birinci neviden birer sigara ve birer adet şöbiyet yazılmış varaka-i mahsûsa ayrı ayrı dairenin kahvecisi Ömer ile tevzi ve ita olunmuştur:

Beyit:

Hoş-âmedî şarâbını bu dârü's-selâmda
Nûş edip dâim olasın zevk ü sefâda

---

568 "Allah'a hamd olsun, O bütün insanları selâm yurduna davet eder, istediğini selâm yurdu olan cennet yoluna iletir. Muvahhitlere selâm yurdunda cemalini görmeyi vaat eden zat ne yücedir. İbn Mes'ud'dan aktarıldığına göre Resulullâh şöyle şöyle demiştir: Allah'ın yer yüzünde dolaşan melekleri vardır, bunlar ümmetimin selâmlarını bana iletirler. Resulullâh doğru söylemiştir, o, itaat edenler için selâm yurdu olan cennetin kefili ve yardımcısıdır."

569 "Allah; esenlik yurduna çağırır." Yûnus, 10/25.

570 "Arif olana bir işaret yeter"

571 "Güzel ahlâk dinin yarısıdır." Krş. *el-Firdevsu bi-me'sûri'l-hitâbi*, c. 2, s. 140 no: 2710, "Husnu'l-huluki mine'd-dîni." *Feyzu'l-kadîr*, c. 2, s. 378, "Husnu'l-huluki şi'âru'd-dîni."

572 "Güzel ahlâk Allah'ın yarattığı büyük bir şeydir." "Yani Allah'ın kereminden kullarına verdiği yüz on yedi ahlâkın en büyüğüdür." *Feyzu'l-kadîr*, c. 3, s. 384.

Evet çünkü erenlerden bu lutf u ihsan ki oldu, elbette buna mukabeleten Aşçı Dede tarafından saki Ömer vasıtasıyla dârü's-selâmda şarâb-ı hoş-âmedî ile ihvân-ı bâ-sefâyı şâd u handân eyledik. Perşembe günü dâ'ire-i âlînin feth ü küşadından sonra belediye için yeniden bina ve inşa olunacak ebniyenin temel ve esas taşları vaz' ile dua olunmak üzere heyetin oraya teşrifleri lüzumu ilân olundukta her nasılsa gönül âleminden o tarafa bir meyil ve muhabbet zuhur etmemiş ve zaten ziyadesiyle terlemiş olduğumdan, doğruca fakirhaneye avdet ile huzur u rahat olunmuş. İşte cuma günü bu hutbe istima olundukta belediyeye adem-i ragbet ne cihetle olduğu da anlaşılmıştır. Şöyle ki ehl-i sûfiyyenin malûmu olduğu üzere cemâl ve celâl mazharları tev'em olmasıyla bunlar birbirini veyl ederler. Binaenaleyh mazhar-ı cemâl olan, dârü's-selâma, bir de mazhar-ı celâl olan dârü'l-cahîme lâzımdır.

İşte belediye dairesi de ism-i celâle mazhar olmuştur, zira orada şehrayinlerde yani şenlik geceleri düvel-i ecnebiye konsoloslarına ziyafet verileceğinden onların usûl ü âdetleri üzere alafranga çalgılar çalınıp familyalarıyla beraber balo usulü dans oynayacaklar, yani ayş u işret ile hora tepecekler ve her türlü [589] fesat ve fısk u fücur icra edecekler. Artık burası dâr-ı cahîm olmaz da dâr-ı na'îm mi olur azizim? Velâkin bunun zât-ı âlî-i müşîr-i efhamîye cihet-i ta'alluku yoktur, zira ki o zât-ı âlî-kadr ariftir, her ciheti bilir ve icraatı dahi bi-hasebi'l-vekâlettir, çünkü zü'l-cenâheyn olarak sâhibü's-seyf ve'l-kalemdir, yani hem müşir ve hem vali vekilidir. İki cihetten de zâhir ü bâtın feyz ü terakkisine memurdur. Bunlar da lâzım melzûm kabilindendir azizim. "Tenkeşifu'l-eşyâ'u bi-ezdâdihâ"[573] fehvasınca bu âlemde her bir esmâ-yı ilâhiyyenin mazharları olup ber-muktezâ-yı ism ve hikmet-i ilâhiyye mazhariyetleri olan ef'âl ü ahval her ne ise onunla meşgul olmakta emr-i zarûrî ve tabîîdir. Ancak bunları cibilliyet ve mazhariyetleri üzere amel ve iş ettirmek için sevk ve isale memur olanlara onların iyi ve kötü olan amellerinden bir zarar ve ziyan yoktur. Meselâ bir yerde yanar mum ile bir de yanar hateb olsa, bunların ikisine üfürmeye memur olan adam muttasıl üfürür. Onun nefesinden üfürmesinden bi-hasebi'l-isti'dâd ve kâbiliyet mum söner, hateb yanar, alevlenir, zira ki üfürmede buhl yoktur. Feyyâz-ı hakîkat-bahş feyz ü nefh etmekte buhl etmez azizim. "el-ârifu yekfîhi'l-işâretu."

İşte dârü'l-meymene olan Edirne'de Hazret-i Ârif'in himmet ü irfanıyla bir de dârü's-selâm bina ve inşa olundu. Derununda bulunan zevât-ı kirâm ve memurin, cihat için tertip olunmuş olan asâkirin umûr u husûsât-ı cihâdiylesinin tesviyesine emirülmüminin olan cenâb-ı hilâfet-penâhîden memurdurlar. Bunlara âmil tesmiye olunur ki idâre-i ta'ayyüşleri için beyt-i mâl-ı müslimînden akçe itası da âyet-i kerîme ile sabittir. Ve hem de "el-Cennetu tahte [zilâli']s-suyûfi"[574] olduysa, dârü's-selâm tesmiyesi dahi yolundadır. Sâir devâire

573 "Her şey zıttıyla ortaya çıkar."

574 "Cennet kılıçların altındadır." *Muslim*, c. 3, s. 1362, no: 1742, *el-Buhârî*, c. 3, s. 1082; no: 2804; *A.e.*, c. 3, s. 1101, no: 2861; *Musnedu Ahmed*, c. 4, s. 353, no: 19137; *Keşfu'l-hafâ*, c. 1, s. 336-337, no: 1082.

malûmatım yoktur. Bunlar hakkında bir ayet veya hadîs-i şerîf olduğunu da bilemem.

Cenâb-ı Hak rahmet etsin, işbu risalemizde evvelce zikri sebk eden Alay Emini İsmail Hakkı Efendi der idi ki "O bir kelâm ki kelâm-ı ilâhî değildir, o bir kelâm ki kelâm-i nebevî değildir, o bir kelâm ki kelâm-ı kibâr değildir, bunların maadası olan kelâm hades gibi pis pis kokar" der idi. Lâkin bu kokuyu alacak burun hani? Bu senin zâhir burnun, manevî olan kokuları alamaz, ancak zâhir kokularını alır. Hâlbuki o zâhir kokuları da pis pis kokar. Ama sen dersen ki "O kokular bana pek güzel gelir." [590] Evet öyledir, tabakhanede olanlar da senin gibidir, onlara da pek güzel gelir o pis kokular.

Hikâye ederler ki İstanbul'da gübre nakleden bir kayıkçı yolu Mısır Çarşısı'na uğramış. Oradan geçer iken malûm ya o çarşının güzel kokuları bu herifin başına vurup orada sersemleyip yere düşmüş, yani bayılmış. Dükkâncılar, başına üşüp bunu ayıltmak için kimisi limon kimisi misk yağı kimisi gül suyu gibi şeyler burnuna tutarlar. O esnada hükemâdan biri dahi "Nedir bu cemiyet?" diye gelip bakar. Hikâyeyi söylerler. Hekîm olan zat, bunun elbisesine ve ahvaline bakıp anlar ki bu herif gübre nakleden kayıkçılardandır. Hemen derhâl biraz gübre buldurup bunun burnuna koklatmasıyla beraber herif derhâl açılıp kalkar. Hekîm der ki "Böyle güzel kokuları ömründe almamış. Bunun baygınlığı güzel kokudandır, siz de mütemadiyen güzel kokular koklatıyorsunuz, baygınlığı müzdâd oluyor. Binaenaleyh daima me'lûf olduğu gübre kokusuyla necat buldu" demiş azizim. Ne'am böyledir sultanım.

Biz gelelim bahsimize. Birkaç gün sonra yani salı günü menzil-i mübârekesine şeyh efendi hazretlerinin mahdûm-ı âlîleri şahımız Hüsameddin Efendi ile ruhumuz Kadrî Beyefendi oda-yı âcizîye teşrif buyurdular. Ta'zîmât u tekrîmât-ı lâzime ifa olunduktan sonra dâ'ire-i cedîdin feth ü küşadı ve hatip efendinin kıraat eylediği hutbesi ve buna dair olup kaleme almış olduğum husûsât-ı sâireyi müşarünileyhimâ hazerâtına kıraat ettim. Memnun oldular ve onlar da tebrik ettiler ve mahall-i me'mûriyyetlerine teşrif ettiler.

Aradan birkaç saat sonra idâre zabitanından Kolağası Mehmed Efendi odaya gelip dedi ki "Müşir paşa efendimiz hazretleri emr ü ferman buyurmuşlar ki zatınız, maiyetiniz ile beraber üst katta muhasebeci beyefendinin yanındaki odaya nakledeceksiniz. Akşam üzeri odacılar marifetiyle koltuk, sandalye, sandık ve saire oraya naklolacaktır. Malûmat olmak üzere beyan olunur" deyip gitti. Fe-subhânallâh dedim. "Bunda da bir hikmet vardır" deyip cümleten memnun olarak mezkûr odayı görmek için üst kata çıktım. Gördüm ki kanarya kafesi gibi iki pencereli ve halı döşeli alâ bir odadır ve içinde olanlar da Mubayaat Komisyonu Reisi Miralay izzetlû Rıza Beyefendi ve maiyeti efendilerdir. Bunun sebeb-i zâhirîsi, mezkûr oda [591] komisyona ufak olduğu gibi Levazım Üçüncü Şube Odası da mevcuduna göre dar olduğundan mezkûr üçüncü şubenin dördüncü şubeye ve mübayaat komisyonunun üçüncü şube odasına nakline karar verilmiş ve o veçhile o gün icabı icra olunmuştur. Artık herkes

tekrar tekrar kemâl-i memnûniyyet ile menzil-i mübârekesine lutuf buyurup odaya teşrif ettiler.

Gelelim bunun ledünniyâtına. İşte o gün müşarünileyhimâya kıraat ettiğim varaka, bunlar Hazret-i Pîr Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin birer mir'ât-ı mücellâsı menzilinde olup güya bunların aynasından Hazret-i Pîr efendimize arz u niyaz olunmuş olmalı ki hemen der-akab mükâfât-ı ma'neviyye ihsan buyrulduğuna bir delîl-i kavî olmak üzere zâhirde dahi terakki olunup üst kata alındı, çünkü üst kat kalbur üstü olan paşalar, beyler ile erkân-ı harb ve levazimat, tahrirat kalemleridir. Kusûr cümle şu'ûbât, alt katta iskân ve ikame olunmuş olmasıyla emektarlığıma ve sinn-i şeyhûhetime ve aşçı dedelik ile Mevlevî meşâyıhı mukallidi olduğuma tazimen bu lutf u iltifat ınayet ü ihsan buyurulmuş demek olduğundan artık bu gibi ni'am-ı celîlelerin birbirini veyl ederek zuhuru ne derecede bu yüzsüz asiyi mahcup edip ne yolda îfâ-yı teşekkür edeceğimi bilemeyip "Edip eyleyen Allah; benim elimde ne vardır!" diyerek Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar ve pîrân-ı izâm hazerâtına teşekkürler ifa olundu azizim.

BU FASIL RİSALEMİZİN TEBYİZİ HAKKINDADIR

İşbu risâle-i tercüme-i ahvâlimiz evvelce dest-i fakîrî ile yazılmış ve teclîd ettirilmiş idi. Muahharen zuhur eden havadisâtın dahi kaleme alınarak o da bir cilt kadar olup henüz teclîd ettirilmemiş. Fakat her nasılsa vaktiyle mürekkebe dikkat ve itina olunamayıp gayet fena ocak kurumuyla yapılmış bir mürekkep olmakla yazılanlar ve sayfalar birbirine olan temastan o kadar bozulmuş ve karalanmış ki âdeta okunmaz derecesine gelmiş olduğu ma'at-te'essüf görülmüş. Bununla beraber muahharen münasebetle Mesnevî-i şerîf'ten bazı ebyât-ı şerîfelerin dahi tahşiye edildiği gibi mahalle mektebine devamda zuhur eden aşk-ı mecâzînin tıpkı ve aynı olarak zamân-ı evâilde bir mektep hocası efendinin dahi başına gelip ahvâl-i aşkı bir risale şeklinde meydana koyup ismine *Nevhatü'l-uşşâk* [592] tesmiye etmiş olduğu risalesi muahharen görülüp bunun da risalemize aynıyla derci arzu olunmuştur.

Bundan başka risalemizin iptidasında teberrüken ve teyemmünen Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin âcizane medh ü senalarında bulunup vâris-i nebevî olan evliyâ-yı kirâm ve meşâyih-i zevi'l-ihtirâm kaddesallâhu ta'âlâ esrârahum hazerâtı hakkında bir şey denilmemesi mugâyir-i edeb görülmüş olmasıyla bunlar hakkında dahi elden geldiği kadar fakirane medh ü sena ile evsâf u ahlâk-ı hamîde-i pesendîdelerini meydana koymak üzere bir fasl-ı mahsûs açılması vâcibe-i zimmet addolunmuş olduğundan işte bu cihetlerden dolayı mezkûr risalenin sûret-i muntazamada ve haşiyelerin içeriye alınması ve gerek mürekkebiyle gerek kâğıdına gayet dikkat ve itina ile tebyizi lüzumu derece-i vücûbda görülmüş olmakla gönül âlemince bu işe karar verilmiş ise de kime tebyiz ettirileceği henüz malûm olmayıp hafiyyen taharri ve tecessüs olunmakta idi, çünkü mezkûr risale öyle sair risaleler gibi elden çıkarıp tebyiz için bir kimseye teslim olunması asla ve kat'â caiz olmayıp tebyiz muhakkak fakirin okumasıyla ve ilâve olunacak şeylerin irâesiyle hâsıl olacağından bunun için tebyiz edecek adamın nezdimizde olup her bâr fakire müracaatle yazılması tabiî ve zarurî bulunmuş. İşte işin bu ciheti de der-pîş-i nazara alınarak artık bu bapta erenlerin mu'âvenet-i ma'neviyyesine müracaat olunmuş idi.

Günlerden bir gün Levazım İkinci Şubesi Müdürü bizim canımız ruhumuz Hâlid Efendi şu'be-i âcizîye gelip ıstılâhât-ı sûfiyye hakkında yapmış olduğu risaleyi bizim şubenin sivil mülâzımı Mustafa Efendi'ye tebyiz ettirmesini arzu etmiş, çünkü mumaileyh Mustafa Efendi, evlâd u ayal sahibi, fakîrü'l-hâl, ayda dört adet sim mecidiye maaşından başka bir taraftan gelir bir iradı olmadığı ve iki adet biraderleri olup bunlar da çocuk yemenici çırağı olarak yevmiye bir iki kuruş ücret alır takımdan olmasıyla, ancak kendi boğazlarına idare eder etmez.

Valide hatun şurada burada aşçılık ve hizmetçilik ile eline geçen birkaç para ile bunların idarelerine sarf-ı makderet etmekte olduğunu fakir, Edirne'ye ilk geldiğim zaman anlayıp o vakit yani bin üç yüz on iki senesi Eylülünde [18 Eylül-12 Ekim 1896] validesini aşçılık için ücretle yanıma aldım ve mumaileyh Mustafa Efendi'ye de maaşımdan şehriye dört adet [593] sim mecidiye tahsis ettim ve ara sıra da boş bırakmayıp elbise ve sairece yoklar idim. Bunun da bir ciheti fakr hâli olup rızâen-lillâh ve bir ciheti de şubenin işleri hatırı için idi, çünkü şubemizde bir muavin efendiyle bir de mumaileyh Mustafa Efendi vardır. Muavin efendi ise fakir gibi gözleri alîl olduğundan başka, sair cihât ve muamelâttan dahi alîldir. Fakir ise eski vaktim gibi çalışmaya gözlerim müsait değildir. Mumaileyh Mustafa Efendi ise bi-hakkın müstait ve zeki ve her yüzden iş bilir ve iş görür müstakîmü'l-etvâr kendi hâlinde edîb ve sâhib-i hayâ bir adamdır. Hele bu adamın hayası ve utancılığı görmeye mahsus bir şeydir, kalemen tarif ü tavsif kabil değildir. Sinni tecâvüz-i esnân yirmi beş yaşını geçmiş pırasa bıyıklı bir adam olduğu hâlde o kadar mahcup ve haya sahibi. Eğer hasbe'l-îcâb diğer şube müdürlerine bir şey sual etmek için göndermiş olsam, gidemez ve söyleyemez. Hele reis paşa ve muhasebeci efendiye gidip bir şey arz etmek asla ve kat'â onun işi değildir. Belki diğer şubelerde olan efendilere ve kendi akranlarına bile bir şey ifade etmeye pek çok sıkılır. Fakir ara sıra kendisine pend ü nasihat ederim. "Ne yapayım efendim, elimde değildir; yaratılış, hilkatim böyledir" der idi. Hatta fakir ile bile öyle uzun uzadıya kelâm etmez, ancak iş için bazı şey sual edersem, yarı buçuk cevap alırdım. Velhâsıl müddet-i ömrümde bunun gibi mahcup, utangaç adam görmemişim.

İşte mumaileyh Hâlid Efendi mezkûr risaleyi tebyiz için bizim Mustafa Efendi'ye teslim edip gitti. Fakir de müsaade ettim. Sabahları erken gelip ve bazen iş hafif oldukça şubede beyaz etmeye başladı. Ara sıra nazar-ı dikkatle nazar ederim, gayet güzel, kitap yazmaya yakışıklı yazısı olduğunu gördükçe gönül âleminden atılan manadan yani risalenizi Mustafa Efendi'ye yazdırmak için Hâlid Efendi tarafından tebyiz ettirilen Istılâhât-ı sûfiyye'den[575] size bir remz ü işarettir gibi manalar zuhur etmesiyle mezkûr risalenin hitamında bizim tercüme-i hâli tebyiz ettirmek için mumaileyh Mustafa Efendi ile bir mukavele geçmek fikri tamamıyla gönlümde karâr-gîr oldu.

Bunu müteakip bir gün bizim şubede müstahdem gönüllü asker Receb Efendi, fakire dedi ki "Efendim bu gece bir ma'nâ gördüm." Dedim: "Hayırdır inşallah, [594] söyle bakayım." Dedi ki "Bizim Mustafa Efendi çıkmış olduğunuz eski hanenin üst penceresini açmış ve validesini dahi karşısına almış. Bendeniz de oradan geçiyorum. Bu hâli görüp Mustafa Efendi hayrola, bu ne?" dedim. Erzurum ıstılahı üzere "Teha, Haberin yok mu? Bizim müdür bey bana yirmi lira verdi. Kendisi İstanbul'a gitti ve hem de o kızı aldı. Bak yukarıda da piyano çalıyor. Hem beni çok lakırdıya tutma, bizim misafirlerimiz var!" "Aman şu

575 Söz konusu yazma Mevlana Müzesi no. 1671'dedir.

kapıyı aç da ben de içeriye gireyim!" dedim. O esnada bir rüzgâr çıktı, uyandım" dedi.

Bu rüyayı amîk tefekkür ettim. Gönlüme geldi ki bu rüya aynen vâki olsa caizdir, çünkü mumaileyh Mustafa Efendi'nin o esnada haremi vefat edip dört beş yaşında bir kız çocuğu yetîme kaldı. Fakir de mumaileyhe teselli olarak Mustafa Efendi asla keder ve endişe etme, Cenâb-ı Hak Kerîm'dir, inşâallâhu ta'âlâ sâye-i erenlerde fakir her bir masrafını görüp seni teehhül ettiririm" demiş idim. Binaenaleyh bunun zuhuru ve kuvveden fiile çıkması muhakkak olduğuna bu rüyada remz ü işaret vardır.

İşte o vesile ile hem bizim risalemiz tebyiz olmuş olur diyerek risalenin tebyizine ve beş varakadan ibaret olan bir cüz için altı kuruş ücret-i kalemiye verilmesine ve sabahları erken kaleme gelip fakir okuyup o yazmasına karar verdik. Lâzım gelen kâğıt ve alâ mürekkebi tehyie ve ihzar ettik.

"Bede'tu bismillâhirrahmânirrahîm" deyip fî 30 Rebiülevvel sene 1317 [7 Ağustos 1899] ve fî 26 Temmuz sene 315 yevm-i pazartesi alessabah bed' ü mübâşeret olundu. Lâkin o günlerde şiddet-i harâret fevkalâde olup bir satır yazı yazmaya müsait değildir. Gördüm ki bir elinde kalem, bir elinde mendil sel gibi akan terini siler, bu hâl ile kitap yazmak tehlikeden hâlî değildir, yani terleri damlarsa zaten mürekkep kara, mumaileyh Mustafa Efendi'nin de inadına kaşları, gözleri simsiyah kapkara, işte bu karaları kitabı tamamıyla karalayacaktır. Fe-subhânallâh sahîhen kara kaş, kara göz çok gördüm, ammâ bunun gibi kuzgunî kara görmedim. Hani ya meşhurdur "Mustafam kaşların kara, karadır ammâ kara" derler, işte bunun hakkındadır. Hatta o karalık, gönlüne dahi aksetmiştir. Lâkin yetmiş bin perde ve hicâb vardır. En sonraki perde siyah nurdandır. Hatta Ka'be-i şerîfin pûşîdesinin siyah olması [595] bu manaya remz ü işarettir. Artık her ne ise başka çare yok, kitabı muhafaza için elime yelpaze alıp güya kendimi yelpazeliyorum gibi muttasıl mumaileyh Mustafa Efendi'yi yelpazelerim. Lâkin sabahtan akşama kadar buna ne kol dayanır ve ne kudret yetişir. İşte dört beş gün bu hâl ile meşgul oldum. Cenâb-ı Hakk'a çok hamd ü senalar ve şükürler olsun ki bu hâl, feleğin gayretine dokunup ihtiyarlığımıza merhamet edip ağustosun iptidasında havalar birden bire değişip hararet bürûdete tebdil ile âdeta üşümeye başladık. Artık yelpaze kışpaze olup lüzumu kalmadı ve öylece serinlik devam etti. "Hâzâ min fazli rabbî."[576]

İşte böylece sabahları ve iş olmadıkça gündüzleri fakir okuyup mumaileyh Mustafa Efendi yazar, ara sıra da bozar idi, yani sehv ü hata çok ederdi. Bu da zihninde takarrür eden teehhül maddesinden ileri geldiğini anladım. Binaenaleyh kitabın sehv ü hatadan sâlim ve kendinin rahat u huzuru daim olmak üzere refikam hanım ile mumaileyhin validesini kız aramaya çıkardık. İşte şurada burada pek çok taharri ve sual ederek netîce-i hâl mumaileyhin hanesi ittisalindeki mahallesinin muhtarı Enis Efendi'nin kerime-i bâkire-i pâkîzesi hanıma karar-dâde keşîde oldu. Bunlar çocukluklarında zaten birbirini görmüş

576 "Bu, Rabbimin lütfundandır." Neml, 27/40.

ve oynamış ve gönlü de ona kaymış olduğu anlaşılmış olduğundan söz alınıp söz verilmiş. Mumaileyh Enis Efendi'nin haremi zaten Arnavut ve kerimesi dahi Arnavut tohumu; ve Enis Efendi'nin pederi, ahlâk-ı hamîde sahibi, derviş-kalender, lâkayd u lâubalî bir zat olduğunu da Mevlevî şeyhi reşâdetli Hacı Eşref Efendi hazretleri fakire tavsiye etmiştir. Mumaileyh Mustafa Efendi'nin teehhül meselesi Receb Efendi'nin görmüş olduğu rüyası remz ü işaretinden anlaşılan bu idi ki rüyada olan "Teha" lafzı, Erzurum tabiri olmasıyla fakir hakkında Erzurum'da cilve-nümâ olan aşkın teceddüd-i zuhuruna binaen düğün masarifinin tarafımızdan tesviye olunacağına ve çıkmış olduğum hane Muradiye'de Arnavut Bayırı'nda olup Mustafa Efendi'nin o hanede görülmesi, evvelce orası hâlî bir bayır olup bir Arnavut gelip o yerde bir hane bina ve inşa etmiş, muahharen herkes orada birer hane bina ve inşasıyla orası bir mahalle şekline girmiş. Hatta elhâletü hâzihi o Arnavut'un sülâlesinden adam mevcuttur. İşte bundan münfehim olan [596] Mustafa Efendi'nin bir Arnavut tarlası iştirasıyla oraya tohum serpeceğine ve bir de validesinden ayrılıp başka hanede iskân edeceğine remz ü işarettir. Filhakika iş de böyle oldu, yani iç güveysi girdi ise de Enis Efendi'nin hanesi şimdilik müsait olmayıp evvel baharda oda ilâve etmek üzere kendisinin bir başka hanesinde ikame ve iskân olunmak üzere karar verilmiştir. Düğün masrafı daha kese-i aşk u muhabbet ü sohbetten sarf olunup yirmi lirayı da tecavüz etmiştir. Mumaileyhin nikâhı müşarünileyh şeyh efendi hazretleri ile sair zevât-ı kirâm hazır olduğu hâlde Enis Efendi'nin hanesinde fî 22 Cemâziyelevvel sene 317 [28 Ekim 1899] ve fî 16 Eylül sene 315 yevm-i perşembe emr-i nikâh icra olunup şerbetler nûş ve hayır dualar yâd olunarak şeyh efendi tarafından Fâtihasıyla "Hitâmuhu miskun"[577] tezkârıyla selâmetlenmiş azizim.

Oradan fakir mumaileyh Mustafa Efendi'nin sağdıcı olan Evrak Müdürü Şakir Efendi oğlumuz ile beraber Mustafa Efendi'nin hanesine gidip kendisiyle validesini tebrik ederek Enis Efendi'ye verilecek olan akçeyi tamamen Mustafa Efendi'nin eniştesine teslim edip avdet olundu. Ferdâsı cuma günü Sultan Selim Câmi'-i şerîfi'ne gittim. Oranın hatibi câmi'-i şerîfin küşadında hatip tayin olunan zatın sülâlesinden kendi hâlinde bir zattır, işte bu fakir yine âdet ve meslek-i kadîmim üzere dünkü gün Mustafa Efendi'nin nikâhı icra oldu. Bunun hakkında olacak remz ü işaret-i ma'neviyyenin hatip efendi lisanından ve okuyacağı hutbeden istidlâl olunmak üzere tefeül olunarak hutbeye muntazır oldum. İşte okunan hutbe bu idi azizim:

> "el-Hamdu lillâhillezî en'ame alâ ibâdihi bi-bekâ'i silsileti mulûki âli Osmân... ve faddale ibâdehu bi-bekâ'i silsileti mulûki âli Osmân... neşhedu (ilâ âhirihi); ilâhun meneha ibâdehu el-emne bi-

577 "Sonu misktir." Mutaffifîn, 83/26.

bekâ'i silsileti mulûki âli Osmân... ve neşhedu (ilâ âhirihi); nebiyyun bi-bekâ'i şerî'atihi bi-bekâ'i silsileti mulûki Âli Osmân."[578]

Badehu kırâat olunan âyet-i kerîme dahi bu idi: "Hel cezâu'l-ihsâni ille'l-ihsânu."[579]

İşte azizim, bu hutbeden anlaşılan bu idi ki Allâhu a'lem mumaileyh Mustafa Efendi'nin bir erkek çocuğu olacak ve bu devlet ü millete pek çok hizmetler edecektir. Dahi mumaileyh Mustafa Efendi'nin [597] evvelce beyan olunduğu üzere hayası, Hazret-i Osman radıyallâhu anhu efendimiz hazretlerinin hayasından bir zerre demek olmasıyla bu cihetle Âl-i Osman tabirinden murat, Mustafa Efendi'nin dahi manevî Hazret-i Osman âl ü evlâdından addolunması caiz olabilir. Bunda fakire olan hisse de âyet-i kerîmenin sırrından ve ihsanından ne olduğu da malûm olur sultanım.

Artık düğün ve cemiyetin dahi bir an evvel icrasına sa'y u gayret olunarak fî 27 Cemâziyelâhir sene 317 [2 Kasım 1899] ve fî 21 Teşrîn-i evvel sene 315 perşembe günü yalnız kadınlara mahsus olmak üzere cemiyeti icra ve bilâ-noksân her bir âdeti ifa olunup akşam namazı, Muradiye Câmi'-i şerîf'inde ba'de'l-edâ koyku hoyhu (?) diyerek hanesine idhâl ve şerbetler nûş ile nâil-i murâd u merâm oldun diyerek avdet olunmuştur.

İşte bu hutbeden bu gibi tebşîrât alındıkça, Mustafa Efendi'yi gönül ıstıfâ etti. Nasıl ki risalemizde evvelce zikri sebk eden merhum Hacı Hüsameddin Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin yârigârı merhum Hacı Mustafa Efendi kuddise sırruhu'l-azîz gibi bize de böyle oldu. Hâşâ sümme hâşâ onlar ile bizim beynimizde beyne's-semâ'i ve'l-arz ve's-semek fark-ı azîm var ise de onlara mukallit olmuş oluruz. Mukallidin imanı da sahihtir. Veyahut bi-hasebi'z-zâhir mumaileyh Mustafa Efendi de bizim sır kâtibimiz olur sır kâtibi Mustafa Paşa merhum gibi, çünkü malûm ya her bir asrın bir Leylâsı ve bir Mecnunu vardır. Evvel gelenler, derd-i aşk u muhabbetlerini savdılar. Şimdi de derd-i Leylâ ve Mecnun nöbeti bizdedir azizim.

Şâm-ı şerîf'te çalgıcıların söyledikleri devr-i aşkın şarkısıyla bir zaman orada aşkın şark ve garbı cihetlerini devr ettik. Lehu'l-hamdu ve'l-minne şimdi de Edirne'de devr ediyoruz. Lâkin buradaki devre Sultan Veled kuddise sırruhu'l-azîz efendimizin de devri mülhak olmakla eski devirleri kat-ender-kat geçmiştir sultanım. Malûm ya Şam, arâzî-i mukaddese ise burası da dârü'l-meymenedir; burada ashâb-ı meymene vardır şahım sultanım, ruhum, canım. "el-Ârifu yekfîhi'l-işâretu"[580], âmennâ ve saddaknâ ya hû.

---

578 "Allah'a hamd olsun; Âl-i Osmân padişahları silsilesini tutmak suretiyle kullarına lutufta bulundu... Âl-i Osmân padişahları silsilesini tutmak suretiyle kullarını üstün kıldı...(şehadet) Âl-i Osmân padişahları silsilesini tutmak suretiyle kullarına emniyet bahşeden Allah...(şehadet); Şeriatinin devamı, Âl-i Osmân padişahları silsilesinin devamı ile olan Nebi.."

579 "İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?" Rahmân, 55/60.

580 "Arif olana bir işaret yeter"

İşte zâhiren bu gibi rumûzât u işârât-ı ma'nevî dahi zuhur eden tecellî-i hub ve bir de her bir sabah "Ya Fettâh, yâ Alîm" yan yana, diz-be-diz oturup kitab-ı aşkımızı fakir okuyup mumaileyh Mustafa Efendi tebyiz eylediğinden "okuma, canıma değdi!" gibi, fakirin mîzâb-ı aşkımızdan onun aşkı kûyu olan gönlüne nüzul eden katarât-ı aşk u muhabbet semeresi olmalı ki iklîm-i vücûdun payitahtı olan kalp şehrinde kemâl-i heybet ü şevket [598] ve celâletle hâkim olan sultân-ı aşkın hizmetinde bulunmak üzere, yani kurenâlık, mabeyincilik sıfatıyla içeriye alınmasına karar verilir gibi bir şayia zuhurunu hissettiğim gibi, mumaileyh Mustafa Efendi dahi tebyiz etmiş olduğu yirmi cüz'e karîb tercüme-i ahvâlde müşahede eylediği ahvâl-i aşktan dolayı bir dereceye kadar aşk nasıl şey olduğunu anlamış, yani ne yüzden zuhur eder ve nasıl cilve-nümâ olur, bilmiş. İşte bizde de böyle şeyler hissettiği gibi kendi vücûd-ı iklîminde dahi sultân-ı aşka mukarrib olacağını hissederek bu deryâ-yı ummân-ı aşka dalmak, kendisinin min-indillâh mevhûb ve mütehallık olduğu fevkalâde haya ve utancılık sıfatına külliyen mugayir bir ahvâl-i müdhiş ü acîbdir. Evhâm u hayâlâtıyla kendisinin ihtiyarı elinde ve yol da yakın iken eski hâline ircâ' olunmak niyetiyle zimâm-ı esb-i muhabbeti ağlayarak dünyaca vâdî-i selâmet olan aşk-ı ma'âş semtine çevirmiş ve bunu fakire arz etmek üzere yazmış olduğu "Summe redednâhu esfele sâfilîne. İllellezîne âmenû ve amilu's-sâlihâti fe-lehum ecrun gayru memnûnin"[581] âyet-i kerîmesi hitamında elinden kalemi bırakıp ve ağlayarak ahvâl-i derûnunu ifade ve beyan eyledi. Ve bu da bin üç yüz on yedi senesi Ramazân-ı şerîfin on beşinci salı gecesinde vaki oldu. Fakir de mumaileyhin bu ahvâl-i perîşânına kemâl-i şefkat ü merhametle bazı gûne pend ü nasihat ederek bu gibi aşk ahvalinden masun u mahfuz olacağını kendisine tefhim ve bu bapta hiçbir taraftan taarruz u müdahale olunmayacağı dahi kaviyyen temine alınarak tebşir ettim. Mumaileyh de bu bapta fevkalâde memnun u mesrur oldular. Sonra bu işi gönül âlemiyle tetkik ve âlem-i ma'nâya tatbik ettim. Şöyle netice buldum ki aşk-ı mecâzî cihet-i süflîdir ve aşk-ı hakîkat cihet-i ulvîdir. İşte bu âyet-i kerîmenin remz ü işaretinden kendisine ârız olacak süfliyeti terk ile ulviyet cihetini ihtiyar etmesi hakikaten şâyân-ı tahsîn ü takdîr olmakla muhabbetimiz bir kat daha efzûn oldu azizim.

Mezkûr tercümenin tebyizi için kendisine ayrıca bir vazîfe-i mu'ayyen tayin olunmuş idi. Ancak erenler tarafından başkaca zâhiren bir mükâfat beklenir idi. O esnada şubelerce bir iki mahall münhal olup alelusul imtihana umum sırada mumaileyh de davet olundu. Hikmet-i ilâhî müstait, zeki bir adam iken [599] her nasılsa o imtihanda haya ve hicabı kendisine perde olup yapmış olduğu hesap yanlış olduğu tebeyyün ederek terfiine muvaffak olamadım. Kendisi de ziyadesiyle muztarip oldu. Binaenaleyh erenlerin kemâl-i lutf u ihsanlarına itimatla kalben teveccüh olunarak "Bi-iznillâhi ta'âlâ üç ay sonra yani gelecek bin üç yüz on altı senesi [1900] Martında Mustafa Efendi sınf-ı râbi'sin, tebşir ederim" dedim. Ve bunu müteakip birkaç gün sonra risaleyi yazar iken münasebetle

581 "Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Yalnız inanıp iyi işler yapanlar hariç. Onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır." Tîn, 95/5-6.

bir yer gelip gönül âlemine tulû etti ki Hazret-i Pîr efendimiz buyuruyorlar ki "Mustafa'nın ensesine üç tokat vur, üç ay sonra sınf-ı râbi'dir!" İşte böyle diyerek üç de hafifçe tokat vurdum. Nitekim evvelce zikr ü beyan olunduğu üzere bizim Âsım Efendi'ye böyle vaat olunup söz verilmiş ve muahharen erenler yüzümü kara etmeyip maaş ihsan etmiş idiler azizim. Mumaileyh Mustafa Efendi'ye böyle "Marttan itibaren sınf-ı râbi'sin" diye vaat ve beyanı sırada Âsım Efendi'de olduğu gibi bizim nurumuz, ruhumuz birinci şube mümeyyizi izzetlû Nuri Bey oğlumuz nezd-i fakîrîde idi. Anlaşılan keyfiyeti muhasebeci saadetlû Tahsin Beyefendi hazretlerine arz u beyan etmiş ki aradan dört beş gün sonra mumaileyh Nuri Bey şubemize teşrif buyurdular. Şuradan buradan muhabbet eder iken, münasebetle işi efendilerin terfî'-i sınfları bahsine getirip mumaileyh Mustafa Efendi'ye hitaben buyurdular ki "Siz teessüf etmeyiniz, biz muhasebeci beyefendi ile karar verdik, Erkân-ı Harbiyye şubelerindeki efendilerin azlığı ve işlerin kesreti cihetle birkaç sınıf daha açılmak için evvelce makâm-ı Cenâb-ı Seraskerîye mufassalen arz u beyan olunmuş idi. İradesi çıkmış diyorlar. İnşâallâhu ta'âlâ emirnâme-i Cenâb-ı Seraskerî vürudunda zaten dördüncü şubede bir mülâzım efendi var ki o da sizsiniz, yine bu şubede kalmak üzere sizi sınf-ı râbi' edip sizin yerinize bir mülâzım hariçten alınacaktır, yani müdür ve muavin efendiden başka bir sınf-ı râbi' ile bir de mülâzım bulunacaktır. İşte şimdiden sizi tebşir ederim." Ve müdür efendiden bu bapta olan vaat ve nutk-ı âlîleri dahi tamamıyla muvâfık-ı hikmet olduğunu dahi ilâve ederek "Onların himmetlerinden dolayı da başkaca kendilerine teşekkür ederim" buyurdular.

İşte azizim, üç yüz on altı senesi [1900] Martı dahi geldi, Binaenaleyh Mustafa Efendi'ye dedim ki "Oğlum, resmen sınf-ı râbi' [600] oluncaya kadar sınf-ı râbi' maaşı olan şehriye olarak altı mecidiye sizin için verilecektir. Muavin İzzet Bey de böylece şahit olsun, ona göre şubenin umûr-ı hesâbiyye ve kuyûdiyyesiyle mu'âmelât-ı sâiresine himmet ü gayret edesin" dedim ve îd-i adhâda "İşte mart maaşın" deyip mecidiyeleri teslim ettim. Mumaileyh Mustafa Efendi de o akçeden îd-i sa'îd-i adhâ için bir kurban alıp "lillâhi ve resûlihi" diye teberrüken kurban etmiş, çünkü kendisinin fakr-ı hâli cihetle şimdiye kadar asla kurban kendisine vacip olmamış idi. İşte bu bayram sahih büyük bir bayram edip Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senalar etmiştir.

Tercüme-i ahvâl risalemizin cild-i evveli Zilhicce-i şerîfin yedinci [7 Nisan 1900] cumartesi günü tebyizi hitam bulup cild-i evvelin tebyizi hakkı ve vazifesi olan akçeler dahi tamamen eda olunduğu cihetle artık bundan dolayı da fevkalâde teşekkür ederek cild-i sânînin tebyizine dört göz ile muntazır olmuştur azizim.

Evvelce arz olunduğu üzere cild-i evvelin tebyizine bed' ü mübâşeret fî 30 Rebiülâhir[582] sene 317 [7 Ağustos 1899] ve fî 26 Temmuz sene 315 yevm-i pazartesi idi. Ramazân-ı şerîfte tatil olundu. Ancak teberrüken bir iki gece yazılmıştır. Bu hesap üzere mezkûr cild-i evvel altı ay yedi günde tebyizi hitam

582 Doğrusu Rebiülevvel olmalı.

bulmuştur. "el-İntizârı eşeddu mine'n-nâri"[583] fehvasınca artık Mustafa Efendi'nin gönlünü teşvişten ve intizarıyla gözleri karakol gibi üzerime havale edip dikmekten kurtarmak için "Bârekellâhu's-sebte ve'l-hamîse"[584] diyerek sâlifü'l-beyân Zilhicce-i şerîfin on dördüncü [14 Nisan 1900] ve üç yüz on altıncı senesi Nisanının iptidası olan cumartesi günü "Ya Fettâh, yâ Alîm" deyip cild-i sânînin tebyizine bed' ü mübâşeret olundu, yani bir cumartesi hitamıyla bir cumartesi bed' olunmuş. Arada kalan eyyâm-ı kalîle hiç makamında idi. Lâkin bi-hasebi'l-ma'nâ müddet-i mezkûre, eyyâm-ı câhiliyyet gibi sultân-ı aşkın, zulumât-ı efkâr bulutlarıyla gizlenmiş ve iklîm-i vücûd deryasına târî olan emvâc-ı muhavvif-i dehşet-nümâsı haylice sefîne-i aşkı zedelemiş ve bazı cihetlerini tahrip etmeye başlayıp bu hâl ile girdab-ı belâ olan iftirâk-ı ke'l-belâya yaklaşmak sıralarında iken hele Cenâb-ı Hakk'a pek çok hamd ü senalar olsun ki iklîm-i vücûd-ı uşşâk, fecr-i sâdıktan şems-i hakîkat yevm-i sebtte kemâl-i azamet ü şefkat ü celâletle tulû ederek vücut âlemini pür-nûr [601] ve ziya eylediği gibi, leyle-i zulumâtı dahi bedr-i nûr arz-ı cemâl ederek tamamıyla zulumât, mübeddel-i nûrun-alâ-nûr olmuştur azizim. Cenâb-ı Hak bu nûr u ziyâ-yı ma'nevî ve tecellî-i hubb-ı zâtî sayesinde karîben cild-i sânînin dahi kemâl-i aşk u şevk ü muhabbetle hitamını nasip ve müyesser eylesin amin.

Evvelce arz u beyan olunduğu üzere üç yüz on beş senesi Ağustos [13 Ağustos 1899] iptidalarında havaların öyle birden bire kesb-i bürûdet eylemesinden o sene kışın şiddetli olması ihtimaline zâhib olunarak levâzımât-ı şitâiyyenin vakt ü zamanıyla mubayaasına kıyam olunmuş. Evvelâ ve birinci fakirin on senelik kendi cinsimden ve beyaz kurt derisinden olan kürküm eskimiş ve hem de gayet ağır olup ihtiyarlık bu ya, artık sürüklemeye takatim kalmamış olmasıyla evvel-be-evvel bunun üzerimden def'iyle hafifçe bir nâfe kürk iştirasına niyet olunarak Vezne Müdürü izzetlû Feyzi Efendi mine'l-kadîm fakire olan kemâl-i iltifât u mürüvvetlerinden dolayı efendi-i mûmâileyh ile birlikte mubayaa olunmasına karar verilmiş idi. Muahharen olunan hesap ve kitap üzerine kürk on adet liraya çıkacağı ve malûm ya bin yıllık kalender rint Aşçı Dede çorbanın tuzu yok dedikleri gibi tuz mu evet tiz ediyor. Binaenaleyh mezkûr liranın tedariki kabil olamayacağına tamamıyla yakîn hâsıl olduğundan bunun bir çâre-i hasenesi düşünülmeye başlandı. Ama iç il sancağından da "Aman aman kaşı karam derd-i aşkınla perişandır hâlim" şarkısı da sâzendegân mutrib-i aşktan tutturdular. İşte bu neşe ve şevkten gönül âlemine atılan bir remz ü işaretten dolayı manevî feleğe niyaz ve istirham ile kemâl-i aşk u muhabbetle on lira yerine on kere göbek attım. Bu göbek atma tabiri başka bir remz ü işarettir. Cenâb-ı Hak rahmet etsin, bizim matbaa memuru merhum Yüzbaşı Dağıstanî Hacı Mehmed Efendi alâ bilirdi. Hatta ara sıra tenha kaldıkça ikimiz beraber böyle hafifçe bir göbek atıp pür-neş'e-i zevk ü sefâ olurduk azizim.

---

583 "Beklemek, ateşte(yanmakta)n daha zordur."

584 "Allah cumartesiyi ve perşembeyi kutlu eylesin."

İşte bu münasebetle mumaileyh merhum Mehmed Emin Efendi'nin vefatından bir sene mukaddem fakire yazmış olduğu tezkiresinin aynen buraya derci lâzım geldi azizim.

Sûret-i Tezkire:

Huzûr-ı Sâmî-i Mürşidânelerine,

Bismillâhirrahmânirrahîm, "Rabbi yessir ve lâ-tu'assir, rabbi temmim bi'l-hayri."[585] Efendim, evvelki gün bendehaneye teşrif ile iksîr-i hakîkat olan nûr-ı kalbinizi deryâ-yı zulumât kesilen kalb-i [602] muzlimeme nazar-ı mürşidânelerinden teveccüh buyurup ân-ı vâhidde mübeddel-i nûr-ı sürûr buyurdukları sırada leyle-i berâta hazırlanmaklığım ve berat gecesi bize bir şey ihsan u inayet olunacağı tebşir buyurulmuş idi. İrâde-i hakîkat-âdeleri veçhile bendeniz dahi hazırlanmaya kalktım. Dervişin ubudiyete hazırlanması postunu altına almaktır. Biz de üç günden beri postumuzu yani varlığımızı altımıza alıp kemâl-i acz ile niyâz-ı kalbde bulunuyorduk. İşbu leyle-i berâtta niyazımızı tezyîd ederek huzura oturduk. Cenâb-ı Rabbü'l-izzetten beratımızı talep ettik. Hîn-i niyâzda bilcümle mü'minîn ve müminâtın berât-ı şerîfi, Hazret-i Fahr-i âlem sallallâhu ta'âlâ aleyhi ve sellem olduğu vârid-i hâtır oldu. Niyazı tekrar ederek "Yâ berâtü'l-mü'minîn" diye yalvardık. O esnada Hazret-i Ali kerremallâhu vechehu hatıra zuhur etti. Ondan sonra pîrim Şeyh Şa'bân-ı Veli ve daha sonra Şeyh Emin Efendi merhum hatıra geldi. Bu zatların vârid-i hâtır oluşlarından Hazret-i Fahr-i âlem berât-ı umûmî olup havâssa mahsus bir de ayrıca berat olduğu zuhûrât-ı kalbiyye meyanında tulû etti. Havâssa mahsus berat dahi Hazret-i Cibrîl-i Emîn'in Cenâb-ı Risâlete talim ve Cenâb-ı Risâletten Hazret-i Ali kerremallâhu vechehu hazretlerine tefhim buyurulup oradan Hasan-ı Basrî ve Cüneyd-i Bağdadî'ye emanet buyurulan "sirrullâh" olduğunu anladım. İşte havâssın beratı sırr-ı ilâhîdir. Badehu huzurdan kalkıp hâl-i beşeriyyeti ihtiyar ile saat dörtte uykuya yattım. Rabbim hayırlar versin, saat altıda zîrde arz eyleyeceğim rüyayı gördüm:

Sultan Selim Câmi'-i şerîfi gibi bir camide bendeniz dahi hazır olduğum hâlde cemaatle yatsı namazı edasına kalktık. Cemaat meyanından bir binbaşı imamete geçti. Biz de cümleten ona ittiba ettik. Bu binbaşı bize iki rekatı kıldırdıktan sonra imameti terk ile savuştu. Cümlemizin namazı yarım kaldı. O esnada bendeniz mihraba gidip namazı kıldırmaya kalkıştım. Mihrapta bizim matbaa hattatı Selim Efendi ayakta duruyordu. O da imamın fikdânından dolayı imamet etmek üzere mihraba geçmiş idi. Kendisine hitaben:

585 "Allahım, kolaylaştır, zorlaştırma; Allahım güzel bir şekilde sonlandır."

"Selim Efendi çekil!" deyip onu mihraptan savdım ve kendim mihraba durdum. Derhâl cemaate yüzümü dönüp "Ey cemaat, bana tabi olun!" diye cümlesine [603] hitap ettim ve hemen dönüp namaza durdum. Birinci rekatta Fâtihadan sonra zamm-ı sûre olarak "İnnâ enzelnâhu"[586] sûresini koştum. Fakat bu sureyi hitamına kadar okumayıp "Tenezzelu'l-melâiketu ve'r-rûhu fîhâ bi-izni rabbihim"[587] âyet-i kerîmesine kadar okudum. Ondan sonrasını "Tenezzelu'l-melâiketu ve'r-rûhu"[588] "Fîhâ kutubun kayyimetun"[589] diyerek hitam verdim. Sonra ikinci rekatta dahi "E-lem neşrah leke sadreke"[590] suresini gayet muhrik bir seda ile ve kemâl-i huzû' ile tamamen okudum. Badehu diğer rekatları da usulü veçhile kıldırdım. Cemaatin ekserisi bildiğim zatlar idi. Hatta içlerinde bizim Fikri Efendi de var idi. İmamete geçen binbaşı dahi Fikri Efendi'nin biraderi olup Tahir Efendi isminde bir zattır ki kendisini bendeniz dahi tanırım. Evvelce Edirne'de idi, güya bu sırada kendisinin ihtilâsı vaki olduğundan muhasebe için Edirne'ye celp olunmuş.

İşte efendim, bu gece şu beratı aldık. Artık iradenize muntazırım. Bundan yirmi beş sene mukaddem tarike ilk sülûk eylediğim zaman birinci haftada rüyamda yatsı ezanı okumuş idim. Bu kere de imam oldum. Elhamdülillâh yirmi beş senede müezzinlikten imamlığa terfi edebildim. Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri menba'-ı feyz-i âlem olan nûr-ı Cenâb-ı Risâletten bu âciz kulunu da her bâr müstefit buyursun, amin. Hitâm şud.

İşte efendi-i mûmâileyh bir sene sonra yani bu berattan sonraki berat gecesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek tabuta vaz' olunur iken şöyle nazar eyledim ki Mehmed Efendi değildir, baştan ayağa bir nûr-ı mücessemdir. Vasiyeti üzere "garipler mezarlığı"na defnolunmuştur, rahmetullâhi aleyhi kuddise sırruhu'l-azîz.

Gelelim bahsimize. İşbu göbek atmak hikâyesinden hatıra geldi ki Erzincan'da meşhur ve hikâyesi evvelce sebk eden bizim İrşâdî Baba merhûm, bir gün huzûr-ı Hazret-i Şeyh-i A'zama gelip şöyle bir arz etti ki "Hoca, dünkü gün sarayın önünden geçer iken içeride musika çalınırdı. Gönlüme hoş geldi, yanlarına gittim. Lâkin o kadar neşelendim ki az kalsın oynayayım." Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'l-azîz efendimiz buyurdular ki "Oynamadın mı?" "Hayır, oynamadım" dedi. Sonra buyurdular ki "Esef olunur, vah vah hiç bu hâlde âşık olan durur mu a biçare? Kıvıra kıvıra oynayıp göbek atmalı idin" buyurdular. İşbu

586 "Biz onu (Kur'an'ı)' indirdik." Kadir, 97/1.

587 "Melekler ve Rûh, o gece Rab'lerinin izniyle her iş için iner de iner." Kadir, 97/4.

588 "Melekler ve Rûh, iner de iner." Kadir, 97/4.

589 "O sahifelerde doğru, değerli kitaplar vardır." Beyinne, 98/3.

590 "Biz senin (bunalan) göğsünü açmadık mı (ondaki bunalımları, sıkıntıları giderip onu ilim, hikmet ve huzur ile genişletmedik mi)?" İnşirâh, 94/1.

kıvırmak, göbek atmak senin benim bildiğim kıvırmak, göbek atmak değildir azizim. [604]

Hikâye olunur ki zamân-ı evâilde bir medresenin odasında hırka-pûş-ı vahdet ü uzlet olan bir zât-ı âlî-kadr cumadan cumaya ittisalindeki câmi'-i şerîfe cuma namazı için çıkıp sair eyyâm çilehanesinden dışarıya çıkmaz imiş. Bir cuma gecesi kendisine olan zuhûrât ve tecelliyâttan dolayı Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz kendi dest-i risâlet-penâhîleriyle bu zatın başına bir taç koymuşlar. İşte bu zuhûrâttan dolayı vera' ve takvesı kat-ender-kat olup ferdâsı cuma günü cuma namazı için medreseden taşra çıkıp bir müddet yürüdükten sonra atı görür ki o tarîk-i müstakîmin ve cadde büyük yolun alt başından yukarı doğru bir düğün alayı geliyor. Bu zât-ı âlî-kadr gizlenmek ve bir tarafa sapmak murat etmiş ise de yolun iki tarafı kale duvarı gibi duvar ile mahdut olup sapacak, gizlenecek bir diğer sokak ve mahal dahi olmadığından ve alayın önünde davul zurna ile bir köçek ziller elinde şakırdayarak raks ederek geliyor. Zarurî bunu görmemek için abasını başına çekip yüzünü duvarak koymuş. Bu hâlde iken, köçek bunun yanına gelip başından abasını çekip kulağına demiş ki "Aziz, benden ne kaçarsın? Bu gece senin başına tacı koyanın aşkına raks ediyorum" demesiyle o zât-ı âlî-kadr bir sayha edip orada düşüp kalmıştır. Âmennâ ve saddaknâ.

Fakir görmedim, ammâ görmüş gibi iman ve tasdik ettiğim ahvâl-i aşka olan ma'lûmât-ı kâmile-i fakîrî muktezasındandır azizim. Hatta geçen gün bizim matbaa memuru Süleyman Bey ki ehl-i tarîk ve ehl-i muhabbettir, şubeye teşrif edip esnâ-yı muhabbette zaten muhabbetimiz de sâbık matbaa memuru merhum Mehmed Efendi gibi ahvâl-i butûn u tarîkat ve aşk u muhabbetten idi, bi'l-münâsebe buyurdular ki "Şeyh Sânî Efendi merhumun bazı hikâyelerinden size bir hikâye söyleyeyim." Buyurdu ki "Miralay Bekir Nizami Bey şöyle hikâye etti ki "Mahdumum fevkalâde keyifsiz olup artık hükemâ cevâb-ı kat'î vererek birkaç saatlik ömrü kalmıştır diyerek çekilip gittiler. Ben de bu efkâr ile sokağa çıkıp o gece Akif Paşa merhumun konağına gittim. İçeriye girip odada gördüm ki Şeyh Sânî Efendi elinde mazhar bir şeyler okuyup göbek atar. Beni görünce hem mazhara vurarak [605] hem de bana bakıp "Kalsın mı kalsın, kalsın mı kalsın!" buyurur. Etrafıma baktım, gördüm ki kimisi salya sümük karışmış düşmüş, kimisi ağlar, kimisi bayılmış mest olmuştur. Sânî Efendi bunların gidip kulaklarından çekip birer birer kaldırdı. Onlara hitaben yine mazhar çalıp "kalsın mı kalsın" buyurur; onlar da onunla beraber "kalsın mı kalsın" dediler. Oradan çıkıp eve geldim. Onu gördüm ki mahdûm kalkmış, çorba içiyor. "Aman nedir bu hâl?" dedim. Dediler ki "Bilmiyoruz, birdenbire yatağından kalkıp çorba isterim dedi." İşte bu hâlde be-hakk-ı Hudâ bunlar ehlullâh olduğunda şüphem kalmayıp yaydan çıkmış oku Allah'ın izniyle geriye aldılar diye mîr-i mûmâileyh Süleyman Bey'e nakletmiş olduğunu mirim dahi şubede cümlemize böylece hikâye etti. İşte bu Sânî Efendi kuddise sırruhu'l-azîz risalemizde zikri sebk eden bizim Sânî Efendimizdir. Ah, ah ne çare ki istidat, kabiliyet nîst azizim.

Gelelim biz bahsimize. Artık hulûs-i kalb ve i'tikâd-ı tâm ile niyazımın kabulüne yakîn hâsıl olmakla bi'l-münâsebe şurada burada nakl ü hikâye olunurdu. Hatta ay başında vezneyi tadat için saadetlû Muhasebeci Tahsin Beyefendi dahi vezneye teşrif etmiş idi. Münasebetle akçemiz olmadığından kış hafifçe geçmek için feleğe on kere göbek attığımı ve göbek atmak sebebini ifade ve beyan edip onlar da taaccüp ederek güldüler azizim.

Vaktaki şitâ ayak attı, lehu'l-hamdu ve'l-minne bir şeyler yoktur. Maşallah bârekellâh diyerek ziyadesiyle memnun oldum. Ancak göbek demek malûm ya insanın göbeği ki hey'et ü eşkâl-i vücûdun ortasındadır, onun için göbek tabir ederler. Binaenaleyh felek de kış denilen heyet ü eşkâlden göbeği olan kış ortasında fevkalâde on gün kadar kuru bir soğuk ettiği gibi, on gün de kar nüzulüyle yerde kaldı, yani kışın her iki nevinden onar gün fiilini icra ederek "Hitâmuhu miskun"[591] oldu. İşte on göbek demenin manası ve göbek atmanın sırrı bu idi azizim sultanım hû.

Sâye-i Cenâb-ı Gavs-ı A'zamîde bu yüzsüz asi Aşçı Dede'ye feleğin lutf u müsaadeleri çok vaki olmuştur. Nitekim geçenlerde vuku bulan bir hadiseden dolayı göbek atmaksızın bir teveccüh ve niyaz ile imdadımıza yetiştiği gibidir. Şöyle ki Dersaadet'te bulunan üvey mahdûm-ı fakîrî İsmail Efendi'nin [606] familyası İzmirli olup beş altı aydır ki İzmir'de idi. Bundan beş ay mukaddem bir kerimesi dünyaya gelmiş, ismini Fatma Binnaz tesmiye etmişler. Bu kere kayınvalidesiyle beraber familyası Dersaadet'e gelip oradan da fakiri ziyaret için Edirne'ye geleceklerini fî 18 Nisan sene 316 [1 Mayıs 1900] tarihli olup ferdâsı çarşamba günü almış olduğum bir mektubunda Huriye ve kerimesi Binnaz cariyeniz efendimizi ziyaret etmek için bu cuma gecesi treniyle Edirne'ye gelecekle-rinden cuma günü alessabah istikbal buyurulup alınmasını ifade ve beyan etmiş. Fevkalâde memnun ve mesrur oldum. Der hâl para kesesini çıkarıp mevcudumuzu tadat ettim ki altı kuruşum vardır. Zaten evde, şurada burada param yoktur. Altı kuruşla bu iş yol alamayacağını yakînen bildiğimden derhâl beş adet sim mecidiye için depo namına bir senet yazıp Vezne Muavini Mehmed Efendi oğlumuza gönderdim. Senet geriye gelip "Ale'l-hesâb akçe verilmesin diye reis paşa hazretlerinin iradeleri olduğundan, bu bapta mazurum" demiş. İşin ehemmiyeti ve akçenin fikdânına ve tehiri nâ-kâbil bulunduğuna binaen artık ister istemez zarurî "Ya Musa!" deyip iklîm-i vücûd payitahtı olan şehr-i azîm-i kalbde serîr-i saltanat-ı aşk u muhabbet-nişîn olan sultân-ı aşka teveccüh ile feth ü küşadı arz u niyaz olunmuş. Aradan beş on dakika sonra şubenin kapısından bir asker girip elinde bir pusula doğruca fakire gelip pusulayı verdi. Nazar ettim ki pusulanın bâlâsı Kırcaali Hastahanesi için yazılı olup alt tarafı ber-vech-i müfredât lüzumu olan evrâk-ı matbû'anın esamisiyle kuruşları terkîm olunmuş ve yekûn kuruş yüz kırk dokuz kuruş on paradan ibaret olup bunun altına Nizamiye On Beşinci Alayın Üçüncü Taburunun Dördüncü Bölüğü Bölük Emini Ali'ye teslimen gönderilmiş diyerek bir de fî 15 Nisan sene

591 "Sonu misktir." Mutaffifîn, 83/26.

316 [28 Nisan 1900] tarih keşîdesiyle ziri dahi hastahaneye mahsus olan mühür ile temhir olunmuş. Merkûma dedim ki "Bunun için inha ve tahrirat vermediler mi?" Dedi ki "Hayır efendi, ne inhası vardır ve ne tahrirat. Yalnız bu akçeyi al götür, kâğıtları al gel dediler." O anda işi anladım ki bu akçe imdâd-ı Hazret-i Ali ile yani kendi yine kendisiyle fakire yetiştirmiş bir akçe olup hemen manevî feleğe ve erenlere secde-i şükrâniyyet ile: "Oğlum, ver akçeleri" dedim. Merkûm da tamamen akçeyi fakire teslim edip mezkûr evrakın matbaadan itası için [607] icap eden ilmühaberi yazılıp merkûme bi'l-i'tâ: "İşte oğlum, evrakları matbaadan al, hastahaneye götür, teslim et" deyip selâmetle yola vurdum. Sonra kendi kendime tefekkür ederek "Fe-subhânallâhi Kâdir-i Kayyûm" dedim, çünkü şimdiye kadar böyle inhasız hiçbir taraftan akçe geldiği yoktur ve gelmez, muhakkak bir iki satır inha ve istida ile "Akçeyi filâna teslimen" gönderilmiştir. "Evrakın irsali" diye yazılıp muameleye konur, bunun böyle inhasız gelmiş akçe fakir için gönderilmiş olmasıyla eğerçi inhası olsaydı, resmen muameleye konulup evvelemirde akçe teslîm-i depo olduktan sonra muamele görüp matbaaya ilmühaber verilecektir. O zaman fakirin elime akçe geçmez azizim. Hâlbuki erenler şahı Hazret-i Ali, tabîb-i hâzık-ı ma'nevî olduğundan fakirin emrâz-ı ma'neviyyeme ilâc ve tedavi için yine Hazret-i Ali ile irsal ve ihsan buyurmuştur sultanım.

Şimdi bu işi zâhire ve bâtına tatbik edelim. Her bir şey, yed-i kabza-i kudret-i ilâhiyyededir. İrâde-i ilâhiyyesi olmadıkça, sinek kanadını hareket ettiremez. Âmennâ ve saddaknâ.

İşte fakire böyle bir mektup geleceği ve ona lâzım olan akçe tedariki nâ-kâbil olacağı ve yanımda dahi akçe bulunamayacağı cihetlerle mektup İstanbul'dan yazılır iken veya yazılmazdan evvel karar verilir iken, Kırcaali Hastahanesi'nden de bu yolda akçe tedarik olunarak böyle inhasızca bir pusula ile şubesine gönderelim hatırası oradaki canların gönlüne atılıp öylece icra etmişler. Onların da bu ledünniyâtından haberleri olmadığı gibi kable'z-zuhûr fakir dahi bîhaber olduğum emr-i bedîhîdir azizim.

Ferdâsı günü perşembe olup Mevlevîhaneye gittim. Âyîn-i şerîf icrasından sonra bizim canımız, ruhumuz, aziz ihvanımız Edirne Merkez Hastahanesi Tabîb-i evveli izzetlû Hüsnü Beyefendimiz ile kezalik komşumuz Hastahane Müdürü bizim Hasîb Efendi oğlumuzu orada gördüm. Esnâ-yı muhabbette bu hikâyeyi naklettim. Onlar da taaccüp ettiler. Ve dedim ki "Bu hikâyeyi reis paşa hazretlerine arz edeceğim, bu yüzsüz asi dedeyi akçesiz bırakmasınlar, çünkü fakir bin yıllık rint ve kalender bir herifim, lüzumsuz akçe istemem. Lüzumu takdirinde de vermezlerse artık ikide bir erenlere böyle yüzsüzlük ederek akçe isteyemem. Sonra onları erenlere havale ederim" dedim. Muradım ise bi'l-vâsıta reis paşa hazretlerinin sem'-i âlîlerine vâsıl olsun da âle'l-hesâb akçe verilmesi için [608] vezne müdürüne emir versinlerdir azizim. Yoksa bu yüzsüz asi günahkârın erenler ile münasebeti nedir? Onlar kim, fakir kim! Beyne's-semâ'i ve's-semek fark-ı azîm vardır. İşin en doğrusu bu gibi şeylere tesadüfî kabilindendir derler şahım, efendim. Lâkin bizim Baba Edhem Paşa merhumun erenlere olan niyazı

ve der-akab kabul niyazıyla cilvè-nümâ olan zuhûrâtı fakirin gibi tesadüfî kabilinden olmayıp sahihen ve hakikaten zuhûrât ve tecellî-i Hak deniliyor azizim.

Şöyle ki risalemizde evvelce arz u beyan olunan ferîkân-i kirâmdan Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Reisi olup muahharen dahi Erzincan Mutasarrıflığında bulunan ve tarîkat-ı aliyye-i nâzeniye meşâyıhından merhum ve mağfur Edhem Paşa, Hazret-i A'zam efendimize ziyadesiyle arz-ı muhabbet eylediği gibi fakire dahi muhabbetleri ziyade idi. Bu zatın riyaseti zamanında ambarda pirinç az kalmış olduğundan asâkir-i şâhâne için Trabzon'dan pirinç mubayaasıyla serî'an irsali oradaki sevk memuruna yazılmış ise de tedarikiyle gönderilmesi biraz uzamış. Ve bir perşembe günü idi, ambar memuru meclise gelip reis paşa merhuma dedi ki "Efendim, ambarda bir dirhem pirinç yoktur ve bu gece askere pilâv verileceğinden alay ve taburların vekîl-i harçları ambardadır, ne emriniz olur?" dedi. Paşa merhum Erzincan mutasarrıflığına yaver-i mahsûs gönderdi ki "Asker için bu gecelik olarak çarşıdan pirinç tedarik etsinler." Cevap geldi ki "Çarşıda pirinç yoktur, hatta yerine bulgur bile isteseler onun dahi tedariki kabil değildir." Yaver gelip böylece söyledi. Fakir bir iş için mecliste bulundum. Paşa merhumun rengi biraz mütegayyir oldu ve fakire: "Baba efendi, biraz otursanız" dedi. Oturdum. O aralık tekrar ambar memuru gelip "Efendim akşam oldu, vekîl-i harçlar tacil ediyorlar, ne emriniz olur?" dedi. Onu gördüm ki paşa merhum başından fesi çıkarıp önündeki masanın üzerine attı, başını tavana yukarıya kaldırdı, yani "Ne ferman buyuracaksınız?" gibi bir remz ü işaret ederek ambar memuruna dedi ki "Erenlerim, azıcık sabret, dur biraz dışarıda bakalım" dedi. Ambar memuru dışarıya çıktı. Beş on dakika sonra başı kefiyeli bir zabit içeriye geldi. Reis paşaya dedi ki "Efendim, pirinçler geldi, ne tarafa teslim edeceğim?" Hey'et-i meclis cümleten paşanın yüzüne bakıp hayran oldular. [609] Paşa merhum da şöyle bir nazar ve bir tebessüm ile fakire bir nazar ve işaret buyurdular ve dediler ki "Dışarıdaki ambar memurunu çağırın." Ambar memuru geldi. "İşte pirinçleri teslim al erenlerden" dedi. Sonra fesini başına giyip bir genişçe dem aldı azizim.

BU FASIL MÜBEYYİZ EFENDİ'NİN İTİZARIYLA İMTİNAI HAKKINDADIR

Fe-subhânallâh bu hikâye hitamında fakirin genişçe genişçe almakta olduğum demler, nefesler daralmaya yüz gösterdi. "Aman efendim, hayrolsun, erenlerim nedir?" dedim. Ne olacak, bizim risale-i tercüme-i ahvâlin teclîd olmuş olan cildin tebyizi bugün hitam buldu, yani fî 8 Haziran sene 316 [21 Haziran 1900] yevm-i perşembe idi. Cumartesi günü perakende ve perişan evrak üzerinde olanların tebyizine bed' ü mübâşeret olunması mübeyyiz efendimize oğlumuza ifade ve beyan olundukta şöyle arz-ı merâm eylediler ki "Efendimize bir büyük rica ve niyazım vardır. Ma'lûm-ı âlînizdir ki sâye-i aliyyenizde teehhül ettiğimin iptidası gününden beri bu ana kadar yalnız cuma günleri tatil edip kusur eyyam alessabah yatağımdan kalkar kalkmaz kahve ve sigarayı burada içmek üzere gözlerimi ovarak doğruca hâk-i pây-i vâlâlarına yüz sürüp ale'd-devâm yevmiye üç saat risale tebyiziyle meşgul ve badehu taam edip kapıya gidiyorum. Ancak cuma günleri refikam cariyeniz ile alessabah kahve ve sigara ve taam ekl ü şürbü zevk ü sefasını buluyorum. Eğerçi lutfen ve keremen müsaade buyurulur ise, evrâk-ı perîşân üzerinde olanları kalem vaktinden bir iki saat evvelce kaleme gidip orada tebyiz edeyim. Bu bapta emr ü irade efendimizindir" diyerek hatm-i kelâm ettiği anda âlem-i gönülden "el-İnsâfu nisfu'd-dîni"[592] hadîs-i şerîfi okundu. Binaenaleyh bu bapta asla şek ve şüpheye muktedir olamayıp "Pek münasiptir, iyi olur efendi oğlum" dedim. Ammâ velâkin bu iş biraz muhataralı olduğunu hissettim, çünkü bahsimiz Şam'dan Dersaadet'e avdetle oradan Edirne'ye gelinmesi ahvali hakkında olup Edirnece olan [610] ahvalin bazı zevât-ı kirâmdan şimdilik ihfâ ve ketmi lâzımdır. Nasıl olur böyle şubede fakirin kıraatiyle Mustafa Efendi oğlumuzun tebyiz etmesi, artık bilemem. Her ne ise "Bakalım felek ne ahkâm çıkaracak?" dedim. Bununla beraber hikmet-i ilâhî gönlüme bir mahzuniyet ve bir gariplik eseri gibi şey zuhur ederek mumaileyh Mustafa Efendi oğlumuza sezdirmeyerek gözlerimden birkaç damla yaş zuhur etti, çünkü malûm ya bir haneden bir kedi bile eksik olsa, insanın gücüne gider, değil ki böyle bir esrar kâtibimiz ve pek çok sevdiğimiz bir zat soframızdan elini keser ise tabîî mahzuniyet hâsıl olur.

İşte fakirin böyle muhabbet yüzünden birkaç damla yaş gözümden akınca koca feleğin gayretine dokunur. Hemen o an ve dakikada bir şiddetli yağmur zuhur ederek bi'l-vekâle felek de ağladı demektir. Cumartesi günü fî 10 Haziran sene 316 [23 Haziran 1900] tarihiyle evrakları, buna dair olan şeyleri toplayıp bir

592 "İnsaf dinin yarısıdır."

torba içine vaz' ile alıp kaleme geldim. Saat ikide de efendi oğlumuz geldi. Tebyize mübâşeret olunup saat dörtte tatil edip kalem işleriyle meşgul olduk. Lâkin gönül bu ya, efendi oğlumuzun öyle nefîs-i enfes taam ve şerâbdan iftirâkıyla taşrada cüz'î bir şey tenavülüne razı olmadığımdan vazîfe-i asliyyesinden başka taamiye olarak yevmiye bir çeyrek kendisine takdim etmeye başladım. Bu hâl birkaç gün devam etti. Haziranın on sekizinci [1 Temmuz 1900] günü pazara kadar böyle gitti. Yevm-i mezkûrda Erkân-ı Harbiyye tahrîrât kalemi ketebesinden ve Kadirîhâne Şeyhi reşadetlû Ahmed Efendi hazretlerinin mahdumu hulefâdan reşadetlû Cemal Efendi oğlumuz şubeye gelip mezkûr risaleyi gördü, alıp mütalâa etmeye başladı. "Aman bu ne güzel, ne iyi şeydir! Artık fakiriniz her gün gelip mütalâa ederim" demesi üzeri iş diğer renk kesb etti, yani erenler buradan da bize "kış" dediler. Mumaileyh Mustafa Efendi'ye dedim ki "Efendi oğlum, işte hatırın için bu kadarcık yapabildik, bundan ilerisi biraz müşküldür, çünkü bazı ketm olunacak şeyler vardır, bunlar şimdiden ilân olunacak olmaz, yine eski hamam eski tas deyip hâne-i bî-minnete avdet edelim" dedim. Onlar da kabul buyurup "İrade sizindir" dediler.

Ferdâsı pazartesi günü yine kalemde alessabah bir cüz'î tebyiz ile ertesi salı günü yani haziranın yirminci [3 Temmuz 1900] günü hâne-i fakîrîye ve hücre-i aşk u muhabbetimize avdet ettik. [611] İşte on gün bir ufak çile çıkardık demektir. Hamdolsun haziranın içinde olduğumuz hâlde hava gayet serin, rüzgâr kemâl-i şiddetle eser. Mübeyyiz efendi asla sıcaktan şikâyet etmeye felek meydan vermemiştir. Hatta böyle hücre-i aşk u muhabbetten çıktığımıza gönlüm gibi felek de mahzun u mükedder olup o müddette her gün hava bulutlu gamnâk olarak şiddetli yağmurlar ve şimşekler çakmakta idi. Bazı kere rumuz ederdim ki "Fesubhânallâh bu yaz havalar düzelmedi, mütemadi bulutlu gamnâk gidiyor, galiba bir âşıkın hâlidir bu" der idim. Sahih öyle imiş ki hücre-i aşk u muhabbete avdetle eski hamam eski tas bulup gönlüm germiyet-i aşk u muhabbetle gülistân-ı hakîkat gülleri açılıp yüz gösterip kemâ-fi's-sâbık neş'e-i cilve-i muhabbet arz-ı cemâl eyledikte, artık gönül âlemi tavsif ü tarif olunmaz mazhar-ı tecellî-i aşk-ı sultân oldukta, gam u elem ü keder bulutları parçalanıp her bir parçası iklîm-i vücûdun mâ-verâ-yı nehrinde mahv u fanî olmasıyla zarurî ve tabîî âlem-i zâhirde dahi ne bulut kaldı ne şimşek çaktı. "Âh mine'l-ışk ve hâlâtihi"[593] sultanım, hû.

İftirâk-ı muhabbet dedim de gönlümde bu lafz-ı iftirâkın harfleri birer şeye remz ü işaret olduğu söylendi. Şöyle ki iftirâk, ayrılmak demektir. Bu ayrılık ikidir: Birisi bu âlemden iftirâk, Cenâb-ı Hakk'a ittisal; diğeri Cenâb-ı Hak'tan iftirâk, bu âleme ittisal. İşte bu hâlde iftirâk lafzının harflerinin delâlet eylediği remz ü işaret budur ki "elif" ehadiyyete işaret; "f" firara remz olup "t" tövbe ve inabet eylemek. İmdi bu üç harf cem' ile âfet olur, yani mahz-ı âfet olan bu âlemden ve aşk u muhabbet-i dünyâdan ve mahbûb-ı mecâzîden makâm-ı ehâdiyyete firar ederek günahlara tövbe ve istiğfar ile Cenâb-ı Hakk'a inabet et-

593 "Aşkın elinden ah ve aşkın hallerinden."

mek, "Fe-firrû ilellâhi"[594] sırrıdır. Bunun mefhûm-ı muhâlifi Cenâb-ı Hak'tan ve makâm-ı ehadiyyetten firar ile bu âleme ve mahbûb-ı mecâzîye meyl-i muhabbetle visal kaydında olursa, işte o zaman iftirâktan el-emân el-emân deyip Hakk'a rücu ve tövbe ve istiğfara devam etmek lâzımdır. Bu hâlde kaldı "râk" kelimesi. Bu da su'ûd manasınadır ki "Kellâ izâ belegeti't-terâkiye. Ve kîle men râkin"[595] Yani rûh-ı insân sadra erişe, melekü'l-mevt diye kim "Bu ruhla melâike-i rahmet veya melâike-i azâbdan hanginiz su'ûd eder?" İşte [612] dünyadan rabbisine firar eden ile melâike-i rahmet su'ûd eder. Rabbîsinden hubb-ı dünyâ ve saireye gidenlere melâike-i azâb beraber gider azizim. İşte mülâhaza et, nedir iftirâk, ona göre edesin yarak. Ey azizim en son herkes sevdiğinden eylese iftirâk gerektir.

Bir gün yazar iken merhum Hasan Baba hazretleri tarafından fakire ihsan buyurulan iki kerâmâtın bahsi gelip "birisi sana muhabbet edenlere nûr ile diğer eza ve cefa edenlere nâr ile mukabele etmek" diye yazar iken gönül bu ya, bu kadar perişanlık yüzünden bir miktar incinmiş ki sır kâtibimiz efendi oğlumuza: "Siz bize eza ve cefa ediyorsunuz, nâr ile mukabele ederim, yani size sıtma tutsun" dedim. Biçare de sükût etti, cevap vermedi. Vaktaki vakit geldi, kaleme geldik. Arasından bir saat sonra postacı Kemal, şubeye gelip Bâb-ı Seraskerî'deki intihâb-ı küttâb komisyon kâtibi bizim İhsan Bey'den bir mektup getirdi. Mektubu açtım. Diyor ki "Şubenizdeki Mülâzım Mustafa Efendi'nin iş'âr-ı âlîniz veçhile terfii hakkında işe mübâşeret olunmuştur. Karîben mesrûriyetini yazarım." Fe-subhânallâh dedim. Bir saat evvel inkisar ettim, dua makamına kaim olmuş diyerek mektubu kendisine verdim. Kıraat edip güldü. Dedim: "Niçin güldün?" Dedi ki "Siz beddua ettiniz, hâlbuki bendeniz haklı olduğumdan erenler onu hayr ve duaya tebdil ederek işte mükâfat makamında bu tebşîrâtı ihsan ettiler" dedi. Dedim: "Doğrudur, öyledir lâkin iş senin bildiğin gibi değildir, zira cümlenin malûmu olduğu üzere anaların evlâtlarına olan inkisarı geçmez imiş. Buna sebep ise vermiş olduğu süt karşı gelir imiş. İste onun gibi peder-i ma'nevîlerin dahi evlâd-ı ma'neviyyelerine olan muhabbetleri karşı gelip inkisarı tesir etmez. İşte bizim nârımız sana nûr oldu. Ve hem de pek doğrusu budur ki risalemizin tebyizi sekiz on güne kadar hitam bulacaktır. Allâhu a'lem hîn-i hitâmda yani ya bir gün evvel ya bir gün sonra sınf-ı râbi' emriniz gelecektir. İşte erenler tarafından mükâfat olarak yine bu yüzsüz asi Aşçı Dede sayesinde size dördüncü sınıf hil'ati bahş ü ihsan olunacaktır. İşte şimdiden tebrik ve tebşir ederim" dedim.

O gün bizim canımız, aziz sevdiğimiz Serbaytar Miralay izzetlû Mahmud Bey [613] Efendi şubeye teşrif buyurdular. Mîr-i mûmâileyh tarîk-i nâzenînden olup bazı gûne tasavvufa dair güzel muhabbetler olunurdu ve bizim Mustafa Efendi onların evlâdı gibi sevgilisi olup ara sıra ona lâtife yollu takılırdı.

---

594 "O hâlde Allah'a kaçın." Zâriyât, 51/50.

595 "Hayır, ne zaman ki can köprücük kemiklerine dayanır, ve (başında bulunanlar tarafından): "Kim afsun yapar acaba?" denir." Kıyâmet, 75/26-27.

[**İstitrâd:** Çünkü Mevlevîlerin Bektaşîler ile ittihâd-ı ma'nevîleri vardır, ehlinin malûmudur. İşte şu nutuktan dahi bir derece malûm olur:

"Mevlevîlerle Bektaşîler cansız meysiz; Kâdirîlerle Rufâîler aşksız ateşsiz; Sa'dîlerle Bedevîler cezbesiz donsuz; Halvetîlerle Celvetîler lâle i sümbülsüz olamazlar azizim." Ma'nâ-yı zâhirîsi malûmdur, ma'nâ-yı işâreti budur ki Mevlevîler, Bektaşîler mahbûb severler, zira ki mey için muhakkak saki lâzımdır, sakisiz mey içilmez. Mey ile ney, sakiyle piyâle tev'emdir, aziz. Hakikate gider isen mürşid-i kâmil elinden, feyz-i rabbânî piyâlesinden şarâb-ı aşkı nûş edip mest-i lâ-ya'kıl olmaktır. Daha ileri ve içerisine gidersen, bizzat kendisidir sâkî-i bâkî sultanım.

İmdi Kâdirîlerin aşkı inkâr olunmaz. Rufâîler de ateş ekl ederler. Biz şarâb içeriz, onlar nâr şurubu içerler. Sa'dî, Bedevî sahihen ehl-i cezbedir, donar ise "müşkül açılır", dikkat etmeli rumuza. Halvetî, Celvetî bizzat cânânın bahçesinden lâle i sümbül "Onu sen bil" devşirir, yani envâ'-ı şukûfe-i tecelliyât-ı rabbânî ile dimâg-ı ma'neviyyesini pür-neş'e-i zevk ü sefâ eder. Hele Nakşîler artık onları sorma ki onlar göze yâr ve agyâra görünmeyip onlar kafileyi bir acîb tarikten getirirler, yani "Nakşbendân acîb kâfile-sâlârdır.. Gizli yoldan getirirler hareme kafileyi azizim. Hitâm şud.]

İşte bu hikâyeyi söyledim, yani inkisar ettim. Tebşîrât aldı. Mîr-i mûmâileyh gülüp dedi ki "Bir tarihte İstanbul'da Üsküdar cihetinde mecâzibden bir zat varmış. İskele başında durup bir paşanın birisi kayığa biner iken, elindeki değnek ile sırtına vurmuş. O gün o paşa sadrazam olmuş" diye hikâye etti azizim. Evet öyledir. Herifin dediği gibi "Sen buradan git de ister isen sadrazam ol." Çünkü meşhur meseldir "Göz görmez, gönül katlanır." Bu sahra-yı aşk ve vâdî-i mecnûnda ve belâda şimdiye kadar ne kadar böyle gönül perişanlığı çekilmiştir: lâ-yuad ve lâ-yuhsâ. Ne çare bu yolun kanun ve âdeti böyledir. Bununla bu râh-ı neş'e ve muhabbetin zevki çıkar [614] sultanım.

İşte bu gönül kırgınlığı ile iki tarafa orsa boca gider iken velinimet efendim devletlû Arif Paşa efendimiz hazretlerinin câmi'-i şerîfte olan avizelerine çatıp onları gönlüm gibi kırıp un ufak ettim, yani erenler kambur üstüne kambur yüklettiler. Şöyle ki ber-vech-i zîr arz u beyan olunur.

BU FASIL MÜŞİR PAŞA HAZRETLERİNİN AŞK U MUHABBETİYLE RİSALEMİZİN HÜSN-İ HİTÂMI BEYANINDADIR

Bin üç yüz on sekiz senesi Rebiülevvelinin on ikinci pazartesi [9 Temmuz 1900] gecesi leyle-i vilâdet-i Cenâb-ı Nebevî olmasıyla ale'l-âde ba'de-salâti'l-magrib zât-ı melek-simât-ı cenâb-ı müşîr-i efhamî devletlû Arif Paşa hazretlerini tebrik için huzûr-ı devletlerine ve hâk-i pây-i cenâb-ı hidiv-i a'zamîlerine yüz sürdüm. Önümde Merkez Hastahanesi'nin Sertabibi saadetlû Ahmed Avni Paşa ve arkasında fakir idim. Başka kimse yoktur. Lâkin huzurlarında evvelce gelmiş ümera ve zabitan çoktur. Paşa-yı mûmâileyh resm-i tebriki icra edip ileriye gitti. Fakir de kezalik tebrik ile geriye çekilip en nihayette bir boş sandalye bulup oturdum. Üst tarafımda bir binbaşı vardır. İltifât-ı müşîrîyi kemâl-i ta'zîm ü ihtirâm ile kıyam edercesine aldım. Üçüncü şube müdür muavini olup bundan bir gün evvel vefat eden şu'be-i mezkûr müdürü Mehmed Efendi'nin yerine inha olunan Fikri Efendi, fakirden evvelce gelmiş olmasıyla fakirin gelmesiyle kıyam edip gitmek murat etmiş ise de müşir paşa hazretleri izin vermeyip "Şerbet için de sonra teşrif buyurun" dedi. Hemen o esnada şerbet de geldi. Cümleten nûş ederek bir on dakika kadar huzurlarında bulundum. Lâkin bilemem neden dolayı fakire asla iltifat buyurmadılar, çünkü kendilerine olan aşk u muhabbetim derecesini bilirler idi. Binaenaleyh bu gibi leyâlî-i mübârekede huzurlarına gittiğimde her bâr iltifat buyururlar idi, yani "Hacı Efendi, yatsı namazını nerede eda edeceksin? Nasılsınız? İyi misiniz? Maşallah, havalar da güzel gidiyor" gibi iltifatlarıyla gönlümüzü hoş ve aşk u hararetimizi teskin ederler idi. İşte bu sefer fakire asla şek ve şüfe ve iltifat buyurmadıklarından [615] bu hâl-i te'essüf ile huzurlarından çıktım. Lâkin malûm ya gönül denilen şey gerçi insanın içinde dahilinde ise de taht-ı idâre ve hükm ü tasarrufunda değildir; insandan hariç bir şeydir. Binaenaleyh ona söz anlatmak biraz müşküldür. İşte azizim, bizim koca budala gönül küstü, âdeta incindi ki "Ben ona âşık ve sâdık olup leyl ü nehâr onun aşk u muhabbetiyle dem-güzâr olduğum hâlde bana niçin iltifat etmesin" diyerek bu efkâr ile yatsı namazını eda için Sultan Selim Câmi'-i şerifi'ne gittim. Orada müşir paşa hazretlerinin avizeleri vardır. Bu gibi leyâlî-i mübârekede ispermeçet mumlarıyla tezyin olunup yanar. Yine öylece yakmışlar. Erkân-ı Harbiyye tahrirat kalemi hulefâsından bizim âşık Galib Bey oğlumuz gelip yanıma oturdular. Zaten kendisi vücutlu mülahham olmasıyla sıcaktan bizar olup kalkıp önümüzdeki pencereyi feth ü küşat etti. Derhâl oradan güzel rüzgâr esmeye başladı. Herkes de memnun olup rahat ve teneffüs ederek "Ne güzel oldu" dediler. İşte bu rüzgârın zuhuru avizenin mumlarına tesir ede-

rek mumlar eriyip fitilleri uzayıp iki tarafa meyletmekle o canım billûr şişelere ateş vurmakla şişeler başladı çatlamaya, yani şikeste olarak çat çat kırılarak yere düşmeye başladı. "Acayip, nedir bu?" dedim. Dediler ki "Gönlünüz, müşir paşa hazretlerinin avizelerinin şişelerini kırıyor." "Aman aman!" dedim ise de fayda vermedi. Dedim ki "Sebebiyet bende değil ya, Galib Bey pencereyi küşat etti, rüzgârın tesiriyle oldu." Dediler ki "Evet öyledir, ammâ "Ve mâ remeyte iz remeyte ve lâkinnellâhe remâ"[596] remz ü işaretine ne dersin?" O hâlde sükût edip pek çok istiğfar ettim. Ne çare iş işten geçti azizim.

Risalemizde evvelce beyan olunduğu üzere sâhibü'l-vakt Hasan Baba hazretlerinden fakire ihsan buyurulan iki kerâmâttan biri nûrî, biri nârî idi. Nâr ile mukabele olunduğundan şidde-i harâret şişelere tesir ederek kalbim gibi münkesir olmuştur, velâkin bi-hasebi'l-hakîkat bu işin doğrusu ve asıl ledünniyâtı budur ki gönül arzu etti ki bu cild-i sânîyi kendi güzel, hulku güzel, cümle hâl ü şânı güzel bir mahbûb-ı ma'nevî ve destûr-ı mükerremî ârif-billâh olan canımız, ruhumuz, efendimiz hazretlerinin aşk u muhabbetiyle hatm olsun ve onun aşk u muhabbeti harîriyle şirazesi örülüp sarılıp [616] bağlansın ki ta be-mahşer bu şîrâze-i muhabbet baki ve daim kalsın. Binaenaleyh bu kapıyı feth ü küşat etmek ve bu defîne-i muhabbeti meydân-ı pâzâr-ı aşka çıkarmak için bunun tılsımı olan avizelerin kırılmasına lüzum görünmüş. Ve böyle bir muhabbet-i ma'neviyye izharına nice bin şişeler feda olsun: "Dökülen mey, kırılan şişe-i rindân olsun." Mecnun'un dediği gibi:

Âşıkına olmasaydı meyli
Kırmaz idi çanağını Leylî

fehvasınca meyl ü muhabbet olsun da kırılan, çanak çömlek olsun. Hazret-i Nuh aleyhisselâm da yapmış olduğu çanak çömleği onun muhabbeti yolunda kırıp feda etmiştir. Sonra ona mükâfat elbette olmuştur. Ancak âşıkların mükâfatı maşûklarının nezdinde isminin yâd olunmasıdır. Elbette fakirin ismim de yâd olmuştur, yani "Bizim Hacı Efendi avizenin şişelerini kırmış diyorlar" diye ferman buyurmuştur. "Sen hemen eyle tekellüm râzıyım düşnâma ben" sultanım. Kırıklık, ferîklikten iyidir, zira Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki "Münkesir olan kalplerdeyim." İşte onun için avizeler infial bâbında inkisarı kabul etti azizim.

Madem ki gönül böyle infial bâbından hâtır-mânde olmak, gücenmek manaları yolunu tuttu, artık umuma infial edip zâhirden manaya intikal ve Cenâb-ı Hakk'a ittisal ile elim dilim kesip âlem-i ma'nâya per ü bâl açıp Karagöz'ün dediği gibi "Neme lâzım, varayım gideyim, şöyle bir köşeye çekileyim, bakalım âyîne-i devrân ne gösterir" deyip perde-i vücûd arkasına geçtim. Cümleye eyvallâh erenlerim hû. " "Ah Karagöz gitti, aşk bozuldu!" dedim. İşte son mısra ebced hesabıyla 1318 senedir ki iftirâka tarih düştü. Sultanım hû.

Koca Aşçı Dede, şimdiye kadar nelerden ayrıldı nelerden! Bari bundan sonra ayrılmayacak olan Bârî ta'âlâya yâr ol bari, sana mahbûb dost eylesin

596 "(Ey Muhammed) Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

cümle agyârı, bununla hatm edip bıraktı kelâm-ı yâri, yani bu asi hem kelâm-ı yârı nısf bıraktım ki mabadı inşâallâhu ta'âlâ vardır ve hem de hazret-i cananın kelâmını yarım bıraktım demeye remz ü işarettir, çünkü malûmdur ki canan hakkında söylenmiş ve söylenecek aşk u muhabbet kelâmıyla nâr-ı firâkın sûzişi ve ondan olunan şikâyetin zevk ü sefası için gayet ve netice yoktur. Sebep ise âşıkın ağzı isminin aynı gibi açıktır. [617] İşte açık olan bu aşk muhabbet ağzından kemâl-i aşk u muhabbetle mazhar-ı cânân-ı hakîkat ve şems-i tecelliyât-ı izzet olan Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kaddesallâhu sırrahu'l-azîz hazretlerinin dem-i mukaddes ve sefâ-yı akdes-i rûhânîleri müzdâd olması için demler ve sefalar keşîdesiyle hatm-i kelâm olundu sultanım. Vakt-i şerîfler hayrolsun, hayırlar fetholsun, şerler defolsun.

İşbu risaleyi mütalâa eden ihvanın aşk u muhabbeti ve gönülleri şâd u handân ve sefaları an-be-an müzdâd olsun. Dem-i Hazret-i Mevlânâ ve Şems-i Tebrîzî hû diyelim hû.

Hatime

İşbu risâle-i tercüme-i ahvâl-i fakîrî cild-i sânî tebyizi dahi lehu'l-hamdu ve'l-minne sâye-i Cenâb-ı Resûl-i Kibriyâ sallallâhu aleyhi ve sellemde ve vâris-i ekmel ü mükemmel hazret-i Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî vârisi Sultân-ı Ulemâ-billâh kaddesallâhu ta'âlâ sırrahuma'l-azîz efendimiz hazerâtının istimdâd-ı rûhâniyye-i kudsiyyeleri feyz ü berekâtıyla bin üç yüz on altı senesi Temmuzun otuz birinci ve bin üç yüz on sekiz senesi Rebîüssânînin on yedinci [13 Ağustos 1900] pazartesi günü alessabah yâ sabâhe'n-nûr hitama resîde oldu, yani bir sene-i kâmile zarfında hitam buldu.

İşte bu bir sene, sefîne-i aşkımız deryâ-yı aşkta cihât-ı sitte geşt ü güzâr ederek pek çok şeyler müşahede ve pek çok belâ, derd ü elem fırtınalarına tutulup "Yektir Allah, yektir Allah" çağırmıştır. Lehu'l-hamdu ve'l-minne şimdi sefîne-i aşkı limân-ı muhabbete çekip fonda demir lenger-endâz-i huzûr u râhat olduk. Lâkin âlem-i zâhirde olan bir sene, âlem-i aşkta bir gün demektir. Binaenaleyh aşk u muhabbet, zevk ü sefamız pek az yani bir gün oldu azizim. Şöyle ki cild-i evvelin tebyizi bir pazartesi alessabah bed' ile pazartesi akşamı hitam buldu. Demek olur ki pazartesi alessabah şems-i aşk maşrık-ı muhabbetten tulû ile vakt-i zevâlde cild-i evvel hitamıyla cild-i sânîye bed' olunup akşamı da şems-i aşk gurûba ve uyûn-ı uşşâktan perde-i hafâya gidip âşıklarını leyle-i muzlime-i iftirâkta bırakmıştır azizim.

İşte bizim sır kâtibimiz sükûtî Mustafa Efendi cild-i sânînin hitamıyla beraber sâye-i erenlerde nutûkî oldu, yani mukaddemce kelâm söylemeye muktedir olmayan dilsiz, şimdi dillendi, bellendi, şubeden de ellendi. [617] Evet meşhur meseldir, "Ellenme, bellenme, dillenme" derler. Lâkin bu temsilin ma'nâ-yı işareti çoktur, yani her cihete şümulü vardır. Mumaileyhin dillenmesi, kelâm-ı sûfiyye rumuz u işâretine vakıf oldu, çünkü zâhirde dilsiz olanlar, sağır olanlardır, bir şey istima etmediğinden ne söylesin? Onun için dilsiz derler. Bellendiği, zâhirde sınf-ı râbi' oldu, ammâ nasıl oldu? Buradaki komisyonun inti-

habıyla değildir. Bunu Dersaadet'teki erenler intihap edip oraca dördüncü sınıfa nakil olunduğu cihetle artık Edirne'de iyi bellendi. Manada dahi erenlere çatıp onlarca dahi bellendi demektir. Ellenmesi malûm ya, Levazım Dördüncü Şubesinden diğer şubeye nakil eylediği cihetle ellendi demektir azizim. İşte dillenmesi bu idi ki "Efendim hani bizim bahşiş atiyyemiz?" dedi. Erenler de "İşte al sana senevî elli lira kıymetinde irat hil'ati" diyerek dördüncü sınıfı ihsan ettiler.

Mustafa'nın böyle terfî'ine felek
Gıbta eyledi hem ins ile melek

Dediler mülâzımân-ı ka'be-i uşşâk olan
Elbette de semâ'-ı râbi'e urûcla olur sâhib-i mülk

İkilik çıkarsa aradan ey melek
Buna gıpta eyledi felek melek

Yani ön son mısra'-ı sânîden iki rakamı tenzil olunursa, tam tarih olarak 1318 kalır azizim.

Mumaileyh Mustafa Efendi hakkında söylenen en son mısra ki "Buna gıpta eyledi felek melek", işte bu mısraın cami olduğu hurûfât ebced hesabıyla 1320 çıkar. Bundan iki adedi ihraç olunursa nitekim evvelki mısrada iki adedin çıkmasına işaret olunup aradan ikilik çıkarsa denilmiştir. İşte o zaman 1318 kalır ki sınf-ı râbi' olduğu tarihe işaret olur. Bundan başka işbu son mısrada bir nükte dahi vardır ki o da 1320 senesinde sınf-ı sâlis olacağına bir tebşîr-i ma'neviyye ve bir te'mînât-ı butûniyyeye şimdiden remz ü işaret olmuştur, yani bundan iki sene sonra sınf-ı sâlis olacağından yine bu mısra tam tarih düşecektir. İşbu mısrada diğer bir mana dahi vardır ki o da "buna" lafzının vavını oradan kaldırıp "melek"in başına taç edip kor isen o vakit ibare "Bükâ gıbta eyledi felek ü melek" olur. Bu hâlde felekin bükâ edip ağlamasına yani Mustafa Efendi'ye bu sınıf tevcihinde şimşek çakıp yağmurlar yağmış idi. Ona işaretle melek de bu ihsana gıpta eylemiş olduğuna remz ü işarettir azizim.

İşte mumaileyh Mustafa Efendi oğlumuzun böyle erenlerin mazhar-ı iltifâtları olduğuna teşekküren fakirleri hakkında irat eylediği nutuktur:

Eyledin aşk-ı hakîkîye da âgâh beni
Ettin ni'am-ı zâhir ü bâtına müstagrak beni

Kulun Mustafa'dır kapının bende-i hâsı
Unutursam seni kahr eylesin Allah beni

Eyvallâh azizim sultanım, dahi şahım, tebliğ eyle ruhumla beraber o cana selâmım.

Ah ya selâm, ya selâm, ya selâm, ya uyûn!

Allâhumme ente's-selâmu ve minke's-selâmu ve ileyke ye'ûdu's-selâmu ve edhilnâ dâreke dâre's-selâm fe-hayyinâ Rabbenâ bi's-selâm ve tâ'âleyte leke'l-hamdu yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm.

Çehresi yeni kurumlar ve yeni kavramlarla şekillenen Osmanlı İmparatorluğu'nun sıradan bir memurunun sıra dışı hikâyesini içerir bu hatırat. 19.yy İstanbul Türkçesinin en güzel eserinde, Derviş Aşçı Dede'nin nefis üslûbuyla bir devrin insanları, âdetleri, hülyaları, karanlıkta kalmış hayat manzaraları, bir medeniyetin son yüzyılının hüzünlü görkemi yer alır. Aşçı Dede'nin zâhir, bâtın, mecaz, hakikat cilveleri yüklü kepçesinden dökülen bu eserde 1828–1906 arasında Osmanlı coğrafyasının askeri bürokrasisi, sufi muhitleri ve her meşrepten insanlarının dünyası gözler önüne serilir.

Tasavvuf cephesi ağırlıklı olmak üzere son dönem Osmanlı hayatına ışık tutacak bilgileri içeren *Aşçı Dede'nin Hatıraları* kendimizi tanıma ve anlama hususunda kaygılarımızı giderebilecek nitelikte bir eserdir. Yazarının İstanbul'dan başlayarak Edirne'den Hicaz'a; Erzincan'dan Şam'a uzanan memuriyetleri sebebiyle geniş bir coğrafyada bulunmuş olması, esere seyahatname hüviyetini de ilave etmektedir. Bu anlamda Aşçı İbrahim Dede'yi devrinin Evliya Çelebi'si, eserini de *Seyahatname*'nin –ebat itibariyle daha küçük olmakla beraber- ikinci versiyonu saymak yerinde olacaktır.

ISBN 975-9173-00-X
9 789759 173005